LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ
MARDI 2 MARS 1937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3359

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽԱՂԵՐՆ ՈՒ ԴԱՒԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Օրը օրին հաղորդուած լուրերը, որքան ալ «զգայացունց» հանգամանք ունենան, չեն կրնար լիովին պարզել այն հեռաւոր եւ պզտոր գործունէութիւնը, որուն նուիրուած է քամալական Թուրքիան, տարիներէ ի վեր, բայց մանաւանդ այս միջոցին:

Ինչ որ տեսանք Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի վէճին առթիւ, մէկ այն մէկ երեսն է բազմակողմանի եւ արկածալի ծրագրի մը:

Եւ դեռ փակուած չէ անակնկալներու շրջանը: Յունուար 27ին կնքուած համաձայնութիւնը դեռ նոր ձեւ ու մարմին պիտի առնէ Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ չահակից կողմերուն եւ ուրիշ մասնագէտներու, կազմելու համար վիճելի շրջանին հիմնական օրէնքը:

Մինչ այս մինչ այն, Թուրք մամուլը կը շարունակէ իր գըրգռիչ քարոզութիւնները, մթնոլորտ ստեղծելու եւ միտքերը պատրաստելու համար:

Երկար մը, քիչ մը անդին, շատ բան կը պատմէ այդ մասին:

Նոյնիսկ Սուրիոյ մէջ, Հալէպի հրապարակին վրայ, մարդիկ սկսեր են ծախել քարտէս մը, որ, Ալեքսանտրէթ — Անտիոքի հետ, Թրքական սահմանին մէջ կը տեղաւորէ Հալէպը՝ իր շրջաններով, մինչեւ Պաալ եւ Եփրատ...

Բայց հրապարակային արտայայտութիւններէն աւելի, բոլոր ճառերէն, լրագրական քարոզութիւններէն եւ աշխարհագրական քարտէսներէն վեր, բուն քաղաքական - դիւանագիտական աշխատանքն է որ կը ծաւալի ու կը խորանայ:

Արդ, խոստովանինք որ մենք, անմիջական շահակիցներս շատ քիչ բան գիտենք այդ մասին: Եւ դեռ դաս մըն ալ բանգէտներ, նոյնիսկ հոսանքներ ունինք, որ ոչ իսկ հետաքրքրուելու, թմրանելու յակնութիւնը կը կրեն:

Այսպէս, Թուրքական դաւադիր մեքենան անընդհատ կը գործէ ոչ միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի, այլ եւ Պաղեստինի մէջ:

Ան կը գործէր Ալէքսանտրէթի վէճին սատակացումէն շատ առաջ, եւ արդէն պատրաստած էր լըրծուն գետին մը, ուր կրնային գլխիվայր խոել փոքրամասնութիւնները, եթէ որ եւ է անխորհուրդ շարժուձեւ փորձէին:

Վկայ՝ Հալէպի եւ Պէյրութի դէպքերը, քանի մը ամիս առաջ:

Դաւադիր դեռ յաջողած էր մոլորեցնել նոյնիսկ Արաբներու հանրային կարծիքը:

Եթէ Թուրք մամուլը խմալուր եւ գրգռիչ աղմուկ մը բարձրացուցած չըլլար Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ, խաղեր սարքելով սահմանէն մինչեւ Ժընեւ, ապահովաբար Արաբները իրենք ալ պիտի չսթափէին եւ Թերեւս անդառնալի, անդարմանելի ճամբու մը մէջ մտած ըլլային:

Բարեբախտաբար, դաւը ինքնին պայթեցաւ: Արաբ ազգայնականները իրենց աչքերով տեսան թէ որո՛նք են բարեկամն ու թշնամին, եւ այսօր այլ եւս թիւրիմացութիւններ չեն սնուցաներ փոքրամասնութեանց, մասնաւորապէս հայ գաղթականութեան մասին:

Այդ նեղ օրերուն, մեր տարագիր բազմութիւնները ամէն տեղ ալ եղան ընկերին հետ: Անոնք յաճախ շատ աւելի նախանձախնդրութեամբ կապուած էին անոր դատին, քան իրենք՝ տեղացիները, ինչպէս գիտեն կուսար արաբերէն Թերթ մը՝ «Էլ Քասպա», պատուաբերելով Արաբներու գաղթը Ալէքսանտրէթ - Անտիոքէն.— «Հայերը Արաբներէն աւելի՞ հայրենասէր են»...

Պաղեստինի մէջ Էնկլիզի գործակալները ձեռնարկած էին շատ աւելի բարդ խաղի մը, բայց Ալէքսանտրէթի խնդիրը այնտեղ ալ բացաւ Արաբներուն աչքերը: Իսկ մեր փոքրաթիւ գաղութը տարբական արթնութիւնն ունեցաւ ամէնէն իմաստուն դիրքը բռնելու ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ:

Այդ բոլոր փոթորիկներու ընթացքին, Թրքական ցանցը կը գործէր — եւ միշտ կը գործէ — ոչ միայն Միջերկրականի ափերուն վրայ, այլ եւ դէպի արեւելք, աւելի խորերը, Իրանեան ծոցէն մինչեւ Աֆղանիստան:

Եւ ահաւասիկ հեռագիրները կը ծանուցանեն թէ Թ. Ր. Արաս կը պատրաստուի նոր ճամբորդութեան մը, վերջնական ձեւ տալու համար Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ ծրագրուած դաշինքին, որ առկախ կը մնայ մինչեւ այսօր:

Անշուշտ քաղաքական հանգամանք ունի այս դաշինքը, հիմնուած՝ փոխադարձ բարեկամութեան եւ չէզոքութեան վրայ, ինչպէս մեր ժամանակակից բոլոր դաշնագիրները: Այդ պատճառով ալ, մեր գործը չէ քըքրել անոր մանրամասնութիւնները, որոնք լրիւ ճշդուած չեն, ինչպէս կը հետեւի վերջնական ստորագրութեան ձգձգումէն:

Մեզի համար հիմնական խնդիրը, այս անցուդարձին մէջ, Թուրքիոյ քաղաքական - դիւանագիտական ձեռնարկներէն աւելի, անոր գաղտնի գործունէութիւնն է:

Արդ, ո՛ւր որ այդպիսի ծրագիր մը կը հետապնդէ Էնկիւրի, երբեք մոռացութեան չի տար հայկական տարրը, թէ իբրեւ քաղաքական ազդակ՝ ապագային համար, եւ թէ իբրեւ փոքրամասնութիւն, գաղութ՝ այս կամ այն երկրին մէջ:

Ըսել կ՚ուզենք թէ կարելին կը փորձէ, նախապաշարելու, մոլորեցնելու համար այն կառավարութիւնները որոնք բարեացակամ դիրք բռնած են հայկական փոքրամասնութեանց հանդէպ:

Կը նշանակէ թէ, ո՛ւր որ ալ գտնուինք, պարտաւոր ենք արթուն կենալ, կարենալ պահելու համար մեր դիրքերը:

Այո՛, շատ բան կախուած չէ մեր կամքէն: Բայց, ինչ որ կախում ունի մեր արթնամտութենէն եւ կորովէն, բաւական է կանխելու շատ մը անակնկալներ: Իսկ այս ճակատին վրայ որ եւ է անհասկացողութիւն կամ խաչաձեւում՝ պիտի նշանակէր ջուր հոսեցնել դէպի Թրքական ջրաղացը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Թ. Ր. Արաս դէպի Պաղտատ եւ Թեհրան

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար որ Պոլիս կը գտնուէր, Էնկիւրի վերադարձաւ կիրակի օր, կառավարութեան անդամներուն հետ խորհրդակցելու համար Ալէքսանտրէթի Սանճաքին հիմնական օրէնքի մասին, որ կը մշակուի Ժընեւի մէջ:

Էնկիւրիի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը ծանուցանեն թէ Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութենէն անմիջապէս վերջը, Թ. Ր. Արաս Պաղտատ եւ Թեհրան պիտի երթայ, վերջնական ձեւ տալու համար Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ ծրագրուած արեւելեան դաշինքին, որ նշանակուեցաւ չարաթներ առաջ, եւ սակայն տակաւին չէ ստորագրուած շահակից պետութեանց կողմէ:

Կը կարծուի թէ դաշնագրին հեղինակները ուրիշ պետութեանց, մասնաւորապէս Եգիպտոսի եւ Հիճազի տրամադրութիւններն ալ շօշափած են, յառաջիկային զանոնք ալ դաշնագրին կապելու համար:

Թրքական աշխարհագրական քարտէսներ կը բացուին

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Հալէպի եւ Անտիոքի մէջ սկսած են ծախել աշխարհագրական քարտէսներ, որոնց վրայ գրուած է, «Իսքէնտէրուն, Անտիոք եւ շրջակայքի քարտէսը»:

Այս քարտէսին վրայ նշանակուած չէ Սանճաքին եւ Թուրքիոյ սահմանը. միացած կ՚երեւան երկու երկիրներու սահմանները եւ կը կրեն միեւնոյն գոյնը: Անկից վերջ, Սանճաքի սահմանը երկարած է մինչեւ Մասարա, դէպի արեւելք ուղղակի կ՚երկարի Պաալ եւ առնէ Եփրատ: Հալէպ իր շրջաններով կը մտնէ այդ քարտէսի սահմաններուն մէջ:

Այս քարտէսէն դուրս ձգուած է սակայն Ճէզիրէի շրջանը, ուր եւս, վերջերս Թրքական քարոզութիւնը ուժեղով յառաջ կը տարուի:

Այս քարտէսէն բազմաթիւ օրինակներ կը ծախուին Հալէպի ու Սանճաքի բոլոր շրջաններուն մէջ:

Քէսապի հայութիւնը կ՚ուզէ Լաթաքիոյ միանալ

Ա. Դաշնակցութեան քննիչները փետրուար 16ին գացին Պաերր-Պուճաղ Նահիէն, որ կցուած էր Լաթաքիոյ, Սանճաքի շուրջ գոյացած համաձայնութենէն առաջ: Սակայն, Թուրք կառավարութիւնը վերջերս պահանջած էր նորէն Սանճաքին կցել:

Քննիչները արժանացան շրջանի բնակիչներու խանդավառ ցոյցերուն: Քննիչները կարգ մը հարցումներ ըրին գիւղացիներուն, ուզելով հասկնալ թէ անոնք Լաթաքիո՞յ միանալ կ՚ուզեն թէ Սանճաքին: Բնակչութեան մէկ մասը փափաք յայտնեց միանալու Ալէքսանտրէթի, իսկ միւս մասը, մեծ մասով Ալեւիներ, ներկայ գոյավիճակի շարունակումը պահանջեցին: Հասկցուեցաւ որ Անտիոքէն, Թուրքեր եկած եւ քարոզութիւններ կատարած են ի նպաստ սոյն Նահիէյին կցման:

Քննիչները Պաերր Պուճաղէն վեր այցելած են Քէսապ եւ հոն եւս միեւնոյն հարցումները ուղղած բնակչութեան: Համաձայն սուրիական թերթերու, Քէսապի Հայերն ալ փափաք յայտնած են Լաթաքիոյ միանալու:

Մօտ տասը տարի առաջ, Քէսապ ենթակայ էր Լաթաքիոյ: Սակայն, վարչական կարգադրութեամբ մը բաժնուեցաւ Լաթաքիայէն եւ կցուեցաւ Անտիոքի: Այժմ, կը տեսնուի որ Քէսապցիները կ՚ուզեն կապուիլ Լաթաքիոյ:

Մուսոլինի Ափրիկէ կ՚երթայ

Մուսոլինի իտալական գաղթավայրերը պիտի երթայ մարտ 10ին, բացումը կատարելու համար զանազան հանրօգուտ շինութեանց: Պիտի հանդիպի Լիբիա, Տրիպոլիս եւ Կիւրենիա: Հռոմէն մասնաւոր կառախումբով մը Նափոլի իջնելով, «Առաջնորդը» յածանաւ մը պիտի նստի: Նախ արագ պտոյտ մը պիտի կատարէ Միջերկրականի իտալական ափերուն վրայ, անձամբ տեսնելու համար օդանաւերու դէմ պաշտպանութեան համար կատարուած աշխատանքները: Ապա վերադառնալով Նափոլի, օդանաւ մը պիտի նստի, զոր ինք անձամբ պիտի վարէ մինչեւ ափրիկեան Տրիպոլիս: Յաջորդ օրը, 10 մարտ, ինք անձամբ պիտի տայ ազդանշանը ծովային եւ օդանաւային մեծ ռազմափորձերուն, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ մարտ 22: Անշուշտ Հռոմի ձեռնհաս շրջանակներուն մէջ բացարձակ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այդ ռազմափորձերու բովանդակութեան մասին: Կը կարծուի թէ անոնց գլխաւոր յատկանիշը պիտի ըլլայ փորձել ռազմագիտական նորութիւնները: Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ հաստատել իտալական նաւատորմին գործողութեան շրջանակը՝ ազդանշանէ մը անմիջապէս վերջը, 24 ժամուան մէջ: Անժխտելի է այսպիսի ռազմափորձի մը քաղաքական արժէքը, Անգլիոյ հետ կնքուած համաձայնութենէն քանի մը շաբաթ վերջը, եւ ճիշդ այն պահուն երբ խօսակցութիւնները կը շարունակուին Իտալիոյ եւ Միջերկրականեան ուրիշ պետութեանց միջեւ:

Ռազմափորձերուն առաջին ազդանշանը տալէ վերջ, Մուսոլինի պիտի երթայ Լիբիա, բանալու համար ծովեզերեայ մեծ խճուղին, որ 1900 քիլոմեթր երկայնութեամբ կը միացնէ Եգիպտոսի եւ Թունուզի սահմանները: Այս գործը, որուն առաջին անգամ ձեռնարկած էր մարաջախտ Պալպօ, արժած է 150 միլիոն ֆրանք: Մուսոլինի շրջան մը պիտի կատարէ ճամբուն մէկ ծայրէն միւսը, այցելելով իտալական չորս գլխաւոր գաղութները,— Տրիպոլիս, Միսուրաթա, Պէնկազի եւ Տէրնա, անապատին մէջ, Արաբներու վրաններուն տակ բանակելով եւ աչքէ անցընելով չորս նահանգներու ֆաշական կազմակերպութիւնները:

«Առաջնորդ»ը Հռոմ պիտի վերադառնայ մարտ 24 - 25ին եւ անշուշտ քաղաքական ճառ մըն ալ պիտի խօսի, պարզելով նոր ծրագիր մը՝ գաղթականներու տեղաւորման մասին:

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, իբրեւ օրակարգ ունենալով շարք մը կարեւոր խնդիրներ, որոնց գլուխը կը գտնուի Անգլիոյ վերազինման վիթխարի ծրագիրը:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ազբուստը սղած ըլլալով, կառավարութիւնը ջնջեց հացահատիկի վրայ հաստատուած տուրքը (10 ֆրանք 100 քիլօին): Ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք պիտի առնուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԸ ԻՐ ԶՈՀԵՐՈՎ

Դէպք մը՝ ամենօրեայ մամուլի ո-ճիր - արկածներու խառնիճաղանճին մէջ.— Մարիան Օսվալտ անձնասպան: (վերջին պահուն փրկուած):

Լուրը տալու ձեւն տեղամ կը տարբերի թերթէ թերթ:

Մինչ մէկ մասը կը գրէ թէ ճնարեր բոյն մը առած է յեղափոխական երգչուհին, ուրիշներ դէպքին ալ չեն հաւատար:

Եւ սակայն ճիշդ է լուրը ինչպէս կը վկայեն իր իսկ ձգած նամակները:

Ահա մէկը՝ ուղղուած «Փառի - Սուառ»ի:

— «Ցտեսութիւն՝ սիրով եւ համակ խանդաղատանքով:

Մի կշտամբէք զիս այս վատութեան համար, որ միակն է կեանքիս մէջ, բայց ինծի համար այլեւս կարելի չէր ուժերս փճացնել ամենօրեայ պայքարին մէջ, պայքար մը անարդար եւ անհաւասար եմ երգերուս: Եւ սակայն գիտէք, բարեկամներս, թէ ինչպէս յաջողութիւնս կ՚ամէր պայմանադրութենէ պայմանաւորութիւն, այստեղ, դաւասար եւ Ափրիկէի մէջ, իմ գեղեցիկ բանաստեղծութիւններով. չեմ խնդրեր: Սիրտս բզքտուած է: Եթէ զգացած ըլլայի, փոքրագոյն սատիճանով մը, թէ չփումս կը տեւականայ հանրութեան հետ, պիտի չհամարձակէի անձնասպան ըլլալ: Այո, կ՚ըսեմ՝ համարձակիլ: Եւ դուք կը հասկնաք զիս: Ինչ որ կը խորշեցնէր զիս, ինչ որ կը խորշեցնէ զիս, միջակ, տխմար, գաձ պայքարն է, պայմանադրութիւնները, արուեստին սարկացումը. եւ այս է միակ պատճառը լուելուս»:

Անունը լսած ըլլաք թէ ոչ, անշուշտ նամակը բան մը կը խօսի ձեզի:

Արուեստագիտուհի մը խոռնոտ եւ ըմբոստ, Մարիան Օսվալտ պայքարի ու փառքի բոլոր fազգրութիւնները վայելած էր վերջին տարիներու ընթացքին, Փարիզի ամենէն բանուկ բեմերուն վրայ:

Ան երգիչն էր — ոչ թէ երգչուհին — թշուառութեան, տառապանքին, անդոհանքին,— կեանքի՛ն: Եւ խոնարհներու բազմութեան, որուն հոգին փոթորկածայն ծովու մը վերածելու գաղտնիքն ունէր:

Իր ձիգն էր դէպի բանաստեղծութիւն բարձրացնել չունեւոր ամբոխը — ժողովուրդը — իջեցնելու համար միւս ամբոխը որ կը կոչուի ունեւոր եւ ազնուական:

Եւ սակայն, ըմբոստ ոգի, ահա կը կքի, կ՚ընկրկի հագուստի անհնական են շուտին տակ, ամբոխի, տխմար, գաձ պայքարին ամենօրեայ լլկումին տակ, եւ կը փախչի չուտել անդարձ. ազատութեան համար, խաղաղութեան համար:

Եւ դեռ քանի՜նե՛ր այսպէս անձնասպան, առանց զէնքի մը արձակելու կամ դեղահատ մը կուլ տալու:

Մեծօրեայ քաղա՛քն է որ կը բարձրացնէ, խորտակելու համար նոյն ճակատագրականութեամբ:

Քաղաքը դժուար կը հանդուրժէ ըմբոստ հոգիներուն, իր կոչումն ըլլալով հարթել, հարթե՛լ անխնայ:

Գնա մեռիր կամ գլուխդ քարին զարկ, եթէ չես կրնար համակերպիլ:

— Վա՛տ մը, պիտի ըսեն շատեր:

— Քաջ էր, պիտի առարկեն ուրիշներ:

Մինչեւ որ քաղաքը իր պատմագիրը գտնէ իբրեւ դամբարան:

Վ.Ա.ՀԷ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին երկու օրերու ընթացքին կռիւները ահռելի կատաղութեան մը յանգեցան Օվիէտոյի մէջ: Ամբողջ ժամերով ուժանակի պայթիւնները եւ հրացանի որոտումները կ՚արձագանգէին քաղաքին մէջ, որու վրայ միեւնոյն ատեն փոթորիկ մը պայթած էր: Իրազեկներ կը պատմեն թէ քաղաքին ամէն մէկ շէնքը աւրակի մը վերածուած է:

Կռիւները կը շարունակուին նաեւ Մատրիտի շրջանին մէջ, փոփոխակի յաջողութիւններով:

*** Զօր. Միախա, Մատրիտի պաշտպանը, կոչ մը ուղղելով բանակին, կը յայտարարէ.— «Թշնամին զօրաւոր է, անոր զօրքը լաւ ղեկավարութիւն եւ առատ ռազմանիւթ ունի. օտար մասնագէտներ եւ զինուորներ Սպանիա արշաւելով, եկած են օգնելու անոնց: Ոչինչ, անոնց ուժին դիմաց կանգնած է մերինը, որուն չկրցան յաղթել ոչ Սիէրրայի, ոչ ալ Մատրիտի մէջ: Դուք պաշտպաններն էք ժողովրդական ազատութեանց եւ անկախութեան, անոնց վարձկան եւ զաղափարէ զուրկ զօրքին դիմաց, եւ եթէ անոնք կ՚ուզեն կործանել երիտասարդ Սպանիան, մենք պիտի կրնանք վերաշինել զայն եւ մեծցնել, որովհետեւ եթէ մեր թշնամիները բազմաթիւ են, մենք շատ աւելի բազմաթիւ ենք, տոգորուած՝ յաղթելու կամքով»:

1,000,000,000 տոլար՝ նոր օդանաւերու համար

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, 56 ազգեր գրեթէ մէկ միլիառ տոլար պիտի ծախսեն 1937ի ընթացքին, նոր օդանաւերու շինութեան, իսկ 750,000,000 տոլար ալ՝ անոնց պահպանութեան համար: Օդանաւերուն մեծ մասը ռազմական են, (արժէքը՝ 813 միլիոն տոլար): Ռազմական օդանաւերու համար փոքր պետութիւնները պիտի ծախսեն, միջին հաշուով, 500,000 տոլար, իսկ մեծերէն իւրաքանչիւրը՝ 100 միլիոն: Միայն եւրոպական երկիրներու ծախքը կը հաշուեն 677 միլիոն տոլար, թէ ռազմական եւ թէ առեւտրական օդանաւերու համար: Բոլոր երկիրները միասին պիտի շինեն 28,500 օդանաւ: Ֆրանսա պիտի շինէ 2500, Գերմանիա՝ 2900, Անգլիա՝ 2700, Իտալիա՝ 2300, Ճափոն՝ 2100, Խ. Միութիւնը՝ 3000, Մ. Նահանգները՝ 1200 (բոլորն ալ ռազմական)

Լոնտոն-Փարիզ, Լոնտոն-Նիւ-Եորք օդանաւով

Յառաջիկայ ապրիլէն սկսեալ, ամէն օր տասը օդանաւ պիտի բանի Լոնտոնէն Փարիզ եւ փոխադարձաբար: Ամէն օր, բացի կիրակիէն, հինգ օդանաւ Լոնտոնէն, հինգ ալ Փարիզէն ճամբայ պիտի ելլեն, ժամը 8էն եւ 20: Հաշիւ եղած է թէ իւրաքանչիւր 48 վայրկեանը անգամ մը օդանաւ պիտի բանի, ինչ որ երազ կը համարուէր 5 — 6 տարի առաջ:

Անգլիոյ մէջ ուրիշ ծրագիր մը եւս կը մշակուի,— Լոնտոն Նիւ Եորք երթեւեկ՝ 24 ժամէն, շաբաթը երկու անգամ:

ՎՈԼԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻՆ մէջ սով կը տիրէ, ինչպէս կը հաստատեն նոյնիսկ խորհրդային թերթեր: Կառավարութիւնը հարկադրուած է օգնութեան հասնիլ, «Ստալինեան հոգածութեամբ»:

ՀԱՑԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ հռչակած ըլլալով Սէն Նազէրի մէջ, կառավարութիւնը հացթուխ զինուորներ կանչեց: Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան, պատրաստուած հացը անբաւական ըլլալով:

ՓԱՐԻԶԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ (թրամուէյ), թիւ 123 - 124, իր վերջին երթեւեկը պիտի կատարէ մարտ 15ին, Փորթ Վէնսէնի եւ Փորթ տ՚Օթէյի միջեւ եւ յետոյ հանգստեան պիտի կոչուի, իր տեղը տալով օթօպիւսին, ինչպէս ամէն տեղ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԵՒ ՄԻԱՁԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Ապրիշում է չի փրթիր,
Պողպատ է չի չի կոտրիր,
Ոսկի է՝ չի ժանգոտիր,
Հայ է՝ չի յուսահատիր:
ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶՈՎՍՔԻ

Խախտելու սա զարմանալի «չլուսահատելու» հայկականութեան արդիւնքն է թերեւս որ տասը տարիէ ի վեր անընդհատ հետաքրքրուած եւ զբաղած եւ գրած այս նիւթիս շուրջ նորէն արտայայտուիլ կ՚ուզեմ, արդար կասկած ունենալով հանդերձ թէ նոյն ինքն հայկական մէկ ուրիշ ցաւին պատճառով, այսինքն անտարբերութեան եւ կուսակցամոլութեան շնորհիւ, մեր ամբողջ ծրագիրներն ու յոյսերը կը մնան թուղթի վրայ:

Հակառակ ասոր, վստահ եմ որ հայ ժողովուրդի երիտասարդ սերունդին մէջ կայ լաւ խմորը ամէն ցեղին: Անհրաժեշտ է պատեհութիւն ընծայել կազմակերպուելու եւ ան պիտի գործէ այնքան ուժգնութեամբ որ մեր ժողովուրդն ու երկիրը հպարտ կրնայ զգալ ինքզինք իր երիտասարդներով:

Բայց, որո՞նք են հայ երիտասարդները, ո՞րն է այն սերունդը որուն կազմակերպութեան մասին կը խօսինք: Ինչո՞ւ այսքան հոգածութեան առարկայ կ՚ուզենք ընել այդ գործը եւ ինչո՞ւ չի յաջողիր, այլ եւ ի՞նչ պէտք է ընել յաջողցնելու համար:

Մեր մէջ ընդհանրապէս սովորութիւն է տրտնջալ, ուրիշէն բան մը սպասել, առանց խորհելու թէ ոչ ոք բան մը կուտայ առանց բան մը առնելու: Մեծէն թէ պզտիկէն կը սպասենք, բան մը կը սպասենք առանց տալու: Հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ անկազմակերպ, կ՚ուզէ որ իր երիտասարդութիւնը կուռ կազմակերպութիւնով մը օժտուած ըլլայ: Ահա այս է պատճառը որ նոյն իսկ խմբագիրներ եւ բանիմաց մարդիկ (վերջերս «Նոր Օր»ն անգամ) դժգոհութիւն ցոյց կուտան երիտասարդական անկազմակերպ վիճակին առթիւ, յանցապարտ համարելով նոյն ինքն հայ երիտասարդը: Կ՚ուզէի հարցնել թէ տարէցները ի՞նչ կ՚ընեն. տարէցները ի՞նչ ըրին մինչեւ հիմա: 15 տարուան մէջ ի՞նչ տուին այս նոր սերունդին: Գաղութներու մշակութային եւ համայնական գործերու միաձեւութի՞ւն, գործակցութի՞ւն, իրերօգնութի՞ւն, եղբայրութի՞ւն: Ընդհակառակն: Բացի կուսակցական եւ «պը-լօքճի» թաղականական եւ բանկալապետական գործերէ, շատ քիչ բան: Ձինք խօսիր քար անտարբերութեան մասին որ տիրապետեց վերջին 15 տարիներու ընթացքին, ոչ ալ ներքին երկպառակութեան, «Հայաստանասիրութեան» կամ «հակահայաստանեան» ցնդաբանութեանց մասին: Կը հարցնենք.— Գէթ համերաշխեցա՞ն միաձեւ դպրոցական ցանց մը ունենալու համար գաղութներուն մէջ, տուի՞ն ազգային դաստիարակութիւն հայ նոր սերունդին: Դժբախտաբար սակաւաթիւ են այն ազնիւ եւ արդար տարէցները, որոնք իրենց դիրքին, կուսակցական ասպարէզին եւ ուրիշ հանգամանքով պաշտպան եւ զօրավիգ մնացին հայ երիտասարդին եւ ջանացին հրապարակ բերել զայն: Մինչ մեծամասնութիւնը հոսեցուց նոյն անտարբերութեան թոյնը՝ «ինծի ի՞նչ» կամ «քեզի՞ ինչ»ը սորվեցնելով նոր սերունդին, կամ թռիչք դէպի օտար հորիզոններ ... Քիչ չեղան նաեւ այնպիսիները, որոնք չգիտնալով ուրիշ ազգային աշխատանքի ձեւ, իրենց փոքրոգի ունակութիւնները փոխանցեցին նոր սերունդին, անոր մէկ դժբախտ մասին սորվեցնելով սադրանքներ, աթոռի կռիւ, ատելութիւն, քէն ընել, եղբայր եղբօր դէմ հանել:

Ուրեմն հայ երիտասարդութեան անկազմակերպ մնալուն առաջին պատճառը եղած է տարէցներու բռնած ուղին զոր կ՚ամփոփեմ այսպէս (բացառութիւնները միշտ յարգելով).—

Ա) Մեռանք, կորանք, — անտարբերութիւն:

Բ) Անձնական շահախնդրութիւններ, անտարբերութիւն, նահանջականութիւն, ատելութիւն:

Գ) Մրցակիցներ տեսնելու վախ, բաժանեա զի տիրեսցես:

Հիմա խօսինք մենք մեզի, սիրելի հայ երիտասարդ եղբայրներ, եւ առաջնորդուինք ինքնաքննադատութեան եւ անկէ գործնական հետեւութիւն հանելու ուղղութեամբ:

Հակառակ անոր որ հայ ժողովուրդին մէջ դասակարգ գոյութիւն չունի, տառապանքը եւ գաղթականութիւնը ամէնուս հաւասար է: Մեր մէջ կայ արդէն երեք տեսակի երիտասարդութիւն: Մենք որ 14—34ը հայ նոր սերունդ կը համարենք, կրնանք բաժնուիլ հետեւեալ դասերուն.—

Ա) Թրքական աքսորէն ազատածներ: Մինչեւ առնուազն 1910ի ծնունդներ:

Բ) Բախտաւորներ, հայկական տառապանքը չտեսնողներ, լողներ, կրաւորական ցաւակցողներ, հայերէն չըգիտցողներ, ազգային դաստիարակութենէն իրենց կամքէն անկախ պատճառներով զրկուածներ: Ասոնց մէջ ալ կայ հայկական լաւ խմոր եւ ասոնցմէ ունինք ամէն տարիքէ:

Գ) Բոլորովին օտարութեան մէջ ծնած եւ մեծցածներ:

Դիտմամբ համառօտեցի շարքը: Արդար ըլլալու համար պէտք էր ըսել թէ նոր սերունդին դաստիարակութիւնն ու խօսած լեզուն իսկ մէկ չէ, այլ եւ հայերէն չէ:

(Մի խնդաք, այլ լացէք, երբ ես ձեզի ըսեմ թէ 18 տարեկան հայ տղայ մը անցեալները կ՚ըսէր.— «Լաւ դաշնակ կը խաղայ»):

Եւ այս ամէնէն բախտաւոր պարագան է թերեւս, քանի որ մեծամասնութիւն կը դառնան տակաւ անոնք որ հայերէնի համար պատ խուլ են ...

Ըսինք թէ տարէցները չըրին, ոչ իսկ միահամուռ փորձ մը ցոյց տուին հայ լեզուն եւ ազգային դաստիարակութիւն ջամբելու համար հայ նոր սերունդին: Անցեալները «Յառաջ»ի աշխատակից մը իրաւամբ կը շեշտէր, թէ որբանոցներէն ներս անգամ կարելին ի գործ չդրուեցաւ, ազգային հոգածութիւն եւ գուրգուրանք մնացին անհաս ասուպներու հայեցողութեան: Բայց մի՞թէ պարտաւոր չէ՞ ինք մենք, անգամ մը եղած այդ թերացումը կամ պակասը լրացնելու, երբ արդէն տառապած էինք այդ գուրգուրանքի պակասէն, հայկական շունչի եւ եղբայրութեան զլացումէն: Այո, պարտաւոր էինք եւ պարտաւոր ենք, եթէ խիղճ ունինք եւ անձնասէրներ չենք: Մեր մեռելները, մեր նահատակ եղբայրներն ու քոյրերը պարտականութիւն դրած են մեր վրայ ծառայելու մեր «մնացորդաց»ին, մեր սիրելիներու շիրիմները մեզի կը կանչեն՝ «Դուք պարտաւոր էք մեզի համար ալ աշխատիլ ...»: Սիրելի երիտասարդ եղբայրներ, պատասխանատու ենք մենք, ուրիշներու թերացումը չարդարացներ մեր պարտականութիւնը ընդհանրապէս, իսկ այս պարագային մեր տարէցներն ալ դարաւոր ունակութիւններու զոհն են, մենք պէտք է գիտակցինք անոնց վհատութեան խորին պատճառներուն, եթէ անկեղծ են անոնք կամ յետին միտքեր չեն սնուցած: Իսկապէս մեծամասնութիւնը զոհն է անցեալ ստրկական վիճակին:

Ըսի պատասխանատուութիւն, այո այդ զգացումն է որ առաջնորդ պէտք է ըլլայ մեզի, ոչ թէ այս կամ այն հայեցքը, հաւանութիւնը կամ քէնը: Ընդհակառակն, անոնք որ դէմ կը կենան մեր աշխատանքին եւ խոչընդոտ կը հանդիսանան գիտակցաբար, լաւ քննել եւ հասկնալ եւ անոնց յետին միտքերը, արհամարհենք կամ կանչենք բարոյական ատեանի առջեւ:

Երբ երիտասարդական կազմակերպութեան համար գործի լծուած էք, ընդունեցէք որ պատասխանատու էք, մեծամասնութեան մը, անցեալ եւ ներկայ հայ ցեղին, մեծ սիրեցածին: Խմբակցութիւնները, բանկալապետութիւնները չեն որ քուէարկութեան կամ ազդեցութեան խաղերով ձեզի շնորհակալ պիտի ըլլան, անոնք նրբամտութիւններ պիտի դնեն ձեր գործին վրայ, իսկ [...]յ ցեղը յաւիտեան պիտի փառաւո[րէ], քանի որ դուք ձեր անկեղծ [...]ականութիւնը կատարած պիտի ըլլաք եւ յայտնաբերած ցեղին ուժը, որ կայ ձեր արիւնին մէջ: Իսկ ի՞նչ կը սպասուի ձեզմէ. ստեղծել հայ երիտասարդական միութիւն մը, ազգային, մշակութային եւ մարմնակրթական առաջադրութիւններով, ըստ արդիական պահանջներու: Մինչ մենք գիտենք որ նախապատերազմեան սերունդէն արիւն եւ կեանք կը պահանջուէր ազգի եւ հայրենիքի համար: Եւ այդ սերունդը տուաւ մէկ միլիոն զոհ, կեանքը արհամարհող կռուողներ եւ անձնազոհ մտաւորականութիւն մը մինչեւ որ մենք ունեցանք ազատ եւ անկախ Հայաստան մը: Բայց քաղաքական անյաջողութիւնները աւելի շատ վրայ հասան եւ հայ ժողովուրդը բաժնուած է ահա ալ երկու մեծ բաժանումի մէջ աւելի քան տասնհինգ տարիէ ի վեր, ա) Հայաստանի սահմաններէն ներս եւ խորհրդային երկիրներ: Բ) Գաղթաշխարհ, քիչ մը ամէն տեղ ամբողջ աշխարհի մէջ:

(Մնացեալ յաջորդով)

ՏՈՃՄԻԿ

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՎԱՐԴԵՐ ՀԻՒՂԱԿԻ ՄԸ ՄԷՋ

Երէկ իրիկուն, անհարազատ խուցիս մէջ մինակ, լուռ, երբ կեանքի տաղտուկին եւ ուրախութեան գոտեմարտին մօտիկ կ՚ընէի, յանկարծ ծանօթներէս մէկը դուռս զարկաւ:

Արդեօք բան մը հասկցա՞ւ զիս բարեւելու առեն: Չեմ գիտեր: Բայց կարծեմ թէ յոգնած դէմքիս վրայ վառող աչքերուս կարմրութիւնը բան մը յայտնեցին, որ ձեռքի սեղմումէ մը վերջ, ըսաւ.

— Դուրս ելլենք, օդ մը առնենք: Ցետոյ, կ՚երթանք մեզի, քիչ մը կը խօսինք:

Համաձայնեցայ: Կը քալենք: Բայց ո՞ր օրը Փարիզի օդը լաւ եղեր է: Երկինքէն բարակ անձրեւ մը, դէպի առուան ցողին պէս մեղմ, կը տեղայ: Եւ սակայն կը քալենք: Աջ ու ձախ: Հիմա, հաստափոր հսկայ շէնքերու տեղ, խեղճուկ հիւղակներու շարք մը կը պարզուի աչքիս: Նայէ, եթէ կրնաս կայերդ չոր պահել: Այս հիւղակներուն մէջ, միայն մեր տարագիր Հայը չէ որ բոյն դրած է: Այլ նաեւ կան օտարներ: Օտարը ձգենք որ իր իւղով տապկուի, իսկ մենք քալենք մեր ճամբան:

Հիւղակի մը պատուհանին ճեղքէն, որ կոկորդիլոսի բերանին չափ լայն բացուած է, երգի անոյշ եղանակ մը ականջիս կը հասնի:

Քէլէ քէլէ քէլէփիդ մեռնիմ,
Քու սիրական պոյիդ մեռնիմ ...

— Ապրիս աղջիկս, ապրիս, պատառ մը ձայնն էր որ ելաւ ու լռեց:

Երգը, որ աղօթքի մը չափ կը սիրեմ, այդ օդին, մագնիսի մը պէս կեցուց զիս: Մինչեւ որ լմնցաւ ու ձայնը լռեց:

Հիմա, առաջնորդիս հետ կը բարձրանանք փողոց կոչուած արահետէ մը ու կանգ կ՚առնենք հիւղակի մը առջեւ: Դուռը կը ճռնչէ ու մենք կը մտնենք ներս:

Տեղը ուր կը նստինք, հազիւ «Յառաջ»ի տողաչափ մեքենային սենեակին չափ կայ: Առիքէն ելեկտրական լոյս մը կը ճօճի: Դէմը պատին վրայ, հայ մտաւորականներու նկարներով զարդարուած օրացոյց մը: Աջը՝ Հայաստանի քարտէսը: Ձախը՝ Ապրիլ 24ի յիշատակը վառ պահող սուրբերու խմբանկար մը: Եւ այդ սենեակին չորս պատերուն վրայ, քիչ մը ամէն տեղ կը տեսնուին հին ու նոր նկարներ: Բայց մի աճապարեր, կեցիր: Մէջտեղը հնամաշ սեղան մը, որուն վրայ տանտիրուհին իր չորս ձագուկներուն դաս կուտայ: Այս մատղաշ ծիլերուն ամէնէն մեծը 12 տարեկան աղջնակ մըն է, եւ ամէնէն պզտիկը վեց տարեկան տղեկ մը: Իսկ մնացած երկուքը իրարմէ երկուական տարի տարբերութիւն ունին: Հիմա, պիտի չհաւատաս, եթէ ըսեմ թէ ամէնքն ալ մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ առողջ էին:

Ամբողջ երկու ժամ, այդ հիւղակը հանդիսավայրի մը տպաւորութիւնը թողուց վրաս: Մեներգ, խմբերգ, պատմութիւն եւ արտասանութիւններ իրար խաչաձեւեցին: Բոլորն ալ մաքուր հայերէնով, եւ երբեմն ալ՝ Ֆրանսերէնը իբրեւ զարդ յաւելցինք:

Սիրտս առագաստի մը պէս ուռեցաւ: Ուրախութենէս «պայրի»ներու տեղատարափ մը նուիրեցի այդ մանուկներուն եւ մանաւանդ իրենց ծնողքին:

Ի՜նչ լաւ է այսպէս կենալ ու լսել մանուկներու մեղրածոր շրթներէն մեներգ, եւ պատմութիւններ հայերէն բարբառով:

Ինչ մեղքս պահեմ, այդ իրիկուն, այդ համեստ հիւղակին մէջ, ուրախութեան քանի մը կաթիլ արցունքներ թրջեցին կոպերս:

Ահա սիրելիդ իմ Վահէ, սեւցած, աժգոյն, անարեւ հիւղակներու մէջ, այսպիսի թարմ վարդեր ալ կը բուսնին:

ԳԱՐՄԱՆԻ

ԱՍՈՒԼԻՍ

Երկրորդ անգամ ըլլալով «Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը գովելի գաղափարը կ՚ունենայ սարքելու դասախօսութիւն մը, այնքան հաճելի եւ հետաքրքրաշարժ, բայց դժբախտաբար կիսով պարապ սրահի մը առջեւ:

Եթէ այս պարագան ցաւալի է ժողովուրդին համար, պարզապէս դատապարտելի է կարգ մը մտաւորականներու համար որոնք նոյնքան անտարբեր դիրք մը բռնած են:

Մասնաճիւղին նախագահ բժ. Ասլանի բացման խօսքէն վերջ, Պ. Հրբաչ Սարգիսեան պատմականը կ՚ընէ մեզ հայ թատրոնին, համառօտակի ներկայացնելով անոր զանազան երեւոյթները եւ ճիւղաւորումները զանազան ազգերու մէջ, եւրոպական բեմերէն մինչեւ մեր ազգային թատրոնը:

Թատրոնը կրօնք մը եղած է աշխարհային եւ թատերագիրները՝ մոգեր, — Թատրոնը եղած է տաճար մը աստուածային, բովանդակելով բոլոր արուեստները եւ պատճառ եղած ժողովուրդներու ազատագրման, իսկական մարդը պատրաստող եւ ընկերութիւնը կերտող: Համլէթը գլուխ գործոցն է Շէյքսփիրի. «ըլլալու կամ չըլլալու» ահաւոր հարցով, կը խտացնէ մարդկային բոլոր կիրքերը, աւետարան մը նոր մարդկութեան: Մոլիէռ մարդկային բոլոր ախտերու խուզարկու բժիշկը: Քորնէյլ, Ռասին, Պոմարշէ, Հիւկօ, Շիլլէր եւ իր նմաններու կատարած մեծ գործերը մարդերու յեղափոխութեամբ եւ մինչեւ դասական, ռոմանթիկ դպրոցները որոնք ամբոխը ցնցելու գաղտնիքը սորվեցուցին հասարակ, կրօն ու երազ բաշխելով գերմարդկային ճիգերով:

Անդին, Ռուսաստանի մէջ հիմնուեցաւ երեխաներու թատրոնը, հերոսականէն աւելի կազմակերպուած եւ արդիական ըմբռնումներու հիմերով արժանի հիացման:

Այժմ Խորհ. Ռուսաստանի մէջ ալ Մոսկուայէն, Լէնինկրատէն վերջ Երեւանն է որ առաջնակարգ դեր կը կատարէ թատերական արուեստին մէջ: Իսկ այն ազգերը որ թատրոն չունին դատապարտուած են ինքնասպանութեան:

Ցետոյ կը խօսի Պ. Շահխաթունի: Նախ պատկեր մը.— Գիւղական խաղող, մաքուր օդով; անամպ երկնքով իրիկուան մը, լճակի մը ջինջ ջուրին եզերք, անցորդ մը տեսնէ գեղեցիկ կնոջ մը երեւոյթը, ճիշդ իրեն նման, իր պատկերն էր այն ... Եւ դարեր առաջուան այդ պատահարէն կը ծագի, սկիզբ կ՚առնէ Թատրոնի գաղափարը:

Դերասանի արուեստը ստեղծագործել է, դերասանը տաղանդաւոր է երբ բնականութիւն ունի, բայց այդ տեղ եւս կարծիքները եւ գաղափարները կը բաժնուին զանազան ազգերու հեղինակներու միջեւ:

Ըստ Աղամեանի, յուզուիլը խանգարելու բնոյթ ունի, բայց ոգեւորութիւնը անհրաժեշտ է իբր չինող եւ հաճելի դարձնող: Աշխատանք եւ ուսումնասիրութիւն անհրաժեշտ են գեղարուեստի մը գործին յաջողութեան համար որ շատ տարբեր է շարժ ու ձեւերու վարժութենէն: 1870ի սկիզբը Աւստրիոյ մէջ կը ստեղծուի փակուած թատրոններու շարժում մը, որ մեկուսացման վիճակ մըն էր, դուրսի կեանքէն անջատ, առանց կանոնի եւ իրականութեան հետ հաղորդակից: Բայց թատրոնը իսկական կեանքն է եւ ստեղծագործութիւնը դերասանի: Ստանիսլաւսքի ռուս թատրոնի վերանորոգիչը այդ իրապաշտ ուղղութեան վարդապետն է եղած: Թատրոնը միայն զուարճութեան համար չէ, այլ ամբողջ կեանք մը իր բոլոր կողմերով, հետեւաբար եւ դերասանական արուեստը ամենադժուարը բոլոր արուեստներուն, որովհետեւ ուրիշներուն աշխատանքը միշտ առանձին կը կատարուի, իսկ դերասանինը ժողովուրդի առջեւ, ընդհանուրի ներկայութեան, մոռնալով անձնական բոլոր տրամադրութիւնները, աւելի յստակ պատկերացնելու համար ինչ որ պիտի ապրիս այդ պահերուն:

Մեծ դեր կը խաղան նաեւ Փիզիքականը իր ձեւերով, ջիղերը եւ դըղերները խաղարկութեան մը մէջ, բայց խնդիրը աւելի պրպտելուն մէջ է եւ ինքնազարգացման հետ խաղին հոգեբանութեան տիրանալը: Վերջացումը անհրաժեշտութիւն է դերասանական արուեստի մէջ, օժանդակ յաջողութեան, ազդեցութեան եւ տպաւորութեան: Արուեստով դերասաններու մասին — աւելի անոնց որ ընդօրինակող են — անհրաժեշտ է հաւատք արուեստի եւ կամք ու սէր գործին, որ գաղտնիքն է յաջողութեան: Շրջանը եւ շրջապատը դերակատարներու տրամադրութեան վրայ որոշ ազդեցութիւններ ունին, բայց առանց նկատողութեան առնելու տիրող ժողովուրդը, այլ միայն զգալով անոր ներկայութիւնը: Թատրոնը հասարակութեան զարկերակն է եւ գաղթականութեան մէջ ալ պէտք է բարձրացնել անոր մակարդակը:

Ապա Պ. Հրաչ Զարդարեան կը փոխադրէ մեզ ներշնչումի ոլորտները:

Ըստ Պարոնեանի, ներշնչումի խնդիրը քննած առեն բանաստեղծը կը նմանի կեանքէ դուրս ապրող մէկու մը, որ կ՚ապրի միայն իր ճիչերուն մէջ, իր երգերով, իր ծաղիկով, իր աղջկան սէրերով:

Փափաքները եւ երեւակայութիւնը երբ ուժեղ ըլլան, մարդ այնքան պահանջ կը զգայ իրմէ դուրս գալու, ուրիշին փոխանցելու, ինչ արուեստի մէջ ալ ըլլայ:

Բաղդատութիւն մը Վարուժանի գործերէն, «Ցեղին սիրտը»ին մէջ, զանազան գոյներու տակ, համաձայն իր յուշերուն եւ տրամադրութեան վայրկեանին, երբ շունչ եւ շարժում կը տարբերին իրարմէ: Հոգեկան ապրումներէ յառաջ կուգայ այդ՝ շատ անգամ կեանքի զատ իրականութիւններէն ազդուած:

ՕՏԱՐ ԼԶԵՐ

ՀԱՄՐ ԱՍՊԵՏԸ

ՃԱՆԷԹԹԱ
(Աչքերը շարժելով բարեպաշտօրէն)
Տիեզերքի Տիրոջը կ՚աղօթէինք:

ՋԻԼԻԱ
Երկու տիկիններ բարեկամաբար ընկերացան ինծի, եւ յայտնեցին թէ ինչ սարսափելի գիրք ունիս դուն: Գիտես թէ ես ով եմ: Այս տունը, իմ սիրելի ամուսինէս ի վեր, սուգով համակուած է:— Հեթանոսներուն դէմ կռուեցաւ ան քեզի պէս— Պաղեստինի սուրբ երկրին մէջ: Անկէց ի վեր այս սենէն ներս ոչ ոք ոտք կոխած էր: Աստուած յաւիտենական հանգիստ պարգեւէ լուսահոգիին: — Հիմա առաջին անգամ ըլլալով քեզի համար զարդարուեցայ ու հոս եկայ քեզ ընդունելու:

ՓԷԹԷՐ (խոնարհելով)
Տաժանելի կեանքը մինչեւ հիմա հանգիստ չտուաւ ինծի:— Կրնա՞մ անխափան ...

ՋԻԼԻԱ
Կարող ես — ուստի խօսէ՛— ի՞նչ ունիս ըսելիք ինծի:

ՓԷԹԷՐ (լուռ կը մնայ)

ՋԻԼԻԱ
Այո՛, խօսէ: (Խնդալով)— Դուք էք պատճառը այս պայմանձումին: Շա՛տ ենք հոս թիւով:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Երեքի դէմ մէ՛կ, աւանկ խաղի մէջ:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Եւ արդարեւ Մաճառի մը համար անիկա խիստ շատ է:

ՓԷԹԷՐ
Զարմանքի զեղուհինե՛ր: Սրամտութեան նետը կը գործածենք չափլօրէն մէկու մը դէմ, որ վարժ է, որովհետեւ ան արդէն երկար ատենէ ի վեր պատերազմի գործերով կը զբաղի — եւ որովհետեւ —

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Թող տուր մեզի որ մեկնենք:

ՋԻԼԻԱ
Ո՛չ: Պէտք մնաք: Մինչեւ որ ինծի ըսելիքը վերջանայ: Եթէ եղածները պարապ շողոքորթութիւններ չեն, ձեր հոս ըլլալը կարելի չէ որ վրդովէ զայն: Այնպէս չէ՞, ասպետ:

ՓԷԹԷՐ
Այո՛, այդպէս է: Ամէնքը կրնան լսել, եւ բարձրաձայն կ՚ըսեմ, թէ ի՞նչ բան զիս կ՚առաջնորդէ քեզի: Բայց ինչ որ ներսիդիս կը զգամ, կը փափաքիմ որ զայն քեզի առանձին ըսեմ, Ջիլիա՛:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Որքան վարպետօրէն կը դառնէ իր խօսքը, եւ անոյշ մըն ալ հնչեց քու մաքուր անունդ:

ՓԷԹԷՐ
Արդէն այս անունէն զատ ուրիշ մաքուր բան չեմ գիտեր:

ՋԻԼԻԱ
Ուրեմն իրար կը հասկնանք: Գաղտնի՛ հիմա տառապանքդ: Քրիստոսի սիրոյն ըլլայ, մօտիկ կ՚ընեմ քեզի, եւ կը մխիթարեմ քեզ որչափ որ կրնամ: Ձի՞ս խօսիր —

ՓԷԹԷՐ
Կրնամ աւելի լաւ լսել քան խօսիլ: Իմ տառապանքս լուռ է լոյսին մէջ .. Գիշերը միայն, երբ տենդոտ երազիս մէջ քու պատկերդ կը ծածանի— մինակ: Սեւ նայուածքդ աղջեւ կեցած, նայուածքդ՝ որ համակ հպարտութիւն է եւ հեգնութիւն, չեմ կրնար դժբախտութիւնս նկարել քեզի: Որքան ալ նկարագրեմ, ինչ ալ ըսեմ ոչ-լսելիային, վերջապէս մէկ բան միայն կը մնայ — թէ ես քեզ կը սիրեմ:

(Մօնա Մէա եւ Ճանէթթա, Ջիլիային կանանց զանազան շարժումներով կը հասկցնեն ասպետը որ այդ ուղղութեամբ շարունակէ):

ՋԻԼԻԱ
Այդ մասին մի խօսիր: Երդում ըրիր ինծի: Սէր բառը ի՞նչ է:

ՓԷԹԷՐ
Սէ՛ր:

ՋԻԼԻԱ
Խուլ ականջներու կը քարոզես դուն, երբ այդ նիւթը ընտրես եւ քու սէրդ ու կարօտդ պատմես ինծի: Սէրը երազ մըն է, երկնագունդներուն երգին պէս:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Պիտի աշխատի քեզի բացատրել զայն:

ՋԻԼԻԱ (Ճանէթթային)
Ձայն իր ցնորքին մէջ ա՞լ աւելի կ՚ուզես զօրացնել:

(Փէթէրին դառնալով)
Այս մասին դարձեալ խօսելէ առաջ, պէտք է գիտնաս որ հոս այրիի մը տունն է: Սա իմ սիրտս սիրով զօդուած է եւ աւանդ կը մնայ մեռեալին: Ասիկա արդէն քեզմէ առաջ ուրիշներ փորձեցին: Ոչ մէկուն հետ կ՚ամուսնանամ այլ եւս Օրլանտոյէն ետքը.

(Անոր պատկերը մատնանիշ կ՚ընէ պատին վրայ)

ՃԱՆԷԹԹԱ
Վեց հետամուտներ արդէն իսկ մերժուեցան: Ամէնքն ալ հաւասարապէս:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Եւ անոնցմէ մէկը, Պարոն Նէրինօ, շատ հարուստ էր:

ՃԱՆԷԹԹԱ
Ան ալ մերժումի վճիռին ենթարկուեցաւ:

ՄՕՆԱ ՄԷԱ
Երդում ըրաւ չկարգուիլ ոչ մէկուն հետ:

ՓԷԹԷՐ
Սէրը չէր ձգեր որ քեզի մօտենայ: Յիշատակը, իբրեւ ոստիկան, կ՚արգիլէ անոր գալը: Բայց ինչո՞ւ անոր կը հետեւիս այսքան, ի՞նչ օգուտ ունի յաւէտ սուգերով տառապիլը:

ՋԻԼԻԱ
Ես գիտեմ անիկա:

ՓԷԹԷՐ
Չեմ կրնար լսել, որովհետեւ զիս կը տառապեցնես: Երիտասարդութիւնը կ՚անցնի, եւ ժամանակը կը թռչի:

ՋԻԼԻԱ
Ի՞նչպէս ալ գեղեցիկ կրնայ ճառել խօսիլ: Բոլոր այրերը այսպէս են: Ձեր արկածախնդրութիւնը մեզի պէս անոյշ խօսքերով ճամբայ կը շինէ դէպի մեր սիրտերը: Եւ իւրաքանչիւր կին ինքզինքը հրապուրուած կը զգայ իր համակրութեամբ ազնիւ գործ մը կատարած ըլլալու: Դուք այրերդ լալ կամ սուտ գիտէք՝ միայն հրապուրելու համար: Այս է միայն ձեր ըրածը: Եւ նոյն իսկ ձեր արցունքը կը սուտ:

ՓԷԹԷՐ
Մանրապէս կը հարուածես, սիրելի տիրուհի, մեր տկարութիւնները: Բայց հաւատա որ կը չափազանցես: Ճշմարիտ էրիկ մարդը ձեր նկարագրածին պէս չէ: Կրնանք մեր վրէժը լուծել ճակատագրէն, երբ հարկ ըլլայ: Կրնանք կռուիլ ու զարնուիլ Աստուծոյ եւ հայրենիքին համար:

(Շար.)

(2)

Ու դասախօսը կը կարդայ հատուածներ Վարուժանի «Հացի Երգէն» ու Մեծարենցի «Ջրտուքէն»: Դուրեանի կտորներն ապացոյցներ են ներշնչումի: Զարդարեան իր դասախօսութիւնը կը համեմէ հայկ. նոյնպէս եւրոպական օրինակներով՝ Ալֆրէտ տը Միւսէի յիշատակներէն ու Ժորժ Սանի Վ. Հիւկոյի, Լամարթինի քերթուածներէն որոնք յառաջ կուգան դէպքերէ կամ դիպուածներէ, ամբողջացնելու կամ եզրակացնելու համար իր մտածումները, որ թերեւս երկար ատեն է ի վեր մտատանջած ըլլան զիրենք:

Այս տեսակէտներու մէջ տարակարծութիւններ կան օրինակ՝ Մալարմէի եւ Վալէրիի տեսակէտները ներշնչումի մասին:

Իրաւունք տալով երկու կողմին ալ, հեղինակին ճիգերու արդիւնքը արժեցնելով, իւրաքանչիւրը թողունք որ իր հասկցած ձեւով ու խորքով գրէ իր տարիքին եւ ժամանակին հետ: Կարեւորը ունենալն է կայծը որ հանճարի արդիւնք է, համաձայն իրենց խառնուածքին եւ հայեցողութեան:

Աղնաւուրեան փոքրիկները եկան մեզ զուարճացնել իրենց «Թումպա» դաշնամուրով ու երգախառն պարերով, որոնք շատ բան կ'ըսեն իրենց ապագային մասին:

Ու իբր վերջաբան շնորհալի Տիկ. Արշալոյս Սարգսեանն է որ կ'երգէ երկու արտասանութիւններով՝ Դանիէլ Վարուժանէ,— «Հօրս բանտին մէջ» եւ «Առաջին ձեղքը», իրեն յատուկ նրբութեամբ:

Ու կը բաժնուինք գոհ եւ իրական գաղափար մը դացողի մը պաշարով:

ՄԷՆ - ՍԷ

Ֆրանց Վէրֆէլ եւ «Մուսա Լեռ»

— • —

Իմբէ Ճիամէ կը գրէ Փոփիւլէրի մէջ.—

Մենք յաւակնութիւն չունինք ներկայացնելու եւ վերլուծելու, յօդուածի մը նեղ շրջանակին մէջ, մէկը գերման ժամանակակից լաւագոյն գրողներէն: Ֆրանց Վէրֆէլ կը պատկանի այն հոգեկան ընտանիքին, որուն մէջ են Թոմաս Ման, Հայնրիխ Ման, Ժագոբ Վասէրման, որոնք գերման մեծ դասականներու շաւղով՝ կրցան գերման գրականութեան մէջ մտցնել մեր այլազան եւ յարափոփոխ դարաշրջանի բոլոր ցոլքերը: Այս բուռ մը մեծ տաղանդաւորներուն գործունէութիւնը կը բանայ ոչ միայն թուական մը, այլ եւ անկիւնադարձ մը անգրհօնուածւան գրականութեան պատմութեան մէջ: Անոնք էին որ, նախ քան պատերազմը, հրաշալի քաջութեամբ մը ցոյց տուին վանողական վնասակար աշխատանքը, զոր առնէր էր, գերման հոգւոյն մէջ, բարոյական եւ քաղաքական թերի դրութիւն մը, եւ տեսանողներու բնազդով մը նախազուշակեցին այն ճակատագիրը, որուն պիտի մատնուէր Գերմանիան, եւ Գերմանիոյ հետ՝ աշխարհ: Եթէ, ոմանց ակնոցով, գրական այդ գործերուն միտքերը տարտամ կամ բնաւ չարտայայտուած կը թուին, ընդհակառակն անոնց ազդեցութիւնը կը տեսնուի ոչ միայն գեղեցկագիտական, այլ եւ ընկերային մակարդակի վրայ:

Ֆրանց Վէրֆէլ, Պասկալարեններու ժամադրութենէն վերջ, Պարպարայէն վերջ, Վէրտիի կեանքին վրայ հրաշալի գործէ մը վերջ, Նափոլիցի եղբայրներէն վերջ, նորավէպերու, բանաստեղծութիւններու, գեղեցկագիտական եւ քննադատական ուսումնասիրութիւններու բազմաթիւ հատորներէ վերջ, ահա կուգայ պսակել իր աշխատութիւնները նոր գործով մը, ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ:

Այս գործը ֆրանսերէնի թարգմանուելէ առաջ՝ փառաւոր շրջան մը կատարած է ամբողջ աշխարհի մէջ: Անգլիասաքսոն երկիրներու մէջ, օրինակ, այլ մանաւանդ Մ. Նահանգներու մէջ, այս գիրքը կը համարուի «պէսթսէլլըր» մը (բոլորէն աւելի ծախուող), Ամերիկացիներուն սիրելի չափանիշը: Հակառակ գործին վիթխարի մեծութեան, մատչելի կը մնայ ամէնուն: Այդ գիրքը կը դնէ, 1914ի պատերազմին շրջանակին մէջ, ողբերգութիւնը ժողովուրդի մը, զոր ճակատագիրը, մարդկութեան պատմութեան մէջ, հարուածեց թերեւս ամէնէն աւելի: Ո՞րն է այդ ժողովուրդը: Փոքրիկ ազգ մը, որ կը բնակի Եւրոպայի եւ Ասիոյ սահմաններուն վրայ եւ որ Փիւնիկեցիներու դարաշրջանէն սկսեալ, կը համարուի ամէնէն աւելի բարեկրթուած կամ զարգացած Մերձ. Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ: Այդ փոքրիկ ժողովուրդն է, որ յաջորդաբար գլուխ ծռեց բազմաթիւ լուծերու տակ՝ իր անունն իսկ կորսնցնելու գնով, եւ որ սակայն նախաստեղծողն է այսօր խալամական կոչուած արուեստին: Խուժեամբ բոլորովին արեւելեան, շնորհիւ իր քրիստոնէութեան՝ անդադար արեւմուտքի հետ շփման մէջ, այս անօրինակ ժողովուրդը մեզի կուտայ եզական փաստ մը համադրութեան՝ այդ երկու անհաշտ աշխարհներու միջեւ: Անիկա իր այդ բարեմասնութիւնը գրեց անմարդկային տառապանքներով, տարիներու ընթացքին ջարդուելով, փոխն ի փոխ, Բիւզանդացիներու եւ Թուրքերու կողմէ, եւ իր արեամբ ոռոգելով Հայաստանի անարգաւանդ հողը ...

Հասաւ 1914 թուականը: Հայաստան, երկար ատենէ ի վեր տարուած, հմայուած Արեւմուտքի ժողովրդապետական սկզբունքներով, ինչպէս եւ այն Ազատութեամբ որ իրեն համար կը մնայ անմատչելի կրկներեւոյթ մը, կը մերժէ զէնք բռնել իր հարստահարիչներուն կողքին: Իր զաւակներէն մին, Բաղրատեան, վերադառնալով Փարիզէն, թէեւ բոլորովին եւրոպականացած, նոյն իսկ Ֆրանսուհիի մը հետ ամուսնացած, իր մէջ կը զգայ սակայն դարաւոր Հայաստանի սրտին բաբախումը: Տեսնելով ատելութիւնն ու անվստահութիւնը, զոր Թուրքերը ցոյց կուտան հանդէպ իր ցեղին, կը կազմակերպէ ընդդիմութիւն մը: Մուսա լերան ստորոտը հանգչող եօթը գիւղերը կ'ամրացուին ու կը պաշտպանուին կիներու, երեխաներու եւ այրերու կողմէ հաւասարապէս, ամիսներով անյաջողութեան կը մատնեն սուլթանին բանակները: Սակայն կարելի չէ անվերջ շարունակել ինքնապաշտպանութիւնը: Չի հասնիր օգնութիւնը, զոր Բաղրատեան կը սպասէր Արեւմուտքէն: Եւ հերոսական ապաշտպանութիւնը կը խորտակուի, անգամ մը եւս հայ ժողովուրդը արեան մէջ կը կորսնցնէ ազատութեան իր ցանկութիւնը: Մէկուկէս միլիոն մարդիկ, շղթայակապ, կը տարուին Սուրիոյ անապատները, իրենց անցքին վրայ ցանելով դիակներ, շարունակ հալածուած քրդական հորդաներէն, որոնց կը հրամայէին փրուսացի սպաներ: Ծնող կորուած աշխարհէն, որ թերեւս յուզուէր չարչարական հաշուարար երեխաներու, փորը ճեղքուած կիներու եւ անձնահատ այրերու ծիծերէն, կը սկսի մեծ ջարդը, Տէր-Զօրի աւազուտքին մէջ:

Ֆրանց Վէրֆէլ նկարագրած է բոլոր մանրամասնութիւնները այս դէպքերուն, որոնք կը կազմեն ընդհ. պատերազմի եղեռնին մէջ թերեւս ամէնէն աւելի զարհուրելին: Գրեթէ մարգարէի մը պայծառատեսութեամբ, բայց միշտ կապուած մնալով պատմական խարիսխին, անիկա մեզի ցոյց կուտայ, օրը օրին, հերոսական պայքարն ու գլխու պատոյն տուող եղերական դաժանաժխումը ժողովուրդի մը, որ անդէն է, բայց անընկճելի: Պարզ դիւցազներգութիւն մը պիտի դառնար այս գործը, եթէ հոգեբանական եւ ցեղագրական հրաշալի վերլուծում մը միաժամանակ զայն չդարձնէր մարդկային վաւերագրութիւն մը, առաջնակարգ՝ ամէն տեսակէտով: Անտարակոյս, այս վարպետ գրքով, Ֆրանց Վէրֆէլը պէտք է դասել մեր դարաշրջանի ամենամեծ վիպագիրներուն կարգը:

ՆՈՐԷՆ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐ

Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռիչ լուրեր հրատարակել Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի մասին, Ժընեւի մէջ ալ կնքուած համաձայնութեան առթիւ: Ահա ամփոփումը իրենց թըխած վերջին լուրերուն.—

Սանճաքի մէջ գտնուող ռուսական զինուորներ, սուրիացի սպաներ, դատարանի նախագահներ եւ Սանճաքի Մուհաֆըզը բոլորը մէկ եղած ցանցի վիճակի մը մէջ կ'աշխատին Թուրքեւ-ֆրանսական համաձայնութիւնը քանդելու համար: Ցանցին գործունէութիւնը կը կեդրոնանայ 3 հիմնական կէտերու վրայ:—

1. Սանճաքի մէջ վերջին համաձայնութեամբ հաստատուած կացութիւնը նախարան մը կրնայ նկատուիլ այս շրջանակին Թուրքիոյ կցման: Եւ եթէ այս վախճանը իրականանայ, Սանճաքի մէջ գտնուող տարրերը կրնան ճզմուիլ եւ թրքացուիլ: Այս միտք քարոզութիւն կ'ըլլայ եւ զայն ընդհանրացնելու համար շատ մը դրամական զոհողութիւններ կ'ըլլան:

2. Սանճաքի մէջ ապրող Թուրք եւ միւս տարրերուն միջեւ պառակտում յառաջ բերել եւ նենգութեանց դիմել մանաւանդ գիտողներուն հակադրելու համար որ վերջին վարչաձեւը Սանճաքի մէջ լաւ չէ ողջունուած եւ ընդհակառակն տարրերու փոխադարձ վստահութիւնը սարսած է:

3. Վերջին համաձայնութեան մէջ որոշուած հիմերը գոհ չեն թողուցած Սանճաքի ժողովուրդը, եւ մազպաթաներ շինուած են որպէսզի Սանճաքը Դամասկոսի կապուի: Ուղուած է այս մազպաթաները ստորագրել տալ գիւղացիներուն գիւղերը ցրուած ռազմական զօրքերու միջոցով: Մազպաթան չնկող մուխթարները պաշտօնանկ եղած են եւ կնիքները իրենց ձեռքէն առնուած:

** Փետրուարի առաջին շաբթուան մէջ մարզպանին պատուիրակը Անթաքիա եկած է եւ հաւաքելով վերջին ընտրութեան մէջ երեսփոխան Աստուածացի Մէհմէտ, Քայսէրի զադէ Մուսթաֆա, Մոլլա (Տէր Սահակեան?) եւ Շէյխ Տալուտ, ու քաղաքապետ Հաճի Խալէմ եւ Սալահը, ինչպէս նաեւ Սանճաքի նախկին նախագահը Հասան Ճէպպար ու Դաշնակցականներու պարագլուխներէն Կարապետ Իգմիրլեան եւ դեռ ուրիշ անձեր կացութեան մասին բացատրութիւն տալէ վերջ անոնց, ըսած է.

– Մենք 18 տարիէ ի վեր աշխատեցանք ձեզ երջանկացնել: Գիտէք իրական պատճառը վերջերս Սանճաքի մասին Թուրքիոյ բռնած ընթացքին: Ֆրանսա ամէն վտանգի կուրծք տուաւ եւ իր շահերը ոտնակոխ ըրաւ: Ձեզ պաշտպանելու եւ ձեր հանգիստն ու բարօրութիւնը չքանդելու համար աշխատեցաւ: Վերջապէս նման համաձայնութիւն մը կնքելու յաջողեցաւ: Գիտէք թէ ի՞նչ կը նշանակէ այս վերջին համաձայնութիւնը: Մենք այս չափը կրցանք ընել: Ցառաջիկային ձեր ձեռքէն եկածը պիտի ընէք: Հարկ չկայ ըսելու կացութեան կարեւորութիւնը եւ փափկութիւնը: Այս գործին շահն ու վնասը կապ ունի ձեր բռնելիք ընթացքէն: Աչքերնիդ բացէք: Եթէ սխալ չարժէք կը ձգմըլէք»:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— • —

Մարսէյլի առաջնորդարանէն ստացած ենք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Փետրուար 3ին, Առաջնորդարանիս մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, մասնակցութեամբ Կեդր. Վարչութեան, երկու հայ յարանուանութեանց եւ Հայ Գաղթ. տեղւոյս այդ պաշտօնատէրներու ներկայացուցիչներուն: Կը բացակայէր միայն Գ. Թ. Կէտիկեան բանաւոր պատճառով:

Խորհրդակցութեան նիւթն էր հայ տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութիւնը: Վարչութիւնը պարզեց ցարդ առաջնորդարանի կողմէ տարուած աշխատանքները եւ իր որդեգրած ուղղութիւնը, որոնք ժողովին հաւանութեան արժանացան: Գոհունակութեամբ լսուեցան Գ. Ց. Ցովիկեանի՝ իբրեւ խնդրին մօտէն իրազեկի՝ լուսաբանութիւնները: Գոհունակութեամբ արձանագրուեցաւ նաեւ այն իրողութիւնը թէ հարցը կարեւորութեամբ կը հետապնդուի Փարիզի Հայ Գաղթ. երկու պաշտօնատէրներու միացեալ եւ համախորհուրդ գործակցութեամբ:

Սոյն Խորհրդակցական ժողովին միակ նպատակն էր խնդրոյ առարկայ հարցին շուրջ չստեղծել վնասակար հետեւանքներու առաջնորդող բարդութիւններ, որոնցմէ զգուշանալ ամէն հայու առաջ պարտականութիւնն է:

(Կնիք)

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 փետրուար).

— «Տէրքութիի (Թիքս) գաղթականի բնակչութիւնը խուճապի մատնուած է շաբաթներէ ի վեր: Անգլուխ եւ անտէրպազմութիւնը, որ չի գիտեր թէ ուր դիմէ, որուն դուռը զարնէ, եւ որուն ներկայացնէ ցաւը:

Աղմուկ ու յուսահատական կանչեր ամէն կողմը բռնած են:

— Հիւղակները կը քանդուին, ո՞ւր պիտի երթանք, ի՞նչ պիտի ընենք:

Հիւղակները մաս առ մաս կը քանդուին ու պիտի քանդուին եւ ժամանակ մը յետոյ գաղթականը անտունով պիտի յիշուի միայն:

Կառավարութեան որոշումը այս է: Եւ այսպէս պէտք է ըլլայ: Մայրաքաղաքի սրտին վրայ անհանդուրժելի վիճակ մը կը ներկայացնէ Տէրքութիի գոյութիւնը: Ըլլայ առողջապահական, ըլլայ թուրիզմի, ըլլայ գեղեցկացման պատճառներով, գաղթաւանները ատրոճամաբար պիտի քանդուին:

Անօգուտ է դիմումներ կատարել պատկան իշխանութեան, որ կրնայ հիւղակներու քանդումի գործողութիւնը քիչ մը ուշացնել, պարզապէս դիւրութիւն տուած ըլլալու համար գաղթականներուն, որ իրենց գլխուն ճարը նային:

Օրերով ժամանակ չկորսնցնենք: Տարիներ առաջ, այս սիւնակներուն մէջ արծարծեցինք հայ գաղթականներու վերջնական զետեղման հարցը:

Ազգային իշխանութիւններուն թելադրեցինք որ Նանսէնեան Օֆիսի, Բարեգործականին, Կ. Խաչին եւ բարեսիրներու դիմեն՝ գաղթականներու զետեղման ֆոնտ մը ստեղծելու համար:

Ծրագիր ալ ներկայացուցինք, շահու աղբիւրներ ալ ցոյց տուինք, բայց հետաքրքրուող չեղաւ: Մեզի մէկ պատասխան տրուեցաւ.

— Մենք հիւր ենք, Հայաստան պիտի երթանք, կառավարութենէն խնդրենք որ ժամանակ տայ մեզի, մինչեւ ներգաղթին կազմակերպումը:

Ինչպէս ալ, այս իմաստով դիմումներ եղան կառավարութեան մօտ, որ միշտ բարեացակամ գտնուեցաւ եւ ժամանակ տուաւ:

Մեր կողմէ մեծ սխալ եղաւ գաղթականներու զետեղման գործը ներգաղթին կապել: Այս հարցին մէջ ալ կուսակցականութիւն խաղացինք, հատուածական շահերէ առաջնորդուեցանք, ժողովուրդը ձգելով անստուգութեան մէջ:

Բոլորս գիտէինք թէ ներգաղթը արմատական դարման մը չէր: Փորձառութեամբ գիտէինք այս: Ցանահայ գաղթականութիւնը կարելի չէր Հայաստան փոխադրել մէկ երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին: Գիտէինք նաեւ որ գաղթականութեան կէսը իր բախտը վերջնականօրէն կապած էր այս երկրին եւ չէր մտածեր Հայաստան երթալու մասին:

Այս բոլորը գիտնալով մէկտեղ, արմատական միջոցներու մասին չմտածեցինք եւ ամէն բան ձգեցինք պատահականութեան

Ու հիմակ, ողջ ու կոծ եւ դժգոհութիւն իշխանութիւններու դէմ, որոնք այս կացութիւնը ստեղծեցին, իրենց անտարբերութեամբ»:

Ընկերվարական կուսակցութեան աճումը

Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը «Փոփիւլէռ»ի մէջ պարզելով կուսակցութեան աճումը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

1936ին մեր անդամներուն թիւն էր 202,000, իսկ 1935ին՝ 120.000: Այժմ աճումը կը շարունակուի անընդհատ, օրական միջին հաշուով հազար: Քարտուղարը կը հաշուէ թէ տարուան վերջը առ նուազն 300,000ի պիտի բարձրանայ ընկերվարականներուն թիւը:

— o —

ՊԵԼԺԻՈՅ Փաշական կազմակերպութեան՝ Ռէքսի առաջնորդը, Լէոն Տրկրէլ, ձերբակալուեցաւ ուրբաթ, երկու ժամուան համար: Վարչապետը ճառ մը կը խօսէր Կանի առեւտրական սենեակին առջեւ, երբ ինքն ալ ներս մտնելով ընդմիջեց: Քաղաքապետը հրամայեց դուրս հանել, բայց «Առաջնորդ»ը դիմադրեց եւ սրահը տակնուվրայ եղաւ: Ի վերջոյ Տրկրէլ ձերբակալուեցաւ խումբ մը հետեւորդներու հետ, եւ վարչապետը կրցաւ շարունակել իր ճառը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱԶԱՐ ԿԻՆԵՐ ցոյց մը կատարեցին Պարսելոնայի մէջ, հինգշաբթի օր: Անոնք փողերով եւ թմբուկներով գացին կառավարչական պալատը եւ պատուիրակութիւն մը ղրկելով, առաջարկեցին կանոնաւոր բանակ մը կազմել կարելի եղածին չափ շուտ, պաշտպանելու համար Քաթալոնիան:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ տոմսակներուն թիւը պիտի աւելնայ, ինչպէս հաղորդած էինք. (1,500,000, փոխանակ 1.200,000), 1937ի 5րդ շարքէն սկսեալ, որ շրջաբերութեան պիտի հանուի մարտի երկրորդ կիսուն: Այս առթիւ նոր կանոնագիր մը մշակուած է. նոր շարքերը պիտի պարունակեն 183,840 պարգեւներ, որոնց 649ը «քոնսօլասիոն», համագումար 90 միլիոն ֆրանք: 4րդ շարքը, որ հին կանոնով կազմուած է, շրջաբերութեան պիտի հանուի մարտ 8ին:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ գործունէութեան մասին եղած հարցումի մը պատասխանելով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտնեց թէ Ա. Դ. Խորհուրդը 24 միջազգային վէճեր կարգադրած է 1920էն 1930, իսկ տասը վէճեր՝ 1931էն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Տէր հայր, տուն քաշուինք, եւ Աստուած ողորմի մեզ եւ Ղզլճային ... Աղաչէ Իպրահիմ բէկը կամ սպաննուած է, կամ վիրաւոր, ականջ տուր ...

Իրօք, Քրտերը ըստ իրենց սովորութեան սպաննուած բէկի դիակը կը տանէին գեղ, մինչ երգիչները, յանպատրաստից, սգերգ մը կ'երգէին՝ գովելով բէկի աղամարդութիւնը, կռուի մէջ ցոյց տուած կարիճութիւնը:

Քահանան եւ ընկերները շունչերնին բռնած՝ մտիկ ըրին: Հեռուէն կը լսուէր Քրտի մը բարձր կոկորդային երգը.

Վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ, վերան դառնայ Ղզլճայի սարը,
Ֆէտայիները դիրք բռնեցին վայրի այծեամներու քով,
Արեւը չբացուած խապար հասաւ Իբրահիմ բէկին,
Մէկ Արճակու դաշտ, մէկ Իբրահիմ բէկ:
Վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ:
Գէորգ փաշէն ըսաւ՝ «Ես ջան ֆէտայի,
Պարապ չանցնի գնդակս երբէք,
Հազար քայլի վրայ հաւկիթը գետնէն կը բացնեմ.
Ան որ կեանքէն ձեռք քաշած է, ասպարէզ թող գայ-
նին, երկխայ մէկդի թող քաշուի,
կռուի մէյտանը դոչախներուն է»:
Վայ լօ, վայ լօ:

— Հա, Օհանէս,— քչփչաց տէրտէրը, քովինի ականջին,— բան մը պատահած լինելու է Իբրահիմ բէկին:

Այդ պարագային վայ մեզի:

Շամքոնեանց Օհանէսը, առանց պատասխանելու, ձեռքով լռութիւն պատուիրեց քահանային՝ ուշադրութեամբ հետեւելով երգիչի խօսքերուն.

Լօ, լօ, հէ՜յ, Գէորգ փաշա, մէրդ չմեռնի, ինծի Իբրահիմ բէկ կ'ըսեն.
Քառասուն կռուի մէջ մտած, վէրքերուս թիւը տարիէս շատ է.
Արծթով բռնուած, Այնալու հրացանս պատէն վար առի,
Աստուած որ կամենայ. էս օր հոգիդ դժոխք պիտ ճամբեմ»:
Վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ:

Ձիաւորներու խումբը հասած էր այնտեղ, ուր Ղզլճայի ճանապարհը կը բաժնուէր գլխաւոր ճանապարհէն: Հող առեր մը կանգ առին, մինչ երգիչը կը շարունակէր.

Վախ չորնայ ձեռքը Գէորգ փաշային, մէրը արուն լայ,
Զօրը գետին կպուց, գնդակը թռաւ, բէկի սիրտը գտաւ.
Խապար տարէք Ազտաշ, աղջիկ ու հարս սուգ թող բռնեն,
Իբրահիմ բէկը բերող ծերունի մէրը,
Մէկ ալ ասլան մը չէ բերելու:
Վայ լօ, վայ լօ, վայ լօ:

Յանկարծ բազմութենէն տասնեակ մը ձիաւորներ զատուելով, ձիերը մտրակեցին ու քշեցին դէպի գիւղի ձորը, ուր գիւղացիք ապահովութեան համար գիւղի անասունները բերած էին: Այդ յարձակումը այնքան արագ եւ անսպասելի կերպով կատարուեցաւ, որ ոչ եկեղեցիի քով կուչ եկած քահանան եւ ընկերները չկրցան հեռանալ եւ ոչ ալ, տաւարին հսկող երկու հօտաղները յաջողեցան ինքզինքնին գիւղ նետել:

Քրտերը վրայ հասած չհասած՝ հրացանի գնդակով մը գետին փռեցին հօտաղներէն մեծը, հաչելով տասնըհինգ տարեկան դաւառանի մը, իսկ միւսը ահէն ու տեղը «բախողխող ըրին»: Եւ մինչ ձիաւորներէն երեքը անմիջապէս տաւարը քշել դէպի վար՝ մեծ ճանապարհը, միացածները երբ եկեղեցիի մօտ նստողները նկատեցին, ձիերը քշեցին այն ուղղութեամբ՝ հրացանները պարպելով:

Արեան տեսքը կամ անսահման սարսռած առեն, բայց երբ խնդիրը զաւ կամ խելառ կատաղութիւն մը, որ ոչինչով չի սահմանափակուիր: Քրտերը ընդհանրապէս շատ խոհեմ կը շարժէին ֆէտայիներու հետ կռուի բռնուած ատեն, բայց երբ խնդիրը զաւ անպաշտպան գիւղ մը կողոպտելու, անոնք կատաղած գազաններու նման վրայ կուտային եւ ոչի կը քաշէին հանդիպած մարդը:

Երբ ձիաւորները եկեղեցիի մօտ հասան, հոն գտնուողները ով ինչպէս կրցաւ, տուն մը մտաւ եւ ետեւէն դուռը գոցեց: Միայն ծերունի քահանան եւ բէտը դեռ ներս չմտած՝ յանկարծ շրջապատուեցան ձիաւորներով:

— Աստուծու սիրուն, մի՛ խփէք, մենք ձեզի դէշութիւն մը ըրած չունինք,— հազիւ կրցաւ ըսել բէտը առաջաւոր դէմքը վեր բռնած:

— Հա, ո՛ռ,— ու երիտասարդ ձիաւոր մը՝ ձեռքի կեռ սուրը փարփատելով իջեցուց զոհի գլխուն, որ շանթահարուածի նման գետին ինկաւ:

— Հա՛յ, հայր, սպաննեցին, բէտը սպաննեցին,— ձայնը գլուխը ձգած սկսաւ պոռալ քահանան՝ միաժամանակ աշխատելով դուրս նետուիլ ձիաւորներու մէջէն,— ամա՛ն հասէ՛ք.

— Սեւագլուխ, առ քեզի,— ու Քրտերէն մէկը հրացանը վար բերաւ եւ կրակեց:

Ճանապարհի վրայ մնացող ձիաւորները, որոնք հանդարտօրէն կանգնած կը դիտէին կատարուած գազանութիւնը, երբ տեսան որ իրենց ընկերները ձիերէն իջած սկսած են տան դռները կոտրել ու ներս մտնել, իրենք ալ աւարէն անմասն չմնալու համար՝ քշեցին ձիերը: Գիւղի միակ փողոցը լեցուեցաւ Քրտերով, որոնք ձիերէն վար իջած՝ դռները կը կոտրէին եւ ներս կը մտնէին, իսկ տներու մէջէն կը լսուէր աղեկտուր ձայներու հետ հրացաններու որոտը:

Ղզլճան ճակատագրական վերջին ժամը կ'ապրէր:

Յանկարծ գիւղի վերէն, մարագներու կողմէն լսուեցաւ բազմաթիւ հրացաններու կանոնաւոր տրաք տրաքոցը, ու դեռ փողոցի մէջ գտնուող Քրտերը ինքզինքնին չգտած՝ իրենցմէ չորսը գետին տապալեցան:

— Դուրս եկէ՛ք, փախէ՛ք, ֆէտայիները եկան... ինքզինքնիդ ազատեցէ՛ք,— իրարու ձայն տալով Քրտերը սկսան փախչիլ դէպի վար, որը ձիաւոր, որը ձին գիւղին մէջ ձգած:

— Տղաք, մի՛ խնայէք:

Լեւոնը ընկերներու առջեւէն կը վազէր քարքարոտ բլուրէն դէպի գիւղը՝ անընդհատ աջ ու ձախ կրակելով: Կը վազէր այնպէս, ինչպէս լեռնային հեղեղ մը, անզուսպ կատաղութեամբ բռնուած: Գիւղի բախտը վճռուած էր, Քրտերը աւերակ պիտի դարձնէին Ղզլճան, այլ եւս միայն ժողովուրդը ազատելու մասին կը մտածէր Լեւոնը, ու եթէ ինք ու իր ընկերները ակամայ հրապարակ ելած էին, պէտք էր այնպէս դաս մը տալ, որ երբեք չմոռնային Քրտերը:

Գիւղի դիրքը բարձր էր, իսկ ճանապարհը գիւղի տակով կ'անցնէր: Եկեղեցիի առջեւ ինկած քարերու ետեւ դիրք բռնելով՝ Լեւոնն ու վեց ընկերները սկսան այնպիսի արագ եւ լաւ նշանառութեամբ գնդակ արձակել, որ ճամբու վրայ, բլուրի կողքը տասնէ աւելի սպաննուած եւ վիրաւոր Քրտեր ինկան, մինչ ողջ մնացողներէն անոնք, որ ձիաւոր էին, Մխկներու կողմը փախչելով, գնդակի հասողութեան սահմանէ դուրս ելած, կանգ առին, իսկ անոնք որ ձիերը ձգած էին գիւղի մէջ, ճանապարհէն վար քաշուելով քարերու ետեւ դիրք բռնեցին ու սկսան կրակել:

Գիւղին մէջ աննկարագրելի իրարանցում մը կը տիրէր: Ողբ, ճիչ, վայնասուն ողջ գիւղը բռնած էր: Քրտերը, քանի մը բոպէի մէջ տասներկու մարդ խփած էին, երեք հատ ալ երեխայ:

— Տղա՛ք, դուք դիրքը պահեցէք, ես մէկ գիւղ մտնեմ՝ Առաքելը գտնելու,— ու Լեւոնը եկեղեցիի անկիւնը դառնալով՝ գիւղը մտաւ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նոր նախահաշիւը կը ներկայացնէ 310 միլիոն ոսկիի գումար մը (32 միլիառ Ֆրանք)։ Միայն օդանաւային [illegible] 15 միլիոն ոսկի աւելի պիտի ըլլայ, անցեալ տարուան վրայ։

ԼՈՆՏՈՆԻ գերմանական դեսպանը Պերլին գնաց, թէ Լայփցիկի տօնավաճառին մասնակցելու եւ թէ գեկուցում տալու համար Հիթլէրի՝ Անգլիոյ տրամադրութեանց մասին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ գործակցութիւնը անգամ մը եւս կը շեշտուի, երկուքն ալ յատկապէս դիրք բռնած ըլլալով Հապսպուրգեան գերդաստանի վերահաստատման դէմ՝ Աւստրիոյ մէջ։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր գրել կուտան թէ Վիեննա կոչուած է կամուրջ մը դառնալու կեդրոնական եւ հիւսիսային արեւելեան Եւրոպայի միջեւ, մինչդեռ անոնք որ կ'ուզեն Օթոն արքիդուքսը թագաւոր հռչակել, կը ձգտին Աւստրիան պատուար մը դարձնել Գերմանիոյ եւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի միջեւ։ Կ'ըսուի թէ Աւստրիոյ կառավարութիւնը օգնութիւն պիտի խնդրէ Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն, մանաւանդ որ Հունգարիա եւս հակառակ է Հապսպուրգներու վերահաստատման։ Վիեննայի հունգարական դեսպանը այս պարագան յատկապէս յիշեցուցած է Աւստրիոյ վարչապետին։

Գ. ՄՈՐԻՍ ԹՈՐԷԶ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, կուսակցական գեկուցումի մը առթիւ ջերմապէս գնահատելով ժողովրդական ճակատի կառավարութեան աշխատանքները, շեշտեց,— «Մենք խորհրդարանին մէջ ուժ տուած ենք, կուտանք եւ պիտի տանք ուղղամտօրէն, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ գործադրել ժողովրդական ճակատի ծրագիրը։ Անգամուորները եւ անոնց վարձու պոլիտիկոսները տխուր են, տեսնելով որ [illegible] ամուր է եւ մեծամասնութիւնը միակամ։ Անոնք վարժուած էին նախարարական յաճախակի տագնապներուն եւ կը յուսային թէ համայնավար կուսակցութիւնը նախարարական աճպարարութեանց մարզանքներ պիտի կատարէ, բայց յուսախաբ եղան։ Բանախօսը գնահատեց նաեւ արմատական կուսակցութեան բռնած դիրքը։

11 ԳԵՐՄԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏՆԵՐ Նափոլիէն ճամբայ ելան դէպի Եթովպիա, երկաթի հանքեր փնտռելու համար։ Համպուրկէն ալ ճամբայ ելած են ուրիշ ճարտարագէտներ եւ քիմիագէտներ, որոնք Ատտիս-Ապէպա պիտի երթան։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ժամը պիտի սկսի ապրիլ 3էն 4ի գիշերը, իսկ ձմեռնայինը պիտի վերահաստատուի հոկտեմբեր 2էն 3ի գիշերը։

ԿԱՐԿՈՒՏ ՏԵՂԱՑ, շաբաթ գիշեր, Փարիզի մէջ, փոթորկախառն անձրեւ մը եւ կայծակնացայտ որոտումներէ վերջ։ Իսկ կիրակի ձիւն։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ծանր ճարտարարուեստի գործավար նշանակուեցաւ Վալերիան Մէժլաուք։ Թերթերը կը գրեն թէ այս մարդն էր գլխաւոր ամբաստանիչը իր մեծաւորին՝ Փիաթաքովի, որ գնդակահարուեցաւ։ Բուն գործավարը, Օրճոնիկիձէ, չէր համաձայն իր օգնականին (Փիաթաքովի) յանցապարտութեան, բայց յանկարծամահ եղած ըլլալով, ճամբան բացուեցաւ Մէժլաուքի համար։

ԱՐՏԱՍՈՒԱԲԵՐ ՌՈՒՄԲԵՐ միաժամանակ պայթեցան, շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 11ին, Նիւ Եորք, եօթը սինէմաներու մէջ, որ կը պատկանին միեւնոյն ընկերութեան։ Հետեւանքը եղաւ ահռելի խուճապ մը։ Ամէն կողմ իրար խառնուած էին խելայեղ բազմութիւններ։ Սեղաններ եւ աթոռներ խորտակուեցան, ապակիներ ջարդուփշուր եղան եւ մօտ 100 հոգի վիրաւորուեցան, որոնց 30ը բաւական ծանր։ Գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ 19ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ առթիւ, զօրահանդէս չկատարուեցաւ այս տարի (23 փետրուար), այլ զինուորներն ու նաւաստիները օրը տօնեցին զօրանոցներու, բանակավայրերու, ռազմանաւային կայաններու եւ մարզանքներու մէջ։ Բայց խորհրդային մամուլը այս տարի աւելի շռնդալից արտայայտութեամբ պանծացուց տարեդարձը, այս առթիւ սպառնալով Փաշական թշնամիներուն, եւ «Փաշական ստորին գործակալ Թրոցքիի», որ բուն հիմնադիրն է կարմիր բանակին։ Թերթերը գրել կուտան թէ գաղ[illegible] ռուսական բանակը միշտ կը պատրաստէր եկողներուն կողմէ, բայց «հիմա ամէն մէկը հարկադրուած է պարտել իր կատարութիւնը։ Հիմա այս երջանիկ երկիրը յանձին իր մարաջախտին՝ փառապանծ ռազմիկին՝ Քլէմ Վորոշիլովի բացէ ի բաց կ'ազդարարէ Փաշական արկածախնդիրներուն թէ կարմիր բանակը պատրաստ է թշնամին պարտութեան մատնելու իր իսկ հողին վրայ»։ (Իզվեստիա)։

ՍԷՆԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ բարձրագոյն կէտին հասնելէ վերջ, իջնելու նշաններ կը ցուցնէ։ Ուրիշ գետեր ալ նոյն վիճակին մէջ են, սակայն ձիւնը կը սպառնայ նոր ակնկալներ առնելու։

ՄԷԿ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ, երեք հոգի վիրաւորուեցան, Սէտանի մէջ, Ֆրանսայի ընկերային կուսակցութեան (Հրեղէն Խաչ) մէկ ժողովին առթիւ կիրակի գիշեր։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԿՐԱՑԻԱՆԻ թոքատապէ բռնուած է, կ'ըսէ հեռագիր մը, ռումբի կտորներ մնացած ըլլալով թոքերուն մէջ։

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԳԻՆԸ 40 սանթիմի բարձրացնելու խնդիրը հետզհետէ կը հասունայ։ Ընկերվարական պաշտօնաթերթին՝ «Փօփիւլէռ»ի վարչական տնօրէնը, որ պարբերաբար ընտանեկան զրոյցներ կը կատարէ ընթերցողներու հետ, կիրակի օր կը յայտնէր թէ 1937 յունուար 1էն ի վեր ամսական ծախքերը աւելցած են 250.000էն 275.000 ֆրանք, իսկ ամբողջ տարուան բացը կը նախատեսուի 3—3ուկէս միլիոն, որով անհրաժեշտ կը գտնէ բարձրացնել թերթին գինը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Չէն 28 փետրուար

ՆԻՍ, Վ. Գ.— 35։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ե. Տ.— 50։
ՓԱՐԻԶ (18), Տիկ. Ա. Շ.— 70։
ՔՐԻԻԱՅ, Խուրշ.— 70։
ՎԻԷՆ, Աւետ.— 100։
ԷԼՊԷՕՖ, Գրիգ.— 50։
ՄԻԼԱՆ, Տօքթ. Ա.— 225։
ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՕՊԸՆԱ, Յ. Ե.— 45։
ՕՍԻԿ, Ն. Գ.— 200։ Վճարեցինք։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Զօլ.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Գաղ.— 35։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 545։
ՎԷԶԻՆ, Յ. Գ.— 35։
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Ն. Թ.— 140
ՆԻՍ, Իշխ. Վ.— 35։
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պետ.— 35։
ՔՈՒՐՆԷՕՎ, Հայ.— 35։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Տ. Մ.— 14[illegible]
ԳՈՒՐԿՈՒԱՆ, Էկեղ.— 100։
ՔԼԱՄԱՌ, Չ. Վ.— 50։
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ծում.— 35։
ՇԱՍ, Մ. Տ.— 50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Մ.— 140։
ՀԻԼՄՈՆՎԻԼ, Գուլ.— 100։
ԼԻՈՆ, Գործ.— 800։
ՆԱՆԹ, Ա. Վ.— 50։
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆԼԷՅ, Հ. Տէօմ.— 140։
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 228.85։
ՎԻՎԻԷՕ, Մ. Ա.— 70։
ԼԻՈՆ, Ա. Տէյ.— 35։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Ա. Թ.— 105։
ՌՕՄԱՆ, Ա. Վ.— 140։
ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳ, Ն. Գ.— 100։
ԳԱՆԷԺՕ, Ե. Թ.— 70։
ԳՈՒՎԱՐ ՕՍՍՕ, Գործ.— 363.60։
ՓԱՐԻԶ (15), Օր. Գեռ.— 35։
ԼԱԳԷԿԻՍ, Մ. Բ.— 75։
ՎԻԷՆ, Ազ.— 40։
ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ, Եար.— 100։
ԹԱՐԱՐ, Յով.— 70։
ՇԱԼԷԹ, Գ. Գ.— 100։
ՓԱՐԻԶ (18).— Ուրֆ.— 35։
ԳԷԼՖՕՌ, Սամ.— 70։
ՍԱԼՕՆ, Ս. Աղ.— 35։
ՍԷՓԹԷՄ ԼԷ ՎԱԼՕՆ, Տօն.— 140։
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 330։
ՊՕՄՈՆ, Հ. Մ.— 140։ Վճարեցինք։
ՄԻՐԱՅ, Անդր.— 70։
ԹՈՒՐԷԹ, Յ. Սահ.— 70։
ՇԱԼԷԹ, Վ. Մ.— 50։
ՄԻԼՕ, Մարգ.— 35։
ՄԱՐՕՅԼ, Ա. Յ.— 140։
ԳՈՒՎԱՐ ՕՍՍՕ, Գործ.— 356.40։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ
Կատակերգութիւն 3 արար
եւ 1 պատկեր
ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ,
51, Rue Mr. le Prince, Paris - VIe
Փոխարժէքը կարելի է ղրկել նամականիշով։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԻ

15րդ տարուան 4րդ թիւը (փետրուար) հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Միքայէլ Վարանդեանի վերջին նկարը։ Մ. Վարանդեան — Հայր Արքահամ (անտիպ)։ Արշէն Անէմեան — Աստղերն արդէն Արամազդի ոսկեղէն վրայ։ Վ. Վալադեան — Զոր Աստուած գուշակաց։ Ալպաթրոս — Անձրեւի եւ շշուկի վերադարձ։ Արաքսի Վարուժան — Գաւ մը։ Անուշաւան Դիլանեան — Շամիրամի։ Վահրամ Սոֆեան — Գարտէզը։ Կոստան Զարեան — Մխացեալ Նահանգները։ Արաքսի Վարուժան — Դուն ալ եկար նոյն ուղիով։ Արմէն Անոյշ — Ա. Ցեղս եւ Բ. Գերեզմաննոց։ Ա. Թափառական — Ա. Մղձաւանջ պէս, Բ. Քամեցի սիրտս։ Վահան Մինախորեան — Պատերազմը եւ մանր ազգերը։ Վ. Ա. — Մակար կաթողիկոս եւ Տիրացու Սողոմոնը։ Ա. Սեւեան — Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին ծրագրի հեղինակները։ Վահան Նաւասարդեան — Ո՞ւր է զաղանիքը։ Յ. Մեհրաղ — Ժամանակակից հոսանքները ռուսական երաժշտութեան մէջ։ Աշուղական — «Պարտուածը» Հայաստանում։ Մարգար Արպէն — Հայ երաժշտութիւնը։ Մ. Երեւանցեան — «Թալլէրէն ըլ դուրս բանալին»։ Վահան Մազմանեան — Ցուշեր յեղափոխական անցեալէն։ Պրոֆ. Վ. Տոտովենց — Հայոց դերը համաշխարհային մշակոյթի մէջ։ Արամայիս Աղնաւուրեանի յուշերը։ Ա. Աթան — Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։ Ա. Գ. — Ամերիկահայ կեանք (ամսական տեսութիւն)։ Վ. Ահարոնեան — Գրախօսական Մրրիկ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւրի» մասին։ Յ. Քիւրեան — Գրախօսական «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Հալէպի եւ Անթիլիասի մատենադարանի» Բ. Հատորի մասին։

Ամսագրի այս թիւին մէջ զետեղուած է նախկին Հայր Աբրահամի (Աւետիս Սահակեանի) նկարը (տես 1 էջ)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Էյֆէլի Աշտարակին աջ կողմը զետեղուած եւ պատուային կեդրոնին զուգընթաց, այս ճիւղը պիտի գրաւէ Յօկէնա հէլթար մակերես մը։ Շինութիւնները գեղեցիկ ձեւ մը պիտի ունենան, խուսափելու համար անցեալի միակերպ ձեւերէն, որոնք յաճախ քննադատութեան առարկայ եղած էին։

Այս խումբին մէջ պիտի համախմբուին վաճառականութեան եւ արուեստագործութեան յատկացուած ճիւղերը։ Քարափային թաղ մը, որուն առջեւի մասը «Քէ Տօրսէ»ին վրայ պիտի երկարի։ Իսկ մեծ վաճառատուններու հաստատուող նոյն քառափին միւս եզերքն ի վեր պիտի տարածուի։

Բոլոր ծառուղիները, գահերը եւ փողոցները իրենց կարգին պիտի շրջապատուին վաճառատուններով, խանութներով եւ կրպակներով։ Տեսակ մը շուկայ ուր տեղի պիտի ունենայ սովորական թէ վաճառումը եւ թէ շինութիւնը։

Ցուցափեղկերու մէջ ներկայացուած այլակերպ արտադրութիւնները եւ ապրանքները, ընտիր ճաշակով յարդարուած, երանգաւոր լոյսերու շողին տակ, կենդանի ու գրաւիչ հմայք մը պիտի տան։

Վերջին տարիներու անտեսական տագնապի բերումով վաճառումի գործը յախուռանց դժուարացած է։ Այս անպատեհութեան մասամբ դարման մը գտնելու համար, վաճառատուններն սկսեալ մինչեւ ամենայետին խանութը նոր թափ մը տուած են իրենց ցուցափեղկերը պճնելու գործին։ Պարզապէս անցորդին զննելու փափաքը գրգռելու եւ յաճախորդ որսալու համար։

Վաճառատուններու ապակեփեղկերը զարդարելու արուեստին մէջ բարենախանձ մրցակցութիւն մը պիտի տիրապետէ, ուր մասնագէտները ամենայն հնարաւորութեամբ եւ նրբաճաշակ դիտողին ուշադրութիւնը պիտի աշխատին գրաւել։

Ի միջի այլոց, հանրութիւնը հոս պիտի կարողանայ այցելել դանազան արուեստանոցներ, ուր պիտի կրնայ գնահատել ելեւեջ[illegible] բեղնաւոր աշխատութիւնները։

Արուեստներու եւ արհեստներու ասպարէզ, պիտի ներկայացուին նաեւ գիտական այն բոլոր օգտակար ստեղծագործութիւնները, որոնք սերտիւ կապուած կը մնան մեր առօրեայ կեանքին։

ԱԼՄԱՅԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԵՒ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Ալմայի հրապարակին վրայ պիտի գտնուի երրորդ գլխաւոր մուտքի դուռը, առջեւը ունենալով երկու վիթխարի վայրաշէն սիւներ, իւրաքանչիւրը 50 մեթր բարձրութեամբ։

Մինչդեռ կամուրջին հանդիպակաց քարափներուն վրայ մէյմէկ աշտարակաձեւ փոքրիկ անցքեր պիտի հիմնուին։

Առանձինն Սէնի աջ կողմինը, պիտի միացուի ուրիշ կամարաձեւ երեք անցքերու։

Երթեւեկի դիւրութեան համար Ալմա կամուրջին առընթեր պիտի հաստատուի առժամեայ կամրջակ մը։ Նոյն կամուրջին ձախ եւ Սէնի ձախ թեւամասին վրայ, բարձրաձիգ երկու աշտարակներ պիտի ցցուին, իւրաքանչիւրը 60 մեթր մեծութեամբ, մին սահմանուած զբօսաշրջիկներուն, իսկ միւսը փոխադրութեան։

Քանի մը թեթեւ շինութիւններէ զատ Ալմայի կամուրջին մօտ մնացորդներու պալատը պիտի կանգնի, պաղկացած ընդարձակ բոլորաշէնքով մը եւ ամբողջովին յենակէտերէ զերծ։ Այստեղ հետաքրքրականը այն է որ, առաջին ակնարկով կարելի չէ անդրադառնալ թէ, ամբողջ պանդուածը ձեղունին կեդրոնական նեցուկէն կախուած է։

Հոս ցոյց պիտի տրուին մետաղային շինութիւններու արդիական բոլոր հնարքները եւ կատարելագործութիւնները։

ԿՐՕՆ ՉԱԼԸՖԵԱՆ

(Շար.) (11)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկերուհի Տ. եւ ընկեր Հ. Տէրէնկիւլեաններուն եւ պարագաներուն, իրենց սիրասուն զաւակին՝ ՎԻԳԷՆԻ անակնկալ եւ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

×

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Հայկ Տէրէնկիւլեանի եւ իր տիկնոջ իրենց որդւոյն փոքրիկն ՎԻԳԷՆԻ դառնագէտ մահուան առթիւ։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ
Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, չորեքշաբթի 3 Մարտ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ. 2 rue de Lille, Paris.
Դասախօս՝ Գ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ Յովհաննէս Թլկուրանցի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ
(Յուշ հայկ. եղեռնի դրուագներէն)
ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ
La Société des Amis de l'Instructionի հիմնած գրական մրցումին մասնակցող եօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս երկին ֆրանսերէն վերաբնագիրը։ ԼԱՑ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐԱՄՇԱԿՈՒԱԾ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԿՈՂՄԷ։ Նիւթին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը։ Գին 7.50 ֆրանք։ Դիմել տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. 39 rue Saint-Savournin, Marseille, եւ գրատուն Հրանտ—Սամուէլ, 51 rue Mr. Prince, Paris (6)։

ԾԱԽՈՒ Է
Լաւ ճանչցուած պօթիէի (Bottier)ի խանութ մը, առիւծանական պատճառաւ։ Պայմաններու համար դիմել Մերիկեանին. 13 rue des Dominicaines, Marseille:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԸՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Բելժիքա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՐՏ
MERCREDI 3 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3360

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԼՈՒՐ ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ...

Ուշագրաւ պարագայ մը,— Խանջեանի սպանութենէն ի վեր, աւելի թուլցան կապերը՝ Երեւանի եւ Արտասահմանի միջեւ:

Նոյն իսկ թերթ ու գիրք չեն ստանար այն հաստատութիւններն ու անհատները, որոնք «Հայաստանասէր»ի պիտակով մը արձանագրուած, պատի՛ւ կ'ունենային երբեմն լուրեր առնել-տալու: Անոնք ալ մատնուած են մթեւնոյն անորոշութեան, եւ հարցումներ կ'ուղղեն, իրենց կարգին,— ի՞նչ լուր...

Այո, ի՞նչ լուր, օրինակ, այն երիտասարդ գրագէտներէն, որ ձեւ ցանկին անցան այնքան վայրենօրէն:

Անոնց մէկ մասին բանտարկութիւնը հաստատեց «Խ. Հայաստան»ը, տող ընդ մէջ, յիշելով միայն երկու անուն եւ մնացեալը վերածելով «եւայլն»ի: Բայց այդ անցեալ տարի էր, եւ ամիսնե՜ր առաջ: Ի՞նչ եղան անկէ ի վեր: Ձենք հարցներ—ո՞ղջ են, բայց ո՞ւր են, բա՞նտը, աքսո՞ր, Հայաստա՞ն, թէ նետուած անծայրածիր ափերու վրայ:

Դարձեալ, ի՞նչ լուր Արսէն Եսայեանէն, որ հազիւ Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահ ընտրուած, հազիւ Մոսկուայէն գնահատուած եւ իր աթոռին վրայ տեղաւորուած, նետուեցաւ մէկդի: Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ արտ-աշխարհին աւետեր էին թէ Փարիզ պիտի գայ, (1936 նոյեմբերին), նախագահելու համար Հօկի պատգամ. ժողովին:

Ի՞նչ լուր, տակաւին, Սահմանադրութեան վաւերացումէն վերջ ստեղծուած կացութեան մասին, ամբողջ Կովկասի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ:

Իսկ այս բոլորէն վեր, ի՞նչ լուր այն մթնոլորտի մասին, որ կը տիրէ այսօր, մեր հայրենիքին մէջ, իբրեւ հետեւանք նորագոյն «մաքրագործում»ներու, որոնք ունին համատարած հանգամանք եւ «հարուածային» թափ:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Կովկասի կարմիր պաշտօնաթերթը՝ «Զարիա Վոստոկա»կը գրէր թէ ձեռնարկուած է նոր դատավարութեան մը՝ Թբիլիսիի մէջ (Թիֆլիս), դատելու համար շարք մը «դաւաճաններ», որոնց գլուխը կը գտնուի հռչակաւոր Պաւլ Մտիվանին:

Այս առթիւ Կեդր. Կոմիտէն քուէարկած էր բանաձեւ մը, որ կ'ըսէր թէ Վրաստանի «Թրոցքիական կեդրոնը ահաբեկչական խումբեր կազմած է, սպաննելու համար վրացի ժողովուրդին սիրելի առաջնորդը՝ Բերիան», գործակցութեամբ ուրիշ հակախորհրդային տարրերու:

Կովկասեան պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէր, այս առթիւ.

— Այս թրոցքիականները կը գործեն համաձայն կարգ մը օտար պետութիւններու լրտեսական կազմակերպութեանց հրահանգներուն: Անոնք կ'ուզէին տապալել խորհրդային իշխանութիւնը, անջատել Վրաստանը եւ դարձնել գաղթավայր մը՝ օտար աշխարհակալներու համար:

Այս մրողջ ամբաստանութեան աղբիւրը կը կազմէր Մոսկուայի մահապարտներէն մէկը՝ Սերեբրիակով, որ իբրեւ թէ հետեւեալ խոստովանութիւնն բրած է.

—«Երբ 1935ին տեսնուեցայ Փիաթաքովի հետ, խնդիր ծագեցաւ ախարեկելու նաեւ Եէժովը (ներքին գործավար): Մտիվանիին յանձնարարուեցաւ հնարաւորութիւններ ստեղծել միանալու Հայաստանի մէջ Դաշնակներու, Ադրբէջանի մէջ Մուսավաթականներու, իսկ Վրաստանի մէջ՝ մենշեւիկներու հետ»:

Այսքանը արդէն բաւական էր մթնոլորտը թանձրացնելու եւ որսի չուներուն ախորժակները սրելու համար:

Մինչ անհարեկ՝ «տերոր»ի մղձաւանջէն, գիշեր ցերեկ անհանգիստ՝ մոռցածին դաւերու սարսափէն, Կովկասի կարմիր իշխանութիւնները անշուշտ բազմապատկեցին «սթալինեան զգաստութիւնը»: Մանաւանդ որ, ազդանշանը տրուած էր կեդրոնէն, մասնաւոր լիազօրութիւններով:

Արդ, ի՞նչ լուր այս ճակատէն:

Հարցումը կ'ուղղենք հրապարակաւ, գիտնալով հանդերձ որ այստեղ ալ հրէշային խաղ մը սարքուած է սուտ ու փուտ «դաւադրութեանց» վրայ, միշտ ահուսարսափի տակ պահելու համար Կովկասի ժողովուրդները:

Խօսելով միայն մեր մասին, Սթալիններն ու Բերիաները շատ լաւ գիտեն թէ ո եւ է Մտիվանի երազին մէջ անգամ չի կրնար կապ հաստատել Դաշնակցութեան կամ Դաշնակցականի մը հետ: Գիտեն, նաեւ, որ Դաշնակցութիւնը եթէ ուզէ խփել, պէտք չունի ո՛չ մուսաւաթականներու, ո՛չ ալ մենշեւիկներու սայլին կամ խելքին կապուելու:

Դեռ շատ աւելի հոգեկան բաներ գիտեն, անոնք, Դաշնակցութեան մասին:

Եւ սակայն, չունենալով ուրիշ միջոց՝ իրենց գիւտային ոճիրները պարտկելու, անոնք պարբերաբար «դաւեր» երեւան կը հանեն — կը սարքեն — անխնայ հնձելու, տրորելու, ոչնչացնելու համար ինչ որ կրնայ կանգնիլ իրենց ճամբուն վրայ:

Այս է որ կը կոչուի «մաքրագործում»:

Արդ, ի՞նչ լուր այս ճակատէն, գոնէ Հայաստանի մասին:

Այս հարցումները կ'ուղղենք նաեւ անոր համար որ, տարիէ մը ի վեր, «Հայաստանասէր»ները իրենք ալ, նոյն իսկ Հօկը ոտքով-ձեռքով խրած են «համագաղութային» գործերու մէջ, եւ գինովցուցած կը խաղցնեն, մոռնալով թէ մինուճար հայրենիք մը ունինք անդին:

Գոնէ կրնայի՞ն հաւատալ որ ամէն ինչ աքանչելի՛ կ'ընթանայ անդին, թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատի վրայ, եւ իրենց կը մնայ միայն «պլօթ» խաղալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱ՞Ն

Գաղտնի Համաձայնութիւն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Լոնտոնի թերթերը չեն հաւատար այն լուրերուն թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը ձախողանքի մատնուեցաւ անցեալ շաբթու, Վիէննա գացած ատեն: Ընդհակառակն, «Տէյլի Մէյլ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Նէօրաթ յաջողած է աւելի սերտացնել Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ քաղաքական եւ տնտեսական միութիւնը, որ ի վերջոյ պիտի յանգի «Անշլուս»ի: Սխալ է թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին այցելութեան նպատակն էր Հապսպուրկեան գահուն վերահաստատումը: Ինչպէս կը գրէ Վիէննայի կիսապաշտօնական օրկանը, Գերմանիա այնքան հակառակ է այդ վերահաստատման որ, եթէ որ եւ է փորձ կատարուի այդ ուղղութեամբ, հետեւանքը պիտի ըլլայ գերմանական արշաւանք մը դէպի Աւստրիա: Պերլինի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը հաւատան թէ այդ պարագային Եուկոսլավիա եւս պիտի գործակցի Գերմանիոյ:

Միեւնոյն աղբիւրներուն համաձայն, այս մասին որ եւ է վէճ գոյութիւն չունի Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի միջեւ: Մուսոլինիի արտաքին քաղաքականութիւնը այժմ կը ձգտի մէկ բանի,— զօրացնել Իտալիոյ ուժը Միջերկրականի մէջ: Հիթլէր եւ Մուսոլինի գրեթէ համաձայնած են թէ Գերմանիա պէտք է լիովին ճանչնայ Իտալիոյ յարաճուն ազդեցութեան շրջանակը՝ այդ ծովուն մէջ: Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութեան մէջ վճռական դեր կը կատարէ, նաեւ, սպանիական խնդիրը: Քաղաքացիական պատերազմը իր վախճանին հասած ըլլալով, երկու երկիրները այժմէն նոր խմբակցութիւն մը կը սարքեն, որուն մէկ օղակը պիտի կազմէ Սպանիան:

Լոնտոնի թերթին կարծիքով, այս ամբողջ անցուդարձին մէջ ամէնէն կարեւոր պարագան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ յարաճուն մերձեցումն է, ինչ որ ռահարկու այլայլութիւնը մը կը կազմէ անոնց համար որ դեռ կը հաւատան հաւաքական ապահովութեան: Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միութիւնը յառաջ պիտի բերէ տնտեսական եւ առեւտրական գործակցութիւն մը, որ միանալով զինուորական գործակցութեան հետ, մեծ առաւելութիւններ պիտի ընծայէ Գերմանիոյ:

Գերմանիա միշտ գաղթավայր կը պահանջէ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսելով Լայփցիկի մէջ, յայտարարեց.

— «Գերմանիա, երբեմն աշխարհի ամէնէն հարուստ երկիրներէն մէկը, ինկաւ չունեւորներու շարքին մէջ, իբրեւ հետեւանք Վերսայլի դաշնագրին: Ստեղծուեցաւ կատարեալ անհաւասարութիւն մը, որ չի կրնար յաւիտեան տեւել եւ որ այսօր պատճառ կը դառնայ անհանգստութեան: Բոլոր պետութեանց շահն կը պահանջէ փարատել այդ անհանգստութիւնը: Հարկ է դարման մը գտնել, որովհետեւ թերթերու, հրապարակներու, անթէններու եւ օդանաւերու այս դարուն մէջ, այլեւս կարելի չէ հանդուրժել որ կաթ ու մեղր հոսի կարգ մը երկիրներու մէջ, մինչ ուրիշներ ստիպուած են կռուիլ նուազագոյն պիտոյքին համար: Դարմանը կրնայ գտնուիլ կա՛մ լուծելով Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերը վերադարձնելու խնդիրը, եւ կամ գերման ժողովուրդին սեփական ուժով: Միայն նախագահ Ռուզվէլթի խօսքերուն վստահելով է որ Գերմանիա զէնքերը վար դրաւ: Գերմանիա գաղթավայրեր ստանալու իրաւունք կը պահանջէ սկզբունքով, իրաւունք մը որ տրուած է ամէն ազգի: Անգլիա, Ճափոն, Ֆրանսա, Իտալիա, Հոլանտա, Պելժիքա, Սպանիա եւ Փորթուկալ բոլորն ալ գաղթավայրեր կամ գաղթային կալուածներ ունին, որոնք շատ մը պարագաներու մէջ նոյնքան ընդարձակ են որքան իրենց սեփական երկիրները: Գերմանիա, որ բազմամարդ ժողովուրդ մը ունի կծկուած փոքր տարածութեան մը վրայ, գաղթավայրերու կը կարօտի աւելի քան ուրիշ որ եւ է ազգ: Գերմանիա աշխարհակալութեան չի ձգտիր, գաղթավայրեր պահանջելով: Ատոր ամէնէն վճռական ապացոյցն է Անգլիոյ հետ կնքուած նաւային դաշնագիրը: Երեք տնտեսական պատճառներ կան Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն համար.— 1. Հում նիւթ ունեցող երկիրներ աւելցնել. — 2. Հրապարակ ճարել, գերմանական արտադրութիւնները ծախելու եւ ճարտարագործական ձեռնարկներ կատարելու համար.— 3. Արդիական յարմարութիւններ գաղթավայրերը զարգացնելու: Գերմանիա այսօր դարձեալ գրաւած է իր բնական տեղը ազգերու մէջ, իբրեւ մեծ պետութիւն: Ան զօրաւոր է իր բանակին վերահաստատումով եւ կը ջանայ տնտեսապէս անկախ դառնալ: Գերմանիա պայքար բացաւ համայնավարութեան դէմ եւ գտաւ բարեկամներ որոնք այդ թոյնին մէջ միեւնոյն վտանգը կը տեսնեն քաղաքակրթութեան եւ իրենց ժողովուրդներու գոյութեան համար: Գ. Միջազգայինի դէմ կազմուած գերմանեւճափոնական համաձայնութիւնը կարեւոր հանգրուան մը կը կազմէ բարեկարգութեան կուսակից երկիրներու միութեան համար՝ ընդդէմ քաոսին »:

Թերթերը կը գրեն թէ այս ճառը տհաճութիւն պատճառած է Լոնտոնի մէջ, քանի որ այնքան չէչտակի կը դնէ գաղթային խնդիրը:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՇՈՒՐՋԸ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ » Փարիզի թղթակիցը խօսելով դահլիճին կացութեան մասին, կը գրէ.—

Պ. Լէօն Պլումի յաղթանակը երեսփ. ժողովին մէջ՝ զօրացուցած չի թուիր իր տիրապետութիւնը մեծամասնութեան վրայ: Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան 5.000.000 անդամներուն վարիչը, կիրակի օր ճառի մը մէջ ցաւ յայտնեց որ «Պ. Լէօն Պլում իր եկմտական ծրագիրներուն մէջ տակաւին չի բանաձեւած իր առաջադրութիւնները դրամատիրութեան եւ դրամատէրներու դէմ »:

Թունդ ընկերվարականներու վարիչը, Պ. Մառսօ Փիվէր, որ Պ. Լէօն Պլումի պաշտօնատան կապուած էր իբրեւ քաղաքական վարիչը պետութեան անթելի կայաններուն, հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն: Այդ քայլը առաւ իբրեւ բողոք կառավարութեան զինուորական նախահաշիւներուն, դրամատէր դասակարգին ուղղուած վստահութեան կոչին, ընկերային խաղաղութեան քարոզի եւ «մեր դասակարգային թշնամիներուն հանդէպ ցոյց տրուած չափազանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՌՏԱ՛...

Ներողութիւն կը խնդրեմ խորագրիս համար: Սակայն դուք եւս ուրիշ խորագիր պիտի չգտնէիք, եթէ կարդայիք հետեւեալ լուրը.—

Պէյրութի «Էլ Պայրաք» թերթը կը գրէ, «ՉՈՐՍ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ Կ'ՈՒԶԷԻՆ ԳՐԱՒԵԼ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՌԱ-ՏԻԿԱՆԱՏՈՒՆԸ » խորագրին տակ.

«Շաբաթ երեկոյ (16 փետրուար) ժամը 7ին, չորս Հայեր կանգնեցան ոստիկանատան առջեւ եւ սկսան գոչել. «Կեցցէ Սթալին»: Անոնք առկէ վերջ ուզեցին մտնել ներս: Պահակ ոստիկանը արգիլեց, սակայն Հայերը սկսան հայհոյել եւ յայտնեցին որ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱՏՈՒՆԸ՝ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ:

Ներսէն ոստիկաններ օգնութեան փութացին եւ չորս համայնավարները ձերբակալելով բանտ առաջնորդեցին: Ամբողջ գիշերը անոնք անցուցին երգելով համայնավարական քայլերգներ: Անոնցմէ երկուքը կը կոչուին ժիրայր Լեւոն Պօղոսեան եւ Արթին Վարդան Թօփճեան »:

Ի՞նչ կ'ըսէք, Մեծն Տիգրանի այս թոռներուն:

Այս լուրը կարդալէս ի վեր, ես, հպարտութեամբ ուռած, հիմա տալբեր քալուածքով մը կ'անցնիմ Փարիզի պողոտաներէն, ոչ ինքնաշարժներուն կարեւորութիւն կուտամ, ոչ ալ ոստիկանին ճերմակ գաւազանին: Այդ Հայն է գալիս,— նամբայ տուէք, ապա թէ ոչ կը գրաւեմ Շան գ'էլիզէի ոստիկանատունը, ապա թէ ոչ կը յայտարարեմ խորհրդային հանրապետութիւն, Փարիզի այս պողոտաներուն վրայ:

Երբ չորս (4) Հայեր կը գրաւեն Պէյրութի ոստիկանատունը, վաղը ուրիշ հինգ Հայեր կը պաշարեն Գոլիրէի կառավարչատունը, վեց Հայեր վերջնագիր մը կուտան Միացեալ-Նահանգներու նախագահին, եւ եթէ Հայը կամք ընէ, կրնայ մէկ օրէն միւս օրը համաշխարհային յեղափոխութեան դրօշ պարզել,— այդ Հայն է գալիս:

Կեցցէ՛ Թորգոմայ զարմը:

Ուրիշներ գիտական, գրական, ճարտարարուեստական աշխարհի մէջ կը պարծին իրենց նուաճումներով, ո՞վ կրնայ սակայն պարծիլ մեր քաջութեամբ ու զօրութեամբ,— ամբողջ աշխարհը մեր ձեռքին մէջ է: Ուզենք հանրապետութիւն կը հռչակենք, ուզենք՝ Կրասնայա Վլաստ:

Վախցէ՛ք մեզմէ, ազգք եւ ազինք:

Պիտի դիտել տալու թերեւս թէ համաշխարհային յեղափոխութիւն ծրագրող սա Հայերը չէի՞ն կրնար ազատել նախ. դժբախտիփ Հայաստանը, կամ թէ ի՛նչ դիրքի մէջ պիտի տեսնենք Պէյրութի ոստիկանատունը գրաւել փորձող Հայերը երբ զէնքի ձայն լսուի,— այդ չէ կարեւորը: Կարեւորը այն է որ անոնք քաջութիւն են ունեցեր ոստիկանատան առջեւ պոռալու, յետոյ բանտին մէջ՝ յեղափոխական երգեր երգելու:

Այսքան քաջութիւն անոնք ապահովաբար սորված են իրենց մեծերէն: Անոնք միինակ չեն հայկաւ: Կրնայ ըլլալ, որ արաբական թերթը քիչ մը չափազանցէ,— բայց չէ՞ք կարծեր որ բուն չափազանցութիւնը մե՛նք կը կատարենք, մեր հայկական համայնավարութեամբ, որ եթէ երբեմն կ'ըսէ.

— Այդ մենք ենք գալիս...

Ասով բսել կ'ուզէ.

— Մենք փախուկներս ենք որ կուգանք ահա, վառտա՛...

ԱՐԱՋ

49 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵ՞ՐՆ ԱԼ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ

ԱՆԻԷԹ.—Լ Մեր Թաղի ոստիկանատունէն արձանագրուելու հրաւէր ուղղուած է մինչեւ 49 տարեկան տարագիրներու: Ներկայացողներուն կը հարցուի թէ կ'ուզե՞ն զինուոր ըլլալ ֆրանսական բանակին միջեւ եւ այս կամ ոչը կը նշանակուի իրենց արձանագրութեան առջեւ:

Մեր հայրենակիցները կը խնդրեն «Յառաջ»էն լուսաբանել այս պարագան:

ԽՄԲ.— Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը դեռ վերջնապէս ճշդած չըլլալով իր դիրքը՝ տարագիրներու զինուորագրութեան իրաւունքին գործադրութեան մասին, տեղական իշխանութիւնները կը չարժին համաձայն իրենց հայեցողութեան, տրամադրութիւնները շօշափելու եւ ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար: Մօտ 2 ամիս առաջ ալ, Նէօյիի շրջանին մէջ, զինուորութեան ենթակայ կը համարուէին եպատակ դարձած օտարները, մինչեւ 48 տարեկան: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք չէ իրար անցնիլ մասնակի դէպքերէ:

Կարեւոր խորհրդակցութիւն մը Աթէնքի մէջ գաղթականներու տեղաւորման համար

Գրած էինք թէ վերջնապէս որոշուած է քանդել Տիքսի (Աթէնք) գաղթակայանը: Նկատելով որ բազմաթիւ կարօտ ընտանիքներ անպատսպար պիտի մնան, փետրուար 24ին Աթէնքի ազգ. կեդր. վարչութիւնը խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրեց զանազան միութեանց ներկայացուցիչները:

Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Գ. Բարսղամեան քանի մը խօսքով բացատրեց կացութիւնը, թէ կառավարութիւնը առողջապահական եւ մայրաքաղաքի բարեզարդութեան տեսակէտէն, որոշած է քանդել բոլոր հիւղակները յոյն թէ հայ գաղթականներուն: Հազիւ թէ կարճ ժամանակամիջոցներ կարելի է առնել, ուստի պէտք է խորհիլ մասնաւորապէս կարօտ գաղթականներու զետեղման մասին: Ներկաները բոլորն ալ շեշտեցին անհրաժեշտութիւնը այս նպատակով դիմումներ կատարելու արտասահման, նիւթական միջոցներ խնդրելու: Միւս կողմէն դիտել տրուեցաւ թէ Աթէնքի 3000 ընտանիքներէն եթէ 500ը կարօտ նկատենք, անոնց բնակարանի կառուցման համար անհրաժեշտ է 15 միլիոն դրախմի: Առաջարկուեցաւ դիմում կատարել Հ. Բ. Ը. Մ. որ գոնէ հողերու գնման աջակցի: Տիքսէն՝ Պ. Արամ Կայծակ աւելցուց թէ արդէն ջանքեր կը թափեն եւ նպաստաւոր գինով մաս մը հողեր գնուած են, Բարեգործականը կրնայ օգտուիլ նոյն առիթէն եւ այս հողերէն առնել աղքատներուն, որպէսզի ժողովուրդը չցրուի: Պ. Ա. Գալփաքեան դիտել տուաւ թէ մօտ ատենէն ներդաշնակ կատարուելու յոյսը չունինք եւ ստիպուած ենք մտածելու գաղթականութեան զետեղումը այս երկրին մէջ:

Հօկի ներկայացուցիչները ո եւ է արտայայտութիւն չունեցան:

Ուրիշներ եւս ըրին կարգ մը թելադրութիւններ եւ շեշտեցին անմիջական դիմումներու անհրաժեշտութիւնը: Ի վերջոյ որոշուեցաւ Կեդր. Վարչութեան պատասխանութիւն տալ, Հ. Բ. Ը. Մ.ին հետ գործակցաբար զետեղումի կեդրոնական յանձնախումբ մը կազմելու: (Նոր Օր):

ԵԳԻՊՏՈՍԸ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու համար, պետութիւնները մրցումի ելած են իրարու հետ: Անգլիայէն վերջը, Թուրքիա փութաց սիրալիր ծանուցագիր մը ուղղել իր նախկին հպատակին, ժրենեւ հրաւիրելով զայն: Լէհաստան եւս նամակ մը ուղղեց, սիրալիր բաղձանքներով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅՈՒՄ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

(ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ «ԴԱՏ»ԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ)

Մարդկային պատմութեան մեծագոյն գիւտարարներից մէկի անունը մեզ մնում է, դժբախտաբար, անյայտ։ Իսկապէս, որքա՜ն հետաքրքրական պիտի լինէր գիտնալ անունը այն մարդու, որ համարձակ յղացումն ունեցաւ առաջին անգամ սուտ խօսելու մեր աշխարհում։ Գիտնալ, թէ ե՛րբ, ի՛նչ պայմանների տակ, ի՛նչ առիթով եւ ինչ ձեւով նա ի՞նչ սուտ խօսեց։ Բոլոր պայմանների տակ բացայայտ է, որ գիւտարարների մէջ այդ ամէնից համարձակը առաջին անգամ սուտ խօսելով՝ բացառիկ յաջողութիւն ունեցաւ։ Այդ է վկայում այն անօրինակ յաղթանակը, որ շահեց այս զարմանալի մարդու գիւտը։ Համարձակ կարելի է յայտարարել, որ աշխարհը կառավարւում է այսօր այս մարդու գիւտով։ Մեր մոլորակի վարիչների մէջ երեքից չորսը ստախօսներ են, եւ նրանց յաջողութեանց մէջ չորսից հինգը հիմնուած է ստի վրայ։ Այսքան մեծ ու տիրական եղաւ յաղթանակը այն մարդու, որի անունը թաղնուած է մնում անյիշատակ դարերի ծանր քօղի տակ։ Ու գնալով ստը ոչ թէ վերանում, այլ աւելի ու աւելի է ծաւալւում ու նրբանում։

Ո՞վ կարող է ասել, թէ ինչ կատարուեց Մոսկուայի զոյգ դատավարութեանց ընթացքին։

Մենք ցարդ այն համոզումին էինք, թէ յանցանքը մի ծիրանի է, որ ոչ ոք պիտի ուզէր առնել իր ուսերին։ Գրեթէ վստահ էինք, թէ երբ մէկը խոստովանում է իր մեղսակցութիւնը որ եւ է ոճիրի մէջ, այդ խոստովանանքը ինքնին ապացոյց է արդէն, որ նա ճշմարտութիւնն է խօսում։ Սակայն Մոսկուան եկաւ մեզ ճիշդ հակառակը ուսուցանելու։ Քաղաքական անուանի դէմքեր, յեղափոխական պատկառելի անցեալով, մէկը միւսի նմանողութեամբ կանգնում եւ յայտարարում էին, որ իրենք զզուելիագոյն տեսակի «դաւաճաններ» են, «լրտեսներ», «ստոր շներ» եւ «վարձկան ոճրագործներ»։ Ինքնապաշտպանութեան տարրական բնազդն իսկ, որ ամէն մարդ բերում է իրեն հետ իր մօր արգանդից, այս մարդիկ ոչ միայն հեռու չէր պահում մահուան երկիւղից, այլ, ընդհակառակն, նրանց մղում էր դէպի մահուան գիրկը։ Մի կարեւորագոյն յաւելումով. այս արիները մեռնում էին ոչ թէ հերոսի մահով (որ իր մէջ յաւերժութեան գաղտնիքն ունի), այլ սատկում էին շների նման՝ նախապէս ամէն տիղմ թափելով իրենց վրայ։ Մարդկային բանականութիւնը չի կարողանում հաշտուել այսքան ծանր անկումի հետ։ Ներելի չէ ենթադրել, թէ Մոսկուայի դատարանում մարդիկ երկու ոտքից աւելի ունէին։ Բայց ենթադրելով իսկ, դարձեալ բաւական չէ — մինչեւ իսկ այս վարկածը — առեղծուածը լուծելու համար. որովհետեւ եթէ մենք ամբաստանեալների մէջ անասուններ տեսնենք՝ որոնք զուրկ են յետին բարոյականից, նրանք, այնուամենայնիւ, անասուններ լինելով, զուրկ պիտի չլինէին ինքնապաշտպանութեան տարրական բնազդից, մի բան, որ չունեցան Մոսկուայի գնդակահարուածները։ Փորձեցէք անդունդի եզրին կեցած շունը դէպի անդունդ հրել. այդ ձեզ երբեք չի յաջողուի. մինչ Մոսկուայի «ստոր շները» մէկը միւսի ետեւից սիրայօժար իրենց դէպի խորխորատ էին նետում։ Բաղդատական մի փոքրիկ պատկեր թերեւս մեզ դիւրութիւն տայ դէթ մի չափով առեղծուածը լուծելու։

Խորհրդաւոր պայմանների տակ սպանուեց Հայաստանի առաջին իշխանաւորը՝ Աղասի Խանջեան։ Սպանութիւնից մի քանի ամիս վերջ իր յաջորդը, ոմն Ամատունի, մեղադրական ընդարձակ զեկոյցով հրապարակ եկաւ Երեւանի մէջ։ Հետագային պարզուեց որ նորակոչ դատախազը իր ամբաստանագիրը կարդացել է 1935 հոկտ. 2ին, մինչ նոյն ամբաստանագիրը, մեզ անծանօթ պատճառներով, «Խ. Հայաստանի» մէջ հրատարակութեան է տրուել ամբողջ 28 օր վերջ, 1935 հոկտ. 30ին։ Այսօր մեզ համար պարզուած է, որ ճիշդ նոյն օրը, այսինքն 1935 հոկտ. 30ին, Ամատունու(?) ընդարձակ ամբաստանագիրը միաժամանակ եւ նոյնութեամբ հրատարակութեան է տրուել նաեւ Անդրկովկասի կեդրոնական օրկանի՝ «Զարիա Վոստոկայի» մէջ։

Ամատունու հայերէն ամբաստանագրի մէջ յիշատակուած փաստերը Աղասի Խանջեանի «հակայեղափոխական» գործունէութեան մասին մեզ միշտ անհեթեթ էին պատճառում, միշտ խոր վրդովում. նոյնքան՝ երբ յայտնապէս սուտ էին յիշատակուած դէպքերը, եւ վրդովում՝ երբ նրանք անպատկառօրէն խեղաթիւրուած էին։ Ծանօթ լինելով հայ կեանքի բովանդակ ծալքերին՝ գիտէինք թէ Թիֆլիսի կարմիր փոխարքայի հայանուն սպասաւորը իր ամբաստանագրի ո՛ր մասի մէջ եւ ինչ ձեւերով է ստում եւ կամ ինչպէս է խարդախում ամէնքին յայտնի փաստերը։

Այսպէս էր սակայն մեզ համար, որ ծանօթ ենք հայ կեանքին. հետաքրքրական պիտի լինէր տեսնել տպաւորութիւնը այն մարդու, որ՝ օտար լինելով մեզ՝ տեղեկանում է Ամատունու ամբաստանագրին մի օտար լեզուով։ Այսինքն իր տեսակի մէջ կրկնութիւնն ու նմանակը այն դատավարութեան (զուրսի ընթերցողի համար), որ տեղի ունեցաւ Մոսկուայում։

Այդ դէպքն է ահա, որ այժմ մենք ունենք մեր տրամադրութեան տակ։

Փարիզ հրատարակուող «Կաւկազ» պարբերականի աշխատակիցներից Դ. Դաղստանի կարդացել է «Զարիա Վոստոկայի» մէջ յիշատակուած 1935 հոկտեմբեր 30ի թիւը եւ մատնուել խոր տարակուսանքների(*)։ Մարդկօրէն գտնելով՝ իր տարակուսանքները հասկանալի են մեզ. Դ. Դաղստանի դառնալ է այսպէս.— ճի՞շդ են Ամատունու զեկուցագրի մէջ յիշատակուած փաստերը, եթէ այո, ապա այդ ի՞նչպէս կարող է պատահել. եթէ ոչ, ապա այդ ի՞նչպէս կարող են այդքան բաց կերպով ստել(**)։ Պէտք չէ մոռանալ, որ մեզնից ամէնէն թերահաւատն իսկ երբ մի բան է լսում կամ կարդում՝ նա լսում եւ կարդում է հաւատալով եւ ոչ թէ չհաւատալով. այսպէս է մարդկային նկարագիրը. այս տեսակէտով անասունները մարդկանցից շատ աւելի արթնամիտ են. նրանց մէջ որ եւ է դէպքի նկատմամբ կասկածը ծագում է հենց առաջին վայրկեանից, մինչ մեր մէջ սովորաբար կասկածին նախորդում է հաւատքը. կանխիկ հաւատում ենք, իսկ ապառիկ կասկածում։ Նոյնն է տեղի ունեցել նաեւ Դ. Դաղստանի նկատմամբ։

Օրինակ, նա Ամատունու զեկուցագրի մէջ կարդացել է այն հատուածը, ուր խօսւում է «արտասահմանեան հայ հակայեղափոխական բուրժուա-ազգայնական կուսակցութեան» պարագլուխներից Ա. Չօպանեանի անվրդով ճամբորդութեան մասին դէպի Երեւան, կարդացել եւ մատնանշել է այսպիսիք.

«1932ի վախճանին, Ա. Չօպանեան, — ասուած է Ամատունու զեկոյցի մէջ, — օգտագործելով իր ճամբորդութիւնը Փարիզից Հայաստան (ընդգծումը կատարել է Դ. Դաղստանի, առջեւն էլ ··· զարմացական նշան դրելով Դ. Ն.), կապ է հաստատել Խանջեանի հետ, որը, ինչպէս այդ երեւում է Չօպանեանի նամակներից, նրա հետ համակրութիւն է պահել եւ գործնապէս իրագործել Չօպանեանի մի շարք «գործնական խորհուրդներ»։

Ա. Ամատունու այս յայտարարութեան առթիվ Դ. Դաղստանի գրում է.

«...Այս նորութիւնը ոչ միայն մեզ՝ քաղաքական տարագիրներիս, այլ եւ մեզնից արտաքաղաքականների համար իսկ ցնցող բնոյթ ունի — իրաւամբ, այդ ի՞նչպէս մի քաղաքական տարագիր, որ չի պատկանում ոչ համայնավար եւ ոչ իսկ ընկերվար կուսակցութեան, այդքան հեռաւոր ճամբորդութեան է ձեռնարկում եւ այն էլ «սիրալիր ընդունելութեանց» արժանանալով, ապա ողջ եւ առողջ ազատ է ձգւում որ իր տունը դառնայ, երբ մեզնից որ եւ է մէկը չի կարող պարզ նամակագրութիւն իսկ պահել հայրենիքում մնացած իր հարազատ տանի հետ ···»։

Օտարը, կարդալով Ա. Ամատունու վերի յայտարարութիւնը, Դ. Դաղստանի նման կարող է տարակուսանքների մատնուել ··· Եւ իսկապէս. ի՞նչպէս բացատրել օտարին, թէ Չօպանեանը, իրաւամբ «հակայեղափոխական բուրժուա-ազգայնական կուսակցութեան» պարագլուխներից լինելով, թոյլտուութեամբը բոլշեւիկների (ոչ թէ Երեւանեան, այլ Մոսկուայի մէջ բազմած) Փարիզից ողջ առողջ գնացել է Երեւան եւ Երեւանից էլ ողջ առողջ վերադարձել Փարիզ։ Ի՞նչպէս բացատրել, թէ բոլշեւիկների թոյլտուութեամբ նա գնացել է ոչ թէ յեղափոխական, այլ ամէնից «հակայեղափոխական» գործ կատարելու, գնացել է ··· «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընտրելո՞ւ»։ Ի՞նչպէս հասկացնել, թէ այս կարգի ճամբորդութիւնները եւ «կաթողիկոսական ընտրութիւնները» կատարւում են յաւելուածաւար մի հարուած եւս տալու ազգային այն ոգին, որ կոչւում է Դաշնակցութիւն։ Հա՛յ պէտք է լինել այս ամէնը հասկանալ կարենալու համար։ Մի քանի տասնամեակ այրուած եւ խորովուած պէտք է լինել այն խարոյկի մէջ, որ հայ հանրային կեանք է կոչւում, այս ամէնը առաջին իսկ բառից ըմբռնելու համար։

Առէք մի ուրիշ օրինակ։

Անուրանալի է, որ Դաշնակցութիւնը, հակառակ իր դէմ նիւթած բոլոր հալածանքներին, ցարդ շարունակում է մնալ — իբրեւ իտէալ եւ իբրեւ գաղափարաբանութիւն — հայ երկրի կենդանի ուժերից մէկը։ Չկայ Դաշնակցութիւնը իբրեւ կազմակերպութիւն, սակայն կայ եւ մնում է դաշնակցականութիւնը իբրեւ մտայնութիւն։ Այս է վկայում նաեւ այն անդուլ պայքարը, որ իշխանութիւնը մղում է այդ մտայնութեան դէմ։ Երկրում Դաշնակցութեան դէմ մղուած այս պայքարը սակայն տարբեր արձագանգներ է ունենում արտասահմանի մէջ։ Այստեղ, արտասահմանի մէջ, այս պայքարը կարծես խորտակում է հակադաշնակցականների թեւերը, նրանց զրկելով Դաշնակցութեան դամբանախօսները լինելու հաճոյքից։ Այս տարրերին քաղցր պիտի գար, եթէ «Դաշնակցական» բառը ընդմիշտ մեռնէր հայ երկրի բերնի մէջ, եթէ անարգանքի համար իսկ այդ բառը որ եւ է իշխանաւորի բերնում երբ եւ է չերկնուէր։

Ա. Չօպանեանը, որի գրիչը բաւական վաստակ ունի դիզած հակադաշնակցական պայքարի բոլոր ճակատների վրայ (հնչակեան, չէզոք, ռամկավար, բոլշեւիկ, եւն.), որոշում է նման մի գաղափար փոխանցել Խանջեանին, մի նամակով, ի միջի այլոց, յայտնելով նրան, թէ լաւ է չխօսել Դաշնակցութեան մասին, քան խօսել։ Չխօսելով, ըստ Չօպանեանի, ցոյց պիտի տրուի արտասահմանի հայութեան, որ երկրում Դաշնակցութիւնը իրաւամբ մեռած է, մինչ խօսելով, ընդհակառակն, նրան այն համոզումը պիտի ներշնչուի, թէ նա կենդանի է։ Սակայն Ա. Չօպանեանների այս պարզ այսպէս չի ըմբռնում օտարը, եւ չի էլ կարող ըմբռնել։ Հա՛յ պէտք է լինել, եւ այն էլ տասնեակ տարիների հանրային անցեալով, այս ամէնը կարենալ ըմբռնելու համար։

[illegible]

Դ. Դաղստանի կարդում է Ա. Ամատունու զեկոյցի մէջ.

«Իր յաջորդական նամակներից մէկում Չօպանեանը լրբաբար խորհուրդ է տալիս Խանջեանին — «Շատ լաւ կ՚անէք, եթէ ձեր մամուլի եւ ձեր ճառերի մէջ, որքան կարելի է, քիչ խօսէք Դաշնակների մասին»։

Մի այլ վկայութիւնից (բոլշեւիկ Աթայեանի) Դաղստանի տեղեկանում է, որ նման մի խորհուրդ էլ Խանջեանն է տուել «Խ. Հայաստանի» աշխատաւորներին, նրանց յայտնելով, որ «այսօրուան պայմաններում կարիք չկայ յօդուածներ զետեղելու Դաշնակցութեան դէմ»։

Արդ, ի՞նչպէս ըմբռնել այս «ընդդիմանքը» Դաշնակցութեան հանդէպ. օտարը, որ տեղեակ չէ հայ կեանքի թարախոտ վէրքերին, այս «փաստականութիւնը» ըմբռնում է այն իմաստով, որ մի ինչ որ կապ կայ Դաշնակցութեան, Չօպանեանների եւ Խանջեանների միջեւ, մի կապ, որ գիւտացնո՞ւմ է Դաշնակցութեան գործը Չօպանեանների եւ Խանջեանների միջոցով ···

Եկէ՛ք եւ բացատրեցէ՛ք ···

Մի այլ, աւելի պարզ օրինակ։

Խանջեանի սպանութեան առթիվ Ա. Ամատունին հետեւեալ բառերն է դնում ընկ. Ջամալեանի բերնում.

Խանջեանի սպանութիւնը ապացոյց է, — իբրեւ թէ ասած լինի ընկ. Ջամալեանը, — որ «նրա մէջ արթնացել է հայրենասէր Հայի խիղճը»։

Մենք գիտենք, որ ընկ. Ջամալեանը որ եւ է տեղ, երբ եւ է եւ որ եւ է առիթով նման յայտարարութիւն չի արել, օտարը ի՞նչ գիտէ սակայն, մանաւանդ ի՞նչ գիտեն երկրում։

Եւայլն, եւն., եւն.։

Ա. Ամատունու ամբաստանագրի մէջ կարելի չէ գտնել լուսաբանութիւն մի երեւոյթի, որ ճիշդ արուած լինի. ամբողջ զեկոյցը, գէթ իր այն մասի մէջ, որ վերաբերում է արտասահմանին, հիւսուած է կամ պարզ ստերից եւ կամ բացայայտ խեղաթիւրումներից. դատախազը կամ «փաստեր» է յօրինում եւ կամ եղած դէպքերը այլափոխում, այլ խօսքով՝ նա յայտնապէս ստում է մէկ թէ միւս դէպքում։

Բայց ինչո՞ւ խորհել, թէ ստում են Երեւանում եւ ճիշդ խօսում Մոսկուայում։ Ներելի չէ այսպէս մտածել։ Երեւանը աշակերտում է Մոսկուային եւ ոչ թէ վարդապետում նրան։ Մոսկուայի դատավարութիւնը չի կարող տարբեր լինել այն «դատից», որ Բերիաներն ու Ամատունիները տեսնում են Երեւանի մէջ։ Դիւրահաւատ լինելու իրաւունքը աւելի քան չարաչահած պիտի լինենք՝ բոլշեւիկեան որ եւ է ամբաստանութեան հաւատ ընծայելու համար։ Եթէ ճիշդ է թէ Մոսկուայում բոլշեւիկներ գնդակահարուեցին — նախ՝ 16 հոգի եւ ապա՝ 13 — ապա նոյնքան ճիշդ է եւ այն, որ գնդակահարուածները իրենց հետ գերեզման տարին նաեւ իրենց գնդակահարման կապուած խորին գաղտնիքները։ Եւ կամ վկաներ ձգեցին, որոնք կենդանի դիակներ են այսօր։

Զուր են բոլոր ենթադրութիւնները։ Բոլշեւիկեան «դատերը» կամ յաւիտենապէս գաղտնիք կը մնան մարդկութեան համար եւ կամ կը պարզուեն այն օրը միայն, երբ աշխարհի մէկ վեցերորդի վրայ այլ եւս ծանրացած չի լինի բոլշեւիկեան արիւնոտ լուծը։

Ռաբինդրանաթ Տագորի հերոսներից Ամուլյան («Տուն եւ Աշխարհ»-ի մէջ) ասում է.—

«Անարդարութիւնը այն կրակն է, որ տեւաբար մի բան պիտի այրի, որպէսզի ինքը մոխիր չդառնայ։ Երբ որ եւ է անհատ կամ ժողովուրդ անընդունակ են դառնում տեւաբար անարդարութիւն գործելու, նրանց աւլում եւ նետում են աշխարհի աղբակողով»։

Ստալինը այս ճշմարտութիւնը ամէնից լաւ գիտէ. նա որոշել է յանուն անարդարութեան «աղբակողովը» չնետուել։

Վ. Ն.

(*) Տես Կաւկազի 1937 յունուարի թիւը — «Հայկական տրամադրութիւնները տեղում եւ տպագրութեան մէջ»։

(**) Կարելի չէ ցաւով չնկատել այստեղ, որ Դ. Դաղստանի, կարծես ֆէյ համարելով բոլշեւիկեան խեղաթիւրումներն ու ստերը, մի չափով էլ ինքն է միտում դրել իր գրութեան մէջ, ընդհանուր կարուածից կարծես նա չմնալու համար ··· Ն.

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի ամուսինս, ուշադրութիւն ըրի՞ր թերթերը կը գրեն թէ տարեհաշիւը թեթեւցնելու համար կառավարութիւնը պաշտօնեայ պիտի ճամբէ։

— Կ՚երեւի պաշտօնեաներու խնայողումէն կը նեղուին, արդէն ես զացած չունիմ որ նեղեն. հազիւ ամիսը քանի մը անգամ կը ներկայանամ, այն ալ ամսագլխուն մօտ։

ԵՐԵՔ ԴԱԳԱՂՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Տարբեր տուներու չեն պատկաներ այդ դագաղները։ Կը պատկանին երեք եղբայրներու, որոնք գրեթէ միաժամանակ տարագրեալ գերեզման, գրեթէ միաժամանակ յանձնուելու համար հողին։

Վարդան, Լեւոն եւ Յակոբ, երեք եղբայրներ, կարծես չուզելով բաժնուիլ իրարմէ, հեռացան մահուան ճանապարհէն, … պէս, իրենց ամէնէն թարմ տարիքին մէջ։

Սավուլեան եղբայրներն էին անոնք, … բազմանդամ ընտանիքի մը զաւակները, եւ … մեր այս մեծ … աշխարհէն, իրենց ետին ձգելով … մը եւ երկու ուրիշ եղբայրներ՝ իրենց վրայ լալու համար։

Մէկը Աթէնք մեռաւ, միւս երկուքը Գահիրէ։ Ու նոյն անողոք հիւանդութիւնն էր որ հարուածեց զիրենք՝ իրենց թոքերէն ու սրտէն։

Նախապէս … էին ամէնքն ալ, հինգ մատղաշ եղբայրներ, կենսուրախ ու ապագայի յոյսերով բաբախուն։ Երկու մեծերը … էին երեք փոքրերուն։ Եղան ամերիկեան … որբերէն, «Ալբրիթեան սաներ», ուշիմ, համեստ, ու գործունեայ։ Զիրենք ճանչցողները սէր ու համակրանք ունէին իրենց հանդէպ։

Երկուքը մնացին …, միւս երեքը եկան Եգիպտոս, Գահիրէ։ Հազիւ սկսեր էին շահիլ իրենց ապրուստը, … Գրեթէ վարակուեցան նոյն ախտէն, մէկը Աթէնքի մէջ, միւս երկուքը Եգիպտոսի մէջ … Մեռնողները լուր չունեցան իրարմէ։ Իրարու հանդիպեցան ուրիշ աշխարհի մը մէջ։

Անօգուտ ու ապարդիւն անցան բոլոր այն նիւթական ու բարոյական զոհողութիւնները, զորս չխնայեցին անոնց՝ իրենց ապրող եղբայրները, … Գրուած էր որ անոնք ծնէին …, ապրէին աղքատ ու մեռնէին երիտասարդ, գրեթէ պատանի։

Սակայն մենք անզօր ենք պայքարելու ճակատագրին դէմ, որ ամենազօր եւ ամենակալ է։

Հիմա, այս դագաղներուն մէջ, պառկած մարմինները չեն որ կը պառկին, այլ խորտակուած յոյսեր եւ փշրուած երազներ։

«Դամբանի մրուրով գրուած ճակատագիր. ինչ զարն է ան, երբ մահուան երիտասարդներ են իր զոհերը»։

Խոնարհիլ այդ դագաղներուն առջեւ, … բողբոջող կեանքերու …, ու քանի մը … Թող ըլլան … այս թարմ հողակոյտերուն վրայ։

ՍԳԱՒՈՐ

(Յուսաբեր)

ԾԻԾԱՂ

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Ո՞ւր եւ ինչպէս ճանչցար քու կինդ։

— Սրճարանի մը մէջ, ինծի պատմեց թէ երեք անգամ դատապարտուած է եւ այսօր ազատ է, որով վստահութիւն ունեցայ եւ ընկերացայ։

ՕՍԱՐ ԷՋԻՐ

ՀԱՄՐ ԱՍՊԵՏԸ

Կրնանք արեւն թափել կնոջ մը համար, երազի մը համար, թէ լաւ թէ յոռի օրերուն, յարատեւելով դէպի մեր նպատակը քայլ առ քայլ։ Գիտցէ՛ր որ նոյն իսկ ամէնէն սեւ ու դաժան հանգամանքներու մէջ մեր հաւատքը իր ճամբան կ՚երթայ ծիածանի գոյներով։ Նոյն իսկ սա ալ կրնանք ընել — փողոցները տաք արեւուն տակ փոշի կը կլլենք մեր սիրածին սիրտը շահելու եւ յաղթութեան պսակը քաղելու, եւ վստահաբար տեղի չենք տար մեր պատահական որ եւ է անյաջողութեան իսկ առջեւ։

ՋԻԼԻԱ

Եւ տակաւի՞ն, ուրի՞շ ի՞նչ կրնաք ընել։

ՓԷԹԷՐ (մեղմացնելու կերպարանք մը առնելով)

Գործը գիտէ։ Կրնամ ալ լուռ մնալ։ Ու եթէ չթոյլատրես որ խօսիմ, թէ քեզ կը սիրեմ, կրնամ լորձունքս կլլել եւ լուռ մնալ։

ՋԻԼԻԱ

Ո՞վ ինչ կրնայ ընել որ զիս կը սիրէ։ Ո՞վ բաւ քեզի որ ցանկութիւն փնտռես հոն՝ ուրկէց վտարուած է ցանկութիւնը։ Ո՞վ բաւ քեզի որ կրակ փնտռես մարած օջախին մէջ։ Ետեւէս ինկած ես, բայց ես այն կողմերը չեմ։ Պատուհանիս առջեւ կը կենայիր, բայց ես օր մը օրանց անունդ անգամ չհարցուցի։ Ո՞վ կրնայ գտնել ինծի թէ դէչութիւն ըրած եմ այսպէս, որովհետեւ դուն խանգարեցիր իմ խաղաղութիւնս։ Եկեր դուռս կը զարնես՝ ամէն վտանգ աչք առնելով։

ՓԷԹԷՐ

Թող լինի որ այս պատճառով մեղադրեմ քեզ։ Դուն անմեղ ես … մը պէս, որ եղածին մէջ որ եւ է պատասխանատուութենէ զերծ է։ Ես ընտրեցի իմ բախտս եւ հետեւանքը պէտք է կրեմ։ Բայց իրաւո՞ւնք է միթէ որ զիս տեսած չտեսած մերժես իմ պարգեւս։ Քու դէմքիդ վրայ չեմ կարդար յօժարութիւն, որ համաձայնութիւն տաս ինծի աղերսելու քեզի։ Չե՞ս կրնար արդեօք սիրել զիս։ Ո՛հ, չե՞ս կրնար միթէ առնել զիս քեզ ամուսին։

ՋԻԼԻԱ

Ո՛չ։ Ո՛չ։ Չեմ կրնար կրկին էրիկ մարդու ըլլալ, ոչ քեզի ոչ ուրիշ ո եւ է մէկուն։ Միայն թէ անկարեկիր անգութ չերեւալու համար թոյլատրեցի քեզ տունս գալ։ Զիս անգութ մի անուաներ ··· Աշխարհ լեցուն է գեղանի կիներով։ Ամէնէն գեղեցիկը փնտռէ։

ՓԷԹԷՐ

Այդպէս ըրի։ Բայց եթէ դէմքով տգեղ ալ ըլլայիր, քեզ գեղեցիկ գտած ու կապուած կը մնայի քեզի։ — Մնա՛ք բարով յաւիտեան։

ՋԻԼԻԱ

Աղնի՛ւ սպասէ, կը ցաւիմ որ յաջողութիւն չգտար քովս։ Աստուած օրհնէ քեզ հիմա եւ յաւիտեան։

(Ոտքի կ՚ելլէ, երկու բարեկամուհիները ալ ոտքի կ՚ելլեն)։

ՓԷԹԷՐ

Տիրուհի, կը մեկնիմ խորին խոնարհութեամբ, որքան որ կրնամ։ Բայց դուն պարտաւոր ես երթալէս առաջ համբոյր մը շնորհել ինծի։

ՋԻԼԻԱ

Եթէ առիթ համապատասխան է բարեկրթութեան, կանխաւ վստահ եղիր։ Ըսէ՛։

ՓԷԹԷՐ

Կը պատմուի թէ Փիէմոնթէի մէջ տեղական սովորութիւն է որ տանտիկինը իր հիւրին համբոյր մը պարգեւէ մեկնելէն առաջ։ Քանի որ յաւէտ, պիտի բաժնուիմ, հրաժեշտի համբոյրը տուր ինծի, Ջիլիա՛։

(Ջիլիա մերժողական շարժում մը կ՚ընէ, կ՚ուզէ երթալ, ոտքին կուգայ)։

Կը վարանի՞ս։ Ի՞նչպէս։ Կամ արդեօք կը կասկածիս սիրտս եւ քեզի տարօրինա՞կ կը թուի Փիէմոնթէի այս սովորութեան մասին խօսիլս ···

ՃԱՆԷԹԹԱ

Ճիշդ է։

ՄՕՆԱ ՄԷԱ

Այս գեղեցիկ սովորութիւնը կայ ու կը մնայ Փիէմոնթէի մէջ, առիկա կեանքիս պէս գիտեմ։

ՃԱՆԷԹԹԱ

Պէտք է համբուրես զայն եթէ պնդէ այդ մասին։ Մարդ պէտք է համակերպի տեղական սովորութիւններուն։

ՄՕՆԱ ՄԷԱ

Մանաւանդ որ չի մնար կ՚երթայ։ Երբ գիշեր չանցնիր, մեղք չկայ ···

ՃԱՆԷԹԹԱ

Ուստի խոնարհէ տեղական սովորութեան, եւ գործը իբրեւ ձեւակերպութիւն նկատէ։ Առիկա ցանկութիւն չէ որ քաշուիս։ Հրաժեշտի համբոյր մը միայն։ Ամէնէն չար դրացին անգամ չպախարակեր քեզ ատոր համար։ Ինչո՞ւ կը վարանիս։ Օ՛հ, սիրտ առ բան մը ընելու, ինչ որ ուշ կամ կանուխ կիները կ՚ընեն Փիէմոնթէի մէջ։

ՄՕՆԱ ՄԷԱ

Սովորութիւնը անգամ նկատի մի՛ առներ ···

ՋԻԼԻԱ

Լա՛ւ։ Փափաքածիդ պէս թող ըլլայ։ Ես պատրաստ եմ։

(Կիները կը քաշուին)

Բայց կեցի՛ր, համբոյրի համար իրար գրկելէ առաջ, ըսեմ իմ պայմանս։

ՓԷԹԷՐ

Ինչ ալ ըլլայ այդ պայմանը, յօժար պիտի գտնես խոստանալու։

ՋԻԼԻԱ

Առաջ՝ա, խորհէ՛ նախ։ Մինչեւ հիմա կատակ էր եւ զբօսանք։ Կարծեմ այս կատակին փոխարէնն էր միայն։ Բայց հիմա աւելի կը պահանջեմ։ Դուն ինծի աւելի շատ կը պահանջես։ Դուն ինծի աւելի եւ ուրիշ բան մը պիտի տաս, որպէսզի գիտնամ թէ դուն ո՛վ ես։

ՓԷԹԷՐ

Կուտամ քեզի ինչ որ կ՚ուզես, … րիմս, կեանքս։

ՋԻԼԻԱ

Կ՚երդնո՞ւս ինծի։

ՓԷԹԷՐ

Կ՚երդնում ամէն սրբութեան վրայ։ Աստուած չըլլամ, այլ եւս … յաւիտենական դժոխքի …, եթէ սուտ խօսիմ, … նէ՛ զիս։

ՋԻԼԻԱ

Ուրեմն, այդպէս թող ըլլայ։

(Անոր վիզին կը փաթթուի եւ երկու բոցավառ համբոյր կուտայ)։

Անուղի արկած մը

ՔՐԻՒՍԷԼ.— Անվէրսի մօտ, Պրասքայէթի հեծելագունդի ռահվիրաներուն մաս կազմող հրետաձիգներու չորեքյարուկ մարզավայրին մէջ չորեքշաբթի կէսօրէն վերջ տեղի ունեցաւ անուղի արկած մը, որ խոր սուգի մէջ ձգեց բազմաթիւ սպաներու ընտանիքներ։

Հեծելագունդին պատկանող սպաներ եւ ... փորձառական ներկայացում մը կը հետեւէին, «Թռչնաքութեան» կոչուած պայթուցիկներ լեցնելու փորձեր կատարելով։ Թոնիթը ... խառնուրդ մըն է հրաբխային եւ ... «փօթասիթրաթ» որ պարունակող եւ «փօթասիթրաթ» ունի։ Մէկ մեթր խորութիւն ունեցող փոսի մը մէջ կը դնէին 1—20 քիլօ ծանրութիւն ունեցող թոնիթներ, եւ զանոնք կը վառէին 100 մեթր երկայնութիւն ունեցող պատրոյգներով։

Փորձերը աւարտելու համար, 20 քիլօ ծանրութիւն ունեցող պայթուցիկ մը զետեղեցին այդ միեւնոյն փոսին մէջ։ Երբ պատրոյգը վառեցին, սպաները կը գտնուէին ապահովութեան գօտին սահմանին մէջ, սակայն այս անգամ լիցքը կրակ չառաւ։

Սպաները քանի մը վայրկեան եւս սպասեցին, եւ կարծելով որ պատրոյգը մարած էր, սկսան զանգաղօրէն յառաջանալ պատրոյգին երկայնութեամբ, որոշելու համար այն տեղը՝ ուր պատրոյգը դադրած էր վառելէ։ Լիցքին բաւական մօտեցած էին, երբ յանկարծ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ։ Հարուածին սաստկութեան տակ սպաները ամէն կողմ նետուեցան, ոմանք մինչեւ 40 մեթր հեռու արկածի վայրէն։

Երբ յուզումին առաջին վայրկեանը անցաւ, անմիջապէս ամէն հոգմէն օգնութեան փութացին։ Սակայն, եօթը սպաներ վայրկենապէս մեռած էին, եւ տասը ուրիշներ ծանրապէս վիրաւորուած։

Հ. Տ.

ԼԻՈՆԻ ՔԱՂ"ՔԱՊԵՏԸ ԵՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ, 26 փետր.— Ընթերցողները կը յիշեն թէ վերջերս մեր քաղաքին մէջ ալ կազմուեցաւ զինուորցուներու ինքնաբոյն մարմին մը։ Իրենց խնդ յոյսապաշտութեամբ ընդհ. ժողովին ներկայ էին վեց հարիւր հոգի, իսկ յանձնախումբը ընտրուեցաւ երկու հարիւր երեսուն ձայնով։ Եթէ այդ 230էն հանենք Տէօնիցիները, որոնք իրաւունք չունին քուէարկելու, ինչպէս եւ երկու անգամ քուէարկողները հաւանաբար մէջտեղ մնայ ոչ աւելի քան 150 քուէ։ Արդ, այս 150նոց ինքնակոչ մարմինն է որ կը յաւակնի խօսիլ Լիոնի 4—5000նոց գաղութին եւ աւելի քան 800 զինուորցու երխտասրդութեան անունով ...

Բայց պատմելիքս այս չէր։

Այս «մարմինը» անցեալները կը ներկայանայ Լիոնի քաղաքապետ եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահ Պ. Էրիոյի եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ, ինչպէս կ'իմանամ իրազեկ աղբիւրէ մը։

— Ո՞վ էք դուք, կը հարցնէ քաղաքապետը։

— Մենք զինուորական մարմին ենք։

— Զինուորական մարմի՞ն ...

— Այսինքն Լիոնի զինուորցուներու կողմէ նշանակուած մարմին մը։

— Է, ի՞նչ կուզէք։

— Զէնք ուզեր, այլ կը պահանջենք։

— Ի՞նչ կը պահանջէք։

Ու կը շարեն զօց եղած բանաձեւերը, վերջաւորին մէջ չմոռնալով յիշել «Օֆիսներու ջնջումը»։

— Դուք պատկան մարմին չունի՞ք, կը հարցնէ Պ. քաղաքապետը։

— Ոչ։

—Ազգ. միութի՞ւն ...

— Ունինք, բայց մենք իրաւունք չենք տար որ մեր անունով խօսի կամ գործէ։ Մենք որոշած ենք ամէն ինչ կատարել մեր ձեռքով, չճանչնալով որ եւ է մարմին։

Քաղաքապետը խնդալով կ'ըսէ.

— Լաւ, քանի որ այդպէս է, դուք հիմա մեկնեցէք, ես վաղը Փարիզ պիտի երթամ, պէտք եղած տեղերը կը հարցնեմ, վերադարձիս ձեզի նամակով մը կը տեղեկացնեմ։

Ուրեմն, ա՞յս է որ իբրեւ յաղթանակ աւետեցին իրենց մունետիկներուն միջոցաւ ...

ԱՐԹՈՒՐ ՊԱՇԱԿ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԻՍԻԻ Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԸ

ԻՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՎ

Հազիւ ներս մտած Մխիթարեանց ծանօթ Պէշիկթաշլեանի սրահէն, բարեկամ թղթակից մը օծիքս կը բռնէ նկարագրել տալու համար օրուան հանդէսը։

Բայց թատերասրահ մտնելէ առաջ կը յուսահատիմ արդէն, տեսնելով կէսէն աւելիով աթոռներ պարապ, լուռ ու մունջ նստած ...

Կը լսենք բեմէն Օր. Գուլաժենեանը Կ. Խաչի Իսիի մ.-ճիւղին սրտցաւ եւ եռանդուն հայուհին, 60ի չափ են իրենց դպրոցի աշակերտները, բայց կէսը միայն ղրկուած այդ օրը։ Իրենց ծնողքին անտարբերութեան երեւոյթ։ Երբ մեր զաւակներուն մենք հող տանինք ու հայ չմեծցնենք, անշուշտ օտարը չէ որ պիտի ընէ, այլ պիտի ուրախանայ ...։ Ֆրանսայի մէջ Կ. Խաչը 21 մասնաճիւղ ունի, բայց կը տեսնէ՞ք մէկ հարուստ որ պատուոյ անդամ ըլլայ։

Հանդէսը կը բացուի «Յառաջ նահատակով», սիրառատ մանուկներու բերնով եւ «Սարինօ եար ջան» ու ուրիշ խաղերով եւ արտասանութիւններով կը շարունակուի։

Ապա Պ. Լ. Զորմիսեան կուգայ մեզի երկու խօսք ընելու։

«Դարձն է որ յարգի է Կ. Խաչին մէջ եւ այդ գործը եւ նպատակը յայտնի է բոլորին,— պահպանել ու զիմադրել մոռնցի դէմ, վազուած սարսափին համար որ ամենուրեք ցցուած է հայութեան դէմ, անոր զաւակներուն դէմ։ Այդ մտահոգութեան պատճառով է որ մենք մեզի հարց տալով, ինչպէս մայր մը իր զաւակէն բաժնուիլ չուզեր եւ փոխադարձաբար, մենք ալ այդ սէրը ունենալու ենք մեր հայրենիքին եւ մեր մէջ, հոգ չէ թէ ըլլանք փոքր ժողովուրդ մը՝ բայց արժէքաւոր։ Հետաքրքրուելու ենք մեր փոքրիկներով, ինչ որ կը նշանակէ ինքնապաշտպանութիւն։ Զգացումով չշարժինք միայն, այլ գործնականօրէն մասնակցելով ու ներկայ գտնուելով Միութեանց եւ հանրային գործերու, ձաղկելով միշտ չէզոք եւ անձնասէր եւ անտարբեր մարդիկ որոնք միայն քննադատել գիտեն հեռուէն»։

Վարչութեան կոչին վրայ դաղարին տեղի կ'ունենայ նուիրահաւաքութիւն մը, պէտ ծախքերը գոցելու համար։ Ի պատիւ ներկաներուն հաւաքուեցաւ 286 Փր.ի գումար մը, քանի որ միայն սրահին 300 Փր. կը պահանջէին միշտ մեր ազգանուէր Մխիթարեանք, ազգային ծաղկոցներու համար անգամ ...

Ի վերջոյ տեղի կ'ունենան կատակախաղեր եւ բարոյալից զաւեշտ մը՝ «Բանջարավաճառուհին»։ Ինչպէս նաեւ հայկական պարեր հայկական տարազներով, որոնք ոգեւորութիւն բատեղծեցին։

Այս առթիւ գովելի է աշխատութիւնը ուսուցչուհի Օր. Ա. Այճեանի, որ ինչպէս նախապէս Շավիլի մէջ, նորկայիս ալ Իսիի դպրոցը յառաջդիմութեան մէջ է դրած, առանց պէտք եղած քաջալերանքը գտնելու ոչ ժողովուրդէն, զոնէ ծնողքներէն։ Ցաւով լսեցի թէ աշակերտներու թոշակներն անգամ դժուարութեամբ կը վճարուին։

Ամէն տեղ միեւնոյն ցաւը, միեւնոյն վէրքը։ Ինչո՞ւ այսչափ անհոգ ենք եւ անճարակ ...

ՄԷՆ - ՍԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փետր. 21ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի Սէնթ Անթուան-Լավիոթ մասնաճիւղի բացման հանդէսը։ Ժամանակէն առաջ, խուռներամ բազմութեամբ լեցուած էր «Էրմիթաժ»ի սրահը։ Նորակազմ մասնաճիւղի քարտուղար տիկ. Ս. Բաղիկեան իր բացման խօսքին մէջ, բացատրեց Կ. Խաչի նպատակը եւ մասնաճիւղի կազմութեան պարագաները։

Գամբանիր Ֆրէզի պատանիները իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով, կենդանի պատկերներով եւ հայկական պարերով, ջերմ ծափեր խլեցին հանդիսականներէն։

Երկրորդ բաժնի սկիզբը բեմ հրաւիրուեցաւ Կ. Խաչի Գուլվար Օտտոյի ենթամասնաճիւղի ատենապետուհին՝ տիկ. Արաքսի Սուքիասեան, որ ազ. ջունից քոյր մասնաճիւղի կազմութիւնը եւ թելադրեց եռանդով գործի փարիլ։ Քանի մը երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Աղգին Մարտիրոսեան, որ Հայոց հին պատմութեան մէջ նշանաւոր դարձած կրթասէր, եկեղեցասէր, արհեստագէտ կիներու գործունէութեան մասին խօսեցաւ։ Ի վերջոյ թուեց նաեւ վերջին յիսնամեակին երեւան եկած հայ նշանաւոր կիներու օրինակելի գործերը։ Կարգ մը կարեւոր թելադրանքներ ըրաւ եւ յորդորեց ու կերպով մաղթեց նորակազմ մասնաճիւղին։

Ցետոյ բեմ եկան Լավիոթի մանուկները, հայերէն երգերով եւ պարերով, ազգային պարով եւ կենդանի պատկերով։

Վերջին խօսողն էր Տիկ. Ն. Քիպրիթճեան, որ բացատրեց Կ. Խաչի նպատակը, խօսեցաւ Կ. Խաչի կազմութենէն մինչեւ մեր օրերը կատարած գործերու մասին, թափառական բազմութեանց ծով կարիքները, զանոնք դարմանելու համար Կ. Խաչի կողմէ թափուած ջանքերն ու զոհողութիւնները եւ իր յուզիչ բանախօսութեամբ խանդավառեց ունկնդիրները։ Ապա տեղի ունեցաւ պարգեւաբաշխութիւնը, որմէ ետք բեմադրուեցաւ «Շատախօս սափրիչ» կատակերգութիւնը, ղեկավարութեամբ ընկ. Հ. Գասպարեանի։ Մանուկներու պատրաստութեան գործը ստանձնած էին տիկիններ՝ Գասպարեան եւ Մանուշ Շամիրեան (Մարտիրոսեան), որոնց ջանքերը շնորհաւորելի են։ Այս առթիւ, կ'արժէ շնորհաւորել նաեւ մասնաճիւղի բոլոր անդամուհիները, որոնց ջանքերը սպասուած արդիւնքը տուին։

Մարսէյլ - Սէնթ Անթուան գծին վրայ, այդ օր չորս վայրի մէջ հայկական հանդէսներ տեղի ունեցած լլալով հանդերձ, Կ. Խաչի հանդիսասրահը բերնէ բերան լեցուած էր։

Շրջանի թղթակից

ԽԱՉԸ ՈՐՈ՞Ի ՇՈՅՑԷՆ ԵԼԱՒ...

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 26 փետր.— Սիրելի «Յառաջ», գիտեմ որ էջերդ շատ թանգ են, բայց շատ կը խնդրեմ որ այս կարճ գրութեանս տեղ մը տաք ձեր էջերուն մէջ։ Իբրեւ չէզոք կը գրեմ, ձեր ուշադրութեան յանձնելու համար քանի մը դէպքեր։

Անցեալ իրիկուն Ռընօ գործարանի մուտքի դուռը գացի տեսնելու համար հայրենակից մը։ Երբ գործարանին սուլիչը զարկաւ, հայրենակիցս դուրս եկաւ իր ընկերոջ հետ, մէկուն հետ վէճի բռնուած։

— Սերոբ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ստորագրէ որ լեցուի թուղթը։

— Ի՞նչ բանի համար, Գէորգ։

— Որպէսզի հաւաքական հպատակութիւն պահանջենք եւ սա Օֆիս կոչուած պիւրօն մէջտեղէն վերցնենք։

— Շատ լաւ, բայց չէ՞ որ կառավարութենէն ճանչցուած օրկան մը պէտք է, եթէ Օֆիսները ջնջենք, ուրիշ մը պիտի կազմենք։ Տարբերութիւնը ի՞նչ է. չեմ ստորագրեր։

Այսպէս տունէ տուն կը շրջին ստորագրութիւն հաւաքելու համար։

«Հակաֆաշական» Հայերու դէմ համայնավար կուսակցութեան տեղական մարմնին կողմէ հրատարակուած թռուցիկը կը բաժնեն բոլորին, մանաւանդ տեղացիներուն։ Ահա այդ ծանօթ յարձակման պատմութիւնը։

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ Մէջոն ար Փէօփէ մէջ ժողով մը սարքած էին հայ համայնավարները։ Նոյն օրը «Յառաջ»ի մէջ յայտարարութիւն մը կար զինուորական յանձնախումբի կողմէ եւ այդ պատճառաւ իսկ ոչ մէկ Դաշնակցական ներկայ էր ժողովին։ Այս առթիւ փոքր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ հայ համայնավարներու եւ չէզոք երիտասարդներու միջեւ։ Ահա ամբողջ իրողութիւնը։

Հայանուն համայնավարները չեն մոռնար իբրեւ ֆաշական եւ ոճրագործ ներկայացնել Դաշնակցականները։ Բայց իրենք է որ ծուղակը կ'իյնան։ Անցեալ շաբաթ երեկոյ երկու գաղթնի ոստիկաններ կը մտնեն Պ. Բանիկեանի սրճարանը, «Դաշնակ» փնտռելու համար, բայց հոն կը գտնեն քանի մը համայնավարներ, կը խուզարկեն եւ կը գտնեն դաշոյն մը եւ երկաթի կտոր մը։ Այս խուզարկութեան հետեւանքով երկու հոգի չիտակ բանտ կ'առաջնորդուին։

Յ. Ալեքսանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՐԱՇԻ ԱՆԿՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականով մը, Մարաշի անկման 17րդ տարեդարձին առթիւ (2 փետրուար).

— «Ինչպէս մեր որոշ հերոսամարտերու մէջ, նոյնպէս եւ Մարաշի անկման եւ կորուստի մէջ քանի մը պարագաներ խիստ բնորոշ են եւ համահայկական։

Նախ՝ այն կայր հաւատքը թէ Եւրոպացիները եւ «խաչապաշտները» մեզ պիտի օգնեն ու պաշտպանեն։ Այս միտայնութիւնը տխուր ժառանգութիւն մըն է, որ մնացած է մեր ստրկութեան շրջանէն։

Մեր իրականութիւնն ու պատմութիւնը կը վկայեն, որ նոյն այդ Եւրոպացիներն ու «խաչակիրները» ոչ միայն չեն օգնած մեզ այլ մեզ վաճառքի եւ սակարկութեան հանած են իրենց ազատ շահերը պաշտպանելով։ Ցետոյ յայտնապէս նկատելի է, որ մենք ունեցած ենք հարանիւրումդ մը, որ աւելուխնելով իր քաղաքին եւ Թուրքին հետ ունեցած իր յարաբերութիւններուն, միշտ այն ողայական միամտութիւնը ունեցած է թէ իր փարայով եւ ծանօթութիւնով Թուրքին զութը պիտի շարժէ եւ զոնէ ինքը վերծ պիտի մնայ ջարդէ եւ կոտորածէ։

Այս համոզումով ալ, հայ առաջնական դասը տեւականօրէն արգիլք եղած է, որ մեր ժողովուրդը զինուի եւ պատրաստ ըլլայ ինքզինք պաշտպանելու։

Եւ սակայն, Թուրքը ամէնէն առաջ թալլած է հայ ունեւորը, զրաւած է անոր ինչքը եւ իր եաթաղանի առաջին ուժգին հարուածը իջեցուցած է անոր գլխուն։

Գուցէ սպասել թշնամիէն, չդիմադրել անոր զէնքով, տաւելապէս միայնութիւնն է մեր աղէտներուն, որոնց ստրկութիւնը մինչեւ զաւեճանութեան հասաւ։

Ուրիշ տխուր եւ ցաւալի միայնութիւն մը, որ ճակատագրական դեր խաղաց մեր ինքնապաշտպանութեան մէջ, յարանուանական տարբերութիւնն էր։ Հայ կաթոլիկն ու բողոքականը նոյնքան միամտօրէն կը կարծէին, որ իրենք բաժնուած ըլլալով մայր-եկեղեցիէն, ազգութեամբ Ֆրանք են կամ Ամերիկացի։

Սակայն Տաճիկը ամէնէն առաջ՝ Ֆրանք-Հայը եւ Ամերիկացի-Հայը ջարդեց՝ առանց «շփոթելու» ազգութիւնը եւ յարանուանութիւնը։

Ապա՝ յեղափոխական անպատրաստութիւնը եւ անկազմակերպութիւնը։ Ասիկա արդէն ամէնէն կոպիտ սխալն էր անոնց, որոնք ժամանակին չըմբռնեցին հայ յեղափոխութեան փրկարար դերը։

Ասոնք ընդհանուր եւ համահայկական ցաւալի պատճառներն են, որոնց շնորհիւ մեր գոյամարտերն ու հերոսամարտերը եղերական վախճան ունեցան։

Ու մանաւանդ Կիլիկիոյ մէջ, ուր յարանուանական տարբերութիւնը, հաղանբռու դասը, յեղափոխական անպատրաստութիւնն ու անկազմակերպութիւնը արգելք եղան որ հայութիւնը ինքզինքը պաշտպանէ նուազագոյն զոհերով։ Ասոնք են նաեւ գլխաւոր պատճառները Մարաշի այնքան եղերական վախճանին։

Մարաշի մեր հայրենակիցները, ընդհանրապէս, կրթասէր, եկեղեցասէր եւ ազգասէր են, Նախանձախնդիր Միութեան, հաւաքական աշխատանքի եւ ազգային ժառանգութեանց պահպանման։

Կուռ եւ ազգանուէր Հայրենակցական մը ունին Ս. Փաւլոյի մէջ, ըլլալով գաղութին հանրային կեանքին առաջը։

Վերջերս կազմուած է նաեւ Պուէնոս Այրէսի մէջ Մարաշի Ընդհ. Հայր. Միութիւնը, որ սերտ կերպով կապուած է Ս. Փաւլոյի Մարաշի Հայրենակցականի հետ, որոնք միասնաբար կ'աշխատին իրենց շուրջը հաւաքել Մարաշցի հայրենակիցները։

Եւ սակայն, կը կարծէ՞ք թէ դաս մը առած ենք տխուր անցեալէն։

Նոյն պառակտիչ միայնութիւնը նաեւ հոս, նոյն իսկ Մարաշի 17րդ անկման առթիւ»։

Անուղի արկած Մը

15 տարեկան հայ պատանի մը, Յակոբ Պէրպէրեան, Շիայէն Պէյրութ հասած չոգեկառքին անիւներուն տակ մնացած է, Նահրի կայարանին մէջ, երկաթէ կամուրջին մօտ։ Ան զաղտագողի կառչած էր չոգեկառքին, կանգնելով երկու վակոններու միջեւ եւ երբ կայարանին առջեւ կը փորձէ վար ցատկել՝ կայարանի պահակներէն չտեսնուելու համար, կ'իյնայ ճիշդ գծին վրայ։ Զարհուրելի տեսարան մը կը պարզուի այդ պահուն։

Շոգեկառքը կ'անցնի հէք պատանիի ոտքերուն վրայէն փշրելով ու անջատելով զանոնք մարմնէն, ծանրապէս վիրաւորելով նաեւ մարմնին ուրիշ մասերը։ Վիրաւորը իսկոյն հիւանդանոց կը փոխադրուի սակայն դեռ հոն չհասած կ'աւանդէ հոգին։

Ասիկա տուրքս էր։ Հիմա զանք փոխարժէքին։

ՓԵԹԻՐ

Դո՛ւն ըսէ։

ՋԻԼԻԱ

Ան քեզմէ զոր համբոյրիս շունչը՝ չ'շփեց՝ այսուհետեւ համբ թող ըլլայ։ Ամբողջ երեք տարի։ Ականջդ լաւ կ'իմանա՞յ։ Ուրախութիւն եւ զուարթութիւն, եւ ինչ որ զգայ սիրտդ, ինչ որ շարժի յուզուի գլխուդ մէջ, հոգ, ցանկութիւն, բարկութիւն եւ բաղձանք, երազ եւ կատակ — այս ամէնը լաւ ամբողջ երեք տարի։ Երբ բախտը ժպտի քեզի, երբ վիշտը աղէկ սեղմէ քեզ, համր եղիր, համր մնացիր դիշերային բանտի պէս, լման երեք տարի։— Գերեզմանի մը պէս համր։ Շատ լաւ հասկցայ ինչ որ կ'ըսէիր, թէ կրնաս լսել անդուլ անդադար, եւ անարգաւ կրել ինչ ճնշում որ ըլլայ։ Արդ, մարդուէ առոր մէջ։— Զրհօրը կը նետեմ բանալին, ու "ք պիտի բանայ քեզ, մինչեւ որ տարին ընթացքը երեք անգամ հոլովի։ Բերանդ փակ մնայ, բոլորովին։ Համբոյր մը ուզեցիր ամէն գնով։ Ունեցար զայն։ Բայց ոչ բարձրաձայն ոչ մեղմաձայն չպարծենաս անով, քու արկածդ ուրիշներուն հաղորդելու խանդավառութեան մէջ։ Թող կզպուի ու կնքուի քու զոյգ շրթունքդ։ Այսպէս դուն պիտի հրաժարիս կնոջական շնորհը վայելած ըլլալու յաղթանակէն, իբրեւ պատիժ քու հեռատութիւններուդ։— Երեք տարի լռէ՛լ, ահա արուեստ մը, զոր կը պահանջեմ քեզմէ։ Քու պերճ խօսքերդ եւ սիրտիդ յաբերուն քնարերգական ողբերը սիրոյ թելերով շղապատեցին զիս։ Հետամուտ եղար ձեռքիս ասպետական ձեւերով։ Բարձր էր քու գինդ, բայց զարձեալ ոչ բաւ բաւականին բարձր։ Երբ դուն, տառապական սպեա, տոկաս այս փորձութեան, որուն կ'ենթարկեմ քեզ եւ երեք տարի համր մնաս ... եթէ յաջողիս, կրնայ ըլլալ որ ուրիշ շատ բան յաջողի քեզի համար.. եւ ես քեզի ներեմ եւ տամ զոր խնդրել համարձակեցար ... Կը խոստանա՞ս, ասպետ։— Ըսէ՛։

(ՓԷԹԷՐ անձայն կ'ուղղուի դէպի դուռը)

Բաւ՛ր ....։

Թարգմ. գերմ. ⁂

(Վերջ)

ՏԻՄԱՂ

ՌՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԸ.— Ըսէ տեսնեմ, ի՞նչպէս մտար այդ վաճառատունը եւ գրամարկղը ի՞նչպէս կոտրեցիր։

— Պարոն ոստիկանապետ, ասիկա, արհեստին գաղտնիքն է, չեմ կրնար ըսել։

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Գիւղացիք, մանաւանդ կիներն ու երեխաները, խելագարներու նման անէ տուն կը մտնէին, փողոց դուրս կուգային՝ մազերնին պոկելով, կուրծքերնին ծեծելով։ Մարդիկ շուքերու նման լուռ՝ ներս ու դուրս կ'ելլէին տուներէն բոլորովին շլմորած, կարծես ծանր երազի մը մէջ գտնուէին։

Առաջեն ու գիւղացի զինուորները, գաղտնի պահարանէն դժուարութեամբ զէնք դուրս բերած, նոր դուրս կուգային տնէ մը, որ գիւղի վերի ծայրը կը գտնուէր։

Լեւոնի գիւղի մէջ երեւալը սարսափով լեցուց գիւղացիները։ Անոր զբաղական հագուստէն խարուելով, լեղապատառ եղան եւ զոնէրէ ներս կը խուժէին, մինչեւ որ Առաջեկը իր ընկերներով վրայ հասաւ եւ հանդարտեցուց գիւղացիները, յայտնելով թէ Լեւոնն է, հին, աղամարդ, երեխայ վայնասունով շրջապատեցին Լեւոնը։ Թէ ի՞նչպէս եւ ի՞րք գիւղ եկած էր, այդ մասին իրենք լուր մը չունէին։ Անշուշտ Աստուած զրկած էր զայն՝ այդ ծանր բոպէին իրենց տէր կանգնելու։

«Պարոն Լեւոն, ի՞նչ պիտի ընենք — մեր վիճակը ի՞նչ պիտի լինի,— Քրտերը նորէն պիտի գան,— քու սաքն ենք ինկեր, ազատէ մեր ճժն ու պժերը»,— ամէն կողմէ Լեւոնը կը լսէր աղերսանք, լաց ու կոծ։

Բոպէ մը չփոթած՝ ան լուռ մնաց. ո՞ւր մէկուն խօսք հասկցնէր։

Պարզ էր, որ գիւղացիք պէտք է ձգէին Ղզլճան եւ հեռանային։ Բայց ո՞ւր։ Ճանապարհի երկու կողմն ալ բռնուած էր Քրտերով, որոնք երեխայ մը իսկ ողջ չէին ձգելու։ Կը մնար, որ գիւղացիք վտանգաւոր կածանով բարձրանային սարը, Գէորգի խմբի մօտ, մեծապէս վտանգելով խմբի ազատ շարժելու հնարաւորութիւնը։ Բայց եւ այնպէս այդ միակ միջոցն էր. Թերեւս այդ ձեւով գիւղացիներու մեծագոյն մասը փրկուէր։ Եւ պէտք էր որ արագ շարժէին։

— Առաջեկ, գիւղը պէտք է դատարկել, շուտով գործի անցէք,— կարգադրեց Լեւոնը,— ժողովուրդը թող բեռ չվերցնէ հետը, միայն հացի պաշար։

— Բայց, Պ. Լեւոն, այսքան բազմութիւն, կիներ, ծերուներ, երեխաներ,— յուսահատօրէն գլուխը շարժելով պատասխանեց Առաջեկը,— ո՞ւր պիտի երթանք։

— Անշուշտ դէպի սարի գագաթը։ Ես իմ ընկերներով դեռ ժամանակ մը կը դիմադրեմ, բայց շուտով հարիւրաւոր Քրտերու հետ գործ պիտի ունենանք, դժուար է ... Արագ շարժեցէք ... ձեզ տեսնեմ ...,— ու Լեւոնը ետ դառնալով վազէ վազ իր ընկերներուն միացաւ։

Երբ Քրտերը յանկարծակիի եկած խուճապահար փախան Ղզլճայէն, կը կարծէին թէ բազմաթիւ Ֆէտայիներու հետ գործ ունին։ Սակայն, երբ մէկ մասը ապահով հեռաւորութեան վրայ կանգ առաւ, իսկ փախչիլ չկրցող Քրտերը գիւղէն քիչ հեռու գիրք բռնած սկսան կռուիլ, նոր միայն պարզուեցաւ, որ բազմութիւն կարծուած թշնամին հազիւ ութ տասը կռուողներ էին։ Այդ գիտակցութիւնը նոր կորով, նոր եռանդ տուաւ Քրտերուն։ Դիրքէ դիրք լուր հասցուցին հեռու գտնուող ձիաւորներուն, որոնք հետզհետէ սկսան մօտենալ Ղզլճային, մինչ մօտաւոր դիրքերու Քրտերը դրաղած կը պահէին Լեւոնն ու ընկերները։

Լեւոնի համար պարզ էր, որ կէս ժամ չանցած՝ իրենք պիտի շրջապատուէին տասնապատիկ իրենցմէ աւելի բազմաթիւ թշնամիներով, իսկ առոր հետեւանքը պիտի լինէր ժողովուրդի եւ իրենց ամբողջական բնաջնջումը։ Լեւոնի աչքը եռեւն էր։ Եթէ միայն գիւղացիք շուտով շարժուէին, թերեւս ժամանակին կարելի լինէր դուրս գալ թշնամիներու օղակի մէջէն։

Բայց գիւղը տեղէն չէր շարժեր։

Երբ գիւղացիք Լեւոնի կարգադրութիւնը լսեցին, կարծես թէ մոռցած Քրտերու քիչ առաջուան յարձակումը, զալիք անխուսափելի վտանգը՝ կը դժուարանային դուրս գալ գիւղէն, թողուլ պապենական օճախը, տուն ու տեղ։ Պէտք եղաւ, որ Առաջեկն ու ընկերները բռնութիւն բանեցնէին՝ տներէն դուրս բերելու համար գիւղացիները։ Շատ մեծ դժուարութեամբ յաջողեցան գիւղի կողքէն երկարող ձորն ի վեր բարձրացնել բազմութիւնը, որ մէկ մը հեռացած գիւղէն, այլ եւս ամէն ինչ մոռցած կ'աճապարէր մագլցելով բարձրանալ ապահով տեղ մը։

Առաջեկն ու ընկերները բազմութեան եռեւէն ծանր ծանր կը բարձրանային։ Մինչ գիւղի չորս բոլորը հրացանաձգութիւնը կատաղի թափ մը կը ստանար, քիւրտ ձիաւորները ամէն կողմէ վրայ կուգային, քարերու տակ դիրք բռնած Քրտերը, քարէ քար անցնելով կը մօտենային եկեղեցիին, ուր դիրք մտած՝ Լեւոնն ու ընկերները կատաղութեամբ կը կռուէին, աշխատելով հեռու պահել Քրտերը, մինչեւ որ գիւղացիք բաւական մը հեռանային։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ներքաղմառութիւն» դէմ։ Գ. Փիվէռ աւելցուց թէ կը մերժէ «անձնատուր ըլլալ զինաթափութեան եւ սեղանաւորներուն » եւ կ'ուզէ պահել իր «ոչ» ըսելու ազատութիւնը։

Գ. Լամուռէօ, արմատական վարիչ մը, խօսելով Վիշիի մէջ, հետեւեալ նշանակալից յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Բաղդատաբար կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, արմատականները կրնան կարեւոր որոշումներ առնել»։ Այս յայտարարութիւնը նախանշանը կը համարուի նախարարական մօտաւոր տագնապի մը։

Գ. Փաթրնօթր, որ ազգ. տնտեսութեան նախարար եղած է հինգ անգամ, իր թերթին՝ «Փըթի Ժուռնալ»ի մէջ կը գրէ թէ Ֆրանքին գինը պէտք է նորէն կտրել, մէկ անգլիականը հաշուելով 112 Ֆրանք, կանխելու համար երմաական նոր տագնապ մը։

*** Գրած էինք թէ Սէտանի մէջ դէպք մը պատահելով, մէկ հոգի սպաննուեցաւ, կիրակի օր։ Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, վիրաւորներուն թիւն է 15։ Գնդ. տը լա Ռօքի կուսակիցները ժողով գումարած էին այդ օրը։ Մինչ ժողովը կը շարունակուէր, բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ դուրսը, պոռալով եւ քարեր նետելով։ Գնդապետին կուսակիցներ դուրս ելան ատեն հարկադրուեցան կռուիլ թշնամի բազմութեան հետ։ Քիչ յետոյ օգնութեան հասան բազմաթիւ շրջանի պահակներ, բայց արդէն մէկ հոգի սպաննուած էր։

Ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան նոյն օրը, տարբեր վայրերու մէջ, ընկերվարականներու եւ Տըռ Ռօքի կուսակիցներուն միջեւ։

Զաւակ չունեցողը պիտի տուժէ, Ամուրին՝ հինգ անգամ աւելի

Ֆրանսական Գերագոյն Խորհուրդը շարք մը կարեւոր վճիռներ արձակեց երկուշաբթի օր։ Նախ քննուեցան պատաջին խնդիրները եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ վերազինման ծրագիրը, որ պիտի արժէ 1.500,000,000 ոսկի։ Այս առթիւ որոշուեցաւ նոր վարկեր սահմանել սպառազինութեանց համար, թէեւ Իտալիոյ զինագործարանները գիշեր ցերեկ կը բանին, կարգ մը պարագաներու մէջ շաբաթական 48 ժամուան փոխարէն գործելով 60 ժամ։

Ներքին քաղաքականութեան մէջ, ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը կազմէր բնակչութեան նուազումը։ Հետագիրները կ'ըսեն թէ երբ այր մը եւ կին մը անզաւակ մեռնին, պետութիւնը պիտի գրաւէ անոնց ստացուածքը։ Կ'ըսուի նաեւ թէ պիտի հնդապատկուի ամուրիներու վրայ հաստատուած տուրքը, նոր տուրքեր պիտի հաստատուին այն ծնողներուն վրայ որ միայն մէկ զաւակ ունին, վերջապէս ծանր պատիժներ պիտի սահմանուին անոնց որ չեն կրնար բժշկական վկայականով ապացուցանել սերնդագործելու անկարողութիւնը։

Այս պայքարին գլուխն անցած է Մուսոլինի, որ միշտ կը ծաղկէ անզաւակ ծնողները, իսկ թերթերը գրեթէ ամէն օր ծաղրանկարներ կը հրատարակեն, հեգնելով այն զոյգերը, որ շնիկներով մամ կուգան հանրային պարտէզներու մէջ, փոխանակ զաւակներու։

Դպրոցական բարեկարգութիւններ եւ մարզանք

Նախարարական խորհուրդը կարեւոր նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, մասնաւորապէս քննելու համար կրթական նախարարին մէկ ծրագիրը։ Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, ծրագիրը քուէարկուեցաւ եւ պիտի ներկայացուի խորհրդարանին։

Ահա ծրագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները.— Բարձրագոյն նախակրթութիւնը կը ջնջուի, բոլոր ուսուցիչները պէտք է պաշտօնական վկայական ունենան։ Հրամանագրով պիտի փոխուին դասաւանդութեան ժամերը, աշակերտները օրական վեց ժամէն աւելի պիտի չաշխատին։ Շաբաթ կէս օրէն վերջն ալ ազատ պիտի ըլլան, զբօսանքներ կատարելու, դասախօսութիւններ լսելու կամ թանգարաններ այցելելու համար։ Մարմնական կրթութիւնը պարտաւորիչ է բոլոր Ֆրանսացիներուն համար, 6 տարեկանէն մինչեւ 18 տարեկան։ Իսկ զինուորական նախապատրաստութիւնը պարտաւորիչ է 18էն 20 տարեկան։ Մասնաւոր ուսում պիտի ստանան անոնք որ կ'ուզեն սպայ դառնալ։

Ժողովը քննեց նաեւ զործադրկութեան ազգ. անտոքի ծրագիրը, շարունակութիւնը ձգելով ուրիշ նիստի մը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՆԱՒ ՄԸ, ականի մը զարնուեցաւ Սան Սէպասթիանոյի բացերը, բայց կրցաւ ազատիլ։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ բազմաթիւ ծփուն ականներ ցանուած են սպանիական ջուրերուն մէջ։

ԹՈՒՔՐԻՇԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք ուսանողներ զաշնահարեցին նաշի համալսարանին վերատեսուչը, Գրախը, որ միշտ հակառակ եղած է ծայրայեղ հոսանքներու տարրերուն։

ԻՐ ՑԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՉԱՓ ՈՍԿԻ ստացաւ Ազա խան, Հնդկաստանի Իսմայիլներուն հոգեւոր պետը, արեւելեան Ափրիկէի հպատակներէն, համաձայն իսլամական հին աւանդութեան մը, իր այցելութեան 225ամեակին առթիւ։ Կշռուած ոսկի կ'արժէ երեք միլիոն Ֆրանքէ. պիտի յատկացուի այդ երկրի իսլամներուն վիճակին բարւոքման։ Մէկ տարուան մէջ երկրորդ անգամն է որ Ազա խան այսպիսի նուէր մը կը ստանայ, իր ծանրութիւնը ոսկիի վերածելով։ Հոգեւոր հովիւ է 11 տարեկանէն ի վեր։

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ԻՆԿԱՒ Իսի լէ Մուլինոյի մէկ գործարանին մէջ, օդանաւային փորձի մը ատեն։ Բարեբախտաբար ոչ ոք է կորուստ չպատահեցաւ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաժամկական զրոյցը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԳԱՆԵԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խընճոյքը այս կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 3ին, Ակումբին մէջ։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ Արամ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԳՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ցահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Անուշիկի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Գ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ՑՈՎՀ. ՔԱՋԲԵԱՆ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արշաւիրի օրեր.— Յ. ՍՅԵՓԱՆԵԱՆ՝ Անդրանիկը Սիւնեաց երկրում (վերջ).— ԳՐ. ԹՕՐՈՍԵԱՆ՝ Ղարա Մելիք.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ, Հայ-հայկական քանակցութիւններ, Հին թուղթեր.— Գլխրգեան ճեմարանի վեց ձեռագրեր։ ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ Գ. Նորատունկեան, Հ.Գ. Մէնէվիշեան,— Մի հեղանք.— Գիրք եւ Մամուլ.— Հայաստանի գիտական գրականութիւնը.— Հայ հանրագիտակ.— Լ. Խոսճաննեանի գործերը.— Գրախօսական.— Լ. Ասլանեան (Լաս) «Հարցականի աւզիներով» Ս. Վ.։ Խմբագրութեան կողմից։ Ցանկալած — Վահրամ Եպ. Մանկունի. «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale։ կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

Թատերական նե կայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սէօլէօզի Հայր Միութեան «Արեւելք» Թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցի գրադարանին

7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

Սիւրի Գէյիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon, մէթրօ Sèvres

կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»

եւ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantes-ի սրահին մէջ,

ԴԵՐԱՍԷՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ՊԷՊՕ

Կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, Գ.Գ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ։

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 Ֆր.։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլորիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie. Paris 5) եւ ներկայացման օրը կիշէն.

Ընդհ. հասցէ A. Kempétian, 21 Ave. d'Alembert. Livry-Gargan (S. et O.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

« ՏՐՕԳԻՑԻ »Ի ԿԱՄՐՋԱԿԸ

Ձեռնարկատէրները հիշէ գիծագը հաստատուած այս կամուրջը, գլխաւորապէս իբր նեցուկ պիտի ծառայէ լուսաւորիչ-ելեկտրական մեքենաներու, ջուրի եւ լոյսի գիշերային մեծաշուք հանդէսներու համար։

Տրոքիյէի կամրջակին առջեւ ու գէպի Սէնի աջ կողմը պիտի հիմնուի նաւագնացութեան տաղաւարը։ Սուբատը գետեզերեայ թումբին երկայնութեամբ ալ պիտի համախմբուին ջրագնացութեան յատկացուած մակոյկներ, զբօսանքի նաւահանգիստով մը, որուն գլխաւոր մուտքը Տրոքիյէի կամուրջին ծայրը պիտի ըլլայ։

Նաւագնացութեան կողմին մէջ տեղ պիտի գրաւէ, մարմնամարզական ընկերութիւններու միացեալ ակումբ մը, օժտուած արդիական սրահներով ու ճաշարանով։

Ընդարձակ պահերու մէջ պիտի ցուցադրուին էլեկտրամարդական մարմնամարզական ընկերակցութիւններու կատարած վերջին յառաջդիմութիւնները, ինչպէս նաեւ այն կատարելագործուած անօթները ու գործիքները, որոնք առաւելագոյն չափով կը զարգացնեն մարդուս մարմինը։

Այս բաժինը մեծ գործունէութիւն մը ցոյց պիտի տայ, քանի որ համալսարանական մարզանքներու միջազգային ողիմպիական խաղերը այս տարի Փարիզի մէջ պիտի կատարուին։

ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ

Նախապատմական մարդիկ, որոնք արդի ժամանակներու հողային վէճերու եւ կռիւներու մասին ոչ մէկ տարրական գաղափար ունէին, պարտէզի մը պահանջքը այնքան զգալի չէր իրենց որքան մեզի։ Քանի որ անոնք ազատութիւնը ունէին դաշտէ դաշտ, սարէ սար մամ գալու եւ ընտրելու բնակավայրը այնպիսի առաւելապէս օժտուած տեղեր, ուր իրենց կեանքի հաճոյալի պահանջքներուն յանօրէն յագուրդ կը ստանային։

Մարդիկ բազմանալով՝ օր քան օրէ երկրագունդին հողամասերը անհարդելի սահմաններով բաժնուեցան։ Անտարակոյս այդ օրէն է որ, ծնունդ առաւ արուեստական պարտէզներ կազմելու պահանջը, ըլլայ այլեւայլ պտղատու եւ վայրի ծառերով, ըլլայ ծաղկաստաններով, թուփերով, աւազաններով, ջրվէժներով կամ ցայտաղբիւրներով։ Մերթ բնութենէն օրինակ առնելով, մերթ զայն երեւակայութեամբ բարեփոխելով յառաջ իրենց մթնոլորտին եւ ..., ուխտատական ըմբռնումներուն։

Եթէ տունը պահանջ մըն է մարդուս ընտանեկան կեանքը պատսպարելու, պարտէզն ալ զայն շրջապատող յարակից կանանչագեղ հողամասով, իր ներդաշնակ ու հաճելի տեսարաններով անոր հանգստութիւն պարգեւող հրապուրիչ վայրն է։

Ահա այս բնութեան սէրը ժողովուրդին մէջ զարգացնելու նպատակաւ, ցուցահանդէսին մէջ կարեւոր տեղ մը սահմանուած է պարտէզներու բաժնին։

Հանրութեան ցոյց տալու համար թէ ինչպէ՞ս կարելի է պզտիկ ծախքով մը առեղծել հաճելի տեսարաններ, նոյնիսկ փոքր հողամասերու վրայ ուր գեղեցկասէր բանուորը կամ գիւղացին անգամ կրնայ վաւելչօրէն օգտագործել, փոխանակ թափուր եւ անմշակ ձգելու։

Էնվալիտի կամուրջէն մինչեւ Փասիի կամուրջը, շոգեկառքի պետական երկաթուղին, որ Սէնի ձախ զետեզերքէն ի վեր կ'անցնի, կորսուած հողամաս մըն է, զայն պատշաճօրէն օգտագործելու համար պէթոն - արմէ հաստատուն զարդատախտակով մը արդէն իսկ ծածկուած է, մօտաւորապէս երկու քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ։

Պարտէզներու բաժինը պիտի տարածուի այս մասին վրայ, բայց ան պիտի երկարի միայն Էնվալիտի կամուրջէն մինչեւ Ալմայի կամուրջը։

Այս կարգադրութեամբ, Սէնի ձախ քարափամասը պիտի կազմէ քաղաքակրթութեան յղացած լաւագոյն գործը, ծաղկազարդ ճեմավայրերով, որոնք իրենց գոյութիւնը պիտի պահեն ցուցահանդէսէն վերջ իսկ, հանրային գեղեցիկ պարտէզ մը կազմելով, բան մը որ կը պակսէր այս տեղ։

Հակառակ գոյութիւն ունեցող ծառերու յարուցած խոչընդոտներուն, անոնք ամէնուրեք անխախտ պիտի մնան։ Որովհետեւ իրենց զալարազեղ կանանչութեամբ եւ զովացուցիչ հովանիներով ցուցահանդէսին գեղեցկութեան աւելի կը նպաստեն։

Դարձեալ պողոտաներու, ծառուղիներու եւ պալատներու շուրջը գտնուած թափուր հողամասերը ծաղկաւէտ մարմանդներով պիտի չքնաղարդուին։

Այսպէս, ամէնուրեք ծաղկանոցներ, զալարիքներ, թուփեր, ծառեր, ցայտաղբիւրներ արուեստականօրէն միացուած սքանչելի տեսարաններ պիտի պարգեն ներդաշնակ այլազանութեամբ մը։

ԿՐՕՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (12)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ողբալով իր գինակից ընկեր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի զառնագէտ մահը, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալին որդւոյն եւ եղբօր՝ Տէր եւ Տիկին Տաճատ եւ Պօղոս Մանուկեաններուն։

×

Տէսինի Վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր եւ բոլոր հայրենակիցներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Տաճատ եւ Պօղոս Մանուկեաններուն, իրենց սիրելի հօր եւ եղբօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի զառնագէտ մահուան առթիւ։

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի հանդիպումը 4 Մարտ հինգշաբթի երեկոյ, Հայ Երիտասարդաց Ակումբին մէջ, 8 Rue Bossuet.

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի զինուորցուներու ամաձայն կ... եայ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Սէն ...նահանգի անկազմակերպ շրջաններու ... Հայերը առանց տարիքի խտրութեան, Ցառաջիկայ երկուշաբթի, 8 Մարտ երեկոյեան ժամը 8ին, 120, Bld. Belleville սրահին մէջ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1. Զեկոյց Փարիզի եւ ... շրջաններու մարմիններու հետ ունեցած խորհրդակցութեանց շուրջ։

2.— Լուսաբանութիւն զինուորցուներու խնդրանքներու մասին։

3.— Ընտրութիւն Փարիզի զինուորցուներու մնայուն վարչութեան։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
ԻՐԹԵՒՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՐՏ
JEUDI 4 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3361

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹՆ ՈՒ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՆ...

Դառնալով Եւրոպայի պորտին վրայ, ի զո՞ւր սփոփանքներ, կազդուրիչ կամ յուսատու երեւոյթներ կը փնտռենք, մօտաւոր ապագայի մը համար:

Ոչ մէկ լուսաւոր հեռանկար, ինչպէս Հայկական, նոյնպէս միջազգային հորիզոնին վրայ:

Մնաց որ, մէկը միւսին կապուած է սերտօրէն, եթէ կ'ուզէք՝ ընախօսական կապերով:

Երբ աշխարհի կաթսան կ'եռայ սարսափելի որոտումներով, անսահման տարածութեան մը վրայ, Հայկական հերթան չէ որ պիտի եփի ինքն իր գլխուն, կամ ուրիշին կրակով ...

Արդ, ի՞նչ կը տեսնենք, հազիւ գլորած տարուան երկու առաջին ամիսները:

Զինարշաւ մը խելագար, աւելի լայն տարածութեան մը վրայ, աւելի գիտականօրէն կազմակերպուած, եւ որ կը հետապնդուի յարաճուն ուժգնութեամբ:

Աշխարհը լիութենէն արձակուած ըլլալով, մեծ թէ փոքր պետութիւններ այլեւս պատրուակներ ալ չեն փնտռեր:

Մեծն Բրիտանիան էր որ մինչեւ հիմա զինաթափութիւն, առնուազն սպառազինութեանց սահմանափակում եւ կրճատում կը պահանջէր, եւ հիմա նորէն ա՛ն է որ գլուխն անցած է վերազինման, մէկ անգամէն տրամադրելով 1,500,000,000 ոսկի, հինգ տարուան համար: Մե՞ղք է, եթէ մենք ալ մեր գլխուն ճար նայինք...

Այսպէս կը տրամաբանեն մեծ թէ փոքր, յաղթական թէ պարտեալ, եւ համատարած, վարակիչ տենդ մը անդադար փառոդ ամբարել, դանակ սրել, կացեր փոխել կուտայ բոլորին:

Միակ ճակատն է այս, ուր կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ աջին թէ ձախին միջեւ: Ոչ տեսակէտի խնդիրները խորութիւն կրնան գնել, ոչ ալ վարչական կարգուսարքը:

Կը զինուի, կը վերազինուի, կը քառազինուի ճերմակը ինչպէս կարմիրը, դեղինը թէ սեւը, գորշը կամ կապոյտը:

Կը զինուի Եւրոպան, կը զինուի Ասիան:

Կը զինուի քրիստոնեան, ինչպէս իսլամը կամ հեթանոսը:

Եւ քրիստոնեան — Եւրոպա թէ Ամերիկա — ինք զինուած ապէն, չեն մոռնար «իր ովսանն» օգնել նաեւ հաբեշանին, տկարին, անճարին... պէնք ճարելով, հայթայթելով անոր եկամուտին աղբիւրները:

Թողունք բանակներն ու նաւատորմիղները: Դեռ երէկ էր որ զարգացաւ ռազմական օդագնացութիւնը, եւ արդէն զինարշաւը մըն ալ կը մղուի այս ճակատին վրայ:

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան մը, 1937ի ընթացքին պիտի շինուին 28,500 օդանաւեր, ժեծամասնաբար ռազմական, արժելով 1,750,000,000 տոլար:

Այն ժամանակը (Ամերիկացի) որ այս հաշիւը կազմած է, նկատի ունեցեր է 56 պետութիւններ: Բայց անշուշտ առիւծի բաժինը կ'իյնայ մեծերուն, յաղթական թէ պարտեալ:

Այսպէս, համաձայն իր քաղած տեղեկութեանց, Ֆրանսա, որ այժմ ունի 5800 ռազմական օդանաւ, 1937ին պիտի շինէ 2500 եւս. Գերմանիա՝ 2900 (այժմ 2900), Անգլիա՝ 2700 (3600), Իտալիա՝ 2300 (3600), Ճափոն՝ 2100 (3000), Խ. Միութիւնը՝ 3000 (5400), Մ. Նահանգները՝ 1200 (2600):

Նոյնիսկ ենթադրելով թէ չափազանցութիւններ սողոսկած են այս հաշիւներուն մէջ, պատկերը կը մնայ, զարհուրելի, քստմնելի: Միայն շինութեան ծախքին մէջ, 911,000,000 տոլար, Եւրոպայի բաժինը կը կազմէ 677,000,000 տոլար, թէ ռազմական եւ թէ առեւտրական սաւառնակներու համար: Իսկ բոլոր պետութեանց համար միայն ռազմական օդանաւերու համագումար ծախքն է 813,000,000 տոլար:

Եւ ահաւասիկ վերջին արդանշանը «չքեղ եւ աննախընթաց» զինարշաւի մը,— Իտալիոյ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին բանաձեւը, իբրեւ պատասխան Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութեանց:

Դեռ երկու տարի չըներ որ Մուսոլինի արձակեց նոր մարտակոչ մը,— «զինեալ ազգ», դրօշի ենթակայ համարելով 18էն 55 տարեկան քաղաքացիները:

Այս անօրինութեամբ, Իտալիա խաղաղութեան ատեն կ'ունենար առ նուազն 800,000 զինուոր, (այժմ կը հաշուեն 1,200,000) կազմ եւ պատրաստ՝ որ եւ է պատահականութեան հանդէպ:

Արդ, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը անգամ մը եւս նուիրագործելով այդ կարգադրութիւնը, կը հրամայէ աւելի ռազմունակ վիճակի մը մէջ դնել ազգին բոլոր գործօն ուժերը, 18էն մինչեւ 55 տարեկան, պարբերաբար դրօշի տակ առնելով կանչուելիք դասերը:

Միեւնոյն ատեն, կը հռչակէ սկզբունք մը, որ եթէ տառապէս գործադրուի, Իտալիան պիտի վերածէ անծայրածիր զօրանոցի մը,— «Առաւելագոյն ատրճանին հասցնել Իտալիոյ ինքնարաւութիւնը՝ զինուորական պէտքերու մասին, եւ քաղաքացիական պահանջները ի հարկին ամբողջովին զոհել զինուորական նպատակներու»:

Անհրաժեշտ չէ միտք յոգնեցնել, նախատեսելու համար այսպիսի կազմակերպութեան մը հետեւանքները: Մանաւանդ, որ, գիտութիւնն ու արհեստագիտութիւնն ալ ի սպաս պիտի դրուին նոյն նպատակին,— զինուի՛լ, զինուի՛լ բոլոր կարելի միջոցներով, առանց կարօտ մնալու ո եւ է մէկուն:

Դեռ չխօսեցանք այն պայթուցիկ նիւթերու մասին, որ կրնան առաջնորդել դէպի անծանօթն ու անխուսափելին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՔՆՆՈՒԻ

Զօր. Վէկան կ'առաջարկէ նաւային կայան մը հաստատել այնտեղ

Գ. Սանտլէր, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Փարիզ հրաւիրուեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, երկու երեք օր մնալու համար:

Ինչպէս յայտնի է, Գ. Սանտլէր տեղեկաբերն էր Ալէքսանտրէթի հարցին, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ եւ իր ազդեցութեան շնորհիւ էր որ դիւրացաւ յունուար 27ի համաձայնութիւնը:

Այդ համաձայնութեան սառուցումէն ի վեր կարգ մը դժուարութիւններ ծագած ըլլալով, անհրաժեշտ համարուած է Փարիզ հրաւիրել տեղեկաբերը, նորէն խորհրդակցելու համար:

*** Զօր. Վէկան, երբեմն մարզպան Սուրիոյ, առջի օր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ «Անպաստաւորէ» սրահին մէջ, ի նպաստ Ֆրանքօ-լիբանանեան կեդրոնի մը հաստատման: Նիւթն էր՝ «Ֆրանսա արեւելեան Միջերկրականի մէջ»: Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ զօրավարը ճեռնհասօրէն վերլուծեց Ֆրանքօ-սուրիական եւ Ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագրէն ծագած խնդիրները, որոնք շատ մօտէն կը շահագրգռեն Եւրոպան: Իր կարծիքով, արեւելեան Միջերկրականը բանալին է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գաղթային քաղաքականութեան, իսկ մէկ տարիէ ի վեր՝ իտալական քաղաքականութեան: Անոր շնորհիւ կարելի է խարիսխներ ապահովել Հնդկաստանի եւ Հնդկաչինի ճամբաներուն վրայ: Ցետոյ պարզելով շահակից պետութեանց յարաբերութիւնները, բանախօսը շեշտեց թէ Ֆրանսայի համար բացարձակ անհրաժեշտութիւն է նաւային և օդանաւային կայան մը հաստատել սուրիական Տրիպոլսոյ կամ Ալէքսանտրէթի մէջ, իբրեւ արժանաւոր հանդոյցը Կիպրոսի (Անգլիա) կամ Տոդեկանեան կղզիներու (Իտալիա): «Ֆրանսա Խաչակիրներու օրէն ի վեր խորունկ արմատներ ձգած է Լիբանանի մէջ. բայց այսօր կարելի չէ գոհանալ բարոյական շահերով, ինչքան ալ ազնիւ ըլլան: Հարկ է մօտաւոր Արեւելքի մէջ տեսնել ճամբան Մայր. Արեւելքի, վերջնական կայանը իրաքեան եւ քրտական քարիւղներուն: Օդանաւային յարաբերութիւնները, որոնք ամէն օր աւելի կը ծաւալին, թէրեւս պակսեցուցած են Սուէզի արժէքը, սակայն մեզի կը պարտադրեն մէկ վայրկեան զանց չառնել ամուր խարիսխի մը հաստատումը արեւելեան Միջերկրականի մէջ»:

Բանախօսութեան ներկայ էին բազմաթիւ երեւելիներ եւ կարտինալ մը:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԼԱՐԷ ԻՐ ԲՈԼՈՐ ՈՒԺԵՐԸ

Ամեն բանէ առաջ՝ զինուորական պէտքերը

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը վճռական որոշումներ առաւ իր վերջին նիստին մէջ, մասնաւորապէս նկատի առնելով Անգլիոյ սպառազինութեանց վիթխարի ծրագիրը: Մէկ խօսքով ըսենք որ առնուած որոշումը կը ձգտի զօրացնել Իտալիոյ ամբողջ ռազմական մեքենան:

Այս հարցին նուիրուած ժողովը, որ գումարուած էր երեքշաբթի օր, տեւեց առտուան ժամը 10էն մինչեւ 3: Թուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ, համաձայն պաշտօնական զեկոյցին.—

Ֆաշական Գերագոյն խորհուրդը լսելէ վերջ Առաջնորդին ընդարձակ զեկուցումը մեր զինուորական պատրաստութեան մասին, գոհացուցիչ կը գտնէ զայն, բայց նկատելով որ սպառազինութեանց սահմանափակման որ եւ է հաւանականութիւն — նոյնիսկ հեռաւոր — պէտք է մէկդի դնել այսուհետեւ, կ'որոշէ.—

1. Գլուխ հանել ծրագիր մը, մեր զինեալ ուժերու նոր եւ համապատասխան զարգացման համար:

2.— Հինգ տարի երկարաձգել զինանիւթերու շինութեան յատուկ պաշտօնատան գործունէութիւնը:

3.— Ամբողջովին զինուորական վիճակի մէջ դնել ազգային բոլոր գործօն ուժերը, 18էն 55 տարեկան, պարբերաբար դրօշի տակ առնելով կանչուելիք դասերը:

4.— Առաւելագոյն ատրճանին հասցնել Իտալիոյ ինքնարաւութիւնը, զինուորական պէտքերու մասին եւ, քաղաքացիական պահանջները ի հարկին ամբողջովին զոհել զինուորական պէտքերուն:

5.— Հրաւիրել իտալական գիտութիւնը եւ արհեստագիտութիւնը որ աշխատակցին այդ առաւելագոյն ինքնարաւութեան արագ կազմակերպութեան, որովհետեւ միայն գիտութեան, արժէքի եւ պատրաստականութեան շնորհիւ է որ նուազ բախտաւոր ժողովուրդները կրնան դիմադրել դրամով եւ բնական մեծ հարստութիւններով օժտուած ազգերու հաւանական յարձակումներուն:

Գերագոյն խորհուրդը միեւնոյն ատեն քուէարկեց հետեւեալ որոշումները, լսելէ վերջ արտաքին նախարարին զեկուցումը՝ միջազգային կացութեան մասին.—

1. Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը իր համերաշխութիւնը կը յայտնէ ազգային Սպանիոյ հանդէպ եւ կ'ողջունէ Ֆրանքոյի զօրքը, որուն յաղթանակը պիտի փակէ ճամբան բոլշեւիկեան որ եւ է արշաւանքի՝ Արեւմուտքի մէջ, եւ պիտի կազմէ ուժի եւ ընկերային արդարութեան նոր շրջան մը սպանիացի ժողովուրդին համար, որ իտալացի ժողովուրդին կապուած է լեզուի, կրօնի եւ պատմութեան դարաւոր խնամութեամբ:

2. Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը լսելով արտաքին նախարարին տեղեկագիրը, արտաքին քաղաքականութեան մասին, նոյ. 18էն սկսեալ, իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ: Գոհութեամբ կը հաստատէ թէ իտալօ-գերման համաձայնութիւնը զարգացած եւ ցոյց տուած է իր ատրճանական եւ իրատես արդիւնաւորութիւնը: Գոհունակութեամբ կը նկատէ որ յունուար 2ի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնները կը կազմեն օգտակար լուսաբանութիւն մը երկու երկիրներու յարաբերութեանց՝ Միջերկրականի մասին. կ'արձանագրէ Միլանի իտալօ-աւստրիական խօսակցութեանց դրական արդիւնքները եւ անգամ մը եւս կը հաստատէ իր կամքը՝ ազգու եւ խաղաղասիրական գործակցութեան մը, բոլոր տարածքներուն մէջ եւ բոլոր երկիրներուն հետ, որ տրամադիր են գործակցելու Ֆաշական Իտալիոյ հետ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Մարսէյլի գործազրկութեան նպաստը պիտի վերահաստատուի՞

Մարսէյլի մեր Թղթակիցը կը գրէ.—

Ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, նպաստառու հայ բանուորներու արդար պահանջը մտած է գործնական փուլի մը մէջ, եւ այն յոյսը կայ թէ յառաջիկայ շաբաթներուն պիտի ստանան նպաստի իրենց համեստ բաժինը:

Սակայն անորոշ կէտ մը կայ այս բոլորին մէջ որ պէտք է լուսաբանուի: Ինչպէս հրատարակուած էր Յառաջի, ինչպէս եւ մեր քաղաքի համայնավար օրկանին մէջ, քաղաքապետական խորհուրդի անդամ Գ. Սէզար Մաթօն, Լա Սիոթայի ժողովրդական ճակատի նախագահին ուղղուած փետրուար 19 թուակիր նամակով կ'ըսէր. «Արդարեւ, այս առաւօտ, իմ ներկայութեանս, նահանգապետը հրահանգեց իր պաշտօնատուններուն՝ գործազրկութեան նպաստի փոնտին արձանագրել բոլոր ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ»:

Այս նամակէն եւ իմ քաղած մասնաւոր տեղեկութիւններէս կը հետեւի թէ խնդիրը կը վերաբերի Նանսէնեան անցագիր ունեցողներուն: Արդ, նպաստազուրկ բանուորներու մեծ մասը չեն կրնար այդպիսի անցագիր մը ցուցնել, որովհետեւ կամ կորսուած է եւ կամ անյարմար: Իսկ երկրորդ, կան թրքական եւ ուրիշ ազգերու անցագիրով եկածներ որոնք նոյնպէս չկրնալով վերադառնալ կամ նորոգել, կորսնցուցած են իրենց հպատակութիւնը:

Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընեն այսպիսիները: Թրքական անցագիրով ներկայացող հայրենազուրկը իրաւունք պիտի չունենա՞յ նպաստ ստանալու:

Պէտք է յիշեցնել պատկան մարմիններուն թէ, «Նանսէնեան անցագիր» ներկայացնելը ամէն բան չէ, եւ թէ կան բազմութիւններ որոնք Նանսէնեան դրոշմաթուղթի իրենց բաժինը կուտան եւ հետեւաբար ժընեւեան այդ հաստատութեան «հպատակներն» ըլլալով, իրաւունք ունին նպաստառութեան նոյնպէս՝ ինչպէս ուրիշներ որ Նանսէնեան անցագիրներ ունին:

ԽՄԲ.— Կը կարծենք թէ թիւրիմացութիւն մը կը տիրէ այս հարցին մէջ: «Նանսէնեան անցագիր ունեցող» բացատրութեան մէջ, մենք ուրիշ բան չենք հասկնար, եթէ ոչ անոնք որ գրկուած են որ եւ է հպատակութենէ եւ հետեւաբար կ'իյնան Նանսէնեան օրէնքին տակ, իբրեւ «Ռէֆիւժիէ տ'Օրիժին Առմէնիէն»: Բոլորս ալ նոյն կացութեան մէջ ենք եւ անցագիր կ'ունենանք միայն ճամբորդած ատեն:

Անշուշտ կարելի է լուսաբանել այս պարագան, երբ վերահաստատուի նպաստը:

Հայ զինուորցուներու բժշկական քննութիւնը

ՎԻԷՆ, 2 մարտ (Յառաջ).— Նախապէս հրաւէր ստացած ըլլալով, Վիէնի բոլոր զինուորցուները, 20-33 տարեկան, մարտ 1ին առտուան ժամը 8.30էն սկսեալ, Ֆրանսացի զինուորցուներուն հետ միասին քաղաքապետարան գացին եւ բժշկական քննութեան ենթարկուեցան երեք բժիշկներու եւ տասնէ աւելի պաշտօնեաներու ներկայութեան, բոլորովին մերկ: 150ի չափ հայ զինուորցուներէն հազիւ թէ 4-5 հոգի առայժմ ոչ-առողջ նկատուած են զինուորութեան համար, իսկ մնացեալները բոլորն ալ արձանագրուած են «Պօն փուռ սէրվիս»: (Յարմար զինուորական ծառայութեան):

Մեր երիտասարդները որոնք 5-20 հոգի միասին ներկայացած են բժիշկներու քննութեան, կ'ըսեն թէ աւելի մանրամասն քննութիւններ կատարեցին բուն զինուորական տարիք ունեցողներուն վրայ, իսկ միւսները պարզապէս աչքէ անցընելով արձանագրեցին: Այս առթիւ շատ մը հայ զինուորցուներ տեղացի զինուորցուներու հետ խումբ խումբ կը շրջագային փողոցները, երգելով եւ զուարճանալով:

Մարսէյլի թերթերու գործադուլը վերջացած

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Վեց օր առանց թերթի մնացինք, տպարանական բանուորներու գործադուլին հետեւանքով, բայց ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ: Ինչպէս անցեալ տարի յունիսին, այս անգամ ալ թերթի սով մը կը տիրէր, եւ Փարիզի թերթերը հազիւ հասած կը սպառէին: Թերեւս պիտի ուզէիք իմանալ գործադուլին պատճառները:

Մարսէյլի եօթը օրաթերթերուն տնօրէնները կ'ըսէին թէ, իրենց գործաւորները կ'առնեն օրը 55 ֆրանք, եւ 30 ֆրանք օրական յաւելում կ'ուզեն, կ'ըսէին նաեւ թէ, փոխան 40 ժամի կ'ուզեն աշխատիլ 35 ժամ:

Իսկ բանուորները կը պատասխանէին.— Սուտ կը խօսին, եթէ յիշուած երեսուն ֆրանքին կէսը տան, կը վերսկսինք աշխատանքը, անմիջապէս: Ու կը բացատրէին թէ թերթերուն տնօրէններուն նպատակն է 1.— Վիժեցնել ընկերային նոր օրէնքները.— 2. Անկարգութիւններ յարուցանել փողոցներու մէջ, կառավարութեան դէմ գործելու համար, եւ 3.— Պատրուակ բռնելով այս գործադուլը, տասը սանթիմ աւելցնել թերթերու գինը:

«Մասսալիա» կ'ըսէ թէ «Լը Փըթի Մարսէյէ»ին օրական սպառումն է 300,000: Ուրեմն, հանրութիւնը պարտաւո՞ր է, թերթին միլիոնատէր տնօրէնին գրպանը տարեկան լեցնել 12,000,000 ֆրանք աւելի տասը սանթիմը յաւելումով:

Անգլիա երբեք տրամադիր չէ գաղթավայր յանձնելու Գերմանիոյ

Գ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ նոր վերադարձաւ արձակուրդէն, երեքշաբթի օր իր առաջին ճառը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ անմիջապէս յարձակեցաւ Լոնտոնի գերմանական դեսպանին վրայ, որ մէկ օր առաջ հրապարակաւ յուզած էր գաղթավայրերու խնդիրը: Նախարարը նորէն յիշեցուց թէ, ինչպէս յայտարարուած է ժամանակին, «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը երբեք նկատի ունեցած չէ եւ չունի Գերմանիոյ փոխանցել բրիտանական թեւարկութեան ենթակայ որ եւ է հողամաս: Այս է Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ ես աւելցնելիք որեւէ բան չունիմ անոր վրայ»:

Նախարարը յետոյ խօսեցաւ միջազգային կացութեան վրայ, գնահատելով Ֆրանսայի բռնած դիրքը՝ սպանիական հարցին մէջ, պարզելով Անգլիոյ յանձնառութիւնները՝ Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ, ինչպէս եւ Ազգաժողովին հանդէպ: Ցետոյ արդարացուց Անգլիոյ վերազինումը: «Մեր զէնքերը պիտի գործածուին պաշտպանելու համար Ֆրանսան եւ Պելժիան, երբ անոնք յարձակման ենթարկուին անոնց տեղի տալու»:

Ընդդիմադիրները պարտութեան քուէ առաջարկած էին, բայց ժողովը մերժեց 134ի դէմ 243 ձայնով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԲԱՆՏԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

Պելճիոյ բանտային դրութիւնը յառաջդիմն է իր տեսակին մէջ եւ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ երկիրներու ։

Ֆրանսացի, անգլիացի, շուէտացի, հոլանտացի եւ ուրիշ ազգերու պաշտօնատարներ Պելճիա կուգան, ուսումնասիրելու համար տեղական բանտերուն եւ զգաստարաններուն կազմակերպութիւնը, որ իմաստութեան եւ մարդասիրութեան տիպար մը կը կազմէ, բարոյացուցիչ ազդեցութիւն մը գործելով դատապարտեալներուն վրայ ։

Ցեղապահպանման ընկերային օրէնքներուն շնորհիւ, Պելճիա յաջողած է զգալապէս նուազեցնել թափառաշրջիկներուն եւ ոճրագործներուն թիւը ։ Այսօր Պելճիոյ 8 միլիոն բնակչութեան մէջ կան մօտաւորապէս 4460 արգելափակուածներ կամ բանտարկեալներ ։ Անոնց 4000ը այրեր են եւ 400ը կիներ, որոնց վրայ կը հսկեն 1000ի մօտ անօրէններ, բժիշկներ, հոգեբաններ, ընկերաբաններ, ուսուցիչներ, վերակացուներ, քահանաներ եւ ծառաներ, որոնք անձուէր առաքեալներու նման, օրն ի բուն կը հսկեն ընկերութեան այդ թշուառ բեկորներուն վրայ, կ'աշխատին բարձրացնել անոնց բարոյական ու մտաւորական մակարդակը եւ օժտել զանոնք ազնիւ զգացումներով ։

Պելճիոյ մէջ թափառաշրջիկներու բանակը, որ պատերազմէն առաջ 7000 հոգի կը հաշուէր, այսօր շնորհիւ տարուած ջանքերուն եւ հոգածութեանց, իջած է 1500ի ։ Պէտք է գիտնալ թէ՝ պելճիական օրէնքը թափառաշրջիկներն ու մուրացիկները չի դասեր ոճրագործներու շարքին ։ Անոնք կ'արգելափակուին մասնաւոր ապաստարաններու մէջ, ուրկէ դուրս կ'ելլեն, երբ իրենց շահած դրամը բաւարար գումարի մը կը հասնի, կամ թէ որոշ ժամանակի մը համար կը դրուին կառավարութեան հսկողութեան տակ, մուրացիկներու յատուկ աղքատանոցներու մէջ ։ Հոն ամէն միջոց կը գործադրուի բարձրացնելու անոնց բարոյականը եւ արթնցնելու անոնց մէջ մարդկային արժանապատուութեան զգացումը ։

1922ին, թափառաշրջիկներու թիւին նուազման հետեւանքով, շատ մը զգաստարաններ փակուեցան ։ Այն ատենուան դատական նախարարը՝ Պ. Վանտըրվէլտ շարք մը նոր կազմակերպութիւններ ստեղծեց, դատելով դատապարտեալները եւ զանոնք բաժնելով զանազան դասակարգերու ։

Անվէրսի նահանգին մաս կազմող եւ Մէրքսբլաս կոչուած դաշտային ընդարձակ վայրի մէջ հիմնեց բանտային գիւղ մը, օժտելով զայն բոլորովին արդիական ագարակով մը ։

Այս առաջին փորձը ակնկալուածէն շատ աւելի լաւ արդիւնք մը տուած ըլլալով, քանի մը տարի վերջ կառավարութիւնը Հուկսթրաթընի մէջ գնեց հոյակապ դղեակ մը, շրջապատուած գեղեցիկ մարմանդներով, պարտէզներով, ծառուղիներով, ջրմուղներով, եւ անոր շուրջը շինել տուաւ աշխատանոցներ, բաղնիքներ, սանաթօրիոմ եւայլն ։

Այս զգաստարանին մէջ դատապարտեալին բարոյական եւ ընկերային կրթութիւնը առաւելապէս կը զարգանայ ։ Ան օրուան որոշ ժամերուն գործարանի մը մէջ կ'աշխատի, եւ հետզհետէ կը յառաջդիմէ իրեն յարմար դասուած արհեստին մէջ ։ Պարապ ատեն կամ զբօսանքի ժամերուն պարտէզին մէջ կամ դղեակին շրջակայքը պտոյտներ կը կատարէ դաստիարակի մը հսկողութեան տակ, որ բարի խրատներ կուտայ եւ կը ջանայ սրբագրել անոր թերութիւնները, մինչեւ որ հետզհետէ անոր մէջ արթննայ պատւոյ եւ արժանապատուութեան զգացումը, եւ արժանի ըլլայ կէս ազատութեան, ու յետոյ պայմանադրական ազատութեան ։

Այսպէս, երբ երիտասարդ դատապարտեալ մը քանի մը շաբաթ անցուցած է սովորական բանտի մը մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ իր յանցանքին աստիճանը, զայն կ'առաջնորդեն վերոյիշեալ զգաստարանը ։ Հոն կը դրուի նախ առաջին տաղաւարին մէջ, ուր հոգեբան բժիշկներ կը քննեն դատապարտեալին ֆիզիքական կազմը, ախտաբանական վիճակը, մտային կարողութիւնը, ջղային դրութիւնը, ընկերային ի՞նչ պայմաններու մէջ գործած է յանցանքը կամ ոճիրը, ենթակա՞յ է ջղային խանգարումներու, ժառանգական հիւանդութեանց եւն. ։ Ան իր խցիկին մէջ կը մնայ բոլորովին առանձնացած ու արգելափակուած, կ'ընդունի միայն այցելութիւնը բժիշկներու եւ դաստիարակներու, որոնք պէտք եղած դարմանումը կ'ընեն եւ պատշաճ թելադրութիւնն ու ուղղութիւնը կուտան անոր ։

Երկու ամիս վերջ, եթէ դատապարտեալը լաւ ու անբասիր վարմունք մը ունեցած է, կը փոխադրուի երկրորդ տաղաւարը, ուր իրեն հանդէպ ցոյց կը տրուի աւելի քաղցր ու մտերիմ վերաբերում մը ։ Հոն կը լծուի համապատասխան աշխատանքին, եւ կը սկսի կիրարկել իր ընդունակութեան յարմար արհեստը, երկաթագործութիւն, հացագործութիւն, ատաղձագործութիւն, տպագրութիւն, հողագործութիւն կամ ուրիշ որ եւ է արհեստ ։

Կալանաւորները բաժնուած են ութական կամ տասնական խումբերու, իւրաքանչիւր խումբ կը դրուի դաստիարակի մը հսկողութեան տակ, որ օրուան որոշ ժամերուն իր շուրջը կը հաւաքէ, զրուցատրութիւններ կ'ընէ եւ բարի խրատներ կուտայ անոնց ։ Իւրաքանչիւրին փութաջանութիւնն ու վարմունքը միշտ կ'արձանագրուի մասնաւոր տոմարի մը մէջ, եւ երեք ամիսը անգամ մը արդիւնքը հրապարակաւ կը յայտարարուի ։ Արհեստի մէջ յաջողութիւն, միեւնոյն ատեն բարի վարք ցոյց տուողներուն անունները կը ցուցադրուին արհեստանոցներու մէջ պատւոյ տախտակներու վրայ, ու յետոյ որոշ ժամանակէ մը վերջ կը փոխադրուին երրորդ տաղաւարը, ուր մասնաւոր ջանք կը թափուի զարգացնելու անոնց մտաւոր ու բարոյական կրթութիւնը ։

Վերջապէս չորրորդ տաղաւարին մէջ ենթական կէս ազատ կեանք մը կը վայելէ, բաց պատուհանով օդասուն սենեակի մը մէջ, կրնայ ամէն օր մեկնիլ աշխատանոցներէն եւ աշխատիլ որ եւ է անհատական ձեռնարկի մէջ, գիշերները զգաստարան վերադառնալու պայմանաւ ։ Կարգ մը պարագաներու տակ, անոնց կը թոյլատրուի նոյն իսկ կիրակի օրերը իրենց ընտանիքին մօտ անցընել ։

Այդ տաղաւարը վերջին հանգրուանն է անբասիր վարք ու բարք ցոյց տուող կալանաւորներուն համար, որոնք իբր վարձատրութիւն, որոշ ժամանակէ մը ետք կ'արձակուին պայմանադրաբար, պայմանադրական ազատութիւն վայելելով ։

Ինչպէս տեսանք, Պելճիոյ բանտային դրութիւնը անուրանալի առաւելութիւններ կը ներկայացնէ բարոյական ու ընկերային տեսակէտով, եւ զօրաւոր ազդակ մըն է ազնուացնելու թափառաշրջիկներուն եւ ոճրագործներուն զէշ բարքերն ու յոռի ունակութիւնները ։ Սովորական բանտերու մէջ աչքի կը զարնեն խուցերուն մաքրութիւնն ու կանոնաւորութիւնը ։ Ամէն խուցի մը կարասիները կը կազմեն երկաթեայ մահճակալ մը, փոքր սեղան մը եւ աթոռ մը ։ Խուցերուն մէջ կայ չափաւոր լոյս, մաքուր օդ եւ ջերմութիւն ձմեռ ատեն ։ Կերակուրները մաքուր են եւ անեղակար ։

Բանտը օժտուած է մասնաւոր արահներով, ուր բանտարկեալները որոշ ժամերու մէջ կը հաւաքուին, կը խօսակցին, եւ ընթերցումներ կ'ընեն ։ Այդ սրահներուն մէջ յաճախ բանախօսութիւններ կը տրուին ընկերային ու բարոյական նիւթերու շուրջ ։ Երբեմն ալ նուագահանդէսներ կը տրուին ։

Կարգ մը բանտարկեալներ ազատ արձակուելէ ետք, գոհունակութեամբ կը յիշեն բանտին մէջ իրենց անցուցած կեանքը, ինչ որ մասնաւոր պարագաներու մէջ կարելի է տեսակ մը անպատեհութիւն նկատել ծոյլ ու այլասերած մարդոց համար

Պելճիոյ բանտերուն մէջ ծեծ, խոշտանգում, չարչարանք, տաժանակիր աշխատութիւն եւ թիապարտութիւն գոյութիւն չունին ։ Պատերազմէն վերջ մահապատիժն ալ բոլորովին ջնջուեցաւ, ընկերվարական կուսակցութեան ազդու միջամտութեան շնորհիւ ։ Ծանր ոճրագործները ցմահ տարապարհակ կ'աշխատին, կը զրկուին քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէն, եւ կենդանի մեռեալներ նկատուելով՝ անոնց անունները կը ջնջուին քաղաքապետարաններու արձանագրութեանց տոմարներէն ։

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԻԱՁՈՅԼ ԵՒ ՄԻԱՁԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի մէջ հայ երիտասարդութիւնը ունի իր կազմակերպութիւնները ։ Գաղթաշխարհի մէջ հայութիւնը ցիրուցան, չէ կրցած մինչեւ հիմա կազմակերպել իր երիտասարդութիւնը ։ Մինչ ամբողջ աշխարհ կ'ընդունի իր երիտասարդ սերունդին կատարելիք դերը եւ ջանք չի խնայեր հզօր եւ առաջադէմ նոր սերունդ մը հասցնելու համար ։ Չեմ կարծեր որ պէտք ըլլայ պարզել նաեւ հայ ժողովուրդի երիտասարդութեան կազմակերպութիւնը իրականացնելու անհրաժեշտութիւնը ։ Այս մասին հայ գրականութիւնը թէեւ շատ ժլատ է, բայց ամէն ապրող եւ տեսնող մարդ կը զգայ թէ երիտասարդութեան ինչ դեր վիճակուած է ներկային եւ ապագային համար ։

Հզօր պետութիւններ իրենց երիտասարդ սերունդին ձեռքը դրած են վարչական ղեկը, մեծ հոգածութեամբ եւ գուրգուրանքով կը վերաբերուին գալիք սերունդին, անոր մարմնական եւ մտաւոր զարգացումին ։ Ի՞նչքան աւելի պահանջ կայ մեր մէջ ի խնդիր մեր երիտասարդութեան դաստիարակութեան ։

Նախ՝ թիւով քիչ ըլլալով, ամէն մէկը աւելի զօրաւոր եւ զոհաբերող պէտք է դառնայ ։

Բ) Հայրենիքէ դուրս ապրելով եղբայրութեան, երբօրդնութեան (?) եւ փոխադարձ սիրոյ աւելի պէտք ունինք քան որ եւ է ժողովուրդի զաւակ, այլ մանաւանդ պէտք ունինք մարմնի եւ մտքի ներդաշնակ կրթութեան արդիական ըմբռնումներով, կարգապահութեան եւ ազգային դաստիարակութեան ։ Հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան կռուաններն իսկ բաւարար չըլլալով, երիտասարդութիւնը ալ աւելի մեծ թափով պէտք է կառչի ազգային ինքնապաշտպանութեան ազդակներուն, որոնք են գլխաւորաբար հայ լեզուն, հայ երգը, Հայոց պատմութիւնը, հայրենասիրական սկզբունքներն ու ազգային մշակոյթը առհասարակ, ինչպէս եւ սովորութիւններն ու հայ ազգային եկեղեցին ։

Հայ երիտասարդութիւնը այս մարզերուն մէջ ունի իր տարրական ծանօթութիւնը ընդհանրապէս եւ բոլորովին նոր բան մը չէ անոր համար այս կարգի սրբութիւններու հանդէպ յարգանքը եւ խորունկ սէրը ։ Հայ երիտասարդութիւնը ունի նաեւ երկար տարիներէ ի վեր գիմացող զուտ երիտասարդական կազմակերպութիւններ օրինակ՝ Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութիւնը, որով կրնայ պարծենալ միշտ, բայց նոր ժամանակներն ու նոր պայմանները նոր միջոցներու կը կարօտին ։ Երիտասարդացումը նաեւ այս մարզին մէջ օգտակար կրնայ ըլլալ ։

Հայ երիտասարդութիւնը յետպատերազմեան շրջանին ունեցաւ բնոյթ կազմակերպութիւններ յառաջդիմական, լուսաւորական, մարզական, ուսանողական, պատանեկան, գրական, գեղարուեստական, վերջապէս որբերու վրէժ պահանջող, իրաւունք պահանջող, ամէնքն ալ ազգասիրական մաքրամաքուր առաջադրութիւններով ։ Բայց այս ամէնուն կը պակսի մէկ բան՝ միաձեւութիւն ։ Եւ այս պատճառով ալ կը պակսի ուժն ու թիւը ։ Կը պակսի նաեւ գործունէութեան ճշդուած ուղեգիծը եւ ծրագրային աշխատանքը ։

Այսպէս, ունինք մէկ քաղաքի եւ շրջանի մէջ մրցակից քանի մը միութիւններ, նոյն բարի նպատակներով, բայց տարբեր ձեւերով եւ ճամբաներով ։ Երբեմն իրարու դէմ պայքարելով, նոյն իսկ իրարու վնաս հասցնել, իրար կծանել կամ պզտիկցնել եւ լուծել տալ ուզող միութիւններ, երբեք չեն կրնար լայն զանգուածին օգտակար ըլլալ ։ Տեսնելով այս մրցակցական խաղերը, երիտասարդները կը տարուին նոյն անհամերաշխ ուղիով եւ կ'իյնան նոյն սխալներուն մէջ, ինչպէս հիները ։ «Ձեր միութեան չենք գար, մեր միութեան կ'երթանք» ։ Իսկ այս եղուգ (?) ու մերժէն կը ծնի ... թուք ու մուր ։

Առանց դարման տանելու համար պէտք է ունենալ միաձոյլ եւ միաձեւ հայ երիտասարդական միութիւն մը ամբողջ գաղթաշխարհի հայութեան մէջ, ամէն տեղ նոյն անունով եւ նոյն ծրագրով ։ Պէտք չէ ըլլայ իմ ու քու, պէտք չէ ըլլայ լաւ ու գէշ, վերի արտի կամ վարի արտի, այլ միմիայն Հայ Երիտ. Միութիւն, այսինչ քաղաքի ։ Մէկ քաղաքէն միւսը գացող երիտասարդը նոյն ազգային երիտասարդական միութեան շրջանակին մէջ պիտի զգայ ինքզինք, վայելելով նոյն ընկերական կեանքն ու եղբայրութիւնը ։

Նիւթապաշտներ երբեք պիտի չկրնան հաւատալ այս տեսակ գործի մը միայն գաղափարապաշտներ ։ Միայն հաւատաւոր մարդիկ են որ կրնան այս գործին ձգուիլ, հայ երիտասարդական եղբայրութիւն մը ունենալու տեսլականը իրենց սրտին մօտ համարելով ։ Մեծամասնութիւնը ինչպէս իր ամբողջ կեանքը, նոյնպէս այս կարգի ծրագիրները, քննադատելով պիտի անցընէ ։ Որով ես մեծագոյն յոյսը ունիմ առաջաւոր երիտասարդութեան վրայ, այն յառաջամարտիկներուն վրայ, որոնք ազգային պարտականութիւն կը զգան իրենց ստացած ազգային դաստիարակութիւնը իրենց վրայ փոխանցել յաջորդ սերունդին, որ ահա 15 — 20 — 25 տարեկան, եկած հասած է եւ կը սպասէ հայ կեանքին մէջ թրծուելու եւ գործելու ։

Հայ երիտ. միութիւնը ընդհանրական եւ տեւական դարձնելու համար, ես անձնապէս անհրաժեշտ կը գտնեմ հետեւեալ երկու սկզբունքները, իբրեւ ուղեցոյց ։ —

Ա) Երիտասարդական Միութիւնը ինքնազարգացումի եւ յառաջդիմութեան, ներքին զօրացումի եւ մշակոյթի ինքնամփոփ պաշտպանութեան կազմակերպութիւն մըն է ։ Հետեւաբար քաղաքական ազդակ մը չէ ։

Բ) Այս առաջադրուած գործերուն համար ընդհանրական ծրագիր մը եւ ուղղութիւն մը տրուած ըլլալով, ընտրական լայն սիստեմը կը վնասէ բուն գործին, կը խանգարէ կարգապահութիւնը, առիթ կուտայ սին վէճերու եւ կը թուլցնէ պատասխանատուութեան զգացումը ։

Հայ երիտասարդական միութիւններ պէտք է կառավարուին վարիչներու միջոցաւ, ընտրուելով երեք տարին մէկ անգամ եւ վայելեն լայն իրաւասութիւններ ։

Այս վարիչներէն կրնան յառաջ գալ նոր ուժեր՝ հանրային կեանքին համար, յաջորդելով ուժասպառ կամ նահատակուած առաջաւոր մտաւորականութեան ։ Մեր երիտասարդութեան մէջ արդէն կան շատ մը հասուն եւ արժանաւոր մարդիկ, բայց անոնց մեծամասնութեան կը պակսի փորձառութեան եւ ազգային հպարտութեան զգացումը, ծառայելու եւ զոհաբերելու ոգին, շատ անգամ ։

Ու այժմ պարզելով ծրագրի մը սկզբունքները, կը յանձնեմ բոլոր երիտասարդական միութեանց ուշադրութեան ։ Կազմակերպուեցէք եւ միացէք քանի դեռ ուշ չէ ։

ՏՈՀՄԻԿ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փետր. 27ի երեկոյեան Սոսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ, որ ամբողջովին լեցուած էր, տեղի ունեցաւ Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը ։ Նախագահ ընկ. Ս. Վրացեան, քանի մը խօսքով տօնին արժէքը բացատրելէ վերջ, հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, յարգելու համար յիշատակը բոլոր անոնց որ քաջաբար ինկան հայրենիքի ազատութեան պատնէշին վրայ ։ Այս առթիւ շեշտեց —

«Մանուկ Հայաստանը, այդ օրերուն սկսաւ բոլշեւիկ բռնապետութեան տակ ճնշուիլ ։ Յանկարծ հայ ժողովուրդը զգաց իր երակներուն մէջ արտակարգ ոյժ մը, եւ մէկ մարդու պէս ոտքի կենալով, բուռն պայքար մը վերջ վերադարձուց իր կորսնցուցած անկախութիւնը ։ Փետր. 18ի տօնով կուգանք հեղ մը եւս վերյիշել այն դէպքերը, որոնք անմոռանալի հետք մը թողուցին մեր տարագիր սրտին մէջ» ։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան առաջին բանախօսը, ընկ. Աշոտ Խոհակեան.

— «Ես չպիտի խօսիմ Հայաստանի վերջին դէպքերու մասին, այլ պիտի բացատրեմ այն պատճառները որ մեզ մղեցին փետրուարեան շարժման ։ Ես երբեք չեմ տեսած Փետր. 18ի նման շարժում մը՝ հայրենիքի ազատութեան համար ։ Հակառակ սակաւաթիւ քան փաստացի իրողութեանց, այսօր կարգ մը օտարամոլներ իրենց գիրքերու տէր կը հռչակեն ձեռք բերուած փաստերին (?), իսկ մեզ՝ «հայրենիքի դաւաճաններ» կը կոչեն ... Պիտի գայ ժամանակը որ այդ մարդիկը դատապարտուին հայ ժողովուրդին առջեւ ։ Ու այդ ժամանակը ուշ չէ ։ Այս օրերուն աւելի քան երբեք հայ ժողովուրդը պէտք է ունենայ Վարդաններու եւ Գաջալուսնիներու (?) ոգին նոր օրերու համար» ։

Ապա ընկերը կարդաց Լէնինի հրովարտակն ու խորհրդային կառավարութեան յանձնառութիւնները, որոնք հանդիսաւորապէս կը խոստանային օգնել հայ ժողովուրդին, վերստանալու համար Թրքահայաստանը, ստեղծելով ազատ եւ անկախ հայրենիք ։ Կարդաց դեռ ուրիշ շարք մը գրաւոր փաստեր, որոնք վճռապէս կ'ապացուցանէին թուրք-բոլշեւիկեան դաւադրութիւնը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին դէմ ։ Ի վերջոյ եզրակացուց.

— «Բոլշեւիկները միշտ կը խօսին մարդկութեան ազատութեան մասին, բայց իրականին մէջ ոչինչ տուին ։ Ինչ որ խոստացեր էին տալ մեզի, անոր ճիշդ հակառակը տեսանք ։ Հայկական գիւղն ու քաղաքը կը թալանէին, իրենց եւ թուրքին կողմէ ։ Ժողովուրդը սեղմուելով ճակատագրական օրեր կ'ապրէր ։ Ահա այսպիսի դաժան պայմաններու մէջ էր որ հայ ժողովուրդը սթափեցաւ, արտակարգ ուժ մը զգաց իր թեւերուն մէջ եւ ըմբոստացաւ ։ Ու մէկ սիրտ մէկ հոգի ոտքի կենալով՝ մեզի բերաւ Փետր. 18 մը որ երբեք պիտի չմոռցուի» ։

Այս ոգեւորիչ ճառէն վերջ, Օր. Թենեպեան (?) իր թրթռուն ձայնով երգեց «Պարահրարը» (?) եւ «Աքի մարալը», արժանանալով ժողովուրդի ջերմ ծափերուն ։ Տիկ. Վարպետեան յաջող...

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ)

Մշակոյթը, ցեղի մը մտաւոր ու հոգեկան կերտուածքի ամենացայտուն նկարն է ։

Ցեղ մը որքան բարձր ու գեղեցիկ ըլլայ իր մշակոյթով, կը նշանակէ թէ նոյնքան բարձր ու գեղեցիկ են անոր մտաւոր ու հոգեկան գանձերը ։ Արդ, քննենք թէ մեր մշակոյթի թատերական կալուածին մէջ ի՞նչ ունէինք երէկ, եւ ինչ ունինք այսօր ։ Բայց այդ ստուգումը կատարելէ առաջ, աշխատինք բացատրել թատերական արուեստի էութիւնը ։ Ու կարենալ պարզ ու հասկնալի դարձնելու համար մօտենանք հետեւեալ ձեւով ։—

Երբ կ'երթանք որ եւ է թատրոն ներկայացում մը դիտելու, ի՞նչ կը տեսնենք հոն ։ Կը տեսնենք դերասանը, կը տեսնենք հեղինակը՝ իր թատերախաղով, կը տեսնենք նկարչական արուեստը, երաժշտութիւնը եւն. ։ Ու այդ բոլորը մեզ կ'առաջնորդեն այն հաստատ համոզումին թէ թատրոնը համադրոյթն է քանի մը արուեստներու ։ Իսկ այդ արուեստներուն մէջ ո՞րն է որ թատերական արուեստ կը կոչուի ։ Այն մասը միայն, որ դերասանին սեփականութիւնն է, անոր խաղարկութիւնը, որ կը բխի իր ներաշխարհէն ։ Հոս պահ մը կանգ առնենք, եւ աշխատինք պարզել դերասանին խաղարկութեան արուեստը ։

Թող զարմանալի չթուի, եթէ ըսենք թէ մինչեւ այսօր կարելի չէ եղած որոշապէս ու վճռականօրէն բացատրել դերասանական արուեստի (խաղարկութեան) ամբողջ խորքն ու էութիւնը ։ Մանկութենէս մինչեւ այսօր, լսեր եմ որ շատ մը բաներու նմանցուցեր են թատրոնն ու թատերական Արուեստը ։ Բայց նմանցնել երբեք չի նշանակեր ճշգրտօրէն անոր խորքն ու էութիւնը ։ Ու հոդ է, որ մարդ ինքզինքը կը գտնէ անբացատրելիին առջեւ ։

Թատերական արուեստը — եւ առհասարակ արուեստի բոլոր ճիւղերը — ճիշդ չըլլար անմիջապէս գտնել տրամաբանութեան կշիռքին ։ Արուեստը հոգեկան մթնոլորտ մը կը ստեղծէ եւ ամէն բանէ առաջ, կը պահանջէ դիտողէն կամ լսողէն, որ զայն կլլէ իր հոգեկան կլլումով ։

Բայց մի՞թէ թատերական արուեստը տրամաբանութեան չենթարկուիր ։ Ի՞նչ կասկած ։ Կարելի՞ է հանդուրժել խաղարկութեան մը, որ անտրամաբանական է հետեւաբար եւ անբնական ։

Հանդիսատես հասարակութիւնը պէտք է լրջօրէն հետեւի ներկայացման, ու թողու որ դերասանը ինքը իր տրամաբանուած խաղարկութեամբ, համոզէ զինքը եւ ուժգնօրէն կապէ իր ապրումներուն ։

Որ եւ է թատերախաղ, բեմադրուի կամ ոչ, կրնանք վերլուծել եւ հասկնալ, որովհետեւ անիկա ամէն բանէ առաջ մտաւոր կառուցուածք մըն է, եւ անմիջապէս կ'իյնայ մեր մտքին եւ հետեւաբար մեր տրամաբանութեան կալուածէն ներս. այդ ճամբով է որ ան կ'իշխէ մեր հոգիին վրայ ։ Բայց թատերական արուեստը, խաղարկութեան արուեստը երբեք այդպէս չէ, որովհետեւ ամէն արուեստագէտ իր ըմբռնումէն, իր հոգեկան շաղախէն, իր ամբողջ էութենէն բան մը կը դնէ իր արուեստին, իր խաղարկութեան մէջ ։ Մենք դերասանը կը դիտենք բեմին վրայ, կ'ապրինք ու կը տառապինք անոր հետ, կը վերանանք դէպի անհասանելի բարձունքները, բայց որքան ալ խոր ըմբռնում ունենանք թատերական արուեստի մասին, դարձեալ չենք կրնար տրամաբանական հաստատուն ճամբայ մը գտնել, ճշգրիտ կերպով բացատրելու համար խաղարկութեան արուեստի ամբողջ էութիւնը ։ Անիկա քմայք մըն է, քըմայք մը, յանուն գեղեցիկին ու վեհին ։ Ու քմայքը կարելի չէ տրամաբանութեան փորձաքարին զարնել, անոր խորքն ու արժէքը սահմանելու համար ։ Ան խոյանք է արուեստագէտ հոգիին, զոր կը զգաս, կ'ապրիս, բայց չես կրնար շօշափել ։ Անհասանելի է անիկա ։ Ան կը ծնի արուեստագէտին հոգեկան խռովքէն, ու կը խռովէ հոգիդ, քաշելով քեզ իրեն հետ փոթորիկէ փոթորիկ, զառանցէ զառանցում, ու չես կրնար լուծել թէ ինչո՞ւ կը կատարես այդ հեւասպառ վազքը արուեստագէտին հետ. ինչո՞ւ կ'երթաս, ո՞ւր կ'երթաս, եւ ո՞վ է որ կը քաշէ, կը տանի քեզ ։ Բաւական չէ ըսել թէ արուեստ է, այլ պէտք է սահմանել եւ բնորոշել այդ արուեստի ամբողջ էութիւնը ։

Այո, կը զգաս, որ արուեստ է քեզ քաշող եւ տանողը, արուեստ է, որ փոթորիկէ փոթորիկ կը նետէ քեզ, կուտայ հոգիիդ խոյանքներու ամէնէն ազնիւն ու գեղեցիկը ... Կը զգաս այս բոլորը, բայց քեզ քաշող ու տանող ուժին ամբողջ էութիւնը չես կրնար բացատրել ։

Արուեստը, այդ անբացատրելին է ։

Գուցէ շատեր մտածեն թէ ինչու անբացատրելի ըլլայ արուեստը, քանի որ ան կեանքն է որ կը բեմադրէ ։

Այստեղ է որ հարցը կը մտնէ լուրջ սահմանի մը մէջ ։

Արդեօք թատրոնը կեա՞նքն է որ կը բեմադրէ ։

Ոչ ։

Որովհետեւ հոն ուր արուեստը կը սկսի, կեանքը կը քաշուի մէկ կողմ, իր տեղը զիջելու համար աւելի մաքուր ու ազնիւ երեւոյթի մը, թատերական արուեստին ։

Պէտք է գիտնանք, որ բեմի վրայ ներկայացուած կեանքը կեանք չէ, այլ արուեստ ։

Ճիշդ է, որ մենք կը տեսնենք կեանք մը բեմին վրայ, բայց ոչ թէ մեր ապրած կամ մեր դիտած կեանքը, այլ կեանք մը նկարուած քանի մը արուեստագէտներու հոգեկան վրձինով ։ (Հեղինակ, բեմադրիչ, դերասան եւն.) ։

Ո՞վ կրնայ ժխտել թէ կեանքն է աղբիւրը արուեստին, բայց զայն զտողը, կաղապարողը, գեղեցկացնողն ու ազնուացնողը՝ արուեստագէտն է, այն է որ մարմին ու հոգի կուտայ անոր, եւ հոգեկան խռովքով կը շաղուէ, ու կեանքը կը վերածէ արուեստի, համաձայն իր մտքի ու հոգիի թռիչքին ։

Երբ կ'ըսենք թէ կեանքը չէ որ կը ցուցադրուի բեմին վրայ, կ'ըսենք այն հաստատ համոզումով, թէ թատերական արուեստը չի կրնար հանդուրժել բացարձակ բնականին ։ Ու շատ իրաւացի է, Ֆրանսացի մեծանուն թատերական քննադատը Պըրիսօն, երբ կ'ըսէ.

— Բացարձակ բնականը, այսինքն կեանքի շարունակութիւնը, տեղ չունի թատերական արուեստին մէջ ։ Եթէ տեղ ունենար, ամէն մարդ իրաւունք պիտի ունենար բեմ բարձրանալու եւ ինքզինքը դերասան հռչակելու ։ (Պըրիսօն (?) աւելի բախտ երեւոյթ մը որ չափէն աւելի տարածուած է մեր իրականութեան մէջ եւ պատճառ դարձած թատերական արուեստի աղճատման) ։

(1)

ԵԴ. ԶԱՓՐԱՍ

պէս արտասանեց Մ. Վարանդեանի «Հայ Հերոսներէ»ը: Ու անմիջապէս «Հայ խօսք առաւ երկրորդ բանախօսը վերջ խօսք առաւ երկրորդ բանախօսը ընկ. Հայկ Սարգսեան

— «Ցեղկոմը իր աւերները կը գոր-ծէր: Չէր խնայեր ոչ գիւղացիին եւ ոչ ալ քաղաքացիին: Կը թալանէր, կ'աւերէր եւ կ'աքսորէր: Բանտերը լեցուն էին հայ ժողովուրդի առողջ տարրերով.— Համազասպ, Սերգօ եւ ուրիշ ականաւոր դէմքեր որոնք չա-րաչար յօշոտուեցան կացինի հար-ուածներու տակ: Այս սահմռկեցուցիչ ոճիրներուն մղձաւանջին տակ էր ամբողջ հայ ժողովուրդը,— բացի համայնավարներէն— ոտքի ելաւ եւ փետ. 18ը: Ընկերը պատմեց շարք մը յատկանշական դրուագներ, իբրեւ ականատես վկայ:

Ներկաներու փափաքին համաձայն, Օր. Քնեալեան կրկին բեմ գալով՝ եր-գեց «Էս պլպլում եմ» եւ «Ինչ կաքա-ւիկ»: Իսկ Օր. Մ. Օսմանեան դեկ-կլամեց արտասանեց Արամ Գառոնէի «Ծրագրէն» սքանչելի կտորը: Նախագահ Հյ բանաստեղծութիւնը: Նախագահ ընկեր Վրացեան հանդէսը փակեց հե-տեւեալ խօսքերով.

— Փետրուարեան ապստամբութիւ-նը «Նըմեսիսը չունէր իր մէջ, այլ մերն էր, ձայնը եկեղեցիի պէս էր: Ձեր անմահ է մէկ անհատ, որ կարենար կեցնել այդ ապօրինիը: Ժողովուրդը ինքն էր բուն հեղինակն ու հերոսը:

Կեցցէ հայ ժողովուրդը եւ կեցցէ՝ միացեալ եւ անկախ Հայաստանը»:

Հանդէսը փակուեցաւ գիշերը ուշ ատեն խոր տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն վրայ

Գ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՅՍ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ

— о —

Հողային գործավարութեան ելեկ-տրաշինութեան բաժինը 1934էն սկսեալ, Ստեփանաւանի, Դիլիջանի, Գո-րիսի, Նոր Բայազիտի եւ այլ շրջան-ներու մէջ հիմնած եւ շահագոր-ծումի յանձնած է գիւղական 8 ելեկ-տրակայան, որոնք կը լուսաւորեն ի-րենց մօտիկ գիւղերը: Անկէ զատ, զանազան կայաններու ուժով լոյս են ստացեր 110 գիւղեր: Այս տարի նոյն-պէս աշխատանք կը թափուի գիւղերը լուսաւորելու ելեկտրական լոյսով:

Փետ. 15ին հանդիսաւոր կերպով կատարուեցաւ Մեղրիի 1200 ձիու ուժ ունեցող նոր ելեկտրակայանին բացու-մը: Աշնան կը կատարուի Թալինի 350 ձիու ուժ ունեցող ելեկտրակայանին, Միկոյեանի շրջանին Գոյթուր գիւղին 300 ձիու ուժ ունեցող ելեկտրակայա-նին բացումը.

Այս տարի նոր ելեկտրակայաններ կը շինուին նաեւ Շամշադինի Բերդ գիւղին, Ապարանի Մուլքի գիւղին, Բասարգեչարի Թուրեկայ գիւղին, Վաղարշապատի Ֆրանգանոց եւ Ջա-ֆարապատ գիւղերուն եւ Մարտունիի գիւղերուն մէջ

Այս նոր կայաններուն շինութեան հա-մար պիտի ծախսուի մէկ միլիոն 730 հազար րուբլի: Միւս կողմէ ներկա-յիս կը մշակուին 16 ելեկտրակայան-ներու նախագիծները, որոնք պիտի հիմ-նուին գալ տարի: Ասոնցմէ յիշենք Սարդարապատի 3000 ձիու ուժ ունե-ցող կայանը: Գիւղացիութիւնը ամէն տեղ խանդավառութեամբ լծուած է ելեկտրակայաններու շինութեան նախ-նական աշխատանքներու:

Այս տարի ելեկտրական լոյս պիտի տրուի նաեւ առանձին գիւղերու, ո-րոնց կարգին՝ Աշտարակի Օշական, Ոսկեվազ գիւղերը, Ստեփանաւանի Ալեքսանդրովկա, Ուռուտ, Լեջան, Ալլահվերդիի Այգեհատ, Ուզունլար, ինչպէս նաեւ Սիսիանի, Մեղրիի, Թա-լինի, Միկոյեանի, Ախտայի, Վաղար-շապատի 35 գիւղերը. Այս ծրագրին յատկացուած է երկու միլիոն րուբլի:

Այսպէս բարեկեցիկ կեանքի ուղին ինկած գիւղերը կը լուսաւորուին ըն-կերվարութեան լամբերով:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

— —

Փետրուարի սկիզբը, Երեւանի աշ-խարհագրական ընկերութեան կողմէ հրապարակային դասախօսութեանց շարք մը տրուեցաւ Արուեստի Տան դահլիճին մէջ

Խօսեցան՝

Թէրզիբաշեան, պետ. համալսարա-նի դասախօս, նիւթ ունենալով Երկ-րաշարժին հիմնական պատճառները եւ ժամանակակից պատճառները եւ ժամանակակից տեսութիւնները:

Դիմիտրին, նիւթ՝ Արարատեան դաշտի հողաշերտերու ուսումնասի-րութիւնը:

Տիգրան Չրբաշեան, նիւթ՝ Երկրա-շարժներու արտայայտութեան եւ ու-սումնասիրութեան միջոցները եւ Զանգեզուրի երկրաշարժը:

Տոքթ. Կարապետեան, նիւթ՝ Երեւա-նի եւ շրջակայքի երկրաշարժը եւ պաշտպանութեան միջոցները:

ԴԵՐԱՍԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— · —

Թիֆլիզէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ փետրուար 2ին յան-կարծամահ եղաւ հայ բեմի վաստա-կաւոր գործիչներէն Արշակ Մամիկոն-եան: Անդամ էր Թիֆլիզի հայկական թատերախումբին: Վրացական ար-ուեստի գործերու վարչութիւնը շքեղ յուղարկաւորութիւն մը կազմակերպեց.

ՇՏԱՊ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

о -

Երեւանի առողջապահական բաժնի վարիչը, Քարամեան, կը գրէ Խորհ. Հայաստան թերթին մէջ.—

Երեւանի շտապ օգնութեան կայանը առողջապահական սպասարկութեան այն հաստատութիւնն է, որու մասին ամէնէն շատ կը գանգատին քաղաքին բնակիչները:

Նման կայան մը, որ կը սպասարկէ 150.000 բնակչութեամբ քաղաքի մը, պէտք է ունենայ յարմար շէնք մը, մինչդեռ Երեւանի շտապ օգնութեան կայանը ընդամէնը 2 սենեակ է,—այդ սենեակներուն մէջ տեղաւորուած են հերթապահ բժիշկները, մանկաբար-ձուհիները, հիւանդապահուհիները, կառավարները: Այդտեղ կ'ընդուն-ուին նաեւ հիւանդներ:

Շէնքին անյարմարութենէն զատ՝ կայանը չունի նաեւ անհրաժեշտ ինք-նաշարժ հիւանդատար կառքերը: Ըն-դամէնը ունի 2 կառք, որոնք երբեմն կը մեկնին մինչեւ Ղամարլու եւ Աշ-տարակ, եւ քաղաքին հիւանդը կը մը-նայ դամուած իր անկողնին:

Երեւանի բնակիչներն ալ մեղաւոր են որ չեն գիտեր թէ երբ պէտք է դիմել շտապ օգնութեան կայանին աջակցութեան: Անցեալ տարի շտապ օգնութեան կայանին ուղղուած են 14.501 հրաւէր եւ 1959ը չարդարա-ցներ դիմումը, 186 հրաւէներ ալ եղած են կեղծ հիւանդներու համար: Օգնու-թեան կը կանչեն, բժիշկը կը փութայ կը հասնի՝ հիւանդ չկայ, պարտելու գացեր է, կամ ամբիներէ ի վեր առ-նը պառկած հիւանդ մըն է,—եւ շտապ օգնութիւն.

Երբեմն ալ ինքնաշարժը, կը սու-րայ կանչուած փողոցը: Երեւանի ծայրամասի փողոցները թիւ չունին, նոյն թիւով երկու փողոցներ կան, եւ ինքնաշարժը կը շուարի թէ ուր եր-թայ,— առ քեզի շտապ օգնութիւն:

ՇԱՔԱՐԵՂԷՆ

— « —

Երեւանի շաքարի գործարանը տարի արտադրած է 1.061 թոն 20 տեսակ շաքար: Այս արտադրութիւնը շուկայ հանուած է Հայաստանի քաղաքնե-րուն, ինչպէս նաեւ Թիֆլիզի, Բագուի, Կույբիշեւի, Ջուղաշվիլիի, Գորկիի, Կուրսկիի, Վորոնեժի մէջ:

Այս տարի, տեսնուած պահանջին վրայ, գործարանը պիտի ընդարձակ-ուի եւ արտադրութիւնը պիտի բար-ձրացուի տարեկան 1500 թոնի,— պի-տի պատրաստուին 50 տեսակ շաքար-ներ, սալորէ, դեղձէ, ծիրանէ, խնձո-րէ եւ այլ պտուղներէ շինուած, ինչ-պէս նաեւ արեւելեան քաղցրեղէններ, լոխում, պաստեղներ, մեղրով եւ ըն-կոյզով երշիկներ

Շաքարագործութիւնը կատարելա-գործելու համար 3 վարպետներ ղրկ-ւած են Մոսկուա:

ԵՐԵՒԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Փարիզի միջազգային ցուցահանդէ-սին մէջ ցուցադրուելու համար, Երե-ւանէն Մոսկուա ղրկուած են այն ա-ռարկաները եւ արուեստի գործերը, որոնք պիտի ներկայացնեն հայկական արուեստը:

Այդ գործերուն մէջ յիշենք՝ Երեւա-նի գլխաւոր, ժամանակակից շէնքե-րու նկարային նախագիծները, պետական շէնքերու (թատրոն, գրքի պալատ, սինեմա, բժշկական եւ անասնաբու-ժական վարժարաններ, ստադիոն եւն.) նկարները, Սեւան-Զանգի ե-լեկտրակայաններու ցանցին մաքէթը, նախապատերազմեան եւ արդի Հայաս-տանի ճարտարապետական լուսա-ւոր քարտէսը, հանքային նմոյշներ, գաւառական ոստայնանկութիւններ, գաւառավայրերու առօրեան ցանցին պատկերը, գիւղատնտեսական աշխա-տանքները եւ դէմքերը, նոր դպրոցնե-րը, գրադարանները, ինչպէս նաեւ արծաթէ փորագրուած առարկաներ եւ գորգեր, Հայաստանի նկարիչնե-րուն գործերը, Գէորգի, Շահնամէի, Նամուսի բեմադրութեան մաքէթնե-րը, մեր վաստակաւոր դերասաննե-րուն եւ դերասանուհիներուն լուսանը-կարները՝ 40 հատ, ու երաժշտական գործիքներ:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

— . —

Մելքոնեան հիմնադրով կատար-ուած հրատարակութեանց շարքին մէջ լոյս տեսաւ փրոֆ. Ջավախիշվիլիի մէկ գործը, Նիւթեր Հայաստանի ըն-կերային շարժումներու պատմութեան համար, որ կը բովանդակէ հետեւեալ գլուխները — Մի էջ Հայաստանի գիւղացիական շարժման պատմութիւ-նից եւ անհամաձայնութիւնն ու պայ-քարը եկեղեցական հասոյթների առ-թիւ Անիի վրայ եւ հայ հոտի ու հո-գեւորականութեան միջեւ 1218 թւին:

Երեւանի գիտական հրատարակու-թեան շարքին մէջ՝ լոյս տեսաւ նաեւ փրոֆ. Ց. Մանանդեանի մէկ գործը, Հին Հայաստանի գլխաւոր ճանա-պարհները, որ ցոյց կուտայ Արշա-կունեաց շրջանի ճամբաները եւ այդ ճամբաներուն վրայ հիմնուած կայան-ները: Այս գիրքով Փրոֆ. Մանանդ-եան կը հաստատէ թէ մեծ մասամբ այդ ճամբաներով կատարուած են հայկական, պարթեւական, հռովմէա-կան, բիւզանդական եւ սասանեան բանակներու յառաջխաղացումները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Իջեւանի, Մեղրիի, Գորիսի, Բա-սարգեչարի սրսորդները Երեւան բե-րած են 100 կզաքիս: Հայաստանի կզաքիսին մուշտակը շատ յարգի է:

*** Մեղրիի շրջանին Մալեւ գիւղին մէջ այծ մը ուլ մը ծնաւ, որ ունէր 8 ոտք եւ 2 պոչ: Ուլը սատկեցաւ մէկ օր վերջ

Հայ բանտարկեալներ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

- о -

Ազգային առաջնորդարանի հրահան-գով, Թորոս քահանայ Մանուկեան հովուական այցելութիւն մը կատա-րեց Լիբանանի երեք բանտային կեդ-րոններու մէջ՝ Պէյթ-էտտին, Գասպ-տա եւ Րէժիլ: Քահանան մէկիկ մէ-կիկ այցելած եւ հոգեւոր մխիթարու-թիւն տուած է հայ բանտարկեալնե-րուն եւ պատրաստած մանրամասն տեղեկագիր մը, որուն համաձայն Պէյթ էտտինի բանտին մէջ կը գտնը-ւին 12 հայ բանտարկեալներ, ընդհան-րապէս ոճրային ծանր պատիժներով դատապարտուած: Ստորեւ կուտանք անոնց անունները ու դատապարտու-թեան տարիները.—

Ցակոբ Աճէմեան, Մարաշցի, դա-տապարտուած 101 տարուան: Նազար Մարգարեան, Առանացի, 101 տար-ուան: Ցակոբ Քէֆճեան, Ուրֆացի, 15 տարուան դատապարտուած: Թա-թուլ Թորոսեան, Պօզանթիցի, 15 տար-ուան: Ցակոբ Սօլաքեան, Մարաշցի, 15 տարուան: Ռուբէն Թաստարեան, Առանացի, 15 տարուան: Ծատուր Ուս-ճեան, Առանացի, 15 տարուան: Ցով-հաննէս Էրզրումեան, Կեսարացի, 15 տարուան: Արամ Պէրպէրեան, 12 տարուան, Առանացի: Նիկողոս Մար-լեան, Առանացի, 12 տարուան: Կար. Գրիգորեան, Մերսինցի, 10 տարուան: Ցովհաննէս Նալպանտեան, Եօզղատցի, 3 տարուան:

Գասպտայի բանտին մէջ կը գտնը-ւին 9 հայ բանտարկեալներ, նոյնպէս դատապարտուած ոճրային արարքնե-րով:

Իսկ Րէժիլի բանտին մէջ 38 բան-տարկեալներ, որոնցմէ շատեր դեռ չեն դատապարտուած: Ուրեմն հայ բանտարկեալներու ընդհանուր թիւը Լիբանանի մէջ 59 է:

Բանտարկեալներու ընդհանուր թի-ւին հետ բաղդատելով, Հայերը կը կազմեն մէկ եօթներորդը ընդհ. թի-ւին:

ՄԱՄՈՒԼ

———

Ո՞Վ ՊԱՌԱԿՏԵՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

— о —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (14 փետրուար).

— «Հայրենակցականներու ներկայ պառակտման եւ ողբալի վիճակին բուն պատճառները գաղտնիք չեն ոչ ոքի համար:»

Ո՞վ չի յիշեր, թէ որքան ատեն որ անոնց մէջ համայնավարներ չկային, ամէն ինչ խաղաղ ու ներդաշնակ կ'ըն-թանար: Դաշնակցականները, Ռամկա-վարներն ու Հնչակեաններ երկար տարիներ կողք կողքի կ'աշխատէին համերաշխօրէն, թէեւ Հայրենակցա-կաններէն դուրս յաճախ կատաղի կու-սակցական պայքարներ կը մղէին:

Սակայն, այն օրէն ի վեր, երբ հա-մայնավարները, դիմակաւորուած թէ առանց դիմակի, մտան Հայրենակցա-կաններու մէջ, այդ միութեանց կեան-քը սկսաւ ծանրօրէն խռովիլ, կասա-ղի վէճեր ու կռիւներ առաջ եկան եւ պառակտումը անխուսափելի դարձաւ:

Այդպէս եղաւ, որովհետեւ համայ-նավարները մտան Հայրենակցական-ներու մէջ ոչ թէ միւս խմբակցու-թեանց հետ միասին անկեղծօրէն գոր-ծակցելու համար յանուն համազգային նպատակներու այլ որովհետեւ նպա-տակ ունէին ամէն գնով իրենց ձեռքն առնելու Հայրենակցականներու վար-չութիւնները եւ դրամները, իրենց ու-զած ձեւով ծախսելու այդ դրամները, իրենց ուզած ձեւով նոր դրամներ հաւաքելու եւ, վերջապէս, Հայրենիքը միջոց դարձնելու իրենց համայնավար փրոփականտին համար: Եւ, որովհե-տեւ ռամկավարներն ու հնչակեան-ները դիւրութեամբ համակերպեցան համայնավարներու էնթրիկներուն, մէջտեղ մնացին միայն Դաշնակցական-ները՝ ընդդիմութիւն ցոյց տալու հա-մայնավար ոտնձգութիւններուն եւ դաւերուն:

Երբ տարիներ առաջ Հայրենակցա-կանները նախաձեռնեցին գեղեցիկ շարժումի մը՝ իրենց գիւղերու, քա-ղաքներու կամ գաւառներու անունով աւաններ շինելու համար խորհ. Հա-յաստանի մէջ, Դաշնակցականները ուրիշ խմբակցութիւններէ ոչ նուազ եռանդով ու խանդավառութեամբ ուժ տուին այդ շարժման՝ նիւթական ու բարոյական ամէն զոհողութիւն ընե-լով շինարարական ձեռնարկներու յաջողութեան համար: Սակայն, երբ հաստատուեցաւ, որ խորհ. կառավարութիւնը շինարարութենէ ա-ւելի համայնավար փրոփականտ կ'ու-զէ ընել այդ Հայրենակցականներու եւ անոնց դրամներու միջոցով եւ կը ձգտի Հայրենակցականները ծառայե-ցնել իբր պայքարի միջոց ազատա-տենչ Հայութեան դէմ, Դաշնակցա-կանները, բնականաբար, հարկադր-ուած եղան մերկացնել խորհ. գործա-կալներու ոտնձգութիւններն ու վառ-նումները, սկսան ի նպաստ համայ-նավարներու եւ անոնցգործակիցներու վնասակար ընթացքը Հայրենակցա-կաններու մէջ:

Առէկա հարկաւ ձեռնտու չէր հա-մայնավարներուն, եւ անոնք ամէն մի-ջոցի դիմեցին չէզոքացնելու եւ նոյն իսկ հեռացնելու համար Դաշնակցա-կանները Հայրենակցականներէն, ո-րով երկու քի բաժնուեցան մեր գրեթէ բոլոր Հայր. Միութիւնները:

Հարկաւ, համայնավարները երբեք չպիտի յաջողէին այդքան առաջ տա-նիլ քայքայման ու պառակտման գոր-ծը Հայրենիքներու մէջ, եթէ Ռամկա-վարներն ու Հնչակեանները անոնց հետ միասին միացեալ ճակատ չկազ-մէին Դաշնակցականներու դէմ:

Ինչպէս համայնավարներու, այն-պէս ալ ռամկավարներու եւ հնչակ-եաններու մէջ Դաշնակցութեան վնա-սելու մարմաջը անհամեմատ աւելի մեծ էր եւ է, քան Հայաստանին օգ-նելը: Եթէ այդպէս չըլլար, անոնք չպիտի աշխատէին ամէն գնով ան-հաշտ կռիւ մղելու Դաշնակցութեան դէմ, այլ, ընդհակառակն, պիտի ջա-նային Դաշնակցութեան հետ միանալ՝ առաւելագոյն օգնութիւնը հասցնել կա-րենալու համար Հայաստանի:

Հայաստան եւ ոչ խորհ. կառավա-րութիւն, միութիւն եւ ոչ բաժանում, գործակցութիւն եւ ոչ հակամարտու-թիւն,— ահա այն միակ ուղեգիծը, որ կրնայ բուժել ոչ միայն մեր Հայ-րենակցականներու եւ ազգային միւս կազմակերպութիւններու, այլ եւ ամ-բողջ Հայութեան ծանր վէրքերը»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

———

Հաճոյքով կ'իմանանք որ շնորհալի դաշնակահարուհին Օր. Տիրուհի Զա-ռաֆեան՝ ամէն իրիկուն Թէաթր տէ Մաթիւրէնի մէջ կը նուագէ հնդիկ հուշակաւոր քերթող Ռապինտրանաթ Թակորի Ամալ ու Փրանսացի գրող Անույյի Առանց գոյքի ճամբորդը թատերախաղերուն երաժշտական, որ դաշնակի, ջութակի եւ ֆլութա-կի համար յօրինած է Փրանսացի յայտնի նուագաստեղծ Տարիուս Միլ-հօ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— о ——

Առաջքը զինուած ընկերներով ժո-ղովուրդի եռեւէն կ'երթար ու սովոր նա կը դառնար՝ գիւղի կողմը նայե-լով: Լեւոն եւ ընկերներու ուշանալը զինք սաստիկ կ'անհանգստացնէր: Ինչո՞ւ կ'ուշանային, երբ գիւղին մէջ ոչ ոք մնացեր էր:

Վերջապէս երեւցան Լեւոնն ու ըն-կերները, որոնք դիրքէ դիրք ընկր-կելով՝ կը բարձրանային դէպի սարի գագաթը.

Ահագին տարածութեան վրայ ցր-ուած էին գիւղացիները, ծանր ծանր կը քալէին ընկճուած ու յոգնած: Վե-րելքը սաստիկ դժուար էր, մանաւանդ քանի սարի գագաթին կը մօտենային: Անգամ մը դուրս ելած գիւղէն, ամ-բողջ ժողովուրդը լուռ ու մունջ, կ'ճամպարէր լերան ծայրը հասնիլ:

Ցանկարծ ձայն ձայնի տուած կանգ առաւ բազմութիւնը եւ ընդհանուր վայնասուն մը, աղեխարշ հեկեկոց մը փրթաւ.

Ղլճան ծուխերու եւ բոցերու մէջ կը գալարուէր.

— . —

ՂԶԼՃԱՑԻ ՍԱՐԸ

Ուրանցի Ցակոբն ու Միկօն, խմբի առաջն ինկած, հանդարտօրէն կը բար-ձրանային Ղլճայի սարը, բոլորովին վստահ, թէ Քրտերը իրենց հետքը կորսնցուցած էին: Եթէ խմբի տղա-յոց սոված ըլլալու պարագան չըլլէր, այդ գիշերուան ճանապարհը պար-զապէս պտոյտ մը պիտի համարուէր, այնքան որ ճանապարհը հեշտ էր, տափարակ դաշտի մէջ ինկած: Բայց երբ Ղլճայի բարձր սարին դէմ ոտ-ւին, խումբը սկսաւ ցրուելով երկա-րիլ: Շատեր ուժաթափ հազիւ կրնա-յին ոտքերնին փոխել, իսկ անոնք ալ որ դեռ կարողութիւն ունէին, յոգ-նած ընկերներու զէնքերով ծանրա-բեռնուած՝ դժուարութեամբ կ'առա-ջանային սարի փէշերով, որոնք ալիք ալիք կը բարձրանային մէկը միւսի վրայ գիզուած

Երբ Ցակոբն ու Միկօն հասան լերան գագաթը, հազիւ տասնեակ մը ֆէտա-յիներ կային իրենց հետ, իսկ խմբի մնացած մասը ցրուած վիճակի մէջ, հանգստանալով կը բարձրանար: Գէ-որգը ամէնքէն վերջը կուգար Նիկոլի եւ Թօփալ Սառանայի հետ, ետ մնա-ցողները հաւաքելով, քարի մը տակ քնացողները արթնցնելով, սրտապնդելով, ոգեւորելով որ շարժին, համոզելով, որ գագաթին հասնելու քիչ տեղ մնա-ցեր էր:

Գէորգի խումբը երեք օրէ ի վեր սո-ված էր:

Ընդհանրապէս յ'ղափոխական խմ-բերու ամենամեծ թշնամին ոչ կառա-վարական զօրքն էր եւ ոչ ալ Քրտերը, այլ հացի պակասը, ու ճակատագրա-կան դեր մը կը խաղար անոնց կեան-քին մէջ.

Ամէն երկիր մտած խումբ իր սո-վածութեան ողբերգական պատմու-թիւնն ունէր: Եղած էին խմբեր, ո-րոնք Հայաստանի սարսափելի ձմրան ժամանակ, պարսկական սահմանէն մինչեւ Վան հասած էին, գրեթէ ա-ռանց բրդուճ մը հաց ուտելու եւ կամ քաղաքէն մինչեւ Բարթուղիմէոս վան-քը քալած էին բոլորովին սոված վի-ճակի մէջ: Լեռնէ լեռ անցնելով, փա-խստական վիճակի մէջ, խմբերը շատ անգամ, թէեւ հայկական շրջաններու մօտ, բայց նորէն հնարաւորութիւն չէին ունենար հացի պաշար վերցնելու իրենց հետ: Հացիհնդիրը ամենածանր մտահոգութիւն մըն էր յեղափոխա-կան զինուորի մը համար, որմէ ա-զատուելու ոչ մէկ հնար կար սակայն: Ֆէտայիները, բնարովի, անձնուրաց մարդիկ, ինչպէս ժողովուրդը կ'ը-սէր «կեանքերնէն ձեռք քաշած», եթէ սիրով կը տոկային ամէն նեղութեան ու չարչարանքի, եթէ խելառ կատա-ղութեամբ կռուի դուրս կուգային քրտական տասնապատիկ աւելի ուժե-րու դէմ, բայց օրերով սոված եւ վաստակաբեկ՝ կը կորսնցնէին ֆիզի-քական դիմացկունութեան հետ նաեւ իրենց հոգեկան արիութիւնը, կը յու-սալքուէին, եւ մռայլ դժգոհութիւն մը ծայր կուտար անոնց հոգիին մէջ: Ընդհանրապէս հնազանդ եւ կարգա-պահ, այդ պայմաններու մէջ ֆէտա-յին կը դառնար երեխայի մը նման դժգոհ, քմայքոտ, կամակոր: Պէտք էր գիտնալ անոնց հետ վարուելու ձե-ւը:

Բարեբախտութիւն մըն էր խմբին հա-մար, որ Գէորգի նման փորձառու ղեկավար մը արթուն աչքով կը հս-կէր: Առաւօտեան լոյսը բացուիլ բա-կած էր, երբ Գէորգը խմբի վեր-ջին մնացած տղոց հետ հասաւ. Ցակոբի մօտ, որ երկու ժամէ ի վեր կը սպա-սէր անոնց գալուն: Ղլճայի սարը ըն-դարձակ լեռնադաշտ մըն էր հա-կթամեւ երկարած հիւսիսէն դէպի հարաւ, որու երեք կողերը թեթեւ զառիվարով մը կ'իջնէին դէպի Կիւ-նենցի դաշտը, մինչ Արճակի լճի կող-մէն զահավէժ վար կը կախուէր, գրե-թէ անանցանելի պատ մը կազմելով, որ աւելի քան մէկ ժամուան երկարու-թիւն ունէր:

Ղլճայի սարը կազմութեամբ գրե-թէ անկախ լեռնաշղթայ մը միւս լեռ-ներէն, տիրապետող գագաթ մըն էր: Քովը կամ դիմացը՝ ոչ մէկ հաւասար բարձրութի՛ն զօրութիւն ունէր, հե-տեւաբար շատ յարմար դիրք մը ֆէ-տայիներուն համար: Գէորգն ու Ցա-կոբը թէեւ բոլորովին չէին մտածեր կռուի մը հաւանականութեան մա-սին, բայց ընդունուած ձեւով պահակ-ներ նշանակեցին զանազան հեռաւոր ծայրերը, տասնեակները զանազան դիրքերու մէջ տեղաւորեցին ու քա-նի մը զինուորներով իրենք կեդրոնա-կան դիրք ունեցող ժայռի մը տակ նս-տան հանգչելու:

Արեւը պարսկական սահմանը եզե-րող լեռնաշղթայի ետեւէն սկսաւ բար-ձրանալ՝ ջերմութեան հանգստացնող զգացում մը առաջացնելով զինուոր-ներու մէջ, որոնք սրսփալով իրարու կողքի կծկուած, անհամբեր կը սպա-սէին արեւի բարձրանալուն, մէկ ալ Ղլճայէն զալիք հացին, որ սակայն կ'ուշանար:

Նիկոլի տասնեակը դիրք բռնած էր Կոճ գիւղի կողմը: Այդ այն կողմն էր, որանցէն խումբը բարձրացաւ: Տասնեակէն մօտ յիսուն քայլ հեռա-ւորութեան վրայ կը գտնուէր պահա-կը, որ քարի մը տակ անշարժ պառ-կած՝ աչալուրջ կը հետեւէր Թարակո-նիսէն դէպի Շէխանի, Ղլճայի սարի տակով անցնող ճանապարհին:

Մեր վաղածանօթ Քանաքեռցի Ցա-կոբի բերանը չէր բացուեր այդ օր: Հազիւ թէ սարի գագաթը հասած՝ չանթան մէկ կողմ նետեց եւ երկնցաւ պաղ գետնին վրայ: Փորձեց քնել, թէեւ ցուրտը մինչեւ ոսկորները հա-սած էր: Դողալով ակամայ ակռանե-րը իրարու կը զարնէր՝ ջերմէ բռնուա-ծի նման: Ընկերները հեռուհեռուէ հա-նելով տեղաւորուեցան Ցակոբի չուր-ջը, մինչեւ որ Նիկոլն ալ գալով տաս-նեակը ամբողջացաւ: Ձնկարադրինք ֆէտայիներու ողբալի վիճակը: Ըն-թերցողը կրնայ այդ հեշտութեամբ երեւակայել, եւ ոչ ալ խօսք ընենք Ցակոբի մասին, որու ներս ինկած թը-շերը, դուրս ինկած աչքերը, աղտի ու կեղտի մէջ կորած դէմքը ղերճախօս կերպով կը պատմէին անոր տառապանքը:

Բնաւորութեամբ կենսուրախ, շա-տախօս, եւ կատակասէր Ցակոբը ան-ճանաչելի դարձած էր այն աստիճան, որ Նիկոլը սրտակից ընկերոջը մօտ նստելով երբ փորձեց խօսիլ անոր հետ, Ցակոբը առանց պատասխանելու, միւս կողքին վրայ դարձաւ:

— Հը՞ տօ, ի՞նչ է պատահեր,— քթի տակէն ծիծաղելով հարցուց Նի-կոլը,— նորէն էնենց հեք՞ր են, հը՞, չխօսի՞ս:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

*** Այս որոշումները մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ։ Մամուլը ուրախութիւն կը յայտնէ մանաւանդ անոր համար որ Փաշական Իտալիան ալ անհրաժեշտ կը գտնէ գործակցիլ «Եւրոպայի խաղաղութեան կուսակիցներուն», այսինքն պայքարիլ համայնավարութեան դէմ ։

Արտակարգ խառնակութիւններ Ռումանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ երեք ուսանողներ դաշունահարած են Եաշի համալսարանին փրօֆեսէօրը։ Ռումանիոյ ներքին նախարարութեան մէկ զեկոյցը կը ծանուցանէ թէ փրօֆէսէօրին ձախ ականջը գտնուած է փողոցին մէջ։ Երեք յարձակողները երկաթ շղթայաւորներ են (Փաշական), որոնց մէկը վիրաւորուած կալանաւորուած է, մէկը՝ անոր գլուխին զարկած, իսկ միւսն ալ դաշոյնը կուրծքին խրած։ Փրօֆէսէօրին աղիքները ծակած են, այնպէս որ վիճակը շատ ծանր է։ Եաշի համալսարանին ծերակոյտին անդամները եւ գրականութեան կաճառին փրօֆէսէօրները հաւաքաբար հրաժարական տուին, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ ուսանողներ ձերբակալեց ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Եաշի մէջ ձերբակալուած կասկածելիներուն թիւն է 56, մեծ մասով անդամ Երկաթ Պահակներու կազմակերպութեան։ Կալանաւորներուն մէջ է նաեւ ազգայնական ուսանողներու միութեան նախագահը։ Մօրհրդարանին եւ ծերակոյտին մէջ բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները ձաղկեցին այս յարձակման հեղինակները ։

Նախարարական խորհուրդը որոշեց փակել համալսարանները եւ ուսանողական կեդրոնները։ Պուքրէշի ուսանողները պիտի չարկադրուին անմիջապէս հեռանալ համալսարանական քաղաքներէն։ Ներքին նախարարը որոշեց անմիջապէս լուծել ազատ - որմնադիրներու բոլոր ընկերակցութիւնները եւ բոլոր գաղտնի կազմակերպութիւնները ։

Հակոզութիւնը որոշեցին, դրամը չեն վճարեր

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը որոշած էր մարտ 6էն սկսեալ հսկողութեան տակ առնել Սպանիոյ ծովային եւ ցամաքային ճամբաները, որ պէտքի կամաւորներ եւ զէնքեր չփոխադրուին։ Յանձնաժողովի վերջին նիստին մէջ նախագահը յայտարարեց թէ կարգ մը պետութիւններ կը դժկամակին վճարել իրենց բաժինը։ Գլխաւոր դժուարութիւնը կը յարուցանէ Գերմանիա, որուն բաժինն է իբր 160,000 անգլ. ոսկի։ Այս գումարէն միայն 2000ը օտար դրամով պիտի վճարուի, իսկ մնացեալը գերմանական դրամով վճարելու առաջարկը ընդունելի չի համարուիր։ Լեհաստան չուզեր որ եւ է բան վճարել, իսկ Եուկոսլավիա մեծ դժուարութեամբ համակերպած է։ Ուրիշ դժուարութիւններ ալ ծագած են, ծրագրին գործադրութեան առթիւ։ Անշուշտ երկու կողմերն ալ կ'օգտուին այս ձգձգումներէն։

Ի՞նչպէս պիտի կազմուի Սուրիոյ բանակը

Սուրիոյ Ազգային պաշտպանութեան Յանձնախումբը լրացուցած է իր աշխատանքները՝ Սուրիոյ ապագայ բանակի կազմութեան ու կազմակերպութեան շուրջ եւ իր տեղեկագիրները պատրաստած։ Յանձնախումբը որոշած է կազմել 5000 զինուորներէ բաղկացած տիպար զօրաբաժին մը որուն կազմակերպութեան պիտի ըլլայ Ֆրանսական բանակի հետեւակազօրքի կազմակերպութեան։ Յառաջիկայ տարուան ընթացքին պիտի կազմուի երկրորդ զօրաբաժին մը, դարձեալ 5000 զինուորներէ բաղկացած։ Այս նոր զօրաբաժնին մաս պիտի կազմեն այն բոլոր զինուորները որոնք օտար լեգէոնի մէջ կը գտնուէին նախապէս ։

Կ'ըսուի թէ Ազգային Պաշտպանութեան Յանձնախումբը նոյնիսկ այժմէն նշանակած է կազմուելիք զօրաբաժիններուն սպաները, որոնց պիտի վստահուի սուրիական նորակազմ բանակի հրամանատարութիւնը։ Այդ սպաները պիտի ընտրուին կանխահասօրէն հանգստեան կոչուած սուրիացի սպաներու շարքերէն ։

Ինչ կը վերաբերի զինուորական ծախքերուն, 1 զօրաբաժինը (5000 հոգի) 500 հազար սուրիական ոսկի ծախքի մը կը կարօտի։ Այս գումարէն դուրս կը մնան ռազմանիւթի անհրաժեշտ ծախքերը։

Խաչագողութիւն մը երեւան հանուած

1935ին գրասենեակ մը բացուած էր Պուլվառ Օսման, թիւ 152, «Ազգային Միութիւն մեծագոյն Ֆրանսայի համար», որ իբրեւ թէ պիտի դիւրացնէր օտարականներու հպատակութիւնը։ (Այս առթիւ ազդեր ղրկուեցան նաեւ հայերէն թերթերու)։ Միութիւնը ինք ալ թերթ մը կը հրատարակէր։ Միութիւնը կը հովանաւորէին շատ մը երեւելիներ։

Եղած գանգատներուն վրայ, ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ նախկին դատապարտեալ մըն է անոր վարիչը, «պարոն» Ռէթ կամ Ռէթլինկէր, որ 200 ֆրանք կը գանձէր իւրաքանչիւր թեկնածուէ, հակառակ օրէնքին տրամադրութեանց։ Յուզարկութեանց առթիւ բռնուեցան 1500 թղթածրարներ։ Իր գործակիցն ալ նախկին դատապարտեալ մը եղած է, Փօլ Փանթէն ալ լա Կէռ։ Երկուքն ալ ձերբակալուեցան իբրեւ խաչագող ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՐԻԽՍԷՐՌԷԷ մէջ կառախումբ մը ձիւներուն մէջ մնացած ըլլալով, հինգ ժամ աշխատանք թափուեցաւ, փրկելու համար։ Զօրս աշխատաւորներէ երեքը միայն, երբ ձիւնակոյտ մը փրփաւ քարեր գլորելով

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանի փոքրիկն ՎԻԳԷՆ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանի փոքրիկն ՎԻԳԷՆ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ ։

×

Շահլամեան ընտանիքը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէրէնկիւլեանի. իրենց սիրասուն մանկիկին ՎԻԳԷՆ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

×

Զարամճաքի Վերաշ. Միութ.-Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, Վալանսաբնակ հայրենակից ԳՈՒՀԱՐ ԱԲՈՅԵԱՆԻ տխուր մահուան առթիւ, իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն ։

×

Հ. Յ. Դ. Յէսինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ազգականներուն.

ԽՆԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Զարամճաքի Վերաշ.-Միութեան մասնաճիւղը իր ջերմ խնդակցութիւնը կը յայտնէ, հայրենակից՝ Տէր եւ Տիկին Ս. Մարտիրոսեաններուն, մանչ զաւակով մը յախտաւորուելուն առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ս.Թանօղի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ծ Պուլվառ Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ, Բանիկեանի սրճարանին մէջ։ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆՆԷՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաճամակըական գրոյցը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։
Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՆՆԷՕ—ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խնճոյքը այս կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաւաքատեղին։

Գաւառ

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ճաֆրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ կարեւոր օրակարգ։

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, սովորական ժողովատեղին։ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Անուվիլի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,
Salle Poissonnièreի մէջ, 7 Rue du Faub. Poissonnière
Métro Bonne Nouvelle

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝
ՏԻԿԻՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)
Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ
ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ
ՃԱՅ — Մուտք 15, 10 եւ 7.50 Ֆր.: — ՊԻՒՖԷ

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ՆԱԽՕՐՕՔ

ՀՈՁԱԿԱՒՈՐ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ

Նուագահանդէսը Մարսէյլի մէջ

Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Տիկ. ՌՈՒԲԷՆԻ
Տեղի կ'ունենայ 7 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
Բօլիվէի շքեղ սրահին մէջ, 21 Bld. Dugommier.
Պիտի նուագէ՝ հայկական, պարսկական, ռումանական, ռուսական եւ կովկասեան եղանակներ, որոնք գնահատուեցան ամէն երկրի մէջ։
Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ,
հայ եւ օտար քննադատներ։
Գիները՝ 15, 10 եւ 7 Ֆր :
Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan. Տէր-Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile, Մանուկեան եւ Հիմալեան 3 Rue de la Phare եւ դերասան Յ. Ղազարեանի մօտ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
Sociétés Savantesի սրահին մէջ,
ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ՝

ՊԵՊՕ

կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱՐԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՒԹԱՐ
Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 Ֆր.:
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie. Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն.
Ընդհ. ճասցէ A. Kempélian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Մ. ճիւղին կողմէ
Մարտ 7 կիրակի կէսօրէ վերջ. Maison de Quartierի սրահին մէջ
կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԻԵԱՆ
Երգ. պար, արտասանութիւն։ — Մուտքը ազատ է։

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սեպէօսի Հայր. Միութեան
«Արեւելք» Թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր գպրոցի դպրոցարանին
7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Սեւրի Պէշիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon. Մէթրօ Sèvres
կը ներկայացուի Շիրվանզատէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»
եւ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար)
Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը —

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԽՐԱՋԱՀԱՆ	15 Ֆր
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 Ֆր
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 Ֆր
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 Ֆր

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 Ֆրանք։
Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք իսկական գինը։
Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzénkian, 13, Rue des Dominicaines, Marseille.

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՄԱՐՏ — VENDREDI 5 MARS 1937

ԺԲ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3362

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՋԸ ԻՐ ՁԱԳԸ ՍԻՐԱԾ ԱՏԵՆ...

Կարդալով զինարշաւի մասին հրատարակուած տեղեկութիւնները եւ այս առթիւ խօսուած ճառերը, չե՞ք յիշեր հին առածը,— արջը իր թաթիկը սիրած ատեն խեղդեր է...

Բոլոր կառավարութիւններն ալ կը յայտարարեն թէ հարկադրուած են զինուիլ, յանուն խաղաղութեան։ Բոլորն ալ կը բազմապատկեն իրենց ռազմական պատրաստութիւնները, չափազանց սիրելով խաղաղութիւնը։

Դեռ առջի օր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, նոյն սրտառուչ եղանակն էր որ կը հնչեցնէր արտաքին նախարարը։

Ընդդիմադիր երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ մեծ պետութիւնները 2,500,000,000 անգլ. ոսկի տրամադրած են, սպառազինութեանց համար։ Եւ խստօրէն ձաղկեց «ուժանակ արձակող գիւտագէտները»։

Նախարարը, Պ. Իտըն, պատասխանելով այս մեղադրանքին եւ ուրիշ հարցադրումներու, յայտարարեց կատարեալ պաղարիւնով.

— «Մեր վերազինման ծրագիրը գրեթէ ընդհանուր հաւանութեան գտաւ արտասահմանի մէջ։ Աշխարհի մէջ ոչ ոք կը հաւատայ թէ մենք մեր զէնքերը պիտի գործածենք կայսերական ընդարձակման, աշխարհակալութեան պատերազմի մը համար։ Եւրոպայի եւ աշխարհի այսօրուան վիճակին մէջ, այս երկրին համար աւելի մեծ ուժ ունենալ՝ մեր ամէնէն ազդու աջակցութիւնը պիտի կազմէ՝ աշխարհի խաղաղութեան պահպանման համար»։

Արդ, չե՞ք վախնար որ այսքան սիրելով խաղաղութիւնը, այսքան յարգելով փարելով անոր, ի վերջոյ խեղդեն զայն իրենց թեւերուն մէջ, ինչպէս արջը...

Մէկ օրէն միւսը, քանի մը ժամ չանցած, տեսէք ինչեր կը լսենք, «խաղաղասիրութեան» ճամբուն վրայ։

Յառաջիկայ տարեշրջանին, որ կը սկսի ապրիլէն, Մեծն Բրիտանիոյ միայն ծովային նախահաշիւը կը կազմէ վիթխարի գումար մը, 105,065,000 ոսկի, այսինքն 23,776,000 ոսկի աւելի՝ անցեալ տարեշրջանին վրայ։

Թուրքիա կը պատրաստուի ունենալու 1000 օդանաւ ապահովելու, 15,000 օդաչուներով։

Իտալիոյ մասին լսեցէք արդէն։ Եւ ահա «խաղաղութիւնը սիրելու» նոր փաստ մը՝ խորհրդային աշխարհէն։

Մարտ 3 թուակիր հրամանագրի մը համաձայն, զինուորական գիտելիքներու դասեր պիտի աւանդուին բոլոր դպրոցներուն մէջ, սկսելով ութ տարեկան աշակերտներէն։

Ուրեմն, բանուորա-գիւղացիական աշխարհին մէջ ալ զինուորութիւնը պիտի սկսի օրօրոցէն կամ ծաղկոցէն, ինչպէս ֆաշական Իտալիոյ եւ հիթլերական Գերմանիոյ մէջ։

Բայց թողունք համառօտ եւ սանձակոտոր զինարշաւի մանրամասնութիւնները, վերլուծելու համար անոնց շարժառիթները եւ ճակատագրական ելքը։

Տարակոյս չկայ թէ, աշխարհի այս անկայուն վիճակին մէջ, կարգ մը պետութիւններ — անոնք որ յաղթեցին եւ յղփացան անչափելի եւ աննկարագրելի աւարներով — ամէն բանէ առաջ անոնց պահպանման մտմտուքն ունին։

Անոնք անընդհատ կը սպառազինուին համաձայն իրենց նիւթական կարողութեան, յաճախ քամելով երկրին եւ ժողովուրդին ամէնէն կենսական երակները։

Այս շարքին մէջ կը գտնուին ե՛ւ մեծեր, ե՛ւ փոքրեր, ընդհանրապէս իրարու կապուած՝ շահակցութեամբ եւ զինուորական կամ քաղաքական դաշինքներով։

Մեծ թէ փոքր, երկուքն ալ այլ եւս չհաւատալով ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան ուժին, ոչ ալ հաւաքական ապահովութեան, նախընտրած են կարուկ ճամբան,— զինուիլ, անշուշտ յանուն խաղաղութեան, որ կը նշանակէ պահպանել «իրաց վիճակը»։

Անոնք ունին ուրիշ բանաձեւ մըն ալ,— դաշնագիրներու նուիրականութիւնը, որ կը նշանակէ աւարը պահել, բայց թոյլ չտալ որ ուրիշներ ալ համարձակին տրտնջալ յանուն նոյն նուիրականութեան։

Յաղթականներու եւ բախտաւորներու այս չքախումբին դիմաց, որ սպառազինուած է ոտքէն մինչեւ գլուխը, եւ սակայն դեռ բաւական չի նկատեր եղածը, կը խլրտի միւս ճակատը,— այն որ զրկուած է անողորմաբար կամ կ'ուզէ այդպէս ներկայանալ աշխարհի աչքին։

Գաղտնիք չէ, նաեւ, այս ճակատին յարաճուն սպառազինութեանց միտքը,— կազմ եւ պատրաստ գտնուիլ որ եւ է պատեհութեան կամ պատահականութեան հանդէպ, ճեղք մը բանալու, կորսուած դիրք մը ետ առնելու, ախորժակ մը յագեցնելու համար։

Այս ճակատը չի ծածկեր իր ձգտումներն ալ, միշտ խօսելով յանուն խաղաղութեան, ինչպէս միւսները։

Ճակատի ներկայացուցիչներէն մէկը, սեւ շապիկաւոր Իտալիան, տարիներով հնչեցուց «տարածուելու կամ պայթելու» ազդանշանը, եւ ի վերջոյ գնաց զարնուեցաւ Եթովպիոյ ժայռերուն։ Բայց գո՞հ է։ Ոչ։ Ինչ որ գոհունակութիւն կը կոչեն, ժամանակաւոր դադար մըն է, նոր ոստումներ կատարելու համար։ Ասկէ ուրեմն լարում, բազմապատկութիւն ռազմական ուժերու, աւելի լայն տարածութեան մը վրայ։

Միւս ախոյեանը, հիթլերական Գերմանիան, իրականացնելով իր երազած հաւասարութիւնը, այժմ բարձրաձայն կը խօսի ուրիշ պահանջներ գոհացնելու կամքին վրայ,— խաղաղութեամբ, կամ սեփական ուժով։

Դեռ ուրիշներ ալ, այս ճամբուն վրայ, իբրեւ պայթելու պատրաստ հնոցներ։

Իսկ որո՞նք են ընդհարման կէտերը, կամ խոցելի դիրքերը, այս երկու գլխաւոր ճակատներուն վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՔ, ԻՐԱՆ ԵՒ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԱՅՍ ԱՄՍՈՒ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐԵՆ ԱՍԻԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Լուրջ մտահոգութիւններ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, երէկ ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակած էր, իր քաղաքական աշխատակցին ստորագրութեան տակ (Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, որ սերտ կապեր ունի նախկին վարչապետ մը եւ արտաքին գործերու պաշտօնատան հետ)։

Յօդուածագրին տեղեկութեանց համաձայն (հաղորդուած՝ Պոլսէն), Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ կնքուած ասիական դաշինքը կատարուած իրողութիւն մը պիտի դառնայ այս ամիսը չվերջացած։ Քանի մը օրէն, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պաղտատ պիտի երթայ, խորհրդակցելու համար Իրաքի արտաքին նախարարին հետ եւ անկէ պիտի անցնի Թեհրան, տեսակցելու համար Իրանի եւ Աֆղանիստանի իր պաշտօնակիցներուն հետ։ (Այս վերջինը Թեհրան պիտի գտնուի)։ Դաշինքին առաջին ստորագրութիւնը (նշանագրում) տեղի պիտի ունենայ Թեհրանի մէջ, յետոյ, ամենայն հաւանականութեամբ Էնկիւրիի մէջ, մեծ շուքով պիտի կատարուի վերջնական ստորագրութիւնը։ «Այս դաշնագրով, Թուրքիա, վերջին պատերազմին մեծ պարտեալներէն մէկը, կը վերահաստատէ իր պետութեանց (կայսրութեան?) ամենամեծ մասը, եւ այս՝ շնորհիւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի մը որ ամբողջովին գործն է Մուսթաֆա Քէմալի եւ Ր. Արասի»։

Այս նախաբանէն վերջը, պաշտօնաթերթին աշխատակիցը կը շարունակէ, իր շղթայաշար շարադրութեամբ.

— Մեծ կարեւորութիւն ունի այս դէպքը։ Այժմ աւելի լաւ կը հասկցուի թէ ինչո՛ւ Թ. Ր. Արաս եւ իր կառավարութիւնը այնքան յամառութեամբ կը պահանջէին Սանճաքը, Աղեքսանտրէթի նաւահանգիստին պատճառով, եւ մարդիկ անգամ մը եւս կը զղջան (բայց ի՜նչ ստատկութեամբ, այս անգամ...) որ Թուրքերու կողմէ ժամանակին քանիցս մեզի եղած փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի առաջարկները մերժուեցան ֆրանսական զանազան կառավարութեանց կողմէ, այսօր յանգելու համար ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան, որ ոչ ոքի գոհացում կուտայ — եթէ կ'ուզենք բաց խօսիլ — եւ որ բոլորովին խանգարեց մթնոլորտը Փարիզի և Էնկիւրիի միջեւ, նպաստելով իտալօ-թուրք նոր բարեկամութեան, որ պիտի դառնայ ասիական դաշինքին ամենամեծ վտանգներէն մէկը

Թուրքերը գրեթէ 18 միլիոն են, ինչպէս եւ Իրանի ժողովուրդները։ (ՅՄԲ.— Միայն են երկու թիւերն ալ)։ Իրաքի բնակչութիւնը կը հաշուեն մօտ վեց միլիոն, իսկ Աֆղանիստանը՝ շուրջ տասը միլիոն, ուրեմն համագումար մօտ 55 միլիոն բնակիչ, որոնց մէջ կը գտնուին շատ ռազմունակ զինուորներ։ Գրեթէ մէկ տարի առաջ, Անգլիա գաղտնապէս կը խրախուսէր ասիական դաշինքին ստորագրութիւնը։ Ան գիտէր թէ լիանդալից հաշտութիւն մը պիտի կնքէ Թուրքիոյ հետ, տարուան ընթացքին (ինչ որ եղաւ Մոնթրէօյի մէջ)։ Լոնտոն կը խորհէր թէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը պիտի գործէ ի նպաստ բրիտանական շահերուն, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի մէջ։ Անգլիա կը խորհէր նաեւ թէ այս բարեկամութիւնը պիտի կազմէ հակակշռութիւն մը Իտալիոյ հաւանական ձեռնարկներուն դէմ, Մերձ. Արեւելքի մէջ։

Բայց, քանի մը ամիսէ ի վեր, կացութիւնը բոլորովին փոխուած է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Իտալիա նախ առաջարկ ըրաւ Միջերկրականի մասին Անգլիոյ հետ կնքած համաձայնութեամբ, այլ մանաւանդ օգտուելով ֆրանքօ-թուրք անհամաձայնութենէն, յաջողեցաւ Թուրքիոյ աչքը մտնել, մինչեւ Միլանօ բերել տալով Էնկիւրիի հանրապետութեան արտաքին գործավարը եւ անոր միջոցաւ Իտալիան Աթէնքի մէջ՝ Պալքանեան պետութեանց ներկայացնելով իբրեւ սատանքը արեւելեան Միջերկրականի պետութեանց փոխադարձ աջակցութեան դաշինքին։ Մնաց որ, Իտալիոյ այս նուրբ թափանցումը Թուրքիոյ եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ՝ գործն է Սթոյատինովիչի (Եուկոսլավիա) եւ մանաւանդ Պ. Մէթաքսասի (Յունաստան)։

Եթէ միայն այսօր Իտալիա շարունակէ — եւ պիտի շարունակէ — սիրաշահիլ Էնկիւրին, օգտուելով այն դժուարութիւններէն որոնց անշուշտ պիտի հանդիպին Ֆրանսա եւ Թուրքիա ամէն օր, ֆրանքօ-թուրք համաձայնութենէն վերջ Սանճաքի մասին հաստատուած կարգուսարքին մէջ, ասիական այս դաշինքը մանաւանդ պատճառ պիտի դառնայ նախ Ֆրանսայի, նոյնիսկ Անգլիոյ համար։

Կարգ մը լաւատեսներ կրնան դիտել տալ թէ ասիական այս դաշինքը որոշ չափով կը սանձէ համարաբական շարժումը — ինչ որ անվիճելի է — բայց այդ շարժումը օրուան մեծ վտանգներէն մէկը չի կազմեր։

Դիւանագիտական այս նոր գործողութեան վերջին երեւոյթը կրնայ ըլլալ քաջալերել Թուրքիոյ այն տարրերը որոնք դարձած են խորհրդային Ռուսաստանի դէմ։ Պէտք է խոստովանիլ թէ այն կատարեալ ուղղամտութեամբ որ կը յատկանշէ Խ. Միութեան մեր դաշնակիցները, այս վերջինները Սանճաքի մասին ծագած ֆրանքօ-թուրք վէճերու ընթացքին— վէճեր որոնց միջոցին Թուրքերը կարծես կը փորձուէին չարաչար գործածել կացութիւնը, նոյն իսկ իրենց բարեկամներուն կարծիքով — Ռուսերը միշտ Ֆրանսայի կողմը բռնեցին, ինչ որ շատ ալ հաճոյ չեկաւ Էնկիւրիի։ Մնաց որ, ասիական այս դաշինքը որքան նպաստէ — եւ պիտի նպաստէ— իտալական եւ գերմանական ազդեցութեան՝ Էնկիւրիի մէջ, տրամաբանօրէն պիտի հեռացնէ Էնկիւրին եւ Մոսկուան։ (Մնացեալը յաջորդով)։

— o —

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՊՈՂՊԱՏԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ կարեւոր յաղթանակ մը շահեցան մարտ 2ին։ Պողպատի ամենամեծ հաստատութիւնը, որ աւելի քան 500,000 բանուոր ունի, տարեկան առ նուազն 200,000,000 անգլ. ոսկի վճարումով, խոստացաւ 30 տարուան ատենդութիւն մը եւ ուղղակի բանակցութեան մտաւ արհեստակցական միութեանց պատուիրակին հետ։ Քանի մը ժամ վերջը, ուրիշ մեծ հաստատութիւն մըն ալ միացաւ, ապա վեց հատ եւս, եւ համաձայնութիւն գոյացաւ շաբաթական աշխատանքը իջեցնելու 40 ժամուան։ Օրական նուազագոյն վճարումը պիտի ըլլայ 5 տոլար կամ մէկ ոսկի։ Այս յաւելումներով, ամենամեծ հաստատութիւնը տարեկան 20,000,000 անգլ. ոսկի աւելի պիտի վճարէ իբրեւ աշխատավարձք։ Գործատէրները հարկադրուած էին ընդ առաջ երթալու, նկատի առնելով յարաճուն պայմանները։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐՆ ԱԼ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ

1000 օդանաւ, 15,000 օդաչու

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 2 թուականով.— Այսօր հրատարակուեցան Թուրքիոյ 1937ի նախահաշիւին մանրամասնութիւնները։ Նախատեսուած ընդհանուր ծախքերու գումարն է 38.250,000 անգլ. ոսկի, ինչ որ 3.000,000 ոսկիի յաւելում մը կը ներկայացնէ անցեալ տարուան վրայ։ Ազգ. պաշտպանութեան համար տրամադրուած է 6.500,000 ոսկի, բացի 4.500,000 ոսկիի արտակարգ վարկէ մը։

Թրքական առաջնակարգ թերթերէն մէկը նկարագրելով օդագնացութեան զարգացման համար թափուած ճիգերը, կը ծանուցանէ թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ Թուրքիա պիտի ունենայ հազար սաւառնակ եւ 15000 օդաչու։

Կոմս Չիանօ Թուրքիա կ'երթայ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ Մուսոլինիի փեսան է, մօտերս Էնկիւրի պիտի երթայ, պաշտօնապէս փոխայց տալու համար Թուրքիոյ արտաքին գործավարին։

Ինչո՞ւ կ'իյնան պետական թուղթերը

Քանի մը օրէ ի վեր պետական թուղթերը տագնապ մը կ'անցընեն սակարանին մէջ, իբրեւ հետեւանք զանազան շահաշահութեանց։ Երեքշաբթի օր 80 սանթիմէն մինչեւ 1.65 իջկան ռանթերը։ Շաբաթաթերթ մը կը գրէ թէ մանր խնայողները կը ճգնին օտար դրամի վերածել իրենց ֆրանքները։ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչը ժողովի հրաւիրեց մասնաւոր դրամատուններու տնօրէնները, որպէսզի համոզեն իրենց յաճախորդները որ վերջ տան օտար դրամ գնելու փութկոտութեան։ Տնօրէններէն մէկը պատասխանեց թէ օգուտ չունի։ «Գաւառական փոքր քաղաքի մը մէջ մեր մասնաճիւղերէն մէկ մէկ շաբթուան ընթացքին 150 դիմում ստացաւ սթերլինի համար»։

*** «Թան» արժեթուղթերու անկումը կը վերագրէ Պ. Լէօն Պլումի ուրբաթ օրուան ճառին, որով մերժեց փոխել դահլիճին քաղաքականութիւնը։

Ուրիշ յոռետես արտայայտութիւններ

Արմատական կուսակցութեան սեղանաւորական մասնագէտներէն մէկը, Պ. Ժորժ Փօթիւ, ճառ մը խօսելով, խստօրէն քննադատեց կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը։ Բացատրեց թէ արմատական նախարարները կատարելապէս յաջողեցան իրենց գործունէութեան մէջ։ «Պ. Տալատիէ Ֆրանսայի տուաւ բանակ մը աւելի քան երբեք զօրաւոր եւ ազդու։ Արտաքին նախարար Պ. Տէլպոս փրկեց խաղաղութիւնը։ Ընկերվարականները իրենց վերապահեցին տնտեսական եւ ելմտական ասպարէզները։ Արժեզրկումը կնքեց իրենց առաջին ձախողանքը, գիներու բարձրացումը՝ երկրորդը։ Իրականութեան հաստատուն գետինը լքուեցաւ երազներու եւ տեսական մարզանքներու թագաւորութեան համար։ Ընկերվարականները հետզհետէ աւելի կը հեռանան հանրապետութենէն՝ դասակարգային պայքարներով, զորս իրենք խրախուսեցին եւ օրէ օր աւելի դառնացուցին։ Եթէ այսպէս շարունակուի, դասակարգային պայքարը այլասերելով պիտի վերածուի քաղաքացիական պատերազմի։

Անհրաժեշտ է արագօրէն վերադառնալ ճշմարիտ արմատականութեան սկզբունքին, կանխելու համար աղէտ մը»։

*** Պ. Մարսէլ Ռէնիէ, նախկին ելմտական նախարարը, յօդուածով մը վիճելի կը նկատէ Պ. Լէօն Պլումի այն յայտարարութիւնը թէ 1,000,000,000 անգլ. ոսկի երկրէն դուրս ելած կամ դիզուած պահուած է։ Իր կարծիքով, ամբողջ գումարը 300,000,000 ոսկիէն աւելի չէ։ Հետեւաբար պիտի չյաջողի ճարելու համար 360,000,000 ոսկիի գումարը որ փոխ պիտի առնուի այս տարի։ Նախկին նախարարը բացարձակապէս անհրաժեշտ կը գտնէ որ վստահութիւնը վերահաստատուի, իսկ ատոր միակ միջոցն է «բոլորովին վերէ վայր շրջել կառավարութեան ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութիւնը»։

*** Պ. Տօրիօ, նախկին համայնավարը, այժմ նախագահ Ֆրանսայի ժողովրդական կուսակցութեան, առջի օր հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, միթինկի մը մէջ.— «Երկրին ելմտական կացութիւնը երբեք այսքան աղետալի եղած չէր։ Գանձին բացը քօղարկելու համար, նորէն փողոցային խառնակութեանց սպառնալիքը կ'արծարծեն։ Մենք թոյլ պիտի չտանք որ երկիրը անկարգութիւն սերմանողներուն ձեռքն իյնայ։ Եթէ համայնավարները կ'ուզեն խռովութիւններ յարուցանել, ժողովրդական կուսակցութիւնը պիտի խափանէ իրենց ճամբան»։

Միայն մէ՞կ սպարապետ

Հակառակ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէի կարծիքին, երեսփ. ժողովին զինուորական յանձնախումբը չորեքշաբթի օր քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը տրամադրէ գերագոյն հրամանատար մը ունենալ, դոնէ պատերազմի ատեն, բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին համար։ Բանաձեւը անակնկալ մը եղաւ յանձնախումբին համար, որուն 44 անդամներէն ներկայ էին միայն 15ը։ Քուէարկութիւնը անցաւ 6ի դէմ 9 ձայնով։

Խորհրդարանական շրջանակներու մէջ շատ կարեւորութիւն չեն տար այս բանաձեւին, նկատի առնելով ներկաներուն փոքր թիւը. մանաւանդ որ երեսփոխաններուն մեծամասնութիւնը հակառակ է այս ձեւին։ Յանձնախումբը միեւնոյն ատեն որոշեց թէ վարչապետը ի պաշտօնէ պիտի ըլլայ նախարար ազգ. պաշտպանութեան, իր ձեռքին տակ առնելով պատերազմական, ծովային եւ օդանաւային նախարարները, թէեւ կրնայ ուրիշ նախարարի մը փոխանցել այս իրաւասութիւնները, խաղաղութեան ատեն։

Մեծն Բրիտանիոյ միլիոններ զինարշաւի համար

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ կառավարութիւնը 105,065,000 ոսկի պիտի ծախսէ յառաջիկայ ելմտական տարեշրջանի միջոցին, իր նաւատորմին զօրացման համար։ Այս վարկը 23,776,000 ոսկիի յաւելում մը կը ներկայացնէ 1936-37 տարեշրջանի գումարին վրայ, բայց որովհետեւ 27,000,000 ոսկին փոխառութեամբ պիտի ճարուի, սովորական նախահաշիւէն պիտի յատկացուի միայն 78,065,000 ոսկի։

Սահմանուած վարկին մեծագոյն մասը պիտի յատկացուի նոր մարտանաւերու շինութեանց,— երեք զրահաւոր, հինգ յածանաւ, 16 թորփիլահալած, 7 սուզանաւ եւայլն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

Ա.

Թերեւս հետաքրքրական ըլլար, Լէօի եւ Հ. Ս. Տ. Մովսէսեանի ամփոփումները օգտագործելով, պատկերացնել հայկական բանակը, որուն առաջին կազմակերպիչը եղաւ հայկական անկախութեան անխոնջ դարբինը՝ Արտաշէս:

«Հայկական բանակը կը բաղկանար երկու մասէ:—

1. Արքայական զօրաբանակը շուրջ 40,000 հոգի.

2. Նախարարական գունդերը, որոնք նախարարներու հրամանատարութեան տակ կը միանային արքայական բանակին, իրարմէ կը բնորոշուէին իրենց զինանշաններով (արծիւ, աղեղ): Անոնցմէ ամէնէն բազմաթիւներն էին Սիւնեաց (19,000 այր) եւ կարմէական (13,000 այր) գունդերը, կային նախարարութիւններ որ կու տային միմիայն 50 զինուոր:

Բանակին ընդհանուր թիւն էր 120 հազար զօրք: Մեծն Տիգրանի օրով ժամանակաւոր կերպով հայկ. բանակին կազմին վրայ աւելցան յոյն վարձկաններ, վրացի հետեւակ եւ մար հեծեալ աղեղնաւորներ, Աղուան զրահակիր պատենազէններ, արաբական պյրուձի եւ կորդուացի ամրաշէն, կամրջաձիգ եւ ռահվիրայ զօրամասեր:

Գունդերը բաժնուած էին վաշտերու եւ հարիւրեակներու, վաշտապետներու եւ հարիւրապետներու հրամանին տակ: Բանակին ընդհանուր հրամանատարն էր սպարապետը:

Զինուորները կը կրէին սաղաւարտ եւ զրահ, զինուած էին աղեղներով, նիզակներով, սուրերով, վահաններով եւ պարսատիկներով, իւրաքանչիւր գունդ օժտուած էր փողահարներով:

Բանակը կը բաղկանար հեծեալներէ եւ հետեւակներէ, բայց իսկական ոյժը հեծելազօրքն էր, բաժնուած զրահակիր եւ թեթեւազէն մասերու: Այս վերջինները մեծ համբաւ կը վայելէին արեւելքի մէջ, արագ շարժումներով կը ճեղքէին թշնամին, կը տարածային անոր թիկունքէն, կը կտրէին արեւելեան փախուստ, վազած միջոցին դէպի ետ նետեր արձակելով, կը գործածէին երկու ճանկով (որոնց մէկը կը մնար մարմնոյն մէջ) թունաւոր նետեր:

Վահանակիրներ շրջապատելով նետը մնացած հետեւակները, շրջուն պարիսպի մը նման կը պաշտպանէին զանոնք (վահանափակ):

Բանակատեղիները կը պաշտպանուէին խրամներով եւ պատնէշներով:

Թիկունքի հետ հաղորդակցութիւնը կ'ապահովէին ձիաւոր սուրհանդակներ, որոնց տրամադրութեան տակ դրուած էին ձիակայաններ:

Սահմանապահ զօրաց կը հրամայէին չորս բդեշխներ:

Արշաւանքի ժամանակ, բանակը կը յառաջանար, վերջապահ, կողմնապահ եւ յառաջապահ ջոկատներու պաշտպանութեան տակ:

Պատերազմի դաշտին վրայ, բանակը կը բաժնուէր չորսի, աջ թեւ, կեդրոն, ձախ թեւ եւ պահեստի զօրամաս մը (վտանգուած զօրաբաժիններուն օգնելու եւ կամ թէ անոնց ձեռք ձգած յաջողութիւնը լայն կերպով օգտագործելու համար, երբեմն ալ անշուշտ պահեստները հոն բերուած զօրամասերու տեղը կը բռնէին): Վճռական ճակատամարտերը տեղի կ'ունենային 6—10 քիլ. ճակատներու վրայ:

Հայաստանը ունէր ընդարձակ սահմանագլուխ, վտանգաւոր դրացիներ եւ անհանդարտ նախարարներ, որոնց վրայ միշտ պէտք էր հսկել, բանակին մէկ մասը այս կերպով անկարելի կ'ըլլար դրկել ճակատ: Պատերազմի դաշտին վրայ կրնային հանել հազիւ 60 — 80,000 հոգի: Այս ուժովն է որ Մեծն Տիգրան հայկական դրօշը մինչեւ առաջնորդէր Առաջաւոր Ասիոյ մայրաքաղաքները

Հայերը չէին սիրեր բերդերու մէջ փակուիլ, գերի իյնալ եւ գործ ունենալ թշնամի ամրոցներու հետ: Շատ վարժ էին լեռնային կռիւի մէջ:

Արքունի զօրաբանակին կեդրոնն էր Շահապիվան աւանը, Վասպուրականի եւ Այրարատի սահմաններուն վրայ բարձրացած, Ալա տաղ լերան ստորոտը, Արածանիի ակին մօտ: Տրամադրելով քիչ հեռու, ռազմական կարեւոր մեկնակէտ: Կապուած Ձենգիլ Կէտիկով Այրարատեան դաշտին, Թախարիղով Վասպուրականին, Արածանիի հովիտէն Հայաստանի հարաւ-արեւմտեան նահանգներուն Պայազիտի վրայէն Մակուի, Խոյի եւ Դաւրէժի, Ալաշկերտի վրայէն ալ Երզնկա-Էրզրում-Հասանքալէ-Կարս-Լէնինական-Հասանքալէ-Տարիալ և Տրապիզոն Երզրում-Հասան Գալէ-Պայազիտ ռազմական ուղիներուն:

Արտաշէս երբ գահ բարձրացաւ, Հայաստանը վերածուած էր Արածանիի եւ Երասխի հովիտներուն: Ստրաբոն մանրամասն կերպով ցոյց կու տայ ցանկը այն նուաճումներուն, որ Արտաշէս պարտաւորուեցաւ կատարել, Հայաստանը իր աշխարհագրական սահմաններով օժտելու համար: Ոչ-հայ տարրերուն պարտադրեց հայերէն լեզուն, անիկա յաջողեցաւ «Հայաստանը միալեզու դարձուած մը դարձնել» (Ստրաբոն):

Իր նուաճումներուն ցանկը կ'ապացուցանէ որ, Արտաշէս ռազմական, տնտեսական, քաղաքական եւ աշխարհագրական բարձր հասկացողութեամբ օժտուած, հանճարեղ եւ անզուգական առաջնորդ մըն էր, զինուոր-թագաւոր մը, որ իր կեանքին մեծագոյն մասը անցուց պատերազմի դաշտերուն վրայ, թերեւս անիկա Հայոց պատմութեան մեծագոյն դէմքն է:

Մարկրը բանագրաւած էին Վասպուրականը եւ Սիւնիքը, Արտաշէսի առաջին գործը եղաւ զանոնք դուրս նետել այդ երկու նահանգներէն: (Տես Յառաջ 10 դեկտ. 1936 եւ 3—4—6 փետրուար 1937):

Աւելի առաջ չարժելով, գրաւեց փայտակարանը, բնական կամուրջ մը որ Կասպից ծովուն մինչեւ Հայաստանը կը կապէր միջին Ասիոյ եւ Միջերկրական Արեւելքի ճանապարհներուն հետ:

Վրացիները դուրս նետեց՝ Գուգարքէն (Լոռի, Ախալքալաք) անտառներով, պարարտ արօտավայրերով, պղնձահանքերով եւ արգաւաբեր հովիտներով օժտուած լեռնային շրջանը (Ախալքալաքը ռազմաշունչային է): Լոռին Հայաստանը կը պաշտպանէր հիւսիսի ասպատակութեանց եւ կովկասեան լեռնականներու դէմ: Անոնք կը խուժէին դէպի Հայաստան Տարիալի կիրճէն:

Տայքէն (Օլթի, Տավուշկերտ, Լիվանա, Թորթում), շրջապատուած բարձր լեռներով (Յառաջ 16—1—37), որ աշխարհագրական կերպով կ'իշխէ Բասենի հովիտին վրայ, ուրկից կ'անցնին Հայաստանի ամէնէն կենսական ճամբաները: Տայքէն կարելի է Մերտենէկի վրայէն սպառնալ Կարսի եւ Կիւրճի Պօղազի վրայէն ալ Էրզրումի թիկունքին: Իր ռազմական կարեւորութեան գլխաւոր ապացոյցներն են՝

Ա. Ընդհ. պատերազմի սկիզբը Զօր. Իսթօմինի արշաւը 12,000 հոգիով եւ 24 թնդանօթով, նպատակ ունենալով Իտի եւ Կիւրճի Պօղազի վրայէն սպառնալ Էրզրումի, պաշտպանել Սարըղամըշը՝ Էրզրում ուղղութեամբ յառաջացող Թուրքերուն թիկունքը եւ վտանգել կողէն Հասան-Գալէի շուրջ կռուող թրքական ուժերը:

Բ. 1915ի թրքական շրջանիկ շարժումը Տայքի վրայէն, երկու զօրաթեւով, առաջինը Իշխան-Արտուին-Արտահան ուղղութեամբ: Երկրորդը Իտէն-Օլթի, ուր երկուքի միացուորուեցաւ մէկ մասը Մէրտէնէկի վրայէն դէպի Կարսի եւ Արտահանի թիկունքը, միւս մասն ալ Գարտոսի վրայէն Սարը Գամիշ.

Գ. 1920ի հիւսն հայկական բանակի փայլուն արշաւանքը Ալլահ-Էքպէր տաղի սառուց վրայ շարժուող Թոսորբէնճակ շրջանին վրայ, որուն զինուորական նպատակն էր փակել Մէրտէնէկի ճամբան: Տնտեսական նպատակը՝ հանքածուխ: (Տայքը հարուստ է նաեւ անտառներով, պտուղներով եւ առաջ) բաց ասոր Տայքէն կ'անցնի Գարխալ Կէտիկի վրայէն Աթինա յանդող ճանապարհը, որ Հայաստանը կը կապէ Սեւ ծովու: Լինէ եւ ցարական զօրավարներէն ոմանք խորհած են Տայքէն ձորովը հովտով շրջանիկ շարժման մը մասին, հարուածող զօրամասով մը Արդուին Սպիր-Բաբերդ-Իլիճա առանցքով Էրզրումը կռնակէն զարնելու համար, բայց այս յառաջագիծը անյաջողութեան պարագային յարդարանց վտանգաւոր է գործադրողին համար...

Այստեղ Վրացիները Ալանները օժանդակութեամբ զօրեղ հակայարձակում մը փորձեցին, Արտաշէս զանոնք ետեւ Կուր գետի միւս ափը, գերեց Ալանաց թագաժառանգը, զայն արքայադուստր Սաթենիկի հետ փոխանակեց եւ վերադարձաւ Հայաստան: (Ըստ Գողթան-երգիչներու):

ԱՐԱՄԱՐԴԻ

ՍԻՄԱՂ

Լարախաղաց մը, որ զինուորութեան կանչուած էր եւ չէր փափաքեր երթալ

Հարիւրապետը.— Ի՞նչ գործով կը զբաղէիր

— Լարախաղաց էի եւ միշտ ձեռքերուս վրայ քալելու սովորութիւն ունիմ, կը մտածեմ թէ ոտքերովս ի՞նչպէս հրացան պիտի գործածեմ :

Հարիւրապետը.— Ուրեմն փոխանակ երկուքի պէտք է երեք տարի մնաս մեր քով, որպէսզի ոտքերուդ վրայ քալելու վարժուիս :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐ»

Քարը զոր նետեցի անցեալ շաբաթ, հասաւ իր նպատակին: Ճահիճը սկսաւ շարժիլ: Եւ արդէն ականջիս կը հասնին խժալուր կանչեր...

Այնինչ, այս անգամ ուրիշ պատկեր մը:

Դարանակալ սարդի մը պէս, մեր «փրկուածները» մտնելով տուներէն ներս, օգտուելով ենթակային հոգեկան տկարութիւններէն կամ նիւթական չքաւորութենէն կ'առաջարկեն որ իրենց զաւակները յանձնեն «կիրակնօրեայ դպրոցները»: Եւ շատ ալ վարպետ են որ եւ է հակաճառութեան մը առթիւ:

« — Եղբայր, եւ կամ, անուշիկ քոյրիկս, փոքրերը մեզ գալէն ինչ կը հասնին անոնք, թող գան, նստին կենաց բանը լսեն»:

Եթէ չքաւոր են ծնողները, կը խոստանան անոնց օգնութիւն, պլղուր ու փիլաւ բաժնելով ատեն զիներով: Քիչ վերջը պիտի ըսեմ թէ ուր կը բաժնեն պլղուրը...

Երեք գլխաւոր արուարձաններու մէջ կան այս «կիրակնօրեայ դպրոցները», Պոմոն, Սէն Լու, եւ Սէն Լուի:

Ընդհանրապէս կ'երթան հոն ուր շատ հայեր կան եւ ազգային դպրոցներ.

Ազգային կրթութի՞ւն... մեղայ քեզ Փրկիչ, հազար մեղայ, ոճիր է եւ մեղք: Եւ պէտք է հակազդել այս «թոյներ»ն, ազգային դպրոցներու անմիջական մօտիկը անկելով կիրակնօրեայ դպրոցներ...

Անցեալները պատուելի մը կը ներկայանայ Պուլվար Օտոայի շրջանին մէջ գտնուող դպրոցի մը ուսուցիչին ու կ'ըսէ ձեռքերը շփելով:

— «Մտադրութիւն ունէինք դպրոց մը բանալու, սակայն քանի որ դուք կաք եւ դպրոց մը գոյութիւն ունի պէտքը չկայ»...

Եւ քանի մը շաբաթ վերջ կը լսուի թէ դպրոց մը բացուած է նշանաւոր սենեկուկի մը գլխաւորութեամբ:

Եւ կը տեսնես որ հետզհետէ կը պակսին ազգ. դպրոցներու աշակերտները: Իրազեկ մը կ'ըսէ թէ Հալէպէն պլղուր բերած են եւ հրապարակի գինէն աժան գիներով կը բաժնեն ամէն անոնց՝ որոնց տղաքը կը յաճախեն կիրակնօրեայ դպրոց...

Զարախօսութիւն.— Թող հերքեն :

Վերջերս ականատես եղած ըլլալով մեր թաղին «հոգեւոր դպրոցին», ներկայացնեմ պատկերը այնպէս՝ ինչպէս որ է, եւ որ կը համապատասխանէ բոլոր «կիրակնօրեայ դպրոցներու» ներքին կեանքին:

Հասարակ սենեակ մը եւ սպաս ամէն հասակէ: Պատին վրայ կախուած է «սուրբ տեղուանքը», այժմէն Երուսաղէմը իր շրջականերով:

Աշակերտներուն աղջիկ արձանի պէս տնկուած է սենեկուկ մը, այլափոխուած դիմագիծով: «Կիրակնօրեայ դպրոցին» ուսուցիչն է... Ձեռքին մէջ ունի հաստափոր գիրք մը, երգարան մը եւ դանազան տպագրուած թըրթիկներ:

« Հանդէսը կը բացուի երգով մը :

Տղոց խառնիխուռն ձայնին հետ, կը լսուի քառասուն օր հարբուխ եղած մարդու մը ձայնը:

Եւ կը սկսին համաչափ եւ միաբերան արտասանել.

— « Տէրը իմ հովիւս է, ես բանի մը կարօտութիւն չեմ զգար »...

Ուսուցիչը ձեռքի թերթիկէն բաներ մը կը կարդայ: Մտիկ ընենք.—

1. Ո՞րն է Ս. Գիրքին մէջ առաջին գերեզմանը:

2. Ո՞րն է երկրորդը:

3. Ո՞րն է առաջին արցունքը.

4. Ո՞ւր վերջին անգամ արցունք կը յիշուի.

5. Ո՞ւր կը գտնուի Ս. Գիրքին մէջ առաջին «ինչուած»...

6. Ո՞րն է այն մարդը որուն համար Ս. Գիրքը առաջին անգամ ըլլալով կ'ըսէ թէ խնդաց...

Դեռ աւելի պատկերազարդը:

— «Ո՞վ է Երեմիա մարգարէն եւ որո՞ւն տղան է»:

Պատասխան չկայ. Եւ բարձրաձայն ուսուցիչը կ'աղաղակէ ու կը հրաւիրէ որ աշակերտներն ալ նոյնը ընեն.

«Բենիամինի երկիրը՝ Անաթովթի մէջ եղող քահանաներէն Քեղկիայի որդին է Երեմիան»:

Ահա այս է որ կը կոչուի «կիրակնօրեայ դպրոց», իրականին մէջ՝ խամրոց:

Բարեկամ մը, որ կարդացած էր «Մուս Թուս փարատի»ն, կ'ըսէր անցեալ օր.—

«Մեր թաղին բոլոր տղաքը նոր տարուան առթիւ հաւաքեցին մօտ 130 — 150 հոգի: Բաժնեցին զանազան խաղալիկներ: Սակայն հիմա հազիւ 15—20 հոգի կուգայ. ուն պիբտի, տին պիբտի:

Տակաւին կան ուշանցուցած նամակները՝ որոնք գրուած են «կիրակնօրեայ դպրոցներ գացող տղոց կողմէ»:

Բայց առ այժմ բաւականանցէք այսքանով: Անշուշտ մնացեալը կը հասկնաք, երբ ըսեմ թէ մէկը Ցիոնս է տեսած, ուրիշ մը՝ փրկուած, երրորդ մը՝ Հայր Աբրահամին սիրահարած են.:

Այն ինչ որ գրեցի անցեալ անգամ եւ այն որ կը գրեմ հիմա, կը հաստատուին իրենց իսկ բերնով: Այս պատանի հայորդիներուն ստորագրութեամբ երեւցած նամակներն ալ կ'ապացուցանեն թէ կիրակնօրեայ դպրոցները մէկ նպատակի ծառայած են, — անրանացում:

Գիտի սթափի՞ն արդեօք

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՍԻՄԱՂ

— Եթէ մինչեւ վաղը հազար ֆրանք չունենամ, անձնասպան պիտի ըլլամ, չէ՞ք կրնար օգնել ինծի :

— Այո, բայց չէք ունիմ որ ձեզի օգտակար ըլլամ :

✕

— Ինչո՞ւ այդչափ տխուր էք եւ մտածկոտ, բարեկամ :

— Ի՞նչպէս չըլլամ, կինս տունը ձգեց հեռացաւ :

— Հոգ մի ընէք. նորէն կը վերադառնայ:

— Ճիշդ ատոր համար է որ տխուր եմ :

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Իբրեւ շարայարութիւն նախորդին, թոյլ տուր, աւելցնել, թէ «անդրադարձ» կոչուած բառերուն մեծագոյն մասին վերջաւորութիւնը կ'ըլլայ իւն, երբեմն ալ ուլ ում, որոնց երեքն ալ միեւնոյն ձեւի յետադաս մասնիկներ են: Այսպէս թրթռուն, սրսփուն, բաբախում, ... րոփիւն, հծծիւն, գոչում, ... չկահիւն, չաչիւն, որոտում, պոչիւն (սպանդի զոհերուն աղաղակը) եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնց ծայրը կարծես երկարաշունչ առաջ մըն է խոր արձագանգ մը, զոր կարելի է նաեւ յայտագրել (՛) զարմացական նշանով:

Մեր հետաքրքիր հետեւողները ... կ'ընեն, իբրեւ վարժութիւն, երբեմն անդրադառնալով իրենց գործածած բառերուն կամ բայերուն համանիշ կամ հականիշ ձեւերուն. Փորձառուները այս մասին գիտեն, թէ այդպիսի վարժութիւն մը հետեւողը կը թըծէ մայրենի բարբառին ունակութեան եւ ճոխութեան մէջ: Այսպէս՝ համառօտ միայն խօսելով՝ հոծ — խիտ անգայտ — անօսր. պատարագ — ... — գենլի—պատրուճակ: Այլովքն հանդերձ բազմօք:

Անդրադառնալով ի տառին ընկըման, յիշենք թէ «հարկանել» բայի արմատը անպատճառ «հար» չէ, այլ «արբ» նաեւ, ինչպէս՝ փոխանակ բալու փողահար, լաւագոյն է ըսել փողար: Նոյնը «հատանել»ին համար չենք ըսեր՝ թեւահատ, այլ թեւատ այսպէս նաեւ՝ ընչատ (ունչքը, քթը, կտրած), ձեռատ, ծայրատ, համայնը եղած ամէն, ամենայն, առանց ի. յար եղած է «արբ», արահետ (կից, շարունակուած ճամբայ, բանուկ), յաւելուլ՝ աւելցնել, աւելի: Հին գրականին մէջ երկար եւ այժմեան բառերը յաճախ կը գործածուին յերկար եւ յապաղով: Գրաբար յառնել (ոտքի ելլել) իբրեւ հրամայական եղանակ կ'ունենայ արի՛, արի՛ք: Այնպէս որ նոյն բային հետ արմատական առնչութիւն ունին այր, արի (աժական) բառերը: Կարելի է յիշեցնել նաեւ ամրանալ եւ համբառնալ

Այս առիթով, ճիշդ տեղն է, կարծես, սիրելի Արազ, ըսել թէ ւ գիրը առատօրէն կը տեսնենք ուրախութեան յայտարար բազմաթիւ բառերու մէջ. ւ կամ ղ: Այսպէս՝ խրախ, ծնծղալ, խնծիղ, ծիծաղ, ուրախ, խնդալ, խարախճանք, խնճոյք: Նաեւ թաւ ասուրէն ց, ն կը տեսնենք «ցնծալ»էն, հրճուիլին մէջ: Նոյն ւ տառը իր խռովլուր պատկառանքով մեր դէմ կ'ելլէ նաեւ սա բառերուն մէջ, որոնք ուրախութեան հականիշ են, — մախանք նախանձ, ծուխ, մուխ, տխուր, թախիծ, թզփայարդ, այլովքն հանդերձ Կը գիտէք, սիրելի Արազ, որ ... չորս բառերը— մախանք, նախանձ ծուխ, մուխ — միեւնոյն արմատն ունին— խանձել (խանձ), մուխ: Դիտել է, չէ՞ ծ եւ մ գիրերուն միակերպութիւնը, ինչպէս նաեւ մ եւ ն գիրերու առընթերութիւնը, այդ ... րուն մէջ: Հոս կ'արժէ «հոգեբանական երեւոյթ մը մատնանշել ի մասին տառերուն: Վերի ծանօթութիւններէն եւ անցեալէն կը տեսնուի, թէ գիրեր տեսակ մը տարերային դեր կը կատարեն լեզուին անտեսութեան մէջ իրենց կազմութեամբ, հնչումով... յարքով: Լեզու կոչուած գործարան...

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

Ոչ մէկ կասկած որ արուեստը բընականութիւն կը պահանջէ եւ չի կրնար հանդուրժել անբնական երեւոյթներու, բայց բնականութիւնը բաւական չէ, եւ իրաւունք չունինք բացարձակ բնականին կաշկելով սահմանափակել արուեստը: Թատերական արուեստը արուեստագէտէն կը պահանջէ անընդհատ ձգտում դէպի վսեմն ու գեղեցիկը, դէպի անհասանելի կատարելութիւն:

Արուեստագէտը այն ժամանակ միայն կը մեռնի, երբ այդ տենչանքի բոցը կը մարի իր հոգիին մէջ:

Ի՞նչ կը մնայ արուեստէն, երբ անոր մէջէն վերցնենք գեղեցիկին ու վըսեմին, կատարելութեան ու անհասանելիին ձգտումը: Կը մնայ խեղճ ու տխեղծ իրականութիւն մը, որ հեռու է արուեստ ըլլալէ, որքան ալ բնական կամ մարդկային ըլլար ան իր արտաքին երեւոյթին մէջ:

Ի՞նչ արժէք կրնայ ունենալ դերասանի մը չոր ու ցամաք խաղարկութիւնը, երբ չի կրնար հասարակութիւնը վարակել իր հոգեկան ապրումով, որքան ալ բնական ըլլայ անոր դերակատարումը:

Թատերական արուեստը տարբեր բանի մը պէտք ունի:

Այն վարակիչ շունչին, որ արուեստագէտին հոգեկան ապրումէն կը բխի, արուեստագէտ հոգիի այն խենթ ու գեղեցիկ պոռթկումին, որ իր հոգեկան խռովքով կը խռովէ նաեւ հասարակութեան հոգին, իր բնական ու մարդկային ապրումները դարձնելով գերբնական եւ գերմարդկային: Այդտեղ է թատերականարուեստինմեծութիւնը: Ան իր բնական երեւոյթին մէջ իսկ, պէտք է ունենայ կատարելագործուած բնականութիւն մը:

Արուեստը գերբնականն է, եւ ոչ թէ անբնականը:

Եւ այդ գերբնականը արուեստագէտին արուեստն է, որովհետեւ անոր ներաշխարհի ամէնէն ջինջ ակերէն կը բխի:

Կարելի՞ է չօշափել ու կշռել արուեստագէտին հոգեկան խռովքն ու փոթորիկը: Կարելի՞ է բռնել տառապանքի մը պահուն արձակուած ճիչը: Երբեք:

Անհպելի եւ անհասանելի է այն:

Եւ այդ անհպելին ու անհասանելին է որ կը կոչուի թատերական արուեստ:

✕

Ու հիմա, երբ կարելի եղաւ որոշ չափով բացատրել թատերական արուեստի էութիւնը, քննենք թէ ինչպէս է սկսուած մեր թատերական գործը, եւ ինչ վերաբերում ցոյց տուած է հայ ժողովուրդը, իր մշակոյթի այդ անհրաժեշտ կալուածին հանդէպ:

Փաստերը կ'ըսեն թէ թատերական շարժումը մեր մէջ սկսած է մօտաւորապէս 250 տարի առաջ: Բայց ես կ'ուզեմ թատրոնի մասնագիտացման շրջանէն առնել ու հասնիլ մինչեւ մեր օրերը:

Ի՞նչ կը տեսնենք, ահէ մօտաւորապէս մէկ դար առաջ հայ թատրոնի հիմնարկումի միջոցին:

Ցանկարծ, անբացատրելի խոյանք մը, ու դէմքեր մէկը միւսէն լուսաշող, կուգան ատաճանապար այլափոխելու դարաւոր ստրկութեան տակ հիւծած ժողովուրդի մը կեանքի ընթացը: Երբ կը թըթռար հայ թատրոնի պատմութիւնը, կ'այլեւ թէ ինչպէս մէկ օրէն միւսը կարելի եղաւ հրապարակ նետուիլ եւ ունենալ պատրաստ տարրեր հայ թատրոնի բարոյական շէնքը հիմնելու համար: Պագանիները պէտք է փնտռել հայ ցեղի արտադրական կարողութեան մէջ: Ինչե՞ր, ինչե՞ր չէ արտադրեր այս ժողովուրդը ... Ու զարմանալին հոն է, որ հայ բոյներէն ներս, ուր սխալ ու յոռի դաստիարակութիւնները այնքան խոր արմատներ էին ձգած, ըմբոստօրէն գլուխ կը ցցէր գիտակցութիւնը, եւ արհամարհելով տիրող ապուշ մտայնութիւնները, խորտակելով ստրկութեան ու յետամնաց տարրերու բանբասանքի շղթան, հոյլ մը երիտասարդ ու առողջ դաստիարակութիւն ունեցողներ. վազեցին դէպի աղբիւրը լոյսին: Քանի մը տասնեակ տարիներ, եւ ահա հայ թատրոնը հասաւ բարձր դիրքի մը եւ անոր աղբիւ խոնարհեցան նոյն իսկ այն անասակ ժողովուրդներ, որոնք մեզմէ շատ աւելի բարձր էին իրենց մշակոյթով:

Փառք քեզի, ով իմ մշտադալար ցեղըս, որ հայ թատրոնին տուիր Ադամեաններ, Սիրանոյշներ, Մառի-Նըւարդներ, Թրեանցներ, Մնակեաններ, Աբէլեաններ, Սեւումեաններ եւ դեռ անթիւ ու անհամար լուսապայծ ճակատներ, որոնք ամէն բան տուին իրենց ցեղին, նետելով անոր մշակոյթի գանձին մէջ իրենց սիրտն ու հոգին, ու քաշքշելով իրենց կեանքը փոթորիկէ փոթորիկ, ստեղծեցին հայ թատրոնի գեղեցիկ պատմութիւնը: Ու ի՞նչ ստացան այդ անհետացող դէմքերը իրենց ժողովուրդէն: Անոնք ապրեցան առանց աղաղակելու իրենց կոչումը, ու մեռան ցեղին ստեղծագործող ոգին իրենց ճակատին դրոշմուած: Ու քաղեցին զրկանքներու ամէնէն դառն պտուղները միայն:

Մէկը կոկորդախեղդ տառապելով փակեց իր աչքերը, միւսը հիւանդանոցի մը տխուր անկիւնին մէջ, ուրիշ մը իր բանականութիւնը կորսնցուց... ու բոլորն ալ ահաւոր պայմաններու մէջ.

Ադամեանի եւ Սիրանոյշի նման հանճարեղ արուեստագէտներ, դառնացան իրենց միջավայրին անտարբերութենէն, անցան Կովկաս, ուր շատ աւելի հասկցող ու գնահատող հասարակութիւն մը գտնելով թէեւ ստացան հոգեկան գոհացում, բայց ի վերջոյ բոլորն ալ նոյն ձեւով փակեցի՞ն իրենց աչքերը:

Հայ մշակոյթն էր, եւ մանաւանդ բար հայ թատրոնը որ ազգային ոգի ու գիտակցութիւնը արթնցուց հայ ցեղին մէջ, եւ ինչո՞ւ չխոստովանիլ, գլխաւոր ազդակներէն մէկը եղաւ ցեղային ինքնագիտակցութեան, եւ հետեւաբար իր բաժինը բերաւ հայ յեղափոխական կազմակերպութեանց ստեղծման գործին մէջ:

Ցաւալ աւելի դիւրին էր մարտի- բռնամ լեռներու վրայ զէնքը ձեռքին, քան հայ բեմին վրայ ... ու այն անհետացող դէմքերն ալ հերոսներ էին, որոնք լուռ ու մունջ կրեցին ամէն տառապանք, ի խնդիր հայ ցեղի մտաւոր ու հոգեկան զարգացման ու ազնուացման: Ու գրեթէ բոլորն ալ մէկ բան միայն ստացան հայ ժողովուրդէն, քար անտարբերութիւն, եւ յետ մահու քանի մը քաղցր խօսքեր

(2)

ՆԴ. ԶԱՓՐԱՍՏ

զանազան գաղթանոցաց չարժումնե - րուն ցուցարար տարրը, ինքնին ա - ռանձին, կը ներկայանան իբրեւ ան - խուսափելի օժանդակները, մարդկային գերազանցութեան՝ ստեղծագործու - թեան բոլոր միւս մարզերուն վրայ.— Կայք բնութիւնը կը կեդրոնանայ սաստիկ լոյսով նոյն տառերուն տարբեր կայքին չնորհիւ։ Անսովորական աչ - խարհը իր միջնային, ջղային, բջի - ջային կառուցուածքներով, իբրեւ առելի քան սորուկ կը հպատակի մար - դուն եւ այս՝ գլխաւորաբար խօսուն - նորուն, թատրոնին տառերուն տերա - կայութեամբ ոյժի բերոտ տարրին վե - րեւ.— Բայց ինչո՞ւ, սիրելի Արազ, մի այդքան սրտմտիր նոյն տառերուն այսպէս զիջուածական պաշտօնակա՛ն համար, որով կ'ողողուի յուզմունք։ Հայր Աստուած անգամ յուշիկ կոկիկ իմաստակութեամբ հեշտիւ ունկնդրեց. նորեկայ խուցին կալանաւորը խաբա - ղանող տառերուն կատաղութեան։ Մենք նոյն տառերու կախաղաններուն մերձաւորներն ենք միայն որ մեզմէ փափրերուն կը հաղորդենք անոնց աչ - քերուն կայծը։ Նեղոցութի՞ւն, վերջ - ջապէս աւա՜ղ տառերուն վերնոտութիւ - նը կը դառնանք նիւթին.—

Գարոյր, կաճոյր (ջուրի ամանը), խոյր. բոյր եւ այս կարգի ոյր վերջա - ւորեալ բառերուն մէջ կրնա՞նք որ - պէս տեսնել այդ մասնիկին խաղա - ցած դերը — կլոր ձեւ, ոլորուն, ըլ - լալու։ Նոյնը ապահովաբար կրնանք խորհիլ ոյկ վերջաւորեալ բա - ռերուն համար— մոյկ (մուճակ), մա - կոյկ խարոյկ, թակոյկ։

Կը տեսնէք որ բիրտկանութիւնը լոկ, առանց բանասիրական մարդանքի ու առաջաստութեան, ոչ միայն կը յաղթահարէ, այլ եւ կը տաղտկացնէ։ Ուստի բիրականութեան գետնաքարը յամառութիւններէն դուրս պահենք մը նայինք մեր բանասիրութեան անծա - նօթ հեռակայ, կապոյտ — նոր դրա - խտաւոր տղան պէտք ըսէր՝ կապ - տաւուն— ջուրերուն, յամրժուռպա ննջագիրուն համար ալիքներուն խա - ղը։ Այսպէս յանդգնաբար կարելի է խորհիլ, թէ hrayoyr պարզապէս կը պարունակէ rapid նոյն արմատը, ապա համար յափշտակութեան ի - մասս (ե եւ յ տառերուն ներկայու - թիւնը գիջուածական նկատելով, իրչպէս ցարդ սովրեցանք)։ — Տարա - կոյս չկայ թէ վէճ (վաճ) բերն մէջ ու - ռանի անի՛, որ իր կարգին հեռի չէ եր - բայական Նահվէին (Եհովա) յարու - ցած զաղափարէն։ Արաղդ իմ սիրելի, կարին եւ կարի՛ նոյնանցի գաղերը նոյնանուն բառեր են միայն մեզ ու թաւ տառերու փոփոխերպու - թեամբ։

Պէտք է քիւղունիլ, թէ մեր դրդնե - րը հիգ մը կը գնեն կարելի եղածին չափ բիրականական եւ համաձայնա - կան ճշդութիւնը պահելու համար։ Ցաւալի է միայն որ իբր թէ առաջին կարգի վրայ գամուողները երբեմն անփոյթ կը գտնուին այդ ճշդութեան հանդէպ, զոր այնքան զուրգուրանքով կը յարգեն նորադոյնները։ Ուսում - նարանի մը մէջ պարմանքով տեսայ գործածուած «Մարդի ուսուցիչ» փո - խանակ մարզանքի ընդհանրապէս բայերը երկու արմատ կ'ունենան, մին բարդութեան համար, միւսը իբրեւ գո-

ԸՍՏ ՆՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

— • —

Երկու երկիրներուն յարաբերու - թիւնները չեն ամբանար միայն քաղա - քական գետնի վրայ, այլ կը ձգտին սովորութիւններու մարզին մէջ ալ թեւակոխել փոխադարձաբար։ Երբ անգլիացի վարչապետը ուզէ խուսա - փիլ իր գրասենեակներէն, տեսակցիլ իր բարեկամներուն, պաշտօնակիցնե - րուն, հիւրերուն հետ ոչ - պաշտօնա - կանօ այսինքն ոչ - արարողական մթ - նոլորտի մը մէջ, Լոնտոնէն հեռի արուարձան մը կ'երթայ. Չէքըրս Ֆրանսայի նախարարները մինչեւ հի - մա չունէին այդպիսի կալուած մը ուր կարենային փառքիլ կանոնչին վրայ Բայց, չիտակը, անոնք ալ Չէքըրսի նմանող բան մը ունէին, միայն թէ չէին խորհած օգտուիլ։ Արդարեւ, 1935 յունիս 27ի հրամանագրով ֆը - րանսական պետութիւնը Անվերաա - րնակ Տէր եւ Տիկին Գաւէնէն ձեռք բերած էր Շանի դղեակը եւ անոր ա - հագին կալուածին մէկ մասը, Փարի - զէն տասնըհինգ քիլոմեթր հեռի, Գոփ սիւս - Մառնէն ոչ չատ հեռի, որպէս զի վարչապետները կարող ըլլան քիչ մը մոռնալ իշխանութեան անմիջական հոգերը։ Գիտէք արդէն որ Ֆլանտէնի վարչապետութեան օրով Փարիզի Մա - թինեօն նշանաւոր պանդոկը տրամա - դրուեցաւ Ֆրանսացի վարչապետին, ահա անոր օրով էր որ յիշեալ հրամա - նագրով Շանի դղեակն ալ յատկաց - ուեցաւ, բայց մինչեւ հիմա չէր գոր - ծածուած։ Կ'երեւի թէ Փ. Լէոն Պը - լում կը խորհի օգտուիլ՝ անկէց այս գարնան իսկ։ Արդէն դղեակը պատ - րաստ է այցելուներ ընդունելու Տանտիրոջ համար քսան սենեակներ յարդարուած են. Կեդրոնական ջեռու - ցումը կը բանի եւ տաք ջուր կը բաշխէ տասնըչորս սրահներու մէջ, որոնք յատուկ բաղնիքներ ունին։ Դղեակին մէջ ամէն կողմ չատ կանոնաւոր կեր - պով կը բանին ճօճանակաւոր ժամա - ցոյցները, ժամանակին անցքը բաղ - մաձայն զեկուցանելով։ Տասնը չափ հեռաձայնական կայաններ կապուած են Փարիզի հեռաձայնական մէկ կեդ - րոնին։ Այսպէս, ժողովրդական ճա - կատի կառավարութեան վարչապետը, իր գրասենեակէն, պէտք կրնայ գիտել հին Ֆրանսայի ւնոյ այն վասալան պարտէզը, ուր ժուռ կուգար առենօք Փոմփատուր Մարքիզուհին, որուն կը մօտենար իր սիրահարը, Լուի ԺԵ. գարպասակոյ իր աղուորիկ բարեկա - մուհին։ Այն ատենուան ֆրանսական սուղ դրամով 200.000ը մէկ սուի պէս ծախսուեցաւ գեղազարդելու համար դղեակը, շատրուանները, 80 հեկտար պարտէզները, հետնակներն հրաշա - լի, որոնք կ'երթային մարել իրենց պերճութիւնը Մառնի միւս ափունքը։ Վոլթէր այս Շանի դղեակին սովորա - կան մեծանուն յաճախորդն էր, Լա Վալիէր դքսուհիին հոն բնական տա - րիներուն։

Կը տեսնուի որ փառայեղ յիշատակ - ներ պէտք հակէն մեր կառավարու - թեան պետին վրայ, կը վերջացնէ այս առուլիսը գրի առնող ֆրանսացի խմ - բագիր մը։

Լիոնի տօնավաճառը, որ պիտի բացուի մարտ 6ին, այս տարի եւս միջազգային վաճառանոցի մը զրոյ - մը պիտի կըլ Բազմաթիւ երկիրներ Լիոնի այս հաստատութիւնը ընտրած են իրենց մասնագիտական ապրանք - ները ճանչցնելու եւ զնել տալու համար։ 47 երկիրներ պաշտօնապէս ի - մացուցած են թէ այցելուներ պիտի ղրկեն եւ յայտնի է թէ այս տօնավա - ճառը միջազգային կարեւոր փոխանա - կութիւններու դուռ պիտի բանայ։ Հայաստանն ալ իր ուրոյն բաժինը կ'ունենայ իբրեւ մասը Խ. Միութեան թէեւ անցեալ տարի երկրորդական յատակագիծի մը վրայ կ'երեւնար մի - այն Երեւանի մասնակցութիւնը եւ հայկական վաճառքներու ցուցադրու - թիւնը։ Միւս բաղկացու մասերը, մա - նաւանդ Վրաստան գրաւած էին Խ. Միութեան պատկանեալ բաժինները։

Բարոյական յուրջ խնդիր մը.— Տարօրինակ ծրագրով ընկերութիւն մը կազմուած է Լոնտոնի մէջ, Euthanasie անունով, որ կը նշանակէ «ժանր քաղցրացնել»։ Այս ընկերութիւնը այս կերպով բարոյական ամէնէն վրդո - վիչ խնդիրներէն մին կ'ուսումնասիրէ. — Մարդս իրաւունք ունի, կ'ըսեն այս ընկերութեան անդամները, սիրուած էակի մը տառապանքներըհամառօտել, երբ անոր մահը ի մօտոյ անխուսա - փելի է։ Ինչո՞ւ ձգել որ ան չարչար - ուի։ Ընկերութեան վերջին նիստին, տիկին մը որ խնամով ծանօթ է իր բսկութիւնը, ժողովին ներկայացաւ հետեւեալ խոստովանութիւնը ընելու համար.—

«Մէկը, զոր կեանքէս աւելի կը սի - րէի, չատ յառաջացած քաղցկեղի սար - սափելի տառապանքները կը կրէր։ Ամէն անգամ որ բժիշկ.մատնայի, բժ - ծի կը նայէր անձայն յանդիմանու - թեամբ լեցուած աչքերով, թէ ինչու վերջ չեմ տար իր կեանքին։ Գթասա - կանութիւնս կատարեցի»։ Տարակոյս չկայ որ այդ կինը չձերբակալուեցաւ տակաւին, իր բարեկամներուն գաղտ - նապահութեան չնորհիւ։ Եթէ սակայն ընդհանրանայ այս սկզբունքը չատ հաւանաբար պատերազմի ժամա - նակուան հայկական ջարդերը պիտի յիշեցնէ եւրոպական այս մեթոտ։ Ամէն բան կը յուսացուի ... խելացի - ներէն։

յական։ Այսպէս՝ մարդել բային ար - մատն է մարզ բարդութեան համար, իսկ իբրեւ գոյական կայ միայն մար - զանքը։ Այս «Մարդչ»ին մէջ մեծապէս կը սխալի մեր Ուսումնարանին Ֆիլի - պէի կրիտիկոսը։ Հիւծել — արմատը հիւծ, բայց գոյականը հիւծում։ Աբ - ձակել — արձակ — արձակուրդ։ Թո - ղուլ թող - թողութիւն Մղել մուղ — մղում Հարկանել հար հարուած։ Այսպէս հարիւրաւորներ։

Կը տեսնենք դեռ «Մարդչ»ին - գարմիկ սխալները, փութով։

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն - թեռնլի եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

— . —

ԼԻՈՆ, 1 մարտ.— Հ. Յ. Դ. Վարան - դեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած «Վարդանանց»ը այս տարի անցաւ ապաւրկէլ եւ յաջող։

Ընկերներէ եւ սիրող դերասաններէ բաղկացած խումբ մը դերակատար - ներ իրենց լաւագոյնը կատարեցին եւ իրենց ջանքերը զուր չանցան։ Վը - կայ՝ այն գոհունակ տրամայայտու - թիւնը զոր ցոյց կուտար ժողովուր - դը, սրահէն դուրս ելած միջոցին։ Մինչ անդին քանի մը Նորափետուր «Փրկիչներ» նոյն ժամուն զինուորա - դրութեան հարցի մասին բացատրու - թիւն տալու կը հրաւիրէին ժողովուր - դը ուրիշ սրահի մը մէջ, անշուշտ «Վարդանանց»ը խափանելու դիտա - մով, եւ այսպէս կրկին անգամ խայծ - չելու Աւարայրի արծիւները, ի տես սրահի պարապ աթոռներուն։ Եւ սա - կայն յուսախար եղան։ Խմբ Զօյա Թա - ւերասրահը չատ քիչ անգամ տեսած էր հայկական այդքան հոծ եւ ընտր - եալ բազմութիւն մը։ Կարգապահու - թիւնն ալ գոհացուցիչ էր։

Ղեկավար Գ. Յ. Թորոսեան գեղեց - կօրէն տարաւ Վասակի դերը, մինչ մենք վարժուած էինք զինքը դիտել թեթեւ խաղերու մէջ միայն։ Լիոնի կարող ուժերէն Գ. Ա. Հայազործեան Վարդանի իր դուսաց ու, կիրթ չար - ժումներով անգամ մը եւս դերասանի իր ձիրքը յայտնաբերեց։ Գ. Ղ. Գայ - թանճեանի Յազկերտը յայտնութիւն մը եղաւ, իր ձայնը կը տիրապետէր սրահին։ Յաջող էին նմանապէս ըն - կերներ Լ. Ալէմեան (Ղեւոնդ Երէց), Միսաք Միրզէ (Զանգակ Երէց), Ս. Փոզհարեան (Գէորգ կաթողիկոս), Գ. Միքայէլ Ալէմեան (Մոգպետ), Շուշանիկի դերը կատարող օրիորդը եւ միւսները։

** Լիոնի կոմիտէն իր խորին չնոր - հակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր գե - րակատարներուն, որոնք իրենց սի - րայօժար մասնակցութիւնն ու եռան - դը տրամադրելով «Վարդանանց»ի յաջող բեմադրութիւն մը կատարե - ցին։

Թղթակից

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Փետր. 28ի կիրակին յիշատակելի օր մը եղաւ Իսի լէ Մուլինոյի հայրենասէր եւ ազա - տատենչ հայութեան համար։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ջաւարեան» կոմի - տէն, Փետրուարեան ապստամբու - թեան տարեդարձին առթիւ, սարքած էր հանդէս մը, Գարակէօզեան սրահին մէջ։ Հարիւր յիսունէ աւելի հայրենա - կիցներ, մեծ մասով երիտասարդներ, ժամանակին լեցուցած էին սրահը։ Հանդէսին նախագահութիւնը եւ խն - ջոյքին սեղանապետութիւնը յաջողու - թեամբ կատարեց ընկ. Աւօտ Արծրու - նի։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին ընկերներ՝ Արփա Գարայեան, Օսմանեան, Դա - ւիթ Զօյաքեան, Հ. Եափուճեան, Սա. Միսաքեան եւ Օր. Գալուստեան իրենց արտասանութիւններով։ Տիկ. Մինաս - եան երգեց «Անտունի»ն, իսկ Իսի լէ Մուլինոյի հայ հասարակութեան հա - մար օտար նորութիւնն էր համակ - րելի երգչուհի Օր. Քինեանեանի ներ - կայութիւնը,որ աւելի ոգեւորեց հան - դէսը։

Օրուան բանախօսը ընկ. Սիմոն Վը - րացեան մանրամասնօրէն բացատրեց փետր. 18ի ժողովրդային ապստամ - բութեան բոլոր պատճառները։ Համա - ռօտ պատմականն րրաւ Հայաստանի ազատ հանրապետութեան չրջանին, պարզեց Թուրքեւրոլչեւիկ բարեկա - մութեան գլխաւոր պայմանները, ո - րոնց ծառայեցին Հայաստանի դըժ - բախտութեան։ Ընկ. բանախօսը մաս - նաւորապէս ծանրացաւ Հայաստա - նի խորհրդայնացման, այսինքն 1920 դեկտ. 2էն մինչեւ 1921 փետր. 18ը երկուքուկէս ամսուան ընթացքին Հա - յաստանի մէջ տեղի ունեցած զարհու - րելի եւ անպատմելի դէպքերուն վրայ որոնք պատճառ դարձան ժողովրդա - յին միահամուռ ապստամբութեան։

Ամբողջ բանախօսութեան ընթացքին ժողովուրդը կ'ունկնդրէր երկիւղած լռութեամբ։

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն։ Երիտասարդներ խմբակներ կազմած յեղափոխական երգերով եւ արտա - սանութիւններով կը թնդացնէին սը - րահը։ Երբ բոլոր այդ աշխատաւոր երիտասարդ տղաները կը յայտարա - րէին թէ «Մինչեւ վերջը լաւ թէ վատ օրերու մէջ պիտի ըլլան Դաշնակցու - թեան հետ», անշուշտ նկատի ունէին բոլոր այն քսու զրպարտութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան դաղութին մէջ ժամանակէ մը ի վեր, մեր անարժան հակառակորդներուն կողմէ։

«Ջաւարեան» կոմիտէն իր խորին չը - նորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց, ընկեր թէ բարեկամ, որոնք որ եւ է ձեւով իրենց մասնակցութիւ - նը բերին սոյն յիշատակի հանդէսին։

Գ. Վարդունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԻՆՔ

— ‹ —

Պէյրութի Ազդակը դաշնութեամբ դիտել կուտայ այս խորագրով խմբա - գրականի մը մէջ (24 փետր.).

—«Գաղթահայ իրականութեան մէջ Սուրիան եւ Լիբանանը այն վայրերն են, ուր թրքախօսութիւնը աններելի համեմատութիւններու է հասած։

Իր առենին ունեցած ենք հայկա - կան գաւառներ, ուր զտարիւն հայ չրջաններ իրենց բարբառէն դատ ու - րիշ լեզու գրեթէ չէին գիտեր խօսիլ։ Թուրքիոյ որոշ մասերուն մէջ միայն Թուրքերէնը Հայերու համար հասկ - նալի լեզու մըն էր եւ գործածելի մայրենի լեզուին չափ, իսկ Կիլիկիոյ չրջանին մէջ, ան դարձած էր բնտա - նեկան բարբառը նաեւ բազմաթիւ Հա - յերու։

Եւ որովհետեւ Կիլիկիոյ ամբողջ հայութիւնը վերջին անգամ ապաստա - նեցաւ Սուրիա եւ Լիբանան, բնակա - նաբար պիտի մնար նաեւ աւանդապա - հը իր չըջապատի սովորութիւններուն, առաքինութեանց եւ յոռի գիծերուն։

Այս վերջիններէն ու մեծագոյնն է ահա թրքախօսութեան ախտը։

Այս որակումը թող չվրդովէ ոչ ոք ու չթուի բնաւ վիրաւորական, որով - հետեւ կը ճանչնանք անուանի եւ հաս - ցէով հայ ընտանիքներ, որոնք քաջա - պէս ծանօթ են իրենց մայրենի լեզուին բայց փոխանակ իրենց ընտանիքին մէջ Սահակի եւ Մեսրոպի բարբառով իրարու հետ խօսելու, կը չարունակեն գործածել մեր դարաւոր ոսոխին լե - զուն։

Երեւոյթը այլանդակ է ու տխուր ա - նոր համար մանաւանդ, որ թրքերէն խօսելով նախ մենք կ'ուրանանք Թուր - քին կողմէ մեզի հասցուած չարիքն ու անդարմանելի վնասը, ինչ որ պէտք է արթնցնէր ազգային մեր արժանա - պատուութիւնն ու անհատական մեր նախանձախնդրութիւնը, երկրորդ, չենք խորհիր նաեւ մեր աչքերուն առ - ջեւ հասակ նետող նոր սերունդին մա - սին, որ ընդօրինակելու եւ իւրացնե - լու բնական ուղիով մը՝ կը վերցնէ իր չուրջի բոլոր յոռի արարքները ու կը դառնայ թրքախօս ինքն ալ։

Տասնէն - տասնըհինգ տարու փոք - րիկներու հսկայ բազմութիւն մը, այ - սօր, հայկական թաղամասերու մէջ կը չարունակէ թրքերէն խօսիլ, թրքե - րէն երգել ու թրքերէն հայհոյել։

Ո՞ր սրտցաւ Հայը վրդովուած ու խոցուած սրտով չէ անցած Անդր - նահրի, եւ Էշրէֆիէի կարգ մը հայ թաղերէն, ուր թրքախօսութիւնը հա - մաճարակի բնոյթ է առած։

Նոյն իսկ դեռատի օրիորդներ, ո - րոնք նորաձեւութեան եւ չպարուելու մէջ կրնան մատ խածնել տալ Եւրոպա - ցի իրենց սեռակիցներուն, կը խօսին ու կ'արտայայտուին թրքերէնով։ Ու ի՞նչ թրքերէն, Աստուա՜ծ իմ։

Ալ խօսք չենք ըներ ծայնագրի սկաւառակներու (փլաք) «չարքի»ներուն եւ մանիներուն, ուր ամբողջ խենէշ ու գաղջ Արեւելքը իր պաչտօ ու յայ - րատ պորտերով կը փռուի օդին եւ գի - նիի սեղաններուն չուրջ հաւաքուած անխոհէմ եւ անհոգեւոր երիտասար - դութեան մը աչքերուն դիմաց։

Եւ եթէ բարբարոս այս լեզուն ու իր մեղկացնող երգերը արձագանգներու եւ հայ գինետուներու հոգեկան հաղոր - դակցութեանց կապերն են, դժբախ - տաբար մեր չատ մը սրճարաններուն եւ ագօթատեղիներուն մէջ, տարբեր նպատակի մը ծառայելու պատրուա - կով, նոյն խաղն է որ կը խաղցուի, երբ յամառօրէն հայ կղերը կը չարու - նակէ գործածել զայն իր հօտին առ - ջեւ։

Փաստը, որ այս առթիւ առաջ կը քշուի, սոսկ պատրուակ մըն է, ու ո - չինչ ունի արդարանալի։

Կ'ըսուի թէ հաւատացեալ ժողո - վուրդէն ստուար թիւ մը հայերէն լեզ - ուով խօսուած քարոզներէն ոչինչ չի հասկնար, հետեւաբար կը մնայ ան - մխիթար։

Բայց եւ այնպէս, մի՞ մոռնաք որ հայ կրօնաւորի մը, քահանայի մը արդէն իսկ անմիջակ հայերէն քարոզ - ներէն ոչինչ չհասկցող թրքախօս մեր հայրենակիցները, երբ հարկը առթեց որ իրենց կենսապայմանին համար ա - րաբերէն խօսիլ մը կամ արտայայտ - ուիլ մը սորվին, բրին առանց, եւ դեռ կը ջանան աւելին համար ալ ճիգ թափելու»։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— o ——

Ցակոբ լուռ մնաց։ Բարկացեր էր։ Այդ բոպէին ան նզովք կը կարդար յեղափոխութեան ալ, Հայաստանին ալ, իր խելքին ալ, ու չկար բան մը, որ ազատէր իր կատաղութենէն։ Ու ե - թէ աքացի մը չէր հասցներ Նիկոլին այդ անոր համար, որ չատ յոգնած էր եւ չարժելու անկարող վիճակի մէջ։ Նիկոլը այնքան լաւ կը ճանչնար ընկերը, որ առանց կարեւորութիւն տալու անոր խռովական տրամադրու - թեան, ջանթայի մէջէն լաւաչի կտոր մը հանեց, որ մասունքի պէս պահեր էր, թէեւ քարի կարծրութիւն ստա - ցած եւ երկարեց Ցակոբին.

— Տօ, քամբախտ, վերցուր, կը - տոր մը հաց է։

Ցակոբը չհաւանեցաւ. նախ մէկ աչքը բացաւ, Նիկոլի ձեռքի մէջ սեւցած բան մը տեսնելով կասկածեցաւ, ու մէկ ալ՝ հացի կտորը յափշտակելով սկսաւ ագահօրէն կրծել։

Առիւծ Գեւօն Համբոյի հետ խմբէն քանի մը քայլ հեռու նստած ու աչ - ուոր դէմքը երկարած՝ թախծալից ձայնով հին լաւ օրերէն կը պատմէր, երբ Աղեքսանդրապոլի մէջ զինքը տեսն - կը հրաւիրէին, բազմատեսակ կերա - կուրներով ծանրաբեռնուած սեղան - ներու վերև գլուխը կը նստէր ինք, օղին, պատուական գինին ջրի նման առատօրէն կը հոսէր, ու ինք տկռա՞ծ՝ մէջքի գօտին կը թուլցնէր հանգստա - նալու համար։ Քչախօս Համբօն, որ սատարիկ նիհարցած էր եւ բարակ ձողի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր, տխրօ - րէն գլուխը կը տարուբերէր ու թու - քը կուլ կուտար, երբ Առիւծ Գեւօն կերակուրներու տեսակը կը թուէր։

Արեւը հազիւ թէ թղաչափ մը բար - ձրացած ըլլար չըլլար, երբ հեռուն գտնուող պահակը փորսող տալով մօ - տեցաւ Նիկոլին.

— Կոճի եւ Ջերմուկ գիւղերու կող - մէն բազմաթիւ ձիաւորներ դէպի այս կողմը կուգան։ Թերեւս պատահական ճամբորդներ ըլլան, չեմ գիտեր, բայց խոհեմութիւն համարեցի լուր տալ։

— Շատ լաւ ըրիր, Ալպօ։ Վերա - դարձիր տեղդ, ու երբ նորութիւն մը ըլլայ, անմիջապէս իմացուր։

Կէս ժամ չանցած՝ Ալպօն նորէն երեւցաւ։

— Նիկոլ, վատ խապար է։ Ձիաւոր - ներու տուտը չերեւիր։ Առջի բերան տեսած ձիաւորներս, ճանապարհով մեր անցած ձորը մտան, ու հիմա, մեծ զգուշութեամբ, ցրուած վիճակի մէջ կը բարձրանան քար ու փուշ տե - տղելով։ Իսկ անոնց ետեւէն ձիաւոր է որ ծայր տուած կուզայ Թարականիսի կողմէն։

— Լա՛ւ, գնա տեղդ։

Ուրանցի Ցակոբը Մխկներու կողմը դիրք բռնեց, Գէորգը երկու ընկերնե - րով՝ Նիկոլի ձախ թեւի վրայ գտնը - ւող Մոկացիի տասնեակի մօտ գրաւեց այնպիսի դիրք մը, ուրկէ սարի հիւ - սիսային լանջերը կ'երեւէին։

Ցէտային ընդհանրապէս սեխաւոր երեխայ մըն է, քմայքոտ, սովածու - թեան ժամանակ բողոքող, փուշիի մը համար ընկերոջ հետ կռուող, ան - գործութեան ժամանակ անկարգա - պահ, խռովկան, բայց բաւական է որ թշնամին երեւնայ ու կռիւը անխուսա - փելի դառնայ, կարծես մոգական գա - ւազանի ազդեցութեան տակ ան զար - մանալի կերպով կը փոխուի, պողպա - տէ բռունցք մը կը դառնայ։ Խմբապե - տի հրամանը այն ատեն օրէնք է բո - լորի համար։ Ու կատաղի մրցում մը առաջ կուգայ անոնց մէջ՝ իրար գե - րազանցելու, անհողդ յանդգնութեամբ մահուան քթին խնդալու։

Երբեք չէ եղած, որ հայդուկային խումբ մը համազօր ուժի մը դէմ կռ - ուի։ Միչտ մէկի դէմ տասը Թիւրք կռուող եղած է, երբեմն յիսուն, նոյն իսկ հարիւր։ Ու եթէ այս կռիւները ընդհանրապէս հայդուկներու համար յաղթանակով վերջացեր են, այդ՝ ա - նոր համար, որ անձնազոհութեան պատրաստակամութիւնը հոգեկան բարձր թռիչք մը տուած է թէկուզ խեղճ ու աղէտ հայդուկներու, որոնք չիտէ՛ չիտակ հայերէն մը իսկ խօսիլ չէին գիտեր։

Հազիւ թէ հաւանական կռուի լուրը տասնեակներու մէջ չրջան ըրած էր, երբ ամէն մէկ զինուոր նախ հրացանը տնտղեց, քարի կտորներով դիրքը ամ - րացուց ու բոլորովին մոռցաւ, թէ ե - րեք օրէ ի վեր սոված էր, թէ սարը բարձրացած ժամանակ ծնկուըները կը չոքէին, թէ վայրկեան մը առաջ թըշ - ուառ վիճակի մէջ գետնի վրայ երկն - ցած չարժելու կարողութենէ զուրկ էր։

— Տօ, չան որդիք, հրացանիս հետ ո՞վ խաղացեր է, — բարկացած կը քրթմնջէր մեր Բանաքեռցի Ցակոբը՝ հրացանի սանդը չակելով,— հա՛, տը - ղաք, չուտով հարսնիք պիտի ունե - նանք։

— Հայ հո՜ւ,— անդիէն ձայն տուաւ Առիւծ Գեւօն,— քու մէրդ չմեռնի, Ցակոբ, էնպէս հարսնիք մը ունենանք, որ քէֆդ գայ, զուէգ քրոնիս ... էս Գործոթի կռիւը չէ պալամ ...

— Տեսնենք, որո՞ւ ետեւէն կարմիր խնձոր պիտի գայ,—կատակեց Թոփալ Սատանան, ու անճոռնի ձայնը ձգած սկսաւ «Ի վերին Երուսաղէմ»ը երգել։

— Ծօ, Թոփալ,— ձայն տուաւ չատ երիտասարդ հայդուկ մը, որու վերի չրթունքը հազիւ սկսած էր աղուամա - զով ծածկուիլ,— հէբ մէր ունի՞ս ...

— Չէ՛, ի՞նչ կայ որ, վարժապետի ձագ

Բան չկայ ... խեղճերը էգ աղ - ուոր ձէնդ լսելով սրտաճաք եղած ըլլալու են ...

— Տօ՛, ես քու ..

Տղաքը սկսան հրհռալով ծիծաղիլ։ Նիկոլը, որուն դիրքը քիչ առջեւն էր, աչքերը ոլորած եռ նայեցաւ՝ մասը չրթներուն վրայ դրած։ Խօսակցու - թիւն, կատակ, ծիծաղ անմիջապէս դադրեցան ու խոր լռութիւն մը տի - րեց։

Քիւրտ ձիաւորներու յառաջապահ - ները ամէն կողմէ, սարի փէչերով կը բարձրանային՝ հետապօտելով ամէն փոս, ամէն հեղեղատի ճեղքուածք, մինչ ձիաւորներու եւ հետեւակներու գլխաւոր բազմութիւնը կը կեդրոնա - նար հիւսիսէն Կոճ գիւղի ծառնոցի մէջ, արեւմուտքէն Շէխանիի գիւղի մօտ, իսկ հարաւէն Մխկներ գիւղի տակ։

Ծմբի տղաքը գետին տափած, գրե - թէ չունչ չէին առներ։ Երեք ձիաւոր - ներ, որոնք երեք հարիւր քայլի չափ մօտեցեր էին Նիկոլի դիրքին, յան - կարծ նկատելով տղաքը՝ մէկ երկու հրացան բացին ու ձիերու գլուխները դարձուցած հեռացան։ Անոնց օրինա - կին հետեւելով, ուրիշ ուղղութիւննե - րով բարձրացող ձիաւորներն ալ եռ քաշուեցան եւ սարի փէչերու մօտ դիրք բռնելով սպասեցին գլխաւոր ու - ժերու գալուն։ Իսկ գլխաւոր ուժերը պայմանադրական հրացաններու ձայ - նը առնելով՝ սկսան դէպի Ղըլճայի լերան կողմը չարժիլ։

— Փօպօ՛,— եկող բազմութիւնը տեսնելով մռնչաց Համբարը՝ զարմա - ցած աչքերը թարթելով — պօպօ՛ ...

— Զահրումա՛ր ... դրօչակի ձող, — սաստեց Ցակոբը,— դղումդ լաւ պահէ որ գնդակ մը չանցնի մէջէն։

— Հէ՞ ...

— Գլուխդ քարի ետեւ ծածկէ կ'ը - սեմ, այնչափ խոշոր է որ՝ օրուան մը ճամբայէն կ'երեւնայ ...

Համբարը բարեմտօրէն ինքն ալ մասնակցեցաւ ընդհանուրի ծիծաղին՝ մտածելով, որ մեծ գլուխ ունենալը իրապէս փորձանք է։ Միամտաբար քար մըն ալ աւելցուց դիրքին առջեւ՝ պատճառ դառնալով հայդուկներու ընդհանուր փրթկոցին.

Հայդուկները ընդհանրապէս Համ - բարի հետ չատ կ'ինչային։ Անոր հա - սակը, գլուխը, բայց մանաւանդ մը - տնչելով խօսիլը անպատ ծիծաղի աղ - բիւր էր իրենց համար։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Կարմիր մանուկներն ալ զինուորցու...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն զինուորական գիտելիքներու եւ ռազմագիտութեան դասընթացք մը պիտի հաստատուի բոլոր դպրոցականներուն համար, սկսելով 8 տարեկանէն, մինչեւ որ զինուորութեան տարիքին հասնին: Այս առաջադրութեամբ, պիտի շինուին քանի մը միլիոն փամփուշտներ, կաղապար զինակներ, հրացաններ, անկարգելներ, ինքնաշարժներ եւ օդանաւեր, մասնաւոր չափերով: Կառավարութիւնը կը յուսայ այս տարուընէ իսկ պատրաստել 200,000 նշանառու աշակերտներ, 700,000 մասնագէտներ՝ հակօդային պաշտպանութեան համար եւ 150,000 օդանաւ շինողներ:

Հրամանագիրը կը տրամադրէ նշանառութեան, նաւային գործողութեանց, հեծելազօրքի կազմակերպութեան, հաղորդակցութեանց, օդանաւային շինութեանց, քիմիական պատերազմի եւն. մասին դասեր տալ բոլոր դպրոցներուն մէջ: Որոշուած է որ «պիոնէրները» (խորհրդային արիները, սկաուտ) նաւագնացութեան երեք քննութիւն անցընեն այս նիւթերու մասին, նոյեմբերէն առաջ: Հրացանաձգութեան մարզիչներ եւ նշանառութեան մասնաւոր վայրեր պիտի տրամադրուին ամբողջ երկրին մէջ, մանուկներու համար:

ՑՐՈՒԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹԻ ԵՒ ՊՈՂՊԱՏԻ սպառումը արագօրէն աճեցան ըլլալով, մեծ նեղութիւն կը կրեն մասնաւորապէս Անգլիոյ մէջ: Բոլոր երկիրներն ալ ձեռնարկած են վիթխարի սպառազինութեանց, այնպէս որ մատուցումը չի բաւեր խնդրանքին: Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց ջնջել ձոյլ երկաթի վրայ հաստատուած տուրքը, 33 առ հարիւր, ինչպէս եւ 20 առ հարիւրէն 10ի զեղչել ուրիշ տուրքեր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Ֆարուք Ա. Մարսէյլէն անցաւ անցեալ օր, Զուիցերիա երթալու համար: Երիտասարդ վեհապետին կ'ընկերանայ ամբողջ արքայական ընտանիքը, 322 հոգի, հետեւորդներով միասին:

ՄԱՏՐԻՏԻ եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ հացի բաշխումը չափի տակ առնուեցաւ: Իւրաքանչիւր անձի պիտի տրուի 300 կրամ հաց:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ կնքուեցաւ Պաղեստինի եւ Իրաքի միջեւ: Այս համաձայնութեամբ, կարգ մը մաքսատուրքեր պիտի զեղչուին եւ ազատ գօտի մը պիտի հաստատուի Հայֆայի նաւահանգիստին մէջ, Իրաքի նիւթերու եւ արտածման առեւտուրին համար:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱԶԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ բանուորները մէկ ժամ գործադուլ հռչակեցին անցեալ օր, իբրեւ բողոքի ցոյց:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ համեմատութիւնը դրեթէ կրկնապատկուած է, ընտանեկան նոր օրէնսգրքին գործադրութենէն ի վեր, որ կ'արգիլէ վիժումները եւ ուրիշ ապօրինութիւններ: Յունուարին եւ փետր.ին մայրաքաղաքի մեջ հիւրերու միջին թիւր եղած է օրական 525, մինչ անցեալ տարի 255 էր: 1937 յունվ. 1ին 2900 կիներ արձանագրուած էին մայրանոցներու մէջ, փետրուար 1ին՝ 3824, մարտ 1ին՝ 4012:

20,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ՏՈՒԳԱՆՔ վճարելու դատապարտուեցաւ մրգեղէնի մեծ հաստատութիւն մը, Համպուրկի մօտ, չարաշահութիւն կատարած ըլլալով: Միեւնոյն ատեն փակուեցաւ գործը: Մամուլը շնորհալից եղանակով մը կ'արձանագրէ այս պատիժը, որուն ծանրութիւնն ալ ինքնին ազդարարութիւն մը կը կազմէ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՄՍԻ Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ երեքշաբթի, 9 մարտ, Սալ Փլէյէլի մէջ, իսկ երրորդը՝ մարտ 23ին: Դ. շարքը հրապարակ պիտի հանուի մարտ 8ին, իսկ հինգերորդը, որ պիտի բաշխէ 1,500,000 տոմսակներէ, մարտ 20ին:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ճիշդ ժամանակին հասցնելու համար, Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը կոչ մը ուղղեց կազմակերպութեան անդամներուն:

ՌՈՒՍԱՓ. ԺՈՂՈՎԸ սկսաւ քննել ապրուստի սղութեան դէմ հրապարակուած օրինագիծը, որ դուռ պիտի բանայ բուռն վիճաբանութեանց:

ԶՕՐ. ՎԷԿԱՆ իր անցեալ օրուան ճառին մէջ, որուն ամփոփումը տուած էինք երէկ, ցաւ յայտնեց որ Ֆրանսա չէ կրցած միջամտութեան իրաւունք մը ապահովել սուրիական դաշնագրին մէջ, փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին նոյն թափով: Թերթերը կը գրեն թէ վարչապետ Լարկօ Քապալյէրօ եւ իր նախարարները ուզած են Պարսելոնա երթալ, սակայն Քաթալոնիոյ իշխանութիւնները մերժած են:

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏԸ կը շարունակուի Փարիզի մէջ: Երէկ ձիւն ալ տեղաց: Սէնի ջուրերը հետզհետէ կ'իջնեն:

ՋՐՀԵՂԵՂԱՅԻՆ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ կը տեղան Նուկոսլավիոյ մէջ, երկու օրէ ի վեր: Երկրին կէսը ողողուած է: Մասնաւորապէս Պելկրատի շրջականները ջուրերուն տակ թաղուած են եւ հաղորդակցութիւնները խզուած:

ՍՈՒՏԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՂ ՄԵՔԵՆԱՑ ՄԸ փորձուեցաւ, երկուշաբթի օր, Չիքակոյի մէջ: Մահապարտ մը ելեկտրական աթոռը պիտի նստեցնէին: Սուտը երեւան հանող մեքենային հնարիչը խնդրեց վերջին փորձ մը կատարել: Բանտային տեսչութիւնը համաձայնեցաւ, մեքենան լարեցին եւ լսուեցաւ հարցումը.— Դուն սպաննեցիր այդինչը, չէ՞։— «Ոչ», պատասխանեց մահապարտը: «Սուտ ես», յայտարարեց մեքենան: Եւ մահապարտը նստեցուցին ելեկտրական աթոռին վրայ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գիթլիսցի Պետրոս Անուչեան կը փնտռէ իր որդին՝ Վարդան Անուշեանը: Ծնուած բերդէն տարագրուած եւ յոյն բժիշկի մը միջոցաւ ազատուած Ջարդէն: 1920ին Պաթումէն արտասահման անցած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել հետեւեալ հասցէին — Simon Anuchian, Str Killia colt Pimisoara, Constantza, (Roumanie):

— Սալմաստցի Տիկին Ֆաննի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թուավէտ Մուշեղ Մելիք Յակոբեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ: Իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran), Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Տիկին Երջանիկ Քէհեաեան, ծնեալ Տէմիրճեան, Բաբերդցի կը փնտռէ իր եղբայրը Ասատուր Տէմիրճեան, այժմ 29 տարեկան: Նախապէս կը գտնուէր Պոլսոյ Գարակէօզեան որբանոցը, 1923ին անցած է Ֆրանսա: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Քէհեաեանի, հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Harry S. Kehaïan, 151, 9 th Street. Tray - N. Y. (U. S. A.):

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Cercle des Étudesի ֆրանսերէն դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 28 Rue Serpente, մէթրօ Օտէօն.

Կը խօսի՝ Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Նիւթ՝ Les congrégations, les moines Arméniens Mekhitariste. 2) Un célèbre père Mekhitariste d'origine Georgienne.

ՆԱՄԱԿ ունի Արամ կամ Գաբրիէլ Թաթարեան: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DEP (AGOPIAN)
17 Rue Dauphine, PARIS (18)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԾԷՑ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաթաժակրական գրոյցը վաղը, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՊԱՆԾԷՑ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խնճոյքը այս կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 3ին, Ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաւաքատեղին:

Գաւառ

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 5 Մարտ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական ճաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, սովորական ժողովատեղին: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտոսի Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբի ընկերները 7 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, ծանօթ ճաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Առնուվիլի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ
6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Նիկողոսեանի սրճարանին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Օրուան հարցեր (Ներքին եւ արտաքին):

Թատերական Ներկայացում—պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան
Մարսէյլի մէջ.— 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էքլիփս
Պօմոնի մէջ.—7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվառ Մալ Կրիթ
Արէլեան թատերախումբը կը ներկայացնէ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
Մասնակցութեամբ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ
Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական եւ կովկասեան պարեր:
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Գ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԱԼԱԵԱՆ իր խումբով: Ընտիր նուագ: Ճոխ պիւֆէ: Գիներ՝ 5 եւ 4 Ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Ալֆորվիլի Մ. Ճիւղին կողմէ
վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ:
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՕՐ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ (երգ.)
Կը խօսի՝ Գ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Մուտք 95 սանթիմ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

7 ՄԱՐՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ
Sociétés Savantesի սրահին մէջ.
ԴԵՐԱՍԷՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ՝
ՊԷՊՕ
կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՍ, Գ.Գ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ԱԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱԼԹԱՐ
Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 Ֆր.:
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Թաճուէլ 51 rue Mr. le Prince. Ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince. Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիչէն:
Ընդհ. Յանձն. A. Kempélian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

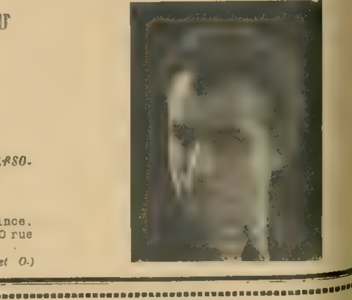

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէռօմի (Մարսէյլ) Մ. Ճիւղին կողմէ
Մարտ 7 կիրակի կէսօրէ վերջ, Maison de Quartierի սրահին մէջ
կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԻԵԱՆ
Երգ, պար, արտասանութիւն: Մուտքը ազատ է:

Թատերական Ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սէօլէօզի Հայր. Միութեան «Արեւելք» թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցի դրամադարանին
7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Սէւրի Պէյիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon, մէթրօ Sèvres
կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»
եւ ԵՕԹՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար)
Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ներկայիս կոչ կ'ընէ նկարիչ եւ արտասահմանի հայ նկարիչներուն յառաջիկայ տարուան «Համազգային»ի օրացոյցին համար պատրաստել տախտակի նկար մը, որ արտայայտէ Միութեան նպատակը եւ խորհրդանշան մը ըլլայ ազգային մշակոյթին:

Տախտակին լայնութիւնը պիտի ըլլայ 34 սմ., երկայնութիւնը՝ 46 սմ., իսկ օրացոյցին պլոքը զետեղելու համար 12 սմ. լայնութեամբ եւ 14 սմ. երկայնութեամբ բաց տեղ մը պէտք է ձգել տախտակին վարի մասին մէջ:

Կեդր. Վարչութիւնս 300 Ֆր.ի մրցանակ մը սահմանած է, որ պիտի տրուի վերոյիշեալ պայմանները լրացնող եւ ամէնէն յաջող նկարի հեղինակին:

Կը խնդրուի նկարի օրինակները ղրկել Կեդր. Վարչութեան, B. P. 868, Le Caire (Egypte), մինչեւ Մայիս 1:

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ
(Aigle d'Arménie)

Հիմնուած 1936ին. Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարմնակրթանքը:
Մշակել երգի ճաշակը.
Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ եղբայրութեան կապը իրարու մէջ.
Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը:
Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Կ. ԱՃԵԱՆի. 22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris:

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՄԱՐՏ — SAMEDI 6 MARS 1937

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3363

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐ ԵՒ ԽԱՌՆԱՐԱՆՆԵՐ

Ամենօրեայ տեղեկութիւնները եւ բոլոր վերլուծումները կը հաստատեն թէ աշխարհը մատնուած է նոր ալեկոծութեան մը։

Քաղաքական կեանքի մէջ, լաւ չէ,— ոչ ալ գիւրին— վճռական գուշակութիւններ կատարել։

Քաղաքական կեանքն ալ, մանաւանդ ներկան, անծայրածիր ծով մըն է, որ մերթ կը խաղաղի, կը ծփայ հեզասահ, մերթ կ'ալեկոծի ու կը մռնչէ։

Սակայն, մինչ ծովուն ջմայքներն ու փոթորիկները կարելի է ճշտօրէն նախատեսել, համաձայն տարուան եղանակներուն, նաւապետներու փորձառութեան եւ զանազան գիտելիքներու, քաղաքական կեանքը դժուար կը համակերպի հաստատուն օրէնքներու։

Կրնաս մօտաւորապէս գուշակել անոր ընթացքը, բայց չես կրնար անսխալ վճռել։

Իբրեւ ուղեցոյց ունենալով այս պարագան, ի՞նչպէս կը ներկայանայ դէպքերու ընթացքը, Եւրոպայի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ։ Ո՞ւր կը գտնուին այն հրաբուխներն ու խառնարանները, որ կը սպառնան աշխարհի խաղաղութեան։ Որո՞նք են այն պայթուցիկ նիւթերը, որ կրնան բռնկիլ այս կամ այն երկրամասը։

Ալեկոծութեան ընդհանուր պատճառ մը կը կազմէ բմբոստացումը հաշտութեան դաշնագիրներուն դէմ։

Ըմբոստացողներուն գլխաւորը, Գերմանիա, մէկ անդամէն գործեց, պատռեց իրեն պարտադրուած պայմանները, տարիներով սպասել կարենալէ վերջ։

Իր օրինակը վարակած է նաեւ միւսները, մասնաւորապէս Հունգարիան։ Ան այժմ համակերպիլ ձեւացնելով հանդերձ, Պուլկարիա եւս կը սպասէ պատեհ ժամուն։ Նոյն իսկ Աւստրիա, որ կանգուն մնաց շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան, խախտեց Սէն Ժէրմէնի դաշնագրին որոշ մասերը, պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելով։ Տարբերութիւնը, իր եւ Գերմանիոյ միջեւ, այն է որ Վիէննա նախապէս «հրաման առաւ» մեծերէն, գանուելով անոնց խնամակալութեան տակ։

Արդ, երբ այսպէս մէկ անդամէն կամ աստիճանաբար կը քակուին կապանքները, արգելքներն ալ ինքնին կը բացուին, արթնցնելով եթէ ոչ նոր հողեր գրաւելու, գոնէ եղած մնացը պահելու կիրքեր։

Այս տեսակէտով, ամէնէն ալեկոծ կացութիւնը կը ներկայացնէ արեւելեան եւ միջին Եւրոպան, ուր աշխարհագրական քարտէսը վերիվայր շրջուեցաւ, Մեծ Պատերազմէն վերջ։

Այսպէս, Գերմանիա չէ հրաժարած Աւստրիան կցելու ծրագրէն (անշլուս)։ Չէ համակերպած 3 ու կէս միլիոն Գերմանացիներու կորուստին (ամփոփուած նոր պետութեան մը՝ Չեխոսլովաքիոյ սահմաններուն մէջ)։ Եւ դիւրեր ցերեկ ծրագիրներ կ'որոճայ, նորէն ճեղք մը, ազդեցութեան գօտի մը բանալու համար դէպի Ադրիական, Միջերկրական եւ Պալքանները։

Նոյն իսկ պնդողներ կան թէ վերակազմած է իր հին ծրագիրը՝ Թուրքիոյ մասին, եւ կը ճգնի ճամբան հարթել տնտեսական - առեւտրական նուաճումներով

Այս ճամբուն վրայ, Գերմանիոյ համար բնական դաշնակից մը կը համարուի Հունգարիան, որ երբեք չէ համակերպած մասնաւորապէս Պուքովինայի եւ Թրանսիլվանիոյ կորուստին (Ռումանիա), ինչպէս եւ Եուկոսլավիոյ ծաւալման։

Այստեղ, արդէն ընդհարման ճակատ մը կը կազմէ Փոքր Համաձայնութիւնը (Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա), որ ներշնչուած եւ գործնապէս նպաստաւորուած՝ Ֆրանսայէն, ամուր կառչած է դաշնագիրներու նուիրականութեան սկզբունքին։ Ուրիշ խօսքով, պիտի չհանդուրժէ որ թիզ մը հող կորսուի մեծ պատերազմի աւարէն։

Առաջ աւելի ամուր էր այս միացեալ ճակատը, եւ Թիթուլէսքու ասպարէզ կը կարդար բոլորին, հանդիսաւոր առիթներու մէջ, խօսելով ի դիմաց երեք պետութեանց։

Բայց, անցեալ տարի խաւարեցաւ իր քսանամեայ տիրական գործունէութեան արեւը, եւ կը թուի թէ կապերը թուլցած են այժմ։

Երեք զինակիցներէն Ռումանիա կը ձգնի հաւասարակշռութիւնը պահպանել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ազդեցութեան պայքարին մէջ։ Չեխոսլովաքիա հարկ գտաւ դաշնագիր մը կնքել Խ. Միութեան հետ, իբրեւ նոր երաշխիք ապահովութեան։ Իսկ Եուկոսլավիա ոչ միայն կը փորձէ կռնակը ամրացնել պալքանեան միութեան վրայ, այլ եւ անսպասելի յաւիտենական բարեկամութեան» դաշնագիր մը կնքել սահմանակից Պուլկարիոյ հետ, որ սանձերներ ունի երեքէն ալ։

Ճամբան շատ հեռու չէ միջին Եւրոպայէն Պալքանները, ոչ աշխարհագրութեամբ, ոչ ալ պայթուցիկ նիւթերով։ Այնպէս որ, մէկ հնոցէ արձակուած կայծ մը կրնայ բոցավառել մնացեալը, ինչպէս պատահեցաւ 1914ին (Սէրայէվօ)։

Ահա թէ ինչո՛ւ բարեկամութեան, ոչ-յարձակման, գործակցութեան, զինակցութեան թուղթեր կը դիզուին իրարու վրայ, սահմանէ սահման։

Ահա թէ ինչու լայն բացուած են դուռները հակայական սպառազինութեանց համար, որոնց նմանը դեռ չէ արձանագրած մարդկային պատմութիւնը։

Խառնարան կամ հրաբուխ, ալեկոծութեան երկրորդ հնոց մը կը կազմէ Միջերկրականը, ուր նոր մրցակից մը, Ֆաշական Իտալիան, արդէն սկսած է մտահոգութիւն պատճառել Անգլիոյ ինչպէս Ֆրանսայի, իբրեւ գործակից կամ ուղեկից ունենալով հիթլերական Գերմանիան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Կարեւոր փոփոխութիւններ գանձերն ելմտական խաղաղականութեան մէջ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԺԵԹՈՒՂԹԵՐԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼ ՍԿՍԱՆ

Հինգշաբթի օր յանկարծ բարձրացան արժեթուղթերը, Փարիզի սակարանին մէջ, ինչ որ զարմանք պատճառեց, նկատի առնելով վերջին օրերու տագնապը։ Եւ իրարու կը յաջորդէին զարմանազան զրոյցներ,— փոփոխութիւններ պիտի կատարուին գանձերին մէջ, պիտի փոխուի մասնաւորապէս ելմտական նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիոլ, իր տեղը տալով Պ. Ռիսթի, Ֆրանքին գինը անմիջապէս հաստատուն վիճակ մը պիտի առնէր, 43 միլիկրամ ոսկիով եւ մէկ անգլիականը 113 ֆրանք հաշուելով, (կամ 46 միլիկրամ եւ անգլիականը 109 ֆրանք), 11 միլիառ ֆրանք փոխ պիտի առնուի Մ. Նահանգներէն, 3—4 միլիառ ալ Զուիցերիայէն, ազատ պիտի ձգուին ոսկիի գործողութիւնները եւն.։ Մէկ խօսքով, բոլորին կարծիքը այն էր թէ, պալատէն պիտի փոխուի գանձերին քաղաքականութիւնը, հակելով դէպի աւանդական սկզբունքները, այսինքն դէպի աջ։ Այս ենթադրութիւնները զօրացան, երբ հաստատուեցաւ թէ ելմտական նախարարը նոյն օրը յանկարծ այցելած է Հանրապետութեան նախագահին, յետոյ տեսակցած՝ նախկին վարչապետ եւ նախարար Պ. Քայեոյի հետ։ Իսկ երբ ծանուցուեցաւ թէ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է ուրբաթ առաւօտ (երէկ), գուշակութիւնները նոր թափ առացան։

Զրոյցները շրջան կ'ընէին ոչ միայն սակարանին, այլ եւ խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ, այնպէս որ հարկ եղաւ հետեւեալ հերքումը հրատարակել.—

« Արժանահաւատ շրջանակներու մէջ բացարձակապէս կը հերքեն այն լուրերը թէ կառավարութիւնը կը խորհի փոփոխել իր ներկայ կազմը, նոր նախարարներու յաւելումով, զանազան պաշտօններու փոփոխումով եւ կամ հրաժարումով »։

Միեւնոյն ատեն կը հերքուէր թէ կառավարութիւնը կը խորհի ելմտական նոր ծրագիր մը ներկայացնել ուրբաթ օր եւ խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրել այսօր, շաբաթ, ֆրանքը հաստատուն վիճակի մը վերածելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլոր բոթ-լուրերը մեծապէս ազդեցին սակարանին վրայ, մէկ անդամէն բարձրացնելով մասնաւորապէս պետական արժեթուղթերը։ Բոլորն ալ ֆրանսական արժեթուղթ կը փնտռէին եւ ծախողները չէին կրնար գոհացում տալ գնողներուն։

Սակարանի միջնորդները պնդած ըլլալով շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի վրայ, սակարանը պիտի փակուի շաբաթ օրերը, սկսելով այսօրուընէ։ Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի օգտուի այս դադարէն, ծանուցանելու համար իր ելմտական նոր անօրէնութիւնները, որոնց գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ վերահաստատել վստահութիւնը՝ թէ երկրին մէջ եւ թէ դուրսը։

Իրազեկներ կը պնդեն թէ կառավարութիւնը այն եզրակացութեան յանգած է որ ֆրանքին ոսկի արժէքը այլեւս անորոշ պէտք չէ մնայ, այլ ամրանայ 46 միլիկրամի վրայ։ Այս գործողութիւնը կրնայ 4,000,000,000 ֆրանքի շահ մը ձգել պետական գանձին։ Արդ, եթէ ֆրանքին գինը հաստատուն վիճակի կը վերածուի, ինքնին կը ջնջուի անոր երաշխաւորութեան գումարը՝ 10,000,000,000. որով կառավարութիւնը տրամադրելի կ'ունենայ 14 միլիառ ֆրանք, թեթեւցնելու համար ելմտական դժուարութիւնները։

Դարձեալ նոյն աղբիւրէն կը պնդեն թէ կառավարութեան ելմտական խորհրդական (ոչ թէ նախարար) պիտի նշանակուի Փրօֆ. Շառլ Ռիսթ, երբեմն փոխատեսուչ Պանք տը Ֆրանսի (եւ Պանք Օթոմանի), որ մեծ համբաւ կը վայելէ իբրեւ տնտեսագէտ։ Ֆրանսայի սեղանաւորական շրջանակները նպաստաւոր տեղեկութիւններ ստացած են նաեւ Մ. Նահանգներէն, այն իմաստով թէ որ եւ է բարեփոխում համակրութեամբ պիտի ընդունուի։

*** «Էքօ տը Փարի» կը գրէ թէ Պ. Լէօն Պլում յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ, բացատրելու համար թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ կը գտնէ աւելի ազատութիւն շնորհել դրամատէրներուն, «իբրեւ փորձ»։ Այս առթիւ, մասնաւորապէս պիտի ծանրանայ ազգային պաշտպանութեան վրայ որ վտանգուած է ոսկիի եւ դրամագլուխներու արտահոսումով։

Ժողովուրդը անձկանութեան համար

Զինուորեալ ազգի բանաձեւը քուէարկելէ վերջ, Ֆաշական Գերագոյն խորհուրդը զբաղեցաւ «աճեցքը եւ բազմացէք» խնդիրներով եւ այդ մասին ալ բանաձեւ մը քուէարկեց։ Նախապէս կը կարծուէր թէ յեղափոխական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, բայց քուէարկուած բանաձեւը այդ իմաստը չունի։ Ահա բանաձեւին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1. Նախապատուութեան իրաւունք՝ աշխատանքի եւ պաշտօնի համար՝ բազմանդամ ընտանիքներու պետերուն, նկատելով որ հայրենիքին համար բացառիկ պարագաներու մէջ, զոհողութեանց գլխաւոր ծանրութիւնը կ'իյնայ բազմանդամ ընտանիքներու վրայ եւ ամէնէն աւելի անոնք զինուոր կը ճարեն։

2. Հաստատել ընտանեկան քաղաքականութիւն մը (հաւասար աշխատանքի եւ հաւասար արդարութեան համար, վճարումը պէտք է համեմատական ըլլայ ընտանեկան հոգերուն)։

3. Փոխել ներկայ օրէնքը, աւելի հաստատուն վիճակի մը մէջ դնելու համար բազմանդամ ընտանիքները։

4. Ամուսնութեանց համար փոխառութիւններ եւ ամուսնական ապահովագրութիւններ հաստատել երիտասարդ աշխատաւորներու համար։

5. Հաստատել բազմանդամ ընտանիքներու ազգային ընկերակցութիւն մը։

Այս կէտերը եւ ուրիշներ հիմ պիտի ծառայեն կարգ մը նոր օրէնքներու մշակման համար։ Այս առթիւ Գերագոյն Խորհուրդը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ ժողովուրդի անձկան հոգը խնդիրներուն խնդիրն է, քանի որ առանց անոր չկայ ոչ երիտասարդութիւն, ոչ զինուորական ուժ, ոչ տնտեսական ծաւալում, ոչ ալ ապահովութիւն հայրենիքի ապագային համար։

Իրազեկներ գիտել կու տան թէ Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին յանձնարարութիւնները ներշնչուած են հին Հռոմի օրինակներէն, մասնաւորապէս Օգոստոս կայսեր կատարած փորձերէն։

ԱՍԻԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀՈԳԵՐԸ

Գերմանական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ

«ԴԷՊԻ ՊԱԼՔԱՆ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ»

Երէկ թարգմանած էինք «Լ'Էօվր»ի քաղաքական աշխատակիցին գրութեան առաջին մասը։ Ստորեւ՝ մնացեալը, ուր ամբողջովին երեւան կու գան Ֆրանսայի մտահոգութիւնները՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ապագայ գործունէութեան մասին։ Ուշագրաւ է որ Թուրքիոյ հանդէպ այս փաղաքշական հրատարակութիւնները տեղի կ'ունենան ճիշդ այն ատեն երբ կրկին սեղանի վրայ է Աղեքսանտրէթի խնդիրը...

Գալով գերմանական ազդեցութեան Թուրքիոյ մէջ, այժմ բաւական զօրացած է, այն աստիճան որ արդէն իսկ թուրք մամուլին մէջ կորովի բողոքներ կ'երեւան կարգ մը արարքներու դէմ։ Այսպէս, Պոլսոյ «Թան» լրագիրը վերջերս կը հրատարակէր թուրք գրագէտ Սուատ Տէրվիշի բողոքները հիթլերականներու գրգռիչ դիրքին դէմ, Պոլսոյ մէջ, մասնանշելով հիթլերական բարեւը եւ հիթլերական համազգեստ Բերայի ճերմակ պահակներու ճաշարաններուն մէջ։ Սուատ Տէրվիշ ապա կը պարզէ գերմանական մեթոտները թուրք սինէմաներուն մէջ եւ կը գրէ.—«Ալ կը բաւեն սինէմաներու մէջ ֆաշական ցոյցերը եւ զօրահանդէսները, ալ կը բաւեն գերմանական մշակոյթին եւ Հիթլերի, Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի ճառերը։ Այս «այժմէութիւնները» ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ քարոզութիւն»։

«Աքշամ» թերթն ալ «Գերմանիա եւ նեղուցները» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, երեւան կը հանէ Գերմանիոյ վերապահումները Տարատնէլի համաձայնութեան մասին ? եւ կը գրէ.— «Եթէ գերմանական պահանջներու մասին շրջած զրոյցները հաստատուին, թրքական կառավարութիւնը անշուշտ պիտի չյետաձգէ Գերմանիոյ տալու պարտ ու պատշաճ պատասխանը»։

Թուրք երեսփոխան մը, Ասըմ Ուս (Մէհմէտ Ասըմ) երեւան կը հանէ գերմանական առեւտուրին չահագիտական հանգամանքը, որ կ'օգտուի Թուրքիոյ մէջ իրեն տրուած վարկէն ապրանք գնելու համար ճղճիմ գիներով եւ յետոյ զանոնք բարձր գինով ծախելու արտասահմանի մէջ, Թուրքիոյ նախկին յաճախորդներուն։

Գերմանիա մեծաքանակ ապրանք կը գնէ Թուրքիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ, վճարելով կասկածելի ռայխս-մարքեր։ Ան գրեթէ մենաշնորհի վերածած է իր արտադրութեանց վաճառումը այս երկիրներուն մէջ, զոր կարելի է կոչել «Գերմանիոյ քօղարկեալ գաղթավայրերը», կ'աւելցնէ թուրքերէն «Թանի» քաղաքական քրոնիկագիրը։

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ մինչեւ ուր հասած է գերմանական թափանցումը Թուրքիոյ մէջ։

Մնաց որ, Նացի կուսակցութեան պաշտօնաթերթը երէկ Պերլինի մէջ կը հրատարակէր խմբագրական մը, որ կը յայտարարէր կարճ ի կարճոյ.— ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՆԱՅԻ ԴԷՊԻ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ։ ՇԱՏ ՋԱՆՑԱՆ ԴՈՒՌԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷ ԼԱՅՆՕՐԷՆ ԲԱՑ ԵՒ ՑԵՏԱԳԱՅԻՆ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱՅ ՔՇԵԼ ՔԱՇԵԼ ԱՆԳԼԻԱՑԷՆ, ԳՏԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ ՆԱԽԱՆԻՒԹԵՐԸ ՈՐՈՆՑ ՇՆՈՐՀԻՒ ԱՑԼԵՒՍ ՊԻՏԻ ՁՓՆՏՌԷ ԼՈՆՏՈՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ »։

Այսպէս ուրեմն, եւրոպական քարտէսը եւ 1914ի ասիական ու արեւելեան քարտէսները գրեթէ ամբողջովին վերակազմուած են

Այսօր, Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի մէջ կնքուած դաշնագրով կերպով մը նախապատերազմեան Թուրքիան է որ պիտի նպաստէ, թերեւս առանց ուզելու, Գերմանիոյ մղումին դէպի Պաղտատ, ինչպէս կը խոստովանի ուրիշ գերմանական թերթ մը։

Պալքանները այս անգամ ակամայ կը նպաստեն Պերլինի աւանդական « Տրանկ նախ Օսթէնին (դէպի Արեւելք), որուն նոր յառաջդիմութիւնները կրնանք դժբախտաբար արձանագրել ամէն օր։ Բազմաթիւ հարաւային Գերմանացիներ յաճախ կը մեկնին Չեխոսլովաքիայէն, Տրեզտէն երթալու համար։ Անոնք կուսակիցներն են գերմանասէր հոսանքին եւ Գերմանիա կ'երթան մասնակցելու կամ զինուորական մարզանքներու եւ կամ ռազմափորձերու։ Գերմանացիները կը կրկնեն թէ անոնցմով պիտի կազմեն «ազատ բանակ» մը։ Ասկէ զատ, ամբողջ Սաքսոնիոյ մէջ սահմանապահներու, այս նորատեսակ զինուորներու հաւաքումը մեծապէս աւելցած է վերջին շաբաթներու ընթացքին, իբրեւ թէ ապահովելու համար Չեխոսլովաքիոյ գերմանական սահմանը։

Ամէն պարագայի մէջ, ասիական նոր դաշինքը — եթէ Ֆրանսա, Անգլիա, Ռուսիա անոր չընծայեն իրենց ամբողջ արթնութիւնը եւ չլարժին ամուր, ճկուն եւ հաշտարար քաղաքականութեամբ մը — ապահովաբար պիտի կազմէ կարեւոր խաղաթուղթ մը Պերլինի եւ Հռոմի խաղին մէջ, երկու պետութիւններ որոնց բոլոր ճիգերը կը ձգտին սերտ յարաբերութիւն մը հաստատել Էնկիւրիի մեծ Հանրապետութեան հետ, որ ժամանակին այնքան փնտռեց Ֆրանսայի զինակցութիւնը։

Նաւատորմին վերջը թանակը

Գրած էինք թէ անգլիական կառավարութիւնը 105,065,000 ոսկի կը նախատեսէ նաւատորմին ծախքը, նոր տարեշրջանին համար։ Կառավարութիւնը ներկայացուց նաեւ բանակին նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 63,120,000 ոսկիի գումար մը,— 7,239,000 ոսկի աւելի՝ անցեալ տարուան վրայ։ Մասնագէտներ գիտել կու տան թէ բուն յաւելումը շատ աւելի մեծ է, քանի որ պատերազմական նախարարութիւնը սովորական վարկէն զատ, 19,054,000 ոսկի եւս կը պահանջէ ծրագրուած փոխառութենէն։

Կանոնաւոր բանակին թիւը պիտի ըլլայ 168,900, առանց հաշուելու Հնդկաստանի բանակը։ 1936ին 158,400 էր թիւը, իսկ 1914ին՝ 186,000։ Մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, սպաներու պակասը լրացնելու համար։ Միեւնոյն ատեն պիտի շինուին 14 զինագործարաններ, ամբողջ երկրին մէջ, 16,164,000 ոսկի ծախքով.

Իտալիոյ նոր օդակայանները

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ 20,000 բանուորներ կ'աշխատին ամբողջ Իտալիոյ, Սարտենիոյ, Սիկիլիոյ եւ շրջակայ մանր կղզիներուն մէջ, նոր օդակայաններ հաստատելու համար։ Կայաններ կը հաստատուին նաեւ Ադրիականի կղզիներուն մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

Բ.

Մոսոխները եւ Թալիպները հաստատուած էին Բարձր Հայքի մէջ, Արտաշէս զանոնք հպատակեցուց: Այս նահանգը կ'արտադրէ արմտիք, ունի պարարտ արօտատեղիներ եւ մինչեւ իսկ քարիւղ եւ հանքածուխ: Իր կեդրոնատեղին Կարին արեւելքէն պաշտպանուած Տումլու - Տաղ, Տէվէ - Պօյուն - Փալանթէօքէն - Թալիպլաղ գծով, բոլոր ռազմագէտներու կարծիքով, Փոքր Ասիոյ բանալին է, իր դիրքը փորձանք մը եղած է հայ ժողովուրդի գլխուն, որովհետեւ Փոքր Ասիոյ մէջ հաստատուած պետութիւնները, ռազմագիտական նկատումներով անհրաժեշտ կը համարին անոր գրաւումը, իր արեւելեան կողմը բարձրացած բնական ամրոցներուն եւս պաշտպանուած, կ'ամրանան, բնական դիրքերը կ'օժտեն և կրկնապատկելով արուեստական ամրութիւններով, որոնք յետագային յենարան կը ծառայեն Հայաստանի դէմ կատարուելիք ոտնձգութիւններու: Մանաւանդ որ արեւմուտքէն Բաբերդէ, Երզնկայէ եւ Քղիէ Կարնոյ վրայ եկող թշնամիին դէմ չկայ որ եւ է լուրջ պատուար: Արեւելքի աշխարհակալներն ալ անոր տիրանալու համար, կը ջանան Հայաստանը հպատակեցնել:

Արտաշէս աւելի յառաջ շարժելով Կատաոնները դուրս նետեց Երզնկայի պտղաբեր հովիտէն, ուրկէց կ'անցնի Հայաստանը Անատոլուի կապող ամէնէն կարճ եւ յարմար ճանապարհը:

Ցետոյ հայկական զէնքը դարձաւ դէպի հարաւ, Սելեւկեանները Ծոփքէն վանելու համար, (Խըրուխ, Բէրվարի): Ջուխ լերանց եւ Պօհտան Սուի միջեւ սեղմուած լեռնային շրջան մըն է, ըստ Վ. Քինէի ունի հարուստ անտառներ, աղ, որթատունկ, պտուղներ եւ մինչեւ իսկ քարիւղ:

«Օժտուած բնական ամուր դիրքերով (Լէօ), որոնք զօրեղ յենարան մըն էին Ծովքէ - Աղերդ - Բիթլիս ուղղութեամբ Հայաստանի վրայ արշաւող թշնամիի մը շարժումները, ձեղքելի հիւսիսէն, 'աղմին մէջ խեղդելու համար: Այս կերպով' Հարաւի աշխարհակալները կը ամփոփին Տիարպէքիրի վիլայէթին մէջէն դէպի Արածանիի հովիտը երկար շրջան մը ընել:

Արտաշէս Հայաստանը օժտեց տիպար մայրաքաղաքով մը, Արաքսի մէկ պտոյտին եւ Մեծամօրիկ գետակի խառնուրդին միջեւ պարփակուած եւ չորրորդ կողմէն պաշտպանուած պատուարով, խրամով եւ բլուրով մը: Յատակագիծը յղացուած էր Աննիբալի կողմէ, որ Հռոմէն պարտուելէ յետոյ Հայաստան փախած էր: Ըստ Լէօի «Արտաշատ մօտ ատենէն դարձաւ Արեւելքի բարգաւաճ կեդրոններէն մին», իր աւերակներուն մօտ կը բարձրանայ ներկայիս Դամարլու աւանը:

Ն. Ք. 165ին Սելեւկեաններու Անտիոքոս Եպիփան թագաւորը Եփրատը խոշոր բանակով մը անցաւ, յաջողեցաւ Արտաշէսը գերի բռնել: Արտաշէս հաշտութեան որոշ պայմաններու փոխարէն գնեց իր ազատութիւնը: Ն. Ք. 163ին օգտուելով Ծոփաց աշխարհի Զարեհ թագաւորին մահուընէն, յարձակեցաւ անոր որդւոյն Միհրուժանի վրայ, այս վերջինը Կապադովկիոյ Արիարաթ թագաւորին օժանդակութեամբ կրցաւ մնալ իր գահոյն վրայ:

Արտաշէս այս երկու անյաջողութիւններուն վրէժը լուծեց Անտիոքոս Եպիփանէն, Մարկոս Տիմարքոս սատրապին օգնութեամբ Սելեւկեաններու երկիրը մինչեւ Եփրատ ասպատակելով (Ն. Ք. 161). Որմէ յետոյ հանգիստ սրտով կնքեց իր մահկանացուն, ժողովուրդէն շատեր իր դագաղին վրայ անձնասպան եղան: (Հ. Ց. Աստուրեան եւ Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան).

Արտաշէսի յաջորդներէն Արտաւազդ զօրեղ դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ Պարթեւներու Միհրդատ Բ. հզօր արքային որ աշխարհակալած էր Իրանը եւ Իրաքը, բայց ըստ Հ. Ս. Տ. Մովսէսեանի պարտաւորուեցաւ իր եղբօրորդին Տիգրանը պատանդ տալ եւ ընդունիլ անոր անուանական գերիշխանութիւնը: Որմէ յետոյ զոհ գնաց դաւադրութեան նախարարներուն, որոնք որսի օր մը զինքը գլտորեցին Մասիսի վիհերէն միոյն մէջ: Իր եղբայրը Տիգրան Բ. թագաւորեց (Ն. Ք. 98—95):

Եւ ահա Ն. Ք. 95ին, Մեծն Տիգրան որ պատանդ տրուած էր Պարթեւներուն արքունիքը, 70 հայկ. հովիտները անոնց զիջելով, գնեց իր ազատութիւնը եւ եկաւ բարձրանալու Հայաստանի գահուն վրայ:

Ասիոյ այս մեծագոյն թագաւորը (Կիկերոն), Հայոց պատմութեան մէջ պիտի հաստատէր եզակի երեւոյթ մը (Լէօ) որ դժբախտաբար տեւեց միմիայն 15 տարի եւ անգամ մըն ալ չկրկնուեցաւ «հայկական կայսրութիւն»: Մեծն Տիգրան Հայոց պատմութեան ամէնէն փառաւոր եւ ամէնէն հզօր դէմքն է, Պապուն Արտաշէսի նման զինուոր - թագաւոր, միշտ ձիուն վրայ եւ միշտ հայկական բանակի գլուխը, բաժնելով զինուորին լաւ եւ գէշ օրերը: Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան Մեծն Տիգրանի շրջանը կը կոչէ «դիւցազնական ոսկեդար»:

Մեծն Տիգրանի օրով Պարթեւները կ'իշխէին Իրանի եւ Իրաքի վրայ: Հռոմայեցիները արեւմտեան Փոքր Ասիոյ վրայ (Իզմիր, Պէրգա, Պալըքէսիր, Պրուսա): Հայաստանի հիւսիսը Միհրդատ Եւպատոր կ'իշխէր Պոնտոսի հզօր պետութեան վրայ (Սինոպ, Սամսոն, Տրապիզոն, Պաթում, Փոթի, Երզնի մէկ մասը եւ Փոքր Հայքի Թոքաթ, Ամասիա, Մարզուան, Սեբաստիա ու Շապին Գարահիսար շրջանները): Բնակիչները Պոնտոսի մէջ Յոյն էին, Փոքր Հայքի մէջ Հայեր: Պոնտոսի ու Հռոմի միջեւ Փոքր Ասիան իրենց մէջ կը բաժնէին փոքրիկ պետութիւններ, որոնք իրենց գոյութիւնը քաշ տալու համար կը կառչէին Հռոմի քղանցքներուն: Մինչ Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ կ'իշխէին Սելեւկեանները:

Միհրդատ որուն նպատակն էր Հռոմը Փոքր Ասիայէն եւ Յունաստանէն դուրս նետել եւ հոն հաստատել Պոնտոս - յունական ընդարձակ կայսրութիւն մը, Գորդիոսը Հայաստան ղրկելով Տիգրանի հետ դաշնի դաշինք մը կնքեց, որուն տրամադրութեամբ Տաւրոսի եւ Անդրտաւրոսի հարաւը կ'իյնար Տիգրանի աշխարհակալութեան մարզին մէջ, մինչ հիւսիսը վերապահուած էր Միհրդատի ախորժակին.

Տիգրան անմիջապէս գործի սկսաւ, տեսանք թէ Ծոփաց աշխարհին մէջ հաստատուած էր ուրիշ հայ թագաւորութիւն մը որ վտանգաւոր երկուութիւն մը կը ստեղծէր հայ հողի վրայ: Հայկական բանակը արշաւեց Ծոփաց աշխարհ անոր թագաւորը Արտանէսը սպաննեց եւ Տիգրան դարձաւ Հայաստանի միակ տէրը (94): (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան):

Ծոփաց աշխարհի մէջն են Կապան Մադէնի արծաթախառն կապարի, Արղնի պղինձի եւ Զմշկածագի հանքային հանքերը: Հիւսիսային կողմը կը բարձրանայ Տէրսիմի լեռնազանգուածը: Իսկ Խարբերդ աշխարհագրական կարեւոր հանգոյց մըն է կապուած Սվազի, Կիլիկիոյ, Տիարպէքիրի, Կարնոյ եւ Արածանիի հովտով ալ հայկական բարձրաւանդակին հետ: Քղիի ճանապարհը փակելով կ'ապահովէ Կարնոյ հարաւային թիկունքը, բայց չի կրնար յենարան ծառայել շրջանին շարժումներու Երզնկա - Տրապիզոն եւ Մալաթիա - Հռոմկլա ճակատներով Հայաստանի դէմ շարժող թշնամի բանակներուն դէմ: Որովհետեւ Խարբերդէն - Տրապիզոն եւ Խարբերդէն - Հռոմկլայ երկիրը բաւական լեռնային ու դժուարանցանելի ըլլալով, թշնամին ժամանակ կ'ունենայ խուսափելու: Բայց արեւմուտքէ եկող թշնամի մը երբ այս շրջանը գրաւէ, կրնայ ազատօրէն օգտագործել Երզնկան, Արածանիի հովիտը մինչեւ Մուշ եւ Քղի զինուորական նպատակներու համար:

Ն. Ք. 93ին սկսաւ Տիգրանի եւ Միհրդատի արշաւանքը դէպի Կապադովկիա որուն թագաւորն էր Հռոմի խամաճիկը Արիոբարզան: Ահաւասիկ հայկ. բանակին դէրը Կապադովկիոյ մէջ՝ ամփոփելով Զամչեանի Հայոց պատմութենէն եւ Հ. Ս. Տ. Մովսէսեանէ:

Հայերը 93ին Կապադովկիա մտնելով, վանեցին Արիոբարզանը, Հռոմայեցիները Սիլլան ղրկեցին Կապադովկիա, որ հայկական զունդերը մինչեւ Եփրատ հալածելով, Արիոբարզանը նստեցուց իր գահուն վրայ: Սիլլա Հռոմ ղրկեց հետեւեալ պատգամը. «Եկայ, տեսայ, յաղթեցի», բայց Հայոց Միհրան եւ Բագուաս զօրավարները կրկին Կապադովկիան գրաւելով, անոր գահուն վրայ բարձրացուցին Միհրդատի որդին Արիոբարզանը, Հռոմայեցիները նոր բանակ մը եւս ղրկեցին, որուն մէկ մասը կը գտնուէր Ակուղիոս Մանէոսի հրամանին տակ, կը բաղկանար 4000 հեծելէ եւ 40000 հետեւակէ. հայկ. զօրասիւն մը ջախջախիչ պարտութեան մը մատնեց Հռոմայեցիները, սպաննելով 10,000 հոգի եւ մնացեալները ցիրուցան ընելով: Ակուղիոս միայնակ փախաւ եւ շունչն առաւ Պերգամոն, որմէ յետոյ Հայերը Կապադովկիան Միհրդատի ձգելով քաշուեցան, իրենց զէնքը Պարթեւներու դէմ դարձնելու համար. Հռոմայեցիք առիթէն օգտուելով վերահաստատեցին իրենց նախկին դրութիւնը (-89)· Հայ - պարթեւական պատերազմը երկար չտեւեց. հայկական բանակները ամէն կողմ հուրի եւ սուրի մատնելով հասան Նինուէ եւ Արբելա, հայկական ուրիշ զօրաթեւ մը յանդուգն եւ խիզախ շարժումով մը կտրեց Քիւրտիստանի լեռները եւ գրաւեց Եկբատանի միջնաբերդը, Պարթեւները ստիպուեցան հաշտութիւն խնդրել, Հայերու վերադարձնելով 70 հովիտները, Տիգրանի զիջելով արքայից արքայի տիտղոսը: Մինչ Հայաստանի գերիշխանութեան տակ կը մտնէին Կորդուաց աշխարհ, Մծբին, Ուրհայաստանը. Ատրպատականը (որուն թագաւորը ամուսնացաւ Տիգրանի աղջկան հետ) եւ Ասորեստանը (նոյն աղբիւրները եւ Լէօ):

ԱՐԱՄԱԶԴ

ՏՐՏՈՒՆՋԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Վերջերս այս սիւնակներուն մէջ ցաւ կը յայտնուէր թէ ռուսական եւ հայկական երաժշտահանդէսի մը մէջ հայ հասարակութիւնը իր բացակայութեամբ կը փայլէր:

Երկու շաբաթ առաջ, Համազգայինի սարքած թատերական դասախօսութիւնը հանրութիւնը դարձեալ իր բացակայութեամբ քաջալերեց:

Այս իրողութիւնը յաճախ կը կրկնուի մեր մէջ ու ամէն կողմ գանգատներ կը բարձրանան եզրակացնելով թէ ժողովուրդը անտարբեր է արուեստի գործերուն հանդէպ:

Բայց քիչ մը ուշադրութիւն դարձնենք. շատ անգամ որո՞ւնն է յանցանքը, հանրո՞ւն թէ կազմակերպիչներուն: Կազմակերպողները մի՞թէ ամէն տեղ ու ամէն ատեն կ'ընեն պէտք եղածը, ատա՞կ են ընելու ատիկա: Հանդէս, խաղ, ներկայացում, հաւաքոյթ կազմակերպել այնքան ալ դիւրին բաներ չեն:

Ցայտագրի մը կազմութիւնը արդէն ինքնին բարդ խնդիր է, եւ հմտութիւն, նրբամտութիւն, գուշակելու կարողութիւն կը պահանջէ: Ցայտագիրներու մէջ խճողումները, կրկնութիւնները յաճախադէպ են: Պէտք է ունկնդիրներու ջիղերուն խնայել գիտնալ: Անհեթեթութիւնները չեն պակսիր, պատշաճութիւնը միշտ չէ յարգուած:

Անգամ մը ներկայ եղած եմ, օրինակ հայ նահատակ գրագէտի մը սգահանդէսին: Նուագի բաժինը «Նօտ տը Ֆիկարօ» նուագեց: Ուրիշ օր մը յայտագրին իր մասնակցութիւնը բերել հրաւիրուած էր օտար դաշնակահարուհի մը: Վերջին վայրկեանին միայն տեսնուեցաւ որ սրահը դաշնակ չունէր:

Ցետոյ, կազմակերպողները պէտք է նկատի ունենան հասարակութեան հակումները, պահանջներն ու տրամադրութիւնները եւ ըստ այնմ կշռեն, դասաւորեն իրենց տալիքները: Պէտք է լաւ մտածել հանդէսին օրն ու ժամը որոշելէ առաջ, խաչաձեւումներու տեղի չտալու, արգելքներէ խուսափելու համար: Եթէ ձմեռ է, պէտք է հսկել ջեռուցման միջոցներուն վրայ, որպէսզի առողջ գալով հիւանդ դարձողներ չըլլան

Ցետոյ ամէնէն կարեւոր պարագան, փրոփականտը կամ ռէքլամը պէտք է նախապէս ուսումնասիրուին, կէտ մը որուն շատ քիչերը հոգ կը տանին մեր մէջ, որ սակայն ամէն ձեռնարկի յաջողութեան համար անհրաժեշտութիւն է: Վերջին տարփողանքները անօգուտ են ու անոտի: Հետաքրքրութիւնները չարթննար ժողովուրդին մէջ, պէտք է զայն արթնցնել գիտնալ, մանաւանդ երկրի մը մէջ ուր թերթերու, ռատիոյի եւ շարժանկարի հսկայական տարածումը ընկերութեան առօրեայ կեանքը կը հալածեն անդադար: Պէտք է պատշաճ ծանուցումներով թերթերու մէջ, յայտագիրներով, պարզ զեկոյցներով թէ յօդուածի ձեւով շահագրգռութիւն արթնցնել: Աւելորդ է ըսել որ պէտք է վճարուին ատոնք: Պէտք չէ մոռնալ որ զինադադարի շրջանը չէ որ կ'ապրինք, ոչ ալ Պոլսոյ մէջ: Պատերազմին դասերը ուսումնասիրուեցան ու կեանքը նոր ուղղութեամբ շարժելու հետամտութիւն կայ: Միջավայրին ազդեցութիւնը արդէն զգալի է: Պէտք չէ վախնալ պոռոտախօս ռէքլամներու ի տես հեգնական ժպիտներ ունեցողներուն վրայ, պէտք է ուշադիր ըլլալ մանաւանդ յուսախաբ չընել եկողները

Միթէ այս ամէնը գործադրուա՞ծ են, երբ կը գանգատուի թէ հանրութիւնը անտարբեր կը գտնուի: Դժբախտաբար ոչ: Կազմակերպութեան պակասը, կարգապահութեան պակասին պէս, շատ մեծ է մեր մէջ, խիստ քիչ բացառութիւններով: Հանրութեան յառաջացուած հանդէսներուն մէջ մանաւանդ, յաջողութիւն ձեռք բերելու համար մասնաւորաբար ուշադրութեան արժանի կէտեր կան: Ժողովուրդին հոգեբանութիւնը պէտք է լաւ ճանչնալ: Մեր սիրած բաները անոր պարտադրելով չէ որ յաջողութիւնը պիտի ապահովենք:

×

Ձեռնարկներ կ'ըլլան այս միջոցին ժողովուրդը արուեստի հերոս ընելու համար:

Որքան տխմարութիւն կայ այս բարութեան մէջ: Մտաւորական վարպետները կը կարծեն թէ բանաստեղծութեան, երաժշտութեան, թատրոնի կամ նկարչութեան ճաշակը քերականութեան կամ աշխարհագրութեան պէս դասընթացքներու մէջ կը սորվուի: Պահ մը ենթադրենք նոյնիսկ թէ այդպէս ըլլար, ու քանի մը գործաւորներու քիչ թէ շատ սքանչացումը շարժէր: Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի որ ժողովուրդը մեր սիրածը չսիրէ: Միթէ ժողովուրդն ալ նոյնքան իրաւունք չունի՞ պահանջելու մեզմէ իր խանդավառութեան մասնակցիլ: Գեղեցիկը այն բանն է որ կը յուզէ մեզ: Բայց մենք կը յուզուինք մեր յուզական ընդունակութեան չափով միայն եւ մեր ջղային դրութեան վիճակին համեմատ:

Գեղեցկութեան առջեւ անզգայութիւնը առողջ մարմնի, բնականոն ուղեղի գոյութիւնը պիտի վկայէր, ուր ջղային հոսանքները ուղղակի իրենց նպատակին կ'երթան առանց խառնումներու, բայց այս վիճակը հազուագիւտ ըլլալ կը թուի: Ամէն մարդ ատակ է որոշ գեղեցկագիտական յուզումներ ստանալու եւ ամէն ոք ծարաւի է անոնց: Բայց ոչ ոք կը մտահոգուի այդ յուզումներուն որակով: Յուզում, ահա կարեւորը: Հանդէսներ կան, գործեր կան, արուեստագէտներ կան որոնք յուզումներու փոթորիկներ կը յարուցանեն, յաջողութիւնը հոն է ահաւասիկ: Գործ մը որքան շատ հիացում ընդունի, այնքան կը գեղեցկանայ ամբոխին համար, այնքան աւելի կ'ապրի եւ յուզական ալիքներ կ'արձակէ ամէն կողմ գինով ու հեւացող ժողովուրդին վրայ, ամբողջ մարմինը տենդի մէջ է: Արուեստին ընկերական դերն է այս: Պէտք է որ ժողովուրդը հիանայ, պէտք է որ ժողովուրդը գեղեցկագիտական յուզումներ զգայ, պէտք է որ ջիղերը դողդղան երկար թրթռումով: Կարծիքներ ընդհանրացնելու մէջ օգուտ մը չկայ, ոչ ալ հմայութիւններ սորվեցնելուն մէջ. [illegible] չափման ստիպելը շատ բան է. Այս կէտը նկատի առնուի կամ ոչ, ամէն մարդ ինք պիտի տայ իրեն անհրաժեշտ յուզումը ու լրեն պատշաճ բոլորակը

Գրական, արուեստագիտական եւ այլն [illegible]թիւնը անհեթեթ բան է: Անկա յուզումներու զուգութիւն մը կ'ենթադրէ տարբեր բնախօսական դասերու պատկանող մարդերու մէջ: Գործ մը գեղեցիկ է անոնց համար որոնց յուզումներ կու տայ: Զգայնութիւնը անուշտ է, [illegible] պէս, հոսանուտ [illegible] պէս:

Մարդիկը պէտք է ազատ թողուլ իրենց հաճոյքները փնտռելու մէջ:

Բայց արուեստը ամէն դուռ [illegible] եւ հոսէ սրուակներ ունի. վարպետ դերասանը այն է, ինչպէս պիտի ըսէր Պ. Շահխաթունի, որ գիտէ պահանջուած պահուն իր գլխուն, իր զգացական վիճակներու [illegible] դուրս քաշել խանդավառութիւն կամ զայրոյթ, ուրախութիւն կամ թախիծ ժպիտ կամ արցունք, [illegible] կամ [illegible]նանք.

Ինչ որ ալ ըլլայ աղբիւրը, գեղեցկագիտական յուզումը հարազատ է այսպէս ալ, ինչ որ ալ ըլլայ որակը, յաջողութիւնը արդարացի է: Կը խոստովանիմ թէ ես ալ իմ նախընտրութիւններս ունիմ արուեստի [illegible] ձեւին, գեղեցիկի այնինչ արտայայտութեան համար: Բայց այդ տարբեր հարց է: Խնդիրը յաջողութիւն ձեռք բերելու վրայ է:

Ա. ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՀԻՆԵՆՑԻ ԱՍՕ

Վերջերս Հայաստանի մէջ հալածանքներն ու թշուառութիւնը գերեզման իջեցրին երկար տարիներ կուսակցական, Շատախի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին սերնդի ներկայացուցիչ, անվեհեր յեղափոխական, ընկ. Հինենցի Ասոյին:

Հանգուցեալը ծնած էր Շատախի Հինենց գիւղի բարոյապէս մի բարձր ընտանիքի մէջ, 1873ին: Վաղ պատանեկութիւնից սկսելով իննսունական թուականների ֆէտայական գործերի մէջ, նրա կեանքը անցնում է մէկ միւսից յուզիչ դրուագների մէջ

Ահա իննսունական թուականներ այն ժամանակ, երբ Շատախը ենթակայ էր Տաճիկների եւ քիւրտ աշիրէթների լծի տակ, երբ թալանն ու սպանութիւնը ամենօրեայ հացն էին, Ասօն մէկը դարձաւ այն Դաշնակցական [illegible]ներից, որոնք պարբերաբար կանգ նեցին Շատախի հայութեան գոյութեան պաշտպանութեան:

Նա Խանասորի արշաւանքի հերոսներից էր, որից յետոյ դրեթէ տարիներով հեռու է մնում հայկ. օջախից եւ վարում է հայդուկային կեանք մինչեւ ապրիլեան կռիւները, որ Շատախի մռայլ հորիզոնի վրայ կուտակել էին չանթաբեր ամպեր — այն ժամանակ կազմւում է ինքնապաշտպանութեան կոմիտէ, որի մէջ անդամն է ընտրւում:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

— ո —

Նկատելի է որ հայ ժողովուրդի կողմէ մեծ գնահատանքի կ'արժանանան բոլոր այն տաղանդաւոր հայորդիները, որոնք ոտնակոխած են իրենց ցեղային գիծը ու նետուած օտար մշակոյթի եւ օտար քաղաքներու մէջ:

Եթէ դերասան Մաքսուտեան մը, որու մասին այնքան հիացումով են խօսեր ֆրանսական թատերական քննադատները, եւ որ ազնուութիւնն է ունեցեր մինչեւ վերջը պահելու իր հայ ծագումը, անդին Տիգրան Գույումճեան մը Մայըլ Արլէնի է վերածեր իր անունը: Եւ դեռ ատոնց պէս շատ շատեր...: Բայց այս կորսուածները ի՞նչ են տուած հայ ցեղին, իրենց տաղանդի ստեղծագործ աւելը հայ ցեղէն ստանալէ յետոյ: Ոչ մէկ բան: Եւ հակառակ ատոր, տղայական հպարտութիւն մը կը զգանք կորսուածներուն բանած այդ անուններուն հանդէպ, որոնք իրենց կապը կտրած են մայր բունէն: Կը յիշեմ Մաննիկ Պէրպէրեանի մէկ յօդուածը, գրուած Մայըլ Արլէնի Ֆրանսա եկած ու չարչ- մը հայ մեծահարուստներու կողմէ հիւրասիրուած ու փառաբանուած ըլլալուն: Եւ այդ քնքոյշ գրագիտուհին, առանց ո եւ է անձնական նկատումի, կարծես դառն ժպիտով մը, արտայայտիչը կը հանդիսանար յաւալի ճշմարտութեան մը. որ կ'ըսէր զլաւ է որ նետուէր ես օտար մշակոյթի մը գիրկը, այլապէս այս էֆէնտիներէն ոչ մէկը պիտի ճանչնար ու բարեւէր զիս:

Ի՞նչ դառն հեգնանք ու ինչ խոր ճշմարտութիւն այս քանի մը տողերուն մէջ:

Ինչո՞ւ այս բոլորը. Միթէ հայ ժողովուրդը չի՞ սիրեր իր մշակոյթը եւ անոր աշխատաւորները:

Կը սիրէ: Բայց կը սիրէ այնպէս, ինչպէս պիտի սիրէր իր խորթ զաւակը: Անտեսուած, լքուած, ու նոյնիսկ արհամարհուած է հայ մշակոյթին սպասարկողը եւ մանաւանդ հայ թատրոնն ու դերասանը:

Ինչո՞ւ. Քաղաքական դժբախտ զարգացումն է պատճառը, թէ տնտեսական կացութիւնը:

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը: Կը պակսի միայն, այն ուժեղ ու խոր ըմբռնումն ու սէրը, որոնք ժողովուրդներու հոգիին ու մտքին ջահերը կը վառեն, զանոնք լուսաւոր կերպով առաջնորդելու համար: Որովհետեւ մտքի ու հոգիի աղքատութիւնը, արմատն է բոլոր մեծագոյն շարիքներուն: Այդ շարիքն է, որ ցեղերը մահուան կը դատապարտէ, նախ՝ հոգեպէս ու բարոյապէս, եւ յետոյ ալ ֆիզիքապէս:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ մեր աչքերուն առջեւ ցցուած է ձուլման ու այլասերման ահաւոր վտանգը, մենք պէտք է ուժեղ կերպով կառչինք մեր մշակոյթին եւ մանաւանդ [illegible] հայկական թատրոնին:: Անիկա ամենաուժեղ զէնքն է այդ վտանգին դէմ մաքառելու համար: Դժբախտաբար գաղութներու մէջ թատերական լուրջ կազմակերպութիւն մը չունինք: Մեր աչքերը յառած ենք հայրենիքէն ներս, ուր լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ: Բայց, կը գտնուինք այն տեսակ պայմաններու մէջ, ուր ներելի չէ ծուլօրէն նայիլ, մենք պիտի կռուինք գաղութներու մէջ տարածուող այդ երկու ահաւոր վտանգներուն դէմ մեր բոլոր ոյժերով, եւ զէնքերու ամէնէն ուժեղն ու նպատակայարմարը հայ թատրոնն է:

Դժուա՞ր է ստեղծել հայ թատրոնի հոգատար մարմին մը:

Երբեք: Այն ուժը, զոր կը վատնենք գաղութներու մէջ, տեղ մը թաղական խաղցնելով, տեղ մը տէրտէր կամ վարդապետ, այդ բարոյական ու նիւթական զոհողութիւններու կէսն իսկ, բաւական պիտի ըլլար թատերական լուրջ գործ մը ստեղծելու: Եւ այսպէս ոչ միայն ցեղապահպանման մարզին մէջ լուրջ աշխատանք մը տարած կ'ըլլայինք, այլ եւ փրկած այն նորահաս տաղանդները, որոնք փոքր թիւ մը չեն կազմեր: Ներկայ պայմաններուն մէջ, ո՞ր տաղանդաւոր սկսնակը պիտի համարձակէր նետուիլ հայ թատրոնի գիրկը, իր տաղանդը արժեցնելու, եւ իր ցեղային մշակոյթի գանձարկղին իր բաժինը տալու: Պէտք է ստեղծել թատրոնի հոգատար մարմին մը, գոնէ բարոյական հոգատարութեան իմաստով, որպէսզի կարելի ըլլայ բարձրացնել հայ թատրոնի վարկը, մաքրելով հրապարակը՝ «Արշին մալ ալաններու», «Աշըգ Ղարիպներու, «Մէջտեղ [illegible]ներու նման ճաշակները փճացնող նիւթերէ, որոնք տարածուեցան գաղութներու մէջ, քանի մը անպատասխանատու մարդոց շնորհիւ: Ցաւալի է որ այս մասին աւելի յաճախ չի խօսիր մեր մամուլը: Երբեմն կը բողոքէ, երբեմն կը համակերպի:

Մէկ կողմէն կ'աշխատի ցեղը պահպանել, իսկ միւս կողմէն թոյլ կու տայ որ շարունակուի ճաշակներու այլասերումը:

Ինչպէ՞ս լռել. Չէ՞ որ լռել կը նշանակէ մեղսակից դառնալ: Ժողովուրդը կը սիրէ՞: Ժողովուրդը կրնայ շատ բաներ սիրել: Շատ դիւրին է ժողովուրդի մը գռեհիկ բնազդները շահագործել: Ո՞ւր է ուրեմն մշակոյթի մը բարոյական պատասխանատուութիւնն ու դերը:

Մենք կռիւ ունինք գաղութներու մէջ, կռիւ յանուն հայ ժողովուրդի ֆիզիքական եւ բարոյական գոյութեան: Բայց առաւելապէս ներքին կռիւ, մաքրելու համար հայ մշակոյթի ամէնէն անհրաժեշտը, հայ թատրոնը:

Ցեղերը, միայն թնդանօթով ու [illegible] կռիւներով չէ որ կը պահեն իրենց գոյութիւնը, այլ գլխաւորաբար իրենց մշակոյթով: Այդպէս է [illegible]ւած դարերէ ի վեր, այդ կ'ուսուցանէ մեզի պատմութիւնը, եւ ոչ ոք կրնայ փոխել պատմութեան ու կեանքի ընթացքը: Մեր այսօրուան ամենամեծ զէնքերէն մէկը պէտք է ըլլայ հայ թատրոնը:

ԵԴ. ՑԱՓՐԱՍՏ

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

— Տղաս, երբ աղբարիկ մը ունենաս, պիտի սիրե՞ս:

— Եթէ հօրս նման չար ըլլայ պիտի ատեմ:

— Հայրդ ինչո՞ւ չար ըլլայ, որ տղաս:

— Կը մոռնաս, մայրիկ երբ գինով նայ քեզ կը ծեծէ:

×

— Սիրելի ամուսինս, կը պարծիմ որ դուն ալ պատուանշան մը ունիս որ ես ալ փառաւորուիմ:

— Այդ ըսածդ շատերը ունին, որոնց քիչերէն եմ, շատ բաներ կան որ քիչը յարգի է:

Այրիվեան հերոսամարտի մէջ նա ղեկավարել է չատ կռիւներ, մանաւանդ Սաւ գիւղի կռուում, նա ունեցել է իր գնահատելի տեղը. չնայելու թա-ցեր եւ չրջանցի Ազոյի նման մի բուռ կռփաններ էր, որ 42 օրեայ հերոսամարտից յետոյ թշնամին իր գերազանց ուժերով պարտուած էր եւ Շատախի սրբազան լեռների վրայ ծածանւում էր ազատագրական դրօշը:

Յարգանք այդ օրերին:

Գաղթի ժամանակ, նա էլ բոլորի նման զանձացած, առանց վայելելու իր արիւնով ձեռք բերուած ազատութիւնը, գաղթի ճամբան բռնեց, սակայն նա նորից նոյն անձնուէր յեղափոխականն էր, Ջրերի ափերից, քարափների տակից հաւաքում էր նետուած որբ մանուկներին, եւ սոփողաբար տանում էր ոչ ծանրաբեռնուած մարդկանց ուժի ուժով հեռանում էր որ իր ... հասցնէն:

Նրան էլ մինչեւ էջմիածին է հասնում եւ մի քանի ամսից յետոյ, նորից վերադառնում կրկին ազատագրուած Վասպուրականը ծառայելու իր ... ժողովրդին — ուր մնում է մինչեւ 918 թուի գաղթը Աւարայրի դաշտում: Նա մասնակցել էր այն բոլոր կռիւներին եւ դժուարութիւններին, որոնք անցան Վասպուրականի վրայից: Վասպուրականից մինչեւ Գաքուպա ընկ. Շաղոյեանի ղեկավարութեամբ նորից նա մասնակցում է բոլոր կռիւներին, դժուարութիւններին, որոնք ընկած էին գաղթի ճանապարհի վրայ:

Երկու տարի նա տարաւ հարաւային խորշակը տեսաւ նա Տիգրիս գետը, կուշտ խմեց այդ հարազատ ջրից — սակայն ափսոսաց որ ծուէնի է եկել տար հողի վրայից խմելու:

Աշխի յաջողութեան դէպքում, նա Միջագետքից մեկնում է դէպի հայ ժողովրդի դարաւոր երազած անկախ Հայաստանը. բայց աւա՜ղ, նախ քան հասնելը, Հայաստանը գրաււում է ռուսական կարմիր աշխարհակալութեան կողմից, նա այլ եւս վերադառնալ չի կարողանում, գնում է Աշտարակի շրջանը Ագարակ գիւղը եւ ուսուցանում է մինչեւ վերջերս ու կնքում իր մահկանացուն:

Հանգուցեալը 40 տարուան Դաշնակցական անցեալ ունէր. եւ Վասպուրականցիների շրջանում վայելում էր մեծ համակրանք:

Նա, որպէս գաղափարի մարդ աչատ էր. եւ անսպառ էր անդամ ..., ... կատարողների հանդէպ. նա իր հերոսութիւններով բնաւ մեծամտօ չէր եւ ապրած էր լի ազգային անձնուրացութիւններով.

Երկար ժամանակ նա կրեց Ձեկայի բանտը եւ նրա հալածանքները:

Թրքահայաստանի մէջ մենք տուել ենք բազմահազար զոհեր, սակայն պատմութեան մեծածաւալ արիւնոտ էջերը չփակուեցին. եւ կարմիր սուլթանների պախարը լրացնում են կարմիր հաւատաքննիչները: Հանգուցեալ Արտաշէս Միրզոյեանի նման, հարիւրաւոր Դաշնակցականներ Ձեկայի մութ նկուղների մէջ, մի կուռ ազատ օդի կարօտ մահացան. Շատախցի Մնացոյի պէս հարիւրաւոր գաղափարականներ, հեռաւոր սիպերիական տանջարաններում քաղցած ու ցրտահար եղան: Մոկացի Գրիգորը եւ հարիւրաւոր հերոսներին չեկիստ գործակալները դաւադրաբար մեռցուցին. եւ անհ այդ հերոսական ճանապարհի վրայ եւ միեւնոյն դաւադրական միջոցներով զոհ նաց Հինենցի Ազօն: Նախ 1928ին կալանաւորեցին նրա հարազատ զաւակ երիտասարդ պաշտնակցական Յարութիւն Ղարիբեանին, որ ընդմիշտ կորսուեց Ձեկայի չորս պատերի մէջ. չնայած այն բոլոր դիմումներին, որոնք կատարուեցան Երեւան, Թիֆլիս եւ Մոսկուա, սակայն կարմիր մարդակերները տարրական քաջութիւն չունեցան գոնէ ծնողներին յայտնելու, թէ ինչպէս այդ ազնիւ եւ ապագայ ունեցող երիտասարդի գլուխը կերան:

Ընկ. Յարութիւն Ղարիբեանի անյայտանալը տարաբախտ հօր մահուան պատճառներից մէկը դարձաւ:

Սիրելի Ազօ, դուն ուզում էիր կրկին տեսնել Աւնօտայ լեռը: Տեսնել հօվիւ եւ հօտը, «քարից կերտուած հայ իշխանների ձեռքով» ուզում էիր խմել Աւնօտայ ջուրը. եւ հանգչել նրա յանդին, որ գոյնզգոյն ծաղիկներ զարդարէին չիրիմդ. բայց աւա՜ղ այսօր մի թումբ եւս աւելացրիր Աբազածի յանդին:

Աւնօտից մի փունջ ծաղիկ չիրմիդ վրայ. եւ յարգանք բազմատանջ ոսկորներիդ:

ՍԱՔՕ ՇԱՏԱԽՈՒՆԻ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

—·—

Գրած էինք թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են Պէյրութի մէջ, եւ խարդախութիւններ կատարուած կեանքի ապահովագրութեանց մէջ: Դժբախտաբար մեծ մասը Հայեր են:

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս առթիւ կատարուած հարցաքննութեան մասին (փետր. 23, 24 եւ 25):—

Դրամաչորթութեան ծանօթ գայթակղութեան քննութիւնները յառաջ կը տարուին խառն դատարանի Հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ: Քանի մը նոր ձերբակալութիւններ եւս կատարուեցան վերջին երկու օրերու ընթացքին:

Ձերբակալուածներէն ոմանք, որոնք Աւագուտքի բանտին մէջ առանձնացուած վիճակի մէջ կը գտնուէին, կարեւոր խոստովանութիւններ ըրած են, երեւան հանելով գեղծարարութեան ներքին ծալքերն ու գաղտնիքները: Կը կարծուի թէ նոր ձերբակալութիւններ տեղի պիտի ունենան, որովհետեւ վերջին հարցաքննութիւններէն պարզուած է որ նոյն գայթակղութեան մասնակցող բազմաթիւ մեղսակիցներ կան դուրսը:

Հարցաքննիչ դատաւոր Գ. Թէմպալ չաբաթ օր հարկ տեսած է ձերբակալումը Անդր - Նահրի Լաչինեան քահանային: Սակայն, չնորհիւ եղած միջամտութեանց ու խնդրանքներու, նոյն քահանան արգելափակուած է Առաջնորդարանի մէջ, երաշխաւորութեամբ կաթ. փոխանորդի:

** Իբրեւ թէ Հալէպ մեռած եւ Պէյրութ թաղուած Պէրթա Գույումճեան իրականին մէջ մեռած է տարիներ առաջ, տարագրութեան միջոցին: Սակայն, ճարպիկ դրամաչորթներ, անցած տարի զայն իբր ողջ ապահովագրել տուած են, ի հարկէ ներկայացնելով ուրիշ մը որ ներկայիս կ'ապրի. Ապահովագրութենէն քանի մը ամիս վերջ, դրամաչորթները ապահովագրական ընկերութեան ներկայացուցած են Գույումճեանի ժառանգորդները, յայտնելով թէ մեռած է Պէրթան եւ թաղուած Պէյրութի մէջ: Ցոյց տուած են անոր մահուան փաստաթուղթերը՝ բժշկական տեղեկագիր եւ քահանայի վկայագիր:

Հարցաքննութիւններէն հասկցուած է որ այդ երեք փաստաթուղթերն ալ կեղծ են, որովհետեւ ոչ մահ տեղի ունեցած է եւ ոչ ալ թաղում: Ըստ մեղադրուած քահանայի վերջին խոստովանութեան, պարտնայիքով տուած են իրմէ այդ թաղման վկայագիրը, մինչ բանտարկուածներէն մէկ քանին կը յայտնեն որ որոշ գումար մը խոստացած էին քահանային սոյն վկայագրի փոխարէն:

Ներկայիս ապահովագրական հինգ տարբեր ընկերութիւններու մօտ կատարուած դրամաչորթութեան հինգ արարքներ երեւան հանուած են: 1934ին ապահովագրուած է Թագւորեան անուն կին մը 200 անգլ. ոսկիի: 1935ին այդ կինը ցոյց տրուած է մեռած եւ իբրեւ ժառանգորդ ներկայացած է այժմ բանտարկուած Նարպէյ եւ գանձած գումարը: Այս պարագան կասկածը հրաւիրած ըլլալով ընկերութեան, լուր տրուած է ոստիկանութեան՝ կատարելու համար նախնական քննութիւնները:

Ոստիկանութիւնը վերջին հինգ տարուան ընթացքին ապահովագրուող բոլոր Հայերու անունները պահանջած է ապահովագրական ընկերութիւններէն:

** «Լ'Օրիան» դրամաչորթութեան խնդրի մասին կը գրէ.—

Մեր առացած վերջին տեղեկութեանց համաձայն ահա թէ ի՞նչ պարագաներու մէջ հանդուցեալ Տոքթ. Փոթուքեան խառնուած է այս խնդրին:

Դրամաչորթները «Ինիօն» ապահովագրական ընկերութեան ներկայացուցած էին Սուլթանէ Վէզիրեան անունով կին մը, բայց զայն ներկայացուցած են կեղծ փաստաթուղթերով, իբրեւ Մարթա Փոթուրլեան: Ապահովագրական ընկերութեան գործակալը իր մնայուն բժիշկին, Տոքթ. Փոթուքեանին պաշտօն յանձնած է բժշկական քննութեան ենթարկել ապահովագրուելիք ենթական: Բժիշկը կը քննէ կինը առանց կասկածելու անձերու փոփոխութեան մասին որ տեղի ունեցած էր: Ի դէպ իրեն չէր վերաբերիր ներկայացողին ինքնութիւնը ճշդել: Երեք ամիս վերջ դրամաչորթները ընկերութեան կը ներկայացնէին մահուան վկայագիր մը Մարթա Փոթուրլեանի մասին: Վկայագիրը ստորագրուած էր Տոքթ. Սայէրլեանի կողմէ:

Ընկերութեան գործակալը զարմացած բացատրութիւն կը պահանջէ Տոքթ. Փոթուքեանէն: Վերջինս կը յայտարարէ թէ, այո, ինք քննած էր ենթական եւ թէ չատ կը զարմանար որ ան մեռած է այնքան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ: Իր ժահուընէն առաջ օր առաջ Տոքթ. Փոթուքեան չուկայէն անցնելու միջոցին կը հանդիպի համբաւաւոր Քափլանեանին ու բուն կ'ընկերանար կին մը որ «Մեծ-եայն» էր, բայց յարութիւն առած: Տոքթ. Փոթուքեան անմիջապէս լուր կուտայ այս տարօրինակ հանդիպման մասին «Ինիօն»ի Փարիզի գործակալին Գ. Համըրմօղլուի:

Արդեօք որ եւ է առնչութիւն կա՞յ այդ հանդիպման եւ Տոքթ. Փոթուքեանի մահուան միջեւ: Վերջինը «Մէջ-տեղէն վերցուա՞ծ է» արդեօք:

Այդ ցոյց պիտի տայ չուտով դատական քննութիւնը»:

** Բանտարկեալները, որոնք 10 հոգի են ներկայիս Աւագուտքի բանտին մէջ, սկսած են խոստովանիլ ամէն բան: Լաչինեան քահանան որ արգելափակուած էր Առաջնորդարանի մէջ, գրկուած է Անթիլիաս:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՐԹ. ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

—·—

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի կրթական նախարարը պաշտօնին ներկայացուց բարեփոխման օրինագիծ մը, որ կը նկատուի «միակերպ դպրոցի» ծրագրին մէկ նոր նուաճումը: Ժամանակին գրեցինք թէ ինչ մեծ վիճաբանութիւններու տեղի տուաւ միակերպ դպրոցը (école unique), որ աւելի հասկնալի կը դառնայ տարբեր անունով մը,—ձրի երկրորդական կրթութիւն: Երկրորդական կրթութիւնը ձրի հռչակելով, միակերպ դպրոցին առաջեալները կ'աշխատին իրապէս աշխարհականացնել ուսումը, պետութեան բարոյական եւ ընկերային հակակչռին տակ առնել պատանի սերունդը, զայն ազատել ծնողքներու եւ կղերականներու ազդեցութենէն: Արդարեւ մինչեւ այժմ ձրի եւ պարտադիր էր միայն նախակրթութիւնը,—որով մանուկը կ'աճէր պետական նախակրթարաններուն մէջ, բաւական մը պաշար ձեռք կը ձգէր, յետոյ երբ նախակրթութիւնը կ'աւարտէր՝ կ'ենթարկուէր ծնողքին կամքին, որ նողքը զայն կը դնէր ուզած դպրոցին մէջ, կամ բոլորովին կը զրկէր դպրոցէն՝ երկրորդական կրթութեան ծախքերը ծանր գտնելով իրեն համար:

Եւ պետութիւնը չէր կրնար երաշխաւորել հակակշռուած ձեւով երիտասարդութիւն մը պատրաստելու անհրաժեշտութիւնը:

Դեռ կան ուրիշ խորունկ պատճառներ, որոնցմէ թելադրուած՝ պահպանողականները ահագին աղմուկ փրցուցին կրթական այն բարեփոխութեան դէմ, որ «միակերպ դպրոց» անունին տակ՝ կը ջնջէր դպրոցներու ստորիճանաւորումը, առեղծելու համար ուսման համայնաբաշխ դրութիւն մը: Ուղէնսի բարձրագոյն կրթութիւնը առանձնաշնորհ մը չդառնայ հարուստ եւ բարեկեցիկ դասակարգին, եւ երկրին ղեկը իրենց մենաշնորհ չդարձնեն անոնք որ չնորհիւ իրենց նիւթական միջոցներուն՝ կրնան դառնալ երկրին մտաւորական ընտրանին: Անհրաժեշտ էր ազգաս երգիքներէն, գիւղական խրճիթներէն եւ առնել այն օժտուած տարրերը, որոնք ձրի ուսումով մը զարգացնելէ վերջ իրենց կարողութիւնները պիտի կարենան օր մը վարիչները դառնալ հանրապետութեան:

Միակերպ դպրոցը այս առաջադրութիւնն է, որ կը բերէ երկար պայքարներէ վերջ

Փորձը ցոյց տուաւ սակայն, որ չէ բաւեր ձրի հռչակել երկրորդական կրթութիւնը (մինչեւ վեցերորդ դասարան), անհրաժեշտ է բարեփոխել նաեւ դպրոցներու ուսումնական ծրագիրը, միակերպութիւն մը տալու համար նաեւ ուսման: Նախ պէտք տեսնուած է նախակրթութեան առաջին աստիճանի վկայագրի քննութիւնները կատարել 11 տարեկանին, մէկ տարի կանուխ, որովհետեւ պատանիները արդէն որոշ պատրաստութիւն ցոյց կուտան այդ տարիքին:

Այս ծրագրով, սակայն, կը ստեղծուի անպատեհութիւն մը,— պատանին աւելի կանուխ, տակաւին չկազմուած, կը ստիպուի ճշդել իր ասպարէզը, ինչ որ չի կրնար հաշտ ըլլալ իրական նախասիրութիւններու եւ ընդունակութիւններու հետ:

Այս պատճառով, երկրորդ աստիճանի ուսման ուղին նետուած առնե՝ անհրաժեշտ է պատանին նախ մղել կրթական այնպիսի պատրաստութեան մը, որով կարելի դառնայ ասպարէզի ճշդումը (orientation professionnelle): Հետեւաբար երկրորդ աստիճանի ուսման սեմին պիտի հաստատուի դասարան մը, որ ուրիշ նպատակ պիտի չունենայ, բայց եթէ ճշդել աշակերտին ընդունակութիւնները: Մէկ տարի վերջ, ուսուցիչները պիտի կրնան ճշդել աշակերտին յարմարութիւնները եւ ծնողքին հետ հաշտ՝ դնել զայն երեք ուղիներէն մէկուն մէջ, որ կը բացուին այդ դասարանը աւարտողներուն առջեւ,— Դասական ուսում, արդիական ուսում, գործնական ուսում: Այս երեք ճիւղերուն միջեւ պիտի ստեղծուի հաղորդակցութեան այնպիսի աստիճան մը, որով կարելի ըլլայ մէկ հատուածէն անցնիլ միւ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

—————

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

— -

Սելանիկի «Հօրիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 փետրուար).

— « Եթէ Հայկական Դիւցազնամարտի Պատմագրքին մէջ քանդակուած ըմբոստութեան եւ ընդվզումի ուրիշ պանծալի էջեր ալ չունենայինք, 18 փետրուար 1921ի հակախորհրդային ապստամբութիւնը միայն պիտի բաւէր մեր ցեղի հերոսականը գրելու համար:

«Ավանթիւրա» կոչեցին զայն իրենց պարտութենէն կատղած բոլշեւիկները

«Եղբայրասպանութիւն» որակեցին բոլշեւիկներու արտասահմանեան գետնաքարշ թմբկահարները:

« Ավանթիւրա» եւ «եղբայրասպանութիւն» չէր, սակայն, անոնց տեսակէտով, այն զաւլումը, զոր պիղծ ու խոստմնադրուժ բոլշեւիկները, Ախներու առաջնորդութեամբ տարածեցին ծուատուած ու անպաշտպան Հայաստանի մէջ, մէկ ծայրէն միւսը, 1920ի դեկտեմբերէն մինչեւ 1921ի փետրուարը:

«Ավանթիւրա» չէ՞ր տկլոր ու չքաւոր հայ չինականին կողոպուտը, անոր պարտադրուած չարչարանքները, բոլշեւիկներու գործած ամէն կարգի ոճրագործութիւններն ու ոճիրները:

Եղբայրասպանութիւն չէ՞ր հայկական բանակի հազարաւոր սպաներուն ձերբակալութիւնն ու աքսորը, հետիոտն, ձիերու մէջէն, խարազանի հարուածներուն տակ:

Եղբայրասպանութիւն չէ՞ր հայ մտաւորականներու, հանրային գործիչներու, գրագէտներու, հրապարակագիրներու եւ հայդուկներու զանգուածային բանտարկութիւնը Երեւանի մէջ կամ այլուր:

Եղբայրասպանութիւն չէ՞ր Համազասպներու եւ իր ընկերներուն կացինահարումը Երեւանի բանտին մէջ, կամ եղբայրասպանութիւն չպիտի՞ ըլլար, եթէ ապստամբութեան քանի մը օր ալ ուշանալու պարագային, նոյն բանտին մէջ սպաննուէին տեղահանուած Օհանջանեանները, Նաւասարդեանները, Դաւրիժեանները կամ Բաջազնունիները:

Բոլշեւիկներու եւ արտասահմանի բոլշեւիզաններու տխմարութիւնն է միայն, որ «ավանթիւրա» եւ «եղբայրասպանութիւն» որակեց՝ իր կեանքի, պատուի եւ ինչքի պաշտպանութեան համար հայ ժողովուրդի մղած հերոսական կռիւը, երբ այլ եւս ամէն համբերութիւն սպառած եւ դանակը ոսկորին էր հասած:

Այդ գլխագիր Տխմարութիւնը միայն կրնար «պետական գո՛րծ» նկատել՝ ամբողջ ժողովուրդի մը ապահովութեան ու գոյութեան դէմ սարքուած ոճիրը: Հիւմէնը եւ ճէօճիւմէնը, ինչպէս ժամանակ մը կ'ըսէին Թուրքիոյ մէջ, համիտեան կամ իթթիհատական բէժիմներու օրով, հակահայ հալածանքներն ու ջարդերը «բացատրելու» համար:

Բա՛ց ... «Մեղքը մերը չէր,— անէծք տուչմանին, նա պարզեց դրօշը արիւնոտ մարտին» ..

Մեղքը հայ ժողովուրդինը չէր, որ զէնքերով, բիրերով ու քարերով ըմբոստացաւ յարձակիլ, իր վրայ նետուած արիւնարբու բորենիներու փոհմակին վրայ ու քշեց զայն իր սահմաններէն: Միթէ՞ էին բոլշեւիկները ոչխարի հօտի մը հետ չփոթելով հայ ժողովուրդը: Զարմացա՞ն սխալեր էին կարծելով, որ կարելի է, առանց ընդդիմութեան հանդիպելու սպանդանոց առաջնորդել զայն: Իրենց այդ սխալին, իրենց ոճրապարտ արարքներուն անխուսափելի հատուցումը պիտի ըլլար,— եւ եղաւ — Փետր. 18ի տարերային, համաժողովրդական ու յաղթական ըմբոստութիւնը: Բոլշեւիկները չատ սուղ վճարեցին իրենց ոճիրները Ե՛ւ Հայաստանի մէջ, փետրուար 18էն յետոյ, Ե՛ւ Լեռնահայաստանի մէջ՝ ապրիլ 2էն վերջ»:

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հաւիւ թէ Համբարի բերնէն ամբողջական նախադասութիւն մը դուրս կուգար, բացագանչութիւններով կը խօսէր ան, կամ զարմացկոտ աչքերով, որոնք մանկունակ արտայայտութիւն մը ունէին: Առանց վիրաւորուելու կը տանէր բոլորի կատակները, հեզօրէն կը ծառայէր բոլորին, նոյն իսկ Յակոբին, որու սուր լեզուն մեղուի խայթոցի նման աջ ու ձախ կը ծակծկէր զինքը: Հակառակ իր հսկայ կազմուածքին եւ տարապայման ուժին, այնքա՜ն խոնարհ էր, բնաւորութեամբ այնքան հեզ, որ ազդակը ... տեղի անտեղի չարչրկելով հանդերձ աւելի քան կը սիրէին զայն:

— Տօ, Թոփալ Սաստանայ, էդ ի՞նչ կը ծամես,— սկսաւ թունդ եղած քէփլաց Յակոբ՝ ընկերոջ բերնի չարժումը տեսնելով — չլինի՞ թէ հաց ճարեցիր ...

— Հա՛, ինչպէ՛ս չէ . . չարուխիս կտորն է ... կ'ուզե՞ս ...

— Տղաք, զգոյշ,— ձայն տուաւ Նիկոլը:

Քրտերուն միացեր էին քաղաքէն եկած Ալայ բէկի եւ Քեամիլ բէկի ձիաւորները: Կիւմենցի կողմէն կը մօտենար Գործոթի կռուին մասնակցող հեծելազունդը թնդանօթներով միասին:

— Ջօռ կռիւ պիտի լինի,— փսփսաց Սաւուծ Գեւօն ձեռքերը չփելով:

— Հը,— մռնչաց Համբարը՝ վիզը երկնցնելով կարծես աւելի լաւ տեսնելու համար մօտեցող թշնամին:

Ծանր, խաղաղ լռութիւն մը տիրեց լերան գագաթին վրայ: Ոչ ոք տեղէն չէր բաժնուեր: Ծխուկ մը, հեւք մը իսկ չէր լսուեր: Դիրքերու ետին պառկած, ֆէտայիները հրացանները չառկած էին դէպի ամէն կողմէ բարձրացող թշնամին ու կը սպասէին, որ անոնք աւելի մօտենան եւ հնչէ Գէորգի սուլիչը:

Ցանկարծ Ուրանցի Յակոբի կողմէն նախ մէկ ու ապա բազմաթիւ հրացաններու ձայներ իրարու խառնուեցան: Կռիւը ձախ թեւի վրայ բացուած էր արդէն ու հետզհետէ աւելի կը տաքնար: Հրացաններու որոտը անվերջանալի գոռոցի բնաւորութիւն առացած էր: Այդ անկարգում որոտի մէջէն որոշակի կը լսուէր Փէտայիներու մօսին հրացաններու մեռագական սուր արաքցը:

— Քամբախտ մնայ մեր բախտը,— հրացանը ուսին սեղմած՝ բարկութեամբ ակռաներու արանքէն սուլեց Յակոբը,— էնտեղ հարսնիքը սկսաւ, մենք թամաշաճի մնացինք ...

— Մէրդ չմեռնի, մենք ալ չուտով կը սկսինք, քիչ մը համբերէ. ձիաւորները չուտով բլուրը դառնալով մեր կողմն ալ կուգան,— պատասխանեց պատանին, որուն վարժապետ անունը տուած էին գրել կարդալ գիտնալուն համար:

— Տօ, դդում,— Համբոյին ձայն տուաւ Յակոբը,— կռիւը որ սկսի, աժդահար ձէնդ ձգած Յակոբ կանչէ:

— Հէ՞,—զարմացկոտ աչքերը թարթելով մռնչաց Համբօն:

—Տղերք, բոլորդ էլ Յակոբ կանչէ՛ք, ծիծաղելով ըսաւ Յակոբը,— որ Քրտերը երդ կապեն, մեր Քանաքեռի աղջիկներն ալ երգս երգելով ..

— Տղա՛ք,— խօժոռած եռ նայեցաւ Նիկոլը

· Միծաղ ու խնդուք անմիջապէս մարեցան. Տասնեակ մը կանոնաւոր հեծելազօրի հետ, հարիւրէ աւելի քիւրտ ձիաւորներ Նիկոլի դիրքին դէմ դիմաց գտնուող բլուրի մը ետեւէն դուրս ելան եւ զգուշաւոր ձեւով, հրացանները պատրաստ բռնած, սկսան մօտենալ աղաց: Հազիւ երեք հարիւր քայլ տարածութիւն մը կը բաժնէր հակառակորդները իրարմէ:

Գէորգը, ինչպէս ըսինք, տղայոց դիրքերու անմիջապէս ետեւի կողմը, քարակոյտի մը ետեւը թաղնուած էր եւ ուշադրութեամբ կը հետեւէր թշնամիի չարժումներուն: Նիկոլի, Մոկացի Յակոբի եւ Յարոյի տասնեակները իրարմէ քիչ հեռաւորութեան վրայ, լերան գագաթը հիւսիսային եւ արեւմտեան մասը կիսաշրջանակաձեւ բռնած էին: Գէորգը անոնցմէ քիչ մը վեր, կեդրոնական դիրք մը կը գրաւէր: Ուրանցի Յակոբը մնացած երեք տասնեակներով արդէն կռուի բռնուած էր Միխներու կողմէ բարձրացող Քրտերու հետ, որոնք Գէորգի դիրքէն չէին երեւնար: Քրտերը բլուրի փէչը գարձան եւ քիչ առաջանալէ վերջ, իրարու քով հաւաքուեցան: Ինչպէս կ'երեւէր, այդ կողմի վրայ ոչ ոքի հանդիպելով՝ անոնք կը կարծէին, թէ գագաթի այդ կողմը պաշտպանուած չէ: Հետեւաբար կը խորհէին յանկարծական չարժումով մը այդ մասը գրաւել, այդպիսով երկու կրակի մէջ առնելու համար ֆէտայիները:

Գէորգը կռահեց անոնց նպատակը: Ուստի ձգեց որ անոնք այդ սխալ ենթադրութեամբ քաջալերուած՝ քիչ մըն ալ առաջանան, աչքակի տղայոց դիրքերու առջեւ գալով: Երբ Քրտերը բաւական մը մօտեցան՝ ահաւոր աղաղակ մը բարձրացնելով, խառն ի խուռն արշաւեցին դէպի տղոց գրաւած դիրքերը, վստահ որ անոնք պաշտպանուած չեն:

Նոր միայն հնչեց Գէորգի սուլիչը ու գրեթէ միաժամանակ լսուեցաւ Նիկոլի հանդարտ ձայնը.

— Տղաք, խնայեցէք փամփուշտը:

Առաջին քանի մը բոպէներու ընթացքին չիտակը ոչ ոք կը մտածէր փամփուշտ խնայելու մասին: Հրացաններու գատուորները չդկալով եւ ու առաջ կ'երթային: Հրացանները անընդհատ կ'որոտային ու ամէն մէկ ինկած Քրտի պատճառով այս ու այն դիրքէն ոգեւորուած բացագանչութիւն մը կը բարձրանար.

— Էս հօրս հոգուն:

— Ծօ, մէկն ալ ՖԷՏՈՒԷԹ գնաց:

— Գողն Աբրահամու պիտի երթայ՝

— Տղա՛ք, ճերմակ փաթթոցաւորին հատ մը հասցուցէք:

— Կեցցէ՛ յեղափոխութիւն:

Բոլոր ձայներէն վեր կը լսուէր Համբոյի մռնչոցը.

— Էս քեզ ... էս էլ քեզ ... չան որդիք ... էս ձեր ...

Քրտերու անակնկալ յարձակումը անմիջական վերջ մը ունեցաւ: Ցանկարծակիի եկած, քանի մը րոպէ միայն դիմադրելով արագօրէն նահանջեցին ու բարձրութեան ետին թաղնուեցան: Կռուի վայրը մնացին տասնէ աւելի դիակներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ, որոնք փորսող տալով կ'աշխատէին ինքզինքնին քարի մը ետեւ նետել կամ բլուրի փէշերուն հասնիլ:

Ուրանցի Յակոբի կողմն ալ գրեթէ միաժամանակ կռիւը դադրեցաւ: Կռուիններու մէջ եկած հին հայդուկը դիրքէ դիրք կ'անցնէր քաջալերելու, ուղղութիւն տալու կռուին այնքա՜ն պաղարիւն եւ ինքնավստահ կերպով, որ կարծես կռիւ գոյութիւն չունենար եւ ոչ ալ չուրս դին վզզացող գնդակներ:

Գագաթը շրջապատող ձիաւոր Քրտերն ու հեծելազօրքի այն մասը, որոնք մասնակցեր էին յարձակման, եւ քաչուեցան պատկառելի հեռաւորութեան մը վրայ, իսկ հետեւակները որոնք իրարու ետեւէ կը հասնէին, սկսան գրաւել ամէն թումբ ու քար, ամէն բարձրութիւն, որու ետեւ կրնային թաղնուիլ: Աստիճանաբար դիրքէ դիրք անցնելով՝ անոնք խուլոր օղակի նման երեք կողմէ չրջապատեցին գագաթը:

Սկսաւ սովորական դիրքային կռիւ մը, դանդաղ ընթացքով, երբ թշնամիները, առանց վտանգաւոր յարձակումներու դիմելու, կ'աշխատին իրարու ձեռքէ կարեւոր դիրքեր խլել, հակառակորդի պաշտպանուելու հնարաւորութիւնը նուազագոյն չափի հասցնելով:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ԱՄԵՆԱՅՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՒՔՐԷՇԻՆ կը հեռագրեն թէ Ծաչի համալսարանի վերատեսուչին դէմ կատարուած յարձակումէն վերջը, կառավարութիւնը ձեռնարկեց համալսարաններու եւ ուսանողական կեդրոններու փակման։ Ասոր վրայ, 20,000 ուսանողներէ 4000 գաւառացիներ մեկնեցան Պուքրէշէն, իրենց տոմսակներն ստանալով ոստիկանութենէն։ Դատանութեանց նախարարը նամակ մը ուղղելով Ռումանիոյ պատրիարքին, հրաւիրեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի կղերը չխրախուսէ աջակողմեան ծայրայեղ շարժումները։ Երեսփ. ժողովին մէջ հարցապնդումներ ուղղուած ըլլալով, դատանութեանց նախարարը պատասխանեց թէ «կարգ մը եկեղեցիներու մէջ ջատագոված են ոճիրը եւ ապանութիւնը»։ Այս առթիւ բուռն վէճեր ծագեցան եւ լուտանքներ փոխանակուեցան հակամարտ խմբակցութեանց միջեւ։

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ առթիւ պատրաստուած օրինագիծը բուռն վիճաբանութեանց տեղի տուաւ երեսփ. ժողովին մէջ, հինգշաբթի օր։ Առեւտրական յանձնաժողովը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարած է օրինագծին մէջ. Մանր եւ կէս-մեծաքանակ առեւտրականները ազատ պիտի մնան օրէնքին խստութիւններէն։

13 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՈՒԵՑԱՆ Թունուզի մէկ հանքին մէջ (Մէթլավի)։ Բանուորները նստուկ գործադուլ հռչակած ըլլալով, ոստիկան զօրքը փորձեց դուրս հանել, բայց զէնք արձակուեցաւ եւ երեք զինուորներ վիրաւորուեցան։ Զինուորներն ալ իրենց կարգին կրակ բացին, որով 13 հոգի սպաննուեցան եւ 10—12 հոգի վիրաւորուեցան։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՔՕՂԵՐԸ ՎԵՐՑՆԵԼՈՒ համար ձեռնարկներ կը կատարուին Աֆղանիոյ մէջ։ Կրօնական իշխանութիւնները հաւանութիւն յայտնած են արդէն, յարմարցնելով Շէրիաթին։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՆԱՒ ՄԸ ականի զարնուեցաւ սպանիական ջուրերուն մէջ, Ռօզասի մօտ։ Կ'ըսուի թէ նաւաստիներուն մեծ մասը խեղդուած է։

ՂՊՏԻՆԵՐՈՒ ՎԱՆՔԸ գրաւելու համար 300 ոստիկաններ ղրկեց Եգիպտոսի կառավարութիւնը։ Ինչպէս գրած էինք, Ղպտի վանականները «գործադուլ» հռչակած են, բողոքելով իրենց վանահայրին դէմ, գնտանի մը մէջ նետելով զայն եւ ուրիշ մը ընտրելով։ Միեւնոյն ատեն արգիլած են ոեւէ մարդ ընդունիլ ցուրսէն, մինչեւ անգամ կառավարութեան ներկայացուցիչները...

«ԵՍ ԵՐԳԵԼՈՎ Կ'ՈՒԶԵՄ ՄԵՌՆԻԼ»— Կապրիէլէ տ'Աննունցիօ, Իտալիոյ հռչակաւոր բանաստեղծը, նամակ մը գրելով Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին, կ'աղաղակէ.— «Այլեւս ծերացած եմ, հիւանդ եմ, ուստի կ'ուզեմ փութացնել վախճանս։ Զուգելով հոգիս աւանդել անկողնի մէջ, այժմ կը փորձեմ վերջին գիւտս»։ Կը կարծուի թէ բանաստեղծը թթու մը գտած է, որ անվրէպ կը մեռցնէ, անմիջապէս ոչնչացնելով մարմնին հիւսկէնները։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, Լա Կարտիա, ճառի մը մէջ ըսած ըլլալով թէ Հիթլէր «կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան», առհնէի փոթորիկ մը պայթեցաւ Գերմանիոյ մէջ։ Կուսակցական պաշտօնաթերթեր եւ ուրիշ թերթեր ծանր նախատինքներ կը տեղան «Հրեայ առաջնորդին» դէմ, որ ճառ խօսած է «փողոցին մէջ հաւաքուած հաղար հանրակիններու առջեւ» ըսեն։ Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանն ալ բողոքագիր մը ներկայացուց։

500 ԿԱՌԱԽՈՒՄԲԵՐ պիտի բանին Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան օրերուն, աւելի քան 250,000 ժողովուրդ փոխադրելով գաւառներէն։ Դեռ ուրիշ արտակարգ պատրաստութիւններ ալ կը տեսնուին, կարելի եղածին չափ չքեղ հանդամանք մը տալու համար այս հանդիսութեան։

սին՝ ճիւղին ընտրութեան մէջ փոփոխութիւն մը կատարելու անհրաժեշտութիւնը տեսնուած պարագային։

Այս ճիւղերէն մէկն ու միւսը աւարտողը այսուհետեւ կը ստանայ վկայական մը, որ զերծ է հին դրութեան տուած վկայականներու սահմծած չըփոթութենէն։ Արդարեւ նախապէս դրութիւն ունէին երկու տեսակ վկայականներ,— պըռվէ եւ պաքալորէա։ Պըռվէն եւս պաքալորէա համարուելով հանդերձ՝ ուսման աստիճանի տեսակէտով ցած կը մնայ, այնպէս որ պըռվէ ունեցող մը կրնայ տիփլոմ ստանալ կարգ մը բարձրագոյն ուսումնարաններու մուտքի քննութեան համար, բայց ոչ ամէն ուսումնարանի։ Օրինակ՝ պըռվէով կարելի է տիփլոմ ստանալ ատամնաբուժական վարժարանի քննութեանց համար, բայց պըռվէով տիփլոմ չի տրուիր բժշկական վարժարանի քննութեանց համար, պէտք է պաքալորէա։ Հիմա նոր դրութեամբ կը սահմծուի վկայականներու միակերպութիւն մը ուսման նոյն աստիճանով, եւ կը փարատի շփոթութիւնը։

Այս բարեփոխութեանց հետ կը նախատեսուի վերադաստիարակութեան ենթարկել վարժապետանոցի ծրագիրը,— այսուհետեւ, աւելի կանուխ նպատակելու համար աշակերտներու տապալելի ճչգումին, պիտի պահանջուի որ ուսուցիչները, վերէն վար, ունենան մանկավարժական որոշ պաշար։

Այլ երկիրներու մէջ դաստիարակի կոչում ունին բոլոր աստիճանի դպրոցներու ուսուցիչները, համալսարան ըլլայ թէ նախակրթարան։ Ֆրանսայի մէջ փրոֆէսէօրի տիտղոսը կը տրուի միայն բարձրագոյն վարժարաններու մէջ։ Կրթ.-նախարարին ծրագրով՝ ամէն ուսուցիչ պիտի պատրաստուի իր կոչումին, ստանալով նոր աստիճանաւորում մը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵՐՕ—ՔԱՆԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաժամկրական զրոյցը այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԳԱՆԵԷՕ—ՔԱՆԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խնճոյքը վաղը, կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ԹՕՓՍՕՆ խումբի ժողովը, 9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple. Պէլվիլ։

Գաւառ

ՑԻՕՒՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 6 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, սովորական ժողովատեղին։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Ցոտոքի Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբի ընկերները 7 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Տաճրիկեան սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—o—

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐ

Իր գլխաւոր ճակատը Թօքիօյի քարափին վրայ կը բացուի, մեծադիր աւազան մըն ալ առջեւը տարածելով. Իսկ երկրորդ կարեւոր երեսը կը նայի Նախագահ Ուիլսըն ծառուղիին կողմը։

Կառուցուած զիմացկուն շինանիւթով, ցուցահանդէսէն վերջ իր գոյութիւնը պիտի պահէ, պատսպարելու համար, թէ տեղական եւ թէ քաղաքապետական արժէքաւոր հաւաքածոները։ Օրինակ, Լիւքսէմպուրկի թանգարանէն ժողովածոները եւ փոքր պալատին ժամանակակից արուեստագէտներու գործերը։

Իսկ առժամաբար — ցուցահանդէսին տեւողութեան — այս թանգարաններըպիտի պարունակեն այնհարստութիւնները, որոնց ներկայացումը կարելի չէ եղած իրագործել իրենց յատկացուած մասնաւոր շինութիւններուն մէջ։

ՄԵԾ ՊԱԼԱՏԸ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՑԱՏԿԱՑՈՒԱԾ

Ցուցահանդէսին համար քուէարկուած վարկը սահմանափակ ըլլալով, Մեծ Պալատին լայնածաւալ հողամասերը եւ սրահները քիչ ծախքով կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել։

Հոս պիտի ցուցադրուին գիտական ասպարէզին մէջ իրագործուած վերջին կարեւոր գիւտերը.— Աստղաբաշխական, բնագիտական, քիմիական եւ բնախօսական։ Հնարիչները եւ ականաւոր գիտնականները, որոշեալ օրերու իրենք իսկ ցոյց տան հանրութեան՝ ձեռք բերուած բոլոր փորձառութիւնները եւ արդիւնքները։

Իբրեւ բնագիտական ուշագրաւ փորձ, յիշենք ելեկտրական հսկայ մեքենայի մը գոյութիւնը։ Մեքենան կը բաղկանայ երկու գլանաձեւ սիւներէ որոնց ծայրը կը վերջանայ 0,75 մեթր տրամագծի ունեցող մէկ մէկ գունդերով, կառուցուած ճարտար մեքենականութեամբ մը։ Նոյն գունդերը որ իրարմէ քանի մը մեթր հեռու կը գտնուին, պիտի կրնան մէկ միլիոն վոլթի զօրութեամբ կայծակնացայտ լոյսեր արձակել անջրպետին մէջ ու այսպէսով իրարու հետ հաղորդակցութեան դրուիլ

Մեծ պալատին հսկայ խմբարանը որ Ալեքսանդր Գ. ծառուղիին կողմը կը գտնուի, մասնաւորաբար պիտի յատկացուի ճամբու վրայէ եւ օդէն գացող փոխադրական սպասարկութիւններու ճիւղին։

Ենվալիտի կայարանը ամբողջութեամբ պիտի արամադրուի, երկաթուղիի վրայէն ընթացող ուժաւոր մեքենաներու ցուցադրութեան։

Կարգով պիտի տեսնենք, փոխադրիչ շոգեկառքեր, ինքնաշարժ կառքեր, ինքնագնաց ելեկտրական մեքենաներ, ճեպընթացներ, օդաուժային վայրաշարժեր եւն.։

Այս առթիւ հետաքրքրական փորձեր ալ պիտի կատարուին։

Ցուցահանդէսը եւ Փարիզը պիտի փայլին հազարաւոր արուեստական լոյսերու բազմերանգ ճառագայթներով։

Նախորդ ցուցահանդէսներուն նման հոս եւս լոյսը պիտի գրաւէ գլխաւոր եւ առաջին տեղը, որ իրիկուան խաւարը պիտի պատել.

Գիշերը ցուցահանդէսին կարեւոր շէնքերը, իսկ Փարիզի ալ համբաւաւոր յիշատակարանները գունաւոր լոյսերու երփներանգ ճաճանչներու ազդեցութեան տակ պիտի նշուլեն ցոյց տալով մինչեւ ճարտարապետական այն մասերը որոնք ցերեկուան լոյսով կարելի չէ յստակօրէն տեսնել։

Միջազգային ցուցահանդէսին եւ տօներուն բացառաբար աւելի փառաւոր շքեղութիւն մը տալու համար, միաժամանակ պիտի լուսաւորուին Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներու նշանաւոր յիշատակարանները։

Այս բոլորը պիտի ըլլան որպէսզի աւելի հաճոյք պատճառեն զբօսաշրջիկներու, որոնք անտարակոյս միայն Փարիզով պիտի չգոհանան, այլ պիտի փափաքին տարբեր քաղաքներ եւս այցելել։

Փառաւոր ծրագիր մը մշակուած է, ցուցահանդէսին, ձայնի, լոյսի, գոյնի եւ ջուրի խաղերուն միջեւ ներդաշնակութիւն մը հաստատելու համար։

Այս չորս գլխաւոր միութիւններու խանդավառող սանկծուած նոր ստեղծագործութիւն մը խոր տպաւորութիւն պիտի գործէ մեր մտքին վրայ։

ԿՐՕՆ. ՔԱԼԸԳԵԱՆ

(Շար.) (13)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Ցուտոքի (Մարսէյլ) ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները վաղը, կիրակի ժամը 2ին, Ազգային վարժարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Հոփփոփմէ Ալիքսանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Կարապետ Ալիքսանեան որ Ցումատանի որբանոցն էր։ 1927 կամ 1928ին Հարբերի մօտ որբերու հետ փոխադրուած է Եգիպտոս։ Մինչեւ այսօր լուր չունենք իր մասին։ Իր հասցէն իմացնել իր քրոջ Հոփփոփմէ Ալիքսանեանի, 103, Rue Mazéna, Lyon. France:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆՔ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՄԱՐՏ DIMANCHE 7 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3364

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԿԸ ԲԱՂԴԱՏԵՆՔ ԵՐԷԿՆ ՈՒ ԱՅՍՕՐԸ

Պատմութեան գիրք մը թղթատած ատեն, մեր աչքին զարկաւ հետեւեալ հատուածը, իբրեւ երկու խօսք Յառաջաբանէն .

— « Թէ որ ազգերնուս հիմակուան վիճակին նայելու ըլլանք, ուրիշ բան չենք տեսներ բայց եթէ աղին անդին ցրուած օտար տէրութեանց հպատակ ազգ մը: Բայց թէ որ մէյ մ'ալ աչուրնիս մեր պատմութեան վրայ դարձնելու ըլլանք, մեր ազգին ինչ ըլլալն աչքերնիս կուգայ ու յայտնի կը տեսնենք որ մենք ալ ժամանակաւ ամփոփ տեղ մը առանձին իշխաններու խնամակալութեանը տակ ազգ մըն ենք եղեր, եւ աշխարհիս ամենէն հին եւ երեւելի ազգերէն մէկը: Կը տեսնենք զարմանալով՝ թէ ինչպէս աս ազգը պզտիկ ցեղէ մը սկսելով՝ իր իշխաններուն իմաստութեամբը եւ ժողովրդեան քաջութեամբը մեծցած, զօրացած եւ ուրիշներուն ալ տէր եղած է »: (ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ, Հ. Եփրեմ Զագրեան, Վիեննա, 1872):

Անշուշտ քմծիծաղ մը պիտի պատճառեն այս տողերը, իրենց պարզունակ հայեվարով եւ նոյնքան սրտառուչ բովանդակութեամբ:

Ի՞նչ նշանակութիւն ունին բարեպաշտ վարդապետի մը խօսքերը, գրի առնուած՝ վանքի մը չորս պատերուն մէջ, պիտի բացագանչեն բանգէտներ:

Այդ օրէն ի վեր 65 տարի անցեր է, մեր կեանքն ալ վեր ի վայր շրջուած. ո՛ւր էինք, ո՛ւր ինկանք. ի՞նչ օգուտ հին փառքերէն, պիտի փափաքն ուրիշներ:

Եւ տակաւին երրորդ դաս մըն ալ պիտի փորձէ ապացուցանել թէ ինչ որ ունէինք, դարեր առաջ, իրական արժէք մը չէր ներկայացներ, թէ՝ նոյնիսկ Մեծն Տիգրանի օրով, Հայաստան երբեք այնքան փայլուն վիճակ ունեցած չէր, որքան այսօր, ընդ հովանեաւ խորհրդային իշխանութեան: (Քմահաճ ենթադրութիւն մը չէ որ կ'ընենք, ռամկավար հրապարակագիրներն ու «պատմագէտ»ները այս եզրակը կ'երգեն տարիներէ ի վեր, աւելի շողշողուն ածականներ գործածելով):

Թողունք մէկուն — միւսին ըմբիշքը եւ ամփոփուինք այն խոր հրդածութեանց մէջ զոր կը ներշնչէ Մխիթարեան վարդապետին յառաջաբանը:

Ուրեմն, 65 տարի առաջ ալ, երբ գոնէ հաստատուն վիճակ ունէինք, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տեղաւորուած՝ Հայրենի աշխարհին մէջ, մարդիկ մռայլ կը տեսնէին ներկան, բաղդատելով անցեալին հետ:

Ուրիշ խօսքով, տենդ մը կը խռովէր իրենց միտքը, տենչ մը կ'ալեկոծէր իրենց սիրտը, — ահա ժողովուրդ մը որ երկիր ու իշխան ունէր երէկ, եւ ժողովուրդներ՝ իր մականին տակ: Իսկ այսօր գլուխ ծռած ուրիշներու լուծին, կը հեծէ աշխարհէ աշխարհ:

Եւ այս խռովքը վարդապետին գրել կուտար Հայոց պատմութիւն մը, որպէսզի մարդիկ տեսնեն անցեալին ու ներկային պատկերը, գտնեն, վերլուծեն, ագեւորուին եւ ճամբայ գտնեն:

×

Ի՞նչ է տարբերութիւնը երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, կանգնելով այս գետնին վրայ:

Ի հարկէ խօսք չի կրնար ըլլալ 65 տարի առաջուան վիճակին եւ այսօրուան միջեւ:

Որ եւ է Հայոց պատմութեան հեղինակ, որքան ալ բացառիկ երեւակայութիւն ունենար, չէր կրնար նախատեսել այնքան փլուզում եւ վերիվայրում, որքան տեսանք մենք, 1914էն ասդին:

1872ին, «Աստին անդին ցրուած օտար տէրութեանց հպատակ ազգ մը» կը տեսնէ ու կ'ողբայ Մխիթարեան վարդապետը.

1937ին, եւ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր, այդ «հպատակ ազգ»ը, որ կը գտնուէր միայն երեք պետութեանց լուծին տակ, արդէն դարձած է հարկատու՝ երեք անգամ երեսուն իշխանութեանց: Ու մէկ երրորդն ալ զոհ տուած՝ աննախընթաց սպանդի մը մէջ:

Այդ բոլորին փոխարէն, այսօր ունինք «ամփոփ տեղ մը», թէեւ ոչ «առանձին իշխաններու խնամակալութեանը տակ»:

Ուրեմն, հեռաւոր նմանութիւն մը իսկ չեն ներկայացներ 1872ի եւ 1937ի վիճակները: Ոչ աշխարհագրութեամբ, ոչ ալ պատմութեամբ:

Բայց ո՛չ: Նմանութեան գիծ մը աչքի կը զարնէ չեչոտակի, կարմիր ժապաւէնի մը պէս: Նմանութիւն մը՝ փոխաբերական իմաստով:

Ինչո՞ւ, մենաստանի ճգնաւորը դեղին թուղթեր թղթատելով եւ պատմական անցքեր գրի առնելով, կ'ոգեւորուի, կը յուսայ եւ կ'ուզէ իր կարգին վարակել ուրիշները, հոդ չէ թէ անցեալ փառքերով, իսկ մենք, փռուած՝ աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ, հետզհետէ կը կորսնցնենք մեր հպարտութեան եւ ինքնավստահութեան գիտակցութիւնը:

Հարցումը աշխարհաբարի վերածելով, ինչո՞ւ մեր ժամանակակիցները կը դառնան կեդրոնախոյս, մէկ տարիէն միւսը, երբ գիտենք որ բոլոր գիրքերէն, պատմութիւններէն, անցեալ փառքերէն ու վերիվայրումներէն շատ աւելի հզօր ելեւէջներ կը ներկայացնէ մեր ներկայ կեանքը: Կը ներկայացնէ ներշնչման աղբիւրներ, պարտականութեան ճամբաներ, մտածումի ոլորտներ՝ մանաւանդ երիտասարդութեան համար:

Երբ աւելի բախտաւոր եւ հզօր ժողովուրդներու երիտասարդ զանգուածն անգամ ինքն իրեն իրաւունք չի տար հայրենիքը սիրել կամ ազատագրութեան օգնել իր ուզած ատեն եւ իր նախընտրած եղանակով, մեզի՞ է մնացեր այդ պերճանքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԼԱՒՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ոսկիի վաճառումը ազատ կը հռչակուի

Վեց միլիառ ֆրանքի կրճատում ելմտացոյցէն

ՄԵԾԱԳՈՒՄԱՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչ որ կը նախատեսուէր երէկ, իրականութիւն է արդէն: Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ առտու արտակարգ նիստ գումարելով նախագահական պալատին մէջ, որոշեց շարք մը տնօրինութիւններ, որոնց շնորհիւ կը յուսացուի վերահաստատել վստահութիւնը, վերադարձնել արտասահման փոխադրուած դրամագլուխները եւ առնել Ֆրանքին դէմ կատարուած շահադիտութիւնները: Միեւնոյն ատեն, երկուշաբթի օրն իսկ, մեծագումար ներքին փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի, ազգային պաշտպանութեան ծախքերուն համար:

Ահաւասիկ տրուած որոշումները, որոնց մէկ մասը գործադրուեցաւ անմիջապէս, իսկ միւսները պիտի գործադրուին վաղը, երկուշաբթի.—

1. Վերջնապէս մէկդի դնել օտար փոխանակութեանց (չանժ) վրայ հսկողութիւն հաստատելու ծրագիրը, համաձայն եռանդամ պայմանագրութեան (Անգլիա, Ֆրանսա, Մ. Նահանգներ):

2. Վերահաստատել ազատ շուկան ոսկիի համար, այնպէս որ ոսկին կրնայ նորէն ներածուիլ, արտածուիլ եւ ծախուիլ ընթացիկ սակերով: Այս գործողութիւնը պիտի սկսի երկուշաբթի օրը:

3. Ֆրանքին գինը պահելու համար տրամադրուած գումարը (հաւասարեցման դրամագլուխ) պիտի մատակարարուի ոչ թէ Պանք տը Ֆրանսի կողմէ, այլ ելմտական եւ տնտեսական մասնագէտներու յանձնախումբի մը կողմէ, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— Պ. Լայկօի՝ վերատեսուչ Պանք տը Ֆրանսի, Պ. Ռիսթ՝ նախկին փոխ-վերատեսուչ, փրոֆէսէօր եւ հեղինակ գանազան մասնագիտական գործերու, Պ. Փօլ Պոտուէն՝ տնօրէն Հնդկաչինի դրամատան եւ Պ. Ժագ Ռիւէֆ՝ պաշտօնատար ելմտական նախարարութեան մէջ

4. Վեց միլիառ Ֆրանքի կրճատում ելմտացոյցէն եւ ջնջում յաւելուածական ծախքերու, միայն գոհացում տալով այն պետական պաշտօնեաներուն որոնք փոքր թոշակներ կը ստանան: Ամենախիստ հրահանգներ տրուած են բոլոր պաշտօնատուններուն, որպէսզի նոր վարկեր չբանան:

Ինչպէս կ'երեւայ, կառավարութիւնը դէպի աջ հակելով, կ'ուզէ վերահաստատել վստահութիւնը, հաւասարակշռել ելմտացոյցը եւ նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծել, մեծագումար փոխառութեան մը համար: Այսպէս որոշ գոհացում տալով ընդդիմադիրներուն, Լէօն Պլում այժմ ստիպուած է լսել իր բարեկամներուն քննադատութիւնները: «Լ'Իւմանիթէ» քըթմնջել սկսած էր արդէն իսկ:

Վարչապետը երէկ, շաբաթ, իրիկուան դէմ բացատրեց նոր տնօրինութեանց իմաստը, ձայնասփիւռ ճառով մը: Այս առթիւ մանաւանդ շեշտեց թէ իր կառավարութիւնը իբրեւ ազգային քաղաքականութեան մը կը հետեւի, զարկ տալով հանրային բարօրութեան:

Վաղը, երկուշաբթի, առանձին կոչեր պիտի ուղղեն հանրապետութեան նախագահը, նախկին վարչապետ Պ. Քայեօ, ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէ, երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին նախագահները, մասնաւորապէս ծանրանալով նոր փոխառութեան վրայ որ անհրաժեշտ կը համարուի ազգ. պաշտպանութեան համար: Այս կոչերը կը յիշեցնեն 1917ի եւ 1918ի պատերազմական փոխառութիւնները

Լուսաբանութիւններ տրուած որոշումներու մասին

Տակաւին յայտնի չէ նոր փոխառութեան գումարը, բայց նախարարական խորհուրդին ընկոյզէն կ'երեւայ թէ շուրջ 10,000,000,000 Ֆրանք պիտի ըլլայ: Գործողութիւնը պիտի կոչուի «Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւն» եւ արձանագրութիւնները պիտի սկսին վաղ առտու ժամը 9ին: Փոխատուները ազատ են իրենց տոկոսի եւ դրամագլուխի վճարումները ստանալու ֆրանքով, անգլ. ոսկիով կամ տոլարով, համաձայն իրենց նախընտրութեան:

Վստահութիւնը վերահաստատելու ամենամեծ ազդակներէն մին կը համարուի այն արտօնութիւնը որով ոսկի ունեցողները կրնան թանկագին մետաղը Պանք տը Ֆրանսի ծախել համաշխարհային գնով: Անցեալ տարի հոկտեմբերին, Ֆրանքի արժեզրկման առթիւ հրատարակուած օրէնքին համաձայն, ոսկի ունեցողները պարտաւոր էին զայն արձանագրել Պանք տը Ֆրանսի մէջ եւ կա՛մ վճարել հին եւ նոր գիներուն տարբերութիւնը, կամ զայն դրամատուն յանձնել հին գնով. այսպէս ենթակայ էին տուգանքի մը որ կը հաւասարէր յայտնուած ոսկիի արժէքին: Այս տնօրինութեան հետեւանքը այն եղաւ որ շատ քիչ ոսկի յանձնուեցաւ: Ելմտական նախարարը փոխառութիւն մը փորձեց, նպաստաւոր պայմաններ առաջարկելով ոսկի ունեցողներուն, բայց սպասուած արդիւնքը չստացաւ: Այժմ, վաղուընէ սկսեալ, ով որ ոսկի ունի, կրնայ Պանք տը Ֆրանսի գիմել եւ լրիւ գինը ստանալ արժեզրկուած ֆրանքով: Այլեւս հարցումներ պիտի չուղղեն թէ ո՛ւրկէ կուգայ ոսկին կամ ո՛վ է բուն տէրը: Մասնագէտներու կարծիքով, Պանք տը Ֆրանսը պիտի հարկադրուի ոսկիի գինը որոշել ամէն օր, ինչպէս կ'ըլլայ Լոնտոնի մէջ:

Ուրիշ կարեւոր տնօրինութիւն մը եւ կառավարութեան դրամական քաղաքականութենէն շեղում մը կը կազմէ չորս հոգինոց յանձնախումբին անուանումը, մատակարարելու համար «հաւասարեցման գումար»ը: Այս յանձնախումբը միեւնոյն ատեն իրաւունք պիտի ունենայ հսկելու արժեթուղթերու հրապարակին վրայ: Արդ, մինչեւ հիմա Պանք տը Ֆրանսը կը վարէր այս գործը, իսկ յանձնախումբին չորս անդամներէն երեքը որ եւ է կապակցութիւն չունին դրամատան հետ: Այժմ հարց է ,— յանձնախումբը դրամատան հսկողութեա՞մբ պիտի գործէ, թէ իբրեւ ինքնավար մարմին: Իրազեկներ այս յանձնախումբին կազմութենէն կը հետեւցնեն թէ այսուհետեւ ֆրանքը աւելի առաձգական եղանակով մը պիտի պաշտպանուի քան անցեալին մէջ: Այս պարագան աչքի զարկաւ ուրբաթ իրիկուն, երբ ֆրանքի վրայ առուծախ կ'ըլլար տոլարը 22 եւ անգլիականը 107,50 հաշուելով, մինչ սովորաբար մէկը 21.50 եւ միւսը 105 էր, արժեզրկումէն ի վեր: Նոր կարգադրութեան հետեւանքով, կը կարծուի թէ Ֆրանքին վրայ ելեւէջներ պիտի կատարուին տոլարը հաշուելով 20 — 23, իսկ անգլիականը 98 — 112:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՅԱՐԱՃՈՒՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ցաչական քարոզութիւններ անթելով, շարժանկարով եւ դրամական նպաստներով

Օրուան խնդիրն է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ազդեցութեան աճումը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտով: Երէկ եւ առջի օր կարգ մը ուշագրաւ տեղեկութիւններ հրատարակեցինք այս մասին: Իբրեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն, ստորեւ կ'ամփոփենք երկար թղթակցութիւն մը «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մասնաւոր թղթակիցէն, որ վերջերս Սուրիա կը գտնուէր եւ որ այսպէս շահեկան պատկեր մը կը պարզէ.—

Իտալական քարոզութեան հետքերուն կը հանդիպիք ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Անոնք որ անթելի գործիք ունին, կրնան, Մարոքէն մինչեւ Պարսկական ծոց, լսել գիշերային քարոզութիւններ իտալականութեան մասին: Ամբողջ արաբական երկիրներուն մէջ կը հանդիպիք ժողովուրդներու որոնք այս քարոզութեան ուրիշ ձեւեր ճաշակած են եւ արտանց կուսակից են իտալական մեթոտներու եւ հետեւաբար Իտալիոյ քաղաքական խոէլներուն:

Հինգ - վեց տարի առաջ, Միջին Արեւելքի մէջ գլխաւոր քարոզիչ պետութիւնը խորհրդային Ռուսաստանն էր: Բագուի մէջ հաստատուած դպրոց մը մասնաւորապէս պատրաստուած քարոզիչներ կը ղրկէր Ասիոյ բոլոր քաղաքները, գիշերէ գիշեր Մոսկուայի ռատիօն վարպետօրէն յղացուած յայտագիր մը կ'արձակէր անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Այսօր, սակայն, այս ճակատին վրայ Ռուսաստանի տեղը գրաւած է Իտալիան:

Պարիի ռատիօն գիշերէ գիշեր կը խօսի արաբերէն եւ իտալերէն, Արեւելքի բնակիչներուն համար: Յայտագիրներ կ'արձակուին նաեւ ուրիշ լեզուներով, բայց անոնք յատկապէս Միջին Արեւելքի համար սահմանուած չեն:

Արաբերէնը կը խօսուի կամ կը հասկցուի ուր որ Գուրան կը կարդան, հետեւաբար երբ ռատիօն արաբերէն յայտագիրներ կը հաղորդէ Իտալիայէն, զայն կը լսեն, անոր կը հետեւին Իրաքէն եւ Աւէնէն մինչեւ Մարոք: Իսկ իտալերէն յայտագիրը սահմանուած է այն հազարաւոր իտալախօս ժողովուրդներուն որոնք տարածուած են Միջերկրականի ծովեզերքներուն եւ կղզիներուն վրայ: Այստեղ Իտալիոյ գլխաւոր նպատակն է Մալթայի, Ֆրանսական Ափրիկէի գաղթավայրերուն եւ Եգիպտոսի իտալախօս հասարակութիւնը: Ֆրանսայի կամ Անգլիոյ մէջ ոչինչ կրնայ մրցիլ իտալական յայտագիրներուն հետ, որոնք ոչ միայն կը խուսափին տեղական հակողութենէն կամ գրաքննութենէն, այլեւ վայրկեանէ վայրկեան եւ նոյն իսկ աւելի առաջ կը հասնին, կ'ազդեն:

Իր ձայնասփիւռներէն զատ, Իտալիա մեծ գումարներ կը ծախսէ մասնաւորապէս Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, հիւանդանոցներ եւ դպրոցներ պահելու համար: Այս հիւանդանոցներն ու դպրոցները ունին իտալացի պաշտօնեաներ, որոնք լիովին կը համապատասխանեն գործին եւ թիւով ալ բաւական են գոհացնելու բոլոր պահանջները: Հիւանդանոցներուն կարգ ու սարքը օժտուած է ամենավերջին կատարելագործութիւններով: Իսկ դպրոցները աքանչելի կրթութիւն կուտան, սովորաբար աւելի լաւ քան կառավարական դպրոցները եւ կը մրցին միջազգային մեծ կրթարաններու, ինչպէս օրինակ Պէյրութի ամերիկեան համալսարանին ընծայած պատեհութեանց հետ: Այս հիւանդանոցներն ու դպրոցները իտալացման կարեւոր կեդրոններ են, աւելի կարեւոր, վասնզի նրբօրէն կ'ազդեն օգտուողներու երախտագիտութեան վրայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

Աւելի ետ կը կանչեն մինչեւ 49 տարեկանները

Առջի օր գրած էինք թէ մինչեւ 49 տարեկան տարագիրները կանչուած են ռազմական կողմէ, զինուորագրութեան առթիւ:

Նոյն հրաւէրը ուղղուած է նաեւ Ժանթիյլի-Քրէմլէն-Պիսէթրի շրջանին, իսկ երէկ ալ՝ Պանեօ - Քաշանի շրջանին մէջ, ուր կանչուած են շարք մը ընկերներ, ինչպէս եւ մեր աշխատակից Նշան Պէշիկթաշլեան:

Նոր ծախսերու դադար եւ 6 միլիառի կրճատում մը

Ցանձն առնելով դադրեցնել նոր ծախքերը եւ մերժել որ եւ է յաւելուածական վարկ, կառավարութիւնը գոհացում տուած կ'ըլլայ անոնց որ կ'ուզէին հասկնալ թէ Լէօն Պլում ինչ ըսել կ'ուզէ իր ճառերուն մէջ ծանուցած «դադար»ով (քիչ մը շունչ առնել):

Շատեր տրուած որոշումէն կը հետեւցնեն թէ կառավարութիւնը այլեւս պիտի չկատարէ ընկերային նոր բարենորոգումներ որ նոր ծախքեր կը պահանջեն: Միակ բացառութիւնը պիտի ըլլայ այն պաշտօնեաներուն համար որոնց թոշակները շատ համեստ ըլլալով, չեն բաւեր օրուան պէտքերուն: Ինչ կը վերաբերի ապրուստի սղութեան առթիւ պահանջուած յաւելումներուն, կառավարութիւնը պիտի ջանայ գինները պահել ներկայ մակարդակին վրայ, որ եւ է նոր յաւելում աւօրէն համարելով եւ պատիժներ տնօրինելով: Կը կարծուի թէ 6,000,000,000 ֆրանքի կրճատումը կատարուած է հանրօգուտ շինութեանց վարկերէն: Կառավարութիւնը կը յուսայ թէ գործերու վերադարձը եւ արտադրութեանց աշխատանքները գործ պիտի ճարեն բազմաթիւ գործազուրկներու:

Ելմտական նախարարը վերջերս 26,000,000,000 Ֆրանք կը հաշուէր գանձին բացը: Ուրեմն վեց միլիառը զեղչելով տակաւին կը մնայ 20 միլիառ: Կառավարական ընկոյզին համաձայն, այս գումարին կէսը կը կազմեն ազգ. պաշտպանութեան ծախքերը, եւ այս հիման վրայ է որ նոր փոխառութիւնը կը հաշուեն 10 միլիառ: Այս փոխառութիւնը միակը պիտի ըլլայ ներկայ տարեշրջանի ընթացքին, իսկ մնացեալը պիտի ճարուի կարճատեւ փոխառութիւններով:

Նպաստաւոր տպաւորութիւն ամէն կողմ

Կառավարութեան որոշումները լաւ տպաւորութիւն գործեցին ամէն կողմ, սկսելով Փարիզի սակարանէն: Նոյնիսկ անոնք որ անխնայ կը քննադատէին կառավարութիւնը, ինչպէս Քայեօ, Փօլ Ռէյնօ եւն. գոհունակութիւն յայտնեցին: Պ. Ֆլանտէն գնահատելով հանդերձ եղած տնօրինութիւնները, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է քաղաքական երաշխիքներ ալ տալ: Սակարանը ամուր էր ուրբաթ իրիկուն, թէեւ տակաւին լրիւ տեղեկութիւններ կը պակսէին, տրուած որոշումներու մասին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԱՐՄԷՆՈՒՇ (թարգմանուած ձայներէն)

(ՏՐԱՄ 5 ԱՐԱՐ, ՀԵՂԻՆԱԿ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ)

Ինքնատիպ գրող մըն է Ղեւոնդ Մելոյեան որ չէ ճանչցուած եւ գնահատուած նոր սերունդէն այնքան որքան արժանի է։

Պատերազմէն առաջ, Պոլսոյ մէջ, մեծ աղմուկ հանեց իր «Մայրը» վէպը, որուն նիւթը այդ շրջանին՝ կիրքերը գրգռեց, թեր ու դէմ կարծիքներու տեղի տալով պոլսական մամուլին մէջ եւ սակայն չահեկան նորութիւն մը բերաւ իրբեւ ֆրէօյտեան ենթագիտակցութեամբ վերլուծուած վէպ։ Այդ օրերուն աւատրիացի գիտնականին տեսութիւնը ճանչցուած չէր տակաւին եւ այդ ուղղութեամբ գրուած վէպեր տարօրէն կը պատճառէին նրբազգաց եւ բարեպաշտ հոգիներուն։

Մելոյեան տասը քանի մը տարի առաջ ուրիշ վէպ մը՝ «Երեք ընկերներ», հրատարակուած Փարիզի մէջ, նմանապէս ինքնատիպ գործ մը, որուն մէջ պատկերացած միջավայրը բացառիկ եւ հիւանդագին երեւոյթ մը կը յայտնաբերէ եւ որուն հերոսները տարօրինակ բարքերու եւ անբնական կիրքերու յորձանքին մատնուած սխտաւոր տիպարներ են, ուրիշ խօսքով հայ գրականութեան արգասաբեր դաշտէն պոկուած տխուր ծաղիկներ…

«Երեք ընկերներ»ու մէջ կան հետաքրքրական մտածումներ, ինչպէս եւ հասարակ տեղիք գաղափարներ, սակայն Մելոյեան մօտեցած է իր նիւթին անկեղծութեամբ մը որ երեւան կը հանէ ծայրայեղ ապստամբի եւ անկախ մտածողի իր ոգին։ Այս վէպին կառուցուածքը չէ կերտուած կեդրոնական գաղափարի մը ենթահողին վրայ, իսկ անձերը առանց մըշտական դիմագիծ ունենալու կը շարժին հին ու նոր գաղափարապաշտութեամբ, այնպէս որ «Երեք ընկերներ»ու կլիման եւ մթնոլորտը չեն արդիւնքներ իրական վէպի մը բնականոն զարգացումի, եւ իր հերոսներու հոգեվիճակները տեղ տեղ ցնորական ծայրայեղութիւններու կը յանգին։ Բայց անուրանալի է որ Մելոյեանի «Երեք ընկերներ»ը կրկին եւ կրկին կարդալով, վարժուելով իր տարօրինակ լեզուին՝ որ գրուած է կարծէք դիտումնաւոր անփութութեամբ եւ անխնամ ոճով, կը զգաս որ հոգեբանի մը եւ վարպետ դիտողի մը գրչին տակ պատկերացած են մեր վերջին կիսատուածներէն մէկ քանին անխառն եւ հիւանդագին դիմաստուերներով։ Անոնց ներքին ժանգոտած մեքենան՝ Մելոյեան քակած ու քրքրած է մեծ համբերատարութեամբ։

Մելոյեանի Արմենուշ թատերգութիւնը որ վերջերս լոյս տեսաւ, վերամշակուած՝ հայ բեմին համար, նախ ֆրանսերէն տպուած է Ժընեւի մէջ պատերազմի ընթացքին եւ արժանացած մրցանակի։ Ցաւալի է գիտել որ հայ հեղինակի մը գործը նախ օտարները կը գնահատեն եւ մենք զայն հազիւ մէկ անգամ բեմ կը հանենք եւ երկար տարիներ վերջ միայն հայերէն տպագրութեան կ'արժանանայ։ Մելոյեան բաւական փորձառութիւն ունի իր արկածալից յեղափոխականի կեանքով եւ գրագէտի ապերախտ նուիրումին շնորհիւ, ան օկեպտիկ է եւ այս անիրաւութիւններէն պէտք չէ դիւր գառնանալ, քանի որ ցաւը ընդհանուր է։

«Արմենուշ»ի նիւթը հայ մարտիրոսագրութեան երկունքէն փրթած ողբերգութիւն մըն է, անկարելի, գեհենային տառապանքներու տակ փշրուած էակի մը, կէս խենթացած հայ կնոջ մը կեանքին փլուզումն է որ տուն է տուեր Արմենուշի կազմաւորումին։

Արմենուշ՝ գաւառի մէջ զարգացած եւ կախարդական գեղեցկութեամբ ուսուցչուհի մըն է, ամուսնացած է եւ ունի զաւակ մը։ Արհաւիրքի օրերուն տեղահան կ'ըլլայ ամէնուն պէս եւ կը սպաննեն ամուսինը։ Կիներու եւ մանուկներու դժբախտ կարաւանը կը քալէ ցնցոտիներու մէջ ծածկուած, գրեթէ մերկ, վայրի Քիւրտերու եւ Թուրքերու վոհմակը ցցառածներու պէս կ'իջնէ այդ կիներուն վրայ բռնաբելու համար ամէնէն գեղեցիկները, վոհմակին պետը բռնի կը խլէ Արմենուշի գիրկէն մանկիկը, սրտաճմլիկ աղաղակներով հայ կինը ուժասպառ եւ յուսահատ կ'իյնայ հոն գտնուող գերմանացի սպաներուն ոտքը, պաղատագին հայցելով անոնցմէ մէկուն՝ Օսկար Միւլլէրին որ փրկէ իր զաւակը։ Քար անտարբերութեան առջեւ, զահճը կ'առնէ երեխան, մօրը աչքին առջեւ, սպաներուն աչքին առջեւ, կը դնէ ժայռի մը վրայ եւ սուրի հարուածով կը կտրէ անոր անմեղ գըլուխը, յետոյ կը հաւաքէ մանկիկին արիւնը բաժակի մը մէջ եւ կը ստիպէ մօրը, որ խմէ իր տղուն արիւնը, գերման սպաներուն կենաց... բանակին կենաց։ Գիշերը վրայ կը հասնի, լուսինը, ժայռերը, գետին ալիքները, բոլորը, բոլորը սպաներուն պէս կը տեսնեն ու բան մը չեն ըներ, նաղիւ աստղերը կուլան, բայց չատ հեռուէն անոնք, բան մը չէին կրնար ընել։ Սպաները կը տանին գեղեցիկ հայուհիները եւ ամբողջ գիշերը... աստղերը կուլան ցաւագին։

Արմենուշ կէս մը խենթացած, անկարելի վերածուած կ'իյնայ քիչ մը ամէն տեղ, ամէն գիրկ ու յետոյ գերիի պէս կը ծախուի Գերմանիոյ մէջ, հանքատան մը տիրուհիին։ Օսկար Միւլլէր հետզհետէ կը տառապի արհաւիրքին յաճախանքէն, Արմենուշի մարտիրոսացած պատկերէն արիւնի սարսափներէն, կը գրէ Թախանձագին իր մօրը որպէսզի փնտռէ եւ գտնէ Արմենուշը։ Տիկին Միւլլէր երկար փնտռտուքներէ վերջ կը գնէ մեծ գումարի մը փոխարէն եւ կ'ազատէ հիւանդ հայուհին այդ տխուր վայրէն ու կը տանի իր բնակարանը։ Օսկար արձակուրդով կը վերադառնայ հայրական տունը, կ'իմանայ թէ մեռեր է հայրը որ մեծ ժառանգական մը եղած էր, կ'իմանայ եղբօրը անձնասպան ըլլալը, ինքն ալ զզուած պատերազմի աւերներէն, սպանդի դիակներէն, կ'ուզէ եղբօրը պէս դասալիք ըլլալ։ Արմենուշի ներկայութիւնը մխիթարական բան մը կ'ըլլայ Օսկարի համար, սակայն կը տեսնէ անոր հիւանդ եւ կէս մը խենթեցած վիճակը եւ կը տառապի տարապայման։ Ամէն վայրկեան կը վերյիշէ դիւային ոճիրները ե կը գայթակղի, կ'ուզէ անէանալ, որովհետեւ մեղքերը զինք կը չարչարեն, կ'աշխատի սակայն փրկել Արմենուշը, կը սիրէ զայն, ժամանակ կ'ուզէ արժանանալ անոր ներումին։ Ի զո՜ւր, Արմենուշ միշտ կը խօսի խելագարի պէս։

Լռութիւն, կը լսե՞ք, գետինք ի՞նչպէս կը թնդայ, տեսէք գետինը կը բարձրանայ... գետինը կը ցածնայ, անոնք թաղուեցան կենդանի, չէ՞ք տեսներ, ձեռք մը որ դուրս կուգայ գետնէն... ։

Օսկար կը վերյիշէ ու կը տանջուի, որովհետեւ իր աչքերովը տեսած է, օր ցերեկով տեսած, թէ ինչպէս դիակներ փոսի մը մէջ եւ... երեք օր յետոյ երբ անցան այդ տեղէն, նոյն փոսը հարթուած էր... ու տեսան որ հողը կը շարժէր...

Օսկար ամէն անգամ որ Արմենուշին կը մօտենայ սփոփելու, խեղճ աղջիկը փախչիլ կը փորձէ ու կ'ըսէ — Գացէք ժեռեւներէն ներողութիւն խնդրեցէք, դուք հզօրներդ, կարողներդ, սպաներդ, ի՞նչ կ'արժէ իմ ներելս, ես կ'ապրիմ տակաւին, ձեր ոտքերուն թափած իմ արցունքներս չաղղեցին բնաւ ձեր վրայ, ի՞նչ կ'արժէ սարուկի մը ներելը, գացէք, ներողութիւնը իմ որդիէս պաղատեցէք ...։

Օսկարի սիրտը որդ մը կը մաշեցնէ, կը յաջողի թափանցել այնքան խոր որ կը կրծէ անոր ընդերքը եւ յուսահատ անձնասպան կ'ըլլայ։ Իսկ Արմենուշ պատառ մը ձեռքը, Օսկարի արիւնով ներկուած, կը բացագանչէ, — Ի՞նչ դառն է արիւնը ... ։

Մելոյեանի այս գործը թատերական վարպետութեամբ կառուցուած է, բեմական արուեստի խոր ըմբռնում ունի, իր թեքնիքը զօրաւոր է եւ մշակուած, խօսակցութիւնը երբեմն դանդաղ գնացք մը ունի, սակայն տեղեր կան ուր Մելոյեան կը հասնի դասական գեղեցկութիւններու, գուսպ, չէզոքակի նախադասութիւններ որոնք կը ցնցեն, խորապէս տպաւորելով մեզ։ Արմենուշի նիւթը ըլլալով որ տակներէ եւ չափազանց տխուր, Մելոյեան պէտք էր չատ աւելի խորացնէր հերոսներուն ներքին ապրումները, փոխանակ անոնց բերնին մէջ դնելու մտածումներ եւ կարծիքներ, որոնք վնասած են ողբերգութեան ուժականութեան եւ զարգացումին, բայց բանաստեղծի թռիչքներ երբեմն փրկած են նոյնիսկ արարուածներ։

Ամենուն առաջին արար ինքնատիպ ըլլալու ճիգով գրուած է, կարելի էր զայն ամբողջապէս վերցնել։ Սարսափազդու մտարանի տպաւորութեան արդիւնքն է Արմենուշի կէս գիշերին երեւումը խորհրդաւոր կերպով։

Կիսատարտ մնացած են Օսկարի միտքին եւ անգիտակից սիրոյ արտայայտութիւնները եւ անոր բացառիկ ներսիւրումը Արմենուշի հանդէպ, չենք գիտեր թէ կորուսած սիրոյ մը, պըղծումի կամ մեղքերու ծանրութեան տա՞կ յուսահատած է Օսկար։

Մելոյեան մտասեւեռումով գրած է Արմէնուշը, այդ դժոխային շրջանին տարուած հայկական խաչելութեան յաճախանքով, իր հերոսուհին տառապանքին մէջ դարբնելով ամբողջ թատերգութեան հիւսուածքը։

Ամէն պարագայի տակ Արմենուշը արժէքաւոր գործ մըն է, արժանի ներկայացուելու թատերական խաղացանկին մէջ առաջնակարգ տեղ մը գրաւելու։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՄՈՒՍԱՅԻՆ ՀԵՏ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Անոնք բոլորն ալ ունին քրմայքոտ պըչրանքներ եւ սէր,
Բոլորն ալ կակուղ ունին շարժումներ, եւ շա՜տ ցանկացուած՝
Նայուածքներ որոնք կը բացուին մեղմիւ սրտին դէմ յուզուած,
Ինչպէս կը բացուին այգին մէջ մետաքս փոքրիկ ծաղիկներ։

Երբեմն ես կ'ըղձամ երթալ տարածուիլ դաշտերուն մէջ լայն,
Ուր ծառեր չատ կան, եւ ուր վըտակներ կը խայտան յաւէտ
Մտադաչ բոյսերու կանանչութեան թարմ առանձնութեան հետ,
Ուր ինձ կ'այցելէ սէրն հագած պէսպէս շըղարշներ գունեան։

Մանրիկ ժըպիտով եւ յօ՛յժ սըխրալի մարմինով թըթուն
Կուզան զիս գտնել աղջիկներ որոնք ունին թախծագին
Աչքեր սիրասուն, եւ մարմարեղէն սըրունքներ նրբին,
Որոնք կ'օրօրեն զիս երջանկաւէտ անուրջով ծըփուն։

Սակայն այս զըւարթ մըտածումներով զուսանէներէն ես
Կը սիրեմ միայն ան որ խոտին մէջ ինկած խըճձորի
Կեղեւին նըման ունի ողորկ այտ, եւ չարաճըճի
Խռոտմա՛ն հըրապոյր, որուն ծանօթ եմ փոքրիկ տարիքէս։

Ես այն ժամանակ կը լքեմ թելերն ներշընչմանս ազատ,
Զի աշխարհիս մէջ լաւագոյն է միշտ չըգրել քերթուած
Երբ Ամենակալն օրուան մը համար յարմար է դատած
Քու առանձնութեան շընորհել բարիքն աղջըկան մ'արծաթ։

Ու ես նըրա հետ կը թաղուիմ սիրով ծառաստանին մէջ,
Ուր զով են հովերն հովտին մէջ ամփոփ լըճին ջուրին պէս.
Ձեռք ձեռքի հիւսած, զըրեթէ անխօս, հակառակ որ ես
Լեզուանի եմ միշտ երբ չուրջըս ունիմ աղջիկներ անշէջ։

Մի՛ գայթակղիք դուք երբ զովքը հիւսեմ. ինքնահոս զըրչով,
Անոր գիւղակերտ կուրծքին վըրայ զոյգ կայտառ ալիքն,
Որ չատ է նըման այբ եղնիկներու ա՛յն վըտտ վազքին՝
Զոր մենք կը տեսնենք երբեմն այտուեստ շարժանըկարով։

Նէ ունի գիտեր հազիւ քօղարկուած զարնան սարսռուն
Լո՜յս հանդերձանքով, որ չարգիլեր ինձ խորասոյզ ըլլալ
Երրախնմանքին մէջ ա՛յն երանաւէտ կեանքին անայլայլ՝
Որ չունի առած է քըսաներորդ մեռաղէ դարուն։

Երբեմն իր բոյնէն կը ձայնէ թռչունն աղօտ իր երգով,
Ու կը վազէ հովն մացառէ մացառ, մինչ իր մեղմահիւս
Կը ցանէ կարկաչն առուակն հեզահեզ, որոնց մօտ հոգիս՝
Չեմ գիտեր ինչու կը տըտմնայ եւ կը բացնա՜յ սիրով։

Ես լոկ այն ատեն, նըրա հետ երկար կը դիտեմ լըռին
Հորիզոնն անծայր, եւ լեռներն որոնք կը վառին հսկայ
Լոյսին մէջ կարմիր, եւ բոցակիզուող դաշտերն հեռակայ,
Որոնց եզերքին կանգնած բարտիներն արծաթ կը հսկին։

Վերջալոյսի այս պահերուն հոգիս կը ներքուի յար.
Այտերուս վըրայ կ'իջնէ քու խարտեաշ ծամերուդ ոսկին
Զըւա՛րթ աղջըկակ. վարդենիներու հիւրընկալ ծոցին,
Մարմնեղէ՜ն պարիկ, գեփիւռէն շարժող թեւերով նիհար։

Դուն հիմա ամփոփ կը կանգնիս իմ դէմ. հեռուն հոլանի
Երկինքը ծո՜վն է տանջուած բոցերու վերջին գոյներուն.
Դուն կը ժպտիս ինձ նայուածքով մ'որուն խորունկէն անհուն՝
Ինծ միշտ սիրելի աստղերով հարուստ գիշերը կ'անցնի։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԱՐՁԱԿ - ՀԱՄԱՐՁԱԿ

ԱՍՏՂԵՐ ՈՒ ԱՆՁՐԵՒ

Եթէ գիտնա՜ք ...

Անհուն երջանկութիւն մը կը համակէ հոգիս, երբ ամպերը ծածկեն երկինքին երեսը։

Ի բոլոր սրտէ կը հրճուիմ ես, երբ ամպերը, կարաւան առ կարաւան, վերան զարնեն՝ երկինքի անսահման տարածութիւններուն վրայ։ Երբ ամպերը դրաւեն՝ տիեզերքին տանիքները վե՛ր, վե՛ր, աւելի վեր, քան ո՞ւր ամբողջ ամպերն իմ ճակատիս, ձեր ուսերուն վրայ, ամպե՛ր։ Ա՜խ, ի՜նչ կայ հոն, ուր գիտութիւնը պարապի է անսահման ...

Ուղտերու պէս դանդաղ, բայց համբեր եւ յամառ, արքայական ի՛նչ տաղանդքով, ահա անոնք կ'ընթանան Դիրօլ կը պարզեն, կը վառեն խարոյկ եւ հեղեղատի պէս կը խուժեն՝ բոլոր տկար ճակատներուն վրայ ...

Թերեւս, չար ու բռնակալ թագաւոր մըն եմ ես, եւ ամպերը իմ անպարտելի բանակներս են։ Արտաշէս մեծն եմ ես, եւ ամպերը՝ նետերն են իմ դիւցազուններուս։ Բազմութենէն փըքինսերուն՝ խաւարած է արեւը։ Եւ մինչեւ յետին անկիւնները կապոյտին, ահա ես ինքնիշխան եմ ...

Հապօ՜ն, յառա՛ջ, գրաւեցէ՛ք, գրաւեցէք, թող աստղերը նահանջեն ձեր արշաւին առջեւ, ու թող լուսինը թաքուի խաւարներու մէջ ... Ա՜հ, եթէ կարենայի տիեզերքի համայն չոգին զինուորագրել եւ յղել՝ ճակատ ...Ցի բարեկամութիւնը ամպերուն, նոր ու աւելի շողշողուն արեւ մը երկունքն է եւ ուրեմն, կեցցե՜ն ամպերը... թող անոնք կուտակուին փրկարար բանակներու պէս, եւ ձեր հագածն ահագնեցիկ, ամպեր, թող սուրի մը պէս կախուի՝ երկինքին եւ երկրին մէջտեղ ...

×

Ու հիմա, անոնք, հայրենի հասունցած այգիի մը ողկոյզներուն պէս են իրարու վրայ, պիտի ճմլեն, պիտի քամեն իրար։ Ոտքը, կաթիլ կաթիլ, հերոսի մը արիւնին պէս, դէպի հող ...

Ամպերը գոյութեան բարկացած ոգիներն են, որ իրենց կատաղի ցասումին մէջ, այնքա՜ն յուզուած, վրդովուած կը թափեն՝ հոգիի թեթեւութեան խնդիր ... Ծովերուն եւ ցամաքներուն, անոնք, ըմբոստ տարրերն են Այնտեղէն, պարզեցին ահա, դրօշը ապստամբութեան ...

«Կրա՛կ» ։

Եւ, ո՞վ է որ կը հրամայէ ...

Եւ ամպերը կը կրակեն ...

Այդտեղէն, վերէն վար, որքա՜ն ազատութիւն կայ, կարօտ՝ մաքրութեան եւ աւելի։ Անձրեւի՛ն, անձրեւի՜ն ...։

Անձրե՛ւ, դուն բռնաբաղձի՞ք եւ տիեզերքին այս լքուած։ Այլակնութի՞ւնը այս աշխարհին, որքան պէտք ունի քեզի ... Դուն, մա՛յրն ես ջրհեղին մաքրագործող։

Բայց քու ձա՛յնդ ...

Նուագահանդէսի մը պէս կը [...]ան։ Նախ ցած, քնքոյշ եւ հոգեպարար։ Կը զօրանայ երթալով, կ'ուռի, կը յորդի։ Կ'իջնէ խաղաղ, ժպտո՜ւն փաղաքշող ձեռքի մը պէս, կը գրգռէ՝ ծաղիկները, բոյսերը, տերեւները եւ տանիքները խրճիթներուն։ Ու...

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Ժամանակէ մը ի վեր, Փարիզի մէջ, բարձրանալ սկսած է ամէ՛ն, ամէ՛ն բան։

Լոյսի քաղաքի մը մէջ բնական ու իր կոչումին համապատասխան շարժում է բարձրացումը։

Նախ կեանքը հետզհետէ կը բարձրանայ (la vie monte)։ Այնքան կը բարձրանայ կեանքը որ մենք ապրողներս իրմէ վար կը մնանք։

Ուտեստեղէնի գինները կը բարձրանան, հեռանալով մեր գրպաններուն կարողութենէն։

Սէն գետը կը բարձրանայ՝ հաւանաբար համեմատութիւնը պահելու համար։

Ատաղձագործներուն, հիւաններուն, կահագործներուն եւ որմնադիրներուն քիթերը կը բարձրանան։

Նկարավաճառներն ալ անմասն չեն մնացած այս ընդհանուր բարձրացումէն։ Անոնք ալ ամէն բանի երեսը կը բարձրանան՝ իւղի պէս։

Տարպեան ժայռերը կապիտոլիոնէն վեր կը բարձրանան։

Խաղաղութիւնը, քաղաքական հորիզոնին ամպերէն ձանձրացած, օդապարիկ նստած դէպի եթերը կը բարձրանայ։

Արբահամու, Իսահակայ եւ Յակոբայ որդիներուն ոսկեղէն աստղը կը բարձրանայ Թամփլի, Սէն Փօլի, Ֆօպուր Սէն Թ'Անթուանի երկինքին վըրայ

Իւրաքանչիւր փարիզաբնակի գլուխէն մէկ մէկ գոլոտւ ծուխ կը բարձրանայ։

Ոմանց ձեռքը, ուրիշներուն ալ բռունցքը կը բարձրանայ ... երար բաբեւելու համար։ Ջեռք չունեցողներուն ալ ոտքը կը բարձրանայ ... գիմացինը զգուելու համար։

Ինքնութեան թուղթերուն տեւողութիւնը երեք տարուան կը բարձրանայ։ Գինն ալ բարձրացումին կը հետեւի։

Կարգ մը գիրքեր ու տարեգիրքեր Հրանտ Սամուէլ գրատան դարակները կը բարձրանան՝ անուշ քունով ննջելու համար։

Փարիզահայ արուեստագէտները ռօթներորդ յարկ, ձեղնախուցերը կը բարձրանան։

Գիկին եւ ռումպա պարող զոյգերը մեր ճակտին ու գլխուն վրայ կը բարձրանան։

Թամկավարները հօկերուն վըրայ բարձրանալ կը փորձեն։

Հայ գինուորցուները բեմերու վըրայ կը բարձրանան, ամէն բանէ առաջ հռետորական մարզանք ընելու։

Հայ հարուստները Մոն (լեռ) մարթր եւ Մօնփարնաս կը բարձրանան, կէս գիշերէն վերջ։

Ամէ՛ն, ամէ՛ն բան կը բարձրանայ, բարձրացած է, Փարիզի մէջ։

Քննութեամբ հաստատեցի որ երկու բան չեն բարձրացած։ Առաջինը՝ էյֆէլի աշտարակն է, որ բարձրացած քաղաքի մը մէջ, հիմա, ստացած է զանձի մը կերպարանքը, հակառակ իր 300 մեթր հասակին։ Երկրորդ չբարձրացողը այս տողերը գրողին նիւթական կացութիւնն է։

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ ԱՐԻՒՆ

Սպանիայէն վերադարձած կամաւոր մը կը պատմէր.

—Զարհուրելի էին կռիւները, տա՛ք արիւնո՛տ, վրէժխնդրական, բարբարոս։ Օր մը, պաշարուած էինք երեք կողմէ. մեր վրայ կը տեղար կրակի հեղեղ մը։ Դժո՜խք։ Հարկ էր կռուիլ հերոսներու պէս, սակայն, չփոթութիւնը տարածուած էր մեր հոգիներուն մէջ։ Մեր հրամանատարը ըսաւ. «Մոմենտը կրիտիքական է։ Պահեցէք ձեր պաղարիւնը» ։

Հարցուցի կամաւորին, խօսքը ընդմիջելով

— Կրցա՞ծ էք պահել ձեր պաղարիւնը։

Պատասխանեց.

— Բարեկամս, այդ պահուն կը մըտածէի երակներուս մէջ պահել միայն տաք արիւնս։ Ինչ օգուտ պաղ արիւնէն՝ դիակները կը պահէին զայն։ Հրաշքով մը կրցայ պահել կեանքս՝ այսինքն տաք արիւնս։ Ըլլայ պատերազմի, ըլլայ խաղաղութեան մէջ՝ մեզի պէտք եղածը տաք արիւն է։ Օր մը, հողին տակ, երկար պիտի պահենք մեր պաղ արիւնը։

Կամաւորը մոռցաւ, սակայն, ըսելու որ Սպանիոյ մեր եղբայրներուն արիւնը եթէ քիչ մը պաղ ըլլար՝ այս եղբայրասպանութիւնները եւ քանդումները տեղի չէին ունենար։

Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար եթէ ազգերը կարենային պահել իրենց արեան ջերմութեան չափը։

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

Հայաստան այցելած հայրենակից մը, ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ, կը խօսէր մեր հայրենիքին ունեցածներուն եւ չունեցածներուն մասին։ Երբ իր ճառը լրացուց՝ չատեր սկսան զանազան ու զարմանազան հարցումներ ուղղել, հասկնալու համար թէ

Հայաստանի մէջ կա՞ն կնոջական մազը խոպոպներու վերածող մեքենաներ, կա՞ն լաւ սափրիչներ, կա՞ն ամերիկեան արդուկներ։ Շէնքերու մէջ վերելակներ, կեդրոնական ջեռուցիչներ կա՞ն, ռումպայի ու պիկինի փրոֆէսէօրներ կա՞ն, դաշնահանդէսներ կա՞ն։ Ուրիշ խումբ մը սկսաւ հարցնել թէ Հայաստանի մէջ ոստրէ կա՞յ, խողնդէն, հաւ, հնդկահաւ, երէ, խըզունջ, խեցգետին, ձկու միս, չամփանիա կա՞յ։ Երրորդ խումբ մը հետաքրքրուեցաւ գիտնալ թէ Հայաստանի մէջ զարդակօշիկներ, անգլիական կերպասներ, մետաքս գուլպաներ, թաւիշ, կապոյտ աղուէսի մուշտակներ կա՞ն. Քիչ թէ չատ բոլորին գոհացում տրուեցաւ կամ խոստացուեցաւ գոհացում տալ։

Անկիւն մը կծկուած բազմավաստակ անգործ մը, ցուցամատը ցցելով հարցուց, խորին լրջութեամբ.

— Դուն ինծի ան ըսէ, ընկեր բարեկամ, Հայաստանի մէջ չոմած կա՞յ նպաստ կա՞յ ...

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց։

Բազմավաստակ անգործը պատասխան ուզեց։ Ըսուեցաւ իրեն.

— Հայաստանի մէջ անգործութիւն չկայ, որով չկայ նաեւ անգործութեան նպաստ ։

Բազմավաստակը ըսաւ.

— Հասկցայ։ Կ'երեւակայեմ թէ ինչ տեսակ խեղճ երկիր է, անգործութիւն անգամ չունի։

ՆՇԱՆ ՓԵՇՏԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

զինները, որ ծարաւ են, ո՜վ անձրեւ, կ'սպասեն քեզ երբեւ նեկտար մը քաղցրութեան. կը գինովնան քու նուագէդ, եւ կ'ըսեն՝

— Ալ հերիք է, հիմա կուշտ ենք.

— Ոչ, ոչ, այդ ես եմ, որ կ'եր - թամ լալ՝ չիրիմներուն եւ անապատներուն վրայ, բոլոր անոնց համար, որոնք լացող չունին ...

— Այ, ուրեմն, ա'ռ թաւիշէ թեր - թիկներն այս, մեր կողմէն, եւ տար բոլոր անոնց որ դալար չունին.

Եւ, յանկարծ անձրեւը կ'իջնէ զօրաւոր, ուժգին, անկշիռ: Հարուածելու, որ, ուժգին, անկշիռ: Հարուածելու, խարազանելու համար՝ ծայրերը, բերդերն ու բարձրութիւնները.

Առուակները, որ տրտում էին ու ցամքած, հիմա, կ'արտասուե՞ն ցնծութեամբ:

Կը լսե՞ք, գինուորական նուա՜գ է այս, եւ թափօր տարերքին

×

Անձրեւ,

Երկնառ արտասուք մը՞ պէս, կը սիրեմ քեզ ինչո՞ւ համար:

Մնած եմ փոթորիկի մէջ: Ա՞յս: Այս օրը կ'իջնէ՞ր արդեօք դուն, մեր երդիքին, մեր դաշտերուն, մեր յանկերուն վրայ ... Ոչ միայն ունկն իմ այլ եւ հոգիս առլցուն է քեզմով:

Ասա՞ց, այս մէկը չհարցուցի անոր, երբ դեռ ժամանակ կար: Գնաց Անի - կա, ու ես անիմանալի այս սէրին հանդէպ, առանցքը կորանցուցած մարդկի մը պէս կը թաւալիմ անձրեւին մէջ ..

Ամէն անգամ, որ դուն կ'իջնես, հոգիս ծիրանի կը հագնի: Սպարապետի մը պէս, կանգնած՝ շէմքին վրայ խուցիս անվախ կը դիտեմ ճակատամարտը, եւ կը հրճուիմ ..

Քու ձայնդ, եւ քու արբազան բարկութիւնդ, անձրեւ, ո՜վ գիտէ, որքան վեհափառ է՝ մութ անտառներու ծոցին մէջ ..

Քու ձայնդ, փշրուած աղամանդի մը պէս, հատիկ հատիկ կը կիտէ անպաճոյճ մակերեսը մտածումիս

Ես, աղամանդակուռ արձա՞ն մըն եմ, զարերուն գիմակ

Ե. ԱՂԱՅԵԱՆ

Այդ այգակս Լ, սովքեսն..

— • —

Եղբօրս քայլերը կեանքի արահետի վրայ բռնակալ մարդու հետքերն են թողնում:

Կարծես, գիտուն լինէր, որ իր քայլերով իսկ պատմութիւնն է գրում:

Որովհետեւ կայ քամի, մրրիկ, խոլայեղ տարերք.

Ճակտէն առուակ առ առուակ վազող քրտինքով նա տառերն է թրծում:

Յոգնած ու լքուած արահետը կեանքի, ուրկէ անցաւ եղբայրն իմ,

Ու ահա թէ երգ ունի եւ թէ տառապանք:

Թէ որ երկնեմ այսօր ես երգն արահետի, դա պիտի լինի երգն իմ եղբօր.

Քանի եղբայրս ու ես մի մայր ենք ծծել, մի կարօտ ենք քաշում, դա թող լինի նաեւ իմ երգն արտասուաթոր:

Այսպէս, ահա, քրտինքի եւ արցունքի միջով լողալով լուսաւոր առտնը ենք որոնում,

Թէ որ ափերը լինեն մթին ու խաւար, մեր հոգիները իրենց օտար չեն զգում,

Ովկիանի նման եղբօրս սիրտն անվերջ ալեկոծում է.

Թէ որ քանում, հոն ամէն վայրկեան մի զղջակ է փլչում:

Եթէ նայեմ խռովայոյզ աչքերին մէջ, հոն ջրհեղեղն է վարարում.

Եթէ չարժէ թեւերն իր, թուխ միջից աղաւնիներ են փախչում:

Եթէ հոգին բոնկի ու շրթները դողան երգի հնչիւնով՝ կը տեսնէք որ յուսահատօրէն լեզուն է խածնում:

Բարեկենդանի նման եղբայրս երբ անցնում է, հրճուանք է պատճառում, բայց ինքը չի հրճւում

Երբ հեռանում, անյայտանում է, ամբոխները ափսոսում են:

Բայց իր կաւէ հոգին ոչինչ չի զգում.

Ծաղիկների կուրէն ինքը պարտուած է գուրս գալիս.

Նրա արիւնաքամ սիրտը վէրքի սպառութիւնը չի ապրում:

Որ դանդաղաշարժ է նա, չպէտք է կարծանալ.

Արեւելքէն արեւմուտք նա իր քայլերով մի մի դար է գլորում:

Մշուշ է պատել թիկունքի լեռը, ինչպէս մշուշ է պատել դիմացի լեռը.

Որ իջել է ցածր՝ ճիշդ է, որ պէտք է նորէն բարձրանալ՝ նա այդ չի ըմբռնում:

Որ եղբօրս երկու աչքը միմի փարոս եւ, հեռաւոր հորիզոնները չեն հերքում.

Բայց իրեն խաւարի մէջ են պահում:

Թէեւ եղբօրս քիթը, երբեւ կողմնացոյց, մշուշն է ճեղքում.

Քանի դիմացի լերան կանթեղը ուժգին չի լուսաւորում.

Եղբօրս ողիականը, թողէք որ դուրսն լինեմ ու ես երգեմ:

Եղբօրս արխեր քակուել է, մինչ աչքերէն արցունք է թափւում:

Արեւելքի առիւծների սուր ժանիքները,

Դեռ այսօր էլ նրա հոգին են պատռում.

Եթէ արիւն չի ժայթքում, առերյութիւն էլ չի ժայթքում:

Անիմաստ մի կսկիծ պատել է հոգին ու երբ ուզում ես զգուել՝ մատերդ մրուր են կաթում:

Ցրտմութիւնս իջել է երկինքէն ու նրա հոգին է պատանքել.

Դաղդուեա լինի թէ անդունդ՝ նրա սարսափած հոգին ճիչ չի արձակում:

Եթէ փորձեմ սեղմել մէջքը նրա, դուցէ աչքը բանայ.

Տեսէ՛ք, հազիւ աչքը բացած՝ նախ նա իր եղբօրն է անիծում:

Նրա հոգու մէջ դարերը ստայն են կապել ու նա ասում է — «Ցեսէ՛ք, դարերը ապա ինձ. ես անմահ եմ»

Իսկ դարերը նա թերնի առամներով է հաչւում ..

Վարդը արեւ լինէր ու փշերը ճառագայթներ նրա, նա հեկեկում է մինչ ու գիտցած տաղն է ասում:

Եթէ բոլոր աղբիւրները նէկտար հոսեն,

Նա իր գիւղի աղբիւրի պաղ ջուրին է կարօտում.

Եթէ նետես իրեն իմաստութեան ծովուն մէջ՝ նա Նարեկացու շարականով փրկութիւն է հայցում:

Իրեն համար դարն այն դարն է, որ քարէ դար է կամ երկաթի.

Արծաթ դարեր, ոսկեդարեր ։ հրաշքներ չի ասում:

Որովհետեւ ամէն ինչ մեռել է իր մէջ՝ նա իրեն անմահ է կարծում:

Տիրոջ այգուն մէջ նրա պատիւն են տալիս,

Նա, իր երազի հետ, իր այգին եղբօր առուի մէջ ոտերն է լուանում:

Նա իր մարմինն է խոշտանգում անվերջ՝

Որպէսզի չզարթնի,

Նա իր հոգին է տանջում յար՝ որ բարձրերը չսաւառնի,

Նա իր սիրտն է կոցահարում մինչ՝ որ էլ չլուայ,

Նա իր արիւն է ամբացնում անընդհատ որ վազէ, թափահարէ, թափահարէ, բայց երբեք չպայթի:

Նա այնտեղ չէ երբեք որտեղ է,

Նրան միշտ հեռուն է քաշում:

ՏՈՔԹ. Ե. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳԱՂԹԸ ԿԵՆՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— • —

Միայն մարդկային բազմութիւններ չեն որ կը գաղթեն, այլեւ կենդանիները: Ծանօթ է ծիծեռնակներուն եւ արագիլներուն գաղթը, — բայց ի՛նչպէս բացատրել: Ցնտեսական պատճառներէն անկախ, որոնք շատ կը յիշուին մարդկային բազմութեանց գաղթերը բացատրելու համար, գիտունները կը պնդեն թէ ներծոր գերձերու բնախօսութիւնն է որ կը կարգաւորէ ծիծեռնակներուն եւ արագիլներուն փախուստը «հրան աղջիկն»: Ներծոր գեղձերու բնախօսութեամբ կը բացատրուի նաեւ աքաղաղներու խօսիլը գիշերուան կիսուն:

Սակայն պարագան շատ աւելի յըստակ է, երբ քննութեան առնենք օձաձուկերու ճենսաբանական մէկ երեւոյթը —

Ի՞նչպէս կ'աճին օձաձուկերը, — անոնց կեանքը յատկանշական գաղթ մըն է:

Անոնք կ'անցնին Ատլանտեան ովկիանոսը, տաք հոսանքին հետ, յառաջանալով դէպի եւրոպական եզերքները: Երբ Ասորեան կղզիներուն կը հասնին, հազիւ թէ երկու սանթիմեթր մեծ՝ աննշմարելի, որովհետեւ թափանցիկ, ձկնիկներ են Անոնց վրայ կը նշմարուին միայն երկու սեւ բիծեր, — իրենց աչքերն են: Երբ Եւրոպայի ծովեզերքը կը հասնին, արդէն 7 — 8 սանթիմեթր երկարութիւն ունին: Այս երկար ճամբորդութեան ընթացքին, մլիոններով կը փճանան, բայց մեծ մաս կ'աճի, ձեւ գոյն կը փոխէ, — ցամաքին մօտ ծովուն ջուրը նուազ թթուածին կը պարունակէ, եւ աւելի շատ աղ, այնպէս որ այդ միջավայրին մէջ իրապէս ձուկի կերպարանք կը առնայ: Եւ կը սկսի, այս անգամ իր ծիգերով ու ոչ թէ ովկիանոսին քմայաքար հոսանքին յանձնուած, մտնել լճապեղաններուն, Ովկիանոսէն կը մտնէ գետ եւ գետակներէն կը փորձէ անցնիլ լճակները, տեսէք թէ ինչպէս: Ջրհան գիշերները, երբ մարգագետինները կը լեցուին վարարուն գետակներու ջուրով, օձաձուկը կը սողայ, կը յառաջանայ դէպի լճակ: Այս շրջանին 50 սանթիմեթր երկարութիւն եւ օձաձուկի ծանօթ գոյնն ունի: Անուշ ջուրերուն մէջ կ'ապրին 5 — 6 տարի, յանկարծ իրենց մէջ ցանկութիւն մը կը ծնի աղի ջուրերը երթալու, եւ ահա նոյն ճամբով կը սկսի գաղթը, Թուսխաց ներքին լիճերէն, Եւրոպայի բազմաթիւ լճակներէն կը յառաջանան մէկ ուղղութեամբ օրական 20 — 25 քիլոմեթր, առանց բան մը ուտելու: Գետերէն կը թափին հիւս. ծով, եւ այս անգամ փոխանակ ծփալու ծովուն ալիքներուն վրայ՝ ինչպէս իրենց եկած ատենը, կը սուզին յատակը եւ 6 — 7 ամիս վերջ յանկարծ կը յայտնուին Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ, ու կը սկսին հաւկիթ ածել, միլիոններով, միլիարներով: Այս հաւկիթները ժամանակ մը վերջ կը բացուին, եւ թրթուրները կը վերադառնան դէպի եւրոպական ծովեզերքները, — հառաջելու նոյն գաղթը, զոր նկարագրեցինք: Իսկ թէ ինչ կ'ըլլան «աւլիթ» ածող մեծ օձաձուկերը, չենք գիտեր

Օձաձուկերը, իրենց գաղթը կատարած ժամանակ, կ'առաջնորդուին մասնաւոր գեղձի մը բնախօսութեամբ որ otolithe կը կոչուի եւ կը գտնուի իրենց գլխուն մէջ:

ԹՈՅՆԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— • —

Թոյնը մեծ դեր խաղացած է արուեստներու եւ գրականութեան մէջ, հինէն ի վեր. Թոյներու ազդեցութեան տակ էր, որ դելփեան քրմուհիները, կիսովին գինովցած եւ բանդագուշանքի մատնուած, կը յաւակնէին գուշակել գալիքը:

Դակայն Թոյնը դարձած է նաեւ մեծ զէնք մը, սկիզբէն մինչեւ այսօր: Մասնաւորապէս կիներն են, որ կը սիրեն գործածել այդ զէնքը: Ամէն մարդու տրուած չէ ունենալ կին մը, որ սիրէ զէնք: Վա՜յ այն էրկան, որ կին մը ունի «արախնդ» եւ վայրագ: Ցօրնադ, լատին պատմագիրը, որ կ'ապրէր Քրիստոսի Ա. դարուն, իր Եգիպտոսին մէջ կը յիշէ թէ կարելի չէր համրել բարձր դասու կիները, որոնք առանց խղճահարելու՝ «նախահայր մօտ կը ղրկէին» (կը սպաննէին) իրենց ամուսինները, զօրաւոր թոյներու արբեցումով: Տիտոս Լիբիոսի օրով (Քրիստոսէ 59 տարի առաջ եւ 9 տարի վերջ), Հռոմի ազնուական տիկինները սովորական պահանջ մը գործադրելու ձեւով, կը կազմեն ընկերութիւններ, որոնց անդամները ուրիշ ընելիք չունէին՝ բայց եթէ թունաւորել իրենց ամուսինները:

ԺԶ. դարուն, Իտալացոց մէջ թունաւորումը արուեստ մը դարձած էր, այնքան ճարտար հնարքներ ի գործ կը դնէին մէկը միւսը գերազանցելով: ԺԷ. դարուն, մասնաւորապէս Լուդովիկոս ԺԴ.-ի օրով, Ֆրանսայի մէջ եւս ճարտարարուեստ մը դարձաւ թունաւորումը: Կիներ, — յիշենք մէկ քանին՝ Վուազէն, Բրէնվիլիէ, Տըլակրուա, — նորահնար թոյներով այնքան զոհեր տուին, որ իրական սարսափ մը առեղծուեցաւ երկրին մէջ: Լուդովիկ. ԺԴ. ժահուան դատապարտեց թունաւորող կիներէն Տըլակրուան, (որ յայտնութեամբ մը թէ տեղեակ է թագաւորը թունաւորելու ծրագրի մը՝ տարիներով յետաձգել տուաւ իր մահապատիժը), յետոյ ժամանակ հրաւարակ մը հանեց, նախօ պատժի ենթարկելով Թոյնը հետ խաղացողներու մասին: Սակայն՝ Թունաւորիչներու կոյրակերպութեան մասին այնպիսի բաներ պատմեցին իրեն, որ սարսափած անոնց վրէժխնդրութենէն՝ եւ տառապելու հրամայակը եւ այլ բաներ: Թունաւորումով սպանութեան սարսափելի դաս մը երեւան ելած էր, — Տիկ. տը Մոնթէսփան ուզած էր թունաւորել Օր. տը Լա Վալլիէրը, նոր տեղը գրաւելու համար թագաւորին ծունկերուն վրայ, յետոյ այս ազնուական կինը ծրագրած էր թունաւորել թագաւորը, որովհետեւ լքած էր զինք՝ որպէս վերջ Օր. տը Ֆոնթանժը, եւ այս խեղճը ի վերջոյ մեռաւ, 22 տարեկան, համոզուած թէ թունաւորեցին զինք Լուդովիկոս ԺԴ. ձեռնարկեց խիստ քննութեան մը, ու տեսաւ որ պետական բարձր պաշտօնատարներ մաս ունին գործին մէջ, բայց աւելի յարմար նկատեց գիշերագնել անոնց փախուստը երկրէն:

Թոյնի առասպելը յանգալից պատմութիւններ առեղծեց նաեւ. 1868ին, երբ երեւան հանուեցաւ մասնաւոր արձանագրութիւն մը, որ թոյն կը պատրաստէր ու կը ծախէր իրենց լրիկէն խոյսող կիներուն: Մեծ աղմուկ հանեց Տիկին Լաֆարժի դատավարութիւնը, — այս աղջիկը ամուսնացած օրն յանկարծ խորշանք զգաց իր էրիկէն, որ մեռաւ մէկ տարի վերջ, ու ահա կասկած թէ կինը թունաւորած է զայն. Դատապարտուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան, բայց տարիներ վերջ ներման արժանացաւ: Մէկ տարի ետքը մեռաւ: Գրած է իր Յուշերը եւ Բանտի ժամերը:

Պատերազմէն առաջ, ասպահովագրական պաշտօնեայ մը, Ժիրար, մեծ աղմուկ հանեց նոյնպէս իր սպանութիւններով: Այս մարդը կը գտնէր միամիտներ, որոնց կեանքը կ'ապահովագրէր ի շահ իրեն, յետոյ կը սպաննէր զանոնք այնպիսի ձեւով մը որ բռնուի թէ մեռան արկածով կամ հիւանդութեամբ: Պատրաստած էր թունաւոր սունկերէ քաղուած զօրաւոր դեղեր, ունէր նաեւ ժանտատենդի (թիֆոյիտ) եւ պրկախտի (թէթանոզ) մանրէներ, ինչպէս նաեւ ... հիւանդութիւն մը իր քաջագործութիւնները արձանագրելու. Այդ յուշատետրն էր որ կորսուեց իր գլուխը

Գիտէ՞ք Մեծն Միհրդատի պատմութիւնը, աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ թոյներու ազդեցութեան վարժեցուցած էր ինքզինք: Թոյներու դէմ մասնայատուկ տոկունութեան պատմութիւն մըն ալ ահաւասիկ. —

Վերջերս Փրանսացի նորապսակ հարսնուկ մը կը մտածէ «անդիի աշխարհ» ղրկել իր ամուսինը եւ անկողինը բաժնել իր հոմանիին հետ: Կը կարդայ վէպ մը, ուր կ'ըսուի թէ ցմախոտը (ellébore), այլ անուամբ «ծննդեան վարդ», զօրաւոր թոյն մըն է, — ոմանք զայն կը գործածեն բուժելու համար ...յիմարութիւնը: Բայց չէր գիտեր թէ երկու տեսակ ցմախոտ կայ, ճերմակ եւ սեւ: Ըստ բախտի կը գնէ ճերմակը, որ թունաւոր չէ, կը խառնէ գինիին հետ ու կը խմցնէ ամուսնոյն: Ամուսինը ոչ միայն կը խմէ, այլ եւ գիշերը, անկողնոյ մէջ, կը պատսպարէ դիցուհի Աստղիկին՝ ի մեծ զարմանս հարսնուկին: Այս անգամ պչրուհին թէյին կը խառնէ զարիկ կամ մկնդեղ, ահռելի թոյն մը:

Ո՜վ զարմանք, ամուսինը գլուխ կը տնկէր տակաւին, — թոյնի դէմ բնական դիմադրութիւն մը ունէր անպայման:

Ցուսահատ կինը, այս անգամ, կը վերցնէ հրացանը եւ կը պարպէ ամուսնոյն ականջին մէջ, քունի պահուն:

Հազարումէկ առակաւոր բանք

Ով որ տրտմանք աղքատ է
Ու ազատէն բան խրատէ,
Զարմանք թէ որ այս չգիտէ,
Թէ աղքատն ինք չէ՝ ազատն է:

×

Գայլը մըշուշ օդ կ'ուզէ,
Զարը խռով սիրտ կ'ուզէ.
Քրքրին օդը միշտ մըշուշ,
Սիրտը կռիւ կը յուզէ:

×

Գայլերն որ իրար ուտեն՝
Ոչխարները շուտ կ'առնուն.
Չարերն որ իրար քարդեն՝
Արդարները թեւ կ'առնուն:

×

Էշն որ մի հեռ ցեխն ինկաւ՝
Ել դէմը չի՛ անց կ'ենայ.
Դուն էշ չէիր խօ'— ի՞նչ եղաւ
Որ նոյն ցեխը նորէն ինկար:

×

Աշխարհս է բախտ ու փորձանք.
Մի անտէր ոչխարի պէս,
Նա մորթուեցաւ՝ մենք պըրծանք:
—Այսօր ինձ էր, վաղը քեզ:

×

Ցան ցանէ վարած տեղը,
Բան բանէ չկորած տեղը.
Թող չերթան ոտուըներդ
Սրտիդ չը սիրած տեղը:

×

Ում որ աղէկութիւն արիր՝
Այն մարդէն բզգոյշ կեցիր.
Այսպէս է այս աշխարհս.
Բարիքի տեղն չարի՛ք քաշասիր:

×

Թէ քո տրդուն քառսուն օր
Խնդր ու խելաչ անուանես,
Քառսունմէկին լրաւ որ
Խելօքը խենթ կը գտնես:

×

Ով անմրտին խրրատ կուտայ,
Հող կը ցանէ գետին վերայ.
Թէ մէկ մասը մըրտն մըռայ,
Մեծ մասն առնու ջուրը գրնայ:

×

Եղբայր, խըրատ թէ որ լըսես,
Լաւ տես թէ ի'նչ խըրատ է.
Համ կը բըրքացընեն բզքեզ,
Համ կ'առնեն թէ «մուրթատ» է:

×

Աշխարհս թէ շինել պիտի,
Ջեռք առ լեզուն ու գրրիչը.
Աշխարհս թէ քանդել պիտի,
Ջեռք առ լեզուն ու գրրիչը:

×

Կաց ու կռիւ բանալու
Միմիայն խօսքը բաւ է.
Խաղաղութիւն անելու
Հազար խօսքը սակաւ է:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (220)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Յեղափոխական խմբերու համար որ եւ է կռիւ ամէն տեսակէտով անհրաժեշտ ղասաւորում կը ստանար: Անոնք պէտք է բաւականանային այն դիրքերով, ուր կը գտնուէին, շատ շատ քիչ մը ետ ու առաջ շարժելու հնարաւորութեամբ: Հետեւաբար հայդուկներու համար կռիւը դիրազանցօրէն պաշտպանողական ձեւ մը կը ստանար, տասնապատիկ աւելի ուժեղ թշնամիներու դէմ: Դիրքերը պահել, յարձակումները ժամանակին կասեցնել եւ սպասել մթնելուն, առանց դրսէն օգնութիւն ստանալու որ եւ է յոյսի. այս էր յեղափոխականներու ընդունուած ռազմական գործելակերպը.

Միեւնոյնը չէր սակայն թշնամիին համար: Նախ որ՝ անոնք այնպիսի թըւական առաւելութիւն մը ունէին հայդուկային խմբերու համեմատութեամբ, որ հազիւ թէ կռիւ մը սկսած կառավարութեան զինուորական ու, մը, ամբողջ քրտութիւնը ոտքի կ'ելլէին, անսպառ միջոցներով զինուած, բնաջնջելու բուռ մը թշնամիները: Հեռագրաթել, ճամբայ, զինուորական յարմարութիւններ ամբողջովին իրենց տրամադրութեան տակ կը գտնուէին, բայց մանաւանդ կառավարական զինական պահեստները:

Երբ հայդուկը պատուհած էր մը - քայ դռներուն փամփուշտին, հաշիւով կը կրակէր, Քիւրտը կամ զօրքը այդ մտահոգութենէն բոլորովին ազատ՝ անհաշիւ քանակութեամբ ռազմամթերք կը սպառէր: Անգամ մը, որ հայդուկային խմբի մը փամփուշտը հատնէր, այլ եւս փրկութեան ոչ մէկ ճանապարհ կը մնար անոր համար՝ պէտք էր մեռնիլ: Ու կը մեռնէին հերոսական անտարբերութեամբ:

Տարի մը առաջ, Գարսկաստանէն քըսան հոգինոց զինակիր խումբ մը կ'անցնի սահմանը՝ Վան հասնելու համար: Խումբը ցերեկը կ'անցընէ Կոթուրի հեռաւոր ձորերէն մէկուն մէջ: Դժբախտաբար, քիւրտ հովիւ մը այդ տեղով անցած ժամանակ, հեռուէն կը նշմարէ զանոնք եւ հաւար կը բարձրացնէ: Կէս ժամ չանցած հաւարին կը հասնին Կոթուրի Քիւրտերը, ու կռիւը կը սկսի խմբի համար շատ աննպաստ պայմաններու մէջ: Խումբը ժամանակ չունենար բարձր դիրքեր գրաւելու: Հաւարի ձայնը գիւղէ գիւղ շրջան կ'ընէ, Ճէլալցի, Հայտարանցի, Մագկերտցի աշիրէթները, ինչպէս նաեւ Սարայի սահմանապահ զօրքը երկու ժամ չանցած կը շրջապատեն փոքրաթիւ խումբը: Քսան հոգիի դէմ երկու հազարէն աւելի թշնամի բանակ մը, լաւ զինուած, անսպառ ռազմամթերքի պաշարով մը: Պարզ է թէ ինչով պիտի վերջանար կռիւը

Հայդուկները կը կռուին այնպէս, ինչպէս հայդուկները միայն կրնան կռուիլ, ու երբ դեռ կէս օր չեղած՝ տղայոց փամփուշտը կը հատնի, հըրացանները քարերուն զարնելով կը փշրեն, որ թշնամիի ձեռքը չանցնի: Ջայն ձայնի տուած՝ երգելով կը խուժեն մօտաւոր թշնամիի դիրքի մը վրայ: Շատեր դեռ դիրքը չհասած՝ գնդակահար կ'իյնան, իսկ ողջ մնացողները հասնելով թշնամիին՝ գիրկընդխառն կը կռուին դանակներով, ճանկերով, ատամներով, մինչեւ որ բոլորն ալ կ'իյնան այդ կռուին մէջ:

Նման հերոսական կռիւներու շարան մը Քրտերու մէջ առեղծեց խոր պատկառանք հայդուկի հանդէպ, որու գնդակը «մութի մէջ իսկ կը գտնէր թշնամին»: Քրտերու կողմէ բազմաթիւ երգեր հիւսուեցան առասպելական հայդուկի քաջագործութիւնները երգող, անոնց աղամարդութիւնը փառաբանող:

Գէորգը կռուի ընթացքին տեղէն չէր շարժած: Ուշադիր կը հետեւէր կռուի առաջած ձեւին՝ մտահոգութեամբ դիտելով այն բարձրութիւնը, որ կը գտնուէր Նիկոլի դիրքի դիմաց, երեք չորս հարիւր քայլ տարածութեան մը վրայ: Թէեւ մինչ այդ՝ այդ բարձրութիւնը չէր չահագործուած թշնամիի կողմէ, բայց Գէորգը վստահ էր, որ կանոնաւոր բանակի ղեկավարները ուշ կամ կանուխ պիտի գրաւէին այդ նպաստաւոր դիրքը, մեծապէս վտանգելով խմբի աջ թեւը: Գէորգը այս մտածմունքի մէջ էր, երբ համեմատական խաղաղութենէն օգտուելով, Ուրանցի Ցակոբը մօտեցաւ անոր.

— Հը՞, Ցակոբ, քու կողմդ ի՞նչ կայ չկայ:

— Լաւ, Քրտերը քշեցինք, էս կողմը ի՞նչպէս է.

— Լաւ, բայց այդ բարձրութիւնը կը տեսնե՞ս. անգամ մը որ այդտեղը թշնամին բռնէ ...

— Հըմ ... ափսոս շատ հեռու է ..

— Ես ալ ճիշդ այդ կը մտածէի ... եթէ տասը քսան տղայ աւելի ունենայինք ...

— Բայց որ չունի՞նք:

— Ջեմ գիտեր, Ցակոբ, բայց կը զգամ, որ այդ դիրքը, ինչ ալ լինի, գրաւելու ենք: Դեռ տասու է, մինչեւ իրիկուն կամայ ակամայ հոն պիտի մնանք: Այդքան երկար ժամանակ դիմանալու համար ոչ մեր փամփուշտը կը բաւէ եւ ոչ ալ մեր դիրքերը պէտք եղած ամրութիւնն ունին առանց այդ բարձրութեան օժանդակութեան:

— Որ այդպէս է, Նիկոլը իր տասնեակով ճամբէ այդ դիրքը բռնելու, ես հինգ վեց զինուոր կրնամ այս կողմը ճամբել.

— Պէտք չունի՞ս անոնց:

— Ես առանց անոնց ալ հոյս կ'երթամ: Տէ, ես գացի:

Ցակոբը հեռացաւ դէպի իր դիրքը.

Ինչպէս բոլոր արդէն, կռիւը սաստացած էր դիրքային կռուի բնաւորութիւն, երբ ամէն կռուող կ'աշխատի ինքզինքը պաշտպանել ապահով դիրքի մը ետեւը, աչալուրջ սպասելով, որ դիմացի թշնամիներէն մէկը գլուխը քիչ մը վեր բարձրացնէ քարի ետեւէն, կամ քօլօզի ծայրը երեւի:

Հայդուկները հազիւ երբեմն կը պատասխանէին Քրտերու տեղացող գնդակներուն, ան ալ երբ Քրտերէն մէկն ու մէկը մէջտեղ կուգար, կամ ձիաւոր մը հեռուէ հեռու ձին կը քշէր՝ խմբէ խումբ անցնելու համար.

Երբ կէս ժամ վերջը, Ցակոբի ուղարկած վեց զինուորները հասան Գէորգի մօտ, վերջինս ձայն տուաւ Նիկոլին

— Նիկոլ, քովս բարձրացիր.

Նիկոլը հազիւ քառորդ հինգ քայլ հեռաւորութիւն մը կ'ունենար Գէորգէն, բայց երբ տեղէն բարձրանալով կուզէ կուզ փորձեց մօտենալ, Քրտերը այնպիսի կրակ մը բացին, որ հազիւ ժամանակ ունեցաւ քարի մը ետեւ նետելու ինքզինքը, մինչեւ որ տղաք անընդհատ համազարկեր բանալով միջոց տուին Նիկոլին՝ դիրքէ դիրք մինչեւ Գէորգի մօտ հասնիլ:

— Նիկո՛լ, այդ դիրքը կը տեսնե՞ս,

բլուրը ցուցնելով իր մըտքը բացատրեց Գէորգը, — քու տասնեակով պէտք է գրաւես այդ. դժուար պահուելիք տեղ է: Թէեւ թիկունքդ մեր դիրքերով պաշտպանուած՝ բայց գործ պիտի ունենաս ճակատի եւ երկու կողմէն թշնամիներու հետ: Կը հասկնա՞ս, Նիկոլ, որ վտանգաւոր դիրք մըն է, շատ վտանգաւոր ... Բայց անհրաժեշտ է այդ դիրքը գրաւուած պահել ... ամբողջ խումբը փրկելու համար . Նիկոլ ջան ...

Գէորգը Նիկոլի հետ կը խօսէր բացայայտ վարանքով մը, որ իր վճռական բնաւորութեան չէր համապատասխաներ: Բանն այն էր, որ Գէորգի համար պարզ էր, որ իր ղրկած տեղը գացողները, բոլորովին կտրուած գլխաւոր խմբէն, կրնային լըջապատուիլ, եւ կոտորուիլ: Ուրեմն այդ պայմաններու մէջ եւ այդ գիտակցութեամբ խմբի լաւագոյն տղաքը եւ իր ամենամօտ ընկերը՝ Նիկոլը այդ դիրքը ճամբելը, համազօր էր զանոնք մահուան ղրկելու:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Նզած տնօրինութիւնները նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեցին մասնաւորապէս Լոնտոնի, Պրիւքսէլի եւ Ուաշինկթընի մէջ։ Իտալական թերթերը Պլումի նիւթական քաղաքականութեան ձախողման կը վերագրեն այս փոփոխութիւնները, իսկ Պերլինի մէջ վերապահ են ։

Ռիխով եւ Պուխարին վտարուեցան

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մարտ 5 թուականով.— Կուսակցութենէն վըտարուեցան երկու հին պոլշեւիկներ, Ռիքով եւ Պուխարին, իրենց «հակայեղափոխական գործունէութեան համար »։

Ռիքով նեքին գործավար էր Լէնինի առաջին դահլիճին մէջ, 1917ին, յետոյ եղաւ նախագահ գործավարներու խորհուրդին (վարչապետ)։ Պուխարին, որ կուսակցութեան հեղինակաւոր տեսաբաններէն կը համարուէր, այս տարուան սկիզբը զրկուեցաւ «Իզվեստիա»ի խմբագրութեան պաշտօնէն։ Նախապէս կը խմբագրէր կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Փրավտա»։

Անցեալ օգոստոսին երկու վտարեալներուն անունները յիշուեցան Զինովիեւ եւ ընկ. դատավարութեան առթիւ, բայց յետոյ երկուքն ալ անպարտ արձակուեցան, նորէն սեւնալու համար, վերջին դատավարութեան առթին։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԴԷՄ յարձակումները վերսկսած են, մեծ ուժգնութեամբ ։ Կռիւները կը շարունակուին միւս ճակատներուն վրայ եւս..

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ ալ հրատարակուեցաւ։ Կը ներկայացնէ 82,500,000 ոսկիի գումար մը, այսինքն 31,500,000 ոսկի աւելի՝ անցեալ տարուան վրայ։ Բանակը, նաւատորմը եւ օդանաւային ուժերը միասին հաշուելով, ընդհ. ծախքը պիտի ըլլայ 277,804,000 ոսկի, 89,263,000 ոսկի աւելի անցեալ տարուան վրայ։ Այս գումարին 80 միլիոնը պիտի ճարուի փոխառութեամբ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԴԽՕ—ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի սարքած ընկերական խըրճոյքը այսօր, կիրակի, 7 Մարտ, ժամը 3ին, Ակումբին մէջ։

ԲԵԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը, 9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple. Բելվիլ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Առնուվիլի Վարդան ենթակոմիտէին կողմէ

Վաղը, կը ակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ Կալմանի մէջ, կայարանին դիմացը։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Նիւթ՝ Օրուան հարցեր (Ներքին եւ արտաքին)։

Թատերական Նոր կայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Սեօլեօզի Հայր Միութեան «Արեւելք» Թատերախումբին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցի գրադարանին

Այսօր. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Սէւրի Պէշիքթաշլեան սրահին մէջ, 26 rue de Troyon. Մեթրօ Sèvres

կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»

եւ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ մէկ արար)

Մուտք՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ Սոկրատ Խանձակեանի

Ռուսական Պետական Օփերայի երգիչ

Մասնակցութեամբ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆի

եւ դաշնակահարուհի Տիկ. ԼԻՏԻ ՎԱԶԳԱՆԱՑԻ

9 Մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին

Foyer Musical Russeի մէջ, 26 Ave. de Tokio. Մեթրօ Iéna

Գիներ՝ 15, 10 եւ 7 Ֆր.։

Տոմսերը կարելի է ճարել Հ. Տամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince, Փարիզ եւ Foyer Musical Russeէն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, Մեթրօ **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ՝, 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ, A. LEVALIER իր exhebitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, համբաւաւոր պարուհի HUGUETTE O'BIA, կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։

Մուտք՝ 8 Ֆր. կիներու 6 Ֆր.։

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի գինուորցեններու առժամեայ վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Սէն նահանգի անկազմակերպ շրջաններու ամբողջ Հայերը առանց տարիքի խտրութեան։ Յառաջիկայ երկուշաբթի, 8 մարտ երեկոյեան ժամը 8ին, 120, Bld. Belleville սրահին մէջ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— 1. Զեկոյց Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու հետ ունեցած խորհրդակցութեանց շուրջ ։

2.— Լուսաբանութիւն զինուորցեններու խնդրանքներու մասին։

3.— Ընտրութիւն Փարիզի զինուորցեններու մնայուն վարչութեան ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՅՍՕՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Sociétés Savantesի սրահին մէջ.

ԴԵՐԱՍԵՆ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ՝

ՊԷՊՕ

կը մասնակցին՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԻԿ. ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, ՕՐ. ՌՕԶ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Պ.Պ. Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ե. ՔԲԳԱՐ եւ Կ. ՔԱՆԹԱՐ.

Գիները՝ 5, 7.50, 10 եւ 15 Ֆր.։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince, ճաշարան Ֆլօրիա 61 rue Mr. le Prince, Select Pressing 10 rue Boutebrie, Paris (5) եւ ներկայացման օրը կիշէն։

Ը. գծ. հասցէ A. Kempélian, 21 Ave. d'Alembert, Livry-Gargan (S. et O.)

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ
(Aigle d'Arménie)

Հիմնուած 1936ին, **Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936**

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարմնակրթանք ։

Մշակել երգի ճաշակը ։

Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ իրերօգնութեան կապը իրարու մէջ

Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը

Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Լ[illegible]ՃԵԱՆի, 22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13).

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ
MARDI 9 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3365

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՐՓՈՒՐ ԵՒ ՇՈՂՈՔ՝ ԻԲՐԵՒ ԲԱՆԱՁԵՒ

Ստանալով «Խ. Հայաստան»ի վերջին կապոցը, փետրուար 10–17, մեր առաջին գործն եղաւ փնտռել նիւթեր՝ ռա հասարակ Անդրկովկասի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մասին:

Կ'ուզէինք լուսաբանութիւն մը ճարել գոնէ այն դաւադրութեան մասին, որ իբրեւ թէ երեւան հանուած է Թբիլիսիի մէջ (Թիֆլիս), առաջնորդութեամբ Մախմանի եւ այլոց «երկերեսանի սրիկաների»:

Տակաւին չգտանք մեր փնտռածը, բայց ինչ որ դիտեցինք առաջին ակնարկով, կ'օգնէ, գաղափար կազմելու համար տիրող մթնոլորտի մասին.

Այսպէս, եկած թերթերուն մէջ կը տեսնենք մանրամասն զեկուցումներ՝ «Խորհուրդների համավրացական Ցրդ արտակարգ համագումար»ի մասին:

Այս արտակարգ ժողովը հրաւիրուած է հաշուեյարդարի ենթարկելու համար Անդրկովկասի հանրապետութեանց Դաշնակցութիւնը (ֆեդերացիա), համաձայն նոր սահմանադրութեան: Բնականաբար փառաբանական ճառեր, ծափեր, եւ հեռագիրներ նուիրուած են սրահը, ողջունելու համար նոր կարգ ու սարքը, Ստալինեան սահմանադրութիւնը, որ «կը դառնայ ամբողջ մարդկային հասարակութեան օրէնքը»:

Ճառեր մը՝ ժողովին հանդիսաւոր բանաձեւէն, ուղղուած Ստալինի.

— «Սոցիալիզմի երկրի հանդէպ ունեցած իրենց կատաղի զայրոյթի ու ատելութեան մէջ գազազում են ֆաշիզմի խաւարամոլները, որոնք արշաւ են պատրաստում խորհրդային Միութեան դէմ, նպատակ ունենալով խեղդելու իրենց համար ատելի՝ բանուորների ու գիւղացիների աշխարհիս առաջին սոցիալիստական պետութիւնը:

Ֆաշիստական բուրժուազիայի ստոր ծառաները — տրոցկիստական - զինովիեւական հակայեղափոխականները, գերմանական ու ճապոնական պահնորդական բաժինների լրտեսները, դիվերսանտներն ու տէրրորիստները, աջ թափթփուքները, նացիոնալ շովինիստական սրիկաներն ու երկերեսանիները, դաշն կնքած մենշեւիկների, մուսավաթականների ու դաշնակների՝ ջախջախուած հակախորհրդային կուսակցութիւնների բեկորների հետ, քայքայիչ աշխատանք են կատարում ԽՍՀՄում կապիտալիզմը վերականգնելու նպատակով, Վրաստանի, Ադրբէջանի ու Հայաստանի ծաղկող ազգային հանրապետութիւնները խեղդելու նպատակով:

Ամբողջ վրաց ժողովուրդի անարգանքով ու անէծքով են ծածկուած վրացական հակայեղափոխականների՝ տրոցկիստների անունները, որոնք այլասերուելով դարձան տէրրորիստների, բանդիտների, լրտեսների ու մարդասպանների գազազած շայկա:

Վրաց ժողովուրդը միահամուռ հաւանութեամբ եւ գոհունակութեամբ ընդունեց Յուդա Տրոցկու վոհմակի բանդիտների նկատմամբ Գերագոյն դատարանի կայացրած դատավճիռները»:

Այս լեզուն չփոխելով սկիզբէն մինչեւ վերջը, բանաձեւը կը յայտարարէ ապաւինացայտ:

— «Մենք մինչեւ վերջն բնաջնջելու կ'անենք, կ'ոչնչացնենք ու մոխիր կը դարձնենք ֆաշիստական պահնորդական բաժինների գործակալների ու նրանց աջակիցների այդ ստոր վոհմակը, ամենայն անողոքութեամբ ու ստալինեան անհաշտութեամբ մերկացնելով նրանց ստոր մանէօվրները, մեր պայքարի ու աշխատանքի իւրաքանչիւր քայլափոխում միշտ յիշելով քո իմաստուն ցուցումները՝ ժողովրդի գազազած թշնամիների ստոր ոտնձգութիւնների հանդէպ յեղափոխական զգաստութիւնն անդուլ կերպով բարձրացնելու անհրաժեշտութեան մասին»: («Խ. Հ.» 11 փետրուար):

Սպառնալիքներու փրփուրին կը յաջորդէ գետնաքարշ փառաբանութեանց շողոքը, համաձայն ընկալեալ սովորութեան եւ Մոսկուայէն «ջամբուած» (կամ «ճամբուած») յեղափոխակա՞ն դաստիարակութեան.

— «Ստալինեան սահմանադրութիւնը է՛լ աւելի է համախմբում խորհրդային Վրաստանի, Ադրբէջանի եւ Հայաստանի ժողովուրդների եղբայրական ընտանիքը...

— «Չկայ այնպիսի ջահ որ կարողանայ հանգցնել (մարել) կոմունիզմի ստալինեան պայծառ ջահը... Մեր գլխի վերեւը հպարտօրէն ծածանւում է կարմիր դրօշը:

Այդ դրօշը ստալինեան սահմանադրութիւնն է:

Այդ դրօշը մեծ Ստալինն է»:

Կը կարծենք թէ բաւական լուսաւոր պատկեր մը տուած եղանք, ներկերը քաղելով բուն աղբիւրէն:

Արդ, ի՞նչ լոյս կը ցանէ պատկերը, մեզ հետաքրքրող հարցի մասին:

Ուղտի մը պէս բեռնաւորուած նախադասութիւնները եւ մանաւանդ անոնց գլխուն կապուած խառնուրդ ածականները նօսրացնելով, կը տեսնենք միեւնոյն մտահոգութիւնը, — նոր դաւադրութեանց մղձաւանջը: Ու կը տեսնենք հաստատումը այն լուրերուն թէ Վրացիներ ալ սեւ ցանկին անցած են, իբրեւ «տէրրորիստներ, բանդիտներ (աւազակ), լրտեսներ եւ մարդասպաններ»:

Անշուշտ բանաձեւը չէր կրնար աւելի բաց խօսիլ գործի մը մասին, որ դեռ քննութեան տակ: Ուրեմն պակասը կը լրացնեն որակումներով, անարգանքի եւ անէծքի բառերով, ինչպէս եւ ծառայական քծնաբանութիւններով, անոնց գոլորշիներուն տակ միտքերը բթացնելու եւ ջիղերը թմրեցնելու համար:

Իսկ այսքանը արդէն կը մատնէ նոր ազդանշան մը՝ միշտ կրակ տեղալու բազմութեանց գլխուն, որպէսզի չհամարձակին գլուխ վերցնել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Վարչապետին լուսաբանութիւնները վերջին բացառիկ տնօրինութեանց մասին

Ելմտական բացառիկ տնօրինութիւնները, որոնց մասին խօսած էինք կիրակի օր, տակաւին գործադրութեան ճամբու մէջ մտած են, բացի ազգ. պաշտպանութեան փոխառութենէն: Նախապէս որոշուած էր երկուշաբթի օր հրապարակ հանել այս փոխառութիւնը եւ այս առթիւ կոչեր պիտի ուղղէին հանրապետութեան նախագահը, Պ. Տալատիէ, Պ. Էրիօ եւն.: Վերջին պահուն նկատելով որ սահմանադրութեան մէկ յօդուածը կը պարտադրէ խորհրդարանին վաւերացման ենթարկել այսպիսի գործողութիւնները, որոշուեցաւ երեքշաբթի օրն իսկ խորհրդարանին ներկայացնել համապատասխան օրինագիծը. Կը յուսացուի մինչեւ չորեքշաբթի ամէն բան վերջացնել և անհրաժեշտ կոչերը ուղղել:

Շաբաթ գիշեր, վարչապետ Պ. Լէօն Պլում ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, լուսաբանութիւններ հաղորդելով կատարուած փոփոխութեանց մասին: Ստորեւ՝ ճառին հիմնական մասերը.

— «Այս տնօրինութեանց նպատակն է տնտեսական լուծում մը գտնել կացութեան մը որ չի կրնար տարրական միջոցներով դարմանուիլ, առանց ծանր հետեւանքներու: Երեսփ. ժողովը բացուած ատեն, Պ. Վէնսան Օրիոլ ներկայացուց հաշուեկշիռը այն ելմտական նեղութեանց զոր կը ժառանգէր եւ որ յառաջ կուգային երկու էական պատճառներէ,— տնտեսական տագնապին երկարաձգումը Ֆրանսայի մէջ եւ, միջազգային կացութեան յարաճուն մթնոլորտը: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ այս երկու պատճառներուն դէմ: Ջանաց Ֆրանսայի մէջ աւելցնել խաղաղութեան պատեհութիւնները, քանդել տագնապին հետեւանքները եւ կամաց կամաց Ֆրանսայի ազգ. տնտեսութիւնը վերահաստատել բնական ճամբու վրայ:

Կառավարութիւնը կը մտածէր եւ կը մտածէ տակաւին թէ անգամ մը որ տնտեսական կեանքը հաստատուն վիճակը առնէ, բնականօրէն պիտի վերահաստատուի նաեւ ելմտական կացութիւնը, բայց կը նախատեսէր թէ դժուարութիւններ պիտի ծագին: Այս դժուարութիւնները հանրային կարծիքին աւելի ու աւելի փքացիկ ձեւ մը առացան, քանի մը շաբաթէ ի վեր: Ծանր զրոյցներ տարածուեցան: Մարդիկ իրարու կը հարցնէին թէ ֆրանքը պիտի կրնա՞յ դիմանալ, եւ թէ կառավարութիւնը պիտի չհարկադրուի՞ կամ նորէն կտրել ազգային դրամին գինը եւ կամ խիստ հսկողութիւն հաստատել փոխանակութեանց վրայ: Կը հարցնէին նաեւ թէ ելմտացոյցէն դուրս եղած ծախքերը պատճառ պիտի չդառնա՞ն արտակարգ միջոցներ ձեռք առնելու: Մնաց որ դրամի խնդիրը եւ գանձին խնդիրը սերտ կապ ունին իրարու հետ:

Ինչպէ՞ս պիտի գոցուի 40 միլիառի բացը

Կառավարութիւնը ջանաց ցուցնել թէ երբեք անկարելի կացութեան մը առջեւ պիտի չգտնուի 1937ի ընթացքին: Բոլոր կարիքները փարատելու համար, պիտի բաւեն թուանշաններով: Ելմտական տարեշրջանի սկիզբը գանձը պէտք ունէր 38,000,000,000 ֆրանքի, որուն վրայ պէտք է աւելցնել Լոնտոնի մէջ կնքուած փոխառութիւնը, ուրեմն 40 միլիառ. Այս 40 միլիառէն պէտք է զեղչել 8 միլիառ, որ արդէն վճարուած է յունուար մէկէն ի վեր, մնաց 32. Կառավարութիւնը կարելի կը գտնէ այս գումարէն կրճատել 6 միլիառ, մնաց 26: Այս 26 միլիառը դեռ պիտի նուազի տարուան ընթացքին, որովհետեւ անոր մէջ կարեւոր գումար մը կը կազմէ երկաթուղիներու շահագործման բացը, որ նոյնպէս կրնայ կրճատուիլ: Մենք ուզեցինք գանձին կացութիւնը դնել ամուր, տեւական եւ անվրէպ հիման մը վրայ եւ որովհետեւ այն վերջին գումարը որ յիշեցի, գրեթէ կէս առ կէս կը համապատասխանէ պաշտպանութեանց արտակարգ վարկերուն, որոշեցինք այդ վարկերը փակել ազգ. պաշտպանութեան մեծ փոխառութեամբ: Վերջապէս գանձը ապահովեցինք նոր ծախքերու եւ մանաւանդ յաւելուածական բացերու դէմ: Այն փոխառութիւնը որ պիտի կնքուի, հրապարակ պիտի հանուի ֆրանքով, սթերլինով եւ տոլարով, այսինքն 1936 սեպտեմբերի դրամական համաձայնութիւնը ստորագրող երկիրներու դրամներով: Փոխառութեան կտրօնը պաշտպանուած է 3 դրամներու բոլոր կարելի փոփոխութեանց դէմ եւ կրնայ գանձուիլ այն հրապարակին վրայ ուր վճարումը աւելի շահաւոր է: Փոխառուն երաշխաւորուած է ներկայ կամ ապագայ վտանգներուն դէմ, հետեւաբար կառավարութիւնը իրաւունք ունի յուսալու որ երկիր վերադառնան դուրս ղրկուած դրամները»:

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ վեց միլիառ ֆրանքի կրճատումը կապ չունի բուն ելմտացոյցին հետ, այլ կը բաղկանայ արտակարգ վարկերէ, ինչպէս ապաստանութեանց բացառիկ ծախքերը, երկաթուղիներու եւ թղթատարական շինութեանց ծախքերը եւայլն: Որ եւ է հանրօգուտ շինութիւն մէկդի պիտի չձգուի: Եւ եզրակացնելով յայտարարեց.— «Ոսկեզիրներէն շատեր թերեւս պիտի զարմանան որ զղջումի լեզու մը չեմ գործածեր: Ինչո՞ւ կեղծեմ այնպիսի զգացումներ զոր չունիմ, Թուէարկուած բարենորոգումները կը մնան, մենք կրնանք առանց ամօթի դիտել ինն ամիսէ ի վեր կտրուած ճամբան. Մենք քիչ մը աւելի հաստատուն հիման վրայ դրինք քաղաքացիական եւ միջազգային խաղաղութիւնը: Գործերու վերաբացումը իրականութիւն է եւ կը մնայ երկարաձգել զայն ու ամրապնդել: Բանավէճի մտնելու միտք չունիմ: Այն պահուն երբ կոչ կ'ընենք ազգային բոլոր ուժերուն, ի՞նչպէս կրնանք բանավէճեր կատարել կամ անոնց պատասխանել փոխադարձ մեղադրանքներով: Անշուշտ իրաւունք ունիմ յիշեցնելու երկրին թէ այն կառավարութիւնը որ այսպիսի ճիգի մը համար յորդոր կը կարդայ, անարժան չէ իր վստահութեան»:

*** Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը շրջաբերական մը ուղղեցին բոլոր նախարարներուն, խնդրելով որ կարելին ի գործ դնեն ծախքերը սահմանափակելու եւ վարչական մեքենան աւելի բանուկ վիճակի մը մէջ դնելու համար:

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ համաձայն, Գերագոյն Խորհուրդի (խորհրդարան) ընտրութիւններ կատարելու համար, մանրամասն հրահանգներ հաղորդուեցան Կեդր. Կոմիտէին կողմէ:

Կարծիքներ՝ նոր տնօրինութեանց առթիւ

Գերմանական թերթերը ելմտական նոր տնօրինութիւնները կը վերագրեն Պլումի պարտութեան: «Պերլինէր Թակըպլաթ» կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի վարչապետը մեծապէս եկած եւ հարկադրուած է օգնութիւն խնդրել Փուանքարէի խորհրդականներէն, որոնց դէմ այնքան բուռն պայքար կը մղէր ժամանակին:

Փարիզի ընդդիմադիր թերթերը գնահատելով հանդերձ նոր տնօրինութիւնները, աւելի կ'օգտուին քարեր նետելու համար դահլիճին դէմ եւ կը շեշտեն թէ ան դարձ մը կատարելով խոստովանած կ'ըլլայ իր սխալները: «Թան»ի կարծիքով, կառավարութիւնը վերադարձած է ազատական սկզբունքներու՝ ելմտական գետնի վրայ: «Տարակոյս չկայ որ եթէ յաջողի, անկարելի պիտի ըլլայ նոյն ճամբան չբռնել տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ: Այդ պարագային զուր անցած պիտի չըլլայ վարչապետին յուզիչ կոչը՝ ազգային բոլոր ուժերուն»:

«Լը Ժուռն», թունդ աջակողմեան, դիտել կուտայ.

— «Երկրին նիւթական վերելքը, անոր բարոյական խաղաղեցումը եւ գանձային կացութեան վերահաստատումը արդէն ձեւ առած պիտի ըլլային առանց որ եւ է գեղեցիկ ճառի, եթէ մէկ հատիկ բառ արտասանուած ըլլար կառավարութեան պետին կողմէ.— «Սխալ մը գործեցի եւ որոշեցի չկրկնել սխալներս»: Բայց, եթէ ուզէ իսկ, վարչապետին համար անկարելի է արտասանել այդպիսի բառեր, առանց միեւնոյն ատեն խզուելու ընկերվարականներուն հետ, որոնց պետն է եւ խորհրդային համայնավարներուն հետ, որոնց պաշտպանեալն է»:

«Աքսիոն Ֆրանսէզ», արքայականներուն օրկանը, կը գրէ իրեն յատուկ հեգնանքով.— «Ֆրանսացիները գիտեն թէ հրձիգ մը երբեք չի մարեր իր վառած կրակը»:

«Էքօ տը Փարի» (ազգայնական), նոյնքան թթու, կ'ըսէ.— «Այն փորձը որ կը շարունակուի ինը ամիսէ ի վեր, ողբալի եղաւ: Կառավարութեան պետը կը յայտարարէ թէ որ եւ է զիջում չըրաւ: Մինչեւ անգամ կ'ըսէ թէ ամուր հիմերու վրայ դրաւ քաղաքացիական խաղաղութիւնը: Այն ատեն ինչո՞ւ այս վերանորոգչական տնօրինութիւնները որոնք իրենց գործադրութեան առիթաղակութեամբն իսկ կ'ապացուցանեն թէ շէնքը փլչելու վրայ էր: Եթէ մարդկային է սխալիլը, սատանայական է յարատեւել սխալին մէջ, իսկ մենք տրամադրութիւն չունինք սատանային ծառայելու»:

*** Ընդհ. տպաւորութիւնը այն է թէ նոր փոխառութիւնը մեծ ընդունելութիւն պիտի գտնէ. Կ'ըսուի թէ ամերիկեան Մորկըն դրամատունը տրամադրութիւն յայտնած է մէկ միլիառ արձանագրուելու:

Ո՞վ պայթեցուց ռումբերը

Երկու խորհրդաւոր դէպքեր պատահեցան կիրակի օր: Ռումբ մը պայթեցաւ ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխին վրայ, Սէրպէրի կայարանին մօտ, պարապ վակոնի մը մէջ, իսկ ուրիշ երկու ռումբեր գտնուեցան Փէրփինեան, մէկը՝ սպանիական դեսպանատան պարտէզին մէջ, միւսը՝ առուի մը ափը:

Նոյն օրը Փարիզի ճեպընթացը Սէրպէր հասաւ ժամը 3.50ին, 15 ուղեւորներով, որոնց 14ը տակաւին կայարանին մէջ էին, ժամը 6ին, երբ ուժգին պայթիւն մը ոչնչացուց առաջին կարգի վակոն մը: Քանի մը ճամբորդներ կասկածելի մարդ մը տեսած ըլլալով, ոստիկանութիւնը անմիջապէս հրահանգներ տուաւ եւ մարդը ձերբակալուեցաւ Փէրփինեանի մէջ: Կասկածեալը բացարձակապէս ուրացաւ որ եւ է մեղսակցութիւն:

Առ այժմ երկու ենթադրութիւններ կ'ըլլան.— Առաջին՝ այս ռումբերը պայթեցուցած կամ տեղաւորած է անիշխանական կազմակերպութիւն մը, իբրեւ բողոք սահմանագլուխի փակման դէմ: Երկրորդ՝ Սպանիոյ ապստամբները սարքած են դաւադրութիւնը, կտրելու համար Սպանիոյ կառավարական ուժերուն հաղորդակցութիւնները Ֆրանսայի հետ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ օրէ օր կը տկարանայ, կ'ըսեն իրազեկներ: Կռիւները կը շարունակուին զանազան ճակատներու վրայ, հետզհետէ սաստկանալով: Ապստամբները կառավարական փոխադրանաւ մը ընկղմեցին Ճիպրալթարի բացերը:

ԱՄԻԼՆԻ ՑԻՄԱՐԱՆՈՑԻՆ պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին, յաւելում պահանջելով: Նահանգապետը միջամտեց, բայց անօգուտ:

ՌԻՔՈՎ ԵՒ ԳՈՒԽԱՐԻՆ, որոնք վտարուեցան կուսակցութենէն, գլխաւոր ամբաստանեալները պիտի ըլլան յառաջիկայ դատավարութեան մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը, որ պիտի գործադրուէր մարտ 6ին, յետաձգուեցաւ 13ին, վերջին պահուն նոր բարդութիւններ ծագած ըլլալով: Փորթուկալ չուզեր որ խորհրդային նաւեր հանդիպին իր նաւահանգիստները, փոխադրելու համար 550 միջազգային քննիչներէն մէկն ու մէկը, իսկ Գերմանիա կը պնդէ որ ընդհ. ծախքէն (900,000 անգլ. ոսկի) իրեն ինկած բաժինը՝ 16 առ հարիւր, վճարէ գերմանական դրամով, եւ ոչ թէ սթերլինով կամ տոլարով, ինչպէս կը պահանջեն միւսները:

ԱՄՈՒՐԻՆԵՐԸ ամուսնացեալներէն պակաս աշխատավարձ պիտի ստանան, համաձայն Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին որոշման: Տարբերութիւնը պիտի յատկացուի մասնաւոր անտուկի մը, ի նպաստ բազմանդամ ընտանիքներու:

ՖԱՇԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Փէշթայի մէջ: Տրուած լուրերուն համաձայն, դաւադիրները դուրսէն դրամ եւ զաջակցութիւն ստացած ըլլալով, որոշեր էին ապստամբութիւն հռչակել եւ գրաւել իշխանութիւնը:

Վերջին լուրերու համաձայն, դաւադրութեան կազմակերպիչն է կառավարական երեսփոխան մը, Պէլա Մարթոն, որ կ'ուզէր Փէշթայի վրայ քալել եւ գրաւել իշխանութիւնը, ինչպէս ըրաւ Մուսոլինի՝ քալելով Հռոմի վրայ: Կառավարութիւնը մէկ շաբաթ առաջ ամէն բան լսած ըլլալով, միջոցներ ձեռք առած էր, բայց մամուլին թոյլ չտրուեցաւ գրել:

ԼՈՆՏՈՆԻ Թաղապետական ընտրութիւնները վերջացան աշխատաւորականներու յաղթանակով: Քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն 75ը աշխատաւորականներ են, 49ը պահպանողականներ եւ ազատականներ:

ՔԱԹԱԼՈՆԻՈՅ (Սպանիա) վարչապետը փախած է ֆրանսական առեւտրական օդանաւով մը, եթէ հաւատանք «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին: Այս լուրին վրայ, քանի մը հարիւր կիներ հաւաքուելով Պարսելոնայի հրապարակը, բացագանչեր են,— «Մեր նախագահը դասալիք եղաւ»: Կառավարական աղբիւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ «ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ»

Փետրուարի սկիզբը, Թուրքիա իր սահմանադրութեան մէջ կարեւոր փոփոխում մը մտցուց: Յառաջ խմբագրականով մը անդրադարձեր էր անոր: Ջանանք լրացնել այդ շահեկան խմբագրականին հիմնական միտքերը:

Սահմանադրութեան այդ փոփոխումը, բանէ անմիջապէս՝ նոր շրջան մը կը բանայ, Թուրքիոյ պետական-վարչական կեանքին մէջ:

Խալքը ամէն ինչ էր, ցարդ Քեմալի երկրին մէջ: Հանրապետութեան նախագահը՝ նախագահը Խալք կուսակցութեան: Վարչապետը անոր փոխանորդը. Իսկ ամիսներ առաջ՝ յանկարծական կարգադրութեամբ մը, ներքին նախարարը դարձաւ քարտուղարը կուսակցութեան: Ուրիշ երկիրներու մէջ, ճիշդ հակառակ ձեւով տեղի կ'ունենայ,— պետական պատասխանատու պաշտօնը կը յանձնեն՝ ենթակային կուսակցական պատասխանատու դիրքին վրայ: Թուրքիոյ մէջ՝ Քեմալը, Ըսմէթը եւն. աւելի առաւ պետական մարդ են եղած, քան Խալքի գործիչ:

Երկրորդ պարագայ մը:

Կը յիշուի, որ, 1930ին Լոնտոնի Թուրք դեսպան Ֆէթհին, Քեմալի հաւանութեամբ ուզեց երկրորդ կուսակցութիւն մը կազմել: Զանգուածային անակնկալ հակում մը պատճառ եղաւ, որ Խալքի ղեկավարութիւնը խռովի, Ֆէթհին կաշկանդուի եւ Քեմալ ստիպուի յայտարարելու թէ ինք է ու կը մնայ Խալքի նախագահը:

Հիմա, երբ Քամութայի որոշումով Խալքի վեց հիմնական սկզբունքները մաս կը կազմեն սահմանադրութեան, կը հաստատուի ուրեմն, ոչ թէ կառավարական որոշումով, այլ՝ սահմանադրութեամբ՝ միակ կուսակցութեան սկզբունքը:

Այն վեց հիմնական կէտերը, զորս խրացուցած է քեմալականութիւնը եւ զորս մտցուց սահմանադրութեան մէջ, հետեւեալներն են.—

Հանրապետականութիւն, ազգայնականութիւն, ժողովրդապետութիւն, պետականութիւն, աշխարհականութիւն եւ յեղափոխականութիւն:

Հանրապետականութիւնը այն պատուարն է, զոր Քեմալ ու իր գործակիցները կառուցին օսմանեան կայսրութեան եւ նոր Թուրքիոյ միջեւ: Առաջինը կը խորհրդանշէր Սուլթանով: Անշուշտ, անոր մեղքը այն չէր, որ բռնապետական է ու միապետական: Օսմանեան կայսրութիւնը գրեթէ ճանչցած չէ այնքան անողոք բռնապետ, որքան Քեմալը: Համիտը Թուրք զանգուածին համար չարիք մը չէր, ոչ ալ հզօր բռնութիւն մը: Բայց, Քեմալի ինքնիշխանութեան համար անհրաժեշտութիւն մըն էր հանրապետական վարչաձեւը: Սահմանադրութեան մաս դարձնելով զայն, քեմալականները կը ձգտին Թուրք պետութեան մէջ տեւականացնել, Քեմալէն վերջն ալ, քեմալականութեան ոգին՝ ընդդէմ սուլթանական ոգիին:

Սահմանադրական այս յաւելումներուն գրեթէ բոլորը տարիներէ ի վեր արդէն իսկ կիրարկուող կէտեր են, որոնք անցան փորձառութեան բովէն: Քեմալականները կը ձգտին, ուրեմն, օրինականացնել, պետութեան մէջ, բռնապետական «վարդապետութեան» քաղաքական, անտեսական ու ընկերային ոգին:

Ազգայնականութիւնը ամէնէն շեշտուած կողմն է այդ ոգիին: Հոս եւս Քեմալ կը գլէ կ'անցնի իր բոլոր նախորդները Օսմանէն մինչեւ Թալէաթ: Այժմ տիրապետողը ոչ թէ կրօնամոլութիւնն է, ոչ ալ կանաչ անհեր-դաշնակութիւնը «հեռաւորերէն»: Առանձին-տարր չէք ան: Այլ՝ ձուլելի: Քեմալականութիւնը գոհ չէ նաեւ դարերէն ժառանգ մնացած Թուրքէն: Զայն կը գտնէ գէշ շաղախուած, զուտ ղզլցողական, անխառն տարր: Ու կը ձգտի թրքութեան մէջ Թուրքը եւ Թուրքին մէջ թրքութիւնը վերակառուցանել:

Երեւութապէս ծիծաղելի կը թուի, անշուշտ, ժողովրդապետութեան նշանախօսքը երկրի մը մէջ, որուն սահմանադրութիւնը նոյն իսկ երկրորդ կուսակցութեան մը գոյութեան չի հանդուրժեր:

Այդ ասոր պէրճանքը իրենք իրենց թոյլ տուած են, սակայն, բոլոր այն երկիրները որոնք խստօրէն բռնապետական են:

Ա. Միութիւնը «սահմանադրութիւն» կը խօսայ: Ֆաշական երկիրները ժողովրդապետութիւն կը խօսան: Իսկ ընդհանրապէս ժողովրդապետութիւն թէ ռամկավարութիւն՝ դարձեր է առաձգական բացատրութիւն մը, եւ բարեկենդանի հագուստի մը նման՝ վարձողը կ'անցընէ զայն իր մարմինին:

Չորրորդ սկզբունքը պետականութիւնն է: 74րդ յօդուածին վրայ — որ կը ճանչնայ մասնաւոր սեփականութիւնը — կատարուած է յաւելում մը այն մտքով թէ պետութիւնը կրնայ հողային մեծ սեփականութիւնները դրաւել ու բաժնել հողագործական մանր անտեսութեանց: Թուրքիոյ համար աւելի շատ լուրջ հարց մըն է: Ան կապ ունի նաեւ ներգաղթողները արտադրող դարձնելու պահանջին հետ:

Աւելի զատ, Թուրքիա ունի նաեւ պետականացած ճարտարարուեստ ու անտեսական ձեռնարկներ:

Հիւսուածեղէնի եւ ուրիշ գործարանները, ինչպէս նաեւ պղինձի եւ այլ հանքերու շահագործումը, որոնք գործադրուած էին կառավարական որոշումով, այժմ կը դառնան սահմանադրականօրէն օրինականացած:

Նոյն այդ սկզբունքով էր որ երկաթուղին պետականացուցին եւ ծրագրուած են կարգ մը ջրաբաշխական, ելեկտրական ու ճարտարարուեստական ձեռնարկներ: Պետական իր անկախ կառոյցը Էնկիւրին կը հիմնէ անտեսական իր անկախութեանը վրայ: Եւ որովհետեւ խոշոր ձեռնարկները անհատներով անկարելի է իրականացնել, պետութիւնն է որ նախաձեռնարկ կ'ըլլայ, ապահովելով ռուսական թէ ուրիշ օժանդակութիւններ:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս ուղղութեամբ Թուրքիա մշակուած ու յամառօրէն հետապնդուող ծրագիր մը ունի եւ կը ջանայ իրականացնել ճշդուած պայմանաժամէն իսկ առաջ:

Այս տեսակէտէն եւս Նոր Թուրքիան հիմնովին կը տարբերի օսմանեան կայսրութենէն: Խնդիր է, անշուշտ, թէ երկրի եւ ժողովուրդի անտեսութեան համար ո՞րն է աւելի ձեռնտու, — անհատակա՞ն ձեռնարկը, թէ պետականը: Երբ իբրեւ գործ նկատի կ'առնենք, կը մտածենք իբրեւ արդիւնք եւ յաջողութիւն, ի հարկէ: Բայց, ուսումնասիրութեան արժանի առանձին խնդիր է թէ անհատական ու պետական երկու եղանակներէն ո՞րը նպաստաւոր է Թուրքիոյ համար:

Աշխարհիկ,— ահա հինգերորդը սկզբունքներէն: Անուրանալի է որ Թուրքիան իր քաղաքական հեղինակութենէն բաւական բան կորսնցուց խալիֆայութեան ջնջումով: Մուսուլմանի պահեց Վատիկանը՝ հակառակ երկարատեւ տարակարծութեանց:

Ապահովաբար, Քեմալ ստիպուած էր կամովին հրաժարիլ խալիֆայութեան քաղաքական նպաստէն, միանգամ ընդ միշտ արմատախիլ ընելու համար անոր ընկերային եւ յետադիմական հետքերը՝ Թուրք զանգուածին մէջէն:

Եթէ աշխարհիկ պետութեան սկզբունքը մինչեւ այսօր կը շարունակուի, պատճառը այն է որ Էնկիւրի կը ջանայ հետզհետէ ջնջել նաեւ բոլոր այն աղանդները որոնք կը պահեն իրենց գոյութիւնը, կրօնական ոգին տեղ՝ պետութեան կազմական հիմքը դարձնել ազգային ոգին եւ վերցնել Թուրք եւ ոչ-Թուրք զանգուածին միջեւ կրօնական պատուարը: Այսպէս, 75րդ յօդուածը որ կրօնական ազատութիւն կուտայ, այժմ կը դադրի ի զօրու ըլլալ աղանդներու համար (տէրվիշներ, պէքթաշիներ եւն.):

Աշխարհական ոգին, Էնկիւրի կարծիքով, ամէնէն զօրաւոր ազդակն է Թուրքիան շաղախելու եւրոպական շունչով ու մշակոյթով: Այս տեսակէտէն ամէնէն յատկանշականն է երեսուն տարուան կեանքը— զուրկ խալիֆայէ, սուլթանէ, կրօնական մասնիւթենէ, ազատ՝ չարշաֆէն եւ վանդակէն եւ գերծ արաբական տառերէն:

Այս ուղղութեամբ եւս քեմալականութիւնը կը հետեւի ուրիշ դիկտատորներու:

Երիտասարդութիւնը իր նախասիրութիւնն է: Այդ նախասիրութեան արդիւնքն է, որ, նոր փոփոխումով, սահմանուեցան, ամէն նախարարութեանց մօտ, խորհրդականներ, որոնք պիտի առնուին Քամութային ամէնէն երիտասարդ անդամներէն:

Վեցերորդ սկզբունքն է յեղափոխականութիւնը ներքին յեղափոխութիւն, անշուշտ: Ոգի, պետականութեան, ձեռնարկներու:

Թուրքիա, ուրեմն, ինչպէս ըսինք, իր պետական կեանքին համար կը բանայ նոր շրջան մը: Նոր՝ այն իմաստով, որ արդէն իսկ կիրարկուած սկզբունքներ կ'օրինականանան: Սկզբունքներ, որոնց ամէնէն շեշտուածը ազգայնականութիւնն է:

Շիւքրի Քայա, ներքին գործավար ու Խալքի ընդհ. քարտուղար, սահմանադրութեան փոփոխման առթիւ իր խօսած ճառով կը բնորոշէր տեխուր իրականութիւնը նախորդ Թուրքիոյ եւ ազգայնականութիւնը կը նկատէր «քեմալականութեան վարդապետութիւն»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

Գ.

Ահա այդ հողամասերու արժէքը.

Ա.— Կորդուաց աշխարհ (Հէքքեարի) դժուարանցանելի լեռնակոյտ, տարածքին ամբողջ հանդէպ հայկական լեռնակղզիին: Արծուեբոյն քիւրտ եւ ճէլօ (Ներկայիս Նեստորական) անընկճելի լեռնականներու: Սահմանաբաժին լեռները կը ճեղքուին Կիլիշինի (Ռէվանդուզի մօտ) եւ Խանասորի (Բաշքալէի մօտ) լեռնանցքներով, որոնք ճամբայ կը բանան դէպի Ուրմիոյ լճի աւազանը:

Բ.— Մծբին, Մասիօս լերան հարաւային քղանցքներուն տակ, ծաղկազարդ գետի վրայ, շրջակայ հովիտներուն մէջ կը մշակուի բրինձ եւ բամպակ, հին առեւտրական կեդրոն ամրացուած էր, թէեւ շրջակայ բլուրները բնական դիրքեր կը հայթայթեն, Ճէզիրէ-Միտիաթ ուղին, Տմօրիքով վտանգուած եւ լեռնային ըլլալով, բանակները միշտ անցած են Մծբինով. մանաւանդ որ անխոհեմութիւն է չըգրաւած Մուսուլէն քալել Տիարպէքիրի վրայ, որովհետեւ Մծբինէն կարելի է Ճէզիրէ ու Մուսուլ տանող ճամբաներով անցնիլ Միտիաթի շրջանը գործող թշնամիին թիկունքը: Մծբինէն վերջ դէպի Տիարպէքիր կարեւորագոյն կէտերն են՝ Տարայի կիրճը, որուն մէջ կ'իյնայ կայ Թուր Ապտինի լեռնոտ շրջանը, միւս կողմը վաղեմի ամրոց մը, Մարտինը որ կը բարձրանայ 1200 մեթր բարձրութեամբ, դժուարամատոյց լերան մը կողին Մասիօսի լեռնանցքին մօտ, Տիարպէքիրի ճամբուն վրայ:

Գ.— Ուրֆա, Թոփ Տաղով եւ քանի մը բլուրներով պաշտպանուած ռազմական կարեւոր յենարան Տիարպէքիրի վրայ արշաւելու համար: Շրջապատուած արգաւանդ դաշտերով, որոնք կ'արտադրեն առատ ցորեն (160.000 թօնօ), գարի եւ պարարտ արօտավայրերով (որոնք կը սնուցանեն 1.000.000 գլուխ անասուն): Ստուարաթիւ բանակ մը կրնար տեղւոյն վրայ հոգալ իր պարէնաւորումը: Ուրֆայի գրաւմամբ Տիգրան փառացի կը փակէր Եփրատի ճամբան Տիգրոնի առջեւ, որովհետեւ զայն օգտագործող բանակները պիտի պարտաւորուէին կտրել՝ իրենց կռնակը տուած անապատին: Ուրֆայի կարեւորութեան ապացոյցը այն է որ Թուրքերը երբ 1919ին Ազգ. Ուխտը գործադրելու ելան, ամէնէն առաջ Ուրֆայի եւ Մարաշի վրայ յարձակեցան:

Դ.— Ասորեստանը (Մուսուլ), այս կերպով Տիգրիսի եւ Եփրատի ստորին հովիտները կ'ենթարկուէին հայ հեծելազօրքի սմբակներու սպառնալիքին որովհետեւ Ճէզիրէ Համրինէն հարաւ ոչ մէկ բնական արգելք կը կանգնէր դէպի Պարսից ծոց արշաւող թշնամիի մը յարձակումը: Պարթեւներուն կը մնար իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց, Թէքրիթը խարխափ գործածելով, Հաթրայի վրայով դառնալ Քէրքուքի (Ասուր) թիկունքը եւ կռնակէն յարձակելով, ճէպել Համրինը պատող Տիգրիսի անցքը ձեռք ձգելէ ետք Տիգրիսի հովտէն քալել Նինուէ (Մուսուլ) վրայ: Խուսափելով Սիւլէյմանիէ լեռնային շրջանին մէջ, Հայերու հետ գործ ունենալէ: Բայց Ասորիները որոնք շրջակայ չարժման վարպետներ էին, արդէն Բաբելացոց օրով Հաթրան ամրացուցած էին, այսպիսի անակնկալ մը ջուրը ձգելու համար: Մենծ Տիգրանի կը մնար հին առաքական բերդը նորոգել: Մուսուլի մօտ է համբաւաւոր Քէրքիւքի քարիւղը, որ թերեւս հին ատեններ կը շահագործուէր:

Ե.— Ատրպատական, կարեւոր յենարան մըն էր, Իրանցիներու ձեռքը Հայաստանի վրայ արշաւելու համար, Դաւրէժ-Արտաշատ եւ Դաւրէժ-Կարին ճամբաներով, իր կեդրոնատեղին Դաւրէժի շրջանը, թիկունքը տուած Ուրմիոյ լճին, հիւսիսէն եւ հարաւէն պաշտպանուած է լեռներով, զինուորական համախմբման իտէալ գետին մըն է: Ատրպատականը չափազանց արգաւանդ ըլլալով, կարելի էր տեղւոյն վրայ ապահովել առատ բանակի մը պարէնաւորումը: Ընդհ. պատերազմին ալ կռուախնձոր ծառայեց Թուրքերու եւ Ռուսերու միջեւ:

Այս բոլորէն վերջ, Սուրիոյ բնիկները, դժգոհ Յոյներու բռնութիւններէն, Տիգրանը օգնութեան կանչեցին, հայկական բանակ մը մտաւ Սուրիա, վտարեց Սելեւկեանները, գրաւեց Անտիոքը (Ն. Ք. 83) ամէն տեղ բնիկներու գրկաբաց ընդունելութեան արժանանալով: Շնորհիւ Տիգրանի, 14 տարի խաղաղութիւն տիրեց Սուրիոյ մէջ (Ապպիանոս):

Սուրիայէն յետոյ կարգը եկաւ Կիլիկիոյ, ուր Սելէնէ Սելեւկեաններու թագուհին, զօրեղ դիմադրութիւն մը կազմակերպած էր, սակայն այս դիմադրութիւնն ալ ջախջախուեցաւ եւ յանձնեցաւ Սոլի բերդաքաղաքին (Մերսինի մօտ) գրաւման (Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան):

Կիլիկիան պաշտպանուած է Տաւրոսով, Ամանոսով եւ Միջերկրականով: Իր խոցելի կէտերէն երեքը Սելեւկիա-Մերսին (որ կ'անցնի լեռնոտ շրջանի մը մէջէն), Կիւլէք Պօղազ եւ Հաճըն՝ [illegible] Կեսարիոյ եւ Շարի ուղիներուն՝ չէին կրնար օգտագործուիլ Տիգրանի կողմէ: Արդ, եթէ Տիգրան անցաւ Ամանոսի լեռնոտ շրջանին մէջէն՝ Պէյլանի, սուրիական եւ Իսոսի կիրճերը օգտագործելով եւ կամ թէ Մարաշէն՝ միշտ ենթակայ Ամանոսի եւ Հաճընի լեռնոտ շրջաններուն մէջ ամրացուած ուժերու կողային յարձակումներուն, կրնանք ըսել թէ իր արշաւանքը զինուորական գլուխ-գործոց մըն է: Տիգրան Հայերուն Աննիբալն է:

Կիլիկիոյ գրաւումով՝

Ա.— Հայոց ձեռքը կ'անցնէր Արեւմուտքը Արեւելքի միացնող ամէնէն բնական եւ յարմար ճամբուն հակակշիռը

Բ.— Հայերը կ'իջնէին Միջերկրական:

Գ.— Հարուստ շրջան մը կ'աւելնար Տիգրանի կայսրութեան վրայ, քանի որ Կիլիկիան ունի բամպակ, ցորեն, շաքարեղէն, նարինջ, կիտրոն եւ երկաթ

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

ԱՆԿԻԷՆ.— Փետր. 28ի կիրակին տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը: Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս շատ մեծ էր ոգեւորութիւնը, եւ հակառակ ձիւնամրրիկին, սրահը լեցուն էր ժամը 2էն մինչեւ կէս գիշեր: Հանդիսականներու հոծ բազմութեան մէջ տիրող խանդավառութիւնը կ'արտայայտուէր անկեղծօրէն:

Հանդէսի կարգադիր մարմինը եւ վարչութիւնը բան չէին խնայած ձեռնարկին բարոյական թէ նիւթական յաջողութեան համար եւ հիւրերու յայտնած գոհունակութիւնը լաւագոյն պսակումը եղաւ կատարուած աշխատանքին.

Օտար հիւրերուն մէջ կը նկատուէին ֆրանսական Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի վարչութեան յարգելի մէկ անդամուհին, «la santé c'est le bonheur» Միութենէն երկու անդամուհիներ եւ այլն, որոնք իրենց խոր շնորհակալութիւնը եւ հիացումը յայտնեցին գեղարուեստական բաժինին համար: Առաջին անգամն էր որ կը լսէին հայ[illegible].

Անկէնի վարչութեան ատենադպրուհին՝ Տիկ. Նիւպարեան կարդաց վարչութեան տեղեկագիրը, պարզելով անոր գործունէութիւնը 1934 դեկտ. սկիզբէն՝ իր հիմնարկութեան օրէն Մասնաճիւղս [illegible] հաւատարիմ մնացած է Միութեան նպատակներուն՝ [illegible] օժանդակելու ազնիւ գործին թէ սնունդի [illegible] մէջ: Այս առթիւ թուեց այդ ուղղութեամբ տարուած բազմաթիւ քայլերը, որոնց յաջող ելքերը կախում ունին, միայն նուիրուածներու անձնուէր ջանքերէն՝ այլ եւ հայ ժողովուրդին համակրանքին եւ աջակցութեան լայն բաժնէն: Փոխադարձ օժանդակութեան ուժին մէջն է յաջողութեան միակ ապահով ճամբան եւ այդ ուժը պէտք է որ գործէ, յանուն մեր հայրենիքին, անոր տալու համար մարմնով ու մտքով առողջ եւ պատրաստուած հայ սերունդներ: Եւ այսպէս հանրային գործի մէջ նետուելով հայ կինը ինքն ալ կը մարզուի գործի պայքարին. Հանրային գործը աւելի կը դաստիարակէ, կը բարձրացնէ զինքը, եւ ինքն ալ իր շնորհքէն իր հոգիէն եւ առաքինութիւններէն դրոշմ մը կը դնէ հոն: Դաստիարակելի են բոլոր անոնք որ այս տաժանելի իրականութեան առջեւ քաշուած են իրենց խեղճ պատեանին մէջ:

Բացման խօսքն ուղղուեցաւ 28 տարիներու կուռ եւ բեղուն անցեալ մը ունեցող պատուական Միութեան մը առաջնորդ ընծիւղները դառնալու բաղձանքով:

«Կոմիտաս - Սիփան» երգչախումբի համերգը շատ գեղեցիկ էր: Խումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց հայրենի երգեր, մին միւսէն սիրելի՝ [illegible] հոգիները Հայաստանի լեռներուն բուրումնաւէտ ծաղիկներու եւ [illegible] աղբիւրներու հմայքին մէջ: Անշուշտ երգչախումբը շատ բան կը [illegible] Արայ Պարթեւեանի տաղանդին.

Անկէնի վարչութեան անդամներէն Տիկ. Փ. Ֆէրհատեան Ֆրանսերէն [illegible] դերձ մը կարդաց ի պատիւ Անկէնի քաղաքապետին եւ իր տիկնոջը, Mr et Mme Patenôtre Desnoyersի, որոնք երկար տարիէ ի վեր մեր հանդէսներուն [illegible]

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

ԽՄԲ.— Նոր ստացած ըլլալով, «Կովկասի» փետրուարի թիւը, կը շարունակենք այս յօդուածաշարքին թարգմանութիւնը: (Վերջին մասը տես Յառաջ 26 փետր.):

Կովկասի վիճակը հիւսիսի եւ հարաւի միջեւ այնքան պարզ է, որ առարկայօրէն պէտք չկայ խօսելու այդ մասին:

Վերջին երկու դարերու ընթացքին Կովկասին միշտ սպառնացեր է հիւսիսը, ան է որ վերջ ի վերջոյ հուրով ու սուրով գրաւեր է մեր երկիրը

Այդ մենք կը նկատենք ռուսագրաւում եւ պայքար կը վարենք կովկասեան համադաշնակցութեան ազատութեան եւ պետական անկախութեան համար: Հարաւը եւ հարաւ-արեւելքը եթէ անցեալին մէջ իսկ մղած են պատերազմներ կովկասեան ժողովուրդներու դէմ, սակայն ցանկութիւն չեն ունեցած երբեք Կովկասը կցելու իրենց հողերուն եւ դարձնելու իրենց գաւառներէն մէկը, այլ աւելի, թերեւս, ռազմագիտական նպատակներով: Ինչպէս յայտնի է, դարաւոր պայքարներ մղած են Թուրքիան եւ Իրանը իրարու մէջ, այդ առթիւ եւ այս եւ այն կայսրութիւնները միշտ ուզած են իրենց հետ ունենալ կովկասեան հարաւային երկիրները՝ Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրպէյճան, երբեմն բարեկամական եւ դաշնակցային կապերով, եւ երբ չէ յաջողած՝ նաեւ բռնի ուժով: Սակայն այն ինչ որ մեզ յայտնի դարձած է կովկասեան երկիրներու եւ Թուրքիոյ ու Իրանի յարաբերութեանց պատմութենէն, մեզ այն եզրակացութեան կը բերեն թէ, Իրանը ոչ ալ Թուրքիան երբեք Վրաստանի եւ Կովկասի միւս ժողովուրդներուն զլացած չեն ունենալ իրենց թագաւորները եւ անկախութիւնը: Այդպէս կը տպաւորուինք եւ հետաքրքրական ու դաստիարակիչ այն յօդուածներէն որ կուտայ մեր հեղինակաւոր աշխատակից Զ. Աւալիշվիլի:

Այդ բոլորը կը վերաբերին Կովկասի անցեալ պատմութեան, ինչ կը վերաբերի մեր նորագոյն պատմութեան, Ռուսաստանը գրաւելով մեր երկիրը ընդ հուր եւ ընդ սուր, ահա 150 տարի է, որ իր շղթաները դրած է Կովկասի վրայ, մեր թագաւորութիւնները, խանութիւնները, շամխալութիւնները եւ անկախ լեռնցիներու երկիրները վերածեր է ռուս. հասարակ նահանգներու, ան ալ տեղական ժողովուրդներու իրաւունքներու կոճատումով: Այդ ժամանակաշրջանին կովկասեան ժողովուրդները ոչ մէկ ընդհարում են ունեցած Իրանի եւ Թուրքիոյ հետ, եթէ չհաշուենք Բրէստ Լիտովսկի դաշնագրի պատճառաւ բոլշեւիկներու յարուցած գրգռութիւնը: Եթէ Կովկասը վերջի այդ շրջանին չկրցաւ անկախ ըլլալ եւ Թուրքիոյ տալ երաշխիք թէ Կովկասը արդէն Ռուսաստանի մաս չի կազմեր, ատոր մեղքը պէտք է փնտռել մեր մէջ առաջին հերթին Վրաստանի ղեկավարութեան, որ յեղափոխական ալիքներու շնորհիւ տիրապետող դեր ունէր Անդրկովկասի կեանքին մէջ: Ողբերգութիւնը անոր մէջ էր, որ Վրացիները կուսակիցներ էին ռուսական ընկերվարական-յեղափոխական դեմոկրատիայի եւ այդ պատճառով, անկախութեան յայտարարութիւնը ելլելով այդ ղեկավարներու բերնէն, չգտաւ վստահութիւն դրացի երկիրներու կողմէ: Կարելի է վստահօրէն ըսել թէ Կովկասի ճակատագիրը տարբեր կ'ըլլար, եթէ Թիֆլիսի մէջ իշխանութիւնը գտնուէր ուրիշ, աւելի իրական վրացի ազգայնական հայրենասէրներու ձեռքը:

Ընկերվարական իշխանութիւն ունենալու սխալանքը դիւրութեամբ իրենք իրենց թոյլ չեն տար աւելի հին պետութիւններ, որոնք ունին դարաւոր պետական սովորութիւններ եւ փորձ եւ յայտնի է որ բոլորը այդ կ'ընեն ծանր զոհաբերութիւններու գնով ...

Ներկայիս, երբ կը վարենք ազատագրական պայքար մեր երկրի անկախութեան համար, որ բռնի խլուած է հիւսիսի կողմէ, զգաստութիւնը հրամայականօրէն կը թելադրէ մեզ Կովկասը նկատել այնպէս, ինչպէս որ է: Պարզ է թէ մենք ոչ Թուրքերու եւ ոչ ալ Պարսիկներու հետ վիճելի որ եւ է խնդիր ունինք: Անոնք չեն գրաւած Կովկասը եւ անոնց իրաւատութեան մէջ չիյնար ազատութիւն ալ մեզի:

Կովկասցիները այս վիճակը ըմբռնելու մէջ գրեթէ բոլորը համաձայն են: Ընդհանուր համակովկասեան այդ դիրքէն մեկուսացած կը մնան հայկական ազդեցիկ շրջանները: Անոնք տակաւին կը շարունակեն թշնամական քաղաքականութիւն հարաւի հանդէպ եւ այդ պատճառաւ երբեմն տրամաբանօրէն հարկադրուած են, հակառակ իրենց ձգտումներուն, հակիլ դէպի Ռուսաստան (օրիանթասիօն): Հայ պատասխանատու գործիչներէն մէկուն Գ. Ջամալեանի յայտարարութեան համաձայն՝ Հայերը դէմ չեն Կովկասի անկախութեան եւ համադաշնակցութեան: Անոնք իբրեւ թէ դիւրաւ կը հրաժարին ռուսական հակումէն (օրիանթասիօն) պայմանաւ որ կովկասեան ժողովուրդները Ռուսաստանը յայտարարելով թշնամի իրենց անկախութեան՝ ընդունին նոյնպէս Թուրքիան իբրեւ թշնամի: Մեկնելով այն կացութենէն որ մենք ընդհանրապէս չենք ցանկար կռուիլ Ռուսաստանի դէմ եւ կը սպասենք այն վայրկեանին որ խորհ. իշխանութիւնը իյնայ արտաքին զինուորական ընդհարումներու կամ ներքին նոր յեղափոխութեան շնորհիւ, Գ. Ջամալեան կը պնդէ, թէ նոյն գործօնները կը սպասեն նաեւ Աթաթիւրքի ստեղծած վարչաձեւին եւ կ'առաջարկէ Թուրքիոյ հանդէպ բռնել նոյն թշնամական դիրքը, ինչ որ մենք կը գտնենք Խ. Միութեան հանդէպ:

Ինքնին հասկնալի է, որ պետական վարչաձեւերը յաւիտենական չեն: Բոլոր երկիրներու պատմութիւնը [illegible] բաւարար փաստեր այդ մասին, սակայն գոյութիւն ունին առարկայական տուեալներ, որոնց շնորհիւ կը [illegible] նանք եզրակացութիւններ հանել զանազան ժողովուրդներու մասին: Ընդհանրացած կարծիք է, նոյն իսկ ըսել թէ Անգլիան խորհրդարանական կայուն երկիր է, բոլշեւիզմը Անգլիոյ մէջ հող չի գտներ եւ մենք իրապէս կը հաւատանք ատոր:

ԹԱՄԳԻԵ ԵԼԵԿԹՈՅԻ

(Շար.)

(10)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին զինուորական զօրավար Փլասթիրաս, որ տարէ մը ի վեր Դամասկոս կը գտնուէր, [illegible] վտարուած է: Բժիշկները թելադրած են անոր Լիբանան փոխադրուիլ: Զօրավարը իսկոյն Ալէյ [illegible] տարուած է:

վանաւորութիւնը կը սատնձնէ.

Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ քաղաքապետութեան, որ միայնօժար տրամադրած էր սրահը եւ տուրքէ ազատ կացուցած մեզ։

Գ. Գմբէթեան ճոխաքիտ տաղանդով արտասանեց Հայրենաշունչ քերթուածներ, խորապէս հմայելով ներկաները. Օր. Էմմա Պապիկեան, ի պատիւ Ֆրանսացի հիւրերուն, շնորհալի կերպով արտասանեց V. Hugoի ... ներգը՝ ի փառս Ֆրանսայի։

Հանդէսին խնդա գրաւիչ եւ զուարթացնող մասը եղաւ անմահ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»էն երկու պատկեր, զոր Հարաղապոյն ներկայացուցին «Աբագոն Միութենէն» օրիորդներ Էլէնա Պապիկեան (Մանուկ աղայի կինը) եւ Այտա Զահրեան (խմբագիր), եւ երեք սիրողներ՝ Գ.Գ Յարութիւն Տապալեան (Մանուկ աղա), Վահէ Մանուկեան (Արխաղամ աղա), Շահան Աէմէրճեան (Ամատունի): Իսկ Արամիկ Սարգիսեան, Արման Զահրէճեան եւ Արման Կիւլպօյեան շատ լաւ էին բռնակիրներու դերին մէջ։

Այս ներկայացման յաջողութիւնը, ինչպէս նախորդ երկու տարիներունը՝ ժամանակիցը բացառապէս կը պարտի Տիկին Հերմինէ Բուրէօղլեանի անխոնջ եւ անձնուէր ջանքերուն ։

Գեղարուեստական բաժինը փակուեցաւ «Միսաքն Կոմիտասն» երգչախումբի վերացնող գեղեցիկ երգերով։

Այսը ներկաներու ուրախութիւնը փոխադրուեցաւ պարերու չէն մրթնոլորտին մէջ, ուր երիտասարդ զոյգեր թիթեռնիկներու պէս կը սաւառնէին յոյսի եւ երաժշտութեան մէջ։

Անգունդներ կը բաժնեն Հայր Եւրոպայի ու երջանիկ ժողովուրդներուն ...եան աշխարհէն։ Անոնք կը զրուարճանան, զուարճանալու եւ վայելելու համար, մինչ Հայը, շատ քիչ բացառութեամբ՝ հանդէսի մը կուսայ, ազգային, ընկերային պարտականութիւն մը լրացնելու եւ իր նիւթական համեստ բաժինն ընծայելու համար. Ի սկան պոհոնակութեան պահեր կ'ապրի՝ եթէ լաւ կազմակերպուած եւ հայրենաշունչ հանդէսի մը մէջ գտնուի ։ Եւ կը տատանի եւ կը գտնէ իր հոգին Եւ շնորհակալ կ'ըլլայ բոլոր անոնց որ այդ սիրելի եւ ազգ մթնոլորտը ընծայեցին իրեն, գրական թէ գեղարուեստական ։

Եւ անկեղծ է կազմակերպիչներուն ուղղած իր շնորհակալութիւնը ։

Հայր կուսայ, մէջտ կուսայ իր յոժան, աւելի քան երջանիկ եւ հարուստ Եւրոպացին, կը բաւէ որ կատարուած գործը փառաւորութիւն ներշնչելու արժանի ըլլայ

ԱՆԱՀԻՏ

ՄԻՏԱՂ

— Ի՞նչ պատճառաւ է սա երգահանութեանց միջն աչքերը գոց կ'երգէ

— Ներկաներուն քնանալը չտեսնելու համար է։

×

ՀԱՅՐԸ — Հիմա որ ամուսնացար, կը յուսամ թէ անկից վերջ յիմարութիւններ պիտի չընես

ՏՂԱՆ — Արդէն այս վերջին յիմարութիւնն էր որ ըրի։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՊԱՅՔԱՐ ՄԸ ՈՐ ԱՆՈՒՆ ՉՈՒՆԻ

Պարզելի պայքար մը սկսած է այս միջոցիս բովանդակ Ֆրանսայի մէջ, կուսակնծոր դարձնելով զինուորագրութեան հարցը։ Մեր հակառակորդները ամէն սարկական միջոցներու կը դիմեն, արտաշարժ քողերու տակ իրենց անձնական շահերը իրականացնելու համար։

Այս միջոցին, հայ կարմրուկները, Հօկը եւ Հնչակեան կոչուած երկեռեաներ կազմած են միացեալ ճակատ, օֆիսները տապալելու եւ հրաչքներ գործելու համար։

Մենք այս խնդիրներով երբեք պիտի չզբաղէինք, եթէ Փարիզի արուարձաններէն Իսի - լէ - Մուլինոյի մէջ այս «զօրաւորը» խառնիճաղանճը գաղութին խաղաղութիւնը վրդոված չըլլար ամենախայտառակ միջոցներով։

Օր չանցնիր որ անոնք չերթան Իսիի քաղաքապետարանը, ընկել տալու քանի մը հացակարօտ ընտանիքներու նպաստը, երբ Փաշական մատնանշելով գտնենք։ Այս թշուառականները մէկ մէկ թուղթ բռնած, քաղաքապետարանին մէջ, գործադրութեան նպաստ տուած առեն, Ֆրանսացի համայնավարներու աջէւ բանի ատոր պարզութիւն կը հաւաքեն։ Անոնք ուժ կ'առնեն «Փարիզի կեդր. վարչութիւն» կոչուած խմբակցութենէն, որուն կաղմութեան պարագաները գաղտնիք չեն հասարակութեան համար.

Փարիզի մէջ քանի մը ժողովներ սարքեցին, որուն վերջինին մուտքը տոմսակներով արգիլեցին եւ ներսը 60 հոգիի ներկայութեամբ, կազմեցին մարմին եւ կ'ուզեն ղեկավարել գաղութը։ Ո՞ր տրամարանութեամբ հազարաւոր զինուորգիներու պէտք է հնազանդին այս ինքնակոչ մարմնին ։

Մենք երիտասարդներս կը յայտարարենք.— Իսի լէ Մուլինոյի մէջ թէ այլուր, կոմկուսի ու եւ է ներկայացուցիչ իրաւասութիւն չունի քանի մը հոգի ժողվելով դլուխը, խօսելու գաղութին անունով, քաղաքապետարաններուն մէջ կամ ուրիշ տեղ։

Պարոններ, եթէ արժանապատուութեան զգացում ունիք, ատարէզ իքէք բաց ճակատով, փոխանակ օտար շուքերու տակ կծկուելու։ Ձեր մլմլուկները ոչինչ կը փոխեն իրականութենէն։

Մենք վարձու ժունետիկներու պէտք չունինք, մեր ուղածը հասկցնելու համար։ Մեր ճակատագրին պատասխանատուն մենք ենք։

Հ. ՇԻՆԱՐԱՐ

ՄԻՏԱՂ

Տղաս, վեց խնձոր ունիս եւ երեքը եղբօրդ կուտաս, քանի կը մնայ։

ՏՂԱՆ — Վեց կը մնայ։

— Ի՞նչպէս վեց կը մնայ, քանի որ երեք հատը եղբօրդ տուիր։

— Հայրիկ, տալու միտք չունիմ ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՅԱՌԱՃՈՒՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իտալական քարոզութեան երրորդ մեթոտը որ արժանի է ուշադրութեան, այն ծրագիրն է որուն շնորհիւ ձրի արձակուրդ կը տրուի Մօտաւոր Արեւելքի ուսանողներուն։ Փոխան երկու կամ երեք օթերլինի, Սուրիայէն, Պաղեստինէն, Եգիպտոսէն, Թունուզէն եւ Մարոքէն ուսանողներ կրնան 3 — 4 շաբաթ արձակուրդ վայելել Իտալիոյ մէջ ։

Այս արձակուրդները խնամով կազմակերպուած են։ Արաբ ուսանողներուն պատեհութիւն կը տրուի ապրելու այնպիսի մակարդակի մը վրայ որուն վարժուած չեն իրենց երկրին մէջ։ Անոնց ցոյց կը տրուի իտալական քաղաքակրթութեան մեծութիւնը ։ Անոնք միեւնոյն ատեն կը տեսնեն թէ ի՛նչ հզօր մեքենայ մը դարձած է Փաշականութիւնը եւ որովհետեւ Արեւելքը միշտ հ'աղդուի ուժի ցուցադրութենէն, անոնք իրենց երկիրները կը վերադառնան խալտալով Իտալիոյ նոր ուժին վրայ զոր կը բաղդատեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի անկումին հետ ։

Միջին Արեւելքի սինէմաներուն մէջ ցուցադրուած լրատու ժապաւէններու 95 առ հարիւրը իտալական կամ Ֆրանսական են, բոլորն ալ ... փառաբանելու այդ երկու երկիրներու զինուորական ուժը եւ զարկ տալու անոնց քաղաքական նպատակներուն ։

Շատ մը Անգլիացիներ եւ Ֆրանսացիներ որոնց հետ խօսեցայ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, մտահոգութիւն յայտնեցին այն եղանակի մասին որով աճած է իտալական քարոզութիւնը վերջին երկու երեք տարիներու ընթացքին։ Անոնք անշուշտ կ'ընդունին թէ մասնաւորապէս հակագլիական կամ հակաֆրանսական բան մը չկայ այս քարոզութեան եղանակին կամ մեթոտներուն մէջ. բայց բոլոր անոնց համար որ արեւելեան Միջերկրական գտնուած եւ ուսումնասիրած են այդ միջավայրին քաղաքական եւ ընկերային ձգտումները, գիտեն թէ որքան զօրաւոր է Փաշական այս արշաւը՝ մշակութային եւ ի վերջոյ քաղաքական գերակշռութեան շահելու համար աշխարհի այս մասին մէջ։

Պատմական տնօրինութեանց ամէնէն տաք շրջանին, Պաղեստինի արաբական մամուլը, որ կը գտնուէր Երուսաղէմի մուֆթիին ազդեցութեան տակ, ուժգնօրէն իտալասիրական եւ հականգլիական էր։ Նոյն մամուլը այս հականգլիական գիրքը պահեց ամբողջ 1936ի խռովութեանց ընթացքին եւ դեռ կը շարունակէ իր պայքարը։

Սուրիոյ մէջ գրեթէ ամէն լրագիր իտալական դրամ կը ստանար եթովպական պատերազմին առեն, եւ բռնած էր գիծ մը որ իտալասիրական էր եւ հակաֆրանսական։ Հաւանաբար նմանօրինակ դրամական պատճառ մը կը գտնուի այն հակաֆրանսական պոռթկումին տակ զոր ցոյց տուաւ Սուրիոյ արաբական մամուլը, Ալէքսանտրէթի վերջին վէճին առթիւ։

ԵՐԳԻՉ Ս. ԽԱՍՀԱԿԵԱՆ

Անծանօթ մը չէ ան այլ եւս մեզի համար, թէեւ եկած շատ հեռուէն։

Իրեն յատուկ սիրալիր պատրաստակամութեամբ, ան իր պարիթօնի տաք ու ծաւալուն ձայնը տարածեց մեր բոլոր հայկական հաւաքոյթներուն եւ երեկոյթներուն վրայ ։

Բայց այդ արտայայտութիւնները, հայ երգի նեղ սահմանին մէջ, մեզի չէին կրնար տալ իր տաղանդին եւ ձայնին մասին ճշգրիտ գաղափար մը։

Գ. Խասհակեան երգիչ է եւրոպական իմաստով, եւ եւրոպական կրթութեամբ ։

Ան կրնայ թեւաւորուիլ անկաշկանդ միայն Շումանի մը, Հէնտէլի մը կամ Կլինքայի մը ստեղծած մթնոլորտին մէջ, տէր իր բոլոր արտայայտութեան միջոցներուն, եւ իր հոգեկան կեանքին այլ եւս անբաժան մաս կազմած արեւմտեան երաժշտութեան ընծայած բոլոր նրբութիւններուն ։

Այսօր, երեքշաբթի մենք առիթը կ'ունենանք զինքը կրկին ծափահարելու զուտ եւրոպական երաժշտութեան նուիրուած յայտագրի մը մէջ։

Արդարեւ հոն կը կարդանք Հէնտէլի քով Շումանը, Կլուքի քով Ֆօրէն, իր «Երազէ մը յետոյ» կտորով, Պէթհովէնի քով Չայքովսքին, կամ Թախմանինովի քով ռուս երաժշտութեան սիւներէն Գլինքան ։

Վերոյիշեալ կտորներէն մէկ քանին պիտի երգուին շնորհալի Մէցցօ-Սօփրանօ Տիկին Արփիկ Արզումեանի կողմէ ։

Գ. Ս. Խասհակեան իր գրաւիչ թէմպրով մը օժտուած տաք ձայնին հմայքը պատացուցած է Պուտապեշտէն մինչեւ Գերմանիա եւ Իտալիա, Օփերայի խումբերու մէջ, ամէնուրեք ստանալով արժէքաւոր քննադատներուն եւ կիրթ հասարակութեան մը գնահատանքը

Ձեմ կասկածիր՝ որ ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահը նեղ պիտի գայ այս գիշեր՝ մեր համակրելի երգիչը ծափահարելու փութացող հայրենակիցներով պարփակելու համար.

Հ. ԱԼՇԱՆԱԿ

ԳԻՒՂԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ Ս. ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 4 մարտ — Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղին երեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ փետր. 27ին շաբաթ երեկոյ՝ «Ամի տիւ փէօփլը» սրահին մէջ ։

Այդ օրը սրահը լեցուած էր բնաբախ հոծ բազմութիւն մը։ Հակառակ յանձնախումբին մասնաւոր կարգադրութիւններուն տեղի պակասութեան պատճառաւ շատեր ստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ։

Հանդէսը բացաւ Տիկ. Եղիազարեան եւ գրաւոր զեկուցումով մը պարզեց Կ. Խաչին գործունէութիւնը։ Այս առթիւ ուրախութեամբ իմացանք թէ Սէն Լուի մասնաճիւղը ունի 42 անդամուհիներ եւ 13 սանուհիներ։ Երկու տարուան ընթացքին սարքած է չորս ձեռնարկներ, որոնք մասնաճիւղին ապահոված են բաւական յօշափելի յաջողութիւն մը, բարոյական թէ նիւթական։ Մասնաճիւղը ստանձնած է նաեւ դպրոցի եւ աշակերտներուն առողջապահական խնամքը, հոգալով վառելանիւթը եւ տնտեսուհիին ամսավճարը։ Մարսէյլի զարմանատան միջոցաւ խնամուած են թաղեցի բազմաթիւ հիւանդներ, հայթայթելով անոնց բժշկական եւ գեղօրայքի ծախքերը։ Նպաստ տուած են թաղեցի բազմաթիւ կարօտ ընտանիքներու, ինչպէս հիւանդանոցներու մէջ գտնուող հիւանդներուն՝ որոնց համար հաւաքաբար հատկացուած է մօտաւորապէս 3000 ֆր.։ Ի վերջոյ զեկուցումը կը թելադրէ ապաւինիլ մեր սեփական ուժերուն եւ կ'եզրակացնէր, յիշելով բանաստեղծին խօսքերը.— «Զախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան»

Մեր ժողովուրդը տեսեր է շատ աւելի ձախորդ օրեր, բայց երբեք չէ յուսահատած եւ շնորհիւ իր արի զաւակներուն, միշտ կրցեր է դուրս գալ այդ բոլորէն։ Այսպէս չի մնար, նորէն կը վերապացուի մեր Հայրենի երկնակամարը, բայց մինչեւ այդ անհրաժեշտ է միանալ, կազմակերպուիլ, գործել ու ինքնապաշտպանութեան դիմել ։ Ահա այս է բոլոր Հայերու նուիրական պարտականութիւնը առանց սեռի խտրութեան եւ այս է որ կը հետապնդէ Կ. Խաչը». Այս խօսքերը մեծ ազդեցութիւն գործեցին Տիկ. Եղիազարեան իր ընթերցումը վերջացուց խանդավառ ծափերու մէջ։

Կ. Խաչի քայլերգէն վերջ Օր. Թոզա Թուղլաճեանի ղեկավարութեամբ սանուհիներու կողմէ կատարուեցան զանազան անակնկալներ, երգեր եւ կենդանի պատկեր մը, որ արժանացան ներկաներու գնահատանքին ։

Յետոյ ներկայացուեցաւ հայկ. ուրախ օփերէթը «Ոււ չինի նուշ չինի», մասնակցութեամբ օրիորդներ Ս.Սուլեան, Մ. Պէնկօեան, Գ. Գ. Գեղամ, Անուշաւան եւ Ա. եւ Ն. Սարգիսեաններուն։ Բոլորն ալ եւ մասնաւորապէս Գ. Գեղամ գրեթէ անթերի կատարեցին իրենց դերերը։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը ընտանեկան հաճելի մթնոլորտի մը մէջ։ Խաչուհիները մինչեւ վերջ իրենց պարտականութեանց վրայ էին եւ կ'ապահովէին կարգապահութիւնը։

Հանդիսականները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 5ին իրենց հետ տանելով քաղցր յիշատակներ։

Աստիկ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ

Աբէեֆի «Նոր Օր» ջը եւտուեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ).

— « Հայ մամուլին մէջ դարձեալ արծարծուեցաւ այս խնդիրը։ Մասնաւորապէս ռամկավար մամուլին կողմէ շեշտուեցաւ անոր կարեւորութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը ։ Ռամկավար կուսակցութեան Ամերիկայի շրջանի պաշտօնաթերթ «Պայքար» այս անգամ ալ յարծուն գետնի վրայ կեցած է։ Ազգային ճակատ ըսելով, Ռամկավար կուսակցութիւնը կը հասկնայ դուրս ձգել Դաշնակցութիւնը եւ հայ համայնավար կուսակցութիւնը ։

Վերջինի մասին խօսք չի կրնար ըլլալ։ Ան օտար է հայութեան, հոգեկան ու մշակութային կապ չունի անոր հետ։ Ըլլալով մէկ մասնիկը միջազգային կազմակերպութեան մը, ստիպուած է ենթարկուիլ անոր ուղղութեան եւ գործել անոր հրահանգներով ։

Ազգային ճակատ բացատրութիւնը ընդունակ կերպով հակահամայնավար ճակատի նշանակութիւն ունի ։ Հետեւաբար, անոր մաս կրնան կազմել բոլոր ոչ — համայնավար հայ կազմակերպութիւնները, որոնք ազգային ուղղութիւն ունին եւ չեն ղեկավարուիր օտար կեդրոններէ ։

Դաշնակցութիւնը գերազանցապէս հայ ազգային կուսակցութիւն է, որ կը գործէ միայն հայ ժողովուրդին մէջ, ներշնչուելով անոր աւանդութիւններէն, պատմութենէն եւ մշակոյթէն .

Դաշն․ ցութիւնը հայ ժողովուրդին ամէնէն լաւ կազմակերպուած, դաստիարակուած եւ մասսայականացած կուսակցութիւնն ըլլալով, կոչուած է կարեւոր դեր խաղալու մեր իրականութեան մէջ ։

Առ նուազն միամտութիւն է ազգային ճակատի մասին խօսիլ, առանց նկատի ունենալու այդ կուսակցութիւնը, որ առանձինն աւելի ուժ եւ կարելիութիւններ ունի օգտակար գործ կատարելու, քան միւս ... կուսակցութիւնները համաքարար ։

«Պայքար ի սատոյ Դաշնակցութեան ազգային ճակատ կազմելու փափաքը կը յենու Դաշնակցութեան հակաբոլշեւիկեան քաղաքականութեան վրայ։ Դաշնակցութեան ընդդիմադրութիւնը Հայաստանի կառավարութեան դէմ, «Պայքար» կը նկատէ արգելք ազգային ճակատին անոր մասնակցութեան։

Շատ չտեսնենք այս մեծամտութիւնը։ Թերեւս պիտի գայ օր մը, երբ «Պայքարականներ» աւելի արմատական գառնալով, մեր իրականութեան պիտի մօտենան աւելի առողջ դատողութիւնով ։

Այս յոյսն ունինք խորհելով որ տասնեակ մէկ երկու տարի առաջ, «Պայքարականները» աչակից ու յենարան եղած էին համայնավարութեան։

Թող այսօր խօսին ազգային ճակատի կազմութեան մասին իրենց ուժերով, թող փորձեն եւ գործի սկսին առանց Դաշնակցութեան։ Աւելի ուշ պիտի հասկնան թէ ցնորքի ետեւէ վազած եւ օդին մէջ դղեակներ շինած են»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (290)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Գէորգի համար շատ ծանր էր նման դայլ մը առնել, բայց միեւնոյն ժամանակ խմբի գոյութիւնը կապուած էր այդ բլուրը գրաւած պահելու հետ ։ Պէտք էր տասնեակ մը մարդ զոհաբերել խումբը ազատելու համար ։ Պէտք էր, ու այդ գիտակցութիւնը ծանր կը ճնշէր Գէորգի մտածողութեան վրայ. Եթէ միայն ինք հնարաւորութիւն ունենար՝ տասնեակի մը գլուխը անցած երթալու, անշուշտ Գէորգը վայրկեան մը իսկ չէր մտածեր, եւ ոչ ալ ծանր հոգեկան ապրումներ կ'ունենար, բայց ամբողջ խմբի պատասխանատուութիւնը իր ուսերուն ծանրացած՝ Գէորգը իրաւունք չունէր տեղէն շարժելու եւ անկայուն պարտաւոր էր Նիկոլն ու միւսները ճամբել

— Կը հասկնա՞ս ... Նիկոլ ջան

- Տէր Աստուած, էս օր քեզ ի՞նչ է պատահեր .. Տօ՛, միեւնոյնը չէ՞, ես չերթամ՝ մէկ ուրիշը պէտք է երթայ, քանի որ անհրաժեշտ է ... ուրիշ ըսելիք ունի՞ս ...

Գէորգը սաստիկ յուզուած՝ սեղմեց Նիկոլի ձեռքը։

— Մտիկ ըրէ, Նիկոլ, կ'երթաք, բայց չեմ գիտեր թէ ողջ պիտի վերադառնա՞ք ... քեզի ընտրեցի որպէս եղածներուն մէջ ամէնէն փորձառուն եւ շրջահայեացը։ Քիչ վերջը մենք կեղծ շարժում մը կը սկսինք յարձակման դիմելու։ Այդ պատեհութենէն օգտուելով՝ դուն քու տղաներով այդ բլուրը պիտի գրաւես։ Գրաւելը հեշտ է, դժուարը պահելն է, մանաւանդ երբ թշնամիի ուժերը հաւաքուին։ Կրակելը նոր պիտի սկսի, դեռ կէս օր իսկ եղած չէ։ Ամէնայն հաւանականութեամբ բազմահազար զօրութեան եւ կանոնաւոր զօրքի հետ գործ պիտի ունենանք, իսկ մեր թիւը հազիւ վաթսուներկուքս կուտաց ... Օգնութիւն բաւանալու մասին մտածելն ալ յիմարութիւն կը լինի մեր կողմէ։ Ուրեմն, կը մնայ որ գերագոյն փորձ մը ընենք, եթէ ոչ ամբողջ խումբը՝ գէթ անոր մեծ մասը փրկելու։ Իսկ այդ դու եւ քու տասնեակդ պիտի փորձէք . .

— Ցուեդ չքանդուի, Գէորգ, այս ի՞նչ երկար քարոզ կարդացիր գլխուս։ Ինչո՞ւ պարզապէս չես ըսեր, որ պէտք է երթանք եւ գրաւենք այդ բլուրը։

Հա՛, Նիկոլ, պիտի գրաւէք եւ ամէն գնով գրաւուած պահէք, մինչեւ որ արեւը մարը մտնէ։ Դժուար պիտի լինի, հնարաւոր չափով պիտի օգնենք՝ ձեր կռնակը պաշտպանելով Հասկցի՞ր, Նիկոլ, ձեր գլխաւոր գերն է պահել այդ բլուրը՝ չգգեալով որ թշնամին տիրանայ անոր, որ խոշոր աղէտ մը պիտի լինի ամբողջ խմբի համար

– Հասկցայ։ Ուրիշ ըսելի՞ք ...

— Միայն այդքան, յաջողութիւն, Նիկոլ

Նիկոլը, առանց պատասխանելու դիրքէ դիրք անցնելով, հասաւ ընկերներուն քով։ Երկու խօսքով քովինններուն բացատրեց իրենց ընելիքը. Անոնք ալ իրենց քով գտնուողներուն բացատրեցին Տասնեակը պատրաստ սպասեց Նիկոլի հրամանին։ Միայն Համբօն, երբ Առիւծ Գեւօն բացատրեց անոր Նիկոլի կարգադրութիւնը, բերանը բացած՝ աչքերը թարթեց, առանց յաւէլեն բան մը հասկնալու, ու մռնչեց.

— Հէ՞։

— Ծօ՛, կովի գլուխ, ես ինչ որ ընեմ, դուն ալ ինծի կը հետեւիս, — արհեղած կարճ կապեց Առիւծ Գեւօն՝ գիտակցելով, որ Համբոյին բան մը հասկցնել բաւական դժուար է։

— Հէ՜ ...

Համբօն խոշոր գլուխը շարժեց, որպէս թէ հասկցած լինէր Առիւծ Գեւոյի ըսածը։ Բայց անոր հասկցածը այն էր որ ինք պիտի հետեւէր Գեւոյին,— բան մը որ չորս տարիէ ի վեր ամենայն հաւատարմութեամբ ըրած էր արդէն, ալ ի՞նչ կարիք կար այդ մասին խօսելու.

Գէորգը քովը գտնուող տղոց հետ դիրքէն ելած միացեր էր Մուկացի Յակոբի տասնեակին։ Քանի մը խօսքով երբ անոր բացատրեց իր ծրագիրը, մէկ ալ ամբողջ խումբը սկսաւ կանոնաւոր եւ արագ համազարկերով ծեծել Քրտերու դիրքերը որոնք գետին տափած անշարժութեան դատապարտուեցան, իսկ քիչ մը ձիաւորներ աճապարեցին աւելի վար քաշուիլ, գնդակի հասողութեան սահմանէն դուրս գալով Այդ ընդհանուր շփոթէն օգտուելով՝ Գէորգը տասնեակի գլուխը անցաւ եւ յանկարծ դիրքէն դուրս նետուելով սկսաւ դէպի վար վազել չդադրի կրակելով լերան լանջը, մինչ իրենց դիրքերուն մէջ գտնուող տղաքը կը շարունակէին թշնամին ծեծել ։ Քրտերը, Գէորգի այդ անսպասելի շարժումը չփոթելով իսկական յարձակման հետ, իրենց դիրքերէն դուրս ելան եւ խառն ի խուռն նահանջեցին դէպի լերան ստորոտը։ Քրտերը բոլորովին զարմացած էին, որ Փէտաայիները այնքան յիմարաբար ձեռքէ կը հանէին լերան բարձունքը։Սակայն իրենց զարմանքը շատ երկար չտեւեց։

Գէորգը հազիւ երկու հարիւր քայլ վար իջած՝ իր խումբով միասին սափեցաւ գետին, շարունակելով աջ եւ ձախ կրակել։

Ժամանակն էր որ Նիկոլը շարժէր։

— Տղաք, եռւեցէ ։

Ու Նիկոլը դիրքէն դուրս թռչելով ուղիղ դէպի բլուրը սկսաւ վազել։ Տղաք ալ կրնկակոխ անոր ետեւէն։

Քրտերը նոր հասկցան կատարուած խաղը։ Ձիաւորները արշաւեցին դէպի բլուրը, որ այնքան յիմարաբար առաջ չէին գրաւած։ Բայց արդէն ուշ էր։ Նիկոլը իր տղաքներով բլուրի գագաթը գրաւած՝ շուրջանակի կրակ կը բանար, պատեհութիւն տալով Գէորգին եւ անոր ընկերներուն վերստին գրաւելու նախկին դիրքերը ։

Ակէ վերջ համեմատական խաղաղութիւն մը տիրեց Պլըճայի սարին չորս բոլորը։ Քրտերը, հետեւակ եւ ձիաւոր, զանազան դիրքերու մէջ հաւաքուած, կը շարունակէին անվնաս հրացանաձգութիւն մը։ Իրարու ետեւէ կը հասնէր հեռաւոր գիւղերէն եկող Քրտերու բազմութիւնը։ Կը մէկտեղուէին կանոնաւոր հեծելազօրքի մասերը, որոնք մինչեւ այդ հեռու կանգնած՝ չէին մասնակցեր կռուին, սպասելով Ալայ բէկի գալուն, որ, ինչպէս պիտի ընթերցողը, Դլըճա գիւղը նստած՝ գիւղացիները կողոպտելու ետեւէ էր ։

Աչնան ցուրտ արեւը սկսաւ թեքուիլ դէպի արեւմուտք։ Երեք հազարէն աւելի կը լինէր հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերու բազմութիւնը, առանց հաշուելու կանոնաւոր բանակի հեծելազօրքը, որ երկու հարիւրի մօտ կը լինէր։ Սարսափելի աղմուկ եւ շփոթ մը կը տիրէր լերան վարի լանջերուն վրայ։ Քրտական ձիաւոր խմբեր զանազան ուղղութիւններով կ'արշաւէին, երբեմն կը մէկտեղուէին, երբեմն ալ մանր խումբերու բաժնուած՝ դէպի վեր կ'արշաւէին անհնարին գոռում գոչումով։ Հազիւ մօտեցած Փէտայիներու դիրքերուն՝ ձիերու գլուխները ետ կը դարձնէին ու կը հեռանային ինչ արագութեամբ որ եկած էին։

Արեւը դէպի արեւմուտք թեքելու հետ միասին, Քրտերու մէջ կ'աճէր կենդանի շարժումը, ժամանակը կը մօտենար իսկական կռիւը սկսելու ։ Գէորգը իր նախկին դիրքը գրաւած՝ տասնեակներէն քիչ մը վեր՝ կը հետեւէր թշնամիի շարժումներուն։ Վստահ էր, որ ընդհանուր յարձակման մը ժամանակը կը մօտենար

— Ուշադրութի՛ւն, ուշադրութի՛ւն, յանկարծ խումբէ խումբ միեւնոյն հրամանը անցաւ աչնան քամիի մը արագութեամբ, ու Փէտայիները իրենց դիրքերու ետին, պատրաստ սպասեցին։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

րէ կ'ըսեն թէ նախագահը Մալաքայի ճակատը գացած է։

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Թունուզի մէջ։ Տեղացի բանթողները յարձակեցան Եւրոպայի բանուորներուն վրայ։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ չորս բանթողներ սպաննուեցան։ Խաղաղութիւնը վերահաստատուած է այժմ։

ԵԳԻՊՏՈՍ պաշտօնապէս դիմում կատարեց, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար։

ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ տեղի ունեցաւ Վիէննայի մէջ, կայսերական գրօշներու շռայլ ցուցադրութեամբ։ Սրահը ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին փոխ-վարչապետը եւ ուրիշ նախարար մը։ Օրուան բանախօսը յայտարարեց, իր ճառին մէջ.— «Եթէ հայրենասիրական ճակատը ժողովուրդի կամքին արտայայտութիւնն է, օր մը պիտի գայ երբ Հաբս-բուրգներու վերադարձին ազդանշանը պիտի տայ»։ Ժողովը գահաժառանգ իշխան Օթոնի անունը արտասանեց սրահէն մինչեւ փողոցը։ Խումբ մը նացիներ փորձեր էին խանգարել ժողովը, սակայն ձախողեցան։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Հրեայ մը սպաննուած ըլլալով Լացի Պատին առջեւ, խռովութիւններ ծագեցան քաղաքին հրէական թաղին մէջ։ Արաբ մը սպաննուեցաւ, Հրեայ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Տղաքներ ալ վնասուեցան. կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ։

ՂՊՏԻՆԵՐՈՒ ՎԱՆՔԸ (Տէյր-էլ-Մուհարրաք) պաշարելու հրաման տրուած էր եգիպտական կառավարութիւնը, նկատելով որ մօտ հարիւր վանական-ներ դիրք բռնած՝ ոչ ոքի թոյլ կուտան ներս մտնել կամ դուրս ելլել եւ կը պահանջեն վերադարձնել իրենց նախորդ վանահայրը։ Ստուգուած ըլլալով թէ վանականները բաւարար ուտելիք եւ հաւանաբար զէնք ամբարած են եւ պաշարումը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ, մանաւանդ որ վանքը ճշմարիտ ամրոց մըն է, բարձունքի մը վրայ, 1400տարուան հնութիւնով, որոշուեցաւ յետաձգել պաշարման գործադրութիւնը եւ վերջին կոչ մը ուղղել, որպէսզի վանականները «լսեն բանականութեան ձայնը»։

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԴԵՐԱՍԱՆ ԵՒ Թատերագիր Վոսփըր, 37 տարեկան, Ամերիկայէն Անգլիա կը վերադառնար ուրախ զուարթ։ Գիշերը խնջոյք մը սարքած էին իր բարեկամները, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ Անգլիոյ 1936ի գեղուհին, Միս Օքսֆորտ, 22 տարեկան։ Առտուան ժամը 3ին, երբ շոգենաւը փլիմութի նաւահանգիստը հասաւ, երիտասարդ արուեստագէտը անհետացած էր։ Երկու ժամ խուզարկութիւն կատարուեցաւ, բայց անօգուտ։ Կը կարծուի թէ կա՛մ ծովը նետուած է ափրային տագնապի մը հետեւանքով, եւ կամ արկածով ինկած, քանի որ շատ կարճատես էր։ Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Անգլիոյ մէջ։

ՏԻԿԻՆ ՍԷՍԻԼ ՍՈՐԷԼ, հռչակաւոր արուեստագիտուհին, ծանր տագնապի մը մատնուած ըլլալով, ստիպողաբար հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Բժիշկները միշտ կը հսկեն անոր վրայ, յոյս յայտնելով թէ շուտով պիտի առողջանայ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՏՈՎՈՒՆ ՏԱԿ.— Աննախընթաց դէպք մը կը հաղորդեն Փորթ Արթըրէն (Քանատա)։ Սուզակ մը, Տիմօ, որ ծովը իջած էր 12 մեթր խորութեամբ, ի հաշիւ քաղաքապետութեան, վարէն հեռաձայնով յայտնեց թէ վեր պիտի չելլէ, մինչեւ որ իր պահանջած յաւելումը չընդունուի։ Քաղաքապետական խորհուրդին անդամները ստիպողաբար ժողով գումարեցին, մինչ Տիմօ ջուրին տակը կծկուած՝ կը սպասէր։ Կարճ նիստէ մը վերջը, քաղաքապետութիւնը որոշեց ընդունիլ աշխատավարձքի յաւելումը, եւ սուզակը հանդարտօրէն ջուրին երեսը ելաւ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ հանրապետութեան առաջին նախագահին՝ Մասարիքի ծննդեան 87րդ տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Ամբողջ ժողովուրդը երախտագիտութեամբ ողջունեց «Ազատարար նախագահը», որ հանգստեան կոչուած է։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Պետ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ

21 Մարտ կիրակի ժամը 3ին. Gentillyի քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ Փարիզի Պետ. Հ. Կ. Խաչի Նախագահ ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Պետ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Պ. Գ. ԲԱՐՈՆԻԱՆԵԱՆ

Ննամուած գեղարուեստական բաժին։

Կը ներկայացուի «ՓՈՔՐԻԿ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ» (զաւեշտ)։

Կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը:

Իջնել մեթրօ Porte d'Italie կամ առնել 93, AR եւ ARbis օթօպիւսները։

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

Զմեռնային Տարեկան Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Հոյակապ գեղարուեստական բաժին: Զուարճալի անակնկալներ:

Wouder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 ֆր.։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԷՎՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը, այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple. Գէլվիւ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,

Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faub Poissonnière**
Métro Bonne Nouvelle

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՈՔԹ. Վ. ԹՕՐԳՈՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՒԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝ ՏԻԿԻՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ

ՃԱՇ Մուտք 15, 10 եւ 7,50 ֆր.: ՊԻՒՖԷ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ Մոկրաց Իսահակեանի

Ռուսական Պետական Օփերայի երգիչ

Մասնակցութեամբ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ

եւ դաշնակահարուհի ՏԻԿ. ԼԻՏԻ ՎԱԶԱՆԱՅԻ

Այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9,15ին

Foyer Musical Russeի մէջ, 26 Ave. de Tokio. մեթրօ Iéna

գիներ՝ 15, 10 եւ 7 ֆր.:

Տոմսերը կարելի է ճարել Հ. Սամուէլ գրատունէն, 51 rue Mr. le Prince, փարիզ եւ Foyer Musical Russeէն:

ԻՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան Վարչութեան կողմէ, իր սեփական Ակումբին մէջ.

8 Rue Bossuet, Paris 10

Հինգշաբթի, 11 Մարտ, ժամը ճիշդ 21,15ին.

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ. նիւթ ունենալով՝ Բանաստեղծներ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ եւ ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ.

Իրենց կեանքն ու գրական գործունէութիւնը։

ՄԱՍՕԹ.— Այս իրեկոյթները պիտի ունենան իրենց [illegible]

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Գուլվար Քոտոփ (մարսէյլ) ենթամասնաճիւղը իր ընկերուհիներուն կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Հայկ Սերէնկիւլեանի եւ ընկերուհի Սէրէն Կիւլեանի իրենց զաւակին՝ փոքրիկն Վիգէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ս. Լուի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Ֆիլուհի Սէրէնկիւլեանի եւ իր ամուսնոյն, իրենց սիրելի զաւկին դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

×

Վէմեան ընտանիքը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Հայկ Սէրէնկիւլեանի իրենց փոքրիկին Վիգէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ

×

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր անդամներէն Խաչիկ Փիլիպեանի, իր հօր եղերական մահուան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկ Տ. Թադոյեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. Սէրէնկիւլեանի եւ պարագաներուն, իրենց որդւոյն՝ փոքրիկն Վիգէնի տխուր մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Վիէ լը Մասնաճիւղը իր բոլոր ընկերուհիներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Նազիկ եւ Պ. Արտաշէս Զարարեաններու իրենց մօր եւ կեսրոջ՝ Տիկ. Եփրոսին Զաքարեանի դառնագէտ մահուան առթիւ։

×

Նիկոլայի Իսքէնտէր եւ Վարդան Հ. Թոգամբեան եղբայրք եւ իրենց ընտանիքներն պարագաները խորին կսկիծով իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց սիրելի [illegible] ՄԿՐՏԻՉ ՊՈՂՈՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր որդւոյ այրիին եւ զաւակներուն, իր եղբօր Յովհաննէս Պողոսեանի եւ ընտանիքին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ գումարները, փոքրիկն Վիգէն Սէրէնկիւլեանի կսկծալի եւ անակնկալ մահուան առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Աճարոնեան 100 ֆր., Տոքթ. Սիվրիճեանեան 50 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Պետիկեան 25 ֆր.։

×

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Գուլվար Քոտոփ ենթամասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ Ներսէսեանի, որ իրենց ամուսնութեան առթիւ նուիրեցին 40 ֆր.։

×

ԱՂՔԱՏԱՆԱՄ ընկերութեան վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ ՅԱԿՈԲ ԲԻԼԻՃԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի.— Այրի տիկին Կ. Սահակեան եւ զաւակունք 50 ֆրանք, Այրի Տիկին Գազազեան եւ զաւակունք 50 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գալճեան 30 ֆրանք։

Աղքատախնամ ընկերութեան կողմէ կազմակերպուած վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ փետրուար 28ին, ընկերութեան կեդրոնատեղին, ի ներկայութեան Յրդ Թաղամասի ոստիկանապետին. Շահող թիւերն են

101, 105, 110, 123, 129, 161, 192, 214, 332, [illegible], 311, 345, 365, 450, 468, 470, 488, 507, 512, 522, 549, 550, 587, 589, 591, 593, 594, 598, 626, 632, 635, 636, 652, 699, 736, 759, 778, 785, 810, 836, 867, 888, 896, 931, 988, 1044, 1061, 1072, 1076, 1084, 1096, 1097, 1106, 1119, 1132, 1147, 1223, 1278, 1307, 1322, 1337, 1338, 1346, 1367, 1425, 1449, 1472, 1487, 1536, 1540, 1549, 1543, 1547, 1554, 1586, 1590, 1642, 1663, 1668, 1683, 1688, 1720, 1727, 1758, 778, 1792, 1833, 1840, 1876, 1879, 1890, 1922, 1934, 1987, 2066, 2067, 2506, 2586, 2923, 2938.

Այս թիւերուն համապատասխանող պարգեւները կարելի է ստանալ Աղքատախնամի գրասենեակէն, 15, Rue Jean-Goujon, Paris (8), ամէն կիրակի եւ երկուշաբթի օր, ժամը 10էն 12, մինչեւ 31 մայիս։ Այս թուականէն յետոյ չպահանջուած առարկաները ընկերութեան սեփականութիւնը պիտի նկատուին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի վիճակախաղէն չահած եւ չպահանջուած թիւերն են՝ 85, 390, 292, 229, 280, 453, 344, 270, 130, 451, 131, 330, 100, 89, 224, 26, 415, 500, 35, 51, 44, 106, 179, 450, 303, 306, 58, 377, 212, 263, 182, 278, 127, 160, 294, 168, 486, 432, 231, 174, 369, 67, 484, 41:

Վերջին անգամ ըլլալով կը յայտարարուի որ պարգեւները ստանալու համար դիմել մինչեւ մարտ 31 Պ. Պ. Ի. Յարութիւնեանի, 13, Rue d'Orsey, Փարիզ (18), կամ Կարօ Երամեանի, 29, Rue Beauséjour, Sarselles (S. et O.):

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Տարեկան հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 11 Մարտ հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի [illegible] 28 rue Serpente, (Դ. յարկ) Դասախօս Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ Թիւրքաճայոց ազգային [illegible]քի զարգացումը։

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ֆութպոլիստներու [illegible] ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 12 փետրուար ուրբաթ երեկոյ, «Երիտասարդաց» Միութեան Ակումբին մէջ։

Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց իր արդի վերին վարչութեան կողմէ ունենալ նաեւ մասնաւոր [illegible] խումբ մը, զբաղելու համար միայն Ֆութպոլի խումբերով։ Յանձնախումբի վարիչ անդամ ընտրուեցան՝ Պ. Յ. Թօքաթլեան՝ ատենապետ, Աստուրեան՝ քարտուղար, Մ. Գ. [illegible]եան՝ գանձապահ, Ա. Ռուբեան՝ փոխատենապետ, Ա. Զարիֆեան՝ փոխ քարտուղար. Յանձնախումբը [illegible]րին պիտի տեղեկացնէ թերթերու միջոցաւ իր խումբերուն մրցումներու արդիւնքը։

ՆԱՍԻԱԿԱՏԻՒՓ

ՊՕՍԹՕՆ, Գարծ — 25,85.
ԼՕՍ ԱՆՃԸԼՈՍ, [illegible] — 35
ՓԱՐԻԶ (11). Օ. Սար — [illegible]5:
ՓԱՐԻԶ (7). Թ. Պ. — 100
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ճապ — 140:
ՇԱԼԷԹ, Գ. Պ. — 100:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ա. Ի — 100:
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Գ. Զ. — 140.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

—o—

Գոյները իրենց բազմերանգ նրբութիւններով, ինչպէս ձայներու ունկնդրութիւնը մեր մէջ կը ծագեցնեն համարժէք զգացումներ։

Իրապէս ալ հոգեբանական հանգիտութիւն մը կայ տեսողական եւ լսողական զգայարանքներու միջեւ։

Կան արուեստագէտներ, որոնք վարժութեամբ, ձայն մը լսած ատեն եւ կամ միայն զայն երեւակայելով, միանգամայն կը պատկերացնեն անոր գոյնը։

Օրինակ այսինչ ձայնաւորը իրեն համար կարմիր է, ուրիշ մը ճերմակ, երրորդ մը սեւ, չորրորդ մը մը կապոյտ, հինգերորդ մը դեղին, եւն.... (Ռէմպօ).

Ուրիշ մը այս զանազանութիւնը ուղղակի երաժշտական գործիքներուն վրայ կիրարկելով, պիտի ըսէ.— Սրինգին ձայնը կարմիր է, դաշնակինը ճերմակ, երգեհոնինը սեւ, ջութակինը կապոյտ։ Այս ուղղութեամբ ցուցահանդէսին ղեկավարները թանկագին փորձ մը պիտի ընեն ապացուցանելու համար թէ ի՛նչ արդիւնք կարելի է ձեռք բերել քաղաքներու մէջ, երբ ձայնի եւ լոյսի սփռումը բարեկարգութեամբ գործածուի։

ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ - ՆԱՒԸ ԿԱՄ ՋՐԱԹԱՏՐՈՆԸ

Պ. Պ. Պասուէն եւ Լօտս, երկու երիտասարդ ճարտարապետներ, հաստատեցին թէ ջուրի եւ լոյսի նրբերանգ զուգաւորումը անցեալի ցուցահանդէսներու մէջ հանրութեան վրայ անմոռանալի հրապուրանք մը թողած է։

Իրապէս ալ 1925ի Միջազգ. Զարդանկարչական արուեստներու եւ 1931ի Գաղթային ցուցահանդէսներուն, երեք գլխաւոր զարդարիչ տարրերուն, ջուրին, գոյնին եւ լոյսին մեծ ծառայութիւն մատուցուած էր։ Սակայն երբեք նորութիւն ծրագիրին մէջ կը մտնէր նաեւ ձայնին համընթացութիւնը։

Անկից երախտաւորուած՝ ճարտարապետներ, միացնելով չորս տարրերը, բարեկարգութեամբ իրենց վստահուած յայտագիրը գլուխ հանեցին։

Երկար պրպտումներէ վերջ իրենց փորձերուն առարկայ դարձուցին գլխաւոր նաւ մը։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ նաւուն դերը։ Այս նաւը պիտի ունենայ ձայնասփիւռի կայան մը, արուեստանոց, նուագախումբ, երգչախումբ, մեներ-գի համար համբաւաւոր երգչուհիներ եւ երգիչներ, երգեհոն, ատենախօսը (speaker), ու ձայնագրուած սկաւառակներ դարձնող օրիորդ մը։

Առոր ուժառատ մեքենան հանքային ծանր իւղ մը պիտի գործածէ։ Մինչդեռ ելեկտրական ուժի, ջրահան եւ լուսարձակ մեքենաները պիտի հայթայթեն ջուրի եւ լոյսի շարժումները, որոնք պիտի փոխանցուին կեդրոնական երգեհոնին։ Նաւուն վրայ պիտի կազմուին եւ ղեկավարուին, ցայտաղբիւրներ, ջրակամարներ, ջրախուրձեր, ջրվէժներ, ջրափունջեր մերթ անձրեւման ու մերթ զոլորշիման։ Այս տեսարանները կազմուած պահուն իսկ, նոյն ջուրերը միահաղոյն ելեկտրական ճաճանչուոր լոյսերու կենդանի երեւոյթներ պիտի սփռեն։ Անոնց համընթաց պիտի լսուին երաժշտական ընտիր կտորներ համաժամ ջուրի, լոյսի եւ գոյնի խաղերուն։

ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ցուցահանդէսներու հրապոյրը առաւելապէս պիտի ընդարձակուի օդանաւերու խաղերով, որոնք պիտի ամբողջացնեն կախարդական լոյսերու համայնապատկերը։

Բազմաթիւ լուսասփիւռ եւ ծխարձակ օդանաւեր, զուգընթացաբար գիշերային լուսաւոր տօնակատարութեանց՝ իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն, ցուցահանդէսին երկնակամարին վրայ սփռելով ծուխէ կազմուած կորաձեւ պատկերներ ու լուսացայտ հրթիռներ։

Ցամաքային եւ ջրային պատրաստութիւններու կողքին օդանաւային առօրեայ սպասարկութիւն մը կանոնաւորապէս պիտի գործէ Փարիզի եւ ցուցահանդէսին վրայ։ Արդարեւ, երկինքէն դիտուած տեսարաններու ամբողջական հրապոյրը տարբեր տպաւորիչ ազդեցութիւն մը կը ներշնչէ մեզի։

Երեւակայութիւնը դժուարութեամբ կրնայ պատկերացնել այնքան փառայեղ ճոխութեամբ լուսազարդուած ցուցահանդէս մը, ուր ճարտարապետական ազդանշաններու կողքին, համաչափութեամբ միացուած ըլլան նաեւ ջուրը, լոյսը, գոյները, ծուխը, հրթիռները օդանաւերը եւ երաժշտական անսովոր կախարդանքը։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ

Այս ողիմպիական խաղերը որ տեղի կ'ունենան երկու տարին անգամ մը, Միջ. Ցուցահանդէսին առթիւ՝ այս տարի Փարիզի մէջ պիտի սարքուին, երկրորդ անգամ ըլլալով։

Ամառնային զբօսացական արձակուրդը հազիւ սկսած, այս տարի Փարիզ պիտի համախմբուին աշխարհի համալսարանական բոլոր մարզիկները։

Միջին հաշիւով մարզիկներու թիւը 1500 հոգիէ պիտի բաղկանայ։ Ասոնք նախնական ընտրութեան մը ենթարկուելէ վերջ, պիտի նշանակուին իբր իրենց համալսարաններուն զաւեշտ-պսակը պաշտպանելու նախանձախնդիր ախոյեաններ

Միջազգային համալսարանական խաղերու կազմակերպութիւնը յար եւ նման է Միջ. Ողիմպիական խաղերու կազմակերպութեան։

Միայն սա տարբերութեամբ որ, այս խաղերը որոնք օգտակար ըլլալէ աւելի վնասակար կը նկատուին ու-սանողներու մտաւոր կազմաւորման, բոլորովին պիտի ըլլան ուսուցիչներէն հեռու, ոչ կախամարտութիւն ընթացամարտութիւն։

Իբրեւ նպատակ, պիտի աշխատին միայն նախորդ մրցանիշները կոտրել, այլ եւ համալսարանականներու տարածել մարզանքի սէրը, որ գերազանց անհրաժեշտ [illegible]թիւն մըն է երիտասարդական կազմի պահպանելու համար։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԸ

Այս տաղաւարը պարտէզներու [illegible]ուածին ետեւը կը կառուցուի

Ընդարձակ սրահներու մէջ պիտի կեդրոնացուին համաշխարհային ցուցահանդէսին վերաբերող բոլոր տեղեկութիւններու հետազօտութիւնները դիւրացնելու բոլոր միջոցները

ԿՐՕՆ ՁԱԼԸՖԵԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆՈՐ, — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՐՏ
MERCREDI 10 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3366

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՎԱՐՊԵՏԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ, ԱՇԿԵՐՏԸ ԿԸ ԺԽՏԷ

Մեր հանրային կեանքին մէջ բազմութիւն մը կը կազմեն ասոր-խնդերը, մանաւանդ անոնք որ կը սիրեն ապուշի դեր կատարել։

Շատ ալ չենք զարմանար, երբ տարիքը առած, քարացած կուրացած մարդիկ են անոնք։ Բայց, դժուար է զսպել արդար վրդովում մը, երբ կը տեսնես որ երիտասարդներ ալ վարակուած են նոյն ախտէն։

Ո՞րքան ճիշդ կը նկարագրէ Հանգուցեալ Տէրոյեանց պատուելին, այս կարգի տիպարները, իտալերէնէ թարգմանուած հատորի մը մէջ, որ լոյս տեսած է Պոլիս, 1842ին։

Գիրքին անունն է՝ «Քաղաքավարութիւն կամ Ուսումն քաղաքական կրթութեան»։ Անոր 75րդ էջին վրայ պիտի կարդաք հետեւեալ նկարագրութիւնը (խորագիրը՝ «Խելափնալ» —խելագնալ)։

…«Ասոր հակառակ, անանկներ ալ կան որ՝ չափէն աւելի ճաղաճալար երեւիլ կ'ուզեն. եւ առանց շարժմունքին կ'ընենք Արհեստականութիւն, որ է խեղեփնալ։ Ոմանք մէկին քով երթալու ատեն ցեղ՝ որպէս թէ ոտքերնուն մատերուն վրայ կոխելով կը քալեն, ձեռքերնին եւ թեւերնին կարկինով չափածի պէս կը բանան կը ցցեն. գլուխնին վար ծռելով կզակնին առաջ տընկելով, շրթունքնին ալ քիչ մը դէպի ձախ դին ծռեցընելով պռռունքներուն վրայ մէկ ծըպտել մը (սըրըտմիշ ընել մը) կը ցըցընեն, որ բռնի բլլալն ալ կ'երեւի»։

Մեր շօշափած նիւթը կապ ունի ոչ թէ քաղաքավարութեան, այլ քաղաքականութեան հետ։

Եւ սակայն, ճիշդ այս պատկերին տպաւորութիւնը կրեցինք, աչքէ անցընելով Փարիզի կարմրուկ շաբաթաթերթին վերջին թիւը, որ փետրուար 18ի դէպքին առթիւ չորս հարցումներ կ'ուղղէ «Յառաջ»ի խմբագրութեան, սրտառո՜ւչ լրջութեամբ։ (Զանգու, 5 մարտ)։

«Ի՞նչ կ'ուզէ Թաշնիկը» …

Պարզապէս խեղճնալ, խնդութիւն կեղծել կամ ապուշի անդ գնել իր իսկ ընթերցողները, որոնց մէջ իսկ պիտի կրնար շատ մը վաւերական վկաներ գտնել, դաս առնելու համար փետրուար 18ի էութեան մասին։

— «Կը հրաւիրենք ձեզ որ հրատարակէք — դեկտ. 2էն (1920) սկսեալ մինչեւ փետրուար 18 կատարուած բռնութեանց եւ հարստահարութեանց ցանկը, ժամանակագրական կարգով»։

Բայց այս երանելիները ո՞ւրկէ սորվեցան այսքան իրաւագիտական նրբութիւն՝ պարտկելու եւ իրենց ուզած մեկնութիւնը տալու համար դէպքի մը, որուն վկաները ողջ են տակաւին, այստեղ թէ Հայաստանի մէջ, որու մասին լեռնակուտակ հրատարակութիւններ են եղած 16 տարիէ ի վեր եւ դեռ կրնան ըլլալ, որուն ալ ձագանգները հասան մինչեւ Մոսկուա …

Մենք վարժուած չենք փաստաբանական խաղերու։

Ասոր համար ալ, պանոի պիտի չըննենք զբաղելու իրենց հարցումներով։ Ու պիտի չտանք որ եւ է լուսաբանութիւն՝ ծանօթ աղբիւրներէն։

Մեղքը մերը չէ, եթէ կարմիր մուրճ մըն է որ պիտի իջնէ իրենց կարմրած գլուխներուն, իբրեւ կարճ եւ ազդու պատասխան։

Հեղինակաւոր բոլշեւիկ մը, Բ. Բորեան, 1929ին Մոսկուայի մէջ հրատարակեց երկհատոր աշխատութիւն մը, «Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ Խ. Միութիւնը»։

Այդ հատորին մէջ, հեղինակը լայնօրէն վերլուծելով փետրուար 18ի ապստամբութեան պարագաները, կը յայտարարէ, իբրեւ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՃԱՌ.

— «Առանց կազմակերպ եւ կարգաւոր ապարատի, առանց քաղաքական ճանապարհութեան, առանց երկրի ինքնայատուկ պայմանները նկատի առնելու՝ Ցեղկոմը կը խլէր եւ կը բռնագրաւէր քաղաքացիներու մօտ գտնուած պարէնը քաղաքներու մէջ եւ գիւղացիներու մօտ գտնուած հացամթերքը գիւղերու մէջ։ Անխտիր բռնագրաւում, իւրացում բացարձակապէս ամէն բանի, — զինուորական զգեստի, տնային մասնաւոր եւ այլ կարգի գործիքներու (օրինակ՝ բրինձի մաքրազտումի գործիքներ), բոլոր ջրաղացքներու, վարսավիրային իրերու, գիւղացիական փեթակներու, ապիտակեղէնի, հագուստի, քաղաքացիներու տնային կահկարասիի (առանց այս վերջիններու դասակարգային ծագումը նկատի առնելու) եւայլն, եւայլն — հասկնալի է, որ վարչական այս բոլոր միջոցները բնաւ դասակարգային բնոյթ չունէին եւ զանոնք գործադրողները կը մատնէին իրենց անհասկացողութիւնը խորհրդային քաղաքականութեան եւ համայնավար գաղափարաբանութեան մասին։

«Բնական է, որ վարչական այս միջոցները, կապուած հալածանքներու, հանդիսացան փետրուարեան ապստամբութեան հիմնական պատճառները»։ (Բ. Բորեան, հատ. Բ. էջ 126)։

Կը խօսինք, տակաւին, երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ պատճառներու մասին, իբրեւ վկայ առնելով միայն եւ միայն բոլշեւիկ Բորեանը։

Կարդալով այդ մասն ալ, պիտի համոզուիք թէ ոչ մէկ Դաշնակցական կամ «ազգայնական» հրատարակութիւն այնքան սաստ եւ անողոք ճշմարտութիւններ չէր յայտնած, գիտական վերլուծումով, որքան այս գիրքը, այն ալ Մոսկուայի մէջ տպուած։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մեծ յոյսեր յաջողութեան մասին

Կառավարութիւնը երէկ, երեքշաբթի, երեսփ. ժողովին քննութեան յանձնեց ազգային պաշտպանութեան փոխառութեան օրինագիծը, առաջարկելով քուէարկել առիպողաբար։ Ծերակոյտն ալ գիշերանց նիստ գումարեց, իր կարգին քննելու եւ վաւերացնելու համար։ Այս առթիւ խօսք առած էին բազմաթիւ երեսփոխաններ, եւ մանաւանդ ընդդիմադիրներ, պաշտպանելու կամ քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում նախորդ օրը անձամբ տեսակցած էր կարգ մը ծերակուտականներու հետ, որպէսզի վիճաբանութիւնները չերկարաձգեն եւ կարելի ըլլայ օրէնքը հանրապետութեան նախագահին ստորագրել տալ կէս գիշերին եւ պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակել յաջորդ առտու (այսօր, չորեքշաբթի)։

Փոխառութեան որոշումը եւ միւս հիմնական տնօրինութիւնները լաւ ազդեցութիւն գործած են սակարանին մէջ, ուր միջա գնումներ տեղի կ'ունենան։ Թանթերը կը շարունակեն բարձրանալ, 65 սանթիմէն մինչեւ 1.20։ Ֆրանսական դրամատուներու եւ ճարտարագործական հաստատութեանց բաժնեթուղթերն ալ 10 – 20 առ հարիւր բարձրացում ունեցան։

Թանք որ Ֆրանսի դրամատնակները բաց են ոսկիի գործառնութեանց համար, բայց դեռ տկար է գնելու կամ ծախելու շարժումը։ Այս կացութեան պատճառը այն է որ շատեր տակաւին կը սպասեն խորհրդարանին վերջնական որոշման՝ փոխառութեան մասին։ Դրամատուները իրենք ալ որոշ վարանում կը ցուցնեն։ Երկուշաբթի օր աղնիւ ոսկիին քիլօն կը գնահատէին 24,643 ֆր., յետոյ 24,509։ Գնումները կը կատարուէին առանց հարցնելու թէ ո՛վ է առքը կամ ո՛ւրկէ կուգայ։

Փոխառութեան գումարը եւ պայմանները (տոկոս եւն.) երէկ պաշտօնապէս հաղորդուեցան խորհրդարանին մէջ։ Իրազեկներ կը հաստատեն թէ Անգլիացիներն ու Ամերիկացիներն ալ պիտի մասնակցին լայնօրէն։ Նոյնքն զրոյց կը շրջի թէ Փարիզի հրապարակին վրայ գործող ամերիկեան մեծ դրամատուն մը յանձն առած է 50,000,000 տոլար արժանագրուելու փոխառութեան, որ հրապարակ պիտի հանուի ֆրանքով, տոլարով եւ սթերլինով, ինչպէս բացատրած ենք մանրամասնօրէն։ «Լ'Էօվր» թերթը (անանուն ընկերութիւն) որոշեց արժանագրուիլ մէկ միլիոն ֆրանք։

*** Կառավարութիւնը մեծ առիպողականութիւն տուած ըլլալով օրինագծին քուէարկութեան, նախապէս արձանագրուած երեսփոխանները խօսելու իրաւունք ունէին միայն 15 վայրկեան, իսկ միւսները՝ հինգ վայրկեան, որպէսզի կէս գիշերին վերջանայ ամէն բան։ Հակառակ տիրող տարակարծութեանց, բոլոր երեսփոխանները կ'ընդունէին թէ անհրաժեշտ է եթէ ոչ միաձայնութեամբ, գէթ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկել օրինագիծը, իբրեւ նոր ապացոյց միութեան եւ գործակցութեան։ Միւս կողմէ, բոլորն ալ վստահ են թէ փոխառութիւնը յաջողութեամբ պիտի պսակուի բաղդատաբար կարճ ժամանակի մը մէջ, բարձրացնելով Ֆրանսայի վարկը արտասահմանի մէջ։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԱՏՐԻՏԻ ՎՐԱՅ

Սպանիոյ ապստամբները նոր յարձակման մը ձեռնարկեցին Մատրիտի դէմ։ Հինգերորդ գրոհն է այս որ սկսաւ ամբողջութեամբ՝ քաղաքին հարաւակողմէն եւ շարունակուեցաւ կատաղի կռիւներով։ Ապստամբները միեւնոյն ատեն օդնական ուժ հասցուցին Օվիէտոյի, որ կը շարունակէ դիմանալ, հակառակ երկարատեւ պաշարման բոլոր տառապանքներուն։ Նոր ուժերը անմիջապէս յարձակման ձեռնարկեցին, ետ առնելու համար կարեւոր դիրք մը որ կորսուած էր անցեալ շաբթու։

Մատրիտէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, ճակատամարտը կը շարունակուի կատաղօրէն։ Ապստամբ հրամանատարներէն մէկը ճառ մը խօսելով յայտարարեց. — «Մօտ է վախճանը։ Կը հաստատեմ թէ Ս. Յովսէփի տօնին (19 մարտ) մայրաքաղաքը բոլորովին մաքրուած պիտի ըլլայ մարքսեան հրոսախումբերէն եւ ես շուտով Վալենցիա պիտի երթամ»։

*** Սպանիոյ ցամաքային եւ ծովային հսկողութեան ծրագիրը վերջնապէս ընդունուեցաւ 27 պետութեանց կողմէ։ Գերմանիա տակաւին կը մերժէ սթերլինով կամ տոլարով վճարել ընդհ. ծախքէն իրեն ինկած բաժինը՝ 143.000 ոսկի։

Գերմանիա նախ յանձն առաւ 2000 սթեր. վճարել օտար դրամով, յետոյ 10 հազար, իսկ մնացեալին փոխարէն ղրկել մեքենագիրներ, ինքնաշարժներ եւ ուրիշ ինչ որ կրնայ օգտակար ըլլալ հսկողութեան համար։

Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա պաշտօնապէս յայտնեցին թէ պատրաստ են այս շաբաթ օրէն կատարել իրենց յանձնուած պարտականութիւնները։ Անշուշտ շաբաթներ պիտի անցնին, մինչեւ որ հսկողութեան գործողութիւնը կատարեալ հանգամանք առնայ։ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը այժմ կը քննէ Սպանիա գտնուած կամաւորները ետ քաշելու հարցը։

*** Զօր. Ֆրանքօ հրամանագիր մը հրատարակելով, ազգ. քայլերգ հռչակեց արքայական քայլերգը։

*** Երկուշաբթի օր շոգենաւ մը կրակ առած կ'ընկղմէր Պիսքայեան ծոցին մէջ։ Նախ կարծուեցաւ թէ անգլիական նաւ մըն է, եւ երկու անգլ. մարտանաւեր օգնութեան հասան («Փառք-Սուասոն» ալ բացառիկ թիւ մը հանեց գիշերանց…)։ Ժամերով շփոթութենէ տիրելէ վերջ, ստուգուեցաւ թէ սպանիական նաւ մըն է որ կ'ընկղմի, յարձակում կրած ըլլալով ապստամբ մարտանաւէ մը։ Նաւազները դուրս հանուած էին, նաւը ընկղմելէ առաջ։ Կ'ըսուի թէ փոխադրանաւը 2,700,000 տոլար արժէքով ռազմամթերք եւ սաւառնակներ կը փոխադրէր Սպանիոյ կառավարութեան համար։

*** Երկու ռումբեր եւս գտնուեցան Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխին վրայ, Փէրփինեանի մէջ։

18 ՁՈՒԼ ՈՍԿԻ գողցուեցաւ ծոլէէթի կայարանին մէջ (Մարսէյլ)։ Ամբողջ բեռը 55 ձող էր, Ամերիկայէն նոր հասած։ Կորսուած մասը կ'արժէ 100,000 ֆրանք։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ ՎԵԹԵՐԱՆՈՒԹԵԱՆ

Վերջապէս իրենց բուն տեղը գտան «Շքեղ» ու «անձնախնդիր»ը.

Ինչ որ պիտի պատմեմ, գիրազանցօրէն անհախընթաց է եւ շատ աւելի շքեղ՝ քան Եարթմըշ կամ Ղանդալ գիւղի Վերաշինաց Միութեան երեկոյթ-պարահանդէսը։

Ասոր համար ալ, խնդրեմ որ կարդաք յոտնկայս։

Եթէ շատ ծանր չի գար, կրնաք շարական մըն ալ մրմնջել, թերթերցումը աւարտելէ վերջ, պահ մը փակելով ձեր աչքերը։ Ես կ'առաջարկեմ «Գովեա Երուսաղէմ»ը։

Դեռ նոր հասկցայ թէ մենք շատ պանիր հաց կ'ուզենք, հանրային գործ, մանաւանդ կուսակցութիւն վարելու համար։

Արդ, լսեցէ՛ք, սկսելով խորագիրէն (երեք սիւնակի վրայ)։

— «ՊԱՏԻ՛Վ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒՆ — ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳ ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒՈՅ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ»։ (Արեւ, 24 փետր.)։

Բան չհասկցա՞ք։

Թոյլ տուէք որ բացատրեմ։

Ռամկավարները 25 վեթերան ընկերներ ունին եղեր Եգիպտոսի մէջ՝ եւ պատուոյ վկայականներ բաշխեր են անոնց, ի վարձ բարւոք ծառայութեան։

Ի՞նչ բանած են այս 25 Իրեւելիները։

Թերթը տակէ տակ շարելով անոնց անունները, կը բացատրէ ի լուր աշխարհի.

— «Գտնի՛ւ բոլոր ասոնց։ Մեր այն ընկերներն են անոնք, որոնք քսան եւ հինգ տարի շարունակ՝ հիմնայի անձնուրացութեամբ մը եւ պարզասիրութեամբ ե. Նաւալա… են Ռ. Ա. Կուսակցութեան, այսինքն՝ Ազգին, նախ իբր Սահմանադիր — Ռամկավարներ կամ Վերակազմեալ Հնչակեաններ եւ յետոյ, 1921էն սկսեալ, երբ երկու կուսակցութիւնները միաձուլուեցան, իբր Ռամկավար Ազատականներ։

Գտնի՛ւ վեթերաններուն»։

Եւ պատի՛ւ վեթերանութեան արհեստանոցին որ ի Գահիրէ։

Ես ալ կը կարծէի թէ վեթերանը հացուագիտ արարած մըն է, մէջքի կքած՝ տարիներու վաստակին եւ տաքիքի ծանրութեան տակ. Ներկայացուցիչը անցած-գացած սերունդի մը, վերջապէս «հինաւուրց» մը, իր կեանքով կապուած պատմական դէպքի մը, շրջանի մը կամ երկար ծառայութեան մը հետ։

Եւ ասոր համար, շատ ալ չէի զարմանար որ, նոյնիսկ Դաշնակցութեան մէջ, որ 47 տարեկան կ'ըլլայ, մատի վրայ կը համբուին վեթերանները։

Մինչդեռ, մարդիկ վեթերան կ'արտադրեն ճիշդ այնպէս ինչպէս, Պոլսոյ հաչակաւոր Պետրոս Չէլէքի ջրջանաւարտ կը հանէր ամէն տարի։ Եւ պատուոյ վկայական ալ կը բաժնեն, ճիշդ ինչպէս դպրոցներու մրցանակաբաշխութեանց հանդէսներուն մէջ։

Տեսէք, ռամկավար կուսակցութիւնը 15 տարեկան է, եւ արդէն հասցուցեր է 25 վեթերան՝ միայն մէկ շրջանի մէջ։ Հոգ չէ թէ շատերը նախ հնչակեան (հին կամ վերակազմեալ), յետոյ Սահմանադիր-Ռամկավար, յետոյ Ռամկավար-Ազատական եղած ըլլան։

— Ռամկավարները մարտական գործունէութիւն չեն ունեցած, բան չարամիտներ. — Եւ ահա մէկ տարիէ ի վեր մեռած կամ ողջ հայդուկներու պատկերներ կը հրատարակուին Եգիպտոսէն Ամերիկա, «Արեւ»ի եւ «Պայքար»ի մէջ։

— Ի՞նչ կուսակցութիւն է այս վեթերան չունի, քրքմնջեցին ուրիշներ։

Եւ ահա քանի մը հոգի մէկէն մրցանակաբաշխութեան արժանացած, հանդիսաւորապէս։

Մի՞թէ ոչ 25ին տեղը մէկ անգամէն կատարեր են, այլապէս ապաշնորհ Պոլսեցի մէկ ոսկի եւս կը նուիրէր «Արեւ»ի ֆոնտին, յատկապէս իր վկայականը ստացած եւ իր անունը կարդացած ատեն։

ՎԱՀԷ

Հայ եւ Վրացի «վնասակար գրագէտ»ները…

«Զա Կոմ. Պրոսվէշչէնիէ» (մարտ 1) եւ «Կոմս. Պրաւդա» (մարտ 3) թերթերու մէջ տպագրուած են Հայ և վրացի «վնասակար գրագէտ»ներու ցանկերը։

Վրացիներէն այդ ցանկերու մէջ մտած են՝ Թորոշէլիձէ, Միխիանի եւ Քաւթարաձէ, իսկ Հայերէն՝ Տէր — Սիմոնեան, Ալազան եւ Բակունց։

«Հօկ»ին լուծումը Սոֆիայի մէջ

Պուլկ. «Զարեա» թերթը կը գրէ Սոֆիայի Հօկի մասին (3 մարտ). —

«Որոշ ատենէ ի վեր քաղաքական ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն ունէր, որ Սոֆիայի մէջ հայ քաղաքական «Հօկ» կազմակերպութիւնը կը զբաղի ապօրէն գործունէութեամբ։ Այդ կազմակերպութիւնը մասնաճիւղն է միջազգային «Հօկ» կազմակերպութեան, որուն կեդրոնն է Փարիզ։ Ան կը զբաղէր Հայերը փոխադրելով Խ. Հայաստան։

Սոֆիայի «Հօկ»ի մասնաճիւղը գաւառները ունէր 14 ճիւղեր։ Վերջերս «Հօկ»ը 2000 Հայեր Պուլկարիայէն ղրկեց դէպի Խ. Հայաստան։ Այս օրեր կազմակերպութիւնը կը պատրաստէր ուրիշ բաւական մեծ հայ խումբի մը ներգաղթը Պուլկարիայէն։ Առաքումը տեղի կ'ունենար սովորաբար Փարիզի կամ Վարշաւայի վրայով։

Անցեալ օր ներքին նախարարին հրամանով Սոֆիայի «Հօկ»ի կազմակերպութիւնը լուծուած յայտարարուեցաւ։ «Հօկ»ի բոլոր թուղթերը եւ գոյքերը տարուած են ոստիկանական տեսչութեան եւ քննութեան ձեռնարկուած է։

«Սանճաքին կիները թրքական դրօշ կը շինեն»

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ դեռ Սանճաք կը գտնուի Ազգաժողովի գիտող մարմինը։ Կառավարութիւնը ամէնէն առաջ Պայըր եւ Պուճաք գիւղախումբերէն զալիք Թուրք ներկայացուցիչները պիտի լսէ։ Այս գիւղախումբերուն ներկայացուցիչները դիտողներուն աղերսագիր մը տալով խստիւ բողոքած են իրենց գիւղախումբերուն Լազգըյէի (Լաթաքիա) կցուելուն դէմ եւ հաղորդած են որ՝ եթէ այդ շրջանակը Սանճաքի չկցուի, այդ տեղի 30,000 Թուրքերը պիտի գաղթեն Սանճաք. «Արդարեւ այդ տեղ կեանքը անհանդուրժելի դարձած է Թուրքերուն համար։ Օրինակի համար, հակառակ 80,000 թուրք բնակչութեան՝ մէկ հատ թուրք դպրոց չկայ։ Դիտողներուն մէջ Թուրքերուն էն շատ համակրանք ցոյց տուողը Հիլլթամն է, այն որ նախապէս կ'աշխատէր Պոլսոյ փոխանակութեան յանձնաժողովին մէջ։ Որովհետեւ դիտողները միշտ Ֆրանսացիներու թարգմաններուն միջոցով շփման մէջ են դուրսի հետ, կարելի չէ գիտնալ թէ ինչ ազդեցութեան տակ են։

Սանճաքի ժողովուրդը այժմ համբերութեամբ կը սպասէ սահմանադրութեան։ Սանճաքի կիները կը զբաղին դրօշակ շինելով։ Առայժմ 80 հազար դրօշ պատրաստուած է։

Միւս կողմէ ժողովրդական ներկայացուցիչներ Թուրք էվլէներու մէջ կանոնաւոր դասախօսութիւններ կուտան։ Թուրք պաշտօնեաներու տեղ Արաբներ եւ Հայեր կ'անուանուին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ գումարուեցաւ Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Շրջանի բարձրագոյն մարմինը՝ 23րդ Շրջ. Ժողովը։

Ժողովի աշխատանքները վերջացան երկուշաբթի օր, 22 փետրուար եւ լըջաններէն եկած պատուիրակները օրակարգի հարցերուն շուրջ խորհրդակցելէ, վիճելէ եւ պայքարելէ ետքը մեկնեցան իրենց վայրերը, կեանքի մէջ իրագործելու համար տրուած որոշումները։

Բարդ էին ժողովի աշխատանքները — ազգային, քաղաքական, կազմակերպական։

Բայց, պարզ էր մէկ բան. առողջ էր կազմակերպութիւնը. եւ բոլոր պատուիրակները գիտակից՝ իրենց պարտականութեանց եւ պատասխանատուութիւններուն։

Բոլորը կը զգային, գիտէին որ հաւաքուած էին քաղաքական մէկ մեծ կուսակցութեան մը անունով, իբրեւ մէկ բեկորը, մէկ օղակը անոր։ Եւ հաւաքուած էին ոչ թէ դրոյց ընելու, թէյ խմելու կամ «չքանշանք» բաժնելու իրարու, այլ քննելու մէկ տարուան գործունէութիւն մը, կշռելու ձեռք բերուած արդիւնքը, չափելու կատարուած գործը. պատասխանատուութիւններ ճշդելու, գնահատելու կամ քննադատելու եւ վերջնապէս նոր որոշումներ տալու վաղուան համար. ամբողջ տարուան մը համար

Ահա թէ ինչու ժողովը անցաւ կենդանի, յուզումնալից նոյն իսկ, խիստ՝ հաշուետուութեանց հանդէպ. անկախ ու ազատ՝ իր դատողութեանց մէջ եւ արի, վճռական այլ իրատես՝ վաղուան իր որոշումներուն մէջ։

Ժողովը խոր գոհունակութեամբ հաստատեց այն ջերմ հաւատքը, որով տոգորուած են դաշնակցական շարքերը ամէն մէկ շրջանի մէջ. հաւատք՝ կազմակերպութեան եւ անոր հետապնդած ազգային նպատակներուն հանդէպ. հաւատք՝ հայ հայրենիքի ու հայ դատի ապագային նկատմամբ եւ վերջապէս հայ ժողովուրդի ճակատագրին հանդէպ, որ, հակառակ դժնդակ պայմաններու, պիտի բարելաւուի վաղը եւ լուսաւոր թուականներ պիտի ճանչնայ, եթէ Հայը կարենայ առողջ մնալ իր հոգիով. եթէ հայրենասիրական շունչը կենդանի, զգացումը արթուն պահուի ժողովրդական բոլոր խաւերուն, այլ մանաւանդ նորահաս սերունդին մէջ։

Ուրեմն, ուժեղ, անողոք պայքար այլասերման վտանգին դէմ. այն բոլոր ազդակներուն դէմ որոնք կը խաթարեն հայ հոգին եւ կ'եղծեն ու կ'այլանդակեն հայ ժողովուրդի բարոյական կերպարանքը, դերադանցօրէն առողջ ու ազգաշունչ մտածողութիւնը։

Եւ այս պայքարի կողքին՝ պանծացում ցեղային առաքինութեանց, արծարծում հայրենասիրական եւ ազգային զգացումներու եւ գնահատում ազգային արժէքներու։ Սէր ու գուրգուրանք հայ դպրոցին հանդէպ, ծանօթացում հայ պատմութեան ու մշակոյթի արժէքներուն՝ հայ ժողովուրդի լայն խաւերուն եւ մանաւանդ երիտասարդութեան. ու այս ամէնը՝ ոչ միայն առանձին, այլ եւ գաղութին առողջ ու ոգիով հայ տարրերու գործակցութեամբ։ Զօրացնելով մշակութային բոլոր միութիւնները, աջակցելով այն բոլոր կազմակերպութեանց, որոնք նուաստացած հայ պատմութեան, առողջ իրենց ոգիով, սէր ու գուրգուրանք ունին հայ ժողովուրդի սրբութեանց, անոր հերոսական անցեալին ու ցեղային հպարտութեան հանդէպ.

Մասնաւորաբար բուռն պայքար այն բոլոր քուէթեանց, գետնաքարշ ձեռնարկներուն ու մտայնութեանց հանդէպ, որոնք հայութիւնը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը, կը մղեն սարկաւորութեան եւ ինքնուրացման, զոհ երթալով անձնական ու խմբակցական չնչին հաշիւներու։

Ժողովը մասնաւորաբար կանգ առաւ ազգային - համայնական իշխանութեանց եւ անոնց դերին շուրջ։ Անգամ մը եւս շեշտեց անհրաժեշտութիւնը խաղաղութեան՝ անոնց շուրջը եւ անոնցմէ ներս։ Ջերմ՝ քաղաքական հաշիւներէ, խմբակցական սադրանքներէ եւ խաղերէ, ազգ. հաստատութիւնները՝ դպրոց, եկեղեցի, առաջնորդարան, պէտք է նուիրուին հայ համայնքի բարգաւաճութեան ու ազգ. ոգիին զարգացման։ Իշխանութիւնները հարկ է որ ապահովեն համայնքի բոլոր առողջ ու ազգաշունչ տարրերու աջակցութիւնն ու գործակցութիւնը, մէկ կողմէ հայ համայնքին բարգաւաճութիւնը եւ միւս կողմէ անոր քաղաքական ապահովութիւնը իրականացնելու համար. առանց անտեսելու հայ ժողովուրդին շահերը. առանց մանաւանդ վրայ տալու հայութեան արժանապատուութիւնը. Թումբ կանգնելով մանաւանդ այլասերման վտանգին դէմ, անտեղի եւ անօգուտ, անպատիւ եւ վտանգաւոր ստորակամութեան քարոզութեան դէմ. տէր կենալով ազգային արժէքներու եւ սրբութեանց, յարգելով հայ ժողովուրդի զգացումները եւ համայնքին շահերը.

Նկատի ունենալով մասնաւորաբար Եգիպտոսի նոր պայմանները, ժողովը աւելի քան երբեք պէտքը շեշտեց հայեւարար եղբայրական յարաբերութեանց մշակման։ Ջերմ ուրախութեամբ ողջունեց Եգիպտոսի անկախութեան եւ ազատութեան մեծ թուականը եւ հրաւիրեց իր շրջանները եւ կազմակերպութիւնները ինչպէս նաեւ բովանդակ համայնքը՝ իր սյալ զգաստ, տոգորուած եղբայրասիրական զգացումներով, պարտաճանաչ ու հաւատարիմ քաղաքացի եւ օրինապահ ազգային հաւաքականութիւն, նպաստելով իրենց բոլոր ուժերով երկրի բարգաւաճման, պատրաստակամ՝ ամէն զոհաբերութեանց։

Իրականացնելու համար այս բոլորը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եգիպտոսի կազմը անհրաժեշտութիւնը շեշտեց զօրացնելու կազմակերպութիւնը. առողջ ու երիտասարդ տարրերով բարեւարացնելու շարքերը եւ ծաւալելու կուսակցութեան ազգաշունչ ու հայրենասիրական նպատակները, կազմակերպութիւն՝ կուսակցութենէն հայ համայնքին հանրային ուժերուն, առանց մենատիրական ձգտումներու. ապահովելով աջակցութիւնը գործօն, առողջ եւ ազդեցիկ տարրերուն, պատրաստ գտնուելով ամէն համագործակցութեան, բայց նաեւ պատրաստ պայքարի՝ ազգավնաս բոլոր ձեռնարկներուն, տարրերուն եւ սադրանքներուն դէմ։

Ժողովը վերջացաւ ընդհ. խանդավառութեան մէջ, փոխարկուած նոր շունչով ու պատրաստակամութեան նոր ոգիով զօրացած. տոգորուած՝ խաղաղ աշխատանքի ու համագործակցութեան նոր կամքով։

Բայց, առանց տկարութեան եւ առանց բառերու հմայքէն տարուելու. արի եւ իրատես, աչքի առջեւ ունենալով միշտ հայ հայրենիքը եւ հայ ժողովուրդը. անոնց լուսաւոր ոգին, նուիրական իրաւունքները եւ սրբազան դատը։

Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»-ի

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ», Է՛Ր ԵՐԲԵՄՆ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Սելլայի մահէն վերջ, Հայկական բանակը անգամ մըն ալ Հռոմայեցիները դուրս նետեց Կապադովկիայէն։ Հաւանական է Հ. Մ. Ց. Մովսէսեանի կարծիքը թէ Կոմագէնեան (Պէհէսնի, Թուռ գալէ, Հիսնի Մանսուր) այս շրջանին նուաճուեցաւ Տիգրանէ։ Ամէն պարագայի մէջ այս շրջանը բնական կամուրջ մըն էր, որ Կիլիկիան կը միացնէր Հայաստանի։ Ն. Ք. 72էն Տիգրան քալեց Փիւնիկէի վրայ, գըրաւեց Աքիան, եւ գերի վարեց Սելինէ թագուհին։ Սակայն մինչ ինք հոն զբաղած էր, Հռոմայեցի Լուկուլլոս զօրավարը Փոքր Ասիայէն մտաւ Կապադովկիա, ջախջախեց Միհրդատը Սեբաստիոյ մօտ եւ այս վերջինը շունչն առաւ Հայաստան։ Տիգրան թոյլ չտուաւ որ Միհրդատ գայ իր նոր մայրաքաղաքը՝ Տիգրանակերտ, որ 50 կանգուն բարձր, լայնախարիսխ պարիսպներով եւ միջնաբերդով մը պաշտպանուած, նորակառոյց քաղաք մըն էր խայտաբղէտ բնակչութեամբ (Մուֆարղինի մօտ)։

Այսու հանդերձ չընդունեց Լուկուլլոսի առաջարկը, որ էր Միհրդատը յանձնել Հռոմի։

Ն. Ք. 69էն Լուկուլլոս անցաւ Եփրատը։ Հայ, Հռոմայեցի եւ օտար պատմագիրներ հետեւեալ կերպով կը նկարագրեն հայ - հռոմէական պատերազմը Լուկուլլոս գրաւեց փոքրիկ բերդ մը եւ Ծոփաց աշխարհի մէջէն սկսաւ քալել Տիգրանակերտի վրայ։ Տիգրան Մեհրուժանը 3000 հեծեալով ղրկեց Լուկուլլոսի դէմ, մինչ Միհրդատ 10.000 հայ զօրքերով կը մտնէ Պոնտոս։ Բայց Մեհրուժան 1600 հեծեալ եւ 1600 հետեւակէ բաղկացած Սեւատիոսի յառաջապահ գունդերէն պարտուեցաւ, ինքն ալ սպաննուելով։ Տիգրան իր բանակը քաշեց Հայկական Տաւրոսի հիւսիսը, բայց իր վերջապահ գունդերէն մին, նեղ կիրճէ մը անցած պահուն Մուրէնայի զօրաբանէն յարձակում կրելով մեծ կորուստ տուաւ։ Սեքստիլոս բնաջինջ ըրաւ արաբական այրուձին որ Տիգրանի օգնութեան կը փութար։ Եւ Լուկուլլոս 18.000 հետեւակով, 3000 հեծեալով եւ 1000 թեթեւազէնով եկաւ Տիգրանակերտը պաշարելու։ 6000 հայ զօրքեր գիշերանց ճեղքեցին հռոմէական գիծերը, մտան Տիգրանակերտ, ազատեցին Տիգրանի կիները եւ գանձը։ Տիգրան այս յաջողութենէն քաջալերուած, եկաւ հակառակելու Հռոմայեցւոց դէմ։ Աջ թեւին հրամանատարն էր իր փեսան՝ Մարկոս Միհրդատ Թագաւորը, կեդրոնին կը հրամայէր ինքը Տիգրան, ձախ թեւին Ատրպատանի Ատրպէնա Թագաւորը։ Լուկուլլոս Մուրէնան 6000 հոգիով Տիգրանակերտի մօտ ձգելով, 12.000 հետեւակով եւ 3000 հեծեալով քալեց Տիգրանի վրայ։ Անիկա նշմարեց երկու բան՝ նախ հայ հեծեալներու ծունկերը անպաշտպան էին, երկրորդ՝ Տիգրան զանց առած էր բռնել իր թիկունքը գտնուող բլուր մը, որուն ստորոտը կանգնած էին Տիգրանի զըրահակիր հեծեալները։ Լուկուլլոս անոնց վրայ ուղղեց ճակատէն Թրակիացի եւ Գաղղիացի հեծեալներ, ինքը 1200 հետեւակով բարձրացաւ բլուրը եւ անկէ խուժեց հայ հեծեալներուն վրայ, կողէն, պատուիրելով իր զինուորներուն, իրենց հարուածները ուղղել հեծեալներու անպաշտպան ծունկերուն։ Հեծեալները յանկարծակիի եկած, մղուեցան հետեւակներու շարքերուն մէջ, զանոնք խուճապի մատնելով եւ հայկ. բանակի դասաւորումները խանգարելով, մինչ Հռոմայեցիները ճակատէն սկսած էին ընդհանուր յարձակման։ Հայկական բանակը պարտուած ցիրուցան եղաւ։

Տիգրան շունչն առաւ Վասպուրական, ուր Միհրդատի օժանդակութեամբ սկսաւ 40.000 հետեւակէ եւ 30.000 հեծեալէ բաղկացած նոր բանակ մը կազմակերպել։ Մինչ Լուկուլլոս Տիգրանակերտը հակառակ Մանգէոսի դիմադրութեան՝ շնորհիւ Յոյներու դաւաճանութեան գրաւելէ յետոյ կ'երթար ձմեռելու Կորդուաց աշխարհը։ Ամառուան կէսին Լուկուլլոս Սեբաստիոյ եւ Գիթլիսի վրայով մըտաւ Մշոյ դաշտը եւ սկսաւ քալել Արածանիի հովիտէն Արտաշատի վրայ։ Բայց այս արշաւանքը իրեն համար աղետաբեր եղաւ. Տիգրան շնորհիւ իր թեթեւազէն այրուձիին, բուռական մը թիկունքային յարձակումներով Լուկուլլոսը նեղելէ վերջ, Արածանիի միւս ափէն Հռոմայեցիներուն հետւէն, Վասպուրականէն կայծակի արագութեամբ ամբողջ բանակովը ինկաւ Լուկուլլոսի վրայ։

Ահա Արածանիի ճակատամարտը ըստ Հ. Մ. Ց. Մովսէսեանի.— «Նախ Հռոմայեցւոց հեծեալները յարձակեցան հայ հետեւակներուն վրայ, որոնք քաջութեամբ դէմ դրին, բայց երբ Հռոմայեցի հետեւակները իրենց կարգին վրայ հասան, սկսան տկարանալ, այն ատեն Տիգրան կրկէս նետեց թեթեւազէն այրուձին, Լուկուլլոս անոնց վրայ ձգեց իր ասպարակիրները, բայց Հայերը նետերու անձրեւ մը տեղալով Հռոմայեցւոց վրայ անոնց շատերը սպաննեցին։ Արածանին Հռոմայեցւոց համար կատարեալ պարտութիւն մը եղաւ։ Լուկուլլոս սակայն կրցաւ իր բանակը ազատել, արբընթաց նահանջով մը իջաւ եկած ճամբով հարաւ, Մծբինը պաշարեց։ Սակայն հոն ալ Կալիմարքոս Յոյնը եւ Տիգրանի եղբայրը Գուրա, ի գերեւ հանեցին Հռոմայեցւոց ջանքերը, կըրածիւթ թափելով Հռոմայեցւոց գլխուն եւ անոնց բաբանները այրելով։ Անձրեւոտ գիշեր մը սակայն Հռոմայեցիները Հայոց անհոգութենէն օգտուելով գրաւեցին արտաքին ամրոցները եւ Հայերը քշեցին Միջնաբերդ։ Գուրա յաջողեցաւ ազատ ելքի եւ զինուորական պատիւներու փոխարէն միջնաբերդը թողուլ եւ հեռանալ։ Սակայն հայկական բանակը բոլոր ճակատներուն վրայ յարձակողական անցաւ։ Միհրդատ Եւպատոր մտաւ Պոնտոս, Եփրատի մօտ կոտորելով Փաբիոսի զօրքերը, անցաւ Փոքր Հայք եւ Զիլէի մօտ ոչնչացուց Տրիարիոսի հրամանատարութեան տակ գտնուող հռոմէական բանակ մը։ Տիգրանի փեսան՝ Մարկոս Միհրդատ Թագաւորը մտաւ Կապադովկիա եւ սկսաւ զայն աւարառել։ Տիգրանակերտ, Մծբին վերագրաւուեցան, Հռոմայեցի լեգէոններ ջարդուփշուր եղան, Հռոմէական գլխաւոր բանակը ըմբոստացաւ, Հռոմ պարտաւորուեցաւ ետ կանչել Լուկուլլոսը եւ անոր տեղ ղըրկել Պոմպէոսը 80.000 զինուորով։

Բայց մինչ Տիգրան զբաղած էր Աբեմուսաքի մէջ, իր որդին կրտսեր Տիգրան Հայաստանի մէջ ըմբոստացաւ։ Տիգրան պարտաւորուեցաւ հայ եւ մար զինուորները քաշել Կապադովկիայէ եւ Կիլիկիայէ, քալել իր որդւոյն դէմ եւ զայն պարտութեան մատնել, սակայն այս վերջինը պարթեւ բանակով մը եկաւ Արտաշատը պաշարելու(66)։ Բայց Պարթեւները չկրնալով յաղթել բերդապահ զօրքին՝ պարտաւորուեցան նահանջել, ձգելով հայր ու որդի դէմ դէմի Արտաշատի պատերուն տակ։ Որդին չարաչար պարտուելով փախաւ Պոմպէոսի մօտ որ Հայաստանի շէպքերէն օգտուելով վերջնական կերպով Միհրդատը ջախջախած էր։ Երիտասարդ դաւաճանը Բարձր - Հայքի եւ Արաքսի հովտի վրայէն հռոմէական բանակները առաջնորդեց Արտաշատի մօտ։ Տիգրան չէր կրնար իր յոգնած բանակով դիմադրել Հռոմի թարմ ուժերուն, պարտաւորուեցաւ հաշտուիլ, Հռոմի զիջելով Կապադովկիան, Կիլիկիան եւ Սուրիան, Պարթեւներուն՝ Հիւսիսային Միջագետքը եւ Ատրպատականը։ Կրտսերն Տիգրան կը դառնար Ծոփաց թագաւոր։ Սակայն Պոմպէոս այս վերջինը գահընկէց ընելով Հռոմ տարաւ ու գլխատեց, նախ Ծոփքը եւ ապա հիւսիսային Միջագետքը եւ Կորդուաց աշխարհը «Պարթեւներէն» խլելով վերադարձուց Տիգրանի։

Այսպէսով կազմակերպութեամբ գերազանց արեւմուտքը, անգամ մըն ալ յաղթեց Արեւելքի նորաբողբոջ կայսրութեան մը խայտաբղէտ ուժերուն։ Սակայն Տիգրան Հայաստանը կը ձգէր աւելի մեծ, քան այն զոր ինք ժառանգած էր։

ԱՐԱՄԱՐԴԻ

Ալեքսանտրէթի Սանճաքը եւ Հայաստան

Journal de Genèveի մէջ (28 փետր.), այս խորագրին տակ Փ. Գրիւէ կը գըրէ.—

Գուրքինի նախագահութեան տակ, մասնաւոր յանձնաժողով մը, այս պահուս, Ժընեւի մէջ, կը քննէ Ալեքսանտրէթի սանճաքին նոր գոյավիճակը։ Զանազան հարցերու կարգին, որոնք լուծման կը կարօտին, գոյութիւն ունի հարց մը, որ, բազմաթիւ Եւրոպացիներու, Զուիցերիացիներու, քրիստոնեաներու համար, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ։ Այդ հարցը այն ճակատագիրն է, զոր նոր գոյավիճակի ծրագիրը պիտի ստեղծէ սանճաքի հայ փոքրամասնութեան համար։

Շահագրգռութիւնը, զոր հանրային կարծիքը ցոյց կուտայ այս հարցին մասին, ամէն բանէ առաջ բարոյական է։ Հայաստան Ընդհ. Պատերազմի մեծագոյն զոհն է։ Պատճառաբանութիւնը, զոր Թուրք կառավարութիւնը ցոյց կուտայ կազմակերպուած ջարդերու առթիւ, այն է թէ Հայերը համակիր էին Դաշնակիցներու դատին։ Աւելի վերջ, Հայերը կազմեցին կամաւորական գունդեր, որոնք նշանաւոր հանդիսացան Ֆրանսայի եւ Պաղեստինի ռազմաճակատներուն վրայ։ Ուիլսընի 14 կէտերով Հայոց կը խոստացուէր ազգ. օճախ մը։ Այդ խոստումին դրժեցին Դաշնակիցները։ 1923ին, լքուեցաւ հայկական դատը։ Հայաստանի անունը ջնջուեցաւ Լօզանի դաշնագրէն։ Թուրքիոյ վերադարձուեցաւ Կիլիկիան, պահ մը Ֆըրանսայի հովանաւորութեան տակ դըրուած, ուր մեծամասնութիւն կը կազմէին Հայերը։ Այս վերջինները, անոնք որ կըցած էին ճողոպրիլ ջարդերէն, գաղթեցին արտասահման։ 150.000 հոգի ապաստան գտան Սուրիոյ մէջ, 27.000 հոգի կը բնակին սանճաքին մէջ։

Սանճաքին նոր գոյավիճակը պէտք է որ ճշդէ եւ սահմանէ Ազգերու Դաշնակցութեան երաշխիքները այս հողամասին վրայ։ Հարկ կը տեսնենք ստորագծել, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշ պատասխանատուութիւն մը ունի հանդէպ Հայաստանի (ըսել կ'ուզէ հայ ժողովուրդին) ընդհանրապէս, եւ սանճաքին Հայերուն՝ մասնաւորապէս։ Ազգերու Դաշնակցութիւնն էր, որ Նանսէնեան Օֆիսի նախաձեռնութեամբ, պաշտպանեց հայ գաղթականներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ. Այդ նպատակով՝ հայոց փոխադրութիւններ եղան, որոնց յետոյ վերադարձուեցան։ Այս գործի անտարակոյս կը ներկայացնէ Նանսէնեան Օֆիսին ամենամեծ յաջողութիւնը։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար այժմ հրաժարիլ՝ քանդելով գործը, տկարութեամբ մը նոր տառապանքներու դատապարտելով այն գըժբախտները, զորս ինքն իսկ հաստատած էր Սուրիոյ մէջ եւ սանճաքի հողամասին վրայ։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը կարգ մը յանձնառութիւններ ունի հանդէպ հայ ժողովուրդին։ 18 դեկտ. 1920ին, Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը կը վաւերացնէ հետեւեալ բանաձեւը.— «Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, համաձայն 22 նոյ. 1920 թուակիր որոշման, պաշտօն կուտայ իր Խորհուրդին, հսկելու Հայաստանի ճակատագրին վրայ»։ Երկրորդ Ընդհ. Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց յայտարարութիւն մը, ուր կը կարդանք ի միջի այլոց — «Ընդհ. Ժողովը յանձնարարէ Խորհուրդէն, որ Գերագոյն Խորհուրդին մօտ պահանջ ընէ թէ հարկ է դաշնագրին (Սեւրի դաշնագիր փոխարինող) մէջ դնել անհրաժեշտ տրամադրութիւնները ի պաշտպանութիւն Հայաստանի ճակատագրին, մասնաւորաբար Հայոց տալու համար ազգ. օճախ մը, բոլորովին անկախ Թրքական տիրապետութենէն Իրաւագիտական տեսակէտով, Լօզա-

---

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Գոնէ այս դարուն Անգլիոյ մէջ բոլշեւիզմ չի հաստատուիր։ Նոյնպէս ընդունուած է, որ խորհրդային վարչաձեւը պիտի իյնայ եւ մենք հաստատուած ենք թէ այդ պիտի ըլլայ մեր աչքերու առջեւ։ Նոյնպէս բոլոր առարկայօրէն դիտողները միաձայն կը վկայեն Թուրքիոյ նոր վարչաձեւի հաստատուն կացութիւնը եւ դժուար թէ կարելի ըլլայ պահպանելով նուազագոյն առարկայութիւնը, Թուրքիոյ վարչաձեւը համեմատել խորհրդային վարչաձեւի հետ։ Մինչ մեծամասնական կրունկին տակ հեծող Խորհ. Միութեան ժողովուրդները կը մեռնին ազատութենէն, որ կը շարունակէ աւանդական աշխարհակալութեան քաղաքականութիւն մը. Մ. Քէմալ ստեղծեց նոր ժողովուրդ, կիրարկելով երկրին մէջ արեւմուտքի լաւագոյն մշակութային նուաճումները։ Մինչ խորհրդային վարչաձեւը կը հանդիսանայ վտարանդի համաշխարհային հրդեհի (օրինակ Սպանիան), Աթաթիւրքի Թուրքիան կ'ընդունուի բոլորի կողմէ խաղաղութեան գործօն։ Ասոր ապացոյցն է Թուրքիոյ հետեւողական արտաքին քաղաքականութիւնը։ Գ. Ջամալեան չի կրնար չգիտնալ վենիզէլոսականներու վերջին ապստամբութիւնը եւ անոր մէջ Թուրքիոյ կատարած դերը։ Ինչպէս յայտնի է, Պուլկարիա կ'ուզէր օգտուիլ Յոյներու ներքին խռովութիւնէն, եւ գրաւել յունական հողերու մէկ մասը, որ պատերազմի հետեւանքով միացած էր Յունաստանին։ Դժուար չէ հասկնալ թէ ադէկ Պալքաններու մէջ կրնար ծագիլ նոր հրդեհ մը։ Նոյն ինքն Մ. Քէմալ կընար օգտուիլ յունական դէպքերէն, չէ՞ որ տակաւին կային հին հաշիւներ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։ Ասոր փոխարէն Մուսթաֆա Քէմալ, ինչպէս յայտնի է, 24 ժամուան ընթացքին զօրքերը քաշեց դէպի պուլկարական սահմանը եւ յաջողեցաւ խաղաղութիւնը պահպանել Պալքաններու, թերեւս եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ։

Եւրոպան յանձին Ազգերու Դաշնակցութեան շատ շնորհակալ մնաց Թուրքիոյ։

Գ. Ջամալեան եւ իր բարեկամները վերջ ի վերջոյ, պէտք է հասկնան, որ մենք գործ չունինք Աբտիւլ Համիտի Թուրքիոյ հետ։ Կարելի չէ ներկայ Թուրքոյ հանդէպ դիրք ճշդել առաջնորդուելով պատմական ատելութեան զգացումէն։ Հայկական փորձը բաւական պիտի ըլլար սովեցնելու բոլորին, առաջին հերթին Հայերուն, թէ քաղաքականութիւնը երբ կ'առաջնորդուի զգացումով, միշտ կը տանի պարտութեան, եթէ ոչ ոչնչացման։

Հայերը տակաւին մնացորդներ ունին Թուրքիոյ մէջ եւ կ'ապրին ապահով։ Անոնց յարաբերութիւնները օրէ օր կը լաւնան Թուրքերու հետ, ասոր մասին կը վկայեն Պոլսոյ հայ պատրիարքի յայտարարութիւնը որ հրատարակուեցաւ Ալեքսանտրէթի սանճաքի վէճին առթիւ։ Ցայտարարելով այդ Թուրքիան թշնամի, Գ. Ջամալեան եւ Դաշնակները ամբողջ կուսակցութիւնը մատնելու էին այնտեղի իրենց եղբայրներու մասին։

Ինչ կը վերաբերի Կովկասի, Գ. Ջամալեան չի կրնար չհասկնալ թէ Կովկասի անկախութենէն գործնականօրէն պիտի հրաժարէինք, եթէ ընդունելու ըլլայինք թէ թշնամական վերաբերմունք կայ հիւսիսի եւ հարաւի հանդէպ։

Կովկասի համար անհրաժեշտ է ազատագրուիլ հիւսիսէն, իսկ այդ չի կրնար ըլլալ առանց մեզ համակիր երկիրներու, հակառակ պարագային Կովկասի անկախութիւնը կը դառնայ ցնորք։ Կովկասի համակրողներու առաջին տեղը պիտի գրաւեն Թուրքիան եւ Իրանը։ Ցաւալի մենք չենք կրցած ապահովել Թուրքիոյ եւ Իրանի համակրութիւնը, նաեւ օգնութիւնը թերեւս քանի մը մեծ պետութեանց, Կովկասը չի կրնար ունենալ իրական անկախութիւն մը։ Պէտք է անկեղծօրէն ձգտիլ Թուրքիոյ եւ Իրանի բարեկամութեան։ Այդ կ'ըսէ մեր աշխարհագրութիւնը, հոն մենք որ եւ է բան չենք կրնար փոխել։

Միւս կողմէ, յանուն ինչի՞ հարաւը յայտարարել թշնամի Կովկասին, ինդիր մը որուն համար ես ծանօթացայ հայկական հարցի պատմութեան՝ Թուրքիոյ մէջ եւ որու մասին տեղեկութիւններ տուի նախորդ յօդուածներուս մէջ։ Ընթերցողը երեւի կը յիշէ թէ այդ տեղեկութիւնները թոյլ կուտան հանդիսատ խղճով հաստատելու, թէ Թրքահայերը ցրուած Կովկասի սահմաններէն մինչեւ Պաղեստին, Անդրյորդանան, Եգիպտոս եւ ուրիշ գաւառներու մէջ, որոնց մասին երբեւի բոլոր Կովկասցիները լսած՞ չեն, եղած են Կովկասի համար բացարձակապէս օտար, թերեւս եւ անյայտ, անծանօթ։ Վերջապէս անոնք արդէն չկան, իսկ փրկուածները ցրուած են հին ու նոր աշխարհները։

Ի՞նչ ձեւով կը թեթեւցնէ անոնց վիճակը Ջամալեանի վարած վրէժի քաղաքականութիւնը։ Գ. Ջամալեանի առաջարկին, որ կը տրամադրէ առաջնորդուիլ վրէժի զգացումով Թրքահայերու համար եւ Թուրքիան յայտարարել թշնամի Կովկասին՝ մենք անկեղծօրէն միակամ կը պատասխանենք. — ՈՉ։

Թրքահայերու օրինակով, մենք Հայաստանը կ'ընդունինք կովկասեան Հայաստանը։ Ան կը կազմէ Կովկասի անբաժանելի մասը։ Կովկասը անոր կը պատկանի, ինչպէս մեզ բոլորիս եւ անոր (Հայաստանին խմբ.) հանդէպ մենք միշտ կը կատարենք մեր պարտականութիւնը.

Գ. Ջամալեանի երկրորդ պայմանը կապ ունի հողային պահանջներու հետ։ Անոր յայտարարութեան համաձայն, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ կան տարածութիւններ, որոնց ազգաբնակչութիւնները ամբողջովին կամ մեծ մասամբ Հայեր են։

«Եթէ մենք եղբայրներ ենք, կ'ըսէ Ջամալեան, Վրացիները եւ Ազէրիները պէտք է ձգեն Հայաստանին — որ ունի ընդամէնը 36.000 քառ. քիլ (30.000 խմբ.) հող— այդ շրջանին հողերը։

Ի՞նչ կը մտածեն այդ առթիւ փոխ... Վրացիները եւ Ազէրիները, չեմ գիտեր. կ'ենթադրեմ թէ ոչինչ։ Այդ հարցը կը վերաբերի այն խնդիրներու շարքին, որոնք իրենց լուծումը կը գտնեն տեղին վրայ, ինքնին, միայն ժողովուրդներու կողմէ։ Մենք կը կարծենք թէ կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ, այնպէս ինչպէս մենք կը պատկերացնենք, ներքին կովկասեան սահմաններու խնդիրը կը կորսնցնէ իր նշանակութիւնը եւ այդ սահմաններու բաժանումները կը կատարուին համաձայն երկրի վարչական սահմաններուն։

(Շար.)

(11)

ն ղաշնագիրը կը ջնջէ անցեալը: Մարդկային բարոյականի տեսակէտով, քրիստոնէութեան պատասխանատուութիւնը կը մնայ իր ծանրութեան մէջ ամբողջ:

Գալով սանճաքին, հայ փոքրամասնութիւնը բաղկացած է մեծ մասամբ նպաստագործներէ, որոնք ցրուած են գիւղերու մէջ Սուրիոյ Փրանսական հովանաւորութեան սահմանած վարչաձեւերին տակ. Հայերը մեծապէս նպաստեցին երկրին տնտեսական վերելքին. — [illegible] մէջ հինգ երեսփոխաններ ունէին, որոնք առանձին խմբակցութիւն մը չեն կազմեր, այլ կը գործակցին արաբական կուսակցութեանց, մասնաւորաբար ազգայնականներուն. Եթէ սանճաքին նոր գաւառին արեւէ ձեւով հաստատէ թրքական գերակայութիւնը, Արաբները որոնք կը հաշուեն ներկայիս Կիլիկիոյ մէջ, պիտի մատնուին գէշ կացութեան մը, մինչ Հայերն ալ, ապահով չըլլալով իրենց դիրքը, պիտի ստիպուին նոր գաղթ մըն ալ կատարել: Ցուցնենք որ սանճաքին մէջ կ'ապրին 85.000 Թուրքեր, 27.000 Հայեր, 108.000 Արաբներ:

Թուրքերը յաջողեցան իրենց լեզուն պաշտօնական լեզու յայտարարել տալ. Պաշտօնական երկրորդ լեզու մըն ալ պիտի ընդունուի, ապահովաբար արաբերէնը: Արդար էր որ հայերէնն ալ յայտարարուէր պաշտօնական լեզու: Իտալերէնը պաշտօնական լեզու յայտարարուած է Զուիցերիոյ մէջ, ուր խօսուող Զուիցերիացիները կը ներկայացնեն բնակչութեան հարիւրին 5 համեմատութիւնը միայն: Հայերը 12 առ հարիւր համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն սանճաքին մէջ: Եթէ այս իրաւունքը չտրուի, գէթ պէտք է որ հայ փոքրամասնութիւնը պահէ իր մշակութային առանձնաշնորհները, դպրոցները, եկեղեցիները, իր լեզուն՝ դատարաններու առջեւ: Ոստիկանութեան եւ արդարադատութեան կազմակերպութիւնը պէտք է որ առարկայ դառնայ մասնաւոր հոգածութեան, որովհետեւ այդտեղն է որ կը ծագին դժուարութիւնները: Լաւ կ'ըլլայ որ հանրաքուէի իրաւունք շնորհուի.

Հայկական հարցը լուծուած չէ: Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութիւնը իրականին մէջ չի վայելեր փոքրամասնութեանց իրաւունքները, որոնք ճշդուած են Լօզանի դաշնագրով, եւ Հայաստանի մէջ, որուն անդամատուութիւնը նուիրագործուեցաւ անցեալ աշնան, ամէնուն ծանօթ է իր [illegible] ճակատագրով: Սուրիոյ մէջ, Սանճաքին հողամասին վրայ կ'ապրի անդամատուեալ ազգին մնացորդացը, որուն ապահովութեան դէմ ամէն միջոց պէտք է փորձել: Այդ է Ներկայիս Ազգերու Դաշնակցութեան կատարելիք գործը.

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի ամուսինս, երդում բրէք եւ ըսէք թէ միշտ հաւատարիմ էք:
— Կ'երդնում որ հաւատարիմ եմ ձեզ որչափ որ դուք ինծի
— Ո՜հ, ո՜րչափ դժբախտ եմ եղեր

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

— օ —

Հռոմի Փաշական Մշակոյթի Ազգային Հաստատութեան հրաւէրին վրայ, գերման դեսպան Ֆօն Հասէլ, նոյն Հաստատութեան կեդրոնին մէջ իտալերէն լեզուով, շատ կարեւոր բանախօսութիւն մը ըրաւ այն նիւթին վրայ, թէ ինչ է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ առաքելութիւնը Եւրոպայի մէջ: Հասէլ ծանրացաւ այն տեսակէտին վրայ, թէ այդ առաքելութիւնը կը կայանայ հաւասարակշռութեան խարիսխ մը վերահաստատել, որ ոչ Եւրոպայի արեւմուտքն է, ոչ ալ արեւելքը, այլ կեդրոնը, այսինքն կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Խուռն բազմութիւն մը եկած էր գերման դեսպանին այս բանախօսութիւնը լսելու: Ներկաներուն մէջ կային արտաքին նախարար Չիանօ, [illegible] նախարար Ալֆիէրի, նաեւ իտալական եւ գերման քաղաքական, գեղարուեստական եւ մշակութային բարձր անձնաւորութիւններ, որոնք խանդավառ կը ծափէին գերման դեսպանը:

ԴԷՊԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ

Փրակայէն կը հեռագրուի թէ ամբողջ մարտ ամսուան ընթացքին, բովանդակ Չեխոսլովաքիոյ մէջ բոլոր բնակիչներուն պարտաւորիչ պիտի ըլլայ հեղձուցիչ կազերու դէմ դիմակները փորձել: Պետութիւնը չունեւորներուն ձրի պիտի հայթայթէ այդ գործիքները, որոնց գինն ալ արդէն չափազանց աժան պիտի ըլլայ:

Չեխոսլովաքիոյ դէմ գերման լրագրական պայքարը իր սաստկութիւնը չէ կորսնցուցած:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔԷՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ

Անցեալ շաբթու Վիէննայի քաղաքապետարանին մէջ մեծ հանդէսով ընդունուեցան Աւստրիոյ [illegible] երկու ներկայացուցիչներ: Աղջնակ մը քաղաքապետ Շմիթթ հասցէին ուղերձ մը արտասանեց բոլոր աշակերտութեան անունով: Քաղաքապետը պատասխանելով ըսաւ. — Այս տարի աւարտեցաւ երկհարիւրամեակը մեր հայրենիքին Թուրքերուն պաշարումէն ազատագրութեան:

Ազատագրութեան այդ մեծ պայքարին մէջ աւստրիացի զինուորները կռուեցան օժանդակութեամբ գերմանացի ախոյեաններու, որոնց միացած էին նաեւ ուրիշ ազգերու պատկանողներ, մանաւանդ Լեհեր, որպէսզի միահաղոյն գործակցութեամբ կարենային պաշտպանել արեւմտեան քրիստոնէական քաղաքակրթութիւնը: Այսօր, ինչպէս նաեւ իր հայրենիքին բովանդակ պատմութենէն կը հետեւի թէ մենք, որքան սիրենք միւս ազգերը, պէտք է հաւատարիմ ըլլանք մեր հարազատ գերման ժողովրդական արմատին: Կ'ուզենք ըլլալ բարի Գերմանացիներ եւ խանդավառ Աւստրիացի, ինչպէս էին մեր հայրերը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԱԶԱԼՈՒՐՋ ԿԸ ՀՍԿԷ

Սթարա Զակորայի մէջ տեղի ունեցած լրտեսական դատավարութեան ընթացքին, երեւան եկաւ որ, ինչպէս կը գրէ Ն. Ֆ. Փրէսէ, Արեւելեան Պուլկարիոյ սահմաններուն վրայ բազմաթիւ դաւադրական լրտեսական ցանցեր լարուած էին ի վնաս Պուլկարիոյ լրտեսներուն ամբողջ գործունէութիւնը պատմուեցաւ դատավարութեան ընթացքին: Անոնցմէ Փէթրօվ կախաղանի դատապարտուեցաւ, ինչպէս նաեւ իր գլխաւոր ընկերը, որ Թրքահպատակ Թուրք մըն է: Լրտեսական-դաւադրական խումբին երրորդ մէկ անդամը, որ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցաւ, յաջողեր է փախչիլ եւ սահմանին միւս կողմը անցնիլ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Լեւոն Ամաէեան

— . —

«Յուսաբեր»էն ցաւով կը տեղեկանանք Աղեքսանդրիոյ ընկերներէն՝ Լեւոն Ամաէեանի մահը, քաղաքին հրէական հիւանդանոցին մէջ, ուր կը դարմանուէր վերջերս:

Ընկ. Ամաէեան պարտաճանաչ եւ հաւատացեալ Դաշնակցական մըն էր, համեստ ու աշխատասէր եւ անդամ «Արմէն Գարօ» խումբին:

Սեբաստացի էր ինք, եղբայրը Դաշնակցական ծանօթ գործիչ Տիգրան Սամհուրի (Թէքիր Ճէմիլ), որ զոհ գնաց Հայաստանի մէջ, փետրուարեան շարժումներու ընթացքին::

Անոր վաղահաս մահը խոր վիշտ կը պատճառէ բոլոր անոնց որ կը ճանչնային զայն: Հայ իր հոգիով, ուղղամիտ եւ ընկերասէր, սիրուած էր բոլորէն: Դժբախտ եղաւ եւ հազիւ վերակազմած իր ընտանեկան բոյնը, ահա վրայ կը հասնի անողոք մահը, առնելով զայն իր ընտանիքէն ու կազմակերպութենէն.

Հայկ Բաղրատունի

—•—

Փետրուար 16ին Ֆիլատելֆիայի մէջ մեռած է հայրենասէր Հայ մը, Պ. Հայկ Բաղրատունի: Այս առթիւ ամերիկեան թերթ մը կը գրէ.—

«Հայկ Հրանդ Բաղրատունի (68 տարեկան), որ 33 տարիէ ի վեր պարսկական հիւպատոսն էր քաղաքիս մէջ, կարճ հիւանդութենէ մը յետոյ մեռաւ իր տան մէջ. Բաղրատունի սեփականատէրն էր Ինթրընէշընըլ Փրինթինկ Քըմփընիին, զոր հաստատած էր 55 տարի առաջ, երբ այս երկիրն եկաւ: Իր պատանեկութիւնը անցուցած էր ան Փոքր Ասիոյ եւ Վենետիկի մէջ: Նասր Խոտին Շահ կարգեց զինք պարսկական հիւպատոս 1904ին: 1909ին ամուսնացաւ Նուարդ Իսպէնտէրեանի հետ: Կ'ապրին իր կինը եւ երեք զաւակները — Հայկ Բ., Տիգրան եւ Արամ եւ Թոռը՝ Հայկ Գ.: Հանգուցեալը ականաւոր դէմք մըն էր քաղաքիս հայ համայնքին մէջ, եւ անդամ էր Ազատ որմնադիրներու Փենսիլվանիոյ օթեակին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ) — Այս տարի ալ գրեթէ ամէն գաղութ ունեցաւ իր առանձին պարահանդէսը: Լեհերը, Ուկրայնացիները, Թուրքերն ու Վրացիները փութացին իրենց աշխատանքը կատարել հոգածութեամբ տարբեր էին: Վրացիներու պարահանդէսը դրօշազարդուած եւ ազգային սովորոյթներու, տարազի եւ խմիչքի ճոխութեամբ այնքան հետաքրքրական էր որ ռատիոյի վարչութիւնը յաջորդ օրն իսկ ձայնասփիւռի միջէն առաւ ճաշակ մը պարահանդէսէն եւ տեսակցութիւն մը վրաց գաղութի նախագահին հետ նոյն իրիկուան մէջ: Վրաց գաղութին նախագահը կը յայտնէր թէ հազիւ 60 հոգի կը համրուին Գերմանիոյ մէջ եւ կը յուսան հայրենիք վերադառնալ, բայց պիտի չմոռնան Գերմանիան եւն.: Հայ գաղութին կողմէ ալ ներկայ եղած է մասնաւոր պատուիրակութիւն մը: Այս առթիւ բաժակներ պարպուած են Հայաստանի եւ Վրաստանի համար:

Թրքական ակումբն ալ դեսպանին հովանաւորութեամբ փետր. 18ին սարքած էր իր ճոխ պարահանդէսը Զօոլօկիշէրկարթէնի նշանաւոր սրահներուն մէջ ի նպաստ ակումբին օգնութեան ֆոնտին, 30 առ հարիւրն ալ յատկացնելով Պերլինի գերման ձմեռնային օգնութեան գործին:

Պարահանդէսի ազնուապետական կարգուսարքին մէջ, աչքի կը զարնէր չքնաղ խումբը հովանաւորներուն, Քրուփ, Նաառնի, ծովակալ Սուխոն, Մայսնէր, արտաքին նախարարը եւն.:

Հետաքրքիր

ՀՈԼԱՆՏԱ ԽԻՍՏ ՄՏԱՀՈԳ Է

— • —

Ներկայ եւրոպական կացութեան առթիւ լրջօրէն մտահոգուած երկիրներուն գլխաւորներէն է Հոլանտա, որ տենդոտ գործունէութիւն ցոյց կուտայ իր մարտական դիրքը զօրացնելու հրետանիի եւ ծանր [illegible] կազմութեամբ: Առաջին գործ կայ իր նաւարաններուն մէջ, ուր կը շինուին զանազան փոքր մեծութեամբ մարտանաւեր եւ ընդծովեաններ: Մէկ տարիէն միայն (1936-37) կը ծախսուի 180 միլիոն փլորին աւելի քան 1935ին: Հոլանտայի զինուորական-քաղաքական կացութեան վրայ վարչապետը յայտարարեց թէ Եւրոպայի ինչպէս նաեւ Ծ. Արեւելքի մէջ յետպատերազմեան տարիներէն ի վեր հիմնական փոփոխութիւն առաջ եկած է զինուորական տեսակէտով: Ֆրանսայի բերդական գօտին փաստ մըն է Հոլանտայի համար, որ գալիք պատերազմին մէջ կրնայ ռազմավայր դառնալ, եթէ մինչեւ այն ատեն հարկ եղած նախազգուշական միջոցները ձեռք չառնենք: Հոլանտական Հնդկաստանի հիմնական վիճակն ալ նախորդ տարիներէն շատ տարբեր է: Հետեւաբար պէտք է սիրով մտնել զինուորական այս արտասովոր ծախքերուն տակ: Ի վերջոյ ըսաւ.—

Հոլանտա իր այս արտասովոր ծախսերուն համար փոխառութեան պէտք չունի: Բոլոր ծախսերը կը վճարուին ընթացիկ միջոցներով:

ՄԱՄՈՒԼ

« ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ » ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

« Հայրենիք » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 փետր.).

— « Վերջին ամիսներու ընթացքին հայանուն համայնավարները մասնաւոր ջանքեր կ'ընեն միացեալ ճակատ մը կազմակերպելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Ճիշդ է, թէ այդպիսի ճակատ մը կազմուած էր արդէն աւելի քան երեք տարի առաջ՝ Ռամկավար-Հնչակ-համայնավար միացեալ ուժերով, Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի դիակը շահագործելու համար: Բայց այն ատեն այդ միացեալ ճակատը կարելի չեղաւ կազմակերպել կանոնաւոր կերպով եւ դնել տեւական հիմերու վրայ: Եւ ժամանակ ալ չեղաւ այդ ընելու, որովհետեւ շատով կռիւ ծագեցաւ իրենց մէջ [illegible] շուրջ, ինչպէս եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքար մղելու միջոցներու եւ եղանակներուն շուրջ:

Յետոյ միացեալ ճակատը կազմելու նոր փորձ մը եղաւ, երբ ռամկավարները համաձայնեցան համայնավարներու հետ միասին «տօնել» նոյեմբեր 29ը: Այդ առթիւ ալ սակայն իրարմէ զգոյշ մնացին, եւ կազմակերպուած գործակցութիւնը, փոխանակ ամրանալու, կրկին վիժեցաւ:

Եւ այժմ Ռամկավարները կը յայտարարեն, թէ այսուհետեւ համայնավարներու դէմ ալ [illegible] կռուին այնպէս, ինչպէս ցարդ կռուած են ու այսուհետեւ ալ պիտի կռուին Դաշնակցութեան դէմ:

Այս յայտարարութիւնը, հարկաւ, զուրկ է [illegible] քաղաքական արժէքէ: Ռամկավարները [illegible] եւ ոչ ալ ուրիշ ատեն ունեցած են ժողովրդական մեծամասնութիւն իրենց ետեւ, որպէսզի կարենային պայքար մղել թէ համայնավարներու եւ թէ Դաշնակցականներու դէմ միաժամանակ: Շնորհիւ իրենց կարճատեսութեան՝ վերջին տարիներուն Ռամկավարները քաջալերեցին ու զօրացուցին համայնավարները այնքան, որ անոնք այսօր [illegible] մը կը կազմեն: Ոչ սակայն թէ Դաշնակցութեան, այլ նոյնիսկ համայնավարներու դէմ այսօր ռամկավարները ի վիճակի չեն յաջողութեամբ կռիւ մղելու, այլ ընդհակառակն, իրենց ունեցածն ալ պիտի կորսնցնեն.

Մարդիկ չեն կրնար նաեւ ինքզինքնին մխիթարել այն երեխայական պատրանքով, թէ «ազգը» իրենք կը կազմեն, իսկ Դաշնակցականներն ու համայնավարները «ազգէն» դուրս կը գտնուին, ինչպէս որ կը փորձեն հաւատացնել Պոսթընի իրենց թերթի խմբագիրները: Ինչ ալ ըսեն, դառն իրականութիւնը իրենց դէմ է:

Անոնք չեն ուզեր հասկնալ, թէ Հայաստանի մէջ այսօր իշխող համայնավարները տարբեր չեն արտասահմանի մէջ եղածներէն: Հետեւաբար, անկարելի է պայքար մղել արտասահմանի համայնավարներուն դէմ՝ խորհելով թէ կարելի է միեւնոյն ատեն բարեկամութիւն մշակել Հայաստանի համայնավարներուն կամ, որ նոյնն է, Խորհրդային կառավարութեան հետ, որուն հլու հնազանդ գործակալներն են միայն արտասահմանեան համայնավարները:

Միւս կողմէ՝ Ռամկավարները, եթէ իրենց կաշիէն ալ դուրս գան, չպիտի կարենան ջնջել այն աղաղակող փաստը, որ Դաշնակցութիւնը իրեն ետեւն ունի [illegible] մեծ հատուածին համակրանքը: Եւ Ռամկավարները, շարունակելով իրենց անհաշտ եւ կոյր պայքարը Դաշնակցութեան դէմ, փաստօրէն ինքզինքնին կը դատապարտեն կատարեալ մեկուսացման, որ մահացու պիտի ըլլայ իրենց կուսակցական գոյութեան համար:

Ռամկավարները, ինչպէս փորձը ցոյց կուտայ, չեն կրնար կանոնաւոր ու տեւական կերպով գործակցիլ ոչ Դաշնակցականներու եւ ոչ ալ համայնավարներու հետ: Բայց անոնք չեն կրնար նաեւ պայքար մղել Դաշնակցականներու եւ համայնավարներու դէմ: Իրենց ոտքերուն տակ անոնք իրապէս հող չունին, եւ իրենց գոյութիւնը արդարացնելու համար ալ արհեստական ինդիրներ են ստեղծած:

Վաղ թէ ուշ անոնք պիտի հասկնան, որ հայ իրականութիւնը, Հայաստանէն սկսած մինչեւ մեր [illegible] գաղութները, այսօր իրենց առանձին գոյութեան համար բաւարար հիմ չի տար: Որովհետեւ ինչ որ անոնք կ'ուզեն կամ կրնան ընել՝ իրենցմէ անհամեմատ աւելի լաւ կ'ընեն ու կրնան ընել Դաշնակցականներն ու համայնավարները: Ուստի իրենց առանձին գոյութիւնը քաղաքական [illegible] է, եւ [illegible] չունի եւ չի կրնար ունենալ»:

ԻՐԱՔԻ ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ՞Ն

— • —

Ազգամիջովի Ասորիներու տեղաւորման յանձնախումբը վերջին նստաշրջանի միջոցին տեղեկագիր մը ներկայացուցած էր Խորհուրդին, յայտնելով թէ տակաւին Իրաքի մէջ մնացող ասորի գաղթականներու ներգաղթը Հիւս. Սուրիա անկարելի է այլեւս, քանի որ Էլ Ղապի շրջանը ուր տեղաւորուեցաւ մէկ մասը, ճահճային է ու վտանգաւոր:

Մինչեւ այսօր հիւսիսային Սուրիոյ մէջ տեղաւորուած Ասորիներուն թիւն է մօտ 25 հազար: Անոնք պիտի դրուին Ազգ. Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ: Կը հաւատացուի թէ Անգլիա յանձն առած է հոգալ այլուր տեղաւորման ծախքերուն մէկ մասը:

«Լէ Ժ'էքօ տ'Ալէքսանտրէթ» թերթը կը պահանջէ որ Ասորիները տեղաւորուին սանճաքին մէջ, քանի այս շրջանը նոր կարգադրութեան հետեւանքով պիտի դրուի Ազգ. ու Դաշնակցութեան [illegible] տակ. Թերթը իբրեւ գաղթականներու տեղաւորման վայր կը մատնանշէ Ամուքի բերրի ու ընդարձակ դաշտավայրը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22:)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— о —

Իրօք վերը, լերան փէշերուն վրայ սպառնալից շարժում մը կը նկատուէր: Զինուոր Քրտերը կը մէկնէին Կոճ գիւղի վարի ջաղացքի մօտ, որ ծառերով շրջապատուած վայր մըն էր Ղլըճայի կողմէն բազմաթիւ ձիաւորներով նոր հասած Ալայ բէկն ու Քեամիլ բէկը կարգադրութիւններ կ'ընէին ընդհանուր յարձակման անցնելու համար: Մէկ հարուածով կ'ուզէին վերջացնել բուռ մը ապստամբ Հայերը, որոնք այնքան յիմարաբար, քանի մը տասնեակներով ապարէկ կը կարգային ահաւոր կայսրութեան մը ուժերուն:

Շատ չանցած՝ ջաղացքի մօտ խմբըւած բազմութիւնը սկսաւ ցրուիլ: Քիւրտ ձիաւորները զանազան դիրքերու վրայ կեդրոնացան: Բանակի կանոնաւոր հեծելազօրքը կեդրոնը գրաւեց, իսկ հետեւակ ուժը, անկարգ շղթայի նման, երկարեցաւ լերան [illegible]: Այժմ, աղաղակ մէկէն հանդարտեցաւ: Նոյն իսկ հատ ու կտոր հրացանաձգութիւնն ալ վերջացաւ, ու ծանր անշարժութիւն մը տիրեց, մեծ փոթորիկէ մը առաջ տիրող ժամանակաւոր խաղաղութեան նման:

Ինչպէս որ գարնան ժամանակ սեւ սեւ ամպերը կը կուտակուին, որ ցերեկը իրիկուան մթնշաղով կը վարագուրուի եւ յանկարծ փայլակը շէկ զակ կը պատռէ խաւարն ու որոտը կը ստանձնէ երկիրը, այնպէս ալ Ղըլըճայի սարը կարծես թէ հիմէն դղրդաց, երբ հազարաւոր հրացաններու որոտին հետ գոռացին թնդանօթներ, ու յարձակման դիմող շարքերը ալիք ալիք սկսան վեր բարձրանալ, անընդհատ կրակելով ու այնպիսի հարայ հրոցով մը, որ կարծես երկիրը պիտի կործանէր:

Թրքական կանոնաւոր հեծելազօրքը կեդրոնէն կը բարձրանար շղթայ կազմած, մինչ անոր ետեւէն խառն ի խուռն կը վազէր քրտական հետեւակ ուժը: Բնականաբար բախումի գլխաւոր առանցքը պիտի դառնար նախ եւ առաջ Նիկոլի գրաւած բլուրը, որ Ֆէտայիներու դիրքերէն երեք հարիւր քայլ առաջ ինկած էր ու բոլորովին կղզիացած վիճակի մէջ: Ճիշդ է, որ Գէորգը տասնեակ մը յատկացուցած էր Նիկոլի դիրքին օգնելու համար: Բայց այդ օժանդակութիւնը արժէք մը ունէր, երբ թշնամին կողէն յարձակէր բլուրի վրայ, իսկ ճակատէն եկողներու հետ գլուխ ելլելու համար Նիկոլը միայն իր տասնեակի վրայ յոյս կրնար դնել:

Ութ հարիւր քայլի վրայ հասած էր թշնամին: Գէորգը կրակի ազդանշանը չէր տար՝ սպասելով որ նախ սկսի Նիկոլի դիրքը:

[illegible] գիւղի անտառակին մէջ թաքնուած թնդանօթներու ռումբերը վզզալով Նիկոլի գրաւած բլուրի չորս կողմը կ'իյնային՝ գետնէն փոշիի ամպեր բարձրացնելով ու ոգեւորելով յարձակողները, որոնց գլխաւոր նպատակն էր նախ եւ առաջ այդ բլուրը գրաւել:

Վեց եօթը հարիւր քայլի վրայ երկուստեք սկսաւ կռիւը, որ յարատեւ կատաղութեամբ զարգանալով տարածուեցաւ ամէն կողմ: Նիկոլի դիրքի կրակին արձագանգեցին մնացեալ տասնեակներն ալ՝ կարկուտի նման կրակ տեղալով թշնամիի վրայ, որ սփռուած բաց տարածութիւնը կտրելով՝ յամառօրէն կը բարձրանար, հակառակ տուած բազմաթիւ զոհերուն:

Քիւրտերը, ընդհանրապէս գիւղային կռիւներու սովոր, ճակատէն յարձակումի մը պարագային իրական արժէք մը չեն ներկայացներ, անընդունակ ըլլալով հաւաքականօրէն գործելու: Քիւրտի իրական արժէքը կը սահմանափակուի կռուի ընթացքին ցուցաբերած անհատական խիզախութեամբ, անձնական ձեռներէցութեամբ, բայց որպէս հաւաքական ուժ, անոր արժէքը շատ չնչին է:

Երբ թրքական հեծելազօրքը կանոնաւոր շարքով մինչեւ չորս հարիւր քայլի վրայ մօտեցաւ բլուրին՝ գէթ ուսարութեամբ բարձրանալով զառիվերը, քրտական ձիաւորներու մեծամասնութիւնը կամաց ետ մնաց, իսկ հետեւակներն ալ աւելի հեռուն՝ դիրքեր գրաւելով գոհացան: Ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ հրաման կրնար զանոնք տեղերէն բարձրացնելով յարձակող շարքերուն մէջ նետել: Պարզ էր, որ անոնք չէին եկած կռուելով մեռնելու համար կառավարութեան սիրոյն, այլ զիրենք կռուի քշողը՝ Ֆէտայիներու հրացաններուն եւ ռազմամթերքին տիրանալու գաղափարն էր, որու փորձութեան չէր կրնար դիմադրել զէնքի սիրահար Քիւրտը:

Երբ հեծելազօրքը վճռական յարձակման անցաւ, այն Քիւրտերն ալ, որոնք գէթ գնդի հետ կը մնային, յանկարծ իրարու նայելով ձիերու գլուխները ետ դարձուցին եւ ցրուեցան, պատռուած տոպրակէ մը դուրս թափուած լոբիի հատիկներուն նման:

— Ձեզ մատաղ, տղերք ջան ...
— Հայ հոլ, էս էլ վեցերորդը:
— Հրացանս կրակ կտրեցաւ:
— Վարժապետ, հրացանիդ փողին մէջ միւ՛լ
— Տօ Համբօ՛:
— Հէ՛:
— Տօ՛, Ցակոբ կանչէ, դըդում:
— Տղերք, կեդրոնը ծեծեցէք
— Կանգ կ'առնեն:
— Քրտերը փախան:
— Ծեծեցէք, տղաք, ծեծեցէ՛ք:
Կեցցէ յեղափոխութիւնը
Կեցցէ ազատութիւնը

Ու յանկարծ մարտական երգ մը կը լսուի բլուրի կողմէն, անմիջապէս մնացեալ տասնեակները ձայն ձայնի կուտան, եւ հրացաններու խլացուցիչ գոռոցի մէջէն կը լսուի հայդուկներու ռազմական երգը.

Կռուեցէք տղերք. կռուեցէք քաջ քաջ,
Անվեհեր կանգնած թշնամու առաջ ..

Որո՞ւ հոգը թէ թշնամին երեք հազարէն աւելի է: Ոգեւորութեամբ գինովցած, հայդուկները այդ պահուն խելագար յանդգնութեամբ պատրաստ են կուրծք տալու կանոնաւոր բանակի դէմ: Մա՞հ, երկի՞ւղ: Մահը ի՞նչ է որ, երբ կ'ապրի հայ ժողովուրդը: Երկիւղի մասին գաղափար չունի հայդուկը, աւելի ճիշդը՝ կը կռուի անսանձ կատաղութեամբ, մինչեւ որ քարի մը ետին իյնայ սպաննուած:

Հայդուկի կեանքը մեր մէջ չերգուած չքեղ երգ մըն է:

Հինգ հարուածեան մաուզերները կռուի ընթացքին հրաշք կը գործէին: Թշնամիի հրացաններուն կրկին արագութեամբ կը կրակէին, աւելի հեռուն կը խփէին եւ փամփուշտներ անծուխ վառօդով լեցուած ըլլալուն, կրակող տղոց դիրքերը չէին մատներ:

Լերան լանջը ծածկուած էր քառասունէ աւելի սպաննուածներու եւ վիրաւորներու մարմիններով: Բազմաթիւ ձիեր, առանց հեծեալներու, աջ ու ձախ կ'արշաւէին փռնչալով: Հեծելազօրքէն երկու երեք հարիւր քայլ հեռու կանգնած հրամանատար սպան կը շարունակէր փողհարին յարձակման հրամանը փչել տալ.

Տու, տու, տու, տու, տու:

Սակայն հեծելազօրքը բոլորովին մինակ մնացած կը սկսէր տատանիլ: Շարքերը արագութեամբ սկսած էին նօսրանալ, ու մէկ ալ ետ դառնալով՝ ցրուեցան քամիի արագութեամբ:

Երկու ժամուան մէջ երեք անգամ փորձեցին յարձակումով գրաւել բլուրը, երեք անգամն ալ չարաչար ծեծուելով ետ փախան անկարգապահ խուճապով:

Երրորդ յարձակումէն վերջ, Ասփկիւղի կողմէն տասնեակ մը ձիաւորներով շրջապատուած Ալայ բէկը կռուի վայրը արշաւեց, կատաղութենէն ինքնիրմէ ելած:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Թուրքիա անկախութիւն կուտայ Քիւրտերուն...

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ արեւելեան նահանգներու ընդհ. քննիչը՝ Զ. Եօզման, Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարած է.— « Իմ կառավարութեանս քաղաքականութիւնն է ստեղծել քրտական պետութիւն մը Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ, որ պարունակէ, բացի Քիւրտիստանէն, Ճէզիրէի եւ Մուսուլի շրջանը » :

Այս լուրը, եթէ ճիշդ է, անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ ինչպէս Հայաստանը, նոյնպէս Քիւրտիստան կոչուած երկիրը գոյութիւն ունին միայն Թուրքիայէն դուրս ·

Շարժանաւեր Վանի լիճին համար

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ տնտեսական գործավարութիւնը որոշած ըլլալով նաւարկութիւն հաստատել Վանի լիճին վրայ, Քասըմփաշայի նաւաշինարաններուն ապսպրած է շարժանաւեր, որոնց շինութիւնը պիտի աւարտի այս ամիսն : Քարափներ եւ նաւահանգիստներ շինուած են լճին ափերուն վրայ եւ աշխատանոցներ՝ շոգենաւերու նորոգութեան համար : Լճին ափին վրայ գտնուող նախկին քարիւղի հոր մը օգտագործելու մասին կատարուած փորձերը քաջալերիչ արդիւնք տուած են : Ստացուած քարիւղը պիտի գործածուի իբրեւ վառելանիւթ շոգենաւերուն :

Անգլիոյ աշխատաւորականներուն ծրագիրը

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան գործադիր մարմինը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պարզելով իր գործունէութեան ծրագիրը, համաձայն վերջին համագումարի որոշման : Ծրագիրը կը բաղկանայ տասը կէտերէ : Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, ապագայ աշխատաւորական կառավարութիւնը երբ կարելին պիտի փորձէ, միջազգային մրցակցութեան տնտեսական պատճառները վերցնելու համար, որպէսզի բոլոր խաղաղասէր ազգերը կարենան օգտուիլ աշխարհի հարստութենէն Նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ զօրացնելու համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ իբրեւ գործիք միջազգային գործակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան : Լիովին պիտի աջակցի բոլոր այն ջանքերուն որ կը կատարուին անհետացնելու համար կործանարար զինարշաւը եւ քաջալերելու զինաթափութիւնը՝ միջազգային համաձայնութեամբ» եւն. :

Ազգ. պաշտպանութեան համար կուսակցութիւնը ջանանք վարանելու պիտի պահէ այն զինեալ ուժերը որ անհրաժեշտ են երկիրը պաշտպանելու եւ կարենալ կատարելու համար իր պարտաւորութիւնները՝ իբրեւ անդամ բրիտանական կայսրութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան : Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւն մը իր ձեռքին մէջ պիտի կեդրոնացնէ բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը : Բանակին մէջ աստիճանի բարձրացումը պիտի կատարուի միայն արժանիքով եւ ոչ թէ հարստութեան եւ ընկերային դասակարգի նկատումներով :

*** Աւելի քան մը ի վեր գործադուլներ կը ծագին Անգլիոյ օդանաւային գործարաններուն մէջ, ինչ որ լրջօրէն կը վնասէ վերազինման ծրագրին գործադրութեան : Վեց հազար բանուորներ գործադուլ հռչակեցին անցեալ շաբթու եւ տակաւին չէ փարատած տագնապը :

Մաքսը իտալեր Իտալիոյ դէմ

Երկուշաբթի օր աշխատաւորական երեսփոխան մը ծանր խօսքեր ուղղեց բրիտանական կառավարութեան դէմ, բողոքելով թէ վայրենութիւններ գործուած են Աբեսինիա—Եթովպիոյ մէջ, իբրեւ փոխվրէժ այն հրացանի դէմ կատարուած մահափորձին Աբեսինիոյ նախարարութեան խորհրդականի պատասխանեց ·

— « Կը ցաւիմ յայտարարելու թէ մեր տեղեկագիրները մասամբ կը հաստատեն տրուած տեղեկութիւնները : Դժուար է մանրամասնութիւններ ստանալ, բայց Գ. Իտըն լուր առած է թէ մահափորձին յաջորդած են ծանր դէպքեր որոնց ընթացքին զսպողական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են իտալացի զինուորներուն կողմէ . Այս գործողութեան հետեւանքով բազմաթիւ մարդիկ մեռած են»

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը, երէկ, Երեքշաբթի : Կ'ըսուի թէ օրակարգին վրայ կը գտնուի Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի վերազինման խնդիրը :

*** «Աւանգարտի» արտոնեց գրոշմաթուղթեր հանել իր պատկերով, իր ծննդեան 48րդ տարեդարձին առթիւ (20 ապրիլ) :

ԳԻՏԱԿԱՆ ՎԷՃԻ ՄԸ մէջ պարտուած ըլլալով, Վիէննայի համալսարանին փրոֆէսէօրներէն Ֆիլունկէր անձնասպան եղաւ իր կնոջը հետ : Երկուքը մէկ թոյն առին եւ կայ չնչեցին :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Նափոլիէն ճամբայ ելաւ դէպի ափրիկեան գաղթավայրերը, ուր քաղաքական մեծ ճառ մը պիտի խօսի :

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ փոխադրութեան պատճառաւ չորս եւ երեք փիէսնոց կղմինարէ շինուած տնակներ : Ջուր եւ ելեկտրականութիւն զետեղուած են : Դիմել տեղւոյն վրայ Plombier TATOULի, 12 rue Elie, Gentilly Seine.

Հ. Յ. Դ.

Կուատ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը ուրբաթ 12 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Եաճրիկեան սրահին մէջ. 5 Բիւ տը լ'Էքլիզ. կարեւոր օրակարգ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՔԱՅՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Salle Géographieի մէջ 184 Bld. St. Germain, մեթրօ St. Germain եւ Babillon

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՕՍՄԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկեր Ա. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն) :

Դահլիճը ձրի, մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր. :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

" ՎԷՄ "

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Ժէ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ՅՈՎՀ. ՔԱՋՐԵԱՆ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ Օրհասիրոջ օրեր.— Յ. ՍԵՓԵՃԵԱՆ Անդրանիկը Սիւնեաց երկրում (վերջ).— ԳՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ Ղարա Մելիք.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ, Հայ-հայկական բանակցութիւններ. Հին թուղթեր.— Դէպքերեան ճեմարանի մեծ գէպքը։ ԱՆՑԵԱԼԷՆ Գ. Նորատունկեան, Հ.Գ Մէնէվիշեան.— Մի ճշգում.— Գիրք եւ Մամուլ.— Հայաստանի գրական գրականութիւնը — Հայ հանրագիտակ.— Լ. Խաճանեանի գործերը.— Գրախօսական.— Լ. Ռսլանեան (Լաս) «Հայոց ազգային ազգերուն» Ս. Վ. Խմբագրութեան կողմից։ Ցանկ։ Վաճառքի Մանկունի. «Դէւրդ Դ. եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը : Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆ-անսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան : Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւորգեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան S. Vratzian 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

Զմեռնային Ցերեկոյթ—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ Rue Roux-de-Brignoles

Շոգեկառք գեղարուեստական բաժին Զուարճալի անակնկալներ

Wonder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ. ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով :

Մուտք 10 Ֆր. :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վէսթօն կարող լաւ ոփիէռէօր մը : Տեւական գործ եւ լաւ վճարում. Դիմել՝ Գ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆի, 31 Route de Choisy, Ivry. Մեթրօ Porte de Choisy.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տր. Կ. Խալիլ Եօզ. Վա. Հայ Թիւրքի իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Հայկ Աէրէնթեանին, իրենց փոքրիկ վիրգինին կեանքի փրկութեան առթիւ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՀԱՅ ԻՐԱՒԱԳԷՏՆԵՐՈՒ Միութեան տարեկան ժողովը այսօր. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին. Հայ երիտասարդաց Ակումբին մէջ. 8 rue Bossuet. Paris (10) Օրակարգ՝ Վարչութեան տեղեկագիր ու Միութեան ապագայ ծրագիր : Ցիտեկա՝ Գ. Վէրմար Վապէ. Կը հրաւիրուին ներկայ գտնուելու :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

Կատակերգութիւն 3 արար եւ 1 պատկեր

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Mr. le Prince, Paris - VIe

Փոխարժէքը կարելի է ղրկել նամակադրոշմով :

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ, 11 Մարտ հինգշաբթի, ժամը 21ին. Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ) Դասախօս Գ. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ Թիւրքահայոց ազգային կեանքի զարգացումը :

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԵԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20 :

Ռատւօտները ժամադրութեամբ :

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris

Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique

10 et 12, Rue Richer, Paris Tél.: PROvence 04-64 et la suite

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր բացի կիրակիէ եւ տօնօրերէ ժամը 5 – 7 :

Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք :

Ձրի խորհրդակցութիւն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 5—7:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67 77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ :

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին : Ունինք ճիւղեր աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿՈՉՆԱԿ-ԱՐԵՒԵԱՐ

Ամսագրին փետրուարի թիւը, պատկերազարդ եւ այլազան բովանդակութեամբ :

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք Արտասահմանի համար 40 ֆրանք : Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԱ ՓՕՐԻԱ, Գ. Գար.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 1035:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Վէմ.— 80:
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Խրիմ.—70:
ԽԱՐՔԻՆ, Ցակ.— 173.50:

Docteur ·OGINSKY

Փոլիքլինիկ մասնագէտ

Կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ. ու ագ. սրտի եւ գունդի հիւանդութիւններ. Կ'ընդունի ամէն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1—6. 16 rue de la Défense Issy les-Moulineaux Seine

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe-LYON

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին եւ կիրակի գիշերները ժամը 8.30ին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Հացագործեան (Խարբերդէն) կը փնտռէ Գ. Նազարէթ Հիւնտոյեանը (Այնթապցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի : (Միասին Հալէպ գտնուած են հոգեւոր որբանոցին մէջ) Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France.

«Արմէնիա»էն կը խնդրուի արտատպել

— Սալմաստցի Տիկին Ֆանի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թաւաքէս Մուշեղ Մելիք Ցակոբեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ, իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran), Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան :

Տիկին Երջանիկ Քէհեաեան, ծնեալ Տէմիրճեան, Բաբերդցի կը փնտռէ իր եղբայրը Աստուր Տէմիրճեան, այժմ 29 տարեկան : Նախապէս կը գտնուէր Պոլսոյ Գալուստեան որբանոցը. 1923ին անցած է Ֆրանսա : Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Քէհեաեանի, հետեւեալ հասցէին՝ Mr Harry S Kehaian, 151, 9 th Street. Troy N Y (U. S. A.):

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 1էն Նոյեմբեր 15

Հոս պիտի զետեղուին աշխարհացոյցներ, քարտէսներ, յատակագիծեր, պատկերներ, լուսանկարներ, նախագիծեր, պատկերագծական բացատրութիւններ, պիտակներ, դասաւորիչ պիտակներ, գրքոյկներ, պրակներ, ինչպէս նաեւ առօրեայ լուրեր, ըլլայ ձայնասփիւռով կամ ծանուցումներով :

Իսկ Միջ. Ցուցահանդէսին առթիւ պիտի կազմակերպուին համաժողովներ.

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԵՒ ԶԲՕՍԱՆՔՆԵՐ

Փարիզի անունին պատուաբեր ըլլալու նախանձախնդիր,— Փարիզ միշտ կ'ուզէ պահել իր համաշխարհային համբաւը իբր կեդրոնատեղի տօնախմբութիւններու, զուարճութիւններու եւ հաճոյքներու լուսաւոր մայրաքաղաքը,— միջազգային ցուցահանդէսին ղեկավարները նախատեսած ու կազմակերպած են տօնակատարութիւններու եւ զբօսանքներու ճոխ յայտագիր մը :

Նմանապէս փողոցներու եւ մեծերու ժամանցի, անձնական զուարճութիւններու զբօսավայր մը նշանակուած է ճեմավայրի հարթավայրին կարեւոր մէկ մասին վրայ :

Մեծ Պալատին առջեւ ամէն ուրբաթ աննախընթաց խրախճանքներ պիտի սարքուին — հանդէսներ վայելչաձեւութեան, ծաղիկներու, պատուղի, գինիի, եւն. — որոնք ցուցահանդէսին փայլը պիտի աւելցնեն :

Տեղի պիտի ունենան նաեւ, գաւառային, գաղթավայրերէն եկողներուն համար, մարմնամարզական, նաւային եւ օտար ազգերու կազմակերպելիք ինքնայատուկ տօնակատարութիւնները :

Գիշերը ցուցահանդէսին ծառուղիները, Սէնի ափունքները դիւթահրաշ լուսազարդութիւններով պիտի ողողուին :

Նաւային եւ ջրային մեծաշուք տողանցքներ ու հանդէսներ պիտի կազմակերպուին : Մասնաւորաբար գիշերային տօնակատարութիւններու վերակազմութիւնը կարապներու կղզիին առջեւ, որոնք պիտի յիշեցնեն Վենետիկեան ամենագեղեցիկ տօնակատարութիւնները կոնտոլներու մասնակցութեամբ :

Սոյն զուարճութիւններու ընթացքին պէնկալեան հուրեր եւ հրթիռներ պիտի արձակուին : Սէնը գետը ցոլացնելով այս եւ ափունքներու լոյսերը, պիտի կրկնապատկէն անոնցազդեցութիւնը : Իսկ փայլփլուն կոհակները մշտատեւ ելեւէջներով աւելի կենդանութիւն պիտի տան, համայնապատկերին :

Միջ. Ցուցահանդէսին ճոխ յայտագիրին համար, ընդհ. որ 160 տեսակ հանդէսներ պիտի կազմակերպուին, որոնք այսպէս չորս դասակարգերու կը բաժնուին —

1 .— Ցայգահանդէսներ, լուսաճաճանչ աղբիւրներ, ծխուն ու ինքնաշարժ արուեստանոց - նաւեր :

2.— Մեծ ջուրերու հանդէսներ :

3.— Բուն հանդէսները եւ տօնակատարութիւնները :

4.— Խրախճանքները (կալա) :

Սարքեւ տանք մի քանի ջրային, լուսային եւ երաժշտական թատերգութիւններու ընդլայնելիք նիւթերը. - Երաժշտութիւնը, երգը, պարը, պատախողը, լոյսը, գոյնը, Հազար ու Մէկ Գիշերները, Տարուան եղանակները, Ազգային տօնը, Գաղթավայրերը, գիտարանութիւնը, ծաղրալից երգեր եւ քրքջումներ, եւն. եւն. :

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՏՈՒԱԾԻՆ ԲՈՒՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԸ

Այս պարտէզը պիտի զետեղուի Մեծ պալատի ի վեր եւ դէպի Քուռ - լա - Ռէնի եզերքը երկարող հողամասին վրայ, որուն տարածութիւնը մօտաւորապէս 4.500 քառակուսի մեթր պիտի ըլլայ :

Հոս պիտի համախմբուին այն գիւտաթատամ եւ չնաշխարհիկ բոյսերը, որոնք ամէնէն լաւ պատշաճեցուած մթնոլորտի մը մէջ ապրելու կարիքը ունին :

Այս առթիւ մասնաւոր ջերմանոցներու մէջ կարգ մը տունկեր խնամքով պիտի տարավարժուին :

Ուղղամիտ լուսարձակներու հեղեղին տակ, բոյսերու եւ ծառերու գոյնզգոյն տերեւները կիսաթափանց ապակիներու նման հրաշալի երեւոյթներ պիտի պարզեն : Դրաւիչ տեսիլներէն մին պիտի ըլլայ, մասնաւորաբար լոյսի ծառուղին ուր կարծես ամէն ինչ գերերկրային շրջանակի մը մէջ կ'ապրի

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՈՒ ԵՐԹԵՒԵԿԸ

Փոխադրութեան եւ երթեւեկի կազմակերպութիւնը հիմք կը կազմէ արդի քաղաքաշինութեան : Ահա թէ ինչպէս մասնաւոր հոգածութեամբ ուսումնասիրուած է այս հարցը ցուցահանդէսին առթիւ :

Ինչպէս պիտի հարթուին երթեւեկի յարուցած խոչընդոտները :

Արտաքին երթեւեկի եւ փոխադրութեան առնչուած դժուարութիւնները լուծելու նպատակաւ մուտքի եւ ելքի 25 դռներ պիտի բացուին ցուցահանդէսին շրջապատին վրայ :

Այս դռներուն ամենակարեւորներէ ինը հատը պիտի կառուցուին համախմբումներու ենթակայ կեդրոնները, երեքը պատուոյ մուտքերը, Քոնքորտի, Ալմայի եւ Թրոքատէրոյի հրապարակներուն վրայ :

Իսկ 35 ընդարձակ մերձակայ ծառուղիներ, պողոտաներ, խճուղիներ, փողոցներ ինչպէս նաեւ փոքր ճամբաներ պիտի տարածուին վերոյիշեալ մուտքի դուռներուն առջեւ :

10 ստորերկրեայ երկաթուղագիծերու կայարանները ապասարկութեան պիտի դրուին, բաղկացած 4 տարբեր գիծերէ :

Նոյն նպատակաւ նախատեսուած է հանրակառքերու կանոնաւոր ցանց մը, որոնց երթեւեկը պիտի բազմապատկուի ըստ համախմբումի պահերուն, ինչպէս նաեւ հանրային ինքնաշարժերու կազմակերպութիւն մը :

Մինչ Սէն գետը պիտի ծառայէ, ջրային բազմաց պտոյտներու :

ՆԵՐՔԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿԸ

Ինքնաշարժերու մուտքերէն խուսափելու համար սպասարկութեան մէջ պիտի դրուին ելեկտրականութեամբ ընթացող ինքնաշարժ փոքր կառքեր, չափաւոր արագութեամբ, անշշուկ գնացքով :

Այցելուները անգամ մը որ ցուցահանդէսին ստանէն ներս մտնեն, ինքնաբերաբար իրենց առջեւն գար մանքը պիտի ըլլայ հաստատել թէ այս արդիական քաղաքին մէջ ինքնաշարժերու երթեւեկը բոլորովին ջնջուած է :

Այցելուներու զնացքը դիւրացնելու նպատակաւ, այն վայրերը որ ենթակայ են խճողման, թաւալող կամրջակներու գործածութիւնը ի գործ պիտի դրուի կարճ հեռաւորութեանց համար, ըլլայ Սէն գետին վրայէն անցնելու, ըլլայ հանրութեան յատկացուած բնական պղպջակներու վրայէն մագլցելու համար : Պիտի շինուին նաեւ վերելակ եւ վայրէջակ մեքենական սանդուխներ, ինչպէս վերելակ եւ վայրէջ ելեւէջաշարժ բլուրներ :

Ահա այս փառայեղ արուեստանոցին պատկերը :

(Վերջ) ԿՐՕՆ ՔԱԼՖԱՅԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
ՈՐԹՈՒՆԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆՈՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՐՏ JEUDI 11 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3367

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱՐ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՐՈՐԴ, ԵՐՐՈՐԴ, ՉՈՐՐՈՐԴ

Երէկ խմացաք փետրուարեան ապստամբութեան հիմնական պատճառներէն մէկը, համաձայն խորհրդային հրատարակութեան մը, տպուած՝ Մոսկուայի մէջ, 1929ին: («Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ Խ. Ռուսիան», հեղինակ՝ Բ. Բորեան, երկու հատոր, ռուսերէն, 881 էջ, եւ պետական հրատարակութիւն):

Առաջին անգամ չէր որ կ'իմանայինք, այդ վկայութիւնը, նոյն այս աղբիւրէն: Բայց, լաւ է յաճախ կրկնել՝ չորս մը ճշմարտութիւններ, որպէսզի գոյնզգոյն բանգէտներ չհամարձակին խեղաթիւրել պատմութիւնը, ցաւագար հակադաշնակցականութեան մը կիրքին տակ:

Մնաց որ, փետրուար 18ի պոռթկումը եթէ բացառիկ արժէք մը ունի, այդ կը պարտի, ամէն բանէ առաջ, իր տարերային, համաժողովրդական հանգամանքին: — Ըմբոստացում՝ ընդդէմ անձնիշխան բռնութեանց եւ հարստահարութեանց:

Նորէն կարդացէք Բորեանի վկայութիւնը.

— «... Ցեղկոմը կը խլէր ու կը բռնագրաւէր քաղաքացիներու մօտ գտնուած պարէնը քաղաքներու մէջ եւ գիւղացիներու մօտ գտնուած հացամթերքը գիւղերու մէջ »:

Բռնագրաւում, նաեւ, «իրագում բացարձակապէս ամէն բանի»— առանին առարկաներու, հագուստի, ճերմակեղէնի, կահկարասիներու, փեթակներու (աւելցուցէք, նաեւ, Ամերիկայէն ղրկուած կաթի .

— « Բնական է որ, վարչական այս միջոցները, ԿԱՊՈՒԱԾ՝ ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐՈՒ, հանդիսացան փետրուարեան ապստամբութեան հիմնական պատճառները: (Բ. Բորեան, հատոր Բ. էջ 126):

Հատուած մը եւս .

— « Քաղաքական մասը *պուրժուազին* ահաբեկած էր: Գրտնուած բոլոր իբրեւ «բռնագրաւման» եւ իւրացման ձեւերն ու կերպերը ունէին տարերային հանգամանք. այդ միջոցները կը գործադրուէին անկազմակերպ եւ քմահաճօրէն: (Նոյն հատոր, էջ 133):

Ուրեմն, առաջին պատճառ, խտացեալ ձեւով:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՃԱՌ

— « Ցեղկոմի 1920 դեկտ. 20ի ներման հրամանագիրը չտարածուեցաւ... այն զինուորներուն վրայ որոնք դաշնակցական կառավարութեան ժամանակ զէնքով փախած եւ դատապարտուած էին. առանք մնացին Ցեղկոմի բանտերուն մէջ»: (էջ 134):

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏՃԱՌ

— « ***ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑՈՐՈՇ ՈՉԻՆՉ ԸՐԱՒ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՀԵՌԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ. ՄԻՆՉ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՀԱՄՈԶՈՒԱԾ ԷՐ ԹԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԷՆ ԵՒ Խ. ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԲԱՐԻ-ԴՐԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵԼԷ ՎԵՐՋ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱՅԼԵՒՍ ԸՆԵԼԻՔ ՉՈՒՆԷԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԻՍԿ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԹՈՅԼ ՊԻՏԻ ՉՏԱՐ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳՐԱՒԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԵՐԸ, ՈՐՈՆՑ ՄԱՍԻՆ-ԱՆՈՆՔ Ո ԵՒ Է ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԷԻՆ***: Ժողովուրդը «համոզուած» էր, թէ Թուրքերը Հայաստան եկած են Խ. Ռուսիոյ գիտութեամբ՝ դաշնակցական կառավարութիւնը տապալելու եւ խորհրդային Հայաստանի միջոցով Ռուսիոյ հետ կապ ստեղծելու համար: ***ՄԻՆՉԴԵՌ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ, ՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵԿԱԾ ԷՆ ԻԲՐԵՒ ՅԱՓՇՏԱԿԻՉՆԵՐ, ԵՒ ԵՐԿՐԻ ՎԻՃԱԿԸ ԱՒԵԼԻ ՎԱՏԹԱՐԱՑԱՒ***, բան մը, որ ժողովուրդը չէր սպասեր խորհրդային իշխանութեան «մուտքէն» Հայաստանի մէջ». (էջ 135 - 136, բոլոր ընդգծումները հեղինակէն):

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏՃԱՌ

— « ***ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՏՆՏԵՍԱՊԷՍ ԿՏՐՈՒԱԾ ԷՐ ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԷՆ***»: (*էջ* 136, *ընդծ. հեղինակէն*):

Այս հիմնական պատճառները ամփոփելու հոգն ալ թողունք բոլշեւիկ հրապարակագրին.

— « Հողային հարցերը, գաղթական զանգուածները, պաշարումը, ցուրտը, սովը եւայլն, այս ամէնը, իբրեւ արտաքին գործօններ, առարկայօրէն աննպաստ մթնոլորտ ստեղծեցին իշխանութեան համար: Եւ ահա, այսպիսի ծանր պայմաններու տակ, Ցեղկոմը, ինքն ալ իր հերթին, կը դիմէ ազգայնացումներու եւ բռնագրաւումներու, հին տուրքերը կը գանձէ, բանտերու մէջ կը պահէ անոնք որ պէտք պիտի ծառայէին (կը գանէր. անշուշտ անոնց վրայ... զուլգալրակու համար «Յառաջ»), չափազանց կազմալուծել պետական մեքենան եւայլն: Այս ամէնը, իրենց ամբողջութեան մէջ, որոշ է, հանդիսացան գործօններն ու պատճառները հակայեղափոխական շարժման եւ 1921 փետրուարին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած յեղաշրջման». (էջ 137):

Ինչպէս կը տեսնէք, ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ յիշեցինք այն միւս աղբիւրներէն, որ կը համարուին դաշնակցական կամ «ազգայնական»:

Չյիշեցինք, տակաւին, Թուրք հակադաշնակցական աղբիւր մը, ողբացեալ Բ. Իշխանեանի յուշերը (Երկու ամիս բոլշեւիկեան բանտում): *Եւ դեռ ուրիշ վկայութիւններ, հայկական կամ օտար, գրաւոր թէ անգիր: Ոչ ալ փորձեցինք նկարագրել զարհուրանքի պատկերալից տեսարանները:*

Բայց, այսքանն իսկ չատ չէ՞ր, արդեօք, անոնց համար որ կը չփոթեն գաղափարական պայքարն ու խուժանավարութիւնը, միշտ որոմ ցանելու եւ արիւն պղտորելու համար...

Կարելի է տեսակէտներ ունենալ դէպքի ընթացքին, այս կամ այն երեւոյթի մասին

Բայց, դէպքէն 16 տարի վերջն ալ, տակաւին վիճելի դարձնել հիմնական պատճառները,— կը նշանակէ ջուրը պատէն վեր հանել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Յուզումնալից տեսարաններ Երեսփ. Ժողովին մէջ

Երեսփ. Ժողովը երեքշաբթի օր քուէարկեց ազգ. փոխառութեան օրինագիծը, 46ի դէմ 470 ձայնով Նիստը տեւեց մինչեւ իրիկուան ժամը 9.30: Կառավարութիւնը կը յուսար թէ Ծերակոյտն ալ գիշերը պիտի քննէ օրինագիծը, որպէսզի կարելի ըլլայ փոխառութիւնը հրապարակ հանել չորեքշաբթի առտու Սակայն Ծերակոյտը մերժեց աճապարել եւ յետաձգեց յաջորդ օրուան, որով փոխառութիւնը հրապարակ պիտի հանուի այսօր, հինգշաբթի:

Երեսփ. Ժողովը թէեւ չպատասխանեց վարչապետին միաձայնութեան կոչին, սակայն 424քուէի մեծամասնութիւնը ամենամեծն է որ կը տրուի Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան, այնքան ծանրակշիռ հարցի մը առթիւ: Համայնավարները, որոնք վերապահ դիրք մը բռներ էին, ի վերջոյ մասնակցեցան քուէարկութեան: Միայն Լուի Մառէնի ծայրագոյն աջակողմեան խմբակը դէմ քուէարկեց: Նախկին նախարար Փօլ Ռէյնօ եւ նախկին վարչապետ Ֆլանտէն, որոնք միշտ ընդդիմադիր եղած են, ինչպէս եւ կեդրոնի իրենց հետեւորդները քուէարկեցին օրինագիծը, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը դէպքերու բերումով կը հետեւի ճիշդ այն քաղաքականութեան զոր իրենք ջատագոված են տարիներէ ի վեր:

Ժողովը յուզումնալից էր սկիզբէն ի վեր, եւ բաւական լուրջ միջադէպ մըն ալ ծագեցաւ, երբ վարչապետը կը վերջացնէր իր ճառը: «Պարպեցէ՛ք ունկնդիրներու օթեակը», կ'աղաղակէին չատեր. «Դադրեցուցէ՛ք նիստը», կը գոչէին ուրիշներ: Ի վերջոյ հարկ եղաւ 25 վայրկեան ընդհատել ժողովը:

Վիճաբանութեանց միջոցին, հեգնական խօսքեր արտասանեցին ընդդիմադիր երեսփոխանները: Նախկին նախարար Ռէյնօ շնորհաւորեց ելմտական նախարարը (ընկերվարական) որ ուղղափառ մասնագէտներ պաշտօնի կոչած է, իբրեւ խորհրդական: Ուրիշ նախկին նախարար մը, Փիէթրի, դիտել տուաւ թէ այդ խորհրդականներէն մէկը՝ Ժաքթիւէֆ, եղած է Լաւալի ամենամտերիմ խորհրդականներէն մէկը. Օռիօլ պատասխանեց.— « Ոչ մէկ աջակողմեան կառավարութիւն պիտի համարձակէր այսպիսի առաւելութիւններ տալ դրամագլուխ փախցնողներուն եւ ոսկի զիզողներուն քան ինչ որ կ'երեւայ ներկայ օրինագծին մէջ: Վեց միլիառ ֆրանքի խնայողութիւնը տարապայման տուրք մըն է արժեզրկման համար: Կառավարութիւնը նեղը մնացած է եւ դրամ կը պահանջէ. ատոր համար անհրաժե՞շտ է թմբուկ զարնել եւ «ազգային պաշտպանութեան» նշանատախտակ մը կախել »:

Թունդ աջակողմեան երեսփոխան մը, Տաւէր, պահանջեց օրինագծին առաջին յօդուածին վրայ աւելցնել հետեւեալ կէտը.— «Կառավարութիւնը անկէ վար յանձն կ'առնէ դադրեցնել յեղափոխական գործունէութիւնը Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերուն մէջ »:

Կառավարութեան քաղաքականութիւնը պաշտպանեց Պ. Լէօն Պլում, եւ ոչ թէ ելմտական նախարարը: Երբ խօսք առաւ, ջերմապէս ծափահարուեցաւ արմատականներուն եւ ընկերվարականներուն, բայց ոչ համայնավարներուն կողմէ: Վարչապետը դիտել տուաւ թէ քաղաքականութեան մասին չէ որ պիտի խօսի, այլ խորհրդարանին միաձայն հաւանութիւնը պիտի խնդրէ, թեթեւցնելու համար գանձային տագնապը: Այս առթիւ նորէն յիշեցուց թէ յեղափոխական ծրագիրներ չէ որ կը հետապնդէ, այլ պարզապէս կը գործադրէ Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը, որ կրնայ փոխուիլ միայն բաղկացուցիչ կուսակցութեանց քուէներով: Ու չնշտեց թէ իր նոր քաղաքականութիւնը նախորդին շրջումը չէ, այլ տրամաբանական հետեւանքը ընդդիմադիրներու քաղաքականութեան:

Այս ակնարկը տեղի տուաւ բուռն ընդմիջումներու, եւ վարչապետը հարկադրուեցաւ կանգ առնել, որպէսզի աղմուկը դադրի:

Ընդդիմադիրները մասնաւորապէս կը պնդէին որ փոխառութիւնը իբրեւ յատկացուի ազգային պաշտպանութեան եւ ոչ թէ կառավարութեան միւս պէտքերուն: Այս առաջարկութեամբ, պահանջեցին որ խորհրդարանական յանձնախումբ մը կազմուի, բայց կառավարութեան բուռն բողոքներուն վրայ, ժողովը մերժեց 228ի դէմ 368 ձայնով:

Փոխառութեան պայմանները նորէն գաղտնի պահուեցան, բայց, համաձայն օրէնքին տրամադրութեանց, տոկոսը պիտի չնշանակուի, չրջարբերութիւնը պիտի ըլլայ պարբերական մասնավճարներով, մինչեւ որ ազգ. պաշտպանութեան պէտքերը ճարուին:

Ընդհանուր լաւատեսութիւն կը տիրէ փոխառութեան յաջողութեան մասին:

Ի՞նչպէս պիտի գործադրուի հսկողութիւնը Սպանիոյ վրայ

Ինչպէս հաղորդած էինք, մարտ 13էն սկսեալ պիտի գործադրուի միջազգային հսկողութիւնը Սպանիոյ վրայ, ծովէն թէ ցամաքէն: Ծրագիրը բաժնուած է երեք շրջաններու: Առաջինը պիտի սկսի երբ բարձր պաշտօնէութեան անդամները նշանակուին եւ իրենց պաշտօնատեղիները երթան: Այս պաշտօնատարները անմիջապէս անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնեն իրենց պաշտօնին կատարման համար: Երկրորդ շրջանը պիտի սկսի երբ ստորադաս պաշտօնեաներու բաւարար թիւ մը արձանագրուի եւ անոնք իրենց պաշտօնատեղիները երթան: Գ. շրջանը պիտի սկսի երբ բոլոր պաշտօնեաները արձանագրուած եւ ղրկուած ըլլան. Գլխաւոր վարիչները իրաւունք պիտի ունենան աւելցնելու իրենց պաշտօնեաները, եթէ յարմար գտնեն:

Առ այժմ կը նախատեսուի 130 քննիչ Ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխին համար, հինգ հոգի՝ Ճիպրալթարի համար եւ 550 հոգի՝ ծովային հետազօտութեան համար:

Ծրագրին գործադրութեան ծախքը կը հաշուէն 834,000 անգլ. ոսկի մէկ տարուան համար: Այս գումարը պիտի մատակարարէ միջազգային գիւան մը, որ կազմուած է արդէն Լոնտոնի մէջ: Թէեւ հսկողութեան ծրագիրը ընդունուած...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՂԱԳՍ ԹՐՔԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ

Տարիներէ ի վեր կապար կը տեղայ այս ճակատին վրայ, այս ախտին դէմ .

Եւ սակայն... կայուածը կը քալէ : Թրքախօսութիւնը ոչ միայն կը շարունակուի, այլեւ կը զարգանայ, փոխանցուելով սերունդէ սերունդ :

Դեռ անցեալ,— արդարացումներ ալ կը գտնէ, իբրեւ անխուսափելի չարիք:

Վերջերս այդպիսի բարեմիտ պաշտպանողական մը կարդացի «Ազդակ»ի մէջ (3 մարտ):

Յօդուածագիրը ոչ հասուն եւ բարեկիրթ մարդ մը կ'երեւայ, պատասխանելով թուրքերէն քարոզներու առթիւ եղած դիտողութեանց, կը յայտարարէ. (կ'ամփոփեմ հիմնական մասերը). —

1. «Թրքախօսութիւնը մեր մէջ մտած է աստիճանաբար եւ երկար ժամանակի ընթացքին, հետեւաբար չի կրնար դուրս ելլել անմիջապէս եւ մէկ օրէն միւսը»:

2. « Հայախօսութիւնը տարածելու գործը կ'իյնայ մեր դպրոցներուն, եւ ոչ թէ եկեղեցիներուն: Եկեղեցին կրօնական հաստատութիւն մըն է իր խսկական կոչումն է հոգեւոր սնունդ ջամբել եւ ոչ թէ լեզու սորվեցնել»:

3. «Հայախօս համայնքներուն պէտք է հայերէն քարոզուի, թրքախօս համայնքներու ալ՝ թուրքերէն: Պէտք է *Թուրքը* գանազանենք *Թուրքերէնէն*: Թուրքին աքսորներուն մէջ ի՞նչ յանցանք ունի թուրքերէնը: Ուրֆայի եւ Հայաստանի կողմերը շատ Թուրքեր եւ Քիւրտեր հայերէն կը խօսին, անոնք նուա՞զ ներագործ են հայերէն խօսելնուն համար »:

4. « Շաբաթը կէս ժամ թուրքերէն քարոզ մը չի վնասեր մեր հայախօսութեան: Ի՞նչ օգուտ ունի կիրակէ կիրակի կէս ժամ հայերէն քարոզել կամ հայերէն քարոզ մտիկ ընել, երբ ամբողջ շաբթուան ընթացքին թուրքերէն կը խօսուի տուներու, սրճարաններու եւ շուկայի մէջ »:

5. «Շաբաթը անգամ մը՝ այն ալ կէս ժամ թուրքերէն քարոզ մը հայերէնի փոխելով եթէ կ'ուզենք վրէժ լուծել Թուրքերէն, առով վրէժ չի լուծուիր, եւ ատոր համար չարժեր իր հոգեւոր մխիթարութենէն զրկել մեր թրքախօս սերունդը, որ անցնելու վրայ է արդէն »:

Ի վերջոյ յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ «համատարած հայախօսութիւնը միայն ազատ ու անկախ Հայաստանի մէջ կարելի է»: Իսկ մինչեւ այդ՝ հարկադրուած ենք տեղական լեզուն գործածել, երէկ՝ թուրքերէն, այսօր՝ արաբերէն, անգլերէն եւն.:

Ի՞նչ մեղք պահեմ, խելքս չպառկեցաւ այս չփնդաւնքին :

Ինչ որ թրքախօսութիւն կը կոչենք այսօր, շատ քիչերուն համար կամքէ անկախ սովորութիւն մըն է:

Բուն չարիքը, աններելին եւ անճառելին այն է որ, երէկուան բանին այսօր տունէ տուն, սրահէ սրահ, փողոցէ փողոց, թաղէ թաղ, գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք, երկրէ երկիր կը փոխանցուի ինչպէս համաճարակ մը: Ամբողջ բազմութիւններ իրար կը վարակեն ինքնաբերաբար,— ծուլութեամբ, անհոգութեամբ, սովորամոլութեամբ եւ աններելի յամառութեամբ:

Եւ այս անպատիւ ճամբուն վրայ, այո, մեր կրօնականներն ալ, տեր-տէր, պատուելի կամ ժողովրդապետ, պակաս կը յրացնեն իրենց թուրքերէն արարողութիւններով ու քարոզներով, որոնք բերնէ բերան աւանդի մը պէս փոխադրուած են մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա

Հաւատացեալները չե՞ն հասկնար: Հապա ինչպէ՞ս կը հասկնան գրաբար շարականները :

Բայց աւելի լաւ չէ՞ որ բան մը պակաս հասկնան Աբրահամու եւ Իսահակայ պատմութենէն, «կլիւզէլ տիլյաբ»էն եւ մնացեալէն, իսկ բան մը, բան մը աւելի սորվին՝ իրենց լեզուէն եւ հայ ժողովուրդի Ս Գիրքէն, պատմութենէն ու աշխարհագրութենէն:

ՎԱՀԷ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տարագիրներու զինուորագրութեան մասին

Պ. Անրի Թասօ, Մարսէյլի քաղաքապետ-երեսփոխանը, պատերազմական նախարարութենէն տեղեկութիւններ խնդրած ըլլալով տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան մասին, ի գիմաց նախարարին նամակ մը ստացած է դիւանապետէն, որ կը հաստատէ մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները : Այսպէս.—

1. Անոնք որ Ֆրանսա կը բնակին եւ չեն կրնար ոև է հպատակութիւն ապացուցանել եւ իրենց տարիքով կը պատկանին 1924ի եւ յաջորդ դասերուն, պարտաւոր են արձանագրուիլ զինուորագրութեան ցանկերուն մէջ, ճիշդ ինչպէս Ֆրանսացիները :

2. Անոնք որ իրենց տարիքով կը պատկանին 1924 - 1935 Ա. դասին, ենթակայ չեն ոև է գործօն ծառայութեան: Անոնք որ կը պատկանին 1936 հոկտեմբերին դրօշի տակ առնուած դասին, բանակին մէջ պիտի տեղաւորուին 1937 հոկտ.ին եւ ենթակայ են մէկ տարի ծառայութեան: Անոնք որ յետագայ դասերուն կը պատկանին, դրօշի տակ պիտի առնուին ճիշդ այնպէս ինչպէս իրենց տարեկից Ֆրանսացիները :

3. Բ. հատուածին մէջ յիշուած անձերը պահեստի բանակին մէջ ենթակայ են այն միեւնոյն պարտաւորութեանց ինչպէս իրենց տարեկից Ֆրանսացիները:

4. Այն երիտասարդները որ գործօն ծառայութեան ենթակայ են, սկզբունքով պիտի տեղաւորուին Ֆրանսայի եւ հիւսիսային Ափրիկէի զօրամասերուն մէջ, նոյն պայմաններով ինչպէս Ֆրանսացի երիտասարդները :

5. Զանազան առաւելութիւններ պիտի ընծայուին այն երիտասարդներուն որ կատարած են իրենց գործօն ծառայութիւնը: ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԲՈԼՈՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՁԵՌՔ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻՆ, ՓՈՒԹԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՈՆՑ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, եւ, գործօն ծառայութենէն վերջը, դիւրութիւններ պիտի տրուին անոնց, իրենց աշխատանքի տոմսը ստանալու համար:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի զինուորագրութեան գրասենեակները եւ միւս բոլոր տեղեկատու օրկանները կարենան շահակիցներուն հաղորդել այն զինուորական պարտաւորութիւնները որոնց ենթակայ են եւ այն առաւելութիւնները զորս կրնան վայելել :

1,100,000 ոսկի Եգիպտոսի բանակին համար

Եգիպտական կառավարութիւնը 1,100,000 ոսկի քուէարկեց, իբրեւ առաջին մասնավճար բանակին վերակազմութեան համար, համաձայն անգլիական պատուիրակութեան տեղեկագրին, որ ամբողջ ծախքը կը նախատեսէ 6 միլիոն ոսկի. Այս մասնավճարով պիտի հոգացուին զինուորական վարժարաններու, օդանաւային կազմակերպութեան եւ մեքենաշարժ փոխադրութեան նախնական ծախքերը: Անգլիական բանակը թեթեւ հրասայլերու, թնդանօթներու եւ մեքենաշարժ փոխադրութեան ցուցադրութիւն մը կը կատարէ Գահիրէի մէջ՝ որպէսզի Եգիպտոսի բանակին մասնագէտները կարենան որոշել թէ որոնք աւելի կը յարմարին եգիպտական բանակին :

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ

ԽՄԲ.— Բարեգործականի կեդր. Գրասենեակը վերջերս իր պաշտօնական զեկոյցներուն հետ, մամուլին հաղորդած էր «Հ. Յ. Դ.Կ. Կոմիտէի» մը շրջաբերականը, առանց յայտնելու ոչ վայրը, ոչ ալ թուականը: Այդ «շրջաբերականը» տակաւին շրջան կ'ընէ ռամկավար եւ ուրիշ նպաստընկալ կամ հակադաշնակցական թերթերու մէջ:

Սպասելով ամբողջական լուսաբանութեան, առ այժմ Հայրենիքէն կ'արտատպենք հետեւեալ խմբագրականը, գրուած՝ նոյն առթիւ:

Ոչ մէկ ատեն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հանրութենէն ծածկած է իր վերաբերումը դէպի Բարեգործականը, այլ բիւրաւոր անգամներ հրապարակով խօսած, քննադատած է այդ կազմակերպութեան վարած նեղմիտ կուսակցական ու յաճախ ազգավնաս քաղաքականութիւնը, միշտ ալ հիմնուելով անհերքելի փաստերու վրայ:

Տարիներ շարունակ մենք ըսած ենք՝

Ա) Որ Բարեգործականը ժողովրդական ու ժողովրդավար կազմակերպութիւն մը չէ.

Բ) Որ Բարեգործականի մէջ անդամներու մեծամասնութիւնը, շնորհիւ կանոնագրի դրած սահմանափակումներուն, կոչուած է միայն դրամ տալու, բայց ոչ երբեք որ եւ է վճռական ձայն ունենալու:

Գ) Որ Բարեգործականի մէջ բոյն են դրած խումբ մը ազաներ կամ «ազգային ջոջեր», որոնք իրենց կամ իրենց բարեկամներուն համար ապրուստի միջոց դարձնելով անոր դանձը՝ իրենց ուզած ձեւով տնօրէնի կը տանին այդ կազմակերպութեան գործերը այնպէս ինչպէս իրենց անձնական խանութին գործերը պիտի տանէին.

Դ) Որ Բարեգործականի վարիչ Վ. Մալէզեանը Փրանսական Նախարարէ մըն ալ աւելի ռոճիկ կ'առնէ, ինչպէս եւ Բարեգործականի միւս գործիչները կը վարձատրուին աւելի, քան անհրաժեշտ ու ներելի է բարեսիրական հաստատութեան մը պաշտօնեաներուն.

Ե) Որ Բարեգործականի վարիչ ազաները չեն գոհանար սոսկ բարեգործութեամբ, այլ քաղաքական եւ նոյն իսկ կուսակցական տարամերժ նպատակներ կը հետապնդեն, չքաշուելով ուղղակի թէ անուղղակի կերպով մասնակցելու կուսակցական պառակտիչ վէճերու եւ պայքարներու.

Զ) Որ, վերջապէս, Բարեգործականը, իր գլուխ կանգնած յետադէմ ու նեղմիտ ազաներուն ճնշման տակ, դարձած է ազատատենչ հայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարող կազմակերպութիւն մը, որ բարեսիրական հաստատութեան մը դիմակ հագած՝ փաստօրէն ռամկավար կամ համայնավար կուսակցութիւններէն շատ ալ տարբեր դեր մը չունի հայ իրականութեան մէջ եւ թէ բարոյապէս ու թէ մանաւանդ նիւթապէս զօրավիգ կը հանդիսանայ անոնց պառակտիչ, ազգավնաս պայքարներուն

Ասոնք իրողութիւններ են, զորս չեն կրցած երբեք հերքել մեր հակառակորդները

×

Դեռ անցեալ տարի էր որ Բարեգործականի երիտասարդ գործիչներէն մէկը, զզուելով իր տեսածներէն հրապարակ եկաւ ծանր մերկացումներով, որոնք կը հաստատէին դաշնակցական մամուլի ըսածները:

Ոչ ոք կրցաւ, օրինակ, ժխտել որ Բարեգործականը համայնավարական փրոփականտ մղող գործիչ մը կը պահէր Ամերիկայի մէջ յանձին բոլշեւիկ Գ. Սելեանի:

Ոչ ոք կրցաւ ժխտել որ Բարեգործականը բարեսիրական կազմակերպութեան մը վայել ձեւով ինքզինքը չպահեց տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած կուսակցական սանձարձակ պայքարներու առեն; չէզոք դիրք չբռնեց, այլ անցաւ հակադաշնակցական «միացեալ» խառնիճաղանճին կողմը եւ մասնակցեցաւ անոր պոյքոթ շարժումին ընդդէմ Դաշնակցութեան.

Ոչ ոք կրցաւ ժխտել, որ Բարեգործականը հայ կրթական գործի մէջ ալ չի վարեր հակադաշնակցական յատուկ քաղաքականութիւն մը՝ մասնաւոր հալածանքի ենթարկելով բոլոր այն ուսուցիչները, որոնք համակիր են Դաշնակցութեան կամ անոր գաղափարներուն

Ոչ ոք կրցաւ վերջապէս ժխտել, որ Բարեգործականի բոլոր պաշտօնները կը յանձնուին յատկապէս հակադաշնակցական մոլուցքով բռնուած անհատներու միայն, Մալէզեաններէն սկսած մինչեւ Քիւրքճեանները:

Ո՞վ կրնայ ուրանալ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարիներ շարունակ եւ յամառ կերպով աշխատած է մղել Բարեգործականը դառնալու ժողովրդական, ժողովրդավար եւ իրապէս անկուսակցական ու համազգային բարեսիրական կազմակերպութիւն մը, փոխանակ ըլլալու ռամկավարներու [illegible]

Ո՞վ կրնայ ուրանալ, որ դաշնակցական մամուլը բազմաթիւ անգամներ շինիչ թելադրութիւններ ըրած է այդ ուղղութեամբ եւ ամէն պատրաստակամութիւն ցոյց տուած է օգնելու Բարեգործականին, որպէսզի ան, վերջապէս ըլլայ այն, ինչ որ իր կոչումը կը պահանջէ, այսինքն՝ ամէնուն եւ ոչ միայն ռամկավար ազաներուն Բարեգործականը:

Ո՞վ կրնայ ուրանալ, որ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ Դաշնակցականները տարիներ շարունակ օժանդակած են, գործակցած են Բարեգործականին եւ նոյն իսկ անդամակցած են անոր այն յոյսով, թէ այդ կերպով պիտի կարենան Բարեգործականը դարձնել համազգային բարեսիրական հաստատութիւն մը:

Եւ, սակայն, ի՞նչ եղաւ արդիւնքը: Ոչինչ: Ռամկավարները վախնալով որ իրենց ձեռքին մէջ եղած շահաստանը իրենց ձեռքէն կրնայ դուրս գալ յանկարծ Դաշնակցականներու մասնակցութեան շնորհիւ, փակեցին Բարեգործականի դռները Դաշնակցականներուն եւ համակիրներուն առջեւ, աւելի պինդ սեղմեցին իրենց ձեռքին մէջ իրենց ունեցած պաշտօնները եւ աւելի բուռն կերպով ջանացին շահագործել Բարեգործականի գանձը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ մղած իրենց ազգավնաս պայքարը աւելի յաջողութեամբ առաջ տանելու համար:

Հասկնալի է, որ այս բոլորէն յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուրիշ բան չէր մնար, բայց եթէ վերջնապէս կտրել իր յոյսերը Բարեգործականը բարեփոխելու եւ ամէնուն Բարեգործականը դարձնելու կարելիութեան մասին եւ նկատելով զայն իբր անուղղելի ու անհաշտ հակառակորդ՝ պայքար մղել անոր դէմ, ինչպէս որ ստիպուած է մղել ռամկավար կամ համայնավար խմբակցութեանց դէմ:

×

Այժմ, ինչպէս կ'երեւի, ռամկավարները չափազանց մտահոգուած են Բարեգործականի վիճակով: Անոր եկամուտները տարուէ տարի կը պակսին պահանջուող չափերով եւ հազիւ կը բաւեն պահելու անոր մէջ պաշտօն ունեցող ռամկավար ազաները: Իսկ եթէ այսպէս շարունակուի, հաւանաբար այդ ալ կարելի պիտի չըլլայ ընել:

Սակայն, փոխանակ իրենց ծանր սխալներուն եւ կարճատեսութեան անդրադառնալու, ռամկավարները իրենց ամբողջ զայրոյթը կը թափեն Դաշնակցութեան վրայ, որ իբր թէ «հատուածական շահախնդրութեամբ» կը ձգտի քայքայել Բարեգործականը: Մեծ գիւտ մը ըրողի պէս անոնք Պօսթընի իրենց թերթին մէջ կը հրատարակեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կ. Կոմիտէի մը վերագրուած շրջաբերական մը, առանց սակայն ուղղակի ըսելու թէ ո՞ր շրջանի Կ. Կոմիտէի շրջաբերականն է այդ:

Ճիշդ է, թէ շրջաբերականին մէջ կը յայտնուին մտքեր, զորս ընթերցողը շատ անգամ կարդացած կրնայ ըլլալ դաշնակցական մամուլի զանազան թերթերու մէջ: Այսուհանդերձ իրողութիւն է, որ Ամերիկայի Կ. Կոմիտէն նման շրջաբերական մը հրատարակած չէ երբեք, իսկ ուրիշ շրջաններու մասին ալ կը կասկածինք: Բայց չպիտի զարմանայինք, եթէ ռամկավարները նոյն իսկ յերիւրած ըլլային այդ շրջաբերականը

Սակայն, այդ չէ կարեւորը: Կարեւորը ռամկավար խմբագիրներու այն շնաշխարհիկ տրամաբանութիւնն է, որով միանգամայն ներելի եւ գովելի բան մըն է, որ Բարեգործականը իրենց հետ միասին պոյքոթ ընէ, տարիներով կատաղի, անհաշտ պայքար մղէ Դաշնակցութեան դէմ Քիւրքճեաններու եւ Մալէզեաններու միջոցով, երկպառակութիւն սերմանէ մեր գաղութներու մէջ անդադար եւ ձգտի նոյն իսկ յաւերժացնել այդ երկպառակութիւնը, բայց անթոյլատրելի է, վրդովեցուցիչ, հակազգային բան մըն է, որ Դաշնակցութիւնը ստիպուի վար առնել այդպիսի կազմակերպութեան մը ոչ-բարեսիրական դիմակը եւ պայքար մղել անոր դէմ:

Խնդիրն ունի մէկ երկու ուրիշ ծալքեր եւս, որոնց կ'անդրադառնանք:

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Անցեալ օր նորէն քանի մը տխուր պատկերներ պարզուեցան աչքիս. Բայց մէկուն տեսարանը թոյնի մը պէս ազդեց սրտիս: Նկարագրեմ միայն մէկը, որ գիտեմ դուն ալ ինծի պէս շատ հեգ, ճամբուն վրայ կեցեր ու դիտեր ես յուզուած:

Այն լայն, ծառազարդ պողոտային անկիւնը, ուր առտու եւ իրիկուն թերթերու խուրձ մը անութին կուգան ու կ'անցնին մտածկոտ, հող պզտիկներու խումբ մը աչք կապուկ կը խաղար: Ա՜հ, եթէ գիտնայիր որքան անհոգ էին, որքան անտաշ, որ երբեմն ճամբուն մէջ նետուած քարերուն պէս անզգայ, կը ցցուէին երթեւեկող ինքնաշարժներուն առջեւ:

Ինչ որ ուշադրութիւնս գրաւեց, տեղական լեզուին վարժութեամբ հետ՝ ասոնց սեւ ու գեղեցիկ աչքերն էին:

Հող պատին տակ կը կենամ, աչքերս թերթին: Ինչո՞ւ: Ասոնց շրթնէն բան մը փրցնելու: Եւ յանկարծ այն, ինչ որ կասկած մը արթնցուցած էր կուրծքիս տակ.

[illegible]. *Միհրան*

Երբ արդէն գաղափար մը կազմած հեռանալու կը պատրաստուէի, անդին հասաւ օրիորդ մը ամենաքանչը ծալլած մէկ կողմ դրած, կը պոռար եղբօրն երեսին.

— Ժօժօ, մաման թ'ափէլ…

Այս օրիորդը, որ շատ սահուն հայերէն կը խօսի, այդ պահուն կարծես զզջացած հայ ծնելու, քիթն ու բերանը իրար կը խառնէր:

— Էճուբ, սի թիւ վիէն փա, մաման

Ու պզտիկ Գէորգը հնազանդեցաւ: Կը մօտենամ այս պզտիկներէն մէկուն.

— Անունդ ի՞նչ է:

— Յովհաննէս, բայց մայրիկս Ժան կը կանչէ:

— Ինչո՞ւ հայերէն չես խօսիր

— Մայրիկս պատուիրած է որ տունէն դուրս հայերէն չխօսիմ.

— Հայրի՞կդ ինչ կ'ըսէ:

— Ան Թուրքերէն կը խօսի:

— Իսկ դուն հայերէնը ո՞ւր սորված ես:

— Մօրաքոյրս սորվեցուցած է. Ան հայերէն կը խօսի:

Այս պահուս, սիրելի Վահէ, գլխէս ինչ անցաւ մտքէս. Երկար շատ երկար «ապրիս» մը Յովհաննէսի մօրաքրոջը եւ դառնութեամբ լեցուն խոշոր անէծք մըն ալ իր ծնողքին:

Ու տղան վանդակէն ազատուած թռչնիկի մը պէս, թրթռալով գնաց հեռացաւ: Հազիւ քանի մը վայրկեան, ահա պզտիկը հեւալով, ժպիտը դէմքին վերադարձաւ:

— Այս միւս տղան ալ հայերէն գիտէ, պարոն, բայց չուզեր խօսիլ: Կ'ըսէ թէ լաւ չէ հայերէնը

Ցուցուած շրթները կը շարժին.

— Սուտ է, Յովհաննէս, հայերէնը շատ աղուոր լեզու է, անուշ լեզու է: Տես, ես հայերէն կը խօսիմ: Հայերը պէտք է հայերէն խօսին.

Տղեկը, վարժապետի մը առջեւ կեցող աշակերտին պէս գլուխը կախեց, կարմրեցաւ: Հասկցայ որ կը նեղուի հարցերուս պատասխան գտնելու համար: Թողուցի: Կրկին ցատկելով անկիւնը դարձաւ:

Ահա քեզի ցաւեր, սիրելիս, ցաւե՜ր, որոնք լուրջ եւ անմիջական դարմանի կը կարօտին: Վա՜յ մեզի եթէ ծնողք որ այս ցաւերէն ծնին վէրքեր եւ վէրքերը կոչկոռ կապեն, անդարձ տանելով այս մատղաշ ծիլերը

Որքան լաւ պիտի ըլլա՜ր, սիրելի Վահէ, եթէ իւրաքանչիւր ծնողք բժիշկի մը դերը կատարէր. Եթէ նոյն իսկ օրական մէկ բառ հայերէն սորվեցնենք, արդէն փրկուած կ'ըլլան սփիւռքի բոլոր մանուկները ձուլումի ահաւոր վտանգէն

Ամէն հայ ծնողքի համար նշանաբան մը թող ըլլայ այս:

Գործէ՛ եւ այսօր:

ՊԱՐՄԱՆԻ

Ի ՊԷՏՍ ՃԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— *Ճեպուն մը, եթէ կը հաճիք:*

Համազգայինի օրացոյցը կը թերթատեմ ամէն օր մինչեւ որ տարուան վերջը ձեռքս մնայ բունը՝ իբրեւ խորհրդանշան ազգային գոյութեան յաւիտենականութեան: Զէ՞ որ պիտի ապրի այս ազգը յաւիտեանս ժամանակաց, ինչպէս կը քարոզեն սրբերը: Կը բանադատեմ ինքզինքս, որպէսզի չտարուիմ չյափշտակուիմ … բարի ոգիներէն, մանաւանդ որ գլխուս վերեւ կախուած է Արամի դամոկլեանը:

Կրկնեմ— քանի մը օր առաջ, ըստ սովորութեան, երբ արշալոյսին մթնշաղին Համազգայինը կը թերթատէի, յանկարծ Աւարայրի ճակատամարտէն առաջ Վարդանի խօսած մեծ ճառէն փոքր հատուած մը աչքիս զարկաւ: Համազգայինի օրացոյցը արդարեւ փունջ մըն է ոչ միայն պիտանի գիտելեաց, ինչպէս կ'ըսուէր դասականօրէն, այլ եւ ազգային գրական, պատմական, յեղափոխական յիշատակներու, պատուիրներու, որոնք կրնան մեր ամէնօրեայ կեանքին համար համեմ մը կազմել: Բայց մի՛ վրդովիք, ով դուք իմ աշակերտներս, որ գուցէ կը կասկածիք այս րոպէին, թէ Համազգայինի ի նպաստ քարոզութիւն պիտի ընեմ: Ոչ: Իմ ըրածս ընդօրինակութիւնն է միայն Մեծին Նիցշէի, որ կ'ըսէ թէ որ եւ է լման ճշմարտութիւն քառորդ ճշմարտութիւններէ կը բաղկանայ եւ անոր կը հասնինք ուրեմն համբերութեամբ: Մի վրդովիք, նիւթիս մէջ եմ, քանի որ այդ ճառին հզօր մէկ հատուածը պիտի ներկայացնեմ մեր դասարանին, թոյլտուութեամբ Արամի, որ կ'ախորժի աւելի՝ երբ նոր գրականին մարգին մէջ թարթափիմ միայն. Ան կը ներէ դարձեալ այս անգամ, քանի որ Օրացոյցը շինողները անգամ իրենք իրենց ներած են օրերու տողատակին մէջ … գրաբար խառնել, ուր մնաց որ մեր հեռաւորդները ոչ միայն անոր ճաշակը, այլ եւ ծանօթութիւնը ունին: — Ահա ուրեմն «քանդակագործ» քաջն Եղիշէ, գրիչ ի ձեռին, Արտաշատու դաշտին վրայ. Կորճաքի՞թ թէ արծուեստը (ինչ այս մասին բան մը չըսեր իրեն համար), բայց ամէն պարագայի մէջ, հայ վանականի կայքով, հայ լեռնցիի ծակող աչքով, ահա Եղիշէն կ'ընդօրինակէ Մամիկոնեանի բանախօսութիւնը, կեդրոնական եւ յառաջակողմն Ասիաներու աւանդական խելքն ու քաջութիւնը մարմնացնող հայ Սպարապետին ճառը եւ ընտակայեցէ՛ք դուք հիմա միայն այդ վանական հայ մարտիկ Եղիշէին պէտքկական, ձիգ դէպի Վարդան ճշտուած մինչ միւս կողմէ, թաւեղ, ճարտար ու կը շարժէ մագաղաթին վրայ [illegible] քաջին պողպատէ բառերը:— Բայց ո՜ւֆ, ներողութի՛ւն, սիրելի Արամ կակայովդ … աքացեցիր: [illegible]

Ահա այդ հատուածը, որ պէտք է այսօր խարոյկ մը ըլլայ ձեր ամէնուն համար, զգացումներու սառը հալեցնելու եւ դէպի մեր ազգային խաչայր յառաջնելու Հայկական Ցոյսին ու Ցամառութեան կայծառ: Կակայի հաուած մըն ալ այսիս, Արամէն

Ու կը սկսինք.— Արդ աղաչեմ զձեզ, ով քաջ ընկերակիցք իմ. մանաւանդ զի բազում ի ձէնջ լաւագոյնք եւ քան զիս արութեամբ, եւ [illegible] ըստ հայրենի պատուոյն. Բայց յորժամ ձերով կամօք եւ յօժարութեամբ առաջնորդ եւ զօրագլուխ ձեզ կարգեցէք, հեշտ եւ բաղձալի թուեսցին բանք իմ ի լսելիս մեծամեծաց եւ փոքունց: Մի՛ երկուցեալ զանգիտեսցուք ի բազմութենէ հեթանոսացն, եւ մի՛ յահագին սրոյ առն մահկանացուի զթիկունս դարձուցուք: Զի եթէ տացէ Տէր յաղթութիւն ի ձեռս մեր, սատակեսցուք զզօրութիւն նոցա, զի բարձրասցի կողմն ճշմարտութեան: Եւ եթէ հասեալ իցէ ժամանակ կենաց մերոց սուրբ մահուամբ պատերազմիս, ընկալցուք խնդութեամբ սրտի, բայց միայն յարութիւնս քաջութեան վատութիւն մի՛ խառնեսցուք:

Համակ պիտեցիք, համօրէն անթերի քերականութեամբ, իսկ հայրենի զգացումներու, խանդավառութեան սատակութեան տեսակէտով անմրցելի, նկատի ունենալով նաեւ որ երկար ճառին մէկ հատուածն է այս լոկ: Ու բո՞ւլ թէ 15 դարեր առաջ, հայ սպարապետ մը մարտի դաշտին վրայ սպարդիւն արիութեամբ, անխառն հայրենով սանկ հրաշալի կը խօսի, ու մենք հիմա լորձունք կը թափենք դիւանագէտ, քաղաքագէտ, դեսպան նախարար անուանեալ այս կարգի մարդոց «հռետորական» մարզանքները տեսնելով, անկեղծութենէ եւ ճշմարտութենէ թափո՛ւր: — Բայց մի փրփրիք, կ'աղաչեմ, սիրելի Արամ կը տարուիմ Եղիշէի հոգիէն, ուրիշ առեն սանկ բան ըրա՞ծ էի միթէ Երիտասարդ եղած առեն ալ երբեմն այս տեսակ մարզանքով կը ջանայի սիրցնել հայ լեզուն, հայ պատմութիւնը վաճառականներու, ժեծատուններու զաւակներուն, եւ արդիւնքն ալ կը տեսնէի

Եթէ կը հաճիք, նախ [illegible] դարձնենք այս մեծաքանչ հատուածը հեթանոսին, քրիստոնեային, արուին, էգին, Հրեային եւ համայնավարին.—

Ապաշանք մը ունիմ ձեզի, ով իմ [illegible]

ԿՈՎԿԱՍԸ ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

Աւելի այն պատճառով, որ Հայերը ամէնէն հողազուրկ ժողովուրդն են Կովկասի մէջ: Ոչ մէկը այնքան շահագրգռուած պէտք է ըլլայ համադաշնակցութեան ստեղծումով, ինչքան անոնք: Համադաշնակցութիւնը օգտակար կ'ըլլայ անոնց համար այն պատճառաւ որ ամբողջ Կովկասը կը դառնայ ազատ իրենց ձեռներէցութեան համար: Սակայն, ինչպէս կը տեղեկանանք, հողային պահանջներու խնդիրը Հայերու կողմէ չէ սահմանափակուած ակադեմական հանգամանքով: Փարիզի կովկասեան յարանիի առջեւ միայն, Փարիզի հայ գործիչները, յանձին նոյն Ջամալեանի եւ Զօպանեանի, փորձեր են իսկապէս իրագործել Հայերու ցանկութիւնները Կովկասի մէջ: Այդ մասին թերթի մշտական աշխատակից Գ. Դաղստանի իր շահեկան յօդուածով «Կաւկազ» [illegible] թիւի մէջ: Ես հարկադրուած քանի մը խօսք պիտի ըսեմ այդ յօդուածի մասին: Ես վերջնապէս համոզուեցայ թէ հայ ընկերվարական կուսակցութիւնները միշտ եղած են ազգայնական եւ իրենց քաղաքական աշխատանքներու ժամանակ գտած են միաժամանակ հնարաւորութիւն աշխատելու ռուսական ընկերվ. կուսակցութիւններու, հաւասարապէս նաեւ ռուսական ցարական կառավարութեան հետ: Ներկայիս, երեւան կուգայ թէ անոնք կը ձգտէին լեզու գտնել նաեւ բոլշեւիկներու հետ: Գ. Դաղստանի կը ծանօթացնէ մեզ հայ համայնավար կուսակցութեան քարտուղար Ամատունիի զեկոյցը, որ կը հաստատէ թէ Դաշնակները եղած են «գործակալները ռուսական միապետութեան եւ համաշխարհային աշխարհակալութեան»: Յօսքը ինչպէս կ'երեւի կը վերաբերի Դաշնակներու այն դերին զոր կատարած են քանի մը ատենեակ տարիներու ընթացքին եւ մեծ պատերազմին, Թուրքիոյ մէջ, որոնց մասին խօսեցանք նախորդ յօդուածներու մէջ: Նոյն Ամատունին կը հաստատէ, որ Փարիզէն Երեւան գացած է յայտնի հայ գործիչ եւ բանաստեղծ Զօպանեան, վարած է բանակցութիւններ Խանջեանի հետ եւ ի միջի այլոց Գ. Ջամալեանի անունէն յայտնած է, որ «Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը կեցած է միայն (Թ. Եչ.) *գաղափարական պայքարի գետնի վրայ խորհ. իշխանութեան հանդէպ»:*

Գ. Դաղստանիի տուած փաստերէն այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ Դաշնակները ընդհանուր առումով գրեթէ գոհ են խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան քաղաքականութենէն: Գ. Զօպանեանի կարծիքով մեծ համակրանք եւ ընդունելութիւն կը գտնէր եթէ անոնք (հայ համայնավարները խմբ.*) յաջողէին Մոսկուայի մէջ քննութեան ենթարկել անդրկովկասեան հանրապետութեանց սահմաններու խնդիրը ի շահ Հայաստանի. Եթէ հաւատալու ըլլանք Ամատունիի զեկոյցին այն տեղեկութիւնները զորս կը յիշէ Տաղստանի եւ այն ինչ որ մեզի զեկոյց Գ. Ջամալեան, իր պայմանը (Հայերու գործակցութիւնը կովկասեան ժողովուրդներու հետ) հաւանական կը դառնայ իր յարաբերութիւնները խորհ. Հայաստանի կառավարութեան հետ:*

Եթէ ճիշդ է այն բոլորը, ինչ որ Գ. Տաղստանի կը յայտնէ մեզի, քաղելով խորհ. աղբիւրներէ, մեզի կը մնայ հաստատել Դաշնակներու մէկ նոր անյաջողութիւնը, իրենց ծրագրի պզտիկ ցանկութիւնները (Անդրկովկասի շրջանակներու մէջ) գլուխ հանել նորէն Ռուսաստանի օժանդակութեան դիմելով, թէեւ այս անգամ կարմիր: Շատ տխուր փաստ է այս: Այս «դիւանագիտական» աշխատանքին ողբերգութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որ այդ բոլորը կ'ընեն Հայերու դրացիներու կռնակէն եւ անոնց դէմ:

Քանի երրորդ անգամն է որ առիթ կ'ունենանք անկեղծօրէն ցաւելով Հայերու համար, դատապարտելու այն մեթոտները զորս Դաշնակները կիրառած են ցարդ եւ որոնք հայ ժողովուրդը տարած են դէպի կորուստ: Կը թուէր թէ այս քաղաքականութեան տխուր հետեւանքները պիտի հարկադրէին զիրենք մտածել հին գործելակերպի փոփոխութեան մասին: Սակայն ոչ, Դաշնակները կը շարունակեն քալել իրենց հին ճամբով: Ամատունիի զեկոյցը գեղեցիկ վկայութիւն մը կուտայ այդ մասին: Այս գործը ինչպէս եւ Դաշնակներու նախկին գործերը վիժեցան. Ոչ, մինչեւ վերջնական հրաժարումը դրացիներու հանդէպ թշնամական քաղաքականութենէն, անոնց հրաժարելու օգտագործել հայկական [illegible] ձգտումներու (ընդգ. հեղ.) համար Կովկասի թշնամի տարրերը, դժուար թէ Հայերը յաջողին լուծել իրենց խնդիրը:

Գ.Գ. Զօպանեանի եւ Ջամալեանի հայեացքները, մեր գլուխներու վրայով պէտք չէ ուղղուին Ստալիններու եւ Վորոշիլովներու, բայց մեր եւ միայն մեր կովկասեան ժողովուրդներու վրայ: Միայն յենելով մեր եղբայրութեան, Հայերը կրնան ազատիլ, պահպանել եւ ուժեղցնել հայ ազգի օրօրանը:

Անիմաստ է խօսիլ Թուրքիոյ թշնամութեան մասին. Ռուսաստանը ոչ հիմա, ոչ ապագային վրէժ չի լուծեր Հայերու համար, ինչքան ալ Հայերը հակում չունենան դէպի Ռուսաստանը: Եթէ Ռուսաստանը մտածէ իսկ Պոլիսը գրաւելու մասին, պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ աշխարհի մէջ կը գտնուին նոր Պիքընսֆիլտներ եւ եթէ հարկը պահանջէ, անոնք նորէն պատնէշ կը ստեղծեն Վոսփորի ափերուն վրայ:

Մենք կը հրաւիրենք կովկասեան Հայերը հրաժարիլ վրէժի քաղաքականութենէն իրենց սահմանի այն կողմի եղբայրներուն համար:

Անհրաժեշտ է վերադառնալ Կովկաս եւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու հետ ընել Կովկասի եւ Հայերու համար այն ինչ որ հնարաւոր է, այսինքն Կովկասի ազատութիւնն ու անկախութիւնը Այդպիսի դիրքը Հայերու, որ վստահութիւն պիտի ներշնչէ դրացիներուն, անպայման կը բանար նոր հորիզոններ, նոր հեռանկարներ ընդհանուր համաձայնութեամբ կարգադրելու Հայերու եւ ընդհանրապէս Կովկասի համար շատ կենսական խնդիրներ.

Մենք չենք կրնար լռութեամբ անցնիլ Գ. Ջամալեանի կողմէ դրուած երրորդ հարցի վրայէն: Այս խնդիրը յաճախ շեշտակի դրած են ինծի Հայերը: «Մենք պատրա՞ստ ենք պաշտպանելու կովկասեան համադաշնակցութեան սահմանները, ինչպէս հիւսիսէն նոյնպէս հարաւէն»

Ինչպէս կ'երեւայ Հայերը կը շարունակեն տակաւին աւելի հաւատալ Ռուսաստանին, որ զիրենք խաբեց անօրինակ եղանակով մը, քան Կովկասի ժողովուրդներուն Մինչդեռ այդպիսի անվստահութեան հիմերը ոչ մեր անցեալին եւ ոչ մեր ներկայի պատմութեան մէջ գոյութիւն ունին: Դաշնակներու ամբողջ քաղաքականութիւնը կուտայ աւելի շատ տուեալներ նմանօրինակ կասկածներու, այսուհանդերձ ահա քանի մը տարի է Հայերը չէ որ մեզ կը հրաւիրեն Համադաշնակցութեան, այլ մենք, առանց յոգնելու կը կանչենք զիրենք միասին կազմելու ընդհանուր տունը: Այս հանգամանքը շատ կարեւոր է եւ անհրաժեշտ է յիշել: Կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ, ուր մենք կը հրաւիրենք Հայերը կը պատկերացնենք իբրեւ պետութիւն եւ ինքնիշխան հասկնալի է, որ այդ համադաշնակցութիւնը կ'ունենայ իր սահմանները եւ հիւսիսի եւ հարաւի վրայ: Եթէ համադաշնակցութիւնը ենթարկուի յարձակման հիւսիսի կողմէ եւ լեռնցիները հիւսիսի սահմաններու պաշտպանութեան մէջ մնան մինակ, այդ համադաշնակցութիւն չ'ըլլար: Հաւասարապէս եթէ Թուրքիան կամ Իրանը զորս մենք կը նկատենք բնական դաշնակիցներ մեր ազատագրական պատերազմի ժամանակ, եւ որոնք բաւական հարուածներ ստացած են նոյն հիւսիսէն, յանկարծ յարձակին համադաշնակցութեան վրայ, մենք նոյն եռանդով կը պաշտպանենք մեր սահմանները հարաւի վրայ, ինչպէս հիւսիսի մէջ կը

[illegible] սահմաններու մէջ [illegible]ցանք պարզաբանել Հայկական հարցը: Խիստ առարկայօրէն ջանացինք քննութեան ենթարկել հայկական պահանջները՝ առաջադրուած Գ. Ջամալեանի կողմէ: Զգացինք որեւէ [illegible] կէտ: Մեր դիրքը պարզ է եւ յստակ Կովկասեան Հայերու համար բաց են մեզ հետ գործակցելու դռները

(Վերջ)

ԽՄԲ.— Այս յօդուածաշարքին պիտի անդրադառնանք առանձին:

գինակիցները, մանաւանդ որ ձեզմէ շատերը դուք ինձմէ աւելի քաջ էք եւ ատաջինի եւ սատրիճանով ալ բարձր՝ հայրենական - ժառանգական ձեր ... Համեմատ: Բայց քանի որ ձեր դիրքին կամքովը գիս ձեզի առաջնորդ ըմար կամքովը կարգեցիք, թող իմ եւ հրամանատար կարգեցիք, թող իմ խօսքերս հաճելի եւ ախորժալուր ըլ - լան ձեզերուն, ինչպէս նաեւ փոքրե - րուն ականջին: Զվախնանք, չտարտա - փինք հեթանոսներուն չատութենէն, եւ ոչ ալ կռնակ դարձնենք ու փախ - չինք նոյն իսկ եթէ ահագին ըլլայ մեր թշնամին սուրը, գիտցէք թէ ան ալ մեզի պէս պարզ մահկանացու մըն է. եթէ Տէրը յաղթութիւնը մեր ձեռքը տայ՝ պիտի փճացնենք մեր թշնամի - ներուն ոյժը, որպէսզի ճշմարտու - թիւնը՝ որ մեր կողմն է՝ բարձր դը - րուի կլլէ. Բայց եթէ ճակատագիրը վճռած է որ մենք պիտի մեռնինք այս սուրբ պատերազմին մէջ, ընդունինք մահը արտաքին ուրախութեամբ, միայն թէ մեր քաջութեան գործերուն մէջ վատութիւն չխառնենք: (Հատա - նաշար ակնարկութիւն Վասակին եւ միւս կարգի մատնիչներուն կամ ու - րացողներուն):

Կը զգամ թէ մեր հետեւորդները խանդավառուեցան, մանաւանդ վե - րակոչելով ժամանակը եւ պարագաներ, որոնց մէջ խօսեցաւ եւ գործեց հայ սպարապետը, ճենաղն Մամգու - նի հայապատուասա զարմէն օգնուչե - լին Վարդան: Քանի՞նե՛ր պիտի փախ - քէին ուննալ ամբողջական բնագիրը հայրենասէր բանախօսութեան, զոր այնքան ճշգրիտ նմանագրած է Պլ - պուլն Աւարայրի: Քանինե՛ր բաւական պիտի համարին իրենց հայրենի հնա - ւանդ փառքը եւ ապագայ ակնկալու - թիւնը նորափթիթ ուռճացումին հին կոճղին, եւ պիտի արտասուեն այն անտարբերութեան վրայ, որով հիմա տոգորուած են բազմաթիւ հայանուն ծնողքներ, իրենց զաւակները օտարե - րելով լեզուով, արիւնով եւ մտամբ ... նորին:

Սիրելի Արադ, Եղիշէի այս ներշն - չումին չիւթութեան տակ ի՞նչպէս կը ըսնգէք որ ... քերականութիւն ըսեմ եւ ... բանասիրութիւն խառնեմ, Ե - ղիշէն հայ գիտակցութեան ընդերքէն խլելով տանիլ 100—150 տարիներ ան - դին, Շնորհալիին «նորահրաշին» ա - ղարտելով: Ներէ՛, կը վերսկսինք

ՏԱՐԱԶ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ
ՀՌՈՎՄԷԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՆՏՈՆ.— Հռոմի մէջ Del Impero, պողոտային վրայ, Մուսոլինին հաս - տատել տուաւ կրանիթէ հսկայ սի - դան մը որուն վրայ քանդակուած է նախկին հռոմէական կայսրութեան քարտէսը, այնպէս ինչպէս որ էր իր փառքի բարձրութեան ատեն, Տրա - յիանոս կայսեր օրով:

Այս քարտէսը կ'երկարի բրիտանա - կան կղզիներէն մինչեւ Կովկաս եւ կը ներկայացնէ Միջերկրականի աւազա - նը որուն չորս բոլորը հաստատուած էր հռոմէական կայսրութիւնը: Այս պատկերը անշուշտ գետեղուած չէ մի - այն փառքի յիշատակ մը վերակենդա - նացնելու համար: «Առաջնորդ»ը կը ձգտի վերակազմել նոյն կայսրութիւ - նը իր պատմական մեծութեան մէջ: Բայց Հռոմը մէկ օրէն չէ շինուած, եւ ոչ ալ Տրայիանոսի կայսրութիւ - նը մէկ դարէն: Պէտք եղած է օգտա - գործել բազմաթիւ սերունդներու ան - խոնջ աշխատանքը եւ համբերատար կամքը: Դարեր եղան երբ այս ձեռ - նարկը կրեց անյաջողութիւններ, նոյն իսկ աղէտներ, մինչեւ այն օրը երբ Հռոմայեցիները հասկցան զօրաւոր նաւատորմի մը պէտքը եւ շինեցին: Այդ պահէն է միայն որ Միջերկրա - կանը դարձաւ «ներքին ծով» եւ կայ - րութիւնը եղաւ հզօրագոյն:

Նախկին հռոմէական կայսրութենէն այսօրուան Հռոմը արդէն ապահոված է քանի մը կտորներ, Եթովպիան, Տը - րիպոլիտ, Ալպանիան, Հռոդոսը:

Ան իր աչքերը դարձուցած է փոքր ասիական նահանգներուն, ափրիկեան Թունուզին, որմէ հեռու չէ նախկին Կարթագինէն: Եւ Զօր. Ֆրանքոյի ընծայած իր աջակցութիւնը ուրիշ բանի համար չէ, եթէ ոչ Սպանիան ձգել իր թեւարկութեան տակ: Սա վերջին չարաթներու, մանաւանդ Իտալիոյ ուշադրութիւնը կեդրոնա - ցած է սա «ներքին ծովուն» վրայ (Միջերկրական, կամ Եւրոպայի մէջ ազատ ձգելով իր գործակիցը՝ Գերմանիան: Սակայն եթէ Տրայիա - նոսի կայսրութիւնը իր ծաւալումին մէջ գործ ունեցաւ իրմէ ամէն տեսա - կէտով տկար ժողովուրդներու հետ, այսօրուան Իտալիան իր ծաւալման ձգտումներուն մէջ կը հանդիպի ու - րիշ ազդակի մը, ուրիշ կայսրութեան մը որուն զօրութիւնը կը գլէ կ'անցնի նոյն իսկ Տրայիանոսի կայսրու - թեան ուժը:

Անգլիական հսկայ իր կայսրութիւ - նը, Ֆրանսական հանրապետական կայսրութեան հետ ցրուած են Միջեր - կրականի մէջ եւ կը խափանեն Հռոմի կայսերական ճամբան: Ասոնք հար - թելու համար անհրաժեշտ են մեծա - գումար դրամ եւ մարդկային զոհեր: Այս է պատճառը որ այսօր Մուսոլինի թէ մին եւ թէ միւսը ձեռք ձգելու հա - մար կը հաստատէ արտակարգ օրէն - ներ, «յեղափոխական կոչուելու ար - ժանի»: Ոչ միայն ամէն կերպով կը ջանայ ծնունդները շատցնել, այլ եւ կը սպառնայ դրաւել բնտանեկան հարստութիւնները, եթէ այդ ընտա - նիքները չունին բաւականաչափ զա - ւակներ: Արդէն այս կերպով նոր Հռոմը կը մտնէ նոր ճամբու մը մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՒՐԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

— o —

ՎԱՌՆԱ.— Մեր գաղութին ազգա - յին կեանքը որ երկար տարիներ փո - թորկալից վիճակ մը կը ներկայացնէր այսօր հանդարտ է:

Առաջին՝ ամէն ոք կամ հոտանք պարզապէս յոգնած է, մանաւանդ նը - կատի ունենալով որ կուսակցական անտեղի մրցումները ոչ մէկ ճակա - տի վրայ չեն կրցած օգտակար գառ - նալ: Ընդհակառակն, յստակօրէն պարզուած է, որ այդ անվերջ կռիւ - ներն ու անհասկացողութիւնները ուղղակի եւ անուղղակի վնասած են ազգային շահերուն, դպրոցին բար - գաւաճման ու յառաջդիմութեան եւ եկեղեցւոյն պայծառութեան

Երկրորդ՝ որ արդի կառավարական օրէնքները եւս բոլորովին փոխուած են: Ժողովրդական ընտրութիւնները տեղի տուած ու դարձած են նշանա - կովի պատկանեալ նախարարութեան կողմէ:

Այո, շուտով պիտի սկսին ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ քաղաքապետական ընտրութիւնները, սակայն ոչ առաջ - ուան պէս:

Ինչպէս յայտնի է, Քիմոն Կէօրկիե - վի գլխաւորութեամբ զինուորական առաջին դահլիճը որ պետական հար - ուածով գրաւեց կառավարութիւնը, իբրեւ անմիջականնպատակ ունէր լու - ծել քաղաքական կուսակցութիւննե - րը, որոնք իրենց վերջին խառն նա - խարարութեան օրով, միշտ ցնցումի մէջ պահած էին Պուլկարիոյ ներքին կեանքը:

Այդ ուղղութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ արդի նախարարութեան կողմէ, եւ կը շարունակուի աւելի ամուր հի - մերու վրայ:

Քաղաքապետ. ընտրութիւնները իբրեւ փորձ պիտի ծառայեն ապագայ երեսփոխանական ընտրութիւննե - րուն:

Իսկ քաղաքապետական ընտրու - թիւնները ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ տեղի պիտի չունենան մէկ օրուան մէջ: Մարտ 7ին այս ձեւի ընտրու - թեան առաջին փորձը կատարուեցաւ Փլէվէնի եւ Սթ. Զակորայի շրջա - նակներու մէջ եւ այսպէս յաջորդա - բար

Կը մնայ գիտնալ թէ այս ընտրու - թիւնները ի՞նչ չափով ընդունելի պի - տի ըլլան ժողովրդի մը կողմէ, որ միշտ սամկամար հակումներ ունեցած է

Եւ մենք 1896ի եւ 1922ին պանդուխ - ծօրէն Պուլկարիա ապաստանած Հա - յերս կը մնանք միշտ երախտապարտ այս ժողովուրդին:

Բ.

ԱՐԱԲ ԵՐԵԽԱՆԵՐՈՒՆ
ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Հրեայ բժիշկ Տօքթ. Նոյէֆ Լէհրի սպանութեան հետեւանքով, Պաղեստինի եւ Երուսաղէմի մէջ ձերբակալուեցան արաբ երեխաներ եւ անուանի ցեղա - պետ մը: Երուսաղէմէն կը հեռագրեն Ն. Ֆ. Փրէսէի թէ դաղտնի արաբա - կան միութիւններ նոր ի նորոյ գոր - ծունէութեան մէջ են

Խորհ. Հայաստան թերթը կը գրէ թէ մարմնակրթական եւ մարզախաղի կոմիտէի նախագահ նշանակուեցաւ Ս. Ցարութիւնեան:

ԿԸ ՄՆ... յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն - թեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՄԱԼԱԹԻԱ

Խորհ. Հայաստան թերթին մէջ կը կարդանք Նոր Մալաթիոյ պատմու - թիւնը

Ամայի էին այս բլուրները: Արեւ - ւէն խանձած, չոր ու քարքարոտ հողերու վրայ կը բուսնէր եավշան, որու անախորժ հոտը քամին կը տա - րածէր Արարատեան դաշտին մէջ: Օ - ձը, այս վայրերուն միակ բնակիչը, ամէն անգամ կը սողար շիկացած քա - րերու վրայով եւ տաքէն թմրած՝ կը պառկէր արեւին տակ:

Տասը տարի առաջ, մարդիկ եկան այստեղ, վեր վար շրջեցան, մտան ձորերը, եւ ըսին.

— Այստեղ կը շինենք մեր բնակա - րանները:

— Այս անապատի՞ն մէջ, հարցու - ցին ոմանք զարմանքով:

— Անապատը կը ծաղկեցնենք:

Ու սկսան փորել: Դժուարութեամբ կը փորէին խոպան գետինը, բայց չընկճուեցան

1927ի աշնան, գորշ բլուրներուն վը - րայ բարձրացան առաջին շէնքերը, որոնք հեռուէն ճերմակ վրաններու տպաւորութիւն կը ձգէին: Այդ շէնքե - րուն կողքին՝ կանանչութիւն եւ ու - ռի.

Անցան տարիներ: Ներգաղթող աշ - խատաւորներու այս աւանը, Նոր Մա - լաթիան, ընդարձակուեցաւ: Այժմ այնտեղ, խճուղիին երկու կողմը, ան - ցորդին կը ժպտին տուներու ճերմակ շարքերը, որոնց մէջ ներկայիս կ'ապ - րին 82 ընտանիք: Երբ գարուն կուգայ, կը ծաղկին տուներու առջեւ գտնուող պարտէզները, դեղձի եւ ծիրանի մա - տաղ ծառերը առատ պտուղ կուտան, բանջարանոցներուն մէջ կ'աճին պղ - պեղը, պամիտ, վարունգը

Աւանն ունի դպրոց, հիւանդանոց, դեղատուն, ակումբ, կոշկակա - րատուն.

Աւանի բնակչութեան մեծ մասը կ'աշխատի հաւաքական գիւղատնտե - սութեան այգեստաններուն մէջ, ու - նին 55 հեկտար այգեստան, որոնց որթատունկերը ամէն ամրան կը ծան - րանան մեղրահիւթով լի ողկոյզնե - րով: Երկաթէ ծածկ՝ ցուցանով կը բանդեն եավշանի արմատները, կը հաւաքեն քարերը, անապատը վերա - ծելով բուրումնաւէտ այգեստանի: վերջին 4 — 5 տարուան ընթացքին տնկուած է 13 հեկտար այգի, որուն 4 հեկտարը անցեալ տարի տուաւ ա - ռաջին բերքը: Խաղողը քաղցր է ու մեծահատիկ: 2 հեկտար տարածու - թեան վրայ անցեալ տարի տնկեցին թթաստան մը, աւելի վար՝ դալար ծիրանիի եւ դեղձենիի պարտէզները: Ցետոյ տնկաստան մը, 10 հեկտար, ուր այս գարնան պիտի տնկուին խա - ղողի նոր վազեր:

Ելեկտրական լոյսով ողողուած գիւ - ղին սրահին մէջ, հաւաքական գիւղա - տնտեսութեան նախագահը կը յայ - տարարէ թէ ամէն անգամ իր աշխա - տած օրերուն համար ոչխարն կը ըս - տանայ 23 րուբլի 16 կոպեկ, (անցեալ տարի 14 րուբլի 50 կոպեկ):

Շատեր տարւոյն մէջ աշխատած են 250 օր, ինչպէս Ցովհ. Էքիզեանը, որ ունի 21 ոչխար, եւ կը մշակէ նաեւ տնամերձ հողամասը: Տարւոյն մէջ ի - րենց աշխատած օրուան համաձայն, մեծ գումար կը ստանան այս տարի Մազմանեան Գեղամոսը, Առոյեան Խաչիկը, Թիւֆէնկճեան Սարգիսը, Ե - ղիկեան Լուսիկը եւ ուրիշներ: Աւանին մէջ, 7 — 8 նորեկներէ զատ, բոլորն ունին ոչխարներ ու կովեր, լեցուն են իրենց մառանները

Ս-Ի ԱՂՈՒԷՍՆԵՐ

Խիստ թանկարժէք մուշտակ ունին «արծաթասեւ» աղուէսները, այդ պատճառով նման աղուէս բուծանելու համար՝ Սեւանի ափին կազմակեր - պուած է ... թիւն մը: Կատարուած նախնական փորձերէն կը տեսնուի, որ «արծա - թասեւ» աղուէսի զարգացման եւ ա - ճումին ձեռնարկը դրական արդիւնք պիտի տայ, որովհետեւ Հայաստանի կարգ մը գաւառներուն, մանաւանդ բար Ախտայի եւ Սեւանի կլիմայական պայմանները չափազանց բարենպաստ են: Կազմակերպուած տնտեսութեան մէջ փորձեր կը կատարուին Հայաս - տանի եւ Քանատայի աղուէսները ցե - ղախառնելու: Այդ ուղղութեամբ կա - տարուած փորձերը, փրոֆ. Ս. Եսաղ - բաշեանի հսկողութեան տակ, հիա - նալի արդիւնք տուին:

Ցեղախառնութեան փորձերէն իբրեւ արդիւնք՝ ծնան աղուէսներ, որոնք հասակով մեծ են, գունեղ, եւ թան - կարժէք մուշտակ ունին, որ կը գնա - հատուի ... բուրլի

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԵՔ ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

— .

Ահթէնքի Հորիզոնը ուշադրութեան կը յանձնէ երեք կարեւոր խնդիրներ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ ... :

— «Հրատապ կերպարանք մը ստա - ցած է հայաբնակ գաղթակայաններու քանդման խնդիրը, Աթէնքի մէջ: Մայրաքաղաքի իշխանութիւնները ո - րոշած են մաքրագործել այդ հիւղակ - ները այս տարի, ամէն գնով: Շատոնց տեղի պիտի ունենար այդ մաքրագոր - ծումը, բայց մինչեւ այսօր, բազմա - թիւ դիմումներու շնորհիւ կարելի ե - ղաւ ապահովել երկու յանգում մը, որ տարիներ տեւեց: Այսօր որոշուած է արդէն վերջին պայմանաժամը Մա - նուէլ... ... Թակայանը մեծ մասով պիտի փլցուի, եւ, գեղագիտական ու ... առողջա - պահական տեսակէտով այնքան այլանդակ վիճակ մը պարզող այդ հիւղակայտը պիտի վերնայ մէջտեղէն.

Անշուշտ, այս կացութեան իբր անմիջական հետեւանք կը ծագի բացը մնալիք գաղթականներու զետեղման խնդիրը: Որովհետեւ կան բազմաթիւ ազգակիցներ, որոնք հող գնելու եւ տուն շինելու, կամ նոյն իսկ վարձքով բնակելու նիւթական ոչ մէկ հնարա - ւորութիւն ունին. Այս պարագան դարձած է արդէն ուշադրութեան առարկան Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վար - չութեան, որ խորհրդակցական լայն ժողովի մը մէջ քննած է ամբողջ խն - դիրը:

Հարիւրաւոր ընտանիքներու զետե - ղումը ի հարկէ դիւրին գործ չէ: Ժո - ղովներով ու խորհրդակցութիւննե - րով ամէն բան չի լմնար: Խնդիր մըն է սակայն, որուն լուծումը ամէն բանէ առաջ, դրամ կը պահանջէ: Չենք գի - տեր, թէ ի վերջոյ ինչպէս պիտի լուծ - ուի այս կնճռոտ հարցը: Ցամենայն դէպս, կը յուսանք, որ Աթէնքի այս Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր կարե - լին պիտի ընէ եւ մտաւոր ու հնա - ւոր բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնէ՝ հնարաւորութեան սահմանին մէջ դիւրացնելու համար առեղծուած տագնապին լուծումը:

Ասիկա, սակայն, մէկն է սակաւին այն երեք կարեւոր խնդիրներէն, ո - րոնք, Աթէնքի ազգային իշխանու - թեան ուշադրութիւնը պէտք է գրաւեն ամբողջութեամբ:

Եթէ գաղթականներու փլուզման եւ բացը մնալիք գաղթակայաններու զետեղման հարցը, առաւել կամ նուազ չափով կը շահագրգռէ Աթէնքի եւ Փի - րէայի հայութիւնը, անդին, միւս եր - կու խնդիրները կապ ունին բովանդակ յունահայութեան հետ. Հետեւաբար, իբրեւ մայրաքաղաքին մէջ գոյութիւն ունեցող մարմին, Աթէնքի Ազգ. Կեդ - րոնական Վարչութիւնը պարտաւոր է լրջօրէն եւ առանց զանազանելու զբա - ղիլ նաեւ այդ զոյգ մը խնդիրներով:

Ասոնցմէ մէկն է հայ երիտասարդ - ներու զինուորագրութեան հարցը եւ միւսը՝ դպրոցներու խնդիրը, որ դարձեալ սեղանի վրայ կը գտնուի, կրթական տարեշրջանի մօտաւոր փակ - ման հետեւանքով:

Հարիւրաւոր հայ երիտասարդներ կը ծառայեն այսօր բանակին մէջ, զին - ուորագրուած ըլլալով 1927ի ծանօթ օրէնքի հիման վրայ: Կը ծառայեն, բայց կը նկատուին զատուիլ այն պատճառներով, որոնց ծանօթ է արդէն ընթերցողը: Անոնց ծառայութիւնը պիտի սահմանափակուէր հինգ ամսը - ւան մէջ, բայց այս հնդամեայ շրջա - նին վրայ բարդուեցաւ յաւելուածա - կան ծառայութեան շրջան մըն ալ, իբրեւ պատիժ

Առջի օրերուն լուեցաւ, որ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը դիմումներ պիտի կատարէ պատկան նախարարու - թեանց մօտ, որպէսզի այս յաւելուա - ծական պատիժը ջնջուի: Բայց այնու - հետեւ բան մըն ալ չիմացանք արդիւն - քի մասին: Ընդհակառակն պատճառ - ներ ունինք կարծելու, որ ազգային - յութեան վարիչները պէտք եղած կա - րեւորութեամբ չհետապնդեցին խն - դիրը: Հետաքրքրուեցան առաջին օրե - րուն, բայց յետոյ մոռցան. Եւ սակէ ի վեր աւելի քան երկու ամիսներ, ա - ռանց որ եւ է դիմումի եւ հետեւա - բար առանց արդիւնքի:

Զինուորագրուածները, որոնք սի - րով ու հաճոյքով կը կատարեն իրենց զինուորական ծառայութիւնը, աչքեր - նին սեւեռած են Աթէնքի վրայ եւ կա - տարուելիք դիմումներու արդիւնքին կը սպասեն: Երկու ամիս ծառայեցին արդէն եւ կ'ակնկալեն, որ մնացեալ ե - րեք ամիսը չսպառած, Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը յաջողի ար - ժեցնել իրենց հաւաքական իրաւուն - քը».

ՎԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o

Փոթորիկի նման եկաւ միականի հը - րամանատարը՝ ճամբու վրայ հանդի - պած ուժերը մէկտեղելով: Ոմանց սպառնալով, ոմանց հայհոյելով՝ Քը - տերու ցրուած ուժերը կեդրոնացուց հեծելագունդի կողքին: Քեամիլ բէ - կը անցաւ քրտական ձիաւորներու գը - լուխը: Ալայ բէկ՝ ինքը առաջնորդեց կանոնաւոր հեծելագունդը

Հետեւակներու եւ թնդանօթներու կրակով պաշտպանուած՝ միացեալ հեծելագունդը առաջ շարժեցաւ՝ գըլ - դացնելով երկիրը: Քիւրտ չէթէները առաջ ինկած՝ սալալաթ կանչեցին ու բարձրաձայն Ղուրանէն տողեր ար - տասանեցին, ոգեւորելով կռուողնե - րը որոնք եթէ մեռնէին իսկ, չէհիտ (նահատակ) պիտի դառնային, երջ - անիկ եղող երկնքի երանութեան արժա - նանալով:

Ալայ բէկը, յանդուգն եւ կտրիճ մարդ մըն էր, սուրը ձեռք առած՝ գունդի առջեւէն կը քշէր ձին, ոգեւո - րելով, քաջալերելով հետեւորդները, հայհոյելով փախչողներուն, որոնք քանի մը Հայերու առջեւէն կը փախ - չէին:

Կախարդուած բլուրը նորէն սկսաւ ահեղ ու արիւն ափսել չորս բոլորը: Վերի դիրքերէն Գէորգի եւ Ոսկանի Ցակոբի տասնեակները նոյնպէս գոր - ծի անցան.

Մթնոլորտը լեցուեցաւ անվերջ գո - ռոցով մը. Անկարելի էր քովի ընկե - րոջ ըսածը հասկնալ, ուր մնաց հրա - ման լսելը: Բլուրի վրայ դիրք բռնող տղաքը կը կրակէին այնպէս արագ, որ կարծես գնդակներու շատրուան մը դուրս կը ցատկէր բլուրի գագա - թէն: Բայց եւ այնպէս, Ալայ բէկը սուրը աջ ու ձախ փայլեցնելով կուգար, անդիմադրելի թափով մը, հեծելա - գունդովը շրջապատուած: Ու պարզ էր, որ պիտի դրաւէր բլուրը՝ հակա - ռակ պաշտպանողներու գերմարդկա - յին ընդդիմութեան:

Այնքան անխուսափելի կ'երեւէր բը - լուրի գրաւումը, որ Գէորգը դիրքէն դուրս ելած ի զուր կը պոռար, սուլի - չը կը փչէր, ձեռքով նշան կուտար Նիկոլին դուրս գալու այդ դիրքէն, եւ նահանջելու դէպի տասնեակները՝ անոնց գիրքերու պաշտպանութեան տակ մտնելով: Բայց այդ սարսափելի գոռում գոչումին մէջ ոչինչ կարելի էր լսել, մանաւանդ որ բլուրի տղաքը նոյն ինկած՝ զբաղած էին մօտեցող հեծելազօրքով, ու ոչ ոք կը մտածէր ետ նայելու մասին:

Գէորգը յուսահատութենէն ձեռքե - րը կը տրորէր: Արեւը մարը մտնելու մօտեցեր էր արդէն եւ Նիկոլի խում - բը իր պարտքը փառաւոր կերպով կա - տարած: Երկրի կազմութեան պատճա - ռով, Ալայ բէկը, իր մարդոցմով բը - լուրին մօտենալէն վերջ, այլ եւս վերի դիրքերուն անտեսանելի կը մնար, մի - այն բլուրի վրայ եղողները կը մնային իր դէմ կռուող, իսկ անոնք ալ, պարզ էր որ գերազանց ուժերու դէմ չպիտի կրնային տոկալ.

Թնդանօթի ռումբերը վզզալով կը խրուէին բլուրի կողերուն մէջ, հազա - րաւոր գնդակներ կ'անձրեւէին բլու - րի վրայ, բայց դեռ Նիկոլն ու տղաքը հողի ու փոշիի մէջ կորած կը փորձէ - ին դիրքը պահել՝ կասեցնելով հեծե - լագունդի արշաւը

Սակայն, կեանքի մէջ կուգայ վայր - կեան մը, երբ փէտային իսկ անկա - րելին փորձելէ ձեռնթափ կը լինի: Հազիւ Ալայ բէկը իր ձիաւորներով հարիւր քայլ հեռաւորութեան մը վը - րայ կը գտնուէր, երբ Նիկոլը, զգա - լով որ հոդ մնալը այլ եւս խմբի ան - խուսափելի ոչնչացումը պիտի նշանա - կէ, որոշեց ետ քաշուիլ ու ձայն տը - ւաւ ընկերներուն

— Տղաք, պատրաստուեցէք, ետ պիտի քաշուինք

Տղաք իրարու ձայն տուին: Անցաւ երկու երեք րոպէ:

— Տղաք, դէպի ետ:

Նիկոլը ոտքի ցատկեց: Տղաքը հե - տեւեցան անոր ու բլուրէն վար սկսան վազել, դէպի լերան զառիվերը, որու բարձունքի վրայ դիրք բռնած էին ի - րենց ընկերները: Առաջին պահուն ոչ ոք նկատեց, որ խմբի տղաքներէն եր - կուքը պակաս էին. Վարժապետն ու Քանաքեռցի Ցակոբը չկային: Նախ՝ Առիւծ Գեւօն նկատեց անոնց բացակա - յութիւնը, ու կանգ առնելով հեռացող ընկերներու ետեւէն պոռաց.

— Տնաքանդնե՛ր, կեցէք, Ցակոբը, Վարժապետը չկան:

Տղաքը երեսնին շրջեցին դէպի բը - լուրը:

— Տղա՛ք . .

Նիկոլը յանկարծ կեցած տեղը երե - րաց ու հրացանը ձեռքէն բաց ձգելով երեսն ի վար գետին փռուեցաւ: Գն - դակ մը աջ կրծքի տակէն մտած՝ թի - կունքէն դուրս ելած էր: Տղաք շուա - րած՝ չէին գիտեր ինչ ընեն: Մէկ ալ տեսան, որ Ցակոբը ոտքի ցատկած՝ կը պատրաստուէր դէպի իրենց վազել, երբ բլուրի վրայ երեւցան Ալայ բէկի ձիաւորներն ու պաշարեցին զայն:

Ինչպէս վիրաւոր գազան մը՝ Համ - բօն անմարդկային ճանչ մը արձա - կեց եւ առանց ետ ու առաջ մտածելու դէպի բլուրը խոյացաւ: Ընկերները, այդ խելագարութիւնը տեսնելով ա - ռաջի բերան քարացածի նման կանգ - նած մնացին, մինչեւ որ Առիւծ Գեւօն պոռաց.

— Տօ, ի՞նչ կեցեր էք,— ու նետ - ուեցաւ դէպի բլուրը, տղաքն ալ ե - տեւէն:

Համբօն քանի մը ոստումով հասած էր բլուրը, ու հրացանի փողէն բռ - նած, լախտի նման կը գործածէր զայն աջ ու ձախ հարուածելով ու էգ առիւ - ծի մը նման կը դառնար կուտակուած ձիաւորներու մէջ, այնպիսի կատա - ղութեամբ, որ ձիաւորները առջեւէն կ'աշխատէին փախչիլ: Մէկ ալ Համ - բօն երերաց: Ձիաւորներէն մէկը, ե - տեւէն, ուսին սուրի ծանր հարուած մը իջեցուց: Դեռ հական ինքզինք չէր հաւաքած, երբ երկրորդ սուրի հար - ուած մը ճղակի իջաւ գլխուն, ա - կանջն ու կզակի մէկ մասը տանելով: Համբօն թէեւ արիւնաթաթախ երեսն ի վար գետին ինկաւ, բայց անմիջա - պէս ոտքի ցատկելով հրացանի կոթը այնպիսի սարսափելի թափով իջեցուց ամենամօտ գտնուող ձիաւորի մը գըլ - խուն, որ մարդը ջանթահարուածի նը - ման անկենդան ինկաւ ձիէն:

Համբոյի վերջին հարուածն եղաւ այդ: Բազմաթիւ սուրեր բարձրացան: Բազմաթիւ վէրքերով ծածկուած հս - կան ծանր հառաչելով՝ ինքն իր վրայ կքած, գետին ինկաւ. արիւնկալած աչքերը չորս դին պտտցուց՝ վերջին անգամ մըն ալ սիրական ընկերները տեսնելու.

Հէ՜յ . .

Այդ վերջին արտասանած բառն ե - ղաւ հսկային: Աչքերը աղօտեցան: Վիզը կողքին ծռեցաւ, ու մանկունակ մաքուր հոգին առ միշտ բաժնուեցաւ մարմնէն.

Երբ Գէորգը իր դիրքէն տղոց ետ դառնալը տեսաւ, որ բացարձակ խե - լագարութիւն մըն էր, այլ եւս ինք - զինք պահելու անկարող, Ցարոյի տը - ղաները հետը վերցնելով դէպի բլուրը վազեց, ուր հայդուկներն ու հեծելա - գունդը իրար անցած էին:

Ալայ բէկի բլուրը գրաւելը անհնա - րին ըրաւ ... Քրտե - րուն, որոնք մինչ այդ հեռուէն հրա - ցան արձակելով կը բաւականանա - յին: Երբ հեռուէն բլուրի վրայ տեսան ձիաւորները, սարսափելի գոռում գո - չումով ամէն կողմէ վրայ սուրին ան - դադար հրացան արձակելով:

Արեւը խաղաղ վեհափառութեամբ ծածկուեցաւ Հորիզոնի սարերու ե - տին:

Ցէտայինները ամէն կողմէ սեղմուած օրհասական վերջին րոպէները կ'ապ - րէին. Գէորգը, առանց բլուրը հաս - նիլ կարենալու, երեք հոգի զոհ տը - ւած՝ մնացածները չոքեր էր դիրքի մը ետեւ ու անընդհատ կը կրակէր դէպի առաջացող թշնամին:

ՄԱՆՍԱՍ

(Շար.)

ուած է բոլորին կողմէ, բայց դրամական խնդիրը չէ կարգադրուած տակաւին: Գերմանացիները յանձն կ'առնեն վճարել միայն 10,000 ոսկի օտար դրամով, իսկ մնացեալը մթերքով (իրենց բաժինն է 140,000 ոսկի): Թուրքերն ալ կը յայտարարեն թէ չեն կրնար վճարել, քանի որ Գերմանիա չի վճարեր: Կ'րսուի թէ Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիներն ալ կը դժկամակին.

*** Սպանիական այն շոգենաւը որ անցի օր խորտակուեցաւ Պիսքայեան ծոցին մէջ, Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էր եւ կառավարական բանակին համար կը տանէր 47 նոր սաւառնակներ, 42 միլիոն փամփուշտ, 1050 գնդացիր, 7000 հրացան: Բոլորին արժէքն էր 500,000 անգլ. ոսկի: Ապստամբները անթել հեռագիր մը բռնած ըլլալով, ծուղակը ձգած էին շոգենաւը:

Մատրիտ ամբողջովին պաշարուած

Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները յաջողած են լրացնել Մատրիտի պաշարումը եւ ժամուլուտ կը համարուի մայրաքաղաքին անկումը: «Տէյլի Մէյլ»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ապստամբները 25 քիլոմեթր յառաջ գացած են կարեւոր դիրքի մը վրայ, եւ այժմ կը սպառնան Կուատալախարայի, որ Մատրիտի միջնաբերդը կը համարուի: Կառավարական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ յարձակումներուն: Երկու կողմերն ալ ահռելի կորուստներ կրած են: Կառավարական զօրքը չորս անյաջող փորձեր կատարեց, ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը կասեցնելու համար:

Մատրիտի պաշարողները կը տեղեկացնէ թէ իտալացի գերիներու խոստովանութեան համաձայն, տասը իտալական վաշտեր, այսինքն 7000 զինուորներ կը մասնակցին ապստամբներու յարձակման եւ բուն հրամանատարը իտալացի զօրավար մըն է:

Այսուհետ 20 առնուազն սղած Իտալիոյ մէջ

Այսօրուընէ սկսեալ (հինգշաբթի) իտալական թերթերը 50 առ հարիւր պիտի սղեն, իսկ պատկերազարդ օրաթերթերը՝ 33 առ հարիւր. Գիներու այս յաւելման պատճառն է արտադրութեան սղութիւնը: Ֆաշական կուսակցութեան բնդհ. քարտուղարին պարբերական տեղեկագրին համաձայն, ապրուստը 20 առ հարիւր սղած է անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր, երբ լիրը արժեզրկուեցաւ 40 առ հարիւր: Մանաւանդ սղած է ճարպը, որ միսին տեղը կը բռնէ աղքատ ընտանիքներու մէջ: Խոզեղէնը սղած է 60 առ 100. ձէթը՝ 30 առ հարիւր, սուրճը՝ 25 առ հարիւր: Միւս կողմէ կալուածատէրերուն արգիլուած է բարձրացնել վարձքերը: Ելեկտրական լոյսը եւ կազն ալ զեղչուած են: Իտալիոյ ինքնաբաւութեան արդիւնքները ցուցադրուած են Հռոմի մէջ: Ի մէջ այլոց կ'երեւայ փայտի կտորներէ շինուած կերպաս հագուստի համար:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւաթուղթի 1937ի Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ շաբթի գիշեր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,010,390 թիւը: 56 տոմսակներ որոնք մէկ թիւով կը տարբերին շահող թիւէն՝ շահեցան 30000 ական փրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք —
0,403,422, 0,164,198, 0,308,257, 0,745,418:

224 տոմսակներ (մէկ թիւ տարբերութեամբ) շահեցան 10,000ական փր.:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փրանք.—
0.255.647, 0.680.087, 1.057.967, 0.391.348, 0.249.628, 0.054.693:

336 տոմսակներ (մէկ թիւ տարբերութեամբ) շահեցան 50,000ական փր.:

82 084 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 փրանք:

75 802 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 փրանք:

6.114 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 փրանք:

077 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 փրանք:

764 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 փրանք:

73 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք:

46 վերջացող թիւերը շահեցան 500 փրանք:

3 վերջացող թիւերը շահեցան 100փրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱ - ԽՐԱԽ ասաջի կառախումբը Պողոսա պիտի հասնի յառաջիկայ տարուան սկիզբը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷԻ Ֆրանսական գաղթավայրերու մասին բացառիկ անորինութիւններ կը սպասուին այս օրերս: Միջներկրականեան բարձրագոյն խորհուրդը այս խնդիրը սկսաւ քննել երկուշաբթի օր եւ խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակէ մինչեւ շաբաթ, ուրեմն վեց օր անընդհատ: Ամենաերկար եւ ամենակարեւոր նիստն է այս 1925էն ի վեր, երբ կազմուեցաւ այս մարմինը: Առաջին նիստին կը նախագահէր վարչապետը, իսկ ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Տալատիէ, արտաքին, ներքին եւ գաղթային նախարարները, Մարոքի եւ Ալժերիոյ կառավարիչները եւ ուրիշ բարձր հեղինակութիւններ:

ԱՌԱՋԻՆ ՑԼԱՄԱՐՏԸ՝ սպանիական պատերազմէն ի վեր՝ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր, Սալամանքայի մէջ, ի պատիւ գերմանական եւ իտալական գեսպաններուն, որոնք անցեալ շաբթու իրենց յանձնարարագիրները ներկա-

յացուցած էին Զօր. Ֆրանքոյի: Մրցումը արտակարգ հանդամանք ունէր եւ աւանդական երեք ցլամարտիկներուն տեղ ասպարէզ իջած էին վեց հոգի, իւրաքանչիւր ցուլի համար մէկ մարտիկ:

ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ազատ ձգուած ըլլալով իրենց գիները բարձրացնելու, քանի մը թերթեր սկսան ծախուիլ 40 սանթիմի.

Հ. Յ. Դ.

Կուսակ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գատանեկան միութեան անդամական ընդհ. ժողովը ուրբաթ 12 մարտ, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ. 5 Բիւ տը լ'Էքլիզ. կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 12 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ժողովը 12 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր Ակումբին մէջ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salle Géographie**ի մէջ

184 Bld. St. Germain, մեթրօ **St. Germain** եւ **Babillon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն) ՕՐ. ԿՆԵԱՋԵԱՆ (երգ). ընկեր Ա. ՌՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Նախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

Թէյասեղան Կ. Խ. Օրուան առթիւ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Համազգային Մասնաճիւղին, ի նպաստ դպրոցին.

14 մարտ կիրակի ժամը 3,30ին, մատուռ դպրոցին մէջ.

4 Բիւ տէ Թրուա Բանթիէ

Կը խօսի՝ ՏԻԿ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք մեծերուն 3 ֆր. փոքրերուն 1 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Փարիզի Նորակազմ «Ադամեան» Թատերախումբի կողմէ

Ղեկավար՝ Բ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ — Բացման Ա. Ներկայացում

կիրակի 14 մարտ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 2.30ին, գիւղէթրի ժ. Յովհաննէս'ի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie. մեթրօ Porte d'Italie

Կը ներկայացուի ՀՐԵՄԱՆԻ ՎՆԱՍՈՒԾԸ (արամ 2 արար)

եւ Ա. Անտոնեանի ՄԻՆ ԵԱԿԸ (զաւեշտ)

Կը մասնակցին փարիզահայ եւ յիլամասրդ կարող ուժեր:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.

Զմեռնային Ցերեկոյթ—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Հանդիսի գեղարուեստական բաժին Զուարճալի անակնկալներ:

Wouder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 ֆր.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
11 Rue Damesme, PARIS (13)

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Պերլինի «Երիտասարդ» միութեան հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար ամէն հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8-11. Liezenburger Strasse 48a: ժամը 8 – 9 ՀԱՅԵՐԷՆ Եւ ԶԱՐ. 9—10 ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Հայերէն եւ գերմաներէն): ... Միութեան վարիչ ... ժամը 10 – 11 ընկերական շրջանակ կամ բացառիկ բանախօսութիւններ: Հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը բոլորովին ազատ է իւրաքանչիւր Հայու համար: Կեցցէ՛ Հայ ցեղը՛

Վարչութիւն Պերլինի «Հայ երիտասարդ» Միութեան

ԱՆՈՒՆՏԵՍ

Մարսէյլի Թիլի Հայ. Միութեան կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ ... համակիրները եւ ... մասնաճիւղի անդամները կիրակի 14 մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Բիւ տը լ'Էքլիզ. կարեւոր օրակարգ.

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան 8 rue Bossuet, Հայ երիտասարդաց ակումբին մէջ. Métro Poissonnière կամ Gare du Nord, ամէն ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին: Արձանագրուիլ փափաքողները դիմեն նոյն օրը:

ՁԵԿՈՅՑ ՄԸ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անթիլիասի կաթողիկոսութեան օրկանը «Հասկ» յունուար - փետրուար միացեալ թիւին մէջ հրատարակած է հետեւեալ զեկոյցը.—

Անտիոք-Ալէքսանտրէթի շրջանի հայութիւնը, որ վերջին երեք ամիսներու ընթացքին անձկութեան օրեր անցուց, շահագրգռուող պետութեան միջեւ Սանճաքի մասին յարուցուած խնդիրներու առթիւ, իր խաղաղ աշխատանքին վերադառնալու ապահովութիւնը վերստին գտած է՝ շնորհիւ քաղաքական վիճակներու պարզումին: Հայ ժողովուրդը որ իբր հաւատարիմ քաղաքացի աշխատող եւ շինող տարր մը միայն եղած է այդ երկրին մէջ, թէեւ ուրոյն քաղաքական նպատակ մը հետապնդելու մասին չմտածեց, բայց իբր սուրիական քաղաքացիներ այդ երկրին մէջ իրենց սոսկական ներկայութեան պարագաներ զիրենք դրին յուզուած խնդիրներու մէջտեղը: Խնդիրները սկսան Սուրիոյ երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ: Զմասնակցող ղանդուածը ուզեց որ Հայեր եւս հետեւին իրենց օրինակին, պատճառաբանելով թէ արդէն շատ մօտ օրերու մէջ երկիրը պիտի փոխէ իր տէրը: Հայերը, իբր սուրիական հպատակներ, բնական է որ պիտի շարժէին միայն պետութեան հրահանգներուն համաձայն, եւ իբր քաղաքացիական պարտաճանաչութիւն մասնակցեցան ընտրութեանց: Յետոյ, սահմանի միւս կողմէն պաշտօնական յայտարարութիւններ լսուեցան՝ թէ ցարդ դիւանագիտօրէն կարելի չեղաւ լուծել Սանճաքի խնդիրը, այսուհետեւ պիտի լուծուի ռազմական ուժով: Այսպիսի յայտարարութիւններ քաջալերեցին ներքին գժգոհ տարրը, որ յայանի շարժում մը յառաջ բերաւ քաղաքական ցոյցերու եւ ռազմական պատրաստութեանց:

Այս միջոցին հայ ժողովուրդը ուզեց իր բարւոք յարաբերութեանց գետինը պահել դրացի տարրերուն հետ: Մէկ մասը փնտռեց նոյնիսկ չեզոք գտնել բոլորին հետ՝ հաւանականութեանց առջեւ ժողովուրդին ֆիզիքական ապահովութիւնը չվտանգելու համար: Հակառակ թեր ու դէմ կարծիքներու, ի վերջոյ բոլոր Հայերը մէկ ճակատ կանգնեցան ներկայ վարչաձեւի պահպանութեան ի նպաստ: Իսկ միւս կողմէն, մտահոգ իրենց կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան մասին, սկսան ապահովութեան միջոցներ փնտռել իրենք իրենց մէջ: Առանց զատանջանքի եւ կուսակցական խտրութեանց, բոլոր Հայերը համաքա-

կաց խնդիրներուն առջեւ միացան եւ ցոյց տուին ազգային գործակցութեան հիանալի ոգի:

Երբ բարդացան խնդիրները, եւ միջազգային նիւթ դառնալով՝ չէզոք դիտողներու յանձնախումբ մը ղրկուեցաւ Ազգերու Ժողովի կողմէ, անոնք առիթ ունեցան տեսնելու հայ ժողովուրդին աշխատասիրութիւնը, որ իբր քաղաքակրթութեան սատար՝ միայն խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն կը փնտռէ: Ամէն կողմ, Ալէքսանտրէթէն Պէյլանէն Գրըգ - Խանէն, Անտիոքէն մինչեւ Քեսապ, հայ ժողովուրդը վստահութեամբ եւ գիտակցութեամբ պարզեց իր խաղաղասիրական եւ զուտ քաղաքացիական իրաւունքներու պահպանութեան տեսակէտները Չէզոք դիտողներուն վրայ ամէնէն լուրջ տպաւորութիւնը գործեցին Գրըգ - Խանի Հայերը, որոնք կանխաւ պատրաստուած երկար յուշագրով մը ներկայացան անոնց, պատմական, տնտեսական, ազգաբանական տեսակէտներով պատճառաբանուած:

Իսկ այժմ, թէեւ ճշդուած է կացութիւնը իր ընդհանուր ուղղութեանց մէջ, դեռ մանրամասնութեանց մէջ կատարուելիք խնդիրներ կան: Ցանձնախումբին կողմէ պիտի ուսումնասիրուին երկրին նոր վարչաձեւին (Սթաթիւն) եւ ժողովուրդներու առանձնական իրաւունքներու խնդիրները: Այդ ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքներ ամէնէն մեծ արժէք պիտի ներկայացնեն: Մինչ այդ, հայ ժողովուրդին յանձնարարելի մեր թելադրութիւնն է, նկատի ունենալով իրենց սուրիական քաղաքացիի հանգամանքը՝ ազգային կեանքի ընթացքը ուղղել համաձայն պետական հայեացքներու եւ քաղաքացիական պարտաճանաչութեանց:

Ծանր դէպք մը Լաթաքիոյ մէջ

Փետրուար 25ին ծանր դէպք մը պատահեցաւ Լաթաքիոյ մէջ: Նոյն օրը Լաթաքիոյ բոլոր սկաուտները, երկաթէ շապիկաւորները եւ հարբաճները հաւաքուած էին քաղաքիս մուտքը՝ ընդունելու համար Դամասկոսէն գալիք սկաուտական խայտ խումբ մը: Հ.Մ.Ը.Մ.ը եւս հրաւէր ստացած էր մասնակցելու ընդունելութեանց:

Օրեր առաջ պատրաստութիւններ տեսնուած էին փառաւոր ընդունելութիւն մը կատարելու համար հիւրերուն: Որոշեալ ժամուն հազարաւորներու հասնող ծովածաւալ բազմութիւն մը ողողած էր փողոցները եւ տանիքները:

ժամը ճիշդ 5.15ին սպասուած խումբը քաղաք հասաւ եւ զինուորութեան սկաուտ խմբապետներէ, ու սկսաւ յառաջանալ դէպի Շէյխ Տահիր հրապարակը:

Զօրանոցին ճիշդ առջեւ, մայթին վրայ խումբը կանգ կ'առնէ լսուանկարուելու համար, երբ դրան առջեւի պահակ զինուորը կը հրամայէ վար իջնել մայթէն, յայտնելով որ արգիլուած է հոն կանգ առնել: Երկաթէ Շապիկաւորներէ մէկն կը յարձակի պահակ ենթասպային վրայ, զինուորները օգնութեան կուգան եւ ծայր կուտայ իրարանցումը: Երկու կողմէ քարերու պարզ մը ծայր կուտայ եւ ժողովուրդը խուճապահար կը սկսի փախչիլ: Զինուորները պահ մը կը յաջողին ցրուել զանոնք հետապնդելով մինչեւ քաղաքի մուտքը: Երկաթէ Շապիկաւորները կը փախչին, իսկ հարբաճները, զինուորներու հռ քաշուելէն օգտուելով կ'ուզեն զօրանոցին վրայ յարձակիլ:

Այս դէպքը պատճառ կ'ըլլայ որ զինուորները պէտքի դիմեն ու գնդակներով, սուիններով եւ կօպիներու քափքափներով յարձակում գործեն հալածեն յարձակողները: Ապակիներ եւ փեղկեր ջարդ ու փշուր եղան եւ զաքը պահ մը պատերազմի ճակատի վերածուեցաւ արձակուած գնդակներէն: Կէս ժամ չանցած զինուորականութիւնը արդէն կացութեան տէրն էր, եւ կարգը վերահաստատուած:

Յաջորդ օրը պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ եւ արգիլուեցաւ իրիկուան ժամը 7էն յետոյ դուրս ելլել: 8 մեռեալ եւ մօտ քսան վիրաւորներ կան խաղաղներէն: Մեռեալները անշուք կերպով թաղուեցան տրուած հրահանգի համաձայն: Խանութները փակ էին եւ զինուորական ... կը շրջէին փողոցները:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները որ դէպքին վայրը կը գտնուէին յաջողեցան անվտանգ փրկուիլ տեղացող գնդակներէն եւ ապաստանիլ պետական վարժարանի շէնքին մէջ, ուրկէ դուրս ելան ուշ ատեն կողմնակի փողոցներէ ... ցանածգութեան դադրելէն յետոյ. Հայերու ոչ մէկ վնաս չէ պատահած

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
ՄԵՏՐՕՅԻ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՄԱՐՏ
VENDREDI 12 MARS 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3368 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ՕՐԻՆԱԿ ԱՌՆԵՆ

Վանգատներ՝ առնուազն երեք արուարձաններէ, հաստատելու համար միեւնոյն անճոռնի եւ գարշելի երեւոյթները.— Հայ կարմրուկները մեզ կը մեղադրեն իբրեւ Ֆաշական, օտարներու առջեւ, պզտոր բաներ կը փսփսան՝ համայնավար ընկերներու, պաշտօնեաներու, մինչեւ անգամ քաղաքապետներու ականջին, եւ կը սպառնան կարել տալ գործադրկութեան նպաստը:

Զանց առնելով անունները, յիշենք միայն քանի մը բնորոշ իրողութիւններ :

Դաշնակցական ընկերներ ժողով կը գումարեն արուարձանի մը մէջ, ուր ունին մասնաւոր ակումբ մը, ծանօթ՝ բոլորին: Ժողովներուն օրերը, ժամերը, վայրը, բանախօսին անունն ալ հրապարակաւ կը ծանուցուին, ինչպէս միշտ:

Արդ, վերջերս, հերթական դասախօսութեան մը առթիւ, կէս գիշերին, երբ դասախօսը մեկնած եւ ընկերները ցրուած էին, երկու պաշտօնեաներ կը ներկայանան ակումբին վարչութեան, ստուգելու համար թէ «հայ Ֆաշականները» իրա՞ւ «գաղտնի ժողովներ կը գումարեն ».

Ուրիշ արուարձանի մը մէջ, դարձեալ Դաշնակցական դասախօսութիւն մը կը ծանուցուի հրապարակաւ, ամբողջ մէկ շաբաթ, վերջին պահուն համայնավարներ կ՚երթան էւել — պակաս խօսքեր կ՚ուղղեն սրահին տիրոջ, վախցնելու համար: Եւ կազմակերպիչները կը հարկադրուին ուրիշ սրահ մը վարձել :

Երրորդ արուարձանի մը մէջ, տակաւին բերնէ բերան կը շրջի ֆրանսերէն թռուցիկի մը պարագան: Թռուցիկ մը՝ որ հրատարակուեցաւ յանուն համայնավար կուսակցութեան, իբրեւ ամբաստանութիւն՝ «հայ Ֆաշականներուն »...

Ինչպէս այս երեք արուարձաններուն, նոյնպէս այն բոլոր վայրերուն մէջ ուր քաղաքապետը համայնավար է, մեր կարմիր տիրացուները ամէն միջոց կը փորձեն, միտքերը պղտորելու եւ հակառակորդներուն սպառնալու համար :

Այս ճամբուն վրայ, մասնաւորապէս կը շահագործեն գործազրկութեան նպաստի խնդիրը:

Ի՞նչպէս.— իբրեւ անդամ տեղական Կոմիտէին, բանի՞ր, բանի՞ր կը փսփսան «հայ Ֆաշականութեան» մասին, եւ կը մոլորեցնեն իրենց Ֆրանսացի ընկերները: Անծանօթ՝ հայկական կեանքին, այս վերջինները յաճախ կը հաւատան զանազան ցնդաբանութեանց, եւ բարեխղճօրէն կը տրամադրեն իրենց կուսակցական ցանցը, հետապնդելու համար «թշնամին»:

Այս պարագան թեւ կուտայ մեր դաւադիրներուն՝ գործազրկութեան նպաստի խնդիրն ալ վերածելու զէնքի մը:

Եթէ քաղաքապետը համայնավար է, յաճախ կը փորձուի առեւտուրներ կատարել՝ հայ կարմրուկներու միջոցաւ : Երբեմն ալ այս կամ այն հանգամանքը կ՚ընծայէ անոնց:

Եւ ահա թեւ կ՚առնեն «փոքր գիւղին մեծ այաները»: Կը սկսին ծուռ նայիլ աստ - անդր, երբեմն ալ սպառնալ: — «Վա՛յ ձեր Ֆաշականներու ժողովի՞ն գացեր ես, կը տեսնուինք ... »:

Մեղճերը չեն գիտեր թէ՝ ի վերջոյ ծիծաղելի կրնան դառնալ նոյնիսկ իրենց ընկերներուն առջեւ: Գործազրկութեան նպաստը պետական օրէնք է, եւ այս երկրին մէջ, ամենաթունդ կարմիրն ալ, քաղաքապետ կամ խորհրդական, չի կրնար շեղիլ օրէնքէն, առանց բանաւոր պատճառի: Ընդհակառակն, կրնայ դաս մըն ալ տալ ի հարկին, մանաւանդ երբ անդրադառնայ թէ չարաչար գործածեր են իրենց վստահութիւնը :

Այս անճոռնի բարքերուն առջեւ, ի՞նչպէս չյիշել, նորէն եւ նորէն, այս երկրի ժողովրդական ճակատի անդամներուն, նոյնիսկ համայնավարներուն բռնած դիրքը, իբրեւ ներշնչման աղբիւր մեր կարմիր աքլորներուն համար :

Ահա տեսէք, — —տարիներով պայքար մղելէ վերջ վերազինման դէմ, Ֆրանսայի համայնավար երեսփոխանները առանց վերապահութեան քուէարկեցին 10,500,000,000 ֆրանքի փոխառութիւնը, որ ամբողջովին յատկացուած է ազգային պաշտպանութեան :

Ահա տարին լրացաւ, եւ ամբողջ Ֆրանսայի Կոմկուսը անդադար կը հնչեցնէ պատմական նշանախօսքը,— «Մենք կ՚ուզենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա մը »:

Դեռ վերջերս, փետրուար 27ին, հրապարակային զեկուցման մը առթիւ, Մորիս Թորէզ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, նորէն կը յիշէր Լէնինի մէկ խօսքը.— « Փոխանակ երկնքի մէջ պատսպարելու դրախտին համար, աւելի լաւ է միանալ երջանկութիւն ստանալու համար երկրի վրայ »:

Եւ նորէն հանդիսաւոր ու եղբայրական կոչ մը կ՚ուղղէր «կաթոլիկ աշխատաւորներուն, բանուորներուն, գիւղացիներուն, պաշտօնեաներուն եւ արհեստաւորներուն »:

Ու պատիւ կը սեպէր պատմել, թէ Նիսի մէջ, 10,000 ունկնդիրներու առջեւ, 23 տարեկան կաթոլիկ տէրտէր մը եկած իր ձեռքը սեղմած էր, բանուորներու մէջ:

Կը պատմէր տակաւին, թէ 72 տարեկան ժողովրդապետ մը, Փարիզէն անցած ատեն, տեսակցութիւն մը խնդրած էր իրմէ, միութեան կոչին առթիւ :

Համբանք չունին այս կարգի արտայայտութիւնները, մասնաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր:

Արդ, այս երեւոյթներն ու իրողութիւնները բան մը չե՞ն խօսիր «Ֆրանսկոմկուս»ի հայալեզու հատուածին:

Անոնք, երբ տեղի - անտեղի, թութակաբար, կապկօրէն կ՚ընդօրինակեն զանազան բանաձեւեր ու կանչեր, ի՞նչպէս կը մոռնան այս միւս պարագաները, աւելի խօսուն եւ կենդանի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երեք խուզարկութիւն յեղափոխական Հայուհիներու Պոլսոյ մէջ

« Ազատ Խօսք »ի մէջ կը կարդանք (6 մարտ) այս խորագրին տակ .— Այս առաւօտեան պուլկար օրաթերթերը կը հաղորդեն պուլկար հեռագրական գործակալութեան Կ. Պոլսէն տրուած հետեւեալ տեղեկութիւնը .—

« Կ. ՊՈԼԻՍ, 5 մարտ.— Երէկ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց Թաքսիմ, երեք Հայուհիներու բնակարաններուն մէջ: Կիները ընդդիմացան խուզարկութեան եւ զաւզով յարձակած գործեցին ոստիկաններու վրայ: Ընդհարման միջոցին ոստիկան մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ կիներէն մէկը մեռաւ ստացած վէրքերու հետեւանքով: Ի վերջոյ տեսնելով որ ընդդիմութեան բոլոր փորձերը ապարդիւն են, կիները վառեցին տունը :

Թուրք թերթերու տեղեկութիւններէն կը տեսնուի որ խնդրոյ առարկայ երեք Հայուհիները կապ կը պահէին արտասահմանի հետ: Անոնց գրացիները կը կասկածէին, թէ անոնք մահափորձ կը պատրաստէին Թուրք պետական կարգ մը անձնաւորութիւններու դէմ, որոնք մասնաւոր գնացքով յաճախ կը ճամբորդեն Պոլիս - Էնկիւրի գիծին վրայ :

Ոստիկանութիւնը ձեռք դրած է ընդարձակ թղթակցութեան մը վրայ, որմէ կը պարզուի թէ այդ կիները կանոնաւորաբար կը թղթակցէին Խորհրդային Հայաստանի իրենց մերձաւորներուն հետ եւ կը պատրաստէին իրենց փախուստը դէպի հոն »

Ֆիլիպէի Հօկի ակումբն ալ փակուած

Սոֆիայի « Ազատ Խօսք »ը կը գրէ թէ պուլկար իշխանութիւններու կարգադրութեամբ Ֆիլիպէի Հօկի ակումբն ալ փակուած է :

Ինչպէս Սոֆիայի, Պուրկասի, Ֆիլիպէի մէջ եւ այլուր, պուլկար իշխանութիւնները, լուծելով Հօկը եւ փակելով անոր ակումբները, ձեռք դրած են անոր գոյքերուն վրայ, որոնք բաւական կարեւոր արժէք կը ներկայացնեն :

ԱԶԳ. ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐ, ՈՒՐԲԱԹ

Գումարը՝ 10,500,000,000 ֆրանք

որուն 9,500,000,000ը ազգ. պաշտպանութեան

Երեսփ. Ժողովէն վերջ, չորեքշաբթի օր ալ Ծերակոյտը մէկ նիստի մէջ քննեց եւ վաւերացուց ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան օրինագիծը, Իր դէմ 258 ձայնով (Այս մէկը անգամ Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութեան — նախկին Հրեայէն Պուչ — որ յայտարարեց .

— «Այս փոխառութիւնը իրականին մէջ կառավարական պաշտպանութեան փոխառութիւն մըն է »:

Ուրեմն, Ծերակոյտը գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկած եղաւ օրինագիծը, որ աննշան փոփոխութեամբ մը երեսփ. Ժողովին վերադարձնելով, վաւերացուեցաւ 39ի դէմ 474 ձայնով: Այս առթիւ փոխառութեան գումարն ալ ճշդուեցաւ,— 10 միլիառ 500.000.000 ֆրանք, որուն 9.500.000.000ը պիտի յատկացուի ազգային պաշտպանութեան արտակարգ ծախքերուն, իսկ մէկ միլիոնը՝ բանակի սովորական վարկերուն :

Փոխառութիւնը հրապարակ պիտի հանուի այսօր, ուրբաթ: Երէկ գիշեր առաջին կոչը ուղղեց հանրապետութեան նախագահը, ձայնասփիւռ ճառով մը: Հետզհետէ պիտի խօսին երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին նախագահները, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը եւ ուրիշներ

Ծերակոյտին մէջ ալ բաւական ուշագրաւ բանավէճեր տեղի ունեցան, բայց ոչ այնպէս փոթորկալի ինչպէս երեսփ. Ժողովին մէջ: Տեղեկաբերը իր զեկուցումը կարդացած ատեն, պահանջեց որ կառավարութիւնը կրճատէ իր յանձնառութիւնները՝ ծախքերու կրճատման եւ ուրիշ տնօրինութեանց մասին: « Կառավարութիւնը պէտք է համոզէ աշխատաւոր բազմութիւնները թէ իրենց ճակատագրին բարելաւումը կախում ունի ընդհ. բարօրութենէն որ կրնայ իրականանալ միայն բարեկարգութեամբ եւ աշխատանքով: Կառավարութիւնը չի կրնար վաղը մոռնալ թէ այսօր կոչ կ՚ուղղէ բոլոր Ֆրանսացիներուն »:

Ուրիշ դիտողութիւններէ վերջ, խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, յանուն կառավարութեան ընդունելով փոխառութեան գումարին գործածման մասին եղած առաջարկը: Բացատրելով փոխառութեան անհրաժեշտութիւնը, վարչապետը շեշտեց թէ այս փոխառութիւնը յաջողելով թէ երկրին եւ թէ արտասահմանի մէջ, պիտի օգնէ վստահութեան վերահաստատման: Այս առթիւ գիտել տուաւ թէ աշխարհի մէջ որ եւ է կառավարութիւն պիտի կրնա՞յ անվերջ այսքան խոշոր գումարներ վատնել սպառազինութեանց համար եւ միեւնոյն ատեն հոգալ ազգին ընկերային բարենորոգումներու ծախքերը: «Հարց մըն է այս որուն լուծումը չեմ կրնար գտնել առ այժմ»:

Նախկին վարչապետ եւ Պ. Քայեօ, խօսք առնելով իբրեւ նախագահ Ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովին, ջերմապէս գնահատեց վարչապետին ուղղամտութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը՝ իր քաղաքականութեան բարեփոխման առթիւ, սակայն դիտել տուաւ .

— « Այս փոխառութիւնը պէտք է կազմէ սկզբնաւորութիւնը՝ ծրագրի մը գործադրութեան. այլապէս արժէք չունի: Անհրաժեշտ է որ դուք յստակ դիրք մը բռնէք ազգային պաշտպանութեան ծախքերէն դուրս եղած ծախքերու մասին: Պատրա՞ստ էք արգիլելու նոր ծախքերը եւ խնայողութիւններ կատարելու: Դուք սքանչելի շրջաբերականներ կը ղրկէք, սակայն ձեր պաշտօնակիցներէն ոմանք տարբեր լեզու կը գործածեն: Վալտէք - Ռուսոյի եւ Քլէմանսոյի ժամանակ ո եւ է նախարար արտօնուած չէր խօսելու, առանց հարց նախապէս իր վարչապետին ներկայացնելու: Կարելի չէ անվերջ տարեկան 25 միլիառ ֆրանք պահանջել Ֆրանսացիներէն, տուրքերէն զատ: Մենք անկարելին չենք պահանջեր ձեզմէ, բայց մի մոռնաք թէ ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը անհրաժեշտ պայման մըն է Ֆրանսայի ապահովութեան եւ մեծութեան համար » :

Վիճաբանութիւնները փակուած ատեն, Ծերակուտական մը յայտնեց թէ պիտի քուէարկէ օրինագիծը, «առանց սակայն վստահութիւն յայտնելու Պ. Լէօն Պլումի »:

Վարչապետը կրկնեց իր հաւաստիքները, յայտարարելով.

— « Կարելի չէ այսպէս շարունակել, փոխառութեամբ հարկըլով յաւելուածական վարկերը: Կառավարութիւնը լիովին կ՚ըմբռնէ այս գրութեան վերջ տալու անհրաժեշտութիւնը, եւ վճռած է յառաջ տանիլ բարենորոգումը՝ հակառակ իր ճամբուն վրայ երեւցած խոչընդոտներուն »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԽՈՀԱՆՈՑԸ

Գիտէ՞ք որ ինծի յանձնուած է Յառաջի «խոհանոց»ը :

— Ի՞նչ եփեմ, ի՞նչ եփեմ, ըսելով գլուխս կ՚ուտէի երէկ: Ընկեր Արամ զայլ գարձեր՝ կանգներ էր գլխուս :

— «Մամուլ»ին տակ ծակ մը կայ, 12 տող: Բ. էջին վրայ, 6րդ սիւնակին ալ անօթի է, քիչ մը բան ալ այդ ծակը թխելու համար:

Գոգնոցը կապելով խոհանոց մտնող մեծ մօրս պէս, որ սեմին վրայէն կը մրթմրթայ պահ մը, վերյուշի օրուան թերթերը:

Ապահովաբար մեր ընթերցողներուն մէջ ունինք բնկերներ, որոնք չեն գիտեր թէ ի՛նչ կենդանի է խմբագիրը, — (Ներողութի՛ւն, հարկ չկայ զայթակղելու, հին փիլիսոփայ մը մարդը կ՚անուանէ «տրամաբանող անասուն», իսկ նոր փիլիսոփայ մը՝ «մտածող եղէգ», մի՞թէ աւելի ծանր բան ըսի ես) :

Արդ, խմբագիրը այն գայլն է, որ կ՚ուտէ, կ՚ուտէ չի կշտանար,— ոչ անշուշտ մեր այն բարիծանիկներուն պէս, որոնք Մոսկովեան փայտ կեբան եւ աւելին ուտելու համար կ՚առնան տակաւին՝ ննջ աշխարհի մէջ տէր փնտռող շան մը պէս: Ճշմարիտ խմբագիրը ձեռագիր է որ կ՚ուտէ, հազար ու մէկ ծանօթութիւններ կը քաղէ, պիտի կարդայ ամէն բան: Օրինակ, երէկուան ընթերցումներուս հաշիւը տամ,— կարդացի Մօրիս Շոնի քերականական զիկ - զակ դասաւանդութիւնը (ճիշդ ինչպէս կը դասաւանդէ մեր Տարագր Հայկազեան Լեզուի բարձունքէն շաբաթը մէկ անգամ որոտագին անուն տալով, չգործած մեղքերուս պատիժը տարագելով), կարդացի Օանի Մաթէնի կանացի նորաձեւութեանց նուիրուած սիւնակը՝ աչքիս պաշտօնը դիտելէ վերջ Փարիզեան գեղուհիներուն կախարդական պատկերները, կարդացի դարձեալ ծանուցումներու բաժինը, նոյնիսկ ամուսնութեան թեկնածուներու սիւնակը, ուր մին էրիկ կ՚ուզէ, ուրիշ մը՝ կնիկ, յայտարարելով թէ ի՞նչ ճաշակ ունին, շէ՞կ կ՚ուզեն թէ սեւուլիկ, պչրասէ՞ր թէ փիլիսոփայարի, վերջապէս կարդացի ելմտական յօդուած մը թիւերով լեցուն (խօսքը մեր մէջ՝ առանց բան մը հասկնալու), ձիարշաւին արդիւնքները՝ քաղքենի անտարբերութեամբ մը, ազգ պայքարախաղին շահող թիւերը՝ բաբախուն սրտով, ու խոհանոցի բաժինը, ուր, երէկ, կը բացատրուէր թէ ի՛նչպէս պէտք է պատրաստել «խեչեփառով խնողակը»,— բերնիս ջուրերը վազել սկսան

— Արա՛մ, կանչեցի յաղթական շեշտով մը, գտա՛յ «Մամուլ»ին տակի դնելիքը: Այս մեր ընթերցողները մինչեւ աշխարհիս վերջը համայնավարներու յիմարութեանց պատմութի՞ւնը պիտի կարդան, քիչ մըն ալ ուտել սորվեցնենք: Շարէ՛, ես սկսայ:

Ու ձկնագրեցի «խեչեփառի խնողակ» պատրաստելու եղանակ մը. —

Կ՚առնես մէկ քիլօ խեչեփառ, տակաւին ողջ, մաղ - մաղ կրակի վրայ կը խաշես առատ ջուրով, մէկ լիթր ջուրին 10 կրամ աղ խառնելով, մէջը կը նետես քիչ մը ծաթրին, տերեւ մը դափնի,— ոչ ստեպղին, ոչ սոխ, ոչ ալ քացախ: Կէս ժամ վերջ վար կ՚առնես կրակէն, կը փրցնես մկրատներբ, կը բանաս փորը եւ

— Ընկեր խմբագի՛ր, կ՚ընդմիջէ զիս Արամ, մեր թերթը քաղաքական թերթ է, նեի - ձամիլի տակի աշճի՛ն խանութը չէ, առանց բան կը տպուի՞...

— Մա՛րդ Աստուծոյ, թարգմանութիւնս Փարիզեան քաղաքական թերթէ կը կատարեմ, եւ յառաջապահ թերթէ . .

— Խեչեփառի խնողակն ալ ուտուելիք բա՞ն է, գե՞ղդ կայծեցիր եօս...

— Ըստաստեցի՛, մեր գերը աւելի մաքուր կ՚ուտէին քան այս քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, ուր կ՚ուտեն ոչ միայն ոգնի, կրիայ, խեչեփառ, այլեւ մարդ, զիս եւ քեզ: Եւ յետոյ, խեչեփառի խնողակը սի՞րտդ կը խառնէ, հապա Հայոց կարգ մը թերթերուն լեզո՞ւն, գաղափարնե՞րը

Եւ բարկացայ, խոհանոցէն դուրս ելայ :

ԱՐԱԶ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ

ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

« Յուսաբեր »էն ցաւով կը տեղեկանանք թէ տաղանդաւոր վիպագէտ Յակոբ Օշական, որ Երուսաղէմի Ժառանգաւորացի մէջ կը պաշտօնավարէ, Փետրուար 24ին Ռամլէ, իր բնտանիքին մօտ երթալու ատեն սրտի յանկարծական տագնապ մը ունեցած է եւ անմիջապէս փոխադրուած կառավարական հիւանդանոցը :

Դարմանումի համար կանչուած են իսկոյն տոքթ. Պոտոեան եւ ուրիշ երկու բժիշկներ, որոնք հարկ եղած խնամքը տարած են: Նոյն իրիկունն իսկ Պատրիարքը Երուսաղէմէն Ռամլէ ղրկած է Տոքթ. Գալպեանը, դարմանումին օգնելու համար: Առաջին քանի մը օրերը վտանգաւոր կացութեան մը մէջ եղած է գրագէտը, բայց բարեբախտաբար այժմ լաւ է իր վիճակը: Խօսելու արգելքը որ դրուած էր բժիշկներու կողմէ, այժմ վերցած է : Դեռ քանի մը օր պիտի մնայ հիւանդանոց : Տրամադրութիւնը լաւ է եւ յոյս ունինք շուտով ոտքի կ՚ելլէ քաջառողջ վիճակի մէջ ու կը շարունակէ իր գրական ու կրթական այնքան արդիւնաւէտ գործը :

Սրտանց ապաքինում՝ մեր գրչի եղբօր:

*** « Արեւ » ալ հաղորդելով այս լուրը, կ՚ըսէ թէ Օշական իր տկինաց հիւանդութի գացած էր եւ հանրակառքէն վար իջած պահուն գետին ինկած է սրտի տագնապով մը:

ԻՏԱԼԻԱ Պ-ՏԻ ՄԵՐԺԷ՞ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

« Լ՚Էօվռ »ի քաղաքական աշխատակիցը, որ, ինչպէս կը յիշեցնենք միշտ, կը ներշնչուի Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատան հետ կապուած շրջանակներէ, ուշագրաւ տեղեկութիւն մը կը հաղորդէր երէկ:

Համաձայն այդ գրութեան, ամէն օր կը հաստատուի Հռոմի եւ Պերլինի սերտ գործակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմ միշտ չի կրնար իր ուզածին պէս վարուիլ երրորդ պետութեան մը հետ, այլ հարկադրուած է միշտ ամէն բանէ առաջ նկատի առնել Պերլինի ուղեգիծը :

Թերթը լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստացած ըլլալով Միլանի տեսակցութեան մասին, կը գրէ թէ երկու նախարարներուն հանդիպումէն քանի մը օր առաջ, Գերմանիա հասկցուցած էր Հռոմի թէ ինք չի կրնար միանալ Տարտանէլի պայմանագրին: Իսկ տեսակցութենէն վերջը հրատարակուած զեկոյցը եւ ուրիշ պարագաներ այն տպաւորութիւնը կը ձգէին թէ Կոմս Չիանօ Էնկիւրի այցելած ատեն, իր կառավարութեան հաւանութիւնը պիտի յայտնէ, ի փոխարէն կարգ մը առաւելութեանց:

Արդ, «Լ՚Էօվռ»ի կարծիքով, հիմ չունի այս ենթադրութիւնը. Իտալիա հարկադրուած է հետեւիլ ճիշդ այն քաղաքականութեան ինչ որ Գերմանիա եւ, հակառակ իր կամքին, մերժել Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը: «Միւս կողմէ, հաւանական չէ որ Չիանոյի Էնկիւրի այցելութեան ատեն կացութիւնը փոխուի եւ առիկա Փարիզի եւ Լոնտոնի համար ապացոյց մը կը կազմէ թէ՝ Իտալիա այս անգամ պիտի չկրնայ 1914ի պէս ընել, եթէ դէպքերը աւելի ծանրանան: Ան ուզէ - չուզէ պիտի հետեւի Գերմանիոյ կամքին : Ամէն պա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Բարեգործականը քաղաքական հաստատութիւն մը ըլլալէ աւելի՝ հասարակական եւ նոյն իսկ կուսակցական տարամերժ նպատակներ հետապնդող քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է.

Այս մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Տարիներու դառն փորձէ յետոյ ամէնէն միամիտներն անգամ արդէն կը հասկնան այդ.

Եւ սակայն, ռամկավար խմբագիրները այնպէս մը կ'ուզեն ցոյց տալ, որ իրենք աղէկ բնաւ լուր չունին եւ նոյն իսկ արդար պայրոյթով լեցուած անձերու հովեր կ'առնեն՝ ըսելու համար.

—«Ո՞ր ժողովուրդին մէջ տեսնուած է որ ՋՈՒՏ բարեգործական, ազգաշինական եւ մշակութային գործունէութեան նուիրուած անկուսակցական կազմակերպութիւնները հալածուին, ինչպէս Դաշնակցութիւնը հասարակական չահախնդրութեամբ կը հալածէ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը» ...:

Ո՞րքան ուրախ պիտի ըլլայինք մենք եւ, վստահ ենք, մեզի հետ միասին բոլոր հայրենասէր Հայերը, եթէ Բարեգործականը իրապէս ըլլար զուտ բարեգործական, ազգաշինական եւ մշակութային կազմակերպութիւն մը, այսինքն՝ ինքզինքը հեռու պահէր քաղաքական կուսակցութեանց նիւթած էնթրիկներէն [illegible], չմտնէր մեր պառակտութիւններու մէջ երկպառակութիւն յարուցանող խմբակցութեանց մութ դաւերուն, խուսափէր պահել պաշտօնեաներ, որոնք համայնավար կամ ռամկավար գրգռիչ փրոփականտով կը զբաղին ու կը վարկաբեկեն զինքը, դադրէր ըլլալէ ռամկավար ջոջերու համար չահաստան մը եւ միեւնոյն ատեն կուսակցական զէնք մը, եւ դառնար ամբողջ Հայութեան Բարեգործականը:

Սակայն, դժբախտաբար, Բարեգործականը չի կրնար ինքզինքը ազատել ռամկավար ջոջերու խեղդող ճանկերէն եւ անոնց անձնական ու խմբակցական հաշիւներուն զոհ ըլլալով, չի կրնար իրապէս դառնալ զուտ բարեգործական հաստատութիւն մը, այլ հարկադրաբար կը ծառայէ ռամկավար մեծատէր խմբակի մը չահերուն:

Ընթերցողները անշուշտ մոռցած չեն, որ ասկէ քանի մը տարի առաջ, Պօղոս Նուպարի մահէն յետոյ, Բարեգործականի նախագահ նշանակուեցաւ մեծահարուստ Գ. Կիւլպէնկեան, որ ուշագրաւ փորձ մը բրաւ իրապէս անկուսակցական եւ քաղաքական տեսակէտով չէզոք դաշտի մը վրայ դնելու այդ կազմակերպութիւնը: Սակայն, ռամկավար ջոջերը այնպիսի անախորժ կացութիւն մը ստեղծեցին այդ բարենորոգիչին համար, որ խեղճ մարդը բարւոք համարեց [illegible] մէկ կողմ քաշուիլ:

Մեր ընթերցողները հարկաւ չեն մոռցած նաեւ, որ ասկէ մօտ երկու կամ երեք տարի առաջ, երբ Լոնտոնի մէջ տեղի կ'ունենար Բարեգործականի մէկ ժողովը, ռամկավար թերթերը Եգիպտոսի իրենց պաշտօնաթերթ «Արեւ»ի գլխաւորութեամբ յանկարծ սկսան բուռն յարձակումներ գործել այդ կազմակերպութեան վրայ՝ մեղադրելով զայն ազգայնականութեան, բիւրոկրատիզմի տնավարի գործելակերպի ու չարք մը ուրիշ յանցանքներու մէջ, կարծես Դաշնակցական մամուլէ փոխ առնելով իրենց քննադատութիւնները.

Այն ատեն պետուեցան չատեր, որոնք միամտութիւնն ունեցան խորհելու, թէ ռամկավարները, վերջապէս, սթափած են եւ որոշած են աւելի առողջ, աւելի ժողովրդական հիմերու վրայ դնել Բարեգործականը: Սակայն, չուտով հասկցուեցաւ, որ եղածը պարզ շանթաժ մըն էր: Ռամկավար թերթերը իրենց հանած աղմուկով կ'ուզէին միայն ճնշում ի գործ դնել Բարեգործականի այն ազգաներուն վրայ, որոնք անկուսակցականներ ըլլալով՝ չատ ալ նախանձախնդիր չէին ռամկավարներու իբր մենաշնորհը միշտ պահելու Բարեգործականը, այլ տրամադրութիւն ցոյց կուտային համազգային խառն կազմակերպութիւն մը դարձնելու զայն: Դժբախտաբար, ռամկավար դաւադիրները այս անգամ եւս հասան իրենց տխուր նպատակին, այն է՝ ստիպեցին Բարեգործականի անկուսակցական ազգաները, որ դղուած՝ ապաքէզը ամբողջովին կրկին ձգեն ռամկավար չահախնդիրներուն:

Հարկաւ, եթէ ռամկավար ջոջերը այժմ եւս կարողանային Բարեգործականը քալեցնել այնպէս, ինչպէս որ ան քալած էր մինչեւ վերջին տարիները, որ եւ է նեղութիւն, դժուարութիւն եւ վտանգ առաջ չէր գար: Բայց որովհետեւ, ինչպէս կ'երեւի, Բարեգործականի եկամուտները զգալիօրէն վրայ են եւ հայ հասարակութեան լայն խաւերը, դղուած Բարեգործականի վարիչներու մանաւանդ վերջին տարիներու պատահիչ ու դաւադիր ընթացքէն, երես կը դարձնեն այդ կազմակերպութենէն, ռամկավար ջոջերը իրար են անցեր:

Գիտնալով հանդերձ որ Բարեգործականի այս ողբալի վիճակին միակ պատասխանատուն իրենք են, անոնք կ'ուզեն Բարեգործականի քայքայման մեղքը ձգել Դաշնակցութեան վրայ: Այդ մարդիկը կը մոռնան որ այժմ կը հնձեն միայն այն, ինչ որ ցանած են: Պոյքոթ ու երկպառակութիւն ցանող [illegible] չէին կրնար [illegible] Բարեգործականը, որուն միահեծան տէրն ու տիրականն են:

×

Յատկանշական է, որ ռամկավարները Պոսթընի թերթին խմբագիրները Դաշնակցութեան քննադատական եւ վերջերս ալ բացասական վերաբերումին մէջ դէպի Բարեգործականը ուրիշ բան չեն ուզեր տեսնել, բայց եթէ «հասարակական չահախնդրութիւն» կամ Բարեգործականէն պաշտօն ու դրամ ստանալու ձգտում:

Չէ՞ մոռնալու ատոր Տարիներ չարունակ անոնք քաղաքական չանթաժ ընելով ստիպեցին Պօղոս Նուպարն ու անոր յաջորդները, որ Բարեգործականի բոլոր պաշտօնները ռամկավար քանի մը անձերու չահաստանի դարձնեն եւ այժմ, իրենց սեփական հոգեբանութեամբ դատելով, անընդունակ են դաշնակցական քննադատութեանց մէջ տեսնելու չահախնդրութենէ զատ ուրիշ որ եւ է չարժառիթ:

Ոչ նուազ յատկանշական են ռամկավար թերթի հետեւեալ տողերը —

«Եթէ իրենց հետ մենք եւս վարուինք իրենց նման, պէտք է որ պայքար մղենք իրենց «Համազգային» անունով հաստատած դպրոցին եւ իրենց Կարմիր Խաչին դէմ, որ չարունակ հանգանակութիւններ կը կատարէ ատոնց արգիլուելու եւ հալածուելու»:

Սակայն, ամէնէն ծանօթ իրողութիւնն այն է, որ ռամկավարները տարիներէ ի վեր ամէնադղուելի ձեւով պայքար կը մղեն թէ Համազգայինի եւ թէ մեր Կ. Խաչի դէմ: Բաւական է թղթատել «Արեւ»ի կամ «Պայքար»ի հաւաքածոները՝ ատոր մէջ անգամ մը եւս համոզուելու համար:

Կը հարցնենք՝ Դաշնակցութեան ո՞ր բարեսիրական, կրթական, մշակութային ձեռնարկին ուժ են տուած ռամկավարները: Ի՞նչ է եղած ռամկավարներու՝ Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցութեան բոլոր քոյր կազմակերպութիւններու դէմ յայտարարած իրենց պոյքոթին, որ մինչեւ օրս ալ դեռ կը չարունակեն:

Հարկաւ ուրիշ ոչ մէկ բան, բայց եթէ ամէն գնով քայքայել ոչ միայն Դաշնակցութիւնը, այլ եւ անոր հետ կապուած բոլոր բարեգործական, ազգաշինական եւ մշակութային կազմակերպութիւնները:

Այս բոլորէն յետոյ եկեք եւ հրեշտակի մը նման անմեղ ու տառապինի ձեւանալ՝ կարող են ընդունակ ըլլալ միայն ռամկավար խմբագիրները

Սակայն, եթէ անոնք գէթ անգամ մը լրջօրէն անդրադառնային իրենց ընթացքին եւ քիչ մըն ալ խիղճ ունենային, այն ատեն ապահովաբար պիտի տեսնէին, որ Բարեգործականի իրական թշնամիները իրենք՝ ռամկավարներն են:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆՔ ՅԱՋՈՂԻՐ

Բաւական միտք ու մելան սպառեց տարագիր երիտասարդութիւնը կազմակերպելու հարցը, որ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ պահանջ մըն է:

Որքան կը յիշեմ, այս կարեւոր հարցը, առաջին անգամ հրապարակ դրաւ «Յառաջ»ը, որուն ձայնակցեցան հեռաւոր եւ մօտաւոր աչխատակիցներ, հրաւիրելով ատոնց դաւանանքի խորութեան համախմբուիլ մէկ դրօշի տակ, յանուն Հայաստանի եւ դաւաքներու բարիքին

«Յառաջ»ը ոչ միայն լայն տեղ տուաւ այս մասին գրուած բոլոր գրութիւններուն, այլեւ բազմաթիւ խմբագրականներ նուիրեց: Բայց մինչեւ հիմա այդ բոլորը մնացած են թուղթի վրայ: Երիտասարդութիւնը մնաց ուր որ էր: Ժամանակ մը լուռ անցնելէ ետք, այս վերջերս քանի մը արդար երիտասարդներ դարձեալ սկսած են արծարծել այս կարեւոր հարցը: Առաջինը — Միրաք - Միրզէն, երկու յօդուածներով ձեռնարկին ձախողման պատճառը կը վերագրէր որբանոցներու տուած կրթութեան: Իսկ երկրորդը՝ Զարմէն բոլորովին ուրիշ պատճառներ կը գտնէր, մասնաւորապէս մեղադրելով ներկայ երիտասարդութիւնը:

Անցեալ չաբթու Տոհմիկ խօսելով այս նոյն հարցի չուրջ («Յառաջ», մարտ 2—4) հայ երիտասարդութեան անկազմակերպ մնալուն առաջին պատճառը կը վերագրէր տարէցներու բռնած դիրքին.

Այս երեք գրութիւններն ալ ուչի ուչով կարդալով եւ վերլուծելով, չեմ մտածեր թէ կան ճշմարտութիւններ երեք տեսակէտներուն մէջ: Ո՞եւէ ճշմարտախօս Հայ չատ լաւ կրնայ գիտնալ թէ գէշի ո՞ր անդունդէն վար գլորուելու կ'երթայ մեր երիտասարդութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը: Ես ինքս ալ ըլլալով տակաւին երիտասարդ մը եւ որոշ չափով ալ շփում ունենալով բոլոր տեսակի երիտասարդներու հետ, գիտեմ թէ ինչ դրացումներով կապուած են հայութեան հետ: Շատերուն սրտին մէջ մեռած է հայութիւնը [illegible] ու կ'ապրին նուիրական միջավայրէն: Մեր այնքան սեւ անցեալը եւ տխուր ներկան բան մը չեն խօսիր անոնց սրտին:

Այս բոլորը գիտնալով մէկտեղ, ես երիտասարդութեան կազմակերպութեան անյաջողութիւնը անոնց չեմ վերագրեր, այսպէս մերն ալ եղած են եւ պիտի ըլլան: Ըստ իս մեր անյաջողութեան բուն պատճառը աչխատանքի գործնական թուլութիւնն է: Ահա քանի տարիէ ի վեր կը գրենք, կը խօսինք, ծրագիրներ մէջտեղ կը դնենք, բայց գործնական քայլեր չենք առներ: Բոլորս ալ լաւ գիտենք որ մեր երիտասարդներէն չատերը թերթ չեն կարդար ու մինչեւ այսօր ալ չեն գիտեր թէ, այդ ուղղութեամբ ինչպիսի գրութիւններ եւ ինչպիսի ծրագիր հրատարակուած են:

Մինչեւ հիմա հրատարակուած գրութիւնները բաւական են: Այժմ կը մնայ անմիջապէս խօսքէն գործի անցնիլ: Նախ եւ առաջ ներկայիս գոյութիւն ունեցող բոլոր այն երիտասարդական կազմակերպութիւնները որոնք կը ձգտին միեւնոյն նպատակին, պէտք է որ ձուլուին իրարու մէջ եւ իրենց ձեռնհաս անդամներէն կազմ. Վարչութիւն մը ընտրեն գլխաւոր քաղաքի մը մէջ: Անոր առաջին պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ, իր չուրջը համախմբել տարիներէ ի վեր այս հարցով չահագրգռուած երիտասարդները եւ յետոյ ամէն ջանք թափել որպէսզի որքան կարելի է դուրս մնացած երիտասարդներն ալ կապել նոյն գաղափարին

Քանի մը տարի առաջ արդէն այսպիսի միտք մը յայտնուեցաւ մասնաւորապէս Զոմերու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ: Զոմը կոչ մըն ալ հրատարակեց վերջին պատգ. ժողովի ընթացքին, բանելով թէ արդէն բանակցութեան մէջ են զանազան երիտասարդական միութիւններու հետ:

Պեյլինի երիտասարդական միութիւնն ալ այս մասին ջերմ բաղձանքներ յայտնեց: Մենք այս կարեւոր հարցով չահագրգռուողներս որ անհամբեր կը սպասենք միաձոյլ եւ միաձեւ համագործակցութեան, ոչ մէկ լուր ունինք այս ուղղութեամբ կատարուած աչխատանքներու մասին, եւ չենք գիտեր թէ ինչ եղած յանգեցաւ:

Շատոնց է որ չունինք նաեւ Ռումանիոյ Բաֆֆի երիտասարդական կազմակերպութենէն, որ երկու տարի առաջ բաւական աչխուժութիւն ցոյց կուտար. (Խմբ. — Կը չարունակէ գործել աւելի աշխոյժ): Ուրեմն մեր բուն բաղձանքն է որ այս բոլորը ձուլուին իրարու մէջ եւ վերածուին կուռ կազմակերպութեան մը: Ցորչափ չեն միանար իրարու եւ իրենց գործունէութեան չեն տար միաձեւ հանգամանք մը, ղեկավարուելով մէկ եւ ընդհ. կեդրոնական մարմինի մը կողմէ, մենք որքան ալ գրենք ու խօսինք պիտի չկրնանք յաջողիլ մեր առաքելութեան մէջ:

Երբ մենք հայկական կեանքին կապուած երիտասարդներս իրար չհասկնանք ու չմիանանք, ինչպէս կրնանք մեղադրել հայութենէն չէխապէքըները, իբրեւ պատճառ մեր անյաջողութեան: Այս 15 տարուան տարագրութեան մէջ հազարաւոր միութիւններ ծնան ու մեռան առանց որոշ հետք մը ձգելու իրենց ետեւէն: Ներկայիս մեր մէջ գործող երիտ. միութիւններն ալ չուտով պիտի հալին իրենց չրջապատին մէջ: Միայն հաւաքական ուժն է, որ պիտի կրնայ որոշ չափով դիմանալ այս համայնակուլ յորձանքին: Այն բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները որ կոչուած են իրական դեր մը կատարելու մեր ներկայ կեանքին մէջ, պէտք է լծուին այս անհրաժեշտ հաւաքական աչխատանքին յանուն մեր ինքնապաշտպանութեան:

Ամբողջ աչխարհը կը զինուի անընդհատ, զէնքով, ռազմամթերքով, օդանաւերով եւ հսկայ դրահանաւերով, յանուն ազգային պաշտպանութեանց. Մենք որ զրկուած ենք այս բոլորէն, թող մեր նշանաբանն ալ ըլլայ ուժերու համախմբում միաձեւ եւ յարատեւ աչխատանք, յանուն մեր ինքնապաշտպանութեան.

Գ. ՎՐԷԺ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

ՄԷԿ ՍԵՂԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Ֆրանսայի նախկին պատերազմիկներու տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ մարտ 7ի կիրակի օրը, կազմակերպութեան կեդրոնատեղին, ի ներկայութեան 118 պատգամաւորներու, որոնք փութացած էին Ֆրանսայի եւ հեռաւոր գաղթավայրերու զանազան կողմերէն:

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը որ անցեալ տարեչրջանէն սկսեալ մաս կը կազմէ սոյն դաշնակցութեան, լիազօրուած էր ուղարկելու իր հինգ պատգամաւորները այս տարի առաջին անգամ ըլլալով եւ յայտնելու իր առաջարկները եւ բաղձանքները: Ընդհ. ժողովին աչխատանքներուն ատենապետ նախագահ Գ. Ֆուրնիէ կարդաց եւ ժողովին ուշադրութեան յանձնեց այն կարճ ուղերձը հայկական մասնախումբի որ յղած էր քարտուղարութեան հետեւեալ բաղձանքներով

Ա) Ինքնութեան թուղթերը ձրի տրամադրել, հետեւաբար զերծ կացուցանել տուրքէ:

Բ) Աչխատանքի հաւասարութիւն, առանց [illegible] խտրութեան:

Գ) Պետական նպաստ, ո եւ է նախկին կամաւորի չաչխատելու պարագային:

Դ) Ֆրանսական հպատակութեան չնորհում այն բոլոր ընկերներուն, որոնք խնդրանք մը կը կատարեն

Ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ ո[րոշեց] [illegible] եւ պաշտօն տուաւ վարչութեան որ կարելին ընէ իր բոլոր միջոցներով գոհացուցիչ լուծում մը ապահովել վերոյիշեալ համեստ փափաքներուն

U.N.C.ի պաշտօնական ներկայացուցիչը եւս համաձայնութիւն յայտնեց այս մասին:

Աւելորդ է ըսել թէ Ֆրանսական նախկին պատերազմիկներու կողմէ յայտնուած այս միահամուռ ցանկութիւնը թանկագին քաջալերանք մը էր եւ որ եղբայրական զգացումներով պիտի ամրապնդէ բոլոր [illegible] զէնքի ընկերներու բարոյական կապը անոնց հետ:

Ընդհ. ժողովէն անմիջապէս յետոյ, մատուռին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան յուղիչ արարողութիւն մը արքայ Միլլէրի կողմէ, պատերազմի դաչտին վրայ ինկած հերոսներու յիչատակին համար եւ պատգամաւորներու բոլորի ներկայութեան

Կէսօրին, բոլոր ներկաները, որոնց հետ էին իրենց տիկինները եւ պարոնները, հաւաքուեցան կեդրոնատեղիին կից ճաչարանին ընդարձակ սրահին մէջ եւ նախապէս պատրաստուած սեղաններու չուրջ. ընկերական եւ ընտանեկան ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ, չարունակեցին այս բացառիկ օրուան հանդիսութիւնները

Այցանքերի պահուն նախագահ Գ. Ֆուրնիէ խօսք առնելով իր գոհունակութիւնը յայտնեց Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան՝ իրենց բերած մասնակցութեան համար, բառ. թէ ան կեղծ եւ համակրելի փութեկոտութեամբ անոնք կրցան դրուել մեր սրտերը եւ թէ մենք զանոնք կը նկատենք ճշմարիտ զինակիցներ [illegible] կերպով արժանի մեր վստահութեան եւ յարգանքին:

Այս խօսքերը առիթ տուին խանդավառ ցոյցերու եւ գնդ. Բաղտասարեան յուզուած բառերով ջերմ չնորհակալութիւններ յայտնեց Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ: [illegible] իր խօսքը վերջացուց հետեւեալ բառերով — «Մենք նախկին ռազմիկներս համոզուած ենք թէ մեր վրայ կը ծանրանան տակաւին չատ մը պարտաւորութիւններ, բախտը մեզ բերաւ այս երկրին մէջ ուր իրաւամբ նկատած ենք մեր երկրորդ հայրենիքը, ձեր եռագոյն դրօշը եւ մերը [illegible] են, չատ բնական է ուրեմն որ մենք ալ մեր զաւակները յօժարութեամբ նուիրեն իրենց արիւնը անոր [illegible] համար»:

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ կազմակերպութեան դեր-նախագահ պրն. Միլլէր, որ յայտնեց իր հաւատքը [illegible] միջազգային յաղթանակի մասին եւ վերջացուց հետեւեալ բառերով. «Կեցցէ՛ Ֆրանսա եւ կեցցէ՛ Հայաստան»:

Այս բոլոր համակրանքի արտայայտութիւնները ի վերջոյ ստեղծեցին չատ խանդավառ մթնոլորտ մը այնպէս որ ոչ ոք կ'ուզէր բաժնուիլ: Բայց օրը տարաժամած էր եւ գործերու բաժինը պէտք էր [illegible] ունենար անպատճառ:

Այդ բաժնին ամէնէն սրտայոյզ [illegible] որ կազմեց պատուոյ լեգէոնի չքանշաններու [illegible] մատուցումը Միութեան արժանի [illegible] առաջնորդին: Յետոյ նախագահը խօսեցաւ կուռ ճառ մը, չօշափելով օրուան հարցերը: Ներկայ ընկերային եւ քաղաքական յեղաշրջումներու մասին ծանրանալով խօսելու պա-

ՍԱՊԱՏՈՂՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Գրեց՝ ՕՍԿԱՐ ԿԵԼԼԸՐ

1926 թուականին էր: Ռուսական հսկայ կայսրութիւնը բոցերու մատնուած էր մինչեւ հեռուն անծայրածիր Սիպերիան. Անգութ արիւնոտ տագնապներ, մերթ հոս մերթ հոն աչխարհացունց պայթիւններ, խելայեղ յուսահատութիւն ամէն կողմ ռուսական տիեզերքին, եւ ապա սարսափելի կարօտութիւնը եւ անողորմ սարսափը կը հալածէին բնակիչները քաղաքներէն եւ գիւղերէն դուրս: Մարդախանձ մոլեգնութեամբ կը կռուէին եղբայր եղբօր դէմ, ճերմակը կարմիրին դէմ

Այդ 1926 մահասարսուռ տարուան Ապրիլին կը գտնուէի Թարպին, ուր գացած էի Վլատիվոսթոքէն: Հոն հանդիպեցայ Փեթերպուրկցի վաղեմի բարեկամիս՝ ռուսական զօրքերու հրամանատար Վասիլեւ Եուրգէյ Անտրէյեւի:

Օր մը ծանօթացայ Պուխարացի վաճառական Կրէչովի, դրեթէ քառասունհինգ տարեկան փառաւոր մարդ մը, հնամենի դրոչմով Մոսկով մը: Կրէչով արդարեւ անխառն տիպարն էր «հարազատ ռուսական հոգիին», նուազկոտ կայծ մը զարմանալի մոլեռանդ ջերմեռանդութեան, որ կ'երթայ կը սուզուի հեռաւոր ամպերուն մէջ երկինքներուն եւ աստղերուն ետեւ: Խօսակցութեան ընթացքին, երբ իր հեռաւոր ճամբորդութիւններուն մասին կը պատմէր, կարգը եկաւ ինքնին որ խօսք բացուի Փամիրի լեռնաշղթային ետեւ «Դեղին Տափաստան»ին վրայ, ամեհի, անխուսափելի մնացած կիրճերուն վրայ, եւ, վերջապէս, նաեւ կարծեցեալ սապատողներու ժողովուրդին վրայ, որ խորհրդաւոր կերպով կը բնակի եղեր այն կողմերը որ եւ է տեղ մը:

«Ես ալ այդ մասին իմացած եմ», կարծիք յայտնեց Անտրէյեւ, «բայց ոչ ոք կրցած է որոշ բան մը ըսել:

«Տավարիչ Վասիլեւ Եուրգէյչ», պատասխանեց Կրէչով, «ես կրնամ միմիայն կրկնել ինչ որ առիթով մը ինծի պատմեց ծերուկ Քրկըզ մը: Սապատողներու այդ ժողովուրդը կ'ապրի եղեր մեծ աւազուտ անապատին միւս կողմ անմատչելի ապառաժուտ կիրճերուն մէկուն մէջ: Այդ անանցանելի կիրճերուն, հեղեղատներուն ետեւ իբր թէ կը գտնուին ընդարձակածաւալ հովիտներ՝ աննկարագրելի կերպով գեղեցիկ, ծաղկաւէտ չքեղութեամբ ակաղձուն: Երբ մեր կողմը սաստիկ ձմեռ կը տիրէ իր տխուր ձիւնակոյտերով եւ խայթող ցուրտով, հոն կը ծաղկին ոսկեղէն նարինջներ եւ բուրեան վարդեր, ծաղիկներու առատութիւնը չատ աւելի քան նոյն իսկ Պարսկաստանի մէջ: Թերեւս այս ամէնը հնօրեայ զրոյցներու պէտք է վերագրել: Միչդ է թէ հինէն ի վեր արկածաչունչ առասպելներու եւ զրոյցներու պսակ մը կը հիւսուի Փամիրի լեռնաշղթային եւ անոր ձիւնավարս ու սառնապատ գագաթին չուրջ: Իբր թէ հոն կը բնակի նաեւ «Կապոյտ վագրը»...:

«Բնաւ մէկը չէ՞ փորձած արդեօք սապատողներուն այցելելու»:

«Այն երկրամասերուն չուրջ թափառող Քրկըզներէն, Մոնկոլներէն եւ Զունգուչներէն ոչ մէկը: Ամէնքն ալ վատախտաբաշ սարսափ մը ունին սապատողներէն, որովհետեւ չար, անագորոյն, կիսավայրենի մարդիկ են եղեր եւ, աւելի ըլլալով, զարհուրելի կախարդներ, որոնք խորհրդաւոր ուժերու հետ հաղորդակցութեան մէջ են: Սաչափ հարիւր եւ բազմահարիւր տարիներ առաջ հոն կայ եղեր հոյակապ մեծղի քաղաք մը չքեղ եւ հրաչալի կճեայ պալատներով, որոնց մէջ կը փողփողէին ոսկին ու արծաթը փոխնիփոխ: Սակայն բնական ահագին փլուզում մը պատահեցաւ լեռնաշղթան եւ խորափիտ վիհերէն ժայթքեցին կապոյտ կանանչ ջուրեր, կազմելով երկայնանիստ լիճ մը: Յետոյ ամբողջ քաղաքը սուզուեցաւ այդ լիճին մէջ: Պայծառ լիալուսնին՝ կարելի է յատակը լիճին, որովհետեւ անոր ջուրը վճիտ ու ականակիտ է ալքերքին պէս: Պալատները կը տեսնուին իրենց հմայք գեղեցկութեամբ եւ մեծատարած փառաւորութեամբ: Բայց միայն թէ կարելի չէ լճին մօտենալ անպատիժ, որովհետեւ հոն կը պահակեն ոգիներ եւ դեւեր ...

«Ցե՛ւ անգամ մը կարենայի մօտէն դիտել այդ ոգիներն ու դեւերը», ըսի:

«Անշուշտ լրջօրէն չէ այդ բածդ», դարձաւ ըսաւ ինծի Կրէչով, «կամ իրօք կեանքդ ձանձրացա՞ծ են արդէօք: Կ'երեւի, պէտք եղածին պէս չէք կրնար երեւակայել Փամիրի կիրճերուն մէջ այդպիսի արչաւանքի մը ահագին վտանգներն ու դժուարութիւնները: Բայց դուք այս մասին առաջինը չէք, եւ ոչ ալ վերջինը, որ փափաքի փնտռել գտնել սապատողներու ժողովուրդը: Նախ որ ես չեմ հաւատար այդ առասպելախառն ժողովուրդին գոյութեան: Գալով կապոյտ լիճին յատակին մէջ իբր թէ գտնուած գանձերուն, այս մասին բնաւ որոշ, դրական ոչինչ իմացուած է: Բայց այս բոլորէն անկախաբար, սա հարցումին պէտք է պատասխանել—մարդ ի՞նչպէս կ'ուզէ հոն երթալ: Ով որ վտանգած է ինքզինքը մտնելու Փամիրի հեղեղատներու ցանցին մէջ, անդարմանելի կերպով կորսուած է, եւ անպայման ողբալի վախճան կ'ունենայ, եթէ յառաջանայ նոյն իսկ ապառաժէ պարիսպէն քիչ մը անդին: Ոչ մէկ մարդ մինչեւ հիմա յաջողած է այս ցից ափափաներէն վեր մագլցիլ — ատոր համար պէտք է ճանճ ըլլալ, որուն համար ալ դժուար է— երկինք միայն կրնայ գիտնալ, թէ քանիներ արդէն թաւալգլոր ինկած են, եւ որոնց ոսկորները կը գտնին հոն:

Այս խօսակցութենէն երեք օր վերջ օգոստ. 11ին, Թարպինի մէջ սառած կանուխ իրարանցում մը տեղի ունեցաւ, թէեւ քանի մը ժամէն զինուորական ուժին կողմէ արմատախիլ եղաւ այդ չարժումը: Շատեր սպաննուեցան, որոնց մէջ նաեւ, ի մեծ ցաւ ինծի, բարեկամս, ռազմական զօրքերու հրամանատար Անտրէյեւ, որ [illegible] մօտէն գնդակահար եղաւ [illegible] Պավիա Եֆիմօնովայի կողմէ, [illegible] ծառայութեան մէջ գտնուող լրտեսուհի մը: Անտանելի այլ եւս այդ քաղաքը մնալ եւ [illegible] ձգեցի զայն ընկերակցութեամբ պուլկար մը, մինչեւ Տոքթ. Սաննիքովի: Ձեպընթաց կառախումբ [illegible] ելանք, որ հարաւային Մանչուրիոյ լեռնային երկրամասը կտրեց եւ տարաւ մինչեւ աւազուտ անապատի սահմանը: Շատ ժամեր թափառելէ վերջ յաջողեցանք բարձրանալ Մոնկոլներու մէկ բանակավայրը Տ'վայի մօտ, ուր նախապատրաստութիւններ կը տեսնուէին նոր արչաւանքի փնտռելու համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑՆՈՂ ՄԵՔԵՆԱՆ

Մասկուայի դատավարութեանց ընթացքին ամբաստանեալներու «զմայլելի» խոստովանութիւնները [illegible] խօսակցութեան առարկայ են դարձած շրջանակներու մէջ:

Ամերիկացիները կը պարծենան, որ իրենք «խոստովանութեան դործիք» մը ունին: Այս գործիքը մեծ տարբերութիւն մը չունի բժշկական ծանօթ գործիքէն, որ կը ծառայէ մարդոց արեան ներքին ճնշումին աստիճանը արձանագրելու: Բնախօսական երեւոյթ է, որ երբ մարդ կը տեսնէ թէ իր մէկ գաղտնիքը երեւան կ'ելլէ յուզումէն՝ սիրտը աւելի շատ կը բաբախէ, դէմքը կը կարմրի, եւն.: Այնպէս որ ամբաստանեալ մը երբ այսպիսի քննութեան կ'ենթարկուի, արեան ներքրակային ճնշումին բարձրացումով անմիջապէս կը խոստովանի թէ ըրած է ինչ որ իրեն կը վերագրէ դատարանը

Այս «խոստովանցնող մեքենան» կը գործածուի ամերիկեան կարգ մը նահանգներու մէջ, սակայն պէտք է դիտել որ «արդարադատ» մեքենայ մը չէ այդ, նոյն իսկ շատ սխալական է:

Այդ մեքենան նորութիւն մը չէ արդէն,— ամէն մայր կամ ուսուցիչ սորված է կշտամբելու ժամանակ դիտել պատանիին երեսը, եւ երբ կը կարմրի՝ կ'ըսէ թէ խոստովանեցաւ որ յանցաւոր է: Սակայն, ինչպէս բոլոր, ճիշդ չէ սիրտի բաբախումին, երեսը կարմրելուն վրայ յենուլ, որովհետեւ յուզման բնախօսութիւնը կը տարբերի մարդէ մարդ:

Դիւրայոյզ մարդիկ կան, որ պզտիկ սուտին առջեւ իսկ կը կարմրին, սիրտի բաբախում կ'ունենան, եւ կան մարդիկ, որոնք, «սառ ու պաղ տեսած», բնախօսական ոչ եւ է անդրադարձ երեւոյթ չեն ցոյց տար, որքան ալ յանցաւոր ըլլան:

Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ մէջ կը գործածուի դեղ մը, որ կը տկարացնէ ամբաստանեալին կամքը կամ դիմադրութիւնը, եւ ան չի կրնար այլ եւս պաշտպանել կամ հակակշռել ինքզինք եւ կը պատասխանէ ճիշդ ու ճիշդ:

Սակայն ըսել թէ անխախ մեթոտներ են ասոնք, կը նշանակէ չճանչնալ մարդկային հոգին: Իրաւ է թէ նուազ բարբարոս են այս մեթոտները, բաղդատմամբ այն մեթոտներուն, որոնք գործածուած են Հաւատաքննութեան շրջանին,— պաղ ջուրի, կրակի, խարազանի ազդեցութեան տակ խոստովանութիւններէն սկսեալ մինչեւ թրքական եղանակները, եղունգ փրցնել, անօթին տակ խաշած հաւկիթ դնել, ամորձիքները սեղմել, եւն.

խարակից առեղծութեան եւ փոխադարձ անվստահութեան արամ ցանցերու ընթացքը, զինուորական առաջնորդի իր անկեղծ եւ խորին կեցուածքով հրաւիրեց բոլոր արամարանութիւն ունեցող տարրերը հաւաքուիլ այն պանծալի դրօշին տակ որ դարերէ ի վեր կերտած է ֆրանսական մեծ ազգին փառքը, եւ որ յաւէտ պիտի ծածանի քաղաքակրթութեան ռահվիրաներուն գլխուն վերեւ.

ՋԻՆՈՒՈՐ

Հին Հռոմի մէջ գոյութիւն ունէր «Ճշմարտութեան բերանը» անուն գործիք մը, խոստովանեցնելու համար: Քար մըն էր, որուն բերնէն ներս կը խոթէր ամբաստանեալը իր ձեռքը: Եթէ սուտ խօսէր, բերանը կը գոցուէր եւ ձեռքը կը սեղմուէր ու կը ճզմուէր: Այս հին գործիքն ալ ուրիշ առաւելութիւն չէր ներկայացներ, բայց եթէ ձեռքը չկորսնցնելու վախէն՝ խոստովանութեան մղել:

Պէյրութի ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ

Գրած էինք թէ ապահովագրական խարդախութիւն մը երեւան հանուած է Պէյրութի մէջ: Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, իբրաւ խաբէ հարցաքննուած են Պետրոս Գափլանեան, Էլմաս Վէզիրեան եւ Նարդիկ, Պետրոս Գափլանեանի կինը Եղիցան, Տոքթ. Սայիլեան եւ Գաբրիէլ Մկրտիչեան: Այս վերջինը Ալէփճիներու շրջանին մէջ հաստատուած Մուշաշէն հայկական գիւղի մուխթարն է: Ան հերքեց իրեն վերագրուած ամբաստանութիւնները եւ յայտնեց թէ որ եւ է կապ չունի դրամաշորթութեան ծանօթ արարքներուն հետ: Հարցաքննիչ դատաւորը, տեսնելով որ այս վերջինիս վերագրուած ամբաստանութիւնները հաստատող փաստեր չկան, ազատ արձակեց զայն:

Շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Պետրոս Գափլանեանի վերջին հարցաքննութեան: Պետրոսի խոստովանութիւններէն կ'երեւայ որ ապահովագրական ընկերութիւններէ մօտ տասը դրամաշորթութիւններ կատարած են իրենք: Այդ դրամաշորթութիւններէն եօթը հատը արդէն յիշած է Գափլանեան: Տրուած են նաեւ անունները քանի մը նոր մեղսակիցներու, որոնք կարգով պիտի հարցաքննուին: Յիշուած են անունները նաեւ քանի մը բժիշկներու, որոնք կապ ունեցած են դրամաշորթութեան արարքներուն հետ:

Այդ բժիշկներէն երկուքը կը գտնուին Հալէպ, մէկը մեռած: Կը կարծուի թէ ի մօտոյ Հալէպէն բերուելիք ձերբակալեալներու մէջ պիտի գտնուին նաեւ բժիշկները: Հոս, Պէյրութի մէջ եւս պիտի ըլլան քանի մը նոր ձերբակալութիւններ:

Այս բոլոր քննութեանց միջոցին, Պ. Թէմպալին կ'ընկերակցի նաեւ ընդհանուր Ապահովութեան քննիչներէն Պ. Մալոյեան:

Քննուած են Պետրոս Գափլանեանի նամակագրութեան տետրակները եւ երեւան հանուած կարեւոր գաղտնիքներ: Նկատի ունենալով որ Գափլանեան նամակագրութիւն պահած է նաեւ ֆրանսերէն լեզուով, որոշուած է հարցաքննութեան ենթարկել նաեւ այդ ֆրանսերէն նամակները գրողները:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով.

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ԽԱՉԻԿ ՀԱՐՈՅԵԱՆ

Ցիջսի գաղթակայանի թշուառ հիւղակներէն մէկուն մէջ, իր աչքերը յաւիտենապէս փակեց Քղեցի Խաչիկ Հարոյեան,— վաթսունը անց հաստատ հայորդի մը — որ երիտասարդ տարիքէն եղած է Դաշնակցութեան ուխտեալ զինուորներէն, մտած կամաւորական գունդերու մէջ եւ կռուած՝ անաղատ Հայրենիքի անկախութեան համար:

Ան, Կովկասի եւ Թուրքիոյ մէջ շրջելէ ետք՝ մեր բոլորին նման, եկած ապաստանած էր այս հիւրընկալ երկիրը, այն յոյսով թէ՝ օր մը, պիտի արժանանար դառնալու մեր ցանկալի հայրենիքը՝ անկախութեան սրբազան դրօշը կուրծքին սեղմած: Սակայն, տակաւին այդ երազին իրականացումը չողջունած, անողոք հիւանդութիւն մը, փոթորիկի պէս եկաւ եւ տապալեց հայ սարերու այս յաղթահասակ կաղնին, որուն շուքին տակ կը մեծնային իր սիրասուն զաւակները:

Խաչիկ Հարոյեան կը թողու այրի մը եւ չորս աղջիկ զաւակներ: Իր անպատեհ մահը — որովհետեւ հակառակ իր յառաջացած տարիքին տակաւին ձերմակ մազ մը իսկ չունէր, եւ շատ առողջ էր մարմնապէս — խոր ցաւի մատնեց իր հայրենակիցները անխտիր եւ առհասարակ բոլոր անոնք՝ որ զինքը ճանչցած էին մօտէն:

Գաղափարական եպիսկ.ի յիշատակին

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 Մարտ.— Մեր ողբացեալ եղբայրակից եւ նորահաստատ թեմիս երախտաւոր կազմակերպիչ Գրիգորիս եպիսկ. Գալստեանի մահմինը իր վերջնական հանգստարանը փոխադրելու համար կազմուած է յանձնախումբ մը որ արդէն ձեռնարկած է աշխատանքի: Այժմէն նուիրատուութիւններ եղած են իր ազգականներուն կողմէ, եւ խոստումներ՝ զանազաններու կողմէ. Յանձնարարուած է նաեւ քահանայ հայրերուն մեր պաշտօնագրով դիմել մեր սիրելի ժողովուրդին՝ հրաւիրելով զայն մասնակցելու այս սրտագին պարտականութեան նուիրական հնարաւոր զոհողութեամբ մը, ապահովելու համար բաւարար գումար մը՝ գնելու պատշաճ գերեզմանատեղի մը, եւ կանգնելու վայելուչ շիրիմ մը բազմավաստակ սրբազանի հողակոյտին վրայ իբրեւ երախտագիտական հատուցում եւ անմոռաց յիշատակ

Թաղումը եւ այդ առիթով հանգիստ սուրբ պատարագը տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ մայիս ամսու 16ին, Հոգեգալստեան տօնին, որ քահանայական ձեռնադրութեան թուականն է հանգուցեալին:

Հայրապետական պատուիրակ Հարաւ. Ֆրանսահայոց

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն.— Սուրիական կուսակցութիւնը վերջերս կրկին գործունէութեան լծուած էր եւ ամէն տեղ կազմակերպութիւններ կը հիմնէր: Վերջերս անոնք պատճառ հանդիսացած էին ծանր միջադէպի մը.

Կառավարութիւնը տեսնելով որ անոնց շարժումներն ու գործունէութիւնը վտանգաւոր պիտի դառնան, որոշմնագիր մը հրատարակեց, որով ոստիկանութեան եւ ընդհանուր դատախազութեան իրաւասութիւն կը տրուի հետապնդման ենթարկելու սոյն կուսակցութեան անդամները. Խուզարկութիւն կատարուած է կուսակցութեան նախագահ Պ. Անթուն Սաատէի բնակարանին եւ գրասենեակին մէջ: Կուսակցութեան վարչական մարմնի անդամները կրցած են փախչիլ: Խուզարկութիւն կատարուած է երկրաչափ Պ. Ճօռճ Հատտատի գրասենեակին մէջ եւ գրաւուած [illegible] թուղթեր: Ձերբակալուած են երեք հոգի կուսակցութեան անդամներէն: Ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ լեռնային Լիբանանի մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 1 Մարտ (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն լաւ կազմակերպած ըլլալով «Վարդանանցի» ներկայացումը, մեր Խաժակ ակումբի վարչութեան փափաքին համաձայն, բոլոր դերակատարները իրենց խումբով, Վիէն եկան անցած կիրակի եւ սամկամերներու սրահին մէջ ներկայացուցին նոյն խաղը: Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը բոլոր խաւերէն, որոնք ուշադրութեամբ կը հետեւէին խաղին: Դերակատարները բոլորն ալ յաջող էին:

Վարդանանցի այս խաղը որ տասը տարի առաջ միայն անգամ մը ներկայացուած էր Վիէնի մէջ, խոր տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ:

Այս առթիւ Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբի վարչութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէին եւ այն բոլոր դերակատարներուն, որոնք չմերժեցին իր հրաւէրը եւ անհատապէս ալ որոշ զոհողութիւններ կատարեցին:

Վիէնի կոմիտէն ալ իր կարգին կը պատրաստուի բեմադրելու Արշակ Բ.ը տեղական ուժերով:

Գարունի

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԳՈՐՏՕ.— Մէկ տարիէ ի վեր Գորտոյի գաղութը սկսած է որոշ հետաքրքրութիւն մը ցոյց տալ դէպի մեր ձեռնարկները, որոնք եթէ լաւ պատրաստուած ըլլան, բաւական յաջող կերպով կը վարձատրուին. Բնական է մեր յաջողութեան մեծագոյն մասը կը պարտինք Պ. Ա. Մելքոնեանի՝ որ միշտ ալ իր աջակցութիւնը կը բերէ, վարելով մեր ներկայացումներու երաժշտական մասը: Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի պատրաստած «Աշուղ Ղարիպ»: Պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ «Բարսեղ Շահպազ» ակումբը շատ նեղ կուգար բազմութեան:

Դերակատարները ամէնքն ալ սիրողներ — աւելի լաւ պիտի խաղային եթէ գոց բռած ըլլային իրենց դերերը: Աշուղի դերը ստանձնած էր Պ. Ա. Քէօսէեան, որ կատարեց շատ յաջող, թէեւ առաջին անգամ բեմ կ'ելլէր, միայն կը պակսէր համարձակութիւնը եւ Սանամի դերը կատարեց Տիկ. Շաքէ Թաշճեան, մինչեւ վերջը յուզելով ներկաները. Նշանաւոր «Գիժ Մանուկ»ի դերը առած էր Պ. Լեւոն Գասպարեան՝ ինքն ալ ճիշդ ու ճիշդ «գիժ» դառնալով: Յաջող էին նաեւ «Խօճա Սահակ» (Կարապետ Վարդանեան), Ղարիպի մայրը (Տիկ. Սիրուն Հալաճեան), Տիկ. Տօնէրեան իր կարճ դերով, Գէորգ Հալաճեան երկրորդ աշուղի դերով եւ ընկ. Տօնէրեան Խօճա Մինասի դերով, ձեր թղթակիցը Սուրբ Սարգիսի դերով:

Հ. Քարտաշեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԱՒԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «Հալէպի մէջ Ֆրանսացի սպայի մը հանդէպ Երկաթ Շապիկաւորներու կողմէ կատարուած յարձակման ողբալի միջադէպը հազիւ փակուած, այս անգամ Լաթաքիա թատերավայրը կը դառնայ ցաւալի միջադէպի մը, որ տեղի ունեցաւ ընդմէջ ֆրանսական զօրքին ու իսլամ սկաուտ — երկաթ շապիկաւորներու. Վերջին միջադէպը խլեց ութ մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւոր տեղացիներէն, պատճառ դառնալով միանգամայն բովանդակ Սուրիոյ իսլամ ազգաբնակչութեան մէկ կողմէ եւ Ֆրանսացի ղեկավար շրջանակներու միւս կողմէ՝ հոգեկան վրդովումին:

Իրարու յաջորդող մէկ քանի օրերու ընթացքին ծայր տուող այս դէպքերը չափազանց վատ արձագանգ պիտի գտնեն անշուշտ արտաքին աշխարհի առջեւ, որ դեռ քանի մը շաբաթներ առաջ կը լսէր Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուած դաշինքի մանրամասնութիւնները եւ յանձին կողմերու [illegible], կ'ողջունէր բարւոք յարաբերութիւններու նոր ժամանակաշրջան մը Սուրիոյ համար:

Անոնք պիտի վրդովին եւ յուզեն նաեւ Ֆրանսացի ժողովուրդին հոգին, որ [illegible] դէպքերու մէջ, կամայ-ակամայ, պիտի մղուի տեսնել յարգանքի եւ երախտագիտութեան պակաս մը շնորհընկալ տարրին կողմէն:

Ու երբ դեռ Ֆրանսայի խորհրդարանէն չէ վաւերացուած ֆրանսա-սուրիական դաշնագիրը, երբ սահմանին մասին վերջնական կարգադրութիւններ կատարուելու նախօրեակին մէջ են դեռ, արդարեւ կարծուածէն աւելի ցաւալի պէտք է նկատել վերջին դէպքերը

Իբրեւ առաջին անդրադարձում անոնց, մարզպանութեան մէկ հրամանագիր լուծուած կը հռչակէ Երկաթ Շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը, ու կը խուզարկուի, Հալէպի դէպքէն յետոյ, սուրիական խորհրդարանի անդամ երեսփոխանի մը բնակարանը.

Լաթաքիոյ մէջ վիճակը պահակներ ու զօրքը կը շրջին քաղաքին մէջ ու խուզարկութիւններ կը կատարուին կասկածելիներու բնակարաններէն ներս.

Մինչդեռ ծանօթ դաշինքէն ետք, կը սպասուէր որ զանգուածները կշռէին Ֆրանսայի բարեկամութեան արժէքը ու իրենց լաւ կեցուածքով տային երախտապարտ ժողովուրդի ապացոյցը: Վերջին ցաւալի միջադէպերը կուգան ահա շփոթ յառաջացնելու հոգիներէն ներս:

Քննութեամբ մը կը տեսնուի սակայն, որ ոչ մէկ կանխամտածութիւն եւ ոչ մէկ ծրագիր կար երկու դէպքերու պարագային ալ, եւ թէ, մանաւանդ, Սուրիան ներկայացնող պետական եւ ազգային կուսակցութեան շրջանակները չեն բաժներ բնաւ անպատասխանատու եւ տաքարիւն անձերու յախուռն կեցուածքը, որ նոր թիւրիմացութեանց եւ անմեղ զոհերու պատճառ դարձաւ ահա:

Կը խորհինք թէ հովանաւորութեան վերին ղեկավարները կը բաժնեն այս վերջին տեսակէտը նոյնպէս, ու պիտի շարունակեն, առանց Ֆրանսայի զինուորական հեղինակութիւնը փորձի դնելու նուազագոյն թուլատուութեան մը, առաջնորդել այս երկիրները դէպի խաղաղ եւ բարգաւաճ հանգրուաններ

Փափաքելի է սակայն, որ զանգուածը, մանաւանդ երիտասարդ շրջանակներ ըլլան աւելի զգաստ, աւելի զգօն եւ վերապահ ու չխաբուին այս օրերուն մութին մէջ գործող եւ գառնուկի մորթին տակ թաքնուած գայլերէ, որոնք յետին նպատակներով կ'աշխատին կասկածելի ցոյց տալ տրամադրութիւնները Ֆրանսայի որ փաստօրէն իրական եւ միակ շահագրգռուող բարեկամ պետութիւնն է Սուրիոյ:

Սանճաքի հարցին առթիւ Սուրիացիք պայծառօրէն տեսան վերաբերմունքը Ժընեւի [illegible] բազկացնող մեծերուն ու անոնց արբանեակներուն, եթէ չըլլար Ֆրանսայի կորովի կեցուածքը, շատոնց սանճաքը յանձնուած էր Թուրքիոյ:

Պարզ իմաստութիւնը կը պահանջէ որ Սուրիա գիտնայ այս բոլորը, ու [illegible]»

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Գ. ԱԼԷՄՇԱՀ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Երիտասարդ երաժշտագէտ Պ. Գուրգէն Ալէմշահ, որ վերջերս Սուրիա գացած էր, իր առաջին նուագահանդէսը տուած է Մարտ 3ին, Պէյրութի մէջ, հովանաւորութեամբ մարզպան Կոմս տը Մարթէլի:

Պ. Ալէմշահ Լիբանան - Սուրիա շրջանը լրացնելէ վերջ պիտի անցնի Եգիպտոս, մէկ ամիս ալ այնտեղ գործելու եւ յետոյ պիտի վերադառնայ Փարիզ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (273)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մոկացի Ցակոբի տասնեակը, երկու սպաննուած եւ մէկ ծանր վիրաւոր ձգելով դիրքին մէջ, աւելի վեր քաշուեցաւ: Առիւծ Գեւօն եւ ընկերները նետուած էին ձիաւորներու բաղձութեան մէջ եւ յայտնի չէր, թէ ի՞նչ էր պատահած անոնց: Իսկ Ոլբանցի Ցակոբի երեք տասնեակները այլ եւս անկարող պահելու իրենց դիրքերը՝ կռուելով ետ կը քաշուէին սարի գագաթը, բազմաթիւ զոհեր տալէ վերջ:

Կռիւը շուտով կը վերջանար: Քրտերը կատաղութեամբ առաջ կը շարժէին դիրքէ դիրք անցնելով: Հայդուկներու շուրջ, կրակէ օղակը հետզհետէ կը նեղնար.

Ցանկարծ լերան գագաթէն բազմաթիւ հրացաններ մէկէն որոտացին, ու երկու տասնեակէն աւելի մարտիկներ լեռնային կապած՝ գահավէժ թափով սարէն ի վար վազեցին

— Լեւոնը, Լեւոնը, Լեւոնը,— ձայն ձայնի տուին հայդուկները, երբ անոր բարձր հասակն ու կաղալով գագաթէն դէպի վար վազելը տեսան

Որքան ալ որ չէին, բայց ծանր րոպէներու մէջ դրսէն եկող անսպասելի օգնութիւն մը հոգեկան մեծ արժէք ունի կռուողի համար: Լեւոնի եւ իր ընկերներու յանկարծական յայտնուիլը անբացատրելի ոգեւորութիւն մը առաջ բերաւ դեռ քիչ առաջ նահանջող հայդուկներու մէջ Ամէնքը, առանց բացառութեան, ամէնքը առաջ նետուեցան աննկարագրելի կատաղութեամբ: Նոյն իսկ վիրաւորները փորձեցին գրոհին մասնակցիլ. Հայդուկները հրաբուխի անդիմադրելի լաւային նման գագաթէն սկսան վար վազել՝ իրենց առջեւէն սրբել տանելով ամէն դիմադրութիւն:

Լեւոնը իր ընկերներով Դլըճայի ժողովուրդի վերելքը պաշտպանեց, մինչեւ որ հասան սարի գագաթի մօտ, ուր երկար քարաժայռ մը պատի նման ցից կը բարձրանայ դէպի գագաթը: Հետապնդող Քրտերը, երբ տեսան որ ժողովուրդը գագաթին մօտեցաւ, եւ այլ եւս անոնց վնասելու անկարող են, ձգեցին ու հեռացան, կռուի վայրը հասնելու համար: Լեւոնը երեք չորս ատրճանակով զինուած երիտասարդներ ձգեց ժողովուրդի մօտ, իսկ ինքը իր վեց ընկերներուն միացնելով Դլըճայի երիտասարդներէն քանի չափ կորիճ կամաւորներ, ժայռէ ժայռ մագլցելով բարձրացաւ սարահարթը երբ արեւը մայր կը մտնէր:

Կռուի օրհասական րոպէն էր: Լեւոնը մէկ ակնարկով կշռեց խումբի ծանր վիճակը ու անմիջապէս տղոց մէկ մասը քեռի Սասոյին հետ դէպի Ցակոբի կողմը ղրկեց, իսկ ինք, 14 հոգիով դէպի բլուրը խոյացաւ, որ իր դիրքի բերումով կռուի առանցքը դարձած էր: Մոկացի Ցակոբի ետ քաշուած տղաքն ալ երբ Լեւոնի դէպի վար վազելը տեսան, իրենք ալ դիրքերէն ելած միացան անոր:

Լեւոնը, առաջ ինկած, յոխորտ կատաղութեամբ կը վազէր՝ անտեսելով առջին բարձրացող արգելքը, լինէր այն ժայռ մը կամ գահավէժ բարձրութիւն մը Երբ ան մօտեցաւ Գէորգի դիրքին, բլուրի ձիաւորները, թէեւ բոլոր հետեւակ եւ ձիաւոր Քրտերը փախած էին, Ալայ բէկի առաջնորդութեամբ խուժեցին Գէորգի դիրքին վրայ՝ այն տեղով լերան գագաթը բարձրանալու համար:

Ճիշդ ժամանակին վրայ կը հասնէր Լեւոնը: Ձիաւորներու եւ Գէորգի դիրքի իրարմէ ունեցած հեռաւորութիւնը հազիւ հարիւր կամ հարիւր յիսուն քայլ լինէր: Երբ յանկարծ Լեւոնը իր տղաքներով երեւան եկաւ, հեծելազօրքը արդէն կ'արշաւէր Գէորգի դիրքին վրայ:

— Ջոքի՛,— գոռաց Լեւոնը՝ խումբի առջեւը դիրք բռնելով,— փամփուշտը մի խնայէք, կրա՛կ, կրա՛կ, կրա՛կ:

Որոտացին հրացանները միատեսակ ամպրոպի մը յարատեւութեամբ, ու ամէն ինչ իրար անցաւ:

Արշաւող հեծելազօրքը, որուն երկու հարիւրէն հազիւ վաթսուն եօթանասուն ձիաւորներ մնացեր էին, Լեւոնի խումբի անսպասելի կրակին հանդիպելով, շփոթած՝ իրար անցաւ Շատեր ժամանակին ձիերը դարձնելով ետ դարձան՝ լեռն ի վար փախան: Ոմանք ինկան, ձի ու ձիաւոր իրար անցած: Եւ հազիւ տասնըհինգի չափ ձիաւորներ, ժամանակին իրենց թափը չկրնալով կասեցնել, մինչեւ Գէորգի դիրքը հասան: Գէորգն ու վրայ հասնող Լեւոնը իրենց տղաներով նետուեցան ձիաւորներու մէջ:

Ալայ բէկը, ասպանդակներու վրայ կանգնած, սուրը աջ ու ձախ փառելով կատաղութեամբ կը կռուէր՝ անձնական օրինակով քաջալերելով հետեւորդները, երբ մէկ ալ տեսաւ որ հազիւ վեց եօթը ձիաւոր մնացեր էին շուրջը:

— Փախէ՛ք, կեանքերնիդ ազատեցէք,— գոռաց շուրջիններուն Ալայ բէկը, եւ անմիջապէս ձիու գլուխը ետ դարձնելով՝ մտրակեց ձին ու ինքզինք դուրս նետեց խառնիճաղանճին մէջէն.

Հրացանը ձեռքէն վար նետելով, որսի վրայ իջնող վագրի արագութեամբ Լեւոնը առաջ նետուեցաւ, եւ հակառակ կաղալուն՝ գնդակի արագութեամբ հասաւ դէպի արշաւող ձիուն

Լաւէն Լեւոնը նախ թամբի կաշին ձեռք անցուց, մէկ ալ Ալայ բէկի ոտքէն բռնեց ու ձիէն վար նետեց զայն, ինչպէս որ երեխայ մը ձեռքի խաղալիկը գետին կը նետէ: Անմիջապէս Ալայ բէկի ձեռքի սուրը խլելով՝ անոր վզակոթը սեղմեց աքցանի նման ամուր մատներով ու գետնէն վեր վերցուց, որպէս թէ ճնճղուկ մը լինէր:

— Աստուած իմ,— մղկտաց Ալայ բէկը,— խնայէ կեանքս:

— Ալայ բէկ, մենք իրարու հետ հին հաշիւ ունինք կարգադրելիք, չէ՞:

— Քեզի հե՞տ, դուն ո՞վ ես, ի սէր Աստուծոյ, մեռա՛յ, սա մատներդ քիչ մը թուլցուր:

Լեւոնը դէմքը մօտեցուց Ալայ բէկի դէմքին ու աչքերը անոր աչքերուն յառած՝ ըսաւ.

— Շատ կ'ուզէիր ինծի հանդիպիլ, ահա ես ... Լեւոնը ես եմ

— Աստուած իմ,— մղկտաց Ալայ բէկը՝ ատամները կրճտացնելով ու լաց ճակատագրին հետ հաշտուող մարդու անզօրութեամբ, որու առջեւ կեանքի ճամբան յանկարծ կը գոցուի:

Կամաց կամաց սկսաւ մթնել: Հոս ու հոն դեռ հրացան մը կը գոռար, աղաղակ մը կամ վիրաւորի մը աղեխարշ տնքոցը կը լսուէր:

Գէորգն ու ընկերները թշնամիի գործը վերջացնելով՝ վազեցին դէպի բլուրը, ուր իրար խառնուած էին վիրաւոր ու սպաննուած մարտիկները, տապալուած ձիերու հետ միասին:

Ահաւոր տեսարան էր:

Նիկոլի խմբէն միայն Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան ոտքի վրայ մնացեր էին, իսկ մնացածները սպաննուած էին:

Լեւոնը գլխի փաշիով Ալայ բէկի ձեռքերը իրարու կապեց ու զայն առջեւը ձգած՝ մօտեցաւ տղոցը, որոնք սրտաբեկ վիճակի մէջ Համբոյի դիակը շրջապատած էին:

— Գէորգ, տղաքը հաւաքէ եւ անմիջապէս բարձրացիր դիրքերը,— կարգադրեց Լեւոնը,— Դլըճայի ժողովուրդը հիմա սարը կը բարձրանայ: Պէտք է անոր ապահովութեան մասին մտածել: Ես շուտով կը հասնիմ ձեր քովը: Այս մարդն ալ տարէք հետերնիդ,— ըսաւ Լեւոնը Ալայ բէկը ցուցնելով:

— Այ երիտասա՛րդ, Աստուծոյ սիրոյն գնդակով մը վերջ տուր կեանքիս,— պաղատեցաւ Ալայ բէկը՝ խօսքը Գէորգին ուղղելով,— այս անխիղճ գազանի ձեռքը մի ձգեր զիս,— ու գլխով Լեւոնը ցուցուց:

— Ոչ, Ալայ բէկ,— հեգնօրէն ծիծաղեցաւ Լեւոնը,— դուն դեռ պիտի ապրիս, մահը քեզի համար շատ կանուխ ազատում մըն է: Գէո՛րգ, շարժէ եւ ուշադրութիւն դարձուր, որ փորձանք մը չպատահի այս մարդուն:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

բազայի մէջ, թէեւ արդէնք չպատուեր, Հռոմի կամ Էնկիւրիի մէջ. Զիանոյի այս ճամբորդութենէն. բացի այն պարագայէն որ իտալական կառավարութիւնը պիտի օգտուի առիթէն, անգամ մը եւս, Իտալիան ներկայացնելու համար մեծ ախոյեանը Իսլամին, ինչպէս կը ջանայ ընել Եթովպիոյ պատերազմէն ի վեր. Բայց ստոյգ է որ ճարտասանական ցոյցերը շատ ջերմ հանգամանք պիտի ունենան, ցոյցեր որոնց մէջ կարեւոր տեղ մը պիտի արուի Գերմանիոյ, զանէ Իտալիոյ կողմէ »:

Մուսոլինի դէպի Ափրիկեան Տրիպոլիս

Շատ մը մանրամասնութիւններ գաղտնի պահելէ վերջ, Մուսոլինի վերջին պահուն որոշեց ծովու ճամբով երթալ ափրիկեան գաղթավայրերը եւ ճամբայ ելաւ «Փոլա» զրահաւորով: Առաջին անգամ պիտի հանդիպի ափրիկեան Տրիպոլիս: Իրեն կ'ընկերանան մամուլի նախարարը, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ «Առաջնորդը» ներկայ պիտի ըլլայ ծովային եւ օդանաւային մեծ ռազմափորձերուն, որպէսզի գրացի ազգերը չկարծեն թէ մարտական ուժերու ցուցադրութիւն մը կը կատարէ :

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերէն անոնք որ մասնաւոր թղթակիցներ ունին Սպանիոյ մէջ, մտայոյզ կը գտնեն Մատրիտի միջնաբերդին՝ կառավարութեան անկումը: Նոյնիսկ հաւաստացողներ կան թէ զօր. Ֆրանքոյի բանակը այդ միջնաբերդը պիտի գրաւէ մինչեւ շաբթու վերջը: Ապստամբները նոր յարձակողականի մը ձեռնարկելով, նոր դիրքեր գրաւած են եւ յառաջ կը խաղան: Կառավարական զօրքն ալ ուժգին դիմադրութիւն մը կը փորձէ, թիզ առ թիզ կռուելով իւրաքանչիւր դիրքի համար: Երկու կողմէն ալ բազմաթիւ հրասայլեր կը մասնակցին ճակատամարտին. Կառավարական աղբիւր կը պնդեն թէ 16.000 Իտալացիներ կը մասնակցին այս կռիւներուն, Մատրիտի հիւսիսային արեւելեան մասին մէջ:

Մինչ այս մինչ այն, պատերազմական գործողութիւնները կը տարածուին ֆրանսական ջուրերուն մէջ: Անցեալ օր, ազգայնական նաւ մը ռմբակոծեց կառավարական (երկուքն ալ սպանիական) փոխադրանաւ մը, Պրէսթի մօտ, եւ երբ ֆրնսական օդանաւերն ու թորփիլանաւերը երեւցան, անհետացաւ շուտով. Նոյն օրը անծանօթ օդանաւ մը Միջերկրականի ջուրերուն մէջ յարձակեցաւ ֆրանսական «Հէլլէն Անթար» նաւերուն վրայ, հինգ ռումբեր ձգելով: Ռումբերէն մէկը կամրջակէն անցնելով մեքենաներու շրջանակին մէջ ինկաւ, առանց պայթելու. Երբեւ հետեւանք այս դէպքերուն, Ֆրանսայի նաւային եւ օդային ուժերուն հրամայուեցաւ արթուն կենալ, մինչեւ որ միջազգային նաւային շղթայ մը կազմուի Սպանիոյ շուրջը :

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԻՆ ԴԱՍԵՐՈՒ — Պ. Տալարիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, ճառ մը խօսելով արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէին առջեւ, իբրեւ նախագահ, առաջարկեց կազմել միջին դասերու ընդհ. դաշնակցութիւն մը, յարեւնման Աշխատանքի Դաշնակցութեան: Այս ծրագիրը պէտք է ընդգրկէ մանր սեփականատէրները, մանր գործարանատէրները, ազատ ասպարէզներու հետեւողները, գիւղացիները, անհատատէրներ եւայլն :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ժողով մը գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ ընկերվարական եւ արհեստակցական միջազգային կազմակերպութեանց: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան համար հաւաքուած է 16.600.000 ֆրանք, որուն վեց միլիոնը ճարած են Ֆրանսայի բանուորական կազմակերպութիւնները. Օրակարգին վրայ կը գտնուի ընդհ. գործադուլի ծրագիր մը՝ ամբողջ Եւրոպայի մէջ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԱՇԻՆՔԸ իր առջի օրուան արտակարգ նիստին մէջ որոշեց միջոցներ ձեռք առնել սահմաններու պաշտպանութեան համար: Միեւնոյն ատեն փոխադարձ խոստումներ ձեռք պիտի առնուին այն օտար հպատակներուն դէմ որոնց կառավարութիւնները կը նեղեն Գերմանացիները: Այս անորոշութիւնը յատկապէս նկատի ունի խորհրդային իշխանութիւնը — Լոնտոնի գերմանական գեսպանը վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա կատարելապէս համաձայնած ըլլալով Իտալիոյ հետ, նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ Լոքառնոյի դաշինքի փոխարէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ խորհրդարանին անդամներէն Ֆիշ օրինագիծ մը ներկայացուց, որով կը խնդրուի նախագահ Ռուզվելթէն՝ Ուաշինկթըն հրաւիրել Դոյիչ - Քէլլօկ դաշինքը ստորագրող պետութիւնները, քննելու համար համաշխարհային կացութիւնը :

Պ. ԼՈՒՍ, երեսփ. ժողովին նախագահը, անկողին ինկած է քանի մը օրէ ի վեր, կոկորդի եւ ցնցուղներու բորբոքած ըլլալով :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ երեսփ. ընտրութեանց մէջ ազգայնականները յաջողութիւն շահած ըլլալով, գիւղացիները սկսան աւարի տալ կարգ մը շրջաններու մեծ կալուածատէրներուն հունձքերը. Ազգայնականներու ծրագրին մէջ խոստացուած բարենորոգումները համայնավարական յեղափոխութեան իմաստ ունին գիւղացիներուն համար: Կառավարութիւնը զօրք դրկեց :

ԹՈՒՐՔԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ հաւաքելու համար, մասնաւոր կազմակերպութիւն մը հաստատուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ լրացուցիչ մաս քառամեայ ծրագրին. Մոյլաքաղաքին բոլոր բրքահաւաքները պէտք է արտակայն ըլլան եւ կանանչ նշանակ մը ունենան: Հրեայ բրքահաւաքները պիտի վտարուին: Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ քուրջերու եւ ուրիշ մնացորդներու հաւաքումը մասնաւոր ձեռնհասութիւն կը պահանջէ: Կը բաւէ ըսել թէ միայն 800 տեսակ քուրջեր դասաւորուած են: Պերլինի մէջ աշխատանքը դասաւորուած է այսպէս — դպրոցական աշակերտները պիտի հաւաքեն հին ոսկորները, օծանելիքի, ակռայի վերաբերեալ դեղերու խողովակները, շիշերու պատռանները եւն. դերձակները՝ պղինձիւ եւն. մնացորդները, բարեգործական խումբերը՝ խոհանոցի աւելցուքները եւն. :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ թագադրութենէն վերջը, Պ. Պոլտուին պիտի քաշուի, վարչապետութիւնը ձգելով ելմտական նախարար Չէմպըրլէնի

Թագադրութեան առթիւ երկաթուղիները, փապուղիները եւ հանրակառքերը պիտի բանին գիշեր ցերեկ, բաւելու համար 12.000.000 քաղաքացիներու փոխադրութեան: Պաշտօնապէս կը հաշուեն թէ մէկ միլիոն հոգի Լոնտոն պիտի գտնուին թագադրութեան օրը՝ գաւառներէն եւ արտասահմանէն .

ԱՏՏԻՍ ԱԲԷԲԱՅԻ վերջին դէպքերուն առթիւ քննադատութիւններ եղած էին Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Իտալիոյ դէմ. Հռոմի թերթերը իրենց դայրոյթը յայտնելով այս առթիւ, կը հարցնեն թէ անգլիական կառավարութիւնը ի՞նչ պիտի ըսէր, եթէ Իտալիոյ երեսփ. ժողովին մէջ երեսփոխան մը խօսէր Անգլիոյ կատարած վայրագութեանց մասին. «Դեռ վերջերս, Աֆղանիստանի սահմանին վրայ, ցեղեր ռմբակոծուեցան անգլիական օդանաւերու կողմէ որոնք թունաւոր կազեր արձակեցին»: Թերթ մը կը գրէ թէ Անգլիացիները նոյն ընթացքը բռնեցին Իրաքի մէջ եւ այլուր:

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը գործադրելով պատժական օրէնքին տրամադրութիւնները, արգիլեց Թուրքերուն եւ Թուրքիա բնակող օտարականներուն՝ կամաւոր գրուիլ Սպանիոյ համար :

Le Gérant : H STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme PARIS (13°

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան խումբի ժողովը, 13 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Ադամեանի բնակարանը. կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը ուրբաթ 12 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8,30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ. 5 Բիւ տը լ'Էքլիզ. կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 12 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ժողովը 12 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր ակումբին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 14 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին. Լա Վիստ. սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները. այս կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salle Géographie**ի մէջ

184 Bld. St. Germain. Մեթրօ **St. Germain** եւ **Mabillon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ռ. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՕՍՄԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկեր Ա. ՌՈՒԶԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Նախերգու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.։

Թէյասեղան Կ. Խ. Օրտալ տարի

Յ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին, ի Նպաստ դպրոցին։

11 Մարտ կիրակի ժամը 3,30ին, մասուռ դպրոցին մէջ.

4 Բիւ տէ Թրուա Շոն Թիէ

Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Մուտք մեծերուն 3 ֆր. փոքրերուն 1 ֆր.

Դասախօսութիւն

Սարսէլի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

13 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, իր ընթերցասրահին մէջ.

31 rue Beauséjour, Սարսէլ:

Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՉ ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ [illegible]

Կ'երգէ ՏԻԿ. ՄԱՐԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ [illegible]

Մուտք 1 ֆր

Զմեռնային Ցերեկոյթ Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Հ. Ցեղի գեղարուեստական բաժին Զուարճալի անակնկալներ

Wonder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 Ֆր.

Թատերական Ներկայացում

Փարիզի Նորակազմ «Ադամեան» Թատերախումբի կողմէ

Ղեկավար՝ Բ. ՕՍՄԱՆԵԱՆ   Բացման Ս. Ներկայացում

Կիրակի 14 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին,

Պոլէթիկ Պ. Ցովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie.

Մեթրօ Porte d'Italie.

Կը նեւ կայացուի ԿՐԵՄՈՆԻ ՎՆԱԳՈՐԾԸ (տրամ 2 արար) եւ Ա. Անտոնեանի ՄԱՆԵԱԿԸ (զաւեշտ)

Կը մասնակցին փարիզահայ երիտասարդ կարող ուժերը։

Մուտք 5 եւ 3 Ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուանի ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեանի եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկին՝ Վիգէնի զառնակսկիծ մահուան առթիւ.

X

Տէր եւ Տիկին Բ. Զիլճեան յայտնում են իրանց խորին ցաւակցութիւնը Տէր եւ Տիկին Սերէնկիւլեանի եւ պարագաներին, իրանց որդւոյն փոքրիկն Վիգէնի անժամ մահուան առթիւ։

Մարսէյլ 9 մարտ, 937

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Լիոնի մէջ սարքուած «Վարդանանցի» յանձնախումբը ի պատիւ դերասանուհիներու կազմակերպած է թէյասեղան - խնջոյք մը, որ տեղի պիտի ունենայ այս շաբաթերեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ 1, 181, Cours Lafayette: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները ու համակիրները իրենց ընտանեօք :

«Վարդանանցի» կարգադիր Յանձնախումբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊԵՐԼԻՆ — Ինքնաշարժի արկածահանութեան պատահած ըլլալով, շնորհակալութիւն կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ապաքինում մաղթանքներ ըրին մեզի:

Եր. Տէր Մինասեան, Վանիփուշ, Աբամ Տէր Մինասեան, Պ. Ֆրանեսեան;

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայր Միութեան կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները եւ Սէն Լուի մասնաճիւղի անդամները կիրակի 14 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Թաթլեան սրահին մէջ, 5 Բիւ տը լ'Էքլիզ։ խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ շրջ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ, Կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, 32 Ավընիւ Կոպլէն, մեթրօ Կոպլէն .

ՆԱՒԱՍԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բար — 35:
ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ, Ժամ — 35:
ՊԱՆԵԵՕ, Մաղ — 35:
ԱՐՔԷՕԵԼ, Հ. Ե — 40.
ՎԻՎԻԷ, Ա. Աւ — 35:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ — 339 50
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲ, Թ. Մ — 35:
ՓԱՐԻԶ (18). Տիկ. Հավ — 35 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ — 35:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, Ս. Գուեա —140:
ՎԱՆՎ, Մ. Պ — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Մակ — 140
ԼԻՈՆ-ՎԷԶ, Շ. Ի — 50 Վճարեցինք Շ. Ն. Ի 20:
ՇԱԼԷԹ, Դ. Ղար — 50:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՄԱՐՏ 13 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3369

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ՊԱՏԵԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ամէնօրեայ տաղտուկներու ժխորին մէջ, ապահովաբար ուշադրութենէ վրիպած է երեւոյթ մը, որ սերտ կապ ունի գաղութներու կացութեան հետ:

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, գրեթէ ամէն գաղութի մէջ աւելի շեշտուեցաւ իր գլխուն ճարը նայելու քաղաքականութիւնը: Ամէն մէկը հետզհետէ աւելի կ'ամփոփուի սեփական պատեանին մէջ: Եւ, քիչ մը ամէն տեղ ալ մարդիկ աւելի տրամադիր կ'երեւան իրարու մօտենալու, գոնէ իրար լսելու:

Անշուշտ ինքնաբերաբար տեղի չունեցաւ այս հոգեփոխութիւնը, — եթէ կարելի է այդպէս կոչել:

Մէկ տարիէն միւսը, արագօրէն փոխուեցան շատ մը երկիրներու վարչական կարգ ու սարքը: Մանաւանդ այն երկիրներուն մէջ ուր չօշափելի բազմութիւն մը կը ներկայացնեն օտարականները, օրուան իշխանութիւնը հարկ զգաց աւելի պրկել օղակները: Ինչ որ կը թոյլատրուէր առաջ, դարձաւ անհանդուրժելի: Ինչ որ բնական կը համարուէր քանի մը տարի առաջ, հռչակուեցաւ ապօրէն:

Այս բոլորը, անշուշտ, խորապէս ազդեցին մանաւանդ այն փոքրամասնութեանց վրայ որոնք տէր-տիրական չունին եւ իրենց ճակատագրին բարելաւումը կը սպասեն հիւրընկալ իշխանութեան բարեացակամութենէն:

Այսպէս, հիմնովին փոխուեցաւ Յունաստանի ներքին կացութիւնը:

Դիկտատուրական դրութեան տեւական փորձերէ վերջ, այդ երկրին վարիչները 1936 օգոստոս 4էն ի վեր հաստատած են կարգ ու սարք մը, որ կաղապարուած է գերմանականին վրայ: Լուծուած են բոլոր կուսակցութիւնները, եւ զինուորական «Առաջնորդ» մըն է որ կը վարէ երկիրը, տիրաբար, թագաւորին հետ միասին:

Շաբաթը առ նուազն մէկ անգամ, տրուած ազդանշանի մը վրայ, բոլոր թերթերը հանդիսաւորապէս կ'ոգեկոչեն երէկուան արքաներն ու արքայական փառքերը, կը բաղդատեն երկրին երէկուան եւ այսօրուան վիճակը, յանգելու համար նոր կարգ ու սարքին օրհներգութեան:

Կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, բնականաբար հայկական կազմակերպութիւններն ալ չեն կրնար գործել այնպէս ինչպէս տարիներէ ի վեր: Կը նշանակէ թէ ինքնին սեղմուած է ասպարէզը, եւ բաց մնացած շրջանակին մէջ, մեքենաբար իրարու կը հանդիպին երէկուան հակառակորդները:

Արդ, ո՛րքան ալ իրարու հանդէպ նախապաշարուած ըլլան զանազան տարրեր, ստիպուած են խոստովանիլ թէ բան մը փոխուած է թէ՛ երկրին, թէ՛ իրենց կացութեան մէջ:

Ահա երկու կենսական խնդիրներ. — զինուորագրութիւն եւ դպրոցներ:

Առաջինը կը գործադրուի արդէն: Օրէնքը հրատարակուած էր 1927ին, բայց առկախ ձգուած: Իբրեւ հետեւանք ցաւալի թիւրիմացութեան մը, որ տակաւին չէ հարթուած, հայ զինուորցուները օրինական շրջանէն — հինգ ամիս — զատ յաւելուածական ծառայութիւն մը եւս կատարելու դատապարտուած են, համարուելով դասալիք:

Իսկ դպրոցական խնդիրը կատարեալ անել մը յանգած էր անցեալ տարի: Հայկական դպրոցները պարզապէս փակուելու դատապարտուած էին, ինչպէս այլուր, երբ, թախանձագին դիմումներու վրայ, կառավարութիւնը արտօնեց որ շարունակուին առժամապէս, մինչեւ կանոնագրի մը մշակումը:

Կատարուա՞ծ է այդ աշխատանքը: Յոյս կա՞յ որ վերջնապէս, օրինապէս փրկուին հայկական դպրոցները. — չենք գիտեր: Բայց ստոյգ է որ յունահայ գաղութը այլեւս յոյս չունենալով ոչ մօտաւոր ներգաղթէ մը, ոչ ալ ուրիշ պատեհութենէ, ծրագիրներ կ'որոճայ, կարելի առաւելութիւնները ապահովելու համար:

Մօտաւորապէս նոյն պատկերը կը ներկայացնէ սահմանակից երկիրը, Պուլկարիա:

Այնտեղ ալ դիկտատուրա մըն է որ կը վարէ պետութիւնը, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր: Այնտեղ ալ բոլոր կուսակցութիւնները լուծուած ըլլալով, սահմանափակուած է գործունէութեան ասպարէզը: Այնտեղ ալ, վերջերս դժուարութիւններ ծագեցան հայկական դպրոցներու շուրջ: Եւ վերջապէս, այնտեղ ալ ի զօրու է խտրական օրէնք մը՝ օտար աշխատաւորներու հանդէպ:

Ի՞նչ մնաց անդին, ներգա՞ղթ, — բայց, տարիներու ընթացքին, պուլկարահայ գաղութը միայն մէկ անգամ, 1932ին, կրցաւ օգտուիլ այդ պատեհութենէն, մօտ հազար հոգի շոգենաւ դնելով:

Ուրեմն, այդ գաղութին մէջ եւս, մարդիկ հարկադրուած են քարին զարնել իրենց գլուխները, թէ՛ անհատաբար եւ թէ՛ հաւաքաբար, քիչ-շատ տանելի վիճակ ապահովելու, շնչելու եւ ոտքի վրայ մնալու համար:

Աւելի անդին, Ռումանիոյ մէջ, թէեւ ունինք պետութենէն հաստատուած սահմանադրութիւն, բայց երկրին տնտեսական եւ ընկերային կարգուսարքը հազիւ թոյլ կուտայ մեր պատեանին մէջ պարփակուելու:

Այնտեղ, գործելու պայմանները այնքան սեղմուած չեն որքան ուրիշ երկիրներու մէջ: Ազատ են ինչպէս կուսակցութիւնները, նոյնպէս դպրոցները: Եւ սակայն, կը զգաս թէ հոն ալ բան մը փոխուած է, կամ պիտի փոխուի, ժամանակի ընթացքին:

Առանց աւելի հեռուները երթալու, վերադառնալով մեր գաղութը, կը տեսնենք թէ ինչ փոփոխութիւններ կատարուեցան, մանաւանդ վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին:

Այստեղ ալ, այլ եւս հեռաւոր յիշատակի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ ներգաղթի պարագան, եւ մարդիկ իրարու հետ մերձեցած են, կարելի եղածին չափ շուտ յարմարելու համար միջավայրին եւ նոր պահանջներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Առաջին բաժինը 5 միլիառ, տոկոսը՝ 4ուկէս

Ելմտական նախարարութիւնը երէկ, ուրբաթ, հրատարակեց ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան պայմանները: Ինչպէս գրած էինք, ամբողջ գումարն է 10,500,000,000 ֆրանք, որ հրապարակ պիտի հանուի պարբերաբար: Առաջին բաժինը, 5,000,000,000 ֆրանք, հրապարակ հանուած է այդէն եւ բաց պիտի մնայ ամէնէն ուշը մինչեւ մարտ 25, բայց կրնայ փակուիլ անկէ առաջ ալ: Տոկոսն է 4ուկէս առ հարիւր, գինը՝ 98: Տոկոսին եւ դրամագլուխին վճարումը երաշխաւորուած է օտար դրամներով, — հազար ֆրանքը՝ 45.66 տոլար կամ 9 սթերլին 7 շիլին: Կրողներու անունով վկայականներ պիտի հանուին 500, 1000, 10,000, եւ 100,000 ֆրանք անուանական արժէքով: Վճարման պայմանաժամն է 60 տարի: Տոկոսները վճարելի են վեց ամիսէ վեց ամիս, սեպտ. 1ին եւ մարտ 1ին: Առաջին վճարումը պիտի ըլլայ սեպտ. 1ին:

Տոկոսները Ֆրանսայի մէջ պիտի վճարուին ֆրանսական ֆրանքով, ինչպէս եւ Պազէլի (Պալ) Միջազգային Կարգադրութեանց դրամատան միջոցաւ: Գինը պիտի հաշուեն ֆրանսական կամ զուիցերիական ֆրանքի վրայ, այդ պահուն ամենաբարձր գին ունեցող դրամով, այսինքն, եթէ տոկոսի վճարման նախընթաց իրիկուան ֆրանքը ամենաբարձր գինն ունի, 11 ֆր. 25 պիտի վճարուի վեցամսեայ տոկոսին համար՝ 500նոց մուրհակին վրայ, եթէ տոլարը ամենաբարձր գինն ունի, պիտի վճարուի ֆրանքի համարժէքը՝ 0.51 տոլար, եթէ սթերլինն է ամենաբարձր, պիտի վճարուի 2 շիլին 1 փէննի: Հազար ֆրանքնոց թուղթերու համար համապատասխան վճարումները պիտի ըլլան 22 ֆրանք 50, 1.03 տոլար եւ 4 շիլին 2 փէննի: 10,000 ֆրանքի համար՝ 225 ֆրանք, 10.27 տոլար եւ 2 սթերլին 22 շիլին 1 փէննի եւայլն:

Դրամագլուխի վճարումը պիտի ըլլայ կամ բաց շուկայի մէջ գնելով կամ վիճակահանութեամբ: Պետութիւնը իրեն կը վերապահէ մուրհակներու մէկ մասը կամ ամբողջութիւնը վճարել 1942 մարտ 1էն վերջ:

Նոր փոխառութիւնը ազատ է ֆրանսական արժէթուղթերու յատուկ տուրքերէն, բայց ենթակայ՝ եկամուտի տուրքին:

Թէեւ պայմանաժամ նշանակուած է մինչեւ մարտ 25, բայց կը յուսացուի թէ փոխառութիւնը բուն գումարէն շատ աւելի պիտի արձանագրուի այդ պայմանաժամէն առաջ եւ թէ երկրորդ բաժինը հրապարակ պիտի հանուի աւելի նպաստաւոր պայմաններով: Արդէն իսկ մեծագումար արձանագրութիւններ տեղի կ'ունենան դրամատուներու մէջ:

*** Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիոլ ունկնդրութեան ընդունելով մամուլին ներկայացուցիչները, մեծ լաւատեսութեամբ խօսեցաւ նոր փոխառութեան մասին: Ըսաւ թէ յաջողութիւնը պէտք է ըլլայ «մեծ ու արագ»: Աւելցուց թէ արդէն իսկ խոստում ստացած է բազմաթիւ կարեւոր արձանագրութեանց: 4ուկէս առ հարիւր տոկոսը որոշուած է երկար խորհրդակցութիւններէ ետք: Վերջացնելով, նախարարը գոհունակութեամբ յայտնեց թէ շատ մեծ քանակութեամբ ոսկի կը վերադառնայ դէպի երկիր:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը մօտերս պիտի վճարէ 40 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւնը որ կնքուեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ, Լոնտոնի մէջ, 3ուկէս առ հարիւր տոկոսով: Թերթերը կ'աւելցնեն թէ Ֆրանսա բանակցութիւններ պիտի կատարէ, նոր փոխառութիւն մը կնքելու համար աւելի աժան տոկոսով:

*** Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակները կը կարծեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որ ֆրանքը արագօրէն չբարձրանայ: Քանի մը օր առաջ կը կարծուէր թէ ֆրանքին գինը պիտի իյնայ, մէկ անգլիականը արժելով 112 ֆրանք, բայց հիմա կ'ըսուի թէ 100 ֆրանքը պիտի արժէ մէկ անգլ.:

Ֆրանքի հաւասարեցման ֆոնտը անգլիական ոսկի կը գնէ, որպէսզի ֆրանքը շատ չբարձրանայ: Այսպէս գնուած օտար դրամը պիտի յատկացուի ոսկի գնելու:

Հանրապետութեան նախագահին կոչը

Փոխառութեան արձանագրուելու համար, առաջին ձայնասփիւռ ճառը խօսեցաւ Հանրապետութեան նախագահը, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6ին: Նախագահը բացատրելով թէ փոխառութեան յաջողութիւնը մեծապէս պիտի բարձրացնէ Ֆրանսայի վարկը բովանդակ աշխարհի մէջ, շեշտեց թէ այժմ պատեհութիւն կը տրուի դիզուած եւ արտածուած դրամագլուխին՝ մասնակցելու ազգին անտեսութեան, որուն համար երախտապարտ պիտի մնայ հայրենիքը: Յիշելով թէ ինչպէս, նախընթաց տագնապի օրերու մէջ, Ֆրանսայի ժողովուրդը ձեռք ձեռքի տուաւ եւ յաղթեց դժուարութեանց, նախագահը ըսաւ թէ ներկայ ճիգը թէեւ այնքան ծանր չէ, բայց ոչ նուազ կենսական է, եւ ձեռնպահութիւնը վնասակար պիտի ըլլայ: Ներկայ ելմտական կացութիւնը հետեւանք չէ միայն յետպատերազմեան անտեսական տագնապին եւ պատերազմին ձգած պարտքերուն, այլ եւ այն ծանր ծախքերուն զորս կատարելու հարկադրուած է երկիրը, իր պաշտպանութիւնը կառուցանելու համար: Հարկադրուած ենք զօրացնել մեր ցամաքային, օդային եւ ծովային սպառազինութիւնները, Ծրագիր մը մշակուած է եւ յառաջ կը տարուի մեթոտիկ եղանակով մը: Երբ ծրագիրը գլուխ հանուի, արդէն շինուած ամրութեանց հետ, մենք պիտի ունենանք ամրոց մը որուն ետին երկիրը պիտի կրնայ իր աշխատանքը կատարել խաղաղութեամբ եւ արժանաւորութեամբ, սպասելով որ ժողովուրդները, հաւաքական իմաստութեան շարժումով մը, հասնին՝, վերջապէս, աւելի առողջ եւ աւելի վստահալից դիրք մը բռնել»:

Նախագահը այս առթիւ հաւաստեց թէ կառավարութիւնը վճռապէս որոշած է փութացնել հաւասարակշռուած ելմտացոյցներու վերահաստատումը, արգիլելով նոր ծախքերը եւ զարկ տալով երկրին անտեսական վերելքին:

** Երէկ իրիկուն ժամը 7ին անթելով խօսեցաւ ծերակոյտին նախագահը: Երկուշաբթի իրիկուն պիտի խօսի Պ. Էռիօ՝ երեսփ. ժողովին նախագահը, իսկ երեքշաբթի իրիկուն՝ Պ. Տալատիէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԳԱՐՇԱՀՈՏ ԴԻԱԿԸ »

Ձայնը հեռուէն Պուէնոս Այրէսէն կուգայ: Անոր համար ալ, չափազանց ուշ հասնելով մեր քաղաքը:

Արժանթինի «Օրիէնթասիոն» թերթի 1936 դեկտեմբեր 12ի թիւին մէջ (թիւ 8), հրատարակուած է հետեւեալ պաշտօնական ազդը.

— «Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի Քննիչ Յանձնախումբը հաստատելով, որ Ա. Մուլիվան — հայանուն ԱԲՐԱՀԱՄ ԳՐԱՃԵԱՆը ոստիկանութեան հաղորդած է կուսակցական գաղտնիքները եւ պատճառ դարձած է շատ մը ընկերներու ձերբակալման, զայն կ'արտաքսէ Կոմկուսէն որպէս ՄԱՏՆԻՉ, եւ այս պարագան կը յանձնէ բոլոր ընկերներու եւ համակիրներու լուրջ ուշադրութեան: Մեր կուսակցութեան մէջ տեղ չկայ վատ ու վախկոտ մարդոց»:

Իբրեւ թէ բաւական խօսուն չըլլար այս յայտարարութիւնը, ետեւէն ալ հայերէն թռուցիկ մը լոյս կը տեսնէ, հետեւեալ խորագիրներով — «ԳԱՐՇԱՀՈՏ ԴԻԱԿ ՄԸ. ԱԲՐԱՀԱՄ ԳՐԱՃԵԱՆ. — ՍԻԱՋԱԿԱՊԵՏԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ»:

Ոճիր-արկածներով լի թերթօնի մը տպաւորութիւնը չէ՞ք զգար, իրարու ետեւէ կարդալով այս խորագիրները:

Իրականին մէջ, այդպիսի վէպէ մը տարբերութիւն չունի թռուցիկին բովանդակութիւնը:

Եթէ ուզէի ամբողջ արտատպել, այս էջին երկու սիւնակը պիտի բռնէր:

Կ'արժէ՞ այդքան տեղ զոհել դիակի մը, երբ գերեզմանի հողն անգամ սանթիմով կը հաշուեն.

Կը զատեմ քանի մը հատուածներ միայն, իբրեւ «ճաշակ ոսպեղէն (ոսկեղէ՞ն) դպրութեան»:

— «Այս մեռելը յարութիւն չունի: Գարշահոտ դիակ է նա: Մեզ համար շատոնց մեռած էր, բայց, ափսո՛ս, որ չթաղուեցաւ ժամանակին:

Հեռու էր Երեւանէ, հազար հոգերով կը տապկուէր Կոմկուսը: Ի՞նչ կրնային ընել Հօկի անմիտ ու անջիղ մարդիկը որոնք թուղթ կը ստորագրէին սպառնալիքի տակ... կամ յասինչ ընկերի, այնինչ ընկերուհիի սեւ աչքերուն համար:

Մեռաւ այս սնափառ ազան անփառունակ մահով: Այնքան վատ ու վախկոտ դուրս եկաւ խիզախ ու մարտական «Շիրակ»ի Փանչունի Գրաճեանը»:

Ուշադրութի՛ւն, իր ընկերներն են որ կը բզկտեն «գարշահոտ դիակ»ը, աւելի զուանարելով ամիսներ առաջ հրատարակուած պատմութիւններ:

Այս մէկն ալ իմացէք.

— «Նա մեռած էր մեզ համար, երբ իր ձեռքերը մխրճեց Զանգեզուրի աղէտեալներու դրամին մէջ:

Նա գիտէր, երբ անամօթաբար իւրացուց «Երկիր Նայիրի»ի 600 փեսօն, հերոսական իլլէկալ աշխատանքի առասպելով: Եւ վերջապէս նա իր աղտոտ հաշիւներով ու խաղերով մեռած էր բոլոր պարկեշտ ու գիտակից մարդոց համար որոնց զոհերուն կը խուսափէր միշտ ...»:

Շարունակելով ընթերցումը, կ'իմանամ թէ Աբրահամ Գրաճեան «Հայերէն մէկ փողոցէն վերցուած լքուած մանուկ մըն է», որդեգրուած՝ «եկեղեցիի մոմով ապրող միաբան վաշխառուի մը կողմէ», թէ Պուէնոս Այրէսի մէջ խանութ բացած, բայց կեղծ սնանկութիւն հռչակած է, եւ ապա որոշած՝ «Ռուլիրուլ Հօկին»:

Ի՞նչ կ'ըսէք, այս «աւազակապետ»ը սկիզբէն մինչեւ վերջը հաւատարիմ եղած չէ՞ իր կոչումին.

Նախ ուտելով եկեղեցիի մոմով ապրող վաշխառուի մը հացը.

Երկրորդ՝ կեղծ սնանկութիւն հռչակելով եւ մոխիրի վրայ նստեցնելով «իր հօրեղբայրը ընտանիօք».

Երրորդ՝ աւարի տալով Հօկին դրամը:

Չորրորդ՝ ոստիկանութեան մատնելով իր կուսակցութեան գաղտնիքները:

Բայց այդ բոլոր ապուրները միմա՞կ կը կերած է «այս մեծագլուխ պարապութիւնը»:

ՎԱՀԷ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՃՈՒԵՑԱՒ

«Հպատակութեան ձգտող Հայերու միութեան»

Երէկ ստացանք պաշտօնագրեալ նամակ մը, որ կը պարունակէ զինուորցուներու ծանօթ Միութեան պատգամ. ժողովին զեկուցումը (գումարուած Փարիզ, մարտ 6-7, մասնակցութեամբ 26 պատգամաւորներու):

Ի տեղեկութիւն կ'արձանագրենք տրուած որոշումները.—

Քուէարկուեցան միութեան հիմնական սկզբունքները ուխտադրող հետեւեալ բանաձեւերը.—

1. Ֆրանսահայ զինուորցուներու Ա. պատգամաւորական ժողովը, լսելէ յետոյ 26 պատգամաւորներու առանձին զեկոյցները, համոյքով կ'արձանագրէ անոնց՝ սիրով ֆրանսական հանրապետական բանակին մէջ ծառայելու պատրաստակամութիւնը Ֆրանսայի պաշտպանութեան համար:

2. Ֆրանսահայ զինուորցուներու անդրանիկ պատգամաւորական ժողովը հիմը կը դնէ «Ֆրանսական Քաղաքացիութեան ձգտող Հայերու միութեան»:

3. Ֆրանսական քաղաքացիութեան ձգտող Հայերու միութեան անդամ կարող են ըլլալ այն բոլոր պատուաւոր հայրենակիցները, որոնք՝ զուրկ որ եւ է հպատակութենէ, ենթակայ են 1928 մարտ 31ի ֆրանսական զինուորագրութեան օրէնքին տրամադրութիւններուն եւ կը ցանկան դառնալ ֆրանսական քաղաքացիներ:

4. Պատգամաւորական ժողովը լիազօրութիւն կուտայ իր կեդրոնական վարչութեան՝ համագործակցաբար աշխատիլ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն հետ որոնք կ'ընդունին ֆրանսահայ զինուորցուներու շահերու պաշտպանութեան հիմնական տեսակէտները, որոնք բնորոշուած են Միութեան ծրագիր-կանոնագրին մէջ:

Մոսկուայի բնակարաններու ծրագիրը ջուրը ինկած

« Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, մարտ 10ի թիւին մէջ կը մեղադրէ Մոսկուայի սովետին վարիչները թէ խորտակած են բնակարաններու շինութեան բոլոր ծրագիրները: Գլխաւոր պատասխանատու կը հռչակուի Մոսկուայի սովետին փոխ-նախագահը, Մեչլաք, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է բնակարաններու շինութեան յանձնախումբին:

Մասնաւոր ժողովի մը մէջ, փոխ-նախագահը ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ շատ մը կիսաւարտ տուներ պէտք է քանդուին:

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ վերջ, կը յայտնէ թէ արդար չէ բոլոր պատասխանատուութիւնը ձգել Մոսկուայի խորհուրդին վրայ: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին բոլոր շինանիւթերը վար դրուած են զինուորական պէտքերու համար: Ճիշդ է որ իբր հարիւր գեղեցիկ դպրոցներ շինուած են, բայց ատոնք սահմանուած են արագօրէն վերածուելու հիւանդանոցներու եւ զօրանոցներու, պատերազմի պարագային:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԾՐԱԳԻՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ՄԸ՝ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. — Աշխատակից մը, որ գործնապէս կը հետաքրքրուի այս հարցով, հետեւեալ ծրագիր - կանոնագիրը մշակած է, տարագիր երիտասարդութեան միաձոյլ եւ միաձեւ կազմակերպութիւնը յաջողցնելու առաջնորդութեամբ։

Կը հրատարակենք իբրեւ հում նիւթ կամ ներշնչման աղբիւր, մինչդ այն պահուն երբ ոռէն կ'արծարծուի յայն կազմակերպութեան մը խնդիրը։ Մենք ալ պիտի արտայայտուինք յառաջիկային, ինչպէս տարինները ի վեր։—

ՆՊԱՏԱԿ.— Տոգորուած հայ ազգի եւ հայկական մշակոյթի սիրով ․ ․ (տեղի անունը) հայ երիտասարդութիւնը ընդունեց այս ծրագիր - կանոնագիրը, կազմակերպելու համար տարագիր հայ երիտասարդութիւնը ազգային գոյութեան պաշտպանութեան եւ մշակութային ձգտումներով։

ԱՆՈՒՆ.— Կազմակերպութեան անունն է՝ «Հայ Երիտասարդական Միութիւն (Հ. Ե. Մ.)։

ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Ա) Իւրաքանչիւր Հայ 14—34 տարեկան, առանց սեռի խտրութեան կրնայ անդամակցիլ միութեան, յանձնարարութեամբ երկու վկայի։

Բ) Անդամակցութիւնը պայման է համաձայն կարողութեան եւ փորձութեան Հայեցողութեան։

Գ) Անդամ չեն կրնար ըլլալ այլազան մոլիներն ու յանցանքով դատապարտուածները։

Դ) Անդամները կը բաժնուին, ըստ տարիքի երկու մասի։—

ԱՐԻՆԵՐ ԿԱՄ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐ.— 14 18 տարեկան, այսինքն մինչեւ այս տարիքը աշակերտներ։ Ասոնք իր մայրին ամէն անդամական իրաւունք, բայց չեն մասնակցիր ընտրական գործերու կամ քուէարկութիւններու։ Կրնան հետեւիլ իրենց յարմար պաշտօններու։

Պատանիներ կամ պահակներ — 19—34 *տարիքը լրացնողներ։ Ասոնք ունին միայն ընտրական իրաւունք, եթէ երեք ամիսէ աւելի անդամակցած են միութեան եւ իրենց անդամակցական պարտաւորութիւնները լիովին կատարած են անդամատոմսերիկանոնաւորութեամբ։ Իսկ կրնան ընտրելի ըլլալ եթէ վեց ամիսէ աւելի գործած են միութեան մէջ։*

Ե) Միութիւնը կրնայ ունենալ բարեկամներ կամ օժանդակներ, *որոնք վճարելով որոշ ամսական, կը սատարեն միութեան եւ կ'օգտուին անկէ, վայելելով դիւրութիւններ, գրադարան, թերթ եւ հաւաքոյթներու պատմութ։ Վարչական եւ ընտրական գործերու չեն մասնակցիր։*

Զ) Միութիւնը կրնայ ունենալ պատուակալ անդամներ, *որոնք կրնան հաշուուիլ տարեկան ընդհ. ժողովին մէջ վարիչին կողմէ, եթէ ժեծագոյն ծառայութիւններ մատուցած են իրենց գործնական կարողութիւններ*ով ստացած են միութեան։

Է) Իւրաքանչիւր անդամ երեք ամսուան պայմանական ժամանակ անցընելէ ետք, պարտաւոր է հանդիսաւորապէս ընելու հետեւեալ երդումը վարիչին եւ առնուազն երկու վկայի ներկայութեան՝ ոտքի կեցած. «Պատուովս կ'երդնում հաւատարիմ մնալ իմ բարձր ցեղիս մշակոյթին եւ դործել իբրեւ գիտակից Հայ։ Բարձր պահել ազգիս անունը։ Ազգիս համար զոհաբերել եւ զոհաբերել ամէն ։ Հաւատարիմ մնալ միութեան վարիչին»։

Այս երդումը պէտք է հաստատուի վարիչին կողմէ ձեռքի սեղմումով։

Ը) Իւրաքանչիւր անդամ պարտաւոր է կանոնաւորապէս եւ ճշգապահօրէն յաճախել միութեան - ժողովներուն, հաւաքոյթներուն, հանդէսներուն, մարզական եւ զբօսական արշաւներուն։ Հաւաքոյթէ կամ նշանակուած հանդիպումէ առանց պատճառը յայտնելու երեք անգամ չարունակ բացակայողը կը ստանայ դիտողութիւն։ Բացակայութիւնները չարունակուելու պարագային վարիչին կ'րնայ տնօրինել կարգապահական սատմաններ կամ վեց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի ընտրական իրաւունքէ զրկել, խմբակային, նոյն իսկ հրաժարեցնել իբր անուղղայ։

Թ) Իւրաքանչիւր անդամ մանելով Հայ Երիտ. Միութեան մէջ, պէտք է կապուած զգայ ինքզինք ազգային - մշակութային ինքնապաշտպանութեան ուխտին եւ պէտք է սիրով ու անկեղծութեամբ փարի միութեան, այլ եւ պէտք է հետու կենայ ս եւ է խարդաւանքէ։ Հակառակ ընթացք մը իրաւունք եւ պարտականութիւն կու տայ միութեան վարիչին պէտք եղած խստագոյն միջոցները ձեռք առնելու։

Ժ) Անդամակցութենէ կարելի է հրաժարիլ գրաւոր եւ պատճառաբանեալ։ Հրաժարականն ներկայացնելէ վերջ հրաժարողը դեռ ամիս մը անդամ կը համարուի առանց ընտրական իրաւունքներու։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ.— Հայ Երիտասարդական Միութիւնը կ'ունենայ վարիչ մը, որ կ'ընտրուի երեք տարին անգամ մը եւ վերընտրելի է։ Կ'ընտրուի երկու երրորդի մեծամասնութեամբ ընդհ. ժողովէն, ուր ներկայ կ'ըլլան բոլոր անդամները, բայց միայն պահակները ու պահակուհիները կը քուէարկեն։ Քուէարկութիւնը ածկի կ'ունենայ գաղտնի։ Վարիչ կրնայ առաջարկուիլ ժողովին պատահօրէն պահակներու մէջէն եւ պահակներու կողմէ։

Վարիչը նոյն կամ յաջորդ տասնհինգ օրուան ընթացքին տեղի ունենալիք ընդհ. ժողովին կը յայտնէ իր վարչական ժողովի երկու գործակիցներուն անունները, որոնց ընտրութիւնը կամ վերընտրութիւնը կը կատարուի ամէն տարի։ Ասոնք, իբրեւ ատենադպիր եւ գանձապահ պարտաւոր են տանելու ամբողջ հաշուական եւ գրագրական աշխատանքները եւ տեղեկաբերելու տարեկան ընդհ. ժողովին, որ կրնայ քննադատել կամ հաստատել անոնց գործունէութիւնը։ Վարիչը կը հրաժարի իր գործունէութեան երրորդ տարին լրացնելէ ետք։ Կրնայ ժամանակէն առաջ հրաժարեցուիլ, եթէ գրաւոր եւ պատճառաբանուած ամբաստանութիւններ ներկայացուին հինգ պահակ կամ պահակուհիներու կողմէ՝ առանձինն ուղղուած վարչութեան ս եւ է մէկ անդամին, որ իր կարգին համոզուելէ և վարիչին յայտնելէ ետք ամբաստանութեան էութիւնը, գոհացում չստանալու պարագային կրնայ պահանջել բացառիկ ընդհ. ժողով, բացատրութիւններ ուզելու համար անոր պաշտօնի շարունակութեան կամ դադարման մասին։ Վարիչը կամ վարչութիւնը պարտաւոր է այս պահանջին ընթացք տալու մէկ ամսուան մէջ։

Վարիչը իրաւունք ունի գործելու առանց կաշկանդումի, սակայն վարչական ժողովի առջեւ, երբեմն ալ հաւասար ձայնի իրաւունք ունին։

Վարիչը կրնայ պաշտօններ յանձնել, գործիչներ նշանակել յարմար դատած պահակներէն կամ արիներէն, նոյնպէս աղջիկներէն։ Կրնայ նշանակել մասնագիտական, գոյներու պահապան, մարզիչ, սրահապահ, հանդէսի կարգադրիչ, պատուիրակ, ներկայացուցիչ եւն. եւն.։ Ընդհ. վարիչը իրաւասու է բացառիկ ժողով հրաւիրելու։

Վարիչ, ինքը երիտասարդ ըլլալու է ու առաւելն քառասուն տարեկան՝ եթէ պահակներուն մէջ ընտրելի մը չգտնուի։ Վարիչը պէտք է անպատ մէկը ըլլայ եւ պէտք է օգտուի իր տրամադրութեան տակ գտնուող գործօններու խորհրդակցութենէն։ Կուսակցական պաշտօններ պիտի չունենայ։ Պէտք է ունենայ բացարձակ լիազօրութիւն եւ պէտք է խուսափի անօգուտ պայքարներէ։ Միութեան ամբողջ կազմակերպութիւնը հիմնուած է վարիչին պատասխանատուութեան վրայ, որով վարիչը պէտք է բաւին բաժանակ իմաստով փառահեղի ըլլայ մանաւանդ ազգ. եւ կազմակերպական տեսակէտով։

Վարիչը պէտք է լաւ հայերէն գիտնայ եւ օրինակելի վարք ու բարք ունենայ։

Վարիչը պարտաւոր է երջանկապէս եւ կարգապահական ոգիով գործելու եւ զատաքարակելու իրեն յանձնուած ներուժը։

Վարիչը սակայն պէտք է յարգուի բոլոր անդամներուն կողմէ առանձնակի թէ խմբովին։ Այս պիտի ըլլայ անոր վարձատրութիւնը։ Իսկ վարիչին պատուիր միութեան յարգը կը բարձրացնէ։ Վարիչին հնազանդիլ կը նշանակէ հայ երիտասարդութեան յարգն ու պատիւը զօրացնել։

ՏՈՀՄԻԿ

(Միացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն թեռնելի եւ մելանով։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՈՒՂԵՂԱՅԻՆ ԱԼԻՔՆԵՐՆ ՈՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՀՈՍՈՒՄԸ

— o —

Ֆրանսացի նշանաւոր գիտնական Լաքովսքիի կարծիքով կենդանի էակներուն ժեծամասնութիւնը կրնան ալիքներ արձակել եւ ընդունիլ։

Կայծոռիկը լոյս կ'արձակէ, որով հետեւ իր բջիջները միեւնոյն արագութեամբ կը թրթռան ինչ որ լոյսը։ Ոլոր չղեները ունին մօրուքի մազեր, որոնց շնորհիւ կրնան ալիքներ ընդունիլ։ Միջատներն ալ ունին իրենց բողկուկները, որոնց միջոցաւ կ'ընդունին ալիքներ, եւ ըստ այնմ կ'ուղղեն իրենց ընացքը մաթեմաթիքական ճշդութեամբ։

Այս տեսակէտով ամէնէն աւելի նըպաստաւորուածները թռչուններն են։ Անոնք որքան հեռանան երկրէն, այնքան աւելի կը զօրանայ անոնց մէջ ալիքներ արձակելու եւ ընդունելու կարողութիւնը։ Ինչո՞ւ թռչունները իրենց թռիչքը առնելէ առաջ բոլորաձեւ կը դառնան օդին մէջ, որովհետեւ իրենց կիսաբոլորաձեւ խողովակներէ բաղկացած ականջներով կը հետազօտեն ալիքներուն ուղղութիւնը։

Ալիքներու գոյութեամբ կը բացատրուի կենդանիներուն եւ թռչուններուն ուղղութիւնը գտնելու զգայարանքը։

Փորձի համար Փաթէնայի (Վաշինգթոնի մօտ) անթել հեռագիրի կայանին ալեհանիները արձակեցին։ Տեսան թէ որչափ ատեն կը տեւէր հէրցեան ալիքներուն արձակումը, աղաւնիները օդին մէջ բոլորաձեւ կը դառնային խելայեղօրէն թռչուններու նման։ Սակայն հազիւ թէ ալիքներուն արտահոսումը կը դադրէր, եւ ահա անոնք վայրկենապէս կը թռէին կ'երթային ուղիղ գծով։

Մարդը, հակառակ իր բարձր իմացականութեան եւ խորհելու ու տրամաբանելու բացառիկ կարողութեան, նուազ նպաստաւորուած է զգայարաններու տեսակէտով։ Մարդուն հոտառութիւնը, լսողութիւնն ու տեսողութիւնը շատ ստար են բաղդատմամբ կենդանիներուն եւ թռչուններուն։ Մեր քով դրեթէ բոլորովին կը պակսի ուղղութիւն գտնելու զգայարանը։ Արդարեւ, ձգեցէք մարդ մը խոշոր անտառի մը կամ անապատի մը մէջ, պիտի տեսնէք, որ բոլորովին պիտի կորսնցնէ իր ուղղութիւնը, մինչդեռ երբ կատուն մը կամ շուն մը հեռացնէք տունէն, նոյն իսկ տանիք ուրիշ քաղաք մը ու հոն ազատ արձակէք, ան առանց դժուարութեան պիտի գտնէ տունին ուղղութիւնը եւ տեղը։ Նոյնն է նաեւ վայրի կենդանիներուն համար։ Անոնք իրենց թաքստոցէն փարսախներ հեռանալէ ետք, անխափան կը վերադառնան իրենց որջը։ Աւելի զարմանալի է օտար երկիրներ գաղթող թռչուններու ուղղութիւն գտնելու բացառիկ կարողութիւնը։

Ինչ կը վերաբերի ելեկտրական արտահոսումներու, անոնց թրթռացումներուն ատրինձանաւորումն ալ յայտնապէս նուազ է մարդու քով, որուն հետեւանքով չենք կրնար պէտք եղած կերպով հոսանքներ ընդունիլ եւ արձակել։

Ամերիկացի կարգ մը գիտնականներ կ'ընդունին թէ մարդուն իւրաքանչիւր գործարանին գործողութեան ատեն ելեկտրական պարպում մը առաջ կուգայ։ Օրինակի համար, երբ մեր աչքերը բանանք ու գոցենք, մեր ծնօտը վեր վար շարժենք, եւ խորունկ մը օդ ներշնչենք, ելեկտրական հոսանք յառաջ կը բերենք. ելեկտրականութիւն՝ սրտին մէջ, մկաններուն մէջ, մարմնին բոլոր մասերուն մէջ։

Քէմպրիճի մէջ Պ. Ատրիէն կատուի մը ոտքին ջիղը միացուցած էր ելեկտրականութիւնը ընդլայնող գործիքի մը հետ։ Ամէն անգամ որ կատուն իր թաթը կը ծռէր, ելեկտրական հոսանք մը կ'անցնէր ջիղին մէջէն։

Ուէվըր եւ Պրէյ գիտնականներն ալ ձագարի մը ուղեղին լսողական ջիղը մերկացնելով, ելեկտրաբերի միջոցաւ կապեցին հեռաձայնի մը։ Այն բոլոր բառերը, զորս անոնք մեղմաձայն կը փսփսային ճագարին ականջին, կը հասնէին հեռաձայնին։ Ականջը կը կատարէր իսկական ելեկտրաբերի գործիքի մը դերը, որ հնչուն ալիքները կը փոխէր ելեկտրական ալիքներու։

Գիտենք թէ մեռած գորտի սրտին ելեկտրական բաբախումները կայծակնաչափ գործիքին վրայ ուսումնասիրուած են։ [illegible] կը փախուին։

Մարդկային ուղեղը բաժնուած է բլթակներու, որոնց իւրաքանչիւրը իր մէջ կը պարունակէ տարբեր տեսակէ բաղկացած բջիջներ, որոնք ելեկտրական հոսանքներ կ'արձակեն։ Ըստ Լաքովսքիի, բջիջը լոկ կենսաքիմիական բաղկացութիւն մը չէ, այլ կայան մը ելեկտրամագնիսական հնչականութեան եւ թրթռացումի, որ կրնայ հոսանքներ արձակել եւ ընդունիլ։ Իւրաքանչիւր ուղեղային բլթակին կը համապատասխանեն մագնիսական դաշտեր, այսինքն՝ այն տարածութիւնները, որոնք կը կրեն մագնիսական հոսանքին ազդեցութիւնը։ Այսպէս, ուղեղի մէջ կը գտնուին 1604ն աւելի մագնիսական դաշտեր։ Ջղային բջիջները օժտուած են ելեկտրական բաբախումներով։

Երկու անգլիացի գիտնականներ փորձերով հաստատած են թէ՝ ալիքներու արձանագրութեան ամէնէն նպաստաւոր վայրը ուղեղին այն մասն է՝ որ կը գտնուի գլուխին ետեւի կողմը։ Իրենց հնարած ամենաճիշդ գործիքով յաջողած են արձանագրել մէկ միլիոներորդ վոլթայի ուժ ունեցող ելեկտրական հոսանքներ։

Ուրիշ տարօրինակ նորութիւն մըն ալ. Տոքթ. Մաքս տարիներէ ի վեր հետամուտ եղած է ապացուցանելու համար թէ մարդը միայն ուղեղով չի մտածեր, այլեւ ամբողջ մարմինով, եւ իբր օրինակ մէջ կը բերէ խուլ - համրերը, որոնք իրենց ձեռքերով կը մտածեն։ Անոնց բազուկներուն մէջ առաջ կուգայ ելեկտրական աշխատանք մը, զոր կարելի է կատարելապէս արձանագրել, ինչ որ ճշդութեամբ կը համապատասխանէ նոյն վայրկեանին ուղեղին մէջ գոյացած աշխատանքին։

Բնականոն մարդոց քով այդ ելեկտրական աշխատանքը գոյութիւն չունի բազուկներուն մէջ, այլ լեզուին մէջ։ Ուրեմն բառ մը արտասանելու պարագան ենթադրել կուտայ ծնունդ մը, որ կը մեկնի ուղեղէն եւ կուգայ մինչեւ լեզուն։

Վաղը կամ միւս օր գիտնականներ պիտի ուզեն մեզի հաւատացնել թէ մարդուն ամբողջ մարմինը խորհող մտածող էակ մըն է, թէ կ'օնակով չէ պիտի ընենք եւ ոտքերով խնդենք ...

Գիտէինք թէ ուղեղը քունի ժամանակ կ'աշխատի, սակայն չէինք գիտեր թէ ան քունի ատեն չիման մէջ կը գտնուի արտաքին աշխարհին հետ։

Աւելի չուն մը, քնացած վիճակի մէջ, ան հակառակ խոկալուն, անխնամ ձայնէ մը կ'արթննայ եւ գլուխը կը ցցէ։ Քնացող թռչուններն ալ ամենաթեթեւ աղմուկէ մը կ'արթննան ու կը փախչին, անոնք մէկ տասներորդ երկվայրկեան մը մէջ կը վերստանան իրենց մտքին պայծառութիւնը։

Քնացող մարդն ալ կ'աղդուի աղմուկէն, որով ան եւս քուն վիճակի մէջ հաղորդակցութեան մէջ կը գտնուի արտաքին աշխարհին հետ։ Արդարեւ, մարդ քունին մէջ մասնաւոր աղմուկներէ կ'արթննայ, առանց սկսելու անոնք այդ աղմուկներուն մտադրութիւնը կամ սաստկութիւնը։ Ըսել է թէ ուղեղը, նոյն իսկ քուն վիճակի մէջ, գիտէ զանազանել լաւը վատէն չարը բարիէն։

Այսպէս, մարդ մը՝ որ ղօղանջէն կը վախնայ, կը քնանայ իր ննջասենեակին մէջ։ Քնացած ատեն, երբ դուրսը փոթորիկ մը պայթի եւ երկինքը որոտայ, չարթննար, սակայն երբ գաղտնի կողպանքին մէջ բանալիի մը ճռինչը լսէ, ընդոստ քունէն կ'արթննայ։

Տղաբեր կին մը իր անկողնին մէջ կը քնանայ յոգնած եւ ուժասպառ, որ եւ է աղմուկ անհանգիստ չըներ զինքը, սակայն երբ նորածինը թեթեւ ճիչ մը արձակէ, անմիջապէս կ'արթննայ։

Գիտէինք թէ երազները, հակառակ երեւութապէս իրենց երկար տեւողութեան, հազիւ մէկ տասներորդ երկվայրկեան մը կը տեւեն։ Այսօր Տոքթ. Մորքս իր հնարած մասնաւոր գործիքով, յաջողած է արձանագրել երազներ, որոնց տեւողութիւնը երկու - կէս վայրկեան եղած է։

Իբր եզրակացութիւն, կրնանք ըսել թէ ուղեղային ալիքները որոշ դարձանելութիւն մը ցոյց կուտան նոյն իսկ քուն վիճակի մէջ, յարաբերութեան մէջ գտնուելով արտաքին աշխարհին հետ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՄԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Գինովը քալած ժամանակ անցորդի մը վրայ կ'իյնայ։

— Ապուշ մարդ, չե՞ս տեսներ վրաս կ'իյնաս։

— Ընդհակառակն, ձեզ երկու տեսայ, ուզեցի մէջտեղէն անցնիլ։

X

— Աղջիկս, ինչո՞ւ չես հաւնիր այս երիտասարդին հետ ամուսնանալ։

— Մայրիկ, մինչեւ հայերէն կը խօսի, կը վախնամ որ անոր հետ ապրելով ֆրանսերէնս մոռնամ։

ՍԱՊԱՏՈՂՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

— · —

Գրեց՝ ՕՍԿԱՐ ԿԵԼԼԸՐ

Մեր առջեւ կը տարածուէր Թայկան, ոսկեշող ճառագայթներու հեղեղման խուրձէ մը պսակուած, անոր հաճակ լազուարթ ապակենման երկինքի մը տակ։ Թրթռուն լոյսը հաւասար չող կը նետէր մանիշակ, նարինջ, շիկակարմիր գոյներով՝ կուսակէն անտափային բազմափնեակ քարուտքին շուրջ, որուն վերեւ կը դողդղար կանաչորակ եւ մութ կարմիր լողասարը մը, եւ բոլոր այս անճառելի հրաշալեաց գունախաղը, երկնային սփռման այս շողշողուն համերգութիւնը կը սուզուէր գեղնաշորթ աւազի պարածածկոց ծփուն գալարիքին մէջ։ Անվախճանութեան շողակնայեա տուտերներով թաթաւուն հեռակայքին արծաթ - կապոյտ շղթային մէջ՝ նայուածքը կը կորսուի աշխարհի սահմանածայրը, ուր ոչ մէկ մահկանացու հասած է երբեք։ Եւ գիտէինք թէ հոն լերան պահակութեան տակ աւրական ժողովուրդ մը կը բանակէր, որուն հասնիլ էր մեր ճիգն ու ճիկը։

Ցած վրանի մը մէջ կը նստէին քանի մը ճգնաւորներ, լերան վրայ իրենց պատապայական մեհեանը երթալու ճամբուն մօտ։ Փախուստ տուած էին ռուսական մարզէն, պոլշեւիկներուն աղխատաբեր սարսափին տակ ... Ինծի եւ Տոքթ. Սաննիքովի հետ խօսակցութեան միջոցին շատ վերապահ եւ սակաւախօս էին, բացայայտ էր թէ անվստահութիւն ունէին մեզի հանդէպ։ Բայց երբ իմացան որ մենք կ'ուզենք փնտռել սապատողներու ժողովուրդը, քահ քահ մը փրցուցին՝ իբր թէ տրուած հրամանի մը վրայ։

«Փամիրի վիհերուն մէջ» խօսք առաւ անոնցմէ մին, «արդարեւ խիստ շատ գաղտնիքներ կան, բայց բնաւ բնաւ խոհեմութիւն չէ քրքրել զանոնք։ Ոչ մէկ պարագայի մէջ մարդիկ կրնան գտնուիլ հոն, ուր մնաց սապատողներու ժողովուրդ մը — ատ առասելն փուտ կմախքներ միայն ...

Ի վերջոյ իմացանք թէ Տէնիքինի ճերմակ բանակին եւ պոլշեւիկներուն միջեւ կռիւներու ընթացքին՝ անթիւ անհամար Ֆրկըրներ, Մոնկոլներ եւ Թօրղուտներ փախան ռուսական սահմանէն, եւ, հետեւաբար, կրնայ ըլլալ որ ասոնցմէ շատեր ապաստանը հոսան. բայց թէ մինչեւ կիրճերը կրցա՞ն երթալ, առիկա գիտցուած չէ — կ'երեւի լերանցամէջ վիհերու զոհ ին կան Պարզապէս յիմարութիւն կ'ըլլայ այդ դժբախտներուն հետքերը գտնել ուզելը։

Ցաջորդ առաւօտուն ճգնաւորներուն եւ քանի մը Մոնկոլներու հետ յառաջացանք մինչեւ լերան սարաւանդը։ Մեր աչքերուն ընծայուած համատեսիլը իր ամեհի եւ ապաքէն հոկայական վեհափառութեամբ, որ սպառնացող եւ զահանդական կը ցցուէր իր փեսեկումներով, սմոյեց դիւթեց մեզ։ Կարծես հոս իրարու դէմ մահացու պայքար մղած էին տարրերը, այն ահագին լեռները պայթած ջախջախուած ցելուած էին, եւ որոնց միջեւ մեծակարկառ ցից պատեր երփներանգ խառնակութեամբ վիհերն ի վեր կը բարձրանային - ամէն ինչ ընկղմած մեռելատիպ, մղձկոտ լռութեան մէջ։ Առանձին տեղեր մերթ կը տեսնուէին թզուկ, ողորմելի ծառուկներ կարկառակոյտ քարուտքին մէջ։ Բայց մեր ոտքերուն տակ կ'երկայնէր անծայր զորգը հիւթեղ դալարութեան։

«Ա՛ս քարեղէն հսկաներուն ետեւն» ըսաւ ճգնաւորներէն մին, «կրնայ նոր աշխարհ մը դարիլ, թերեւս նաեւ սապատողներուն հովիտը, եթէ իրօք կայ այդ ժողովուրդը, բայց հոն հասնելուն ճամբը ...»։

Բլուրն ի վեր բարձրացանք։ Տանտանգին եւ դժուարուտ թափառում մը խիճերուն մէջ— բայց որքան որ վերէն կրցանք մեր բոլորտիքը նայիլ — ամենուրեք անմխիթար ասանձնութիւն։ Անհասանելի հեռակայքի մը մէջ կը լողար վճիտ նարօտ մը ջուրի, որուն սարսուռն ալիքներուն վերեւ արեւը հեղուկ ոսկի կը ցանցնէր։ Բայց մեզմէ ոչ ոք կրնար ըսել, թէ ուր կը գտնուի ջուրը։

Փետեկ ապառաժներուն միջեւ կը տարածուէին հարիւրաւոր մեթր խորութեամբ անդունդներ, եւ աչքը ուր որ դառնար, ամէն կողմ անըմբռնելի աղամող մը կողմնակի եւ զուգահեռական վիհերու վիթխարի ծալքերով։ Գոյցես հոս բնութիւնը իր ուժերը տասնապատիկ հարիւրապատիկ էր, այս հոյակապ ու մեծազանգուած լեռը իր անբռնաբարելի անվեհերութեամբ գերակշիռ եւ ջախջախիչ ազդեցութիւն մը կը գործէր։

«Դուք պիտի չկրնաք առաջ երթալ մինչեւ սապատողները», ըսաւ ճգնաւորներէն մին վայրէջքի միջոցին, «ուրիշ խնդիր, եթէ իրօք մարդիկ, կրնան բնակիլ հոն եւ եթէ իրօք սա վիհերուն ետեւը հովիտներ կան ...»։

Երբ բանակավայրը վերադարձանք, արեւը արդէն խոնարհը իջած էր։ Գետերկրային արփալէտում մը տարածուած էր լեռնաշղթային վերեւ ցոլացիկ ու թափանցիկ գունագեղութեամբ։ Հեռարձակ երկինքը ընդելուզուած էր թեթեւ սաղաֆոն կարմիրով մը, որ ապաղինոնի բաժակ դեղինի կը զարնէր։ Բայց ուր որ արեւը հորիզոնին կը մօտենար, կարկեհանները կը ծաղկէին՝ իրենց սրափուն ցոլքը արձակելով դէպի լանջքը, սասանափեայ այերածովը, որուն մէջ կը դողդղար վերջին արեւալոյսը պայղուն։ Որքան աւելի խորունկ սուզէր արեւը, նոյնքան աւելի բարձր կ'աշտանակէր բոսորավառ հրդեհը, ծիրանի լուսնեհեղեղ մը, որ գամ քան զգամ կը մարէր մահամերձիկ մանիշակադէմ։

Այս անիրական գոյներու եռուզեռին մէջ, որ կը թուէր գալ մարդուն օտար, անծանօթ աշխարհէ մը, լերան սրաժանի առապարները կ'ամբարտակէին վերը խորամուխ, թղփայորդ կիսաղէմքերու պէս։ Զգտելով մուտ գործել ապառաժահ լոյսին մէջ, դէպի խաւարչոտին ներքնաշխարհը երկինքին։

Դէպի Շ'վայ այս գրօսարշաւէն քանի մը շաբաթ վերջ, սեպտ.-ի վերջին օրերուն, Մոսկուայի մէջ դէմ առ դէմ նստած էի ժողովրդական կոմիսար Նիկոլա Անտրէյէվ Եէկորովի հետ։

«Պատերազմէն շատ առաջ տակաւին ցարական շրջանին, յայտարարեց Եէկորով, լաւ կազմակերպուած արշաւախումբ մը փորձեց Փամիրի լեռնաշղթան մտնել, բայց տարի մը ամբողջ ի զուր աշխատեցաւ, կիրճերուն անանցանելի ըլլալուն պատճառաւ։ Վերջերը դարձեալ նոր արշաւախումբեր պատրաստուեցան, վերջինը՝ մեր կողմէ, մէկուկէս տարի առաջ։ Ցանդուգն փորձերով կարելի եղաւ մտնել քանի մը կիրճեր, ուր գտնուեցան միայն փտած կմախքներ, հաւանական ասկորներ, առանց բնականաբար հաստատելու թէ ինչ տեսակ մարդու կը պատկանին։ Երբ մենք Տէնիքինի բանակը պարտութեան մատնեցինք, իր մարդոց կարեւոր մէկ մասը Սիբիր փախաւ. հոն նոր կռիւներու մէջ անոնք փճացան, իսկ ազատուողները փախան Թայկա, աւազուտ անապատը եւ երկինք միայն գիտէ թէ քանիներ մեռան հոն։ Թէ ի՞նչպէս ծնունդ առած է այն արկածախնդիր առասպելը, թէ սապատողներու ժողովուրդ կայ հոն, բոլորովին չէ լուսաբանուած։ Եւ արդարեւ մինչեւ այսօր չենք յաջողած ճշդել այն վայրը, ուր կրնայ բնակիլ այդ ժողովուրդը։

Ասիա լեցուն է գաղտնիքներով եւ որքան ներս մտնենք հրաշքներու աշխարհին, այնքան աւելի նորերու հետ դէպ կը գտնուինք»։

Այսպէս խօսեցաւ Եէկորով 1926ին։ Այսօր 10 տարի վերջ, Փամիրի կիրճերուն խուզարկութիւնը մասնաւոր իսկ առաջ գացած չէ, եւ կարծեցեալ սապատող ազգին վրայ այսօր, անեղծ գիտենք ոչ պակաս քան պարզ առասպելական զրոյցները, զոր ամփոփ բարբառ լսած ենք տափաստանի ժողովուրդին մասին։

Թարգմ. գեղմ.

ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ
ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Մեր գաղութին մէջ անգործութիւնը կը տեւէ երկու տարիէն աւելի: Լա Սիօթա փոքր եւ 12.000 բնակիչ ունեցող քաղաք մը ըլլալով, ունի միայն նաւաշինարան մը ուր կ'աշխատին բոլորը, որով ուրիշ պաշտօնական գործեր գրեթէ չկան:

Երբ անցած տարի սեպտեմբերին մէջ նպաստաւորուեցաւ անգործներու մէջ, Հայերս բնականաբար զրկուեցանք նպաստէն, փոխադարձութեան օրէնքին հիման վրայ: Մինչեւ այս թուականս մեր հայրենակիցները կանոնաւոր կերպով կը հետեւէին սէնտիքաներու ցուցմունքներուն եւ հրահանգին, սպասելով արդիւնքի Նպաստի օրէնքին հաստատուելէն յետոյ սէնտիքաներու կողմէ տրուած պատասխանը հետեւեալն էր.— «ՌԻԷՆ ա փէռ փուր լէ զԱՐՄԷՆԻԷՆ»:

Ժողովուրդը շուարած, այսքան խոստումներէն եւ օրօրներէն յետոյ սկսաւ մտածել իր անել կացութեան մասին եւ խորապէս ամէն կողմէ յայտնուած փափաքին վրայ, հոկտ. ի վերջերը Մըւթիւալիթէի սրահին մէջ ընդհ. ժողով մը գումարուեցաւ եւ մեր վիճակը լայնօրէն քննուելով, կազմուեցաւ բոլորին համաձայնութեամբ Լա Սիօթայի հայ գաղութի յանձնախումբ մը, որուն պաշտօն տրուեցաւ առանց որ եւ է մարմնի ձեռքը խաղալիք ըլլալու դիմումներ կատարել ուղղակի տեղական իշխանութեան քաղաքապետին եւ անոր միջոցաւ պատկանեալ մարմիններուն:

Յանձնախումբը, որ կազմուած էր 5 հոգիէ՝ գլխաւոր իր պարտականութեան, անմիջապէս գործի ձեռնարկելով կատարեց լուրջ դիմումներ քաղաքապետին, անոր փոխանորդին, ինչպէս եւ նահանգապետին, ներկայացնելով չորս առաջարկներ. 1. Գործ կամ նպաստ, 2. Պետական միջոցով մօտակայ նահանգներ ղրկել, ուր որ գործ կայ: 3. Եթէ երկու միջոցներն ալ կարելի չեն, այնատեն ղրկել Հայաստան, 4. Վերջապէս սոյն անել կացութենէն փրկուելու համար միջոց մը գտնել.

Յանձնախումբը իր քարտուղար Գ. Ե. Մոմճիեանի գլխաւորութեամբ ունեցաւ տեսակցութիւն մը մեր երեսփոխանին՝ քաղաքապետ Գ. Ֆէրնան Պուիսոնի հետ, լայնօրէն պարզելով մեր տխուր վիճակը: Երկար խօսակցութենէ յետոյ, Գ. քաղաքապետը խոստացաւ լրջօրէն մտածել մեր մասին իր կարելի միջոցներով: Յետոյ տեղի ունեցան նմանօրինակ տեսութիւններ քաղաքապետի փոխանորդ Գ. Րօզին հետ, բազմաթիւ նամակներ գրուեցան կարեւոր անձնաւորութիւններու: Այս գործերը կատարուած ատեն մեր յարաբերութիւնը չէր խզուած սէնտիքաներուն հետ, ընդհակառակն անոնց միջոցաւ եւս կը կատարուէին դիմումներ զանազան մարմիններու:

Մինչ այս մինչ այն, «Յառաջ»ը հրատարակեց Ժընեւի 1933ի միջազգային համաձայնութիւնը, որ այս անգամ վերջնականապէս գործադրուելու դրուեցաւ 5 դեկտ. 1936ին պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած էր: Այս օրէնք-համաձայնութիւններու թիւ 9 եւ 14 յօդուածները, որոնք որոշապէս մեր իրաւունքները կը հաստատէին, յանձնախումբը թարգմանեց եւ մեր սէնտիքայի ընկերներու լուրջ ուշադրութեան յանձնեց, այդ ուղղութեամբ եւս հետապնդելու համար:

Այս առթիւ ալ մեր քանի մը կարմիր կտուց մունետիկները եւ հնչակեան մնացորդները պարապ չէին նստեր: Ամէն տեսակ սուտեր եւ զաւեշտներ փորձեցին, սակայն չկրցան արդիւնք մը ձեռք ձգել:

Ու բարի օր մը սէնտիքաներու կողմէ բարեկամական թելադրութիւն մը կը ստանայ յանձնախումբը, ըսելով թէ պէտք է Լա Սիօթայի հայ գաղութի յանձնախումբը իր անունը փոխէ եւ կոչուի «Քօմիթէ տէ Շոմէօր», որոշ փոփոխութիւններով: Յանձնախումբը մերժեց այս առաջարկը, ըսելով թէ որ եւ է անպատեհութիւն մը չկայ իր անունին մէջ, եւ թէ յանձնախումբը համախորհուրդ կը քալէ սէնտիքային հետ:

Արդէն քանի քանի անգամներ քաղաքապետարանին մէջ խօսակցութեանց միջոցին յանձնախումբին կողմնակի գիտել տրուած եւ յանձնարարուած էր որ գործը չըլլան որ եւ է քաղաքական հոսանքի ձեռքը, քանի որ քաղաքապետարանը լրջօրէն ձեռք առած էր խնդիրը:

Յանձնախումբը յարատեւ շփման մէջ էր քաղաքապետարանի ընկերվարական խորհրդականներուն հետ, որոնք անկեղծօրէն բացատրեցին մեզի թէ այս Ժընեւի միջազգային համաձայնութիւնը գործադրութեան դրուելու համար կան անհրաժեշտ մանրամասնութիւններ, որոնց գլխաւորը հետեւեալն է.— Քանի որ այս օրէնքը դրամական հոգեր կը պատճառէ նահանգին, անհրաժեշտ է որ նախ անցնի Պուշ տիւ Ռօնի նահանգ. ընդհ. ժողովէն, այս ժողովն է որ վերջնական որոշում պէտք է տայ գործադրութեան բոլոր մանրամասնութիւններուն համար:

Սոյն տարրական խնդիրներուն վրայ, գարժելու ծանօթ պառակտիչները չընկրկելով որ եւ է սուտի եւ կեղծիքի առջեւ, սկսան թունաւորել թէ մեր հայրենակիցները եւ թէ իրենց ֆրանսացի ընկերները, յանձնախումբը կոչելով «ֆաշական»: Հինէն ի վեր այս քանի մը խառնակիչները խաղալիկ դարձուցած էին մեր հայ բնակիչները, օգտուելով ներգաղթի խայծէն ու խաղերէն, այժմ ալ սկսած են հաւաքական հպատակութիւն եւ վինուորցու խաղցնել, առանց սակայն սանթիմ մը զոհողութիւն ընելու իսկական կարօտներու եւ չքաւորներու, որոնց անունով կուրծք կը ծեծեն.

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հերթ. Յանձնախումբէն Լա Սիօթայի յատկացուած 500 ֆր.ը Մարսէյլի Աղքատախնամ մարմնոյն կը ղրկուի որմէ ստացուած հրահանգն էր սոյն գումարը բաժնել միայն որբերու մայր այրիներու եւ հիւանդներու, այսինքն իսկական կարօտներուն եւ ոչ թէ բոլոր անգործներուն, ինչպէս եղած է 1935 եւ 1936ին **1000**, նաեւ 2000 ֆր.ի ատեն բաժնելով բոլորին անխտիր

Յանձնախումբը գիտակ իր ստացած հրահանգին, երկար խորհրդակցութենէ յետոյ կը բաժնէ 500 ֆր.ը իսկական կարօտներուն, ստանալով իւրաքանչիւրէն ընկալագիրներ: Եւ ահա վայնասունը,— դրամը կերան, խմեցին եւ աւելին՝ սուտ մը եւս, թէ յանձնախումբը ստացած է նաեւ ուրիշ 500 ֆր. մը Բարեգործականէն եւ իւրացուցած է: Իրենք շատ աղէկ գիտեն թէ սուտ է եւ սակայն պէտք է սուտ եւ խնդիր հանել:

Ու բնականաբար գրեցին իրենց թերթերուն մէջ եւս, զայթակղութիւններ հրապարակեցին, մէջը խառնելով նաեւ Մարսէյլի ազգ. իշխանութիւնները.

Լա Սիօթայի հայ գաղութի յանձնախումբին թելադրութեամբ աշխատանքի նախարարութեան եւ ուրիշ տեղեր գրուած, Ժողովրդական Համախմբումի նամակներուն պատասխանները կը հասնին հետզհետէ: Այդ նամակները պարզ յանձնարարութիւններ են գործադրութեան համար, իսկ նահանգապետը անշուշտ յենլով իր իրաւասութեանց վրայ, խնդիրը կը ձգէ ընդհ. նահանգային ժողովին.

Հոս ժողովուրդը կը բաժնուի երկուքի, մէկ մասը կ'ուզէ առանց որ եւ է քաղաքական մարզերու մէջ մտնելու դիմումները շարունակել իշխանութեանց մօտ եւ օրէնքով, իսկ միւս մասը գլխաւորութեամբ քանի մը գործի տէրերու եւ ծանօթ խմբակին, կ'ուզէ հետեւիլ համայնավարներու ցուցմունքներուն:

Վրայ կը հասնի Մարսիլիոյ նահանգապետական խորհրդական համայնավար Գ. Ս. Մաթոնի նամակը 19 փետրուար (բնագիրը «Յառաջ»ը հրատարակեց) որ կ'ըսէր.— «...Այս առաւօտ իմ ներկայութեամբ նահանգապետը հրահանգեց իր պաշտօնատուններու գործազրկութեան նպաստի անտուկին արձանագրել բոլոր Նանսէնեան անցագիր ունեցող գործազուրկները, եւն.»:

Նամակը Լասիօթայի Ժողովրդական Համախմբումի կեդրոնը հասած էր 21 փետրուարին, հրամանը տրուելէն 3 օր վերջը: Ժողովուրդը պէտք եղած տեղերը դիմումներ կատարեց նախ գործազրկութեան անտուկին, որ արդէն իր մուտքի դրան վրայ ազդ մը կախած էր, ըսելով թէ Հայերու համար ո եւ է հրաման ստացած չէ: Նոյնը եւս քաղաքապետարանը, իսկ յանձնախումբը իրաւասու բարեկամներու միջոցաւ հեռախօս ընել տուած է ուղղակի Մարսէյլ, նահանգապետարան, նոյն ժխտական պատասխանը առնելով: Մինչեւ այսօր նոյն վիճակը կը շարունակուի: Ինչի՞ հետեւանք են այս ձգձգումները:

Մենք այն համոզումը ունինք թէ Լա Սիօթայի հայ գաղութի յանձնախումբը բաւական լուրջ արդիւնքներ ձեռք բերած է դիմելով թէ նախարար եւ Մարսիլիոյ երեսփոխան քաղաքապետ Գ. Հ. Թասօի թէ Լա Սիօթայի երեսփոխան քաղաքապետ Գ. Ֆ. Պուիսոնի եւ աշխատանքի նախարարին եւ լիայոյս ենք որ անոր ջանքերուն շնորհիւ մեր տառապանքին վերջ պիտի տրուի: Թէ գրաւոր եւ թէ պաշտօնապէս խօսք տրուած է ի մէջ այլոց թէ մօտ օրէն տեղի ունենալիք պետական շինութեանց մէջ, որուն գումարը 12 միլիոն ֆրանք է, գործատուներուն պայման դրուած է որ իրենց բանուորներուն 80 հարիւր տեղացի գործազուրկներէ պէտք է առնեն: Իսկ նաւաշինարանին մէջ երկու խոշոր նաւերու շինութեան ապսպրանքը իրենց կողմէ յաջողցուած ըլլալով, մօտերս նաւաշինարանը եւս բանուորներ պիտի առնէ որոնց արձանագրութիւնները արդէն կատարուած են: Այնպէս որ մեզի համար կրկնապէս նախընտրելի է կանոնաւոր աշխատանք գտնել, քան թէ գործազրկութեան նպաստ ստանալ:

ԿՈՒՏԻՆԱՑԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ
ԽՆՋՈՅՔ ՄԸ ԵՒ ՆՈՐԸՆԾԱՆԵՐ

ԳԱՆՏԷՕ - ՔԱՇԱՆ.— Մեր հակառակորդները կը շարունակեն ամէն անարգ միջոցի դիմել, նոյն իսկ օտար միջամտութիւն հրաւիրել, բայց փոխանակ վնասելու, իրենք են որ կը վարկաբեկուին:

Իրենց խայտառակութեանց հանդէպ մեր դիրքը աւելի կ'ամրապնդուի, կուսակցական կեանքը աւելի կ'աշխուժանայ: Մեր լրջանի գործունէութեան կարգին առաջին առթիւ յիշենք մեր ակումբի շաբաթօրեայ հանդիպումները: Այս տարուան սկզբնաւորութենէն իսկ շարունակ կ'ունենանք ժողովներ, զրոյցներով կամ դասախօսութիւններով, բոլորն ալ յատկապէս դաստիարակչական ուղղութեամբ. Ամէն ընկեր կրնայ արտայայտուիլ, ամէն խնդրի շուրջ, համաձայն իր հասկացողութեան.

Դասախօսութիւններու ժամանակ, պատեհութիւնն ու հաճոյքն ունեցանք լսելու ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, ընկ. Ա. Արծրունին, իսկ անցեալ շաբաթ ալ՝ ընկ. Ս. Վրացեան, օրուան հարցերու մասին: Այս առթիւ արտայայտուեցան գրեթէ բոլոր ընկերները:

Այս դասախօսութիւններուն ոչ միայն ընկերներ, նոյն իսկ հեռաւոր տեղերէ, այլ եւ համակիրներ յարատեւօրէն կը հետեւին:

Ժամանակէ մը ի վեր քանի մը թեկնածուներ ներկայացած էին եւ մեր կոմիտէն կը սպասէր յարմար առիթին, նուիրական արարողութիւնը կատարելու համար:

Վերջապէս այս կիրակի կէսօրէ յետոյ, «Փետր. 18»ի եւ նոր ընկերներու ընդունելութեան առթիւ «Արծիւ»ը սարքած էր ընկերական խնճոյք մը, որ անցաւ շատ ջերմ եւ ընկերական մթնոլորտի մը մէջ:

Յոտնկայս «Մեր հայրենիք»ը երգուելէ յետոյ, պարզուեցան առաջին բաժակները, կրկնապատկելով ուրախութիւնը: Ընկ. Հայկ Զրուանդեան իբրեւ սեղանապետ կրցաւ մինչեւ վերջին վայրկեանը վառ պահել տաք մթնոլորտը, խօսք տալով բոլոր ընկերներուն, որոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին ճառով կամ երգով:

Երգի բաժնի մէջ կը փայլէր ընկ. Արթաքին, որ յեղափոխական եւ հայրենասիրական երգերով կը խանդավառէր բոլորը:

Խնճոյքի ժամանակն էր, երբ յանկարծ ներս մտան ընկ. Վ. Նաւասարդեան եւ ընկ. Ջամալեան, եւ ընդունուեցան «Եռա՜մ Փորոտանօք»: Ընկ. Նաւասարդեանի ներկայութիւնը օգտագործելով, առաջարկուեցաւ որ թեկնածուներու ընդունելութիւնը ինք կատարէ. Ընկերը այդ առթիւ, կուսակցական պարտաճանաչութեան, զոհաբերութեան եւ անձնուիրութեան մասին շեշտելէ յետոյ կատարեց երդումի արարողութիւնը: Իսկապէս յուզիչ էր տեսարանը. Վաղեմի Դաշնակցականներն իսկ չէին կրնար զսպել իրենց յուզումը:

Թղթակից

ՆՈՐ ՀՆԱՐՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ կը կարդանք

Սննդեղէններու նուազութիւնը սաստիկ զգալի է Գերմանիոյ մէջ: Միս, ալիւր, ճարպ հետզհետէ ցանցառ կ'ըլլան, եւ քիմիագէտները եռանդով հետամուտ են ուրիշ նիւթեր գտնելու պակասներուն տեղ: Ի մէջ այլոց գտած կանճրակի (տեսակ մը ճակնդեղ, colza) իւղը: Ճերմակ եւ անհոտ արտադրութիւն մըն է, թեթեւակի դեղագոյն մարգարինէն: Իւղը սառնցնելով ճարպի կը փոխեն: Մէկ արտավար կանճրակէն կարելի կ'ըլլայ հանել 1000 քիլօ ճարպ: Կ'աշխատին այս քանակը աւելցնել: Միւս կողմէ գերման հացագործները արտօնուած են հացերու համար գործածել հետեւեալ արտադրութիւնները, 100ին 10 համեմատութեամբ.— ալիւրին եւ նոյնօրինակ հացարօյսերուն դիրտը, մրուրը, չորցած գետնախնձոր, պանրիւթ, եգիպտացորենի ալիւր: Ան ալ եթէ լմննայ, ի՞նչ պիտի ուտեն արդեօք Գերմանիոյ մէջ, կը վերջացնէ թերթը:

Հ. Կ. ԽԱՉ

Ամերիկեան թերթ մը հրատարակելով Հայ Կ. Խաչի վարչութեան անդամներուն խմբանկարը, կը գրէ թէ կազմակերպութիւնը 86 մասնաճիւղեր ունի Մ. Նահանգներու եւ 100 մասնաճիւղեր՝ Եւրոպայի մէջ: Իր անդամներու թիւը 9000 է: Հ. Կ. Խաչը դարմանատուներ, հիւանդանոցներ եւ կրթական հիմնարկութիւններ կը պահէ Մ. Նահանգներու, Հարաւ. Ամերիկայի, Սուրիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Իրաքի եւ Ֆրանսայի մէջ:

ԾԻԾԱՂ

Պարոնը սպասաւորին.

— Դարակէս քսան ֆրանք պակսած է. այս սենեակը միայն ես ու դուն կը մտնենք:

— Պարոն, հոգ մի ընէք, տասնական ֆրանք դնենք պակասը կը լրանայ:

Շաբաթը 40 ժամ
ԿԱՄ ՏԱՐԻՆ 2000 ԺԱՄ

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը օրուան վիճաբանութեան նիւթը կը կազմէ թերթերու մէջ:

Փոլ Էլպէլ արմատական պաշտօնաթերթին «Լ'Էօվր»ի մէջ կը պնդէ թէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը չի կրնար գործադրուիլ աշխատանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Մասնաւորաբար երկրագործներու մէջ մեծ դժգոհութիւն է պատճառած այս ծրագիրը:

— Ի՞նչ է, ծուլութեա՞ն կ'ուզէք վարժեցնել ժողովուրդը, կ'ըսեն երկրագործները:

Ու կ'աւարկեն որ անգործադրելի է այդ ծրագիրը գաւառային աշխատանքներու մէջ:

Գիւղացիին ու բանւորին միջեւ խտրութիւն չդնելու համար է, որ Փ. Էլպէլ կ'առաջարկէ փոխանակ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի, տարեկան 2000 ժամ աշխատանք, պայմանով որ տարեկան 2000 ժամու աշխատանքի ծրագիրը մասնաւորուի գիւղացիներուն համար:

Այլապէս երկրագործութիւնը կը տուժէ: Արդէն աշխատաւորը կը պակսի երկրագործութեան մէջ, որովհետեւ գիւղացիները կը նախընտրեն ապրիլ քաղաքներու մէջ, ու գիւղերը կը պարպուին հետզհետէ, ոչ թէ քաղաքի յարմարութիւններուն եւ հաճոյքներուն համար, ինչպէս կ'ըսուի յաճախ, այլ անոր համար որ հողային աշխատանքները քիչ կը վարձատրուին: Հողի վրայ աշխատողը շատ աւելի քիչ օրավարձ կը ստանայ քան գործարանի մէջ աշխատողը: Պատճառը՝ երկրագործական արդիւնաբերութիւնը նուազ սուղ է քան ճարտարարուեստական արտադրութիւնը:

Երկրագործները արդէն կը գանգատին որ աշխատող բազուկ չունին: Երբ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագրով՝ այդ աշխատողներն ալ պարբերական հանգիստի կոչուին, երկրագործութիւնը կը դառնայ երկրին խորթ զաւակը, մանաւանդ որ այդ աշխատանքը կապուած է եղանակի յարմարութիւններուն: Ուստի երկրագործները կը պահանջեն, որ հողի աշխատաւորը աշխատի այնքան որքան ժամանակը կը ներէ:

40 ժամու աշխատանքի ծրագիրը վէճ մը յարուցած է նաեւ քաղաքի աշխատաւորութեան մէջ: Կիրակի հանգիստի ընդհ. օր է: Շաբաթական 40 ժամ աշխատանքով՝ շաբթուան մէջ կը սահդուի ազատ օր մըն ալ,— այդ երկրորդ կիրակին ոմանք կ'առաջարկեն շաբաթը ընել կամ երկուշաբթին, այսինքն երկու օր իրարու ետեւէ հանգիստ: Ոմանք ալ կիրակիի հանգիստէն վերջ, ամէն հաստատութիւն իր աշխատաւորներուն համար կը նշանակէ հանգիստի երկրորդ օր մըն ալ մէկուն երկուշաբթի, միւսին երեքշաբթի եւ յաջորդաբար:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (224)

ՁԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՍ ԿԵԱՆՔԷ)

Առիւծ Գեւօն մեծ դժուարութեամբ կռած էր Համբոյի դիակը: Հսկայի մարմնոյն վրայ ողջ տեղ մը չէր մնացեր, սրերով ուղղակի ջարդուեր էին, ծեծուած մսի նման: Յանկարծ երկու քայլ անդիէն մեղմ հեծկլտոց մը լսեց Գեւօն: Սիրտը կարծես կանգ առաւ: Յակոբի ձայնն էր: Դէպի ձայնի կողմը դարձաւ Գեւօն ու սպաննուած թուրք զինուոր մը մէկդի քաշելով՝ գտաւ Յակոբը երկու տեղով ծանրապէս վիրաւոր վիճակի մէջ: Վիրաւորի գլուխը հանգչեցուց ծնկան վրայ ու մօր մը քնքշութեամբ սկսաւ ճակատը շփել, մինչ արցունքը երեսն ի վար կը վազէր:

— Հա՛, Յակոբ ջան, աշխարհի բանն է...

— Նիկոլը ... Նիկոլը ո՞ւր է,— շշնջաց Յակոբը աչքերը բանալով:

Ի՞նչ ըսէր Առիւծ Գեւօն: Յանցաւորի նման գլուխը կրծքին կախեց:

— Մեռա՞ւ .. Նիկո՞լն ալ մեռաւ.

— Թեթեւ մը հառաչեց Յակոբը՝ աչքերը Գեւոյի դէմքին յառած.— Գեւօ, մէջքս... մէջքս երկու կտոր եղեր է..

Հեռուէն Լեւոնի ձայնը լսուեցաւ, որ տղաքը կը շտապեցնէր շուտով բարձրանալու լերան գագաթը: Յակոբին այնպէս թուեցաւ, որ երազին մէջ կը լսէր այդ ձայնը: Նուաղած աչքերը փայլեցան, ու դէմքին [illegible] ժպիտ մը խաղաց:

— Գեւօ՛ ... Լեւո՞նն է ... Ե՞րբ եկաւ ... ի՞նչպէս եկաւ ... քովս կանչէ .. Գեւօ՛, կանչէ՛ ... խօսք ունիմ անոր ..

Լեւոն՝ Գէորգն ու ընկերները ճամբելով՝ վազէվազ եկաւ եւ նկատելով վիրաւորի անյոյս վիճակը ծնկան չոքեցաւ ու բռնեց Յակոբի ձեռքը:

— Յակո՛բ, Թանկագին ընկերս .

— Պարոն Լեւոն, Նիկոլը ... Նիկոլը մեռաւ ... ես ալ շուտով ... կ'ուզէի ... կ'ուզէի բան մը ըսել քեզի...

— Հա՛, Յակոբ ջան:

— Նիկոլի հետ, շատ կը խօսէինք այդ մասին ... քանի տարի է, մեր սրտերուն տարտ եղաւ ... պարզ երեսով դէմքիդ չէինք կրնար նայիլ: Աստուած վկայ, Պարոն Լեւոն ... ա՛յն, այն ժամանակ երբ մենք հեռացանք .. քեզի մեռած կը կարծէինք ... մէջտեղն ալ այնպէս ըսաւ ...

— Գիտեմ, սիրելիս ... անցած բան է, ես շատոնց մոռցեր եմ ...

— Նիկոլը որքան տարտ կ'ընէր այդ մասին ... ես ալ ... էլէլ պակաս հէլալ ըրէ, Պարոն Լեւոն ... Եթէ պատահի որ մէկ ալ մեր կողմը անցնիս .. անգամ մը հանդիպէ մեր գիւղը ... մերոնց տես մէրս .

Լեւոնն ու Առիւծ Գեւօն լուռ կը լսէին վիրաւորի խօսքերը առանց խօսիլ կարենալու: Առիւծ Գեւօն հեկեկալով Յակոբի ճակատը կը շփէր:

— Հը՛, Գեւօ՛, հաց կերա՞ք,— ու Յակոբի դէմքին տխուր ժպիտ մը խաղաց,— ինծի այլ եւս հաց պէտք չէ ... օր մը որ լաւ մը կշտանաս, զիս յիշէ . Հա՞, Գեւօ...

Առատօրէն հոսող արցունքները Առիւծ Գեւոյի պեխերէն կաթկթելով ինկան Յակոբի դէմքին վրայ:

— Գեւօ՛, կուլա՞ս ... ինչո՞ւ կուլաս ... կողքիս [illegible] վերցուր, քեզի ըլլի ... շատ կը հաւնէիր անոր ... Գլուխս աջ կողմը դարձուր, Գեւօ՛, հա՛, Հայաստան որ պզտակ՝ մեզի մի՛ մոռնաք ... Պ. Լեւոն ...

— Ի՞նչ, տղիս ջան ...

— Վերջին խնդիրք մը ունիմ ...քու արեւիդ մեռնիմ, Պարոն Լեւոն, խնդիրքս մի մերժեր ...

— Ի հարկէ չեմ մերժեր, սիրելիս:

— Պարոն Լեւոն ...

— Խօսէ, Յակոբ ջան:

— Ձիս ողջ մի ձգեր Թրքերու ձեռքը ... խոստացիր ...

— Յակո՛բ:

Լեւոնի ձայնը յանկարծ խզուեցաւ: Ընկերներէն ոչ ոք չէր տեսած անոր արտասուելը: Հայդուկները զայն երկաթէ շինուած մարդ կը համարէին, որ սրտի տեղ քարի կտոր մը ունէր կրծքին տակ: Առիւծ Գեւօն, սեփական աչքերուն չէր հաւատար. զարմանքով կը նայէր Լեւոնին, որ Յակոբի ձեռքը բռնած՝ երեխայի մը նման կը հեկեկար:

— Խոստացի՛ր,— յամառօրէն կը պնդէր Յակոբը,— Թրքերու ձեռքը ողջ պիտի չձգես ..

Լեւոնը այդ պահուն պատրաստ էր մերկ կուրծքը դէմ տալ հարիւրաւոր սուիններու, ուրախութեամբ կը ձգէր որ կուրծքը ճեղքէին ու սիրտը դուրս բերէին: Չկար տանջանք մը որուն համաձայն չըլլէր ան, բայց միայն թէ Յակոբը, իր տարիներու հարազատ ընկերը, այդ սարսափելի խնդիրքը չընէր:

— Ձիս ողջ մի ձգեր Թրքերու .. Թրքերու ձեռքը,— կրկնեց Յակոբը ու անոր ձայնին մէջ անհնարին սարսափ մը կար:

Քանաքեռցի Յակոբը յանդուգն կռուող մըն էր, անվախ կտրիճ մը, որ բազմաթիւ անգամներ խաղցած էր կեանքին հետ, հեգնած էր մահուան անդիմադրելի սարսափը: Եւ սակայն հիմա վիրաւոր վիճակի մէջ, Թրքերու ձեռքը իյնալու գաղափարէն կը սարսափէր: Իսկ այդ սարսափը առանց պատճառի չէր: Անցեալ կռիւներու մէջ, վիրաւոր ինկած հայդուկներու հետ, Թուրքերն ու Քրտերը այնպիսի անմարդկային վարմունք ունեցեր էին, այնպիսի սոսկալի չարչարանքներով մահացուցեր էին, որ ամէն վիրաւոր հայդուկ կը նախընտրէր իրեններու ձեռքով վերջանալ, քան ողջ Քրտերու ձեռքը իյնալով հազար մահ ապրիլ մեռնելէ առաջ:

Եթէ միայն ձեռքերը կարողանար շարժե՛լ Յակոբը, չէ՛, վայրկեան մը իսկ չէր սպասեր, բայց որ չէ՛ր կրնար ... Կը մնար որ ընկերներէն մէկը այդ վերջին ծառայութիւնը՝ ընկերական պարտքը կատարէր: Ու քանի որ Լեւոնը քովն էր, կ'ուզէր, որ այդ մէկը Լեւոնը ըլլար, իր պաշտած մեծ ընկերը, որու հանդէպ անսահման սէր ունէր Յակոբը: Ուրախութեամբ պիտի թողուր որ ան ատրճանակը ծունքին դրած կրակէր, ու ինք քուն մտած՝ երեխայի մը խաղաղութեամբ մեռնէր ...

— Շատ ուշացանք,— Լեւոնի ականջին փսփսաց Առիւծ Գեւօն՝ աչքերը սրբելով,— տղաքը կը սպասեն:

— Պարոն Լեւոն ...

Յակոբի ձայնին մէջ այնպիսի աղերսանք կար, որ Լեւոնը ակամայ ցնցուեցաւ ու սառն դող մը սահեցաւ ողնաշարէն վար:

Կարգին մթնած էր: Հազիւ թէ մեր բարեկամները իրարու դէմք կը տեսնէին թանձր խաւարին մէջ: Յանկարծ հրազէն մը պայթեցաւ. Յակոբը ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ, Գեւոյի ծունկի վրայէն գլուխը գետին ինկաւ ու անշարժ մնաց:

Կռանալով, ընկերոջ ճակատը համբուրելէ վերջ, երբ Լեւոնը ոտքի ելաւ, իր դէմքը աւելի գունատ էր քան թէ մեռած Յակոբի դէմքը, աչքերուն մէջ անսահման յուսահատութիւն մը կար:

×

Ղըլճայի ժողովուրդը թշուառ վիճակի մէջ բարձրացեր էր լերան գագաթը, ուր ոչ ապաստանարան կար եւ ոչ ալ ապահովութիւն: Ցուրտ քամի մը կը փչէր: Կիներ, երեխաներ իրարու պլլուած, քարերու արանքը մտած, կը դողային: Տղամարդիկ ձեռքերնին ծոցերնուն՝ շուարած իրարու կը նայէին: Ի՞նչ պիտի ըլլար իրենց վիճակը: Հիմա, որ գիւղը թալլուած եւ քանդուած էր, ո՞ւր պիտի երթային, ի՞նչպէս պիտի ապրէին ձմեռուան երկար ամիսները: Ո՞ւր էր Լեւոնը, ինչո՞ւ կարգադրութիւն մը չէր ըներ իրենց մասին: Հող, սարի կատարը մնալով կին ու երեխայ մինչեւ առտու բոլորը կը սառէին: Արդեօք աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար, եթէ մնային իրենց գիւղը, ու պայթնական օճախի մէջ այրուէին, ազատէին այդ չարչարանքէն ալ, կեանքէն ալ, որ իրենց միայն տառապանք բաժին հանած էր:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

Անգլիա 148 մարտանաւ պիտի շինէ ծախսելով 105,000,000 անգլ. ոսկի

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, ծովային նախարարը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, ի պաշտպանութիւն պահանջուած վարկերուն, 105,000,000 «Թերլին», որ աւելի մեծ է քան բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին միացեալ ծախքը՝ 1931ին: Այս վարկերուն գլխաւոր մասը պիտի յատկացուի 148 մարտանաւերու շինութեան, մէջն ըլլալով հինգ առաջնակարգ զրահաւոր եւ 17 յածանաւ: Այս առթիւ նախարարը բացատրեց թէ վերջին տարիներս ձեռք առնուած միջոցներու շնորհիւ, կարելի է բրիտանական նաւատորմը եւ ժամանակակից զրահաւորները անխոցելի համարել օդանաւային յարձակումներու դէմ: «Բարեբախտաբար 18 տարի ժամանակ ունեցանք, զարգացնելու համար այս առթիւ ծրագրուած պաշտպանողական միջոցները: Այդ 18 տարիներու ընթացքին մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուեցան: Անշուշտ չեմ կրնար մանրամասնութիւններ հաղորդել մեթոտներու մասին: Բայց կրնամ ըսել թէ նախատեսուած միջոցները կը տրամադրեն գործածել բուն իսկ օդային ուժը եւ հակօդային այնպիսի զէնքեր որոնց մասին կարելի չէր երազել 1918ին: Անշուշտ ըսել չեմ ուզեր թէ նաւեր պիտի չընկղմին: Մենք երբեք յաւակնութիւն ունեցած չենք անխորտակելի դարձնել մարտանաւերը: Միշտ կարելի է նոյնիսկ զրահաւորներ ընկղմել թնդանօթաձգութեամբ, ականներով կամ թորփիլներով: Անտարակոյս, կարգ մը պարագաներու մէջ, կարելի է նաեւ մարտանաւեր ընկղմել օդային յարձակումով: Բայց եւ այնպէս, իրողութիւն է թէ այնպիսի միջոցներ ձեռք առած ենք որ թշնամին պիտի հարկադրուի երկու անգամ մտածել, յարձակում գործելէ առաջ»:

ԳԱՏԸՔԷՕՅԻ ԴԷՊՔԸ ՔԱՂԱՔ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ ՉՈՒՆԻ

Երէկ հաղորդած էինք Գատըքէօյի մէջ (Պոլիս) պատահած դէպք մը, ուր «չէրքէզ խանում գործածելով» կը վիրաւորէր երեք Հայուհիներու·

Պոլսոյ վերջին թղթաբերով հասած թերթերը մանրամասնութիւններ տալով դէպքի մասին, կը հրատարակեն քննիչ-դատախազին յայտարարութիւնը, [illegible]

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ապստամբները կը շարունակեն Մատրիտը պաշարել մայրաքաղաքին հիւսիսէն: Այս առթիւ կառավարական շրջանները նորէն կը շեշտեն թէ իտալական գնդեր են որ կը կռուին գլխաւոր գիծին վրայ: Կառավարականներու կողմէ գերի բռնուած են 41 իտալացի զինուորներ: Հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, «Իւմանիթէ» կը հարցնէ թէ «Թոյլ պիտի տրուի՞ որ Մուսոլինիի բանակը գրաւէ Սպանիան»:

Մինչ զօր. Ֆրանքոյի բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Մատրիտ, հարաւէն ալ ուրիշ ապստամբ զօրամաս մը կը սպառնայ Քարթախենայի:

[illegible] Միջերկրականի, որպէսզի պաշտպանէ առեւտրական հաղորդակցութիւնները Ֆրանսայի եւ հիւսիսային Ափրիկէի միջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

[illegible] Միջերկրականէն անցած ատեն իտալական նաւատորմին [illegible]:

ԶՕՐ. ԿՈՒՐՈՆ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ պաշտօն առած էր Հոլանտացի մը, Վան Վալէնչթէն, 1920ին, ծանօթանալով Թուրք սպայի մը հետ: Նախատակին համեմատ, [illegible] Սուրիա, ուր կը գտնուէր զօրավարը, իբրեւ հրամանատար գրաւման բանակին: Մահափորձը ձախողեցաւ, եւ դաւադիրը ձերբակալուելով մահուան, յետոյ ցմահ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: 1922ին փոխադրուած էր Քայէնի Թիւրանը, սակայն յաջողեցաւ փախչիլ 1924ին: Արդ, Լիւքսէնպուրկի կառավարութիւնը սահմանէն [illegible] փախստականը. Ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց զայն սահմանագլուխին վրայ:

ԻՐ ՄՐՑԱԿԻՑԻՆ ՔԻԹԸ ԿՏՐԱԾ ըլլալով, մէկ տարի բանտարկութեան եւ 10,000 ֆրանք հատուցման դատապարտուեցաւ կին մը, Մառի Թէրէզ: Այս կինը Սենեկալցի մը կը սիրէր, որ բանտարկուեցաւ [illegible]: Մառի Թէրէզ քանի մը հատ կը ճնկէ, կ'երթայ կը գտնէ Օլկան, դուրս կը կանչէ, եւ ածելիով կը կտրէ քիթը, վերէն վար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ Վէմ-ի ժԲ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԲԵՐՈՒՆԻ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ [illegible].— Յ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ Անդրանիկը Սիւնեաց երկրում (վերջ).— ԳՐ. ԽՈՐՈՍԵԱՆ Ղարա Մելիք — Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ. Հայ հայկական բանակցութիւններ. Հին Թուղթեր.— [illegible] Մի ճշգում.— Գիրք եւ Մամուլ.— Հայաստանի գիտական գրականութիւնը.— Հայ հանրագիտակ.— Լ. Շահնշահեանի գործերը.— Գրախօսական.— [illegible] Վահրամ Եպ. Մանկունի. «Գէորգ Դ եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգինը [illegible] 49 rue Nationale [illegible] S Vratzian 13 Rue des Platanes [illegible] Seine»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՇ

(Ցաւոտ հայկ. նիւթի դրուագներ էն)

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

[illegible] մասնակցող եղեռնական [illegible] ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս հեղինակին ֆրանսերէն բնագիրը ԶԱՅ ԲԱԺԻՆ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐՋ ... ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ Հեղինակին ... Թիւն արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը: Գին 7.50 ֆրանք: Դիմել տպարան եւ Աւմէն եւ ընկ. 39 rue Saint-Savournin, Marseille. եւ գրատուն Հրանտ—Սամուէլ, 51 rue Mr Prince, Paris (6):

Փարիզ

ՇԱՎԻԼ-Արդուինեան խումբի ժողովը, 13 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Աղամեանի բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երզ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Իշխան» ենթակոմիտէի ընկերները, այս կիրակի (14 Մարտ) երեկոյեան ժամը 8ին, «Հաճիկեան» սրահին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 14 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Լա Վիստ սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, սովորական ակումբին մէջ կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, **Salle Géographie**ի մէջ **184 Bld. St. Germain.** մեթրօ **St. Germain** եւ **Mabillon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ռ. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն). ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ). ընկեր Ս. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Գանեէօ Բոյանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէն 20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ արշալոյս **Chez—Boivin**ի սրահին մէջ, **25bis Ave. de la République, Montrouge** Մեթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ռ. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Խօսք պիտի առնեն նաեւ **S. F. I. O.**ի կողմէն ընկերներ

DEPREUX — Cons. Municipal de Sceaux
CHIGNOIS — Cons. Municipal de Bagneux

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Գ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ, մեներգ եւ «Անուշ»էն զուգերգ. ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ եւ Գ. Հ. ՏԱՐՕ ԽԱՆ (արտասանութիւն) Գ. ՇԱՐԱՄ, Գ. ԷՔՄԷՔՃԵԱՆ (մեներգ), Գ. ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ (ջութակ), եւ ՕՐ ՍՕՆԻԱ

Կէս գիշերէն վերջ Արեւելեան եւ Եւրոպական պարեր:

Ցայտնի նուագախումբ առաջնորդութեամբ **Garlo-Canti**ի

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Մուտք 5 ֆրանք

Ընկերական խնջոյք՝ Փետր. 18ի առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ավինեոնի Մուրատ խումբի

14 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սէն Թամուլէնի մէջ:

Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւլն.:

Թէյասեղան Կ. Խ. Օ.ուան առթիւ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին, ի նպաստ դպրոցին:

14 Մարտ կիրակի ժամը 3.30ին, մասուռ դպրոցին մէջ:

4 րիւ տէ Թրուա Եռնիթիէ

Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մուտք մեծերուն 3 ֆր., փոքրերուն 1 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երզ. կոմիտէն արտայայտած իրեն եւ շրջանի իր բոլոր ընկերներուն եւ համակիրներուն կողմէ խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Աղամ Կօնօեանին, իր սիրելի զաւակին կորուստին առթիւ:

X

Ավինեոնի Մուրատ խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ս. [illegible] իր զաւակին դառնաղետ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն ծնողքներուն, որոնք դպրոցի հանդէսին պէտք եղած հագուստները նուիրած էին:

Մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ փոքրիկն Ժիրայր եւ Սարգիս Տէրտէրեան 20 ֆրանք, Սրբուհի Շահինեան 20, Գ. Գ. Լեւոն Պուլսամճեան 20, Ստեփան Մարգարեան 15, Այդասեան 15, Աղապապ Պարսամեան, Հայկ Ժամկոչեան, Նշան Դարբինեան, Ա. Կարամբրմորուսեան, Հայկազն Մանուկեան, Տիկիններ Փափազեան, Նազարեան, Րէիզեան, Գալուստեան, Գ. Գ. Թոփալեան, Էմիրզաեան, Նաբիեան, Գասպարեան, Անկէյեան, Գոյաճեան 10ական, Օր. Իսկուհի Տէրտէրեան, Տիկին Տուրսումեան, Մինասեան, Կարամբրլեան, Շիրվանեան, Ոմն, Տիկին մը 5ական, Տիկին Գորգիկեան 6:

Ընդհ. գումար՝ 281 ֆրանք:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Դուշարձանի շինութեան կեդրոնական յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները, Գ. Հայկազուն Քէֆէլեանի միջոցաւ՝ Փարիզի, Լիոնի, Տէսինի, Կրընոպլի եւ Մարսէյլի շրջանէն.— Տիկ. Ակոնայեան, Գ. Գ. Գօզոս Գորգիկեան, Սարգիս Էքինճեան, Յովհաննէս Տէր Գալեան 25ական, Գ. Հրանդ Ակոնայեան 20, Եղիշէ Հայրապետեան, Երուանդ Ըշըլեան, Գէորգ Գասպարեան, Եդուարդ Սուքիասեան 10ական, Տիկիններ Սաթենիկ Չիլինկիրեան, Լուսիկ Գասպարեան, Գ. Գ. Սարգիս Գայէնտէրեան, Հաճեան եղբարք, Անդրանիկ Ընքապապեան, Գէորգ Գալայճեան, Պետրոս Պետրոսեան, Գ. Կէնճեան, Գ. Սողիկեան, Ղազար Զալարեան, Վահրամ Զանտըեան, Պետրոս Պէկիրճեան, Թագւոր Այվազեան, Համբիկ Տէր Պետրոսեան, Յակոբ Հայրապետեան, Ստեփան Գասըեան, Տիրան Պէկիրճեան, Գ. Տապաղեան, Արմենակ Աղաբեան, Յովհաննէս Զաքալեան, Խորէն Գարակէօզեան, Վահան Յակոբեան, Գ. Ղարիպեան, Սմբատ Յակոբեան, Տօնիկ Փօլայեան, Հ. Գաբրիէլեան, Յ. Մանուկեան, Հայկ Ժամկոչեան, Մխիթար Նորիկեան, Սուրէն Գալէնտէրեան, Գրիգոր Յարութիւնեան, Ա. Ճէնազեան, Սողոմոն Քէչեան, Ս. Քէօշկէրեան 5ական ֆրանք: Գումար 330 ֆրանք: Նախորդ գումար 22917.55, ընդհ. գումար 23.247.55 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13.

Դասախօսութիւն

Մարսէյլի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

18 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, իր ընթերցասրահին մէջ, 31 rue Beausejour, Մարսէյլ:

Կը խօսի՝ Գ. ՀՐԱՉ ՔԱՍԵՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Արեւմտահայ գրականութիւն:

Կ'երգէ ՏԻԿ. ՄԱՐՕ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, արտասանութիւններ եւլն.:

Մուտք 1 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Փարիզի Նորակազմ «Աղամեան» թատերախումբի կողմէ

Ղեկավար՝ Բ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ — Բացման Ա. Ներկայացում

կիրակի 14 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 2.30ին, Փիւէթրի Գ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie. Մեթրօ Porte d'Italie:

Կը ներկայացուի ԿՐԵՄՈՆԻ ՋՆԱԳՈՐԾԸ (դրամ 2 արար) եւ Ա. Անտոնեանի ՄԱՆԵԱԿԸ (զաւեշտ)

Կը մասնակցին փարիզահայ երիտասարդ կարող ուժերը:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

ԲԱՑՕԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Գեռ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ

21 Մարտ կիրակի ժամը 3ին, Gentillyի քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ Փարիզի Գեռ. Հ. Կ. Խաչի նախագահ՝ ՏՈՔԹ. ԲՕԼՕԼԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ Գեռ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Գ. Գ. ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ

Ճոխ գեղարուեստական բաժին

Կը ներկայացուի «ՓՈՔՐԻԿ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ» (զաւեշտ)

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը: Իջնել մեթրօ Porte d'Italie կամ առնել 93, AR եւ ARbis օթոպիւսները

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

Ձմեռնային Երեկոյթ—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Նրաժշտական Միութեան

14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, **Rue Roux-de-Brignoles**

Ճոխ գեղարուեստական բաժին — Ջազ-պէնտ ... տեղականներ

Wonder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆՆԵՐԱՐՎԵՍՏ

Ամսագրին Փետրուարի թիւը, պատկերազարդ եւ ալլազան բովանդակութեամբ:

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք: Դիմել՝ M et M BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու միութեան կովկասի ճակատի կամաւորներու ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 14 Մարտ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին, «Le Lion» սրճարանի ներքնասրահին մէջ, 14 Rue Colbert. կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թգիի Հայր. միութեան կեդր. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները եւ Սէն Լուիի մասնաճիւղի անդամները կիրակի 14 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Յաճիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը Լ'Էգլիզ. խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ շրջ. Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն, 32 Ալլէն Կոպլէն, մեթրօ Կոպլէն:

Մարսէյլի Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան մասնաճիւղը, փոխան ծաղկեպսակի, 50 ֆրանք կը նուիրէ Հայ Նահատակ Գրագէտներու Միութեան: Սոսնայ «Ցատաքի վարչութենէն»:

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՄԱՐՏ DIMANCHE 14 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3370 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Է ԿԵԴՐՈՆԱՁԻԳ ՄԱԳՆԻՍԸ

Անհրաժեշտ չէ պարզել միւս գաղութներու պատկերը, ապացուցանելու համար թէ անոնք ալ քաշուած են կամ հետզհետէ կը քաշուին իրենց պատեանին մէջ:

Գաղութներ կան որոնց անունը տարին քանի մը անգամ իսկ չի լսուիր: Օրինակ՝ Իրանն ու Իրաքը:

Մեր ամէնէն հոծ գաղութը, Սուրիա – Լիբանան, միշտ աչքի առջեւ է, բայց, իրականին մէջ շատ քիչեր բան գիտեն անոր ներքին կեանքին եւ հոգերուն մասին:

Եգիպտոս, բազդատաբար հանգիստ գաղութ մը, կը գտնուի նոր կացութեան մը առջեւ, հիմա որ երկիրը ստիպուած իր անկախութեան:

Ովկիանոսէն անդին, հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաները, իրենց հեռաւորութեամբ իսկ, բոլորովին տարբեր պատկեր մը կը ներկայացնեն:

Առաջինը, արդէն ծերացած, առանձին աշխարհ մը կը կազմէ ինքն իր մէջ, իր բազմազան կազմակերպութիւններով, կուսակցութիւններով, Հայրենակցականներով եւ զոյգ Առաջնորդութիւններով:

Երկրորդը, հարաւային Ամերիկան, որ աճեցաւ 1922էն վերջ, դեռ նոր կազմակերպուած, հայկական կեանքին հետ կապուած է այնպէս ինչպէս կարելի է կապուիլ 25 օրուան հեռաւորութենէ մը:

Զանց առնելով սակաւաթիւ գաղութները — Լոնտոն կամ Կիպրոս, Ժընեւ կամ Իտալիա — ի՞նչ կը հետեւի այս համառօտ եւ աղօտ պատկերացումէն:

—Մեկուսացում եւ ամփոփում՝ սեփական պատեանին մէջ: Ցաւագին տրամադրութիւն մը՝ ամէն գնով յարմարելու միջավայրին, քանի որ չի տեսնուիր որ եւ է լուսաւոր հեռանկար, իսկ «հայրենիկ»ներն ալ շատոնց քրթմնջել սկսած են:

Հեռանկարներէն մէկը, ներգաղթը — բունք արդէն — վհատեցուցիչ պարզեւ մը կամ հին յիշատակի մը ապաւորութիւնը կը գործէ այլեւս:

Ոչ մէկ շարժումէն՝ Երեւանէն, որ կարենար տաքցնել սիրտերը, գոնէ շող մը արձակել կարօտէն պաղած աչքերու մէջ:

Ոչ մէկ տող գիր՝ խորհրդային մամուլին մէջ, որ ենթադրել տար թէ մարդիկ սահմանէն դուրս եղած բազմութեանց մասին ալ կը մտածեն: Ոչ մէկ արտայայտութիւն, որ յոյս ներշնչէր թէ՝ Խանջեանի յաջորդները տրամադիր են դարմանելու անոր վերագրուած վրիպումները:

Անվերջ ժողովներ, չդադարող զեկուցումներ, թխածոյ թարգմանութիւններ, անամէջ շռայլաբանութիւններ եւ գետնաքարշ փառաբանութիւններ,— ահա ինչ որ կը տեսնենք, ամէն օր, Երեւանի մամուլին մէջ:

Մենք այդ խառնակոյտին մէջէն է որ կը գտնենք, ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԿԸ ԹԱՐԳՄԱՆԵՆՔ զանազան լուրեր, Հայաստանի մասին. իսկ դուք պիտի չտեսնէք ո՛ր եւ է թղթակցութիւն, նոյնիսկ արտատպում արտասահմանէն, պատկերացնելու համար տարագիր բազմութեանց կեանքը: Արտասահմանի մասին հայկական լուրեր կը տրուին, եթէ կապ ունին Կոմկուսի հատուածի մը գործունէութեան կամ Դաշնակցութեան «դաւերուն» հետ: Կը թուի թէ մասնաւոր ծրագիր մը մշակուած է, որպէսզի Հայաստանի ժողովուրդը նոյնիսկ պատահաբար չիմանայ որ եւ է բան՝ դուրսէն, արմատախիլ բազմութեանց մասին, անոնց կացութեան եւ բաղձանքներու մասին:

Տարիներու պատմութիւն ունի Երեւանցիներու այս դիրքը, եւ բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ աւելի կունաւորուած, կոշտացած է այժմ:

Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն ի վեր, Երեւանը աւելի ամուր կառչած է իր պարանին, ներկոտած՝ իր պատեանին մէջ, ան կը ճգնի իր գոյութիւնը արդարացնել առաւելապէս հաւատարմութեան հաւաստիքներ հոսեցնելով դէպի Թիֆլիս եւ Մոսկուա:

Երբ հայրենիքը այսքան անո՛ւշ կը նայի հայկական արտասահմանի վրայ, ինչո՞ւ զարմանալ որ, իւրաքանչիւր գաղութ սկսեր է մշակել տեղական քաղաքականութիւն մը, մեկուսանալ, ամէն բանէ առաջ իր գլխուն ճարը նայիլ:

Ո՞ւր է կեդրոնաձիգ մագնիսը, որ կրնայ ներշնչել, բարձրացնել տրամադրութիւնները, որպէս զի ամբողջ բազմութիւններ դիմիվայր չիջնեն միեւնոյն լպրծուն ճամբուն վրայ, — «Ուր հաց, անդ կաց»:

Արդար ըլլալու համար, հարկ է խոստովանիլ որ, եթէ Երեւանը չարաչար վրիպեցաւ այս ճամբուն վրայ, իր տժգոյն եւ ապիկար քաղաքականութեամբ, Հայկական Արտասահմանն ալ իր կարգին լրացուց պակասը,— փշուր փշուր բզքտելով, ծաղրանկարի մը վերածելով իր ազգային - քաղաքական հաւատալիքները:

Տարուէ տարի, բոլշեւիկեան գիծ մը զարգացաւ գաղութէ գաղութ, եւ հոգեկան ամայութիւնը հռչակուեցաւ առաքինութիւն: Մարդիկ բան - գործ ըրին մարել, ցամքեցնել խանդավառութեան, ինքնագործունէութեան աղբիւրները: Ստեղծուեցաւ առօրեայ, շուկայիկ իմաստութիւն մը, որ չի հանդուրժեր որ եւ է ծրագրեալ աշխատանքի, նոյն իսկ վաղուան համար:

Եւ կը թուի թէ մարդիկ ուրախ են որ այժմ քաղաքական հոսանքներն ալ կաշկանդուած ըլլալով զանազան երկիրներու մէջ, աւելի կ'արագանայ կազմալուծման ընթացքը: Աւելի կը զարգանայ մեկուսանալու, պատեանին մէջ քաշուելու, սահմանէն անդին բան չտեսնելու հոգեբանութիւնը:

Հարցնէ՛ք թէ քանի՞ տարի պիտի կրնայինք դիմանալ, այս ընթացքով ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ Ա. ԲԱԺԻՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ ՈՒԹ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ

Խնդրանքը եռապատիկ աւելի էր

ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱԺԻՆԸ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը պսակուեցաւ աննախընթաց յաջողութեամբ: Առաջին բաժինը, 5,000,000,000 ֆրանք, որ հրապարակ հանուած էր ուրբաթ առտու, փակուեցաւ շրջաբերութենէն չորս - հինգ ժամ վերջը, եւ իրիկուան դէմ արձանագրութիւնները փակուած էին: Ժամը 5ին վարչապետարանէն զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ դիմումները անցած են բուն գումարը եւ թէ երկրին մէկ մասը նիւթապէս հնարաւորութիւն ունեցած չըլլալով արձանագրուելու, ելմտական նախարարը որոշած է երեքշաբթի առտու իսկ հրապարակ հանել նոր բաժինը, միեւնոյն պայմաններով: Գումարը պիտի ճշդուի հրամանագրով մը: Կը կարծուի թէ պիտի ըլլայ 5,300,000,000 ֆրանք.

Փոխառութեան յաջողութիւնը այնքան մեծ էր որ, ուրբաթ կէս օրուան ժամը 2ին Փարիզի մեծ դրամատուններէն շատերը եւ բազմաթիւ նամակատուներ կը մերժէին նոր արձանագրութիւններ ընդունիլ. գալով գաւառական դրամատուններուն, շատերը դեռ վարչական հրահանգներն անգամ ստացած չէին, այնպէս որ չկրցան գոհացնել իրենց յաճախորդները:

Թերթերը կը գրեն թէ փոխառութեան արձանագրուած են բազմաթիւ Ամերիկացիներ, այր թէ կին, մասնաւորապէս գնելով 10.000 — 500,000 ֆր.ի թուղթեր: Բաղդատաբար քիչ էին 500 եւ 1000 ֆրանքի գնումները (Ամերիկացիներու մէջ):

Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ փոխառութեան յաջողութիւնը կը գերազանցէ կառավարութեան ակնկալութիւնը: Նախարարական խորհուրդը երէկ առտու վաւերացուց երկրորդ բաժնին պայմանները: Կը կարծուի թէ առաջին բաժինը արձանագրուած է եռապատիկ. ուստի երկրորդ բաժնի արձանագրութեանց առթիւ, նախապատուութիւն պիտի տրուի անոնց որ յուսախաբ եղած էին:

Փոխառութեան յաջողութիւնը կ'ապացուցանէ թէ դրամագլուխի գործադուլը վերջացած է, գէթ առ այժմ: Տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտով այս աննախընթաց յաջողութիւնը կարեւոր արդիւնքներ պիտի ունենայ: Անշուշտ արտասահման գրկուած դրամները երկիր դառնալով, պիտի նպաստեն գիները ամանցնելու եւ թեթեւցնելու աշխատավարձերու խնդիրը, որ գլխաւոր պատճառն է վերջին ամիսներու քաղաքական եւ աշխատաւորական խլրտումներուն:

*** Ուրբաթ իրիկուն ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Ծերակոյտին նախագահը, երբ արդէն փակուած էր «յաղթական փոխառութիւնը», ինչպէս կը կոչեն: Ճառը ջերմ կոչ մըն էր «Հզրայրական համերաշխութեան՝ ազգին դասակարգերուն միջեւ»:

Իտալիա եւ Գերմանիա միշտ կ'առարկեն Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին դէմ

Գերմանական կառավարութիւնը ուրբաթ օր Պերլինի անգլիական դեսպանին հաղորդեց իր պատասխանը՝ Լոքառնոյի դաշինքի մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ պատասխանը խմբագրուած է յուշագրի ձեւով, սերտ գործակցութեամբ՝ Իտալիոյ հետ: Գերմանիա կը կրկնէ իր տեսակէտները՝ արեւմտեան դաշինքի մասին: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա տրամադիր է խաղաղասիրական յարաբերութիւններ հաստատելու արեւմտեան պետութեանց հետ, բայց կը դժկամակի այս խնդիրը կապել կեդրոնական Եւրոպայի եւ Խ. Միութեան հետ եղած յարաբերութեանց հետ: Կը թուի թէ Գերմանիա յայտ զիջումներ չի կատարեր, դիւրացնելու համար նոր Լոքառնոյի մը կնքումը: Շատ չատ, տրամադիր կ'երեւայ գոհանալու Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վերաքննութեամբ (մինչեւ հիմա կը պահանջէր ջնջել):

Այս առթիւ, անգամ մը եւս իրարու պիտի ընդհարին գերմանօ-իտալական եւ անգլօ-ֆրանսական տեսակէտները:

Իտալական կառավարութիւնն ալ յանձնեց իր պատասխանը, որուն բովանդակութիւնը նոյնպէս գաղտնի կը պահուի: Բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ միեւնոյն տրտունջները կը յայտնէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքի մասին:

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը երէկ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, այս հարցերու մասին:

Արիւնոտ կռիւ Մատրիտի առջեւ

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները կատաղօրէն շարունակելով գրոհ տալ, յաջողած են նոր դիրք մը գրաւել, Կուատալախարայի ճակատին վրայ: Երեք բանակներ կը մասնակցին պաշարման գործողութեանց: Կառավարական զօրքին հրամանատարը օգնական ուժ ղրկեց միջազգային բանակէն եւ հրամայեց դիմադրել ամէն գնով: Կ'ըսուի թէ վերջին յարձակողականին սկզբնաւորութենէն ի վեր ապստամբները 50 քիլոմեթր յառաջացած են, իսկ միայն ուրբաթ օր՝ 9 քիլոմեթր: Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ առ նուազն 25,000 իտալացի զինուորներ կը մասնակցին Մատրիտի յարձակման:

Այլեւս անխուսափելի կը համարուի Մատրիտի ամբողջական պաշարումը: Սաստիկ ձմեռը, ձիւնն ու փոթորիկները մեծապէս կը դժուարացնեն գործողութիւնները: Հեռագրի մը համաձայն, Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը միայն վեց քիլոմեթր հեռու է Կուատալախարայէն, որ Մատրիտի հիւսիսային միջնաբերդը կը կազմէ: Ապստամբ զօրավարի մը հաւաստիքներուն համաձայն, կառավարական զօրքը կորսնցուցած է բոլոր կարեւոր դիրքերը:

Գործազրկութիւնը կը նուազի

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մարտ 6ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 404,624, ինչ որ կը նշանակէ 3595 պակաս՝ նախընթաց շաբթուան վրայ: Բաղդատելով 1936ի նոյն շրջանին հետ, այս տարի գործազուրկներու թիւը պակսած է 79,902 հոգիով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԽ ԿԻՆԸ, ՅԵՏՈՅ ԱԶԳԸ

— Այն մարդը որ իր կնոջը ազդեցութեան տակ ինկած է, չի կրնար գերմանական պետութեան պաշտօնեայ ըլլալ:

Այսպէս վճռեց Փրուսիոյ վարչական Գերագոյն Ատեանը, քանի մը օր առաջ:

Ի՞նչ էր պատահած:

Պետական պաշտօնատարի մը կինը ոչ միայն յաջողած էր իր թեւին տակ առնել զինքը, այլեւ կը շնար, առանց որ եւ է մեղադրանք լսելու «գլխաւորէն»:

Երեւի փիլիսոփայական ջիղ ունէր այս մարդը, եւ արժէք չէր տար հանրային կարծիքին:

„Իր չար բախտէն, առեւանգ քննեց, դատեց եւ եզրակացուց թէ կոտոշը չի կրնար պարտկուիլ պետական ծառայութեան մէջ: Եւ հետեւեալ վճիռն արձակեց.

— « Ամբաստանեալին կինը կը շարունակէ մնալ վերին աստիճանի բոլոր եւ գռեհիկ Ամբաստանեալը անկարող էր ազդելու իր կնոջը վրայ, որպէսզի մաքուր եւ վայելուչ կեանք վարէ: Միեւնոյն ատեն, ծաղրածանակի առարկայ դարձած էր, որով հետեւ թոյլ կուտար որ կինը հրապարակաւ հակողութիւն կատարէ իր վրայ: Եւ վերջապէս, ամուսնութեան վայել ընթացք չէր բռնած, իր կնոջը չնութեան հանդէպ »:

Հիմա երեւակայեցէք վիճակը այն « գլխաւոր »ներուն, պետական կամ առեւտրական պաշտօնեայ, որ ուրիշ արժանիք չունին, բայց եթէ իրենց կէսը, անոր այս կամ այն յատկութիւնը:

Եթէ գերմանական սահմանին անդին տեսակէտը տարածուի սահմանէ սահման, հետեւանքը պիտի ըլլայ, անշուշտ, գործազրկութիւն՝ անհամար բազմութեամբ:

Հետզհետէ ծաւալելով եւ ստանալով, անհաւանական չէ որ այս հարցը եւս թենուկի վերածուի եւ փոխադրուի ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան պալատը:

Ազգաժողովը մասնաւոր յանձնախումբ մը ունի, այդէն, որ կը զբաղի հանրային բարոյականի խնդիրներով, գերեվաճառութեան, կնավաճառութեան, պոռնկութեան հարցերով, Եւրոպայէն մինչեւ Չինաստան կամ Հարաւ. Ամերիկա:

Այդ, եթէ այս խնդիրն ալ բարդուի Ազգաժողովի գլխուն, այն ատեն ո՞վ պիտի մտածէ խաղաղութեան, զինաթափութեան, հաւաքական ապահովութեան, Լոքառնոյի եւ մնացեալ հարցերու մասին:

Միւս կողմէ, չէ՞ք վախնար որ, այսուհետեւ, միջազգային վիճաբանութիւններու առեն, երբ մեր նոյն որ պղտորի, լսենք սա տեսակ խօսքեր.

— Ի՞նչ զինաթափութիւն, գնա բանդ, այստեղ ձեր հարկը չէ...

— Ձեր համեստափայլ տիկինը, համաձա՞յն է այս բանաձեւին

— Պարոն, ոչ - յարձակողման դաշինքը ձեր «գլխաւոր»ին չի նմանիր:

Այն ատեն, վա՜յ է եկեր խաղաղութեան:

ՎԱՀԷ

«4000 զէնք բաժնուեր է Հայերուն»

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն.—

«Սուրիացիները ամայի վայրերու մէջ իրենց հանգիպած գլխաւոր Թուրքերուն դէմ կը յարձակին: Ամէն օր բազմաթիւ դէպքեր տեղի կ'ունենան:

Միւս կողմէ արաբ գիւղերուն եւ Հայոց շարունակ զէնք կը բաժնուի: Ցարդ 4000 զէնք տրուած է Հայերուն: Միւս աղբյուր լուրերու համաձայն, Գասսիպպա գիւղին ալ 40 զէնք բաժնուած է: Լուր տարածուած է, որ կառավարութեան դրդումով Արաբները մեծ ցոյց մը պատրաստած են: Արաբները դրամ կը խոստանան անոնց որ պիտի մասնակցին այս ցոյցերուն

« Մեզի համար քիչ մը անտրամաբանական կը թուի Հայերու չորս հազար հրացան բաժնուելուն լուրը. Հայերը ինչի՞ պիտի գործածեն այս հրացանները. իրենք զիրե՞նք պաշտպանելու համար եւ որո՞ւ դէմ: Իսկ եթէ այդ զէնքերը բաշխողներուն նպատակն է Հայերը դրդել որ Թուրքերուն վրայ յարձակին, շատ կը սխալին: Հայերը Հաթայի (Սանճաք) Թուրքերուն հետ շատ սիրով կ'ապրին եւ իրարու մէջ ո եւ է գժտութիւն չունին: Հայերը այլեւս ուրիշի գործիք չըլլալու դառն փորձառութիւնը ունին, որով բնաւ հաւատալի չէ որ անոնք մասնակցին արկածախնդիր Դաշնակներու գործունէութեան »...

«Հայաստան մեկնելու համար ոչ մէկ փաղթական կ'ընդունուի»

Պոլսոյ Արեւելք թերթը կը գրէ 5 մարտ.—

Վերջերս զրոյց կը շրջէր թէ, Պոլսէն եւ Թուրքիայէն Հայաստան մեկնիլ ուզողներու «վիզէ» տալու հրաման եկած է:

Այս առթիւ Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանը հետեւեալ զեկուցումը կ'ընէ, որ կուգայ հերքել շրջած անհիմն լուրերը.—

« Խորհրդային Միութեան կողմէ գաղթական ընդունելու մասին գիտումնաւոր կերպով հրապարակ հանուած զրոյցներու առթիւ, խորհրդային հիւպատոսարանը Թրքահպատակ Հայերուն կը յայտարարէ թէ այդպիսի բան մը գոյութիւն չունի »:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԱՏԱՀԵՑԱՒ ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ ԴԷՊՔԸ

ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ ԿՈԿՈՐԴԸ ԿԸ ԿՏՐԷ, ՅԵՏՈՅ ՏՈՒՆԸ ԿՐԱԿԻ ԿՈՒՏԱՅ

Գատը գիւղի դէպքին մասին Պոլսոյ թերթերը կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Տիրուհի եւ իր երկու աղջիկները 20 տարիէ ի վեր կը բնակէին թրքական թաղի մը մէջ, առանց որ եւ է կապ պահելու իրենց դրացիներուն հետ: Դրացիներէն Ֆաթմա հանըմ մասնաւոր հակառակութիւն մը ունէր հայ կնոջ հանդէպ, միշտ կ'աշխատէր կռիւ մը յարուցանել, յաճախ կը սպառնար, կ'ըսէր թէ աքսորել պիտի տայ Տիրուհին եւ երկու աղջիկները: Այս ամենօրեայ կռիւներով, սպառնալիքներով այնքան ջղայնացած էր Տիրուհին, որ այլեւս կորսնցուցեր էր իր քաջութիւնը: Թրքուհին ամէն տեսակ քսութիւններ, ամբաստանութիւններ կ'ընէր, իբր թէ Տիրուհի յեղափոխական գործունէութիւն ունի, արտասահմանի հետ կապ կը պահէ, տունին մէջ ռումբեր ունի, եւն. Ոստիկանութիւնը քննութեան համար կը ներկայանայ Տիրուհիի տունը: Խեղճ հայ կինը, այս անգամ իրապէս հաւատալով որ Ֆաթմա հանըմին սպառնալիքը պիտի իրականանայ եւ զիրենք պիտի աքսորեն, այլեւս բոլորովին ինքզինք կորսնցուցած՝ կ'ուզէ վերջ տալ իր կեանքին: Ածելիով կը կտրէ իր կոկորդը եւ գետին կը թաւալի, աղջիկները եւս, այս բոլոր դժբախտութենէն ընկճուած, կրակի կուտան տունը, բոլորը միասին ոչնչանալու համար այն տանը մէջ, ուր ապրեր են 20 տարիներէ ի վեր, փոխանակ երթալ տառապելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ԻՐ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐԹԻՆ ՄԷՋ

Առաջին անգամ 1928ի նէր որ մանրամասն ուսումնասիրութեան մը մէջ փորձեցի գծել Արտաշէս Յարութիւնեանի գրական դիմագիծը եւ անոր նըկարագրին քանի մը ծանօթ կէտերը։ Ձեռքի տակ ունէի նաեւ տասնեակ մը անտիպ նամակներ, որոնք ուղղուած էին ժամանակին Միքայէլ Պարսամեանի։ Այդ նամակները 1931-ին լոյս ընծայեցինք «Կեանք եւ Արուեստ» տարեգիրքին մէջ։

Իրենց պարզութեան մէջ, այդ նամակները մէկէ աւելի խորհրդածութիւններ կը թելադրէին։

Մենք խորապէս կը ճանչնայինք այդ արեւմտահայ արձակագիրը։ Այդ անտիպ նամակները նոր արժանիք մը չէին աւելցներ թէեւ անոր արդէն գրուած գիրքին ու համբաւին վրայ, եւ սակայն անոնք մեզ կը փոխադրէին ուրիշ մթնոլորտի մը մէջ, ուր գրագէտէն աւելի մարդն էր, որ մարմին կ'առնէր մեր աչքերուն առջեւ, մէկէ աւելի գրական յատկանիշներով։

Զգայուն հոգիի մը պատմութիւնը մի փնտռէք ուրիշ տեղ։ Այդ պարզ եւ անշուք թուղթի կտորները ամէնէն հարազատ հայելին ու աւանդապահն են շատ անգամ սրտի տէր անհատներուն։

Արտաշէս Յարութիւնեանի անտիպ նամակները գրչի եւ մտքի եղբայրակիցներուն հանդէպ անվերապահ էին։ Վերապահութիւնը կը սկսէր, երբ իր գրականութեան, արուեստին ու անձին մասին էր խօսքը։ Հակառակ այս զգուշութեան ու համեստութեան, շատ դիւրին էր թափանցել անոր նուրբ իմացականութեան, որ գիտէր իրարու հետ հաշտեցնել արեւմուտքի իմաստութիւնը եւ արեւմուտքի գեղեցկապաշտութիւնը։

Երբ որոշուեցաւ «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու» մատենաշարին մէջ տալ Արտաշէս Յարութիւնեանի, ուշացած արդարութիւն մը ընելու համար իր մեծ յիշատակին, նպատակայարմար գտանք դիմել իր գրագէտ եղբօրը, Վահան Յարութիւնեանի, յուսալով որ այդ հատորին կազմութեան համար պիտի կրնար մեզի գոհացում տալ եւ հայթայթել անհրաժեշտ եւ անտիպ նիւթերը։ Բարեբախտաբար յուսախաբ չեղանք։

Մեզի արամադրուած ձեռագիրներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ տասնեակ մը անտիպ նամակներ, բոլորն ալ ուղղուած Տիկ. Զապէլ Եսայեանի։ Դժբախտաբար, նիւթական պատճառներով, այդ նամակները չկրցանք հատորին մէջ առնել (Արձակ էջեր եւ Քերթուածներ, մատենաշար Ն. Գ. Բ., թիւ 10), հակառակ կենսագրական տողերուն մէջ արուած խոստումին։

Թիւով ինը նամակներ, 15 մարտ 1906էն 11 յունիս 1910 թուականը կը կրեն։ Կային ուրիշ հինգ նամակներու թուականները միայն, 20 օգոստ. 1908-էն 25 հոկտ. 1908, նամակներ «որոնց պարունակութիւնը գրական շահագրգռութիւն չի ներկայացներ, ըլլալով շատ մտերմական եւ անձնական։ Անոնցմով կը գրադի ան (գըրողն է ինքը Ա. Յարութիւնեան) Տիկնոջն անձով եւ հիւանդութեամբ»։ Ուրիշ ութ նամակներու ամփոփումնե-րը արուած են, անոնց թուականներն են 8 նոյ. 1906էն 25 դեկտ. 1907։

Բոլոր այս նամակները Տիկ. Զապէլ Եսայեանի կողմէ Ա. Յարութիւնեանի եղբօր Վ. Յարութիւնեանի յանձնըւած են։ Այս վերջինը կը յայտնէ որ մաս մը գտած է գինադադարին ձեռք անցուած Քոփիի տետրակէ մը՝ զոր Թուրքեր հայ կօշկակարի մը ծախեր էին անպէտ կարծուած թուղթերու հետ։ Կօշկակարը հասկնալով տետրակին կարեւորութիւնը՝ երկիւղածութեամբ պահեր էր եւ զայն իրեն յանձնած։ Արտաշէսի բազմաթիւ թղթակցութիւնները Ռուբէն Զարդարեանի, Թլկատինցիի, Ե. Դպրանճեանի եւ պոլսահայ գրեթէ բոլոր գրողներուն հետ կորսուած են դժբախտաբար։

Այս նամակները Ա. Յարութիւնեանի ներքին եւ ընտանեկան կեանքին, գրադումներուն, ինչպէս նաեւ հոգիին մտերիմ պահերը կը ներկայացնեն։ Անոնց ընթերցումը հոգեկան վայելք մը եղաւ ինծի համար։ Սովորական էջեր չեն անոնք։ Տառապող, ինքզինքը մինակ զգացող հոգիի մը զալարումները կը զգանք, որոնց ենթական աշխարհէ հեռու, մարդոց անտարբերութեան երես դարձուցած, կ'ողբայ իր առանձնութիւնը, իր հոգին բացած օտար հորիզոններու կարօտին։

Կ'ըսէի որ միշտ վերապահ եղեր է իր նամակներուն մէջ։

Այդ վերապահութիւնը արդիւնք է նախ հպարտութեան, որ երբեւան եկած է կեանքը աւելի մօտէն ճանչնալէն, ինչպէս նաեւ բարեկամութիւններու անկեղծութեան հանդէպ ունեցած մարդկային կասկածէն։ Այս յուռեսս զգացումը տեղի կուտայ երբ խնդիրը Տիկ. Զապէլ Եսայեանի բարեկամութեան մասին է։ Ա. Յարութիւնեանի գրիչը եւ մտածումները հոս վերապահութիւն չեն ճանչնար։ Անոնց չափազանցութեան, ընտանեկան յուրզուրոտ մթնոլորտէն զատ, Տիկ. Զ. Եսայեանի հետ թղթակցութիւնները կասկած չեն ձգեր, որ Դիմաստուերներու հեղինակը գտած ըլլալ կը թուի անկեղծ բարեկամութիւնը։ Անկարելի է ինծի համար թարգմանել հոս մանկական բառերու չափ հպատակութիւնը, եւ խոնարհամիտ դգայնութիւնը, զոր ունի ան հանդէպ այդ գրագիտուհիին։ 25 յունիս 1908 թուակիր նամակին հետեւեալ պարբերութիւնը աւելի քան կը բացատրէ այդ կախարդանքը.

— «Որչէսզի անհոգհուրդ indiscrétionներ ըրած չըլլամ, չպիտի ըսեմ բոլոր այն բարիքը զոր կը քաղեմ անկէ,— այդ բարեկամութենէն, իմ այնքան յաճախադէպ հոգեկան défaillanceներուս մէջ՝ որոնց մասին աշխարհ շատ բան չի գիտեր։ Հետզհետէ սովորած կը զգամ ինքզինքս ընդունելու թէ ձեր բարեկամութիւնը, ձեր սեռին բերմամբ, այր մարդու բարեկամութեան հետ բաղդատելի չէ բընաւ։ Ցրուն մը պէս տկար կը զգամ ինքզինքս հանդէպ ձեզի, եւ տղու մը պէս կը սիրեմ, կը փնտռեմ որ, գուրգուրալից ձեռքով մը խնամէք իմ տըկարութիւններս։ Այն պահուն՝ ուր տարօրինակ հպարտութեամբ մը կ'արհամարհեմ որ եւ է բարեկամական ցոյց, պէտք կը զգամ ձեր քաջալերանքներուն՝ զորս ամէն անգամ երախտագիտութեամբ կ'ընդունիմ։ Կին մը չէք դուք, այլ կինն էք, որ կը հասկնայ, որ գիտէ,— առա թէ ինչու ոչ մէկ բանով չեմ կրնար փոխարինել ձենէ բխող բարիքը,— առա թէ ինչո՞ւ ձեր հաճելի բանակցութենէն չեմ ուզեր ազատիլ երբեք»։

Ոչ միայն իր անձով չի զրաղիր այս նամակներուն մէջ, այլ՝ եթէ ասիթը ներկայանայ, հայ գրականութեան բերած իր նպաստը կը թերագնահատէ, որովհետեւ «կը մնայ ինքզինքին միակ բացարձակ դատաւորը, անգութ, խստամբեր, աններող դատաւոր մը, որ պահանջկոտութիւններով լեցուն է»։ Այս նոյն միտքը աւելի յատակօրէն ընդլայնած է 25 դեկտ. 1907 թուակիր նամակին մէջ։

Առհասարակօրէն Արեւելքցի մտաւորականն է ինքը, ինչպէս իր սերունդի բոլոր ներկայացուցիչները։ Ոչ անշուշտ չեչտուած ձեւով, ինչպէս նախորդ սերունդները, որոնք արեւմտեան գաղափարներով յագեցած, ֆրանսական մշակոյթին եւ գրական-գեղարուեստական նուաճումներուն պատուաստը բերին հայ կեանքին։ Միամիտ ու հաւատաւոր բոլոր երեւոյթներուն հանդէպ, որոնց արձագանքը արեւմուտք կը հասնէր, լայնախոհ ու մարդկային լաւատեսութեամբ օծուն են իր բոլոր նամակները, նըման ցօղէ եւ եղեամէ դրկուած բարեբեր հողերուն, որոնք անձրեւներու բարերար հոսանքին կը սպասեն։ Մանկական խանդավառութիւն կը զգայ ամէն անգամ, որ արեւմուտքցի բանաստեղծներն ու գրագէտները իրեն պէս «հեռաւոր ու անծանօթ մարդոց» կարեւորութիւն կուտան. «ու բարձրագոյն պատիւներու արժանացած պիտի համարիմ ինքզինքս», կը գրէ 15 ապրիլ 1906 թուակիր նամակի մը մէջ, «այն պարագային՝ ուր նշանաւոր բանաստեղծը (Ռընէ Կիլ) ղրկէ մը ինծ ինծի ղրկելու կարեւոր երկասիրութիւններէն մին»։

Ինչպէս ուրիշ առիթներով, այս անտիպ նամակներուն մէջ ալ Ա. Յարութիւնեան իր վերաբերումը կը ճշդէ քննադատներու եւ գինքը գնահատողներուն հանդէպ։ Եթէ անտարբեր է առաջիններուն հանդէպ, միւսները գինքը չեն խանդավառեր, կամ ինքնաբաւականութեան մղել։ Ի՞նչ է եւ ի՞նչ պէտք է ըլլայ գրողներուն նպատակը. — Զգտիլ իրագործելու իրենց Արուեստի եւ Գեղեցկութեան երազը, չունենալ լաւագոյն բան մը ընելու եթէ ոչ հետզհետէ աւելի սերտ փարիլ իրենց իտէալին, հետզհետէ աւելի լաւագոյն ջանք մը փնտռելով իրենց հոգւոյն խորքը, իսպառ Աստուածներու մեծագոյնին։

Արուեստագէտ գրողը տարակոյսներով կ'ապրի։ Իր մտքին ծնունդները գոհացում չեն տար իրեն։ Նախանձախնդիր կատարեալ գաւակներ ծնելու մասին, միշտ թերի, միշտ անհրապոյր կը գտնէ զանոնք, որոնց կեանք տուած է։ Ա. Յարութիւնեան ապրեցաւ հոգեկան այս բարդ ու դժգոհ վիճակը։ Նոյն նամակին մէջն է որ կ'ընէ հետեւեալ խոստովանութիւնը,— «իմ ամբողջ խանդավառութիւնս, գուրգուրանքս, հոգածութիւնս ու նախանձախնդրութիւնս կը դառնայ անոնց՝ որոնք սաղմնային վիճակի մէջ մտքիս մթութեան խորը կը քնանան, սպասելով բարի բեղնաւորումին։ Ինչո՞ւ արուեստի այս ցաւը, կը հարցնէ — «Թերեւս անոր համար որ մեր հոգիներուն մէջ բոյն դնող Գեղեցկութենէն՝ միշտ լաւագոյն, միշտ աւելի թանկագին մաս մը պիտի մնայ չըարտայայտուած, ու յաւէտ անբացատրելի»։

Յովհ. Գազանճեանին հետ, Արտաշէս Յարութիւնեան ալ կը պատկէր գըրականական ինչպէս նաեւ քննադատական փորձերով։ Տիկ. Զ. Եսայեանի խնդրանքին վրայ, 19 մարտ 1908 թուակիր նամակին մէջ Նոր Քրեոսի հեղինակը կը փորձէ ճշդել գըրագիտուհիին նկարագրի քանի մը գիծերը, «ճանչցած էի զձեզ, կը գրէ, ձեր ճշմարիտ անխաթար պարզութիւնը, ինչ որ կար ձեր բնաւորութեան մէջ անսեթեւեթ ու աննկատ, բնական ու loyal, կարծած էի տեսնել ձեր գրքին մէջ՝ մեծ ու vibrante sensibilité մը, որուն խռովքներուն դէմ մարտնչելու համար ձեր ի գործ դրած ջանքն էր անտարակոյս՝ որ անփորձ նայուածքներու զձեզ կարծել տուաւ «հանդարտ ու վերապահ» անձնաւորութիւն մը. (ակնարկութիւն Տօմինօին)։ Հիւանդագին դիւրազգածութիւն մը, մտքին մէջ գաղափարներու եւ տպաւորութիւններու խռովայոյզ իրերայաջորդութիւն մը, agitation մը, փոփոխականութիւն մը, մէկ վայրկեանէն միւսը՝ խանդավառ կամ տխուր, յուսալից կամ յուսահատ, բայց իրապէս մանաւանդ ardeur ունեցող հոգի մը»։

Ընտանեկան խաղաղ մթնոլորտը օրհնութիւն մը եղեր է Ա. Յարութիւնեանի համար։ Հպարտութեամբ լեցուած, միշտ նկարագրած է իրենց նահապետական ներքին խաղաղութիւնը եւ բնութեան մտերիմ դրացնութիւնը, այգակներ որոնց կը պարտի բանաստեղծ Յարութիւնեան իր գրական վաստակին կարեւոր մէկ մասը։

Իրենց ամբողջութեան մէջ, այս անտիպ նամակները թանկագին վաւերագիրներ են գրագէտին հոգիին պատմութիւնը եւ մտաւորական մարդու հայեացքները բացատրող։ Եթէ օր մը հատորի մը մէջ ամփոփուին բոլոր այս նամակները, վստահ ենք, իր գրականութեան վրայ ուսումնասիրողները գեղեցիկ պատեհութիւնը պիտի ունենան անգամ մըն ալ ողեկոչելու իր յիշատակը, իր նահատակութենէն տարիներ յետոյ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՏԻՍԱՆ

Այր ու կին սրճարանի մէջ՝ իրենց պզտիկ տղուն հետ.

— Կասսօն, երկու փոքրօ բեր։

Տղան — Հայրիկ, մայրիկին համար բան մը չե՞ս ապսպրեր։

ՆԵՐՁՕՐ ՏԱՂԵՐ

ԻՆՔՆԱՑԱ՛ՐԺ ԻՄ, ՍՈՒՐԱ՛, ՍՑԻՐԱ՛

«Ա - Ռոմէօ'»: Փայլուն ու նոր: Վերջին տիպար:
Արժէք՝ երկու հարիւր յիսուն հազար լիրա.
Նո՛յն գումարով, սակայն նո՛յնքան հաւատարիմ
Սի՞րտ մը գրնել չէ՛ կարելի:
Ինքնաշա՛րժ իմ,
Կը սիրե՞մ քեզ:
Սուրա՛, սուրա՛ ..
Անդունդներու եզերքներէն անցիր անվախ,
Նետուէ՛ ազատ ճամբուն վըրայ
Եւ հալածէ ճառագայթներ:
Իմ մըտքիս մէջ անդունդ մը կայ:
Որուն վըրայ մարդկային ա՛չքն երբէ հակի
Կը զարհուրի:
Հովէն արա՛գ, լոյսէ՛ն արագ իսկ սուրալով
Մըտածումիս դուն չե՛ս հասնիր արագութեան:
Ահա՛ ծառեր, հիւղեր խռնարի,
Ելեկտրական հսկայ ձողեր
Երկու կողմէն
Մեր արշաւին հակուղղութեամբ
Փախուստ կուտան
Կատաղօրէն,
Քրթի - բերնի վըրայ անկման
Երեւոյթով,
Աչքերս ի տես, աչքերս ի տես
Կ'ըլլան գինով:
Հին օրերու ապետներուն յատուկ է ձին,
Բանաստեղծներ բեգասներու վըրա՛յ կը բազմին.
Բայց ե՛ս, բայց ե՛ս
Ո՛չ ասպետ եմ միջնադարեան,
Եւ ո՛չ քերթող
Պառնասափայլ,
Ու չեմ ուզեր գերել սըրտեր,
Ու չե՛մ ցանկար անմահութեան:
Մեքենական այս դարուն մէջ
Կը սիրե՞մ քեզ, իմ ինքնաշարժ:
Շըրջող տարրեր կարեկցութեան կը կարօտին,
Ձի կը նեւան քըտնաթաթախ,
Ու կը յագնին ճամբու կէսին:
Հըրազէնի փողէն մեկնող
Փամփուշտին պէս
Կը սըլանա՛ս.
Հեռուն կարծես
Կերպարանքներ կ'իյնան անփու:
Զգացումներ ունիմ տըրտում՝ որոնք սըրտէս
Երբ մեկնին
Կը պատճառեն արիւն ու մահ.
Բայց չե՛մ ուզեր գերել սըրտեր,
Ու չե՛մ ցանկար անմահութեան:
Համբան ահա՛
Կը քարծրանայ
Ու կը կազմէ նոր հորիզոն.
Տարածութիւն տալածութեան
Կը յաջորդէ,
Եւ Իտալիան աստուածային
Կը ցուցադրէ
Գանձե՛րն անգին.
Բայց դուն սուրա՛,
Սուրա՛ արագ, սուրա՛ այնքան
Որ ժամանակն անշարժանայ:
Անդունդներու, եզերքներէն անցի՛ր անվախ.
Երբ յանկարծ վա՛ր գըլորինք
Ո՛չ տուն ունինք, ո՛չ ընտանիք:
Ոչ քեզ, ո՛չ զիս կ'ողբան մարդիկ:
Բախտակից ենք՝ մենք իրարու.
Օ՛ն միասին, օ՛ն միասին

Նետուինք ազատ ճամբուն վըրայ
Եւ հալածենք ճառագայթներ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

Վենետիկ - Փատովա

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

— . —

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ԳԵՏԻՆ ՀԵՏ

Լսելով որ Սէն գետը կը բարձրանայ՝ քանի մը օր առաջ իր մօտը գացի տեսակցութեան մը համար։ Ահա մեր աստուխը.

— Բարեւ, սիրելի Սէն գետ։

— Աստուծոյ բարին, ազատ օտարական, ի՞նչ կ'ուզես.

— Մարդ Աստուծոյ, ջուր Աստուծոյ, ինկածութիւն է այդ ձեւով պատասխանելը ..

— Ինծի քաղաքավարութեան դա՞ս պիտի տաս, վայրենի օտարական։ Գիտցիր որ ես ամէնէն քաղաքակրթուած գետն եմ եւ իմ ջուրերս բարձրացած են ...

— Ես ալ բարձրացած եմ ...Գողգոթայի վրայ։

— Ծաղրէ՛. բայց չըլլայ որ մէջս նետուելով անձնասպան ըլլալ ուզես ու պղտորես զուլալ ջուրերս ...

— Հիմա կը հասկնամ թէ ինչու կը բարձրանաս։

— Կը բարձրանամ նախ միջազգային ցուցահանդէսը տեսնելու համար, որ կը կառուցուի, ի պատիւ ինծի, իմ եզերքներուս վրայ։

— Ձե՞ս կարծեր որ քու տեսնելդ աղետաբեր կրնայ ըլլալ ...

— Ես գիրքս ու չափս պահել գիտեմ ու պէտք չունիմ դաս առնելու օտարականէ մը։

— Սիրելի Սէն գետ, դուն միայն քու մարմինդ բարձրացնել գիտես. անկողնիդ վրայ։ Հոգիդ, սակայն, միշտ ցած կը մնայ։ Ջրոտ լեզուդ ալ շատ երկնցեր է...

— Ես իմ երկրիս մէջ եմ եւ ուզածս ընելու ազատ եմ։ Կ'իմանա՞ս, ես իմ տեղս եմ, ծը սիւի չէ մուա... Կորսուէ գնա երկիրդ դուն ...

— Սիրելի Սէն գետ, մի մոռնար որ հիւր ենք, արեւուն տակ ու ճամբորդ։ «Կուգանք ու կ'երթանք»։ Դուն ծով կը մեկնիս, իսկ ես կը մեկնիմ Փրէֆէքթիւր, որ ծով մըն է նոյնպէս, ինքնութեան թուղթի ...

— Մ'ածիլեր, բիւ մը պարպ։ Մի մոռնար որ ես Ֆրանսացի եմ ու դուն մէթէք ...

— Ձե՞ս կարծեր որ դուն թերեւս կազմուած ես Արմէնիայի լիճերուն ջուրերով։ Անոնց չոգիացումով ամպեր կազմուած եւ ամպերուն անձրեւացումով ձեւացած ըլլաս դուն, թէ-բե՛ս։

— Ես զտարիւն Ֆրանսացի եմ, ծը սուի իւն փրանսէզ բիւր սան։ Ես հարազատ Ֆրանսական ջուր եմ . .

— Կարծեցի որ Ֆրանսական գինի եմ, պիտի ըսես։ Կամ գինիէ դարձած ջուրեր։

— Ֆրանսական գինին իմ անբաժանելի եղբայրս է։ Ան Ցխսուած է, արիւնը, իսկ ես Ցորդանանը։ Ես կը մըկրտեմ գինին։

— Ցորդանան եւ Ցխսուս ըսիր։ Կը յիշեցնես ինծի Հրէաստանը, Երուսաղէմը, սուրբ տեղերը։ Արդէն հոս դպրոց ընթացքիս տեսայ Սամուէլը, Ահարոնը, Դաւիթը, Սողոմոնը, Իսահակը եւ Աբրահամը։

—Կը բարձրանամ որով կը տեսնեմ։ Կը տեսնեմ որով գիտեմ։ Գիտեմ որով կը բարձրանամ։ Այդ բոլորը, սակայն, ջուրը պիտի իյնան

— Անոնք լողալ գիտեն ։

— Իսկ ես լողացողները ծոցս առնել գիտեմ։ Ես շատ բան տեսնել կ'ուզեմ։

— Տեսնելու տենդէ մը բռնուած ես։ Ըսէ ինծի, դեռ ինչ բաներ կ'ուզես տեսնել

— Կը բարձրանամ տեսնելու համար թէ փութոյ պնդութեամբ առաջ կը տարուի՞ն մեծ ցուցահանդէսին աշխատանքները։ Կը բարձրանամ տեսնելու համար թէ աշխատող գործաւորներուն հարիւրին քանի՞ն օտարական են, կը գործադրուի՞ հարիւրին տասնի օրէնքը։

— Գործաւորներուն մէջ հարիւրին տասը օտարականի օրէնքը կը գործադրուի, վաճառականներուն մէջ, սակայն, հարիւրին իննսուն օտարականի օրէնքը կը կիրարկուի։ Իննսուն վաճառականի մէջ ալ տասէն ինը Լէվի ըլլալու օրէնքը կը գործադրուի։

— Կը բարձրանամ, կը տեսնեմ, գիտեմ։

— Կը բարձրանաս գինիի բաժակներու մէջ, կը տեսնես Սարայի թագուհիին այցելութիւնը Սողոմոն իմաստունին, գիտես թէ որու կողմէ կը կլլուիս։

— Ես ջուր եմ. թող մարդիկ վախնան ինձմէ.

—Մարդիկ ալ սատանայ են ու կրակարանկ։ Անոնք ջուրը կը խաղցնեն։ Վաղը երբ բացուի ցուցահանդէսը՝ քու ջուրերդ պիտի դունաւորեն ու լուսաւորեն։ Քու ծոցէդ պիտի բարձրացնեն շատրուաններ, կամարներ, գմբէթներ, դիւթական ջրախաղութիւններով։ Պորտդ պիտի ծակեն, միջոցին մէջ պիտի պարես լուսաշղարշ եւ ասղներու տարափներով պիտի շողշողաս։ Վրադ պիտի օրօրուին պերճ կոնտոլներ ու եզերքներուդ վըրայ պալատներ պիտի կանգնին, գեղուհիներու շարքի մը պէս։ Պիտի չէննաս խրախներով, նուագարաններով, սիրակցորդ զոյգերով, հէքեաթներով։ Պիտի վերածուիս լուսագետի, երգադետի, մեղրագետի, արքայագետի, ոսկեգետի։ Հնչելու մօտ է բարձրութեանդ մեծ ժամը, ո՛վ մոգական գետ, եղիւսեան դաշտի ։ Եւ պիտի մոռնաս ցաւերդ, սեւ խոհերդ, պիտի անյայտանան գորշ կնճիռներդ, պիտի մոռնաս.

— Օրօրէ՛ զիս ու գինովցուր։

— Իրաւունք չունիմ, որովհետեւ ինքնութեան թուղթիս մէջ profession (գործ)ին դիմաց օրօրող եւ գինովցնող գրուած չէ։ Ադկէ զատ, եթէ նոյն իսկ գրուած ըլլար՝ կայ հարիւրին տասնի օրէնքը, այս երկրորդ արգելքէն զատ կայ գործադրելի խնդիրը։ Գինովցնողները գործադուլ հաչակած են ու օրօրողները կը հակառակին գործադուլին

— Անել է, անել կեանքը ։

— Քեզի համար չէ։ Դուն ելք ունիս ու կը թափիս ովկիանոսի եւ գինիի մէջ ։

Այս միջոցիս գինիի վաճառական մը ջուր քաշեց Սէն գետէն ու ջուրը դադրեցաւ բարձրանալէ ։

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Երկու հայրենակիցներ կը վիճէին սափրիչի մը խանութին մէջ, նիւթ ունենալով «Ազատութիւնը»։ Առաջինը Հայաստանասէր, կ'ըսէր

— Կ'ըսես թէ ազատ եմ Ֆրանսայի մէջ։ Ըսէ որոշապէս թէ ինչ ընելու ազատութիւն ունիս. ազա՞տ ես ուզածդ ընելու, ուզած գործդ կատարելու, ազա՞տ ես Փարիզի մէջ մասչէ ընելու, ազա՞տ ես տուրք չվճարելու, ազա՞տ ես ինքնութեան թուղթ չունենալու, ազա՞տ ես ոտքիսթիմ կառուցանելու, ազա՞տ ես արտասահման ճամբորդելու, ազա՞տ ես չչհագործուելու։ Նոյն իսկ մեռնելու ազատութիւն չունիս։ Ի՞նչ բանի մէջ ազատ ես դուն։

Երկրորդ Հայը, որ չէզոք մըն էր, պատասխանեց լակոնական կերպով

— Ազատ եմ հայհոյելու ։

Վայրկեան մը լռութիւն, մէջը զարմանք ու ապշութիւն։

Չէզոքը շարունակեց.

— Ազատութեան առաջին փաստը երկրի մը մէջ, հայհոյութիւնն է։ Այստեղ կը հայհոյեմ որով ազատ եմ։ Եթէ կ'ուզես հասկնալ երկրի մը մէջ ազատութիւն ըլլալը կամ ոչ՝ գնա եւ հայհոյէ։ Այստեղ ամէն մարդ, ամէն թերթ, ամէն կուսակցութիւն կը հայհոյէ քանզի ազատութիւն կայ։

— Բայց հայհոյելով ի՞նչ կ'ըլլայ

— Ի՞նչ մը կ'ըլլայ ... Հայհոյելով հրիկամունքը կը հրճուի, հոգին կը պաղչի, սիրտը կը զովանայ, ջիղերը կը բաւարարուի, արիւնը կը հանդարտի, ջիղերը կը տեղաւորուին, թիթեռները կը հանգչին, գլուխները կը ցնծան, մարդ ինքզինքէն կ'ելլէ ու ինքզինքը կը գտնէ։ Կա՞յ այդ սրբազան ազատութիւնը հոն. Միութեան մէջ կա՞յ մէկ հոգի որ կարենայ Սթալինի պէս ազատ հայհոյել։ Ես միայն այն օրը կը ճամբորդեմ դէպի Հայաստան, երբ լսեմ որ սկսած են հայհոյել Մարքսին, Լէնինին, Սթալինին, որոնց տիրոջ տարբերին հոգին ..

Շարունակութիւնը ընթերցողի մարդասիրական երեւակայութեան ու ստեղծագործութեան կը թողում։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՍՐԲՈՒ՛Կ ՄԱՄՈՒՆ ԴԱՐՄԱՆԸ

— o —

Երբ քաղաքը կը վերջանայ ցանցառ …ակներու գօտիով մը, հոն խճող…ած, աղտոտ կանաչներու մէջ խեղ…ուած հիւղակներու ընդմէջէն որոնող … վարանոտ ճամբայ մը կը բացուի … կը տանի արուարձան, թիւ ու համ… չէ գտնելու համար գաղթականներու թաղին մէջ :

×

Անձուկ մը աղօտ լոյսին մէջ, Արե…ւելքէն բերուած խաչկլութեան պատ…կերի մը տակ, հիւանդ մը կը տառապի

Թոր Հայուհիի խնկաթոյր, արև…ագէմքին վրայ անդորրութիւնը, …աւրի նայուածքին մէջ յոյսը կը …ողան, քանի որ քով օրօրոցին մէջ …երմակներով պարուրուած մանկիկը …անգարտ կը մրափէ : Առաջին զաւա…կն է, աղուոր մանչուկ մը լեցուն ու …րմիր թուշերով : Բայց ինք հիւանդ … ինն նոր ոտքի ելած էր, մկրտու…թեան չարթուն պաղ առնելով նորէն …անկողին ինկաւ : Կուրծքը ծանր է ու …ժուար, շատ դժուար կը շնչէ :

Սրբուկ մամը կանչեցին, տանը …գործերուն եւ հիւանդին հոգելու համար

×

Թաղին մէջ ո՞վ չի ճանչնար Սրբուկ մամը, ամէնուն ծանօթ է ան : Մալէ…ծոյր մորթերու ,սև ու աղտոտ շորերու մէջէն չորցած հասակ մը կը կորանայ …ներուն մօտիկ : Անկէ վեր մութ ու … գլխանոցին մէջ թօշնած դէմք մը … բերնով որ միշտ կը մրթմրթայ, … է, կ'աղօթէ : Փոքր ու պճլ…ուն աչքերուն մէջէն սրածայր քիթը … կախ շրթներուն կամ հիւանդի … ոտքին ներս, անկէ չար ոգիները … չարաքելու համար, ի գին մում … :

Ուրեմն, վհուկ մըն է Սրբուկ մամը

— Աղջի, Քնաֆիրի քով, լաւ է, … կ'ամնէ, կ'աղէկնայ, բայց հի…ւանդին :

Ըրին այդպէս, բայց մօրը կաթը …ցաւ :

×

Մօրը կաթը քաշուեցաւ, առանց կա…թով մեծցուցին մանուկը որ միշտ նի…ար էր ու գեղնած : Բայց եւ այնպէս կ'ապրէր ու կը մեծնար օրէ օր : Քիչ …ննէն տարուան մը պիտի ըլլար՝ … գէմ գիտէր թէ ուր է, ուր … հայրիկը տուն կը դառնայ հիմա : …այուածքը դուռին, անոր ներս մտա…նելուն պէս լաց ու խնդուք իրար խառ…նած, թեւերը կ'երկարէր, մինչեւ որ …կէ զինք ու իր մանուկի ուրախու…թեան սահման չունէր այլեւս :

Մայրը ծննդաբերի անցեալէն ետք … օրերու միշտ կը մոռնար, չքա…որ կեանքի փոքր պրկանքները տանե…լ, գրեթէ աննկատ կ'անցնէին, քանի …նուկը կը մեծնար, լեզուն կիսատ … կը թոթովէր : Ինք պուպրիկի … կը հագուեցնէր, կը խնամէր ու … գուրգուրար անոր վրայ որ չէնուիլ … բնտանեկան բոյնին մէջ եր-ջանկութեան արեւէն շող մըն էր կար-ծես :

Հայրը առտուն գործի երթալէ ա-ռաջ կը համբուրէր շատ կամաց, տու-նէն դուրս կ'ելլէր շատ զգոյշ որ ան չարթննայ ու չլայ իրեն համար : Առօրեայ մտմտուքն ու աշխատանքի ծանրութիւնը ոչինչ, միշտ թարմա-ցող ուժերով կը լեցուէր : Գոհ էր եւ ինքնավստահ տանն ու զաւկին վրայ խորհելով եւ խնայող ապրելով :

Բայց թերեւս քիչ մը շատ խնայող եւ չէր գիտեր թէ ի՞նչպէս «կծծին չաայլին չափ կը ծախսէ, կէս մըն ալ աւելի» :

×

Դուրսէն ցուրտ հով մը, անծանօթ լեզուի աճարկու հայհոյչներու … րափով դուռ, պատուհան կը սարսէր : Ներսը սենեակի մթնշաղի մէջ մանուկ մը ջերմի տագնապով կ'այրէր ու կ'ա-ցերոէր

Ըմպո՜ւ … մամա ըմպո՜ւ

Ջուր կ'ուզէր ,մայրը ջուր չէր տար : Ըսած էին թէ ջուրը լաւ չէ, աւելի գէշ կ'ըլլայ . Ի զուր գրկին մէջ կ'օրօ-րէր, զայն հանդարտեցնել ուզելով ու կը հեծկլտար :

— Ա՜խ, ձագուկս, ի՞նչ եղաւ քեզի :

Հայրը ներս մտաւ, գործէն կը դառ-նար, հիւանդին մօտենալով հարցուց մօրը .

— Ինտո՞ր եղաւ, աղջի

— Ըմպո՜ւ … պապա, ըմպո՜ւ . կանչեց մանկիկը հօրը ձայնը լսելով :

— Գէշ է, չէ՞ս տեսներ ,շատ ծանր է, բժիշկին տանելու է, պատասխա-նեց մայրը :

— Լաւ կնիկ, օր մը օրանց ես զա-ցած ունի՞մ բժիշկի, ան ի՞նչ պիտի ը-նէ բժիշկը Զէ, ինքնիրենը կ'աղէկ-նայ, քանի վրան դողա աւելի գէշ կ'ըլլայ . լոյսը չմարե՞ս, ըսաւ ու մա-նուկը մօրը գրկէն առաւ :

— Ի՞նչ գիտնամ, ջերմը երթալով կ'աւելնայ : Առտուն երեսունը ինն էր, հիմա քառասուն սատիճան տաքու-թիւն ունի . ըսաւ մայրը լոյսը վառե-լով մինչնոյն առեն :

— Մէկ կարգուողը կը գիշայ, մէկ ալ չկարգուողը, ի՞նչ փորձանք է ա-սիկա, այսօր կինդ հիւանդ է, վաղը տղան է, իսկ դուն տուր կրցածիդ չափ, աս բժիշկի համար է, աս դեղ է, դրամ տուր, կա՞յ որ տանք, մենք ասիկա փողոցէն չենք ժողվեր, բսե-լով հիւանդը լոյսին մօտեցուց :

Իրապէս բարակ քրտինք մը կը փայ-լէր քունքերուն վերեւ, փոսացած աչ-քերուն մէջ լոյսը կարծես նուաղած, տենդէն չորցած շրթները հազիւ կը բացուէին միայն ջուր պաղատելու համար :

— Դուք կնիկ չէք, գլխու փորձանք. զաւակ խնամելը ո՞ւր տեսած էք, սրտնեղելով մանուկը անկողնին վրայ դրաւ եւ գնաց Սրբուկ մամը բերելու :

— Ախ մամա, երկու օր առաջ բան մը չունէր, փորհարութիւն մը սկսաւ, ակռա՞յ կը հանէ, ի՞նչ է, չեմ գիտեր, երկու օրուան մէջ հալեցաւ, հատաւ : Ինչ կուտանք չուտեր, ջուր, ջուր կ'ուզէ մինակ, ըսաւ մայրը արցուն-քոտ աչքերով :

— Չար աչքի է եկեր, աղջիկս, չար աչքի, պուտ մը աղ բեր, հեղ մը աղօ-թեմ :

Աղը հիւանդին վրայ պտտցուց երեք անգամ, մրթմրթաց ու յօրանջեց, կէսը հիւանդին բարձին տակը դրաւ, մնացածն ալ կրակը նետելով ըսաւ .

— Կեցէք ես հիմա դեղ մը կը չի-նեմ, ջուրին մէջ խառնելով խմցու-ցէք, փորհարութիւնը կը կենայ, օր չանցած աչքը կը բանայ, կ'աղէկնայ :

Ջուրին խառնած գիտորի փոշին մանուկին ամէն ջուր ուզելուն, սուր-ճի գաւաթով խմցուցին :

Մայրը գիշերը չքնացաւ ու հսկեց : Ծանր ու խռով գիշեր մը որ չէր լուս-նար : Առտուան դէմ էր երբ մանուկը ալ ջուր չէր ուզեր, կարծես կը քնա-նար, մօրը թարթիչները ծանրացած, աչքերը գոցուեցան . Տղան … ոտքի ե-լած էր ու սենեակին մէջ կը դառնար

Ինք մանուկի հագուստ մը կը կա-րէր որ … յանկարծ ձեռքին մէջ կրակ առաւ : Սոսկումով արթնցաւ, երազ էր :

Առտուան լոյսին մէջ, տղուն դէմքը ցաւէն պրկուած, լաւ կ'ուզէր, ուժ չունէր, ալ չէր շնչեր կարծես : Հայրը ճարահատ բժիշկ մը բերաւ որ թեթեւ քննութենէ մը վերջ յանձնարարեց հիւանդանոց փոխադրել : Առտուն գործի չգնաց ու մանուկը հիւանդա-նոց տարին : Հոն ներքին բժիշկն ալ քն-նելով հարցուց, «կ'ուզէ՞ք հիւանդը հոս պառկեցնել» : Թողուցին :

Ցաւըրդ առտու սախաղական նա-մակ մը առին որ զիրենք հիւանդանոց կը կանչէր : Գացին՝ երբ տղան մեռած էր արդէն

Անցան երեքէն չորս տխուր ամիս-ներ : Տղուն մահը կամաց կամաց մոռ-ցուելու վրայ էր արդէն : Օր մը մայ-րը գործի չգնաց, տառամօքսի թուլու-թիւն եւ փորի ցաւ ունէր : Տղուն հա-մար պատրաստուած փոշին կար, թուղթի մը մէջ ծալլուած կը մնար դեռ : Գաւաթ մը ջուրի մէջ խառնե-լով խմեց : Հազիւ կէս ժամ անցած, սուր խիթով մը սկսաւ գալարուիլ ու քրտնիլ : Ալ չէր կրնար դիմանալ, երաւ բժիշկին գնաց :

Ժամ մը վերջը վերադարձին ա-ռօջին խօսքը եղաւ

— Զըլլա՜յ, չըլլայ որ աս չարնա-լիք պառաւը հեղ մըն ալ ոտք՝ աս դու-նէն ներս դնէ :

— Ի՞նչ կայ նորէն, ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ ըսաւ բժիշկը, հարցուց կինը անհ-կութեամբ :

— Ալ ի՞նչ պիտի ըլլայ, տղուն տը-ուած դեղը թոյն է եղեր, քիչ մըն ալ եթէ ուշ հասնէի ես ալ լմնցած էի :

— Ի՞նչ կ'ըսես, այ մարդ, իրա՜ւ, թո՞յն, ա՛խ ,ջառուկ, ա՛խ ,տղուս գը-լուխը կերաւ :

— Անհոգին մարդ, քիչ մնաց ես ալ երթայի, ան մառ մը տղան ի՞նչպէս դիմանար : Զըլլա՜յ, չըլլա՜յ որ … դժոխքի կրակին պալիք վհուկը հեղ մըն ալ ոտքը աս դռնէն ներս դնէ, Աստուած վկայ կը սատկեցնեմ, գո-չեց հայրը գլուխը ապտակելէն չար-ժելով

— Աս խեղճ կնկան մեղքը … դուն, դուն ես յանցաւորը, ես քեզի օր ա-ռաջ ըսի բժիշկին տանինք, իսկ դուն չուզեցիր, ըսաւ կինը վիշտէն լեցուած աչքերով :

Գ. Տ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀՈՂԸՆ ՀԱՅՐԵՆԻ

— • —

Շէ՛ն եմանեի : Ցեց քիւրուղ տէգը սուր

Ցաւերծ կաղույտ երկինքն ի վեր խո-յանար

Խոր ու անխռով կը հանգչէիր : Լիճը դիւր

Շուրջ կը պատէր քեզ գիրդ ժանեակ Արրբութել :

Բաղեղնածից հիւղէն պատերդ ամէն կողմ :

Ջանգակատունն ալ արեգէմ ու թըմ-բիբ

Կը նայէր վար դէպի հողաւոն հայրե-նի :

Մեղկ ու աղու շղթն տարեւուն ջերմա-կիծ

Վերի դաւանէն մատուռին մէջ կ'անց-նէր բութ

Ու կը հանգչէր պատկերին վրայ եր-նացիծ :

Դալիկներու ծովէն հոյսէն գիրք ծը-փանք

Կը թափանցէր ժամուն մէջ ներս գո-վացիկ .

Խունկի ծուխին, մրբրնշադին խառ-նուած :

Գերեզմանին փոսերն համակ ծաղկա-պատ :

Հազիւ ենն խաչ մը հոս ու հոն բարձ-րացած

Կը սեւեռէր դէպի տաքր երերին :—

Ի՞նչ կ'ուզէի ալ երբ հո՛ն բաղուէի :

Թրգմ. գերմ. ԵՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՆ

— • —

Օփերա խուլերէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ երկ կամ աշխատութիւն :Սա-կայն օփերա ըսելով պէտք է հասկնալ բանաստեղծական թատերախաղ մը ամբողջովին երաժշտութեամբ որ-ուած, ուր արամախօսութիւնը կ'եր-գուի եւ ոչ թէ կը խօսուի, միաժամա-նակ պարի, նուագի, երգի օժանդա-կութեամբ :

Օփերա կը կոչուի փոխաբերաբար նաեւ այն շէնքը, ուր կը ներկայաց-ուին նման աշխատութիւններ :

Փարիզի Օփերան, որ ճարտարապե-տական գոհար մըն է, հիմնուած ժէ. դարուն (նորոգուած յաջորդաբար), հիմնական վերաշինութեան մը են-թարկուեցաւ վերջերս ոչ արտաքնա-պէս, այլ միայն ներքնապէս : Բացուե-ցաւ կատարուեցաւ փետրուարի վերջե-րը :

Նորոգութեանց տարողութեան մա-սին գաղափար մը կազմելու համար, բանիք միայն որ ամառնային չորս մի-լիոն ֆրանք կը ծախսուէր եւ այդ ծախսերը չարունակուեցան ամբողջ վեց ամիս :

Կատարուած նորոգութիւնները կը հետապնդեն երկու նպատակ . Ա.—Հը-գեհի դէմ պաշտպանութիւն (արդա-րեւ քանիցս հրդեհ ծագած է Օփերա-յին մէջ եւ մեծ վնաս հասցուցած), Բ.— Արդիականացնել բեմը եւ մաք-րել պերճանքները (կազով լուսաւո-րութեան պատճառով՝ ձեղունի նկար-ները աղօտեր էին, թաւիշները գու-նաթափուեր) .

Երկաթէ վարագոյր մը բեմէն հիմա երկուքի կը բաժնէ երաժշտութեան այս մեհեանը, եւ թաւշապատ զարհիւ-ճին մէջ ծագած հրդեհը չի կրնար տարածուիլ բեմին եռեւ, բեմազար-դութեանց յատուկ սրահներէն ներս : Բեմին աջէն մասը Լօրէնի երկաթա-փայտերով շինուած է, բայց ետեւի մասը՝ ամբողջովին ամրաշէն չաղա-խէ : Նուագախումբին «փոսը» ընդար-ձակուած է մէկ կարգ թիկնաթոռ ըն-ջելով . Երգեհոնը ելեկտրականու-թեամբ օժտուած :Ձեղունը լուացուած եւ մաքրուած . Թաւիշներու ոսկին ներդաշնակօրէն պայծառացուած ճար-տարապետական խաղերուն : Ջահերու լոյսը թաթխուած ամէնէն հաճելի ե-րանգներուն մէջ :

Սկիզբները Օփերան վերելակ չու-նէր, հիմա կը գործեն երկու վերե-լակներ, մին հանդիսատեսներու հա-մար, միւսը բեմական զարդերու փո-խադրութեան համար : Օփերան ելեկ-տրական իր հոսանքը կը ստանայ եր-կու ելեկտրակայաններէ, արկածի մը պահուն՝ օգտագործելու համար պա-հեստի հոսանքը :

Այս նորոգութիւններով Փարիզի Օ-փերան կը դառնայ աշխարհի ամէնէն արդիական, ամէնէն ընդարձակ մեհ-եանը երաժշտութեան :

ՄԻԻՍԷԻ ՍԻՐՈՅ ՆԱՄԱԿԸ

— …

Վերջերս Ֆրանսացի հրատարակիչ մը գնեց անտիպ նամակ մը Ալֆրէտ տը Միւսէէն, ուղղուած Ժօրժ Սանտ-ի : Նամակը գրուած է 1829ին, երբ Միւսէ սիրահարած էր Տիկ. Կրոսի-էի, (այդ շրջանին՝ Ժօրժ Սանտի սի-րտն ալ կ'այրէր Վիքթոր Հիւկոյի կը-նոջ սիրով) :

— «Գիտի չգամ ձեզ տեսնել, սիրելի բարեկամս, որովհետեւ չեմ կրնար գալ :

Եթէ երբեք դուք եւս տառապած էք սիրոյ այս սարսափելի հիւանդու-թեամբ, մեղքցէք վրաս : Երանի թէ երկու ոտքերս կոտրէին, բայց չսի-րէի :

Երկու օր եղաւ որ չեմ տեսած սի-րականս եւ չեմ գիտեր թէ ե՞րբ պիտի տեսնեմ, տունէն դուրս չի կրնար ել-լել : Մնաս բարո՜վ : Ուղեղս խառնի-խուռն է : Գաղտնապահ եղիր այս մա-սին, կ'աղաչեմ» :

Ժօրժ Սանտ ի՞նչպէս զաղտնապահ չըլլար, երբ ինք եւս կ'ամչնար այն սի-րոյն համար, որ կը հրդեհէր իր էու-թիւնը, ճանաչողութեան մը պէս քաղցր իր սիրահարին երազէն :

Զ Ա Մ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

—

Զ. Ռ. Միութիւնը, որ ամէն տարի եւ ուր որ իր մասնաճիւղն ունի, ա-ռանձութեան դարձուցած է իրեն՝ տօ-նել Ապրիլ Տասնըմէկի Նահատակնե-րուն յիշատակը, տալով թարմացնելու համար արդար եւ պատմական դատ մը, այս տարուան համար արդէն պատրաստութիւն կը տեսնէ որպէսզի արժանավայել եւ համազգային ար-տայայտութիւն մը տրուի Մեծ Դա-տին Օրուան :

Հայրենական առակաւոր բանք

— • —

Գայլը առին որ կըրբեն,
Աչքը իժիր մարին էր .
Քուրտը առին որ կըրբեն,
Աչքը իժիր սարին էր

×

Հիմն աւազ է, շուտով կ'ըննկի,
Շատ կը վազէ, շատ կը յոգնի,
Դու մի՛ խաբուիր զոգոռոցէն.
Փքորիկ է, շուտով կ'անցնի :

×

Խոց որ բացուի դանակով՝
Կը փակուի ժամանակով,
Խոց մը որ բացուի լեզուով՝
Չի փակուիր ոչ մէկ բանով :

×

Ով որ լեզուն կը սանձի,
Սրբտումը զանձ կը զանձի .
Օր կուգայ որ այն զանձով
Գլուխը մահէն կը պրծի :

×

Մի՛ քրքրեր երկինքը ի վեր,
Թուքը ճակատդ վերան կուգայ .
Մի՛ յաճորդէր զըլխեդ ի վեր,
Խելքդ միտքդ շուտ մառ կուգայ :

×

Երբ կը տեսնես աջէւէն
Հրպարտութիւնը կ'երթայ,
Աղքատութիւնն ետեւէն
Գիտցիր որ շուտո՛վ կուգայ :

×

Խաղողը առնուշ արա, .
Մի՛ հարցըներ այգուն անուն,
Մարդուն գործը նուշ արա,
Մի՛ փրնտռեր ազգին անուն :

×

Հող ու մոխիր կեր՝ ա տըղայ,
Տըմարդիէն հաց մի՛ մուրար,
Օր կուգայ որ նակտիդ կուտայ,
Ծանրը կուգայ քեզ քան թըֆար :

×

Կատուին երկու աչքերը
Ճիկար ծախողի ձողին .
Կեղծաւորին խելքը միտքը
Ունեւոր մարդու փողին :

Երկու Հռոմ երկու Հայ
Թէ չը կռուին՝ շատ լաւ ա .
Դառնին կ'ասէ՝ գըլխս վա՛յ,
Ես ո՞նց ուտեմ փախչելա :

×

Ում որ շատ էր կարեկէր՝
Սա ճերա հաւր դայմաւ .
Լաւ կերակուրից ծոյեկը,
Բայց շուտով մարեց կերաւ :

×

Հայսուն երկիրը լաւ լինէր՝
Կ'ասեն, գիրի կը ցինէ՞ր :—
Մօրաքոյրդ պեխ ունենար՝
Միթէ քեռիդ կը լինէ՞ր :

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱԵՎԱԶԵԱՆ

Փարիզի մէջ նախախնամիւնը կը կատարուի Ապրիլի վերջին շաբթուն, Լիոնի մէջ՝ Ապրիլ 10ին :

Վալանսի մէջ՝ Ապրիլ 10ին :

Այդ առթիւ Միութեան պաշտօնա-թերթը, ԵՐԿՈՒՆՔ բացառիկ թիւ մը կը նուիրէ նահատակներուն եւ անոնց արդարացի դատին :

ԵՐԿՈՒՆՔի այդ թիւին համար ձե-ռագիրները հասցնել մինչեւ ամսու վերջ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (275)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

— Համբերեցէ՛ք, համբերեցէ՛ք, հիմա կուգայ,— կ'ապահովցնէր Ուրանցի Ցակոբը, ինքն ալ մտահոգ-ուած՝ Լեւոնի ուշանալէն :

Գէորգը առանձնացած՝ քարի մը վը-րայ նստած էր, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած : Ծանր թախիծ մը հոգին կը ճնշէր : Այդ որքա՜ն խանկալին ընկերներ ինկած էին, որքան տան ճը-րագներ յաւիտեան մարած : Թշնամին յաղթուած էր, բայց ի՞նչ գնով : Ո՞ւր էին իր մտերիմ ընկերները՝ Նիկոլը, Ցակոբը, Վարժապետը, Համբօն, Ալեքսանը, Դաւօն : Ո՛ր մէկը յիշէր, ո՜րքա՞ն շատ էին ինկածները Ու-րանցի Ցակոբը, բոլոր տղաքը հաշ-ուել, թեթեւ վիրաւորները մէկան-դէմէն վերջ, եկաւ ու Գէորգի մօտ նս-տաւ՝ հոգոց հանելով : Հին մարտիկի բերանը չէր բացուեր : Այդ օրուան կորուստը ծանր քարի մը նման սրտին նստած էր :

— Ես ժողովուրդը ի՞նչ պիտի ը-նենք,— աւելի ինքնիրեն կը խօսէր Ցակոբը, առանց Գէորգին նայելու :

— Մէկ Լեւոնը գայ տեսնենք

— Պէտք է շուտով ճամբայ ելլել, Աստուած գիտէ թէ վաղը ցերեկ ո՞ր-տեղ պիտի անցընենք : Հիմա բոլոր ճամբաները, բոլոր լեռնային անցքերը բռնուած կը լինին

— Գիտեմ :

Երկուքն ալ լռեցին : Ո՞վ կրնար ը-սել, թէ վաղը ի՞նչ էր վերապահուած խմբին : Եթէ միայն կարողանային առանց պատահարի Վարագայ սարը հասնիլ, քաղաքին այնքան մօտիկ, խումբը փրկուած կրնար համարուիլ : Բայց Վարագ հասնելու հաւանակա-նութիւնը, ան ալ այսքա՜ն մեծ կո-ուէ մը վերջ, հարցական կը դառնար : Բացի քրտութենէն ,կառավարութիւնն ալ բոլոր ուժերը պիտի լարէր բնա-ջնջելու բուռ մը ֆէտայիները, որոնք հայածական երէնեէրու նման, միայն լեռներու զաղաթները կրնային ապաս-տանիլ, կոտորակուած թիւով, բազ-մաթիւ վիրաւորներով, երեք օրէ ի վեր սոված վիճակի մէջ, բայց որ ամէնակարեւորն է, փամփուշտներու մեծագոյն մասը սպառած

Առեւծ Գեւոյի հետ, Լեւոնը կամաց կամաց սկսաւ բարձրանալ եւ երբ հա-սան լեռան գագաթը, անմիջապէս աչ-քին զիպան Գէորգն ու Ուրանցի Ցա-կոբը, ու դանդաղ քայլերով մօտե-ցաւ անոնց : Առանց բառ մը արտա-սանելու նստաւ Գէորգի մօտ :

— Լեւոն, լաւ որ եկար, ժողովուր-դի մասին պէտք է շուտով կարգա-դրութիւն մը ընել, ծերունի, կին, ե-րեխայ ..

— Մենք ալ հոս շատ չենք կրնար սպասել,— վրայ բերաւ Ցակոբը .— Պէտք է ճամբայ ելլենք, եթէ կ'ուզենք Վարագայ սարը հասնիլ :

- Եթէ կարողանանք հասնիլ . ուսերը թափահարելով ըսաւ Գէորգը :

Լեւոնը կարծես չէր լսեր ընկերնե-րու բառերը : Անորոշ հայեացքը գետին գամած, ան կը մտածէր առանց շար-ժում մը ընելու, միայն ձախ թեւը երբեմն ջղաձգօրէն կը ցնցուէր :

— Տէ, Լեւոն,— ըսաւ Գէորգը՝ ըն-կերոջ ուսը թափահարելով :

— Հա՛ :

— Կ'ըսէինք թէ պէտք է շուտով կարգադրութիւն մը ընել :

— Հա, անշուշտ, պէտք է կարգա-դրութիւն մը ընել,— ու դառնալով Ուրանցի Ցակոբին.— Ցակո՛բ, որ-քա՞ն …

— Քսանըչորս սպաննուած ունինք, եօթը թեթեւ վիրաւոր, իսկ ծանր վի-րաւորները …

Ցակոբը չկրցաւ խօսքը շարունա-կել, կարծես բան մը դէմ առաւ կո-կորդին մէջ, ու տխրութեամբ գլուխը վար կախեց :

Քանի մը րոպէ ոչ ոք կրցաւ խօսիլ : Երեքի մտքէն ալ միեւնոյն սարսա-փելի պատկերն անցաւ : Երբ Լեւոնը նորէն սկսաւ խօսիլ, ձայնը մետաղա-կան սառն հնչիւն մը ունէր :

— Պէտք է ժողովուրդը շրջակայ հայկական գիւղերը ցրուել, մինչեւ որ քաղաքէն անոնց մասին կարգա-դրութիւն մը ընենք : Ցակո՛բ, Ղըլճա-ցի Առաքելը կանչէ :

Երբ Առաքելը եկաւ, Լեւոնը կարգա-դրեց որ անմիջապէս ժողովուրդը հետը վերցուցած՝ իջնէ մինչեւ լեռան վարի փէշերը, ու հոն սպասէ :

— Ձեմ կարծեր թէ,— շարունակեց Լեւոնը,— հոն քիւրտ կամ թուրք սա-կաւր մնացած ըլլի : Ցարմար տեղ մը խմբուած կը մնաք, մինչեւ որ Մխկնե-րու կողմէն հրացաններու ձայներ կը լսէք : Երբ կռուի հասար փրթի, ան-միջապէս կ'առաջանաք Սեւ գետով, ու ժողովուրդը կը ցրուէք Կիւռնեց, Փրր Կարիզ, Քօշանի, մինչեւ Ալիւր գիւղերը :

— Իսկ մեր գեղացի զինուած տղա՞-քը,— հարցուց Առաքելը :

— Անոնք թող մնան մեզ հետ : Տէ, շարժէ՛, ժամանակ չունինք կորսնցնե-լիք :

— Շատ լաւ, Պարոն Լեւոն, ես կ'եր-թամ . .

— Հա, Առաքել, հացի մասին պատ-ուիրած էք …

— Երկու պարկ հաց թխել տուի, գիւղացիներու մօտ լինելու է :

— Ցակոբ, գնա՛ Առաքելի հետ եւ հացը տղոց բաժնէ : Շուտով ճամբայ պիտի ելլենք :

Առաքելն ու Ցակոբը հեռացան:

— Զհասկցայ թէ այդ ի՞նչ հրացա-նի ձայներու մասին կը խօսէիր,— ըսաւ Գէորգը, երբ Լեւոնի հետ առան-ձին մնաց :

— Զհասկցա՞ր Գէորգ, միտքս շատ պարզ է : Քրտերն ու կառավարու-թիւնը գիտեն որ դէպի քաղաք կ'եր-թանք : Անշուշտ հիմա ճամբաները բռնած՝ կը սպասեն : Հիմա մենք չի-տակ կ'իջնենք դէպի Մխկներ : Հոն եթէ Քրտերու ալ չհանդիպինք, մենք ինքներս կը սկսինք կրակել …

- Տէր Աստուած, խենթեցա՞ր Լե-ւոն, ինչո՞ւ համար պիտի կրակենք :

— Որպէսզի դեռ լեռան բոլորը գտ-նուող Քրտերը մեզի քաշենք՝ հնարա-ւորութիւն տալով ժողովուրդին, որ անվտանգ կարողանայ հեռանալ :

— Իսկ մե՞նք …

— Գէորգ, այս պայմաններու մէջ Վարագայ սարը հասնելու մասին չենք կրնար մտածել : Նախ, մեր տղաքը յոգնած են ու երեք օրէ ի վեր սո-ված վիճակի մէջ են : Բայց եթէ այդ չլինէր, ճամբաները եւ լեռնային անց-քերը բռնուած են ու թշնամին մեզ կը սպասէ : Ամբողջ տղաքը միասին հաշ-ուած՝ հազիւ քառասունըհինգ կռուող ունինք, եօթը վիրաւոր, որոնք բանի պէտք չեն գար : Ուրեմն, ունինք եր-սունըութ կռուող, որոնց փամփուշտի կէսէն աւելին սպառած է : Եթէ այս օրուան նման նոր հանդիպում մըն ալ ունենանք, մեր երգը երգուած կը լի-նի ..

— Ուրեմն, ի՞նչ, ե՞տ պիտի դառ-նանք .

— Անշուշտ ոչ, քաղաք պիտի մտ-նենք .

— Այս ուրեմն այս խօսքերդ ի՞նչ իմաստ ունին:

- Մտիկ ըրէ, Գէորգ, թշնամիին հանդիպելէ խուսափելու համար մենք փոխանակ ուղղակի քաղաք մտնելու, կամաւ ճամբանիս պիտի երկնցնենք : Արճակի լճի հարաւային ծայրէն ուղ-ղակի դէպի Վարագայ սարը երթալու փոխարէն, մենք շրջան մը կ'ընենք եւ Ծառուղ եւ Էրմանց գիւղերու միջով կը բարձրանանք Քէչիլ Կէօլի ուղղու-թեամբ : Եթէ հոն հասանք, լաւ, իսկ եթէ ոչ, կը մնանք ձորերու մէջ պահ-ուած, մինչեւ որ յաջորդ իրիկուն հասնինք Վերին Վարագ :

Իսկ օգնութ

— Օգուտը այն կը լինի, որ թշնա-մին մեզ ուրիշ ճամբու վրայ կը սպա-սէ : Գիտեմ, թէ ի՞նչ պիտի ըսես : Ան-շուշտ հոն ալ կրնանք կռուի մը բռնը-վիլ, բայց այդ կը լինի բոլորովին պա-տահական կերպով, ինչ որ մեզի ա-մէն տեղ ալ կրնայ պատահիլ :

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ազատական կեանքի մէջ։

Ոստիկանական վերջին քննութիւնները կը հաստատեն թէ տանը մէջ ոչ պոմպա գտնուած է, ոչ ալ որ եւ է զէնք, այլ միայն քանի մը… պատառաքաղ եւ հացի դանակ մը։

800 ձերբակալութիւն Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը ուրբաթ գիշեր ընդհանուր հալածանք մը կատարեց, շղթաներ կազմելով արուարձաններու մէջ։ Այս գործողութեան հետեւանքով ձերբակալուեցան 800 հոգի եւ առաջնորդուեցան Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնատունը, հարցաքննուելու համար։ Քառասուն հոգի վար դրուեցան, արտաքսման վճռի սառած կամ զէնք ունեցած ըլլալով։ Այս առթիւ բռնուեցան կարգ մը չարագործներ որոնք կը փնտռուէին երկար ատենէ ի վեր։

*** Փարիզի մէջ ալ հետապնդումներ կատարուելով, բազմաթիւ կասկածելիներ ձերբակալուեցան։

Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը

Թղթատարական նախարարութիւնը որոշեց նամականիշ մը հանել, 1.50 ֆրանք արժէքով։

*** Համաձայնութիւն մը գոյացաւ Գերմանիոյ հետ, գերման զբօսաշրջիկներու այցելութեան առթիւ։ Օտար դրամի խնդիրը լուրջ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ Գերմանիոյ համար, այնպէս որ մեծ արժէք ունի այս համաձայնութիւնը։ Կը կարծուի թէ 40 — 50.000 Գերմանացիներ պիտի գան Փարիզ, ինչ որ շատ փոքր է Գերմանիոյ համար, քանի որ Զուիցերիա 200.000 հոգի պիտի ղրկէ։

*** Շինութեանց բանուորները յանձն առին շաբաթ եւ կիրակի օրերն ալ աշխատիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ մինչեւ Մայիս հասցնել ցուցահանդէսը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐԷՕԶՈՅԻ ՇՆԱԾՏԷՐ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ազգայնացման հրամանագիրը երէկ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ։ Ասով կ'իրականանայ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան հիմնական ծրագիրներէն մէկն ալ։

ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ դէմ պատրաստուած օրինագիծը քուէարկուեցաւ երեսփ. Ժողովին մէջ, 197ի դէմ 391 ձայնով։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Մարտ 12ին հանդիսաւորապէս կատարեց Լիբիոյ մեծ խճուղիին բացումը, Թոպրուքի մէջ։ Այս ճամբան ունի 1500 մղոն երկայնութիւն եւ կ'երկարի Թունուզէն մինչեւ Եգիպտոս։

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ մը տեղի պիտի ունենայ Պերլինի մէջ, Մայիս 1ին, մասնակցութեամբ 30 ազգերու։ Պաշտօնապէս պիտի մասնակցին Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւ Հունգարիա։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Մ. Նահանգներու մէջ։ Միայն Տիթրոյթի մէջ 80,000 բանուորներ գործադուլ հռչակած են։

ՔՍԱՆ ՌՈՒՄԲԵՐ, որոնք շինուած էին նոր գրութեամբ, անհետացած են Պոստոյի շրջանին մէջ։ Կը կարծուի թէ յոռեսական դաւադրութիւն մը կատարուած է

ԱՇԽ. ԸՆԿԵՐՎ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ եւ Արհեստակցական Միութեանց Դաշնակցութիւնը վերջացնելով իրենց համագումարը՝ Լոնտոնի մէջ, բանաձեւ մը քուէարկեցին որ կ'ամբաստանէ Գերմանիան եւ Իտալիան, իբրեւ կազմակերպիչները Սպանիոյ ապստամբութեան եւ Ազգաժողովին միջամտութիւնը կը խնդրէ

Ս. ՄԱՐԿՈՍԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ողողուեցաւ անցեալ օր, մակընթացութեան մը հետեւանքով որ տեսնուած չէր Վենետիկի մէջ, 1900էն ի վեր. Երթեւեկը դադրեցաւ։

ԻՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Պանթէօ Քաջունի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէն 20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ արշալոյս

Chez Boivinի սրահին մէջ

25bis Ave de la République, Montrouge

Մէթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ծ. ԶԱՄԱԼԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Խօսք պիտի առնեն նաեւ **S. F. I. O.**ի կողմէն ընկերներ

DEPREUX — **Cons. Municipal de Sceaux**

CHIQOIS — **Cons. Municipal de Bagneux**

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,

Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faub. Poissonnière**

Métro Bonne Nouvelle

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Ռ. ԽՕՏԻՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԶԱԿԱԼԸ

ԺՈՂ — Մուտք 15, 10 եւ 7.50 Ֆր.: — ՊԻՒՖԷ

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ փոխադրութեան պատճառաւ չորս եւ երեք փիէսնոց կղմինտրէ շինուած տնակներ։ Ջուր եւ ելեկտրականութիւն զետեղուած են։ Դիմել տեղւոյն վրայ Plombier TATOULի, 12 rue Elie, Gentilly Seine.

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ հայրենակցական միութեան հերթական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ նախագահութեամբ Պ. Արբոհամ Ղուկասեանի եւ փոխ նախագահ Տքթ. Մելիքի, 18 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 81, Rue de la Faisanderie, Paris (16), մէթրօ Dauphine կամ Pompe. Օրակարգ՝ զեկոյց մշակուած կանոնագրի մասին, պարահանդէսի կազմակերպութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին բոլոր Ղարաբաղ - Զանգեզուրցիները այս խիստ կարեւոր ժողովին։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է (50 յիսուն) Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զըլճեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Փաքրիկն Վիգէն Ալրճնկիւլեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՏՈՔԹ. ՄԻՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)

Tél. Pigalle 70—02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու։

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7։

կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ։

Թատերական Ներկայացում

Փարիզի Նորակազմ «Ադամեան» թատերախումբի կողմէ

Ղեկավար՝ Բ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ — Բեմադրող Ա. Ներկայացում

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 2.30ին,

Գիւլէթրի Գ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie.

Մէթրօ Porte d'Italie

Կը ներկայացուի ԿՐԵՄՈՆԻ ՎՆԱԳՈՐԾԸ (դրամ 2 արար)

եւ Ա. Անտոնեանի ՄԱՆԵԱԿԸ (զաւեշտ)

Կը մասնակցին փարիզահայ երիտասարդ կարող ուժերը։

Մուտք 5 եւ … Ֆր.

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Համախարբերդցիական միութեան կողմէ տեղի պիտի ունենայ 21 Մարտ շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3էն կէսգիշեր.

8 րիւ Գոսիէ, մէթրօ կառ տիւ Նօռ կամ Փուասօ իէռ։

Պիտի նուագէ ԱՄԷՏԷՅ ՔԱՌԼՈՅԻ նուագախումբը։

Նուագ, երգ, արտասանութիւն — Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 5 Ֆր.

Զմիւռնիայի Ցերեկոյթ—Պարահանդէս

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ՍԱԼՕՆ ՄԱՍՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ. **Rue Roux-de-Brignoles**

Հոյակապ գեղարուեստական բաժին — Զուարճալի անակնկալներ

Wonder-Jazz Mathieu

Ճոխ պիւֆէ, ընտիր խմիչք ժողովրդական գիներով։

Մուտք 10 Ֆր.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍՆԴԻԿԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատիկ կիրակի իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, մէթրօ **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆՊԱՏԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ, A. LEVALIEՆ իր exhebitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր հիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, համբաւաւոր պարուհի HUGUETTE O'BIA, կանանց մազերու վերջին նորաձեւ ութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։

Մուտք՝ 8 Ֆր. կիներու 6 Ֆր.

ԾԱԽՈՒ ԿՕՇԻԿԱԿԱՐԻ ԽԱՆՈՒԹ

ԾԱԽՈՒ է կօշկակարի լաւ խանութ մը՝ մէկ Banc finissage, մէկ կարի մեքենայ եւ զանազան գործիքներ, ով։ Խանութին ետեւը կան երեք փոքր սենեակներ, իսկ առաջին յարկը 3 մեծ եւ գեղեցիկ սենեակներ։ Տարեկան վարձք 1300 Ֆր. պայմ՝ 6 տարի։ Տեւական գործ։ Ապահով յաճախորդներ չափի վրայ պատրաստուելիքներու եւ նորոգութեանց համար։ Դիւրամատչելի պայմաններ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Thecars, Chaussures sur mesure et réparations, 35 rue Burdeau, Lyon, Rhône.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՎԻՍԹՕՆԻ ՀԱՄԱՐ ՎԱՐԺ ԱՓԻՇԵՍԷՈՐ ՄԸ ԿՈՒԶՈՒԻ, ԼԱՒ ՎՃԱՐՈՒՄ. ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ, Դիմել. — **Jack Raymond, 78 Rue d'Avron, Paris** (20).

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ Առաջին ակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի նիւթով … … ազգական սեղանին զարդը։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԳՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՕՆՖԵՔՍԻՈՆԵՐՆԵՐՈՒ

Կը գնենք յարատեւ գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիգոյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ déchet)։ Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ։ Նախապատուութիւն տուէք մեզի։ Ձեր շահը կը պահանջէ աւելի արժանաւորին ծախել։ Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ։ Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ։

Հասցէ՝ **K. TCHADIRDJIANTZ**, 26 Rue d'Enghien, Paris (X

Tél. Prov. 34 61

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

Մէթրօ Բօրթ տը Սէն Քլու Եւ Եքզէլմանս, Աւթէյ կողմէն։

Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, անշարժի եւ գործի համար։ Գիները չափաւոր։

10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։

Docteur KOGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ

Կը դարմանէ յնդհանուր հիւանդութիւններ, թոքի, սրտի եւ ջղային հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի սկսեալ Փետր. 18էն ամէն հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4—6։ 16 rue de la Défense Issy les Moulineaux. Seine

---

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

50 Avenue de Saxe LYON

Dancing-Cigale, պարահանդէսամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette angle Garibaldi

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՕՌ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Չաւօտները ժամադրութեամբ։

Cabinet de Me Artin KAZANDJIAN

Licencié en droit de la faculté de Paris

Ancien Avocat près les Tribunaux mixtes d'Egypte Conseil Juridique

10 et 12, Rue Richer, Paris — Tél.: PROvence 04-64 et la suite

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԵՐ

Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններու համար կ'ընդունի ամէն օր բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ ժամը 5 – 7։

Դիմեցէք իրեն եւ գոհ պիտի մնաք։

Ձրի խորհրդակցութիւն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 5—7

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ — ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **48 rue de la République** — Մարսէյլ, Tél. 6.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD — **7 rue Auber, Paris** — Tél Opéra 67 77 67 78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԱՅՑԵԼՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։ Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԻԶԳՄԼԱՑԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

3 Rue de Palikao, Paris (20

Հեռաձայն **Men 94-84** — **Métro Couronnes**

Կը հայթայթէ ամէն կարգի նպարեղէններ լաւագոյն որակով եւ ամէնէն աժան գինով։

ԾԱՆՕԹ. — 9 Rue Jouye-Rouveի վաճառատունը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

"NIL BLEU,,

2Place de l'Odéon, Paris (6). Tél. Danton 46-75

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ։

ՕՂԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ. Խորհրդակցութիւն իրաւական ամէն տեսակ խնդիրներու. Ապահովագրութիւն, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոն, օրինական հեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում՝ Ամէն տեսակ դործերու խմբագրութիւն. Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 Ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Daumesnil, PARIS (12)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
ՄԵԹՐՈՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ
MARDI 16 MARS
1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3371 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՒԱԼՈՒՄ՝ ԿԱՆԱՆՉ ԴՐՕՇԻ ԾԱԼՔԵՐՈՎ

Բառին դասական իմաստով, «կայսերական» պտոյտ մըն է որ կը կատարէ Իտալիոյ «Առաջնորդ»ը, հիւսիսային Ափրիկէի մէջ:

Ֆաշական իշխանութիւնը չէ անտեսած որ եւ է հնարք, ազդելու համար իսլամ բազմութեանց վրայ: Շարժման մէջ դրուած են արգիական բոլոր միջոցները, որպէսզի Մարգարէին հետեւորդները իմանան, տեսնեն, համոզուին թէ Իտալիան աւելի մեծ ուժ է եւ աւելի բարեկամ, քան ուրիշ որ եւ է պետութիւն:

Ուրբաթ օր, երբ Մուսոլինի Թոպրուքի նաւահանգիստը կը հասնէր առաջնակարգ զրահաւորով մը, 50 օդանաւեր կը սաւառնէին երկնքի կապոյտին մէջ, կախարդական ազդեցութիւն մը գործելով բնիկներուն վրայ:

Միեւնոյն ատեն, ազդահար բազմութիւնները պատերուն վրայ կը կարդային Ֆաշական նշանախօսքը, արաբական տառերով. — «Հաւատալ, հնազանդիլ, կռուիլ»:

Երեւութապէս, Մուսոլինի գացած է հանդիսաւոր բացումը կատարելու համար ճամբու մը, որ ունի 1822 քիլոմեթր երկայնութիւն եւ կը գտնուի Եգիպտոսի եւ Թունուզի միջեւ: (Շինութիւնը արժած է 103,000,000 լիր, աւելի քան մէկ անգլիական ոսկի եւ կը համարուի մեծ յաղթանակ մը իտալական ճարտարագիտութեան համար: Հիւսիսային Ափրիկէի պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ, այդ ճամբուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ Նեղոսէն Ատլանտեան երթալ ցամաքի ճամբով):

Իրականին մէջ, բացման արարողութիւնը առիթ մըն է, անգամ մը եւս շեշտելու համար իտալական ուժին ծաւալումը:

Այդպիսի փորձ մը կատարուած էր 1928ին, բայց այն ատեն իտալական դրօշը տակաւին չէր պարզուած Եթովպիոյ վրայ: Իտալիա տակաւին չէր հնչեցուցած զինուորեալ ազգի մարտակոչը, եւ Մեծն Բրիտանիան ու Ֆրանսան կը համարուէին անմրցելի Միջերկրականի ափերուն վրայ: Այն ատեն միայն Թագաւորութիւն էր Ֆաշական Իտալիան: Այսօր արդէն կը յոխորտայ իբրեւ կայսրութիւն, իբրեւ ժառանգորդը հռոմէական կայսրութեան եւ կը յաւակնի, կը տարածուի այն ճամբաներուն ուր դարեր առաջ կ'իշխէր հին Հռոմը: Այն ատենէն որ, բրիտանական կառավարութիւնը «բարւոք համարեցաւ» համաձայնութիւն մը կնքել Միջերկրականի մասին, միեւնոյն ատեն խարխուլներ եւ բարեկամութիւններ ապահովելով Մօտաւոր Արեւելքի մէջ (Թուրքիա, Յունաստան, Ռումանիա):

Արդ, կը թուի թէ ինչպէս իտալական մամուլը, նոյնպէս «Առաջնորդ»ը ինքն ալ կ'ուզէ որ այցելութիւնը պսակուի շլացուցիչ տպաւորութեամբ:

Անհրաժեշտ չէ սպասել իր ճառին, Տրիպոլսոյ մէջ, իմանալու համար իր մտածումները:

Ափրիկեան հողին վրայ կոխած օրն իսկ, այնպիսի տեսարաններ սարքուեցան, որ բացատրութեան չեն կարօտիր: Պ. Փօլ Ժանթիզօն, «Թան»ի հռչակաւոր թղթակիցը, որ երբեմն Պոլսէն կը գրէր, նկարագրելով ընդունելութեան մանրամասնութիւնները, կը յիշէ քանի մը պերճախօս դրուագներ,— «Իսլամի կանանչ դրօշներուն վրայ կը շողային արձանագրութիւններ որոնք Մուսոլինին կը ներկայացնէին իբրեւ «պաշտպանը իսլամութեան»:

— «Իրենց բարի գալուստի ճառերուն մէջ, կրօնապետները եւ զաւիները կը փառաբանէին արեւելեան Ափրիկէի յաղթութիւնը, ինչպէս եւ նոր Իտալիոյ ուժը: Կղերական ատենախօս մը Մուսոլինին ողջունեց իբրեւ «այն մարդը որ չի վախնար իր թշնամիներէն եւ չվախցաւ ժողովուրդներու համախմբումէն»: Առաջնորդն ալ, իր կարգին, անտարբեր չմնաց այս բոլոր փաղաքշական ցոյցերուն հանդէպ: Ան մտաւ զանազան մզկիթներու մէջ, պարտք սեպեց այցելել հին կրօնապետներու գերեզմանները, ողջունեց Մարգարէին դրօշը եւ խօսակցեցաւ հոգեւոր պետերուն հետ»:

Քիչ անդին պիտի կարդաք յուշագրի մը պատմութիւնը, որ այլապէս շահեկան պատկեր մը կը պարզէ:

Ի՞նչ տարակոյս որ յուշագիրը ներշնչուած է բուն իսկ «Առաջնորդ»էն, եւ քարոզչական հանգամանք ունենալով հանդերձ, ամբողջ ծրագիր մըն է որ կը պարզէ.— արթնցնել Արեւելքի ժողովուրդները, սիրաշահիլ մահմէտական բազմութիւնները, եւ բարձրացնել Ֆաշական Իտալիոյ հմայքը՝ ծովու թէ ցամաքի վրայ:

Այս նպատակին հասնելու համար, հարկ է բաղդատել Իտալիոյ եւ միւս պետութեանց դիրքը՝ իսլամական աշխարհին հանդէպ, ուրիշ մահմէտական երկիրներու վիճակը՝ Իտալիոյ հովանաւորած երկիրներու կացութեան հետ:

Յուշագիրը այդ պարագան ալ չէ անտեսած.

— «Ալժերիոյ մէջ ապստամբութիւններ եւ բռնութիւն, որ վերջացան Ալժէի միւֆթիին սպանութեամբ եւ Քոնսթանթինի միւֆթիին մահափորձով: Մարոքի եւ Թունուզի մէջ խմորումներ եւ քաղաքական խլրտումներ ամէն ուղղութեամբ, ազգայնականէն մինչեւ պոլշեւիկեան: Սուրիոյ մէջ շարք մը ներքին եւ արտաքին խնդիրներ որ կը դժուարացնեն փոխանցումը՝ հովանաւորեալ երկրէ մը դէպի ինքնօրէն կառավարութիւն: Միջին Եփրատի մէջ՝ արիւնալի անկումը Պաղտատի կառավարութեան որուն միակ յանցանքը այն էր որ պարտադրուած էր, իբրեւ հետեւանք անգլեւիրաքեան դաշնագրին: Պաղեստինի մէջ՝ Արաբներու ըմբոստացումը»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, յուշագիրը կը տեսնէ «միայն մէկ վաւերական ողնասիւն անդորրութեան եւ խաղաղութեան՝ Միջերկրականի աւազանին իսլամ բնակչութեանց համար,— Լիբիան»:

Այս դեռ մէկ էջն է ամբողջ ծրագրի մը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԻՍԼԱՄՈՒԹԵԱՆ

Արտակարգ ցոյցեր հիւսիսային Ափրիկէի մէջ

Ինչպէս Վիլհէլմ Բ. կայսրը Պոլիս այցելած ատեն, (Պերլին - Պաղտատի մեծ երազը), Մուսոլինի ալ այցելելով հիւսիսային Ափրիկէի գաղթավայրերը, ամէն տեղ ներկայացաւ իբրեւ «պաշտպան իսլամութեան»: Թղթակիցները կը գրեն թէ ամէն ուր որ կ'երթայ, «Առաջնորդ»ը կ'ընդունուի Արաբներու ցնծագին երգերով, ծափերով եւ խանդավառութեան կանչերով: Նոր մզկիթներ շինել, հինները նորոգել տուած է եւ մտերմօրէն կը խօսի արաբ վարիչներուն հետ: Աւելի փաստաւոր ընդունելութիւն մը սարքուած է Ափրիկեան Տրիպոլսոյ մէջ, ուր պատուոյ սուր մը պիտի նուիրեն Արաբները:

Այս առթիւ, արաբերէնի թարգմանուած է յուշագիր մը, ուղղուած՝ ոչ միայն Լիբիոյ, այլեւ Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովու ափերուն վրայ փռուած Իսլամներուն: Յուշագիրը կը պատմէ թէ մինչ Անգլիա եւ Ֆրանսա վէճեր ունին իրենց իսլամ հպատակներուն հետ, որոնք անկախութիւն կը պահանջեն Պաղեստինի, Սուրիոյ, Ալժերիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, կատարեալ խաղաղութիւն կը վայելեն Լիբիոյ մէջ, ուր Մուսոլինի պաշտպանն է Իսլամութեան: Միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ Մուսոլինի այն մեծ առաջնորդն է որ Եթովպիոյ Իսլամները փրկեց Յուդայի Առիւծէն եւ քրիստոնեայ Ղպտիներէն: Կ'աւելցնէ թէ այնտեղ ալ, ինչպէս Լիբիոյ մէջ, Իսլամները պիտի վայելեն կրօնական կատարեալ ազատութիւն, ազատ պիտի մնան մարդորսութենէ, իրենց զաւակները եւ երեւելիները պիտի կրնան դատ վարել համաձայն Ղուրանի, Իտալիա նոր մզկիթներ պիտի շինէ, մինչ 400,000,000 ճշմարիտ հաւատացեալներ «կը խոնարհին Ամենակալին առջեւ եւ կ'աղօթեն, Աստուծոյ պաշտպանութիւնը խնդրելով մեր թագաւոր - կայսեր եւ մեր Առաջնորդին համար»:

Ինչո՞ւ համար ուրիշ որ եւ է երկիր այսքան բարեկամութիւն չի ցուցներ միլիոնաւոր Իսլամներու «եւ անոնց արդար պահանջներուն ուժ չի տար թէ ծրագիրներով եւ թէ գործքով»: Յուշագիրը այս հարցումն ուղղելով, պատասխանն ալ կուտայ անմիջապէս.— Որովհետեւ, Վերսայլի ժողովին մէջ, Իտալիա հողատարութիւն չստացաւ, հետեւաբար ազատ է տնտեսական եւ քաղաքական յարաբերութիւններ հաստատելու իսլամական երկիրներուն հետ:

ԱԶԳ. ՊԱՇՏ. ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ Բ. ԲԱԺԻՆԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Այսօր երեքշաբթի, հրապարակ կը հանուի Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան Բ. բաժինը: Նկատի առնելով ձեռնարկին աննախընթաց յաջողութիւնը եւ ընդհանուր խանդավառութիւնը, ելմտական նախարարը արտօնեց որ արձանագրութիւններն ընդունուին շաբաթ օրն իսկ.

*** Կիրակի գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, բացատրելով թէ փոխառութեան յաջողութիւնը կենսական է Ֆրանսայի զօրացման եւ ապահովութեան համար:

*** «Էնթրանսիժան»ի ելմտական աշխատակիցը դիտել կուտայ թէ նոր փոխառութեան տոկոսը, 4ուկէս առ հարիւր, տարեկան 225 միլիոն ֆրանքի պիտի նստի Ֆրանսայի գանձին, առաջին հինգ միլիառին համար:

*** Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը որոշեց 250,000 ֆրանքով մասնակցիլ փոխառութեան:

Լոնտոնի մէջ գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն ֆրանսական փոխառութեան յաջողութիւնը

Անգլիական թերթերն ալ գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն փոխառութեան յաջողութիւնը: «Թայմզ» կը գրէ թէ կառավարութիւնը հինգ միլիառ կը պահանջէր առաջին առթիւ եւ ստացաւ իբր ութ միլիառ: «Այս կը նշանակէ թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը վերստացած է իր վստահութիւնը, ինչ որ նոր մղում պիտի տայ քանի մը շաբաթ ի վեր նշմարուած տնտեսական վերելքին»:

«Մորնինկ Փոսթ», թունդ պահպանողական, դիտել կուտայ.— «Նոր փոխառութեան յաջողութիւնը արտաքին եւ տեսանելի ապացոյց մըն է այն արտակարգ փոփոխութեան որ կատարուեցաւ Ֆրանսայի ելմտական կացութեան մէջ, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին: Դեռ անցեալ շաբթու դրամագլուխը կը գաղթէր միշտ, Ֆրանքը կը տկարանար, վստահութիւնը կ'իյնար աւելի վար քան եղած էր երբեք: Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնէին թէ փետրուարի վերջը Լէոն Պլում անկարող կը մնար, իր քաղաքականութեան մէջ որ եւ է փոփոխութիւն կատարելու համար: Քանի մը օր վերջը, կը ծանուցուէր ոսկիի սահմանի մասին հաստատուած պատժական անօրինութեանց ջնջումը: Այս կը նշանակէր թէ կառավարութիւնը վճռած է այլեւս թշնամի չնկատել դրամատէրը, այլ իբրեւ յարգելի մէկ անդամը ընկերութեան որուն գործակցութիւնը անհրաժեշտ է պետութեան գնացքը ամրապնդելու համար: Այս կոչին պատասխանը անմիջական եղաւ: Խորհրդարանը փոխառութեանց ծրագիրը վաւերացուց ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, դրամագլուխը սկսաւ վերադառնալ արտասահմանէն, Ֆրանքը անսովոր ամրութիւն մը ցոյց տուաւ եւ փոխառութիւնը արձանագրուեցաւ այնպիսի խանդավառութեամբ մը ու արագութեամբ մը որ հազուադէպ է Ֆրանսայի վերջին տարիներու ելմտական պատմութեան մէջ»:

«Տէյլի Հէրըլտ» (աշխատաւորական) կը գնահատէ Ֆրանսայի վարչապետին կորովը եւ անկեղծութիւնը: «Լէոն Պլում կը շարունակէ Ֆրանսան կառավարել քաջութեամբ եւ ուշիմութեամբ: Ան դիմագրաւեց կացութեան մը որ տաժանելի էր թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով: Երբեք չկորսնցուց իր ջիղն ու զգաստութիւնը: Ազգային պաշտպանութեան փոխառութիւնը պսակումն է իր վերջին գործունէութեան: Յանձին Լէոն Պլումի Եւրոպա վստահօրէն կը տեսնէ, աւելի քան երբեք, առաջնակարգ վարիչ մը ժողովրդապետութեան»:

ԾԱՌ ՄԸ ՏԱՊԱԼԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ Փարիզ - Մոն - Տօռ գծին վրայ, կառախումբը գիծէն դուրս ելաւ, 13 հոգի մեռան, շատեր վիրաւորուեցան: Փոթորիկին սաստկութենէն հեռագիր եւ հեռաձայնի հաղորդակցութիւններն ալ խզուած ըլլալով, կարելի չեղաւ ժամանակին օգնութեան հասնիլ: Ներքին նախարարը արկածին վայրը գնաց անմիջապէս:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ

— Է —

«Յառաջ» ցաւով հաղորդած էր դժբախտ լուր մը,— Յ. Օշականի անակնկալ հիւանդութիւնը:

Այս առթիւ, գրուեցաւ թէ Երուսաղէմի պատրիարքն ալ բժիշկ մը փութացուցած է Ռամլէ, ուր կը դարմանուէր հիւանդ գրագէտը:

Տարրական պարտականութիւն մը: Մանաւանդ որ, Օշական ոչ միայն հանրածանօթ գրագէտ է, այլեւ ուսուցիչ Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ, եւ վաղեմի բարեկամը Թորգոմ արք.ի, դեռ Արմաշի շրջանէն, եթէ ոչ աւելի առաջ:

Այդ բոլորէն զատ, իբրեւ պատրիարք եւ հոգեւոր հովիւ, տարբեր ընթացք պիտի չկրնար բռնել, եթէ հիւանդը ուրիշ մէկն ըլլար, նոյն հանգամանքներով:

Ասորիներու կամ Ղպտիներու պատրիարքն ալ նոյն բանը, թերեւս բան մըն ալ աւելի պիտի ընէր, եթէ Օշական իրենց գրագէտը կամ վարժապետն ըլլար,

Արդ. Հալէպի «Եփրատ»ը այսպէս չի մտածեր:

Հիւանդութեան լուրը հազիւ լսած, կը նստի խմբագրական մը կը թխէ — «Դաս մը», ողբալու համար հայ գրագէտին, վարժապետին, արուեստագէտին թշուառութիւնը:

Կը յիշէ սրտաճմլիկ պարագաներ ալ.— «Արփիարեան երբ դիտապաստ ինկաւ եղբայրասպան գնդակով, գրպանէն կտոր մը հաց եւ պանիր ելաւ», «Օտեան հազիւ իր ոտքին կը հասնէր», Վարուժան վարժապետութիւն կ'ընէր. Սիամանթօ խմբագրութիւն (ո՞ւր, ո՞ւր), «Զգած կեանք որ Թէքէեան խմբագրութիւն եւ վարժապետութիւն ընէ», «առատաձիռն Զօպանեան՝ խմբագրութիւն» եւն.:

[illegible] մնաց «Դաս»ը.

Կ'օրինակեմ նոյնութեամբ.

— «Բոլոր այս տխուր, մտայլկէզ տողանցումներուն մէջէն, Երուսաղէմի Պատրիարքին հոգածութիւնը՝ հանդէպ մտաւորականի մը՝ մեզի կը ներկայանայ բաղձալի հոգեփոխութեան մը մէկ քաղցր պատկերն ու արտայայտութիւնը իբրեւ ու դաս մը միանգամայն՝ տրուած վերէն՝ փոքրաւորներուն եւ համայն հայ հասարակութեան, որ չէ գիտցած կենդանութեանը յարգել, մեծարել իր մաքի մշակները՝ գոնէ բազուկի մշակներուն չափ:

Թորգոմ Պատրիարքին ժեսթը մեր կուրծքերը կը լայնցնէ սփոփանքի բաւականութեամբ մը եւ հեռաւորապէս յուսալ կուտայ որ մեր եկեղեցականութիւնը եւ մեր կրեսուսները պիտի գիտնան օրինակուիլ իրմէ, իր տուած դասէն»: (7 մարտ):

Չեմ գիտեր, ձեր կուրծքը լայնցա՞ւ, երբ լսեցիք թէ Երուսաղէմի պատրիարքը բարեհաճե՞ր է բժիշկ մը ղրկել, վաստակաւոր գրագէտ մը դարմանելու համար:

Ես՝ ամբարիշտս, ի զո՞ւր փորձեցի քիչ մը լայն շունչ առնել, որպէսզի իմ կուրծքս ալ ուռի, ընդլայնի, ամփոփուի այս տեսարանին առջեւ:

Ընդհակառակն, աւելի սեղմուեցաւ, պրկուեցաւ, եւ կարծես պիտի պայթէր, աղաղակելու համար բարձրաձայն.

— Հէ՜յ մեծապատիւ մուրացկաններ, փոքրաւորներ եւ մաքաւորներ, քանի կ'ապրին չտեսները, հայ կղերն ալ, կլեռոսն ալ, սարաֆն ու էսնաֆն ալ փոր պիտի կապեն, իսկ հայ մտաւորականը, գրագէտը, արուեստագէտը կա՛մ հաց պանիր պիտի կրծէ, եւ կամ, լաւագոյն պարագային, վարժապետութիւն եւ խմբագրութիւն պիտի ընէ:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐԷՆ ԳՐԳՌԻՉ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐ

Ալեքսանտրէթ—Անտիոքի կացութեան մասին

Թուրքերէն թերթ մը, «Սոն Թէլէկրաֆ», հետեւեալ տեղեկութիւններն կը հրապարակէ գրգռիչ խորագիրներով.

Սուրիոյ դիւանագէտները լայն գործունէութեան մը անցած են, վտանգելու համար Հաթայի անկախութիւնը, եթէ տակաւ կարելի չըլլայ, Թուրք Հաթայութիւնը բնաջնջելու համար:

Մարտ 4ի գիշերէն ի վեր հրոսախումբի յարձակումները սկսած են: Քըրըքհանի մէջ 200 երկաթէ շապկաւոր Թուրքերու տուները յանկարծակի խուզարկած են: Գաղտնի քոմիթէներ եւ հրոսախումբեր կազմուած են, Տէօրթյոլի, Անթաքիայի եւ Իսքէնտէրունի մէջ ալ հրոսակային գործունէութիւնը սկսած է: Այս ահաբեկումի, խուզարկութեան եւ կողոպուտի շարժումները, որ սկսած են մեկուսացած դէպքերու ձեւով, իրականին մէջ առաջին արտայայտութիւններն են կազմակերպեալ եւ ընդարձակ, Սուրիոյ մէջ պատրաստուած կազմակերպութեան մը: Իսքէնտէրունի մէջ հրոսակները ուզեցին կրակ հանել եւ երկու Թուրքերու տուները հրկիզող նիւթեր գետեղեցին: Կը կարծուի թէ այս նիւթերը դրած են երկաթէ շապկաւորները, կամ Սուրիոյ եւ Դաշնակներու հաշւոյն աշխատող հայ քոմիթէճիները: Հաթայի ժողովուրդը մեծ յուզման մատնուած է:

*** Թրակիոյ ներքին գործավարը Ատանա գնաց անցած շաբթու:

*** Ինչպէս յայտնի է, Թուրքերը «Հաթայ» կը կոչեն Իսքէնտէրունի Սանճաքը, իբրեւ թէ Հիթիթներէն սերած ըլլալով: Այս հաշիւով ալ նամակներ կը ղրկուէին Թուրքիայէն: Սուրիոյ թղթատարական վարչութիւնը հրամայեց վերադարձնել այդ կարգի նամակները, ազդարարելով թէ Հաթայ անունով քաղաք չկայ Սուրիոյ մէջ:

Խ. Միութիւնը [illegible] կը կարդայ բոլորին

Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ պատերազմի վտանգները առ հասարակ եւ մասնաւորապէս Խ. Միութեան դէմ աւելցած են վերջին 15 ամիսներու ընթացքին: Այս առթիւ յիշեց գերմանեւճափոնական մերձեցումը, որ «իրականին մէջ զինակցութիւն մըն է Խ. Միութեան դէմ: Բայց եւ այնպէս, Խ. Միութիւնը այժմ ի վիճակի է դիմագրաւելու այդպիսի սպառնալիքի մը: Արեւելքի եւ արեւմուտքի իր երկու սահմանագլուխները մեծապէս զօրացած են: Անոնց վրայ կը հսկեն վճռակամ եւ վերջին կատարելագործութիւններով սպառազինուած բանակ մը եւ հզօր օդատորմիղ մը: Ասկէ զատ, տնտեսապէս Խ. Միութիւնը ի վիճակի է ի հարկին իր սեփական միջոցներով ապրելու անսահման ժամանակով: Ստանձնելով իւրաքանչիւր խօսքիս պատասխանատուութիւնը, կրնամ յայտարարել այսօր թէ մենք բաւական ուժ ունինք, ետ մղելու համար որ եւ է յարձակում մեր երկրին դէմ որ եւ է օտար պետութեան կամ պետութեանց խմբակի մը կողմէ, միս-մինակ: Բայց եւ այնպէս, Խ. Միութիւնն ալ համաձայն չէ մեկուսացման: Վստահ՝ յաղթականօրէն դիմանալու որ եւ է պատերազմի, իր գլխաւոր բաղձանքն է առ հասարակ խուսափիլ պատերազմներէն: Ասոր համար անհրաժեշտ է հաւաքական ապահովութիւն եւ Ազգաժողովին զօրացումը: Այս առաջադրութեամբ, Խ. Միութիւնը կը մաղթէ որ Գերմանիա եւ Ճափոն վերադառնան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եթէ իրապէս խաղաղութիւն կ'ուզեն»:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՄԱՍԻՆ

Որբեր ու որբուհիներ: Լաւագոյն որակումով «Ապրիլեան Սերունդ»: Արիւնի, խոյնի, բարբարոս նուաստացումներու, հերոսական մաքառումներու, դժոխքի սերունդ, վայրագ, կատաղի, անխնայական, մաղձոտ, արհամարհոտ ու վրէժխնդիր: Ոչ մէկ սերունդի վիճակուեցաւ այնքան անօրինակ ապրումներ, ոչ մէկ սերունդ ունեցաւ խառնքի ու փոթորկումներու այն տարօրէն հարուստ հոգեկան էնթահողը՝ որ կրնար ստեղծագործ հնարաւորութիւններ ապահովել եւ «տխնամիքը» արժէքներու ծնունդ տալ, յաւ ձեւքերու եւ ուղղութիւններու մէջ

Մենք սպաննեցինք մեր տղաքն ու աղջիկները: «Արեւծներ»ը արեւ չտուին անոնց: Թոյլ տուինք, որ բարեպաշտ Ամերիկացին բամպակի ու հանածոյի հետ չփոթէ զանոնք ու ճարտարարուեստ խաղալ անոնց գլխուն: Երախտապարտ էինք Եանքիներուն, որոնց գլխաւոր մտասեւեռումն էր, Թիւեր, ուռուցիկ ու չինծու Թիւեր հայթայթել եւ տոլարներ ապահովել միամիտ ու քրիստոնեայ Ամերիկացիներէ: Շնորհապարտ էինք Ամերիկացիին, երբ ան պարելով աղօթել, ու աղօթելով ալ պարել կը սորվեցնէր մեր զաւակներուն, սպաննելով մեր զաւակներուն, սպաննելով անոնց մէջ նոյն իսկ Աստուծոյ գաղափարը. Ու դեռ կը շարունակենք շնորհապարտ ու երախտապարտ ըլլալ, անոր համար որ, Ամերիկացին անոնցմէ լը-վանթէններ ու մարդամեքենաներ կը պատրաստէ մեզի համար:

Տղաքը Դաշնակցութենէն հեռու պահելու մեր բանագրօսիկ ճիգերը պատճառ եղան, որ անոնք ռամկավար իսկ չըլլան եւ դառնան մարդակապիկներ: Մինչ Յունաստանի մէջ Փէրառհճեան Ամերիկացիին դէմ կը ցցուէր եւ չափ մը կը դնէր անոր աշխարհաքաղաքական թերխաշ փորձարկութիւններուն, անդին բուրգերու երկրին մէջ, Թորգոմ սրբազան արիութիւնը չունեցաւ «Տէր ողորմեան»ն իսկ պաշտպանելու եւ անճրկած՝ դիւանագիտական նամակաւութեանց ու ծեծկռուքներու գիրկը: «Ցուսաբեր»ի դուռը կը ճգնէր իր արդար պոռթկումներով խղճմտանքներ վրդովել եւ վտանգներ ու կորուստներ կանխել: Մինչ հոն, Մակեդոնիոյ մէջ, Ամերիկացին կը հարկադրուէր հանդուրժելու եւ նուագելու Անդրանիկին կամ Սերոբին, հայարատ հայերէն գիրքեր ու թերթեր կը բաշխէր տղոց, հոն Աղեքսանդրիոյ կամ Գահիրէի մէջ, միեւնոյն Ամերիկացին «Հայաստանի կոչնակ»ն անգամ կ'արգիլէր, Պօղոս Նուպարի նկարն անգամ կը հեռնէր ու կ'արհամարհէր թէ առաջնորդը, թէ ազգային իշխանութիւնը, թէ հայ մամուլը եւ թէ ամէն, ամէն ինչ որ հայկական էր: Մինչ հոն, Ամերիկացին քղանցքին փաթթուած՝ հայանուն պաշտօնեաներ, եւ մեծահարուստ ու մեծանուն յանձնակատարներ տղոց ու աղջիկներու արիւնը կը քամէին եւ անոնց չբջաղպես կամ տարատ ծախելով զբաղած էին, հոս ճիգեր կ'ըլլային գտնել անոնց տառապանքն ու խաչելութիւնը մեղմելու: «Արեւծներ»ը չուզեցին նոյն իսկ դիւանագիտական արկածախնդրութիւն մը փորձել: Չկրցանք ըմբռնել, որ թիւերով ու տոլարներով խանդավառուող Ամերիկացին, պատեհապաշտ է միանգամայն եւ կրնայ շուտով տեղի տալ, եթէ իր թիւերն ու տոլարները վտանգուին: Չըտեսանք եւ չուզեցինք տեսնել, որ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ մեր ազգայնականութեան հանդուրժող Ամերիկացին Եգիպտոսի մէջ մեր «Տէր Ողորմեան»ն իսկ կ'արգիլէր շնորհիւ մեր անարի եւ սարսուռ կեցուածքին: Մենք նախամեծար համարեցինք մարդակապիկներ ունենալ, քան թէ ազգայնական Հայորդիներ: Որբերը կրնային Դաշնակցական ըլլալ, կը հասկնայինք, կը զգայինք թէ ապրիլեան սերունդը միայն դաշնակցական կրնայ ըլլալ: Գիտէինք թէ «Հօկ»երու նոյն իսկ համայնավարներու միացած որբերը Դաշնակցական ոգի կը կրէին: Գիտցած էինք, որ Հայաստան մեկնած որբեր տասնեակներով բանտ առաջնորդուած էին իրենց ազգայնական արտայայտութեանց համար: Հետեւաբար, լաւագոյն էր ձգել, որ անոնք կորսուէին:

Իսկ այս «Արեւծներ»ը սկսած են ողբալ, որ տղաքը մեզմէ հեռացած են եւ անհաղորդ կը մնան մեր կեանքին, ազգային կեանքին: Ուրախ ենք: Լաւ է անազան քան երբեք: Ըսենք սակայն մետասաներորդ ժամուն դայթակղած միջներու նանդարակնելու համար, որ Եգիպտոսի որբերը չեն կրնար կորսուած ըլլալ: Որբուհիներու մասին, կարելի է ըսել, թէ մեծ մասամբ կորսուած են, այլ նաեւ արատ մը եւ խըղճի յաւիտենական խայթ մըն են անոնք եգիպտահայ գաղութին համար: Եթէ հնար ըլլայ... սեւ խաչ մը պէտք է քաշել անոնց վրայէն, այն որբուհիներուն, որոնք Մայրմեանի պնդումներով Յունաստանէն Եգիպտոս փոխադրուեցան եւ յանձնուեցան Բարեգործականի խնամքին ու հովանաւորութեան: Անոնց մեծ մասը դարձած են արաբախօս, անգլիախօս, ֆրանսախօս եւ իտալախօս պուպրիկներ, ինչ կ'ըսեմ, մուշտակներու, մետաքսներու, փուչներու եւ ներկերու մէջ ապաստանած թշուառականներ, ողորմելի, արգահատելի ու զզուելի, յաւիտենապէս կորսուած մարդկութեան ու ազգութեան համար:

Իսկ տղա՞քը. անոնք չեն կրնար կորսուած ըլլալ: Անոնց մէջ խօսեցաւ ցեղային ոգին: Անոնք իրենց ազգային ինքնութիւնը պահպանելու եւ պաշտպանելու համար ունեցան մաքառումներ եւ ընդվզումներ, որոնց անհաղորդ մնացինք մենք: Անոնք իրենց պարտադրուած լուծն ու անուրը ջախջախելու դիմայլելի փորձեր բրին: Ամերիկայէն Գահիրէ այցելութեան եկած յիսնեակ մը պատուելիներ տասը օր չգտան իրենց սրահին մէջ, իրենց հետ աղօթող: Ակումբներու մէջ արգիլուած եռագոյնը տուներու մէջ կը ծածանէր, լամբակներու վրայ արգիլուած ազգային զարդանկարները սրտերու վրայ կը փոխադրուէին եւ հայերէն թերթն ու գիրքը ի պատուի էր: Անոնք Նահատակաց Օրուանին կամ Մայիս 28ին, մասնակցեցան հակառակ բոլոր արգելքներուն: Ի վերջոյ, անոնք ամերիկեան ակումբներու կողքին բացին իրենց ակումբները ազգային ոգիով եւ ձգտումներով: Անոնք բռունցք բռունցքի կռուեցան արհամարհելով նոյն իսկ ոստիկանական միջամտութիւններ: Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, որբերը հակառակ մեր դիւանագիտական իմաստութեանց ու իմաստակութեանց կ'ուզէին Հայ մնալ եւ Հայ ապրիլ.

Հիմա թէ ինչո՞ւ, որբերը չեն կորսուիր, երբ մանաւանդ «Արեւծներն ալ» համոզուած են վերջապէս, որ անոնք ալ պէտք է այլ եւս մաս կազմեն մեր հաւաքականութեան եւ իրենց բաժինը բերեն մեր ժողովուրդի բազմապիսի կարիքները գոհացնելու ու մեր ազգապահպանումի ճիգերը երկրորդելու համար:

ԱՐՍԷՆ Ե. ՊԱԼԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԾՐԱԳԻՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ՄԸ՝ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵԳԻԾ. — Հայ Երիտ. Միութիւնը զուտ ազգային եւ մշակութային զարգացական հանգամանք ունի, որով կ'առաջադրէ՝

Ա) Սորվեցնել եւ տարածել հայ լեզուն եւ հայ երգը, իբրեւ ազգակ ազգապահպանումի:

Բ) Մարզել առողջ սերունդ մը մարզական խումբերով:

Գ) Պաշտպանել եւ տարածել հայ մշակոյթը. Տօնել ամէն տարի հոկտեմբեր ամսուն մէջ «Մշակոյթի Օր»ը, գործակցելով ուրիշ միութիւններու կամ առանձին:

Դ) Հիմնել եւ ճոխացնել հայ մատենադարան մը, ուրկէ կրնան օգտուիլ նաեւ ոչ անդամներ, ըստ գրապահական կանոնագրի մը:

Ե) Մշակել հայ ազգային գիտակցութիւն եւ ազգային հպարտութիւն:

Զ) Կազմակերպել դասախօսութիւններ, հաւաքոյթներ եւ հանդէսներ՝ պատմական, գրական, ազգագրական, բանասիրական, գիտական, գեղարուեստական եւ այլ նիւթերու շուրջ: Կազմակերպել մարզական խաղեր, արշաւներ կամ զբօսական պտոյտներ:

Է) Պահել հայ երիտասարդութիւնը ցեղային, զուտ հայկական ազնուագոյն տիպարով, Ֆիզիքապէս եւ վարքով ու բարքով:

Ը) Ունենալ երիտասարդական մամուլ «Հայ Երիտասարդ» անունով:

Թ) Կապ պահել եւ գործակցիլ հայ ազգային մարմիններու հետ: Ծանօթացնել եւ փոխադարձ սիրով պահել հայկական զանգուածներու երիտասարդութիւնը իբր մէկ հոգի եւ մէկ մարմին, աշխարհի որ մասին մէջ ալ գտնուին անոնք:

Ժ) Մշակութային յարաբերութիւն զարգացնել դրկից ապրող ժողովուրդներու եւ հայ ժողովուրդին միջեւ:

ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ. — Տարագիր հայ ժողովուրդի երիտասարդութիւնը ըլլալով ցիրուցան, ոչ մէկ ամբողջական ուժ կրնայ ներկայացնել ազգային գոյութեան ինքնապաշտպանութեան եւ մշակութային զարգացումի տեսակէտով, եթէ չկապուի միութենական եւ եղբայրական սերտ կապով մը, անտեսելով աշխարհագրական հեռաւորութիւնները:

Միակամ հայ երիտասարդութիւն մը միայն պիտի կրնայ դիմանալ իբր հաւաքական ամբողջութիւն, ունենալով ազգային դաստիարակութիւն, լեզուի եւ աւանդութիւններու մշակումին մասին նոյն ծրագրեալ հոգածութիւնը

«Հայ Երիտ. Միութիւն»ներ արդէն կան, գրեթէ ամէն տեղ, նոյն առաջադրութիւններով, բայց ծրագրային նոյնութիւնը եւ եղբայրական գործակցութիւնը կը պակսի: Առանց ասոնց հայ երիտասարդութիւնը երբեք ամբողջութիւն մը պիտի չներկայացնէ, ոչ ալ պիտի կրնայ հաղորդակից ըլլալ իրարու:

Միաձոյլ եւ միաձեւ հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները վայելելով նոյն դաստիարակութիւնն ու ազգային կեանքը, արդէն հոգեպէս պիտի եղբայրակցին իրարու ուր որ ալ գտնուին կամ հանդիպին:

Հայ Երիտ. Միութիւնը պէտք է մասնակից ըլլայ «Համահայկական երիտասարդական մարմին»ի մը, որ պիտի ստեղծուի վերի ծրագիրը ընդունող հայ երիտ. միութիւններէն առնուազն հինգին վարիչներուն կողմէ հրաւիրուած ընդհ. ժողովի մը մէջ: Այդ ժողովին մէջ պիտի հաւաքուին ամէն երկրէ կամ շրջանէ, ըստ միութիւններու թիւին եւ փոխադարձ համաձայնութեան մէկ կամ առաւելն հինգ ներկայացուցիչներ:

Արդէն գոյութիւն ունեցող երիտասարդական միութիւնները չաղկապելու եւ միաձուլումի խարխափ ընդունելու համար, կարելի է անոնց վարչութեան կազմը նոյն իսկ անուանք մինչեւ մէկ տարի պայմանաժամով պահել նոյնութեամբ, նախագահը կ'ունենայ վարիչի իրաւասութիւններ եւ կը մնայ երեք տարի իր պաշտօնին վրայ: Այս միութիւններն ալ կը հրաւիրուին, համահայկական երիտասարդական մարմնի կազմութեան ժողովին իրենց ներկայացուցիչները ղրկելու:

Այս կեդրոնը պիտի բաղկանայ երեք հաւասար իրաւունքով մնայուն անդամներէ, որոնք պիտի ընտրուին դուռ դուռ համահայկական երիտ. մարմնի ընդհ. ժողովին երկու երրորդին ձայնով: Այս երեք անդամներն ալ ո եւ է կուսակցական պաշտօն պիտի չունենան եւ պարտաւոր են երեք տարին անգամ մը գումարուած կեդր. ընդհ. ժողովին առաջ տեղեկագրել ու հրաժարիլ եւ վերընտրուիլ: Կրնան նաեւ բացառիկ ժողով հրաւիրել արտակարգ դէպքի մը պարագային:

Կեդր. մարմնի պարտականութիւնն է հայ երիտ. միութիւններուն ուշադրութիւնը ուղղել ազգային բարձրագոյն խնդիրներու, մշակոյթի, զարգացումին, իրիրօգնութեան եւ եղբայրութեան: Ընդունիլ միութիւններուն կողմէ եկած առաջարկներն ու բողոքները եւ բաժնել յարմար շրջաններու ներդաշնակ գործակցութիւն մը ապահովելով: Զբաղիլ նաեւ մտաւոր ուժերու, արուեստագէտներու, յայտնի հայ գիտական անձնաւորութիւններու, ուսուցիչներու եւ մարզիչներու տեղաւորումի ջանքերով որպէսզի անոնցմէ կրնան օգտուիլ հայ երիտասարդները անխտրաբար եւ թեթեւնուին: Իսկ հայ ցեղի այդ ներկայացուցիչները, չստիպուին ապարդիւն փնտռել օտարազգի շրջանակներու մէջ.

Այս միաձուլումը սակայն բարոյական եւ փոխադարձ գործակցութեան հանգամանք ունի: Կեդրոնին առաջարկած յանձնարարութիւններն ու ցուցումները ենթակայ են տեղական վարիչներուն իրաւասութիւններուն: Իւրաքանչիւր հայ երիտ. միութիւն կը մնայ իր անխախտ իրաւասութիւններուն մէջ, միայն այս վսեմ եւ բարոյական կապը աւելի զօրաւոր է քան ամէն տեսակի կապանք:

ԼՈՒԾՈՒՄ. — Միութիւնը կը դադրի գործելէ, երբ իր անդամներուն թիւը երեքէն պակաս ըլլայ: Գոյքը կը յանձնուի տեղական վստահելի ազգային մարմնի մը, իբրեւ աւանդ յաջորդ նոր սերունդին:

ՏՕՀՄԻԿ

ՊԱՐԲԵՐԱՓՈՓՈԽ ՀՈԳԵՎԻՃԱԿ

(CYCLOTHYMIE)

Բոլորս ալ յարափոփոխ տրամադրութիւններ ունինք: Զուարթ տրամադրութենէ մը վերջ կ'իյնանք տրտմութեան մէջ:

Մարդկային բնութիւնը այսպէս է կազմուած: Ահա Ցովհաննէսը կուլայ, ահա Ցովհաննէսը կը խնդայ: Կը խնդանք ու կուլանք: Սակայն հիւանդ չենք՝ այդպէս ըլլալով, ի մեծ բարեբախտութիւն մեզի եւ մարդկութեան:

Երբ բարեբաստիկ դէպք մը տեղի կ'ունենայ մեր կեանքին մէջ յանկարծակի, ուրախութիւնը կը պաշարէ մեր հոգին: Բայց այդ ուրախութիւնը կը տեւէ այնքան որքան վարդերը: Կեանքը կը շարունակէ իր ընթացքը, եւ ահա դժբախտ պատահար մը տակն ու վրայ կ'ընէ մեր հոգին, ու կ'ընկճուինք: Ամենաթեթեւ հիւանդութիւնն անգամ կը տխրեցնէ մեզ:

Ուրեմն, մեր տրամադրութիւնը կը փոխուի համաձայն ուրախ կամ տխուր պարագաներու: Շատ բնական է այս: Մարդկային արարածը մեքենայ մը չէ: Զգացում ունինք, զգայնութիւն, զգածական կեանք, ինչպէս եւ հակազդելու կարողութիւն: Մեր տրամադրութիւնը կ'ազդուի ազդից:

Բայց երբ մեր տրամադրութեան փոփոխութիւնը կամ զգածականութեան արտայայտութիւնը երեւան կուգայ առանց արտաքին պատճառի, առանց ներքին զգայութիւններու որոնք հոգեկան անձկութիւն կամ զուարթութիւն պատճառէին, վերջապէս առանց հասկնալու, կ'ըսենք թէ հիւանդագին երեւոյթ մըն է այդ, եւ ճիշդ է:

Տխրութեան կամ զուարթութեան մեր սովորական արտայայտութիւնը (tonus) գրեթէ կանոնաւոր աստիճանաչափ մը ունի, մեր բնական տրամադրութեան դէպի վեր ոստումներով կամ դէպի վար հակումով: Հիւանդներուն մօտ, այդ ոստումները կը կատարուին յանկարծակի եւ միշտ առանց որոշ պատճառի, առանց արդարանալի շարժառիթի:

Ընկերութեան մէջ կը վխտան մարդիկ որոնց տրամադրութեան այսպիսի ոստումներ ունին:

Ոմանք իրենց կեանքը կ'անցընեն պարբերափոփոխ տրամադրութեամբ, առանց գրաւելու իրենց շրջապատին ուշադրութիւնը: Ոմանց մօտ հոգեվիճակի փոփոխումը կ'արտայայտուի ազդակալից ձեւով մը, հոգին բզկտելով, կսկծացնելով, երբեմն իմացական կարողութեանց ծաղկումով:

Տրամադրութեան յարափոփոխ այս վիճակին բժշկական անունն է cyclothymie: Շատ յաճախադէպ է կեանքի մէջ, ընկերութեան բոլոր դասակարգերուն մօտ, հարուստին ու աղքատին մօտ հաւասարապէս: Հիւանդութիւնը դասակարգ չի ճանչնար:

Պարբերափոփոխ հոգեվիճակները երբեմն աննշմար կ'անցնին իրենց շրջապատին մէջ, բայց տարօրինակ է որ ենթակաները կը զգան. Անոնք կը տեսնեն որ երբեմն գերագրգռութեան պահեր կ'ունենան, երբ ամէն բան իրենց հրաշալի կը թուի, — երազներ որ իրագործելի կը կարծուին, ցանկութիւններ որ խառնակ չեն այլ եւս. Իրենց միտքը լեցուն է գաղափարներով, իրենց խօսակցութիւնը հոյերանական ծանրութեամբ: Իրենց համար հաճոյք մըն է խօսիլ, գործել, յուզուիլ, երթալ, գալ, տեղ փոխել. Գերագրգռութեան շրջանն է այս: Ֆիզիքական եւ իմացական տեսակէտով ենթական կը գտնուի «եռանդուտ կենսունակութեան» մը մէջ:

Ֆիզիքապէս, երեսները կը բացուին, աչքերը կը փայլփլին, արտայայտութիւնը՝ պայծառ: Զարկերակը ուժեղ, արագ, արեան կշռոյթը բարձրացած, ջղայնութիւնը՝ խառն ու խորժակը բաց: Ֆիզիքական ուժը կրկնապատկուած: Յոգնութիւնը ինչ է, չի գիտեր, շարունակ կ'աշխատի: Ցարաշարժ վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Համակրելի է եւ հաճելի կը ժպտի, կը խօսի: Այս շրջանին կը մատնուի յափշտակութեան, արագօրէն կ'անցնի տրամաբանութեան սահմանները եւ կ'իյնայ չափազանցութեան մէջ:

Կը խօսի կ'աշխատի դիւրաւ ցերեկ առանց յոգնելու: Մենք կը ճանչնանք բազմաթիւ այսպիսի ենթականեր, արուեստագէտ, երաժիշտ, քաղաքական, ճարտարապետ, որոնց գերագրգռութեան շրջանին, կ'արտադրեն եւ մեծ յաջողութիւններ կ'ունենան: Առարկայ կը դառնան դար հիացումի մը: Զգայուն են իրենց շրջապատին գովեստներուն հանդէպ, այնպէս որ աւելի եւս կը բազմապատկեն իրենց ճիգերը:

Երջանիկ ենթականեր, որ կրնան գալ իրենքզիրենց եւ արտադրել գործեր, որոնք աւելի բարձր են նախապէս իրենց արտադրածներէն

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԷՕԹԷԻ ԽՈՀԱՐԱՐՈՒՀԻՆ

Կէօթէի անուն ձեռագիրներուն մէջ անցեալները գտնուեցաւ վկայական մը՝ զոր գերման մեծանուն պոէտը տուած է իր խոհարարուհիներէն մէկուն. Ինչպէս պիտի տեսնուի, Կէօթէ միշտ փափկասիրտ չէր իր խոհանոցի կիներուն հետ որքան միշտ եղած է իր քերթուածներուն Շարլոթին հետ — «Շարլոթ Հօյըր, կը գրէ Կէօթէ երկու տարի իմ ծառայութեանս մէջ մնաց իբրեւ խոհարարուհի: Ատեն մը գած է որ շատ գոհ եղած եմ իր փափկանկատութենէն, ուշադրութենէն եւ գործունէութենէն: Սակայն, յանձն ալ անտանելի դարձած է: Այս միջոցին բնաւ իր հոգը չէր խոհանոցը եւ իր ըմպելքին համեմատ կը վարուէր առանց բնաւ քաշուելու: Շատ կռուազան էր եւ չարաճճի, ուրախ կ'ըլլար գիս բարկացնելէն: Զարասիրտ ալ էր եւ միւս սպասաւորները կը նախատէր: Բնաւորութեամբ խիստ հեռու քիչէր եւ ականջները դրան ծակերէն սաղին չի բերեր»: Եթէ այս պատկերը ճշգրիտ է, պէտք է ուրեմն գովել Կէօթէի համբերութիւնը:

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագիրն է կրում «Ցուսաբերի» մատենաշարի թիւ 3-րդ գրքոյկը, որ պատկանում է ընկ. Թուրքէնի գրչին

87 էջից բաղկացած այդ գրքոյկը կարդացւում է մեծ հետաքրքրութեամբ, իբրեւ տարրական քննադատութիւն: Գրքոյկի նախաբանում ընկ. Թուրքէնն այն միտքն է զարգացնում, որ յեղափոխութիւնն ընդհանրապէս, իսկ ռուսական յեղափոխութիւնը մասնաւորապէս պատահականութեան եւ անհատների քմահաճոյքների արդիւնք չէ, այլ ներքին եւ արտաքին պայմանների տրամաբանական հետեւանքը.

«Ռուսաստանի մէջ տիրապետող անարդարութիւնները, քաոսը եւ բռնութիւնները զանգուածների մէջ հոգեկան ոյժ ստեղծած էին յեղափոխութեան համար, ինչպէս վառօդը՝ թնդանօթի. Գերմանական կնքուած կառախումբով ճամբորդող Լէնին, Թրոցքի, Զինովիեւ եւայլք եղան այն պատրոյգը, որ պայթեցուց այդ ամբարուած վառօդը»— գրում է ընկեր Թուրքէն. Այնուհետեւ ընկերը շեշտում է, որ բնական եւ ընկերային շարժումներն ունենում են իրենց վերելքը եւ վայրէջքը, այլ բառերով՝ մակընթացութիւնը եւ տեղատուութիւնը:

Այդ տեսակէտից քննութեան առնելով «ստալինիզմ»ը, Թուրքէնը գտնում է, որ այդ հոսանքն երկրագնդի մէկ վեցերորդի մէջ ապրող ժողովուրդների հոգեբանութեան տեղատուութիւնն է՝ Լէնին - Թրոցքիական մակընթացութիւնից յետոյ

«Ստալինիզմ»ը տեղատուութիւն կամ նահանջ համարելով, ընկերը պնդում է, որ այն վերադարձ չէ դէպի հինը, դէպի նախկինը: — «Մեռածը յարութիւն չի առնի, եւ ոչ ալ լապտերից պոկուած մի ճառագայթ կը-նայ յուսալ իր վերադարձը՝ դէպի լապտերը: Եթէ հին ռէժիմը, հին կալուածատիրութիւնը, աւատականութիւնը կամ նոյն իսկ սեփականատիրութեան հին հասկացողութիւնները կ'ուզեն նախկին դրութիւնները տեսնել այդ նահանջով, — կը սխալին: Յեղափոխութիւնը անոնց սպաննեց. բնաջնջումը անվերադարձ է»:

Մատնանշելով, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր էութեամբ ընկերվարական - յեղափոխական կուսակցութիւն է, բայց դէմ է բոլշեւիկ ընկերվարականներին, ինչպէս եւ դէմ են մի շարք յեղափոխական - ընկերվարական կուսակցութիւններ, ընկ. Թուրքէն յայտարարում է, թէ մեր հակառակութիւնը տարբեր է այն հակառակութիւնից, որ ունին մի շարք դասակարգեր ինքնապաշտպանութիւնից դրդուած, որոնք ըստ էութեան հակայեղափոխականներ են: — «Ցարական, կալուածատիրական, բուրժուական դասերի հակառակութիւնը յեղափոխութեան դէմ, — ինքնապաշտպանութիւն է իրանց գոյութեան համար: Մեր հակառակութիւնը մեռնող դասերի պաշտպանութեան, կամ մեր ինքնապաշտպանութեան համար չէ, քանի որ մենք ճնշուած գիւղացի եւ բանուոր դասին կը պատկանինք. Մեր հակառակութիւնը գալիս է նոր կարգերի, նոր ստեղծագործութեան, նոր կեանքի հասկացողութեան տարակարծութեան մէջ է: Այդպիսով, մենք բոլշեւիկներին թշնամի ենք, ոչ թէ իբրեւ դասակարգ, իբրեւ հակայեղափոխական, այլ իբրեւ գաղափարական թշնամի, նկատի ունենալով, որ յեղափոխութիւնը հասնի իր վերջնական հանգրուանին, այսինքն՝ դասակարգերի ոչնչացման եւ աշխատաւորութեան ներդաշնակ կեանքին ու ժողովուրդների ազատութեան եւ համակեցութեան (ընդգծ. իմն են Մ.):

Վերեւ յիշատակեցինք, որ յեղափոխութիւնը պատահականութիւնների և անհատական քմահաճոյքների արգասիք չէ. նոյնը պէտք է կրկնել եւ յեղափոխութիւններին ծնունդ տուող կուսակցութիւնների մասին: Կուսակցութիւնները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ «խտացումն ժողովուրդների եւ դասակարգերի պահանջների»:

Այն կուսակցութիւններն են ուժեղ, որոնք ունեն գաղափարապաշտութիւն եւ այն էլ զանգուածների հոգեբանութեան համար պարզ եւ նրանց կենսական պահանջներին բաւարարող գաղափարապաշտութիւն.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 46 տարուան գոյութիւնը պարզ ապացոյց է, որ նա երբ կենսունակ եւ կազմակերպուած ոյժ՝ բնաւ պատահականութիւն չէ, այլ մի գաղափարապաշտ կուսակցութիւն է, որ առաջնորդել է աշխատաւոր հայ զանգուածներին միանգամայն հարազատ խօսքեր՝ թէ ազգային եւ թէ մարդկային - տնտեսական մարզերում ...

«Մարքս - Լէնինեան զուտ նիւթապաշտական աշխարհահայեացքը, անգիտացումը մարդու եւ ժողովուրդների հոգեկան պահանջներին, ինչպէս եւ անոնց անհատականութեան փաստի ոտնահարումը, զուտ բանուորական գերիշխանութեան հաստատումը եւ անտեսումը իբր «հակայեղափոխական» տարր գիւղացի աշխատաւորութեան պահանջներին եւն., հակառակ էին եւ են մեր վարդապետութեան

Ստալինը նոր սահմանադրութեան նախագծով ահա եկած է կացնահար անելու Մարքս - լէնինեան հիմնական ուղեգիծը, թէեւ անոնց անունը կ'օգտագործուի եւ անոնց այլափոխուած բանաձեւերի անուան տակ իսկ կը կատարուի այդ յեղաշրջումը» ...

Այնուհետեւ ընկ. Թուրքէնը առնում է իր կարուկ խօսքը ստալինեան սահմանադրութեան վերաբերմամբ, թէ այս նոր դրութեան մէջ ռուսական - մեծամասնական յեղափոխութիւնը ո՞րչափ է բաւարարում ժողովրդական զանգուածների ցանկութեան, մանաւանդ որքան է համապատասխանում Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձգտումներին եւ այդ առթիւ մենք ինչքան կողմ ենք եւ ինչքան հակառակ:

Այդ քննադատական աշխատանքը բարեխղճօրէն կատարելու համար ընկ. Թուրքէնը մի առ մի առաջ է բերում ստալինեան սահմանադրութեան 143 յօդուածները, բաղկացած ութ գլխից, տեղն ու տեղը համեմատութեան մէջ է դնում Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի համապատասխան կէտերի հետ, ապա իւրաքանչիւր գլուխը վերջացնելուց յետոյ նա ամփոփում է իր դիտողութիւնները եւ ծանօթութիւնները.

Անաչառօրէն կատարուած այդ աշխատանքն եզակի է դարձնում ընկ. Թուրքէնի գրքոյկը մեր դաշնակցական գրականութեան մէջ եւ առիթ է տալիս յղանալու մի առաջարկ, որ նման համեմատական - քննադատական քաղուածքով պիտի անցկացնել Հ. Յ. Դ. ծրագիրը, հետեւապէս մեր կուսակցութեան գաղափարախօսութիւնը համեմատելով այն միւս ապրող կուսակցութիւնների ծրագիրների հետ. լինեն նրանք ընկերվ. թէ ոչ - ընկերվարական:

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(1)

ԱՄԲՈԽԻՆ ՄԷՋ

—o—

Լիոն ցնծութեան մէջ է այս օրերս։ Իր տարեկան մեծ տօնավաճառը բացուած է։ Կը տեւէ տասը օր։ Ընդհանուր ժխոր եւ խաղաղ այս քաղաքը, որ մանաւանդ Փարիզէն նոր ժամանող մը վրայ, ընդարձակ գիւղի տպաւորութիւնը կը թողու նիրհած իր խաղաղաւէտութեամբ, եռուզեռ եւ աղմուկով լայնօրէն կը մրցի մայրաքաղաքին հետ։ Փողոցները, պանդոկները, սրճարանները, ներկայացումները ։ սրահները օրուան մէջ մէկ գիշեր լեցն են ամբոխով, որ բացի Լիոնցիներէ, կազմուած է մանաւանդ քաղաքին մօտակայ նահանգներէն յատկապէս տօնավաճառին համար եկած այցելուներէ։ Հազարաւոր եկտաքական լամպեր երփներանգ լոյսեր կը սփռեն գիշերները մանաւանդ քաղաքին կարեւոր պողոտաներուն վրայ։

Լիոնի արեւը, որ կ'ուզէ Փարիզի աւելին նման դառնալ, զարմանալի զուարթութեամբ իր կատարեալ յաղթանակը բերած է արուեստական այս չքեղ պատմուճանին։ Այսպէս, քանի տօնավաճառը կ'արթնայ գարնանային օրեր։ Աշխատաւորութիւնը, անպայման իր մէկ կիրակին պիտի զոհէ չէնքին եւ համրնթաց ճամբաներու մէջ դանդաղ ասեղծագործութիւնները տեսնելու համար.

Անկարելի Թոնի հանդիպակաց անձայր հսատոյին որ թերեւս իր տեսակին մէջ ամենադեղեցիկն է Ֆրանսայի քաղաքներու բոլոր գետահայեաց ափերուն, իմ կարգին կ'ուզեմ չըն գոհեմ եւ ճոխութեան այս սար Եկիպէն մինչեւ վերջաւորութիւնը անվերջ տարածութիւնը, ուր բացի հոծիր իրարու միացած հսկայ չէնքերէն, կան նաեւ բազմաթիւ խանութիւներ ու րահներ, մարդկային նաեւ ակնթարթ ծածկուած է։ Ի՞նչ տարօրինակ է աս ամբոխ կոչուած խառնիճաղանջը Թոնի գաստակարուներ, իրար խառնուած այդ բանակին մէջ, բախտաւորն ու դժբախտը, երջանիկն ու անբախտը, հարուստն ու աղքատը, ախտաւորն ու անդործը։

Կը յառաջանամ արագօրէն մարդկային ալիքը, ինչպէս նաւ մը որ պիտի ճեղքէր ու ծովուն ալիքներէն։ Սակայն, յանկարծ կանգ կը դանդաղեցնեմ։ Ձայն մը հնչեց ականջիս,— ձայն մը հայերէն, որ բառ.

— Աստուած իմ, անգամ մը չահէի վիճակահանութեան մեծ պարգեւին մէն մին եւ յառաջիկայ տարի իմ ալ նոյնս պիտի տեսնէիր այս ցուցատախտակներուն վրայ։

Նայեցայ, երկու երիտասարդներ էին, չէի ճանչնար։ Միւսը պատասխանեց.

— Միրիլիա, մի յոգնեցներ միտքդ այն բաղձանքներով, զոնէ մտքիս որ գործերը բացուէին եւ ժամ առաջ աշխատէինք սա տղաներէն անպարծութեան նիրհններէն։

Կղզոնում մը ցնցեց զիս. երկու չարքաշ եւ կայտառ երիտասարդներ, ասո՛ղ, երկուքին ալ զօրաւոր բազուկները անչարժութեան դատապարտուած, զոհեր ոչ միայն ազգային ճակատագրի, այլ զոհեր ամէն բանէ աւելի մարդկային ընկերութեան։ Անոնք ուրիշ խօսք չըրին եւ գլխահակ ու լուռ սկսան շարունակել իրենց ճամբան։ Մտածեցի մասնակցիլ իրենց խօսակցութեան, իբրեւ հայ եւ կարող ներշնչելով, բայց չուզեցի իրենց խաղաղութիւնը վրդովել եւ դարձեալ սկսայ յառաջանալ հայեցնելով։

Ինչ վերջ կը մտնեմ չէնքերէն ներս։ Հոս կայ ամէն ինչ որ գոյութիւն ունի աշխարհի վրայ, մեր տեսած եւ ճանչցած առարկաները, բայց ամբողջութիւնը մէկ ակնարկով ուրիշ տպաւորութիւն կը թողու։ Եւ յանկարծ իմ հիացումս, դժայլանքս կը տանիմ այդտեղ կայտառ հաղուստ հագնողին, անոր ճարտար ձեռքերուն, անոր քրտինքին եւ անխոնջ բազուկին, մէկ խօսքով բանուորին։ Բայց մի՞թէ սա առեւտրականները, վաճառականները կամ ներկայացուցիչները պիտի ունենան նոյն փարիկանքը մտածումը։ Երբ կը ճաշակինք համեղ միրգերը, կ'անդրադառնա՞նք միթէ մեր մտքին որ դանոնք մեզի պարգեւողը մեր հողը անդամներ ուտանքոխած այդտեղ հողն է, որ կը փտտցնէ հիւրերը որոնք փաճառողը։

Այս տարի, մասնաւոր խնամք եւ ուժ տրուած է օդանաւային ճիւղին։ Հսկայ սրահ մը, ամէն տեսակ օդանաւեր, օդանաւեր թռչած պատէն, օդանաւեր մշուշին մէջ, օդանաւեր սեւ ծովուն մէջ, օդանաւեր իջած պահուն, այս ամէնը ցուցադրուած։ Ո՜վ մարդկային միտք, ո՜վ յառաջդիմութիւն, հրաշալի ստեղծագործութիւն. հիանա՞լ թէ ալքիլ։

Ցանկարծ սուր եւ աՀաւոր ձայն մը ականջիս կը հասնի։ Կը դիտեմ, քանի մը քայլ անդին։ Թոնէն կուզայ, իսկոյն կ'ուղղուիմ, եւ կը կանգնիմ գետին առջեւ։ Ան դիս տեսնելուն պէս իր կորսուած աչքերը կը խաղացնէ ու կ'րսէ — Ինծի նայէ, չաւ մը հիւանդ ձեր այդ մարդկային մտքին վրայ։— Ինչո՞ւ, կը պատասխանեմ։

— Այո, բնութիւնը հեղ նուիրեց ամէն ինչ, աՀաւասիկ գլո, մեծ եղբայրս, ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ...։

— Բայց սիրելի գետ, ձեր օգտակարութիւն չահագործելու համար մենք հնարքներ ստեղծեցինք որ երախտապարտ ըլլանք ձեզի ձեր շռայլ ներուն։

Գետը բարկացաւ ու շարունակեց.
—Դուք կը չարչարէք մեզ, ըսաւ, ի՞նչ կ'ընէին ձեր նախնիքը, երբ այն ատեն գոյութիւն չունէին այս ստեղծագործութիւնները, միթէ անոնք չէի՞ն ճամբորդեր, եւ չէի՞ն երթար աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։ Կը լիցէ՞ք, դուք մարդիկդ մաքրիմ կենդանի մը ունիք, ձին, արդ-քանի՞ իշխաններ կամ թագաւորներ փառաւորներ են արշաւած անով. մինչ խեղճին հիմա միայն բեռ կրել կուտաք, կը հաշուէ՞ք երբեք այն դարհուրելի թիւը որ զոհ կ'րլլան այդ ձեր յառաջդիմութեան, արկածներու եւ աղէտներու։ Բայց... կը հարցնեմ...

Բայց ... կը հարցնեմ։

— Ոչ, ալ մի խօսիր, ես ալ ժամանակ չունիմ, սափրուած եմ աճապարել. Միջերկրականը ինծի կը սպասէ, միայն վերջացնելէ առաջ սա ալ թաճ որ աՀաւոր պատերազմները բոլոր այդ ձեր մարդկային մտքի չըլլ ... ... են։— Համե՞ք։ Թոնը չպատասխանեց այլ եւ ամէն անմիջապէս շարժման մէջ դրաւ իր ալիքները որ կատաղօրէն փրփրելով կարծես ցոյց տալ կ'ուզէին իրենց տխրօղ յաղթանակը։ Ու ես կրկին դարձայ ամբոխին մէջ, մոռցայ անոր բառերը եւ սկսայ դարձեալ հիանալ մարդկային մտքի հրաշալիքներու վրայ

ԳԵՂԱՄ ԱՂԱՆՈՒՐ

ԳԱՏԸ ԳԻՒՂԻ ԴԵՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

—o

ԱՄՕԹ Է ԵՒ ՄԵՂՔ

Ինչպէս գրած էինք, Գատըգիւղի (Պոլսոյ) մէջ պատահած դէպքը որ եւ է քաղաքական հանգամանք չունի, թէեւ կարգ մը Թուրք թերթեր կը շարունակեն աղմուկ հանել.

Թուրք ծանօթ Իրոնիկագիր Փէյամի Սաֆա Խուռէեալը կը գրէ Ճումհուրիէթի մէջ, «Ամօթ եւ մեղք» խորագրին տակ (6 մարտ).

— «Բացայայտ է որ դէպքը ռուտիկանական պարզ դէպք մըն է, եւ թէ ազգային արկած մը։ Աղքատիկ, դժբախտ եւ ջղային ընտանիքի մը շուրջ կը դառնայ խնդիրը։ Դրացիներուն հետ կռուեր է, ոստիկաններու հետ գործ ունեցեր է, եւ քննութեան համար իր դուռը եկող պաշտօնեային վախնալով դուռը չէ բացեր, տանը կէս խելագար աղջիկն ալ սանդուղին գլուխը ոստիկանին հետ վէճի է բռնուեր, եւ ձեռքի զանակը թէ դէմը գտնուողին եւ թէ ինքզինքին միած պահուն (սա կամ նա ձեւով, շատ մը ձեւեր կարելի են), եւ վերջի Նորերու գառերէն Նէ զգուշութեան որդէն արտասովոր կերպով յուզման մատնուած պառաւ կինն ալ. աղջկանը նման, իր շուրջը անցած տամին մէջ, ամեմեայ յիմարութեան թափով մը տունը բռնկեցնելու եկած է։ Ոստիկանը կը վիրաւորուի, աղջիկը կը մեռնի, եւ հրդեհն ալ սկսելուն պէս կը մարի։ Ոստ. Տեսչութիւնն ու ընդհ. դատախազութիւնն ալ այսպէս կ'ը... ... ... փակուած է եւ կինն ալ պատ Թողուած են։

Բայց եթէ կարգ մը թերթերու խոշոր վերնագիրներով ամբողջ էջեր գրաւող հրատարակութեանց եւ հանած աղմուկին նայիք, լրջօրէն կը մտահոգուիք թէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը եւ եղեռնափորձի մը հրատարակներ ... ... համարթակող լարած են։ Գօմայաններ, հրդեհներ եւ բոցերու մէջ այրող կիներ, դաշնակասութիւններ, բնտանիքի մը անցեալը (Բէմագիւլէվիլը), կասկածելի չփումներ, մահափորձի պատրաստութիւն, եւ ասոնց նման խորագիրներ ու լուսանկարներէն, չէք կրնար կռահել թէ փոքր կասկած մը ... ..., ու կարգին չափազանցուած է, ինչու որ փոքր կարելիութեան մը նշանը, ռուտիկանական պարզ դէպք մը առաջին էջերու գլուխը, եւ համաշխարհային կարեւոր լուրերուն տեղը բռնած է մեծ համեմատութիւններով։

Շատ բնական է որ ոստիկանական որ եւ է դէպքի մէջ քաղաքական կասկածներ ալ ըլլան ... ոստիկանութիւն, եւ դատական իշխանութեան պաշտօնն ալ քննութիւն կատարել է ամէն հաւանականութեան դէմ, ինչ որ եղած է։

Բայց տակաւին արդիւնք մը ձեռք չբերուած, անմեղ եւ կամ շատ չատ ... ... եղած ըլլալնին ... հաւանական, աղքատիկ եւ դժբախտ ընտանիքի մը դէմ ծանր կասկածներ տեղացնել ու աղմուկ յարուցանել, ընթերցողներու հանդէպ ամօթ եւ անմեղներու հանդէպ ալ մեղք է։ Միմիայն քննութեան մը վախճանին եւ որ եւ է եղեռնափորձի ձեռնարկ երեւան հանուելէ վերջ ցոյց տրուելիք յուզումը, փոքր կասկածներու յենլով, առաջին օրը ցոյց չի կրնար տրուիլ։ Թուրք մամուլին չի վայելեր արդէն թշուառ եւ ողբալի ընտանիքի մը ամենածանր կասկածներ եւ վերագրումներ ընել ու ըսի բառերը իրր փաստ առաջ քաշել։

Ընդհանրապէս Թուրք մամուլին կը վայլէ որ եթէ մէջտեղը գրպարտուած ընտանիք մը կայ, արդարութիւն պահանջէ, գայն ոստիկանութեան գժուռնայ բնելով անոր աղէտին պատճառ հանդիսացող զրպարտիչներուն դէմ։ Եւ ոչ թէ ժողովուրդը ի զուր իրար անցընել եւ թէ իր տունը եւ թէ իր օրրոր այրած խեղճ պառաւի մը եւ անոր դժբախտ աղջկան վերագրել ամերիկեան յելուզակներու եւ կամ Սպանիայ անիշխանականներուն բոլոր ժամերին հրը

Ամօ՞թ է եւ մեղք։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դասախօսութիւն

ԱԻՆՈՒՎԻԼ, (Ցապաղած) — Հ. Ց. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի հրապարակային դասախօսական ժողովը տեղի ունեցաւ 7 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ, Սալ Կալմանի մէջ, որուն տէրը սիրայօժար տրամադրած էր սրահը։ Դասախօսն էր ընկեր Շ. Միսաքեան, որ մանրամասնօրէն պարզելով Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին միջոցաւ կատարուած յեղաշրջումը, ներկայացուց Եւրոպայի քաղաքական վիճակը, խելացար վերլուծումի եւ յետոյ անդրադարձաւ մեր առօրեայ հոգերուն։

Ընկեր Թէլուգուէց երինակ ասանելով Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին գործակցութիւն հաստատելու համար չարք մը հիմնական հարցերու մասին, զաղութներէն մինչեւ Հայաստան. Այս առթիւ պարզեց Դաշնակցութեան դիրքը, որուն հոգերու հանդէպ։

Ցետոյ եղան հարցումներ, որոնց սիրով պատասխանեց ընկերը։ Այս առթիւ փափաք յայտնուեցաւ որ յաճախակի կատարուին այսպիսի դասախօսութիւններ. Ամէնէն վերջ տեղի ունեցաւ ընկերական ժողով։

Ց. Ճիհանեան

«Պ... ...»

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ Ա... Հայր. Միութիւնը անցեալ կիրակի ներկայացուց «Պատուի համար »ը, Սերի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

Որոշուած ժամէն հանդէսը բացաւ Գ. Ն. Գարաճեան, պարզելով միութեան նպատակն ու գործունէութիւնը։ Ցետոյ ներկայացուեցաւ միութեան սիրող անդամներու կողմէ «Պատուի համար »ը։

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուն էր հոծ բազմութեամբ, եկած էին նաեւ Մուլինոյէն եւ շրջականներէն. Գնահատելի էր կազմակերպիչներուն ջանքը' առաջ համար խնամուած ներկայացում մը։ Գ. Գ. Ս. Միսաքեան (Իշխան), Ց. Գասմաճեան (Սալաթել), Գ. Գ. Ուզունեան, Մ. Գալայճեան եւ Ա. Բէշիեան, յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Զմոռնանք յիշել տիկնայք Միլենէ Աղամեան (Երանուհի), Շուշէ Գալայճեան (Մարգարիտ) եւ Շ. Գասմաճեան (ծառայ)։ Օր. Բաւրեան յաջող Թոթովիս մը եղած էր։

Մէկ խօսքով գնահատութեան արժանի էին բոլոր դերակատարները։

Ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ բացի էր պզտիկներու աղմուկը, որ յաճախ կը խանգարէր ներկաներ եւ դերակատարները։ Կարելի չէ՞ պզտիկները տանը ձգել գոնէ այ ... ... առիթներու մէջ։

Հ. Շ. Նաւար

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Պայքար», Ամերիկայի Ռամկավարներուն օրկանը, շարունակելով իր պայքարը հայ բոլշեւիկներու եւ Հօկի երկերեսի գործունէութեան դէմ, կը գրէ այս խորագրով խմբագրական մը մէջ (20 փետրուար).

— «Անշուշտ, այս ազատ երկրին մէջ ... ...ւնայ։ Կաթոլիկներն իրենց դպրոցներն ունին, Հրեաներն իրենցը. Որքան ատեն որ օրինական պայմանները կը լրացնեն՝ Հօկի կազմակերպութիւնը զեկավարող բոլշեւիկներ ալ ազատ են իրենց դասականներուն տալու Խորհրդային դրութեան համաձայն կրթութիւն մը, զուրկ ազգային բնոյթէ ու նկարագրէ։

Սակայն, թող բացէ ի բաց Հօկերն ըսեն թէ այս է իրենց նպատակը։ Թող չծածկեն ու չծպտեն «հայրենասիրական» կազմակերպութեան մը պիտակին տակ, ինչպէս կ'ընէ Հօկի կեդրոնական Վարչութեան «Բանւոր» թերթին մէջ հրատարակած պատասխանը «Պայքար»ի. Այս պատասխանը եթէ անկեղծութեամբ եւ հեղինակաւորութեամբ գրուած ըլլար, փոխանակ կեղծիքի, «Պայքար» եւս գայն կը ... ...։

Այս պատասխանին մէջ Հօկի կեդրոնական Վարչութիւնը կ'ըսէ թէ այդ մարմինը «աղքատախնամ կամ նեղ վերաշինական մարմին մը չէ, այլ հայ հայրենասէրներու կազմակերպութիւն մըն է, որու պարտականութիւնն է նիւթապէս եւ բարոյապէս մասնակից ... ...ութիւնը մեր հայրենիքի, Խորհրդային Հայաստանի, շինարարութեան եւ զարգացման սրտին մէջ վառ պահել Խորհ. Հայաստանի»։ Մենք երբեք ըսած չենք որ Հօկը աղքատախնամ կազմակերպութիւն է, բայց ... ... հայրենասիրական կրակը ... ... են որ Հօկը «Հայաստանի Օգնութեան» նպատակով կազմուած է, ասիկա չինարարութեան օգնութիւն կը նշանակէ. Այս շինարարութիւնը «նեղ» այսինքն զուտ շինարարութիւն չի նկատեր Հօկը։ Անոր նշանակութիւնն, ըստ հաճոյս, ընդլայնած են Հօկը ղեկավարող կոմունիստներ։ Անոնք Հօկի նպատակին մէջ առած են Խորհ. կրթութեամբ դպրոց, Խոր դասին իբրեւ ... ... Ն, պայքար՝ Փաշիզմի դէմ եւն ... ... բոլորը Հօկեաններ կ'արդարացնեն Խորհ. Հայաստանի կրակը վառ պահելու խորհրդով, մինչդեռ մեն կը տեսնենք թէ ասիկա ազգային այրենասիրութեան կրակը չէ, այլ շասակարգային պայքարի կրակն է։ Ցետոյ, Հայաստանի շինարարութեան, պաշտպանութեան նման քաղաքական եւ վերաշինական նպատակներ ... ... կը ... պարունակել նաեւ Ամերիկայի տղոց կրթութիւնը, եթէ Հօկը չի նկատեր Խորհ. Հայաստանի մէջ համայնավարական դրութեան ներարկուած կրթական դրութիւնը հատատաել, Ամերիկայի փոքրիկ հայ տղոց համար. Եթէ ասիկա հայր նաւերութիւն է, ազգային հայրենասիրութիւն չէ, այլ՝ նոր դարբնուած դասակարգութեան մը համեմատ ... ... հայրենասիրութիւն »։

Ազգային նախակրթարաններու մէջ ուսուցիչներն ու վարժուհիները յուռ հայերէնի, անոնք տղոց կը ծանօթացնեն հայ ժողովուրդին անցեալը, Հայուն իմացական, հոգեկան ժառանգութեամբ, ասանդութիւնն' րով եւ ... ... հասատուութեանց։ Այս ուսումը կը պակսի Հօկի դպրոցին ... ..., գպրոցները կը սորվեցնեն Խորհրդային Հայաստանի պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնն ալ, բայց ոչ Հօկի բոլշեւիկ ղեկավարներուն ... ... նման ... ... բնկ կը... Թութեան։ Նկատի առէք հ կեան դասագրքերը, Հօկեան երգերը, եւ պիտի թէ ասոնք դասակարգային տարբերութիւնները չեշտող, ... բաժնելու եւ պառակտելու առայով, «բանւորաց»ին, «Մշակ»ին, «Կարմիր դինուորաց»ին փառաբանութ... ... կըն պատ ի՞նչ կը պարունակեն։ Բան մը, մշակը, գինուորը երբ հայ ... ... կը ծառային բոլորը ալ կը ... ... ու կը ... ...

"ՀԱՄԼԷԹ"Ի ՇԱՐԺԱ ՔԱՐԸ

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ ականաւոր Գ. Անոփ Պու ... իր սիրուն վէպին «Համլէթ»ի շարժանկարի վերածումը յանձնած է Գ. Ch.— L. d'Espinay de Briort-ի։

Ծանօթ արուեստագէտուհի Ալլա Տօնէյ, որ նշխարէթի դ... կատարեց «Արքայական վայլս» ... , իրական գլխաւոր դերը պիտի կատարէ այս խաղին մէջ։

Այս առթիւ յանենք թէ «Համլէթ»ն հայերէնի թարգմանուելով հրատարակուեցաւ « Ճակատամար... »ի մէջ, 1923ին։

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

— Լաւ, Լեւոն միայն թէ ... ... պէտք է ճամբայ ելլել

— Տեսնենք, տղաքը ի՞նչ կ'ընեն։

Եւ երկու ընկերները վեր կացան ու մօտեցան հայդուկներուն, որոնք խմբակներու բաժնուած, այնքան անհամբերութեամբ սպասուած հացը կը բաժնէին իրարու մէջ։ Վահան Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան առանձին նըստած էին։ Թոփալը ագահութեամբ հացի վրայ ինկած՝ գրեթէ առանց ծամելու իրարու ետեւէ աՀագին պատառներ կուլ կուտար։

— Հը՞, Գեւօ, ի՞նչ կեցեր՝ կը նայիս,— լեցուն բերնով խօսեցաւ Թոփալ Սատանան,— ծօ, ինծի նա՞ղ կը ծախես ... Տնաչէն, շատոնց ամբողջ կ'ելլենք. ո՞վ գիտէ թէ մինչեւ ո՞ր գեղերը պիտի երթանք, ու մէկ ալ ե՞րբ հացի երես պիտի տեսնենք։

Ասիկա Գեւօն, առանց ընկերոջը պատասխանելու, գլուխը կախեց ու ձեռքը աչքերուն տարաւ։

— Հը՞, Գեւօ, աղէկ ախպերս.

— Տղայ, գիտե՞ս, ինչ միտք կ'ը... նէի ...

— Չէ, Գեւօ, ի՞նչ միտք կ'ընէիր

— Հէ՞յ, ապաշ, հիմա միտք կ'ընէի. որ Ցակոբը ... Երնէկ Ցակոբը ողջ ըլլէր, ես ալ իմ հացի բաժինս անոր տայի

Կարծես թէ աներեւոյթ մէկը, ուժեղ ձեռքով յանկարծ Թոփալ Սատանային կոկորդը սեղմեց։ Կամաց մը ձեռքի հացի պատառը գետին դնելով՝ ձեռքը Գեւոյի ուսին դրաւ ու փղձկելով՝ ըսաւ.

— Կ'ուզէիմ տղաքը զացին. Գեւօ ջան ... Աստուած լուսաւորէ անոնց հոգին ... Դրախտի փառքին արժանացնէ ... Հը՞, ի՞նչ կ'րսես, Գեւօ, հիմա դրա՞խտ գացին բոլորն ալ.

Աչքին Գեւօն աչքերը սրբեց, երեսը խաչակնքեց ու հեղինակաւոր չեչտով մը պատասխանեց.

Ու ... ... նահատակները ո՞ւր կ'երթան որ

Վարժապե՞տն ալ, Գեւօ, ան հայ քրիստոնեայ չէր ... ըսաւ էր։

— Հա, ըսաւ էր ամմա՝ խաչախ տղայ էր ... հիմա միրանց հետ արքայութեան մէջ է ...

Թոփալ Սատանան չուզեց հակաճառել Գեւոյին, բայց յայտնի էր որ Գեւոյի պատասխանը շատ ալ չգոհացուց զինքը, ու մտքին մէջ՝ ինչ որ տարակուսանք մնաց։ Լաւալ հացերը հաւաքելով՝ կոխեց իր եւ Գեւոյի չանթաներուն մէջ։ Ու երբ լսուեցաւ հաւաքուելու սուլոցի ձայնը, երկուքը միասին մօտեցան խմբին։

Քիչ անցած՝ վաշտանները Ուրանցի Ցակոբի հետ առաջ ինկան, ու տասնեակ մը քայլ հեռաւորութեան վրայ անոնց ետեւէն խումբը չարժեցաւ դէպի սարի հարաւային փէշը։

Խումբը հանդարտ քալուածքով իջաւ Ղըլճայի սարէն ու, երբ մօտեցաւ Արճակի ճանապարհին, վաշտաններէն մէկը առաջ ինկաւ հետազօտելու շրջականները, մինչ խումբի տղաքը, գետակի եզերքը նստան։

— Դուն կ'իմանաս, Գեւօ ջան,— յայտնապէս վարանելով սկսաւ խօսիլ Թոփալ Սատանան,— ինչպէս ըսեմ որ հասկնաս ... եթէ ես ալ մեռնելու ըլլամ

— Ծօ, հայվան, ինչո՞ւ պիտի մեռնիս որ ... եղածը բաւական չէ՞ ... ալ ես առանց քեզի ի՞նչ ընեմ

— Չէ՛, չհասկցար, Գեւօ՛, կ'ուզեմ գիտնալ, թէ՛ եթէ մեռնիմ ...

— Դրա՞խտ պիտի երթաս

— Չէ, ճանըմ, դրախտը ես ի՞նչ ընեմ, Գեւօ ... Մեռնիմ նէ՝ տղոց քո՞վ պիտի երթամ ... նամի բոլորս մէկտեղ պիտի լինի՞նք.

Թոփալ Սատանան, եօթը մահացու մեղքերը վերէն վար չարքով գոց ծած էր, վերջէն ալ, մինչեւ յետափոխականներու միանալը՝ սկսած էր վարէն վեր նոր քաղուածք մը ընել։ Այդ էր պատճառը, որ Գեւոյի ըրածներէն կախուած՝ իմաստութեան աղբիւրի մը առջեւ կանգ առնող երիտասարդի նման, անոր պատասխանին կը սպասէր։ Գեւօն գլուխը կախած՝ սկսաւ դունչը քերել, մտածկոտ երեւոյթ մը առած։ Բայց մէկ երկու վայրկեան տատամսելէ վերջ, ան գլուխը վեր վերցուց ու կասկած չվերցնող չեշտով ըսաւ ընկերոջը

Ծօ, հիչ հոգ մի ըներ, բոլորս մէկտեղ պիտի լինինք։ Քեզի դժոխք ալ ճամբելու լինին, մենք ալ հոն կուգանք

ԼԵՒՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այդեստանի Նորաչէն եկեղեցին դիմաց, Թագա փողանի անկիւնը երկյարկանի տուն մը կայ։ Այդ տան ներքին բակի վրայ նայող սենեակի վերի անկիւնը, կախուած մինտերի մը վրայ նստած, սարէց մարդ մը, մազէր սարճանակի մասերը մէկիկ մէկիկ աչքէ կ'անցընէր եւ չորի կտորով մը կ'իւղոտէր։ Ցեռուն տարեկանի մօտ մարդ մըն էր։ Ալեխառն երկար մազերն ու մօրուքը իրար անցած էին։ Ակօսուած դէմք ունէր, որուն վրայ խոր նստած աչքերը անհանդարտ կը փայլէին։ Անոր դրաւած անկիւնին դէմն ու դէմը նոյնպէս գետին նստած էր ընթերցողին նախանձահոյ Վաչէն։

Վաչէն չանթան ծնկունքներուն յենած՝ նամակ մը կը գրէր՝ երբեմն գոլէքին նստող երիտասարդի մը հետ խօսակցութիւն ... ... Վաչէն քիչ հեռու, մուաքի դրան աջ կողմը հինգ երիտասարդ պինաւորներ թուղթ կը խաղային՝ հաղիւ լսելի փսփսուքով մը իրարու հետ խօսելով։

— Դեռ լաւ մը չելաւ ...

— Կանուխ է, առաւօտեան կողմ ..

— Կարգը քուկդ է խաղալու։

— Քուրայի աղջիկ մը .

Դրան ձախ կողմը, պատն ի վեր բազմաթիւ հրացաններ կարգով չարուած էին։ Մեր թուածներէն զատ երկու երիտասարդներ ցած ձայնով բռնած խօսակցութիւն մը չարունակելով սենեակին մէջ ետ առաջ կը քալէին, բառ երեւոյթին եկկոպասեւ պատրաստէ մը ջղայնացած։

Ալեհեր մազերով մարդը, Վաչէն, իր քով նստողը եւ թուղթ խաղցող երիտասարդները բոլորն ալ զինուած էին, կրկնակ փամփշտակալները մէջքերնուն, սարճանակները կողքերէն կախ, իսկ ման եկող երկու երիտասարդներ, որոնց հագուստն ալ կը տարբերէր միւսներէն, դէնք չունէին վրանին ու հագած էին սովորական քաղաքացիի հագուստ, ճերմակ չապիկով ու փողկապով։

Հակառակ որ սենեակը չատ ընդարձակ տան բակին մէջ կը բացուէր, պատուհաններու ճերմակ վարագոյրները խնամքով վրայ բերուած էին։ Այնպէս որ դրսէն անկարելի էր ներսի անցուդարձը տեսնել։ Նաւթի լամպ մը Վաչէի նստած անկիւնին քով դրուած՝ չատ աղօտ կերպով կը լուսաւորէր ճերմակ ներկուած սենեակը։

Երկու երիտասարդները, ման գալէ ձանձրացած, մօտեցան Վաչէին ու անոր քով, թաղիքի վրայ ծալապատիկ նստան։

Երիտասարդներէն աւելի տարեց երեւցողը, հաղիւ քսաներկու կամ քսաներեք տարեկան, բարձ, հասակ, նիհար ու դալկադէմ դէ... ... չատ խոշոր եւ նշմարելի աչքեր ... ... տղամարդ մըն էր, զարմանալի հանգարտ չարժուձեւով։

— Շատ ուշացան ժամ առաւօտեան երկուքն է արդէն, ... պէտք է լինէին

— Համբերութիւնդ հատա՞ւ, Գարեգին, — առանց գրելը ... ... խօսեցաւ Վաչէն,— դեռ շատ ժամանակ կայ կոչնակի զարնուելուն։

— Վաչէ, զարմանալի մարդ ես,— արտնեղած պատասխանեց Գարեգինը, ու դրպանէն տուփէն սիկառէթ մը հանելով սկսաւ ծխել։

— Ինչո՞ւ համար զարմանալի, սիրելիս։

ԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՊԵՐԼԻՆ ԵՒ ՀՌՈՄ ՆՈՐ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ
շարք մը վերապահումներով

Ինչպէս գրեցինք, գերմանական եւ իտալական կառավարութիւնները Անգլիոյ յանձնեցին իրենց պատասխանը, նոր Լոքառնոյի մասին: Գերմանական յուշագիրը կը բաղկանայ 12 էջէ: Թերթերու քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Պերլին Հռենոսի շրջանին ապահովութեան միակ միջոցը կը սեպէ համաձայնութիւն մը՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Այս համաձայնութեամբ, երկու երկիրները յանձն պիտի առնեն բացարձակապէս հրաժարիլ պատերազմէ, երաշխաւորութեամբ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ: Գերմանիա որ եւ է բացառութիւն չընդունիր այս մասին. արդ, «բացառիկ պարագաներ», ինչպէս Ֆրանքօ-Խորհրդային դաշինքը եւ Ֆրանսայի սահմանած յանձնառութիւնները կրնան ստեղծել բացառութիւններ: Գերմանիա ինք չունենալով այդ կարգի որ եւ է զինակցութիւն, անհաւասար կացութիւն մը յառաջ կու գայ արեւմտեան նոր դաշինքի մը մասնակիցներուն համար:

Այս ընդհանուր տեսութիւններէն վերջը, կիսապաշտօնական թերթ մը դիտել կու տայ թէ Գերմանիա երբեք չէ պահանջած բացարձակապէս ջնջել Ֆրանքօ-Խորհրդային զինակցութիւնը, այլ պիտի գոհանայ, եթէ երաշխաւորուի թէ քմահաճօրէն պիտի չգործադրուին զինակցութեան տրամադրութիւնները: Գերմանական կառավարութիւնը երբեք պիտի չհաւանի որ արեւմտեան նոր դաշինքը ստորադասուի կամ նոյնիսկ համակարգուի Ֆրանքօ-Խորհրդային դաշինքին հետ: Ընդհակառակն, ան կ'ուզէ որ Փարիզ-Մոսկուա զինակցութիւնը հակակշիռի մը տակ առնուի, երաշխաւորութիւններ տալով իրեն:

Գալով իտալական պատասխանին, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ անմիջապէս բանակցելու արեւմտեան նոր դաշինքի մը համար: Բայց եւ այնպէս, ան ալ առարկութիւններ ունի Ֆրանքօ-Խորհրդային դաշինքին դէմ:

Կատաղի կռիւներ Մատրիտի առջեւ

Հակառակ ձիւն-ձմեռ օդի մը քմահաճոյքներուն, կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շրջակաները: Ապստամբները նոր ճիգ մը կը փորձեն, կտրելու համար մայրաքաղաքին վերջին ելքը: Կառավարական ստաբալները 12.000 օտար զինուորներ թափեց ճակատին վրայ, յառաջխաղացութիւնը կասեցնելու համար: Անգլիացի զօրավար մը կ'ըսէ թէ ապստամբներուն յաղթանակը ապահով է այլեւս: Ցարձակման ճակատը կը տարածուի 30 քիլոմեթրի վրայ: Կառավարական զօրքը յաջողեցաւ ետ առնել կարեւոր գիւղ մը՝ Թրիխուէք:

Հակապոլշեւիկ պայքար Զուիցերիոյ մէջ

Ժընեւի Մեծ Խորհուրդը շաբաթ օր գրաւեցաւ օրինագծով մը, որ կ'արգիլէ ուղղակի կամ անուղղակի համայնավարութեան հետ կամ ուրիշ օտար վտանգաւոր կազմակերպութեան մը հետ կապուած ընկերակցութիւնները: Օրինագիծը պատիժներ ալ կը նախատեսէ անսաստողներուն համար:

Վիճաբանութեանց ատեն, ժողովական մը դիտել տուաւ թէ համայնավարութիւնը վտանգաւոր է պետութեան համար, որովհետեւ մասնաւորապէս դաւաճանական եւ լրտեսական ռազմավարութիւն մը կը փորձէ բանակին մէջ. Զուիցերիոյ բանուորական կազմակերպութիւնները, ինչպէս եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը կատարելապէս հակցած են համայնավարութեան վերջնական նպատակը եւ այլեւս չեն խարուիր:

Համայնավար երեսփոխան մը, Վէնսան, պատասխանելով այս յարձակումներուն, ջանաց ապացուցանել թէ համայնավարները իսկական ռամկավարներ են: Ընկերվարականներուն պետը, Լէօն Նիքօլ, առաջարկեց օրինագիծը յետաձգել անորոշ ժամանակով: Բանուորական աչնորհքաններու ընդհ. քարտուղարը ատիթէն օգտուելով, ձաղկեց Ռուսաստանի մէջ կատարուած լռնութիւնները: Ըսաւ թէ հին պոլշեւիկներէն մարդ չէ մնացած, մէկ մասը աքսորուած, միւս մասը գնդակահարուած ըլլալով: Ցետոյ յարձակեցաւ Սթալինի եւ անոր մեթոտներուն վրայ:

Ի վերջոյ 36ի դէմ 52 ձայնով մերժուեցաւ յետաձգման առաջարկը եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, զեկուցում ներկայացնելու համար:

90,000 Իտալացի, 15 Գերմանացի Սպանիոյ մէջ

Անգլ. թերթերը բանավէճի մը բռնուած են այդ միջոցին, Սպանիոյ դէպքերուն առթիւ: Կասկածողներ կան թէ փետրուար 20էն վերջն ալ իտալացի կամաւորներ զրկուած են եթէ ոչ բուն երկրէն, գոնէ հիւսիսային Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերէն: «Մանչէսթըր Կարտիըն»ի տեղեկութեանց համաձայն, 10.000 Իտալացիներ հասած են Սպանիա, Փետրուար 28ին: Թերթը կ'աւելցնէ թէ 90.000 իտալացի եւ 15.000 գերմանացի կամաւորներ կը գտնուին Զօր. Ֆրանքոյի հրամանին տակ: Ուրիշ անգլ. թերթ մը թղթակիցը կը գրէ թէ իտալացի զինուորներուն հրամանատարն է Զօր. Մանչինի: Մատրիտի կառավարութեան զեկոյցը կ'ըսէ թէ ռազմանիւթերն ու զէնքերն ալ իտալական են:

Հռոմէական եկեղեցին Եթովպիոյ մէջ

Պապը նախագահեց մասնաւոր ժողովի մը, որ պաշտօն ունի ճշդելու Եթովպիոյ հռոմէական եկեղեցին կազմակերպութիւնը: Պապը եւ կարտինալները պիտի ուսումնասիրեն Հռոդոսի արքեպիսկոպոս Քասթելլանի զեկուցումին տեղեկագիրը: Գերապայծառը վերջերս Եթովպիա գացած էր մասնաւոր յանձնախումբի մը հետ: Այսուհետեւ Վատիկան ոչ-Իտալացիներ պիտի չղրկէ Եթովպիա, ուրիշ խօսքով Եթովպիական կայսրութիւնը պիտի կազմէ նաեւ ընդարձակումը պապական իշխանութեան եւ իտալացի կղերականները պիտի գերակշռեն:

«Համայնքի պատմութեան մէջ»

Թրքական կառավարութիւնը նոր հրամանագրով մը արգիլեց «համայնքի արհեստը (բեռնակիր)», իբրեւ անհամապատասխան՝ արդիական Թուրքիոյ կարգ ու սարքին: Օրէնքին գործադրութիւնը սկսաւ մարտ 14ին, թէեւ մեծ դժուարութիւններ կը նախատեսուին այժմէն: Հաշիւ եղած է թէ 10.000 «համալներ» կը գտնուին միայն Պոլսոյ մէջ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՑ ՀՐԵԱՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Պաղեստինի մէջ: Ահ ու սարսափը վերսկսած ըլլալով, կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առաւ ծայրայեղ գործիչներու դէմ:

ՓԱՐԻԶԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ (թրամուէյ), թիւ 123 — 124, որ կը բանէր Փորթ Վէնսէնէն Փորթ Սէն Քլու, իր վերջին ուղեւորութիւնը կատարեց կիրակի գիշեր եւ հանգստեան կոչուեցաւ, իր ժառանգութիւնը ձգելով օթոպիւսին:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐ պատահեցան Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, անձրեւախառն փոթորիկի մը հետեւանքով: Կիրակի օրուան փոթորիկը զանազան արկածներ պատճառած ըլլալով, 9 հոգի վիրաւորուեցան, միայն Փարիզի մէջ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ, «Լա Սիւիս», արգիլուեցաւ, վարկաբեկիչ հրատարակութիւններ կատարած ըլլալով ժողովրդական ճակատի կառավարութեան եւ ազգ. փոխանորդների դէմ:

ՑԵՂԵՐՈՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ համար երեկոյթ մը սարքուած է մարտ 18ին, իրիկուան ժամը 8.30ին, Միւթիւալիթէի մէջ, հովանաւորութեամբ Գաղթային նախարար Փ. Մութէի:

20,000 ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ ցոյց մը կատարեցին Քիլիլի մէջ, թոշակի յաւելում պահանջելու համար:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Փարիզի եւ շրջակայից Մարզական ... Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 15, Ֆոպուրկ տիւ Թամփլը սրճարանին մէջ: Բոլոր թաղականներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի համարուի որոշումներուն: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻ ԵՐԸ— ՖԷՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՕՍՐՈՎԵԱՆ

ԽՄԲ.— «Կեանք եւ Արուեստ»ի վերջին (Յունուար-Փետրուար)ի թիւերէն կ'արտատպենք ծանօթ փաստաբան եւ օրէնսգէտ Պ. Հմայեակ Խոսրովեանի այս հետաքրքրական յիշատակները, որոնք երկու գլուխէ կը բաղկանան.—

Անոնք երեք քոյրեր էին.— Ֆեհիմէ, Խատիճէ եւ Ֆաթիմէ,— երեք աղջիկները Սուլթան Մուրատ Ե. կայսեր: Ընդհանուր պատերազմէն երեք տարի առաջ զիս փաստաբան կարգած էին, իրենց շահերը պաշտպանելու համար երկու պատմական դատերու մէջ, որոնցմէ մէկն ի վերջոյ առիթ տուաւ, որ ընկեր առնեմ Գրիգոր Զօհրապը:

Դատական գործերուն հակիրճ մէկ ցուցադրութիւնը ընելէ առաջ, թերեւս շահեկան ըլլայ ակնարկ մը նետել այն քաղաքական եւ ընկերային աղդակներուն վրայ, որոնք իրենց բաժինը բերած էին ստեղծելու համար մթնոլորտը, ուր ծնան եւ զարգացան երեք կայսերազուն իշխանուհիները, եւ ներկայացնել անոնցմէ իւրաքանչիւրին համառօտ դիմագիծը:

Ա.

Երեք սուլթանուհիները ծնած էին Չրաղան, մօտ քառորդ դար առաջ այրած այն անուանի պալատին մէջ, զոր կարելի է կցել հայ արուեստագէտներու մեծարժէք յղացումներու ցանկին, եւ որուն անունը կը առնչէր մէն այն ամէն ողբերգութիւններէն, զորս կրնան առաջ բերել՝ մեծութեան եւ վայելչութեան նկարագիրը կրող գեղարուեստական արտադրութիւնները միայն:

Փադիշահներու այդ վեհաշուք պալատը, ունէր բաժին մը, իբրապէս դիւթական, որուն մուտքը կատարօրէն արգիլուած էր ամէն այր մարդու,— թէեւ ներելի ըլլայ խորհիլ թէ եղա՞ծ է արդեօք աշխարհի մէջ արգելք մը, որ սա կամ նա կերպով կոխոտուած չըլլայ… «Հարէմ»ի յարկաբաժինն էր այդ, ուր հարիւրաւոր մանկամարդ կիներ, իւրաքանչիւրը ինքնին հրաշալիք մը դէմքի, դիծերու եւ կորութիւններու աղնուութեան, կը մարմնացնէին այնպիսի անըլլալի տեսարաններ, զորս հին Յոյներու վառ երեւակայութիւնը աստուածներու կայսրութեան մէջ միայն իրականանալի ենթադրած էր: Կային որ պար կը բռնէին եւ հազար կախարդական շարժումներ պարտադրելով իրենց թովիչ մարմիններուն՝ տափանքի կրակը կ'արծարծէին երակներու մէջ: Կային ալ որ, դիւրաբեկ եւ ըզգայուն, կը նուագէին արեւելեան երաժշտութեան քաղցր մեղեդիներ, անոնց չէշտերուն մէջ դնելով կուրծքերնուն տակ մխացող սիրոյ եւ հայրենաբաղձութեան վրդովումները, թախիծները, հիւծումները …

Գար եւ երաժշտութիւն սակայն հարէմի կեանքին երեւոյթը միայն կը կազմէին: Կարելի է ըսել, թէ ընդհանուր առմամբ, սուլթաններու հարէմը աւելի դժոխք էր քան եդեմ եւ ինչպէս իր ներքինիներովը ու ներքինապետովը, նոյնպէս ալ իր կամարներուն տակ գործուած աներեւակայելի ոճիրներուն քստմնելի պատկերներովը, կը յիշեցնէր բիւզանդական կայսերու կանանոցը, ա՜հա ծիրանեգոյն սրահը, ծննդավայրը յաջորդ թագաւորներու եւ իշխանուհիներու: Այդ սրահի մէջ չէ՞ր որ գահէնը եկաւ եւ փորեց աչքերը Կոստանդիանոս Զ. կայսեր հրամանաւ նոյն ինքն իր հարազատ մօրը, կայսրուհի Իրէնէի: «Երկինք, կը պատմէ ժամանակագիրը, մթնցաւ 18 օր եւ զլացաւ արձակել ճառագայթները, այնպէս որ նաւերը, անկարող՝ ուղղութիւն որոշելու թափառական կը շրջէին ծովուն վրայ: Ամէնուն բերանն էր թէ կայսեր կուրացումի ենթարկուիլուն պատճառաւ է, որ արեւը կը մերժէ իր լոյսը: Ահա այսպէս դահ բարձրացաւ մայր կայսրուհի Իրէնէ»:

(Շար.) (1)

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ հայրենակցական միութեան հերթական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ նախագահութեամբ Պ. Աբրահամ Ղուկասեանի եւ փոխ նախագահ Տէր Միքէլի, 18 մարտ, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 81, Rue de la Faisanderie, Paris (16). մեթրօ Dauphine կամ Pompe. Օրակարգ՝ զեկոյց մշակուած կանոնագրի մասին, պարահանդէսի կազմակերպութիւն եւ ընթացիկ հարցեր. Կը հրաւիրուին բոլոր Ղարաբաղ-Զանգեզուրցիները այս խիստ կարեւոր ժողովին:

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԶԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Պերլինի «Երիտասարդ» միութեան հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար ամէն հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8-11, Liezenburger Strasse 48a: ժամը 8—9 ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ, 9—10 ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (հայերէն եւ գերմաներէն): Կազմակերպութեան վարիչ Տիրայր Ֆրունճեան ժամը 10—11 ընկերական զրոյցներ կամ բացառիկ բանախօսութիւններ: Հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը բոլորովին ազատ է իւրաքանչիւր Հայու համար: կեցցէ՛ հայ ցեղը

Վարչութիւն Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութեան

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹՈՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՐՏ
MERCREDI 17 MARS 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3372

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ» ՄԻԻՍ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Ինչ որ կը փորձէ, այս միջոցին, Մուսոլինի՝ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, սահմանուած է Ֆաշական կայսրութեան չափը ընդլայնելու ոչ միայն այդ շրջանին մէջ, այլեւ դէպի Արեւելք, Միջերկրականէն ալ անդին.

Կարդացէք, երէկ, ամփոփումը իտալերէն խմբագրուած եւ արաբերէնի թարգմանուած յուշագրի մը:

Այդ վաւերաթուղթը չափազանց մռայլ ներկայացնելով Իսլամներու կացութիւնը՝ Ալժերիոյ, Մարոքի, Թունուզի, Սուրիոյ, Պաղեստինի, նոյն իսկ Իրաքի մէջ որ անկախ պետութիւն է, Միջերկրականի ասպանին իսլամ բնակչութեանց (ոչ թէ բանակցութեանց) համար կը գտնէ «միայն մէկ ովասիս խաղաղութեան եւ անդորրութեան,— Լիբիան»:

Մի՛ բաէք թէ միայն քարոզչական արժէք ունի այս յուշագիրը: Միւս աշխարհակալներն ալ բազմազան մեթոտներ փորձած են եւ կը փորձեն մինչեւ այսօր, հրապուրելու, սիրաշահելու համար իսլամ զանգուածը: Օրինակ՝ Մեծն Բրիտանիան, որ ամէնէն վարպետ կը համարուի գաղթային աշխարհակալութեան մէջ:

Եւ սակայն, կը թուի թէ Ֆաշական Իտալիոյ քարոզչական մեթոտները աւելի շուտ կ'աղդեն իրենց չընդալից նորութիւններով, ինչպէս բոլշեւիկեան չաայլարանութիւնները:

Հոռմ շարժման մէջ դրած է գիտական բոլոր միջոցները, անթելէն մինչեւ շարժանկարը, որպէսզի Արեւելքի միլիոնաւոր բազմութեանց ականջներն ու աչքերը ամէն օր լսեն ու տեսնեն իտալական մեծութեան եւ զօրութեան փառքը: Որպէսզի յանկարծ մտածեն համոզուին թէ Ֆաշական Իտալիան աւելի հզօր է, աւելի բարեացակամ եւ նախընտրելի՝ բոլորէն:

Դեռ վերջերս, անգլիական թերթի մը մասնագէտ աշխատակիցը ակներեւ մտահոգութեամբ կը նկարագրէր իտալական ազդեցութեան յաջողութեան ծաւալումը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Կը պատմէր թէ Ֆաշական իշխանութիւնը ինչպէս կ'որսայ մասնաւորապէս արաբ ժողովուրդները, հիւանդանոցներ եւ դպրոցներ հաստատելով, ուսանողական արձակուրդներ սարքելով, անընդհատ բանեցնելով ռատիօն, եւ խոշոր նպաստներ բաժնելով Սուրիոյ կամ Պաղեստինի թերթերուն:

Ինչպէս Մեծն Բրիտանիա, Ֆաշական Իտալիան ալ, իր աշխարհակալութեան տարածման եւ զօրացման համար, Թանկագին աջակից մը կը նկատէ իսլամական աշխարհը: Ասպա ուրեմն ինչ առաջ կ'երթայ անոր ամէնէն յիտապիմական քմայքներուն: Ամբոխը կե՞ր կ'ուզէ,— տանք ուզածին չափ, կը բաւէ որ մեր ճամբան միշտ բաց մնայ եւ մեր դրօշը աւելի բարձր:

Թղթակից մը կը պատմէ թէ՝ վերջերս աւելի քան 2000 մահմետականներ Եթովպիայէն Մեքքէ ուխտի գրկուեցան, իտալական կառավարութեան ծախքով: Ուխտաւորներու կարաւաններ կազմուեցան, նաեւ, իտալական միւս գաղթավայրերուն,— Էրիթրէայի, Սոմալիի, Լիբիոյ եւ Տրիպոլսոյ մէջ, միեւնոյն պայմաններով: Անշուշտ այս ուխտաւորները լորձնաշուրթն փառաբանութիւններ պիտի հիւսեն Իտալիոյ առատաձեռնութեան եւ Մուսոլինիի մեծութեան համար:

Եւ ահաւասիկ նոյնքան չլացուցիչ տեսարաններ եւ յանձնառութիւններ՝ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, առաջնորդութեամբ նոյն ինքն «Առաջնորդ»ին:

Մէկ իմաստ ունին այս չընդալից արտայայտութիւնները,— աւելի եւ աւելի հարթել ճամբան դէպի Արեւելք, իբրեւ ամէնէն ապահով յենարան ունենալով իսլամ բազմութիւնները:

Հիւսիսային Ափրիկէն կը կազմէ առաջին խարիսխ մը: Եթովպիան պիտի դառնայ երկրորդը, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն: Եւրոպական աշխարհակալութիւնը նոր չէ որ պիտի սորվի զանգուածները չահագործելու, ի հարկին սանձելու եւ իր նըպատակներուն ծառայեցնելու գիտութիւնը

Ամրանալով ցամաքի վրայ, Ֆաշական Իտալիան կը ձգտի լայնօրէն տարածուիլ, նաեւ, ծովուն վրայ, ռազմագիտական կարաններ չինել դէպի Ափրիկէ եւ դէպի Ասիա:

Ինչ որ կատարուած է, մինչեւ հիմա, այդ ճակատին վրայ, արդէն կը խռովէ Մեծն Բրիտանիոյ ինչպէս Ֆրանսայի հանգիստը:

Հռոդոսի եւ Երկոտասան կղզիներու աննախընթաց ամրութիւնները հարկադրեցին Անգլիոյ ծովային նախարարը՝ պատրաստ մը կատարել մինչեւ Կիպրոս, փութացնելու համար ծովային եւ օդանաւային հզօր կայանի մը կառուցման ծրագիրը: Դեռ ուրիշ ծրագիր մը կը հետապնդուի Հայֆայի համար, քանի որ Մալթան շատ բան կորսնցուցած է իր նախկին արժէքէն, իսկ Աղեքսանդրիան չի ներկայացներ բոլոր յարմարութիւնները:

Ուրեմն, երկու կայսրութեանց ճամբաները իրար կը խաչաձեւեն ծովու թէ ցամաքի վրայ:

Թէեւ երեւութապէս ճշդուած են ազդեցութեան գօտիները, բայց երբ մէկը չուզեր մէկ թիզ կորսնցնել իր աւարէն, իսկ միւսը միշտ կը սրէ ախորժակը, միեւնոյն ատեն դանակ սրելով, միամտութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ ազդեցութեան պայքարը պիտի վերջանայ «ճէնթըլմէն»ի բարեւներով:

Մանաւանդ որ, երկուքն ալ բնազդօրէն, մեքենաբար միեւնոյն հանգոյցը կը հիւսեն Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, Եգէականի ափերուն վրայ, Յունաստանն ու Թուրքիան եւ դեռ ուրիշ հարեւաններ իրենց եսուէն քաշելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, Արեւելքը աւելի մեծ անակնկալներ վերապահած է ժամանակակից պատմութեան համար, քան արեւմուտքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ Բ. ԲԱԺԻՆԸ՝ 3,000,000,000 ՖՐ.

Լաւատեսութիւն դրամական եւ տնտեսական կացութեան մասին

Երեքշաբթի առտու հրապարակ հանուեցաւ ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան Բ. բաժինը, 3,000,000,000 ֆրանք, միեւնոյն պայմաններով: Պայմանաժամն է մարտ 25, բայց կրնայ աւելի առաջ ալ փակուիլ: Ելմտական նախարարը յոյս յայտնեց թէ այս բաժինն ալ պիտի արձանագրուի նոյն արագութեամբ ինչպէս առաջինը: Եւ գոհունակութեամբ հաստատեց թէ արտահանած դրամագլուխը կը վերադառնայ արագօրէն:

Կը կարծուի թէ փոխառութեան նոր բաժինը այսօր իսկ պիտի փակուի, քանի որ աւելի քան 8.000.000.000 ֆրանք արձանագրուած էր արդէն, երբ հրապարակ հանուեցաւ առաջին բաժինը: Այդ պարագային, հաւանական է որ ելմտական նախարարութիւնը մնացորդ 2.500.000.000 ֆրանքը հրապարակ հանէ շաբաթը չվերջացած: Ինչպէս կը յիշուի, Ծերակոյտէն քուէարկուած օրէնքը պայման կը դնէր որ փոխառութեան ընդհ. գումարը 10.500.000.000 ֆրանքէն աւելի չըլլայ: Նկատի առնելով փոխառութեան յաջողութիւնը, կը կարծուի թէ այս գումարը ամբողջովին պիտի արձանագրուի Բ. բաժինով, այնպէս որ երրորդ բաժինի մը չրջաբերութիւնը պարզ ձեւակերպութիւն պիտի դառնայ:

*** Վարչապետական պաշտօնատունը մանրամասն զեկոյց մը հրատարակեց երկրին դրամական եւ տնտեսական կացութեան մասին, լաւատես բովանդակութեամբ: Այդ զեկոյցին համաձայն, մարտ 5էն 12ի շաբաթը նշանակելի եղած է Ֆրանսայի դրամական կացութեան բարձրացումով: Ոչ միայն մեծ յաջողութիւն գտաւ փոխառութիւնը, այլեւ բարձրացան ֆրանսական արժեթուղթերը: Տնտեսական տեսակէտով ալ, կացութիւնը բարւոքիլ սկսած է: Եկամուտները աւելցած են, գործերը հետզհետէ կը բացուին, գործազրկութիւնը կը շարունակէ նուազիլ, շնորհիւ տնտեսական վերելքին եւ աշխատանքի ժամերու կրճատման: Մարտ 6ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 404.624, ինչ որ 5525 հոգիի նուազում կը ցուցնէ 1936ի նոյն շաբթուան վրայ: Մեծաքանակի գիներն ալ առայժմ չեն բարձրանար:

*** Փոխառութեան համար ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղեց, երկուշաբթի գիշեր, երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ: Պարզելով ընդհանուր զինարշաւին հետեւանքները, բանախօսը յոյս յայտնեց թէ մարդկութիւնը ի վերջոյ ելք մը պիտի գտնէ կրճատելու սպառազինութիւնները, այլապէս անխուսափելի է աղէտը: Ինչպէս միւս բանախօսները, Պ. Էռիօ եւս միութեան կոչ մը ուղղեց բոլոր Ֆրանսացիներուն, ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան առթիւ.

Նոյն առտուն ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Փարիզի արքեպիսկոպոսը, կարտինալ Վէրտիէ, յոյս յայտնելով թէ «Ֆրանսա յաւախար պիտի չըլլայ իր կաթոլիկ զաւակներէն»:

Իտալիա ի՛նչպէս տիրացաւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ

Մուսոլինի կը շարունակէ իր յաղթական պտոյտները Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, ամէն տեղ ներկայանալով «պաշտպան իսլամութեան»:

1912ին էր որ Իտալիա գրաւեց Լիբիան, արշաւելով Տրիպոլիս եւ Պէնկազի եւ Թուրքերէն ժառանգելով անկարգ անկանոն վարչութեան եւ համատարած խառնակութեան աւանդութիւն մը: Հարկ եղաւ վերակազմել ամբողջ երկրամասը, որուն սահմաններն անգամ լաւ ճշդուած չէին: Մեծ պատերազմը եւ ուրիշ ներքին դժուարութիւններ եւ անկարգութիւններ թոյլ չտուին աւելի կանուխ գործելու եւ երբ Կոմս Վոլփի 1921ին կուսակալ նշանակուեցաւ, իտալական տիրապետութիւնը կը տարածուէր ծովեզերեայ գօտէն քիչ անդին: Այդ պահէն կը սկսի բուն գրաւումը: Ամէն բան պէտք էր ծայրէն սկսիլ: Գրեթէ չկային արդիական ճամբաներ, ներքին մասերուն հետ հաղորդակցութիւնները դժուար էին, Կիւրենեան շրջանը բացէ ի բաց ապստամբած էր, իսկ բուն Տրիպոլսէն 60 մղոն դէպի հարաւ ալ, կարելի չէր վստահիլ բնիկներուն:

Տրիպոլսոյ խաղաղութեան վերջին ամրոցները խորտակուեցան 1929ին, բայց անհաշտները Կիւրենիայի մէջ կը դիմադրէին դեռ չորս տարի առաջ, եւ երկիրը խաղաղեցնելու համար հարկ եղաւ կռիւներ մղել չափազանց տաժանելի պայմաններու մէջ: Պէտք էր ջուր եւ պաշար ճարել երկար ճամբաներ կտրելու համար անապատին մէջ, եւ պատժական արշաւախումբերը ատեն ատեն գործեցին ծայրագոյն խստութեամբ: Բայց ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը կազմէր հաղորդակցութեանց խնդիրը. Այն հսկայ զանգուածը որ Լիբիա կը կոչուի քարտէսին վրայ, մեծ մասով անապատ է, եւ իր ծովեզերեայ երկու արգաւանդ շրջանները արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ՝ բաժնուած են Սիրտոսի ծոցով՝ «չորցած» ամայի, ցած, անջրդի տարածութեամբ մը ուր հազիւ ափ մը Արաբներ կը բնակին: Այնպէս որ, մինչեւ վերջերս Տրիպոլիսէն Պէնկազի երթալու միակ միջոցն էր ծովը կամ օդը:

1934ին, որոշուեցաւ գաղթավայրին երկու կէսերը միացնել ճամբայ մը ձգելով Եգիպտոսի սահմանագլուխէն մինչեւ Թունուզի սահմանագլուխը: Ահա այս վիթխարի ձեռնարկը գլուխ հանուած ըլլալով, «Առաջնորդ»ը գնաց անձամբ կատարելու անոր բացումը:

Հին Հռոմայեցիները համբաւ հանած էին իբրեւ ճամբայ շինողներ եւ արդի Իտալիան ժառանգեց աւանդութիւն մը որով չափազանց կը պարծենայ Ֆաշական կառավարութիւնը: Հակառակ տնտեսական դժուարութեանց, ճամբան շինուեցաւ, արժելով 103.000.000 լիր, աւելի քան մէկ միլիոն անգլ. ոսկի: (Երէկ տպագրական վրիպակով մը «աւելի քան մէկ» գրուած էր խմբագրականին մէջ): Սքանչելի ճամբաներ շինուած էին Թունուզի սահմանագլուխէն մինչեւ Տրիպոլիս եւ Միսուրաթա եւ Աճէտապիայէն Տէրնա, երբ այս ծրագիրը մէջտեղ դրուեցաւ, բայց տակաւին կը մնար 813 քիլոմեթրի տարածութիւն մը: Այդ էր որ շինուեցաւ, ճամբուն երկայնութիւնը հասցնելով աւելի քան 1800 քիլոմեթրի:

Զատմական աւերակներ կը գտնուին այս նոր ճամբուն երկայնքը: Պէտք է ըսել թէ Կիւրենիան յունական տիրապետութեան տակ էր, Հռոմէականէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՁԱՐՆԷ ԿԻՑԸ

Անցեալ սեպտեմբերին, Քլէման Վօթէլ (Ժուռնալի երգիծական ամենօրեայ սիւնակին հեղինակը), խօսելով Սպանիոյ դէպքերուն մասին, ծաղր ու ծանակի նշաւակ ըրած էր Մատրիտի պաշտպանները:

Լիպէրթէր թերթին մէջ, փաստաբան մը գրած էր Տիվիէէ, որ միժամանակ պախարակագրեալ նամակով մը կ'ազդարարէր Քլէման Վօթէլի թէ, Սպանիոյ եղբայրներուն մասին իր ծաղրանքը շարունակած պարագային, հրապարակաւ ամէն անգամ պիտի ապտակէր զինք, կից մըն ալ նուէր հակափորին, այսպէս անտանելի դարձնելով իր կեանքը:

Քլէման Վօթէլ դատարան դիմեց, պատճառաբանելով թէ Տիվիէէ կ'ըսպառնայ իրեն:

Թերթ մը կը հարցնէ թէ այդչափ կարեւորութի՞ւն կը ընծայացնէր Վօթէլի հակափորը, որ պաշտպանելու համար՝ հարկ ըլլար դիմել դատարանի,— չենք գիտեր: Մարդիկ կան, որ հիմայ եւ համբաւ կը շահին իրենց մազերով, ուրիշներ՝ իրենց աչքերով, Պօլէրի բանաստեղծութիւնները կարդալու ատեն յորանջող (իր խոստովանութեամբ) Քլէման Վօթէլն ալ՝ իր հակափորով:

Դատը տեղի ունեցաւ վերջերս, փարիզի մէջ:

Տիվիէէի փաստաբանը ոտք դիտել տուաւ, որ անհերքելի էր դատ պահանջել.

— Ի՞նչ, կը կարծես թէ գուարճալի՞ ըլլալու համար դատարանի դիմեցի.

— Հարկ չկար եղերական հանգամանք տալ միջադէպին: Ի՞նչ է պատահեր, ընթերցող մը, իր տպաւորութիւնը յայտնելու ազատութենէն առաջնորդուած, յայտարարեր է թէ Քլէման Վօթէլի բարոյական բարձրութիւնը աւելի մեծ չըլլալով քան իր հակափորը՝ ուզեր է զայն պատժել իր բարոյական բարձրութեան վրայ

Մեծ պատիւ մը չէ, կ'ենթադրեմ,— նոյնիսկ խղճամտութիւն մը դրած է Տիվիէէ իր պատիժին մէջ: Որոշեր է հրապարակաւ կից մը զարնել Քլէման Վօթէլի հակափորին,— կրնաք երեւակայել որ հակափորին զարնուած կիցը երեսն ի վար գետին կը տապալէ հեղինակը: Արդ, Տիվիէէ, ձախատեսելով այդ պարագան, չուզելով որ մեր Վօթէլը կորսնցնէ իր հաւասարակշռութիւնը, խոստացեր է շնորհել ապտակ մըն ալ քթին բերնին: Որպէսզի գետին չիյնայ, շիտակ կենայ, — ի՞նչ հոգածու վերաբերում:

— Պարոն Վօթէլ, կը շարունակէ փաստաբանը, դուք կը յաւակնիք թէ շատ սրամիտ էք. Ի՞նչպէս չկրցաք պատասխանել այս շատ աղուոր ըսպառնալիքին:

Վօթէլի բուշերը կ'ուռին բարկութենէն, բայց չի պատասխաներ:

— Իմ պաշտպանեալս, կը շարունակէ փաստաբանը, չեմ կարծեր որ խորհէր վերջ տալ Վօթէլի կեանքին, գրիչի մը հաւասարութիւնը բաւական է մէկու մը որ հակափորին վրայ Աստուած կը ծիծաղի դատի մը համար իրենց արփւնը տուողներուն վրայ: Իմծի համար տխուր է տեսնել մարդ մը, որ յանկարծ կը սարսափի, կը սմքի, կը կքի՝ յանկալով սպառնալիքը որ կը վերաբերի իր հակափորին,— այսպիսի մէկը վախկոտ մը միայն կրնայ ըլլալ: Շնորհակալութիւն դատարանին, որ տեղիք բնելու առիթ տուաւ ինծի:

×

Ես այս միջադէպին պատմութիւնը ըրի, արձանագրելու համար իմ ցաւս, որ մեր հայ մամուլին մէջ մէկը չի յա՛ւ տակաւին՝ կից մը զարնելու անոնց որ ամէն օր կը ծաղրեն հայ ժողովուրդին սրբութիւնները, կը խաբեն մեր երիտասարդութեան հայրենասէր դիմագիծը, աղճատելով եւ մեծցնելով իրենց հակափորը:

ԱՐԱՋ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ԹՈՒՐՔԵՐԷ՛Ն ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ

Պոլսոյ ոչ - Թուրքերը նորէն իրարանցումի մատնուած են: Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ հրամայուած է որ միայն Թուրքերէն խօսուի հանրային վայրերու մէջ: Կուսակալը հերքեց այս տեղեկութիւնը, բայց կասկածը չէ փարատած.

Այս առթիւ գրած խմբագրականի մը մէջ, Թուրքերէն «Թան» գիտել կու տայ.

— « Սխալ է ճնշումով կեղծաւորութեան մղել անոնք որ Թուրքերէն չեն խօսիր: Ո եւ է Թուրք հայրենակից ինքնաբերաբար պէտք է խօսի երկրին լեզուն: Ինչո՞ւ կեղծաւորութեան մղեն անոնք որ կարեւորութիւն չեն տար Թուրք ազգին իրական վստահութիւն ներշնչելու հարցին: Այսպիսինները թող բացորոշապէս ցոյց տան իրենց հետեւած ուղին: Անհրաժեշտ է իրարմէ զատել սեւ ու ճերմակ ոչխարները: Ճնշումը սխալ ընթացք է: Բայց եւ այնպէս, սեւ ոչխարի գիրքին մէջ պէտք չէ թողուլ ճշմարիտ Թուրքերը: Կան շատ մը Հրեաներ, Յոյներ եւ Հայեր որոնք լրջօրէն Թուրք կը նկատեն իրենք զիրենք, եւ խորապէս կը նեղուին որ իբր Թուրք չեն նկատուիր:

Իւրաքանչիւր տարրի դիրքը տարբեր է լեզուական խնդրին մէջ: Ամէնէն ուշագրաւ կացութիւնը Հրեաներունն է: Աշխարհի վրայ չկայ երկիր մը ուր տեղաւորուած Հրեան անոր լեզուն իբրեւ մայրենի լեզու իւրացուցած չըլլայ: Ցաւ տարօրինակ է, որ այս երեւոյթին միակ բացառութիւնը կը կազմէ Թուրքիան, այն Թուրքիան որ դարերէ ի վեր բարեկամական եւ էֆէնտիի վերաբերում ցոյց տուած է եւ չէ թոյլատրած որ ծայրայեղ արարքներ կատարուին անոնց հանդէպ:

Կան Հրեաներ որոնք կատարեալ Թուրքերէն գիտնալով հանդերձ, հանրային վայրերու մէջ Ֆրանսերէն կը խօսին. Այսպիսինները պէտք չէ զարմանան, երբ իրենց այս ընթացքը իրենց շրջապատին հանդէպ իբրեւ անարգանք նկատուի եւ զանանութիւն պատճառէ:

Գալով Հայերու եւ Յոյներուն, Հայերուն համար կացութիւնը կախում ունի իրենց անհատապէս տալիք այն որոշումէն թէ՝ Թուրք հայրենակցութիւնը լիովին պէ՞տք է իւրացնել թէ ոչ:

Լեզուի համար գրուած արդեւքով մը կեղծաւորութեան դուռ բանալը՝ երբեք իմաստ չունի:

Յունաստանի համար կը փոխուի կացութիւնը. Իսթանպուլի մէջ Յոյներուն եւ Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ Թուրքերուն փոխանակութենէ վերջ կացութիւնը փոխադարձ պարագայ մըն է. Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող նոր սերտ բարեկամութիւնը անգամ մը եւս խորացուցած է այս պարագային իմաստը: Անհրաժեշտ է որ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը բարձր արժէքով կշռենք եւ հեռու մնանք զայն վիրաւորող ծայրայեղ շարժումներէ »:

ԳՈՐԾԱՁՈՒՐԿՆԵՐԸ ցոյց մը պիտի կատարեն ուրբաթ օր, Թիւիլըրիի պարտէզին մէջ, աշխատանք, գործազրկութեան նպաստի յաւելում եւ ծեր աշխատաւորներու հանգստեան թոշակ պահանջելու համար: Դարձեալ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետութեան, նպաստի յաւելում խնդրելով:

ԾՈՎՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

(ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

—•—

Կ՚երթամ այսպէս։ Կոմիտասէն ետք՝ Մախոխեան։

Իրաւ է, Մախոխեան Կոմիտաս չէր։ Վարդապետի հանճարը կը խօսէր մեզի հայ բառով ու հնչիւնով, մինչ նկարիչը կը յայտնաբերէր իր մտածումներն ու ապրումները օտար գոյներու եւ շրջանակներու մէջ։

Եւ սակայն այդ մտածումներն ու ապրումները հայկացի էին, ինչպէս որ Հայ էր Մախոխեան իր ամբողջ ոգեկան կերպարանքով։

Հարիւրաւոր Ֆրանսացի եւ գերման ծովանկարիչներու մէջ — ոմանք, թերեւս, իրմէ աւելի մեծ կամ առնուազն իրեն համազօր — միայն Մախոխեանն էր, որ կրնար այնպէս արտայայտել տարերքին ահեղ ցասումը կամ անզօր զմայլանքը Նորմանտեան ու լիգուրեան, հիւսիսային կամ Պալթիկ ծովափներուն. վասնզի՝ իր կամքէն անկախ՝ իր անգիտակից հոգեկան դրդիւներէն, իր հայ էութենէն կը բխէր կերպաւորելու իր եղանակը։ Ատով էր, որ ան կը տարբերէր ուրիշներէ. եւ հոն էր գաղտնիքը իր երկերու խորհրդաւոր գրաւչութեան այլամերժ օտարներու համար։

Մախոխեան, կ՚ըսեն, ոչ մէկ դպրոցի կը պատկանէր։ Եւ պէ՞տք է որ պատկանէր. ինչո՞ւ պէտք է որ ան լինէր ուրիշ մէկու մը — թող թէ փառապանծ մեծութեան — արբանեակը, երբ ինքը մեծութիւն մըն էր՝ այդ ըմբռնումը սահմանող բոլոր յատկութիւններով օժտուած։ Ինչպէս կեանքի՝ այնպէս եւ արուեստի մէջ ան կ՚երթար իր սեփական ուղիով, առանց կեղծելու եւ սեթեւեթելու, ապաւինած իր պայծառ իմացականութեան, տաղանդին ու ջանասիրութեան։

Զինքը ճանչցայ 1902ին Պերլինի մէջ։ Այդ տարի մենք, հայ ուսանողներս որոշեր էինք հայկական երեկոյթ մը տալ։ Ժողովի առթին, ուր կը մշակուէր հանդէսին ծրագիրը, ներկաներէն մէկը ըսաւ, թէ Պերլին գտնուող հայ նկարիչ մը փափաք յայտնած է իր օժանդակութիւնը բերել մեր ձեռնարկին. թէ ինչպէ՛ս այդ պիտի ճշդուէր յետոյ, երբ սկզբունքով ընդունուած լինէր նկարիչի առաջարկը։ Անշուշտ, ոչ մէկ առարկութիւն եղաւ. ու ինծի պաշտօն տրուեցաւ տեսնուիլ Մախոխեանի հետ— ան էր մեզի աջակցիլ փափաքող նկարիչը— եւ ճշդել մանրամասնութիւնները։

Մեր առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ սրճարանի մը մէջ։ Իր առնականօրէն գեղեցիկ դէմքովը, խոր, արտայայտիչ աչքերովը, ձայնովն ու խօսելու եղանակովը եւ մանաւանդ շարժուձեւի ամօթխածութեան հասնող համեստութեամբ Մախոխեան ուղղակի հմայիչ տպաւորութիւն գործեց վրաս։ Ըսաւ, թէ կրնար պատրաստել մեր յայտագրի կողքին նկարը, ինչպէս նաեւ յարդարել հանդիսասրահը։ Հարցուցի, թէ չունէ՞ր արդեօք հայ կեանքէ կամ բնութենէ քանի մը նկար, որ թերեւս կարելի լինէր օգտագործել յարդարանքի համար։

— Ունիմ քանի մը բան,— պատասխանեց.— եթէ կրնաք՝ վաղը եկէք արհեստանոցս, միասին կ՚ընտրենք։

Յաջորդ առտու իրեն գացի։ Ընդարձակ սենեակ մըն էր, առատ լոյսով, տան մը վերջին յարկը, յատկապէս նկարչական աթըլիէի մը յարմարցուած։ Մէջտեղը վառարան մը դրուած էր, որուն վրայ աման մը մէջ ջուր կ՚եռար։ Շուրջը անխուսափելի «գեղարուեստական» անփութութիւն կը տիրէր.

— Ցուրտ է,— ըսաւ Մախոխեան,— գաւաթ մը սուրճ խմենք եւ դիմենք գործի։

Քանի մը վայրկեան ետքը արդէն կը դիտէինք իր պատկերները։ Նիւթը՝ մեծ մասով Սեւ ծով, իր արտայայտութեանց անվերջ փոփոխականութեամբ։ «Քիչ մը Այվազովսքի՞», խորհեցայ։ Թերեւս։ Ի մասնաւորի նահանջած ալիքին ժամանակը, որ դեռ կը տեսնուի ափի աւազին վրայ։ Բայց բան մը խորապէս կը տարբերէր Մախոխեանը հայ մեծ ծովանկարիչէն։ Որքան ալ արհաւրալից լինի Այվազովսքիի ծովը— առէք, օրինակ, «Իններորդ յորձանքը»,— այնուամենայնիւ անոր վրձինին մէջ կայ մեղմութիւն մը, որ կը փարատէ սարսափին ազդեցութիւնը։ Ու յետոյ, Այվազովսքիի քով ներգործման բոլոր միջոցները ցուցադրուած են, եւ անոնց ետին այլ եւս պարզ կտաւն է միայն։ Այսպէսով, մարդ կը տպաւորուի լոկ անկէ, ինչ որ կը տեսնէ իր աչքին առջեւ, առանց մղուելու անոր խորքին մէջ ուրիշ բան մը փնտռել։

Մինչ Մախոխեան, որքան ալ իր յղացումներուն եւ արտայայտման կերպերուն մէջ իրապաշտ, կը ստիպէ մեզ տարերքի գեղաշուք երեւոյթներու տակ կռահել ներկայութիւնը խորհրդաւոր ու թշնամի զօրութեան մը, որուն յաղթահարումը տրուած չէ մարդուն։ Այդ է պատճառը, որ՝ մինչ մեր տեսողութիւնը կը հրճուի բնութեան մերթ ահեղ, մերթ քնքուշ պատկերներէն, ժայռի բեկոր մը ծովափին կամ հազիւ տեսանելի խութ մը, կամ պատառուածք մը գրոհող ալիքին մէջ, —այդ երեւութապէս «միջանկեալ պարագաներ» կը տագնապեն մեզ։ Եւ հոն է Մախոխեանի արուեստին արժանիքը. վասնզի հոգեկան սարսուռով միայն կատարեալ է գեղագիտական վայելքը։

Գիտէ՞ք ինչ,— ըսի իրեն՝ նկարները դիտելէ ետք,— ես բան մըն ալ պիտի չընտրեմ։

— Ինչո՞ւ,— հարցուց զարմացած,— չհաւնեցա՞ք։

— Ընդհակառակն, անոր համար, որ շատ հաւնեցայ։ Եթէ կարելի կը նկատէք, պիտի խնդրէի, որ այս բոլոր նկարներն ալ մէկ գիշերուան համար մեզի տրամադրէիք. անոնք գեղեցկագոյն զարդը պիտի հանդիսանային մեր սրահին, եւ միեւնոյն ատեն, առանց ջանքերու եւ ծախքերու, մենք կազմակերպած պիտի լինէինք նկարիչ Վարդան Մախոխեանի առաջին ցուցահանդէսը Պերլինի մէջ։

Այսպէս ալ եղաւ. Երեկոյթին, շուրջ քսան նկարներ կը զարդարէին սրահի եւ քովի գտնուող ընդարձակ սենեակի մը պատերը. ու հանդիսականները, ճնշող մեծամասնութեամբ օտարներ — հայ գաղութը այն ատեն հազիւ երեք տասնեակ անդամ կը հաշուէր— առիթ ունէին ճանչնալու հայ նկարիչի գործերը եւ գնահատելու անոր սքանչելի տաղանդը։

Քանի մը տարի ետք Մախոխեան արդէն ծանօթ անձնաւորութիւն էր Գերմանիոյ գեղարուեստական աշխարհին մէջ եւ մշտական մասնակից բոլոր մեծ ցուցահանդէսներուն։ Պերլինի մէջ տեղի ունեցած միջազգային պատկերահանդէսի մը առեն ցուցադրած իր գործերուն համար ան պարգեւատրուած էր «Կարմիր արծիւ» պետական պատուանշանով, եւ իր նկարները տակաւ աւելի գնորդներ կը գտնէին, մուտք գործելով նաեւ թանգարաններու մէջ։

Մախոխեան արուեստագէտ էր իր ամբողջ էութեամբ։ Օր մը՝ երբ զարկի իր աշխատանոցին զանգակը, եւ վարպետը բացաւ դուռը՝ զարմանքով ջութակ մը տեսայ ձեռքը։

— Կը նուագէ՞ք։

— Քիչ մը։

— Պիտի ուզէի ինքս համոզուիլ։

— Հրամեցէք, բայց հազիւ թէ մեծ հաճոյք առնէք։

Սխալած էր. հաճոյքով լսեցի իր նուագը։ Երբ նայեցայ նոթաներուն, տեսայ որ ձեռագիր էին, ու եղանակի տողերուն տակ հայերէն բառեր։

— Ի՞նչ է այս,— հարցուցի։

— Օրօր մը։ Պարապոյ ժամերուս արդիւնք՝ bagatelle մը։ Օր մը բառերը գրեցի, ուրիշ օր մըն ալ՝ եղանակը։ Հիմակ ալ կը նուագարկեմ բարեկամ մը, որ մտիկ ընէ։

Ճոռոմութիւն չէր այդ։ Մախոխեան չափազանց պարզ էր՝ ձեւեր առնելու համար։

Զիջելով խնդրանքիս՝ քանի մը ուրիշ կտոր ալ նուագեց, միշտ իր հեղինակութիւններէն

— Իսկ ո՞վ կ՚երգէ ձեր գրածները։

— Բաւական վարպետ հարցում

Բայց ես պիտի չուզէի երգել ձեր ներկայութեան, ապա թէ ոչ՝ հազիւ թէ անգամ մըն ալ հոս գայիք

«Աղամեան»,— կը զարնէր գլխուս մէջ, երբ կ՚իջնէի սանդուղներէն։ Ան, մեր անբաղդատելի դերասանը նաեւ նկարիչ էր, բանաստեղծ, քննադատ, իսկ նկարիչ Մախոխեան՝ բանաստեղծ, երգահան, երաժիշտ

Եւ ի՜նչ վախճան ունեցան երկուքն ալ. մէկը զոհ գնաց դաժան հիւանդութեան՝ գրեթէ լքուած իւրայիններէն եւ օտարի բարեսիրութեան ապաւինած. Իսկ միւսը, երկար տարիներու ակամայ դեգերումներէ ետք օտար ոստաններու մէջ, փակեց իր աչքերը անհարազատ ափերու վրայ՝ հայրենի արեւէն կարօտը կուրծքին տակ։

(Ցուսաբեր)

Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՊԱՐԲԵՐԱՓՈՓՈԽ ՀՈԳԵՎԻՃԱԿ

(CYCLOTHYMIE)

— o —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դժբախտաբար, սանձը որ սկիզբները կը չափաւորէ իր եռանդը՝ կը մաշի ի վերջոյ եւ ենթական, առանց այլ եւս հակակշռելու ինքզինքը, բոլորովին անիշխան, կը նուիրուի վտանգաւոր եւ շատ սուղ ձեռնարկներու։ Իմ հիւանդներէս մին, իր գերագրգռութեան տագնապին մէջ, վիլլաներ կը գնէր Փարիզէն դուրս, կը ստորագրէր ամէն թուղթ որ կը ներկայացնէին իրեն, շինութիւններ կը ստանձնէր, նորոգութիւններ կը կատարէր առանց որոշ ծրագրի, մղուելով պարբերափոփոխ հոգեվիճակին ախտաւոր դիւրագրգռութենէն։ Բարեբախտաբար իր կինը տեղեկանալով՝ ժամանակին կրցաւ զայն ազատել շահագործողներէն եւ թաղել հիւանդին բոլոր ծրագիրները։

Գերագրգռութեան այդ շրջանին է, որ սովորաբար հանդարտ մարդիկ ցոյց կու տան ցաւալի հակումներ։ Բանականութիւնը որ կ՚առաջնորդէ մեզ, կը թմրի, կ՚իյնայ անկարողութեան մէջ եւ ենթական այլ եւս կը հնազանդի իր բնազդներուն քան բանականութեան։ Այսպէս, մարդոց մօտ, որոնք ծանօթ են իբրեւ հանդարտ եւ չափաւոր, կը տեսնենք անբնական տագնապներ սեռային մոլութեանց, ինչպէս նաեւ գողութեան հակումներ, թունամոլութեան կամ փախստամոլութեան ճգնումներ։

Իմ հիւանդներէս մէկ ուրիշն ալ, իր գերագրգռութեան [illegible] տագնապին մէջ, կը լքէր ընտանեկան օջախը, կը հեռանար առանց հասցէ տալու, շաբաթներով կը կորսուէր գաւառին մէջ, ուր ինքզինք կը յանձնէր ալքոլամոլութեան։ Տագնապը անցնելէ վերջ, վերստին կ՚երեւնար ընտանեկան օջախին սեմին վրայ՝ տխուր ժպիտ մը դէմքին։ Անառակ որդւոյն վերադարձին պէս։ Բարեբախտաբար ախտաբանական պարագաները հազուադէպ են։

Խանդավառութեան, յաղթանակութեան, հասարակ գերագրգռութենէն մինչեւ յիմարական գերագրգռութեան պահերը օրեր կը տեւեն, երբեմն շաբաթներ, նոյն իսկ ամիսներ։

Յետոյ, յանկարծ, առանց նախանշանի, առանց որոշ նշանի, ամէն բան կարգի կը մտնէ, կը սկսի կանոնաւոր կեանքի, խաղաղութեան բնական շրջանը։ Այդ այն շրջանն է, երբ տրամադրութիւնը կը դառնայ բնական, ենթական վերստին կը պատշաճեցնէ ինքզինք կեանքի բնական պայմաններուն։

Այս շրջանն ալ կրնայ տեւել առաւել կամ նուազ երկար։

Սակայն հիւանդութիւնն ալ կը շարունակէ իր ընթացքը։ Օր մը չէ օր մը ճակատագրական ձեւով պիտի գայ վհատութեան շրջանը, ինչպէս ժամացոյցը որ կը հնչէ երջանկութեան կամ դժբախտութեան ժամը։ Ընկճուածութեան շրջանը կը հասնի նոյն յանկարծականութեամբ, ինչպէս գերագրգռութեան շրջանը։ Կեանքը կ՚ընթանայ դանդաղ։ Առանց որ եւ է ընդունելի պատճառի, ենթական կը տխրի։ Ամէն բան սեւ կ՚երեւայ իրեն։ Կեանքը կը դառնայ ծանր բեռ մը։ Կը թերագնահատէ ինքզինքը, իր արժէքը, մինչեւ կը զզուի ինքզինքէ։ Մտաւորական կարողութիւններն ալ դանդաղած են, իմացական ամէն աշխատանք տաժանելի կը դառնայ, յիշողութիւնը, երեւակայութիւնը, դատողութիւնը կը տկարանան։ Մտաւորական արտադրութիւնը գրեթէ ոչինչ է։ Կամքը, ուժը, հակազդեցութիւնը նուազած են։ Գործարանական կեանքն ալ նոյն դանդաղումը կը կրէ։ Սիրտը կը բաբախէ յամր, զարկերակը՝ տկար, ներերակային ճնշումը կը նուազի, շնչառութիւնը կը դառնայ մակերեսային։ Մարսողութիւնը, մարսողական գործարաններու աշխատանքը կը կատարուի շատ դէշ։ Մտաւորական տեսակէտով՝ յոռետեսութիւն, գործնական տեսակէտով՝ թշուառութիւն,— ահա երկու բառով ընկճուածութեան շրջանի նկարագիրը

Այս տարօրինակ հիւանդութիւնը ուրեմն ունի երկու որոշ շրջաններ,— բնական կեանքի շրջան մը, ուղիղ գիծով, առանց ոստումի եւ տրամադրութեան փոփոխութեան, առաւել կամ նուազ երկար, եւ յանկարծ գերագրգռութեան կամ ընկճուածութեան տագնապը կը սկսի առանց որ եւ է պատճառի կամ նախանշանի։

Այս կարճ ուսումնասիրութեան մէջ, կը խօսիմ այնպիսի պարագաներու մասին որոնք կը պատշաճին բնականոն կեանքի, առանց չափազանցութիւն ցոյց տալու գերագրգռութեան մէջ։ Այս թեթեւ ձեւն է, ամէնէն յաճախադէպը, որուն կը հանդիպինք մեր շուրջը, այս ձեւին մասին է որ կը խօսուի սովորաբար։

Բժիշկները քննութեան կը հրաւիրուին ընդհանրապէս այսպիսի թեթեւ ձեւերու համար, որովհետեւ անոնք որ կը հասկնան իրենց վիճակը, դժբախտներ են եւ դարման կը փնտռեն։ Պարբերափոփոխ հոգեվիճակը, ինչպէս ջղային վիճակներու բազմաթիւ տեսակներ, կազմախօսական ծագում ունին։ Սակայն մեզի անծանօթ կը մնան անոր ճակատագրական կշռոյթին թաքուն պատճառները, թէ ինչու այդ տագնապները կը սկսին գրեթէ որոշ պահերու մէջ։ Գիտենք միայն, որ գոյութիւն ունին բնախօսական եւ կենսաբանական փոփոխութիւններ, համապատասխան գերագրգռութեան եւ մելամաղձոտութեան պահերուն, ներծոր գեղձերու բնախօսութեան խանգարումով։

Ուշագրաւ զուգադիպութեան մը մէջ զոր վարպետս եւ բարեկամս, փրոֆ. Լէնիէլ - Լավասթին կատարեց տարի մը առաջ, ներկայացուց «պարբերական հոգեխախտ պարագաներ պատմութեան, գրականութեան եւ արուեստի մէջ»։ Պարբերական հոգեխախտ պարբերափոփոխ հոգեվիճակներու ամէնէն սուր ձեւն է։ Բնականոն պահերէն դուրս, երբ ենթակաները կը գտնուին գետնայարկը, անոնք կ՚իջնեն նկուղ՝ երբ մելամաղձոտ են, կը բարձրանան ձեղնայարկ՝ երբ գերագրգռութեան մէջ են։

Ենթականերուն նկարագիրը կը կրէ ընկճուածութեան եւ գերագրգռութեան այս շրջաններուն ազդեցութիւնը։

Փրոֆ. Լէնիէլ - Լավասթին նկարագրեց Տանթէի ընկճուածութեան պահերը, երբ ան կը հեռանար քաղաքական կեանքէ եւ երեսի վրայ կը ձգէր գործերը, մինչ կը գործէին իր թշնամիները։ Տանթէն պարբերական հոգեխախտ ունէր։

Էտկար Փոյի խմամոլութիւնը եւս արտայայտութիւնն էր պարբերական հոգեխախտի, ինչպէս Քոլըրիճի թունամոլութիւնը

Ամէնէն յատկանշական օրինակն էր Ռոպէրթ Շուման, որ այս հիւանդութեան ենթակայ՝ ունեցաւ մելամաղձոտութեան բազմաթիւ տագնապներ, անձնասպանութեան գաղափարներով ու փորձերով։ Գրականութեան եւ արուեստի մէջ, շատ են պարբերական հոգեխախտի օրինակները։

Գերագրգռութեան կամ խանդավառութեան շրջանին, այս ենթակաները հրաշալի գործեր կ՚արտադրեն, գունեղ, բոցավառ նկարագրութիւններով եւ կծու դիտողութիւններով։ Ընկճուածութեան պահերուն՝ մելամաղձոտութիւն մը կը ծփայ անոնց ուղեղին վրայ։

Պարբերական հոգեխախտին դարմանը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ։ Դարմանը պէտք է սկսիլ մանկութենէ, այն օրէն՝ երբ կը տեսնուի որ առանց որոշ պատճառի յանկարծակի կը փոխուի ենթակային տրամադրութիւնը

Բժիշկին դերը, որչափ ալ ազդեցիկ ըլլայ, պէտք է սկսի շատ կանուխ որպէսզի ուշացած չըլլայ։

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

(Les Annales)

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

— —

«Մաթէն» կը գրէ թէ Վիլլի Մունցէնպէրկ, գերման նախկին համայնավար երեսփոխանը,— որ, արտաքսման, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ կը գործէր իբրեւ գանձապահ Կոմինթէռնի եւ Մոպրի (Միջ. Կարմիր Օգնութեան Կոմիտէ), ինչպէս եւ համայնավարական դաշնի գործունէութեան, ահա կը խզէ իր կապերը Մոսկուայի հետ, եւ ի՜նչ գնով։

Անցեալ տարի աշնան, Մոսկուայի իր վարպետները, կասկածելով իր ընթացքէն, զայն վար գրին Մոսկուայի մէջ։ Ցետոյ, սակայն, անցեալ յունուարին, թոյլ տուին որ արտասահման մեկնի Երեւի, Մունցէնպէրկ փութացուց իր փաթոնները թէ առանց իր ներկայութեան՝ կարելի չէ կառավարել կարեւոր գումարներու յանձնումը։ Միայն թէ արտասահման մեկնելու արտօնութիւն տալէ առաջ իրմէ առին քանի մը ստացագիրներ, ընդմով Մունցէնպէրկ կը հաստատէր թէ արտասահմանի մէջ պահ դրուած գումարները պիտի յանձնէ զինք փոխարինելու համար ներկայացողին։

Մունցէնպէրկ երբ դուրս ելաւ կարմիր դրախտէն, սկսաւ խստիւ քննադատել Ստալինի քաղաքականութիւնը, ըսել թէ այդ քննադատութիւնները պիտի հաղորդուէին Ստալինի ականջը։

Անմիջապէս Մոսկուա կանչուեցաւ, բայց Մունցէնպէրկ մերժեց, ըսելով թէ այլեւս երբեք Մոսկուա պիտի չվերադառնայ։ Այս մերժումը մեծապէս վրդովեց Մոսկուայի մարդիկը, մինչեւ իսկ քաղաքական դիւանին կողմէ Հոլանտացի մը, Կրոլսկին, արտասահման զրկուեցաւ բանակցելու համար խռով կարմիր հրեշտակին հետ։ Մունցէնպէրկ խօսք եւ պայման մտիկ չըրաւ, եւ երբ շատ երկարեցան սպառնալիքները, գերման համայնավար յայտարարեց որ եթէ շատ առաջ երթան, պիտի հրապարակէ իր «գաղտնի գործունէութիւնը Եւրոպայի մէջ»։ Իրար անցան մասնաւորաբար անոնք որ, արժանանալով Մոսկուայի շնորհին, դրամ ստացած էին կոմինթէռն գանձապահէն, իբրեւ վարձատրութիւն արտասահմանի մէջ կատարած իրենց «բարոյական ծառայութեան»։ Անհրաժեշտ էր համաձայնութեան մը գալ, այլապէս կը խախտէր դիրքը բոլոր այն անձերուն, որոնք կանոնաւորաբար դրամ ստացած են Մոսկուայէն, գործելով եւրոպական զանազան երկիրներու մէջ։ Ուստի վերջ գտաւ համաձայնութեամբ մը ստորագրուած՝ Մունցէնպէրկի եւ Կրոլսկիի կողմէ. Ըստ այդ համաձայնութեան, Մունցէնպէրկ պիտի արտասահման մնայ, բայց խոստացաւ որ եւ է բան չհրապարակել եղական իր գործունէութենէն եւ համայնավարներու քաղաքական ա...

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նման համադրական քննադատութիւնը խիստ շահեկան կը լինի մեր զանգուածների համար, իսկ մեր կուսակցական քարոզիչները իրենց ձեռքում կ՚ունենան ճշգուած եւ ստոյգ նիւթեր։

Ստալինեան սահմանադրութեան առաջին գլուխը կրում է Ընկերային կառոյց խորագիրը, որ բաղկացած է 12 յօդուածներից։ Այդ յօդուածներին համադրելով Հ. Յ. Դ. համապատասխան կէտերը, իր եզրակացութեան մասում ընկ. Ռուբէնը ի մէջ այլոց արձանագրում է հետեւեալ ուշագրաւ տողերը։— «Մեր հակառակորդ բոլշեւիկները, եթէ ուշադրութեամբ կարդան վերեւ յիշուած մեր ծրագրի կէտերը, պիտի ակամայ խոստովանեն, որ իրանք եկած են Դաշնակցութեան տեսակէտին՝ ընկերային կազմի 1—12 յօդուածների վերաբերմամբ, քանի որ Դաշնակցութիւնը իր ծրագրով աւելի հին է, քան իրենք։ Եւ Դաշնակցականներն էլ ակամայ պիտի խոստովանեն, որ Ստալինի առաջադրած 1—12 կէտերը իրենց սեփական հիմնական սկզբունքներն են, որոնք 46 տարի է որդեգրուած են իրենց ծրագրի մէջ։ Ապա ուրեմն այդ 1—12 կէտերը չեն կարող հակառակութեան եւ թշնամութեան հիմնական պատճառներ դառնալ»։

Միայն երրորդ յօդուածի մասին կայ տարակարծութիւն, քանի որ այդ յօդուածը թելադրում է շարունակել բանուորական եւ գիւղացիական պատգամաւորների դիկտատուրան, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դէմ է ամէն կարգի դիկտատուրայի սկզբունքին։ Ընկերային կառոյցի յօդուածների յար եւ նման լինելու մասին «Մեր կուսակցութիւնը հպարտ պիտի ըլլայ, որ ունի հիմնական տեսակէտներ, որ չեն հնացած, ընդհակառակն «Նոր» համարուած կուսակցութիւններն են, որ աջ ու ձախ կը տատանին, կը փորձեն եւ ի վերջոյ տարուբերուելով կը յանգին այն ճշմարտութեանց, որոնք մեր կուսակցութիւնը արդէն կէս դար է որոնած եւ գտած է» — ասում է իրաւացիօրէն ընկ. Ռուբէնը։

Ստալինեան սահմանադրութեան երկրորդ գլխի (պետական կազմ) յօդուածների մասին շատ դիտողութիւններ է արել ընկ. Ռուբէն, որովհետեւ նրանք հակասում են մեր կուսակցութեան ծրագրին եւ գաղափարաբանութեան եւ կ՚աշխատեմ կանգ առնել միայն էական կէտերի վրայ, մնացածը թողնելով ուշիմ ընթերցողներին, որոնց անպայման խորհուրդ եմ տալիս ձեռք բերել այս ոսկէ գրքոյկը եւ կարդալ, մէկ էլ կարդալ՝ ճանաչելու համար բոլշեւիկներին եւ Դաշնակցականներին՝ իրենց ծրագիրների հիման վրայ։

Ստալինը սոց. դեմոկրատ մարքսեան հոսանքներին չի հետեւում. նա չի ժխտում ազգային ազգակի գոյութիւնը եւ ազգութիւնը չի համարում յետադիմական - հակայեղափոխական նախապաշարում, սակայն միաժամանակ ազգային քաղաքականութիւնը իբրեւ ուղեգիծ հիմք չի ընդունում՝ թէ ազգային հարցը լուծելու եւ թէ ընկերվարական նպատակները իրագործելու համար, ինչպէս հասկանում է Դաշնակցութիւնը իր ծրագրի 15, 16, 17, 20, 21 էջերում։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտից աղաղակող անարդարութիւն է պարունակում ստալինեան սահմանադրութեան 14րդ յօդուածը, ըստ որում «ազգային բոլոր կարողութիւնները, բոլոր իրաւունքները, բոլոր ազատութիւնները կ՚առնուին հանրապետութիւններէն եւ կը տրուին յօգուտ բաց ձեւի անդոյ՝ Խ. Միութեան», բայց ըստ էութեան յօգուտ Խ. Միութեան մէջ մեծամասնութիւն կազմող Ռուսերի։

Իրաւ է, չէ խլուած «անկախ հանրապետութիւններուց» մի հարստութիւնը՝ լեզուն, բայց ազգութիւն չի նշանակեր միայն մայրենի լեզու. դա մէկն է բազմաթիւ ազգային հարստութիւններից, բայց ոչ ամբողջը եւ էականը։ Ստեղծուած «անկախ հանրապետութիւնները» պարզ «լեզուագիտական հանրապետութիւններ» են։ Այս հիման վրայ ընկ. Ռուբէն ստալինեան ազգային նախագիծը բուրժուական է համարում, որովհետեւ այդ սահմանադրութիւնն որդեգրած է ազգային բոլոր իրաւունքների ոչնչացումը, բացի լեզուից, ճիշդ այնպէս, ինչպէս «մի կապիտալիստ կամ կալուածատէր կը խլէ բոլոր իրաւունքները աշխատաւորին, բացի աշ-նոր կեանքէն»։ Այդ նախագիծը միաժամանակ եւ «իմպերիալիստական է, որովհետեւ ազգերը կը համարուին իրաւազուրկ հօտեր եւ իրաւունքը կը ճանչցուի միայն ուժեղին», իմա Ռուսին ... Նաեւ «հակայեղափոխական է (այդ նախագիծը), որովհետեւ չլուծելով ազգային հարցը եւ ճնշող ու ճնշուող ազգեր ստեղծելով, դրանով իսկ արգելք պիտի հանդիսանայ աշխատաւորութեան համերաշխութեան, որով եւ նրա ներդաշնակ յառաջացման դէպի ընկերվարութիւնը» . .

Սահմանադրութեան (ստալինեան) 15 եւ 16 յօդուածներով «անկախ հանրապետութիւնները» իրաւունք են ստանում տնօրինելու մնացած պետական պաշտօնները եւ ունենալու իրենց սահմանադրութիւնները, սակայն պէտք է անմիջապէս նկատել, որ առանձնապէս մնացած կարեւոր պաշտօններ չկան (բացի գիւղացական մարզից) նմանապէս անկախ հանրապետութիւններ գոյութիւն չունին, որ մշակեն իրենց յատուկ սահմանադրութիւնը, անկախ ստալինեան ընդհանուր Խ. Միութեան սահմանադրութիւնից. այդ կապակցութեամբ իրաւամբ զաւեշտական կատակերգութիւն է համարում ընկ. Ռուբէնը սահմանադրութեան 17րդ կէտը, որ «անկախ հանրապետութիւններին իրաւունք կը տրուի նոյն իսկ բաժանուելու Խ. Միութենէն, մի իրաւունք՝ որ ոչ մի դաշնակցային պետութիւն չունի։ Յօդ. 14ի ժխտաւորութեան կողքին՝ յօդ. 17ի այդ առատաձեռնութիւնը թէ ծիծաղելի է եւ թէ հասկնալի։ Մի պետութիւն իրական անկախ լինելու եւ բաժանուելու կամք ունենալու համար, նախ եւ առաջ նա պիտի գոյութիւն ունենայ, եւ ուժ ու իշխանութիւն։ Յօդ. 14, 15, 16ով եւ յետագայ յօդուածների տրամադրութեամբ անուանական եւ ոչ իրական անկախ պետութիւններ կան, եւ քանի որ անոնք չունին եւ ոչ մի իշխանութիւն եւ ուժ, ապա եւ անոնց «կամովին միանալու եւ կամովին բաժանուելու» յօդուածները անիմաստ կը մնան, եւ նման այն իրաւունքին, որ դագաղի մէջ դրուած դիակին ազատութիւն կը տրուի դագաղէն հեռանալու, որ անիրագործելի է»...

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(2)

... խառանքներէն, արտասահմանի մէջ փոխարէն. Մոսկուա Մունցինովէր կ'արամադրութեան տակ կը դնէ, համաշխարհային յեղափոխութեան յատկացուած փոնտէն, կարեւոր գումար մը, որ 200.000 ֆրանքէն պակաս չէ։

Ինչպէս կը տեսնէք, համաշխարհային ընկեր յեղափոխութիւնը իբրեւ ... ոչ միայն կարմիր ... կը հիւսէ, այլ եւ ... մը ... յուսութիւնը գնելու խայ- ... կասակերպութիւնը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ. — «Յառաջ»ի մէջ յա- ... գրուած է գիւղի մասին. Հա- ... անհատական տարօրինակ ... մէջ կը գործէ Լս. Միութիւ- ... իր վերագարանով, Տիկնանց Միու- թիւնը, իբրեւ օժանդակ Թաղականու- թեան եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր ... 65 անդամուհիներով։

Յառաջի մէջ հրատարակուած ... մը բաւական եղած էր մարտ 7ին գիւղի Մէզօն տիւ Գարթիէի մէջ հա- ... ժամ հարիւր հոգի, Խաչու- հիներն ու իրենց համակիրները, բա- ... պատանեկան հաճելի մթնո- լորտ մը. Ատենապետուհի Տիկին Եփր Վառդանեան կատարելով հաւաքոյ- թին բացումը, աշակերտուհիները եր- ... «Ձայն օրհնի» զաւակն ենք քաջեր ... այս շոյքենաչունչ արտասանու- թիւնները ըրին Ալպէր Զարդարեան, ... Նարէ եւ Օր. Իլլա Վառնաճեան։ Աշակերտները ներկայացուցին նաեւ Փանթէզի մը «Ես ինչ է մասս է»։ Օրուան բանախօսն էր Տիկին Ն. Քիպրիթճեան որ ամփոփ կերպով ներկայացուց հայ կնոջ աշ- խատանքը հանրային կեանքին մէջ եւ ... կապոյտխաչի գոր- ծունէութեան վրայ եւ չէչտեց. — «Հայ կնոջ համար մեծ յանցանք է անտարբեր մնալ հայ հիւանդին, հայ ժամուկին եւ հայ կրթական գործին նկատմամբ։ Մայրեր եւ քոյրեր, բոլո- րանք Կ. Խաչին շուրջ, որուն նպա- տակը բարձր է ու ազնիւ եւ աշխա- տանք անվիճելի»։

Այս գեղեցիկ բանախօսութենէն վերջ անակնկալ մը եղաւ փոքրիկն Լուիզ Թէքնեանի մեներգը՝ «Կարմիր վարդը»։ Կ. Խաչը մարտ 14ին սկսեալ նոթրդամ Քոնսոլասիոնի մէջ բացած է հայերէն եւ հայոց պատմութեան դասընթացք մը, առայժմ շաբաթը երկու օր ... նշանակուած է Տիկ. Թերեզա Միլլատնեան, որ ա- ռաջին օրն իսկ արձանագրած է 16 երկսեռ աշակերտներ, 16—17 տարե- կան։ Սոյն դասընթացքը կանոնաւո- րապէս շարունակելու ու անհրաժեշտ միջոցներ հոգալու համար Կ. Խաչը իր անդամուհիներէն կազմած է յանձ- նախումբ մը՝ Տիկիններ Սիրանոյշ Քի- թապճեան, Մելինէ Զիլէլեան, ... Գաստյուրեան, Նեմզար ... Անժէլ Եղիշէեան եւ Մաքրուհի Խոր- ոփկեան։ Տէր եւ տիկ. Քիթապճեան պատասխատութեան համար տրամա- դրած են իրենց ընդարձակ սենեակ- ներէն մին։

Լրատու

ԿԵԱՆՔԸ ԷՔՍԻ ՄԷՋ

-- ១

ԷՔՍ. Գտասհաբար կ'այցելեմ էքս, թաղաւորանիստ քաղաք մը Մար- սէյլէն 28 քիլ. հեռու։ Այստեղի Թանր- պիէան ալ Քուռ Միրապօն է։ Դատա- րանի հրապարակէն անցած ատեն տե- սայ խումբ մը Հայեր, ինչպէս եւ Մարսէյլի առաջնորդը, որոնք բոլորը մէկ սրճարան մը մտան։ Ցիսունի մօտ մարդիկ որ աթոռներուն վրայ նստած էին, ելան վերնայարկը, ա- ռաջնորդին քարոզը լսելու համար։ Բայց տասնի չափ մարդիկ նստած մը- նացին, դիտողնե՞ր էին թէ պէս թէ կաթոլիկներ, չեմ գիտեր։

Ցետոյ իմացայ որ Թաղ. Խորհուրդ- ոփոփ կազմուելէ էքսի մէջ։ Ժամը երե- քը անցած էր երբ Գարեգին եպիսկ. ողջունելով հասարակութիւնը, գեղե- ցիկ քարոզ մը խօսեցաւ։ Բացատրեց թէ ինչպէս որ անիւ մը իր հետ կը դարձնէ շատ մը ուրիշ անիւներ, ո- րոնք փակերով կապուած են իրարու, հայ պայութիւնն ալ պէտք է իրարու հետ կապուին միութեամբ։ Ապա յոր- դորեց պահել մեր լեզուն օտարու- թեան մէջ. Ամէնէն վերջը խօսք առաւ ներկաներուն, որպէսզի հարցումներ ուղղեն. Քանի մը ողորմելիներ առի- թէն օգտուեցան եւ սկսան ձայն տալ պատէ պատ եւ եկը մնաց անորոշ։

Անցորդ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

—

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

- ១ -

ՎԱԼԱՆՍ, 13 մարտ. — Խարբերդի Համահայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանային կեդրոնական վարչութեան առաջին կոչը մեր շըր- ջանին մէջ իր արդիւնքը տուաւ, մեր Միութեան վրայ աւելցնելով (4) չորս մասնաճիւղեր։ Առանցմէ Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) Խարբերդ-Զար- սանճաքի Միութիւնը իր դանձը չորս հազար ֆրանք, փոխան- ցելով շրջանային վարչութեանս, 26 անդամներով մտաւ Համախումբ Միութեանս ...

Դժբախտաբար դեռ չյրակնացան այն յոյսերը, որ կ'արծարծուէին Բ. ... ժողովին մէջ, մեծ խանդա- վառութեամբ։ Թէեւ Շրջ. Վարչ. թիւնը անկեղծութեամբ փարած է գործին, սակայն առանց մեր հայրե- նակիցներուն օժանդակութեան, պարզ է որ իր աշխատանքները ապար- դիւն կը մնան։

Այդ պատճառով, անգամ մը եւս հրապարակաւ կոչ կ'ընենք մինչեւ այն ատեն ցաւ յայտնելով, որ ոմանք դուրսէն ու ներսէն յաճախ քարեր կը գլորեն, աննման զոհողութիւններով այս դիրքին հասած այս գեղեցիկ Մի- ութիւնը քայքայելու։ Մեր Միութիւ- նը դեռ երկու տարուան կեանք ունի եւ արդէն կը հաշուէ տասը մասնա- ճիւղ 275 անդամներով։

Հայրենակիցներ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ Միութեանս սէմին, կուսակցական եւ քաղաքական որ եւ է հարց անընդունելի է։ Հայրենիք սի- րելը, անոր օգնելը, վերաշինելը տար- բեր բաներ են, պետութիւնն ու կա- ռավարութիւնը տարբեր։ Մէկը միւ- սին հետ շփոթել՝ կը նշանակէ չըմբռ- նել Միութեան ուղղութիւնը. Կեցցէ Համախումբ Միութիւնը, կեցցէ հա- մերաշխութիւնը եւ կեցցէ Նոր Խար- բերդը։

Յ. Գ. — Թղթակցութիւնները ուղ- ղել հետեւեալ հասցէին. — Ն. Թէպոյ- եան, 11 rue Lenoir, Valence, Drôme։

Կեիբ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՒՇԿԻՆԵԱՆ ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆ

— • —

Տակաւին Պուշկին կը տօնեն Հա- յաստանի մէջ,— ուրիշ ի՞նչ հոգ ու- նին

Փետր. 12ին, Երեւանի համալսա- րանին մէջ, փրոֆ. Հ. Գիւլիքեօխ- վեան զեկոյց մը կարդաց Պուշկինի ստեղծագործութեանց մասին ընդհան- րապէս։ Թ. Յովհաննիսեան նոյնպէս զեկոյց մը կարդաց Պուշկինի բանաս- տեղծութիւններուն մասին։ Լ. Բեգ- տաբեկեան խօսեցաւ Պուշկինի արձա- կին մասին։

Երկրորդ նիստի մը մէջ, փրոֆ. Հ. Գիւլիքեօխվեան խօսեցաւ Պուշկինի թատրոնին մասին, փրոֆ. Ս. Յա- կոբեան՝ «Իրապաշտութեան եւ ռո- մանթիզմի պայքարը Պուշկինի գոր- ծերուն մէջ» նիւթին շուրջ, Եասնե- կայա՝ Պուշկինի ստեղծագործու- թեանց ժողովրդականութեան մասին, Ա. Ռսկերչեան «Պուշկինը ռուս քննա- դատութեան մէջ» նիւթի մասին, Յ. Մելիքեան՝ «Պուշկինի գրականան տեսակէտներուն» մասին, փրոֆ. Ա. Տէրտէրեան՝ «Պուշկին եւ հայ գրա- կանութիւնը» նիւթի մասին։

** Երեւանի թանգարանին մէջ տը- ուեցաւ ցուցահանդէս մը՝ ներկայա- ցնելու համար Պուշկինի կեանքը.— ցուցադրուած էին նիւթեր, որոնք կը պատկերացնէին բանաստեղծին ման- կութիւնը, ... , ... — Նը դէպի Երզրում, աքսորութիւնը։ Ցուցադրուած էր նաեւ Պուշկինի գը- րած մէկ ուղերձին բնագիրը (1819ին Օրլովի ուղղուած)։

Հայ արուեստագէտները եւս կը ներ- կայացնէին իրենց գործերը, Պուշկինի նուիրուած.— Սարեանի երկու կը- տաւները «Պուշկինը Գիրիբոյեդովի դիակի մօտ» եւ «Դիվայի լեռնանցքը», Առաքելեանի «Պուշկինը հայ գեղջկու- հիների մէջ», ինչպէս նաեւ Խաչատր- եանի, Սափարեանի, Թարեանի, Ստե- փանեանի գործերը։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Փետր. 12 - 13ի գիշերը, Արագածի օդերեւութաբանական կայանին մէջ զգալի եղաւ երկրաշարժի թեթեւ ցն- ցում մը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Փարիզի ռուս օրաթերթ «Պ. Նովոս- տի» մարտ 13ի եւ 14ի թիւերով ըն- դարձակ յօդուած մը հրատարակած է՝ «Թուրքիա եւ Հայկական հարցը» խորագրով։ Յօդուածին մէջ հեղինա- կը կը խօսի այն բացայայտ դաւերու մասին, որ խորհ. իշխանութիւնները գործեցին Հայաստանի եւ հայ ժողո- վուրդի դէմ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՑԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵՐ

— • —

ԹՈՒՆԱՍ (Թունիս) — Թունասի հայ գաղութը կը բաղկանայ 45 ան- դամներէ, որոնցմէ 18ը այստեղ ծը- նածներ են 1—10 տարեկան հասակի մէջ, 5—6ը 55էն վեր, իսկ մնացեալ- ները՝ երիտասարդներ եւ միջահա- սակներ։

Հայերը առհասարակ կը զբաղին առեւտուրով, եւ բոլորն ալ գէշ - ա- ղէկ զբաղում մը ունին ու ինքնաբաւ են։ Մէկ խօսքով՝ անգործներ չու- նինք։

Տնտեսական տագնապի հետեւանքով մեր գաղութի անդամներէն ոմանք կրեցին նիւթական կորուստներ, չկր- նալով գանձել ապառիկներ, որոնց ընդհանուր գումարը կը հասնի 3 - 4 հազար տոլարի։

Թունասի տնտեսութիւնը ուղղակի կապուած ըլլալով Մ. Նահանգներու տնտեսութեան հետ՝ ամերիկեան ան- տեսական վերելքին հետ Թունասի տնտեսութիւնն ալ բարելաւութեան նը- շաններ ցոյց կուտայ։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Առաջին անգամ ըլլալով իր տեսա- կին մէջ, բանաստեղծ Միրուժան Գար- սամեան երկու տարիէ ի վեր հիմնած է ֆրանսերէն պատկերազարդ ամսա- թերթ մը, Les Nouvelles des Expositions, որ մասնաւորապէս յատկացուած է այս տարուան Փարիզի Միջազգային մեծ ցուցահանդէսին։

Բազմաթիւ մասնագէտ աշխատա- կիցներէ եւ խմբագիրներէ շրջապատ- ուած, եւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ մեծապէս գնահատուած այս կա- րեւոր թերթին խմբագրապետութիւնը յանձնուած է՝ Ալեան Սալոնի հիմնա- դիր եւ փարիզեան թանգարաններու վերատեսուչ, ծանօթ գրագէտ Գ. Ռուժմօնի, իսկ մասնագիտական տեսչութիւնը՝ ճարտարապետ Գ. Հանրի Շազալի։

Թերթին գտած յաջողութենէն քա- ջալերուած Միրուժան Գարսամեան ո- րոշած է ցուցահանդէսէն վերջն ալ շա- րունակել թերթը, անջատօրէն Cahiers Drouot իր միւս գրական - գեղարուես- տական հանդէսէն, որ չորրորդ տա- րին կը թեւակոխէ։ Les Nouvelles des Expositionsի մէջ սկսած է արդէն տեղ տալ Ֆրանսայի եւ Արտասահմանի գե- ղարուեստական շարժումին, սալոնննե- րու եւ գլխաւոր ցուցահանդէսներուն։

Ուշագրաւ պարագայ մըն է հայ գը- րագէտի մը այս յանդուգն ձեռնարկը ֆրանսական գժուարահաճ միջավայ- րին մէջ։

Տարեկան բաժնեգինն է 20 ֆրանք Հասցէ. — Les Nouvelles des Expositions, 30, Rue Drouot, Paris (9), Հեռախօս — Provence 12—43։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ԵՐՐԱ- ՑԵՑԻՈՑ ՄԷՋ (երախայրիք ... նորդ)։ Գրեց՝ Արտաւազդ արք. Ս- ռաջնորդ Հայոց Հալէպի, 1937։

ՄԱՄՈՒԼ

.....

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Սէնթեննի Հորիզոնը կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 մարտ).

— «Հայ մամուլը յաճախ խօսած է մանկական գրականութեան անհրա- ժեշտութեան մասին, հայ իրականու- թեան մէջ։ Խօսած է, բայց դժբախ- տաբար անոր խօսքը դարձած է ձայն բարբառոյ յանապատի։ Հայ հասարա- կութիւնը եւ մասնաւորաբար հայ ծը- նողները, բնաւ չեն հետաքրքրուած նորահաս սերունդին համար հացի չափ անհրաժեշտ այդ գրականութիւ- նով։ Զեն քաջալերած՝ այդ գրակա- նութիւնը վառ պահելու առաջադրու- թեամբ հրապարակ իջած եւ զոհողու- թեանց ենթարկուած հայ մանկա- վարժները, գրողներն ու հրատարա- կիչները։

Մեղաւոր չեն անշուշտ այս վեր- ջինները, երբ իրենց ձեռնարկները ձախողած են։ Ցանցառ, աններելի մեղքը կ'իյնայ ժողովուրդին եւ ա- ռանձնապէս ծնողքներուն վրայ։

Մինչեւ երէկ բաներ մը ունէինք իբրեւ մանկական գրականութիւն։ Մինչ այսօր բան մըն ալ չունինք։ Զորս հրատարակութիւններ եւեւէ ե- տեւ գադրեցան.

Դադրեցաւ Պալըքչի «Մասիս» Հը- րատարակչականի ձեռնարկը, որ կէս միլիոն լէյ դրամագլուխով մը հրա- պարակ իջած էր եւ գործեց մօտա- ւորապէս տարի մը։ Հրատարակեց՝ մանուկներու յատուկ 24 գրքոյկներ եւ կեցաւ կէս ճամբուն վրայ, պատճառով իր դրամագլուխին թերեւս կէսէն ա- ւելին, առանց չօշափելի փոխարինու- թեան մը։

Ամերիկայի մէջ, ամբողջ հինգ տա- րի շարունակաբար լոյս տեսաւ գեղա- տիպ եւ հաճելի բովանդակութիւն ու- նեցող «Արփի» ամսաթերթը. Հինգ տարի, հայ իրականութեան յատուկ բոլոր դառնութիւնները քամելէ վերջ, սակայն, այս պարբերականն ալ չկը- ցաւ տոկալ եւ անցաւ գեղեցկութեան, իբրեւ «կարապի երգ» բացառիկ ու ճոխ թիւ մը հրատարակելէ վերջ, դադրեցուց իր հրատարակութիւնը։

Թէհրան ունէր իր «Նոր Հասկերը» — համով ու հոտով եւ մանուկներու սրտին խօսող երկշաբաթաթերթ մը։ Ժամանակ մը կը տոկանայինք դայն, բայց ամիսներէ ի վեր երեսը տեսած չունինք։ Կը կարծենք, որ ան ալ վերջ տուած է իր գոյութեան, չկարե- նալով հաւասարակշռել իր ծախսերն ու հասոյթները։

Ու վերջապէս, Սոֆիայի մէջ ժա- մանակ մը հրատարակուեցաւ «Մը- գասատ» մանկական պարբերաթեր- թը. Հրատարակուեցաւ սակայն, իր կարգին դադրելու համար, ինչպէս բո- լոր նմանօրինակ հրատարակութիւն- ները։

Եւ այսօր, ամօթով ու կսկիծով կը յայտարարենք, որ 700.000նոց դաղ- թահայ իրականութեան մէջ, մանկա- կան մէկ հատիկ թերթ կամ գիրք չու- նինք։

Աւելորդ է խօսիլ մանկական գրա- կանութեան անհրաժեշտութեան մա- սին. Որովհետեւ ... եւ է բանիմաց մարդ, իր զաւակներու դաստիարա- կութեան նախանձախնդիր ու եւ է ծը- նողք [illegible] չունի ըմբռնելու համար, որ իր մօքին ու սրտին խօսող թերթն ու գիրքը, մա- նուկին ամէնէն լաւ ընկերն է, բոլոր պարագաներու ներքեւ աւելի արժէ- քաւոր եւ աւելի կրթիչ ու հաճելի, քան իրեն տրուած խաղալիկները։

Ցաւը, սակայն, հոն է, որ ծնողք- ները կ'անտեսեն այս ճշմարտութիւնը։ Տարւոյն ընթացքին կամ տօնական պատեհութիւններով հազարներ կը յատկացնեն անոնք իրենց զաւակնե- րուն նուիրելու համար թիթեղէ կամ փայտէ խաղալիկներ, որոնք քանի մը ամսուան կեանքն իսկ չեն ունենար ընդհանրապէս, բայց բնաւ չեն խոր- հիր, որ տարին գոնէ մէկ կամ երկու անգամ, այդ խաղալիկներուն տեղ ա- նոնց նուիրեն մանկական գրքերու հա- ւաքածոյ մը, կամ պարբերաթերթի մը բաժանորդագրութիւնը։

Եթէ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ ծնողքներու հարիւրին մէկը մի- այն այս ուղղութեամբ մտածէր, ման- կական գրականութեան ծաղկման տե- սակէտով հայ իրականութիւնը անա- պատ չէր դառնար։ Մենք կրնայինք ապրեցնել քանի մը մանկական հրա- տարակութիւններ միամամանակ եւ առանց որ եւ է դժուարութեան։

Պէտք է հետեւաբար ամէնէն առաջ արթնցնել ծ[illegible] կացութի- նը. Եթէ հայ մամուլը յաջողի այս ա- ռաջադրութեան մէջ, լաւագոյն ծա- ռայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ՝ ամէն օր հոսող, բայց հազար տեսակ փորձութեանց եւ փորձանքներու ներ- քեւ ամէն օր հատնող նորահաս հայ սերունդին»։

INSTITUT D'HISTOIRE DE L'EMIGRATION POLITIQUE CONTEMPORAINE

Ժամանակակից Քաղաքական Տա- րագրութեան Կաճառը վերջին ամիս- ներու ընթացքին ձեռնարկեց անուա- նելի պաշտօնական անդամներ եւ [illegible] ... կան, քաղաքական, գիտական, գրական եւ [illegible] ... հասատաութիւնը գրուած է պատւոյ կոմիտէի մը հովանաւորութեան տակ։ Կոմիտէին անդամներուն մէջ կը գտնուին Պ. Պ. Անրի Պէրանժէ, Ժ. Նուլէնս, Անտոլ Օնըա, Ֆէրնան Մէրլէն, Կուստավ Կաթըրօ, Լուի Մա- ռէն, Լու. Սուլիէ, Պէրիէյան Նոկարօ, Միրայէլ Հանսօն։ Վարիչ Մարմնին անդամներն են.— Պ. Պ. Մ. Մութէ, ... Փօլ Պուայէ, Քամիյ Պլօք, Լ. Կէրտան, Անտոն Փիլէր, Շարլ Քէնէ։ Նախա- գահն է՝ Պ. Լու. Նավար-Լարպարթիւ, ընդհ. քարտուղար՝ Պ. Մարսէլ Փան։ Տարեկան անդամավճարն է 25 ֆր.։ Դիմել ընդհ. քարտուղարին, 4, Rue Léonce Reynaud, Paris (16)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (726)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

օ

— Որովհետեւ հոգեկան այս վիճա- կիս մէջ ալ դեռ նստած՝ խելքը գլխիս նամակ կը գրես, ան ալ եթէ չեմ սը- խալիր Լոնտոն ուղարկուելիք տեղե- կագիր.

— Ճիշդ որ տեղեկագիրն է, բայց թող տեսնեմ, ի՞նչ է պատահեր, որ պիտի ենթրնամ եղեր գրել։ Զլինի՞ ժամը եղաւ ու աշխարհը կործանելու վրայ է։

— Վահէ, քեզ հետ արդէն խօսիլ չի լինիր, մարդ խօսք չես, երկաթէ մեքե- նայ մըն ես։ Խոկալէս որ դուն ու Լեւոնը իրար արժէք։

— Հա՞, հապա ինչո՞ւ անոր մասին այսքան մտահոգուեր ես, կարծես ա- ռաջին անգամն է, որ ան կռուի մէջ մտած եղած լինի

— Ցօ, եղբայր, լաւ եւ նամակդ շա- րունակէ,— բարկացաւ Գարեգինը, քեզ հետ խօսող չկայ,— ու քովի նս- տողին դառնալով հարցուց.

— Ներսէս, քաղաքէն ի՞նչ լուր կայ այսօր, նորութի՞ւն մը ... բա՞ն մը...

— Այնքան լուրեր կը շրջին բերնէ բերան, որ մարդ չի գիտեր, թէ ո՞ր մէկուն հաւատայ։

— Մէկ հատը բաց տեսնենք։

— Որպէս թէ Ղզլճայի կռուին՝ մեր սպաննուած տղաներէն մէկուն գլխատ- ները երբ Քրտերը կը հանեն, կը տես- նուի որ տղայ չէ, այլ աղջիկ մըն է։ Հիմա խանութէ խանութ կ'անցնի այս պատմութիւնը եւ զարմանալի կերպով Հայերը կ'ուզեն հաւատալ այս նորու- թեան։

— Հետաքրքիր հոգեբանութիւն է, քիչ մըն ալ իրենց ազգային ինքնասի- րութիւնը շոյող։ Ուրիշ նորութի՞ւն։

— Թէ՝ Ալայ բէկը այնքան բազմա- թիւ կորուստներ տալու պատճառով, յուսահատութենէն ինքզինք Արմաւի լիճը նետած է։

— Հա՛, հա՛, այդ զազանը այնքան ալ զգայուն պատուղներէն չէ ... Հա՛, իրաւ, Վահէ, դուն Ալայ բէկի մասին լուր մը ունի՞ս։

Վահէն առանց պատասխանելու ու- սերը թօթուեց.

— Ուրիշ ի՞նչ նորութիւն։

— Որպէս թէ մեր տղաքը երեք հա- րիւր հոգիէ աւելի են եղեր ...

— Այդ արդէն հասկնալի է,— ձեռ- քի երկաթի կտորը խաղցնելով խօսքի խառնուեցաւ տարէց մարդը,— իրենց խայտառակ պարտութիւնը վարագու- րելու համար մերոնց թիւը վեց - եօթը անգամ կը բազմապատկեն։ Թուրքե- րու հին սովորութիւնն է խաբելը.

— Հետաքրքիր է գիտնալ թէ ժողո- վուրդը կռուի լուրը ինչպէ՞ս վեր- ցուց։

Խօսողը Վահէի մօտ նստող երիտա- սարդն էր որ մինչ այդ առանց խօսքի խառնուելու գրպանի տետրակի մը մէջ շատ մանր տառերով ինչ որ բան կը ...

— Անշուշտ հասկնալի է, որ Հայերը ներքնապէս ուրախացեր են, թէեւ վախնալով յայտնապէս չեն ցոյց տար իրենց ուրախութիւնը։ Իսկ Թուրքերը սարսափելի կատղեր են. Հետները խօ- սիլ չի լինիր. Ինչ որ ջարդի մասին կը խօսուի պազարի մէջ։ Առաւօտեան շուկայի խանութներու մէկ մասը յան- կարծ գոցուեր է, բայց վերջէն կուսա- կալը մունետիկ կանչել տալով՝ սաստ- կեր է բոլոր խանութները բանալ։

— Թուրքերու եւ Քիւրտերու սպան- նուածներու թիւի մասին լուր մը կա՞յ։

— Կ'ըսեն որ հարիւր չորս հոգի հե- ծելազօրքը զոհ տուեր է, ինչպէս- երեք ալ Քրտերէն ինկած են...

— Քրտերէն 91,— ընկերոջ սխալը ուղղեց Վահէն՝ առանց գրելը դադ- ցնելու,— քիչ առաջ մեր Թուրք բարե- կամը տոմսակով մը իմացուց։

— Ուրեմն, ամբողջը միասին հա- րիւր ինըսունըչորս հոգի,— եզրակա- ցուց Ներսէսը — դեռ չհաշուած Ալայ բէկը ու յիսունէ աւելի ծանր ու թե- թեւ վիրաւորները։

Ճիշդ է, մերոնք լաւ ծեծեր են, — զգածուած խօսեցաւ տարէց մար- դը,— բայց մեր կորուստներն ալ ան- փոխարինելի են։ Մէկ Նիկոլը հարիւր հատ Քիւրտ կ'արժէր։ Սքանչելի ու- ժեր կորսնցուցինք ... Ափսոս եղան Նիկոլը ... Յակոբը ... Համբօն, Վարժապետը. Հին փորձուած ուժեր վստահելի ընկերներ ...

Սենեակին մէջ ծանր լռութիւն մը տիրեց։ Ամէն մարդ ազդուած էր տարէց մարդու խօսքերէն։ Նոյն իսկ Վահէն գրելը դադրեցուց, գրիչի կո- թը անդրդուելաբար բերանը դրաւ, անո- րոշ, հայեացքը տատանողին նետեց ու արձանացաւ։ Միայն Վահէի մօտ նստող երիտասարդը գլուխը կախած՝ կը շարունակէր աշխատանքը, ծոցա- տետրին մէջ գրելով։ Թուխ մորթով, բարձրահասակ ու նիհար երիտա- սարդ մըն էր ան։ Սեւ - սեւ երկար մազերը խնամքով դէպի ետ էին սան- տրուած, եւ ձուաձեւ դէմքը եղեր- ուած էր խոպոպաւոր սեւ մօրուքով մը։ Խոհուն արտայայտութիւն մը ու- նէր, մանաւանդ խելօք աչքեր։ Այս երիտասարդը այն տիպարներէն էր, որոնք ներքին փոթորիկ մը կրնան ապ- րիլ՝ առանց դէմքի մկան մը շարժե- լու։

Դրան քով նստած երիտասարդները խաղը վերջացնելով երկնցած էին թա- խտի վրայ հանգստանալու համար։ Անոնցմէ միայն մէկը ատեն մըն ալ սպասեց եւ ժամացոյցը նայելէ վերջ, տեղէն բարձրացաւ։ Շարուած հրա- ցաններու մէջէն իր հրացանը ջոկեց, ու սենեակէն դուրս ելաւ։ Քանի մը բոպէ չանցած՝ հրացանաւոր ուրիշ երիտասարդ մը ներս մտաւ, ու ձեռքի հրացանը պատին կրթնցնելով՝ միւս ընկերներուն քով երկնցաւ։

— Գիծա,— խօսքը տարէց մարդուն ուղղելով խօսեցաւ Վահէն,— պահես- տի կարգադրութիւն մը ըրի՞ր ... Ո- րոշած էինք ճեղքուած պատը նորո- գել ...

—Կայծակին հարցուր։ Անոր հա- մար երկու օր առաջ հոն գնաց։

Վահէի քով նստող երիտասարդը երբ իր անունին յիշուիլը լսեց, գրելը դադրեցուց ու գլուխը բարձրացնելով բսաւ.

— Ես ալ այդ մասին կ'ուզէի խօսիլ։ Պատի ճեղքուածքը ծածկուեցաւ, բայց չէնքը հիմնական նորոգութեան մը կարիք ունի ... Կը հասկնա՞ք, չէ՞, արեւելք նայող պատը ... Օր մը գլխ- նուս փորձանք պիտի գայ, եթէ հիմա- կուց ճար մը չմտածենք.

— Բայց, Կայծակ, մենք չենք կը- նար երկու երեք հարիւր ոսկի ծախ- սել՝ խորանը ... Անշուշտ կը հասկ- նաս ... պէտք է կերպով մը եօլա տանիլ ...

.— Եօլա տանիլ բանը հեշտ է, բայց ... Հա՛, ի՞նչ կայ ,— ներս մտնող պահակին խօսքը ուղղեց Կայծակը։

— Այգիի կողմէ ներկու մարդ կու- գան։

— Թերեւս Լեւոնն է,— ուրախացած տեղէն վեր ցատկելով բսաւ Գարեգի- նը։

— Ոչ, չեմ կարծեր, մէկը մեր Գրի- գորն է, միւսը՝ չճանչցայ։

— Լաւ, գնա՛ տեղդ. ով որ է, հի- մա կուգայ,— ու Կայծակը նորէն դարձաւ իր աշխատանքին։

Հազիւ հինգ բոպէ անցած՝ Գրի- գորն ու քրտական տարազով յաղթան- դամ մէկը ներս մտան գունէն։

— Օ՛, բարով եկար, Արմո՛ւշ,— յայտնապէս ուրախացած բացագան- չեց Գիծան։

— Հը՞, Արմուշ, սաղ սալամա՞թ,— հարցուց Վահէն։

— Ի՞նչ նորութիւն, Արմո՛ւշ.

Արմուշը Սեւան գիւղացի Ասորի մըն էր. յեղափոխական վաստակաւոր զինուոր մը, որ տարիներէ ի վեր չորս հինգ քիւրտ ընկերներով Պարսկաս- տան կ'անցնէր, այն տեղէն զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրելու համար։

ՌԱԼԽԱՍ

(Շար.)

առաջ, իսկ յունականէն առաջ ալ՝ փիւնիկեան. Այդ աւերակները կը վկայեն թէ Լիբիա հարուստ էր ժամանակին եւ աւելի շատ ժողովուրդ կը պահէր քան այսօր. Իտալացիները արդէն ջրաբաշխական չինութիւններ կը կատարեն եւ անտառներ կը տնկեն, մեծապէս ընդարձակելով մշակելի հողերը, ինչ որ պիտի նպաստէ նոր գաղթականներու տեղաւորման :

*** Իտալիոյ վարչապետը Պէնիտօյի հասաւ կիրակի օր : Այս առթիւ ալ սարքուած էին հանդիսաւոր ընդունելութիւններ, ողջունելու համար «Առաջնորդ»ը Հողագործներու թափօրը անցաւ առեն, եզ մը խրախճելով մեծ ամբոխին մէջ, ուր կը գտնուէր նաեւ Մուսոլինի : Բաւական իրարանցում տիրեց, բայց որ եւ է դէպք չպատահեցաւ :

«Պէտք եռապատկենք մեր օդային ուժերը»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր նորէն քննեց օդանաւային ուժերու համար պահանջուած նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 8 միլիառ 250 միլիոն ֆրանք: (82.500,000 անգլ. ոսկի): Այս առթիւ օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց.— «Օդանաւային ուժերու ծաւալումը սահմանուած չէ միայն պակասները լրացնելու : Մենք կը ձգտինք եռապատկել մեր օդանաւային ուժերը, միեւնոյն ատեն զանոնք օժտելով ամէնէն արդիական սպառազինութեամբ »:

*** Պատասխանելով աշխատաւորական երեսփոխանի մը հարցումին, Անգլիոյ գանձային նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց թէ հինգ մեծ պետութեանց վերազինման մասաւոր ծախքերը պիտի ըլլան, 1937ի ընթացքին.— Անգլիա՝ 257 միլիառ ֆրանք, Մ. Նահանգներ՝ 202 միլիառ, Ֆրանսա՝ 172 միլիառ, Ճափոն՝ 82 միլիառ, Խ. Միութիւն՝ 260 միլիառ : Խորհրդականը խոստովանեցաւ թէ որոշ տեղեկութիւն չունին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ծախքերու մասին :

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՌՈՒՆԵՐԸ ԿԱՏԱՂՕՐԷՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Սպանիոյ բոլոր ճակատներուն վրայ: Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ կառավարական զօրքը ոչ միայն կասեցուցած է ապստամբներուն գրոհը, այլեւ հակայարձակումի դիմած: Հարաւային ճակատին վրայ ապստամբները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ առողջապահական գործավար Քամինսքի պաշտօնէն արձակուելով, իրեն յաջորդեց Փ. Մէրգեյեւ.— Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Ստալին կը դարմանուի Թիֆլիզէն եկած հնդիկ բժիշկի մը կողմէ, որ դեղեր չինած է զանազան խոտերէ : Կ'րսուի թէ Քալինին եւ ուրիշ գործիչներ ալ կը դարմանուին նոյն եղանակով :

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՀՌՋԱԿԱՒՈՐ ՂՊՏԻ ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ (Գահիրէի մօտ) հաւանեցան վերսկսիլ «աշխատանքը», կրօնական ժողովը որոշ զոհացում տուած ըլլալով: Այդ որոշման համաձայն, նախորդ վանահայրը, Թատրոս, առժամապէս պիտի վերահաստատուի, մինչեւ որ քննուին նեղիայ վանահայրին դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Ինչպէս գրած ենք, վանականները չաբաթներէ ի վեր փակուած էին վանքին մէջ, դուռները գոցելով բոլորին առջեւ, այնպէս որ ոստիկանութիւնը կը սպառնար բռնութեան դիմել :

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐՈՒ վնասները դեռ նոր կը ճշդուին: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, չորս հոգի մեռած, հարիւրաւոր քաղաքացիներ վիրաւորուած են: Փարիզի եւ շրջականներուն մէջ, ուր հովը անսովոր ուժգնութեամբ մը կը փչէր կիրակի օր, տասը հոգի վիրաւորուեցան, զանազան արկածներու հետեւանքով: Ատլանտեանի ափերուն վրայ, փոթորիկին աւերները կը հաշուեն քանի մը միլիոն ֆրանք: Բազմաթիւ տուներ եւ պանդոկներ ծանրապէս վնասուեցան Աէն Նազէրի շրջանին մէջ :

Միւս կողմէ գետերն ալ յորդիլ սկսած են: Ակիննոնի ցած մասերը ողողուած են արդէն: Կրրնոպլի շրջանին մէջ բազմաթիւ գիւղեր հաղորդակցութենէ զրկուած են: Ռօնի հովիտին մէջ ալ կացութիւնը ծանր է :

ՇՈՒԷՏԻ արտաքին նախարարը, Պ. Սանտլէր (Ալէքսանտրէթի հարցին տեղեկաբերը), Լոնտոն գնաց, եւ յետոյ Փարիզ պիտի գայ, խորհրդակցելու համար միջազգային կացութեան մասին: Այս առթիւ նախարարը գոհունակութիւն յայտնեց Անգլիոյ վերազինման համար: « Հզօր Անգլիա մը լաւագոյն ամրացն է աշխարհի խաղաղութեան համար »:

3000 ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ ժողով գումարեցին երկուշաբթի օր, նախաձեռնութեամբ նպարեղէնի կոմիտէին, խորհրդակցելու համար իրենց շահերու պաշտպանութեան մասին: Միջին դասերն են որ կը կազմակերպուին, զանազան ձեւերով :

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԳԱՅԹԵՑԱՒ Մոնփէլիէի մայր եկեղեցիին առջեւ: Պայթիւնը կը լսուէր 5 — 600 մեթր հեռուէն : Ոչ մարդկային կորուստ, ոչ ալ նիւթական վնաս :

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկին Հ. Աէրէնկիւլեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէն, Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան եւ Մարսէյլի չորս քոյր մասնաճիւղերուն, «Յառաջ»ի, «Հայ - Սիրտ»ի, «Ժողովուրդի Ձայն»ի խմբագրութեանց, եւ ամէն անոնց՝ որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով, նամակով եւ թերթով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրասուն զաւկին, Վիգէնին, մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տը Կ Խաչի Աէն Լուի մասնաճիւղը իր տուած երեկոյթ — պարահանդէսին գտած յաջողութեան առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ գինիքը ցուցաբերող մարմիններու, ներկաներու եւ մասնաւորապէս Պ. Ա. Աշճեան ի որ առատաձեռն եղ դեկով կազմակերպութիւնը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Հալաճօրեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ Հինտօյեանը (Այնթապցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի (Միասին Հալէպ գտնուած են Հաքեսա շրջանակի մէջ) Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Haitzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France:
«Արմէն իւան» կը խնդրուի արտատպել:

Le Gérant H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Dom[illegible] PARIS

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը: —

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ	15 ֆր
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 ֆր
ԻՐԳԻԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 ֆր
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 ֆր

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 ֆրանք:
Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք նշանակուած գինը:
Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzérikiantz, 13, Rue de Dominicaines, Marseille.

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻ ԵՐԸ— ՖԷՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Իրենէ՝ իր զաւկին աչքերուն լոյսը ի սպառ մարելով անոր զահը յափշտակելէն հազար սաչափ տարի յետոյ՝ Յունիսի առաւօտ մը, բիւզանդական բոլոր այդ նողկալի տրամներուն թատերավայրին վրայ Այս Սոֆիայէն դէպի Սարայ - Պուրնու — թեւերը տարածող Թուրք կայսրերու պալատը մահուան բոյլներ կ'առքէր... Դանուբի եղերքներուն հրամանատար Ալեմտար Մուսթաֆա փաշա — որ շաբաթէ մը ի վեր կ'ահաբեկէր Պոլիսը եւ որ արդէն գրաւած էր Բարձրագոյն Դուռը եւ բանտարկած՝ եպարքոսը — իր 15,000 ալպանացի զինուորներովը կանգ առած էր պալատին դրան առջեւ՝ սպառնացին.

Անհուոր [illegible] զաւամեծումը մօտալուտ էր եւ պալատէն ներս խառնաշփոթութիւնը՝ աննկարագրելի Մեծ անձկութիւն կանանոցին մէջ .. Գիշերն ի բուն լսուեր էր բանեռու շաբաչալոյ վայրինը՝ Պաղտատ քէօշկի տանիքին վրայէն: Ցուզում եւ անքընութիւն, արդէն ահ եւ նախազգացումներու, աւերի հետքեր դրոշմեր էին «հուրի»ներուն դալկահար դէմքերուն վրայ: Արդէն անագորոյն ճակատագրի մը վճիռն էր կարծես, որ այդ գիւրաբեկ գեղեցկութիւնները մեռնէին ոչ թէ տարիներու արշաւէն տակ՝ այլ հոգեկան մտատանջութիւններու կրծումին ներքեւ: Ահա այսպէս է որ անոնց սարսափահար աչքերը, սրտամորմոք կսկիծի եւ անսահման գթութեան արտայայտութիւնով լեցուն — քանի մը օրէ ի վեր դաղտագողի կ'ուղղուէին դէպի այն խորհրդաւոր նորանչքները, որոնք կը յանգէին Սէլիմի եւ Մահմուտի յարկաբաժիններուն : Երկու իշխաններ, երկուքն ալ արգելափակուած հարէմին մէջ... Մէկը նախկին կայսրը Սէլիմ Գ.ի, գեղեցիկ դէմքերու, երաժշտութեան ու բանաստեղծութեան սիրահար, ինքն ալ բանաստեղծ, զոհ՝ իր եղբօրորդւոյն,— այժմ իր յաջորդը, արիւնարբու Սուլթան Մուսթաֆա Դ.ի, միւսը՝ նոյնինքն Սուլթան Մուսթաֆայի եղբայրը, Մահմուտ, հազիւ քսան տարեկան, ապագայ Սուլթան Մահմուտ Բ. կայսրը

Բայց ահա ծայր կուտայ որոտում մը... Վարը, Ալեմտար կը զոռայ եւ հայհոյանքներ կը տեղացնէ ներքինապետին գլխուն, հրամայելով անոր որ երթայ, չուտ, հարէմէն վար իջեցնէ Սուլթան Սէլիմը՝ որուն բանակը եւ աւազանին վերստին գահ բարձրանալը կը պահանջէին: Վերը, Սուլթան Մուսթաֆա, կատղած այդ սպառնալիքներէն, կը հրամայէ խեղդամահ ընել թէ Սէլիմը եւ թէ Մահմուտը: Ահաւոր զոռում գոչում եւ վայնասուն հարէմին մէջ... եւ ահա Սէլիմի արիւնլուայ դիակը զոր դահիճները պալատական կիներուն ողբուկոծներուն մէջէն անցընելով՝ վար կ'իջեցնեն եւ կը նետեն պալատին ներսի դրան առջեւ, մինչ դահիճներու ուրիշ վոհմակ մը կը խուժէ Մահմուտի յարկաբաժինը. բայց հոն, Մահմուտի սիրական սպասեակները թաղնիքի առաջ մոխիրով կը կուրցնէ յարձակողները՝ որոնց չփոթութենէն օգտուելով, Մահմուտի սպասաւորները կը յաջողին փախցնել զայն արիւնլուայ՝ պալատին տանիքը: Մինչ այս մինչ այն, Ալեմտար պալատին դուռները կոտրել տալով ներս կը խուժէ եւ իր առջեւը Սէլիմի դիակը տեսնելով, կ'իյնայ վրան խեղդային եւ կ'արտասուէ

Նոյն օրը, Մահմուտ՝ կայսր եւ Մուսթաֆա՝ գահընկէց: Շատ չանցնիր Սուլթան Մուսթաֆա, իր կարգին, Մահմուտի հրամանով խեղդամահ կ'ըլլայ պալատի կանանոցին մէջ

Իմ երեք յաճախորդուհիներուս հօր, Սուլթան Մուրատ Ե.ի գահընկէցութիւնը եւ Չրաղանի մէջ ցման — չուրջ 30 տարի — արգելափակուած մնալը արդիւնքը եղան է նմանօրինակ եղեռններու: Ինչպէս ծանօթ է, Ապտիւլ Համիտ իր եղբօր Սուլթան Մուրատի մտքի խանգարում վերագրելով՝ զայն գահընկէց ընել տուաւ : Բայց որտին մէջ երկիւղ կար. Ուր կամ կանուխ նախորդ վիճակին վերադարձի հաւանականութիւնը կը վրդովէր զինքը: Սուլթան Մուրատը ուղղակի բնացնել տալ չէր համարձակեր, որքան պիտի մաղթէր որ անիկա տեւակ մը յեղափոխական շարժումի մէջ, մեռած գտնուէր, եւկամ գէթ՝ այդ տեսակ դաւադրութեան մը մասնակցած ըլլալու պատրուակը հայթայթէր իրեն: Երեւակայած շարժումը պատահել տուաւ: Իրը թէ խումբ մը կուսակցականներ, առաջնորդութեամբ Ալի Սուաւի անուն գործիչի մը, Սուլթան Մուրատը վերստին գահ բարձրացնելու եւ ժողովուրդին համար ազատութիւն ապահովելու հայրենասիրական տենչերէն տարուած՝ Չրաղան կը մտնեն Սուլթան Մուրատի հաւանութեամբ եւ իրենց ծրագիրը գործադրելու կը ձեռնարկեն: Ապտիւլ Համիտ կ'իմանայ դէպքը եւ կը հրամայէ անմիջապէս կարգ ու կանոնը վերահաստատել ոստիկանական միջոցներով. Չարժառիթը, կամ աւելի ճիշդը, շատ հաւանելի է որ շարժումին մասնակցող բազմաթիւ վարձկաններու կարգին, ոստիկաններու կողմէ ամէնէն առաջ սպաննուողներէն մին ալ նոյ ինքն Ալի Սուաւին եղաւ ..

Այդ դէպքէն ի վեր Չրաղան, մերկացած բոլոր իր շքեղութիւններէն, Սուլթան Մուրատի բանտը եղաւ: Գահընկէց թագաւորը երեսուն տարի բարոյական եւ նիւթական զրկանքներու մէջ ապրեցաւ հոն՝ միակ մխիթարութիւն ունենալով իր երեք աղջիկները եւ մանչ զաւակը՝ իշխան Սալահետտին, որոնց կրթութեամբ նուիրուեցաւ մինչեւ իր մահը :

Ահա հարէմի, եղեռնի եւ սարսափի այդ միջավայրին մէջ ծնան եւ մեծցան Ֆէհիմէ, Խատիճէ եւ Ֆաթիմէ սուլթանուհիները :

(Շար.) (2)

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՋԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Պերլինի «երիտասարդ» միութեան հաւաքոյթները տեղի կ'ունենան կանոնաւորաբար ամէն հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8-11, Liezenburger Strasse 48a: ժամը 8—9 ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ 9 – 10 ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (հայերէն եւ գերմաներէն): Դասախօսութեան վարիչ Տիրայր Տրունեան: ժամը 10—11 ընկերական զբաղումներ կամ բացառիկ բանախօսութիւններ Հաւաքոյթներու մասնակցութիւնը բոլորովին ազատ է իւրաքանչիւր Հայու համար: Կեցցէ՛ Հայ ցեղը:

Վարչութիւն Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
18
ՄԱՐՏ
JEUDI
18 MARS
1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3373

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ԿՏՐԱԾ ՃԱՄԲԱՆ

Ցանդուղն փորձ մըն էր որ կատարեցին Ֆրանսայի ձախակողմեան հոսանքները, կազմելով Ժողովրդական Ճակատ :

Ձեռնարկը յառաջ գնաց աստիճանաբար : Նախ՝ հարթուեցան շարք մը թիւրիմացութիւններ. Յետոյ մշակուեցաւ մատչելի ծրագիր մը՝ նուազագոյն պահանջներով : Այս գործակցութիւնը զօրանալով, յանգեցաւ 1936 ապրիլ-մայիսի ընտրութեանց, որոնք ջախջախիչ յաղթանակ մը ապահովեցին Ժողովրդական Ճակատի երեք թեւերուն համար :

Այդ յաղթանակը, իր կարգին, ճամբան հարթեց նախապէս ծրագրուած դահլիճի մը համար : Ու առաւստիկ Ժողովրդական Ճակատն է որ կը կառավարէ այս երկիրը, անցեալ յունիսէն ի վեր :

Նոր իշխանութեան առաջի նորերուն տակուին Լէօն Պլումի դահլիճը չկազմուած, բայց մանաւանդ կազմութենէն վերջը, բացառիկ այլեկոծութեան մը մատնուած էր ամբողջ երկիրը : Գործադուլները առաջնէր կին վարակիչ հանգամանք, եւ փողոցներու մէջ կը պարզուէին տեսարաններ, որոնց նմանը տեսնուած չէր նոյնիսկ այս երկրին մէջ :

Ֆրանսայի աշխատաւոր բազմութիւնները հաստատեցին պայքարի նոր եղանակ մը,— «նստուկ գործադուլ» : Որոշ ապրանքի մը վրայ, աշխատանքը անմիջապէս կը դադրէր, եւ բանուորները, տասնաւոր, հարիւրաւոր կամ հազարաւոր, կը գրաւէին համեստ արհեստանոցը կամ վիթխարի գործարանը : Ոչ ոք իրաւունք ունէր դուրս ելլելու, առանց բանուոր պատճառի մը, եւ յաճախ կիներն ու աղջիկներն ալ հաստատութեան մէջ կը գիշերէին, ուտելիք եւ անկողին առնելով զուրսէն :

Այսպէս շարունակուեցաւ ամիսներով, նոյնիսկ ընկերային օրէնքներու քուէարկութենէն վերջ :

Այս բոլորը գնա թարմ են միտքերու մէջ, եւ անհրաժեշտ չէ ուրիշ մանրամասնութիւններ յիշել :

Հարցը այն է որ, ի վերջոյ նոր եւ յայտ ակօս մը բացուեցաւ այս երկրի ընկերային եւ տնտեսական կեանքին մէջ : Հաստատուեցաւ բարենորոգչական, նոյնիսկ յեղափոխական կարգ ու սարք մը, առանց արիւնահեղութեան կամ անդարմանելի ցնցումներու :

Ժողովրդական Ճակատի դահլիճը կազմուեցաւ 1936 յունիս 4ին, եւ արդէն յունիս 7ին կը կնքուէր «Մաթինեօնի համաձայնութիւնը», գործատիրական պատուիրակութեանց եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան միջեւ, հաստատելով,— 1· Հաւաքական պայմանագիր.— 2· Աշխատավարձքի յաւելում· 3· Բանուորական պատուիրակութիւններ :

Իսկ յունիս 11ին եւ 12ին կը քուէարկուէին երկու հիմնական օրէնքներ,— շաբաթական 40 ժամ աշխատանք եւ տարեկան 15 օր արձակուրդ, վճարովի :

Այնուհետեւ, ընդամէնը մէկ ամսուան մէջ, խորհ. եւս էւ քուէարկուեցան բազմաթիւ նոր օրէնքներ, որոնք սահմանուած էին վերանորոգելու, յեղաշրջելու այս երկրին կեանքը, կարելի եղածին չափ արդարութիւն հաստատելով :

Յեղափոխական չէր կառավարութիւնը, ոչ ալ դահլիճը՝ այս կամ այն կուսակցութեան : Բայց յեղաշրջման քաղաքականութիւն մըն էր որ վարեց, իր ներշնչումն առնելով մանաւանդ պէս ընկերվարական եւ համայնավար հոսանքներէն եւ Աշխատանքի Դաշնակցութենէն : Ուրիշ խօսքով՝ աշխատաւոր դասակարգի ներկայացուցիչներէն :

Ճիշդ է որ դահլիճին մէջ տիրական դեր կը կատարեն արմատականները, ստանձնած ըլլալով ազգ. պաշտպանութեան, արտաքին եւ դատական նախարարութիւնները : Եւ սակայն, դահլիճը բխած ըլլալով ժողովրդական հոսանքներու համախմբումէն մը, վարչապետը հարկադրուած է պահել ներդաշնակութիւնը, եւ պարբերաբար շունչ առնելով հանդերձ, միշտ յառաջ նետուիլ :

Այս ճամբուն վրայ, իր կոնակն ունի ինչպէս իր կուսակցութիւնը, նոյնպէս Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ համայնավարները :

Վերջին երկուքը մերժեցին մասնակցիլ դահլիճին, հակառակ Լէօն Պլումի թախանձագին կոչերուն : Բայց եւ այնպէս, նոյնքան գործօն դեր կը կատարեն, որքան ընկերվարականներն ու արմատականները :

Այսպէս, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որ հազիւ երկու միլիոն կը հաշուէր իր երկու թեւերուն միացումէն առաջ, 1936 յունիսէն ի վեր անպաշտօն նախարարութեան մը դերը կը կատարէ իր հինգ միլիոնի բանակով : Կարելի է ըսել թէ իրականին մէջ ան է բուն կազմակերպիչը աշխատաւորական - արհեստակցական կեանքին : Եւ կառավարութիւնը միշտ անոր խորհուրդին կը դիմէ, անոր աջակցութեան կ'ապաւինի, ծրագիրներու մշակման կամ ծանրագոյն պարագաներու մէջ :

Իսկ համայնավարները, դահլիճէն խուսափելով հանդերձ, կարծես անպաշտօն նախարարութեան մը դերն է որ կը կատարեն — «զանգուածներու նախարարութիւն» : Անոնք յուշարարի, յաճախ ոստիկանի դեր կը կատարեն, բծախնդրութեամբ հետեւելով դահլիճին քաղաքականութեան, մատնանշելով անոր վրիպումները, միշտ յիշեցնելով Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը եւ տրուած խոստումները : Յաճախ անհամ խօսքեր ալ կ'արտասանեն, բայց երբեք չեն կտրեր նուհանջի գիծը, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը :

Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին ինը ամսուան փորձը անգամ մը եւս հաստատեց թէ հրաշքներ կարելի է գործել, ժողովրդապետութեան միջոցաւ, քուէներու զօրութեամբ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԼԻՇԻԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ (Բոլշեւիկ) ԵՒ ՃԵՐՄԱԿՆԵՐԸ (Հ. Իտալ) իրար կը զարնեն ցոյցի մը առթիւ

Հինգ հոգի մեռած, աւելի քան 200 վիրաւորուած

Երեքշաբթի գիշեր արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան չէնչող թաղի մը՝ Քլիշիի մէջ : Երկար ատենէ ի վեր այսպիսի դէպք չէր պատահած Փարիզի մէջ : Հինգ հոգի մեռան եւ 2 — 300 հոգի վիրաւորուեցան այս խռովութեանց հետեւանքով : Վիրաւորներուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն ոստիկաններն ու շրջուն պահակները .

Տակաւին ճշդուած չէ թէ ինչպէս պայթեցաւ դէպքը : Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութիւնը (նախկին Հրեղէն Խաչ), ժողով մը սարքած էր Քլիշիի սինէմային մէջ, ոստիկանութեան արտօնութեամբ : Համայնավարներն ալ իրենց կարգին հակացոյց մը կազմակերպած էին, մասնակցութեամբ 8 — 10 հազար բանուորներու եւ քաղաքացիներու : Ոստիկանութիւնը վախնալով որ համայնավարները կրնան բռնի սինէմա մտնել եւ ցրուել ժողովը, ամուր շղթայ մը կազմած էր քաղաքապետութեան հրապարակին վրայ : Բազմութեան ճնշումը այնքան ծանր էր որ, շրջուն պահակներ ալ օգնութեան հասան Փարիզէն · Գործողութեանց կը հսկէր ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Լանժրոն · Գիշերը ուշ ատեն հասաւ նաեւ ներքին նախարարը, Պ. Տորմուա, ընկերակցութեամբ Լէօն Պլումի դիւանապետին, Պ. Պլումէլի, որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ կուրծքէն : Վարչապետը ինքն ալ կէս գիշերէն վերջ Պոժոնի հիւանդանոցը երթալով, այցելեց վիրաւորներուն :

Յայտնի չէ թէ ո՛վ արձակեց առաջին գնդակը : Երբ խռովութիւնները բռնկան, ցուցարար, ոստիկան, պահակ բոլորը այնպէս իրար խառնուած էին որ Քլիշիի հրապարակը ռազմադաշտի մը վերածուած էր : Ատրճանակներէ զատ, իրարու կը նետուէին շիշեր, սալայատակի քարեր, նստարաններ, երկաթ ձողեր, տախտակի կտորներ, կարասիներ եւ վերջապէս ինչ որ կարելի էր ձեռք անցնել :

Հրեղէն Խաչի ժողովը հազիւ ծանուցուած, համայնավարները աղդանշանը տուած էին հակացոյցի մը : Եւ հարիւրաւոր ցուցարարներ կը հասնէին իրարու ետեւ : Շուտով 7000ի բարձրացաւ ցուցարարներուն թիւը · սակայն ոստիկանութիւնը դժուարութիւն չքաշեց կեցնելու զանոնք, հրապարակին վրայ : Բայց 3000 հոգի եւս խուժեցին սինէմային շրջակայ փողոցներուն մէջ եւ սկսան պաշարել շէնքը : Քլիշիի քաղաքապետութեան համայնավար անդամներէն Պ. Նայլ ճառ մը խօսեցաւ, յորդորելով որ գոհանան խաղաղօրէն ման գալով · Այսպէս ալ պիտի ըլլար, երբ 500 հոգի վերադառնալով, փորձեցին խոյլ ոստիկանական շղթան, ճիշդ սինէմային առջեւ : Ընդհարումը սկսած էր արդէն, առաջին վիրաւորներէն մէկը եղաւ Պ. Նայլ : Շատ չանցած կռիւը ծաւալեցաւ, ատրճանակներ կը պարպուէին պատուհաններէն, մինչեւ անգամ քաղաքապետարանէն, իսկ ամէն տեսակ առարկաներ կը թռչէին օդին մէջ : Բազմութեան մէկ մասը, որ պացած էր ման գալու, վերադարձաւ «Ինթէրնասիոնալ» թնդացնելով եւ ուսերուն վրայ տանելով Քլիշիի համայնավար երեսփոխանը, Պ. Օնէլ : Խռովութիւնները սաստկացած ըլլալով, ցուցարարները իրենց դիմացը գտան շրջուն պահակներ, որոնք հրացան պարպեցին օդին մէջ, իբրեւ ազդարարութիւն : «Մաթէն»ն կը գրէ թէ այդ պահուն ժամ Ժոռէսի պողոտային վրայ գնդակներ արձակուեցան եւ քանի մը շրջուն պահակներ ինկան ·

Կռիւը կատաղօրէն շարունակուեցաւ մօտ մէկ ժամ : Ոստիկանները սուլիչներ արձակելով օգնութիւն խնդրեցին քաղաքէն : Երբ նոր ուժեր հասան, 3000ը կ'անցնէր ոստիկաններուն թիւը : Այդ պահուն ցուցարարները կը կրկնապատկէին յարձակումները, թատրոն մտնելու եւ ժողովը ցրուելու համար : Բոլոր յարձակումները եւ մղուեցան, ծանր կորուստներ պատճառելով երկու կողմերուն ալ : Ահազանգը անդադար կը բանէր, նոր օգնութիւն խնդրելով : Եւ միշտ նոր ուժեր կը հասնէին :

Ժամը 10.30ին, ոստիկանութեան վերատեսուչը, որուն կ'ընկերակցէր ներքին նախարարը, յաջողեցաւ քանի մը խումբերու բաժնել ցուցարարներու բազմութիւնը : Ի վերջոյ դիւրին եղաւ զատ զատ ցրուել այս խումբերէն իւրաքանչիւրը : Ոստիկանները միշտ կը հետապնդէին, որպէսզի խումբերը չվերադառնան : Այս գործողութենէն քիչ առաջ ուրիշ պաշտօնատարներ պարպեր էին սինէման, ոստիկաններու պաշտպանութեան տակ : Թերթերը կը գրեն թէ հազիւ 500 հոգի էին ունկնդիրները, որոնց 150ը անդամ՝ գնդ. տը լա Ռոքի կուսակցութեան : Յետոյ ոստիկանական վերատեսուչը հրամայեց աստիճանաբար հեռացնել ոստիկանները, որպէսզի գրգռութիւնը մեղմանայ

Խռովութեանց ամէնէն կատաղի պահուն, ժամը 10 — 10.30 ինքնաշարժները անդադար կը բանէին, հիւանդանոց փոխադրելով վիրաւորները, որոնց թիւը հարիւրներով կը հաշուէին, ինչպէս ըսինք : Գիշերուան ժամը 1ին հիւանդանոց փոխադրուած ոստիկաններուն եւ շրջուն պահակներուն թիւը կը հասնէր 66ի : Վիրաւոր ոստիկաններու եւ պահակներու թիւը 100ի կը մօտենայ : Պոժոնի հիւանդանոցը փոխադրուեցան 200 քաղաքացի վիրաւորներ, բայց 150ը իրենց տուները ղրկուեցան, նախնական դարմաններ առնելէ վերջ : Ծանր վիրաւորներէն հինգը մեռան ճամբան կամ հիւանդանոցին մէջ : Հարիւրի մօտ ձերբակալութիւններ կատարուեցան :

*** Թերթերը կը գրեն թէ գիշերուան ժամը 11ին դէպքին վայրը հասաւ Պ. Մորիս Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ ողջունուեցաւ սեղմուած բռունցքներով : Ցուցարարները խնդրեցին ճառ մը խօսիլ, բայց Պ. Թորէզ մերժեց, եւ ուրիշ ընկեր մը խօսեցաւ :

*** Գնդ. տը լա Ռոքի կուսակցութիւնը անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պնդելով թէ զաւադրութիւնը վաղուց կազմակերպուած էր եւ թէ գրգռիչ թռուցիկներ բաժնուած էին, որպէսզի թշնամական ցոյց մը կատարուի գնդապետին դէմ : Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ իրենք պարզապէս շարժանկարի ներկայացում մը սարքած էին, առանց քարոզութեան կամ բանախօսութեան, թէ նոյն գիշերը հակառակորդները խանգարեցին, նաեւ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԻՐԹՈՒԹԻՒՆ ...

— 2 —

Հակառակ բոլոր տագնապներուն, մարդիկ տակաւին սիրտ ունին «միս» խաղցնելու :

C'est la vie!

«Միս» այսինչ, «միս» այնինչ : Երկիրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, թաղէ թաղ, գիւղէ գիւղ, արհեստէ արհեստ, հանդէսէ հանդէս,— եւ տեսակ տեսակ փարիզի ցուցահանդէսը :

Կարելի՞ բան է որ ցուցահանդէսն ալ չունենայ իր «միս»ը.— Օրիորդ Ցուցահանդէս :

Արդ, անցեալ շաբաթ օր, Շան գ'էլիզէի թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ ընտրութիւնը՝ Օր. Ցուցահանդէսին ·

Ձեռնած, զատած էին 11 գեղուհիներ, որոնց մէկը պիտի հռչակուէր թագուհի, թէեւ ցուցահանդէսին վարչութիւնը որ եւ է որոշում չէր տուած այդ մասին եւ տէր չեղաւ :

Ձեմ գիտեր թէ ի՛նչ տեսակ մասնագիտութիւններ կը պահանջուին, «զեղուհի» կամ «թագուհի» ընտրելու համար ·

Կարդացած - լսած եմ միայն, թէ այս արհեստին մէջ աշխարհահռչակ հեղինակութիւն մը կը ներկայացնէ Մոռիս տը Վալէֆ :

Չեմ գիտեր գարձեալ, թէ ի՛նչ խաղեր կը սարքուին վարագոյրին ետեւ, քողերու տակ, միջնորդներու միջեւ, եւ ի՛նչ գումարներ կը հոսին ձեռքէ ձեռք :

Բայց, ինչ որ հարցացի այս ընտրութեան առթիւ, կը բաւէ գաղափար կազմելու համար մնացեալին վրայ

Ահա ատոնք են դատաւորները : Ե. բեւի մարմնակազմ բոլոր քննութիւնները, պրպտումները ու չափումները վերջացած ըլլալով, կարգը եկած է «հոգեկան» քննութեան :

— Ի՞նչ կը խորհիք ամուսնութեան եւ ազատ սիրոյ մասին, կը հարցնէ քննիչներէն մէկը, թեկնածուհիներուն :

Ուրիշ մը, աւելի կոպիտ.

— Ձեր մազերուն գոյնը իրակա՞ն է թէ կեղծ :

Եւ հարցումներու տեղատարափ մը, իրարու ետեւէ .

— Ի՞նչ կը խորհիք երիտասարդ աղջիկներու սեռական կրթութեան մասին :

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը սիրային նամակներու մասին (փլիրթ) : Ո՞րը կը նախընտրէք, երիտասարդնե՞րը, թէ սիրահարեալ թէ ծերերը :

— Ինչո՞ւ կ'ուզէք Օր. Ցուցահանդէս ըլլալ :

Մինչ միւս հարցումներուն առթիւ հազիւ մէկ - երկու թեկնածուներ կը համարձակէին պատասխանել, այն ալ շիկնելով, ծամծմելով, թոթովելով, այս հարցումին միաբերան պատասխանած են տասներէկ թեկնածուները ·

— Ֆրանսան արժանաւորապէս ներկայացնելու համար :

— Ի՞նչպէս կարելի է արժանապէս ներկայացնել Ֆրանսան :

Եւ աղջիկները նոր փորձի մը կ'ենթարկուին : Մէկը բանաստեղծութիւն մը կ'արտասանէ, միւսը կը պարէ, երգ մը կ'երգէ, չորրորդ մը զանազան ձեւանմանութիւններ կը կատարէ :

Ու վերջապէս կ'ընտրուի Օր. Ցուցահանդէսը, Ժաքլին Նաֆովլէ :

Ի՞նչ կ'ըսէք, Եւրոպան երիտասարդացա՞ծ է թէ ծերացած :

ՎԱՀԷ

ՄՈՒՍՍՈԼԻՆԻ ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՓՐԻԿԷ ԳՆԱՑ

Ֆաշական Իտալիան արտակարգ ճիգեր թափած է Լիբիոյ վրայ, որ սակայն չի համնիր Թունուզի, Ալժերիոյ եւ Մարոքի հարստութեան : Իր հողագործական հնարաւորութիւններն ալ սահմանափակուած են : Գրեթէ 25 տարի վերջը, հակառակ Իտալիոյ խնամքին, Լիբիա հաստատուած իտալացի գաղթականներու թիւը քանի մը տասնեակ հազարը չանցնիր : Հաւասարակշռութիւն չկայ, նաեւ, ծախքերուն եւ եկամուտին միջեւ : Իտալիա ամէն տարի 300 միլիոն լիր կը ծախսէ Լիբիոյ վրայ :

Հակառակ այս բոլոր անպատեհութեանց, Ֆաշական կառավարութիւնը որոշած է այս գաղթավայրը համարել մայր երկրին շարունակութիւնը դէպի Ափրիկէ, դայն տեղաւորել ազգային կեանքին մէջ : Այս տեսակէտէն մեծ նշանակութիւն ունի Մուսոլինիի այցելութիւնը, որ կը ձգտի Լիբիոյ ներշնչել ոչ միայն իտալական, այլեւ կայսերական գիտակցութիւն մը Ամէն անգ, արձանագրութեանց, յայտարարութեանց, ճառերու մէջ միշտ «կայսրութիւն» բառն է որ կը յեղյեղուի : Դեռ անցեալ օր, Պէնկազիի մէջ խօսած ճառին առթիւ, «Առաջնորդ»ը Իտալիոյ երախտագիտութիւնը յայտնեց Լիբիոյ զօրամասերուն որ մասնակցած էր «կայսրութեան յաղթական պատերազմին» ։ Մէկ խօսքով, Լիբիա այսուհետեւ սահմանուած է դառնալու ոչ միայն գաղթային աղդակ մը, այլեւ առաջնակարգ դեր մը կատարելու՝ իտալական կայսրութեան ճակատագրին մէջ : Եթովպիոյ պատերազմը, Սուէզի ջրանցքը փակելու սպառնալիքը, պատժական տնօրինութիւնները, կարճ խօսքով՝ անցեալ տարուան բոլոր միջազգային դէպքերը Իտալիոյ աչքին աւելի բարձրացուցին իր ափրիկեան գաղթավայրերուն արժէքը, մանաւանդ որ անոնք ինկած են Եգիպտոսի եւ Թունուզի միջեւ : Իտալիոյ զինուորական շրջանակներուն տեսակէտով, Ափրիկէի քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ, հիւսիսային Ափրիկէի եւ Արեւելեան Ափրիկէի իտալական երկու գաղթավայրերը, Լիբիա եւ Եթովպիա թէեւ նիւթապէս բաժնուած, կը կազմեն կատարեալ ամբողջութիւն մը՝ կայսերական պաշտպանութեան ճակատին վրայ : Երբ Իտալիա Սուէզի ջրանցքին փակման սպառնալիքին առջեւ գտնուեցաւ, Լիբիոյ մէջ, Եգիպտոսի սահմանին վրայ համախմբեց իր զօրքը, Թոպրուքի առջեւ կեդրոնացուց իր նաւատորմին մէկ մասը եւ օդանաւային մեծ կայաններ շինեց : Ուրեմն Լիբիան վճռական դեր մը կատարեց միջազգային տագնապի մը ատեն, եղաւ ապանդակը՝ Եթովպիոյ նուաճման համար : Դարձեալ ռազմագիտական կարեւոր խարիսխ մը՝ մեծ չափով ապահովելու համար Իտալիոյ հաղորդակցութեանց ազատութիւնը՝ Միջերկրականէն Կարմիր ծով : Ահա թէ ինչու այսօր այնքան մեծ կ'երեւայ Հռոմի աչքին : Եւ Մուսոլինիի այցելութիւնը սահմանուած է նուիրագործելու Լիբիոյ նոր դերը՝ կայսրութեան պաշտպանութեան համար :

Օսթին Չէմպըլէն քաղնգ մեռաւ

Երեքշաբթի օր, ներքաղնէն գրադարան իջած ատեն, յանկարծամահ եղաւ, Պ. Օսթին Չէմպըլէն, երբեմն արտաքին նախարար Մեծն Բրիտանիոյ, 74 տարեկան էր : Երեք օր առաջ տկարացած, բայց յետոյ ապաքինած էր, նոյնիսկ երեաք. ժողով երթալով :

Չէմպըլէնները տիրական դեր կատարած են Անգլիոյ քաղաքական կեանքին մէջ, իբրեւ թունդ պահպանողականներ եւ վարպետ քաղաքագէտներ : Հանգուցեալը տիպար ներկայացուցիչն էր բրիտանական աշխարհակալութեան, ինչպէս իր հայրը, Ճօզէֆ, որ պօէրական պատերազմը սարքեց, Թրանսվալի գրաւման համար : Վարած է նախարարական բազմաթիւ պաշտօններ : Պատերազմի շրջանին, անպաշտօն նախարար էր Լօյտ Ճորճի դահլիճին մէջ : 1924ին, եղաւ Լոքառնոյի դաշինքին հեղինակներէն մէկը, իբրեւ արտաքին նախարար Պոլտուինի դահլիճին մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԻՐՔԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈ՞ՒՄ ԹԷ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Թիթուլէսքուն, գոնէ առ այժմ, անհետացաւ հրապարակէն, ու Բիւշտի Արաս մնաց քաղաքական կեանքի միակ ու տեւական «ճամբորդ»ը, ինչպէս կ՚ըսեն.

Ջկայ պետական մարդ մը, որ անոր չափ ճամբորդէ: Ենկիւրիի այս արտաքին ռուրհանդակը ամէն տեղ է: Անուանապէս արտաքին նախարար, բայց իրականին մէջ, յարատեւ բանակցող է: Ասիկա չի ժխտեր, անշուշտ, իր հանդամանքը: Ցուցէ կը չէզոք դայն, քանի որ ինչպէս կ՚երեւայ, Ենկիւրի իր դեսպաններէն ոչ մէկը կ՚օգտագործէ այնպէս ինչպէս կ՚օգտագործեն ուրիշներ: Փարիզ, Ժընեւ, Հռոմ, Պելկրատ, Սոֆիա, Թէհրան, Աթէնք, Պուքրէշ,— բոլոր շփումներուն ու բանակցութիւններուն մէջ կը տեսնէք միայն Բ. Արասը: Այնքան՝ որ Թուրքիոյ մայրաքաղաքը իրեն կը ծառայէ աւելի շատ իբրեւ այցելարան ու սփիւռքեկուցումի վայր, քան քաղաքականութեան վարիչի վայր մը:

Ի՞նչի հետեւանք է այս:

Նախ, անշուշտ, այն ծանօթութեանց գորս Բ. Արաս ձեռք ձգեց վերջին տասնամեակի ընթացքին մանաւորապէս Եւրոպայ՝ իր երկարատեւ պաշտօնավարութեան, որուն ընթացքին միշտ անձնապէս վարեց բանակցութիւնները եւ յաջողցուց ձեռնարկներ, եւ հետեւաբար, անձնապէս պէտք է հետեւի անոնց: Եւ, երրորդ, Թուրքիոյ ընդհ. քաղաքականութեան:

Անդրադարձա՞ք Բ. Արասի անվերջ երթեւեկներուն՝ այս վերջին պարագան ուշադրութեան յանձնելու համար:

Ընթերցողը նկատեց, թերեւս որ մենք անհատական արժանիք մը չվերապահեցինք Բ. Արասի՝ վէնիզէլոսը քանի մը տարուան մէջ չինեց իր մեծ դիւանագէտի համբաւը: Նոյնը՝ Թիթուլէսքուն: Բ. Արաս առեն առեն եթէ արժանացաւ փաղաքշանքի, ատիկա կը պարտի իր երկրին հանդէպ անուցուած միտումներու եւ յոյսերու: Քաղաքական շրջանակը դայն մինչեւ այսօր կը նկատէ հարապատ թուխակ մը, որ գիտէ անխոնջ ու հաւատարմօրէն — մասամբ եւ ճկունութեամբ— կրկնել ինչ որ Ենկիւրին կը թելադրէ:

Անդրադառնալով, սակայն, մեր նիւթին, կրկնենք, որ Բ. Արասի այս տեւական պտոյտները պէտք է նկատել արտամղիչը այն ճիւղաւորուած քաղաքականութեան, զոր Ենկիւրի կը վարէ:

Ու քանի որ վերը յիշեցինք իր այցելութեան վայրերը, դիւրութեամբ գծենք նաեւ շրջանակը այդ քաղաքականութեան.

Տարտանէլէն մինչեւ Ադրիական, Միջին Եւրոպա՝ որուն ատուերին տակ կ՚իյնան Պալքանները, Իրանէն՝ կոր ու յայն գիծով մը՝ մինչեւ Պաղտատ Ալեքսանտրէթը արդէն կ՚ընդարձակէ միջերկրականեան շերտը:

Արդ, տեղին է հարցնել,— Թուրքիա ի՞նչ կը փնտռէ այդ լայն շրջագիծին մէջ.

Երկիր մը՝ իր քաղաքականութիւնը կը հիմնէ երեք գլխաւոր տուեալներու վրայ.

Ա) Տնտեսական շահեր,

Բ) Նուաճողական նկատումներ:

Գ) Պաշտպանողական նկատումներ:

Ծանրանալ առաջինի մասին՝ աւելորդ է, երբ խօսքը Թուրքիոյ շուրջ կը դառնայ.

Թուրքիա իր երկրագործական արտադրութիւնները շուկայ հանելու համար երբեք պէտք չունի ուխտեր եւ գինակցութիւններ կնքելու: Իր բերքերուն որակն ու գինը կը ճշդեն այդ գետնի վրայ ունեցած իր յաջողութիւնը:

Քաղաքական կապը անշուշտ դեր կը խաղայ հոդ: Մանաւանդ ներկայիս, երբ տնտեսութիւնը հիմքն է դարձած քաղաքականութեան, պետութիւնները հիմա իրար կ՚որսան տնտեսութեամբ: Մանաւորապէս Գերմանիան իր քաղաքական նուաճումները կ՚ընէ տնտեսական նուաճումներով:

Բայց, պարագան այդպէս չէ Թուրքիոյ համար: Ենկիւրի իր յարաբերութիւններուն խարիսխ կը ծառայեցնէ քաղաքական նպատակներ: Պալքանեան ուխտին թեւատարած պաշտպանն է, որովհետեւ շուղեր որ գոյավիճակը փոփոխուի այդ հողամասին վրայ: Անգլիոյ հետ միջերկրականեան համաձայնութիւնը կնքեց իտալական վրտանգէն թելադրուած: Իրաք, Իրան, Աֆղանիստան, Թուրքիա օղակը կ՚ուզէ ստեղծել՝ կապելով անոր քաղաքական ձգտումներ:

Արդ,— Թուրքիա իր այս քաղաքական աշխոյժ գործունէութեան մէջ պաշտպանողակա՞ն է, թէ յարձակողական:

Դժուար չէ այս հարցումին պատասխանը գտնել, թէեւ, կարելի ալ չէ առանցմէ միայն մէկուն բացատրել Ենկիւրիի քաղաքականութիւնը

Ամէնէն կարեւորը այն է, որ Թուրքիա անկարող կը զգայ ինքզինքը իր սահմաններու մէջ ամփոփուելու: Ան ճապոնադրական պատերազմէն դուրս եկաւ հաշիւները մաքրած բոլորին հետ: Իր գլխաւոր սկզբունքը եղաւ խաղաղութիւնը,— երկրէն ներս ու երկրէն դուրս:

Ենկիւրի չկրցաւ մնալ այդ բանաձեւին հաւատարիմ:

Աւելին,— ան, քաղաքականօրէն, չկրցաւ մնալ նաեւ իր սահմաններուն գրացի երկիրներու միջեւ:

Մտաբերեցէք պահ մը այն լայն շրջագիծը զոր գծեցինք վերը: Ընդարձակ թէեւ հողամասով բայց անհամեմատօրէն փոքր իր պետական տարողութեամբ, Թուրքիա իր այդ տարողութենէն վեր յանձնառութեանց արուած է ինքզինքը, նամովին ու հարկադրաբար:

Կամովին՝ ասիական ճակտին վրայ:

Կովկասը, օրինակ, որ իր թաքուն կամ բացայայտ գործունէութեան թատրն է եւ որու մասին յաւակնութիւններ անուցանելէ չէ դադրած, անմիջական հարկադրանք մը չէ իրեն համար:

Բայց, Ենկիւրի իր աչքը երբեք չի հեռացներ անկէ: «Պրոմեթէ», կովկասեան ազգերու յարաբերութիւններ, «Հիւսիս թէ հարաւ», իտալական կամ ճափոնական նկատումներ՝ այդ հողամասի մասին, Իրանի ու Աֆղանիստանի հետ յարաբերութիւններ,— այդ բոլորին մէջ Թուրքիան կայ գործօն կերպով:

Պալքաններու եւ Միջերկրականի մէջ ուրիշ է իր շահագրգռութեան կամ աշխոյժ գործունէութեան չարժառիթը:

Հոն՝ անմիջական ժառանգութիւններ կան: Կարեւոր չէ այդ թէ որմէ է այդ վտանգը: Կարեւորը այն է, որ այդ երկու ճակատներու վրայ յարատեւ ցանկութիւններ ու ձգտումներ կան:

Խական չէ նաեւ թէ ուղղակի Թուրքիո՞յ դէմ են անոնք: Էականը այն է, որ Թուրքիոյ դիրքը կը մղէ զինքը մասնակից ըլլալու այդ բոլոր լուռ կամ խօսուն բախումներուն: Այսօր Անգլիոյ հետ՝ ընդդէմ չորրորդի մը: Արեւելեան ճակատին վրայ՝ Ռուսիոյ քով՝ զինակցաբար: Վաղը՝ ճափոն եւ գերման համագործակցութեան մը պարագային՝ հակադիր ճակատին հետ:

Այս բոլորին վրայ աւելցնենք իր աշխարհագրական դիրքը: Քաղաքական մեծ ալիքները որ իրար կը խաչաձեւեն այդ դիրքին վրայով:

Ռուսիան՝ դէպի Միջերկրական: Իտալիան դէպի Կովկաս Գերմանիա՝ իր նախապատերազմեան ձգտումներուն ետեւէն: Անգլիան իր կայսերական հաղորդակցութեանց գծերու մէջ եւ խողերով՝ Միջերկրականի, Միջագետքի, Կովկասի եւ Ուրալեան բարձունքներէն մինչեւ Հնդկաստան, ընդգրկելով Իրանը, Աֆղանիստանը, Իրաքը եւ Թիպէթը:

Եւ, այս բոլորի իբրեւ հետեւանք, շփումները, անհաւասարի, Թուրքիոյ հետ:

Պոստած յօնքերով Մուսոլինին կամ ժպտուն Չիանօ: Ռուսիան՝ ռուսերուն վերեւ: Անգլիան՝ կէսիր մէկ եւ ունելին՝ միւս ձեռքը: Գերմանիան ուղղանք նետելու փորձերուն ետեւէն:

Միւս կողմէ, այն բացարձակ ճշմարտութիւնը թէ Վլատիվոսթոքէն Ռիկա, Փրակայէն Պեսարապիա, եւ Միջերկրականի արեւելեան ափերուն վրայ բաներ մը պէտք է փոխուին: Ու Թուրքիան այս բաւիղին մէջ:

Ջեռքի վրայ է,— անշուշտ: Նոյն իսկ նոր Բրիտանիայէն փարպըշ ուած: Ասիկա չափանիշ մը չէ սակայն իր ապահովութեան համար: Ընդհակառակն՝ փաստ մը որ եթէ ոչ Թուրքիան իր քաղաքականութիւնը գոնէ սակարկութեան նիւթ է: Թէ՝ դէպքերը, որոնց կը նախատեսուին՝ եթէ ոչ իր մասին, իր շուրջ տեղի պիտի ունենան: Թէ Ենկիւրի ստիպուած է իրմէ դուրս բայց իր վրայով իրարու երկարող այդ սուրերուն կամ ալաքներուն միջեւ դիք մը ճշդելու,— այսօր այսպէս, վաղը այնպէս,— բայց ճակատագրական պահուն կամայ ակամայ մտնելու յորձանքին մէջ կամ քշուելու հակառակ իր ընդդիմութեան

Կացութիւն մը, ուրեմն, որ երբեք նախընտրելի չէ: Երկրի մը համար մանաւանդ, որ ոչ միայն իր տարողութենէն վեր քաղաքականութեան մը անձնատուր է եղած, այլ եւ, չմոռնանք, իր տարողութենէն վեր սահմաններ պահելու ստիպուած է, իր տարողութենէն շատ վեր եւ իր ընդարձակ քաղաքականութեան համապատասխան ուժեր սպառելու յանուն իր պաշտպանողական կամ նուաճողական ձգտումներուն:

Բ. Արասի կեցցի երթեւեկը Ենկիւրիի այս անբաղձալի խոովքին արդիւնքն է, ահա, զոր, երեւոյթէն դատելով,— եւ հետեւաբար, սխալ գնահատումով մը— Թուրքիոյ քաղաքական բարձր դիրքին կը վերագրեն շատեր ..

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿ ՀՐԱՆԴ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

— o —

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, վերջերս Ֆիլատէլֆիայի մէջ (Մ. Նահանգներ) մեռաւ երէցագոյն հայրենասէր մը, Հայկ Հրանդ Բագրատունի: Թաղումը կատարուեցաւ փետր. 20ին, մեծ շուքով: Այս առթիւ ծաղկեպսակ մը ղրկած էր նաեւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն, որուն անունով անգլիերէն դամբանական մըն ալ խօսեցաւ ընկ. Արամ Տէր Մանուէլեան:

Ֆիլատէլֆիոյ կոմիտէն ղրկած էր թարմ ծաղիկներէ հիւսուած եռագոյն մը:

Հայրենիքի աշխատակիցներէն Լ. Ներսէսեան մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ հանգուցեալին կեանքն ու գործը.—

Ո՞վ էր Հայկ Հրանդ Բագրատունին, այն մարդը որ իր խոնարհ ծագումէն կեանքի տաժանքներով, նեղութիւններով ու զրկանքներով բարձրացաւ դէպի յաջողութիւն, երջանկութեան եւ ճոխութեան մէջ, ստեղծեց ցանկալի եւ նախանձելի դիրք եւրոպական բոյն, դարձաւ միջազգային համբաւի տէր եւ եղաւ համակ վոհողութիւն:

Ան ծնած է Տրապիզոնի մէջ եւ եղբայրն է յաւէտ ողբացեալ մեր ընկերոջ, Բիւզանդ Բագրատունիին, որ բաժնուեցաւ մեզմէ 1919 թուականին:

Իր նախնական ուսումը առած է իր ծննդավայրին, Տրապիզոնի մէջ, Հայ Ազգ. վարժարանը, որ հաստատուած էր իր իսկ եղբօր, ողբացեալ Բիւզանդ Բագրատունիի կողմէ, օրրանը ըլլալու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այդ քաղաքին մէջ:

14 տարեկանին ան յաջողօրէն կ՚աւարտէ այդ ազգ. վարժարանը եւ կը մեկնի Վենետիկ, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը, հոն ձեռք բերելու համար բարձրագոյն կրթութիւն եւ ուսման պաշար՝ դառնալու համար Երկիր՝ իր իսկ ժողովուրդին ծոցը, տարածելու այն արքայական հուրը, որ իր հոգիին մէջ բռնկած էր կրթարանի սեղաններուն վրայ, իր եղբօր շուն-չին տակ

Դժբախտաբար, վեց ամիս միայն կրնայ մնալ Մուրատ Ռափայէլեան մթնոլորտին մէջ, զրուած սեղմումներու պատճառով եւ հակառակ իր ցոյց տուած ուշիմութեան եւ մտացիութեան եւ գրաւած համակրութեան ճամբու կը դրուի, տեղ բանալու դասանանքով կաթոլիկ աշակերտներու:

Ցաւարեկ եւ իր մատղաշ երազին մէջ ջախջախուած, ան կը վերադառնայ Կ. Պոլիս, այս անգամ օրապահիկ մը ճարելու մտահոգութիւնով:

Հոս կը կրէ իր կեանքի առաջին փորձութիւնները, զրկանք ու տառապանք: Օրերով, գուխը հոս ու հոն կը զարնէ, ի խնդիր ապրուստի: Վերջ ի վերջոյ կը յաջողի, այն ալ հայրենակցական կապի շնորհիւ, գործ մը ճարել «Մարգարեան» ապարանին մէջ

Այս գործը ճակատագրական է իր համար, որովհետեւ հոս է որ կը սորվի գրաշարութիւն եւ այդ գրաշարութիւնն է որ տառապանքներու եւ զեղծումներու ոլորտներուն մէջէն զինքը կը բարձրացնէ դէպի տպագրական ձեռնարկութեան եւ բանալին կ՚ըլլայ իր ապագայ նուաճումներուն:

Հայկ Հրանդ Բագրատունին հազիւ տարի ու կէս Կ. Պոլիս կը մնայ: Վստահ որ նոր սորված արհեստով կրնայ օգտակար ըլլալ իրեն, երկրին ու ժողովուրդին, կը վերադառնայ Տրապիզոն:

Հոս, դաշտ մը չի կրնար ստեղծել իր գործին համար. միակ գործը՝ հոտեւեալը կ՚ըլլայ. ինքը կը շարէ ու հրատարակէ Կիլիստանը, որ պարսկերէնէ ֆրանսերէնի թարգմանած էր Գարսիկ մը:

Իր չարժող ու եռանդուն հոգին հանդարտ չի թողուր զինքը. միջավայրը եւ մթնոլորտը նեղ կուգան իրեն ու կարծես կեանքը իր թաքուն խորհուրդը կը մղէ զինք նոր ու անծանօթ ճանապարհներով դէպի նոր ու հեռաւոր բարձունքներ.

Վենետիկի լոյսը եւ Վոսփորի ջուրերը աւելի ուժեղ են քան Սեւ ծովու եզերքին սեւ բռնապետութեան տակ շոգած քաղաքի մը հեւքը: Զորս ամիս միայն կրնայ մնալ Տրապիզոն. ուրկէ չորս ընկերներով ճանապարհ կ՚իյնայ դէպի Նոր Աշխարհ, Մ. Նահանգները ու յման կէս դար առաջ, 1877ին կը հասնի Ֆիլատելֆիա, որ գրեթէ, դեռ անկախ գետին մըն էր հայ պանդուխտին համար:

Հոս, այս քաղաքին մէջ, ուր իր փառքը արբեցաւ, Հայկ Հրանդ Բագրատունի, չորս ընկերներով, կը ճաշակեն զարիպ կեանքի մը բոլոր դառնութիւնները: Մատղաշ երիտասարդներ, որ նոր կ՚ընձիւղին, լեզու չեն գիտեր, ճամբայ չեն կրնար հանել եւ մենտոր չունին եւ չունին նիւթական ապահովութիւն ոսկայ կարենալու համար անգործութեան:

Հայկ Հրանդ Բագրատունին իր քաղցրաշունչ լեզուովը յաճախ կը պատմէր թէ ինչպիսի յուսահատական օրեր ապրած էին այս օտար աշխարհին մէջ:

Այս յուսահատ կացութեան մէջ շըւար, ընկերներէն մէկը, իրենց մօտ եղած հազիւ ճանապարհածախսի մը բաւելիք գումարը կ՚առնէ ու կը մեկնի դէպի երկիր, վերադառնալու համար Տրապիզոն, իսկ իրենք կը մնան նոյնքան յուսար: Հայկ Հրանդ Բագրատունի ի գործ կը դնէ իր գերագոյն ճիգը ու վերջապէս, շնորհիւ իր ֆրանսերէնի հմտութեան կարող կ՚ըլլայ տեղւոյն Ս. Փրկիչ ֆրանսական եկեղեցիին մէջ գործ մը ձեռք ձգել իբրեւ հանդիրձապահ:

Այդ գործի բերումով ան կը բարեկամանայ ու կը մտերմանայ հովիւին՝ Rév. Millerի հետ, որ կը սկսի հրատարակել «L'Avenir» ֆրանսերէն թերթը եւ Հայկ Հրանդ Բագրատունի կը կատարէ գրաշարական գործը:

Այս աշխատանքով, ան կը հոգայ թէ զինքը եւ թէ իր ընկերները:

Այլ եւս դառնութիւններն ու յուսահատութիւնները մէկդի են, ան կը սկսի քալել դէպի յաջողութիւն ու մեծութիւն, սակայն մնալով միշտ այլասէր, միշտ մեծահոգի ու միշտ ալ բարախուն սրտով դէպի հայրենիքն ու իր ժողովուրդը

Տասնըմէկ տարիներ է որ ապրած է արդէն Ֆիլատելֆիոյ մէջ. սորված է լեզուն, ծանօթ է միջավայրին ու պայմաններուն ու ան բաւական համարձակ է գործի ասպարէզ գալու անկախաբար

Կը հիմնէ փոքրիկ տպարան մը յարատեւ ու տքնաջան աշխատանքներէ յետոյ, ան ալ տէրն է հինգ յարկանոց եւ արդիական սարքաւորումներով International Printing Co.ի, որ կոթողն է իր տքնութիւններուն եւ փառքը իր յաղթանակին.

Ինքզինքը նիւթական ապահովութեան մէջ դնելէ յետոյ 1908ին Հայկ Հրանդ Բագրատունի կը ճամբորդէ Եւրոպա, Գահիրէ եւ Թիֆլիս եւ ապա Պոլիս ժամիայն մէկ նպատակով— հայուհիի մը հետ կապելու իր կեանքը եւ ստեղծելու երջանիկ ընտանեկան բոյն մը: Կ. Պոլսոյ մէջ կ՚ամուսնանայ յայտնի եւ պատուաւոր ընտանիքի մը դուստրին, Օր. Նուարդ Խաչ-ելեանի հետ եւ կը վերադառնայ

1902ին, երբ առաջին անգամ ըլլալով կը ստեղծուին դիւանագիտական յարաբերութիւններ Մ. Նահանգներու կառավարութեան եւ Պարսկաստանի միջեւ եւ Իսահակ խան կ՚ըլլայ Պարսկաստանի առաջին դիւանագիտական ներկայացուցիչը Ուաշինկթընի մէջ, Նասրէտտին Շահի հրովարտակով Հայկ Հրանդ Բագրատունի կ՚անուանուի հիւպատոս, պաշտօն մը որ 33 տարիներ շարունակած է ձեռնհասօրէն եւ յաջողութեամբ:

Մեծ պատիւ ունէր ամերիկեան պաշտօնական, դատարանական եւ առեւտրական շրջանակներու մէջ: Ունէր անթիւ բարեկամներ բարձր շրջանակներու մէջ եւ պատիւ մըն էր հայ ցեղին եւ հայ անուան

Կը վայելէր բոլոր հիւպատոսներու բարեկամութիւնն ու համակրանքը Անոնց հետ էր ամենասերտ հաղորդութեամբ ու միշտ իր շնորհալի ու ազնիւ հետ կողք կողքի էր անգլիական հիւպատոսին հետ:

1935ին, երբ Իրանի կառավարութիւնը վերջ տուաւ Բագրատունիին պատուական պաշտօնին, տեղւոյն պատուաւոր մարմինը ամերիկեան նոյն տարուան դեկտ. 3ի իր նիստին մէջ, միաձայն որոշումով պատուական անգամ հռչակեց զինքը, մինչեւ իր մահը: Այս որոշումը բացառիկ պատիւ մըն էր Բագրատունիի համար եւ աննախընթաց դիւանագիտական սովորութիւններու մէջ:

Մեր զեկամար շրջանակները գիտեն թէ ինչպիսի ծառայութիւններ մատոյց Հայկ Հրանդ Բագրատունի 1915ին կամաւորական շարժման առեն

Հայաստանի հանրապետութեան ... շրջանին յետոյ, երբ շարժում մը սկսած է Ֆիլատելֆիոյ մէջ Նոր Պատմական պետութիւնը օժանդելու դեսպանական շէնքով մը Ուաշինկթընի մէջ, Հայկ Հրանդ Բագրատունի անդամ է գլուխ այդ շարժման, ղեկավարած եւ մինչեւ վերջին ալ իր ուսերուն վրայ տարած անոր ծանր բեռը:

Ինքը հոգաց ծախքերը եկեղեցի վերածելու Ֆիլատելֆիայի Վէստ շրջանի շէնքը եւ սիրուն արահով մը օժտեց զայն եւ ինքը տարաւ այդ ծանր բեռը:

Անթիւ են իր օգնութիւններն ու ժանդակութիւնները, սակայն միշտ ալ ձեռքին տուածը ձախը չիմացաւ փոխադարձաբար:

Ան կուտար եւ տուաւ առատօրէն եկեղեցիին, դպրոցին, կղերին, ուսանողութեան, երաժիշտին ու գրողին եւ բոլոր բարենպատակ կազմակերպութիւններուն ու հաստատութիւններուն ոչ միայն Ֆիլատելֆիոյ մէջ, այլեւ գաղութին ալ, բոլոր այն տեղերը, ուրկէ դիմում կ՚ըլլար:

Ինքն էր գլուխը բոլոր հանդիսութիւններու եւ ուր որ օժանդակութեան պէտք կար՝ ինքը հոն էր, ինքնէն եւ պատրաստ.

Արտակարգ հարուստ մը չէր Հայկ Հրանդ Բագրատունին, հարուստ էր սրտով ու հոգիով: Համակ բարութիւն էր, մտերմիկ հիւրասէր ու ...

ԱՏ ԼԻՆԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԷՒ Հ. Յ Դ ԾՆ ԱԷՐՈՒԹԻՒՆԸ

42 ազգային «անկախ» հանրապետութիւններ ճանաչող ստալինեան սահմանադրութիւնն արհամարհել է ազգերի պատմական եւ այլ իրաւունքները եւ յաճախ կամայականօրէն մասնատել է նրանց տարբեր մասերի, հակառակ այդ ազգութիւնների կամքին. Այս աղաղակող անարդարութիւնը պարզ է, որ խոշոր պատճառ պիտի դառնայ երկպառակութեանց

Ցօղուած 22ի մէջ կայ նախատեսուած «Հիւսիսային Օսեթիայի» ինքնավար հանրապետութիւն Ռուսաստանի սահմանների մէջ, իսկ յօդ. 25ի մէջ «Հարաւ. Օսեթիայի ինքնավար շրջան» Վրաստանի սահմանների մէջ:

«Արդ՝ Օսերը որ մի ազգ են, հազարաւոր տարիներ Վրաստանի կողքին ապրած, համարեա նոյն ժողովուրդը, ինչ Կովկասի բոլոր ժողովուրդները, որ հազիւ մի դար ու կէս է ծանօթութիւն ունին Ռուսերի հետ, բաժանուած են երկու կէսի. մի մասը Ռուսիոյ մէջ, մի մասը Վրաստանի:

Դա նման է բռնութեամբ բաժանելուն ամուսինը կնոջից, կամ մայրը իր զաւակներից: Քանի որ Օսերը առանձին ազգ են, քանի որ թէ հարաւային, թէ հիւսիսային Օսեթիան իրարու հետ սահման ունին, պիտի նաեւ միանան մի ամբողջութեան մէջ, լինին անկախ, իսկ եթէ անկախ չեն լինելու այս կամ այն պատճառով, որ առարկելի է միշտ, գոնէ պիտի լինէին ինքնավար՝ միայն մի պետութեան սահմանի մէջ, եւ այդ պետութիւնը աւելի լինելու իրաւունքը պիտի ունենար Վրաստանը, քան Ռուսաստանը, քանի որ Օսերի պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, տնտեսութիւնը, մշակոյթը կապուած են աւելի Վրաստանին, քան Ռուսաստանին»:

Այս առթիւ ասեմ որ Օսերը կրօնով երկու մասի են բաժանուած՝ քրիստոնեայ եւ մահմեդական, եթէ չեմ սխալւում, նրանք ընդամէնը 250 հազար են եւ մեծ մասամբ լուծուած են Թերեքի շրջանի Կոզակ (ռուս) հոծ զանգուածների մէջ: Անձամբ շրջած եմ Օսեթիան, եղած եմ նրանց Ալագիր եւ Արդոն գլխաւոր աւաններում, ուր անգամ նկատած եմ Օսերի ռուսացումը. Օսերը անունով են միայն մի ազգ.

Հիւսիսային Օսեթիան գտնւում է Կոզակ Ռուսերի ճնշող ազդեցութեան տակ եւ վրացական կեանքից միանգամայն կտրուած է, ոչ մի տնտեսական եւ պատմական առնչութիւն չունի Վրաստանի հետ, այն ինչ Կազբէկի ուղղութեամբ, Դարիալի կիրճի եւ դէպի ՔուԹայիս տանող ռազմա - Օսեթեան ճանապարհին ցրուած Օսերը կապուած են Վրացիների հետ եւ զարմանալի չէ, որ հարաւային Օսեթիան մտնի Վրաստանի մէջ, քանի որ աշխարհագրականօրէն պատմականօրէն եւ տնտեսութեամբ մօտ է Վրաստանին: Այն էլ պիտի ասեմ, որ բոտ տարածուած լուրերի Ստալինի հայրը Օսեթցի է, իսկ մայրը Վրացի. գուցէ այդ է պատճառը, որ նա Օսեթիայի լեռնային մասը (հարաւ.) կցել է Վրաստանին, տալով իր անձնական տուրքը հօր կողմից:

Այլ է բոլորովին հայկական Ղարաբաղի խնդիրը: «Յօդ. 24ի մէջ Ադրբէջանի հանրապետութեան մէջ ըստեղծուած է Ղարաբաղի ինքնավար շրջան: Ղարաբաղ ազգ. գոյութիւն չունի, կայ Ղարաբաղի շրջան, որ զուտ հայարնակ է եւ Հայաստանի գաւառներէն մէկն է եւ անոր սահմանակից: Արդ՝ քանի որ Հայաստան կայ, պէտք էր այդ հայկական գաւառը կցուէր Հայաստանին»— գրում է ընկ. Ռուբէնը:

Հայկական Ղարաբաղն արժանի է աւելի բուռն ցասման. Ղարաբաղը Սիւնեաց երկրի գլխաւորապէս Արցախ նահանգն է, որ միշտ էլ եղել է պատմական Հայաստանի անբաժան մասը. այսօր էլ նա Ջրաբերդ - Խաչենի կողմից միացած է Նոր - Բայազէտին, Դիլիջանին, իսկ Դիզակի կողմից՝ Զանգեզուրին, որ Հայաստանի մասն է կազմում: Ցիշածս հայկական լեռնաստանի հայ ազգաբնակութիւնը հասնում է մօտ երեք հարիւր հազարի: Եթէ Քիւրդիստանը վերցնենք մէջտեղից, որ նոյր կերպով բռնում է Զանգեզուրի, Դարալագեազի, Նոր-Բայազէտի եւ լեռ. Ղարաբաղի միջեւ ընկած լեռնոտ շրջանը, որի ազգաբնակութիւնը 25 հազարի է հասնում մօտաւորապէս եւ բաղկացած է Քիւրտ Թաթերից, մի կողմը նետենք Թրքաբնակ դարձած Շուշին, ուր ծուարած են մօտ 8000 Թուրքեր եւ մի քանի Թրքաբնակ Ղշլաղներ Ղարաբաղ - Զանգեզուրի միջեւ, կը տեսնենք որ Ղարաբաղը շատ աւելի խիտ է Հայերով քան որ եւ է հայկական հողամաս ....: «Քանի որ Հայաստան կայ, պէտք էր այդ հայկական գաւառը կցուէր Հայաստանին». անգամ եթէ դժբախտաբար Հայաստան չլինէր, էլի Ղարաբաղը պէտք է լինէր անկախ, ինչպէս եղել է դարեր շարունակ, յամենայն դէպս պէտք չէ կցուէր Ադրբէջանին, քանի որ ցայսօր էլ նա մնացել է ինքնավար եւ ինքնավար էր այն դարերում եւս, երբ բովանդակ Հայաստանը հեծում էր բռնութեան ճիրաններում: Պէտք չէ մոռանալ, որ Ղարաբաղի ազատագրական շարժումները տեւեցին մինչեւ Ռուսերի Կովկաս գալը եւ փաստապէս ոչ Օսմանցիները եւ ոչ էլ Պարսիկները կարողացան ընկճել հայկական Ղարաբաղը ... Իսկ ցարական հարիւրամեայ տիրապետութիւնից յետոյ, երբ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան հետեւանքով սկսան տեղական քաղաքացիական կռիւները համայն Ռուսաստանում եւ ռուսական զօրքը չուեց Կովկասից՝ հայ ժողովուրդը մեն - մենակ մնաց կանգնած Օսմանցիների եւ նրանց արբանեակ մուսաւաթական Ադրբէջանի դէմ, այդ շրջանում Ղարաբաղը կուրծքը ցցեց վերոյիշեալ ոսոխների դէմ եւ 1918,1919 1920ին մնաց անպարտելի ընդհանուր առմամբ. ոչ լեռնային Գանձակն ու Գարդմանը, ոչ Ջրաբերդն ու Խաչէնը եւ ոչ ալ Վարանդան ու Դիզակը ձեռնչեցին երբ եւ է օսմանեան կամ Ադրբէջանեան լուծը. այդ համատարած շրջաններում, ինչպէս եւ Զանգեզուրի բոլոր գաւառներում՝ Հայերը մնացին ինքնավար, բացառութեամբ Շուշի քաղաքին, որի հայկական բաղը՝ Թրքականին հետ միասին՝ նուաճեցին Օսմանցիները՝ Բաքուի անկումից յետոյ. սակայն բովանդակ Ղարաբաղում Շուշին մնաց սոլօ, քանի որ բոլոր գաւառները զէն ի ձեռին կռուեցան Օսմանցիների դէմ 1918ին, իսկ Ադրբէջանի դէմ 1919 եւ 1920ին եւ մնացին յաղթական:

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(3)

...իկամ ամէնքին հետ: Եւ ինչ որ իր [illegible] ... ժողովուրդին հետ:

[illegible] ... ժողովուրդին հետ:

Շ. Ց. Դաշնակցութիւնը յանձին Հայկ Հրանդ Բադրատունիի կորսնցուց իր ամենահաւատարիմ ու անկեղծ մէկ բարեկամը: Ամենահաւատարիմ կ'ըսեմ, որովհետեւ մեր լաւ օրերուն ալ, փառ օրերուն ալ, անյողդողդ մեր կողքին իր նիւթական եւ [illegible] ...

Մենք իրեն համար դադանիք չունէինք, ինքն ալ մեզ համար: [illegible] ...

Այնքան բոլոր այն բաներուն մէջ, որ մենք իրեն պէտք ունէինք ու այս մեծ Հայր բաժնեց մեր վշտերն ու մտահոգութիւնները

[illegible] ...

Փառք իր յիշատակին եւ համբոյր իր ոսկորներուն:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

—:—

«Փարիզէրի» Թղթակիցը կը գրէ Թէ Մարսէյլի մէջ բազմաթիւ հանրային գրագիրներ (արզուհալճի) կան, որոնք փողոցի մը անկիւնը սեղանակ մը շինած՝ կը գրադին ... [illegible] ... Մարսէյլ գործաւորներուն նպաստ չի տար եւ այս [illegible] ... անօթի, կէս [illegible]

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—.—

Շաբաթ գիշեր, «Այլ տը Ժէօկրաֆի» մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային բանախօսութիւն մը նախագահութեամբ ընկ. Ս. Վրացեանի:

Նիւթ՝ «Միջազգային քաղաքական կացութիւնը»:

Ընկ. Ս. Վրացեան, քանի մը խօսքով պատկերացուց ներկայ քաղաքական կացութիւնը — «Այսպիսի փափուկ պարագաներու մէջ, մենք արտասահմանի Հայերս պէտք է ըլլանք արթուն եւ պատրաստակամ մեր հայրենիքի հանդէպ: Ուրիշ ոչ մէկ բան մեզ կը հետաքրքրէ այնքան որքան մեր հայրենիքի գոյութեան սպառնացող վտանգը»:

Բուն բանախօսութենէն առաջ, ընկ. Ուզունեան գեղեցիկ առոգանութեամբ արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Օտար հորիզոններու տակ», խարազնէս յուզելով ունկնդիրները: Ժողովուրդի փափաքին համաձայն, երկրորդ անգամ արտասանեց Դ. Վարուժանի «Ջօն»ը: Օր. Գնեազեան, թրթռուն ձայնով մը երգեց «Ալագեազ սարեր»ը եւ «Այ կաքաւիկ»ը: Օր. Մ. Օսմանեան արտասանեց Ց. Թումանեանի «Կանչ»ը եւ Ա. Գառնէի «Օրերի պոէմ»ը, [illegible] արտայայտութեամբ մը:

Այս թէմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Ա. Ջամալեան, որ նախ պարզեց տնտեսական տագնապին ցանցած երեւոյթները, Եւրոպայէն մինչեւ Ճափոն, Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ: Տագնապին դարման մը գտնելու համար, քաղաքագէտներ երկար աշխատեցան: Սակայն եզքի մը չկրցան յանգիլ: Գործազրկութիւնը հետզհետէ ծաւալեցաւ: Եւ եթէ տեղ տեղ նուազում կը տեսնուի, պատճառը այն է որ սպառազինութիւնները կ'աճին: Օրինակ, Գերմանիա որ 7 միլիոն անգործ ունէր, այսօր կը հաշուէ միայն 2 միլիոն: Միւսները զինուորական գործարաններու մէջ կ'աշխատին: Եւ այսպէս ուրիշ երկիրներու մէջ: Բայց սանք, չեն կրնար տեւական ըլլալ, փրկութեան հիմնական միջոց մը գտնելու համար: Այս պայմանները հետզհետէ յառաջ պիտի բերեն պետական հսկայ բացեր: Բացերը գոցելու համար կառավարութիւնը պիտի սկսի նեղել ժողովուրդը: Ահա դրամներն ալ կը կորսնցնեն իրենց արժէքը:

Ուրեմն, տնտեսական տագնապն ու դրամական անկումը կը դնեն աշխարհը փոթորկալից վիճակի մը մէջ: Միւս կողմէ ընկերային խլրտումները կրնան հրդեհի մը մատնել աշխարհը: Մարդկութիւնը արդէն բաժնուած է երկու տարբեր հոսանքներու, որոնց բախումը անկարելի չի թուիր: Այդերու Դաշնակցութիւնը, որ կը բաղկանայ 52 պետութիւններէ եւ կը գործէ յանուն խաղաղութեան, կորսնցուցած է իր հեղինակութիւնը, մանաւանդ այն օրէն, երբ չկրցաւ արգիլել Իտալիոյ յառաջխաղացումը դէպի Եթովպիա:

Ընկեր բանախօսը մօտաւորապէս այս մտքերը յայտնելէ վերջ, անդրադարձաւ մեր հողերուն, որոնց ամէնէն գլխաւորն է հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան պահպանումը՝ փոքրիկի մը պահուն: Այդ օրը, առանց կուսակցական եւ դաւանանքի խտրութեան, հայ ժողովուրդը պէտք է մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնի:

Միանանք եւ արժէցնենք մենք մեզ, երբ ժամն հնչէ:

Ներկաները հայրենիքի սիրով խանդավառուած՝ գիշերը ուշ ատեն բաժնուեցան սրահէն.

Գ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատմութիւն

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ

—o—

Թիֆլիզի փոխարքան, Բերիա, «Անդրկովկասի բոլշեւիկեան կազմակերպութիւններու պատմութեան հարցի շուրջ» գրքով, ուր կ'աշխատի հերոսացնել իր տէրը՝ Ստալին, կը յիշատակէ նաեւ բոլշեւիկեան հայերէն առաջին թերթերուն անունները. —

Բուսական Սոցիալ — Դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան Կովկասեան Միութենական կոմիտէն, իբրեւ օրգան, 1903ին կը հրատարակէ թերթ մը, որ 3 անուն ունէր եւ կը խմբագրուէր 3 լեզուով (վրացերէն, ռուսերէն եւ հայերէն)— «Պրոլետարիատիս Բրձոլա — Բորբա Պրոլետարիատա — Պրոլետարիատի կռիւ»: Ընդամէնը լոյս տեսած են 12 թիւեր: Փակուած է 1905ին: Խմբագիրներն էին Ստալին, Ցուլուկիձէ եւ Ս. Շահումեան: Կը տպագրուէր Հաւլաբարի իրենց գաղտնի տպարանին մէջ:

Ձվեծի Ցխովրեբա (Մեր կեանքը), ամէնօրեայ բոլշեւիկեան թերթ, լոյս կը տեսնէր Թիֆլիսի մէջ, 18 փետր. 1907էն մինչեւ 2 մարտ: Խմբագիրն էր Կվալիաձէն, կ'աշխատակցէին Ս. Շահումեան, Սվանիձէ եւ Մ. Դաւիթով: Ընդամէնը լոյս տեսած է 13 թիւ:

Կայծ, բոլշեւիկեան կազմակերպութեան օրգան, կը հրատարակուէր 1906ին, հայերէն լեզուով, 2 օրը մէկ անգամ: Լոյս տեսած է 47 թիւ:

Նոր խօսք, բոլշեւիկեան թերթ: Կը հրատարակուէր հայերէն լեզուով, 18 օգոստոս 1906էն սկսեալ: Լոյս տեսած է 14 թիւ:

Բանւորի Ձայն, օրգան Բագուի բոլշեւիկներուն: Կը հրատարակուէր 1906ին հայերէն լեզուով

Գուդոկ, օրգան Բագուի հանքերուն մէջ աշխատող բանուորներու Միութեան: Առաջին թիւը լոյս տեսած է 12 օգոստոս 1907ին: Կը հրատարակուէր [illegible]երէն: Խմբագիրն էր Ստամարցեւ: Թերթին կ'աշխատակցէին Ջափարիձէ, Ս. Շահումեան, Օրջոնիկիձէ, Ս. Սպանդարեան:

Կոչ — Դեվետ, օրգան Բագուի բոլշեւիկներուն: Կը հրատարակուէր հայերէն եւ թուրքերէն լեզուներով, 1906 մայիս 26էն սկսեալ: Ընդամէնը լոյս տեսած է 19 թիւ: Բագուի նահանգապետը փակեց «յեղափոխական ուղղութեան» պատճառով:

Պրոլետարիատիս Բրձոլիս Պուրցելի — Պրոլետարիատի կռուի թերթիկ, օրգան բանուորական կուսակցութեան Կովկասեան կոմիտէի: Լոյս տեսած է 1904 1905, վրացերէն, ռուսերէն եւ հայերէն լեզուներով:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԽԼԴԶԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—

«Նոր» Հայաստանի 16 փետրուար թիւին մէջ, հայ բոլշեւիկներու յառաջ հոգեկան սփոտաբանութեան յատկանշական լեզուով Ա. Ցակոբեան կը յարձակի Երեւանի մէջ հաստատութեան անօրէնին վրայ, զայն անուանելով տրոցկիստ — հակայեղափոխական (տրոցկիստ եւ հակայեղափոխական!), — Սուլթան Համիտի օրով Պոլսոյ մէջ ալ կային այսպիսի խարախծենոց, ապաշխարողութ ամբաստանութիւններ: Սովորական երեւոյթ է Երեւանի մէջ, մենք այդ չէ որ պիտի արձանագրենք, — յօդուածագիրը կը գրէ նաեւ հետեւեալը. — «Նացիոնալիստ, հակայեղափոխական Խանջեանի պրովոկացիոն ինքնապաշտութիւնից յետոյ, երբ մեր-երկրի ողջ աշխատաւորութիւնը խոր զայրոյթով եւ նողկանքով պատասխանեց դրան, պատահական չէ որ հակայեղափոխական տրոցկիստ Դեմիրճեանը, ձայնակցելով Դաշնակցական տարրերին, սկսեց ամենակեղծ պրովոկացիաներ տարածել կուսակցութեան հասցէին»:

Շատ կ'ուզէինք իմանալ թէ ինչ պրովոկացիաներ էին ատոնք, այսինքն ինչ կը խօսուէր ժողովուրդին ու շարքերուն մէջ, Խանջեանի անձնասպանութեան առթիւ: Լաւ կ'ըլլար որ ատոնք արձանագրուէին ժամանակին մէջ, իբրեւ նիւթեր պատմութեան համար:

«ԱԴԱՄԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

—•—

Զոյգ ամսէ ի վեր Փարիզի մէջ հիմ դրուած է «Ադամեան» թատերախումբին, որու սիրայօժար կը մասնակցին Փարիզի եւ շրջաններու երիտասարդ դերասաններ՝ ղեկավարութեամբ Գ. Կարպիս Օսմանեանի:

Ահա երիտասարդական շարժման կարեւոր ազդակ մը եւս, որուն պահանջած ճիգն ու զոհաբերութիւնը ներքական միայն կարող է զգալ եւ ըմբռնել:

Պատիւ սակայն մեր երիտասարդ սերունդին, որ գիտէ օրուան հրապոյրներէն եւ ճղճիմ հաճոյքներէն հեռու պահել ինքզինքը, եւ անվհատ պահօրէն նուիրուիլ չինարար [illegible]

Թատերախումբի երկրորդ ներկայացումը իրենց փորձերը լրացնելով, առդ բաժ կիրակի 14 մարտ տուին թատերախումբի բացման առաջին ներկայացումը Պոլմէրի, Գ. Ռափֆիի [illegible] սրահին մէջ:

Ժամանակէն առաջ թատերասէր հասարակութիւնը եկած եւ իր տեղը գրաւած էր արդէն:

Ներկայացուեցաւ «Փրանսուա Գոփէ»ի Կրեմոնի ջութակահարը գեղարուեստական տրամ երկու արար, եւ Արտ. Անտոնեանի «Մանեակը», զաւեշտ մէկ արար:

Երկու խաղարկութեան մէջ ալ շնորհաւորելի էին քիչ յաթող՝ բոլոր դերակատարները, Օր. Մ. Օսմանեան, Օր. Ա. Ցարութիւնեան, Գ. Գ. Ս. Գալապանեան, Ց. Տապաղեան, Կ. Գանթարճեան եւ Կ. Օսմանեան, որոնք ջերմօրէն ծափահարուեցան:

Միջնարարին ժողովրդական ցանկութեան վրայ երգեց Օր. Հ. Կնեազեան, Գ. Գանթարճեան, իսկ Գ. Ս. Գալապանեան բրաւ «Զարթիր Արթին Աղա» եւ «Օրմէնին Նամակը» արամախօսութիւնը:

Կը յուսանք թէ թատերախումբին նպատակը պարբերաբար ներկայացումներ կազմակերպել, զոհացում տալու համար հայ թատերասէր հասարակութեան:

Կ'արժէ քաջալերել այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

Թատերասէր

ՄԱՄՈՒԼ

—

ՋՐԻ ԹԵՐԹ

ԿԱՐԴԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 մարտ).

— «Բաժանորդ մը՝ Միտիլինէն կը գրէ. «Կը խնդրեմ թերթը ղրկեցնել, որովհետեւ բարեկամներէս շատեր կը ձանձրացնեն զիս, թերթ փոխ ուզելով»:

Ուրիշ մը: «Ձեզ կրնար վայելել ձեր թերթը, որովհետեւ հազիւ թէ ցըրուիչը [illegible] կը բերէ, բարեկամներ ձեռքէ ձեռք կը խլեն եւ թերթը պատառ պատառ վիճակի մէջ ինծի կը վերադարձուի: Այս մասին քանի մը տող գրեցէք թերթին մէջ»:

Ուրիշ մը. «Եղբայր, ինչ անամօթ են մերինները: Հաւատացէք որ իմ թերթս ձրի կարդացողներուն մէջ մեծ թիւ կը կազմեն ձեր բարեկամները: Երեսս չի բռներ որ մերժեմ: Խաբաքանչիւրը ամէն օր դրամ կը գտնէ գինիի եւ սիկարէթի համար, բայց թերթին համար երկու դրախմին տալ կը լմնայ»

Բայց չերկարենք: Այսքանը կը բաւէ ցոյց տալու համար թէ ինչ տեղի կ'ունենայ հայ թերթին շուրջ:

«Թերթի մուրացիկները մի քանի տեսակներ են, կարծես հակառակ իմաստով կը հասկցուի: Մանուկը երբ արդիւնս այս կամ այն վնասակար խաղը խաղալ, անոր մէջ կարծես աէրը եւ հե[illegible] ... արգիլուած խաղին հանդէպ: Նոյնը կը պատահի նաեւ թերթի պարագային:

Ձրի թերթ մի կարդաք, ձրի թերթ կարդալը մուրացկանութիւն է, որովհետեւ փոխ թերթ առնելը ամօթ է: Ձրի թերթ կարդալը՝ թերթը հրատարակողներուն գրպանէն դրամ գողնալու պէս բան մըն է, կ'ըսենք ու կը կրկնենք, կը խօսինք մեր շրջանակներուն մէջ, որպէսզի մեր ժողովուրդը այլեւս դադրի թերթը իր սեփական կալուածը նկատելէ:

Վստահ ենք որ ձրիավարժներու կը խնդան մեր միամտութեան վրայ, առանց ազդուելու մեր խօսքերէն եւ կծու ակնարկութիւններէն: Ամէնալու առաքինութիւնը [illegible], կարեւորութիւն չեն տար խօսուածներուն եւ գրուածներուն, կարծես թէ իրենց հետ կապ չունենային անոնք:

Դժբախտաբար, օրէնք [illegible] չունի այդպիսիները դադարեցնելու համար: Անոնք չեն ուզեր հասկնալ թէ թերթը՝ հացին, կերպասին, սիկարէթին կամ գինիին պէս առեւտուրի նիւթ մըն է, որ ունենալու համար պէտք է վճարել:

Շատեր նիւթական անձկութեան պատճառներ մէջտեղ կը նետեն: Կը հարցնենք այդպիսիներուն.

— Ինչո՞ւ նոյն պատճառները գոյութիւն չունին, երբ կարգը գինիին կամ սիկարէթին կուգայ: Գինին ու սիկարէթը աւելի առաջնակարգ չեն, քան թերթը, որ հոգիին ու մտքին անուանց հայթայթող միակ չանմտրանն է.

Բայց ատոնք սովորական դարձած խօսքեր են, որոնք ազդեցութիւն չեն ձգեր: Ձրի թերթ կարդալը ստիպանաբար կը դառնայ հիւանդութիւն մը, անբուժելի ախտ մը, որ եթէ համաճարակի վերածուի, հայ թերթը պիտի ստիպուի մտածել անձնասպանութեան մասին»:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐՈՒԻՆ

ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

— • —

«Ճամհուրիէթ» կը հրատարակէ Անգարայէն ստացած հետեւեալ լուրը —

Վաքըֆներու վարչ. ժողովը պատրաստեց ոչ — իսլամներու վաքըֆներուն ընտրութեան եղանակը ճշդող հրահանգը: Այս հրահանգին նախագիծին համաձայն, այն միւթէվէլլիները (Ծ. Խ — Թաղ. Խորհուրդները) որոնք համայնքին կողմէ ընտրուած, պատկան իշխանութեան կողմէ վաւերացուած եւ օրինական պայմանաժամին «պէյյաննամէ» տուած են, պիտի կրնան մնալ վաքըֆները մինչեւ իրենց ընտրութեան պայմանաժամին լրանալը:

Իսկ այն միւթէվէլլիները որոնք առանց ընտրուելու, ինքնաբերաբար ձեռք դրած են վաքըֆի վրայ եւ կամ թէեւ ընտրուած բայց լրացած է իրենց օրինական շրջանը, բառ [illegible] սովորութեան անանց տեղը նոր միւթէվէլլի ընտրելու համար, թեկնածուներուն կամ վերընտրուելիքներուն անունները 15 օր առաջ պիտի ծանուցուին վաքըֆի վարչութեան պաշտօնատան նըրբանցքին մէջ ցանկը կախելով: Այս ծանուցումը պիտի փակցուի նաեւ եկեղեցւոյ դրան եւ պիտի հրատարակուի թերթերու մէջ:

Ընտրելիներու մօտ պիտի փնտռուին օրէնքին եւ կանոնագրին պահանջած պայմանները: Միւթէվէլլիները թրքահպատակ պէտք է ըլլան եւ ստանալու նախանձ [illegible] ... Յանուն ցումի ժամանակամիջոցին եթէ միւթէվէլլի ըլլալ ուզող չգտնուի եւ կամ դիմողը չկրցանէ պահանջուած օրինական պայմանները, եւ կամ ընտրութեան մէջ չյաջողի, այդ պարագային էվգաֆի վարչութիւնը պիտի մատակարարէ այս վաքըֆները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (727)

ՃԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Տասը օր առաջ կրկին անցեր էր Դարախասան, Թաղէոս Առաքեալի վանքը, ու ահա նոր կը վերադառնար:

— Յաջողութիւն,— բէմէնճա մը ընելով՝ բոլոր հարցումներուն միասին պատասխանեց Արմաւը: Կէս գիշերին հասանք, ընկերներս տեղաւորեցի ու Գրիգորին հետ ձեզ տեսնելու եկայ: Վարդապետը [illegible], — ու Արմաւը ծոցէն հասա ծրար մը հանելով երկարեց Վահէին:

Ներկաները անմիջապէս հաւաքուեցան Վահէի շուրջը, որ ծրարը քանդելով բազմաթիւ նամակները կը դասաւորէր:

— Պարոն Վահէ՛, ինծի հրաման, քանի լուսը չէ բացուած, տանս երթամ ..

— Հա, Արմաւը, գնա՛ հանգստացիր: Ձեզ գիտեր, թէ ո՞ւր պիտի լինինք վաղը երեկոյ Ցամենայն զէպս ըեզ կանչել կուտամ:

— Վահէ՛, մէկ բոլ տեսնենք, նամակները ո՞ւր տեղէն են,— հարցուց Գարեգին,— բովանդակութեան յետոյ կը ծանօթանանք: Լոյսը բացուելու մօտ է, ես ու Ներսէսը շատ չենք կրնար մնալ, պէտք է հեռանանք:

Այս մէկը Թիֆլիսի ընկերներէն է: Կայծակ, բաց տեսնենք ինչ նորութիւն կայ մէջը: Այս մէկը Գարեգին փարդապետէն, երկու հատ Թաւրիզէն, մէկը՝ Ուրմիայէն: Ա՛ս, Ներսէս, անձնական նամակ մըն է. Այս մէկն ալ.

Վահէն չյայտնեց, թէ ո՞ր տեղէն էր վերջի նամակը: Հապճեպով բացաւ ու ծրարի մէջէն ներփակեալ նամակ մը հանելով՝ գրպանը կոխեց:

— Այդ նամակը ո՞ր տեղէն է,— միամտաբար հարցուց Գրծան՝ կով-կասեան թերթերու կապոց մը բանալով:

— Արզէնէն է, Ապաղայի ուսուցիչէն,— իսկ գրպանը դրած նամակի մասին բացատրութիւն մը չտուաւ Վահէն:

— Ի դէպ, Արզէնէն գո՞հ էք: Ուշիմ տղայ մըն էր դպրոցի մէջ, հարցուց Ներսէսը:

— Լաւ է. Անփորձ է դեռ, բայց հետզհետէ կը վարժուի ... լաւ խմոր ունեցող տղայ մըն է,— պատասխանեց Վահէն:

Կայծակը Թիֆլիսէն եկած նամակը առջին փռած՝ վրձինով թափանցիկ հեղուկ մը կը քսէր վրան: Նամակի անմեղ բովանդակութեամբ գրուած տողերու արանքէն հեղուկի ազդեցութեամբ երեւան կուգային շատ մանր գրուած թուանշաններու խիտ շարքեր: Ընկերները Կայծակը շրջապատած կը սպասէին որ աշխատանքը լրացնելով իրենց յայտնէ գաղտնի նամակի բովանդակութիւնը: Այդ [illegible], սենեակի դուռը առանց աղմուկի բացուեցաւ ու Գործաթցի Սաքոյի ընկերակցութեամբ հանդարտօրէն ներս մտաւ Լեւոնը: Սովորական անտարբերութեամբ հրացանը պատին կրթնցուց ու դարձաւ դէպի ընկերները, որոնք Վահէի շուրջը հաւաքուած, չէին նկատած սենեակ մտնողները:

— Բարեւ, տղաք:

— Վա՛յ, Լեւոնն է,— ուրախ բացագանչութեամբ Գրծան ոտքի ցատկեց, հասաւ Լեւոնին ու պինդ մը գրկած՝ համբուրեց զայն, ակներեւ կերպով յուզուած:

— Ինչո՞ւ ուշացար,— Վահէն ձեռքի նամակները գետին դնելով՝ հանդարտօրէն մօտեցաւ Լեւոնին.— բաւական մտատանջութիւն պատճառեցիր մեզի:

— Իրա՞ւ,— ու Լեւոնի պաղ դէմքի վրայէն ժպիտ մը թեթեւ սահեցաւ անցաւ,— կ'երեւի կը սպասէիք.որ ես ալ ...

— Մեր տղայ, լաւ պրծար,— պատաց անկիւնէն Կայծակը՝ ձեռքի աշխատանքը շարունակելով.— քանի կը մտածէին հոգեհանգստի մասին.

— Դեռ շատ կանուխ է,— հեգնեց Լեւոնը ու Կայծակին մօտ նստաւ, նո՞ր նամակ, որտեղէ՞ն է ... Նստէք, տղաք, կարեւոր խօսելիք ունիմ:

— Շուտով կը լուսնայ, մենք պէտք է երթանք,— ժամացոյցը նայելով ըսաւ Գարեգինը,— քու մասիդ շատ անհանգիստ էի... փառք Աստուծոյ ողջ առողջ եկար: Ներսէս, երթանք, շուտով ժամհարի ատեն կուգայ:

— Աւելի կանուխ չէի կրնար գալ: Գէորգն ու խումբը ձգեցի Փաչի Փուլան, Հաճիի տունը, ու ինքս անմիջապէս ձեզ մօտ: Կարեւոր հարցեր կան պէտք է անմիջապէս կարգադրութիւն ընել ...

— Ցօ, եղբայր,— ծիծաղելով Ներսէսը ընդմիջեց զայն,— հազիւ թէ ոտքդ սենեակէ ներս դրիր, անմիջապէս նորէն ժողով, կարեւոր հարց, կարգադրութիւններ ... Մարդ Աստուծոյ, մէկ նստիր ու հանգստացիր, ժողովը վաղն ալ կը լինի, միւս օրն ալ: Դու մէկ պատմէ վերջի կռիւներէն, ինչպէս սկսան ... Այս երեք օր եղաւ՝ աչքս խփած չունիմ ...

— Բոլորովին ի զուր, կարիք չկար այդքան մտահոգուելու: Վահէ՛, ի՞նչ նորութիւններ կան հոս:

— Նորութիւնը քեզի հետ է: Հոս՝ սովորականին պէս գաւառներէն՝ բազմաթիւ նամակներ: Ջղայնացանեցի, սպասելով վերադարձիդ: Դու այդ շրջաններու գործերուն աւելի լաւ ծանօթ ես: Քիչ առաջ ալ վանքէն սուրհանդակները հասան, ժամանակ չունեցանք նամակները կարդալու: Ես ալ կը սպասէի քու գալուն, որ մեկնիմ: Երկու օրուան համար եկած էի, ահա շաբաթը անցաւ.

Ո՞ր կողմը պիտի երթաս:

— Աւելի նախ կ'անցնիմ Աղթամար, այնտեղէն ալ Կաւաշի վրայով Կարկառ...

— Դեռ մէկ երկու օր կ'ուշանաս, կարեւոր խնդիրներ ունինք ... Հիմա անմիջապէս խորհրդակցութիւն մը ունենալու ենք: Ցերեկն ալ անշուշտ բոլորս միասին կ'անցընենք

— Ես ոչ,— գլուխը վերցնելով բառ. Կայծակը.

— Ես ոչ ալ ես կրնամ մնալ,— բառ. Գրծան,— յիմար բան մը պատահեր է: Գիտես Ջոջ Աղայենց Թոնրատան պահեստը. երկարատեւ անձրեւներու պատճառով հողը շատ կակղելէն պատը փուլ տուեր է: Պէտք է պահեստը դատարկել ու մէջի ապրանքը ուրիշ տեղ մը փոխադրելու մասին մտածել:

— Մենք գացինք, շուտով կը լուսնայ: Վաղը երեկոյ մեզ լուր տուէք: Ներսէս, երթանք

— Կայծակ, դու ինչո՞ւ չես կրնար մնալ,— հարցուց Լեւոնը:

— Պիտի վերադառնամ կղզին, անհրաժեշտ գործ կայ կատարելիք: Շատ դժուարութիւն կը քաշենք նիւթ ճարելու համար: Կը սպասեմ որ տղաքը գան.

— Դուն ու Վահէն պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրէք,— հրացանը վերցնելով բառ. Գրծան, երբ Փանոսն ու երկու զինուած երիտասարդներ ներս մտան սենեակէն — ժամանակ է որ շարժինք:

— Կայծակ, մէկ ալ ե՞րբ պիտի գաս,— հարցուց Վահէն:

— Ճշտապէս չեմ գիտեր ... Թերեւս շուտով ... Հա՛, Լեւոն, նոր ստացուած խմորները հոս երկար մի պահէք, անմիջապէս ճամբեցէք կղզին:

— Մինչեւ հիմա որքա՞ն լեցուցեր էք:

— Հարիւր յիսուն մը կը լինի.

— Իսկ որքա՞ն խմոր պատրաստ ունիք:

— Երկու հարիւրէն աւելի: Մէկ կողմէն ալ տղաքը նորերը կը ձուլեն: Նոր ռումբի ձեւ մը հնարեց Կարօն, շատ ապահով ու գործնական ձեւ մը ... Վահէին պատմեր եմ այդ մասին: Լեւոն, պէտք է լուրջ միջոցներ ձեռք առնել մեծ քանակութեամբ պղինձ ու կլայեկ գտնելու համար: Այսպէս մուրացկանի ձեւով բան դուրս չի գար: Ինչո՞ւ չէք մտածեր Պիթլիսէն ալ գնումներ ընելու մասին:

[illegible] ՄԱՆՈՒՍ

(Շար.)

Անիկոր հերթական ժողովի եւ Ի վերջոյ կը հարցնէ. « Ժողովրդական ճակատին խառնուած ծայրայեղ տարրերու այս յարձակումներէն վերջը Հանրապետականները պիտի հասկնա՞ն, վերջապէս, Հանրապետութեան սպառնացող վտանգը »:

*** «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, Քիւշէի դէպքը կը նկատէ «դաւադրութիւն մը ժողովուրդին դէմ» եւ կը պահանջէ օրինակելի պատիժներ տնօրինել, մաքրել ոստիկանութեան շարքերը, ձերբակալել առ լա Ռոքներն եւ Տօրիօները, իբրեւ «կազմակերպիչներ քաղաքացիական պատերազմի», լուծել ֆաշական կազմակերպութիւնները եւն.:

« Փօփիւլէռ » ալ «զարշելի դրգռութիւն մը» կը նկատէ դէպքը, առեղի չափաւոր լեզու գործածելով :

Փոխառութեան Բ. բաժինն ալ փակուեցաւ

Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան Բ. բաժինն ալ, 3,000,000,000 ֆրանք, որ բացուած էր երեքշաբթի օր, արձանագրուեցաւ եւ փակուեցաւ օրը իրիկուն չեղած: Գիշերուան ժամը 10ին ելմտական նախարարը պաշտօնապէս կը յայտնէր արձանագրութեանց փակումը: Այս բաժինը մասնաւորապէս վերապահուած էր գաւառի: Արձանագրուած գումարը երեք միլիառը կ'անցնէր՝ Ուրեմն, ծրագրուած փոխառութենէն կը մնայ միայն 2,500,000,000 ֆրանք :

Պելժիոյ դիրքը՝ պատերազմի մը պարագային

Գրեցինք թէ Գերմանիա նոր ծրագիր մը ներկայացուցած է, արեւմտեան պետութեանց միջեւ դաշինք մը կնքելու համար (Լոքառնօ թիւ 2): Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա կ'առաջարկէ որ Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա երաշխաւորեն Պելժիոյ անկախութիւնը, բայց այս վերջինը յանձն առնէ զինուորական աջակցութիւն չընծայել այդ պետութիւններէն ո եւ է մէկուն, եթէ պատերազմ ծագի :

Այս առաջարկը եթէ ընդունուի, Պելժիա ազատած կ'ըլլայ փոխադարձ աջակցութեան պարտականութենէն, որ նախատեսուած է Ազգաժողովի ուխտին մէջ: Ասոր համար ալ, յոյս չկայ որ ընդունուի, մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, Պելժիա անցեալ տարի փոխեց իր քաղաքականութիւնը, հրաժարելով զինակցութեանց դրութենէն : Այս խնդիրը այժմ աւելի սուր հանգամանք առած է այդ երկրին մէջ. եւ ատոր համար է որ Տանիմարքա, Հոլանտա եւ Շուէտ եւս նոյնը կը փնտռեն: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա մասնաւոր առաջարկներ ներկայացուցած է Տանիմարքայի, խոստանալով ապահովել իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը :

ՁԻՒՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐՏՈՒԻ (Սեւ ծով) Գէորգ քահանան ձերբակալուած է, կը գրէ «Աշխարհ» կոչ, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ «Ափիւրիդի» կախարդ՝ Գիւղի զաւառի պատմական տաճարին առջեւ :

ԳԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ՋԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ վերահաստատման Բ. տարեդարձը, մարտ 16, ցնծութեամբ տօնուեցաւ Գերմանիոյ մէջ: Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Ջոր. Կէօրինկ, օդանաւային նախարարը, Գերմանիոյ վերազինումը հռչակելով «աջակցութիւն մը՝ աշխարհի խաղաղութեան համար »:

ՍՊԱՆԻՈՅ ճակատին վրայ կռիւները իր շարունակուին կատաղօրէն, առանց վճռական ելքի մը յանգելու :

Ընկերային [illegible]

Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Հրայր խումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Սանավիլ-Կոսսէնվիլի Վարդան Ենթակոմիտէի

21 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

Սալ տէ Նօսի մէջ. 21 Rue de Paris. Սարսէլ:

Կը նախագահէ ընկ. Ո. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգեր եւ արտասանութիւններ.

Մուտքի եւ ինչպէս ժամանցներ [illegible] 5 Ֆր.:

ՃԱՄԲԱ — կառ. տու. Նոռէի շոգեկառք՝ ժամը 1.. [illegible] ուղեւորներ իջնել Place du Pont

ՕՃԱՌՈՒ ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ ԽԱՆՈՒԹ

ՕՃԱՌՈՒ է կօշկակարի լաւ խանութ մը՝ մէկ Panc finissage. մէկ կարի մեքենայ եւ զանազան գործիքներ, [illegible] երկու փոքր սենեակներ, խոհանոց, յարկը 3 մեծ եւ գեղեցիկ սենեակներ. Տարեկան վարձք 1300 ֆր. առայժմ 6 տարի. Ներքին գործ: Ապահով յաճախորդներ չափի վրայ ապրանքներու եւ նորոգութեանց համար: Դիւրամատչելի պայմաններ Մանրամասնութեանց համար դիմել Thecars. Chaussures sur mesure et réparations. 35 rue Burdeau, Lyon. Rhône.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Կրթ. եւ Հրատարակչական Ընկերութեան Ֆրանսայի Կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ բոլոր մշակութային կազմակերպութեանց, Հայ Մամուլին, եւ ծանօթ մտաւորականներու, առաջին խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի, 20 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, Rue Bossuet, Paris (10), խորհրդակցելու, եւ գործադիր մարմին մը ընտրելու, (ինչպէս որ տեղի ունեցաւ գիրերու գիւտի 1500ամեակին առթիւ), Վիպագիր եւ գրագէտ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպելու համար ազգային տօնակատարութիւն մը, որ պիտի սարքուի Փարիզի մէջ, եւ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտեմբեր ամսուն :

Կը խնդրուի բոլոր Մշակութային կազմակերպութիւններէն եւ Հայ Մամուլէն, որ հաճին իրենց ներկայացուցիչները ղրկել Կը հրաւիրուին ինչպէս նաեւ մտաւորականները

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակցական միութեան Հերթական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ նախագահութեամբ Գ. Աբրահամ Ղուկասեանի եւ փոխ նախագահ Տքթ. Մելիքի, 18 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 81, Rue de la Faisanderie, Paris (16), մէթրօ Dauphine կամ Pompe. Օրակարգ՝ զեկոյց մշակուած կանոնագրի մասին, պարտհանդէսի կազմակերպութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը հրաւիրուին բոլոր Ղարաբաղ-Զանգեզուրցիները այս խիստ կարեւոր ժողովին :

Docteur ROGINSKY

Փարիզեան մասնագէտ

Կը դարմանէ ընդհանուր հիւանդութիւններ, ուռոդ. սրտի եւ ջիղային հիւանդութիւններ: Կ'ընդունի ամէն օր. Փետր. 18էն ամէն [illegible] կէսօրէ վերջ ժամը 1—6. 16 rue de la Défense Issy les Moulineaux Seine

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON

Dancing-Cigale. պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին. Իրիկունները ժամը 8.30ին

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 18 Մարտ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ. 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Գ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Շիրվանզադէ.

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 20 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՕՆԻ Վաղարշեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Մարտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Cours Lafayette. Զարդարեան գրադարանը.

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին. Ցիամանթօ Ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մարտ 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,

Salle Poissonnièreի մէջ, 7 Rue du Faub Poissonnière

Métro Bonne Nouvelle

ԿԸ ԽՕՍԻ Գ. Ա. ԽՈՍՏԻՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝

ՕՐ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Գ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու գաւեշտ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԶԱԿԱՆԸ

ՃԱՇ Մուտք 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: Երախաներու 3 ֆր. ՊԻՖԷ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Գեռ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի նորակազմ մասնաճիւղին կողմէ

21 Մարտ կիրակի ժամը 3ին. Gentillyի քաղաքապետարանին մեծ սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ Փարիզի Գեռ. Հ. Կ. Խաչի Նախագահ ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆի

Կը խօսի՝ Գեռ Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Գ. Գ. ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ

Խնամուած գեղարուեստական բաժին

Կը ներկայացուի «ՓՈՔՐԻԿ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ» (գաւեշտ)

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը

Իջնել մէթրօ Porte d'Italie կամ առնել 93. AR եւ ARbis օթօպիւսները

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՔԵՄԱՆՉԱՀԱՐ ՌՈՒԲԷՆԻ

Նուագահանդէսները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 21 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 9.15ին, Սալ Մազընօյի մէջ. 88 Rue d'Aubagne.

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.— 22 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9.15ին, Պլօրիա սինէմային մէջ.

ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Դաշնակով կ'ընկերանայ ՏԻԿ. ՌՈՒԲԷՆ

Կ ԼՈՂ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

Տոմսերը կը ծախուին՝ Թումայեան եղբ. 38 Ave. Camille Pelletan. Չէլէ Վարդանեան եղբ. 51 Rue St. Bazile. Մանուկեան եւ Հովսէփեան 3 Rue de la Phare եւ գետին ան Յ. Ղազարեանի մօտ:

ՄԵՐՁԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ա. եւ պահեստի խումբերը պիտի մրցին կիրակի. 21 Մարտ S. A. Valmyի Ա. եւ պահեստի խումբերուն դէմ. Stade Nicolas մարզարանին մէջ. 300 Grand'Rue. Maison-Alfort Ժամադրութիւնը որոշուած է ժամը ճիշդ 1ին. Porte Dorée-էն առնել 81 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Vert de Maisons: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ մասնաւորապէս Ալֆորվիլի մարզասէր հասարակութիւնը.

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort). մէկ մեծ սենեակ խոհանոց մէկը՝ 1300 եւ 1500 ֆր. (ջուր եւ շոգեկառք մէջը բոլորովին) Դիմել 13 rue de la Vistule մէթրօ Maison Blanche.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՕՆԻՆ կը հրաւիրուի Գ. Կրօն Զալըզեան :

ԱՐՏԱՍՏԻՃԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջակայից Մարզասէրներու Հայր Մխիթարեան [illegible] [illegible] 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 [illegible] տուն Թամիր սրճարանին մէջ: Բոլոր ճաշարանատէրները կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաները [illegible] [illegible] տուրք [illegible]: Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ [illegible] Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամուհիները 20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր գրասենեակին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ երգչախումբի փորձերը տեղի կ'ունենան 8 rue Bossuet. Հայ երիտասարդաց Ակումբին մէջ. Métro Poissonnière կամ Gare du Nord. ամէն ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին: Անդամակցիլ փափաքողները դիմեն նոյն օրը.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելեֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Տոքթ. ՄԷՍՃԵԱՆ

82 rue d'Amsterdam, Paris (9)

Tél. Pigalle 70 02. Métro Place Clichy

Մասնագէտ ներքին եւ կանանց հիւանդութիւններու,

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 3—7.

կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր ժամադրութեամբ.

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:

Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԻՋԳԱԼԱՑԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

3 Rue de Palikao, Paris (20

Հեռաձայն **Men. 94-84** **Métro Couronnes**

Կը հայթայթէ ամէն կարգի նպարեղէններ լաւագոյն որակով եւ ամէնէն աժան գինով.

ՄԱՆՕԹ — 9 Rue Jouye-Rouveի վաճառատունը կը շարունակէ իր գործառնութիւնը.

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ խոհական օղին է Անզուգական - Անմիջելի - Անփոխարինելի Առաջնակարգ [illegible] պատրաստուած զուտ չամիչի կութով Հայ [illegible] [illegible]

Հ ԳՈՒՍՏԵՂԵՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԵՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

[illegible] սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը [illegible] ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու [illegible] [illegible]ղէններու, Թրիքօթաժի զուլպաներու եւլն.ի համար, Սննդային ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով.

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal [illegible] գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք [illegible] Ամերիկայէն

Փափաքողներու կը ղրկենք կ'ըլլապաներու նմոյշները եւ գիները՝

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris 9). 7 rue Auber**

Tél Opéra 67-77, 67-78

ՎԱԼԷՆՍԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԲՈԼՈՐԻՆ ԱՉՔԸ ԼՈՅՍ

Անոնք որ ստիպուած էին կարգի սպասել տեղ մը ունենալու համար ՎԱԼԷՆՍԻ ճաշարանին մէջ 8 Rue Buffault, այժմ կրնան վստահ ըլլալ որ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ պիտի կրնան Արեւելքը վայելել եւ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ խմել իր նոր վարձած ընդարձակ ճաշարանին մէջ:

41 Rue du Faubourg Montmartre, Paris

Հեռաձայն՝ Prov. 90—32

Մասնագէտ խոհարար մը պիտի պատրաստէ հայկական համեղ կերակուրներ: Գիները աժան:

Հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուին փոքր եւ մեծ սրահներ. Միայն ճաշատուփով, հարսնիքներու եւ խնջոյքներու սպասարկութիւն

Այցելեցէք անգամ մը:

ԿՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Ֆաթիմէ սուլթանուհին, զոր անգամ մը միայն եւ այն ալ վանդակորմի մը մէջէն տեսած էի՝ քիչ ծանօթ էր ինծի: Անոր մասին իր քոյրերուն անցողական պատմութիւններէն քաղելով տարտամօրէն գիտցածս այս էր թէ ընութեան պարգեւներովը ոչ շատ օժտուած մարմնի մը մէջ՝ կը կրէր վեհերոտ եւ մարդախոյս հոգի մը, որ կոնակ դարձուցած աշխարհային իրերու, ներքնչեալ յափշտակութեամբ մը կը հետեւէր ճէլալէտտին Րումիի վարդապետութիւններուն եւ յաճախ կը խորասուզուէր տէրվիշական խոկումներու մէջ :

Բոլորովին տարբեր խառնուածքի տէր էր Խատիճէ սուլթանուհին : Անոր մասին բաւին լաւագոյն եւ արդիական խմատովը կրնամ ըսել, թէ աշխարհիկ կին մըն էր: Ապտիւլ Համիտ անոր տուած էր Օրթագիւղի մէջ պալատ մը, որ գեղեցիկ էր, բայց պարտադրած էր նաեւ ամուսին մը, զոր սուլթանուհին ատէր եւ անհամակրելի կը գտնէր եւ որուն հետ ամէն կապ խզեց Սահմանադրութեան հռչակումէն. Իշխանուհին ունէր ընդհանուր զարգացում եւ բաւական լաւ դաշնակահար էր: Իրեն համար ունենցած յարգանքիս եւ բարձր գնահատումիս մէջ՝ իր վեհանձն եւ ազնուական նկարագիրը շատ մեծ բաժին ունի, այնքան մեծ որքան իր սէրը եւ ջերմ համակրանքը իմ ցեղիս հանդէպ

Բացառիկ դէմք մըն էր Ֆեհիմէ սուլթանուհին, օժտուած կարեւորագոյններովը բոլոր այն ընդունակութիւններուն, որոնց շնորհիւ երբեմն կիներ, ամէն դարու եւ ամէն երկրի մէջ յաջողած են ձեռք անցընել իշխանութեան սանձը եւ վարել իրենց դարուն քաղաքական ուղղութիւնը. Մօտէն ճանչցած ըլլալով Մուրատ Ե. կայսեր նախասիրած այս աղջիկը, կը տարուիմ խորհիլ, թէ թերեւս ան ալ ունենար, թոյլատու պայմաններու ներքեւ, եւ իր ռոմանթիք խառնուածքին ներած չափովը, իր որոշ տեղը իշխանուհիներու այն շարքին մէջ, զոր պատմութիւնը վերապահած է Բիւզանդիոնի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ, Աւստրիոյ անուանի թագուհիներուն: Անոնց պէս ինքն ալ քաջասիրտ էր. վըստահ, ձախորդութիւն կամ տառապանք կչիռ չունէին իր առջեւ Անոնց հոգիին նման, իր հոգին ալ զինուած էր արդարէ կամքով եւ անխոնջ կորովով: Անոնց պէս, ինքն ալ ունէր անյագ ծարաւը փառքի, պատիւի եւ իշխանութեան: Կարելի է ըսել թէ միտքը ենթարկուած չէր մեծ մշակոյթի, բայց նման այն բարեբեր հողերուն, որոնց արգասաբերութիւնը մեծ աշխատանքի չի կարօտիր՝ կ'ըմբռնէր, կը բաղդատէր եւ կը վճռէր, անսովոր դիւրութեամբ: Պէտք է աւելցնեմ, թէ գերազանցօրէն կնոջական այն զէնքը, որ «խորամանկութիւն» կը կոչուի, միշտ պատրաստ կը կենար անոր ձեռքին տակ: Երբ իրաւունք մը պաշտպանելու համար ուժի պակասը զգար՝ մատը կը կոխէր ձգանին վրայ եւ հարուածը հազիւ թէ կը վրիպէր :

Անգամ մը ուզեց գիտնալ թէ կա՞ն արդեօք օրինական միջոցներ լուծելու համար իր ամուսնութիւնը Կայզէր փաշայի հետ, զոր Մուրատի քեռայրը ունենալու թշնամի Ապտիւլ Համիտ պարտադրած էր իրեն Սահմանադրութենէն առաջ օրինական ճամբաները կար էին եւ սուլթանուհիին անհամբեր բնաւորութեանը չէին պատշաճիր: Երկու երեք շաբաթ հազիւ անցած էր այդ խորհրդակցութեան թուականէն, երբ կրկին պալատ հրաւիրուեցայ: Զիս առաջնորդեցին սենեակը, ուր սուլթանուհին բազմոցի վրայ ընկողմանած, զիս տեսնելուն պէս սկսաւ մեծաձայն խնդալ պատմել: Շաբաթ մը առաջ ամուսինն նուիրեր է տասնըհօթը տարեկան չերքէզ աղախին մը, խարտիշագեղ ցորենի հասկի նման: Միամիտ փաշան շատ զգածուեր է սուլթանուհիին այս վեհանձն եւ նոյն իսկ անձնուրաց վերաբերումէն, աղախինը ընդունելով եւ անկողնի պատիւներու արժանացուցեր է: Սուլթանուհիին փնտռածն ալ ուրիշ բան չէր արդէն Գայթակղութիւնը լուծուեցաւ փաշային պալատէն անմիջական արտաքսումովը ամուսնական կապին խզումովը (3)

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.281

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՄԱՐՏ
VENDREDI 19 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3374

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՔԼԻՇԻԻ ԱՐԻՒՆՈՏ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՍԵՌՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒՆ Է 6

Չորեքշաբթի երեկոյ դահլիճը նետս գումարելով լսեց ներքին նախարարին յայտարարութիւնները Քլիշիի արիւնահեղութեան մասին: Ցետոյ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, հրաւիրելով ժողովուրդը որ պահէ իր պաղարիւնը, ցաւակցութիւն յայտնեց զոհերու ընտանիքներուն եւ այն բազմաթիւ վիրաւորեալներուն, որոնք վիրաւորուեցան երեքշաբթի երեկոյեան ընդհարումին մէջ: Ցետոյ կ'աւելցնէ թէ որոշած է անյապաղ եւ առանց երբեք սխալութիւն ցոյց տալու ... ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները ապահովելու համար հանրային բարեկարգութիւնը եւ ընկերային խաղաղութիւնը. Ու կը խնդրէ բոլոր քաղաքացիներէն, բոլոր կուսակցութիւններէն, որ հրաժարին ըմեկէ այնպիսի ցոյցերու, որոնք կրնան խանգարել երկրին խաղաղութիւնը:

Ցետոյ կառավարութիւնը իր վստահութիւնը կը յայտնէ բանուոր դասակարգին, որուն օժանդակութիւնը վայելեց ամբողջ տասը ամիս, խնդրելով որ բանուորները պահեն իրենց պաղարիւնը եւ միութեան կամքը, որ անհրաժեշտ է պահպանելու համար իրենց ընկերային նուաճումները եւ ժողովրդավարութիւնը:

Միւս կողմէ Փարիզեան շրջանի բանուորական սենտիքաներու Միութիւնը, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան համաձայնութիւնը առնելէ վերջ, ընդհ. գործադուլ յայտարարեց հինգշաբթի առտուընէ մինչեւ կէսօր: Երէկ առտուան կանուխ առած էին հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, բանուորութիւնը թափուած էր փողոցները, տօնական օրուան մը երեւոյթ տալով քաղաքին: Ժամը 11ին վերսկսաւ հաղորդակցութիւնը, համաձայն բանուորական սենտիքաներու Միութեան որոշման, այնպէս որ ամէն գործաւոր ու պաշտօնեայ կրցաւ հասնիլ իր գործին գլուխը, եւ ընդհ. աշխատանքը նորէն ընթացք առաւ ամէն օրուան պէս կէսօրէն վերջ:

Գործադուլի յայտարարութեան մէջ աշխատանքի արտօնութիւն տրուած էր դեղարաններուն, հիւանդանոցներուն եւ առողջական կաթի վաճառման:

Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ տարակարծութիւն մը առնուած է կառավարութեան եւ Ժող. Ճակատի ծայրայեղ հոսանքին միջեւ: Համայնավարները կը պահանջեն գաղտնի ոստիկանութեան ...

[illegible]

Քլիշիի ընդհարումին մէջ վիրաւոր ... մեռաւ երէկ, — որով մեռեալներուն թիւը կը հասնի 6ի: Ծանրապէս վիրաւորուած են ... ոստիկաններ ... 17 ...

** «Փօփիւլէր» կը գրէ թէ Քլիշիի դէպքերուն առթիւ վիրաւորուած են 158 ոստիկաններ եւ 84 շրջուն պահակներ: Վիրաւորուած քաղաքացիներուն թիւը կը հաշուեն 300, որոնց 86ին վիճակը ծանր է:

Ձերբակալուեցան եօթը հոգի, որոնք զէնքով բռնուած էին:

** Չորեքշաբթի առտու մէկ ժամ գործադուլ հռչակեցին ցուցահանդէսին բանուորները, 12,000 հոգի: Ուրիշ մասնակի գործադուլներ ալ տեղի ունեցան:

** Ձախակողմեան խմբակցութեանց ժողովին մէջ, բուռն ընդհարում մը ունեցան համայնավարներն ու արմատականները: Թերթ մը կը գրէ թէ ընկերվարականներն ու համայնավարներն ընդհարեցան, վէճ ծագած ըլլալով դէպքերուն պատասխանատուութեանց մասին:

** Համայնավար կուսակցութիւնը կը պահանջէ անմիջապէս ձերբակալել գնդ. տը լա Ռօքը եւ Տօրիօն (նախկին բոլշեւիկ), իբրեւ դրդիչներ քաղաքացիական պատերազմի:

*** Առ այժմ որ եւ է խօսք չկայ դահլիճին կամ անոր մէկ անդամին հրաժարման մասին, բայց անուրանալի է որ կառավարութիւնը ծանր հարուած մը կրեց, փոխառութեան անմախտութենէն անմիջապէս վերջը: Այսօր հարցադրումներ պիտի կատարուին Երեսփ. ժողովին մէջ, ծանր փորձի մը ենթարկելով դահլիճը: Համայնավարները վճռական դիրք բռնած են այս հարցին մէջ, այնպէս որ փափուկ վիճակի մը մատնուած է ժողովրդական ճակատը:

Ուշագրաւ պարագայ մը.— Աժանս Հավաս հաղորդած էր թէ համայնավար կուսակցութեան երկու ներկայացուցիչները վարչապետին ներկայանալով, «ուժգնօրէն բողոքած են ոստիկանութեան դաւերուն դէմ որոնց հետեւանքով բանուորի արիւն թափուեցաւ»: Պ. Լէօն Պլում երբ իմացաւ այս լուրը, յայտնեց թէ գեկոյցը իրականութեան չի համապատասխաներ ոչ ըստ էութեան, ոչ ալ ըստ ձեւի:

Մուսոլինի կը խօսի խաղաղութեան մասին

Տրիպոլսոյ ... Չորեքշաբթի առտու ... ամբողջովին: Օդանաւերը թեւ կապային քաղաքին վրայ: Այդ խանդավառութեան մէջ Տրիպոլիս մտաւ Դուչէն: Տօնավաճառին զանազան տաղաւարները աչքէ անցընելէ վերջ, բարձրացաւ յատկապէս պատրաստուած բեմի մը վրայ, իր կողքին ունենալով մարաջախտ Պալպօ, գաղթային եւ մամուլի նախարարները, ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը:

Մուսոլինի նախ պատկերացուց այն ճամբան, որուն բացումը կատարեց.

— Ճամբան որ կը կտրէ Կիրտէկի անապատը, ճամբան ուրկէ մարդկային կառք մը չէ անցած երբեք, այսօր պարծանքի փաստ մը դարձած է մեզի, բայց այդ ճամբով կրնան հպարտանալ նաեւ Եւրոպացիները, որոնք արժանի են այս անունին, որ երբեմն մեծ անուն մըն էր:

Իտալացի ճարտարագէտներ եւ բանուորներ ամիսներով աշխատեցան այնտեղ, այնպիսի պայմաններու մէջ որոնք նուազ հաճելի էին բաղդատմամբ Լեմանի լճին կլիմային, ուր զօրաւոր դաշնակցութիւն մը ի զուր փորձեց խեղդել Իտալիան: Եթէ կայ մէկը, որ կը կարծէ թէ մոռցած ենք այս ամէնը, կը սխալի:

Այժմ թոյլ տուէք ցաւս յայտնել այն անգատնգին մասին, որ կատարուեցաւ իբր թէ ժողովրդավար երկիրներու մէջ, մեծ թէ պզտիկ, դէպի Լիբիա իմ ճամբորդութեանս առթիւ: Այս հոգեախտաբանական չարանակական անհասկացողութիւնը աղէտի փախեր ցանելու այս մարմաջը ոչ մէկ կերպով կը նպաստէ խաղաղութեան դատին, անոր համար որ կը պղտորէ ժողովուրդներու իրերահասկացողութեան մթնոլորտը:

Այս ճամբորդութիւնը էմփէրիալիսթ է, այն իմաստով որ առնական ժողովուրդները կուտան այս բառին: Այս ճամբորդութիւնը յարձակողական կամ զինուորական նպատակ չունի, ոչ ոքի դէմ: Մենք կ'ուզենք ապրիլ խաղաղութեան մէջ բոլորին հետ, եւ մեր գործակցութիւնը կը բերենք ամէն անոնց որ տրամադրուած են նոյն այս կամքով: Կը սպառազինուինք ծովու վրայ, երկինքի մէջ եւ ցամաքի վրայ, որովհետեւ այդպէս կը ներշնչէ մեր պարտականութիւնը ուրիշներու սպառազինութեանց դիմաց: Սակայն իտալացի ժողովուրդը կը պահանջէ որ զինք հանգիստ ձգեն, որովհետեւ կլանուած է գաժան եւ երկար աշխատանքով մը:

Ընկերներ Տրիպոլսոյ, չարունակեցէք աշխատիլ կայսրութեան կլիմային եւ ֆաշական յեղափոխութեան մէջ: Եւ ողջ լեր, արքայ»:

Կին մը կը կրակէ կոմս տը Շամպրէօնի վրայ

Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, Հռոմի նախկին դեսպանը, կոմս տը Շամպրէօն, երբ Կար տիւ Նորի կայարանէն, Փարիզ - Պրիւքսէլ ճեպընթացը կ'առնէր, յանկարծ կին մը կրակեց ձեռքի ատրճանակը: Կայարանի աղմուկին մէջ անլսելի մնաց ատրճանակին ձայնը, սակայն կոմս տը Շամպրէօն մէջքը ծռեց, կռթնեցաւ վակոնի բազրիքին եւ պոռաց. «Բռնեցէք սա կինը»: Ջղային կին մը, ատրճանակը ձեռքին, կանգներ էր վակոնին մօտ: Առանց ընդդիմութեան՝ յանձնուեցաւ, գետին նետելով ատրճանակը: Գաղտնի ոստիկան մը զինք տարաւ մօտակայ ոստիկանատունը, մինչ կայարանի պաշտօնէութիւնը կարիպսուպէր հիւանդանոց կփոխադրէր դեսպանը: Կոմս տը Շամպրէօնի վէրքը մտահոգութիւն չի պատճառեր:

Ոճրագործը մանկամարդ կին մըն է, Փրանսացի ծանօթ նկարիչի մը աղջիկը: Ամուսնացած նաւահանգստապետի մը հետ, յետոյ ամուսնալուծուած: Պահ մը իբրեւ գերասան՝ խաղացած է Օտէօնի մէջ, յետոյ Մակտա Ֆոնթանժ ծածկանունով հրապարակագրութեան մէջ մտած: Հռոմի մէջ կը սիրահարի իտալացի բարձր պաշտօնատարի մը, բայց իբրեւ ծանօթ կոմս տը Շամպրէօնի՝ անոր կը խոստովանի կարգ մը գաղտնիքներ, որոնք երբ իտալացի իր սիրահարը կ'իմանայ, Մակտա Ֆոնթանժ կը հետեւցնէ թէ դեսպանն է որ չարախօսութիւններով եւ իր գաղտնիքները տալով՝ պատճառ դարձած է իրենց սիրոյ եւ ամուսնութեան ծրագրին խզումին.

Այսպէս պատասխանած է Մակտա Ֆոնթանժ, իր առաջին հարցաքննութեան ընթացքին, ցաւ յայտնելով որ չէ կրցած սպաննել դեսպանը:

«Անաստուածութիւնը» չէ վերցուած

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւտա», երիտասարդ համայնավարներու կազմակերպութեան պաշտօնաթերթը, յօդուածով մը խստօրէն կը դատապարտէ Միութեան վարիչները, ըսելով թէ երեսի վրայ ձգած են կրօնի դէմ բացուած պայքարը: Թերթը գտնել կուտայ թէ՝ որովհետեւ քահանաները եւ ուրիշ կրօնաւորներ վերստացան իրենց քաղաքացիական իրաւունքները, կը կարծեն թէ այլ եւս աւելորդ է հակակրօնական պայքարը: Բացարձակապէս սխալ է այս: «Խորհրդային երիտասարդները պէտք է առանց որ եւ է բացառութեան պաշտպանուին կրօնական ազդեցութիւններու դէմ»: Երիտասարդ համայնավարներու Միութեան պաշտօնեաները եւ նոյն իսկ Անաստուածներու մարտական կազմակերպութիւնը հիմնուելով սթալինեան սահմանադրութեան վրայ, կը կարծեն թէ կրօնը վտանգաւոր չէ այլ եւս, քանի որ արդէն ջնջուած է, բացի ծեր մարդոց շրջանակէն: Իսկ իրականութիւնը այն է որ «որոշ չափով վերակենդանացած է Եկեղեցւոյ անդամութիւնը»: Ոչ միայն օրթոտոքս քահանաները, այլ եւ ուրիշ ա-

ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇ ՄԸ ՎԻԷՆՆԻ ՋԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԷՆ
(Բժշկական քննութենէն վերջ)

դանդի կրօնաւորներ այժմ «հոգեւոր ապականութեան ամէնէն նուրբ միթոդները կը ցուցնեն, եւ ոչ միայն տարէց մարդիկ, այլ եւ երիտասարդներ, մանաւանդ աղջիկներ եւ հաւաքին»:

Բոլշեւիկեան թերթը այս առթիւ ներկայացնելով «ամէնէն ամօթալի» օրինակները, կը պատմէ թէ Փանսա քաղաքին մէջ արհեստագիտական վարժարանին աշակերտները մասնակցեր են եկեղեցական երգեցողութեանց: Նոյն իսկ տարրական դպրոցներու աշակերտները նոյն յանցանքը գործեր են:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՅՈՅՍ ՉԿԱՅ ՆԵՐԿԱՅԻՍ

Աթէնքի Հօկի վարչութիւնը գաղթականներու քանդումին առթիւ հեռագիր մը ուղղած ըլլալով Երեւան, հետեւեալ պատասխանը ստացած է Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահէն.—

« Ներկայիս Ներգաղթի նեռքատարութիւն չունինք: Կեդրոնն մանրամասնութիւններ հաղորդեցէք Ռամակով:

Մուսոլինի կը գիշերէ անապատին մէջ

ՎՐԱՆԻ ՏԱԿ, 250 ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՈՎ

Աւելի խորապէս ազդելու համար արաբ ամբոխին վրայ, Մուսոլինի երեքշաբթի գիշեր պառկեցաւ Լիբիոյ անապատին մէջ, գիւղէն փարսախներով հեռու, վրանի մը տակ: Իրեն եւ իր 250 նախարարներուն, զօրավարներուն, գաղթային պաշտօնեաներուն, սպաներուն, թղթակիցներուն եւ ծառաներուն համար սարքուած էր վրաններու քաղաք մը, վերջին երկու օրերու ընթացքին: Աւելի քան 200 մեծ վրաններ անկուած էին երկու երկայն շարքերու վրայ, իսկ մէջտեղը՝ Մուսոլինիի եւ իր նախարարներուն վրանները: «Առաջնորդ»ին վրանը բաժնուած էր երեք մասի,— ննջարան, աշխատանոց եւ բաղնիք: Ճակատէն կը ծածանէր իտալական դրօշը՝ բարձր ձողի մը վրայ: Կերակուրները, գինին եւ սպասները փոխադրուած էին Պէնկազիէն, 15 մեծ օդանաւերով: Ճաշացուցակին գլուխը կը գտնուէր «կայսերական» ապուրը: Խմորեղէններէն մէկն ալ անուանուած էին «Ֆաշէթթա Նէրա», որ հաբէշական ռազմերգի մը անունն է: Ճաշէն վերջ տեղի ունեցաւ անապատային ռազմական պար մը, Մուսոլինիի վրանին առջեւ: Ցետոյ վաշկատուն Արաբները քաշուեցան անապատին խորը, շարունակելու համար իրենց երգերն ու պարերը:

Աշտարակաշինութեան մրցում ցուցահանդէսին մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ խորհ. իշխանութիւնը եւ գերմանական կառավարութիւնը մրցումի եկած են, կարելի եղածին չափ բարձր աշտարակներ շինելու համար Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ: Մինչ միւս շէնքերու մեծ մասը տակաւին կմախք են, գերմանականը լրանալու վրայ է արդէն, եւ ռուսականն ալ նաեւէն պիտի հասնի: Այս երկու երկիրներուն տաղաւարները ամէնէն ընդարձակներն են եւ դէմ դիմաց պիտի ճակատին, իրր 200 ոտք բարձրութեամբ աշտարակներով, որոնց մասին տաժանելի բանակցութիւններ կատարուեցան ամբողջ վեց շաբաթ: Իւրաքանչիւրը կ'ուզէր որ իր աշտարակը միւսէն աւելի բարձր ըլլայ, եւ հարկ եղաւ զօրաւոր միջամտութիւն մը կատարել, որպէսզի հաւանին բարձրութիւնը պահել հաւասար չափի վրայ:

Խ. Միութեան աշտարակը պիտի պսակուի կնոջական վիթխարի կերպարանքով մը, մուրճ - մանգաղ բռնած, իսկ գերմանականը պիտի ներկայացնէ արծիւ մը, անշուշտ կեռ խաչով:

ՉՈՒԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, որով կը ջնջուի կիներու քօղը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը Էնկիւրի գնաց, զանազան հարցեր քննելու համար:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ քաղաքապետը, Լա Կարտիա, նոր ճառ մը խօսեցաւ 20,000 ունկնդիրներու առջեւ եւ նորէն բուռն խօսքեր արտասանեց Հիթլէրի դէմ: Կը յիշուի թէ իր նախորդ ճառին առթիւ, գերմանական մամուլը փաթորիկ բարձրացուցած էր, իսկ Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանն ալ բողոքագիր մը ներկայացուց:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գինը 10 սանթիմ պիտի աւելնայ իւրաքանչիւր քիլովաթի վրայ, չորսաթ օրէն սկսեալ:

ԽՄԲ.— Երէկուան գործադուլին առթիւ, հաղորդակցութիւնները դադրած եւ տպարանական գործերն ալ խանգարուած ըլլալով, ստիպուեցանք փոփոխութիւններ կատարել առաջին էջի նիւթերու դասաւորման մէջ եւ թերթն ալ սովորականէն քիչ մը ուշ լոյս տեսաւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Վերջերս կարգ մը իտալական թերթեր յօդուածներ հրատարակեցին հայկական հարցի եւ առ հասարակ Հայերու մասին: Այսպէս, «Կածէթթա տի Պէրկամօ» իրարու ետեւէ տպեց հետեւեալ գրութիւնները - «Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ Հայերը» (16 յունուար), «Հայ զոհերը» (23 յունուար) եւ «Ժողովուրդի մը զոհումը» (27 յունուար): Ստորեւ կուտանք անոնց ամփոփումը, իբրեւ նիւթեր պատմութեան համար: Իտալական թերթը մեծ «մեծ»երը մեղադրած ատեն, տարօրինակ է որ կը մոռնայ Իտալիոյ պատասխանատուութիւնը իր մատնանշած աղէտին մէջ...

Յօդուածագիրը Է. Փարմիս, առաջին յօդուածով կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդը իբր ֆրանքեւթրքական պայքարի եւ համաձայնութեան զոհը: Այդ առթիւ երկու սիւնակի մէջ Կիլիկիոյ Ֆրանսացիներու կողմէ պարպումին, Ֆրանքլէն Պույեօնի Անգարայի համաձայնութեան, եւ այս ամէնուն հետեւանքով այնքան անմեղներու կեանքին կորուստեան մասին կը խօսի: Յօդուածագիրը բաւական ցայտուն գոյներով Կիլիկիոյ պարպումը նկարագրելէ վերջ եւ մանաւանդ թշնամիին կողմէ Հայոց կրած տառապանքները պատկերացնելէ վերջ, բոլոր պատասխանատուութիւնը կը ծանրացնէ Ֆրանսայի վրայ:

«Ոչ մէկ ազգ, այդ տխուր 1921ի նոյեմբերին այնքան անէծք ստացաւ Անատոլուէն եւ Կիլիկիայէն եկող հիւծած թշուառներէն, ինչքան Ֆրանսան: Արեւելքի քրիստոնէից ինքնակոչ պաշտպանը իր սնապարծ եւ աշխարհակալ քաղաքականութեան սիրոյն կը քաղէր Մ. Քէմալի կամքին առջեւ պարտութիւնը ընդունելով: Նորակազմ Թուրքիոյ պետք այս ստորնացումը պարտադրելով Ֆրանսայի, կ'ուզէր բոլոր պետութիւններուն ապացուցութիւն մը ընել, պետութիւններ, որոնք հաւատացած էին Թուրքիոյ պարտութեան եւ անոր մահուան:

Երկրորդ յօդուածը կը ներկայացնէ Հայաստանը իբր զոհ ֆրանքեւռուս [illegible] վերջ Թուրքիոյ սուլթանութեան շրջանին մեծ պետութեանց հակամարտութիւնը Թուրքիոյ հողին վրայ իսկ, կը յիշէ թէ Հայերը միշտ կասկածելի նկատուեցան անարդարօրէն իբր դէպի արեւմուտք հակում ունեցող քրիստոնեաներ եւ իրենց աշխուժութեամբ, վտանգ ներկայացնող տարր մը Թուրքիոյ:

«Եթէ ուրիշ ազգեր շահագործեցին Հայերը, գոնէ Իտալիա միշտ անկեղծ եւ անշահախնդիր բարեկամութիւն մը ունեցաւ Հայոց հանդէպ», կ'ըսէ յօդուածագիրը: Եւ կ'ըսէ թէ այն կապերը, որ գոյութիւն ունեցած են Հայոց եւ Իտալիոյ մէջ: Կը սկսի Ռաւէննայի էկզարքութենէն, երբ Ներսէս Պատրիկ Բիւզանդիոնի կողմէ առաքուած, բարբարոսներու (Գոթերու) դէմ առաջին գիծը վերցուցած էր, Իտալիան պաշտպանելու համար: Անկէ վերջ շատ հայ պատրիկներ եկած են, որոնք բոլորն ալ լաւ համբաւ ձգած են Իտալիոյ մէջ: Հայոց այս պաշտօնական մուտքը պատճառ եղաւ որ առեւտրական յարաբերութիւններ ալ մշակուին վաճառականական միւս քաղաքներու հետ ալ, Ճենովայի, Վենետիկի, Բիզայի եւ Հռոմի հետ:

Կիլիկիոյ Ռուբէնեանց թագաւորութեան ժամանակ առեւտրական յարաբերութիւնները աւելի սերտ կ'ըլլան, այնպէս որ Վենետիկ առանձնաշնորհեալ երկիր մը կը դառնայ Կիլիկիոյ մէջ եւ Կիլիկիոյ միջոցով իր վաճառականութիւնը բոլոր Արեւելքի մէջ կը տարածէ. Թագաւորութիւնները այդ կապը կը նուիրագործեն եւ հայ թագաւորները ստէպ իրաւարար եղած են Բիւզանդիոնի կայսրութեան եւ Վենետիկի հանրապետութեան մէջ ծագած վէճերուն առթիւ.

Մինչդեռ հայ արհեստակցական միութիւններ եւ վաճառականական տուներ կը հաստատուէին Պոլոնիայի, Լիվոռնոյի, Հռոմի եւ մանաւանդ Վենետիկի մէջ, ուր Հայ մը, Սեբաստիանոս Ծանի քաղաքին թաղամաս մը իր անունը տուած է, Վենետիկցիները կը հաստատուէին Տրապիզոնի մէջ, Հայաստանի միջոցով Պարսկաստանի եւ անկէ ալ Կեդր. Ասիոյ հետ առեւտրական կապ հաստատելու համար: Բայց բարբարոսներու արշաւանքները Հայերը դէպի արեւմուտք քշեցին: Հայերը նախընտրեցին իտալական քաղաքները, ուր կարճ ժամանակի մէջ կանգնեցին եկեղեցիներ, դպրոցներ, հիւրանոցներ եւ վանքեր: Այս ամէնուն մէջ կը փայլի Ս. Ղազարու վանքը:

Այս անցեալը յիշելէ վերջ, ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ, կ'ըսէ յօդուածագիրը, տխուր ներկան, մանաւանդ հայութեան ընդհ. պատերազմի ժամանակ մեր կողքին պայքարը: Այդ թուականներուն այնքան տառապանք եւ աղէտ կուտակուեցաւ հայութեան գլխուն, որ կարելի չէ քաղաքակիրթ ժողովրդեան մը համակրութիւնը եւ արտասուքը մերժել անոր:

Անգլիացիներուն, Ռուսերուն եւ Ֆրանսացիներուն, միակ պատասխանատուները Հայոց այս աղէտին, բոլոր յանցանքը վերագրելու է: Ուրիշ առիթի մը կը վերապահէ յիշատակներ տալ Հայոց մատուցած ծառայութեան, Կովկասի, Պաղեստինի եւ Ֆրանսա ճակատներուն վրայ: Այս յօդուածին մէջ կը պատկերացնէ այն հերոսական ճիգերը, որ Հայերը կատարեցին իրենց երկիրը վերագրաւելու եւ պահելու համար, բայց անյաջողութեան մատնուեցան, որովհետեւ անկարելի էր պահել այնքան ընդարձակ ճակատ մը, հազիւ քանի մը հազար զինուորով:

Մի առ մի կը հաշուէ այն բոլոր արտայայտութիւնները եւ խոստումները, որ անգլիացի եւ ֆրանսացի պետական անձնաւորութիւններ պաշտօնապէս ըրին Պօղոս Նուպարի հայկական հարցին շուրջ, անկարելի է, կ'ըսէ չհաւատալ եւ այդ հաւատքին հետեւանքով մնացին Թուրքիոյ հակառակ ճակատի վրայ:

Անկէ վերջ մեծերու կողմէ չահագործումի շարք մը կը սկսի, յօդուածագիրը մի առ մի կը թուէ այդ ամէնը, ըլլայ Անգլիացիներու, ըլլայ Ֆրանսացիներու կողմէ: Այս ամէնուն իբր վարձատրութիւն կրկնակ խաղաղութեանց դաշինքները յուսախաբութեան գլուխ գործոցներ եղան Հայոց համար: Ժամանակ մը վերջ ուզեցին այս ամէնը դարմանել հայկական օճախի հարցով մը, հարց մը որ Մուսուլի քարիւղին մէջ խեղդուեցաւ: Այս ամէնուն մէջ Հայոց ի նպաստ միակ ձայնը, Իտալիոյ ձայնն էր, որ սրտանց կը փափաքէր այդ թշուառ ժողովուրդին նիւթական եւ բարոյական սփոփանքի պատճառ ըլլալ: Բայց միշտ մնաց, Թուրքիոյ կամքին առջեւ ընկրկեցան Ֆրանսա եւ Անգլիա: Մինչդեռ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ քիչ մը ճնշումով, Թուրքիան ալ կրնար հաւանիլ հայ պետութեան մը ստեղծումին, վերջ տալու համար եւրոպական պետութիւններուն համար ամօթալի այս հարցին.

Երրորդ յօդուածով մը իտալացի հրապարակագիրը կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդը իտալացի հասարակութեան իբրեւ անգլիական եւ մանաւանդ ֆրանսական շահատակութեանց զոհուած ազգ մը:

Արեւելեան խնդիրները, կ'ըսէ որոնք պատերազմէն 20 տարի վերջ ալ պէտք էին լուծուած ըլլալ, դեռ առկախ կը մնան, առոնց մէջ առաջին տեղը կը բռնէ հայկական հարցը, որ դեռ իր ողբերգական այժմէութիւնը կը պահէ:

Արեւելքը եւ հոն գտնուած ժողովուրդները այնքան հակամարտ շահեր եւ ազգային զգացումներ ունին որ անկարելի է մին գոհացնել առանց դժգոհացնելու միւսը: Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները այնքան հակասականութեան հանդիպեցան, որ անգործադրելի եղան, եւ ամէնքն ալ սկսան հայկական հարցը ոչ թէ արդարութեան տեսակէտով տեսնել, այլ միայն շահու տեսակէտով դիտել: Եւրոպայի դիւանագէտները միշտ Հայաստանը հեռու կը տեսնեն նաւաղնացութեան գլխաւոր գիծերէն, ոչ այնքան բարեբեր, արդէն աշխատասէր ժողովուրդով մը բնակուած, այնպէս որ ո եւ է երկրի տարածուելու կարելիութիւն չի տար:

Եւ նմանապէս ալ Հայաստան չունի միջազգային չափանիշով հանքեր, ինչպէս Բագուն եւ Էրէյլին, որով Եւրոպայի համար անհետաքրքրական երկիր մը դարձաւ:

Պատմութեան մէջ ետ երթալով [illegible] թէ Հայաստանն՞ը [illegible] սակայն նկատելի է որ անոնք սաստկացան եւ կազմակերպուեցան ազգային գիտակցութեան զարթումով եւ անկախութեան փափաքով: Այս հալածանքներուն պսակումը եղաւ Էնվէրի եւ Թալէաթի ջարդը հայ ժողովուրդին:

Թուրք ժողովուրդը սիրով պիտի ուզէր լաւ դրացի ըլլալ Հայոց հետ, բայց Թուրք կառավարութիւնը սովորեցաւ Գերմանացիներէն մղուած պատերազմի մէջ մտնել եւ իր դէմ դառնալ հայ ժողովուրդը: Հայերը ուրիշ կերպով չէին կրնար ընթանալ, որովհետեւ արդէն 150.000ի մօտ զինուորներ ունէին ռուսական բանակին մէջ, բնականաբար չէին կրնար տարբեր քաղաքականութիւն որդեգրել երկու ճակատներու վրայ: Իսկ եթէ նկատի ունենանք այն ճնշումը որ համաձայնականները կատարեցին Հայոց վրայ, բոլորովին կ'արդարանան:

Այսօր Ֆրանսայի արեւելեան քաղաքականութիւնը սնանկացաւ եւ անոր հետեւանքով բոլոր Թուրքիոյ քրիստոնէութիւնը փճացաւ: Եւրոպան անպատասխանօրէն անկարեկիր աչքերով կը նայի այդ թշուառներու զանգուածին մէջէն ամէնէն թշուառ Հայոց: Ներկայ ժամանակներու ազդոյն հետ անհնար է, եւ հարկ է ամէն անգամ որ Արեւելքով կը զբաղինք, արդարացնել ջանանք:

ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ի ՑՈՅՑ ՄԱՐԴԿԱՆ

Ստորերկրեայ կառաշարին մէջն եմ: Պարող գոյներու պէս մարդիկ սեղմայ իրարու կպած են: Քանի մը հարիւր հազար այդ բազմութիւնը, մէկ մարդու պէս շունչը իրեն քաշած՝ կը սպասէ ելքի: Ամէնքն ալ առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան, [illegible] մը ունէին իրենց ձեռքերը: Կը կարդային.

Ամէն անգամ, որ ինքզինքս ստորերկրեայ կառաշարին մէջ կը գտնեմ, հաւատացէք, սիրելի Վահէ, կատարեալ ընթերցասրահի մը տպաւորութիւնը կը թողու վրաս:

Հազուագիւտ է, որ առանց զբաղումի մէկը տեսնես հոն: Մարդ սկսած, կը ստիպուի ինքն ալ քովինին պէս թերթ մը կամ գիրք մը կարդալ:

Ճիշդ քովս հազիւ տասը տարեկան տեղացի պզտիկ մը մօրը քով նստած՝ Ժորժ Սանդի «Մեծ մօր մը պատմութիւնները» կը կարդար: Եւ այսպէս քանիներո՞ւ, հակառակ իրենց տարիքին.

Երբ այլ եւս Պուշկինի կարդալէ յոգնած աչքերս վեր կը բարձրացնէի, յանկարծ, քայլ մը անդին «Յառաջ»ի խոշոր տառերը աչքիս հանդիպեցան: Այս բացառիկ տեսարանը սիրտս իր թեւերուն մէջ առած՝ օրօրեց պահ մը: Ուրախացայ: Երբ աչքերս հոս ու հոն, ուրիշ մըն ալ գտնելու կը պտտրտուէի, ընկերը այս երիտասարդին, որ տեղական թերթ մը ձեռքը նկարները կը դիտէր, յանկարծ գլուխը վերցնելով

— Ամօթ է, մեռ չէ, այդ թերթը ծալէ գրպանդ դիր, հոս հանրակառքին մէջ հայերէն չեն կարդար: Տես, ամբողջն ալ ֆրանսերէն կը կարդան: (Առանց սակայն տեսնելու որ, ճիշդ քովը մէկը «Տէյլի Թէլէկրաֆ», ուրիշ մը «Թրիպունա» կը կարդային):

— Դուն քու գործիդ նայէ: Ուրիշին խառնուելու իրաւունք չունիս: Եթէ հեղ մըն ալ փորձուիս նոյն բանը կրկնելու, նշաւակ, չոր բարեւ մը իսկ տալու արժանի չեմ գտներ քեզ: Հասկցա՞ր

Պարոնը, կարծես վիրաւորուած այս երիտասարդին խօսքերէն թերթը ծալեց, ու խոշոր տառերն ալ գրպանէն դուրս ձգելով՝ կառաշարին դուռը բացաւ: Ես ալ ետեւէն:

Դուրսը, ելքին դրան առջեւ, պառաւ մը թղթիկ մը ձեռքը այս պարոնին մօտեցաւ.

— Հայ կ'ըլլաս, տղաս:

Այո

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, հեղ մը աս թուղթին նայէ, տես ինչ կ'ըսէ:

Կը նայի: Պառաւն ալ իր շրթներուն: Եւ ահա, երբեմն երբեմն բան մը փնտռելու պատրուակով, աջ ձեռքը ականջին ետին կը տանի: Ու վերջապէս շրթները կը շարժին.

— Կարծեմ «չօմաժ»ի խնդիր ըլլալու է: Հեղ մը այդ ոստիկանին հարցուր, պառաւ, ու գնաց.

Ծե՞րբ պտտաս, եթէ այդքան բան գիտնայի ըլլար, ինչո՞ւ հոս պիտի կենար: Ինչո՞ւ անցորդներէն լոյս պիտի խնդրէր:

Կը մօտենամ: Կը մօտենայ պառաւն ալ:

— Հա՛յ ես, տղաս:

— Ի՞նչ կ'ուզես, մայրիկ:

— Մէկը այս թուղթը տուաւ որ Ս. Խաչին [illegible] երթամ, հոն [illegible] կայ ըսաւ: Ձեզ ալ գիտեր ինչ գրուած է: Կը նայի՞ս հեղ մը, [illegible]:

Կը կարդամ: Eglise Armenienne, 15 Rue Jean Goujon.

Հիմա, պառաւն ալ հետս [illegible]

Մինչեւ այսօր ալ, երբ կը յիշեմ այդ պառաւին խորշոմած դէմքը, [illegible] րուն վրայ կ'արիւնէին երկու յոգնած աչքերը, սիրտս լուռ կը ճմլուի, կը կսկծայ:

Ի՞նչ կ'ըսես, սիրելի Վահէ: [illegible]

ԳԱՐՄԱՆԻ

ՏԻԳՐԱՆ ՇԱՄՀՈՒՐ (Ֆ. ՃԷՄԻԼ)

Փետր. 18ի ապստամբութեան տարեդարձին առթիւ, ուրիշ դէմքերու հետ միշտ կը յիշեմ անմոռանալի [illegible] ցիչս, Տիգրան Շամհուրը, որ ինկաւ ճիշդ փետր. 18ին, հերոսական մահով:

Զինք ճանչցած եմ 1912ին, երբեւ Ֆէրիտ Ճէմիլ, երբ կը յաճախէի Կարնոյ ազգային վարժարանը (Սանասարեան). [illegible] հայ Ե. Թոփչեանի մահէն վերջ, անոր յաջորդած էր Թոսունը, եւ ուսուցչական կազմը հիմնովին փոխուած: Երիտասարդ ուժեր անցեր էին հոն բուն տեղը, օժտուած ժամանակակից [illegible] կան հմտութեամբ եւ դաստիարակութեան [illegible] թիւնը սկսած էր մտահոգել եւ հաճելի դառնալ:

Ուսուցչական անձնակազմ այդ խումբին մէջն էր նաեւ Տիգրան Շամհուրը, որ մեր դասարանին Թուրքերէն եւ բանաստեղծութիւն կը դասաւանդէր: Շամհուրին ուսուցչական ձեւը այնքան դիւրին եւ հաճելի էր որ ամենաբթամիտ աշակերտներն իսկ կը դառնային իրենց յաջողութիւններուն: Մանաւանդ Թուրքերէնը, թէեւ երկրորդ տարին էր որ սկսած էինք, քանի մը ամսուան ընթացքին գիրերը յաջողապէս կը շղթայէինք: Դասերու ընթացքին Շամհուր աթոռին քով չէր նստեր, միշտ ոտքի էր իր միջակէն քիչ մը բարձր հասակով, ձեռքերը երբեմն մէջքին սեղմած, մերթ գրասեղաններուն առջեւ մեր գրատախտակին քովը, իր ճերմակ ժպիտը [illegible] աւելի հրամայական մը կը նմանէր: Կը պատահէր երբեմն որ կը [illegible] նար, երբ գործ կ'ունենար անուշադիր աշակերտներու հետ: Սովորաբար ալ [illegible]

[illegible] մոռնելը արգիլուած էր) Հաղոր[illegible] տոր ֆնդուկներ կը սուրային ողին մէջ եւ երկու կողմէն ալ յամառօրէն կը դիմադրէին յաղթելու համար [illegible] ալ հաւասար: Ժամանակը երբ արդէն լրացած կ'ըլլար, խաղի ամբողջ տեւողութեան Շամհուրը սուլիչը ձեռք յարատեւ կը սուրար աջ ու ձախ. երբեմն նոյն իսկ ինքն ալ կը մասնակցէր [illegible] մարզանքին տակ.

Խաղը վերջանալէն յետոյ, խանդավառ կը վերադառնայինք քաղաք [illegible]

Նոյն տարուան դպրոցական [illegible] վերջի հանդէսներուն առթիւ [illegible] ցումներ եղան Կարնոյ պետ. վարժարաններու Թուրք աշակերտներուն հետ [illegible] թեան կուսակալին, նահանգային բարձր պաշտօնատարներու [illegible] Տիգրան Շամհուր այստեղ եւս կը փայլէր մարզական [illegible] մասնակցութեամբ 40 հոգի վեց շարքի վրայ մինչեւ 7 մեթր բարձրութեամբ, [illegible] Թուրք պաշտօնատարները: [illegible]

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

1920ի մարտ ամսին Ղարաբաղը ապստամբեցաւ Ազրբէջանի դէմ, քանի որ Անգլիացիները եւս պահանջած էին, վերջինիս ռուսատեցութիւնը գերագնահատելով. յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, որ Անգլիացիները չարաչար սխալուել էին, քանի որ Ազրբէջանը, գրեթէ առանց մի դնդակ արձակելու՝ ընդունեց բոլշեւիկեան լուծը, այն ինչ Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը, յետագայում էլ Երեւանեան Հանրապետութիւնը՝ բաւական երկար ժամանակ կռուեցան բոլշեւիկների դէմ: Նոյնը կատարեց եւ Վրաստանը. Անգլիացիները ժամանակաւոր Դաղստանի Շամիլի օրինակով առաջնորդուած, կարծում էին որ Թաթարները կատաղի կերպով կը կռուին բոլշեւիկեան - ռուսական տիրապետութեան դէմ, իսկ Վրացիները եւ Հայերը, հետեւապէս եւ Ղարաբաղի Հայերը սիրով կը համակերպին կարմիր Ռուսերին:

Գաւառական դէպքերն այլ կերպ ընթացան. 1920 մարտի ապստամբութեան զոհ գնաց Շուշուայ հայկական Թաղը: Սուլթանովը [illegible] բերել տուած իր Քրտերով այրեց Շուշուայ հայկական Թաղը, իսկ հայ ազգաբնակչութիւնը կարողացաւ մեծ մասով ապաստել եւ անցնել Վարանդա, ապա եւ այլուր: Շուշում կոտորածի ենթարկուեցան 2—2 ու կէս հազարից աւելի Հայեր, մեծ մասամբ կանայք եւ երեխաներ. ապստամբութեան ընթացքում Թուրքերը եւս ունեցան բազմաթիւ զոհեր գաւառներում եւ հետեւանքն այն եղաւ, որ բովանդակ հայկական Ղարաբաղը, առանց Շուշի քաղաքի, իրեն յայտարարեց Հայաստանի Հանրապետութեան անբաժան մասը եւ նրա հետ կապուեց հեռախօսային - հեռագրական լարերով: Երբ կարմիրները Բագուն եւ Գանձակը գրաւելով անցան Ղարաբաղ, նրանք տեսան այնտեղ հայկական զօրքեր Դրոի ղեկավարութեամբ, քանի որ երկիրը փաստօրէն թօթափել էր իրենից Ազրբէջանի անգամ անուանական տիրապետութիւնը եւ մէկէն միացել էր մայր Հայաստանին ... Եւ ի զուր չէր որ Նարիմանովը [illegible] էր յայտարարել թէ Ազրբէջանը չի ձգտում Ղարաբաղն իրեն կցել, քանի որ նա կազմելու է Խորհ. Հայաստանի մասը. ուրեմն այդպիսով Խորհ. Ազրբէջանը արդարացնում էր մուսաւաթական Ազրբէջանի ոտնձգութիւնը: Սակայն ինչպէս գիտէք, յետագայում երբ խորհրդայնացաւ Հայաստանը, նոյն Նարիմանովները բնական համարեցին Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի կցումը Ազրբէջանին.

Ցաւալին այն էր, որ հանրապետական Հայաստանը շատ ուշ կարողացաւ գրաւել իր [illegible] Լոռին, Ղարաբաղի խնդրով եւ այն էլ ձախող պայմաններում:

Կարծեմ ընթերցողները բաւականաչափ համոզուեցան թէ [illegible] մասին գործուած տեղի թէ անտեղի անարդարութիւնը բնաւ նման չէ հայկական Ղարաբաղի դէմ կազմակերպուած դաւադրութեան, որ այնքան ցայտուն է, որի դէմ անզօր ծառանում են ուղղափառ հայ կոմունիստները, այն էլ ոչ երկրորդական դիրք գրաւող գործիչներ:

«Ռուսական իմպերիալիզմը, Իվան Ահեղի ոգին կը շարունակէ գործել Ստալինի նախագծի միջոցով: Այս համոզման համար պէտք է նայիլ քարտէզին եւ պէտք է տեսնել հետեւեալները: Ֆինլանտայի դէմ յանդիման կազմած է Կոռելիան, որ ցեղակից են Ֆինններին, — Լեհաստանի դէմ գտնուող բազմամիլիոն Ուկրաինացիների եւ Ճերմակ Ռուսիոյ եւ Ուկրայինայի հանրապետութիւնները, իսկ Ռումանիոյ Մոլտաւիոյ դիմաց — Ուկրայինայի մէջ «Մոլտաւիոյ Հանրապետութիւնը»:

Իրանի Ատրպատականի դէմ կազմած է Ազրբէջանը եւ Իրանի [illegible] Մազանդարանի եւ Մեշէդի դէմ կազմած է Թուրքմէնիական հանրապետութիւնը: Աֆղանիստանի սահմանի վրայ Տաճիկիստանի Հանրապետութիւն, իսկ չինական Թուրքեստանի դէմ Կազակստան, Կիրկիզստան, Մոնկոլիա, որոնք ցեղակից են չինական Հանդիպակաց շրջանների ազգաբնակչութեանց:

Այս դասաւորումները չունին միայն նպատակ ազգերի ինքնորոշման, այլ ունի աւելի լայն մի նպատակ եւս, ազգերի ինքնորոշման ցուցանակը ծառայեցնել միջոց շրջապատող պետութիւնները ներսէն պայթեցնելու: Ուկրայինայով, Ճերմակ Ռուսիայով Լեհաստանը, Ազրբէջանով Թուրքմէնիայով Իրանը, Տաճիկիստանով Աֆղանիստան, Կազակստանով, Ղրղզստանով, Մոնկոլիայով — չինական տիրապետութիւնները են.: Սա մի նոր մեթոդ է, եւ իմաստուն մեթոդ, տարածելու եւ պաշտպանելու, որ գուցէ աւելի հիմնական եւ վճռական միջոց է, քան Սկոբելեւները, Երմոլովների ուղղակի միջոցները աշխարհակալութեան: Հնացած են հին մեթոդները, ազգութիւնները անհրաժեշտ համարելու, նոր մեթոդ է պէտք — ազգերին երեւութական չափ ցուցադրել եւ զանոնք դարձնել առաջապահ ոյժ՝ դէպի ուժերը կազմակերպելու եւ տիրապետելու համար» ...

Ընկ. Ռուբէնի այս կուռ դատողութիւնը մենք միայն լրացնել կարող ենք. վերոյիշեալ մեթոդին հաւատարիմ բոլշեւիկները վրացական, հայկական եւ թաթարական պատրաստ ունեցածներով (իմա Ցեղեան Ցեղափոխական կոմիտէ) մասն [illegible] իրենց հետ բերին բազմաթիւ կոմ[illegible] նիստներ այդ ազգութիւններին պատկանող, որոնք եւ պայթեցրին ներսից իրենց հրեք հանրապետութիւններ, միապաղաղ դիւրացրին նրանց խորհրդայնացումը ...

Այս բոլորը սակայն չի խանգարել պնդելու, որ «Խորհրդային Մ. Միութեան Ֆեդերացիոնը եւ անուանական կը ճանաչում ազգերի անկախութիւն[illegible] բայց իրականութիւն [illegible] ներն ոչ անկախութիւններ եւ ոչ ինքնավարութիւններ». գոյութիւն [illegible] քողարկուած ռուս գերիշխանութեան կենտրոնաձիգ վարչաձեւը» ...

Ստալինեան սահմանադրութեան երրորդ գլուխը՝ Խորհրդային Սոցիալիստական Միութեան բարձրագոյն պետական իշխանութիւնը կառուցուած է [illegible] վրայ. «Բնական է, որ թերի եւ ծուռ հիմքի վրայ կառուցուածը պիտի չկարենայ մնալ թերի [illegible]» — նկատում է ընկ. Ռուբէնը

ՄԱՐՄԱՆԵԱՆ

(4)

...թեամբ գին. Նուպարխումբին ։ Ցեմ մոռնար սուրբ օր մը, 1912 ամառն. Կարնոյ ամառնային ... գեղեցիկ եղանակը, առտը ... օդին, ժամը Ցի առենները ... բոլոր զանգակները ղօղան ... ժամ, քաղաքին եւ շր... Հազարաւոր Հայեր ... եկեղեցին ու շրջափակը, ... բոլոր վաճառատու... եւ անընդհատ բազ... ուղղուեցաւ դէպի Սանա... վարժարանը Տնօրանը ... էր, վարժարանին Հսկայ ... վրայ կ'երեւային 50էն ... եղան սայլեր, պատ... Հինաւուրց վարժա... ամբողջ գոյքերը, ... կենդանաբանական թան... , մատենադարանը եւն., ... Սեբաստիա։ Գործը կազ... էր գիշերանց, նախա... Գալաքեան վարդապե... իրեր խնամքով լեցուած ... մէջ եւ իւրաքանչիւր ... վրայ փակցուած էին ճերմակ ..., ուր կը կարդային, ... եւ Թուրքերէն — «Սեբաստ...

... սայլապանները ի տես Հայա... , շուարած, իրենց ... կը նայէին։ Եւ առա սխան..., պարզելով ցոյցին նպատա... Ներկաները մէկ մարդու պէս ... բարձրացնելով իր պատային. Սանասարեանը պիտի չերթայ ։ ... խօսողն էր ընկ. Շ. Միսաք... բարձրացած էր սնտուկներու ... վրայ, ապա Տ. Մամհուրը որ ... նախանձքով մը նախ ժողո... յարգանքի հրաւիրեց ի պատիւ ... Մկրտիչ Սանասարեա... Ամոյ ասելցուց. Բարերարին ... Կարնոյ համար է, ո՞վ կը հա... խափանել զայն. Սանասար... պիտի չերթայ

... ժողովուրդը խուժեց դէպի ... սայլերը — դիւզացի, քա... քանի մը վայրկեանէն բոլոր ... պատարկուեցան, ոչ մէկ բնդ... մէջէնեղ ցցուած մնացին ... սայլերը.

Վերջին անգամ Տիգրանը տեսայ ... թուականին, Երեւան։ Բռուսկան ... էր, 1915ի սարսափներէն ... մէկն էր, դեռ նոր ... Երեւան։ Նստած էր Հ. Յ. Դ. ... թիմբակցութեան ... համեստ սենեակ մը ... իր գործ։ Զինքը բարեւեցի ... բարեւով մը, երկարե... նամակ մը, զոր առացեր էի Պոլ..., իբրեւ յանձնարարական Մինչեւ ... ընթերցումը ընաւ տեղէն ..., յետոյ ծանօթացանք, ... Նոյն պահուն ներս ... Տէր Մինասեան որուն ծա... գիս, աւելցուց թէ Թրք... վարժարանը ձգած ե... է ծառայելու Հայրենիքին ։ Ընկ. ... կարգադրութեամբ դրկուե... Դրօի մօտ, սպասելով զինուորա... վարժարանի բացման, Ալեքսան... կամ Կարսի մէջ։

Այդ օրերուն Տամհուր, որ անդամ էր Հ. Հ. Խորհրդարանի, նուիրուած էր Սեւանայ լճի նաւային վերակազ...մութեան։ Արդէն իսկ իր ջանքերով չարժման մէջ դրուած էին, քանի մը շոգենաւակներ։ 1920 թուականին իր ամբողջ կորովը ի գործ դրած էր սուլեյէն մնացած նաւ մը նորոգելու եւ Սեւան փոխադրելու, որ կոչուեցաւ Գեղամու՞ (Աշոտ Երկաթ)։ Դժբախտաբար կէս մնաց եւ Տամհուրը ինկաւ կարօտը աչքին։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Երաժշտական Մրցում

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

— —

(Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ 1000 ԵՒ
Բ. ՄՐՑԱՆԱԿ 500 ՖՐ. ՊԱՐԳԵՒ)

Փարիզի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը 1937 տարուան համար կազմակերպած է երաժշտական մրցում մը նիւթ ունենալով խմբական երգեցողութիւնը։ Մրցումը կազմակերպուած է հետեւեալ ձեւով եւ պայմաններով.

1. Բոլոր հայ երգահան - երաժիշտները կը հրաւիրուին յօրինելու քառաձայն խմբերգ մը սոփրանոյի, ալթոյի թէնորի եւ պասի բաժիններով, առանց դաշնակի ընկերակցութեան, որուն տեւողութիւնը պէտք է ըլլայ առաւելագոյն չորս վայրկեան։

2 Երգի բանաստեղծութեան ընտրութիւնը ազատ է, պայման է սակայն որ երաժշտութիւնը ըլլայ գրաւոր տրամադրութեամբ եւ ունենայ հայկական դեղջուկ նկարագիր առանց սակայն նմանութիւն ունենալու աշուղին իսկ լսուած ռ եւ է տոհմիկ երգի հետ, եւ կամ յիշեցնելու ծանօթ երգի մը այլ եւ այլ մասերը, որով, յօրինուած երգը պէտք է ըլլայ բոլորովին ինքնուրոյն եւ անտիպ։

3 Երգը կրնայ ունենալ միակտուր յօրինուածք եւ կամ քառեակով եւ յանկերգով, բստ ուրեմն ընտրուած բանաստեղծութեան ձեւին։ Կրնայ իհարկէ ունենալ զանգազ սկզբնաւորութիւն եւ յետոյ աւելի զուարթ վերջաւորութիւն։

4 Ձեռագիրները պէտք է գրկուին յանձնարարեալ ծրարով յանձնախումբի քարտուղար Mr. Bédikian, 83, Av. d'Italie, Փարիզ (13), ձեռագիրները պէտք է հասնին ամէնէն ուշ մինչեւ Յուլիս 15։

5. Հայ եւ օտար երաժիշտներէ կազմուած քննիչ յանձնախումբ մը նախապէս պիտի ուսումնասիրէ ղրկուած ձեռագիրները (éliminatoire), եւ անոնցմէ որոշ թիւով գործեր պիտի ներկայացնէ իբրեւ ընտրելի։

6. Վերջնական ընտրութիւնը պիտի ըլլայ ... Յանձնախումբի կողմէ ներկայացուած գործերը պիտի ուսուցուին Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին որ պանոնք պիտի երգէ 1937ի գեկտեմբերին տրուելիք հրապարակային համերգի մը մէջ Գ. Ա. Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ. Իւրաքանչիւր գործ պիտի երգուի քանի մը անգամներ, եւ ներկայ հասարակութիւնը՝ գաղտնի քուէարկութեամբ պիտի ընտրէ Ա. եւ Բ. մրցանակ շահող գործերը, որոնց հեղինակներուն պիտի տրուին խոստացուած գումարները։

7. Մրցանակ չշահող գործերու հեղինակներուն անունները գաղտնի պիտի մնան ընդմիշտ

8. Ձեռագիրները պէտք է կրեն մասնաւոր ծածկանուն մը, իբրեւ ստորագրութիւն։ Հեղինակը պէտք է ծրարին մէջ ներփակէ գոց պահարան մը, վրան գրելով նոյն ծածկանունը եւ մէջը իր բուն անունը եւ հասցէն, որ պիտի յայտնուի միայն վճիռը տրուելէ յետոյ։

9. Հեղինակ մը ազատ է ղրկելու մէկէ աւելի գործեր եթէ կը փափաքի։ Այդ պարագային իր բոլոր ձեռագիրները եւ պահարանները պէտք է կրեն նոյն ծածկանունը։

10. «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբի ղեկավար երգահան Գ. Արա Պարթեւեան պիտի չմասնակցի այս մրցման։

11. Ձեռագիրները պէտք է ըլլան մելանով եւ հոն որոշ կերպով տրուած ըլլան նրբութեան եւ արագութեան բոլոր նշանները։

12. Յաջողութիւն գտնելու պարագային, սոյն երաժշտական մրցումները անգի պիտի ունենան ամէն տարի նպատակ ունենալով՝ 1.— ճոխացնել հայ երաժշտութեան ցանկը, 2.— քաջալերել հայ երգահանները, 3.— փորձի ենթարկել հայ հասարակութեան գնահատելու կարողութիւնը։

Ո եւ է մանրամասնութեան համար դիմել՝ Mr. Bédikian, 83, Ave. d'Italie, Paris (13)

Վարչութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ
ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ԱՆՑՆԻՆ

Պոլսոյ «Սոն Թէլէկրաֆ» կը գրէ.— Ինչպէս յայտնի է, Էվգաֆի եւ մասնաւոր վաքֆներու ենթակայ գերեզմանատուները օրէնքով մը քաղաքապետութեան կը փոխանցուին։ Այս օրէնքին համաձայն, տասը տարուան ընթացքին քաղաքին բոլոր գերեզմանատուները քաղաքապետութեան փոխանցուած եւ այս վերջնոյն կողմէ բարեկարգուած պիտի ըլլան։ Այս օրէնքին մէջ կարեւոր կէտ մը կայ, այս օրէնքին համաձայն ոչ միայն իսլամներու, այլեւ ոչ-իսլամ Թուրքերուն ալ ..., փոքրամասնութեանց պատկանող գերեզմանատուներն ալ պէտք է որ քաղաքապետութեան փոխանցուին

Օրէնքին գործադրութիւը եօթը տարի կ'րնէ, պէտք է որ մինչեւ երեք տարի քաղաքապետութիւնը մնացեալ բոլոր գերեզմանատուներն ալ իր վրայ փոխանցէ. Քաղաքապետութեան գերեզմանատուներու վարչութիւնը այս մասին արդէն ուսումնասիրութեան ձեռնարկած է։ Օրէնքին համաձայն, փոքրամասնութեանց գերեզմանատուներն ալ իսլամ Թուրք գերեզմանատուներուն ենթակայ տրամադրութեանց եւ պայմաններուն պիտի ենթարկուին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՁԱՅՆԻՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՋՈՅՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

— • —

ԼԻՈՆ, 14 Մարտ.— Մարտ 13ին, շաբաթ իրիկուն, «Վարդանանց»ի կազմակերպած յանձնախումբը խնջոյք - երեկոյթ մը սարքած էր ի պատիւ գերակատարներուն։ Ժամանակին կոկիկ բազմութիւն մը գրաւած էր ըզբաղարանի ու յարակից սրահին աթոռները։ Տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ խնջոյքը բացաւ ընկ. Թ. Այվազեան, բացատրելով երեկոյթին նպատակը, արժէ վերջ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Լեւոն Ալեմեանը, որ ձեռնհաս կերպով կատարեց իր պաշտօնը։

Ներկաները յանկարծ երգեցին «Բամ Փորոտանը»։ Լիոնի յաւագոյն սիրողներէն Ա. Հացաղործեան գեղեցկօրէն արտասանեց Յ. Թումանեանի «Կարօտի երգը», փոքրիկն Անէմեան իր ազուորիկ արտասանութիւններով ծափեր խլեց ներկաներէն։ Գեղեցիկ ֆանթէզի մը բըաւ սիրող դերասան ընկ. Յ. Թորոսեան, նոյնպէս սիրող դերասան Գ. Գ. Գայթանճեան արտասանեց «Հայոց օրիորդներ»։ Երգեցին Օր. Մով. Տէր Գեւորգեան՝ Կոմիտասի «Զիգ տու քաշի» եւ «Թուքա»էն կտոր մը, եղբայրը՝ Ցօլհ. Տէր Գեւորգեան «Կլպուպեր», Գ. Քէլէկեան «Լուսնակ գիշեր», ընկ. Փոզհարեան՝ «Անուշին»։ Ընկ. Ս. Թիրեաքեան քանի մը խօսքով պատմեց «Վարդանանց»ի եւ յիշեց ուրիշ պատմական դրուագներ։ Այս առթիւ բացատրեց թէ Դաշնակցութիւնը ինչպէս ուժ կուտար հայկական մշակոյթին։ Գ. Գայթանճեան՝ դերասան, յայտարարեց թէ միշտ պատրաստ են Դաշնակցութեան համար տրամադրելու իրենց ուժերը, ամէն անգամ որ պէտք ունենան։Գ. Սողիկեանն ալ այս խմբառով քանի մը խօսք ըրաւ։ Ընկ. Վ. Շահպազեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Զուլում մարդը»։

Այսպէս բոլոր ներկաները իրենց մասնակցութիւնը բերին, երգելով, արտասանելով կամ ճառ խօսելով։ Ժամը 1ին ընկ. Այվազեան փակեց հանդէսը, շնորհակալութիւն յայտնելով թէ դերակատարներուն եւ թէ ներկաներուն, որոնք մեկնեցան ջերմ տպաւորութեամբ։

Հայրենամ Պատանի

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Ճիւմա Կապլի

Մարտ 15ին Շօփէն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դաշնակահարուհի Օր. Ճիւմա Կապլիի նուագահանդէսը։ (Հայուհի՝ մօր կողմէ)։

Փայլուն ապագայ խոստացող այս տաղանդաւոր երաժշտուհիին նըւագածութեան գլխաւոր յատկանիշներն են դիւրաթեք ճարպիկութիւն, հաղորդիչ զգայնութիւն, առանց մեքենականութեան փափուկ ինչպէս նաեւ առանց բրտութեան հզօր հնչականութիւն, որոնք առաւել են հատուցնելու իր վարպետին՝ Ֆրանսացի ականաւոր վիրթուոզ ու փրոֆէսոր Իվ Նաթի խորհուրդներուն շնորհիւ։

Ունկնդիրները յարաճուն շահագրգռութեամբ մը հետեւեցան Օր. Կապլիի յայտագրին, որ կը բաղկանար Պախի, Պէթհովէնի (սոնաթա ափասիօնաթա), Շօփէնի (Գ. Սքերցօ), Լիզթի (ԺԲ. հունգարական Ռափսոդի). Ֆորէի ու Տըպիւսիի չքնաղ գործերէն, ու ջերմ ծափերով գնահատեցին երաժշտական բնատուր ձիրքով օժտուած այդ դեռատի դաշնակահարուհին։

Փիլիպ Աղապարեան

ԳԻՐ ԽՆԴՐՈՂԻ յօդուածագիրներէ եւ ... իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըստ ... եւ մելանով։

ԽԱՌՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՞ ԹԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մարտ).

— «Տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան հակառակորդները ամէն ճիգ կ'ընեն ներշնչելու հայ հասարակութեան այն արատաւոր միտքը, թէ Դաշնակցութիւնը «թշնամի» է Հայաստանի։ Եւ այդ՝ այն պարզ պատճառով, որ Դաշնակցութիւնը կը մերժէ համայնավարութիւնը, կը քննադատէ խորհրդային կարգերը եւ գաղափարական պայքար կը մղէ խորհրդային կառավարութեան դէմ։

Այդ դուէիկ եւ այնքա՞ն անհեթեթ ... համայնավարներէն ... բթամիտ յամառութեամբ կը կրկնեն ռամկավարները։

Հետաքրքրական է, որ վերջերս համայնավարները սկսած են իրենց բարեկամ ռամկավարներն ալ անուանել Հայաստանի թշնամի այն պատճառով, որ անոնք կը մերժեն համայնավարութիւնը, թէեւ բարեկամ են խորհրդային կառավարութեան։

Ուրիշ խօսքով՝ համայնավարները ռամկավարներու դէմ կը գործածեն ճիշդ նոյն զէնքը, զոր ռամկավարները տարիներէ ի վեր կը գործածեն Դաշնակցականներու դէմ։

Ցաւալիշտական է սակայն, որ ռամկավարները չափազանց կը վրդովուին եւ կը բողոքեն համայնավարներու դէմ, որոնք իրենց հասցէին կ'ըսեն այն, ինչ որ իրենք կ'ըսեն Դաշնակցականներու հասցէին։ Մինչդեռ ռամկավարները՝ վրդովուելու եւ բողոքելու ոչ մէկ իրաւունք ունին։

Արդարեւ եթէ խորհ. կառավարութեան բարեկամ չըլլալը կամ զայն ընդդիմանալը Հայաստանի թշնամի կը դարձնէ Դաշնակցականները, նոյն չափով տրամաբանութեամբ խորհ. կառավարութեան պաշտած համայնավարութիւնը մերժելն ալ միեւնոյն բանն է որ ռամկավարները Հայաստանի թշնամի նկատուին համայնավարներու կողմէ։

Ցայտնի է, որ ռամկավարները, իրենց այս հակասական ընթացքը արդարացնելու համար, յօրինած են արդարական տեսութիւն մը, այն է՝ որ արտասահմանի համայնավարները խորհրդային համայնավարներէն ու կառավարութենէն բոլորովին տարբեր արարածներ են եւ որ Հայերը, բուն բարեկամ ըլլալով խորհ. կառավարութեան կրնան միաժամանակ պայքար մղել համայնավարներու դէմ։

Սակայն, բացի ռամկավար խմբագիրներէն ոչ ոքի համար գաղտնիք է, թէ համայնավարները ինչպէս Խորհ. Միութեան սահմաններու մէջ, այնպէս ալ այդ սահմաններէն դուրս Ստալինի հլու հնազանդ ծառաներն են, անշեղօրէն կը կատարեն անոր հրամանները, կը խօսին, կը գրեն եւ կ'ընեն այն միայն, ինչ որ Ստալինը կը պահանջէ իրենցմէ, իսկ եթէ ամենապզտիկ շեղում մը ընեն Ստալինի կամքէն, արտաքսուած կամ Փաշիստ կը յայտարարուին անմիջապէս։ Կամ մասնաւորապէս հայ համայնավարներուն պարագային մէջ՝ անոնք բոլոր օտարազգի համայնավարներէն աւելի մոլեռանդ սորուկներն են Ստալինի, որու հրամանով կը շարժի միշտ. օր մը կը փառաբանեն Խանճեանները, ուրիշ օր մըն ալ փողոցային բառերով կը հայհոյեն անոնց։

Արդ՝ եթէ ռամկավարները անկեղծ ու հետեւողական ըլլային, մերժելով համայնավարութիւնը երբեք պիտի թոյլ չտային իրենց փառաբանելու խորհրդային կարգերն ու կառավարութիւնը, ինչ որ կ'ընեն անդադար։ Աւելին. եթէ անոնք կոյր սոսկալու թեամբ լեցուած չըլլային Դաշնակցութեան հանդէպ, պիտի տեսնէին անկասկած,

Ա) Որ ինչպէս համայնավարութիւնը, այնպէս ալ խորհ. կառավարութիւնը մերժելով՝ ոչ ոք է Հայ չի դառնար Հայաստանի թշնամի եւ

Բ) Որ, ընդհակառակն, կարելի է Հայաստանի լաւագոյն բարեկամ ըլլալ, չըլլալով բարեկամ ոչ համայնավարութեան եւ ոչ ալ խորհ. կառավարութեան։

Կարելի չէ յանդիլ եզրակացութեան թէկուզ այն պատճառով, որ խորհ. կառավարութիւնը եւ Հայաստանը միանգամայն տարբեր բաներ են եւ որ կարելի է սիրել Հայաստանը՝ ըլլալով խորհ. կառավարութեան հակառակորդ։ Հետեւաբար խորհ. կառավարութեան բարեկամ պէտք չէ ըլլալ անպայման՝ Հայաստանը սիրելու եւ անոր ծառայելու համար»։

ԾԻԾԱՂ

1985ին

— Գ. տէօրէն, հաճեցէք ինծ մէկ շաբաթ արձակուրդ տալ։

— Ո՞ւր պիտի երթաս ։

— Օդանաւով Թանգէն պիտի երթամ եւ գամ, եղբայրս տեսնելու համար ։

×

— Արամ, ինչո՞ւ դպրոց չես երթար։

— Ի՞նչ ընեմ երթամ, դասատուն անկարող մարդ է, ինծի կը հարցնէ թէ գետը ի՞նչ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Այդ հարցը ես կը կարգադրեմ ։ ... ու Կայծակը դուրս ելան ... եւ ընկերներուն հետ։

... կամաց սկսաւ լուսնալ. Տր... արթնցած, նախաճաշի պատրաստութեամբ զբաղած էին։ Ծանուէ... յաղթանդամ, միջին տարիքի ... մը, մէկ ալ ներս մտաւ սենեակ ... ուր Լեւոնն ու Վահէն գեռ նա... կարգալով զբաղած էին.

Բարի լոյս ձեզ, օ՜, Գ. Լեւոն, ... քեզ տեսնողին։ Գիծան, Գա... Կայծակը ո՞ւր են ... ես ի՞նչպէս ... մէջէնեղ ելար, Գ. Լեւոն ... Սոֆոբաղանին պէս Բէֆզ, ... Կարապետ աղա ։

— Դու սաղ եղնիս, իմ քէֆիս քէֆ ... Բրա՞ւ որ Ալայ բէկը ... խեղդեր է ... Գ. Լեւոն, որ ... մը Թուրքերուն ձեռքը անցնիս, ... կաչէդ տասը փարայի չեմ ... Այնպէս կատղեր են որ հետ... խօսել չի լլնիր։ Բազմաթիւ ... յաճախորդներ ունիմ, օրը տա... քանի կը մտնեն կ'ելլեն խանութս ... ուրախութենէս կը խենթենամ. ... անոնց հետ խօսած ժամանակ պէտք է սպասուրի դէմք առնել, տարասափի ցաւ յայտնել զազան Ալայ բէկի կորսուելուն համար ... Եղբայր, ի՞նչ ասուր ուսենք, այս Թուրքերը մեզի դերասանութիւն ալ սորվեցուցին։ Նախաճաշի ժամանակ է, սամովարը ձեռաց կը բերեն ... Անշուշտ ամբողջ գիշերը չէք քնացեր։ Եղբայր, չարքաչ մարդիկ էք, երկաթէ կազմ ունիք

Կարապետ աղան, միջակ կարողութեան տէր, ռեկերիչ վարպետ մըն էր, բազմանդամ ընտանիքի մը հայրը։ Վանի Այգեստանին մէջ ծնած ու մեծցած՝ ան այն Փանաթիքներէն էր, որոնց համար երկրագնդի վրայ Վանի նման գեղեցիկ վայր մը գոյութիւն չունէր եւ չէր կրնար ունենալ։ Հօրմէն ժառանգած ընդարձակ տուն մը ունէր, երկու կողմերէն շրջապատուած այգիով։ Գէշ աղէկ ապրուստ մը կը հանէր, երեխաներու վրայ գլուխնին տեղը, Վանի Կեդրոնական վարժարանը կ'երթային։ Տղոց կրթութեան համար ոչինչ կը խնայէր։ Իրիկունները քաղաքամէջէն տուն վերադառնալուն, դիշերանոց մը կը հագնէր ու կը նստէր սենեակի սովորական անկիւնը եւ ուրիշ չիբը ազանդներով միասին առջեւը դրած՝ կը սկսէր Բագոսի երկրպագութեան, շրջապատուած երեխաներով, որոնք երբեմն ազանդներուն պնակներէն համեղ պատառ մը կը խլէին

Գործէն, ընտանիքէն ու երեխաներէն գոհ էր Կարապետ աղան։ Առատուած բան մը պակաս չէր ձգեր, բայց դժբախտաբար, խոչոր բայց մը գոյութիւն ունէր անոր կեանքին մէջ։ Այդ բայցը կը խռովէր իր հոգեկան հանգիստը, չէր ձգեր որ ինք կատարելապէս երջանիկ զգայ։ Տարիներ առաջ, երբ ինք ծխական դպրոցը աւարտելով՝ կեանքի մէջ մտաւ, այսինքն սկսաւ ամէն օր քաղաքամէջ երթալ, հօրը խանութին մէջ աշկերտութիւն ընելու, օր մը խանութէն ներս մտաւ Թուրք զինուորական սպայ մը, ծխախոտի արծաթէ տուփ մը ապսպրելու համար։ Հայրը մէկ ու կէս ոսկի գին կարեց տուփին համար, որ սովորութիւն նաշխուած պիտի ըլլէր, Թրքական արմաւ ալ վրան փորագրուած։ Սպան գինին համաձայնեցաւ։

Շաբաթ մը վերջը եկաւ տուփը բռնելու։ Խաչիկ աղան, այդպէս էր Կարապետ աղայի հօր անունը, յայտնի վարպետ մըն էր, աղէկ մարդ մը, այնքա՞ն բարեհամբոյր, որ պազարի հայ ու Թուրք խանութպանները, ամէնքն ալ զինք կը սիրէին ու կը յարգէին։ Ինչ խօսք որ, Խաչիկ աղայի վարպետ ձեռքերու մէջէն, տուփը տաղանդաւոր գործ մը դուրս եկած էր։ Սպան շատ հաւնեցաւ, վճարեց ու գնաց, սակայն, երկու օր յանցած՝ վերադարձաւ ու դրպանէն ճմրթկուած արծաթէ տուփը հանելով՝ նետեց Խաչիկ աղայի առջեւ։

«Շան որդի չունէ», գոռաց սպան, «էս ի՞նչ փճացած տուփ տուիր ինծի։ Երկար խօսք չուզեր, փողս ետ տուր»։

Խաչիկ աղան, ի զուր փորձեց հասկցնել, որ ինք տուփը այդ վիճակին մէջ չէր յանձնած, ինք յանցաւոր չէր, որ սպան տուփին վրայ կոխած կամ վրան նստած փճացուցեր էր զայն։ Բայց եւ այնպէս խոստացաւ նորը շինել սպայի խաթերը համար։ Սպան փողը ետ ուզեց։ Խաչիկ աղան հանդարտ կերպով աշխատեցաւ հասկցնել՝ անոր պահանջքի անարդարութիւնը։ Մէկ ալ, առանց այլեւայլի, երխասարդ սպան ուժեղ ապտակ մը իջեցուց Խաչիկ աղայի դէմքին, օձիքէն բռնած գետին նետեց ու սկսաւ ոտքերով աքացել։ «Աման մեռայ, ասատեցէք», կը պոռար Խաչիկ աղան։

Կարապետի համար, աշխարհի ամէնէն պատուաւոր ու մեծ մարդը, նախ՝ Հայոց Կաթողիկոսն էր, վերջն ալ իր հայրը։ Հաղիւ թէ այն ժամանակ տասներեք տարեկան ըլլէր Կարապետ, կարմրաթշիկ պատանի մը։ Հօր վիճակը տեսնելով, առանց ինքնիրեն հաշիւ տալու յարձակեցաւ կատղած սպայի վրայ։ Մէկ այդ յանդգնութիւնն էր պակաս։ Սպան ձեռքի մտրակով այնպիսի ուժեղ հարուած մը հասցուց Կարապետի գլխուն, որ պատանին շշմած՝ գետին ինկաւ։

Դրկից խանութպաններ Թուրք ու հայ վազեցին եկան, մէջ մտան, փաղաքշական խօսքերով ... հանդարտեցնել սպան, որ ձայնը գլուխը ձգած կը պոռար թէ «էս անհաւատ շունը կրօնքիս հայհոյեց»։ Այդքանը բաւական էր որ Խաչիկ աղան սարսափէր ... Ի՞նչ, ի՞նչ, ինք Թուրքի կրօնին հայհոյէ՞ր, Տէր Աստուած, խօմ խելագարուած չէր, դուռ դրկից օր մը իր բերնէն հայհոյանք մը լսա՞ծ էին

Սակայն, այդ բոլորը ոչինչով օգնեց Խաչիկ աղային։ Ոստիկան մը հայրն ու աղան ձերբակալելով ոստիկանատուն տարաւ ։

Այդ իրիկուն, ոստիկանատան մէջ Կարապետը լաւ մը ծեծեցին եւ ապա՝ որպէս անչափահաս ազատ արձակեցին։ Խաչիկ աղան տասնըհինգ օրի չափ բանտարկուած մնաց։ Պէտք եղաւ դատաւորի բերանը քաղցրացնելու համար, 10 ոսկի ափին մէջ սահեցնել, հինգ ոսկի նուիրել սպային, որ դատարանի մէջ ամբաստանութիւնը փոխէ ... ոսկի մըն ալ բանտապետին, որ բարեսրտաբար միայն երկու անգամ ծեծեց Խաչիկ աղան, եւ արծաթէ տուփ մը նուիրել ոստիկանապետին, Կարապետին հետ մեղմ վարուած ըլլալուն համար։

Երբ բանտէն ազատուած՝ Խաչիկ աղան տուն եկաւ, աղտի ու կեղտի մէջ կորած, անմիջապէս բաղնիք առաւ, զգեստները փոխեց ու սենեակի սովորական անկիւնը բազմեցաւ բոլորովին մտամոլոր վիճակի մէջ

— «Կարապետ, տղաս, պօշ բան է, մինչեւ որ մեր թագաւորը չունենանք ... պօշ բան է, ես շներու ձեռքէն ազատում չունինք»։

Այս եղաւ Խաչիկ աղայի առաջին խօսքը, երբ Կարապետը քաղաքամէջէն գալով, հօրը մօտեցաւ ձեռքը համբուրելու համար։

Երկու ամիս վերջ, Խաչիկ աղան մեռաւ։ Գերեզմանին վրայ թեք մը խոստ բուսաւ։ Տնեցիք ու Կարապետը, քանի մը ամիս սուգ պահելէ վերջ, կամաց կամաց մոռցան Խաչիկ աղայի մահը ։ Բայց Թուրք սպայի դէպքը երբեք չելաւ Կարապետի մտքէն։ Ընդհակառակն ամենօրեայ նման դէպքեր եկան ալ աւելի խորացնելու իր զառնութիւնը, որ ժամանակի ընթացքին փոխուեցաւ անդրուագ ատելութեան։

Կարապետ աղան, ութսունական թուականին հազիւ քսան տարեկան երիտասարդ մըն էր, երբ հայ ժողովուրդի մտայնութեան մէջ ազգային խմորումը թափով սկսաւ աճիլ ու երեւան եկան զանազան հայրենասիրական ընկերութիւններ, որոնք վերջ ի վերջոյ յանգեցան յեղափոխական շարժման։

ՄԱՆՈՍ

(Շար.)

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, ճշդուած պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հատուածներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համամողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԴՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ֆնչ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՐՋԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ԳՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ԳԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Գոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գոլոշեան եւ Յ. Ազրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Թուաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ	1 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։
Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Ժէ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ՅՈՎՀ. ՔԱՒՐԵԱՆ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Որ-[illegible] Յ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ՝ Անդրանիկը [illegible] ԳՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Ղարա Մելիք.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ, Հայ-հնդկական բանակցութիւններ, [illegible] Դեմիրճեան [illegible] մեծ գէպքը։ ԱՆՑՈՐԴ՝ [illegible] Մի հշումմ— Գիրք եւ Մամուլ [illegible] — Հայ հանրագիտակ.— Լ. Լաշճեանի գործեր [illegible] Լ. Ասլանեան (Լ. Ս.) «Հարցական» [illegible] Վ. [illegible] կողմից Թաւրիզում — Վահրամ Եպ. Մանկունի «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութալ իրենց բաժնեգիններու վճարումը։ Միանգամայն կը խնդրուի ամսոյս բաժանորդներէն չանտեսել իրենց հասցէները որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գևորգեանին [illegible] խմբագրատան. Մարսէյլինը՝ Ն. Կալուսեանին՝ 49 rue Nationale. կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Սամանթօ Ակումբը. 2 rue Palais. բաց է [illegible] ուրբաթ [illegible] կիրակի եւ շաբաթ օրերը ժամը [illegible] Ակումբը կը հաւաքէ [illegible] Հայ երի[illegible]

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՈՒԼՈՐ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ

Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ ազդը.—

Բոլոր այն ազգայինները, որոնք ո եւ է խնդրոյ առթիւ պաշտօնական վկայագիրներու (certificat) պէտք կ'ունենան, թող դիմեն ուղղակի եկեղեցւոյ վարչութեան ընդհ. քարտուղարութեան։ Ամէն մէկ վկայագրի համար եկեղեցին կը գանձէ միայն տասը ֆրանք։ Իսկ երկու վկաներով հաստատուած վկայագիրներուն եւ թարգմանութիւններուն համար կը գանձուի հինգ ֆրանք։

Այս առթիւ եկեղեցւոյ վարչութիւնը պարտք կը համարի, կրկին անգամ ծանուցանել որ թէեւ Գաղթականաց յանձնաժողովի քարտուղարութիւնը և օֆիսը առժամեայ կերպով եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կը գտնուին, անոնք ո եւ է կապ չունին եկեղեցւոյ եւ անոր վարչութեան հետ։

Փափաքելի է որ ո եւ է ազգային եթէ վկայագրի մը պէտք ունենայ, նախ դիմէ եկեղեցւոյ քարտուղարութեան եւ անկէ առնեալ հարկ եղած տեղեկութիւնը իր խնդրոյ մասին.

Կ.Ն.Ի.Ֆ

Յ. Գ.— Եթէ պատահի որ եկեղեցւոյ կողմէ տրուած ո եւ է վկայագիր խնդրարկուին նպատակին չծառայէ, այն կրնայ զայն վերադարձնել եւ վերստանալ իր վճարած գումարը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Կրթ. եւ Հրատարակչական Ընկերութեան Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ բոլոր մշակութային կազմակերպութեանց, Հայ Մամուլին, եւ ծանօթ մտաւորականներու, առաջին խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի, 20 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, Rue Bossuet, Paris (10), խորհրդակցելու, եւ գործադիր մարմին մը ընտրելու, (ինչպէս որ տեղի ունեցաւ գիրքերու գիւտի 1500ամեակին առթիւ), վիպագիր եւ գրագէտ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպելու համար ազգային տօնակատարութիւն մը, որ պիտի տարքուի Փարիզի մէջ, եւ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտեմբեր ամսուն։

Կը խնդրուի բոլոր Մշակութային կազմակերպութիւններէն եւ Հայ Մամուլէն, որ հաճին իրենց ներկայացուցիչները ղրկել։ Կը հրաւիրուին ինչպէս նաեւ մտաւորականները։

ՅՈՒՇԱՏԵՂ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Ֆօպուրի տիւ Թամփըլ սրճարանին մէջ։ Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Ներկաները միւս բաւարար պիտի համարուին տրուելիք որոշումներուն։ Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ-անդամուհիները 20 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ. կարեւոր օրակարգ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Daumesnil. PARIS (12)

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ, 6 Գուլվառ Ռուտէնիսքլէմուլինօ։ Կը խօսի ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։

Գաւառ

ԳՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 20 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը.—

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ	15 ֆր
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 ֆր
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 ֆր
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 ֆր

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 Ֆրանք։
Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք իսկական գինը։
Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzérikiantz, 13, Rue de Dominicaines, Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գրիգոր Հայցազորեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ Հինտոյեանը (Արմաշցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ (Միասին Հալէպ գտնուած են հագեւոր շրջանակի մէջ)։ Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Haïzakortsian. 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France.

«Արթնիատէն» կը խնդրուի արտատպել։

ՕՄԱՆՏԱՅԷՆ (Սուրիա) Պ. Յակոբ Գոյրագեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Նազարէթ Գոյրագեան, որ երեք տարի առաջ եկած է Ֆրանսա։ Կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել դերձակ Մուրատեանի. 13 rue Saulnier, Paris (9)։

— Սալմաստցի Տիկին Ֆաննի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թումաջեա Մուշեղ Մելիք Յակոբեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ, իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran). Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։

Տիկին Երջանիկ Քէհեաեան, ծնեալ Տէմիրճեան, Բարբերդցի կը փնտռէ իր եղբայրը Աստուր Տէմիրճեան, այժմ 29 տարեկան։ Նախապէս կը գտնուէր Գոլասյ Գարակէօզեան որբանոցը, 1923ին անցած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Քէհեաեանի, հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Harry S. Kehaïan, 151, 9 th Street. Tray - N. Y. (U. S. A.)։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Մարսէյլի եկեղեցասէր Հայուհեաց Միութեան տասը նկարներու վիճակահանութիւնը յետաձգուած է Ապրիլ 11ի կիրակիին։ Տոմսակ ունեցողներէն կը խնդրուի չփճացնել իրենց տոմսերը. Շահող թիւերը թերթերու պիտի ծանուցուին։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
([illegible] ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 20 ՄԱՐՏ
SAMEDI 20 MARS 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No 3375

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ ՍԱՐՍԵՑ ՔԱՂԱՔԸ...

Ինչպէս 1934 փետրուար 6ի դէպքը, Քոնքորտի հրապարակին վրայ, 1937 մարտ 16ի խռովութիւնն ալ — Քլիշի - պիտի մնայ պատմական՝ այս քաղաքին տարեգրութեանց մէջ :

Առաջին անգամ չէ որ արիւն կը տեսնէ Փարիզը, իբրեւ հետեւանք ընկերային - քաղաքական ալեկոծութեանց :

Վառարան՝ գլխաւոր յեղափոխութիւններու, հնոցը՝ ամէնէն արմատական գաղափարներու խմորման, միշտ անհամբեր եւ հոգեխռով, Փարիզը չի կրնար շնչել առանց փոթորիկներու եւ վերիվայրումներու : Վկայ՝ առ նուազն չորս յեղափոխութիւններ :

Եւ սակայն, տարիներու արիւնահեղութիւններէն եւ սպառումներէն վերջ, քաղաքը կարծես գտած էր իր խարիսխը, ստացած էր գրեթէ «նստուկ» վիճակ մը՝ մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն ի վեր :

Դեռ նոր ելեր էին կռուէն: Ահաւոր վէրքեր բացուած էին ժողովուրդի կուրծքին վրայ: Աւերակներ՝ երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Աւելի քան մէկուկէս միլիոն զոհ՝ պատերազմի դաշտին վրայ: Ամբողջ գաւառներ՝ «փայտէ խաչեր»ով զարդարուած: Վիրաւորներ, հաշմանդամներ, որբեր, այրիներ՝ միլիոններով :

Եւ միեւնոյն ատեն ընկերային խլրտումներ :

Նոր բոյս մը ծլած էր,— բոլշեւի՞զմ — եւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ բաժնուեցաւ երկուքի 1920ին, պառակտումի սերմ փոխադրելով մինչեւ Աշխատաւորի Դաշնակցութեան ծոցը :

Այդ օրէն մինչեւ 1934 - 35, կը թուէր թէ Ֆրանսայի քաղաքական - դրամատիրական դասերը գտեր էին իրենց հանգիստը: Անոնք տեսնելով հանդերձ ընկերային յարաճուն խլրտումներու հետեւանքը, թեթեւութիւն մը կը զգային, քանի որ իրար կը բզքտէին ընկերվարական, համայնավար, արմատական եւ ուրիշ ձախ հոսանքներ :

Կացութիւնը փոխուեցաւ արագօրէն: Կազմուեցաւ Ժողովրդական Ճակատ, երեք զօրաւոր թեւերով: Եւ անոնց դիմացն ալ «Ազգային ճակատ» մը, աւելի ճիշդ՝ ճակատի մը յատակագիծը: (Աջակողմեան զանազան հոսանքները պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնեն անշուշտ, բայց ոչ իբրեւ միացեալ կուռ ճակատ մը).

Այժմ Ֆրանսայի ճակատագիրը կը տարուբերի այս երկու հոսանքներուն միջեւ,— աջ եւ ձախ: Եւ ատոր հետեւանքով ալ, իրարու կը յաջորդեն ընդհարումները, թէեւ ոչ միշտ արիւնալի, ինչպէս Քլիշիի դէպքը :

Ժողովրդական Ճակատը կազմուած ըլլալով իբրեւ պատնէշ ֆաշականութեան դէմ — ինչպէս կը յիշեցնեն միշտ — եւ իշխանութիւնը գրաւած ըլլալով քուէներու զօրութեամբ, կարելին կը փորձէ, ջլատելու, գոնէ անվնաս վիճակի մը վերածելու համար աջակողմեան կազմակերպութիւնները :

Ան յաջողեցաւ լուծել տալ երեք մեծ կազմակերպութիւններ, - «Աքսիոն Ֆրանսէզ» (արքայական), «Հրեղէն Խաչ» (գնդ. տը լա Ռօք), եւ «Լա Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ»: Բայց երեքն ալ կը շարունակեն գործել տարբեր անուններու տակ, յարմարելով օրէնքին տրամադրութեանց: Կը գործեն ոչ միայն իբրեւ ընդդիմադիր ուժ, այլեւ իբրեւ թեկնածու իշխանութեան:

Իրականին մէջ զանցառելի քանակութիւն մը կը ներկայացնէ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը,— ան որ կը հաւատայ թէ միայն «թագաւորը» կրնայ փրկել Ֆրանսան :

Միւսը, գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութիւնը, արդէն դարձած է ծաւալուն կազմակերպութիւն մը, աւելի քան երկու միլիոն անդամներով — ինչպէս կը հաւաստեն իրենք: Կարծողներ կան թէ ան կրնայ ի հարկին իր ետեւէն քաշել Տօրիոյի կազմակերպութիւնը — Ժողովրդական կուսակցութիւն, ինչպէս եւ նախկին «Սօլիտարիթէ»ն :

Միւս կողմէ, այս հոսանքը մէջտեղ դրած է աւելի ճկուն եւ քիչ շատ արդիական ծրագիր մը: Իր անդամներուն 20 առ հարիւրը նախկին ռազմիկներ կը համարուին, 40 առ հարիւրը՝ բանուորներ: Իր կազմակերպական մեքենան ալ միշտ բանուկ է,— յաճախ 50, 100, 200 ժողովներ կը սարքուին մէկ օրուան մէջ, անվնաս անուններու տակ, այնպէս որ օրէնքը չի կրնար արգելքներ տնօրինել :

Արդ, այս պարագաները վրդովում կը պատճառեն Ժողովրդական Ճակատի անդամներուն, մանաւանդ համայնավարներուն եւ ընկերվարականներուն, որոնք անդադար կը պահանջեն անոնց բացարձակ լուծումը եւ վարիչներուն բանտարկութիւնը, իբրեւ «խռովարարներ» :

Բնականաբար դիմացէն ալ նոյն պահանջը կը դնեն, մանաւանդ համայնավարութիւնը մեղադրելով իբրեւ օտար ազդակ, դուրսէն ներշնչուած ու վճարուած, եւ թշնամի Ֆրանսայի:

Եւ ահաւասիկ ազդեցութեան պայքար՝ բոլոր միջոցներով : Ուր որ մէկը ցոյց մը կը սարքէ, միւսն ալ ետեւէն կը հասնի : Շատ մը շրջաններու մէջ, ընկերվարականներն ու համայնավարները կը տիրապետեն, բանուորներու բազմութեամբ, եւ իբրեւ քաղաքապետական իշխանութիւն: Արդ, երբ «գնդապետ»ին հետեւորդները կը փորձեն մտնել այդ շրջանները, կը համարուի ոտնձգութիւն, դաւադրութիւն եւ ընդհարումները կը դառնան անխուսափելի, ինչպէս եղաւ Քլիշիի մէջ :

Փոթորիկ մըն էր այս դէպքն ալ, որ սարսեց ամբողջ քաղաքը: Ազդանշան կամ ախտանշան :

Եւ սակայն, Փարիզը դիմացաւ փորձին: Կրցաւ պահել իր պաղարիւնը : Ի՞նչպէս :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԼԻՇԻԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երկու միլիոն բանուորներ մասնակցած են հինգշաբթի օրուան ընդհ. գործադուլին

ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ հինգշաբթի օրուան գործադուլը, որ տեւեց առաւօտէն մինչեւ կէսօր, ամէն տեղ անցած է կատարեալ խաղաղութեամբ: Թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ բանուորները ուշադրութեամբ հետեւած են Աշխատանքի Դաշնակցութեան հրահանգներուն : Ձախակողմեան թերթերը 2.000.000 կը հաշուեն գործադուլին մասնակցողներուն թիւը

Փարիզի առեւտրական սենեակին նախագահը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց վարչապետին, հինգշաբթի օրուան գործադուլին դէմ, զայն համարելով խզում հաւաքական պայմանագրի, վնասակար՝ Ֆրանսայի տնտեսական շահերուն եւ աշխատաւորներու իրաւունքներուն համար, եւ վարկաբեկիչ՝ արտաքին աշխարհին առջեւ:

Քլիշիի զոհերուն յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի կիրակի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ :

Գործաւորականներու ցոյցը, որ տեղի պիտի ունենար այսօր, ուրբաթ, Թիւիլրիի պարտէզին մէջ, նախաձեռնութեամբ համայնավարներու, յետաձգուեցաւ ուրիշ օրուան, նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը: Յետաձգուեցաւ նաեւ արհեստակցական միութեանց մէկ ցոյցը :

Խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները իրարու ետեւէ ժողովներ կը գումարեն, Քլիշիի դէպքէն ի վեր: Անցեալ օրուան նիստին մէջ, արմատական խմբակցութեան նախագահը, հռչակաւոր իրաւագէտ Քամփէնքի, ցաւ յայտնելով խռովութեանց առթիւ, յայտարարեց.

— Բայց եւ այնպէս, արմատականները կ'ուզեն որ վերջապէս դադրին այն դժուարութիւնները զոր աշխատաւորական աշխարհը կը պատճառէ կառավարութեան: Կը գտնուինք ցուցահանդէսի նախօրեակին եւ անկարգութիւնը չէ որ պիտի յաջողցնէ զայն. ցուցահանդէսին յաջողութիւնը բացարձակ պայման է Ֆրանսայի բարօրութեան եւ բարի համբաւին համար : Ինչպէս կ'ըսէի երէկ, եթէ բանուորները իրաւունքներ ունին, ունին նաեւ պարտականութիւններ: Ինչո՞ւ ամէն բան չընել մտայօրէն եւ բացայայտ:

Իրապէսներ կ'ըսեն թէ արմատական կուսակցութեան մեծ մասը համաձայն է այս տեսակէտին :

Կիրքերը չարծարծելու համար, երեսփ. ժողովը առ այժմ կը զգուշանայ բուռն հարցապնդումներէ: Ներկայիս բաւական կը համարուի վարչապետին յայտարարութիւնը :

Վարչապետը առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին: Խօսակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ ներքին նախարարը, Պ. Տորմուա: Համայնավարները աւելի հաշտարար կ'երեւային այս անգամ: Երէկ նոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ վարչապետին եւ ձախակողմեան ներկայացուցիչներուն միջեւ, ճշդելու համար Ժողովրդական Ճակատին երեք թեւերուն դիրքը Քլիշիի դէպքերուն առթիւ: Այս խռովութեանց հետեւանքով խորհրդարանին աշխատանքներն ալ խանգարուած ըլլալով, Ծերակոյտը պիտի սկսի ոչ թէ այսօր, այլ յառաջիկայ շաբթու :

*** Հինգշաբթի օրուան գործադուլին առթիւ մանր - մունր դէպքեր պատահեցան զանազան թաղերու եւ սակարանին մէջ: Գրյանքուրի մէջ ցուցարարները խորտակեցին սրճարանի մը ապակիները: Այս սրճարանը իբրեւ հաւաքատեղի կը ծառայէ գնդ. տը լա Ռօքի կուսակիցներուն : Ուրիշ վայրերու մէջ բռնութիւն կատարուեցաւ, աշխատանքը դադրեցնելու, բանտ կարգերը կեցնելու, խանութներ փակելու համար. Սակարանին մէջ, խումբ մը ցուցարարներ փորձեցին ներս խուժել, «Ինթէրնասիոնալ» երգելով : Ներսէն ալ «Մարսէյեզ»ը թնդաց եւ ընդհարումը անխուսափելի կ'երեւար երբ ոստիկանութիւնը օգնութեան հասաւ .

Համայնավարներուն բողոքի ցոյցը

Համայնավարները բողոքի ցոյց մը սարքած էին հինգշաբթի գիշեր, Ձմեռնային մարզարանին մէջ: Ունկնդիրներուն թիւը կ'անցնէր 20.000ը: Ցոյցը անցաւ խաղաղօրէն, նախապէս ամէն միջոց ձեռք առնուած ըլլալով :

Առաջին ճառախօսն էր Մորիս Նայլ, Քլիշիի քաղաքապետին օգնականը, որ գլուխը կապած էր, վիրաւորուած ըլլալով: Պատմեց թէ խնդրած էին ներքին նախարարէն որ արգիլէ Հրեղէն Խաչի այդ օրուան ժողովը, բայց նախարարը պատասխանեց թէ չի կրնար : «Գեղարուեստական ներկայացման մը քօղին տակ, ֆաշականները մեր թաղը եկած էին, բանուորները գրգռելու համար: Մեր խորհուրդները զուր անցան: Արդիւնքը.— Վեց մեռեալ, 300 վիրաւոր : Պէտք է վերջին զոհերն ըլլան ատոնք »:

Ճառախօսը այս առթիւ անուղղակի մեղադրեց ոստիկանութեան ընդհ. վերատեսուչը, Պ. Լանժըրօն, եւ պահանջեց դատի քաշել այն բարձրաստիճան սպաներն ու պաշտօնատարները որ հաւատարիմ կը մնան Քիափի :

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Ժագ Տիւքլօ, կուսակցութեան քարտուղարը եւ երեսփ. ժողովին դեր - նախագահը, որ դէպքին պատասխանատուները դատապարտելէ վերջ, ըսաւ թէ «խռովարար» կազմակերպութիւնները միայն տեսականօրէն լուծուած են եւ թէ «անոնց արիւնոտ պատասխանատու չէ փոխուած»: Եւ Հիթլէրի կուսակից հռչակելով Սէն - Տընիի քաղաքապետը՝ Տօրիօ եւ գնդ. տը լա Ռօքը, յայտարարեց թէ «անոնց տեղը բանտն է»:

Երրորդ բանախօսը՝ Քլիշիի երեսփոխան Հօնէլ, դէպքին պատասխանատու հռչակեց քաղաքապետական ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Մառշան, «որ սուտ խօսեցաւ մեզի»:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Մորիս Թորէզ, պահանջելով որ նոյնութեամբ եւ վճռականօրէն գործադրուի Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը: «Ամէն բանէ առաջ, պէտք է իրապէս լուծել եւ զինաթափ ընել ֆաշական կազմակերպութիւնները, հանրապետա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Կա՞յ ընթերցող մը, որ չհետեւի մեր թերթօնին : Աննախընթաց ընդունելութիւն մը գտաւ Մալխասի Զարթօնքը,— հետ հետ կարդացողներու պահանջին գոհացում տալու համար՝ մեր այս թերթօնը կը հրատարակուի սովորականէն վրայ աւելի տող աւելով :

Մեր շուրջը ընթերցողներ ունինք, որ կը խօսին իրենց անհամբերութենէն, որ առաջ կարդալու համար շարունակութիւնը: Ես չեմ յիշեր այսքան սուր հետաքրքրութիւն: Կը պատմուի թէ Րաֆֆիի վէպերն ալ, երբ իբրեւ թերթօն կը հրատարակուէին Թիֆլիզի մէջ, գաւառացի ընթերցողներու կարգին՝ հայ համեստ գիշերապահ մը գիշերուան խաւարին լոյսով կը կարդար թերթօնը, չկարենալով սպասել առաւօտեան :

Նոր օրերու Րաֆֆի մըն ալ Մալխասը,— իր ձիրքով :

Րաֆֆի երեւակայեց յեղափոխական շարժում մը, ճոխացնեց անոր աշխատանքները. մինչ Մալխաս կուտայ կատարուած աշխատանքին պատկերը: Րաֆֆի կ'երազէր. Մալխաս տեսաւ : Առաջինը՝ ռոմանթիք մշուշի մը մէջ պարուրեց ազատութեան զինուորը, Մալխաս ցերեկուան լոյսով կը հետեւի անոր գործունէութեան :

Վերջապէս հայ փէտային է ահա, որ դիւցազներգութեան մը մէջ կը մտնէ իր պատմական կոչումով : Պէտք է խոստովանիլ, որ Մալխաս կը սիրէ caléidoscopeով դիտել հայ փէտային.— լաւ որ այդպէս է: Ուրիշ աւելի պիտի խօսի հայ երիտասարդին, որքան այդ անձնուէր ու քաջ տղաքը, իրենց գունեղ խօսուածքով, զուարթութեամբ, առոյգ կեանքի մորթով: Անոնք կ'արհամարհեն մահը, կը հեգնեն զրկանքը, կը կռուին երգելով,— կա՞յ աւելի խոր գեղեցկութիւն քան մեռնիլ քաջաբար, յանուն իտէալի մը: Այս վէպը ներշնչարան մըն է մեր նոր երիտասարդութեան համար, որ տակաւին անծանօթ կը մնայ զէնքի քաջութեան, բայց կը պարծի լեզուի քաջութեամբ:

Սորվիլ դիմաւորել կեանքը,— զէնքի զօրանքը, մահուան հարուածները: Որքա՞ն գեղեցիկ է այս դասը մեր տղոց համար, որ սկսած քաղքենիանալ, խուսափիլ տառապանքէ, պայքարէ, չարքաշութեան ասպարէզէն : Չի բաւեր հիանալ ուրիշներու հերոսութեան վրայ,— պէտք էր ստեղծել մեր հերոսները՝ անոնցմով ներշնչուելու համար: Աղջիկներն անգամ հերոսական թռիչքներ կը կատարեն ամպերու մէջ, կ'իջնեն ամպերու բարձունքէն եւ մահը կը դիմաւորեն ժպիտով : Թող որ մեր երիտասարդութիւնն ալ ունենայ քաջութեան այդ ներշնչումը, մահը բարեւելու այդ հաճոյքը: Կարդացէ՛ք Զարթօնքը, այդ ներշնչումը ստանալու, այդ յուզումը կրելու համար:

Անակնկալ մը.—

Անոնք որ Զարթօնքի հերոսները կը ճանչնան, զարմանք մը պիտի զգան վաղը, երբ կարդան թէ Լեւոնը, այս հրաշալի տղան այն երիտասարդն է, Վարդանը, որ զարկաւ Պոնտոյովսկին :

Այո՛, Վարդան չէր մեռած, կղզիին վրայ ինկեր, բայց կրցաւ խուսափիլ մահուան ճիրաններէն.— եւ նոր անունով մը ահա կը կռուի Հայաստանի լեռներուն վրայ: Հետաքրքրական է, չէ՞:

Վաղը երբ կարդաք մանրամասնութիւնը, թերեւս ինծի հետ դուք ալ զգաք գոհունակութիւն մը, զայն կենդանի գտնելով յանկարծ :

ԱՐԱԶ

Հիւս. Կովկասը պիտի կոչուի Օրժոնիկիցէ

Խորհրդային իշխանութիւնը եւ թերթերը կը շարունակեն եօթներորդ երկինք բարձրացնել Կովկասի առաջին կարմիր փոխարքան, վրացի Օրժոնիկիցէ: Բաւական չհամարելով մինչեւ հիմա եղած պատիւները, կառավարութիւնը որոշեց շարք մը քաղաքներ, երկաթուղիներ, հաստատութիւններ, նոյնիսկ ամբողջ շրջան մը կոչել հանգուցեալին անունով

Այսպէս, հիւսիսային Կովկասը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Օրժոնիկիցէի Երկրամաս»: (Այս շրջանը ունի մօտ 10,000,000 բնակիչ): Ռոստովի անունը պիտի չփոխուի, քանի որ հիւս. Կովկասի գլխաւոր քաղաքը, Վլատիկավկազ, արդէն կը կոչուէր Օրժոնիկիցէ, երբ վրացի գործիչը ողջ էր տակաւին

Մարտ 18ին տրուած որոշման համաձայն, Կատիյեւքա քաղաքը, Տոնի աւազանին մէջ, այսուհետեւ պիտի կոչուի Սերգօ (Օրժոնիկիցէ առաջին անունը), հիւս. Կովկասի երկաթուղին՝ Օրժոնիկիցէ գիծ, թիւ 124 օդանաւային հաստատութիւնը՝ Սերգօ Օրժոնիկիցէ, Զեփառինոքի մեքենագործարանը՝ նոյնպէս :

Պուխարին եւ Ռիքով կը մերժեն խոստովանիլ

Վերջապէ՞ս... առածի կարգ անցած էր թէ բոլշեւիկ ղեկավարները երբ դատի քաշուին, եղած - չեղած մեղքեր կը խոստովանին լարուած մեքենաներու պէս: Ահա երկու ղեկավարներ որ կը մերժեն խոստովանիլ

Մոսկուայի շրջանային կոմիտէն անցեալ օր բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կ'ըսէ թէ երկու նախկին ղեկավարներ, Ռիքով (երբեմն վարչապետ) եւ Պուխարին կուսակցութենէն վտարուած են «հակակուսակցական դաւաճանական գործունէութեամբ որ կը ձգտէր ոչնչացնել բանուորներու եւ գիւղացիներու ընկերվարական նուաճումները եւ վերահաստատել դրամատիրութիւնը»:

Բանաձեւը «ահաբեկչական դաւադրութիւնը» չի վերագրեր երկու ամբաստանեալներուն եւ կը կարծուի թէ իրենց դատը առկախ կը մնայ տակաւին: Իր նախագահական ճառին մէջ, Կրուշեւ, որ Սթալինի փոխանորդը կը համարուի Մոսկուայի կազմակերպութեան մէջ, յայտարարեց թէ երկու ամբաստանեալներն ալ կը մերժեն ընդունիլ իրենց յանցանքը, կամ, իր իսկ բառերով, «զղջում չյայտնեցին», երբ կեդր. կոմիտէին առջեւ հանուեցան 3 շաբաթ առաջ: Ապա դիտել տուաւ թէ իրենց չապացուած չողոքորթութիւններէն կուրանալով, պետական կարգ մը մեծ հաստատութեանց վարիչները, նոյնիսկ ժողովրդական գործավարներ տակաւին կը մերժեն խոստովանիլ թէ խափանարարներ աշխատած են կամ դեռ կ'աշխատին իրենց ձեռքին տակ : «Գիտնալով մեր վրիպումը, թշնամին այժմ կը դիմէ ոտքեր լզելու, պնակալեզութեան եւ չողոքորթութեան:Որքան ալ կարեւոր դիրք ունենայ ղեկավար մը, պէտք է քննադատուի, հոգ չէ թէ աղդուի »:

Ռումբեր կը պայթին Երուսաղէմի մէջ

Ահաբեկչական գործունէութիւնը վերսկսած է Պաղեստինի մէջ: Օր չանցնիր առանց արիւնալի դէպքերու: Չորեքշաբթի իրիկուն երեք ռումբեր պայթեցան Երուսաղէմի մէջ, վիրաւորելով 25 հոգի: Առաջինը նետուած էր Եաֆայի ճամբուն վրայ, ուր խումբ մը քաղաքացիներ հանրակառքին կը սպասէին: Վիրաւորուեցան 17 հոգի, որոնց մէջ կան մէկ ոստիկան, չորս մանուկներ եւ երկու կիներ: Միւս երկու ռումբերն ալ պայթեցան սրճարաններու մէջ, մէկը կառքէ մը նետուելով. Երկու դէպքերուն մէջ չորս Արաբներ վիրաւորուեցան:

Պաղեստինի հրէական ազգ. խորհուրդը ժողով գումարեց, բողոքագիր մը ուղղելու համար եւ վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան: Կը խորհուի բողոքի ցոյց մը կատարել կիրակի օր, փակելով հրէական բոլոր խանութները ու հաստատութիւնները :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՌԵՔՍԵՐԻ ՆՈՐ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱԽԱՂԸ

Լէոն Տէկրէլ, Ռէքսերու ծանօթ առաջնորդը, նոր ռազմախաղի մը դիմեց, ցոյց տալու համար իր խմբակցութեան ուժը եւ նուազեցնելու տիրող կառավարութեան հեղինակութիւնը

Ինչպէս գիտենք, վերջին ընտրութեանց առեն Տէկրէլ դժգոհ տարրերուն գլուխը անցնելով, խոլ պայքար մը մղեց կուսակցական կարգ մը ղեկավարներու դէմ, որոնք իրենց քաղաքական դիրքը չահագործելով, անդի առած էին զեղծումներու եւ չարաչահութեանց: Միւս կողմէ պատրուակ բռնելով Վալոն եւ Ֆլաման տարրերու միջեւ հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցող ցեղային ու լեզուական խնդիրները, սկսաւ մամուլով, միթինկներով եւ փրոփականտի անխնայ միջոցներով անխնայ քննադատել տիրող կառավարութիւնը եւ կուսակցութիւնները, զանոնք պատասխանատու բռնելով եղած զեղծումներուն եւ ցեղային առեկութեանց:

Արդարեւ, պէտք է ընդունիլ թէ բակրինական չրջանին մէջ ռէքսերու շարժումը բաւական յաջողութիւն գրտաւ, եւ ընտրութեան առեն անոնք շահեցան 21 աթոռ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ 11 աթոռ Ծերակոյտին մէջ:

Ընտրութեանց հետեւանքով կազմուեցաւ խառն դահլիճ մը, նախագահութեամբ Պ. Վան Զէլանտի եւ մասնակցութեամբ ընկերվարականներու, կաթոլիկներու եւ ազատականներու, որոնք կը կազմեն Պելճիոյ աւանդական երեք կուսակցութիւնները:

Մէկ տարիէ ի վեր, նոր կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն չնորհիւ, կարելի եղաւ առաջքն առնել պեղծումներու, բարւոքել երկրին տնտեսական կացութիւնը եւ հաւասարակչռել պետութեան պիւտճէն: Ընկերային նոր օրէնքներու հաստատումով, աշխատաւոր դասակարգին վիճակը բարելաւուեցաւ, գործերը վերբացուեցան եւ գործաւորներուն թիւը զգալի նուազում մը կրեց.

Ռէքսերը սկիզբէն ի վեր միշտ ընդդիմադիր դիրք մը բռնեցին կառավարութեան դէմ, եւ խորհրդարանին մէջ յաճախ տեղի տուին աղմկալից տեսարաններու եւ աղմկարար ցոյցերու: Դեռ վերջերս ռէքսերը ծերակուտական մը չաստուչուն ապտակ մը իջեցուց ազատականի մը երեսին, մեծ խռովութիւն ու խուճապ յառաջ բերելով ժողովին մէջ:

Անցեալ տարի Ռէքսերը Պրիւսէլի մէջ հսկայ ցոյց մը կազմակերպեցին, նպատակ ունենալով տապալել կառավարութիւնը եւ իշխանութեան գլուխ անցնիլ: Սակայն կառավարութեան ձեռք առած ազդու միջոցներուն չնորհիւ, կարելի եղաւ դիւրութեամբ խափանել այդ յանդուգն ձեռնարկը:

Անկէ ի վեր Տէկրէլ ու իր հետեւորդները մամուլով եւ հրապարակային բանախօսութիւններով անընդհատ քննադատեցին կառավարութեան գործունէութիւնը, եւ անպատչաճ ու անարգական լեզուով յարձակեցան հակառակ կուսակցութեանց պատկանող հին ու նոր նախարարներու վրայ, ինչ որ տեղի տուաւ դատական բազմաթիւ հետապնդումներու: Տէկրէլ, հակառակ քանիցս դատապարտութեան կրելուն, չդադրեցուց իր պայքարը, ժողովուրդը գրգռելով միշտ կառավարութեան դէմ:

Ռէքսերը, երբ տեսան թէ իրենց բոլոր միջոցները ապարդիւն մնացին, նոր ռազմախաղի մը դիմեցին: Տէկրէլի թելադրութեամբ՝ Պրիւսէլէն ընտրուած ռէքս երեսփոխան Ա. Օլիվիէ հրաժարեցաւ, ինչպէս նաեւ իր փոխանորդները, որով պէտք սահմանադրական օրէնքին համաձայն, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ մասնակի ընտրութեան ձեռնարկել Պրիւսէլի մէջ: Վերջերս նոր օրէնք մը քուէարկուեցաւ, արգիլելու համար մասնակի ընտրութիւնները:

Ռէքսերը նախապէս կը կարծէին թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները պիտի չուզեն պայքար մղել իրենց դէմ, ինչպէս եղաւ անկէ երկու տարի առաջ, երբ ընկերվ. երեսփոխան Պ. Ափաք, այժմու արտ. նախարարը, ընկվ. կուսակցութեան թելադրութեամբ հրաժարեցաւ, ցոյց մը կազմակերպելու համար այն առենուան կառավարութեան դէմ: Այն պարագային երբ կուսակցութիւնները անջատաբար մասնակցէին ընտրական պայքարին, Տէկրէլ իր թեկնածութիւնը դնելով կը յուսար մեծամասնութիւն չահիլ:

Սակայն եկուր տես որ ռէքսերու կանխատեսութիւնը բոլորովին հակառակ արդիւնք մը տուաւ: Կուսակցութիւնները նախատեսելով այն վտանգը, որ կը սպառնար սահմանադրական վարչաձեւին, միահամուռ, մէջն ըլլալով նաեւ համայնավարները, իբրեւ միակ թեկնածու ներկայացուցին արդի վարչապետ՝ Պ. Վան Զէլանտ, որ մեծ համակրանք ու ժողովրդականութիւն կը վայելէ կուսակցական բոլոր չրջանակներու մէջ:

Պ. Վան Զէլանտ՝ նախկին վարիչը Պելճիոյ ազգային դրամատան, չի պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան, եւ իբր քաջ ելմտագէտ համաչխարհային համբաւ կը վայելէ:

Վարչապետը ընդառաջ երթալով ամէն կողմէ յայտնուած փափաքներուն, հաւանեցաւ իր թեկնածութիւնը դնել ընդդէմ Տէկրէլի: Այժմէն սկսած է պայքարը երկու արոչ հատուածներու միջեւ, առաջին խմբակցութեան մաս կը կազմեն բոլոր կուսակցութիւնները, իսկ երկրորդին՝ Ռէքսերը եւ Ֆլաման ազգայնականները: Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ ապրիլ 11ին: Այժմէն կարելի է նախատեսել Ռէքսերու ջախջախիչ պարտութիւնը:

Տէկրէլ հակառակ իր սահմանափակ ...պացումին, յանդուգն, խիզախ ու բաց հռետոր մըն է, որ ոչ մէկ բանէ կը վախնայ եւ ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կ'ընկրկի: Հրաշալի տաղանդ մը ունի մեծաչուք ծանուցումներու եւ յուզական ...էլ...ներու, չատ խորամանկ է եւ օժտուած սուր հոտառութեամբ: Մոլեգին պայքարող մը, որ յոգնիլ չի գիտեր, օր մը հոս, օր մը հոն կը նախագահէ ժողովներու, կը մասնակցի ցոյցերու, ժամերով կը ճառէ միթինկներու մէջ, կը հրահրէ կիրքերը, առանց սանձ դնելու իր լեզուին եւ խնայելու իր հակառակորդներուն:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅ ՄԵԾ ԲԺԻՇԿԸ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ

Խորհ. Հայաստան թերթին մէջ, (18 փետր.) Տոքթ. Ե. Միրաքեան յօդուած մը նուիրած է «հայ մեծ բժիշկ Ամիրտովլաթին», առանց յիշատակելու թէ այդ մեծ բժիշկին մէկ ձեռագիր-գործը հրատարակութեան տուած է բանասէր Գ.Կ. Բասմաջեան՝ համբերատար ուսումնասիրութեան մը հետ:

Ցաւալի է որ ոմանք կը թերագնահատեն Ամիրտովլաթի արժէքը, պատճառաբանելով որ Ամիրտովլաթի աշխատութիւնները ծաղկաքաղ մը կը կազմեն յունական եւ արաբական բժշկական գրականութենէն.– դիտել պէտք է տալ թէ արդի բժշկական մեծագոյն դէմքը կրնա՞յ պնդել, որ իր աշխատութիւնները որ եւ է ազդեցութիւն չեն կրեր, որ եւ է գործէ օգտուած չէ եւ ամէն նուաճում արդիւնք են իր քննութիւններուն: Փաստը մը չէ ըսել թէ ամէն բժիշկ բանագող մըն է որոշ չափով, որ կ'օգտուի իր արուեստակցին գործերէն:

Ամիրտովլաթ ծնած է Ամասիա քաղաքին մէջ, ԺԵ. դարու առաջին տասնամեակին, եւ կը ներկայանայ իր ժամանակի ամէնէն հմուտ դէմքը:

Կը տիրապետէր 5 լեզուներու, — յունարէն, արաբերէն, պարսկերէն, թուրքերէն, հայերէն: Շատ ճամբորդած է, ուսումնասիրած բժշկական ամբողջ գրականութիւնը: Իր կեանքի վերջին տարիները անցուցած է Կ. Պոլսոյ, յետոյ Պրուսայի մէջ, ուր եւ մեռած է մօտաւորապէս 1495—1496 թուականներուն: Ամիրտովլաթ արժանացած էր գլխաւոր վիրաբոյժի կոչումին եւ պաշտօնով Սուլթան Մահմուտ Բ.ի բժիշկ-խորհրդականն էր:

Ամիրտովլաթի բժշկական բազմաթիւ երկերէն յիշենք նախ Օգուտ բժշկութեան (գրուած 1469ին), որ կը բովանդակէ իր օրերու բժշկագիտութեան գլխաւոր ուսումները (մարդակազմութիւն, առողջաբանութիւն, դարմանագիտութիւն): Երկրորդ աշխատութիւնը գրուած է 1481ին եւ կը կրէ Ախրապատին խորագիրը, ուր կը նկարագրուին զանազան դեղերու պատրաստութիւնը, գործածութիւնը, ազդեցութիւնը: Երրորդ աշխատութիւնն է Անգիտաց Անպէտ (ԱՄԲ.— Բասմաջեան հրատարակած է առանձին հատորով եւ ուսումնասիրութեամբ մը), որ կը ներկայացնէ «դեղանիւթերի ընդարձակ մի բառարան, որի նախաբանի մէջ շարադրուած են այն ժամանակւայ դեղագիտութեան հիմքերն ու փիլիսոփայութիւնը:

Ամիրտովլաթի այդ, ինչպէս միւս աշխատութիւնները գրուած են խօսակցական լեզուով, բոլորին հասկնալի:

Կանդ կ'առնենք պահ մը Անգիտաց Անպէտին վրայ: Այդ գործէն գոյութիւն ունին քանի մը արտագրութիւններ (ձեռագիր): Հնագոյն ձեռագիրը կը գտնուի Բրիտանական Թանգարանին մէջ: Փարիզի Ազգ. Մատենադարանն ալ ունի ձեռագրի երկու օրինակ: Արտագրութիւններ կան նաեւ Անտոնեան միաբանութեան մատենադարաններու (Պոլիս) եւ Մխիթարեան Միաբանութեան մատենադարանին (Վենետիկ) մէջ, ինչպէս եւ այլ տեղեր: Հայաստանի մէջ, Վաղարչապատի մատենադարանը ունի քանի մը օրինակ

Այս գործը արդիւնք է 4 տարուան աշխատանքի (1478—1482): Ամիրտովլաթ, իբրեւ խորապէս հմուտ բժիշկ, որ լաւ ծանօթ էր բժշկական գրականութեան, իր Անգիտաց Անպէտը կազմելու ժամանակ, որ կը բովանդակէր դեղերու աւելի քան 3750 անուն, լայնօրէն օգտագործած է այդ հարցին վերաբերեալ գրական ժառանգութիւնը եւ ժամանակակից աղբիւրները:

Ամիրտովլաթ իր գործին մէջ կը մնայ կատարելապէս ինքնուրոյն, քննադատաբար գնահատելով, իր անձնական հարուստ փորձառութեան լոյսով լրացուցած եւ ուղղած այլ հեղինակներու գիտութիւնը: Աւելին, ան իր գործերուն մէջ մուծուցած է հակայական նորութիւններ, զորս ձեռք բերած է հիւանդներու վրայ կատարած քննութեանց եւ բուսաբանական իր հետախուզութեանց իբր արդիւնք: Ամիրտովլաթ իր գործերով ստեղծեց ամբողջ դպրոց մը, որով դատախազ սերունդ? և

Ամիրտովլաթ իր գործերով ստեղծեց ամբողջ դպրոց մը, որով դատախաւ... եւ անհր է հայ մեծ բժիշկներու համաստեղութիւն մը:

Զարմացնող ուչագրաւ է, որ Ամիրտովլաթի գործերուն մէջ յանձնարարուած բազմաթիւ բուժիչ միջոցներու կարգին կան նաեւ այնպիսի միջոցներ, որոնք բուժումի մեր ժամանակակից մեթոտներու եւ սկզբունքներու սաղմն են հանդիսանան, ինչպէս օրինակ՝ դարմանագիտութիւնը նորմոր գեղձերու, կենսանիւթերու, արեգակի օժանդակութեամբ, միզարուժութեամբ, ինչպէս եւ անցաւ ծննդաբերութիւն, օձի թոյնով բժշկութիւն, նմանաբուժութիւն եւն.:

Հին թուականներուն՝ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէր արեւաբուժութիւնը մորթային հիւանդութիւններու, ինչպէս նաեւ բորոտութիւնը դարմանելու համար, իբրեւ լրացում արտաքին դեղերու ներգործութեան: Հաւանաբար հիները արեւի ճառագայթներուն կը վերագրէին արտաքին դեղերու ներգործութիւնը սաստկացնելու յատկութիւն: Այդ տեսակէտը տակաւին կը մնայ ժողովուրդին մէջ:

Միզարուժութիւնը— մարդու եւ ընտանի կենդանիներու մէզի գործածութիւնը իբրեւ բուժիչ միջոց — լայնօրէն կ'օգտագործուէր գլխաւորաբար մորթի եւ աչքի հիւանդութիւններու դարմանելու համար, իբրեւ ներքին եւ արտաքին միջոց, եւ ադէկ դատ չատ հետաքրքրական է իբրեւ ժամանակի յոգանք, ինչպէս թութքը (մայասըլ) բուժելու համար.— «Եւ ի պախրուն գողին մէջն նստելն աւգտէ անկանծ (մայասըլ): Ուղտի մէզը յանձնարարուած է նաեւ սեռական թուլակազմութեան դէմ.— «Եւ մերձաւորութեան աւգտէ, յորժամ խըմենց. Թէեւ չէ յիշատակուած, որ ըղտի կենդանիներու մէզն ալ կը գործածուէր, սակայն կ'ենթադրենք որ ըղտի կէներու մէզով բուժումի նախնական եղանակը չէ՞ այդ: Մէզը (մարդու) գործածուած է նաեւ բորոտութեան, քոսի, կարիճի խայթուածքին դէմ:

Պէտք է ենթադրել, որ այդպիսի արտաքին բժշկութեան պարագաներուն մէջ, մասնաւորաբար մորթի թարախոտ վէրքերու դարմանումին մէջ, բարենպաստ ներգործութիւնը կախում ունի ամոնիաքի աղերէն, որոնք կը ներգործեն իբրեւ հականեխական, բան մը որ արդի բժշկութեան մէջ սկսած են դեռ նոր գործածել,— օրինակ վիրահատութեան պատրաստուելու ժամանակ ձեռքերու մորթը անուչադրի խեկութեան լուծոյթով ապանեխելու եղանակը, չիճուկներու պահպանութեան եղանակը, եւն.: Արդի փորձերը ցոյց կուտան, որ անուչադրի լուծոյթը կ'ապանեխէ մորթը մինչեւ անոր խոր չերտերը:

Արեամբ նմանաբուժութեան օրինակները եւս քիչ չեն Ամիրտովլաթի մօտ: Փասա՝ արիւն թքնելը ոչխարի արիւնով, արիւնածոր խոցերը եզան արիւնով բուժելու խորհուրդները, դադրեցնելու համար արիւնահոսութիւնը

Արիւնը բուժիչ նպատակով օգտագործելու համար, Ամիրտովլաթ ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ կատղած կենդանիներու կողմէ խածուած մարդոց օգտակար է կատղած չան արիւն խմցնելը: Այստեղ հարց կը ծագի թէ արդեօք այդպիսի բուժում մը immuno-biologique դարմանումի անգիտակցական փորձ մը չէ՞, մչուչոտ ըմբռնում մը տակաւին, թէ կատղած կենդանիին արիւնն ունի այնպիսի յատկութիւն մը, որ կրնայ օգտակար ներգործութիւն մը ունենալ կատղած կենդանիի մը կողմէ խածուած մարդիկը բուժելու համար: Արդի բժշկութիւնը դեռ նոր է սկսած փորձել immunisé արեան օգտագործութիւնը վարակիչ հիւանդութեանց դարմանումին մէջ ներարկումով: Տարբերութիւնն այն է որ Ամիրտովլաթի ժամանակ արիւնը իբրեւ դեղ կը սատանային բերնէն, մինչ հիմա կը ներարկուի:

Ծննդաբերութիւնը անցաւ դարձնելու կամ ծննդաբերութիւնը դիւրացնելու համար Ամիրտովլաթ կը յիշատակէ հաչիչը. «Եւ որ կին դժար ծնանի, քիչ մի տորոէ եւ խմցու ճուլապով, եւ քիչ մի բրդով թաթխէ եւ յարդանդն դիր յայն պահն բաժնի ծրնունդն ի մաւրէն» (մորէն):

Օձի թոյնով բուժելու օրինակ է այն որ élèphantiasisով վարակուած հիւանդներուն իբրեւ բուժիչ միջոց կը յանձնարարէ իժի պլուխը, խաչած եւ ձէթով եւ աղով խառնած: Ամիրտովլաթ կ'ըսէ թէ այս դարմանումը յանձնարարուած է Գաղիանոսի կողմէ, թէ ինք եւս փորձած է յաջողութեամբ:

Բժշկական ամէն մասնագիտութիւն դասեր ունի քաղելիք Ամիրտովլաթէն, միջնադարի այս իրապէս մեծ բժիշկէն, որով արդարօրէն կրնայ պարծիլ հայ բժշկութիւնը:

Ամիրտովլաթի մեծ գործերէն մէկը Օգուտ բժշկութեան, այժմ կը պատրաստուի տպագրութեան: Այդ գրքին հրատարակութեամբ ոչ միայն մեր ժողովուրդը, այլ եւ մեր բժիշկները օգտակար դասեր կը գտնեն իրենց համար:

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ըղձել բային ա... մատր կը թուի ըլլալ վեց կամ վեց... պով կ'ըսենք եւ յաճախ կը գործ... ծենք զօրավիգ (զօրավիգ հանդի... նալ, որ պարզապէս կը նշանակէ ... նել) — Գիրերու կամ տառերու ... թերութեան կամ փոխադարձութ... փայլուն օրինակ մըն է նաեւ սայթ... քել (աւելի Ֆիզիքական, ... իմաստով) եւ գայթակղիլ (բարո... կան իմաստով):— «Վերստին ... դատինս բառերուն յետագաս մասն... կը կուզայ աւանդ, որ բացատրա... իմաստ կուտայ, եւ որմէ ... նաեւ աւանդ չաղկապը (հետեւ... իմաստով): Վերուստ, անդուստ ... րէն, անդէն, սկիզբէն), ... (Երկինքէն, ...տուածուստ, ... ուածոյս (Աստուծոյ կողմէն) ... դական իմաստով կայ նաեւ ... րեմն, ժամանակի իմաստով ... րեմն, երբեք), ինչպէս ուրեք ... նոր, առաւօտ, անդանոր (... հոն): — Մասնաւոր ուչադրութ... արժանի է աւանդ բառը, երբեմն ... թէ մասնիկ, որ վերէն վար նշան... կութիւնը կուտայ— հնաւանդ, ... ւանդ (տիրոջմէն իջած եկած) ... նի է թէ աւանդութիւն, աւանդել ... նաւեց առած են այս աւանդ ... նիւթական իմաստէն, ինչպէս ... բռնիր Այայէս վահաւանդ (... անդէ — դահ — վար, ... սարաւանդ (սարէն վար, ... կամ զառիվայր): Արդէն գիտենք ... աւանդութիւնն ալ հին, նախնի... մանուկներէն կամ անձերէն ... ջած եկած պատմութիւններ, ... քերն ու սովորութիւններն են ... սերէնի մէջ աւանդութեան եւ ... մանութեան համար գործածուած ... ռերուն — tradition, traduction — ... նախադաս մասնիկը մեր ... կամ անդ ստին համանիչն է, ... լայ նաեւ trans—անդր (անդր... Անդրյորդան, անդրովկիան ...

Սիրելի Արազ, գիտենք արդէն թէ այս մարդանքները կը ծառայեն ... ուին հիմերը քիչ չատ ծանօթացնե... լու պէտքին եւ, առավ իսկ, ... սիրցնելու եւ զայն գիտակցօրէն ... ծածելու անհրաժեչտութեան: — Ա... նենք, այս առիթով, երբ մասնիկ... որ հրաժեչտէն դատ կը կազմէ ... գաւեչտ, հեչտ:— Երբ բայ մը ... կը սկսի, արմատին մէջ կը պահէ մի... այդ ձեւը եւ չի փոխուիր ըի: Ինչպէս ... ուրախ, ուտեստ, ուսում: Բայց ... կ'ըլլայ ըմպել, կամ, ըսենք, ... կուգայ ըմպելէն, ունչք հնչելէն ... տունկ տնկելէն: Ըսենք արդէն թէ ... ածանցի ուն ալ յաճախ կը մնայ ... փոփոխ, ինչպէս՝ ուս, ուր, ուր ... թօրէք կ'ըլլայ, ոչ ընաւ ըթօրէք. ... սակր, ուրեք): Գաղափարի ... կարգով բացառութիւն է որ ի ... անփոփոխ կը պահէ հիմ, որով հետ... բայն է հիմնել, մինչ հին ... տար կը ջնջուի կ'ըլլայ, գոր ... հնօրեայ, հնամենի, հնաւանդ ... նաւուրցը բացառութիւն ըլլալով

Ուսումնարանին մէջ կը գործածուի տասնուհինգ փոխանակ տասնըհինգ կամ տասնեւհինգի: Ի՞նչ է այդ ... ճերէն կամ կորդուերէն հնչումը ... ը, կա՛մ եւ հին ձեւով: Ուրեմն, պէտ... է ըսենք ... քսանուվեց վաթսուն... թր'' - պարզապէս, մի քաջալերէ... ... տասնուհինգերը նոյն Ուսում... նարանը կը չփոթէ պատմութիւն ...

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ.Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ըստ 1931ի վիճակագրութեան, Խ. Միութեան ազգաբնակութեան ընդհ. թիւն է եղած 144.800.000, որմէ ռուսական ֆետերասիոնը 99.670.000: Արդ Խորհ.-Միութիւնը կազմելու համար, իւրաքանչիւր 300.000ի մի պատգամաւոր տալու պայմանով, Խ. Միութեան ընդհ. պատգամաւորներու թիւը պիտի ըլլէր 482, որմէ Ռուսաստանինը միայն 332 պատգամաւոր, իսկ մնացած 10 «անկախ» հանրապետութիւնները 150 պատգամաւոր միայն: Հարցերը պիտի լուծուին պարզ մեծամասնութեամբ. պարզ է, որ 10 հանրապետութիւնները միասնաբար ունենալով 150 ձայն, ...ն փոքրամասնութեան մէջ են 482ի դէմ եւ միշտ հարցերը պիտի լուծուին Ռուսիոյ 332 ձայնով: Արդ, Միութեան Խորհուրդի բուն նպատակը կը դառնայ ռուսական որոշումների հաստատումը պարտադրել տասը անկախ հանրապետութիւնների մասնակցութեամբ: Միութեան Խորհուրդը ֆետերասիոնի յօդ. 13ով լիատու «անկախութեանց» բաչխման սպանդանոցն է, որտեղ բոլոր անկախութիւնները ազգային ինքնութիւնները ոչնչանան եւ տեղի տան ռուսական բացարձակ կամքին

Այլ խնդիր է, եթէ Պետական Գերագոյն Խորհուրդը կազմուէր Ազգերի Խորհուրդից այն սկզբունքով, որ նախատեսուած է սահմանադրութեամբ եւ գոյութիւն չունենար այլ եւս Միութեան Խորհուրդը

«Միայն այս միջոցով է, որ ազգերի անկախութիւնը եւ ռուսական եւ այլ պետութիւնների միջեւ ...ները կը պահուէր: Իսկ ներկայացուած սահմանադրութիւնը իր Գ. գլխով պիտի նկատուի անկախութեանց գերեզման եւ միապետութեան նախերգանքը» — եզրափակում է ընկ. Թուրքեր:

Չորրորդ գլխի՝ Դաշնակցային կառավարութեան Գերագոյն խորհուրդի առթիւ եղած դիտողութիւններու մէջ ուչագրաւ է ընկ. Թուրքէնի հետեւեալ քննադատականը — «Սահմանուած 11 հանրապետութիւնները անկա՞խ են, թէ ոչ: Եթէ անկախ չեն, այդ պարագային աւելորդ են ժողովրդական դրամներով Գերագոյն Խորհուրդներ ստեղծել հանրապետութեանց մէջ Մոսկուայի սահմանադրութիւնը կրկնելու համար: Եթէ անոնք իրօք անկախ են, այդ պարագային յօդ. 14.15.16ի տրամադրութիւնները պիտի վերացուին: Մեր հասկացողութեամբ՝ հանրապետութիւնները անկախ պիտի լինեն եւ պիտի ունենան իրենց Գերագոյն Խորհուրդները, ինքակայ եւ պատասխանատու միմիայն իրենց ժողովրդի առաջ եւ բացարձակ տէր ու տնօրէն իրենցմէ բխած իշխանութեանց, համաձայն իրենց կամքի եւ համաձայն փոխադարձաբար համաձայնութեան եղած Դաշնակցային Խորհրդի հետ կնքուած պայմաններ».

Հինգերորդ գլուխը կրում է՝ Խորհ. Միութեան պետական-վարչական օրկաններ խորագիրը:

Վեցերորդ գլուխն է՝ Դաշնակցային հանրապետութեանց օրկաններ:

Տեսանք որ ստալինեան սահմանադրութեան հիման վրայ՝ ամբողջ երկրի իշխանութիւնը պատկանում է ոչ թէ անկախ հանրապետութեանց, այլ Մոսկուային: Այդ ընդհանուր վիճակից բացառութիւն կազմում է լուսաւորութեան գործավարութիւնը, որ միայն տարրական կրթութեան մարզում ունի գործելու որոշ ազատութիւն, հետեւապէս եւ նախաձեռնութեան իրաւունք եւ պատասխանատւութիւն՝ իր ժողովրդի առաջ: Բայց կ'արժէր մի հատիկ լուսաւորութեան գործավարութեան համար կազմել գործավարների «խորհուրդներ հանրապետութեանց մէջ եւ «անկախ հանրապետութիւններ» մեծաղղորդ անուններ չռայլել. զուարճութեան համար եղած այդ չռայլութիւնը՝ իրական չռայլութեան պատճառ կը դառնայ, աշխատաւորութեան գրպանէն դրամ քաչելով եւ սուտ ու սնափառ ...թեան սիրտով վարակելով նրան: Հայութիւնը առանց «անկախութիւն» ունենալու ալ այդքան իրաւունքներ ունէր, տարրական եւ միջնակարգ դպրոցները անկախ կը կառավարուէին եւ դեռ կան երկիրներ, ուր նոյնքան իրաւասութիւններ տրուած են մչակութային տարրերին, որքան չի տրուիր ստալինեան սահմանադրութեամբ» ...

Դժբախտաբար դառն փորձութիւններ չատ է ենթարկուել հայութիւնը հէնց Ռուսաստանի, այն էլ խորհրդային Ռուսաստանի կողմից: Հանրածանօթ իրականութիւն է Մոսկուայի եւ Կարսի թուրքեւռուս դաչնագիրը, որով հայապատկան հողերը տրորուեցան Թուրքին ... Աւելին պիտի ասենք: Ստալինեան ծրագիրը «կը նախատեսէ գրկել Հայաստանի իշխանութիւնը իր զաւակների կազմակերպումէն իրր գինուորական ուժ: Բայց կա՞յ հաւանականութիւն, որ հայկ. ուժերը ռուսական ղեկավարութեան ներքոյ պիտի չօգտագործուին Հայաստանի դէմ իսկ "յց հաւանականութիւնը չկայ: 1914ի պատերազմը ապացուցանեց որ Ռուսները բացին Կովկասի ճակատը Թուրքերի առջեւ եւ 150 հազար հայ զինուորութիւնը փոխադրեցին Մազուրեան լճերի եւ Կարպատի վրայ մեռցնելու համար, այդ նոյնը պատահեց ռազմերի օրօք 1917—18ին, իսկ այսօր, որ ռուսները դաշնի եւ յայտնի դաչնագրեր ունեն Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ, որոնց բովանդակութիւնը ծածուկ կը պահուի ամենից, աւելի՝ չահագրգռուած Հայաստանէն, ամենայն հաւանականութիւն կայ չարաչար գործածելու մեր վստահութիւնը. ... պէտք է որ Հայաստանի զինուորական ուժերի կազմակերպումը, ղեկավարութիւնը լինի Հայաստանի իշխանութեան ձեռին» — իսկ դա հնարաւո՞ր է ...

Եօթներորդ գլուխը կրում է Ինքնավար հանրապետութեանց բարձրագոյն օրկանները, իսկ ութերորդ գլուխը՝ Պետական իշխանութեան տեղական օրկանները խորագիրը:

Վերոյիշեալ երկու գլուխներն ալ փոփում են իրենց մէջ 89—101 յօդուածները. այդ յօդուածներն ուչադրութեամբ կարդացողները կը տեսնեն որ, «կը բացակայեն նախաձեռնութիւնը, վստահութիւնը եւ հաւատը տեղական ուժերի հանդէպ, անոնք փաստօրէն իրաւազուրկ պաչտօնեաներ են, բայց ձեւի համար զատագատուած են ժողովների եւ խորհուրդների». այն ինչ Հ.Յ. Դաչնակցութեան ծրագիրը տեղական մարմիններին, տալիս է նախաձեռնութեան իրաւունք՝ ապակենտրոնացման ամենայն հիմունքների վրայ

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(4))

Համակրութիւն պարզուկ բառերը : Վարդանանքը, Կ՚րսէ, մեր պատմութեան ամենափառաւորէն էջը կը կազմէ, փոխանակ բսելու պատմութեան : չէ, սիրելի Արամ: Մեր Ուսումնարանին համար թակաւին գոյութիւն ունի առնուլ, փոխանակ առնել ընդունուած ձեւին։ Կ՚րսէ— որպէս թէ պատիւ ... չառնու: Երբ «լինել» բային տեղ այլեւս գործած է մեծ տարածութեամբ առնել գրական հնութիւն, «ըլլալ» կը համուի հիմա սա առասիկ մն ալ ... Թիլիպէի մէջ — կ՚րսեն կանչեցին զորքի իմ ... Ցեղ ոչ իմ գիտեր, թոռը քեզի կը կ՚ըսեմ, սիրելի Արամ, Հայերէն Ուսումնարանի մէջ ներելի՞ է միթէ գործածել, գլուխ փոխանակ զալուխ Շուարիլ եւ չփոթիլ բայերը մէջնշն այնքան ծեծեծուած Ուսումնարանին կամ ուսուցիչներին ներելի կարծեմ չգիտնալը թէ գերմաններէն գրամը թէ հայերէն: Բայց ասիկ չի կայ, սիրելի Արամ: Նուազ անգամ կ՚ըսէ՞ արդեօք, ինչպէս կ՚րսէ Պետիտի Ուսումնարանը: — Քիչ անգամ, բայց երբ Ուալ է (n-oins), անգամ չի գործածուիր այլ եւս, ինչպէս Թրանսերէն մէջ։ Գերմանեն մէջ ալ այնպէս չէ՞ միթէ, Ուսումնարանի.— Ձգամունութիւն չէ, այլ զգայնութիւն կամ զիրազգածութիւն, ինք բսեր զգայունութ, այլ զգայնութ, ինք բսեր խմաստնութիւն, այլ իմաստութիւն: Բայց երկամանկ խօսուն եւ չարժուն կրնան ըլլալ խօսունութիւն եւ չարժունութիւն, եթէ անպատճառ ուզես գործածել, փոխանակ խօսելու եւ չարժելու կարողութիւն բսելու: Եթէ ի տարը միավանկ բառին առջեւը կամ ետեւը բլ ... կը մնայ անփոփոխ— իժ, թի, գի ինչ, տի (Հասակ, —անտիական), ժէ Այսպէս խուժեին, թեակ, գի՝ Ժմաւոր, ինքնութիւն, բայց քիմք, կամուրջ, մեղք - մեղաւոր, ոճիր - ոճրագործ, իրաւ ... (աղաւ, աղաւութիւն), վէրք - վէրաւոր, քիթ - քթախոտ, պառաւ, ... , լեռ — լեռնէ, միջատ ... մուռնիւ, պերճ — պերճել, գիրկ — գրկարոյ, Միրք — Թրքանալ (արգելք Մարզանքը չուտիկ, կռիկի ... է բնել, արագ արագ հնչիլով: Մեր զասարանին հետեւորդներէն մին ... ներ նմանօրինակ զասի մր՝ ձենք խորոր ետեւէ չուեժփւնց, ... թէ մարսանէ պարր. — է տան նոյնպէս չի փոփոխիր, երբ բոկիտ է — Հակ, Հական, Հուքիւն: Բայց կր փոխուի, երբ միավանկին ... իժ — այսպէս՝ վէժ — վիժել, — վիճել, գէտ — գիտել, մէտ — միտիլ, չէն — չինական, գէր — գիրանալ, պէտ — պիտի, սէր — սիրարփի, վէմ — վիմարդեալ, տէր — տիրական, որոնց անծանօթ էինք նախորդով ...

Այս մարզանքը պիտի մարսել սիրով եւ յոժարութեամբ

ՏԻՐԱՑ

ՆԸ ՆԵՆԴՐԵՆՔ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ու թանաքով եւ մելանով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՏԻԹՐՈՅԹԻ ՄԷՋ

— . —

«Հայրենիք» վերջերս հարցարան մը ուղղեց իր ընթերցողներուն, պարզելու համար ամերիկահայ գաղութի տնտեսական կացութիւնը։ Առաւօտ հայաշատ քաղաքի մը, Տիթրոյթի մասին հասած պատասխանը (վերջին գործադուլէն առաջ) .—

Տնտեսական տագնապը վերջացած է Տիթրոյթի մէջ

Այս բանը կարելի է ըսել առանց որ եւ է վերապահութեան: Գործաւոր, բժիշկ, փաստաբան, բոլորն ալ կը զգան, կը տեսնեն, որ Ամերիկան, իր վերջին տարիներու խանգարուած տնտեսական մեքենան վերանորոգելու ջանքերուն մէջ հսկայական յաջողութիւն մը ձեռք բերած է։

Դժուար է Տիթրոյթի նման մեծ գաղութի մը նկատմամբ ճշմարտապատում խօսիլ: Զէինք գիտեր անցեալին, թէ մեր հայրենակիցներէն քանին անգործ էին եւ կ՚ապրէին նպաստով, որովհետեւ թիւեր գոյութիւն չունէին: Անգործներու թիւը մեծ էր, մնացեալ դարձ ունեցողները շաբաթական մէկ երկու օր հազիւ կը գործէին: Հետեւաբար մեծ էր կարօտեալներու թիւը եւ բնականաբար շատ էին նպաստ առնողները. Սակայն թիւեր չունինք տագնապի շրջանէն:

Ներկայիս ալ ի վիճակի չենք հշգրիտ թուանշաններով հրապարակ գալու եւ բսելու թէ գործողները այսքան են եւ նպաստ առնողները այնքան: Բայց գիտենք որ՝

Ա) Այժմ, գործերը մեր ակումբները պարապ են.

Բ) Թանութպաններ տեղ պանդոկներ թէ ապարեկ գնում կատարողները իրենց հաշիւները առկախ կը ձգեն:

Գ) Անգործ մէկուն հանդիպելը գարմանք կր պատճառէ, մինչ հակառակն էր մօտիկ անցեալին.

Դ) Լուցկիով բախտախաղ կազմակերպել վերջ է գտած Սալվէյ Էվընիւի սրճարաններուն մէջ.

Այս երեւոյթները բոլորն ալ ցոյց կուտան, որ գործերը այլ եւս գոհացուցիչ վիճակ են առած: Միայն սակաւաթիւ անգործներու կարգին մնացած են միայն անոնք, որ կրունկ կամ մէկ ունեցած են գործարաններու վերակացուներուն հետ եւ այս կամ այն պատճառով իբրեւ անբաղձալի նկատուած ու այդպէս ալ արձանագրուած են իրենց նախկին գործարաններու բանուորներու անուանացանկին մէջ: Բայց ասոնք ալ դանագան ձեւերով կրնան տարբեր գործարաններու մէջ գործ առնել, որովհետեւ, ներկայիս գործաւորի մեծ պահանջ կայ: Բժշկական քննութիւն չանցնող մարդիկ անգամ Ֆորտի մէջ գործ կ՚առնեն այս օրերուս:

Ուշագրաւ պարագայ մըն է այն իրողութիւնը, որ օթոմոպիլ ունեցող Հայերու թիւը մեծապէս աւելցած է: Առանց մը Ֆորտի օթոմոպիլը գրեթէ պայման էր Ֆորտի մէջ գործ առնելու համար: Ֆորտը նախապատուութիւն կուտայ նաեւ ան նց, որոնք «Հէնրի Ֆորտ» հիւանդանոցին հետ առկախ հաշիւ ունին:

Մեր գաղութի հայրենակիցներէն շատեր, որոնք հողեր ու շէնքեր ունէին, ժամանակ մը անցուցին տագնապի շրջանին. Նախագահ Ռուզվէլթի Հօմ Լօնը մինչ առանձին օգնութեան հասաւ անոնց: Այլապէս բազմաթիւ հայրենակիցներ պիտի լքէին իրենց տուները, շէնքերը եւ այլ անշարժ ստացուածքները, անոնց համար ունեցած պարտքերը եւ հարկերը վճարելու անկարող դարձած ըլլալով: Այժմ բացի փոքրաթիւ դժբախտներէ, մեծամասնութիւնը կը պահեն կալուածները եւ շնորհիւ տնտեսական պայմաններու բարելաւութեան, կը վճարեն իրենց պարտքերը, յուսալով որ ժամանակի ընթացքին պիտի կրնան բոլորովին ապահովել զանոնք իրենց համար:

Վերջերս, սակայն, ցաւալի երեւոյթ մը սկսած է ծայր տալ: Կարգ մը մարդիկ իրենցիրենց ազատելու համար տագնապի ընթացքին կատարած ծանր պարտքերէն, իրենք զիրենք սնանկ կը յայտարարեն եւ իրենց սնանկութիւնը կ՚օրինականացնեն դատարանին առջեւ: Անկէ շատ պիտի տուժեն կարգ մը հայ հաշարաններ, նպարավաճառներ ու բարեկամներ, որոնք այդպիսիներու օգնութեան հասան տագնապի ընթացքին

Այս միջոցին գիմողները մեծ մասով յուսահատ կացութեան մը առջեւ կը գտնուին. Տարիքներն առած մարդիկ են եւ պարտքի բեռը՝ ծանր. Վճարելով կը վախնան թէ տեղ պիտի չկրնան հասնիլ: Եւ լաւագոյն ասոր կը նկատեն բնաւ չվճարել:

«Հէնրի Ֆորտի» գործադուլը հայ գաղութին վրայ բնաւ չազդեց: Հայերու մեծագոյն մասը կը գործէ Ֆորտի գործարաններուն մէջ:

ԼԻՓԱԶՄԱՅԻ Դ. ԿՂԶԱԿՈՅՆԻՆ ԲԱՆԴՈՒՄԸ

· • —

Ինչպէս յայտնի է, յունական կառավարութիւնը որոշեց վերջնապէս քանդել Աթէնքի եւ Պիրէոսի գաղթակայաններու հիւղակները, որոնք պատմը կը կազմեն թէ գեղեցկագիտական եւ թէ մանաւանդ առողջապահական տեսակէտով: Այդ բազմահայ գաղթակայաններէն Ֆիքսի եւ Լիփազմայի ժողովուրդը լուրջ մտահոգութեան մատնուած՝ միջոցներ կր խորհի ու սրէ տեղ հաստատուելու համար: Գրուած են յարմար հողեր, սակայն շատերը ոժանդակութեան կր կարօտին, նոր տուներ շինելու համար: Ֆիքսի մասին տեղեկութիւններ հրատարակած չենք դեռ մինչեւ Աթէնքի թերթերէն կ՚իմանանք թէ Լիփազմայի գետեզման յանձնաժողովն ալ յարմար հող մը գտեր է Էվիէնայի գաղթակայանին եւ տերը գտնուած ընդարձակ գետինը, ինչպէս նաեւ Թամպուրիայի եւ Գաքինիոյ մօտ գտնուող հողերը: Առաջնութիւնը պիտի տրուի Էվիէնայի հողամասին:

Եղած հաշիւներու վրայ յենլով, Լիփազմայի բնակիչներէն հազիւ 100 ընտանիք ի վիճակի է սեփական ծախքով բնակարաններ շինելու, իսկ 400 ընտանիք ոչ ինչքաւոր են: Նուազագոյն հաշուով 400 համեստ տնակներու (1 սենեակ, 1 խոհանոց) ինքութեան եւ հողին համար առնուազն 10 միլիոն տրախմի գումար մը պէտք է:

95 ընտանիքներու տնակները (450 անձ) փլցնելու անմիջական վտանգին մէջ կը գտնուին եւ իրենց քանի մը անգամներ տրուած պայմանաժամերը լրացած են:

ԹԷ՛ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԹԷ՛ ՔԱՀԱՆԱՅ

— օ

ՊԱԶԱՐՃԻՔ.— Գ. Հմայեակ Ց. Զարդարեան, ազգ. վարժարանի տնօրէնը, ընդ առաջ երթալով գաղութի բաղձանքին, յանձն առաւ ուսուցչական պաշտօնին հետ ստանձնել նաեւ քահանայագործութիւնը.

Ձեռնադրութիւնը տեղի ունեցաւ փետր. 18ին, Պուքրէշի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն մէջ, Ցուսիկ արք.ի կողմէ: Նորէն կոչուեցաւ Տէր Հմայեակ եւ անմիջապէս վերադառնալով Պազարճիք, արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան: Հմայեակ քհյ. ուսուցչական պաշտօնավարութեան մէջ ըլլալով, յարմար նկատուեցաւ իր տօնութեան քառասուն օրերը անցընել վարժարանին մէջ, իր աշխատանքներուն հետեւելու համար:

Նորընծան բնիկ Տիվրիկցի է, շրջանաւարտ Սեբաստիոյ ամերիկեան ուսուցչանոցէն, երկար տարիներ ուսուցչական եւ տեսչական պաշտօններ վարած է ազգային վարժարաններու մէջ, Տիվրիկ, Շ. Գարահիսար, Գալաթ, Պէշիկթաշ, Վառնա, Թաթար-Պազարճիք եւ չորս տարիէ ի վեր հոս: Իր ուսուցչական պաշտօնավարութիւնը մեծապէս գնահատուած է ծնողներու եւ հասարակութեան կողմէ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՄԸ ՕՏԱՐ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

· • ·

Հայ հանրութեան շատ ծանօթ չէ երգչուհի Տիկ. Արփիկ Արզումեանը: Հազիւ մի երկու անգամ իր մասնակցութիւնը բերած է հայկական հանդէսներուն, երգելով քանի մը հայկական եւ օտար կտորներ:

Ներկայիս Տիկ. Ա. Արզումեան արդէն կազմուած գեղարուեստի - երգչուհի մըն է եւ սկսած է իր մասնակցութիւնը բերել մեծ յաջողութեամբ զանազան օտար համերգներու:

Այս ձմեռ քանի մը երաժշտական դասախօսութիւններ եղան Լուվրի Թանգարանին մէջ, նուիրուած զանազան Ֆրանսացի եւ օտար երգահաններու գործերուն։ Տիկ. Արզումեան ամէն անգամ կը հրաւիրուի դասախօս - փրոֆէսէօրի կողմէ երգելու նոյն դասախօսութիւններու ընթացքին:

Վերջին դասախօսութեան, որ նուիրուած էր Շումանի, Մեծ յաջողութեամբ երգեց գերման վարպետին գործերէն: Ուրախութեամբ կը տեղեկանանք թէ յարգելի տիկինը հրաւիրուած է մասնակցելու Փոլէէր Լամուրէօի, գիհավարումեան էօժէն Փիքոյի (շիրակի մարտ 21ին, ժամը 4 ու կէսին), ուր պիտի երգէ Պախի Monificatն:

ՀՈՒՄՈՒԼ

ՎԵՐՋԱՊԷ՛Ս ԳՏԱՆ «ՍԱՏԱՆԱՅԻՆ ՊՈՉՆ ՈՒ ԿՈՏՈՇԸ» ...

—•—

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, կը շարունակէ պատռել իր երէկուան զինակիցներուն՝ հայ կարմրուկներու, Հօկի եւ անոնց հետ կապուած կազմակերպութեանց դիմակը (25 փետր.).

— «Մենք, ռամկավար ազատականներս, խորհ. Հայաստանի բարեկամութեան ակն ու աղբիւրը, անոր ներշնչումը եւ զօրութիւնը կը նկատենք Հայաստանի ազգային իրականութիւնը: Համայնավարութեան իրականութիւնը պարագաղրանք մըն է, հետեւաբար բոլշեւիկ ըլլալը առանձին իրականութիւն մըն է որ մեր ազգային կամքէն չի բխիր, իսկ հայրենասէր ըլլալը ուրիշ իրականութիւն մըն է որ մեր սրտին ու հոգւոյն խոր շղթանքներէն կը բխի: Մենք հետեւաբար՝ կապուած չենք խորհ. Հայաստանի բոլշեւիկեան իրաւակարգին հետ եւ կը հաւատանք որ՝ մեր գաղթահայ կեանքին ազգային իրականութիւնը բոլշեւիկեան իրականութեան մը վերածել այլեւսոտ համայնավար տարրին հետ գործակցութիւնն անկարելի է: Խորհ. Հայաստանի օգնութեան շուրջ այսպիսի տարրերու հետ համագործակցութիւն այն ատեն կարելի կ՚ըլլայ՝ երբ անոնք մեր կեանքին մէջ չեն բերեր դասակարգային պայքար, համայնավարական քմահաճ ներ եւ երբ՝ անոնք դուրս կուգան Հայաստանի օգնութեան համար կազմակերպուած մարմիններէն՝ ինչպէս Հօկ, Ն. Թոյ, Հայր. Միութիւններ: Այս կոմունիստ տարրերն էին որ Հօկը շեղեցուցին իր բուն ուղեգծէն, եւ Խ. Հայաստանի բարեկամութեան, Խ. Հայաստանի իրականութիւնները ճանչցնելու պատրուակով, անոնք նուիրուեցան փրոփականտին այն միւս իրականութեան որ խորհրդային իրաւակարգն էր: Հայաստանի մէջ չինուած ամէն գործարան, ամէն տուն, մշակոյթի համար կատարուած ամէն ջանք, այս համայնավարները բոլշեւիկեան փրոփականտի ծառայեցու.

Քոնսէր Լամուրէօի մասնակցելու պարագան ինքնին արդէն երաշխիք մըն է, թէ որքա՛ն մեծ ընդունակութեան գտած է տաղանդաւոր հայ երգչուհին օտար շրջանակներու մէջ, իր կիրթ ձայնով եւ գեղարուեստական նուրբ ճաշակով:

Ս. Արամեան

ՆԻՒԱՂ

— Սիրելի աժուսին, այս տարի ո՞ր կողմ գիւղ պիտի երթանք:

Գործերու այս ընթացքով կարծեմ Պուլոնեի անտառէն անդին պիտի չկրնանք երթալ:

- Անհեթեթ բան է առողջական տեսակէտով, բայց մեր ծանօթները ի՞նչ պիտի բսեն.

— Լամծիս նայելով, ոմանք այս տարի Պուլոնեի անտառն անգամ պիտի չկրնան երթալ:

ցին:

Դժբախտաբար, արտասահմանի հայ կոմունիստներու կողմէ խորհ. Հայաստանի իրականութեանց փառաբանութեան բուն նպատակն եղաւ մարքսիզմի դաւանանքին տարածումը, եւ պայքարը հայ ազգայնականութեան դէմ: Հայ համայնավարները չգոհացան միայն աշխատաւորական շահերու պաշտպանութեամբ, անզործութենէ տառապող Հայերու, մասնաւորաբար հայ երիտասարդութեան բնական դժգոհութեան ստեղծած հոգեբանութեան մէջ վառելով ընկերային յեղափոխութեան բոցերը: Անոնք յարձակեցան հայ ազգայնականութեան ամէնէն նուիրական դատին՝ Հայոց ազատագրական պայքարին վրայ եւ միամիտներու հաւատացուցին որ հայ ազգին կրած ... ... պատճառը հայ ազգայնականութիւնը եւ անով տոգորուած ազգային կուսակցութիւններն են. Հայ կոմունիստները մէկ քարով երկու թռչուն զարնել ուզեցին, նախ մարքսիզմը՝ ազատագրական պայքարը եւ հայ ազգայնականութիւնը, յետոյ տարածել համայնավարութիւն, օգտուելով Խ. Հայաստանի վերաշինութեան ստեղծած համակրութենէն եւ հրապոյրէն.

Խորհ. Հայաստանի բարեկամութիւնն ու իրականութիւնները շահագործելու այս անվայել ընթացքին եւ պատեհապաշտութեան գործին են այն բարեխօս Հայերը, որոնք բոլշեւիկները կը գործածեն Հօկերը, Հայրենակցականներու եւ Կ. Թայէի մէջ: Հայաստանի օգնութիւնը տուժեց այս քաղաքական պատեհապաշտութեան երեւէն: Ներկայ համագործակցութիւնը Հայաստանի շուրջ՝ վերջին ջանք մըն է ազգի եւ հայրենիքի հաւատացողներու կողմէ, զգաստութեան բերելու վերոյիշեալ մարմիններու մէջ բոյն դրած կոմունիստները, որպէսզի անոնք զգեն համայնավար փրոփականտը յօգուտ հայ ժողովուրդին եւ հայ հայրենիքին. «Բանուորական»ներ եւ մարքսիստներ արդէն ողի ի բուն կ՚աշխատին համագործակցութիւնն ալ ծառայեցնելու իրենց նպատակներուն: Եթէ անկեղծօրէն կը բաղձան որ Հայաստանի իրապէս սիրող ազգասէր Հայեր անոր շինարարութեան օժանդակեն, պետք թող ձգեն Հօկերն ու Հայրենակցականները: Որքան ատեն որ բոլշեւիկներ ուզեն տիրապետել այս մարմիններուն մէջ, կեղծիք մըն է որ անոնք ի գործ կը դնեն, կը ծրարութին հայրենիքի օգնութեան դիմակին տակ, բայց չեն կրար ծածկել իրենց սատանայի պոչն ու կոտոշը՝ դիրենք լաւ ճանչցող եւ լաւ գիտող աչքերէ

Ըստ իրենց, Հօկը Խ. Հայաստանի օգնութեան մարմին է. «Հայ Աշխատաւորական Միութիւնը» թէեւ ամէն եր համայնավարութիւն, դասակարգային պայքար եւ հայ ազգայնականութեան դէմ թշնամութիւն կը քարոզէ իր «Բանուոր» օրկանով, բայց այս վերջինս, «կոմունիստ» չէ: Ահա այս ծպտումն ու անպարկեշտութիւնն է որ ճարտար ռազմավարութիւն կը կոչեն Ամերիկայի հայ բոլշեւիկները, բայց երբ դիմակնին վար կ՚առնենք, պարոնները կը նեղանան եւ ճղճուռի վերաբերմունք կ՚առնեն իրենց վրայ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—— o ——

Անշուշտ Կարապետ աղան առաջիններէն մէկը եղաւ յեղափոխական շարժման համակրողներէն: Բայց իր համակրութիւնը որոշ սահմանէ մը անդին չանցաւ: Փորձի եւ բազմամեայ ընտանիքի տէր՝ ան բաւականացաւ յեղափոխականներու հետ սերտ յարաբերութիւն պահելով, իր հասկցած լուման նուիրելով, տան դուռը բաց պահելով անոնց առջեւ, երբ միայն անոնց հետ յարաբերելու թեթեւ ամբաստանութիւն մը բաւական էր, որ մարդ առանց վճիռի կորսուէր թրքական սարսափելի բանտին մէջ:

Շէնշող, հացով մարդ էր Կարապետ աղան, նահապետական օճախի մը հիւրասէր ժառանգը: Ցեղափոխականներու այլաբանական լեզուով՝ անոր տունը, «Տունենց» նոր անուանակոչութիւնը առացեր էր, ուր նեղ օրերու ժամանակ փախստական յեղափոխականները կը գտնէին ապահով ապաստանարան մը ու հայր Աբրահամէն օրհնուած պէրէքէթով սեղան մը:

Ինչպէս բսինք արդէն, Կարապետ աղան կը սիրէր, ընթրիքի սեղանի վրայ մէկ երկու բաժակ օղի կոնծել: Վերջին բաժակը շրթներուն դպցնելէ առաջ, սովորական բաժակաճառը կը կրկնէր՝ «Աստուած հայութիւնը անտառն պահէ, Հայոց թագաւորը տեսնելու արժանացնէ մեզ»: Ընդհանրապէս կոնծելը ալ աւելի համով եւ շախով կը լինէր, երբ բաժակը ուրիշի մը բաժակին կը չխկացնէր: Այս պահանջը դժբախտաբար չէին լրացներ յեղափոխականները, բացի Վահէէն որ աշխարհիկ մարդու մը սովորութեամբ՝ չէր քաշուեր անոր հետ չափուելէ: Միւս առտը համար ալ Կարապետ աղան ջերմ վերաբերմունք մը ունէր անոր հանդէպ: Ամէն անգամ որ կը լսէր թէ Վահէն քաղաք իջեր է, մարդ կը ղրկէր հետեւէն, որ անպատճառ մէկ երկու օրով իրենց զայ:

Անշուշտ այս ըսել չէ թէ, Կարապետ աղան, մնացած յեղափոխական ղեկավարներու հետ լաւ յարաբերութեան մէջ չէր: Ընդհակառակն, բոլորին հետ ալ ծանօթ էր. լաւ բարեկամ էր ու անպատճառ ամիսը անգամ մը իր տան մէջ կը հիւրասիրէր զանոնք: Ասով մէկտեղ, Կարապետ աղան ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ համար կը քաշուէր Լեւոնէն. իր կարծիքով ան ատոյցի նման պաղ էր: Լեւոն սարսափելի կերպով այլանդակուած դէմքին ու քաշուած ձախ ձեռքին դաս, անոր մէջ բան մը կար, որ չէր թողուր Կարապետ աղային մօտենալու, մտերմանալու անոր հետ, ինչպէս մտերմացեր էր միւսներուն:

Երբ առտու կանուխ, Կարապետ աղան սենեակ մտաւ, Լեւոնի գալու մասին բնաւ լուր չունէր: Անշուշտ շատ ուրախացաւ, մանաւանդ որ Ղզլճայի կռուէն վերջ հայ ժողովուրդի աչքին, Լեւոնը հերոսացեր էր, գիւղացին ու քաղքցին անոր անունով կ՚երդուէին, հազարաւոր կիներ եկեղեցի կ՚երթային՝ անոր ողջ առողջ վերադարձին համար մոմ մը վառելու, կուրծք ծեծելու, լալով աղօթելու: Բայց եւ այնպէս հազիւ նախաճաշը վերջացած՝ տանտէրը պատրուակ մը գտնելով սենեակէն դուրս ելաւ:

Կարապետ աղան դրան առջեւ հանդիպեցաւ պառաւ մօրը, որ զինուորներէն մէկէն լսած էր Լեւոնի գալու մասին: Պառաւի աչքերը թէեւ լաւ չէին տեսներ, բայց անպատճառ կ՚ուզէր անգամ մը Լեւոնը տեսնել:

— Կարապետ, աղա՞րդ որ Գ. Լեւոն ներսն է:

— Հա, մարէ, ի՞նչ կայ:

— Քե մեռնիմ, զիկ ինոր մօտ տար:

— Մայրիկ, էնոնք ներսը գործ ունին

— Քա, ջէ մեռնիմ, թող մէյ խատ տեսնեմ.

Մօրը ձեռքէն բռնած՝ Կարապետ աղան սենեակէն ներս մտաւ՝ խօսքը Լեւոնին ուղղելով

— Պարոն Լեւոն, կը ներես ... մայրս շատ կ՚ուզէ քեզ տեսնել

Լեւոնը երբ տեսաւ պառաւը որ Կարապետ աղայի ձեռքէն բռնած դողդղալով կը մօտենար, յանկարծ դէմքը սաստիկ գունաթափուեցաւ ու պատի գոյն առաւ: Աչքերը անհնարին սարսափով մը լեցուեցան, կարծես այդ պահուն միայն իրեն տեսանելի կենդանի ուրուական մը առջին կանգնած ըլլար: Ձեռք մը գործ դնելով՝ ինքզինքը անմիջապէս հաւաքեց սակայն, նստած տեղէն ցատկեց ու մօտեցաւ պառաւին:

- Ալա՛ր, աղաս,— պառաւը գլուխը վեր վերցուց՝ քովը կանգնող Լեւոնի դէմքին նայելու համար,— չինարի պոյ ունես, պոյիդ մատաղ ... ձեռքդ կանչէի ... Աստուած զուլաթ տայ քէ ... Հըմէն օր խաղար ջարդես ..

— Չէ, մայրիկ ջան,— ծիծաղելով ըսաւ Վահէն, որ ընդհանրապէս զուարթ բնաւորութիւն ունենալուն անենցոց բոլորի հետ մտերմօրէն կը խօսէր,— քիչ մը խո՞ւ չէ, մայրիկ, օրական որ հազար ջարդէ՝ քանի մը օրէն Վանի մէջ Թուրք չի մնար ...

— Ինոնք ինչի՞ մեռնան, աղաս,— միամտօրէն պատասխանեց պառաւը,— կրակը ինոնց տանի ... տխաւոր շէներ խարամեցին մեր վառայ քաղաքը ... ինոնց քէօքը կտրի ... Աղար աղբեր աղաս ... քօ մօր մէջք կանաչի ... խաղար երնէկ քօ մօր ... էրթամ, ծէ աղգի բան կայ ...

Զարմանալի քնքշութեամբ Լեւոնը կիսովին գրկեց պառաւը եւ մինչեւ դուռը հասցուց զայն: Ու երբ Կարապետ աղայի օգնութեամբ, մայրը դուրս կուգար սենեակէն, Լեւոնը աւարգօրէն կռացաւ ու համբուրեց պառաւի ոսկրացած ձեռքը:

— Ալա՛ր, Պարոն Լեւոն, ես քօ ձեռք պիտի պագէի,— ըսաւ զարմացած պառաւը՝ Կարապետ աղայի հետ դուրս ելլելով:

— Տղա՛ք, դուք ալ կողքի սենեակը անցէք,— խօսեց զինուորներուն ուղղեց Լեւոնը ու ինք գգալիօրէն գունաթափ դէմքով նախկին տեղը նստաւ:

Վահէի ուշադրութենէն չէր վրիպած Լեւոնի յանկարծական յուզումը: Հազիւ թէ զինուորները կողքի սենեակը անցան, վայրկեան մը երկուքն ալ ուշադրութեամբ դիտեց ընկերը, դիտեց ու մեղմօրէն հարցուց.

- Է՛, Լեւոն ...

— Որպէսզի առանձին մնանք, կարեւոր հարցեր կան ...

— Ես այդ չհարցուցի ... Քեզ ի՞նչ պատահեցաւ, սիրելիս, այնպիսի դէմք մը ունէիր որ ...

— Օ՛, իմ դէմքս Ձ.. արժէ՞ իմ դէմքիս վրայ խօսիլ,— ու Լեւոնը զսպուած դառնութեամբ անձայն ծիծաղեցաւ.

Վահէն Լեւոնի զիւրազգածութեան ծանօթ էր՝ Իէժքի մասնիվորքրակնոյկ մը, անուղղակի խօսք մը խորապէս կ՚ազդէր անոր վրայ այն ատենէն, որ օրերով Լեւոնի տրամադրութիւնը կը փճանար, ու ինքն իր մէջ ամփոփուելով շրջապատներուն հետ աւելի անհաղորդ կը դառնար: Հակառակ որ Լեւոնը շատ բրտօ փափախ մը կը կրէր գլխուն, թեք ձեւով, ու ձախ դէմքի կէսէն աւելին չէր տեսնուեր, բայց երեւցած մասը բաւական էր դէմքի վրայ կատարուած սարսափելի աւերի մասին գաղափար մը տալու: Վահէն ջերմօրէն կապուած էր Լեւոնի հետ: Իր վրայ շատ ծանր տպաւորութիւն կը ձգէր երբ կը տեսնէր Լեւոնի ցաւէն կծկուիլը, երբ կը զգար՝ անոր հոգեկան անչափ տառապանքը: Ու այդ, խորապէս կը վրդովէր Վահէն անով՝ որ ոչինչ կրնար ընել ընկերոջ տառապանքը թեթեւցնելու համար.

— Ես, յանկարծ գունաթափուելուդ մասին խօսեցայ, - մեղմօրէն նկատեց Վահէն,— դու գիտես որ ինձ հետ այդ ձեւով խօսելու իրաւունք չունիս ... Եթէ այդ մասին խօսիլը անխորժելի չէ քեզ համար ...

ՄԱԼՄԱՍ

(Շար.)

կան չունին ներմուծել ստրկանութեան, դասական պաշտօնէութեան եւ բարձր պաշտօնէութեան մէջ, յետոյ պաշտպանել ընկերային օրէնքները, աւելցնել գործադրկութեան նպաստը, հանգստեան թոշակ հաստատել ծերացած բանուորներու համար» Եզրակացնելով, յայտարարեց թէ իրենց կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ «իր համբերատար եւ յամառ ճիգը՝ պլուխ հանելու համար Ֆրանսական ազգային միութիւնը դրամատիրական եւ ֆաշական փոքրամասնութեան դէմ: Մենք կ'ուզենք միութիւնը բոլոր աշխատաւորներուն, նոյն իսկ անոնց որ մեզի պէս չեն մտածեր, մէջն ըլլալով կաթոլիկները »:

«Իսլամին սուրը» Մուսոլինիի

Մուսոլինի կը շարունակէ իր յաղթական եւ «կայսերական» պտոյտները հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Հինգշաբթի օր, Տրիպոլիսոյ ասնավաճառին առթիւ, Իսլամի սուրը նուիրուած ըլլալով իրեն, նոր ճառ մը խօսեցաւ Արաբներուն առջեւ.

— «Իմ օգոստափառ եւ հզօր վեհապետս, Ն. Վ. Վիթթօրիօ Էմմանուէլ Գ., թագաւոր Իտալիոյ եւ կայսր Եթովպիոյ, տասնըմէկ տարի վերջը անգամ մը եւս ղրկեց զիս ձեր հողերուն վրայ, իմանալու համար ձեր պէտքերը եւ ընդ առաջ երթալու ձեր օրինաւոր բաղձանքներուն, դուք ինծի նուիրեցիք ամէնէն հաճելի պարգեւը,— այս սուրը, խորհրդանշան ուժի եւ արդարութեան, սուր մը զոր Հռոմ պիտի տանիմ ու պիտի պահեմ իբրեւ ամէնէն սիրելի յիշատակը իմ կեանքիս: Նոր շրջան մը կը սկսի Լիբիոյ պատմութեան համար: Ֆաշական Իտալիան կ'ուզէ իր համակրանքը յայտնել Իսլամութեան եւ մեր կայսրութեան Իսլամներուն: Իսլամներ Տրիպոլսոյ եւ Լիբիոյ, գացէք իմ խօսքերս տարածեցէք ձեր բոլոր քաղաքներուն, տուներուն եւ ամէնէն հեռաւոր վրաններուն մէջ: Գիտէք որ ես շատ քիչ անգամ խոստումներ կ'ընեմ, բայց երբ բան մը խոստանամ, կը կատարեմ »:

*** Մուսոլինիի ունկնդրութեան ընդունելով «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը, յայտարարեց — 1. Իտալիա գոհ է պաշտօնային տեսակէտով, 2 Պիտի յարգէ Սպանիոյ հողային ամբողջութիւնը.— 3. Պատրաստ է գիւրացնելու արեւմտեան դաշինքի մը կնքումը.— 4. Պիտի չմասնակցի Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան, քանի որ Նէկիւսին ալ հրաւէր ուղղուած է:

Կարգայ մը պայթիւմ, մօտ 700 մանուկներ մեռան

Ահռելի աղէտ մը պատահեցաւ Թէքսասի (Մ. Նահանգներ) Նիւ Լընտըր քաղաքին մէջ, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ: Դասի ժամուն, դպրոցի մը կազ-ման պայթելով, շէնքը քարուքանդ եղաւ եւ մանուկները փլատակներուն տակ մնացին: Մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն մօտ 700, իսկ վիրաւորները՝ հարիւրներով: Դպրոցը ունէր 1300 աշակերտ: Ամէն կողմէ օգնութեան հասան, բայց տակաւին դիակներ կը հանուին աւերակներուն տակէն.

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը բողոքագիր մը ուղղեց Ազգաժողովին, պնդելով թէ Իտալացիները հազարաւոր մարդիկ ջարդած են իր երկրին մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ուժգին կոնդակ մը հրատարակեց Պապը, զայն հռչակելով «ժանտախտ», «զարհուրելի վտանգ մը բոլոր ժողովուրդներուն համար» եւ յանձնարարելով պայքարիլ անոր դէմ

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական բանակը յարձակողականի ձեռնարկեց քանի մը ճակատներու վրայ միաժամանակ:

ԱԻՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Փէշթա գնաց, խորհրդակցելու համար Հունգարիոյ վարիչներուն հետ: Ապա պիտի երթայ Հռոմ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԸ, Ամէլիա Իրհարթ, առջի օր ճամբայ ելաւ Գալիֆորնիայէն, աշխարհի շրջանը կատարելու համար: Առաջին հանգրուանը, Օքլէնտ - Հօնոլուլու, 3900 քիլոմեթր, կտրեց 15 ժամ 51 վայրկեանէն, ուրեմն ժամը 246 քիլոմեթր արագութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ, 6 Boulevard Rouget-de-Lisle: Կը խօսի ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ.

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ.

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԷՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Այդ փոքրահասակ, թուխ եւ վառվռուն կինը, որուն գանկին մէջ վիթխարի ծրագիրներ կը դարբնուէին անդադար, արտաքինով ու առաջին ակնարկով կը յիշեցնէր հայ տիպար, անկարելի էր սխալիլ մանաւանդ աչքերու մասին. Հայուն սեւորակ եւ արտայայտիչ աչքերն ունէր: Երբ անգամ մը ակնարկեցի այս նմանութեան եւ գիտել տուի թէ չփորձութիւն պատճառելու առթեան կը յիշեցնէր հայ ծանօթ ընտանիքի մը պատկանող տիկին մը՝ հաւաստեց զիս եւ աւելցուց թէ լսած է անոր մասին Հայկական հետ այլազգական նմանութիւնը, ոչ կը կասկածէր Աղաթիւլ Համիտը, ընդհակառակն համոյք կը պատճառէր այս մեծհօրի իշխանուհիին, որուն՝ Հայերու հանդէպ համակրութիւնը սահման չէր ճանչնար:

1910ին կարծեմ, իշխանուհին ինծի նամակ մը բերին, մէկը այն բազմաթիւ նամակներէն, որ ստացած եմ իրմէ, գրուած՝ թաղաքարդ թուղթի վրայ, ջղուտ մատներով: Այս անգամ, կը խնդրէր որ իր օթեակը գտնուիմ որուն օր, Օրթագիւղի հայ տիկիններուն ի նպաստ Բերայի մէկ թատրոնը տրուելիք հանդէսի մը առթիւ, որուն անձամբ պիտի նախագահէր եւ որուն բացումը պիտի կատարուէր՝ ի պատիւ այդ հանդէսին իր իսկ նուագայարդարած քայլերգով: Անշնորհու չէի նուաստ երբ նամակը կը կարդայի: Ինչպէս թուրք կին մը, խալական մոլեռանդ բարքերուն դէմ ըմբոստանալով, պիտի համարձակէր երեւնալ հասարակաց վայր մը, կեավուրներէ բաղկացած բազմութեան մը մէջ. եւ յետոյ, այդ կնոջ կայսերական դերդաստանին պատկանիլը միթէ պիտի չծանրաչնէ՞ր պարագան: Ես թագրութիւններուս մէջ չէի սխալեր. Ներքին գործոց նախարար եւ Սատրազամ, լուր առնելուն պէս, խնդրեր էն Սուլթանուհիէն որ հանդէսին պատուոյ նախագահութիւնովը բաւականանայ եւ անձամբ ներկայ գտնուելէ հրաժարի: Գոռոզ Սուլթանուհին մերժողական եւ նոյն իսկ անարգական պատասխան տուեր է անոնց: Վերջապէս կայսրը, Սուլթան Րէշատ, ընտրուեր է միջամտել եւ հազիւ յաջողեր է զիջում ձեռք բերել իր հաստատամիտ եղբօրաղջիկէն:

Եթէ չեմ սխալիր, 1910ի աշնան առաւօտ մըն էր: Ֆէհիմէ սուլթանուհին Օրթագիւղի ծովեզերեայ ապարանքը կանչուած էի խորհրդակցութեան մը համար՝ Հայաստան փաշա-Գուրպաղըլը - տէրէի հողերուն վերաբերմամբ: Սուլթանուհիները, ինծ դիմելէ առաջ, կառավարութենէն պահանջեր էին այդ հողերը, զորս կը նկատէին իբրեւ անձնական սեփականութիւնը Սուլթան Մուրատ Ե.ի: Իրենց խնդրագիրը մերժուեր էր, այն գլխաւոր առարկութեամբ թէ Գուրպաղըլը - տէրէի հողերը իսկապէս պետական հողեր էին եւ կայսերական liste civileին մաս կը կազմէին ուրիշ բազմաթիւ հողերու հետ, որոնց վրայ օրուան վեհապետը վայելքի իրաւունք (droit de jouissence) միայն ունէր: Վէճը կը դառնար մեծ գումարներու շուրջ, քանի որ հողերը մօտաւորապէս մէկ միլիոն քառակուսի մեթր կը հաշուէին եւ Հայտար Փաշա - Գըզըլ Թօփրագ երկաթուղիի գիծն ի վեր տարածուող լաւագոյն գետիններէն կը համարուէին: Սուլթանուհին կ'ուզէր իմանալ թէ պիտի կրնայի՞ տապալել կառավարութեան թէզը եւ զիրենք տէր դարձնել հողերուն: Հարկ չկայ ըսել թէ դատը պիտի յուզէր իրաւաբանական նուրբ խնդիրներ, որոնք այսօր իսկ այժմէութիւն ունին եւ կը ծեծուին՝ ճշդելու համար իրաւական դրութիւնը այն զերազանցօրէն կարեւոր անշարժ ինչքերուն, որոնք Ապտիւլ Համիտի սեփականութիւնը կը նկատուէին կամ կը նկատուին, եւ որ Թուրքիայէն անջատուած երկու մասերու մէջ պարփակուած կը գտնուին այսօր: Վերջապէս գծուար էր անմիջապէս պատասխանել սուլթանուհիին հարցումին, մանաւանդ որ հարկ կար մօտէն ծանօթանալու գործին բոլոր իրակէտներուն՝ ուսումնասիրելով հողերուն պատմականը եւ կարդալով բոլոր հին ու նոր արձանագրութիւնները:

(Շար.) (4)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆօպուրկ տիւ Թամփլը սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի համարուի տրուելիք որոշումներուն. Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր.

ԼԻՕՆԻ ՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

Լիոնի եւ շրջակայից Ազգ. Միութեան կողմէ ընտրուած Հայ կրթական մարմինը կը խնդրէ հայ ծնողքներէն ներկայ գտնուիլ 21 Մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ծնողական առաջին ժողովին. [illegible] կ'ունենայ Հայոց եկեղեցիին սրահին մէջ (69 rue Louis-Blanc), ուր պիտի պարզուին դպրոց մանկապարտէզին վերաբերեալ հարցերը, որոնք սերտօրէն կապ ունին մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան հետ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՍՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 21 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3376

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԹԻԼ ԿԱԹԻԼ, ԱՅՍ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ...

Ան որ առաջին անգամ գործածեց մաշած բացատրութիւն մը, «ծով կաթիլ», ապահովաբար գաղափար չունէր ոչ ներկայ տառապանքներու, ոչ ալ անոր հետեւանքներու մասին:

Անշուշտ այդ բացատրութիւնը կապուած էր ծանր աղէտներու,— չարժ, հրդեհ, ողողում, համաճարակ, որոնք իրենց մարդկային կորուստներուն եւ նիւթական աւերներուն հետ, կը ներկայացնէին «ծով կարիք»ներ, ողջ մնացողները փրկելու, վնասները դարմանելու համար:

Այդպիսի «կարիքներ» միշտ ալ ունեցած ենք, եւ անոնց դիմաց, երբեք չէ վրիպած այս ժողովուրդին զոհաբերութեան ոգին: Ընդհակառակն, հրաշքներ գործուած են, ամէնէն յուսահատական պահերուն:

Բայց, անպատճառ բնական, տարերային եւ մարդկային ուղխե՞րն են որ «ծով կարիքներ» կը ներկայացնեն:

Անասելի 15 տարիէ ի վեր փռուեր ենք հեռաւոր, ալեծուփ ծովու մը ափերուն վրայ, այս երկրէն մինչեւ հարաւ. Ամերիկա: Նետուեր ենք ծովերէ ծով, դատապարտուած՝ ինքնապաշտպանութեան պայքարի մը որ իր նմանը չունի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Ինչո՞վ պիտի կրնանք դիմանալ, եթէ ամէն մէկը կծկուի իր պատեանին մէջ, ինչպէս ճագարը, որուն ամբողջ հորիզոնը իր կերած խոտն է...

Դիմանալու պայքար մըն է որ կը մղէ նաեւ, սա ժողովրդական կազմակերպութիւնը, Կ. Խաչ, իր բոլոր մասնաճիւղերով, եւ ամէն գաղութի մէջ:

Մենք յաճախ առիթ ունեցած ենք խօսելու անոր գործունէութեան մասին, եւ այսօր ալ, երբ Կ. Խաչը իր «Օր»ը կը տօնէ Փարիզի մէջ, խորհրդածութիւնները ինքնին կուգան մեր գրչին տակ.—

Ահա կազմակերպութիւն մը, որ կը փորձէ կաթիլներով մարմնչել յորդահոսան ալիքներու դէմ: Ինչո՞ւ եւ ալ չկատարեմ իմ պարտականութիւնս, ինչո՞ւ զլանամ բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնս, զուրգուրանքս, երբ գիտեմ, կը տեսնեմ որ հանրօգուտ գործ կը կատարէ:

Եթէ, իւրաքանչիւր գաղութի մէջ, հարիւրէն մէկը այս հարցումն ուղղէր ինքն իրեն, Կարմիր Խաչը փոխանակ 9 – 10.000ի, կրնար հաշուել կրկնապատիկ, եռապատիկ բազմութիւն, գործօն անդամ կամ օժանդակ, բարեկամ: Եւ բնականաբար գործունէութեան դաշտն ալ կ'ընդարձակուէր, նոյն համեմատութեամբ:

Եւ գիտենք թէ մէկ ճակատի վրայ չի սահմանափակուիր այդ գործունէութիւնը: Գաղթականները հաւկացած են որ Կ. Խաչը տաանձնէ ոչ միայն թշուառներու, անճարներու խնամատարութեան հոգը,— դեղ, դարման, կաթ, ձրի ճաշ, օգնութիւն, այլեւ կարեւոր բաժին մը՝ նոր սերունդի փրկութեան պայքարին մէջ: Կարելի էր ըսել թէ իր տարեկան վարկերուն մէջ, այս վերջին գլուխը աւելի ծանր կը կշռէ, քան միւսը:

« Մանուկներու Օր»ուան առթիւ, Կ. Խաչի Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը հրատարակեց գրքոյկ մը, ուրկէ կը տեսնենք թէ կազմակերպութիւնը իր տարեկան եկամուտներէն կարեւոր մէկ մասը, 30,000 ֆրանք, յատկացուած է մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան: Վերջին 7 – 8 տարիներու ընթացքին, իր պահած դպրոցներուն մէջ «քանի մը հազար մանուկներ եկած գացած են, իրենց մայրենի լեզուն սորվեր եւ հայկական ոգիով դաստիարակուեր են: Իսկ այսօր 500 աշակերտներ կ'ուսանին»:

Գրտի՞կ սփոփանք է,— չենք վիճիր: Բայց, որո՞ւ ձեռքն է տրամադրել աւելի լայն միջոցներ, որպէսզի 500ը դառնայ հինգ հազար:

Երբ նուիրեալներ կան այսքան գործ արտադրելու համար, կաթիլ կաթիլ, այս ծովուն մէջ, ձեր սիրտը չի՝ բաբախեր արդար հպարտութեամբ:

Եւ նկատեցէք որ, քիչ մը ամէն տեղ ալ համեստ կիներ եւ օրիորդներ են Կ. Խաչի անդամուհիները. Աշխատաւոր, տանտիկին, զաւակներու հոգերով բեռնաւորուած քոյրեր, որոնք իրենց կարելին կը փորձեն, ծառայելու համար հանրութեան:

Անոնք ոչ երախտագիտութիւն է որ կը սպասեն, ոչ ալ փառաբանութիւն: Անոնց գերագոյն գոհունակութիւնը կը կազմէ Կ. Խաչի այս կամ այն ձեռնարկին յաջողութիւնը, անոր գործունէութեան ծաւալումը:

Այսօրուան տօնն ալ, «Կ. Խաչի Օր», սահմանուած է ձեզի ծանօթացնելու կատարուած աշխատանքը, միեւնոյն ատեն ձեր ուշադրութեան յանձնելով օրուան հոգերն ու պահանջները:

Իբրեւ գերազանցապէս կանացի կազմակերպութիւն մը, Կ. Խաչը ամէնէն առաջ պէտք է խօսի հայ կիներու սրտին,— մանաւանդ անոնց որ եռանդ ունին եւ ասպարէզ կը փնտռեն:

Հասարակ աղքատախնամ կամ բարեսիրական հաստատութիւն չէ մեր օրերու Կ. Խաչը, այլ, իր լայն մարդասիրական հանգամանքին հետ, կը ներկայացնէ ուրիշ առաւելութիւն մը,— վարժեցնել, հանրային կեանքին կապել հայ կինը: Նպաստել անոր ինքնազարգացման եւ երեւան հանել անոր թաքուն յատկութիւնները:

Այս ճակատին վրայ, երկար ճամբայ կտրած է Կ. Խաչը, իր ետին ունենալով մօտ 30 տարուան պատմութիւն մը:

Իսկ այս բոլորը գլուխ հանուած է կաթիլներով:

Ո՞ւր են ձեր կաթիլները, բարոյական թէ նիւթական:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ՔԼԻՇԻԻ ԴԷՊՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Ցնցոյ պիտի խնդրէ կառքին կապել ժողովները

Երեքշաբթի օր շարք մը հարցապնդումներ պիտի ուղղուին կառավարութեան, Քլիշիի արիւնոտ խռովութեանց մասին: Այս առթիւ մանաւանդ պատրաստուած են թունդ ազգայնական երեսփոխանները՝ ի դիմաց կառավարութեան պիտի պատասխանէ վարչապետը ինք:

Ուրբաթ օր նորէն ունկնդրութեան ընդունելով խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները, Լէօն Պլում յայտարարեց թէ օրինապէս անկարելի է լուծել Ֆրանսայի Ընկերային Կուսակցութիւնը (նախկին Հրեղէն Խաչ) կամ արգիլել անոր ժողովները՝ ինչպէս կը պահանջեն համայնավարները եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը: Վարչապետը մերժեց, նաեւ, առաջարկ մը, որ կը տրամադրէր բոլոր քաղաքական համախմբումները արգիլել վեց ամսուան համար: Բացատրեց թէ այդպիսի արգելք մը կը հակասէ սահմանադրութեան հիմնական տրամադրութեանց, եթէ չյանձնուի բոլորովին բացառիկ պարագաներու մէջ: Սակայն յայտարարեց թէ կոչ մը պիտի ուղղէ բոլոր կուսակցութեանց, մանաւանդ անոնց որ կ'աջակցին կառավարութեան, որպէսզի սահմանափակեն, նուազագոյն չափին վերածեն իրենց հրապարակային ժողովները, ցուցահանդէսի ընթացքին: Այս կոչը պիտի ուղղուի երեքշաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ, Քլիշիի դէպքին քննութեան ատեն:

Ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակները վարչապետին ներկայանալէ առաջ, ժողով մը գումարեցին, ուր համայնավար երեսփոխան Պ. Ժաք Տիւքլօ, ջանաց համոզել իր պաշտօնակիցները թէ անհրաժեշտ է լուծել գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութիւնը, պնդելով թէ ան շարունակութիւնն է լուծեալ Հրեղէն Խաչին: Երբ գիտել տուին թէ կարելի չէ որ եւ է քաղաքական կուսակցութիւն լուծել առանց ծանրակշիռ պատճառներու, Ժաք Տիւքլօ յայտարարեց.— «Բարձր քաղաքականութիւնը աւելի կարեւոր է քան օրինական նրբութիւնները»: Իրաւագէտ Քանփէնքի, արմատական խմբակցութեան նախագահը, պատասխանեց թէ ազատութիւնը ազատութիւն ըլլալէ կը դադրի, եթէ ամէնուն համար չէ:

— «Երկու տեսակ ազատութիւն չկայ. մենք ազատութիւն կը պահանջենք ե՛ւ մեզի ե՛ւ ուրիշներուն համար եւ միշտ պիտի մերժենք դիմել անարդարանալի, կամայական միջոցներու: Այդ ճամբան ֆաշականութեան առանձնաշնորհն է: Իսկ մենք ազատութիւն կը պահանջենք բոլոր անոնց համար որ խռովարար հռչակուած չեն. Եթէ վաղը մեզի ապացուցանեն թէ խակապէս խռովարարներու հետ գործ ունինք, մենք պիտի գտնուինք առաջին շարքերուն վրայ, պաշտպանելու համար հանրապետութեան ապահովութեան միջոցները»:

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔ ԱԼ ՍՊԱՌՆԱՑ

Վարչապետ ձախակողմեան պատուիրակութիւնները ընդունած ատեն, բացատրեց թէ ատենէ մը ի վեր դատական քննութիւն կը կատարուի Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութեան դէմ եւ թէ արդիւնքը պիտի յայտնուի մօտերս: Աւելցուց թէ Քլիշիի դէպքէն վերջ, լաւագոյն է սպասել ժամանակ մը, գործնական եզրակացութիւններ հանելէ առաջ: Բանգէտներ վարչապետին այս յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ ներկայ պարագաներուն մէջ, գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան լուծումը կրնայ աւելի ժողովրդականացնել այդ կազմակերպութիւնը:

Գնդ. տը լա Ռօքի օրկանը, «Փըթի Ժուռնալ», լոյս չտեսաւ այս շաբթու, որովհետեւ գրաշարներու արհեստակցական միութիւնը հրամայեց չշարել: Այս պատճառաւ, գնդապետը բարեկամ թերթերու կ'ուղղէ իր գեկոյցներն ու յայտարարութիւնները: Ուշագրաւ է իր վերջին յայտարարութիւնը, տպուած՝ աջակողմեան թերթերուն մէջ: Գնդապետը կրկնելով թէ ինք միշտ կուսակից է հաշտութեան, կ'ըսէ թէ իր ազդեցութիւնը միայն անուղղակի կրնայ գործել իր հետեւորդներու մեծ մասին վրայ: «Այն օրը որ կառավարութիւնը զրկէ զինքը իր ազդեցութիւնը գործելու այդ բազմութեանց վրայ բոլոր օրինաւոր միջոցներով, ժողովներով եւ թերթերով, չի կրնար առանձնել պատասխանատուութիւնը այն ցնցումներուն զոր կրնան պատճառել կարգ մը տարրեր»:

Զօհերու յուղարկաւորութիւնը

Քլիշիի հինգ զոհերուն յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, կէսօրէն վերջը: Թափօրը պիտի կազմուի Աշխատանքի Դաշնակցութեան կեդրոնին առջեւ: Կառավարութիւնը պաշտօնապէս պիտի չմասնակցի: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի նոր խռովութիւններ չծագին: Միայն երկու հոգի դամբանական պիտի խօսին, մէկը՝ Քլիշիի քաղաքապետը: Թափօրը պիտի անցնի Քլիշիէն:

Իբրեւ զգուշական միջոց, ներքին նախարարը հրամայեց շրջուն պահակներու նոր զօրամաս մը փոխադրել զաւառէն Փարիզ: Առաջին կառախումբը հասաւ ուրբաթ օրն իսկ:

Երեք գործարաններ փակուեցան

«Մաթէն» կը գրէ թէ երեք ծանօթ գործարաններ չհանդուրժելով համայնավար տարրերու ճնշումին, փակած են իրենց դուռները, իբրեւ բողոքի ցոյց: Այսպէս, Օլիտա գործարանին մէջ (Լէվալուա) խումբ մը բոլշեւիկ բանուորներ ուրբաթ առտու կը փորձեն արտաքսել 22 ոչ-բոլշեւիկներ: Ասոր վրայ ուրիշ 80 բանուորներ ալ դուրս կ'ելլեն, չհանդուրժելով այս բռնութեան: Ի վերջոյ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը միջամտելով, կը վերահաստատէ քմահաճօրէն արտաքսուած բանուորները:

Շօսոնի գործարանին մէջ ալ (Անիէռ), համայնավար պատուիրակութիւն մը կը պահանջէ ճամբել այն բանուորները որ իրենց պէս չեն մտածեր: Ասոր վրայ տօրէնը կը փակէ հաստատութեան դուռները: Նոյն տեսարանը՝ ուրիշ գործարանի մը մէջ, Քոլոմպ: Ծայրայեղները կը պահանջեն ճամբել հինգ բանուորներ որոնք սէնտիքայի անդամ չէին: Տնօրէնը կը մերժէ, եւ 450 բանուորներ կը դրաւեն գործարանը: Վերջապէս Անիէռի մէջ Լաֆիլ գործարանը կը փակէ դուռները եւն.:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒԲԷՆ Ի «ՔԷՄԷՆՉԷ»Ն

Այսօր Գ. էջին մէջ պիտի կարդաք նկարագրութիւն մը Մարսէյլէն, «քէմէնչիստ» Ռուբէնի նուագահանդէսին մասին. Մեր աշխատակիցը կը գրէ վերջին պահուն

Իր հանդէսին յաջորդ օրը, Ռուբէն եւ Տիկին Ռուբէն այցելութիւն մը տուին Ահարոնեանին:

Մեր վշտի Մեծ Նրգիչը, որ առհասարակ թաղուած է խոր լռութեան մէջ, «Քէմանչէ»ին հրաշքով սկսաւ ոչ միայն խօսիլ, այլեւ... երգել:

« Քնի՛ր իմ Բալիկ...»

Սայաթ-Նովայէն կտոր մը զարնուած պահուն, երբ Տիկին Ահարոնեան, պահ մը կը բացակայէր սրահէն, Ահարոնեան ճռանացի հասկցուց հիւրերուն թէ դարակին մէջ «զօնեաք» կայ: Բայց իր չար բախտէն, պահապան հրեշտակը շուտ մը վերադարձաւ: Կ'ուզէր խմե՞լ եւ երգել...

Ցանկարծ, «Քէմանչէ»ի հեռաւո՛ր թելի մը վրայ սկսաւ՝ «Կռունկ»ը: Կոյր Աշուղի անմահ հեղինակը, սրտէն զարնուած թռչունի մը պէս, գլուխը առաւ իր երկու ձեռքերուն մէջ, եւ՝

— « Ա՜յ, կռո՛ւնկը, կռո՛ւնկը», ա՛լ հերի՛ք է, Ռուբէն ջան...

Հիւանդ իր Մեծ-Կարօտէն, անկէ յուզուեցաւ ի խորոց սրտի.

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ»

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ ԴԷՊՔԻՆ ՎԱՅՐԸ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Ուրբաթ կէսօրէն վերջը ժամը 3ին, դատական իշխանութիւնը ձեռնարկեց ողբացեալ ընկեր Ս. Սասունիի սպանութեան «վերակազմութեան», ինչպէս կ'ըսեն իրաւաբանական բացատրութեամբ: Սպանիչը, Տիկին Սարաֆեան, որոշեալ ժամէն քիչ առաջ փոխադրուած ըլլալով առամնաբուժարանը, գոնապանին սենեակին մէջ կը սպասէր դատական եւ ոստիկանական պաշտօնեաներու ժամանման: Պարզ այլ կոկիկ հագուած, անդադար կը ծխէր եւ կը խօսէր իր փաստաբանին՝ Պ. Ուլմանի հետ. Բակին մէջ խռնուած էին 20 — 25 թղթակիցներ եւ 5 — 10 լուսանկարիչներ, որոնք լարուած մեքենաներու պէս կը հետեւէին բոլոր անցուդարձերուն, ինչպէս եւ անցնող-դարձողներուն:

Ժամը ճիշդ 3ին հասան հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Գրիւ, դատախազ Պ. Ռօշ, դատական բժիշկը՝ Տօքթ. Փօլ, ապահովութեան պաշտօնեաներ, երկու կողմերուն փաստաբանները եւն.: Բոլոր պաշտօնատարները նախապէս ներս մտան, քակելու համար ատամնաբուժարանին սենեակներուն վրայ դրուած կնիքները: Յետոյ փաստաբան Ուլման վեր առաջնորդեց Տիկին Բրաքիոն Սարաֆեանը, որ խարապէս այլայլած, դժուար վեր կ'ելլէր սանդուղներէն: Երբ հասաւ ատամնաբուժարանին դրան առջեւ, փղձկեցաւ եւ չուզեց ներս մտնել.— « Չեմ կրնար, չեմ կրնար»: Փաստաբանը խրախուսեց, բացատրեց թէ պարզ ձեւակերպութիւն մըն է որ պիտի կատարուի, եւ ներս տարաւ. Այդ պահուն լուսանկարիչները գործի վրայ էին, իսկ թղթակիցները չկրցան ներս մտնել, հակառակ իրենց բոլոր հնարքներուն: Ի վերջոյ մաս-մաս ընդունուեցան, նախասենեակին մէջ մնալու պայմանաւ, մինչ բուն քննութիւնը կը կատարուէր գործողութեանց սենեակին մէջ, դուռները փակ: Քննութեան ներկայ էին նաեւ «Յառաջ»ի ներկայացուցիչը՝ ընկեր Հր. Սամուէլ, դատախազ փաստաբան Պ. Ֆայրիի օգնականը՝ Վ. Եարճանեան, Ա. Սասունի ։

Ինչպէս կը նկարագրեն երէկուան բոլոր թերթերն ալ, սպանութեան «վերակազմութիւնը» կատարուեցաւ սովորական ձեւակերպութիւններով: Ատրճանակը բերած էին, բայց ամբաստանեալին ձեռքը չտուին: Տիկին Սարաֆեան թիկնաթոռի մը վրայ նստած, դժուարութեամբ կը պատասխանէր հարցումներուն, նկարագրելով սպանութեան պարագաները: Նորութիւն մը չկար իր պատմածներուն մէջ: Կրկնեց թէ մինակ էր երբ ատամնաբուժարան մտաւ, 1936 դեկտեմբեր 7ին, սպասեց հինգ ժամ, 4էն մինչեւ 9: Երբ վերջին յաճախորդը մեկնեցաւ, Ս. Սասունի սպասման սրահը եկաւ, մտերմօրէն բարեւեց, որպիսութիւնը հարցուց եւ ցոյց տուաւ նոր կահաւորումը: «Ամէն վայրկեան կը խորհէի թէ պիտի սպաննեմ այս մարդը, բայց չէի համարձակեր պայուսակէս հանել ատրճանակս»: Վերջապէս յաճախորդի մը հասցէն տալով, կը համոզէ որ Սասունի խօսի հեռաձայնով: Եւ Սեդրաք թիւերը կազմած ատեն, Տիկին Սարաֆեան առաջին գնդակը կը պարպէ ծոծրակին: «Առաջին հարուածին ինկաւ գետին: Այնուհետեւ չեմ յիշեր ինչ եղաւ... կը շարունակէ իրական.

Քննութիւնը տեւեց երկու ժամ: Միեւնոյն օրը աւելի կարեւոր քննութիւն մը պիտի կատարուէր,— Տիկին Սարաֆեանի աղջիկը՝ Օր. Անահիտ եւս հրաւիրուած էր, տեղին վրայ նկարագրելու համար իր պատմութիւնը: Լուր առնուեցաւ թէ տունէն ճամբայ ելած է ժամը 2.30ին, բայց մինչեւ ժամը 5 ատամնաբուժարան չէր հասած: Ուստի որոշուեցաւ ուրիշ ատեն կատարել այդ առուգումը:

Այս առթիւ Տօքթ. Փօլ հաստատեց թէ ատամնաբուժարանին մէջ չկայ որ եւ է թմրեցուցիչ, մարեցնելու համար աղջիկը. Միւս կողմէ Պ. Քօն-Ապրէսթ, Թունաբանական հաստատութեան տնօրէնը, յայտնած է թէ չկայ այնպիսի նիւթ մը որ կարենայ աղջկան պատմած թմրութիւնը յառաջ բերել:

Աղջիկը վիժում ունեցած է երկու շաբաթ առաջ:

Ատամնաբուժարանը նորէն կնքուեցաւ:

Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ կնքուած դաշինքը

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Պաղտատ կը սպասուի մարտի վերջը, քննելու համար Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ կնքուած դաշինքը: Յետոյ Իրաքի արտաքին նախարարին հետ Թէհրան պիտի երթայ, ուր հանդիսաւորապէս պիտի ստորագրուի դաշինքը:

Պաղտատէն երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը Նէժէն գնաց, հրաւիրելու համար Իմամ Եահեան որ միանայ Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ կնքուած փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրին: Պատուիրակութիւնըօդանաւով Գահիրէ գնաց, ուրկէ պիտի անցնի Նէժէն:

ԱՀՌԵԼԻ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կը հասնին Մ. Նահանգներու Թէքսաս նահանգին մէջ պատահած աղէտէն, որուն զոհ գացին 6 - 700 դպրոցականներ եւ 68 վարժուհիներ: Միշտ նոր դիակներ կը հանուին փլատակներէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅԴ ՄԷԿԸ ԼԱՒ. ԻՍԿ ԱՅՍ ՄԻ՞ՒՍԸ...

Ամբողջ Խորհ. Միութեան հետ միասին Հայաստանն էլ ծափ ու ծնծղա-յով տօնեց ռուս բանաստեղծ Ա. Պուշկինի ծննդեան հարիւրամեակը։ Եւ լաւ արաւ որ տօնեց, որովհետեւ Պուշկինը իսկապէս ականաւոր դէմք էր։

Մեծ եռանդով պատրաստութիւններ են տեսնում եւ Վրաստանում՝ տօնելու Շոթա Ռուսթաւէլիի ծննդեան տարեդարձը։ Պատրաստութեան մէջ է եւ Հայաստանը՝ մասնակցելու համար վրաց ազգային բանաստեղծի յոբելեանին։ Եւ լաւ է անում որ պատրաստւում է, որովհետեւ Ռուսթաւէլին էլ արժանի է յարգալից յիշատակութեան։

Նոյն Վրաստանը պատրաստւում է տօնել եւ մի ուրիշ յոբելեան — բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելիի ծննդեան հարիւրամեակը։ Ակակի Ծերեթելին վրաց ազնուականութեան պահպանողական - ազգայնական պետերից մէկն էր, զօրծակից ցարական բռնակալութեան եւ մէկը Գոլիցինեան մռայլ ժամանակաշրջանի հայակեր հրապարակախօսներից։ Հայ բոլշեւիկները կարո՞ղ էին այդ նուաստացումը խորտակել մեզ, բայց, ի հարկէ, նոյնպէս կը տօնեն եւ, անշուշտ, ծափ ու ծնծղայով։ Օրհնեալ լինի կամք Ստալինի...

Այսպէս թէ այնպէս, ռուս ու վրացի ժողովուրդները տօնում կամ պատրաստւում են տօնել իրենց ազգային հանճարի արտայայտիչ մեծ դէմքերի յոբելեանը։ Ընդգծում ենք ազգային հանճար։ Էլ չենք խօսում Ռուսթաւէլիի ու Ծերեթելիի մասին, Պուշկինն էլ, նախ եւ առաջ, ռուս ազգային մեծ բանաստեղծ է։ Զուտ բոլշեւիկեան տեսակէտից Պուշկինի մէջ շատ արատաւոր կողմեր կան. Նա թունդ ազգայնական է, երբեմն թէօ. համարուելու աստիճան. յիշո՞ւմ էք նրա բանաստեղծութիւնը՝ «Ի՞նչ էք աղմկում»... Նա հաճոյակատարութեամբ էր վերաբերւում ցարական գահին ու գահակալին։ Բոլշեւիկների հերոս Պուգաչեւին նա համարում էր պարզ խռովարար եւ այդ իմաստով էլ պատմութիւն ունի գրած։

Մի խօսքով, բոլշեւիկեան ուղղափառութեան տեսակէտից Պուշկինի ստեղծագործութիւնը շատ խոշոր թերութիւններ ունի։ Պուշկինը, ճիշդ է, համամարդկային բանաստեղծ է, բայց ամէնից առաջ եւ ամէնից աւելի Ռուս է, մարմինը մարմնից եւ ոսկոր ոսկորից։ Ռուս ժողովրդի, հարազատ պատմութեան ռուսական տարերքի՝ ռուսութեան։ Այդ է պատճառը, որ Պուշկինի յոբելեանը Ռուսերի համար ընդհանուր ազգային տօն է, որ ոչ պակաս ոգեւորութեամբ տօնւում է եւ ... տարագրութեան մէջ։ Պուշկինի անուան շուրջ տարակարծութիւն չկայ Ռուսերի մէջ։ Պուշկինը վեր է բոլոր տարակարծութիւններից, ազգային է, համազգային։ Եւ իսկապէս լաւ է, որ Երեւանում էլ մասնակից են եղել ռուս ազգային հանճարի յիշատակի յաւերժացման։ Ուրախալի է տեսնել, որ Երեւանցիք էլ ուրախ են, որ Ռուսերը Պուշկինի պէս մեծ մարդ ունին։

Բայց ահա ձեզ ուրիշ մեծ յոբելեան մը. անցեալ թէ այս տարի լրացաւ հայ գրող Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը, իսկ եկող տարի լրանում է նրա մահուան յիսնամեակը։ Ճիշդ է, Րաֆֆին Պուշկին չէ, բայց եթէ հարիւր միլիոն ռուսութեան եւ երեք միլիոն հայութեան միջեւ եղած համեմատութիւնը նկատի ունենանք, Րաֆֆին մեզ համար կարող է նոյն իսկ աւելի մեծ լինել, քան Պուշկինը՝ Ռուսերի համար. Ամէն պարագայի մէջ, մեր «փոքր ածուի» համար Րաֆֆին մեծ դէմք է, 19րդ դարու հայութեան մեծագոյն դէմքերից մէկը, եթէ ոչ միակը։ Եւ ահա այս մեծ մարդու ծննդեան հարիւրամեակը լրացել է եւ զուգադիպօրէն մահուան յիսնամեակն է լրանում։ Ի՞նչ են մտածում այս մասին Երեւանցիք։ Եթէ Րաֆֆին Պուշկինի չափ մեծ չէ, Ակակի Ծերեթելիի չա՞փ էլ չկայ։ Ինչո՞ւ վրացի բոլշեւիկները կարող են տօնել իրենց ազգայնական, յետադիմական, հակայեղափոխական, կալուածատէր Ծերեթելիի յոբելեանը, իսկ հայ բոլշեւիկները մերժում են տօնել աւելի ազատատէր, աւելի լուսամիտ եւ, յամենայն դէպս, Ծերեթելիից ոչ պակաս առաջադէմ Րաֆֆիի յոբելեանը։

Բանակռուի համար չէ, որ գրում ենք այս տողերը, բոլշեւիկների հետ բանակռուելու ուրիշ նիւթեր պակաս չեն։ Ինչպէս Ռուսերն ու Վրացիները ունին, աւելի ճիշդ ստեղծել են, մենք կը կամենայինք, որ Հայերս էլ ունենայինք ազգային մեծութիւններ, որոնց շուրջ համախմբուէինք ամէնքս ամէն տեղ եւ որոնց անունը լինէր բոլոր վէճերից ու բոլոր տարակարծութիւններից վեր։

Այդպիսի մէկ անուն է Րաֆֆին, 19րդ դարու մեծագոյն հայ գրողն ու քաղաքացին, որ իր հոգու եւ մտքի դրոշմը դրել է մեր պատմութեան ամբողջ մէկ շրջանի վրայ։ Մի անուն, որ արժանի է ընդհանուրի յարգանքի ու հիացման. Մի անուն, որի շուրջ հայութիւնը կարող է ու պէտք է համախմբուի։ Մի անուն, որ, յամենայն դէպս, պակաս համազգային չէ, քան Ակ. Ծերեթելին Վրացիների համար։

Երեւանցիք լաւ արին, որ տօնեցին Պուշկինի տօնը։ Լաւ կ'անեն Ռուսթաւէլիի յոբելեանն էլ տօնելով։ Խոր-շանքով եւ ատամների սեղմումով կարող ենք ըմբռնել եւ Ծերեթելիի տօնակատարութեան շարժառիթները, բայց չենք կարող հասկանալ ու չենք կարող արդարացնել այն քար անտարբերութիւնը, որ Երեւանը պահում է Րաֆֆիի հանդէպ։ Րաֆֆիի յոբելեանը պէտք է լինի համազգային տօն, բոլոր Հայերը՝ Երեւանից սկսած մինչեւ Բուէնոս Այրէս պէտք է մասնակցին այդ տօնին։ Եւ մենք անկեղծօրէն ուրախ կը լինէինք, եթէ այդ յոբելեանի նախաձեռնութիւնը առնէր Երեւանը։ Երեւանը, որի ամբողջ կեանքը կոյր հետեւողութիւն է Մոսկուայի ու Թիֆլիսի։ Թող այս անգամ էլ հետեւէր։ Սա կը լինէր մէկը այն հետեւողութիւններից, թերեւս միակը, որ ջերմ ողջոյնի կ'արժանանար հայութեան բոլոր հատուածների կողմից։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԽՄԲ. — Վերջերս Պէյրութի մէջ մեռաւ երիտասարդ ընկեր մը, Բժ. Վահրամ Փօթուքեան, խորհրդաւոր պարագաներու տակ։ Նշխար մը իրմէ, — այս գրութիւնը որ կարդացուած է իբրեւ դասախօսութիւն —

Մեծ եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր պատմութեամբ եւ իր անցեալով, որովհետեւ հայութեան լաւագոյն զաւակները բերին անոր գաղափարին անվերապահօրէն ինչ որ ունէին, իրենց ամբողջ հոգին եւ կեանքը։

Մեծ եղաւ Դաշնակցութիւնը որովհետեւ իր շարքերուն մէջ գերմարդեր ունեցաւ, իսկ մեծ եղան իրեն զաւակները, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը մեծցուց զանոնք ամենազօրաւոր հաւատքով։

Իր պատմութիւնը լեցուն է եւ հարուստ հերոսական դրուագներով. Բայց հարուստ է նաեւ հայ մտքի եւ գեղարուեստի մէջ ունեցած ամենամեծ հեղինակներով։ Սուրին քով գրիչը, բազուկին կողքին միտքը, այնքան ներդաշնակ եղած չեն, որքան Դաշնակցութեան փառաւոր պատմութեան մէջ։

Դաշնակցութեան ամենամեծ փառքերէն մին Դ. Վարուժանը եղաւ, եւ իմ խօսքս, աշակերտի վերյիշում մը պիտի ըլլայ միայն, աշակերտ մը որ հպարտ է իր ուսուցիչով, ուսուցիչ մը որ իր երազներուն չհասած եւ դեռ այնքան երիտասարդ խլուեցաւ մեզմէ այնքան խժդժօրէն։

1908ին էր, Օսմ. Սահմանադրութենէն վերջ — երբ օր մը Սեբաստիոյ Արամեան վարժարանի տեսչութիւնը, աշակերտներուն մէջ հաւաքուած աշակերտութեան ներկայացուց — Դ. Վարուժանը.

— Ձեր նոր ուսուցիչը. մեր մեծ բանաստեղծը, հայութեան լաւագոյն զաւակը։

Վարուժան զգայի յուզումով բսաւ. —Ես դեռ Վենետիկի դրասեղաններուն առջեւ, ձեզի պէս ուսանող եղած պահուս, ուխտեցի որ օր մը, երբ միտքս լոյսով լեցնեմ, վերադառնամ հայրենիք եւ ամէն աշխատանքէ առաջ միտքըս եւ հոգիս զոհաբերեմ, իր փոքրիկ զաւակներուն — յուզումս խոր է այս պահուս, ու, ի տես ձեր ամէնուն, ուխտաւորն եմ ես, որ իր խորհածին կը հասնի։

Մենք բոլորս չէինք ճանչնար Վարուժանը, որովհետեւ մինչեւ այդ Թուականը որ եւ է դասագիրքի մէջ չկար իր անունը, ոչ ալ իր բանաստեղծութիւնը։

Վարուժան, մեծ բանաստեղծ եւ մեր ուսուցիչը, հպարտ էինք, հպարտ էր եւ Վարուժանը, եւ համակ հայութիւնը Սեբաստիոյ։

Զուեցաւ մեր մտերմութիւնը. այնքան պարզ էր անոր հոգին, եւ այնքան համեստ — ինչպէս բոլոր խոր հոգիները։ Եւ մենք քանի մը օրուան մէջ այնքան մտերմացանք անոր հետ, որ կարծէք երկար տարիներէ ի վեր կը ճանչնայինք զայն։

Անհամբերութեամբ կը սպասէինք դասաւանդութեան ժամուն, երջանկութեամբ կը մտնէինք իր դասարանէն ներս. անհուն ժպիտ մը կար միշտ իր շրթներուն։ Ան կը ջանար տալ մեզ, ինչ որ կար իր հոգիին եւ մտքին մէջ։ Իր թոնեղ ձայնը, իր ամէն մէկ բառը սարսուռ մը կուտար մեր պատանի հոգիներուն, եւ զաւէն վերջ այդ սարսուռով կը վերանայինք ամբողջ ժամեր եւ թերեւս օրեր — մեր հոգիները եւ սիրտերը լոյսին ծարաւի կը լեցուէին անոր մեծ բոցերուն կայծերովը։ Ամէն անգամ որ բանաստեղծութիւն մը կարդար, մեր թարթիչները եւ կոպերը թաց էին — որովհետեւ ան կը նոյնանար հեղինակին հետ, ան կ'ապրէր իր կարդացած կտորը. Երբ Սիամանթօ կը կարդար, կարծէք ամպերու որոտում եւ շանթ կար իր ձայնին մէջ. երբ Դուրեան կը կարդար, անբացատրելի թախիծ մը կ'անցնէր իր ձայնի թրթիռներուն հետ, եւ կարծէք կուրծքը հիւծախտաւորի հեւքը կ'ունենար — Մեծարենցը շատ կը սիրէր։ Պաշտամունք ունէր Ալիշանի համար — նախ կը կարդար տաղերը եւ երբ թաց էին մեր աչքերը, կը սկսէր վերլուծել եւ բացատրել։

Ամառները արձակուրդի շրջանին, իր գիւղը կը քաշուէր, ուռիներու ստուերներով շրջապատուած, վճիտ լճակի մը ափին, ճերմակ հայրենի տունը, իր հօր եւ մօր կարօտին յանձնուելու։

Եւ մենք փոքրիկ խումբը աշակերտներու, կ'երթայինք զինքը գտնելու, իր սիրական ուռիներու ստուերին տակ, բնութեան այնքան սիրուն կանանչին մէջ։

Ամբողջ օրը հոն, իր շրթներէն կախուած, մտիկ կ'ընէինք։ Ան ամէնուս համար խօսք մը, քաջալերանք մը յոյս մը ունէր, ափսոս որ չկրցանք իրականացնել իր յոյսերը. Այդ ուռիներու ստուերին տակ անոր սիրտը բացուած մուսաներուն, հոն է, որ կիլիկեան դժբախտ կոտորածներու առթիւ գրած է իր «Կիլիկեան Մոխիրներուն»(*), հոն է նաեւ «Պրդանքը», «Ենդաոր Մուրատին եւ իր ձիուն նուիրուած», հոն է նաեւ որ գրեց «Աւերակներու Տիկինը» — գրուած Օսման. Սահմանադրութեան առթիւ, որ կատարեալ մարգարէութիւն մըն է, յոռետեսութիւն մը, բողոք մը հայութեան մերձեցման եւ որուն ամէնքս ալ համոզուած ենք այսօր։

Բրգնիկ, ուռիներու շուքին տակ եւ լճակի ափին։ Բրգնիկի կարմիր եւ համբաւաւոր գինիի փարչին շուրջ, անհուն երջանկութեամբ եւ հեւասպառ յոյզով մը, օրերով, լսած ենք մեծ բանաստեղծը, ոչ ոք այնքան լաւ պիտի կարողանայ կարդալ իր բանաստեղծութիւնները, ոչ ոք այնքան կեանք պիտի կրնայ դնել բառերուն մէջ, որքան ինքը կը դնէր։

Վարուժան չյաւակնեցաւ միմիայն գրչով. իր հոգիին լոյսը շատ շատ էր մեր պատանի հոգիներուն համար։ Ան ամէն տեղ էր։ Ազգ. լսարանի լաւագոյն բանախօսն էր, ուր կուգար համախմբուիլ Սեբաստիոյ հայութեան լաւագոյն տարրը։ Ան մեծագոյն հենարն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ակումբին։ Անոր միտքը եւ հոգին այնքան լեցուն էին, որ կրնար բաշխել ամէնուն. Մուրատի մտերիմ բարեկամն էր, եւ երբ ամբողջ դպրոցը պտոյտի կը տարուէր Ս. Նշան Վանքի անտառը, Մուրատն ալ կուգար, եւ միշտ կողք կողքի, մեզի հետ էին. ոչ ոք պիտի կրնայ այնքան լաւ խորհրդանշել ուժը եւ միտքը, որքան Մուրատ եւ Վարուժան կողք կողքի, Ս. Նշան Վանքի անտառին մայրիներու ստուերին տակ — հայ ապագայ սերունդին հիացումին, պաշտամունքին եւ խանդավառ ծափահարութիւններէն գինովցած երկու անմոռանալի ժպիտներ։

Դեռ կը յիշեմ թէ ինչպէս օր մը Վարուժան համարձակութիւնը ունեցաւ Մուրատի ձիուն վրայ նստելու, եւ ինչպէս կը ջանար զայն սանձահարել իր ամբողջ կամքի ուժով, բայց կարծեմ Մուրատի ուժեղ եւ կտրուկ հրամայական ձայնն էր, որ ձին զգաստացուց, քան մեծ բանաստեղծին բազուկները։

Վարուժան ամէն տեղ էր, եւ ինչ որ օգտակար էր հայ ազգին, երբեք չէր խնայեր իր հոգեկան եւ ֆիզիքական ուժերը։ Ի նպաստ Ազգ. Վարժարանի սարքուած երեկոյթի մը ան արտասանեց Դուրեան «Տրտունջքը»։ Վարդագոյն երբ բացուեցաւ, մօխը եւ տժգոյն դէմքը, եւ հեւացող կուրծք մը տեսանք ամէնքս ալ, եւ առաջին ձայնը որ իմացուեցաւ սրահին մէջ, թոքախտաւորի չոր եւ տխուր հազն էր — ձայնը հեղհեղուկ բարձրացաւ ճիգով մը ու կատարել բողոքի ճիչ մըն էր երբ «Տրտունջք»ի ամենահուժկու մասը կ'արտասանէր։ Երբ վերջացուց, իր ձայնը խեղդուեցաւ, չոր եւ տխուր հազով մը. ուժասպառ եւ հեւքոտ ինկաւ, աղքատիկ աթոռին վրայ։ Այնքան նոյնացած էր հեղինակին հետ, եւ այնպէս իրական էր իր տառապանքին բողոքը, որ թերեւս դահիճներու մօտեցած պահուն, նոյն թախով եւ թերեւս աւելի զօրաւոր պոռթկումով մը երկնքին պոռացած ըլլայ — «Թող անէծք մը ըլլամ քու կողդ խրիմ, Թող յարձորջեմ քեզ Աստուած սխրիմ»։

Իր Սվաղ գտնուած միջոցին կովկասահայ Թատերախումբ մը եկաւ կարգ մը ներկայացումներ տալու համար — իրենց առաջին ներկայացումները Ազգային լսարանին մէջ տեղի ունեցան, բայց կարգ մը օրինաւոր ինչպէս ամէն տեղ բեմը քանդեցին եւ Թատերախումբը անելի մատնուեցաւ։

Անմիջապէս նոյն օրն իսկ Դաշնակցութեան ակումբին մէջ նոր բեմ շինուեցաւ, եւ նոյն իրիկունը դեռ վարագոյրը չբացուած, Վարուժան իր դողացող ձայնով այսպէս յայտարարեց.

— Ամենասրբեայ մուրճը այն մուրճն է, որ գեղարուեստի տունը կը քանդէ. անիծեալ է այդ մուրճը, եւ օր մը իրենք իրենց գլխուն պիտի զարնեն զայն Մենք մեր կամքի մուրճով նոր բեմ, նոր գեղարուեստի տուն կը շինենք, եւ ոչ ոք եւ ոչ մէկ մուրճ պիտի չհամարձակի անոր մօտենալ։

Եւ այդպէս ալ եղաւ, նոյն իսկ դերասան եւ դերասանուհիները փոխադրուեցան եւ ապրեցան Դաշնակցութեան տունին մէջ, եւ ամէն ներկայացումէ առաջ, խօսք մը ունէր Վարուժան, խօսք մը վերլուծող ներկայացուելիք Թատերախաղի մասին։

Ան երբեք չէր ուզեր իրեն շռայլուած գովեստները։

Բայց շատ կը տպաւորուէր, երբ իր մասին անարդար քննադատութիւն մը ըլլար, ինչպէս եղաւ Շիրվանզադէինը, զոր չկրցաւ մոռնալ երկար ժամանակ։

Իր գրական գործին մասին ոչինչ չեմ ուզեր ըսել, ամէն մարդ գիտէ, «Ցեղին Սիրտը», «Հեթանոս Երգերը» եւ «Հացին Երգը» — անոնք հայ բանաստեղծութեան գրլուխ - գործոցները կը մնան տակաւին, անոր լեզուի կատարելութիւնն ու հարստութիւնը, անհոբիզոն երեւակայութիւնը, զգացումներու խորութիւնը, ներշնչումներու այլազանութիւնը, շատ քիչերը միայն ունեցած են, ան էր եւ կը մնայ ժամանակակից մեծագոյն հայ բանաստեղծը. Շատ երազներ ունէր տակաւին եւ ինչպէս ինք կ'ըսէր, իր վերջին գրական գործը թատերգութիւն մը պիտի ըլլար եւ որով կը յուսար անմահանալ, այնքան համեստ էր որ, հոգիէն ... դեռ չէր անցած իր անմահացած ըլլալու երազը։

Մեծ էր անոր հաւատքը վաղուան համար. եւ մարգարէի մը պայծառատեսութեամբ վաղուան մէջ կը տեսնէր մեծ եւ շլացնող արշալոյսը՝ արշալոյսը Մասիսի գագաթին, մեծ հայութեան, յաղթանակը իր հաւատքին։ Ցաւօք, չմեռնցին որ տեսնէր, բայց իր հոգին լեցուն էր վստահութեամբ այդ արշալոյսով իր աչքերը մահուան վարագոյրը իջած պահուն իսկ.

Մեծ եղաւ Դաշնակցութիւնը իր պատմութիւնով, մեծ են իր զաւակները որովհետեւ Դաշնակցութիւնն է որ իրենց այդ հաւատքը՝ վաղուան հաւատքը տուաւ։

Մեծ է եւ մեծ պիտի մնայ Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ այսօր ալ նոյն հաւատքն է եւ կը սորվեցնէ իր զաւակներուն հաւատալ վաղուան։

Երբ այսօր պարզ վերյիշում մը կ'ընեմ անցեալէն, եւ հոգիս լեցուն է հայութեան մեծ բանաստեղծով ու Դաշնակցութեան լաւագոյն զաւակներէն մէկով, չի կրնար հոգիս չլեցուիլ ջերմեռանդ քրիստոնեայի մը նման, որ յաւիտենական կեանքին կը հաւատայ եւ հոգիս չի կրնար չլեցուիլ վաղուան հաւատքով։

Եւ եթէ այսօր ամէնքս ինքնամփոփ ունինք եւ վայրկեան մը խոնարհինք մեր մեծերու անմահացած յիշատակին առջեւ, չենք կրնար իրենց յիշատակին հետ նոյնացած անքակտելի գաղափարին, մեծ հաւատքին, վաղուան հաւատքին առջեւ չխոնարհիլ։

Վաղն էր իրենց հաւատքը եւ կամքը — վաղն է մեր հաւատքը եւ կամքը. Վաղուան արշալոյսն ալ պէտք է ըլլայ ձեր կամքը եւ հաւատքը։

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ՓՕԹՈՒՔԵԱՆ

(*) «Կիլիկեան Մոխիրներուն» գրուած է Պէյթիոյ մէջ, եւ կանուէն գրկուած Պոլսոյ «Ազդակ»ին. որ հրատարակեց 1909 յուլիս 13—26ին։ ԽՄԲ.

Հայաստանեան առակաւոր քաղ

Այս ժամանակս ու երկիրս
Ձե՞ն յարմարիր քո խելքիդ, -
Խե՛լք, ոայէ դո՛ւն յարմարիս
Ժամանակիդ ու երկրիդ։

×

Նաւուն մեծին շարժումը մեծ,
Լեռան մեծին զոռումը մեծ.
Մի՛ նախանձիր դու մեծերուն,
Նոցա սրտին դողումն է մեծ։

×

Հայաստանումը ման գալիս
Ինձի փող շատ չը պիտէ՛ր.
Փողս առատ ի կամարիս՝
Ապրուստի բան չէի գտնէր։

×

Ծրնողուկն ալ կ'ապրի կ'առնէ,
Բայց վա՛յ անոր ապրածին.
Ոտքերուն գիրուցը տես,
Կը զարմանաս ապրածին։

×

Քու լայն օրիդ նեղ քայէ
Որ լայն քալես նեղ օրիդ.
Ծարի հետ մէկտեղ քալէ
Որ անէ նար նեղ օրիդ։

ԳԱԲ. ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՊԷԹՀՕՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Իր ֆիզիքական տկարութենէն զատ, ընտանեկան ծանր մտահոգութիւններ ալ կը վրդովին Պէթհովէնը։

14 նոյ. 1815ին մեռած էր իր Քարլ եղբայրը՝ ութամեայ մանչ մը ձգելով։ Այրին յանձնարարելի կին մը չէր Պէթհովէն ձեռնարկեց անոր բուռէն առնելու փոքրիկ Քարլը, զոր որդեգրել կ'ուզէր Անոր դէմ բացած կարգ. մը դատերէն ետք՝ յաղթական դուրս եկաւ, բայց միայն 1820ին։

Սոյն եղբօրորդին՝ որուն նուիրուիլ կ'ուզէր այնուհետեւ՝ միակ հոգիի տէր էր, եւ շարունակ վշտացուց իր հօրեղբայրը։ Ինքն իսկ կ'ըսէր. «Աւելի դէշցայ, որովհետեւ հօրեղբայրս կ'ուզէր որ աւելի աղէկնամ»։

1826ի ամրան՝ հարիւր տեսակ զայթակղութիւններէ ետք՝ ան գլխուն մէջ կը պարպէ ատրճանակի հարուած մը, որմէ չի մեռնիր, բայց քիչ կը մնայ որ հօրեղբայրը մեռնի զգացած սաստիկ յուզումէն։

Շինտլէր կ'ըսէ որ Պէթհովէն որ 70ամեայ երուներ մը կերպարանքն առաւ յանկարծ, ջախջախուած, ուժաթափ, կամազուրկ։ Պիտի մեռնէր ազէկ քանի մը ամիս ետք։

Թող որ առողջութիւնը շատ իանգարուած էր 1816էն ի վեր։ 1816—17ի ձմեռը ունեցաւ ցնցդատապ (պրոնշիթ) մը, որ երկար ժամանակ անկողին մնալու ստիպեց զինքը։ Մշտակայ հոսախտ մը պահեց անէէ։ 1821ին լերդախտէ բռնուեցաւ, 1825ին ալ ծանր աղեստպէ մը, որմէ երբեք չըբուժուեցաւ լիովին։

«Հաւկնալի է՝ կ'ըսէ Լանտորմի՝ որ Պէթհովէն շատ քիչ ստեղծագործած ըլլայ իր անձկութեան եւ կսկիծներու մէջ։ Թշնամիները մաշած կը համարէին զինքը։ Խոր վհատութեան շրջան մը ունեցաւ արդարեւ։ Բայց կամաց կամաց, վսեմ ճիգով մը՝ իր արուեստագէտի աշխատանքը ձեռք կ'առնէ վերստին՝ նոր մտածելակերպի մը, նոր ներշնչումի մը տակ։

Իր հանճարին լիազօրութիւնն զգացող, տիեզերքը նուաճելու փութացողներէն անմիջապէս ետք՝ նախորդին իր երաժշտական մտածումը ամէնքին պարտադրելէն ու երկրիս որքան մեծերէն նոյնքան ալ ամենախոնարհներէն յարգուելէն հաճոյացող զառող Պէթհովէնը չէ այլ եւս, այլ աշխարհէն վերջնապէս հեռացած, իր պատանին մէջ քաշուած, ալ ոչ մէկ տեսակ յաջողութիւն որոնող, որ եւ է օտար հաւանութենէ չմտահոգուելով իր արուեստը մշակող, իր տառապանքին ու թշուառութեան մէջ վճռապէս թաղուած, բայց համակերպած, ժպտուն, անըմբռնելի մեծամարդութեամբ, ու մերթ կամքի հրաշալի ճիգով մը մինչեւ ամենաջինջ ուրախութեան վերացող Պէթհովէն մը»։

Բոլոր այս կերպարանափոխութիւնը կը ծանուցուի 1812ին առնենները, եօթներորդ եւ ութերորդ համերգութիւններէն անմիջապէս ետք՝ նախորդիւ յիշատակուած ջութակի ու դաշնակի գործ 96 սօնաթով։

Ի՞նչ հակասութիւն այնքան պայծառափայլ հնչականութեամբ, այնքան զուարթ, այնքան յաղթական երկու համերգութիւններուն հետ։

Բացայայտ է որ իր մէջ կը կատարուէր ներքին աշխատանք մը, որ կը պատրաստէր փթթումը այն գլուխ-գործոցներուն, որոնց աննախատեսուած սեր, բոլորովին նոր շեշտը կազմեցին իր երրորդ գրելակերպը։

Այդ միջոցին Պէթհովէն կը գտնէ որ դեռ շատ քիչ բան ըրած է արուեստին համար։ Կ'արհամարհէ իր ամէնէն առաջին հեղինակութիւնները եւ կ'ուզէ ելլել իր չափահաս տարիքին արտադրած գործերէն շատ աւելի վեր Հրապուրիչ առաջարկներ կ'ընեն իրեն, օպերայի իր հին գրելակերպով գործեր յօրինէ։ Ցասումով կը մերժէ զանոնք.

«Կեանքիս աչնան հասած եմ ահա, կ'ըսէ։ Կ'ուզեմ նմանիլ այն յուռթի ծառերուն, զորս կը բաւէ թօթուել, անոնցմէ տեղացնելու համար առոյգ ու համեղ պտուղներ»։

Հետզհետէ կ'ուզէ աւելի պարզ ու անկեղծ, կերպով մը ժողովրդական ըլլալ։ Սա առումով ժողովրդական, որ կը ցանկայ յօրինել գործեր, որոնք որքան ալ բարդ, որքան ալ դժուարամատչելի երեւոյթ մը ունենան՝ ամենապարզ ու ամենախոր զգացումներն արտայայտեն միայն։ Մէկիկի կը դնէ ամէն պրպտում, ամէն նրբամտութիւն, ամէն արուեստամոլութիւն։

Ճարտարապետութեան մտահոգութիւնը երկրորդական տեղ մը կը գրաւէ իր մօտ։ Կ'աղատի՝ ինչպէս որ կ'ըսէ Վակնէր՝ արտաքին ձեւի մտահոգումներէն։

Այդ առթէն սկսեալ Պէթհովէն պիտի ուզէ որ ամէն բան ներշնչում, մեղեդի ըլլայ։

«Մեղեդին՝ կ'ըսէ Վակնէր՝ Պէթհովէնի կողմէ ազատագրուեցաւ նորոյթի եւ յեղյեղուկ ճաշակի ազդեցութենէն, եւ բարձրացաւ յաւերժական ու գերազանցապէս մարդկային տիպարի մը աստիճանին։ Ամէն ժամանակ պիտի հասկցուի Պէթհովէնի երաժշտութիւնը, մինչ իր նախորդներուն երաժշտութիւնը յաճախ մեզի մատչելի է արուեստի պատմութենէն քաղուած նկատառումներու օգնութեամբ միայն»։

1815էն 1826ին՝ Պէթհովէն յօրինեց «Թերեւս ամենահրաշալի գործերը զորս մարդկային հանճարը յղացած ըլլայ երբեք»։ Անոնք են թաւ ջութակի ու դաշնակի իր երկու սօնաթները (գործ 102), դաշնակի իր վերջին հինգ սօնաթները (գործեր 101, 106, 109, 110 111), իր Հանդիսաւոր մեծ պատարագը (գործ 123), իր Իններորդ համերգութիւնը (գործ 125), իր վերջին վեց քառեակները (գործեր 130, 131, 132, 133, 135)։

Գործ 106 սօնաթը դաշնակի համար յօրինած իր ամէնէն ահագին, միանգամայն եւ ամէնէն վեհաշուք սօնաթն է։

Իր Հանդիսաւոր մեծ պատարագը համար նոյն ինքն Պէթհովէն ըսաւ որ իր ամենակատարեալ գործն է։ Ամէն պարագայի տակ՝ իր ամենածիծաղելի ու ամենախիզախ գործերէն մէկն է։

1818ին իր աշակերտ Ռուտոլֆ արքեդուքսը կոչուած էր բազմելու Օլմիւցի արքեպիսկոպոսական աթոռին վրայ։ 9 մարտ 1820ին պաշտօնապէս պիտի տիրանար անոր։ Պէթհովէն որոշեց պատարագ մը գրել այդ հանդիսաւոր արարողութեան համար, բայց 1820ին հազիւ նուագախմբաւորուած էր գործին մէկ երրորդը, այն ատեն անոր ստացած համեմատութիւնները հետզհետէ կ'անցնէին հեղինակին մէ նախատեսած սահմանէն անդին։ Միայն 1822ի ամրան է որ աւարտեցաւ, ու կատարուիլ - արք.ին ղրկուեցաւ 19 մարտ 1823ին։

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՌՈՒԲԷՆ

— —

Երբ անհկա աւարտեց Սայեաթ-Նովայի քանի մը գոհարները, եւ խաղաղանուած՝ ժողովուրդի խուռն խումբերն համակրանքէն ոտքի ելաւ, մէկ ձեռքի բռնած նշանաւոր քէմէնչէն, իսկ միւսով յենած աթոռին, անհկա կը ներկայացնէր՝ Ֆրանսայի Հանրապետութեան ներկայ նախագահ՝ Ալպէր Լըպրէօ-ին ծիլդ ու ճիլդ ։

Ու մտածեցի,

Աւա՜, այս Ղարաբաղցին, Հայոց ազգիներու Հանրապետութեան նախագահն է։ Իր զարմանահրաշ գործիքով կը պարգեւէ խաղաղութեան գինովցնող յաղթանակը։ Բայց եւ, լալագին պարտութիւն մը ծայր կուտայ մէջս, խորունկ թախիծ մը՝ անփոփոխելի եւ ցաւագին յիշատակներ ...

Տէր իմ Աստուած, մշակոյթի անհունն այս կատարներուն վրայ, ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս մնալ միշտ մութին մէջ

Հայոց երգը, անհման գեղեցկութեամբ այն աղջիկն է, որ ճակատագրէն անծանօթ՝ դեռ կը սպասէ առաջին. Մինչդեռ ուրիշներ, կեանքին ճամբաներուն վրայ կ'արժեն՝ բոցավառ մշակոյթով

Եւ սակայն, պիտի փոխուին կարգերը, պիտի փոխուին բարքերը ու պիտի խոնարհին մեր երգին եւ մեր յիշողութեան անդիմադրելի գաղափարներուն վրայ ... Անհնար խօսակցութիւն է, որ ուղին ժանգոտ ու խարխուլ այս ցեխին մէջ

Ինչպէս երազի մը մէջ, ամէնքս ալ, Ռուբէն կուգայ մեզ՝ իրրեւ աշուղ մը մեր հին դարերէն։ Անմիջելի պատկեր մը մեր նախահայրերէն։ Զիւանին է կամ Նովան։ Եւ կ'երգէ՝ գինին, սէրը, բնութիւնը՝ Կ'երգէ վիշտն ու ծիծաղը մեր ազգին։

Ռուբէն կը պատարագէ, ասիական սրտառուխ եւ անկեղծութեամբ՝ գարձի բերելու համար մոլորած հօտը իր կենսախայտ ճակատը կը փայլի նշխարի մը պէս, որուն կը հաղորդուին՝ սփիւռքն Հայոց

«Սոկ՛ը, կերկ՛ը» ... այս է երգն մեր «Սիրէք ի սմանէ» ... եւ գինին, - արիւնը Տիրոջ — մուգն կը կաթի՝ սատափնազարդ ղայիսուրանին բովէկ-ին՛ երգի ծարաւ մեր չրթունքներուն վրայ...

Կիսամութին մէջ, իրրեւ հայ Հովիւ, կը սրնգահարէ՝ «ո՜վ ցամքած յիզանէր, վէպի ակն անապակ, մեր հին գեղեցկութիւններուն ...

Ու ամէն ոք գինով է, գինով այն երիտասարդին պէս, որ մէջ ընդ մէջ, պարտասած իր ջիլերուն յաղթանքին, կը հաղաղէր՝ «պապա՜մ Ռուբէն» ։

Այսպէս անցաւ Ռուբէնի առաջին նուագահանդէսը Մարսէյլի մէջ։ Այս առիթով, կ'ուզէի գիտել տալ մեր յարգելի ընկերներէն Վ. Փ.ին, որ «Յառաջ»ի մէջ գրած էր Ռուբէնի Փարիզի հանդէսներու մասին, ժխտելով դաշնակի ընկերակցութեան անհրաժեշտութիւնը՝ քէմէնչէին

«Քէմէնչէն» հայուն է որ կ'անցնի ։ Որքան անպաճոյճ պիտի բլլար հարս մը առանց հարսնեւորներու, նոյնքան գգեստաւորուած եւ գունաւոր ։ Առանց ծափի եւ առանց ծնծղայի հարսնի՞ք։ Մանաւանդ, Տիկին Ռուբէն, իմ տաղանդաւոր հայրենակիցս, որ կը տիրէ դաշնամուրի Թէքնիքին, այս բացառութեան կատարեալ իմաստով։

Եւ գեղեցիկ ծաղկեփունջեր իրարու վրայ դիզուեցան անոր բազուկներուն մէջ։ Այնթապի Հայր. Միութենէն, Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութենէն, «Արքէլեան» Թատերախումբէն, եւ Գ. Ղազարեանի «Երաժշտից օփերէթ» Միութենէն։

Ներկայ էին բաւական Թիւով օտարներ։ Տեղական Թերթեր գեղեցիկ առողեր նուիրեցին՝ Ռուբէն զոյգին։ Մենք միայն ուշացանք.

Ժողովուրդի ինքնաբուխ փափաքին վրայ, Ռուբէնի երկրորդ հանդէսը՝ այսօր, կիրակի, Սալ Մազընոյի մէջ։

Յ. ԱՂԱՑԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այսօր, կիրակի, կը տօնէ իր «Օրը»

Մեր Հանրային կեանքի մէջ Կ. Խաչը գրաւած է արդէն իր պատուաւոր տեղը եւ կրնանք ուրախութեամբ հաստատել, որ հանրութիւնն ալ չի զլանար իր օգնութեան բաժինը բերելու Կ. Խաչի բազմաթիւ ձեռնարկներուն ։

Երթալով կը բազմապատկուին Կ. Խաչին հոգերը, կ'աւելնան դարմանատուները եւ դպրոցները։ Այս վերջինները կոչուած են կարեւոր դեր կատարելու ապազգայնացման դէմ մղուած պայքարին մէջ։ Հայկական դպրոցն է, որ առաջին տպաւորութիւնները պիտի տայ հայ մանուկին, ձեւաւորելով անոր հոգեկան աշխարհը։

Մասնաւորապէս մեր գաղութին մէջ մեծ արժէք կը ներկայացնեն այդ դպրոցները, որովհետեւ, դժբախտաբար, մեր պայմաններուն մէջ, հայ ծնողները քիչ կը զբաղին իրենց զաւակներով, յանձնելով այդ հոգը օտար դպրոցներու։ Օտար դպրոցը անժխտօրէն կը կազմաւորէ մանուկի հոգին իր գիտցած ձեւով, եւ փոքրիկ Հայորդիները շատ չուշալով կ'ըմբռնեն օտար աշխարհահայեցողութիւնը, կարգ ու սարքին, սովորութիւններուն, կենցաղին։

Այս պարագաներու մէջ, Կ. Խաչի վրայ կ'իյնայ մեծ եւ գեղեցիկ պարտականութիւն մը,— փրկել հայ մանուկը օտարացումէն, տալ անոր հայկական հոգի, պահել զինքը հարազատ հայ մթնոլորտի մէջ եւ փոխանցել անոր հայրենի յիշատակներ։ Այս բոլորէն վերջ միայն հայ մանուկը կրնայ յիշատակային օգտուիլ օտար դպրոցէն.

Մեր աչքերուն առջեւ կը ծաւալի Կ. Խաչի գործը։ Մեր խաչուհիներուն ոչ եռանդը կը պակսի եւ ոչ ալ զոհաբերութեան գիտակցութիւնը։ Բայց անհրաժեշտ է որ հանրութիւնը իր օժանդակութեամբ եւ քաջալերութեամբ աւելի եւս խանդավառէ մեր մայրերը եւ քոյրերը, սրտապնդելով անոնց հաւատքը, որ կրնայ լեռներ շարժել։

Կարեւոր հարց մը եւս։ Իր գործունէութեամբ, իր եռանդուն աշխատանքներով, Կ. Խաչը կը հասնի աւելի նպատակի մը եւս,— բարձրացնել հայ կնոջ բարոյական եւ իմացական մակարդակը, տալով անոր զարգացման միջոցներ եւ միեւնոյն ատեն զայն աւելի սերտօրէն կապելով հանրային աշխատանքներուն։ Այդ աշխատանքի ծաւալէն եւ յաջողութենէն կախում ունի մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան խնդիրը։ Կ. Խաչի բովէն անցած ներկայ եւ ապագայ հայ մայրերը աւելի ձեռնհասօրէն եւ գիտակցօրէն պիտի փարին տնային հայկական դաստիարակութեան դժուարին գործին, գործ մը որ այսօր դեռ շատ պակասներ ունի։

Աջակցինք Կ. Խաչին որ գոնէ կարօտեալներուն օգնէ եւ զարգացնէ իր դարմանատուները.

Աջակցինք Կ. Խաչին որպէսզի փրկէ նորահաս սերունդը այլասերումէ եւ ներշնչէ անոր սէր ու յարգանք դէպի իր հայրենիքը, մայրենի լեզուն, պատմութիւնը, դէպի իր ազգային պատմական - մշակութային արժէքները ։

Աջակցինք Կ. Խաչին որպէսզի աւելի եւս զարգացնէ իր դաստիարակչական աշխատանքը, բարձրացնէ հայ կնոջ ընդհանուր մակարդակը։

Մեր քաջալերանքը եւ դրամական յանձնառութիւնը կը վերածուին մնայուն արժէքներու։ Բոլորս միասին, գիտակցաբար այսօր, մարտ 21ին դէպի Salle Poissonière, Մէթրօ Պօն Նուվէլ։

Կ. Խաչը կը կատարէ իր պարտքը ։ Մենք ալ կատարենք մերինը ։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՄԻՋՔ ԻՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աշխատանքի պատմութիւնը գրուած չէ տակաւին։ Ահա թէ ինչու բանուորներու ազատագրութեան մասին մեր գիտցածը աւանդութիւն է պարզապէս, բայց ոչ իրական պատմութիւն։ Կ'ըսուի թէ բանուորական դասակարգը ազատագրուեցաւ առաջին անգամ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան ընթացքին։ Սակայն կը մոռցուի որ Յեղափոխութենէն տարիներ առաջ Ֆրանս. մէջ գոյութիւն ունէին բանուորական կազմակերպութիւններ, մերթ հալածուած, մերթ պաշտպանուած ։

Հին բանուորը կը կոչուէր «ուղեկից»,— ան կը ներկայացնէր մարդկային այն խմորը, որուն կեանքի եւ աշխատանքի ազատութիւնը կը զրկուէր, [illegible] ձեւեր։ Շորտ մըն էր ան, որ քաղաքներու մէջ ազատ բնակութեան իրաւունք չունէր։ Պարտաւոր էր, երբ աշխատանք գտնէր, պահել իր գործատիրոջ ցոյց տուած խուցին մէջ ։ Աշխատանք գտնելէ վերջ, չէր կրնար գործը ձգել եւ հեռանալ, առանց ոստիկանութեան ցոյց տալու արձակումի գիրը, զոր կը խմբագրէր իր գործատէրը, եթէ ուզէր։ Իրեն արգիլուած էր պտըտիլ փողոցներուն մէջ ժամը 9էն վերջ, հաւաքուիլ աւելի քան երեք ընկերներով։ Երբ քաղաքին արհեստապետութիւնները իրեն մերժէին գործ տալ, ստիպուած էր հեռանալ քաղաքէն, ճամբայ իյնալ դէպի նոր քաղաք մը,— այսպէս մինչեւ որ գործ մը գտնէր՝ կը ճամբորդէր քաղաքէ քաղաք, ճամբաներուն վրայ գիշերելով, մուրալով, գողնալով, ընկերովի առպատակելով ագարակներ։ Ուղեկիցներու այս կեանքը որոշ չափով նիւթ կազմած է գրականութեան, բայց արդի բանուորները շատ քիչ բան գիտեն հին բանուորներու այդ տառապանքներէն։ Երբ ուղեկիցը քաղաք կը մտնէր, պարտաւոր էր ներկայանալ ոստիկանութեան, ցոյց տալու համար իր հին գործատիրոջ վկայագիրը։ Ցետոյ քաղաքին արհեստապետութիւնները գործ մը կուտային իրեն,— պարտաւոր էր ընդունիլ, այլապէս կը բանտարկուէր,— կամ կը մերժէին գործ տալ եւ ուղեկիցը դարձեալ կ'իյնար ճամբայ։

Բանուորներու ազատագրութիւնը կը սկսի ճարտարարուեստի զարգացումով։ Եւ ահա բանուորները կը միանան, կը կազմակերպուին, ԺԸ. դարուն ուղեկիցները այնքան զօրացած են որ արքայական դիւաններու մէջ կը հանդիպինք բազմաթիւ վաւերաթուղթերու, որոնք կը վկայեն թէ ինչ պայքարներ մղուած են ոստիկանութեան եւ բանուորութեան միջեւ ։ Բանուորական այդ հին կազմակերպութեանց անուններէն յիշենք՝ Պարտականութեան Ուղեկիցներու Ընկերութիւն, Javots, Harpayans, որոնք ունէին իրենց խորհրդանշանները, բառերը, արարողութիւնները։ Անոնք աչնութիւններ կազմած էին եւ ամէն աչնութիւն իր ապաստանն ու ժողովատեղին ունէր քաղաքին մէջ։ Ապաստանին կառավարիչը կը կոչուէր «մայրիկ», իսկ բանուորական կազմակերպութեան վերահսկիչը՝ «հաւրիկն»։ Երբեմն երկու «Պարտականութեանց» միջեւ տեղի կ'ունենային բախումներ, պարզ այն պատճառով որ մէկը կը մերժէր միւսին գրած արդիւնքը բանուորի մը աշխատանքին վրայ։ Այս «Պարտականութիւններն» էին, որ երբեմն հսկայ գործադուլներ կը սարքէին,— առանձէ յիշենք Մարսէյլիոյ փեղուրագործներուն, Մադամէի թղթագործներուն, Փարիզի գրքաշարներուն գործադուլները։ Հին գործադուլներուն ուժին մասին գաղափար մը տալու համար, բաւէ միայն որ «Պարտականութեան» տուած մէկ հրահանգով կը կործանէր քաղաքի մը ճարտարարուեստը,— օրինակ երբ արգելք դրուէր քաղաքի մը արհեստապետութեան վրայ, ամէն գործաւոր գալու կը փախչէր եւ դուրսէն ոչ մէկ գործաւոր կ'երթար աշխատելու այնտեղ, մինչեւ որ գործատէրերու աչնութիւն բանակցութեան մտնէր «Հաւրիկին»ին հետ եւ վերջ տրուէր գործադուլին, երբ կը կնքուէր հաւաքական պայմանադրութիւն մը, կը պատժուէր յանցաւոր արհեստապետը։

Բանուորը այսպէս ազատագրուելէ վերջ, աւելի զօրաւոր կազմակերպութիւններ ստեղծուեցան՝ երբ ճարտարարուեստը զարգացաւ, աշխատանքի կանչեց անգործներ, ճամբաներու վրայ դեգերող ուղեկիցները, վճարելով աւելի քան հին արհեստապետութիւնները, պաշտպանելով զանոնք ոստիկանութեան հետապնդումներուն դէմ, ազատութիւն տալով անոնց պահելու ուր որ ուզեն։

[illegible] յեղափոխութենէն վերջ բանուորական կռիւներ ուրիշ հանգամանք առին։

ԿԱՊՐԻԷԼ Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ ԵՒ ՄԱՀԸ

Տուինք արձագանգը այն լուրին թէ իտալացի մեծ բանաստեղծը, Կապրիէլ տ'Անունցիօ, ծերացած զգալով ինքզինք՝ կ'ուզէ վերջ տալ իր կեանքին ։

Տ'Անունցիօ ծնած է 1863ին, Ֆրանքավիլլա - Տէլ - Մարէի մէջ։ Գրականութենէն ներս մուտքը կատարեց բանաստեղծութիւններով, յետոյ նուիրուեցաւ արձակին ու գրեց վէպեր եւ թատերգութիւններ։ Ծանօթ է նաեւ իբրեւ գրական քննադատ, հրապարակագիր։ Իր արուեստին մէջ ոմանք կը տեսնեն ազդեցութիւնը Պուրժէի, Զոլայի եւ ռուսական վէպին, մանաւանդ այն մասերուն մէջ, ուր նկարագրական վարպետ ղանդաղութիւն մը կը մատնէ։ Թաթախուած է մեծամոլութեամբ, կը սիրէ հին [illegible] արուեստին վերարտադրութիւնը, ինչպէս նաեւ զգայապաշտական խաղերը ։

Այնուհետ՝ իր իմացականութեամբ, տ'Անունցիօ օժտուած է [illegible] եւ կարովի նկարագրով մը։ Ընդհ. պատերազմին սկիզբը ուժեղ պայքար մը բացաւ Իտալիան կապելու համար Դաշնակիցներու կողքին։ Եւ երբ Իտալիա պատերազմին մասնակցելու ելաւ, ինք եւս կռիւի մէջ մտաւ իբրեւ ծովային սպայ կամ օդաչու։ Նոյն իսկ յանդուգն թռիչք մը կատարեց Վիէննայի վրայ։ Պատերազմէն վերջ, տեսնելով որ Դաշնակիցները անարդար գտնուեցան հանդէպ իր հայրենիքին եւ Իտալիոյ չտուին Ֆիումէն, գլուխն անցաւ զինուորական արշաւախումբի մը եւ գրաւեց Ֆիումէն

Այնուհետեւ քաշուեցաւ իր վիլլան, յետ մը եղերը, եւ նուիրուեցաւ գրականութեան։ Օդանաւային իր կռիւներու ընթացքին կորսնցուցած էր աչքին մէկը,— այդ կուրութեան օրերէն ունի Notturno, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ գործեր, որոնց մէկ քանին թարգմանուած են նաեւ հայերէնի։

Այժմ 74 տարեկան, ոչ միայն անպէտ կը զգայ ինքզինք, այլ եւ որ եւ է ստեղծագործութեան անկարող ։ Եւ իբրեւ հին Հռոմայեցի, ամօթ կը համարի, ապրիլ անպէտ արարածի մը նման, մեռնիլ կակուղ վերմակի մը տակ։ Աւարտած է իր ստեղծագործական կեանքը, կ'ուզէ վերջ տալ նաեւ իր ֆիզիքական գոյութեան՝ աղուոր մահով մը։

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ, օր մը, տ'Անունցիօ կը կարդար իր բարեկամուհիներէն մէկուն վէպը։ Զգածուեցաւ վէպին, ու ցաւ յայտնեց որ իր վիպագիր բարեկամուհին, իր ծերութեան մէջ, տակաւին կը յամառի բանաստեղծել, երբ հարկ էր վերջ տալ իր կեանքին՝ նման յիմարութիւններով չխցծելու համար երիտասարդական շրջանի ստեղծագործութեանց գեղեցկութիւնը։

Նոյն բանը կը խորհի ապահովաբար հիմա իր մասին։ Ժամանակէ մը ի վեր ինքզինքին արգիլած էր ստեղծագործել, հիմա կ'ուզէ արգիլել նաեւ ապրիլը

1913էն ի վեր մասնաւոր հեղուկի մը պատրաստութեան աշխատած, այդ հեղուկով կ'ուզէ սպաննել ինքզինք ։ Այրող կամ տարրալուծող հեղուկ մը, որուն բաղադրութիւնը գաղտնի կը պահէ, լեցնելով տաշտի մը մէջ, ինքզինք պիտի նետէ այդ հեղուկին մէջ, մեռնելու համար վայրկեանապէս։

Ոմանք կը պնդեն թէ տ'Անունցիօ քիմիագիտութենէ բան չէր հասկնար, (գիտէր միայն «մտածման կամ սիրոյ քիմիագիտութիւնը», կ'ըսէին), հետեւաբար սխալ է կարծել թէ այրուցիկ հեղուկով մը պիտի սպաննէ ինքզինք։ Միւս կողմէ գիտել կը տրուի որ ժամանակին «գեղեցկութեան ջուր» մը պատրաստած էր, աղուոր մազ ունենալու համար, թէեւ ինք [illegible] ճաղատ էր։

Դեռ առիթ կ'ունենանք խօսելու տ'Անունցիոյի մասին .

Շամիրամ

— o —

Միրիամ Հարրի Ներժ. Արեւելքէն բերած իր յիշատակներուն կարգին, փարիզեան թերթի մը մէջ կը պատմէ Շամիրամի հէքեաթը.—

Շամիրամ, բառ աւանդութեան, աղջիկն է մահկանացուի մը եւ աստուածուհիի մը. Ծնունդէն վերջ, Շամիրամ կը լքուի անապատի մը մէջ, ուր զինք կը գիտցնեն աղաւնիները։ Ցետոյ հովիւ մը կ'որդեգրէ ։ Ասորիքի կառավարիչը, տեսնելով անոր աստուածային գեղեցկութիւնը կը նուիրէ Նինոսի։ Շամիրամ կ'ամուսնանայ Ասորեստանի թագաւորին հետ, բայց յետոյ կը սպաննէ զայն եւ կը թագաւորէ մինակ։ Այնուհետեւ Շամիրամ կը գրաւէ Մարաստանը, Հայաստանը (որուն թագաւորին, Արայ Գեղեցիկին կը սիրահարի պահ մը, կ'ըսէ հայկական աւանդութիւնը), կը հասնի մինչեւ Հնդկաստան։ 42 տարի թագաւորելէ վերջ, գահը կը թողու իր զաւկին, եւ ինք կը համբառնայ երկինք, աղաւնիի փոխակերպուած

Շամիրամ արդէն կը նշանակէ աղաւնի

Ողջուցը պատրաստած էր իր դամբանագիրը.— Ես չինեցի բերդեր, ուր թռչուններ չի համարձակիր իր բոյնը չինել, գետը դարձուցի որ հոսի ուզած ուղղութեամբս, երկաթներով տաշեցի ժայռերը՝ անոնց մէջէն անցնելու համար բանակներս, երկրին մէջ ծառեր տնկեցի եւ աւազուտին մէջ ծաղիկներ ծաղկեցուցի, եւ այսքան աշխատանքներէ վերջ՝ ժամանակ գտայ զբօսնելու բարեկամներուս հետ եւ մարմինս ծածկելու նկարէն չղարշներով» ։ ..

Տակաւին մինչեւ այսօր Ասորեստանի եւ Հրէաստանի մէջ աղջիկներ կան որոնք աղաւնիներ կը կրեն կամ իրենց ծծերուն մէջ աղաւնիի պատկեր դրոշմած են, ի յիշատակ անմահ Շամիրամին ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

[illegible]

— o —

Լեւոն կատարելապէս ինքզինքը տուած էր։ Ձեռքովը շարժում մը բրաւ [illegible] ձեւով, որ ընկերը խօսքը շարունակէ ու քովի նամակները վերցնելով՝ բաւ.

— Դեռ մաս մը նամակներ չկարդացինք, բայց մէկ երկու հարց կայ, նախ՝ անոնց մասին, Գիտե՞ս, Վահէ՛, Այաս բէկը գերի վերցուեր ենք ։

— Ի՞նչ, խենթեցա՞ր, — պոռաց Վահէն՝ տեղէն վեր ցատկելով,— երազի՞դ մէջ

— Չէ՛, Ղըլճայի սարը։ Հիմա Գէորգի մօտ է...

— Ըհը։ Է՛, ինչո՞ւ տեղն ու տեղը խղդեցիք ճանապարհը։ Հիմա ի՞նչ պիտի ընես ...

— Վարդի պէս պիտի պահեմ ու դուրգուրամ վրան,— հեգնօրէն ծիծաղեցաւ Լեւոնը, ու վերստին դէմքին վրայ չարաչուք ժպիտ մը խաղաց։

— Իսկ վե՞րջը։

— Վերջը այն, որ պիտի փորձեմ կառավարութեան հետ փոխանակութիւն մը ընել։ Եթէ անոնք համաձայնին մեր երկու ընկերները բաց ձգել, ես ալ Այաս բէկը ազատ կը ձգեմ։ Իսկ եթէ չհամաձայնին, անշուշտ երեք արշին չուան մը կը ճարուի, զայն ծառէ մը կախելու համար։

— Մինչեւ հիմա եթէ կախած լինէիր, աւելի լաւ կը լինէր ... Ի զուր փորձ է, կառավարութիւնը չի համաձայնիր

Մէկ փորձենք ։

— Ուրի՞շ։

— Ղըլճացիներու խնդիրը կայ։ Գիւղը [illegible], գիւղացիները ցրուեցան Թիմարի գիւղերը, բոլորովին սոված վիճակի մէջ։

— Պէտք է պարտադրել այդ շրջանի գիւղերուն, որ ձմեռուան ընթացքին պահեն զանոնք, մինչեւ գարուն

— Ցետո՞յ ։

— Ցետոյ գարնան գիւղացիք կը վերադառնան Ղըլճա, շրջակայ գիւղերու մեր խումբերը անոնց հողերը կը հերկեն, մենք ալ սերմնցու կուտանք ..

— Թող այդպէս լինի,— համաձայնեցաւ Լեւոնը,— կարեւորը այն է, որ Ղըլճան պէտք աղէկ վերաշինուի մինչեւ սեպտեմբեր ... Մեր կարեւոր կայաններէն մէկն է ... Մէկ ալ պէտք է կարգադրութիւն մը ընել Շատախի Շաքիր բէկի մասին ... Ի՞նչ վերաբերմունք պիտի ցոյց տանք այդ մարդուն ... անպատճառ կ'ուզէ մեզ հետ տեսնուիլ, նոյն իսկ կ'առաջարկէ մեզ [illegible]

— Լեւոն, այդ խնդրի մասին ուրիշ անգամ կը խօսինք, երբ ընկերները բոլորն ալ մէկտեղուած կը լինեն . Մէկ ալ տես նամակները աչքէ անցընենք ։

Լեւոնն ու Վահէն իրարու քով նստած՝ նամակները սկսան կարդալ ։ Վահէն [illegible] նամակը [illegible] սկսաւ կարդալ։ Երկրորդ անգամ մըն ալ կարդալէ վերջ, խնամքով ծալեց նամակը ու գրպանը դրաւ ու սկսաւ աչքէ անցընել միւս նամակները, որոնք Լեւոնը աչքէ անցուցած էր արդէն ։

— Վահէ՛, կրնա՞ս երեւակայել, թէ ի՞նչ նորութիւն կ'իմացնեն Թիֆլիսէն,— խոհուն դէմքով Լեւոնը դարձաւ Վահէին՝ նոր կարդացած նամակը երկնցնելով անոր,— մէկ կարդա՛ տես

Վահէն, առանց նամակը առնելու, հարցական ակնարկ մը նետեց ու տեսնելով Թուանշաններու երկար շարքը՝ խնդրեց Լեւոնէն.

— Ժամ մը կ'առնէ, մինչեւ որ կարդամ այդ Թուանշանները, դու վարժ ես կարդալու ։

— Կը յայտնեն, որ Թուրք կառավարութեան Թոյլտուութեամբ Ռուսաստանէն բժշկական խումբ մը պիտի գայ հոս՝ հիւանդանոց մը հաստատելու համար, ինչպէս Ամերիկեան միսիոնարները ունին։

— Հրաշալի գործ կը լինի

— Դեռ այս բոլորը չէ ։ Ինչպէս կ'իմացնեն, եկողները մեր մօտ ընկերներէն են

— Ի՞նչպէս թէ մեր ընկերներէն,— զարմացաւ Վահէն,— խելքդ կորսնցուցի՞ր

— Իմ ալ հաւատալս չի գար, բայց այդպէս գրուած է ։

— Իսկ ռուս կառավարութիւնը ի՞նչպէս թոյլատրած կրնայ լինիլ։

— Աւելի լաւ է նամակը կարդամ, որ հասկնաս,— ու Լեւոնը Վահանեանի նամակը բանալով սկսաւ կարդալ ։

«Բժշկապետ Զախարով վերջապէս յաջողեցաւ Թոյլտուութիւն ստանալ, բժշկական խմբով Թուրքիա անցնելու եւ Վանի մէջ հիւանդանոց մը բանալու միտդրութեամբ։ Ամիսներու դիւանագիտական բանակցութիւններէ վերջ, Թուրք կառավարութիւնը ստիպուած եղաւ տեղի տալ . Փեթերպուրգի կտրուկ պահանջին առջեւ ։

— Հը՛մ, այդ է որ չեմ հասկնար ։ Ռուս կառավարութի՞ւնը .

— Դեռ մտիկ ըրէ,— ու Լեւոնը շարունակեց նամակի ընթերցումը.

«Բժշկապետ Զախարովը համալսարանը աւարտած է ներկայ արտաքին գործոց նախարարին հետ, որու հետ մօտ ընկերներ են եղած։ Աղէկ զատ՝ ան Փեթերպուրգի բարձր դասու ռուս ընտանիքներու հետ մօտ կապեր ունի եւ ընդհանրապէս սիրուած մէկն է այդ շրջանի մէջ։ Անշուշտ այս Թոյլտուութիւնը մենք պիտի չընդունինք որպէս Հայերու հանդէպ եղած շնորհ մը ռուս կառավարութեան կողմէ ։ Հոս մեծ դեր կը խաղայ անշուշտ սահմանամերձ շրջանները ռուսական ազդեցութեան տակ պահելու ցանկութիւնը, մանաւանդ որ այս ձեռնարկը կոպէկ մը ծախք չի պահանջեր կառավարութենէն։ Այդ է պատճառը որ Զախարովի դիմումը իր ընկերոջ՝ վերջապէս բարեյաջող ելք մը ունեցաւ։ Գործի ֆինանսական մասը պիտի հոգան Փեթերպուրգի, Բագուի եւ Թիֆլիսի հայ հարուստները, իսկ նախնական ծախքերու ամբողջ ծանրութիւնը իր վրայ վերցուց այդ գործը նախաձեռնողներէն հայ օրիորդ մը, որուն շուտով կը հանդիպիք» ։

— Հետաքրքիր օրիորդ մը պիտի լինի անշուշտ, հը՞, մեր աղայ, եթէ սիրուն ալ լինի

Լեւոնի դէմքը կնճռոտեցաւ։ Ան անտարբեր ձեւով ուսերը թօթուեց, մարդու մը նման, որ գրքի այդ էջը բոլորովին գոցած է եւ սպասում մը չունի այլեւս։ Վահէն՝ զգուշանալով Լեւոնի դիւրազգածութիւնը գրգռելէ՝ բաւականացաւ խնդրելով որ ան նամակի ընթերցումը շարունակէ։

«Այս այժմ բժշկապետ Զախարովը հոս կուգայ երեք օգնականներով, այդ տեղի պայմանները ուսումնասիրելու համար նախ քան գործի ձեռնարկելը։ Զախարովի ընկերներէն մէկը երիտասարդ ռուս բժիշկ մըն է, մաքուր խոլշեւիկ մը, Սոցիալ Յեղափոխական կուսակցութեան անդամներէն, բնիկ Թիֆլիսեցի։ Երկրորդը մեր ընկերներէն Աւետեանի կինն է, Գերմանուհի մը, որ աւագ հիւանդապահուհիի պաշտօնով կուգայ։ Իսկ երրորդը վերջերս աւարտեց Մոսկուայի համալսարանի բժշկական մասի մանկաբարձական բաժանմունքը։ Այս այն օրիորդն է, որ նախնական բոլոր ծախքերը անձնական միջոցներով հոգաց»։

— Ի՞նչ կ'ըսես, Վահէ

— Օրիորդի՞ մասին

— Ցօ, եղբայր, բաւական է, ես գործի մասին կը խօսիմ ։

— Ի՞նչ պիտի ըսեմ։ Եթէ յաջողի՝ շատ լաւ. Բայց կը վախնամ, որ Թրքական կառավարութիւնը հազար ու մէկ դժուարութիւններ առաջ բերէ .. Եթէ ամբողջ խումբը Ռուսաց կողմէ կազմուած լինէր՝ Թերեւս ... Ես կը զարմանամ, որ կառավարութիւնը Թոյլ տուած է Հայերուն Տաճկաստան մտնել։ Ուրիշ ի՞նչ նորութիւն։

— Այդ մասին այդքան, իսկ զէնքերու մասին կը գրէ —

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

4000 Համայնավարներ Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի ոստիկանութիւնը հրամայեց ձերբակալել բոլոր համայնավար գործիչները: Այս առթիւ կը տեղեկացնեն թէ 4000 հրեայ եւ արաբ համայնավարներ կը գտնուին Պաղեստինի մէջ. Արաբները համայնավարներու կը վերագրեն վերջին յարձակումները :

*** Գրած էինք թէ երեք ռումբեր պայթեցան Երուսաղէմի մէջ, վիրաւորելով 25 Հրեաներ: Այս դէպքին հետեւանքով, բացառիկ վիճակ հրատարակուեցաւ քաղաքին մէջ, ժամը 7էն մինչեւ 9: Արաբական Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարութիւն մը ուղղեց Արաբներուն, յորդորելով որ համբերեն, մինչեւ արքայական յանձնաժողովին որոշումը : Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ այս խռովութիւնները կը վնասեն արաբական շահերուն :

Օրէնք պանդոկի գիներու մասին

Նկատելով որ պանդոկներու, այլազան հիւրանոցներու եւ կահաւորուած սենեակներու գիները կրնան չափազանց բարձրանալ, յառաջիկայ ցուցահանդէսին առթիւ, երեսփ. ժողովը օրէնք մը քուէարկեց անցեալ օր: Այս օրէնքին համաձայն, բոլոր պանդոկապետները պարտաւոր են ոստիկանութեան տոմարներուն մէջ արձանագրել այն գիները զոր կ'ուզեն գանձել, մայիս 1էն մինչեւ հոկտեմբեր 30: Այս գիները պիտի կախուին բոլոր վարձու հաստատութեանց դուռներուն վրայ եւ սենեակներուն մէջ: Օրէնքը քուէարկուեցաւ 259ի դէմ 334 ձայնով :

Կիներու ազատութիւնը Այրլանտայի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Այրլանտայի Խորհրդարանը նշցեց կիներու քողը: Թագաւորին հրահանգներուն համաձայն, կառավարութիւնը մեծ գումար մը նշանակած է նախահաշիւին մէջ, որպէսզի մասնաւոր դպրոցներ հաստատուին կիներու համար: Թագաւորին երկու քոյրերը կը վարեն կիներու ազատագրութեան պայքարը: Վերջերս պտոյտ մը կատարեցին Շիրազի մօտ, առանց քողի երեւալով մահմէտական գիւղերու մէջ, որպէսզի երեւելիները եւ իրենց կիները համոզուին թէ անհրաժեշտ է ընկերային բարենորոգումներ կատարել :

Գերմանական բանակին թիւը 900,000

Լոնտոնի Թերթերը կը գրեն թէ գերմանական ապագայ մոտերս պիտի վերջացնէ բանակին վերակազմութիւնը: Սովորական 36 զօրաբաժիններուն վրայ պիտի աւելնան բոլոր զրահապատ եւ մեքենայացած կազմակերպութիւնները, բաժնուած՝ երեք զօրաբաժիններու: Զրոյց կը շրջի թէ նոր զօրաբանակ մը պիտի հաստատուի Միւնիխի մէջ: Այդ պարագային Գաւարիա պիտի ունենայ երկու զօրաբանակ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նոր կարգադրութեանց հետեւանքով գերմանական բանակը պիտի ունենայ 13 զօրաբանակ ... հաշուելով մեքենայացած զօրամասերը: Այն ատեն Գերմանիա մշտապէս պիտի ունենայ 900,000 զինուոր, խաղաղութեան ատեն :

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԻՐՁԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ժողով ունին վաղը, երկուշաբթի, առաւօտեան ժամը 10ին Աշխատանքի Սակարանին մէջ, իրենց շահերու պաշտպանութեան համար: Մէնտիքան կը հրաւիրէ նաեւ հայ ընկերները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՄԻԱՑԵԱԼ Խումբ[illegible] եւ Թրխաշափոր խումբի ընկերական ... ժողովը 24 ... ժամը 9ին, ... 5 rue de l'Eclipse ... կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Արգուրեան խումբի կազմութեան տարեդարձը կը տօնուի Ապրիլ 18ին:
Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,
Salle Poissonnièreի մէջ, **7 Rue du Faub. Poissonnière**
Métro Bonne Nouvelle
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ռ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին՝
ՕՐ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)
Մասնաճիւղի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ
ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ
ՊԱՐ — Մուտք 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: Երախաներու 3 ֆր. — ՓԻՐՁԷ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կեսարիոյ Հայր. Միութեան Տիկիններու բաժնին կողմէ, Ապրիլ 3ին։
Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը. —

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ	15 Ֆր.
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 Ֆր.
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 Ֆր.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 Ֆր.

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 ֆրանք:
Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք իսկական գինը:
Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzérikiantz, 13. Rue de Dominicaines, Marseille.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orleansի սրահին մէջ.
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՀԻՒՍՆԴՏԵՍ
կատակերգութիւնը մէկ արարով
Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ։ ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ.
Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,
Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ
ԷՑՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ
Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 21ին,
ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ, 1 **Rue Roux de Brignoles**, Մարսէյլ
ՀՐԱՇՔ ՏՂԵԿԸ.— ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)
Կը դաշնակահարէ Պախէն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Ֆօրէէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Լիցէն եւ Կլինքա Պալաքիրէֆէն կտորներ։
Տեղերու գիները.— 15. 10 եւ 8 ֆրանք

ԴԻՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջակայից Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆօպուրկ սին Տընիի սրճարանին մէջ: Բոլոր հայրենակիցները կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Ներկաներու Թիւը քուէարկելի պիտի համարուի որոշումներուն: Օրակարգ. Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ Աշակերտական Միութիւն մը կազմելու համար, խորհրդակցական ժողով պիտի գումարուի երեքշաբթի գիշեր ժամը 8ին, Քահրիկեան Ակումբին մէջ։

ՀԱՅ ԱՐՈՒԻ Ակումբի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 23 Մարտ, երեքշաբթի 22 rue Richer. Ներկայ կ'ըլլան խորհրդակից անդամներ՝ Պ. Պ. Պարունակեան, Վ. Խաչերեան, Յով. Իգմրրլեան, Թ. Թաղէոսեան, Վաչեանց, Վէրնար Վահէ, Ա. Յովանեան եւ Գարկիրճեան.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս յառաջիկայ երեկոյթը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 24ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 rue Bossuet, Paris։
Փիլիփ զօսախօսէ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ նիւթ ունենալով մեծ արուեստագէտ գետրոս Ադամեանի կեանքն ու իր արուեստը
Մասնակցութեան համար կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Դասախօսութենէն վերջ կը սկսի պար։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տօշեան.— Որ եւ է հրահանգ չունինք ստացած։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Եղանի Յառաջի գրասենեակ
Գ. ԲԻՒՏԻՃԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dumeme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

— HARATCH —

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ
MARDI 23 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3377

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐՔԻՆ ԽՕՍՔ

ՇՆՈ՞ՐՀ ՄԸ՝ ԻՐ ՇՆՈՐՀԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՎ

Արագօրէն աչքէ անցընելով «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, փետր. 23էն մարտ 3, մնացինք անբացատրելի, ամէն պարագայի մէջ մռայլ տպաւորութեան մը տակ։

Գիտի ըսէինք թէ իրար խառնուած են հարսնիքն ու սուգը, եթէ կարելի ըլլար այդ բացատրութիւնը գործածել այսպիսի պարագաներու մէջ։

Այսպէս, թերթը շռնդալից խորագիրներով կը ծանուցանէ «Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան սահմանադրութեան» նախագծին վաւերացումը Երեւանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին կողմէ (խորհրդարան)։ Եւ կ'աւելցնէ թէ նախագիծը յանձնուած է «Հայկական ԽՍՀ խորհուրդների 9րդ արտակարգ համագումարին քննութեան եւ հաստատութեան»։

Այս առթիւ հրատարակուած է նաեւ նոր սահմանադրութեան նախագիծը, յարեւմտան՝ կեդրոնի կաղապարին։

Արդ, այս աւետաբե՞ր լուրին հետ, կ'երեւան շարք մը թխագոյն յօդուածներ եւ բանաձեւեր, որոնք սեւ քօղի մը պէս կ'այլափոխեն պատկերը։

Կարդալով այդ հրատարակութիւնները, հատուած առ հատուած եւ տող առ տող, հակառակ ձեր բոլոր յաւատեսութեան, կը մատնուիք չարաչուք անստուգութեան մը։

Եւ հարցումները իրարու կը յաջորդեն, ձեր մտքին մէջ.— Ի՞նչ է պատահած նորէն. դեռ կը շարունակուի՞ն Աղասի Խանջեանի «անձնապաշտութեան» առթիւ սարքուած հալածանքները։ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի պղտոր աչքերը նոր «դաւե՞ր» երեւան հանած են։ Քանի՞ հոգի են եւ ի՞նչ եղած են «հակայեղափոխականները»,— բանտարկուա՞ծ, աքսորուա՞ծ։ Ծիշդ այն պահուն որ Մոսկուա կը բարեհաճի՝ նոր սահմանադրութիւն մը շնորհել «Հայկական Խ. Ս. Հանրապետութեան» (ոչ թէ «Հայաստան»ի), ինչո՞ւ սեւ ցանկը անվերջ կը ծախանայ նոր շնորհազուրկներով։ Ի՞նչ մահացու մեղքեր գործեր են Արսէն Եսայեանը (նախագահ Հօկի), Ա. Երզնկեանը (փոխ-վարչապետ), Ա. Եղիազարեանը (նախկին կրթական գործավար)...

Իբրեւ անմիջական աղբիւր ունենալով միայն «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, դժուար չէ գտնել այս հարցումներուն մօտաւոր պատասխանը։

Անշուշտ լաւագոյն պիտի չըլլայ այդ պատասխանը։ Ցաճախ ամիսներ, նոյնիսկ տարիներ կ'անցնին, մինչեւ որ կարելի կ'ըլլայ լիովին ստուգել շատ մը իրողութիւններ՝ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ։

Արդ, կարդալով «Խ. Հայաստան»ի զանազան թիւերը, անգամ մը եւս կը համոզուինք թէ՝ Երեւանը, ինչպէս Թիֆլիսն ու Մոսկուան, տակաւին կը գալարի ահաւոր մղձաւանջի մը տակ,— հակայեղափոխութի՛ւն։

Եւ քանի որ ապականչանը կեդրոնէն տրուած է, նոյնինքն Ստալինի բերնով,— առ'ւր թէ կուտար։ Մանէ՛, սեւցու՛ր, հալածէ՛, զա՛րկ՝ բարոյապէս եւ ի հարկին ֆիզիքապէս։ Զախջախէ որ եւ է գլուխ որ կը համարձակի ծուռ նայիլ, խանձէ որ եւ է բերան որ կը փորձէ տարրական ճշմարտութիւններ յիշեցնել, կոտրէ՛ այն թեւերը որ կրնան գլխուդ բարձրանալ, յիշեցնելու համար արդարութիւն կամ իրաւունք։

Ահա լսեցէք,— ամն Մ. Դանիէլեան, քարտուղար Երեւանի կոմիտէի, երկարապատում ուսումնասիրութիւն մը հրատարակելով «Ներկուսակցական աշխատանքի մի քանի հարցերի մասին», կ'ողբա՛յ որ դեռ բաւարար աշխատանք չէ կատարուած Երեւանի մէջ, «թշնամական տարրերի մերկացման, նրանց ջախջախման գործում»։ («Խ. Հայաստան», 27 փետրուար)։

Բայց այս չի նշանակեր թէ որսի շուները տարին անցուցեր են աղ ուտելով եւ պոչ խաղցնելով.

—«Երեւանի կուսկազմակերպութիւնները վերջին տարում խոշոր աշխատանք կատարեցին իրենց շարքերը հակայեղափոխական, տրոցկիստական, դաշնակցական, նացիոնալիստական տարրերից եւ ամէն կարգի ու գոյնի թշնամիներից մաքրելու գործում։

Երեւանի կուսկազմակերպութիւնները մանաւորապէս հսկայական աշխատանք կատարեցին հակայեղափոխական, նացիոնալիստական - խանչեանական թափթփուքներին մերկացնելու եւ դիմակազերծ անելու գործում»։

Այս միեւնոյն գրութեան մէջ է որ, յօդուածագիրը հպարտութեամբ կը հաստատէ դիմակազերծումը նոր «դաւաճան»ի մը, «հակայեղափոխական նացիոնալիստ» Ա. Եսայեանին։ Եւ կը հաստատէ մնացեալն ալ,— ամբաստանեալին ձերբակալումը, որ տեղի ունեցած է ամիսներ առաջ.

—«Ա. Եսայեանի մերկացումից ու ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ բաւական ժամանակ անց, Հօկի կուսկազմակերպիչ Վ. Թարախչեանը, հիմնարկի անկուսակցական աշխատողներից թաքցնելով Եսայեանի հակայեղափոխական լինելու հանգամանքը, յայտարարում էր թէ նա գտնւում է գործուղման մէջ»։

Այսպէս տող ընդ մէջ պրպտելով, կը գտնենք շնորհազուրկներու նոր շարք մը,— հիներու անուններուն հետ խառնուած, բայց ոչ բոլորը իրենց անուններով, բացառութեամբ Երզնկեանի, Եսայեանի եւ Եղիազարեանի։

Անշուշտ «Հայաստանի աշխատաւորութիւնն» է որ, «ցասումով համակուած», մէկ օրէն միւսը, քուրջի պէս կը նետէ երէկուան առաջնորդները, մէջտեղը ձգելով միայն խամաճիկներ, աչքերը կապուած, թեւերը կոտրած թութակներ։

Եւ այսպիսի պայմաններու մէջ է որ, կը քննուի եւ կը վաւերացուի «Հայկական Ս. Խ. Հանրապետութեան» սահմանադրութիւնը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ

Ուշագրաւ կոչ մը միջին դասերուն

Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, որ միեւնոյնատեն արմատական կուսակցութեան նախագահն է, կիրակի օր ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ, մերժելով որ եւ է դիկտատուրա եւ թելադրելով որ միջին դասերը համախմբուին, պաշտպանելու համար իրենց շահերը եւ երկրին ազատութիւնը։ Բանախօսութիւնը, որ ապահովաբար մեծ տպաւորութիւն պիտի գործէ, տեղի ունեցաւ Մարսէյի մէջ (Ռոնանի մօտ), հացկերոյթի մը առթիւ, որուն կը մասնակցէին հազար արմատականներ։

Պ. Տալատիէ յիշելով Քլիշիի ցաւալի դէպքը, հաստատեց թէ լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ երկրին մէջ, այդ ընդհարումէն ի վեր, ուր իրար զարնուեցան ցուցարարներ եւ բարեկարգութեան պաշտօնեաները, երկուքն ալ ժողովուրդի զաւակներ. Մեր հակառակորդները վերցուած են իրենց պայքարը ամբողջ աշխարհի մէջ, անգամ մը եւս Ֆրանսան ներկայացնելով իբրեւ տկար եւ պառակտեալ երկիր մը, ենթակայ՝ քաղաքացիական պատերազմի։ Ժամանակն է, իրականին մէջ շատ քիչ ժամանակ ունինք, վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը Ֆրանսացիներու միջեւ, ինչ որ պայման է արտաքին խաղաղութեան պահպանման համար։ Բայց բարեկարգութիւնը կրնայ հաստատուիլ միայն յարգելով օրէնքը։ Ժողովրդապետական կարգ ու սարքի մը մէջ օրէնքը, այսինքն ազգային կամքին արտայայտութիւնն է եւ պէտք է մնայ բուն վեհապետութիւնը։ Առանց օրէնքը յարգելու՝ կարելի չէ ոչ ճշմարիտ ժողովրդապետութիւն, ոչ ալ հանրապետական կարգ ու սարք։ Ոչ մէկ անցեալ կառավարութիւն այնքան արագութեամբ եւ կորովամտութեամբ այնքան ընկերային գործ կատարած է որքան ներկայ կառավարութիւնը։ Ոչ մէկ իշխանութիւն այնքան եղբայրական համակրանքով հետեւած է բանուոր դասակարգին առաջադրանքներուն։ Ո՞վ կրնայ հակառակը պնդել ուղղամտօրէն։ Բայց պահանջները անսահման չեն կրնար ըլլալ։ Հարկ է նկատի առնել տնտեսական հնարաւորութիւնները որոնք ներկայիս մտահոգութեան առիթ կու տան։ Պէտք է խորհիլ նաեւ միջին դասերու մասին, մանր եւ միջին ճարտարարուեստներու, համեստ առեւտրականներու եւ փոքր կալուածատէրերու մասին, որոնք նոյնպէս իրաւունք ունին ապրելու եւ բարօրութիւն վայելելու։ Բանուոր դասակարգին ծառայած չենք ըլլար, եթէ թոյլ տանք որ ան անպատասխանատու տարրերու կողմէ քշուի դէպի այն վտանգաւոր ցնորքը թէ իշխանութիւնը շուտով պէտք է պատկանի իրեն եւ միայն իրեն։ Բանուոր դասակարգին ծառայելու համար ամէն բանէ առաջ հարկ է ճշմարտութիւնը խօսիլ։ Ֆրանսա ազատութիւն կ'ուզէ բոլոր քաղաքացիներուն համար որ կը յարգեն օրէնքը։ Այս ազատասիրութեան վրայ հիմնուած է իր ճշմարիտ մեծութիւնը։ Ֆրանսա վճռապէս հակառակ է բոլոր դիկտատուրաներուն, ըլլայ մէկ մարդու, կուսակցութեան մը կամ դասակարգի մը։ Այս միտքով է, բուն իսկ ազատութիւնը պաշտպանելու համար է որ մենք արմատականներս մասնակցեցանք Ժողովրդական Ճակատի կազմութեան։ Առանց մեզի՝ այդ ճակատը կազմուած պիտի չըլլար։ Եւ ճակատը չի կրնար տեւել առանց մեր աջակցութեան։ Մենք պահեցինք մեր խոստումը, ուղղամտօրէն գործակցեցանք անոր կառավարութեան աշխատանքին, հակառակ բոլոր դժուարութեանց. Մենք կը խորհինք եւ կ'ըսենք սրտաբաց, թէ անհրաժեշտ է ծառայել Ժողովրդական Ճակատին եւ ոչ թէ ծառայեցնել զայն։ Զունինք ուրիշ միջոց եթէ ոչ յարգել հրապարակաւ ստանձնուած յանձնառութիւնները եւ կամ դրժել զանոնք հրապարակաւ։ Արմատական կուսակցութիւնը վճռած է պահպանել բարեկարգութիւնը եւ խաղաղութիւնը եւ ջերմօրէն կը յուսայ թէ իր կոչը պիտի լսուի բոլոր Ֆրանսացիներու կողմէ»։

ՔԼԻՇԻԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թափօրին մասնակցեցաւ մէկ միլիոն ժողովուրդ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Քլիշիի հինգ զոհերուն յուղարկաւորութիւնը, մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ կատարեալ բարեկարգութեամբ։ Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց որ եւ է միջամտէլ չպատահեցաւ, կազմակերպիչները իրենք ստանձնած ըլլալով ամէն պատասխանատուութիւն։ Ամբողջ արարողութիւնը տեւեց եօթը ժամ, սկսելով կէսօրէն։ Կազմակերպիչները պատուիրած էին որ նշանախօսքերն ու աղաղակներն ալ չափաւորեն, այնպէս որ, դրօշներու վրայ ընդհանրապէս կ'երեւային սա վերտառութիւնները.— «Կեցցէ՛ Ժողովրդական Ճակատը», «կը պահանջենք լուծել խռովարար կազմակերպութիւնները»։ Արձակուած կանչերն ալ այս իմաստն ունէին։

Յուղարկաւորութեան թափօրը ճամբայ ելաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կեդրոնէն (Ռիւ Լաֆայէթ), ուր փոխադրուած էին զոհերուն դագաղները։ Թափօրը ճամբայ ելաւ համաձայն մանրամասն ուղեգծի մը, եւ երկիւղած արտայայտութեամբ մը որ յարգանք կը ներշնչէր բոլորին։ Պատուիրակութիւններ զրկած էին բոլոր արհեստակցական միութիւնները եւ Ժողովրդական Ճակատին հետ կապուած կազմակերպութիւնները։ Թափօրին մէջ կ'երեւային նոյնիսկ 5 — 10 տարեկան մանուկներ, ներկայացնելով մանկութիւնը։ Ժողովրդական Ճակատի անդամներ հանգանակութիւն կը կատարէին զոհերու ընտանիքներու համար։ Պզտիկ աղջիկներ, կարմիր շապիկներով եւ կարմիր փողկապներով, «Ինթէրնասիոնալ»ը կ'երգէին տարէցներու հետ։ Հաշմանդամ ռազմիկներ ինչպէս ծերունի բանուորներ իրենց զայրոյթը կը յայտնէին բռունցքները բարձրացնելով օդին մէջ։ Կային նաեւ երեքշաբթի օրուան դէպքին առթիւ վիրաւորուածներ, որոնք աչքի կը զարնէին իրենց վիրակապերով։ Զոհերէն մէկուն կինը մարեցաւ, երբ թափօրը ճամբայ ելաւ (Հինգն ալ երիտասարդներ են)։ Թափօրին անցած փողոցներուն մէջ, տուներու պատուհաններէն եւ պատշգամներէն բռունցքներ կը բարձրանային եւ համակրական բացագանչութիւններ կ'արձակուէին։ Շատ մը տուներ ալ ամբողջապէս փակած էին փեղկերն ու վարագոյրները, ինչ որ յուղարկաւորներուն բսել կուտար թէ ֆաշականներ են։

Ոստիկանները եւ շրջուն պահակները գիրք բռնած էին չափաւոր հեռա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԱԿԱՆ ՖՈՆՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

1936 օգոստոսին խումբ մը բարեկամներ Կեդր. Ցանձնաժողով մը կազմած եւ հրապարակային կոչ մը ուղղած էին, նախնական դրամագլուխ մը ճարելու եւ «Յառաջ»ի սեփական տպարանի մը հիմը դնելու համար։

Այս առթիւ 13 ցանկեր հրատարակուեցան, 1936 օգոստ. 11էն մինչեւ հոկտեմբեր 4, որ կը ներկայացնէին շօշափելի գումար մը, 11,685 ֆրանք։

Մինչ այս մինչ այն, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը նախընտրելով միանուագ փոխառութեամբ մը ճարել անհրաժեշտ գումարը եւ մասամբ ապահոված ըլլալով զայն, խնդրեց դադրեցնել արձանագրութիւնները։

Ուրեմն փակուած համարելով ձեռնարկը եւ մեր ջերմ շնորհակալութիւնները յայտնելով մասնակցողներուն, կը յայտարարենք.—

1. ՁԵՂԵԱԼ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՆ ՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԿՈՉԵՐԸ։

2. ՏԵՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ ԿԱՄ ԱՆՀԱՏ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ԵՆ ՓԱԿԵԼ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ, ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՀԱՂՈՐԴԵԼՈՎ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ։

3. Ցանկերու մէջ ծանուցուած եւ գանձուած գումարներուն գործածութեան մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակուին յառաջիկային, երբ կատարուի տպարանին բացումը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊՐ. ՖՈՆՏԻ
ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

×

Արձանագրութեանց ընդհատումէն վերջն ալ կարգ մը գումարներ ստացուած ըլլալով, պիտի հրատարակուին առանձին։

Այս առթիւ մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Կեդր. Ցանձնաժողովին եւ տեղական յանձնախումբերու անդամներուն, ինչպէս եւ մասնակցող ընկերներու եւ բարեկամներու։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ

Համագումարին Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը շաբաթ օր խորհրդակցական ժողով մը հրաւիրած էր հանրային կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները, Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, որ պիտի տօնուի յառաջիկայ հոկտեմբերին։

Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, ընտրուեցաւ 21 հոգինոց յանձնաժողով մը, որ պիտի զբաղի հանդէսին կազմակերպութեամբ, հատորի մը հրատարակութեամբ եւ հանգանակութեամբ։

Արսէն Եսայեան, Երզնկեան, Եղիազարեան ձերբակալուա՞ծ

«Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերուն մէջ, զանազան ժողովներու եւ բանաձեւերու կարգին, աչքի կը զարնեն կարգ մը բացատրութիւններ որոնց իմաստը դժուար չէ հասկնալ։

Այսպէս, Փետրուար 2ի թիւին մէջ, միթինկի մը պահուն, կը պահանջուի «անողոք պատժի ենթարկել նաեւ Բախարիններին, Ռիկովին, Ուգլանովին եւ միւսներին, ինչպէս նաեւ Հայաստանում յայտնաբերուած տրոցկիստական, դաշնակցական - նացիոնալիստական վխտուածքների՝ Ստեփանեանին, Սիմոնեանին, Գալոյեանին, Եղիազարեանին եւ միւսներին»։

Իսկ փետրուար 26ի թիւին մէջ, զոր երէկ ստացանք, խմբագրականը «հակայեղափոխական, տրոցկիստ - դաշնակ - նացիոնալիստ սրիկաներու» կարգին կը յիշէ նաեւ Եսայեանը, Երզնկեանը եւն. որոնք «դաւաճան Խանջեանի հովանաւորութեամբ խլրդայինաչափառանք էին կատարում մեր սոցիալիստական մեծ նուաճումների դէմ»։

Փետրուար 27ի թիւին մէջ ալ, ընդարձակ յօդուածի մը կարգին կը կարդանք.— «Հօկի կազմակերպութեան մէջ մենք մերկացրինք հակայեղափոխական նացիոնալիստ Ա. Եսայեանին»։ Յօդուածը կը յիշէ անոր ձերբակալումը։

Կը նշանակէ թէ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են Երեւանի մէջ։ (Եղիազարեան կրթական գործավար էր Խանջեանի օրով. գործավար էր նաեւ Երզնկեան)։ Ուրիշ մանրամասնութիւններ վաղուան թիւով։

Թուրքիան ալ դժգոհ է բոլշեւիկներէն...

Այս միջոցին պաղ հով մը կը փչէ Էնկիւրիէն Մոսկուա։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին դեռ, բայց Պոլսէն ղրկուած հեռագիր մը (21 մարտ) հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հաղորդէ.—

«Ճիւմհուրիյէթ» լրագիրը, որ կառավարութեան կիսապաշտօնական օրկանը կը համարուի, այսօր յօդուած մը հրատարակեց ուրով ստիպողաբար կը պահանջէ որ խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս եւ առանց երկդիմութեան յայտարարէ թէ բացարձակապէս որ եւ է կապ չունի Գ. Միջազգայինի (Կոմինտէրն) գործունէութեան հետ։

*** Զուիցերիոյ բոլոր կուսակցութեանց եւ կրօնական դաւանութեանց ներկայացուցիչները Կեդր. Կոմիտէ մը կազմեցին, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։

*** Սկովտիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը մերժեց Ժողովրդական Ճակատի մը ծրագիրը, շուզելով որ եւ է գործակցութիւն հաստատել համայնավարներուն հետ։

—•·•—

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կացութիւնը նորէն ծանրացած ըլլալով, զէնքի տակ առնուեցան 700 հրեայ ոստիկաններ։ Որոշուեցաւ սահմանապահ զօրքն ալ աւելցնել Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ վերջացուցած ըլլալով իր պտոյտները Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, Իտալիա վերադարձաւ զրահաւորով։

ՎՐԻՊԱԿ.— Ընկեր Ս. Վրացեանի կիրակի օրուան յօդուածին մէջ վրիպումով գրուած է Ա. Մերտեւլի. պիտի ըլլայ Ի. Զաւչաւաձէ։

ՁԱԽՈՂԱԾ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քալիֆորնիայէն եկած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան, թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին արք. Յովսէփեանի առաքելութիւնը Խաղաղականի ափերուն մօտ գտնուած մեր գաղութներուն մէջ եւս վերջացած է նոյնպէս ձախողանքով մը, ինչպէս որ վերջացաւ Ատլանտեանի ափերուն մօտ գտնուող մեր գաղութներու մէջ։ Կը պարզուի, որ Քալիֆորնիոյ մէջ եւս առաջին օրէն իսկ սրբազանը ինկեր է պառակտիչ ռամկավար - հնչակ - հօկճի խմբակին ձեռքը, ըրեր է նոյն ձախող քայլերը, ինչ որ ըրաւ այս կողմերը, եւ բնականաբար չէ կրցեր կատարել որ եւ է շինարար գործ։

Աւելին դառնօրէն խրատուած իր այստեղի պարտութենէն, ան այնտեղ, ըստ երեւոյթին, փորձ ալ չէ ըրած միութիւն առաջ բերելու պառակտուած 2 կողմերու միջեւ, այլ ջանացած է միայն կատարել ռամկ.-Հնչ.-Հօկճի քլիքին անհաշտ կամքը՝ փորձելով այդ խմբակին հակառակ եղող գանգուածին ձեռքէն առնել Ֆրէզնոյի եկեղեցին, ինչպէս որ այս կողմերը, միութեան իր ծանօթ ձեռնարկի ձախողանքէն յետոյ, փորձեց խլել եւ ռամկավար - հնչակ - հօկճիներուն յանձնել Ֆիլատելֆիոյ եկեղեցին։

Յատկանշական է որ Գարեգին սրբազան Քալիֆորնիոյ մէջ այնքան առաջ գացած է, որ «Ասպարէզ»ի համաձայն, նոյն իսկ սպառնացած է հերձուածող յայտարարել Ֆրէզնոյի եկեղեցին կազմող համայնքը, եթէ ան չենթարկուի ռամկավար - հնչակ - հօկճի խմբակին։

Ապահովաբար, Գարեգին սրբազան երբեք պիտի թոյլ չտար իրեն այսպիսի արտառոց, աններելի եւ հայ եկեղեցիի ոգիին ու հիմնական սկզբունքներուն հակառակ սպառնալիք մըն ալ ընելու, եթէ խորհ. կառավարութեան ուրուականը մղձաւանջի պէս չհալածէր զինքը եւ չստիպէր յուսահատական քայլեր ընելու։

Ի՞նչ հերձուածի մասին խօսք կրնայ ըլլալ, երբ Գարեգին սրբազան շատ լաւ գիտէ, թէ Ֆրէզնոյի եկեղեցին կրօնական որ եւ է շեղում կատարած չէ հայ եկեղեցիի կանոններէն եւ որ եւ է դաւանական վէճ չունի Էջմիածնի հետ, հետեւաբար որ եւ է պարագայի տակ չի կրնար հերձուածող յայտարարուիլ պարզ վարչական տարակարծութեան մը համար։ Չէ՞ որ Գարեգին սրբազան շատ լաւ գիտէ, թէ հայ եկեղեցիի իրական վեհապետը միշտ եղած է եւ այսօր ալ է հայ հաւատացեալ ժողովուրդը, եւ կաթողիկոսը, ժողովուրդէն ընտրուած պաշտօնեայ մը ըլլալով, չէ եղած երբեք եւ չի կրնար ըլլալ բռնապետական իշխանաւոր մը։ Հետեւաբար կաթողիկոսը կամ անոր ներկայացուցիչը իրաւունք չունին երբեք վարչական խնդիրներու մէջ իրենց կամքը պարտադրելու ժողովուրդին։

Գարեգին սրբազանը կոյր չէ, որ մինչեւ այժմ չտեսնէր, թէ ռամկավար - հնչակ - հօկճի պառակտիչներ ամէն տեղ մեր ժողովուրդի փոքրամասնութիւնը կը կազմեն եւ ատոր համար ալ մէկզի դրած են օրինական ժողովրդապետական միջոցները՝ կարենալու համար իրենց ձեռքն առնել ազգին ու եկեղեցիին գործերը արտասահմանի մէջ։ Գարեգին սրբազանը կոյր չէ, որ չտեսնէր, թէ այդ պառակտիչները, օգտուելով Էջմիածնի՝ խորհ. կառավարութեան գերին ըլլալու տխուր իրողութենէն, կ'ուզեն միայն շահագործել իր ներկայութիւնը՝ իրենց կամքը փաթթելու համար իրենց հակառակ եղող մեծամասնութեան վզին։ Վերջապէս, Գարեգին սրբազան կոյր չէ, որ չտեսնէր, թէ այն վրան-բաց դաւերը, զորս անոնք նիւթեցին Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի մէջ՝ հայ եկեղեցիի միութիւնը արգիլելու համար, այժմ աւելի սանձարձակ կերպով կը շարունակուին Քալիֆորնիոյ եւ մասնաւորապէս Ֆրէզնոյի մէջ.

Դժբախտաբար, Գարեգին սրբազանը Էջմիածին վերադառնալու հարկադրանքին տակ կը գտնուի եւ չի կրնար ու չուզեր շարժիլ այնպէս, ինչպէս որ անկասկած պիտի շարժէր, եթէ իր գլխուն կախուած չըլլար խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան կապարէ ծանրութիւնը

×

Կը յանենք, որ անակնկալ կերպով Գարեգին սրբազան հեռագրով հրահանգ ստացած է վերադառնալու Էջմիածին։ Եւ ասիկա հակառակ այն իրողութեան, որ իր առաքելութիւնը վերջացուցած չէ տակաւին եւ չէ գացած Հարաւ. Ամերիկա, ինչպէս որ պէտք է ընէր։

Աւելորդ է ըսել, թէ հրահանգը թելադրուած է խորհրդային գաղտնի ոստիկանութենէն, որ Գարեգին սրբազանի յետագայ պտոյտը այլ եւս օգտակար չի նկատեր Մոսկուայի շահերուն համար։

Ըստ երեւոյթին, այդ անակնկալ հրահանգն է որ ստիպած է Գարեգին սրբազանը իր յուսահատական սպառնալիքն ընելու Ֆրէզնոյի մէջ։

Պէ՞տք է ըսել, թէ որքան ատեն որ Խորհրդային կառավարութիւնը կ'ուզէ պառակտուած վիճակի մէջ պահել ամերիկահայ եկեղեցին, Խորհրդային ճանկերու մէջ խեղդուող Էջմիածինը չպիտի յանդգնի երբեք վճռական ո եւ է քայլ առնելու այդ վիճակին դէմ, այլ պիտի հարկադրուի միայն նուիրագործել այն, ինչ որ կ'ուզեն Խորհրդային կառավարութեան ծառայող պառակտիչները։

Արդ՝ այժմ, երբ յայտնի կը դառնայ Գարեգին Սրբազանի ձախողանքը նաեւ Ֆրէզնոյի մէջ եւ ինք հրաման կը ստանայ Էջմիածին վերադառնալու, ամէնէն յուսատեսներն անգամ սթափած են խաբկանքէ, թէ՝ շինարար ոչ մէկ արդիւնք տուաւ այն առաքելութիւնը, որուն հետ այնքան յոյսեր էին կապուած դեռ քանի մը ամիս առաջ։

Ուրիշ ի՞նչ արդիւնք կարելի էր սպասել Գարեգին Սրբազանի առաքելութենէն, երբ ան, Ամերիկա ոտք կոխելէն սկսած մինչեւ Ֆրէզնօ երթալը, վայրկեան մը իսկ ազատ ու անկաշկանդ չեղաւ՝ իր խղճի մտօք ու հայ եկեղեցիի գերագոյն շահերուն համաձայն շարժելու։ Ուրիշ ի՞նչ արդիւնք կարելի էր սպասել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցիչէն, որ, Խորհրդային սարսափին տակ ըլլալով եւ ամբողջովին իյնալով Խորհրդային կառավարութեան ծառայող Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճիներուն ձեռքը, անոնց հետ միասին պայքոթ ըրաւ ամերիկահայ ժողովուրդի մեծամասնութեան եկեղեցիներն իսկ այցելելէ եւ, բացի միութեան իր վարանոտ ու ձախող փորձէն Նիւ Եորքի մէջ, եղաւ պարզապէս գործիքը պառակտիչ Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի փոքրամասնութեան։

Ով գիտէ, եթէ Գարեգին Սրբազան Ամերիկա եկած չըլլար, այս գաղութը այսօր թերեւս շատ աւելի մօտ պիտի ըլլար միութեան, քան այժմ։ Մոռնալու չէ, որ պառակտիչները յաջորէն շահագործեցին անոր ներկայութիւնը՝ կրքերը կրկին հրահրելու, պառակտումը աւելի եւս խորացնելու համար։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ»)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է ԳՈՐԾԵԼՈՒ

«Յառաջ» սերունդը հայ պահելու հոգէն տապկուած՝ երիտասարդական կազմակերպութեան հարցը շեշտակի հրապարակ կը դնէ եւ կ'օրհնայ նախապատրաստական աշխատանքներ, գէթ մասամբ ամոքելու համար այն աննախանձելի կացութիւնը որ կը ճնշէ հայրենավտար սերունդին վրայ։

Երէց սերունդի պարտականութիւնը կարելի է համարել այլազան, որովհետեւ ցեղի մը երիտասարդ տարրը այն հում տաղձն է որ երէցը կրնայ մօտեցնել նուիրական եւ պաշտելի այն սեղանին որ կը կոչուի ազգ։ Ինչո՞ւ տարակուսիլ, ինչո՞ւ զառամած մտքերով երիտասարդ խանդավառութիւններ մարել վասն պնակ մը ապուրի

Երիտասարդութեան մասին երբ կը խօսինք, կը յիշենք անմիջապէս մեզ նման ժողովուրդները որոնք դաժան պայքարներէ յետոյ, փառքի յաղթական դրօշը պանծացնելով իրենց ազատութիւնը կը ցնծերգեն։

Իսկ մեր անկազմակերպ երիտասարդութիւնը տարտղնուած ի սփիւռս աշխարհի, արդեօք դեռ այդ գիտակցութեան հասած չէ՞։

Ներկայ երիտասարդ սերունդը մեր պատմագրական պայքարի վիրխայրումներուն ներշնչուելով պէտք է տեսնի, ուսումնասիրէ փառքերը Հայոց աշխարհի պատմութեան, եթէ իսկապէս ինքզինքը կ'ուզէ յոբջոբջել արթուն պահակը այդ դարաւոր փառքի կոթողներուն։ Այսպէս կը բացուի ճամբան մեր երիտասարդ տարրին համար։

Համամիտ ամէն տեսակի առաջարկներուն կամ ծրագիրներուն, միայն թէ անոնք ըլլան ազգային, ես ալ իմ կողմէ, կ'ուզէի կրկին յիշեցնել։ Ազգերը իրենց գոյութեան պայքարով թող մեզի օրինակ ծառայեն։

Եւրոպայի մէջ ապրիլը միայն բաւական չէ, այլ եւրոպական այս քաղաքակիրթ ոստանէն նպաստաւոր, օրինակելի մտքեր վերցնենք ու ծեծենք դուռը մեր հանրային կեանքի խառնիճաղանճին, որպագրենք մեզ աւերական բարդացած կոպտութենէն։ Հայրենիքի շահը ամէն բանէ վեր դասենք

Ներկայ պայմաններու տակ, երիտասարդ տարրին կազմակերպութիւնը, միաձոյլ եւ միակամ մարմին մը ստեղծումը այլեւս անյետաձգելի պահանջ է

Ամէն երիտասարդ թող գիտակցի իր պարտականութեան, որովհետեւ ապագան իրն է։

Խօսքէն գործի անցնիլը աւելի իմաստութիւն է, քան թէ արդէն յապաղած գործի մը մասին քննարկեր շարքաններ հիւսելը։

Ուրեմն յառաջ, երիտասարդներ, դուք ձեր փրկութեան պայքարին համար։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԹԱՏՐՈՆ

« CHACUN SA VÉRITE»

(Comédie Française)

« Քոմէտի Ֆրանսէզ»ը երկուշաբթի ցերեկ «ընդհանուր փորձ»ի մը ներկայացումով, մամուլին եւ հրաւիրեալներուն տուաւ Փիրանտէլլոյի «առակախաղ»ին մէկ նոր պատշաճեցումը։

Նոր կառավարութեան գալուստէն ի վեր՝ Ֆրանսական առաջին թատրոնին աւանդական կարգ ու սարքին մէջ կատարուած փոփոխութիւններէն մէկը եղաւ անուանումը 3 բեմադրիչներու, իբրեւ «յառաջընթաց» մտքերու թարգման նոր հոսանքներու ներկայացուցիչ։ Շ. Տիւլլէն անոնց մէկն է։

Փիրանտէլլոյի խաղը ան արդէն բեմադրած էր երեք տարի առաջ, իր «Աթըլիէ» փոքր թատրոնին մէջ։

Այսօր զայն կը տեղաւորէ Քոմէտիի խաղացանկին մէջ։

Լուիճի Փիրանտէլլօ ծանօթ անուն է։

Շատեր յիմար կը գտնեն զայն, ուրիշներ հանճարեղ։

Ես կը մտածեմ՝ վարպետորդի մը։

Բայց, անցեալ օր երկու ժամ փիրանտէլեան խորհրդածութիւններ լսելէ յետոյ, կ'որդեգրեմ եւ կը դառնամ իր իսկ մտածելակերպը, անոր պարտադրած ձեւով։

Քառորդ դարու պատմութիւն է՝ արուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ սուտ - խենթ ձեւանալով ուշադրութիւն գրաւելու վարպետ քաղաքականութիւնը։

Փարիզեան գեղարուեստական շրջանակներուն մէջ ապրած երեք տասնեակ տարիներուս ընթացքին, նախ վարանոտ՝ բայց հետզհետէ տիրական թեւածումը տեսայ բազմաթիւ հանճարներու, որոնց մօտենալ այսօր անկարելի կը համարուի, առանց բուրվառի։

Միամիտներ կամ շահագրգռուածներ պատուանդաններու վրայ դրած են զանոնք, եւ վայ դպչողին։

Քաջութիւն պէտք է ունենալ, անոնց կասկածանքով մօտենալու։

Քաջութիւնն ալ տեսակ մը յիմարութիւն չէ՞։

Ուրեմն այսօր յիմար եմ։

Յիմարութենէ բռնուեցայ այն պահուն, երբ վարագոյրը իջաւ Փիրանտէլլոյի առակախաղին վրայ։

Զարմանալի չէ։ Երկու ժամ յիմարներու հետ ապրեցանք, եւ... մեկնեցանք որահէն, առանց գիտնալու՝ յիմար էին թէ ողջամիտ։

Փիրանտէլլոյի առակաբանութեամբ այսպէս ալ կ'ըլլայ՝ այնպէս ալ։

Խոր փիլիսոփայութիւն, կամ մեծ յիմարութիւն։

Որը որ կ'ուզէք։

Եւ յետոյ, ի՞նչ արժէք եւ նշանակութիւն ունի ձեր կարծիքը։ Ո՞ւր է «ճշմարտութիւնը»։

Ամէն մարդ իր ճշմարտութիւնը ունի։

Թերեւս մտածէք որ տգէտ մըն եմ, աշխարհահռչակ գրողի մը հանդէպ այս տողերը գրելով։

Փիրանտէլլոյի մը գաղտողութեամբ՝ մի՞նչ իրաւունք ունիք այդպէս մտածելու։

Ինչպէ՞ս պիտի գտնէք, եւ մ՛ինչ հիման վրայ, որ ես եմ տգէտը եւ ոչ թէ դուք։

Իմ համոզումներս կրնան սխալ համարուիլ, իսկ ձեր սխալները՝ ճշմարիտ։

Ո՞ւր է «ճշմարտութիւնը»։

Ու Փիրանտէլլօ իր երեւակայած անձնաւորութիւններու բերնով երկու ժամ կը ճառէ, մեզ համոզելու համար... թէ համոզելու չենք ո եւ է ճշմարտութեան առջեւ։

Իր հերոսներէն մէկը կը հարցնէ իր ծառային.

— Գիտե՞ս թէ որու հետ կը խօսիս, թէ ես ո՞վ եմ.

Ծառան ապշած կը կմկմայ.

— Բայց. ձեզի հետ, իմ տիրոջս հետ։

— Ապահո՞վ էք ատոր։

Պէտք էր տեսնել ծառային դէմքը։

Խաղը չեմ նկարագրեր, որովհետեւ Փիրանտէլլօ իր անձնաւորութիւնները բեմադրած է, անոնց բերնով ներկայացնելու համար վերացական եւ քմածին գաղափարներ, որոնք մեր ոտքերուն տակէն կը վերցնեն դատողութեան ամէն հաստատուն կայան, մեզ վերածելու համար կասկածին պարապութեան մէջ տարուբեր անկայուն հոգիներու։

Խե՞նթ ենք՝ թէ մտացի էակներ։

Ինչպէս որ կ'ուզէք։

Խաղի ընթացքին կուգայ պառաւ մայր մը՝ որ կ'ամբաստանէ իր փեսան իբրեւ խենթ։

Փեսան՝ որ իր կինը արգելափակուած պահելու ամբաստանութեան տակ է, կուգայ արդարանալ թէ՝ իր կինը չուզեր ցոյց տալ եւ յարաբերութեան մէջ դնել իր մօր հետ, որովհետեւ իր կինը արդէն մեռած է, եւ երկրորդ անգամ ամուսնացած, իր նախորդ կնոջ մայրը՝ ցաւէն խենթեցած՝ կը կարծէ թէ իր նոր կինը իր մեռած աղջիկն է։

Եւ մենք չենք կրնար որոշել թէ ո՞վ է խենթը

Պահ մը նոյն իսկ փակուած տան մէջ կնոջ մը գոյութիւնը կասկածի տակ կը մնայ։

Ճշմարտութիւնը երեւան բերելու համար կը մնայ մէկ միջոց։

Օրինական իշխանութիւնը — եւ բարդ արարուածին — կը միջամտէ, եւ կինը կը բերէ մեր դիմացը։

Հակառակ փեսայի կամքին՝ պառաւ մայրը հոն է։ Ան կը նետուի իր աղջկան վրայ, հեծկլտանքով գրկախառնուած։

Փեսան կը փրփրի։ Ան կը բողոքէ պատուին պատճառած այդ հանդիպումի տառապանքին համար։

Ու քնքշօրէն զայն կը տանի որահէն դուրս

Կը մնայ սեւ քօղերու տակ ծածկուած կինը։

Ո՞վ է ան։ Պառաւին աղջի՞կը, թէ երկրորդ կինը.

Իրեն ուղղուած հարցումին՝ ան կը պատասխանէ։

— Մէկը կամ միւսը՝ ինչպէս որ կ'ուզէք։

Այժմ կը մնայ ձեզի՝ խելօքներուդ՝ ճշմարտութիւնը գտնել, եւ իմանալ թէ ո՞վ էր խենթը, մա՞յրը, ամուսի՞նը, կի՞նը, հանդիսատեսնե՞րս, որ մեկնեցանք որահէն, ժպտելով, վիճելով, մտածելով, երերուն, իրարու նայելով կասկածոտ, հարցական, կէս խենթ։

Վարը, մայթին վրայ միայն, «Ավընիւ տը լ'Օփէրա»ի արեւոտ հեռապատկերին դիմաց, փարիզեան իրիկնաժամի եռուզեռ կեանքին խառնուած, Փիրանտէլեան ցնորական փիլիսոփայութիւնը ցնդեցաւ միերջապէս, իր հիւանդ եւ կեղծ հոգեբանութեամբ։

Ցերեկոյթը սկսած էր Թրիսթան — Պէռնարի «Պահանջկոտ նկարիչ»ով, charge մը նոր արուեստի առաքեալներու կեանքէն, մէկ արարով։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀՈՂԸ ՄԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Մարտ 11ին Իզմիրի մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ չամիչի համագումարէն վերջ։ Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար։ Ահա այդ ճառին ամփոփումը —

Պատմութիւնը մեզի շատ բան, շրջաններ ցոյց տուած է։ Ատեն եղած է որ Թուրքը ամբողջ աշխարհի տիրապետած է։ Վաղուան համար ալ նման ապագայ մը գոյութիւն ունի Թուրքերուն համար։ Մենք պարտաւոր ենք, պատմութեան մեզի տուած այս պարտականութիւնը կատարել։

Ասիկա ընելու համար պարտաւոր ենք կարգ մը ձիրքերով օժտուիլ։ Մեր այսօրուան բնակչութեան թիւը կը նայ քիչ տեսնուիլ շատութեանց մէջ։ Ասկէ 100 տարի առաջ ազգերու բնակչութիւնները հաշուած ատեն Թուրքերը յառաջագոյններէն էին։ Այն ատեն Անգլիոյ բնակչութիւնը 12 միլիոն էր, եւ Ֆրանսայինը 25 միլիոն մինչ Թուրքիոյ բնակչութիւնը աւելի քան 40—50 միլիոն։

Պատմութեան զանազան փուլերուն մէջ՝ անկասկած պատասխանատուութիւնը ուղղակի մեզ չպատկանող կարգ մը անմարդագիտութեանց երկրին Թուրք բնակչութեան թիւը փոքր հանգամանքի մէջ մնացած է։ Պարտաւոր ենք այս փոքր բնոյթը թուական տեսակէտով բարձրացնել եւ բազմացնել

Բնաւ մի մտահոգուիք։ Թուրք ժողովուրդը բնակչութիւնը կը շատցնէ։ Թուրք բնակչութիւնը այսօրուան երկնապատիկին պիտի հասնի շրջանի մը մէջ զոր մենք պիտի տեսնենք։ Մեզի ինկած պարտականութիւնը կը կայանայ Թուրքին անհատական եւ ընկերային արժէքը բարձրացնելուն մէջ։ Երբ անհատներուն որակը, այսինքն գիտութիւնը, հասկացողութիւնը եւ յանդուգն ուժը շատնայ, ընդհանուր թիւը միշտ յաղթող կը հանդիսանայ։ Մենք կը ճանչնանք կարգ մը փոքր ազգեր որ մեր արտադրութենէն հարիւրապատիկ աւելին կ'արտադրեն։

Շիւքրի Գայա ըսելով որ Թուրք ներկայ սերունդը ամէն սերունդէ աւելի պարտաւոր է արտադրութիւն աւելցնել, այսպէս շարունակած է իր խօսքը.

— «Եթէ խաղողագործը իր խաղողը եւ գարեգործը իր գարին շատ յաւելեալ արտադրէ եւ աւելցնէ, Թուրքիոյ իւրաքանչիւր անհատը այսօր աշխարհի քաղաքներուն մէջ իր տեսածներէն շատ աւելի բարձր հարստութեան մէջ պիտի ըլլայ եւ ատոր շնորհիւ իր մասնագիտութիւններն ու կարողութիւնները պիտի ամբողջացնէ եւ ինք զինքը պիտի տեսնէ պատմութեան ցոյց տալիք եւ մարդկութեան հրամայած ամենաբարձր դիրքին մէջ։ Ասիկա իրականացնելու համար շատ մեծ դատի մը առջեւ չենք գտնուիր։ Այդ դատին ամբողջ օրէնքը լուծուած է։ Ըլլալիք գործը ազգերու միջեւ կապը ապահովել է։ Պատրաստուած գետին ու գործիք կայ։ Հողը մեզի կը սպասէ։ Ոչ մէկ ազգ իր հողը Թուրքերուն չափ չի կրնար սիրել։ Երբ ամբողջ աշխարհը խաւարի ենթարկուած էր, Թուրքերը իրենց նախահայրերէն ժառանգ մնացած այդ հողերը իրենց արիւնով ոռոգելով պահպանած են թշնամիէն։ Եթէ այս հողէն առաւելագոյն բանողութիւն չառնենք, հողը չի ներեր մեզի։ Պարտաւոր ենք նաեւ մեր այսօրուան մասնագիտութիւնները եւ գիտութիւնները աւելի արդիւնաբեր վիճակի մը հասցնել, մեր գոյութիւնը պաշտպանելու տեսակէտով։ Պէտք է որ այս հողը մեզի տայ իր առաւելագոյն արդիւնքը։

Այս արդիւնքը ճիշդ անհատին մէջ եղածին պէս երկու տեսակ է։ Մէկը քանակական զոր արդէն պարտաւոր ենք ապահովել եւ մէկը որակական։ Որովհետեւ եթէ քանակին վրայ որակն ալ աւելնայ, այն ատեն մեր արտադրութիւնները կը շահին իրենց արժանի գերակշռութիւնը ամէն տեղ։ Եւ ասկէ միայն մենք ինքզինքնիս չէ որ պիտի օգտուինք, այլ նաեւ ամբողջ Թուրքիա եւ յետոյ ամբողջ մարդկութիւնը։

Քաղաքացիներս, ամբողջ մարդկութիւն մը կը նայի ձեր բերքերուն։ Մեր երկրին գեղեցիկ բերքերէն միայն մենք չէ որ պիտի օգտուինք, մենք անոնցմով աշխարհի օգտակար պիտի ըլլանք աժան եւ առատ հայթայթելով։ Մեր դատին հիմը այս է։ Ասիկա տնտեսական եւ քաղաքական միջոց մը պիտի չպիտի ըլլայ, այլ Թուրքերուն արժանապատուութեան ճամբուն վրայ առնուած միջոց մը։

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իններորդ գլուխը կրում է՝ Դատարան եւ դատախազութիւն խորագիրը։ Ամփոփուած 102—117 յօդուածների մէջ, այստեղ եւս նկատւում է դատապարտելի կենտրոնացում, քանի որ Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդն է նշանակում Գերագոյն դատարանը եւ բարձրագոյն դատախազը եւ «անոնք են փաստական վերին հսկողը եւ թելադրողը հանրապետութեանց դատաստանական եւ դատախազական օրգաններին» ..

Տասներորդ գլուխը կրում է՝ Քաղաքացիների հիմնական իրաւունքները եւ պարտականութիւնները խորագիրը եւ ամփոփուած է 118—133 յօդուածների մէջ։

Մեր եւ սովետական սահմանադրութեան սոյն կէտերի թելադրանքները յար եւ նման են, չեն հակասում միմեանց, եթէ միայն գործադրուին եւ թղթի վրայ չմնան. տարբերութիւն է վերցնում միայն 133րդ յօդուածը, որ հրահանգում է պատժել հայրենիքի դէմ մեղանչողին, սակայն չի որոշւում թէ ո՞րն է քաղաքացու հայրենիքը։ «Սովետական Հայաստանը, թէ իրաւունքների սահմանափակումով եւ թէ անոր երկրամասերի վաճառքի համաձայնելով, Խ. Միութեան կողմէ անիրաւուած է. արդ՝ ան թշնամի է Հայաստանին, իսկ թշնամուն դէմ պայքարելը պարտականութիւն է հայրենասէր քաղաքացիների համար» .

11րդ գլուխը՝ Ընտրական համադրոյթ, 134—142 յօդուածների մէջ ամփոփուած, առանձին առարկութիւնների չէ ենթարկւում. միայն պէտք է դիտել, որ 141րդ յօդուածը խեղդում է որոշ չափով ընտրութիւնների ազատութիւնը՝ «թեկնածուների ցանկ ներկայացնելու իրաւունքները վերապահելով մասնաւորներին եւ ոչ ամէնքին»։

12րդ գլուխն է Զինանշան, դրօշ, մայրաքաղաք, ամփոփուած 143—145 յօդուածներում. Յիշատակութիւն չկայ 11 «անկախ» հանրապետութեանց սեփական դրօշների եւ զինանշանների մասին։ Ընկ. Թուրքէն իրաւամբ նկատում է, որ «Հայաստանը պէտք է ունենայ իր առանձին հայկական դրօշը, զինանշանը, որ տարբեր պէտք է լինի բոլորից. գիւր չի՞ գայ եռագոյնը, այդ չէ էականը, թող ընտրուի մի նորը, բայց հայկականը միայն»։

13րդ գլուխը կրում է՝ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններ խորագիրը։ 146րդ յօդուածը նախատեսում է սահմանադրութեան փոփոխութիւն միայն Գերագոյն Խորհրդի որոշումով, իսկ Հ. Յ. Դ. ծրագիրը նման փոփոխութիւնը վերապահում է ազգերի խորհրդին, որ աւելի ընդունելի է եւ ճիշդ։

Այս բոլոր դիտողութիւններից յետոյ ընկ. Թուրքէն իր դիտողութիւնները խմբագրել է ընդհանուր եզրակացութիւն խորագիրը կրող վերջաբանի մէջ եւ ձեւակերպել է մեր կուսակցութեան պահանջները տասներեք ընդհանուր եւ հինգ ժամանակի կէտերի մէջ։ Տասներեք կէտերը բանաձեւում են այն բոլոր հակամարտութիւնները, որոնց նկատմամբ մի առ մի առարկութիւններ եղան երկու կուսակցութիւնների ծրագիրների համեմատական քննութեան ընթացքին, ուստի աւելորդ եմ համարում առաջ բերել այդ ամփոփումները. ինչ վերաբերում է հինգ ժամանակի խնդիրներին, դրանք հետեւեալն են՝ Ա.— Նախիջեւանի հանրապետութեան Հայաստանի հանրապետութեան ղեկավարութեան յանձնումը. Բ.— Ինքնավար Ղարաբաղի Հայաստանի կցումը. Գ.— Լեռնային Գանձակի, Բորչալուի, Ախալքալաքի շրջանների սահմանների վերաքննութիւնը եւ ազգերի ինքնորոշման սկզբունքի գործադրութիւնը. Դ.— Գաղութների վտանգուած հայութեան ներգաղթը. Ե.— Միացեալ Հայաստանը։

Այս խնդիրներով են պայմանաւորւում մեր իրաւունքների պահպանումը եւ մեր ազգային գոյութիւնը։

ՄԱՐՄԱՆԴԵԱՆ

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍՈՂ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ»

Էնկիւրիէն կը յայտնեն թէ Հալք կուսակցութեան ընդհ. կեդրոնը որոշած է հիմնական ծրագիր մը մշակել, Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով խօսող Թուրքերը Թուրք մշակոյթին վարժեցնելու համար։ Այն վստահութիւնը կը տիրէ թէ, կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կարելի պիտի ըլլայ ձեռք բերել այս գործը, անոր իրականացումին աշխատելով ոչ թէ հարկադրանքի միջոցներով, այլ ամէն մարդի մէջ յուրջ եւ տեւական ջանքերով։ Այս գործը պիտի վարէ Հալքի ընդհ. կեդրոնին մէջ կազմուելիք մասնաւոր յանձնախումբ մը որ պիտի ունենայ իր մասնաճիւղերը։

…այ զինական եւ մտաւորական …երը բոլոր Թուրքերուն դոր-…ծակցութեամբ գլուխ պիտի հանուին անպայման: Իմ ձեզմէ խնդրածս … պիտի ըլլայ որ չխնայէք ձեր ջան-…երը արդէնօգի Թուրքերուն անկա-…թեան եւ երջանկութեան սիրոյն … համբաւն մէջ կատարուած եւ կա-…րեւորներ գործը գլուխ եկլէ: Ես ա-…ում եմ որ չպիտի խնայէք:

Մանիսայի, Իզմիրի եւ Աքհիսարի …շրջաններուն մէջ աշխատող այգեգործ… ամբողջ երկրին մէջ իր հողը մշա-… հողագործ մը, իր խաղողները … վաճառական մը, սահմանա-…ին վրայ պահակ … պաշտօններուն … կարեւոր եւ նուիրական պարտա-կանութիւններ ունին:

Եթէ մենք այսօր Իզմիրը ի ձեռին ունինք, առիթ կը պարտինք ծովեզեր-…ինք, … ժողովրդեան զոհողութեան: …հայրենակիցներ, երկրի մը վրայ կը …բերունի իբր ամբողջութիւն: Երկիրը …ամայակոյտ մը չէ, այլ ժայռ մը: Մենք խորինքին բերդին մէկ կտորը …, զոր կը պաշտպանենք, Իզմիրի …ծովեզերքներն ալ նոյն …ով կը պաշտպանենք: Թուրքերը …ընդհանրական վիճակի մը մէջ են: Իւրաքանչիւրը ունի իր առանձին պարտականութիւնը: Սահմանագլխին վրայ սպասող զինուորի մը եւ այսօր … մինչեւ գոհունակ գործավարնե-…րուն միջեւ պատուոյ եւ պարտականու-թեան տեսակէտով ոչ մէկ տարբերու-թիւն կայ: Ասիկա նոր եւ նոր Թուրք մտայնութիւն մըն է: Այս մտայնու-թիւնը չինող եւ ստեղծողը Թուրք զա-ւակ մը եղող Աթաթիւրքն է:

Այս բարձր [illegible] … է կէսար … վերջ ի վերջոյ պի-…որ կրնար հասնիլ Թուրք ժողովուրդը …ատեանը … մէջ Մուրճի եւ մանգաղի …մնացած երկաթի մը նման …մնալէ վերջ: Աթաթիւրք երկիրը … վիճակէն փրկած է բոլորովին, … բերումին նոր տէրութիւն մը չինած: Այս տէրութիւնը ժողովրդապետական … է մարդկային է:

Աթաթիւրք հրամայած է մեզի անոնց բոլոր հարկադրութիւնը ի գործ դը-նել: Մենք պարտաւոր ենք առանց … անհատաբար: Ինչու որ, ամէնքս …ոգիութենէ ստեղծուած մարդիկ ենք: Աթաթիւրք ջրաւականացաւ մեզի պե-տութիւն մը եւ երկիր մը տալով, այլ … ըլլալով, մէջտեղէն վերցուց խալիֆայութեան ներշնչած երեւա-կայութիւնները»

ԾԻԾԱՂ

Դատարանին մէջ.

— Ի՞նչ համարձակութեամբ դրա-մարկղը կոտրեցիր.

Այդ համարձակութիւնը մեզ տը-ւին աղքատութիւնն ու անօթութիւնը:

— Ըսել է ամէն աղքատ պէտք է գողութի՞ւն ընէ:

— Պարոն դատաւոր, չեմ կարծեր որ դուք ալ ուրիշ կերպ չարժէիք

ՇԱՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՇԱՎԻԼ.— Մեր մասնաճիւղն ալ տօ-նեց Կ. Խաչի Օրը, իր անդամներու եւ համակիրներու շրջանակին մէջ հա-մեստ թէյասեղանով մը որ եկաւ նորակազմ «Բաֆֆի» Գեղարուեստա-սիրաց խումբի կողմէ «Բամ Փորո-տանի» քայլերգով:

Ատենապետուհի Տիկ. Ս. Տէր Դաւ-թեանի բացման խօսքէն վերջ, Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ իր ոգեւորիչ խօսքերով կը խրախուսէ ներկաները [illegible] ու հանրային գործունէութեան կիներով միասին.

Նախ պատմականը կ՚ընէ Կ. Խաչի ազգօգուտ գործունէութեան, որ քա-ռորդ դարէ աւելի ճիւղաւորուած զա-նազան երկիրներու մէջ, Կարմիր, Կապոյտ կամ Գթութեան Խաչերու ա-նունին տակ, տարած է ու կը տանի նուիրական ու մարդասիրական գործ մը, հասնելով հիւանդին ու ծերին, բանտարկեալին ու Թշուառին եւ միեւ-նոյն ատեն օգնելով փրկելու մատաղ սերունդը ճերմակ ջարդի ահարկու ճիրաններէն:

«Որքան որքան ալ անմխիթարելի ըլլայ մեր վիճակը, մտածենք նաեւ ասոր մէն ալ ազգին կարօտութեան յառ-կացնել հետեւելով մեր նախահայրե-րուն, որոնք իրենց մթերքը ամբարելէ առաջ, չէին մոռնար նախապէս բաժի-նը հանել տնանկին»: Եւ կը ձաղկէ ա-նոնք որ արդէն ըլլալ կ՚ուզեն անոր ճամբուն վրայ, առանց մտածելու թէ իրենց կը վնասեն:

Ի վերջոյ կը շեշտէ պէտքը համե-րաշխութեան եւ համաձայնութեան ամէն տեսակ կազմակերպութեանց հետ, ինչպէս Կ. Խաչը ձեռք ձեռքի տուած կը գործէ «Համազգային» ըն-կերութեան հետ, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ Հայ ենք, մէկ ցեղի զաւակ մէկ արիւնէ եւ ամէնքնուս տեղը հայ-րենիքը՝ Հայաստանն է»:

Այս կը սկսի գեղարուեստական փոքր բաժին մը մեներգներով ու ար-տասանութիւններով, մինչ մէկ կողմէ կ՚ընար ախորժահամ ու համաւէտ թէ-յը որ կը պատուաստուի ներկանե-րուն, մատուցուած Կ. Խաչուհիներուն կողմէ: Կ՚երգեն Տիկ. Խանարհ Մա-նուկեան (Իթալիէն), Տիկ. Գ. Խալի-ճեան, Գ. Գ. Կոչկարեան, Գ. Փ. Օ-հանէսեան եւ Օր. Զ. Տէմիրճեան: Կ՚արտասանեն Օր. Գույումճեան (Ի-սիէն), Գ. Տ. Օհանէսեան, Օրիորդ-ներ Ա. Շարապխանեան եւ Բ. Մի-նասեան եւ Գ.Գ. Ա. եւ Գ. Թօրիկեան եղբարք: Իսկ փոքրիկն Վարդուհի Թօրանեան ալ կուտայ մեզ առաջին փորձերը իր սիրուն պարին:

Կը կատարուի վիճակախաղ մը քա-նի մը սիրուն եւ օգտակար առարկա-ներով: Եւ «Յառաջ նահատակ» կու-գայ Թնդալ, իբրեւ ողջերթ:

Շնորհաւորելի է զոյգերին վարչու-թիւնը, որ կը բաղկանայ Կ. Խաչի եւ Համազգայինի մասնաճիւղերէն: Շնորհակալութիւն նաեւ ամէն ա-նոնց որ մասնակցեցան բարոյապէս թէ նիւթապէս: Մասնաճիւղը քաջա-լերուած՝ յառաջիկայ ապրիլ 4ին Նոր Կիրակին պիտի սարքէ ցերեկոյթ-պարահանդէս մը, կրկին ի նպաստ իր դպրոցին:

Կեցցեն թէ աշխատողները եւ թէ քաջալերողները.

ՄԷՑ - ՍԷ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Նոր Բաղէշ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ծանօթ է մեր բոլոր հայրենակիցներուն որ 1927 մայիսէն ի վեր,— տաս տասը տարի— Մարսէյ-լի մէջ գոյութիւն ունի «Սալնոյ Ձորի Հայր-Միութիւնը», որ իր շուրջ հա-մախմբած է հայրենակիցներու մեծա-գոյն մասը: Ունի իր ծրագիր-կա-նոնագիրը, որ կը ձգտի վառ պահել ազգային հայրենասիրական ոգին իր հայրենակիցներու մէջ, մասնակից դարձնելով զանոնք կրթական, գեղար-ուեստական, մարզական եւ բոլոր ազ-գօգուտ ձեռնարկներու, ինչպէս եւ նիւթական աջակցութիւն ընել մեր անգործ, կարօտ եւ չքաւոր հայրենա-կիցներու:

Այս տասը տարուան ընթացքին, մեր միութիւնը, հայրենակիցներու պարտաճանաչութեան եւ զոհաբերու-թեան շնորհիւ կրցած է 15.000 ֆրան-քի մուտք մը ունենալ Բայց որովհե-տեւ միշտ ալ չքաւորներ եւ կարօտ-եալներ անպակաս եղած են, եւ վեր-ջին տարիներու տնտեսական տագ-նապն ու գործազրկութիւնն ալ բազ-մացուց օգնութեան կարօտ հայրենա-կիցներու թիւը, մինչեւ այժմ միու-թիւնը 12.000 ֆրանքի օգնութիւն մը փութացուցած է մեր թշուառներուն, ինչ որ մեր գլխաւոր պարտականու-թիւնն էր: Միութեան նպատակներէն մէկն ալ 4—5 ուսումնատենչ չքաւոր պատանիներու ազգային բարձրագոյն կրթութիւն մը տալն էր, տեղաւորե-լով զանոնք յատուկ վարժարաններու մէջ: Այդ առթիւ 1933—35 մեր դի-մումներն ու խնդրանքները Բարեգոր-ծականին՝ արդիւնք մը չտուին եւ ա-նիրագործելի մնաց մեր ծրագիրը, քանի որ մեր առանձին ուժերը չէին բաւեր այդ նպատակն ալ իրականա-ցնելու

Այժմ մեր Միութիւնը ունի 60 կա-նոնաւոր անդամներ, որոնք բոլորն ալ ամբողջ նուիրումով եւ եռանդով փա-րած են մեր նպատակներու իրակա-նացման. Նոյնպէս Միութենէն դուրս գտնուողները իրենց կարելին չեն զլա-ցած մեզ, ամէն անգամ որ անոնց զո-հաբերութեան դիմած ենք: Միու-թիւնը աշխատած է օգտակար ըլլալ բոլոր կարօտ հայրենակիցներուն, առանց դաւանանքի խտրութեան: Ինչպէս նաեւ օգնած ենք արտասահ-մանէն հասնող կարօտեալներու: Այն անգամ հայրենակիցները, որոնք փո-խառութիւններ ըրած էին միութենէն իրենց ժամանակաւոր տնտեսական կարիքները հոգալու, մաս առ մաս կը վերադարձնեն. 1936ի շրջանին, մեր անդամներէն քանի մը հոգի փոքր դժ-գոհանքներու եւ ըսի բասեներու պատ-ճառաւ մեկուսացան Միութենէն եւ միանալով քանի մը ուրիշ հայրենա-կիցներու թիւով 14 հոգի, կազմեցին Վերաշինաց Միութիւն մը: Մեր եւ Վերաշինացի միջեւ դժգոհանքներ ու տրտունջներ չկան, քանի որ մեր ծը-րագրով ալ նախագծուած է «Հնարա-ւորութեան սահմաններու մէջ օգնել հայրենիքի վերաշինութեան գոր-ծին»: Բայց մինչեւ այժմ մեր առան-ձին ուժերէն շատ վեր էր այդ ուղղու-թեամբ գործնական աշխատանքի լծ-ուելու:

Ուրախ ենք յայտնելու մեր բոլոր հայրենակիցներուն որ ընկ. Գիթլիա-ցի Վարդան Գալոյեան շուրջ 2600 անգլ. ոսկի կտակած է Բարեգործա-կանին: Եւ Բարեգործականի կեդրոնը յարգած ըլլալու համար մեր ողբաց-եալ հայրենակցին յիշատակը, այդ գումարով Նուպարաշէնի մէջ հան-գուցեալին ծննդավայրի անունով Նոր Բաղէշ Թաղամաս մը չինել պիտի տայ: Ահա այդ կոչ կ՚ընէ մեզ բոլորիս օգնել այդ ձեռնարկի յաջողութեան: Միութիւնը իր կարգին կ՚աշխատի լրացնել իր պարտականութիւնը այս ուղղութեամբ եւ կոչ կ՚ընենք մեր բո-լոր հայրենակիցներուն անխտիր, որ-պէսզի իրենց բոլոր կարելի զոհողու-թիւնները միացնելով, օր մը իրակա-նացած տեսնեն այս գեղեցիկ ձեռնար-կը որ բոլորիս հպարտութիւնը պիտի կազմէ

Կը յուսանք թէ ամէն հայրենակից սիրով պիտի տրամադրէ իր օժանդա-կութեան բաժինը, ճշմարիտ պար-տականութեան գիտակցութեամբ մը:

Սալնոյ Ձորի Հայր-Միութեան Վարչութիւն: Ատենապետ՝ [illegible], Ատենադպիր՝ Ա. Տէր Յովհաննէսեան

Հասցէ — Der Ohanessian, 26, Rue des Petites Maries, Marseille.

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Մարտ 18ին երեկոյեան տեղի ունե-ցաւ մեր Միութեան երկրորդ ընդհ. ժողովը: Կը մասնակցէին մօտ 60 հո-գի: Ժողովը բացաւ փոխ-նախագահ բժիշկ Մելիքը, պարզելով վարչու-թեան կատարած աշխատանքները: Նախագահ Գ. Ա. Ղուկասեան անցնե-լով օրակարգի հարցերուն, առաջար-կեց փոխ-նախագահ Գ. Տ. Բէգլար-եանին կարդալ Միութեան ծրագիր-կանոնագիրը, որ արդէն վաւերաց-ուած է կառավարութեան կողմէ:

Ընդհ. ժողովը միաձայն հաւանու-թիւն յայտնեց վարչութեան կատա-րած աշխատանքներուն եւ վաւերա-ցուց Միութեան ներքին կանոնագի-րը.

Նախագահին առաջարկով կազմուե-ցաւ գեղարուեստական յանձնախումբ մը, Գ. Գ. Շահխաթունիէ եւ քանդա-կագործ Գիւրջեանի նախագահու-թեամբ: Կազմուեցաւ նաեւ կիներու յանձնախումբ մը, հանդէսներու կազ-մակերպութեան համար, նախագա-հութեամբ Տիկիններ Ս. Բեկլարեանի եւ Ա. Բուղաղեանի: Վարչութիւնը ընդհանուր ժողովին առաջարկեց սե-փական շէնք մը ունենալու խնդիրը եւ վարչութեան յանձնարարուեցաւ մտա-ծելու այդ մասին: Ժողովը փակուե-ցաւ նախագահ Գ. Ղուկասեանի քաջա-լերական խօսքերով:

Մ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Սիրելի «Յառաջ» գի-տեմ թէ նորէն պիտի քրթմնջես, պա-րահանդէսի մը նկարագրութեանս հա-մար.

Սակայն, չէ՞ որ Հայը հայ պահելու ամէն միջոց օգտակար է մեզի:

Այսպէս, անցեալ կիրակի կէսօրէն մինչեւ կէս գիշեր «Սալոն Մասիլիա»-յի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ տարեկան պարահանդէսը Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան:

Միութեան անդամ-անդամուհի-ները ջանք չէին խնայած պարահան-դէսին տալու օրինակելի հանգամանք մը:

Ինչպէս ամէն առթիւ, մեր Միու-թեան անխոնջ ատենապետուհին Տիկ. Մոսրնեան, որուն մասին առէջ առաջ գրած էի, այս անգամ եւս ամէն աշ-խատանք կը տանէր: Միութիւնը շատ բան կը պարտի յարգելի տիկնոջ եւ իր համակրելի ամուսնոյն Տոքթ. Մոսր-նեանի:

Իբրեւ գեղարուեստական բաժին, Ֆրանսացի պարոն մը զանազան խա-ղեր կատարեց, դաշնակի վրայ նուա-գեց Օր. Թորոսեան, եւ անդամուհի-ներու կողմէ չինական պար, չի-նական տարազներով:

Հայերէն ոչ մէկ բան տեղի ունե-ցաւ, կարծես Ֆրանսական հաւաքոյթ մը եղած ըլլար: Կը կարծենք թէ հայ-կական հաւաքոյթի եկող օտար հիւ-րերն անգամ հաճոյքով պիտի լսէին կամ տեսնէին հայերէն որ եւ է գե-ղարուեստական բաժին

Պարահանդէսը անցաւ շատ յաջող:

Կ. Պօլիկեան

ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Մարսիլիոյ «Արթիսթիքա» Ֆրան-սերէն գեղարուեստական շաբաթա-թերթը 9 մարտի թիւին մէջ հետեւեալը կը գրէ մարտ 7ին քէմանչիստ Գ. Ռու-բէնի յիշեալ քաղաքին մէջ տուած նուագահանդէսին մասին

«Երեկ երեկոյեան Ռոյալի մէջ տե-ղի ունեցաւ հիանալի երեկոյթ մը, ո-րուն ընթացքին հայ [illegible] հռչակա-ւոր քէմանչիստ Ռուբէն նուագահան-դէս մը տուաւ: Քէմէնչէն արեւելեան ջութակ մըն է՝ յատկանշական տի-պով, սովորական ջութակէն շատ տարբեր: Գ. Ռուբէն գիտէ առաւելա-գոյնը քաղել այս գործիքէն, ու ամ-բողջ երեկոյթի ընթացքին իր հմայ-քին տակ պահեց ներկաները: Դաշնա-կահար Տիկ. Ռուբէնի ընկերակցու-թեամբ հանդիսականները ըմբոշխնե-ցին իրանեան, հայկական, վրացա-կան, կովկասեան եւ ռուսական ընտիր կտորներ, որոնցմէ մէկ քանին՝ իր հեղինակութիւնը: Ամէն մէկ կտոր նուագած առեն երկիւղած լռութիւն մը կը տիրէր, հակապատկեր կազմե-լով անոնց յաջորդող ծափերու տարա-փին հետ: Ստիպուեցաւ կրկնել քանի մը կտորներ, ու քանիցս կրկնուած խանդավառ ծափերէ եւ կանչերէ վերջ է միայն որ կրցաւ քաշուիլ:

Ժ. Մ.

ՕՐ. ԱՆՆԱ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍՏԵՓԱՆ ԿԻՐԿՈՍԵԱՆ
Նշանուած

Պրիւքսէլ, 15 մարտ 1937

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր քաղաքի մշակու-թային կեանքը շատ տխուր վիճակ մը ունի ներկայիս, ոչ մէկ հետաքրքրու-թիւն հայ գրական մշակութային ձեռ-նարկներու հանդէպ: Հոգեկան համա-տարած մշուշն ու թմրութիւնը եկեր պատեր են նախկին խանդավառ հոգի-ները:

Շքեղ մեկուսացումի հակուածու-թիւնը վարակեր է նաեւ գիտակից ե-րիտասարդութիւնը:

Նկատի ունենալով այս իրողութեան բացասական հետեւանքները ներկային եւ ապագային համար, քանի մը գրա-սէր երիտասարդներ իրարու մօտ գա-լով, նախնական խորհրդակցութենէ մը յետոյ, նպատակայարմար տեսանք յառաջիկային աւելի լայն խորհրդակ-ցական ժողովի մը հրաւիրել քաղա-քիս գրասէր երիտասարդները եւ ա-նոնց պարզել Մշակութային Միու-թեան մը անհրաժեշտութիւնը: Ծրա-գրուած միութիւնը իբրեւ հիմնական ուղեգիծ պիտի ունենայ.— Ա) Ծանօ-թացնել հայ մշակոյթը, Բ) Սարքել դասախօսութիւններ եւ վիճաբանա-կան ժողովներ՝ իր անդամներուն հա-մար, Գ) Դասախօսութիւն-վիճա-բանութիւններ հասարակութեան հա-մար, Դ) Կազմակերպել գեղարուես-տական հաւաքոյթներ, Ե) Մտերմա-կան ասուլիսներ՝ նուիրուած անդամ-ներու ինքնագիր եւ այլ կարգի ստեղ-ծագործութիւններու:

Վերոյիշեալ առաջադրութիւնները եւ մշակութային միութեան մը կազ-մութիւնը հաւասարապէս ամէն դասի եւ համոզումի տէր երիտասարդներու սրտին մօտիկ ըլլալով, յուսալից ենք թէ քաղաքիս բոլոր գրասէր երիտա-սարդներն ալ սիրով ընդ առաջ պիտի երթան այս հրաւէրին: Խորհրդակ-ցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի երեկոյ (22 մարտ), ժա-մը 8ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5, Rue de L'Eclipse, Marseille.

Առժամեայ յանձնախումբ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱԼԻՔ», ժողովածու համանուն թերթին հնգամեակին առթիւ (1931—1936), 285 մեծադիր էջ, 62 նկարնե-րով, գրական-գեղարուեստական, պատմա-բանասիրական, տնտեսա-կան, գիտական, բժշկա-առողջապա-հական, երգիծական, մարզական, ե-րաժշտական եւ իրանեան բաժիններով եւ աշխատակցութեամբ շարք մը տա-րէց եւ երիտասարդ մտաւորականնե-րու: Գին 30 Ֆրանք.— Հասցէ.— Imprimerie «Moderne». Ave. Postkhane, Téhéran (Iran):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՆԹՕՆԸ (73)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հայ-Թաթարական կռիւները, ո-րոնք մօտ երկու տարի տեւեցին, կրնայ է վերջացած համարիլ: Հակա-ռակ հայ ժողովուրդի նիւթական մեծ կորուստներուն, Կովկասի Թաթար-ները ամէն ճակատի վրայ սարսափելի նեռ կերան՝ մեզմէ հինգ անգամ աւե-լի մարդկային զոհեր տալով կռիւնե-րու ընթացքին, հակառակ անոր որ հայերէն աւելի լաւ զինուած էին, եւ իրենք էին միշտ նախայարձակները: Այս արիւնահեղ կռիւները պատճառ եղան, որ Կովկասի Հայերը անմա-խիթար թափով զինուին, իրենց կեանքն ու ստացուածքը պաշտպանե-լու համար: Ահագին քանակութեամբ զէնք հաւաքուած է բոլոր գաւառնե-րու մէջ: Հիմա, երբ այս անմիտ կռի-ւը վերջ մը գտաւ, մեր ունեցած զէն-քերը սկսանք հաւաքել: Մէկ մասը արդէն Շահթախտ հասցուցինք, մնա-ցածներն ալ շուտով կը հասցնենք Զո-փուրին: Կը մնայ որ դուք աշխատիք օր առաջ Թադէոս Առաքեալի վանքէն ապրանքը Երկիր մտցնել»:

— Այ՛, այդ լաւ խապար է,— ու-րախութեամբ ձեռքերը իրարու շփե-լով ըսաւ Վահէն,— ուրեմն, մինչեւ սեպտեմբեր պատրաստ կը լինինք ընդհանուր ապստամբութեան ձեռ-նարկելու:

— Դեռ շրջաններու զինումը կա-տարեալ չէ,— ծանր հոգոց հանելով խօսեցաւ Լեւոնը

— Եթէ քեզի մնայ, ոչ մէկ պատ-րաստութիւն բաւարար պիտի համա-րիս: Իմ շրջանս՝ Կարկառ, Կարճկան, Մոկս, Շատախ, Կաւաշ ժողովրդա-կան պատրաստութիւնը բաւարար է, չհաշուած մեր ունեցած զէնքի եւ ռազմամթերքի պաշարը: Կը մնայ որ այս շրջանի

— Թիմարը բոլորովին պատրաստ չէ. Արճակի շրջանն ալ շատ աշխա-տանք կը պահանջէ ... Շա՛տ, շատ աշխատանք կայ դեռ կատարելիք Վահէ, գիտես որ քանի ժամանակը կը մօտենայ, այնքան մեր ունեցած ղեկավար ուժերու կարողութեան վը-րայ կը կասկածիմ ... Թերեւս սխալ արտայայտուեցայ: Ըսել կ՚ուզեմ թէ մենք թէ թիւով քիչ ենք ... եւ թէ չեմ գիտեր թէ որքան ընդունակ այդ-պիսի ծանր եւ մեծ գործ մը ղեկավա-րելու:

— Խնդրեմ, սա անտեղի համեստու-թիւնը մէկդի ձգէ. մենք իրար շոյե-լու պէտք չունինք: Ղեկավարը չի նշանակուիր սիրելիս, ան դէպքերու բերումով մէջտեղ կուգայ: Կը յիշե՞ս այն ժամանակը, երբ երեք տարի ա-ռաջ Երկիր մտար: Վիրաւոր, խեղճ տղայ մըն էիր, ու վախվխելով մտար գործի մէջ: Դեռ երեք տարի չէ ան-ցած այն օրէն, դուն արդէն փորձուած ղեկավար մըն ես, կ՚ուզես ըսեմ՝ յե-ղափոխութեան ոգին: Դէպքերը եւ պայմանները ստեղծեցին նոր Լեւոն մը, որ նախկին խակ երիտասարդին հետ ոչ մէկ կապ ունի: Քեզի նման երեք հոգի եւս, ու ահա ղեկավարող մար-մինը պատրաստ է: Իսկ գործը բա-կալէ վերջ, նոր մարդիկ նոր ուժեր երեւան կուգան:

— Վահէ, եթէ նոյն իսկ ըսածդ ճշմարիտ լինէր, մեզ նոր ուժեր դար-ձեալ հարկաւոր են ... Այլապէս այս ապստամբութիւնը կատարեալ աղէտ մը կրնայ դառնալ մեր ժողովուրդին համար:

Երկու երիտասարդները երկար լը-ռեցին, ամէն մէկը իր մտքին մէջ թաղ-ուած: Քանի կը մօտենար ապստամ-բութեան թուականը, որ 1908ի սեպ-տեմբերին որոշուած էր, կարծես Լե-ւոնը ինքնավստահութիւնը կը կորսն-ցնէր ու ոչ մէկ պատրաստութիւն բա-ւարար կը թուէր իրեն: Տենդային կատաղութեամբ կ՚աշխատէր, ամէն միջոցի կը դիմէր, որ արտասահմա-նէն Երկիր զէնք մտնէ, որ զինուորա-կան նոր ուժեր գան, գիւղական զին-ուորական ուժերը կազմակերպուին, եւ ընդհանրապէս հայ ժողովուրդը պատրաստ լինի դիմագրաւելու ահա-ւոր փոթորիկը.

— Ինձ կը թուի թէ, Քաջալը փոխա-նակ Սալմաստ մնալու, աւելի լաւ կ՚ընէ՝ Երկիր մտնէ, հոս աւելի օգ-տակար կը լինի գործին,— կարծես ինքնիրեն սկսաւ խօսիլ Վահէն ա-ռանց ընկերոջը նայելու.— մենք կա-մաց կամաց մեր ունեցած ուժերը պէտք է մէկտեղենք: Եկաւեանն ալ կանչենք Ուրմիայէն, ան թէ տեղացի է եւ թէ պատրաստուած փորձառու զինուորական ուժ մը, որ կրնայ շատ օգտակար լինել: Մար-Շիմոնի եւ Շամտինանի Շէյխին հետ Տոքթոր Հուսէյթի սկսած բանակցութիւնները պէտք է ձախողած համարել: Այդ եր-կուքն ալ, Մար Շիմոնն ու Շէյխը, մեզի հետ կը լինին միայն այն պա-րագային, երբ մենք իրական ուժ մը կը ներկայացնենք: Այնպէս որ այդ խնդրի համար Եկաւեանի Ուրմիա մը-նալը բոլորովին աւելորդ կը դառնայ:

— Ինչ կը վերաբերի Եկաւեանին, բո-լորովին քեզ հետ համաձայն եմ, եւ որքան շուտ կանչենք այնքան լաւ: Ինչ կը վերաբերի Քաջալին ... ճիշդն ըսելով ես կը վարանիմ զայն կանչելու ... Չեմ կարծեր թէ ան դիմանայ այս պայմաններուն մէջ ապրելու, այն-քա՜ն Փիզիքապէս քայքայուած կ՚երե-ւէր ...

— Լեւոն, խօսինք անկեղծօրէն: Ես անցեալ տարի ալ Քաջալի մասին խօսք բացի, դուն միեւնոյն տարտամ խօս-քերով պատասխանեցիր: Շիտակ շի-տակ ըսէ ինծի, անձնական նկատում-նե՞ր ունիս, չե՞ս ուզեր որ ան հոս գայ ... Թերեւս չես ուզեր որ

Լեւոնը շունչը բռնած՝ ընկերոջը նայեցաւ, կարծես թէ անտանելի Փի-զիքական ցաւ մը բռնուած լինէր: Յանկարծ դառնօրէն սկսաւ ծիծաղիլ եւ գլխի փափախը հանելով՝ գետին նետեց ու Վահէին դառնալով ըսաւ.

— Կը կարծես թէ ճանչցուելէ՞ կը վախնամ, հա՞ ... Հիմա ալ դուն ան-կեղծ եղիր, Վահէ, ու համարձակ ը-սէ, որ եւ է կապ կա՞յ այս սարսափ աղջող դէմքին եւ նախկինին միջեւ .. Հարազատ մայրս իսկ կրնա՞յ ճանչնա-լ, որ այս ... այս ....— Լեւոնը ձեռքը վզին տարաւ, կարծես թէ պի-տի խեղդուէր ու չկրցաւ խօսքը շա-րունակել

Պահ մը երկուքն լուռ մնացին:

— Այլ եւս չխօսինք այս մասին,— յոգնած դէմքի արտայայտութեամբ պահ մը վերջ Լեւոնը խօսքը ընկերոջը ուղղեց.— եթէ կը կարծես, թէ Քա-ջալ օգտակար կը լինի, լաւ, գրենք որ գայ:

Լեւոնը, նամակները կարդալէն վերջ, հանդարտօրէն սկսաւ պատաս-խանները գրել, որպէս թէ բան մը պատահած չլինէր, միայն դէմքի կար-միր պալարները [illegible] կը դողային ու ձախ թեւի յաճախակի ցնցումները կը մատնէին անոր հոգեկան սաստիկ խը-ռովքը:

Վահէն, խօսակցութեան անախորժ տպաւորութիւնը մեղմելու համար, երբ Լեւոնը աշխատանքը վերջացուց, բոլորովին տարբեր նիւթի մը մասին սկսաւ խօսիլ՝ հարցնելով անոր, թէ՝ կը ճանչնա՞ր բժշկապետ Զախարո-վը, ի՞նչ մարդ էր եան.

— Հազիւ թէ կը յիշեմ, պատաս-խանեց Լեւոնը,— երբ փոքր երեխայ մըն էի, մէկ երկու անգամ մեր տունը եկած է. վերջին տարիները Փեթեր-պուրկ կ՚ապրէր. Զախարովները բո-լորովին ռուսացած հին ազնուական ընտանիք մըն են, այն ընտանիքներէն, որոնք ամէն կապ կտրած են հայու-թեան հետ: Ինքը՝ բժշկապետը շատ համակրելի, ազնուական երիտասարդ մըն էր իմ ուսած ժամանակս, ծայր աստիճան բարեկիրթ ու գրագէտ. Բայց որ ան ազգային շարժումով հետաքր-քրուի, մինչեւ այն աստիճան որ հա-մաձայնի Տաճկաստան անցնիլ, հայ ժողովուրդին ծառայելու, ինծ հա-մար ալ այնքան խորհուրդ հանելուկ մըն է որքան քեզ համար: Որքան կը յի-շեմ, ամբողջ ընտանիքով ռուսախօս են: Չեմ կարծեր, թէ բժշկապետն ալ հայերէն գիտնայ:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ւորութեամբ, ջանալով անզգալի դարձնել իրենց ներկայութիւնը, բայց միշտ պատրաստ՝ միջամտելու.

Թափորը Պէլվի հասաւ ժամը 4-30ին, ուր կարճ դամբանականներ խօսեցան Թաղին ընկերվարական քաղաքապետը, Պ. Մորիս Թորէզ՝ յանուն համայնավար կուսակցութեան, Պ. Ժուհօ, (Աշխատանքի Դաշնակցութիւն), Պ. Սէվէռաք (ընկերվարական կուսակցութիւն) եւ ներկայացուցիչ մը արմատական կուսակցութենէն. Բոլորն ալ իրենց յարգանքը յայտնելով զոհերուն, միութեան եւ համերաշխութեան կոչ ուղղեցին։ Պ. Ժուհօ շեշտեց.— «Այսօր կ'ուզեմ որ ատելութեան եւ վրէժի որ եւ է խօսք չըլլէ իմ բերնէս. բայց այլեւս երբեք եղբայրասպան գնդակներ պէտք չէ զարնեն Ֆրանսացիներ »: Մորիս Թորէզ.— «Ֆրանսայի Ժողովուրդը կը պահանջէ հաւատարմութիւն 1935 յուլիս 14ի ուխտին։ Հետեւաբար կը պահանջէ զինաթափ ընել եւ լուծել ֆաշական վերակազմուած միութիւնները, մաքրել ոստիկանութեան, վարչական եւ զատական իշխանութեան եւ բանակին շարքերը»։ Պ. Սէվէռաք յայտարարեց թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը հաւատարիմ կը մնայ 1935 յուլիս 14ի ուխտին։ Արմատական դամբանախօսը պատուութիւն պահանջեց բոլորին համար։

Եւ թափորը ցրուեցաւ կատարեալ բարեկարգութեամբ։

Կոմինթերնի գործունէութիւնը Ամերիկայի մէջ

«Մաթէն» կը գրէ թէ Կոմինթերնը (Գ. Միջազգային) մասնաւոր ծրագիր մը մշակած է, Մ. Նահանգներու արհեստակցական շարժումը ձեռք անցընելու համար։ Այս առաջադրութեամբ կազմուած է ամերիկեան յանձնաժողով մը, որուն անդամներն են Լոզովսքի, Եանսօն եւ Անգլիացի մը։ Յանձնաժողովը բջիջներ պիտի կազմէ կարելի եղածին չափ շուտ եւ ընդհանուր գործադուլներ պիտի սարքէ, մասնաւոր պատուիրակներ նշանակելով ամէն տեղ։ Խլրտումներուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ գլխաւոր ճարտարարուեստներու աղքայնացումը պահանջել։

Հետաւորութիւնը շատ երկար ըլլալով Մոսկուայէն Մ. Նահանգները, միջանկեալ կեդրոն մը ստեղծուած է։ Նախապէս կը խորհէին Փարիզի մէջ տեղաւորել այդ կեդրոնը, բայց յետոյ նախընտրեցին Ամսթէրտամը։

« Ամերիկեան յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ դրուած է նախ 200,000, իսկ վերջերս ալ՝ 100,000 տոլար։

ՁԱՅՆԱՔԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ սպառնալիք մը ուղղեցին Տիթրոյթի (Մ. Նահանգներ) մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներէն 175,000 հոգի, եթէ բոլոր իրենց ընկերներու ձերբակալման դէմ։

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՖՕՇԻ ՄԱՐՄԻՆԸ շաբաթ օր էնվալիտ փոխադրուելով, թաղուեցաւ Նափոլէոնի դամբարանին մօտ, 10 մեթր հեռաւորութեամբ։ Ինչպէս կը յիշուի, մարաջախտը մեռած էր ութ տարի առաջ։

ԱՒՍՏՐԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Փէչթայէն վերադարձին պաշտօնանկ բրաւ Վիէննայի ապահովութեան տեսուչը, որկատուծելի կը համարուէր բերբեւէրի-տէրական։ Այս այցելութեան առթիւ սուր բանավէճ մը սկսած է գերմանական եւ աւստրիական թերթերուն միջեւ։ Կը կարծուի թէ Տոքթ. Շուշնիկ (վարչապետ) Փէշթա երթալէն ի վեր, աւելի շատ հակած է Չեխոսլովաքիոյ կողմը, ինչ որ անհաճութիւն կը պատճառէ Գերմանիոյ։

ՖՈՆ ՖՈՆ ՌԻՊԸՆԹՐՈՓ Լոնտոն գնաց, խօսակցութիւններ հաղորդելու համար իր երկրի նոր քաղաքականութեան մասին, որ կը տրամադրէ չէզոքութիւն պահել։ Թագաւորը պիտի խնդրէ որ Պելժիոյ չէզոքութիւն երաշխաւորեն Զուիցերիոյ։ Այդ պարագային, կը կարծէ թէ աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ապահովութեան համար, քան եթէ այդ երկիրներուն կապուի ուղղակի։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ հետապնդումները կը շարունակուին համայնավարական շրջանակներու դէմ։ Շաբաթ գիշեր 107 հոգի ձերբակալուեցան Լոծի մէջ, իսկ 500 հոգի Լվովի մէջ, քաղաքական պատճառներով։ Խուզարկութեանց հետեւանքով բռնուեցան բազմաթիւ թղթակցութիւններ՝ Մոսկուայի հետ, ատոր զրամներ, ինչպէս եւ կեղծ անցագիրներ եւ ուրիշ թուղթեր։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԲԱՆՏԸ, որ բացուած էր մէկ տարի առաջ, դեռ շաբաթ օր ունեցաւ իր առաջին հիւրը։ Պապական ոստանի բնակիչներէն մէկը նախատած ըլլալով պահակները, 24 ժամ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։ Բանտը կը բաղկանայ երեք խցիկներէ, գրասենյակէ մը եւ բաղնիքէ մը։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կառավարական զօրքը կարեւոր յաջողութիւններ ունեցաւ վերջին օրերս, Մատրիտի շրջանակին մէջ, գրաւելով կարգ մը գիւղեր։ Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի։

Հ. Ց. Դ.

Գուաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ժողով. Ժողովը 24 Մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մասնակցիլ։ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ցաւով ի հոգաւ իր հայրենակից գրագէտ Գ. Ց. Օշականի յանկարծական հիւանդութիւնը եւ կը փութայ արագ առողջութիւն մաղթել, շարունակելու համար իր այնքան նուիրուած փայլուն աշխատանքը, որուն այնքան պէտք ունի Սփիւռքի Հայ մտքի ու Հայ գրականութիւնը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ Մշակութային Միութիւն մը կազմելու համար, խորհրդակցական ժողով պիտի գումարուի երեքշաբթի գիշեր ժամը 8ին, Շահրիկեան Ակումբին մէջ։

ՀԱՅ ԱՐՈՒԻ Ակումբի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 29 Մարտ, երեքշաբթի 22 rue Richer. Ներկայ կ'ըլլան խորհրդակից անդամներ՝ Պ. Պ. Յարութիւնեան, Վ. Էսմէրեան, Յթթ. Իգմիրեան, Ա. Թագէոսեան, Վաչեանց, Գէորգ Վահէ, Ա. Ջօպանեան եւ Գարեգին Կիրեան։

ԳՐԻԳՈՐ ՋՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

I.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԷՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Սակայն իշխանուհին անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտար եւ պատասխանս փութացնել տալու նըպատակաւ ձայնին մէջ հրամայական շեշտեր կը դնէր։ Բացատրեցի իրեն, առանց սակայն սրտնեղութիւնս ծածկելու, թէ ինչու պիտի չկարենայի անմիջապէս եւ վճռական կերպով արտայայտուիլ՝ Այդ պահուն սեւամորթ ներքինի մը սուրճ կը հրամցնէր. մերժեցի սուրճը եւ ոտքի ելայ մեկնելու համար։ Սուլթանուհին զգաց իր սխալը եւ ներողութիւն խնդրեց այնպիսի ձայնով մը, ուր ինձ թուեցաւ թէ զգուած հեկեկանք կար. իսկոյն անդրադարձաւ սակայն, կամքի ճիգով մը իշխեց ջիղերուն եւ սկսաւ պատմել իր հոգին տուայտող ցաւերը։ Օր մը առաջ, իր ներկայութեան ընդունած էր իր փոքրիկ կարուհին, որ համեստ երիտասարդի մը հետ նոր պսակուած էր ու եկեր՝ «Մառի, երջանի՞կ ես», հարցուցեր է անոր։ «Օհ, Ձերդ Բարձրութիւն, շատ երջանիկ», պատասխաներ է, բիւրեղեայ խնդումներով զեղուն հայուհին, զոր շնորհաւորեր եւ համբուրեր է։ Մառին մեկնելէն յետոյ՝ արցունքի տաղնապ մը ունեցեր է, ըմբոստացեր է, ընդվզեր է բախտին դէմ, եւ, ընդարձակ արահներուն մահաբոյր ամայութեանը մէջ՝ կաթիլ մը երջանկութիւն աղերսեր է Աստուծմէ։

Մինչ կայսերազուն տիկինը կը քըրքրէր այսպէս սրտին ծալքերը, աչքերս ակամայ կը մոլորէին Վոսփորի չքնաղութիւններուն վրայ բացուող մեծադիր պատուհանէն դուրս... Հոն, ծովուն եւ երկինքին միջեւ, կը ծածանէր անծայրածիր աշխարհ մը միլիոնաւոր գաղթական թռչուններու, որոնք մեծավայելուչ հանդիսաւորութեամբ, ճամբայ կ'ելլէին դէպի նոր երկինքներ։

Գուցէ անոնք ալ՝ մեզի պէս, յոյսերով ու պատրանքներով կը տարուէին, անոնք ալ գուցէ կը շարժառուէին տառապանքի եւ երջանկութեան առեղծուածովը... Սուլթանուհին կը շարունակէր խօսիլ... կը պատմէր իր ժառանգութիւնները, որոնց մէջ դրամական նեղութիւնն ալ իր բաժինը ունէր։ Հողերու խնդրին նպաստաւոր լուծումը՝ կարելիութիւն պիտի ընծայէր յարգելու քանի մը բարոյական պարտքեր, ինչպէս նաեւ, որքան կրցայ գուշակել իմ փաստաբանի ըմբռնողութեամբ — պիտի թոյլատրէր իրականացումը, իր գիրքին եւ արժանապատուութեանը վայել պայմաններով, սիրային երազի մը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը տանջէր իր հոգին։

Սատանենցի դասը, խօսք առնելով սուլթանուհիէն, թէ որոշումներուս եւ ձեռնարկներուս մէջ, պիտի վայելեմ բացարձակ անկախութիւն եւ թէ, ոչ ինք եւ ոչ ալ քոյրերը, նկատողութեան պիտի առնեն ասոր անոր խորհուրդները կամ թելադրութիւնները, որոնք անկասկած, պիտի տեղան իրենց վրայ։

Ամիններու համբերատար եւ թեբեւս ալ ապերախտ աշխատութեան մը հարկադրուեցայ՝ երբ նուիրուեցայ հողերու պատմականին ուսումնասիրութեանը, որ անչուշտ առաջին գործը պիտի ըլլար։ Հողերուն թիւը 300ի մօտ էր իսկաքանչիւրին արժանագրութիւնը զտնել եւ մանրակրկիտ քննութենէ անցնել անհրաժեշտ էր։ Archiveներուն անկանոնութիւնը մէկ կողմէ, պաշտօնեաներէն ոմանց ապիկարութիւնը եւ ոմանց ալ չարակամութիւնը միւս կողմէն, կը դժուարացնէին ջանքերս, մանաւանդ որ սարքական խոհեմութիւնը կը պահանջէր որ եւ է մէկուն զգացնել չտալ հետապնդուած նպատակը։ Վերջապէս ժպտեցաւ բախտը եւ գտայ ինչ որ կը փնտռէի։

Արժանագրութիւն մը, փոշիի թանձր խաւերու տակէն գլուխը բարձրացնելով, եկաւ ինձ աւետել թէ՝ Մուրատ Ե. պետական գանձին հետ հաշուակցած էր Գուրպաղլը - տէրէի հողերուն փոխարժէքը։

Էվրէքա, գտայ շահած էի... Ալ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար պետական նկատել — կառավարութեան ըմբռնած իմաստով — հող մը, որուն գինը պետութեան վճարուած է։

Սուլթանուհիներու ջերմ փափաքն էր ծախել հողերը եւ անմիջապէս... Զուզեցի գրաւել այդ գործերով, որ իմ ասպարէզիս հետ կապ չունէին։ Խնդրեցին, պնդեցին եւ վերջապէս հաւանութիւնս առին։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ.

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՐՏ — MERCREDI 24 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3378

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ...

Խե՛ղճ Արսէն Տրապիզոնի: Փարիզ էր քանի մը տարի առաջ, եւ, նկարագրելով զանազան տրտունջներէ, յայտարարեց հանդիսաւորապէս.— «Մենք Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»:

Փարիզ պիտի գար, նորէն, անցեալ տարի, Հոկտեմբերին կամ նոյեմբերին, նախագահելու համար Հօկի համագումարին: Ժամանակը անցաւ, ոչ ինք երեւցաւ, ոչ ալ ուրիշ մը: Եւ ահա, առիթներ վերջը միայն լուր կը հասնի թէ ձերբակալուած է, իբրեւ հակայեղափոխական: Ձերբակալուած՝ ուրիշ երեւելիներու հետ, — Երզնկեան, Եղիազարեան եւն.: (Այս տպաւորութիւնը կը ձգեն «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, ինչպէս բացատրած էինք երէկ):

Ուրեմն, թողո՛ւնք «Ամենայն Հայոց»ը, ոչ իսկ իրենց գլուխին տէրն են անոնք որ հիմը դրին Հայաստանի այսօրուան իշխանութեան, գաւազրելով, խաբելով եւ աքսորելով, իրենց կռնակը՝ ռուսական բանակին:

Աչքէ կ'անցընենք, պատահաբար, 1921էն մինչեւ այսօր փայլած եւ մարած, փառաբանուած եւ խարազանուած, աթոռի մը վրայ բարձրացած եւ թաւալգլոր ինկած վարիչներու ցանկը, — եւ կը մնանք ապշած:

Ի՞նչպէս քշուեցան, ո՞ւր քշուեցան, ինչո՞ւ քշուեցան այն 15-20 երեւելիները, որ կը կազմէին խորհրդային Հայաստանի չախումբը: Եւ եթէ անոնք, բուն հիմնադիրներն ու կազմակերպիչները, անվստահելի էին կամ անկարող, հապա ի՞նչ կը ներկայացնեն անոնց հասցուցած աշակերտները

Համրեցէք վերջին տասնըվեց տարուան ընթացքին, ոչ միայն ապարէզէն, այլեւ Հայաստանի սահմաններէն քշուած վարիչներու անունները (կը յիշենք խառն ի խուռն).—

Ս. Կասեան (առաջին վարչապետ), Աւ. Նուրիջանեան (անոր ներքին գործավարը, ճշմարիտ պատուհաս մը), Գ. Մակինցեան (գործավար), Հայկազ Կոստանեան, Աշոտ Յովհաննիսեան, Լուկաշին (վարչապետ), Սաքօ Համբարձումեան (վարչապետ), Մելիք — Յովսէփեան (Զեկայի վարիչը), Արտաշէս Կարինեան, Հայկ Ազատեան, Ս. Խանոյեան (ելմտական գործավար), Դր. Սիմոնեան (թղթատարական, ապա կրթական), Սահակ Տէր Գաբրիէլեան (վարչապետ), Արսէն Եսայեան (երբեմն նախագահ՝ Տնտես. բարձրագոյն խորհուրդի, վերջին անգամ՝ Հօկի), Ա. Եղիազարեան (կրթական), Երզնկեան (հողագործական), եւն.

Նոյն ժամանակաշրջանին մեռան՝ Միասնիկեան (վարչապետ), զոհ երթալով օդանաւային արկածի մը, Մռաւեան եւ, յայտնապէս եղերական պարագաներու մէջ, Աղասի Խանջեան:

Տակաւին չենք յիշեր անոնք որ պաշտօնէ արձակուած, կուսակցութենէ կամ անկիւն մը նետուած են առանց շատ աղմուկ հանելու:

Արդ, աչքէ անցընելով «հայկական» Ս. Խ. Հանրապետութեան սահմանադրութեան նախագիծը, անոր 47րդ յօդուածին մէջ կը տեսնենք հետեւեալ պաշտօնները, իբրեւ «կոմիսարների խորհուրդ» (կառավարութիւն).—

1. Նախագահ.— 2. Նախագահի տեղակալներ (ուրեմն մէկէ աւելի).— 3. Պետական ծրագրի յանձնաժողովի նախագահ.— 4. Գործավար սննդի արդիւնաբերութեան.— 5. Թեթեւ արդիւնաբերութեան.— 6. Անտառային.— 7. Հողագործական.— 8. Ելմտական.— 9. Ներքին առեւտուրի.— 10. Ներքին գործերու.— 11. Առողջապահութեան.— 12. Լուսաւորութեան.— 13. Տեղական արդիւնաբերութեան.— 14. Համայնական տնտեսութեան.— 15. Ընկերային ապահովութեան.— 16. ԽՍՀՄ. մթերումներու կոմիտէի լիազօր.— 17. Վարիչ արուեստներու.— 18. Լիազօրներ բանակ... մթերումնական ժողովրդական գործավարներու:

Ուրեմն, աւելի քան քսան ղեկավար պաշտօններ — գործավարութիւն կամ նախարարութիւն:

Գտէք հիմա, թեկնածուները, բաղդատելով եղած - չեղած ուժերու սեւ ցանկը՝ մնացեալին հետ:

Ծա՞նր է բացատրութիւնը.— Թշուառութիւն Ամենայն Հայոց:

Երբ ամբողջ հին «գվարդիա»ն, քիչ - շատ հասունցած սերունդ մը կ'անհետանայ, Ռուսաստանի խորերը քշուելով կամ բանտարկուելով, եւ մէջտեղը կը մնան նորահասներ կամ թափթփուքներ, հասարակ «լաքէ»ներ, այլեւս ո՞ր ձեռքերն են որ պիտի արժեցնեն նոր սահմանադրութեան «բարիքները»:

Մանաւանդ որ, դեռ չէ յագեցած հալածանքի դեւը ինչպէս Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի, նոյնպէս Երեւանի մէջ: Կարդանք, նորէն, «Խ. Հայաստան»ը (27 փետրուար).

— «Հակախորհրդային տրոցկիստական կենտրոնի դատավարութիւնը ցույց տուեց, որ մեր կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ մղած իրենց կատաղի պայքարում, բոլոր գոյնի հակայեղափոխականները — տրոցկիստ - զինովիեւականները, աջ թափթփուքները, դաշնակները, նացիոնալիստները, մենշեւիկները, մուսավաթականները — միաձուլուել, միրուել են, հանգէս են գալիս միասին, որպէս ֆաշիզմի հաւատարիմ գործակալութիւն: Այդ մեզնից պահանջում է աւելի ու աւելի անողոք դարձնել պայքարը հակայեղափոխական տրոցկիստական, դաշնակցական, նացիոնալիստական թափթփուքների դէմ, աւելի անխնայ մերկացնել ու ջախջախել մինչեւ վերջին տրոցկիստը. դաշնակցականը, նացիոնալիստը»:

Ուրեմն, ինչ որ կատարուած է մինչեւ հիմա, կը կազմէ յառաջաբանը գալիքին,— աւելի անողոք եւ աննախընթաց աւլումի մը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐՏ 16Ի ԴԷՊՔԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Աջերուն յարձակումը, ձախերուն միացեալ թաւալներ

Երեսփ. ժողովը յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ երէկ. Քլիշիի դէպքին առթիւ վիճաբանութիւնները սկսան աջակողմեան երեսփոխաններու հարցապնդումներով: Հարցապնդողներէն մէկն էր ժան Իպարնէկարի, գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան վարիչներէն մէկը: Ուրիշներ ալ ուժգնօրէն յարձակեցան կառավարութեան վրայ: Կացութիւնը փափուկ էր մանաւանդ անոր համար որ, արմատականները, որոնք ժողովրդական ճակատին աջ թեւը կը կազմեն, կ'ընդդիմանան ծայրայեղ տնօրինութեանց: Այսպէս, համայնավարները կը պահանջէին լուծել տը լա Ռօքի եւ Տօրիոյի եւն. կազմակերպութիւնները, բանտարկելով ղեկավարները, բայց արմատականները համաձայն չեն:

Մինչ այս մինչ այն, կրակին վրայ իւղ կը լեցնէ Տօրիօ, նախկին համայնավարը, պահանջելով որ խորհրդարանական յանձնաժողով մը կազմուի, քննելու համար կարգ մը քաղաքական կուսակցութեանց նիւթական աղբիւրները: Տօրիօ խոշոր թղթածրար մը կազմած է, եւ հիմակուընէ կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ապացուցանելու որ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը մեծագումար դրամ ստացած է խորհրդային իշխանութենէն: Եթէ կառավարութիւնը ընթացք չտայ իր առաջարկին, Տօրիօ պիտի հրատարակէ բոլոր մանրամասնութիւնները

Հարցապնդումներուն պատասխանեց վարչապետ Պլիւմ, չափաւորութեան եւ համերաշխութեան յորդոր կարդալով: Հակառակ բոլոր տարակարծութեանց, ժողովրդական ճակատի երեք թեւերը նախապէս համաձայնած ըլլալով միացեալ բանաձեւի մը մասին, կարելի եղաւ դանլիճը փրկել դժուարին կացութենէ մը:

Կարմիրները 200 250.000.000 ֆրա՞նք առած են Մոսկուայէն

Տօրիօ առջի օր Սէն Տընիի քաղաքապետարանը հրաւիրելով մամուլի ներկայացուցիչները, հաստատեց թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ երեսփ. ժողովին, պահանջելով որ խորհրդարանական յանձնաժողով մը կազմուի, քննելու համար քաղաքական կուսակցութեանց նիւթական աղբիւրները: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Սէն - Տընիի քաղաքապետը.

— «Այս առաջարկս կը ձգտի երկու նպատակի,— Առաջին՝ վերջ տալ այն զրոյցներուն թէ Քլիշիի արիւնոտ խռովութիւնը սարքուած էր ոչ թէ համայնավարներուն, այլ ժողովրդական կուսակցութեան դրգռիչ գործակալներուն կողմէ, որոնք վարձուած են հիթլէրական դրամով: Առով եւ կառավարութեան, խորհրդարանին եւ հանրային կարծիքին շատ պարզ միջոց մը կ'ընծայեմ, ստուգելու հիմնած կուսակցութեանս հաշիւները: Եւ շուտ պիտի կատարուի այդ ստուգումը: Այն ատեն կը հասնինք երկրորդ նպատակին. — Ապացուցանել թէ համայնավար կուսակցութիւնը դրամ կը ստանայ Մոսկուայէն... Պիտի ըսէք թէ բաներ մը գիտենք այդ մասին: Բայց անհրաժեշտ է անգամ մը ապացուցանել յստակօրէն, որպէսզի մարդիկ գիտնան թէ Մոսկուայի ճարած նպաստները շատ աւելի մեծ գումար մը կը կազմեն քան կը կարծուի ընդհանրապէս: 1920էն 1937, Ռուսերու կողմէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան վճարուած գումարներու ամբողջութիւնը կը հասնի 200—250.000.000 ֆրանքի:

Այս յայտնութենէն վերջ, Տօրիօ պարզելով համայնավար կուսակցութեան եւ յարակից կազմակերպութեանց պատկերը, աւելցուց.

— Ես թեկնածուներներ պիտի չներկայացնեմ քննիչ յանձնաժողովին, Մոսկուայի վճարած դրամներու մասին, այլ ուրիշ միջոցներ պիտի գործածեմ, իմ ըսածներս ապացուցանելու համար: Համայնավար կուսակցութիւնը ունի կեդր. կոմիտէ մը, ընդհ. քարտուղարութիւն մը, կեդր. կոմիտէի քարտուղարութիւն մը, 21 աշխատանքի խմբակցութիւններ, կազմակերպական, գաղթային, քարոզչական բաժիններ, ինչպէս եւ ապահովութեան ճիւղ մը որ կուսակցութեան գաղտնի սպասարկութեան բաժինը կը կազմէ: Այս կազմակերպական մեքենան վարելու համար կան 200—250 պաշտօնատարներ որոնց պարարտ ռոճիկները կարելի չէ վճարել միայն անդամատուրքերով: Այս ֆրանսական կազմակերպութեան կողքին կը գտնուի ուրիշ մը՝ օտար աշխատաւորներու համար,— հունգարացի, իտալացի, սպանիացի, չեխ, եւն. - պաշտօնական այլ պաշտօնատարներ եւն. Իւրաքանչիւր օտար խումբ պաշտօնատար մը ունի եւ թերթ մը կը հրատարակէ իր լեզուով: Այս ծախքերն ալ կարելի չէ վճարել կուսակցութեան ծանօթ նկատումներով: Իսկ եթէ քննենք համայնավար մամուլին գլուխը, պիտի տեսնենք որ կուսակցութեան պաշտօնական օրաթերթը միայն պակաս է դրամական դժուարութիւններէ, համաձայն իր վարիչներուն յայտարարութեանց: Բայց անոր մէջ ալ, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, մեծ բաց մը կայ որ կը գոցուի մասնաւոր միջոցներով որոնց մասին խօսելիքներ ունիմ: Հարկ է գիտնալ նաեւ թէ կուսակցութեան կեդրոնը ի՞նչ աղբիւրներէ կը հոգայ 42 համայնավար շաբաթաթերթերու նպաստները, առանց յիշելու երիտասարդական թերթերը կամ շքեղ հանդէսներ: Եւ վերջապէս, կուսակցութեան հրատարակչական տունը մեծ ծախքեր կը պատճառէ ամէն տարի: Կեդրոնական կազմակերպութեան, թերթերուն, հանդէսներուն, հրատարակութեանց հետ, պէտք է յիշել նաեւ այն անհամար ձեռնարկները որոնք նպաստ կը ստանան կեդրոնէն

Տօրիօ այս առթիւ կարդաց 150 վկաներու անունները, որոնք պիտի հաստատեն իր ամբաստանութիւնները:

Պապին կոնդակը ճիթլէրականութեան դէմ

Պապը, որ անցեալ շաբթու բուռն կոնդակ մը հրատարակած էր համայնավարութեան դէմ, մարտ 22ին հատ մըն ալ հանեց Գերմանիոյ ազգային - ընկերվարական շարժումին դէմ: Կոնդակը դատապարտելով նացի վարդապետութիւնը, կը ձաղկէ կաթոլիկներու դէմ կատարուած հալածանքները եւ քրիստոնէական վարդապետութեան այլափոխման փորձերը:

Այս կոնդակը ծանր տպաւորութիւն գործեց Պերլինի մէջ: Իտալական մամուլը վերապահ դիրք մը բռնած է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՋՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ

կը վերսկսաստուի Մարսէյլի մէջ

Առաջին առթիւ օգտուեցան 200 հոգի

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Վերջապէ՛ս, 2 տարուան անբացատրելի զլացումէն յետոյ, նպաստազուրկ հայ աշխատաւորութիւնը տիրացաւ իր արդար իրաւունքին. Այսպէս, մօտ 200 հոգի, առաջին առթիւ ստացան իրենց բաժինը փետրուար 1էն մինչեւ մարտ 19, հինգշաբթի օր: Մնացեալներն ալ պիտի ստանան իրենց հերթին:

Հինգշաբթի օր, բազմանդամ ընտանիքներու հայրեր մինչեւ 800—1000 ֆրանք ստացան: Տօնական օր է Մարսէյլի համար: Դէմքերու ժպիտը եւ տուներու ուրախութիւնը աչքի կը զարնեն: Անդունդի եզերքը հասած ընտանիքներ փրկուեցան:

Ինչպէս կարելի եղաւ հաստատել, նպաստի իրաւունքը կը պատկանի բոլոր Հայերուն, որոնք Նանսէնեան են եւ չունին ուրիշ որ եւ է հպատակութիւն

Յաջորդով՝ ուրիշ լրացուցիչ տեղեկութիւններ:

Դեռ չէն ազատած սղմատանջէն

Լէնինկրատի կոմիտէի վերջին նիստին մէջ, Ժտանով, Սթալինի փոխանորդը, ողբա՛ց հանդիսաւորապէս.

— «Շատեր կը մոռնան որ խորհրդային կարգուսարքը մինչեւ հիմա նուաճած է միայն աշխարհի մէկ վեցերորդ մասը, իսկ մնացեալ հինգ վեցերորդ մասին մէջ քաղքենի դասերը կը մնան տէր տիրական»:

Ժտանով միեւնոյն ատեն ազդարարեց թէ կուսակցական մեքենան տակաւին վարակուած է օտար լրտեսներով ու խափանարարներով, որոնք ղրկուած են օտար թշնամի դրամատիրական աշխարհին կողմէ, շարժման մէջ դնելու համար հակարոյշեւիկ դասերուն մնացորդները: «Այս նպատակին կը գործածուին թրոցքիականները: Տակաւին փաթորկալից ճակատամարտներ կը սպասեն մեզի»:

Այս առթիւ խօսք առնելով, կոմիտէին քարտուղարն ալ յայտարարեց թէ Նեվայի քիմիական հաստատութեան գործերը խանգարուած են գերման լրտես Ռաթայչաքի գործակալներուն կողմէ: (Ռաթայչաք գնդակահարուեցաւ Մոսկուայի վերջին դատավարութեան ատեն): Բանախօսը բացատրեց թէ հաստատութեան բանուորները թունաւորուած էին, իսկ այս ֆաշական գործակալները կոմիտէն խաբած էին ծաղկանոցներ հաստատելով գործարանին շուրջը: Իսկ Լէնինկրատի շրջանի Արհեստակցական Միութեան նախագահը յայտարարեց.— «Կ'ենթադրեմ թէ մեր երկրին մէջ չկայ ուրիշ կազմակերպութիւն մը ուր ժողովրդապետութեան սկզբունքները այնքան բռնաբարուած ըլլան որքան մեր արհեստակցական միութեան մէջ: Ամենախոր ապականութիւնը կը տիրէ մեր արհեստակցական միութեան կեանքին մէջ»:

Ալպանիոյ կիները ազատագրութիւնը

Ինչպէս գիտենք, Ալպանիոյ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն կիները պարտաւոր են նետել իրենց քօղերը

Այս օրէնքը ի զօրու է վաղը, հինգշաբթի: Ուրեմն, այդ օրը բոլոր Ալպանուհիները, մօտ մէկ միլիոն, պարտաւոր են բանալ իրենց երեսները:

Անցեալ շաբթու, Ալպանիոյ իսլամական մեծ խորհուրդը արտակարգ ժողով գումարեց, չէզոքելու յարմարցնելու համար նոր պահանջը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ մահմէտական վարդապետութեան մէջ որ եւ է արտօնագրութիւն չկայ, որ պարտադրէ կիներուն ծածկել իրենց դէմքը: Այս որոշման վրայ, Թագաւորը հրամայեց որ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկէ, որով կիները կարենան հանել իրենց քօղերը: Խորհրդարանը ընդ առաջ գնաց եւ օրէնքը քուէարկուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: Կ'ըսուի թէ այս գործին յաջողութեան մէջ վճռական դեր կատարած է Զօկու թագաւորին ապագայ նշանածը, հունգար կոմսուհի Հաննա Միքէս, որ Ալպանիոյ թագուհին կը համարուի: Այս առթիւ թելադրուած է ջնջել, նաեւ, բազմակնութիւնը, որ սովորութեան կարգ անցած է Ալպանիոյ մէջ:

Թիրանայէն կը հաղորդեն թէ քօղերու ջնջումը մեծ խանդավառութիւն պատճառած է Ալպանիոյ երիտասարդ աղջիկներուն, կիներուն, նոյնիսկ երիտասարդներուն մէջ: Վաղը, հինգշաբթի, փառաւոր հանդէսներ եւ խրախճանքներ պիտի կատարուին ամբողջ Ալպանիոյ մէջ, ողջունելու համար բարենորոգումը: Վաղը բոլոր Ալպանուհիները պիտի նետեն իրենց «չարշաֆ»ներն ու «փէրաճէ»ները եւ եւրոպական զգեստներ պիտի հագնին: Ալպանիոյ քրիստոնեայ սափրիչները հիմակուընէ կը չփեն իրենց ձեռքերը, ի նախատեսութիւն փայլուն գործերու: Արդէն իսկ մեծ ապսպրանքներ հասած են եւրոպական զգեստներու, օծանելիքներու, անուշահոտութեանց եւ ուրիշ գեղեցկագիտական արտադրութեանց:

Ալպանուհիները համբաւ հանած ըլլալով իրենց գեղեցկութեամբ, սալոնականներ հիմակուընէ կը հարցնեն թէ ե՞րբ պիտի ընտրուի Ալպանիոյ գեղուհին:

Իտալացինե՞ր են որ կը կռուին Մատրիտի առջեւ

Սպանիոյ կառավարական զօրքը նոր յաջողութիւններ շահած է Մատրիտի ճակատին վրայ, համաձայն վերջին լուրերու: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյց մը կըսէ թէ 950 Իտալացիներ անձնատուր եղած են կառավարական զօրքին: Ֆրանսայի ձախակողմեան թերթերն ալ հաստատելով այս տեղեկութիւնները, կը պահանջեն ազդու միջոցներ ձեռք առնել:

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Կուատալախարայի ճակատին վրայ: Կառավարական զօրքը 120 քիլոմեթր անդին մտած է ճակատը: Իսկ ապստամբները կ'ըսեն թէ իրենք լքած են կարգ մը անպէտ գիւղեր: Զօր. Ֆրանքօ կը զօրացնէ Արակոնի ճակատը, կասեցնելու համար կառավարական զօրքին յառաջխաղացութիւնը:

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ իտալական թերթերը կարճ կը կապեն Սպանիոյ վերաբերեալ տեղեկութիւնները:

ՄԵՆՔ ԵՒ ՅԱՆՈՆՔ ԵՐԷՎ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ուղղի կատարեալ հանգստութեամբ եւ ճակատաբաց կարող ենք ասել, որ մենք չենք դիմել սուտի, կեղծիքի ու խեղաթիւրումների դիւրին, բայց եւ անբարոյական միջոցին, պաշտպանելու մեր անցեալի գործունէութիւնը եւ մասնաւորապէս փետրուարեան ապստամբութիւնը։

Մենք մնում ենք հաւատարիմ մեզ դաստիարակող յեղափոխական սկզբունքին, որի ոչ միայն քաղաքական դաւանանքը, այլ եւ ամբողջ հոգեկան աշխարհը հիմնուած էր արդարութեան եւ ճշմարտութեան ազնիւ ըմբռնումների վրայ։ Հայ ազատագրական շարժումը նա համարում էր նախ եւ առաջ մարդկային գերագոյն արդարութեան համար մղուած մի պայքար։ Իբրեւ հետեւանք այդ ըմբռնումների, Դաշնակցութիւնն աւելի քան երեսուն տարի առաջ ընդունեց նաեւ ընկերվարութիւնն իբրեւ երկրորդ յեղափոխական ձգտում, որովհետեւ անհանդուրժելի անարդարութիւն է եւ մարդու շահագործումն իր նմանի կողմից։ Արանով ամբողջացաւ Դաշնակցութեան նպատակը — ազատագրել իրաւազուրկ եւ ճնշուած հայ ժողովուրդը տիրապետող ազգերի եւ նրա աշխատաւոր դասակարգերը գրամատիրութեան շղթաներից.

Այս նպատակը մինչեւ օրս էլ պահում է իր հոյակապ հմայքը եւ առաջնորդում մեզ։ Ո՛վ եւ է ժողովուրդ որ չունի լիակատար ազատութիւն տնօրինելու իր ճակատագիրը, եթէ անգամ կատարէ տնտեսական կարգերի յեղաշրջում, կատարած կը լինի այն իշխող ազգի հրամանով ու բռնութեան տակ։ Դասակարգերի ոչնչացումից ու ընկերվարական հասարակութեան ստեղծումից յետոյ էլ, նա կը մնայ ենթակայ ու բռնադատուած։ Իշխող ազգը նրան կը պարտադրէ իր առանձնայատկութիւններին համա պատասխանող վարչաձեւեր պաշտօնեայ, իր մշակոյթն ու հոգեբանութիւնը։

Լէնին «Ազգային հարցը» ժողովածուի մէջ ասում է. — «Աշխատաւորների եղբայրութիւնն անկարելի է, քանի դեռ չկայ ազգերի լրիւ հաւասարութիւն, քանի դեռ տիրապետող ազգին պատկանող բանւորը իշխողի դերի մէջ է հանդէպ հպատակ ժողովրդին պատկանող բանւորի»։

Երբ մի բանաձեւի մէջ «Ազգերի ազատագրում» դարձուածքի առթիւ Բուխարին առաջարկում էր փոխել գրելով «Ազգերի աշխատաւոր դասակարգերի ազատագրում», Լէնին ծառացաւ նրա դէմ, ասելով որ ճնշուած ազգերի ազատագրումը կարող է չլինել ամբողջական եւ ոչ թէ մասնակի կամ դասակարգային։ Նա ժխտում էր նաեւ որ եւ է յեղու իբրեւ պետական, ուրեմն եւ առանձնաշնորհեալ լեզուի, տեսակէտը։ Հետեւողականօրէն եւ յամառօրէն դեռ տարագրութեան մէջ նա պնդել է թէ ժողովուրդների անբռնաբարելի իրաւունքն է բաժանուել ազգաւ ազատ Ռուսաստանից, եւ դրա համար ենթարկուել ռուս այլ յեղափոխական հոսանքների պարսաւանքին։ Ցեղապաշտում այդ տեսակէտը նա մտցրեց Ռ.Դ.Ս.Ա.Հ.ի սահմանադրութեան մէջ։

Եւ այս մարդը, որ ոչ թէ թեթեւօրէն կամ սրա ու նրա խնդրանքի (ասում էին բանաստեղծ Վահան Տէրեանի) ազդեցութեան տակ, այլ հաժամայն համոզմունքի, 1917 դեկտեմբերի 30ին յատուկ հրամանագիր հրատարակեց Հայաստանի ինքնորոշման մասին ու խոստացաւ «հաշտութեան բանակցութիւնները վարելիս պահանջել նրա իրականացումը Թուրք իշխանութեան ներկայացուցիչներից», քիչ յետոյ Բրեստ Լիտովսկում այդ նոյն հաշտութեան «խայտառակ» (Լէնինի որակումը) դաշնագիրը գնելիս ամենայն հեշտութեամբ մատնում Հայաստանի երեք քառորդն իբրեւ դրամական մանրուք տալիս Թուրք ջարդարարներին ու դարձաւ «կարտալ» նրանց հետ։ Բայց բոլոր մեծ ու փոքր դաւաճանութիւնների յորձանքներից փրկուած էր մի լաստ — Արարատեան աշխարհը, որի վրայ հայ ժողովրդի մնացորդը ձգտում էր հասնել ազատութեան նաւահանգիստ։ Այդ էլ շատ երեւաց «մեծ ընկերվարականին» ու նա հրաման տուեց հայ բոլշեւիկներին խորտակել նրան կեղտոտ դաւադրութիւններով եւ Ուրդբանակի սուիններով։

Ահա ընդվզեցուցիչ անդունդը տեսականի եւ կատարուածի, խօսքի ու գործի, որ այնքան բնորոշ է ոչ միայն համայնավարութեան հիմնադրի, այլ եւ նրա բոլոր յաջորդների եւ ամբողջ կուսակցութեան համար։ Նոյն դարհուրելի հակասութիւնը «մարդու ազատագրման» առաջին փայլուն ցուցանակի ու ներքին բռնութեան, մենք տեսնում ենք իրենց հիմնած իրաւակարգի բոլոր փուլերում։ Միջոցների մէջ խտրութիւն չդնելը Լէնին-ստալինեան վարդապետութեան հիմնական սկզբունքն է, որովհետեւ նա ծնունդ է նիւթապաշտական փիլիսոփայութեան։

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնն սկսաւ «հաշտութիւն առանց հողագրաւումների ու տուգանքների, ազգերի ինքնորոշման սկզբունքի հիման վրայ»։ Հող ու տուգանք տուեցին ու իրենք էլ առան. իսկ ազգերի ինքնորոշումը վերածեցին կատակերգութեան, սկսելով անկախ խորհրդային հանրապետութիւններ՝ Ուկրայնայի, Բէլոռուսիայի ... եւ Հայաստանի ճանաչումով Լէնին ստորագրում էր թիֆլիսից այդ հարցում դէպի ցարերի փորած հունը եւ վերջացրեց հանգստորէն տեղաւորուելով նրա ափերի մէջ։ Երէկ համաշխարհային յեղափոխութեան վարիչ կոմինտէրն էին ցուցադրում, այսօր նրան թողել են անյայտութեան մէջ, երէկ ընկերվարականներին անուանում էին դրամատէրերի նօքարներ, այսօր էլ նրանց դործակցութիւնն են փնտռում, երէկ «բանուորը հայրենիք չունի», այսօր մոլեռանդ հայրենասէրներ են. երէկ Ազգերի Դաշնակցութիւնը «աւազակների որջն էր», այսօր նրա ամէնէն հաւատարիմ անդամն են (լաւ է. երիտէլ), երէկ Ջէմալբէնի խրտուիլակը ծաղրում էին Կարմիր հրապարակում, այսօր պատկառանքով գրում են «սըր Օստին Ջէմպըլէն», երէկ բռնութեամբ համայնավարութիւն մտցրին երկրագործութեան մէջ կոլխոզներ հաստատելով, այսօր կոլխոզները հողը յաւիտենական սեփականութիւն ստանալով դարձել են բաժնետիրական ընկերութիւններ։

Շատ հեռու կ'երթանք, եթէ ուզենանք թուել խորհրդ. իշխանութեան բոլոր գիկզակները։ Մի բան պարզ է, — Նա այսօր ոչ մի բանով չի տարբերւում դրամատիրական երկիրների իշխանութիւններից, որոնք յարմարւում են պայմաններին ու ձգտում միայն մէկ նպատակի — ապահով ու յարատեւ դարձնել իրենց գոյութիւնը։Ո՞ւր պիտի հասնի խորհրդային վարչաձեւը այս թեք մակարդակի վրայ, դժուար է ասել, բայց որ արդէն անհաւասարութիւնը յայնանում ու յայնանում է խորհրդային քաղաքացիների մէջ, որոնց թոյլ է տրւում հարստութիւն հաւաքել ինչքան կարող են ու իրենց ժառանգներին ձգել, դա փաստ է։ Այս հոսանք, տարուբեր ու նպաստաւոր հողմերին՝ անկախ նրանց ծագումից ու ուղղութիւնից իր առագաստները բացող խորհրդային պետութեան կեանքում մեզ ամէն բանից աւելի խորապէս հետաքրքրում է ու մտահոգում Հայաստանի վիճակը։ Ոչ մի ժողովուրդ մարդկութեան պատմութեան մէջ ենթակայ չի եղել եւ չէ այն սեւ անարդարութիւններին — ջարդ, հալածանք, հայրենազրկում, ցրում աշխարհի չորս կողմ եւ օտարացում ամէն տեղ, — որոնք մրրկում են մեր հոգիները։ Ամէնէն ուղղափառ ընկերվարականն իսկ, հայ թէ օտար, չի կարող մեզ յանդիմանել ամբողջովին ազգային ազատագրման եւ ոչ թէ տնտեսական յեղաշրջման հարցով տարուած լինելու համար. Ով էլ լինի մեր տեղը, մեր ճանապարհով կ'երթայ։ Հայրենիքի վերստացումն ու վերածնութիւնը կը լինի մեծագոյն յաղթանակը տառապած հայ աշխատաւորութեան եւ ոչ թէ հայ դրամատիրութեան։

Հէնց միայն այն հանգամանքը, որ հայ աշխատաւորութեան կէսը դուրս է շպրտուած իր մայրենի հողից, փախում է մեր առօրեայ գործունէութեան էութիւնը, ընկերվարական պայքարից դարձնելով նրան ազգային փրկութեան պայքար։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

Ա. — ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ

Ժոմոն Տըլամ երկար յօդուածով մը «Թանի մէջ կը ներկայացնէ Իտալիոյ օդանաւային ուժը. —

Իտալիոյ արդի ղեկավարները, դիխաւորաբար Դուչէն, իրենց քաղաքական ասպարէզին առաջին օրէն սկսեալ, մարգարէացած են այն դերը, զոր օդանաւը պիտի խաղայ երկրին քաղաքական կեանքին մէջ։ 1921 Մայիսին, Մուսոլինի կը յայտարարէր — «Բոլոր անոնք որ օդանաւային հարցին կուտան առանձնապէս ճարտարագիտական եւ ռմբական կարեւորութիւն մը, կ'իյնան ծանր եւ հիմնական սխալի մը մէջ, որովհետեւ անոնք չեն ըմբռնած օդագնացութեան ոգեկան, հետեւաբար քաղաքական կարեւորութիւնը»։ Մուսոլինի, Միլանոյէն հազիւ երեսփոխան ընտրուած, Խորհրդարանին մէջ հիմնեց օդագնացութեան խմբակցութիւն մը։ Տ'Աննունցիոյի ընկերակցութեամբ, Մուսոլինի երկրին ծանօթացուց օդանաւը։ Միլանոյի համագումարին մէջ, որ տեղի ունեցաւ 25—27 մարտ 1921ին, Տ'Աննունցիոյի նախագահութեան տակ, ժամուլին եւ օդագնացութեան մասին Մուսոլինի ներկայացուց զեկոյց մը, ուր կ'ըսէր. «Երկրի մը օդանաւային ուժը կրնայ ըլլալ մեծ, փոքր կամ ոչինչ, համապատասխան այն աստիճանին, որ ժողովուրդին օդանաւային գիտակցութիւնը մեծ է, փոքր կամ ոչինչ ... Երբ ժամուլը չի խօսիր օդագնացութեան մասին, անուղղակի կ'արգիլէ ժողովուրդին օդանաւային գիտակցութեան ծնունդը։ Սակայն ի՞նչպէս խօսիլ ժողովուրդի մը օդանաւային գիտակցութեան մասին, երբ այդ գիտակցութենէն զրկուած են նաեւ երկրին ղեկավարները, վարչական մեքենան, բանակը, ծովային կազմակերպութիւնը, օրէնսդրական մարմինը, մամուլը, որուն դերը պիտի ըլլար ուղղութիւն տալ հանրային կարծիքին»։ Միլանոյի համագումարը յետոյ վաւերացուց տեղեկագիր մը, կազմակերպելու համար «Զինուորական եւ քաղաքային օդանաւորդութիւնը»։ Այդ տեղեկագիրը պատրաստուած էր Տուհէի կողմէ։ Գուէարկուեցաւ նաեւ բանաձեւ մը, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսուէր.

«Նկատելով որ օդային զէնքը պիտի դառնայ բախտորոշ զէնքը ժողովուրդներու մղած կռիւներուն մէջ, անհրաժեշտ դարձած ըլլալով միջոցներ պատրաստել ապահովելու համար մեր երկինքին տիրապետումը, ընդունելով որ քաղաքային օդանաւը յառաջդիմութեան ազդակ մը չէ միայն, այլ եւ միջոց մը՝ ի հարկին լրացնելու համար զինուորական օդագնացութեան պահանջները, դառնալու ազգային պաշտպանութեան զէնք մը, համագումարը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը որ մեծ ուշադրութիւն դարձնէ օդանաւորդութեան զարգացման, Ա) ստեղծելով նախարարութիւն մը, որ կարենայ մասնագիտօրէն ուսումնասիրել ասպարէզին պահանջած բոլոր հարցերը, եւ երկրին առջեւ ստանձնել այդ ուղղութեամբ իր վրայ ինկած պատասխանատուութիւնը, Բ) վարելով օդանաւային ազգային քաղաքականութիւն մը, որ համապատասխանէ երկրին պահանջներուն»։

27 հոկտեմբեր 1922ին տեղի ունեցաւ դէպի Հռոմ արշաւը։ Դուչէն, տէր դառնալով երկրին, իր առաջին գործը համարեց կազմել օդանաւային գործավարութիւն մը (24 յունուար 1924 Թուակիր հրովարտակ)։ Ու երկրին զինուորական եւ քաղաքային օդանաւորդութիւնը յանձնուեցաւ մէկ հոգիի. 28 մարտին, արքայական օդանաւորդութեան տրուեցաւ անկախ բանակի հանգամանք, մասնաւոր համազգեստով եւ զինուորական աստիճաններով։ Հիմնուեցաւ օդանաւային դպրոց մը, պատրաստելու համար օդանաւորդ սպաներ։

30 օգոստ. 1925ին ստեղծուեցաւ օդային նախարարութիւն մը, որ հետզհետէ կատարեալ կազմակերպութեան մը ձեւն առաւ։

Արքայական օդանաւորդութիւնը իր ձեւին մէջ առաւ մայր ...ներուն եւ գաղութներու օդանաւային ուժերը։ Ֆաշական իշխանութեան առաջին օրերուն, արքայական օդանաւորդութեան պիւտճէն էր 70 միլիոն լիր, յաջորդաբար բարձրացաւ 122 միլիոնի, 1926—1927ին՝ արդէն կը հասնէր 700 միլիոնի, մինչեւ 1930 մնաց այդ բարձրութեան վրայ, բայց 1936—37-ին՝ յանկարծ բարձրացաւ 990 միլիոնի։ Աւելի դառ, 5 յուլիս 1934 Թուակիր հրովարտակ մը կ'արտօնէ յաւելուածական վարկ մը, որ կը հասնի 1 միլիար 200 միլիոնի, ծախսելի յաջորդական 5 տարիներու ընթացքին, — թէ ինչ արագութեամբ ծախսուեցան այդ գումարները (5 տարին չլրացած) ցոյց կուտան հետեւեալ թիւերը.

1934—1935ին	600 միլիոն
1935—1936ին	300 միլիոն
1936—1937ին	300 միլիոն

Այս գումարները յատկացուեցան շինելու համար օդանաւային մեքենաներու, օդանաւային սպառազինութեան, օդանաւային փորձերու, օդանաւային պարէնաւորման, օդանաւային զօրաշարժի եւ դեռ գաղթային պիտճէներն ալ հարկադրուած են վարկեր բանալ օդանաւորդութեան համար, — օրինակ, Լիբիան 40 միլիոն յատկացուց 1936 — 1937ին։

Երբ մարաջախտ Պալպօ նշանակուեցաւ կառավարիչ Լիբիոյ, Դուչէն իր ձեռքն առաւ օդային նախարարութիւնն ալ (նոյեմբեր 1933), ինչպէս արդէն իր ձեռքն առած էր պատերազմական եւ ծովային նախարարութիւնները։ Սակայն Մուսոլինի իր հսկողութեան տակ կը պահէ ոչ միայն օդանաւորդութիւնը, ընդ-նախարարի մը միջոցաւ, որ կը կատարէ վարչական գործերը, կը քննէ տեսական հարցերը, կը վարէ շինութիւնները, կը կառուցանէ օդանաւային կայանները, այլեւ արքայական օդանաւորդութիւնը շնորհիւ ընդհ. սպայակոյտին պետին, որ կը վարէ օդանաւային ուժերը, ուժ կուտայ օդանաւային վարժարանին, կը պրատի օդային սպառազինութեամբ, համաձայն Դուչէին հրահանգներուն։

Օդային նախարարը իր մօտ ունի երկու օժանդակ մարմիններ, — օդանաւային խորհուրդ, որ կը բաղկանայ օդային բանակի սպաներէն, եւ ճարտարագիտական խորհուրդ, որ կը բաղկանայ մեքենագէտներէ։ Բոլորն ալ բնտիր մասնագէտներ։

Արքայական օդանաւային կազմակերպութիւնը ունի Ա) Օդային պաշտպանութիւն, որ կը ստորաբաժանուի այսպէս. — 1.— Օդային բանակ, 2.— Օդանաւային հաղորդակցութիւն ցամաքային բանակին հետ, 3.— Օդանաւային հաղորդակցութիւն ծովային բանակին հետ), Բ) Օդանաւային գործավարութիւն, Գ) Օդանաւային ճարտարագիտութիւն, Դ) Օդանաւային դպրոցներ։

Օդային բանակը կը բաղկանայ այն բոլոր ուժերէն, որոնք պիտի մարեն օդային պատերազմը եւ պիտի ապահովեն հայրենիքի երկինքին տիրապետութիւնը։

ՏԻՄԱՂ

Պզտիկ զպրոցականը. Պարոն էդ թակից, ամէնուն հարցումներ կ'ուղղէք, բայց մեզ պզտիկներուս կարեւորութիւն չէք տար։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք։

— Կը բողոքենք շաքարեղէնի գինեւրու բարձրացման դէմ։

X

— Տիկին, սա էշը քիչ մը կուտա՞ք որ պզտիկ բան մը բեռցնելով քաղաք տանիմ։

— Անկարելի է որ ձեզի օգտակար ըլլայ, տիրոջ պէս յամառ եւ պինդ գլուխ է։

— Ներեցէք տիկին, տէրը դուք չէ՞ք.

— Ոչ, պարոն, ամուսինս է

ԳԵՂՈՆ

Ի ՊԱՅԾԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ

Կ'արժէ արդարեւ որ անոր մասին երգ մը յօրինուի։ Բացառիկ ամիս մը որուն հանդէպ մարդ կրնայ գովեստ խօսիլ. Բնականաբար իր յոռի կողմերն ալ ունեցաւ. — Մտահոգութիւններ, բարդութիւններ, օդի անհաստատութիւններ եւ համաշխարհային քաղաքականութեան տաղտուկներ որոնց ծայրը չենք գիտեր թէ ուր պիտի երթայ, վերջապէս, անհաշիւ զինարշաւ, բորբոքած քէթեր եւ քաղաքական ճառեր։ Բայց այս ամէնը սովորական անպատեհութիւններ կան ու, ըլլալով, բոլոր ամիսներուն մէջ. Փետրուարը տօմարական իր սահմանին մէջ պաշտօնակիցներէն կը տարբերի անով որ իրական արտասովոր առաւելութիւն մը ունի, նոյնիսկ վերը մեր թուած անպատեհութիւններուն վրայ։ Իր ճշմարիտ մեծութիւնը այն բանին մէջ կը կայանայ որ անոնցմէ աւելի կարճ է։ Երկու, երեք օրի չափ Ալյոնիքն ճզմեր այնքան օրեր, որոնցմով միւս ամիսները աւելի երկար են. Չէ՞ որ ամէն մարդուն գիտցած ...աւարակ բանն է որ ամէն ամսուն ...շուրջ, արդէն իսկ մեծ մասամբ ... դրպանները կը սկսին պարպուիլ։ Ամէն մարդ հետաքրքրութեամբ վերջաւորութեան կը սպասէ, միւսին առաջինին, այդ պարապութիւնը կամ պակասը գոցելու համար։ Իսկ փետրուարին մէջ առօր բոլորովին հակառակը կը պատահի։ Պարզապէս իր քանակութեամբ տեւողութեան շնորհիւ աւելի կամ քիչ ամսականներու բաւական մեծ խնայողութիւն մը ընել։ Իրաւ է թէ հաշուառ կապուած քաղաքապետական եւ բռնի պետական, ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերը տարբերութիւն չեն ըներ, բայց օրական բոլոր միւս ծախքերուն համար անուրանալի օրհնութիւն մը կայ. Եւ եթէ հաշուենք, բաւական կրնայ ... չորս մը կ'ըլլայ Գինի ... ըլլար թէ որքան։ Հաշուենք միայն օրինակի համար թէ այս ամէնը մի միայն փետրուարին համար կարելի է խնայել։ Ամուրի մը սովորական ծախքերուն սկզբունքը իբրեւ հիմ ընդունելով, հետեւեալ քանակութիւն կամ խնայողութիւնը կ'ունենանք — թրամուէյի կամ օթօպիւսի 12 տոմս, երեք անգամ սափրուիլ, 6 վերնակ, 3 կէս օրուան ճաշեր 9 արեւ բանի յաճախում, 1 սինէմա, այսինքն տիկարէթ, գանազան ուրիշ ... կամ, ինչպէս կ'ըսեն մանր մունր բաներ, ինչպէս մուրացկաններուն քանի մը անգամ պակաս հանդիպիլ, որոնք բանի մանչուն դրամէն շահիլ, հետ ձայնի մայրկեաններէն օգտուիլ եւ այլն դառ, գլխու ցաւի համար քանի մը փոշի պակաս կ'առնես եւ հարբուխի համար ալ քիչ շաքար կը տաս կրակին վրայ բռնելու համար ... Այս ամէնը կորուկ եւ ... հաշիւով քեզի կը շահեցնէ 25էն մինչեւ 30 շիլին։ Ահա կարճ Փետրուարի մեծութեան գաղտնիքը, եւ ասիկա դեռ մէկ ամուրի անձի վրայ ... Բայց ասոր քարոյական կողմն ալ կայ։ Քիչ ծախք ընելով դառնութիւն չես զգար ընկերային հաստատեալ կարգերուն դէմ, թէ ... սականները քիչ են, եւ այս պայքարի երեսէն ամէն օր ստիպուած չես ըլլար քանի մը հատ աւելի ճնկելու, ... մին հետ կռիւ ընելու եւ ուրիշ ...

ՅՈՅՆ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ ԱԿՆԱՅ ՎԱՆՔ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի հին պատմութեան ուսումնասիրութեան համար Լէման-Հաուպթի նշանաւոր երկը «Հայաստան երբեմն եւ այսօր» անսպառ գանձ մըն է։ Անոր իւրաքանչիւր գլուխը, երբեմն ալ իւրաքանչիւր էջը նոր յայտնութիւն մը երեւան կը բերէ նախահայկական եւ անոր յաջորդող շրջաններուն գէպքերուն եւ դէմքերուն մասին։ Հեղինակին լայն հմտութիւնը, գիտական հեկայ պաշարը միացած իր քննական թափանցող մտքին կրցած են կանգնել անգուգական կոթող մը նուիրուած հայ հին պատմութեան այլազան փուլերուն լուսաբանութեան. Ան կրցած է առանց գործ մը ի գլուխ հանել առանց կարենալու պեղումներ ընել իր երկամեայ գիտական առաքելութեան ընթացքին։ Պեղումներու համար, ինչպէս ինք կ'ըսէ, «ոչ ժամանակ, ոչ ալ միջոց» ունէր։

Երկին առաջին հատորը քանի մը անգամ կարդացեր էի։ Նիւթերու աննախընթաց ճոխութեան եւ գերընտիր շահեկանութեան պատճառաւ ուշադրութենէս վրիպած էին երկրորդական կէտեր, որոնք իրենց կարգին յայտնութիւններ են

Գիտնականը Մալաթիոյ կողմերը կը գտնուէր, երբ իրեն կ'իմացնեն հաթեան արձանագրութիւններու գոյութիւնը իր ճամբուն վրայ։ Բայց ան կը շտապէ դէպի Ակն, որուն մօտակայ Վանք գիւղին մէջ յունական հին արձանագրութեան մը մասին տեղեկացեր էր հայ աւետարանական քարոզիչէ մը

«Արդէն կամուրջին ձեւը ապացոյց մըն էր թէ վայրի մը կը մօտենանք, ուր հինէն ի վեր բնակութիւն կար եւ մասնաւոր առանձնայատկութիւններով նշանաւոր է։ Կամուրջը գեղեցիկ ու բոլորաձեւ կամարով մը գետին վրայ ձգուած է, եւ ուղղաձեւ կանոնաւոր տաշուած քարերէն իւրաքանչիւրը, որոնցմով շինուած է կամուրջը, յունարէն գիր մը կը կրէ— «Տէր պահեսցէ զմուտ եւ զել քո յայսմ հետէ մինչեւ յաւիտեան»։

Վանք գիւղին քարայրաձեւ քաղաքը ճիշդ վիհի մը եզերքն է, որուն խորերէն կ'անցնի գետը։ Գետը հոս չեղում մը կ'ընէ, որուն կը հետեւի գլխաւորաբար ժայռոտ եզերքը, այնպէս որ ամփիթատրոնի ձեւով կիսաբոլորակ մը կը կազմուի։ Ամբողջ ապառաժը քարայրի մը վերածուած է, ուր պաշտպանութեան յատուկ տեղեր — Նրբանցքներ նշանառութեան ծակերով քանի մը յարկ իրարու վրայ — մասնաւորապէս ուշագրաւ են։ Գետին վերի ուղղութեամբ առջեւանով (ap-sis) մեծ քարանձաւ մը կը գտնուի, որուն յատակը բարձրացուած է եւ որուն կոնակի պատը յատակին մէկ ուրիշ բարձրացումովը խցիկի բաժնուած է։ Ասոր մէջ կը գտնուի բուն իսկ ժայռին մէջ շինուած խորան մը եւ մկրտութեան աւազան մը՝ ջրանցքով միասին։ Հոս՝ ինչպէս ուրիշ քարանձաւներու մէջ՝ յայտնապէս քրիստոնէական պաշտամունքի ծառայող վայրի մը հետ գործ ունինք, որով կը բացատրուի նաեւ տեղւոյն անունը։

Ճիշդ հոս է հայ աւետարանական քարոզիչին ակնարկած արձանագրութիւնը։ Ասիկա վերոյիշեալ քարայրէն վար եւ գետին հոսանքին ուղղութեամբ ժայռին վրայ է։ 50 մեթր աւելի հեռուն վիմակերտ մատուռ մը կայ, որուն տանիքը իրական կամար մը կը կազմէ։ Ձախ պատին վրայ՝ խիստ նրբօրէն շինուած ու զարդարուած քրիստոնէական խաչերու շարք մը։ Այս մատուռին յատակը ժայռէն անցնող արահետէն 4.03 մեթր բարձր է եւ դեռ կէս մեթր աւելի բարձր է մօտը գտնուող արձանագրութեան ստորին շարքը։

Միշտ գետին ուղղութեամբ իրարու մէջ վեց սենեակներ՝ զանազան մեծութիւնով, որոնց կցուած է ջրամբար մը եւ յիշուած նրբանցքներէն մին նշանառութեան ծակերով։

Արձանագրութեան հասնելու համար երկու վերելակներ անհրաժեշտ էին, ընդօրինակութիւնը կատարելի հանոյք մըն էր։ Վեց մեթր երկայնութեամբ զոյգ վերելակներու վերջնաստիճանին վրայ կեցած, արձանագրութեան էութեան մասին վճռական բառերը կրցայ վերջապէս ճանչնալ — «Աստ հանգչի»։

Առաջին գաղափարին ձորէն տուրացող հովը տապալեց։ Օժանդակ շէնքի մը շնորհիւ կարելի եղաւ երկրորդ զած մը նոյնքան տեւն վրան թողուլ, մինչեւ որ վար առինք ու կրակին վրայ չորցուցինք։

Ահա տապանագրին թարգմանութիւնը.

«Աստ հանգչի Աթենայիս (Athenais) իշխանուհին, որուն հետ առնէօֆ համակրութեան բերումով ամուսնացայ։ Ով որ անցած առնեը վարդ մը կամ ուրիշ ծաղիկ մը նուիրէ, երկնային շնորհաց արժանի ըլլայ. բայց պատահի որ մէկը չար դիտաւորութիւն ունենայ, գեհենին արժանի ըլլայ։ Ասիկա գրողը Aeimarierն է, համանուն հօրմէ, որուն, որքան որ ապրեցաւ, բէպէտեւ քիչ առեն, իբր զօրավարութ ընկերուհի կապուած էր ան որ հօրմէ մը կը սիրէր, որ իմ հօրս անունը կը կրէր, եւ Անտոնիայի մօր Լուկիոսի աղջիկն է»։

Արձանագրութիւնը կրող ժայռին վարի մասը եւ կը քաշուի, այնպէս որ ադեկ գոյացած կամարին տակ գետնին վրայ կրնայ գերեզմանը գտնուած ըլլալ։ Փոքր փոս մը տեսնուելուն համար փորել տուի եւ ոսկերոտիքներու տարաամ խլեակներ միայն գտայ։ Ցայտնի չէ թէ մարդու ոսկորներ են. Եթէ գերեզմանը հոս կը գտնուէր, վաղուց եւ հիմնապէս մաքրուած ըլլալու է։

Ո՞վ էր արձանագրութեան մէջ յիշուած Աթենայիսը։ Թաղման պարագաները ցոյց կուտան որ անոր ամուսինը հարստութեան ու համբաւի տէր էր, եւ «թագուհի, իշխանուհի» յունարէն բացատրութենէն ակներեւ կը տեսնուի որ հաւանաբար թագաւորական կամ իշխան. ծագում ունէր։ Բայց անկարելի չէ որ այս բացատրութիւնը չափազանցուած ըլլայ, մանաւանդ որ տապանագրին խօսքերը համեստագրուած քնարերու նկարագիր կը կրեն ի վերջոյ պէտք է կանգ առնել այն տեսակէտին վրայ։ Արձանագրութիւնը Փոքր Հայքի շրջանին մէջ է եւ իր մօր Անտոնիա անունով հաւանականօրէն Փոքր Հայքի յարափոփոխ պատմութեան ինքնայատուկ շրջանին կը հանդիպինք. Մարկոս Անտոնիոսի եղբայր ամուսնացած էր ի մէջ այլոց իր հօրեղբօր աղջկան, Անտոնիայի հետ. Ամուսնութենէն ունեցած Անտոնիա աղջիկը Տրալլի Պիթոդորոս անունով հարուստ Ասիացիի մը հետ ամուսնացուց։ Այս ամուսնութենէն ծնաւ Անտոնիա Պիւթոդորիս, որ Պոնտոսի եւ Փոքր Հայքի թագաւոր Պոլէմոն Ա-ի հետ ամուսնացեր էր։

Վ. ՇԱՆԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ձութիւններու առիթ տալու: Այս պարագաներուն տակ բնականաբար ժողովուրդ կ'ըլլայ ժառանգ աւելի անհանգիստ, համբերութիւնը հատած ու խառնաշփոթ, հետեւաբար անկրնէ երկայնամիտ: Եւ առաջին փախստականը կը դառնայ ատամարական բարեկար - ութեան, որպէսզի ամէն ամիս 28 ... Բայց որովհետեւ այս ... մէկ վայրկեանէն միւսը ՀԸԼ - ... կը վարժուիս լրջօրէն խորհիլ ... թէ Փետրուարին կարծութեան, ... այդ 30 չիլինը ինչպէս ... է գործածել Վիեննայի ... ժամին մէջ արժէթուղթերը այնքան ... են որ այդ գումարով մեծ բան ... չես կրնար ընել, այլ գոնէ, Մարտի մը ... դէմ կուգայ ան: Կը տեսնուի ... խնայողին համար միշտ սանկ ... կը ներկայանայ: Հաւատքը ... միայն չեն կրնար խնայել, որովհետեւ անոնք ամէն վայրկեան պէտք չունին խորհելու, թէ

դրամը ուրկէ կուգայ ... Կուգայ միայն եւ անոնք գիտեն թէ բոլոր կլոր մետաղը, ինչ կողմնակի ճամբայ ալ բանէ, կը յանգի հարուստին սնտուկին: Ցեռոյ հարուստ կ'ընէ ինքնաբերաբար, ինչ որ, նոյնիսկ ի հարկէ սոփակել, չեն ընեն չունեցողները — ... ... կ'ընէ, եթէ ոչ ուրիշ պատճառով, գոնէ ... մուխէն չախորժելուն համար:

Ամէն ապարապայի մէջ կ'արժէր սակայն այս գեղծը ի պատիւ Փետրուարին, որուն տնտեսական յայտնի առաւելութիւնը մէկ կողմ խոլ դնելով, չենք կրնար զանց ընել անոր բարոյական եւ հոգեկան առաւելութիւնները — երեք օրեր պակաս: Ու երբ կարելի ըլլայ այսպէս հիմնուած աշխարհին մէջ այսօրուան օրերէն երեք օր խնայել, աս իսկ արդէն զուտ շահ մըն է ամէնէն աղուոր տեսակէն

Ն. Ֆ. Փ.

ՍՈՒՐԻՈՅ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՐԶՊԱՆԸ
ՀՅԱԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԽՆԴԻ՞Ր ՄԸ Կ'ՈՒԶԷ ՅԱՐՈՒՑԱՆԵԼ

ԱԶԳՈՒԱԿԱՆ ՊԱՅ ՄԱՐԹԷԼ ԱԿԱ Ի ԿՐԱԿԻՆ ԶԵՏ ԽԱՂԱԼ

Պոլսոյ *Սոն Փոսթա* լրագրին մէջ, ծանօթ դասարակագիր Միւհէտտին Պիրկէն կը գրէ, այս խորագիրներուն տակ, (16 մարտ).

«Գայ տը Մարթէլ, որ իրեն բան կարծ բրած է Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական յարաբերութիւններու խանգարելու եւ այս ուղղութեամբ ծրագրեալ կերպով կ'աշխատի, անտարբեր քաղաքագէտ մըն է, որովհետեւ, իր ձեռք բերել ուզած նպատակին համար աշխատած ատեն, չանդրադառնար թէ կը փլցնէ թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան հիմերը

Սոր նոր մէկ ապացոյցը իմաց տուաւ մեզի «Սոն Փոսթա»ի Սուրիոյ թղթակիցին գրած վերջին մէկ նամակը «Մրրիկ» թերթը, որ Գայ տը Մարթէլի փողովրդ լոյս կը տեսնէ, նոր եւ փայլուն «կամք» մը բրած է, ամեն մըտնոր կողքին Հայկ. հարց մըն ալ յարուցանել ջանալով: Այս յօդուածը, որ մեզի համար ալ, ամբողջ աշխարհի համար ալ պատմականօրէն լուծուած հարց մը՝ Հայկական խնդիրը զարմանալի մէջտեղ կ'ուզէ հանել, ոչ մէկ բանի չի ծառայեր բայց եթէ թշնամութիւն պատճառել Թուրք հանրային կարծիքին եւ կացնահարել մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական զգացումները: Եթէ մենք ալ նոյն ձեւով ուզէինք փոխադարձել, կրնայինք բանլ շատ բաներ, որոնց թէ Տը Մարթէլի եւ թէ իր ընկերներուն երեսները պիտի կարմրցնէին եւ թէ իրենց գլուխները պիտի առանց ... Բայց մենք չենք պնդեր թէ խօսքերով կրնանք բարեկարգել աշխարհը եւ միւս կողմէ կը չարունակենք դեռ արժէք տալ Ֆրանսայի հետ ունեցած մեր բարեկամական յարաբերութեանց, որով չենք հետեւիր այդ ճամբուն: Միայն թէ սա բանը կ'ուզենք որ, կարելի ուշադրութեամբ կը հետեւինք Գայ տը

Մարթէլի Սուրիոյ մէջ կիրարկել ուզած քաղաքականութեան, եւ այն օրը որ ՓՈՆԱԴԱՐՁԵԼՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏԱՆՔ ՄԵՆՔ ՉԷ ՈՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆՔ ԿՈՐՍՆՑՆՈՂԸ

Կուգայ հայկ. խնդրին, այս մասին մեր մտածումները մեկ է. հիմա շատ մը ամիսներով բացայայտօրէն բացատրեցինք: ԲԱՑՑ ԴԱՐՁՆԱԼ ԿՐԿՆԵՆՔ ՄԵՆՔ ԽՕՍՔԵՐԸ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՕԳՆԱԾ ԸԼԼԱՆՔ ԹԷ ԳԱՅ ՏԸ ՄԱՐԹԷԼԻ, ԹԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՎԵՐՋԱՊԷՍ ԱՅՍ ԽՆԴԻՐԻՆ ՄԷՋ ԱՄԲՈՂՋ ԿԵԱՆՔՈՎԸ ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՈՐՊԷՍ ՁԻ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ԸՄԲՌՆԵՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, տարագրութեան մէջ պարապ տեղը հայու արիւն թափուած է, նոյնքան ալ, կամ անոր մօտ Թուրքի արիւն ալ թափուած է: Եւ Հայու արիւնը Թուրքի արիւնէն յետոյ թափուած է: Առօր առաջին գծի վրայ պատասխանատուն գաղթներու կոյսերապաշտութիւնը, անկէ յետոյ ալ Ֆրանսան է: Անոնք են որ իրենց խոյծերը գրամով ծախած քաղաքներուն կազմակերպել տուին յեղափոխութիւնը: Այսօր ալ Գայ Տը Մարթէլ նոյն դերը կը խաղայ: Տը Մարթէլ զարձեալ արկածախնդրութեան մը մղել կ'ուզէ Հայերը որոնք Սուրիոյ մէջ ցրուած վիճակի մէջ իրենց գործերով կը զբաղին եւ անտեղեակ կը մնան աշխարհի մէջ զարձուած քաղաքական խաղերուն.

Ծնունդներու լաւ կուտանք այս ... Տը Մարթէլ նպատակն է բաժան բաժան ընել Սուրիան եւ Արաբ - իսլամ մեծամասնութիւնը փոքրամասնութեանց միջոցաւ զսպել, ճնշել եւ ճմլել

Ասոր համար խեղճերը եւ իր ետեւը գտնուող Ֆրանսան Հայերուն իբր պաշտպանը ցոյց կու տայ: Բայց եթէ օր մը յախուռն յանգի այս քաղաքականութիւնը, այն ատեն մէջտեղը չկայ Գայ տը Մարթէլ: Եւ ով որ զօրաւոր է այն կը չահի եւ թէ խրատենք ալ որ կը նշանակէ: Շատ կը փափաքինք որ Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը պէտք է գիտնայ եւ իրեն կ'իմացնենք թէ այդ նուական Գայ տը Մարթէլ կրակի հետ կը խաղայ Սուրիոյ մէջ:

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԼ ԼՈՒՐ ՏԱՆՔ.— ԹՈՒՐՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄ ՀԱՅԸ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒԻ ԹԷ ԴՈՒՐՍԸ, ԹՈՒՐՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆ Է, ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԸ ՈՐ ԱՍՏԻՃԱՆ ՈՐ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԶԳԱՑ, ԱՆ ԱԼ նոյնքան ապահովութեան մէջ կրնայ զգալ ինքզինքը: Գալով Թուրքին թշնամի եղողին, Հայ ըլլայ թէ Թուրք, Թուրքը թշնամի է անոր.

Այսպէս կ'երեւայ որ Պէյրութի մէջ Ֆրանսան ներկայացնող Գայ տը Մարթէլ ... իրեն ... տուած է Թուրք ազգին ամէնէն զգայուն երակին վրայ կոխելու: Պէտք է վերջ տալ այս քաղաքականութեան որ ... իր ... կը ... ուած մէկ ազգը (Ծ. Խ.— Թուրքին կ'ակնարկէ) իբրեւ կեղեքիչ ցոյց կու տայ եւ նոր արկածախնդրութեանց կը մղէ ազգ մը (Ծ. Խ.— Հայուն կ'ակնարկէ) որ մեծ պետութեանց աշխարհակալական բաղձանքներուն խաղալիկ դառնալով մինչեւ հիմա շատ զոհեր տուած է: Աւելորդ ընել թէ յանուն թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան եւ թէ յանուն մարդկութեան գեղեցիկ գործ մըն է. Գայ Տէլպոսի ձեռքն է լռեցնել այս թերթը որ Պէյրութի մէջ մարդկութեան զրպարտ լոյս կը տեսնէ եւ Ֆրանսացիներու չրջանի յատուկ ոճով հրատարակութիւններ կ'ընէ:

ՈՒԹԻ Գ'ՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՄԷՋ

«Հայրենիք» կը չարունակէ տեղեկութիւններ հաւաքել Մ. Նահանգներու հայկական գաղութներու տնտեսական կացութեան մասին.

Ահա պատկեր մը Ֆիլատելֆիայէն.

— Քաղաքիս հայ գաղութի անդամներուն թիւն է մօտաւորապէս 4000: Անոր մէջ կը համրուին տասնեակ մը բժիշկներ, փաստաբաններ, անշարժ կալուածներ գնող - ծախողներ, զարդամոլեաններ ...

Առանձին զուրս ունինք ... մարդոց եւ արդուկող հինգ գործարաններ, որոնցմէ երեքը կը պատկանին Հայերու, իսկ 2ը՝ Հայերու եւ Հրեաներու: Առաջին 3ի աշխատաւորները առանց բացառութեան Հայեր են, բայց, միւս 2ին մէջ ալ կ'աշխատին բաւական մեծ թիւով Հայեր: Այս գործարաններէն իւրաքանչիւրը կը պահէ միջին հաշւով 60էն 80 գործաւորներ: Զմրան ընթացքին գործերը կը թուլնան, բայց տարուան մընացեալ ամիսներուն առ հասարակ լի թափով կը գործեն: Այս գործարանները տագնապէն առաջ մեծ յաջողութիւններ ունեցան, բայց տագնապի ընթացքին շատ ծանր կորուստներու ժամանեցան:

Ունինք նաեւ մեծ թիւով արհեստաւորներ,— դերձակ, կօշկակար, սափրիչ եւ մանր առեւտրականներ,— նպարավաճառ, քաղցրավաճառ, պտղավաճառ, եւայլն:

Կարելի է ըսել, որ գաղութիս մեծ մասը կը բաղկանայ առեւտրականներէ եւ արհեստաւորներէ, որոնք իրենց անկախ գործերը ունին եւ բոլորին պայմանները ալ զգալապէս բարեփոխուած են վերջին տարուան ընթացքին:

Ֆիլատելֆիոյ հայ գաղութը շատ ծանր կերպով ճնշուեցաւ տնտեսական տագնապէն եւ անոր անդամներէն շատեր, որոնք բարեկեցիկ վիճակ մը ստեղծած էին տարիներու ընթացքին, զրկուեցան իրենց բոլոր ունեցածներէն: Ոմանք կորսնցուցին դրամատուներու սնանկութեանց պատճառով, ուրիշներ կորսնցուցին իրենց ունեցած - չունեցածը՝ չկրնալով վճարել իրենց տուներու հալւոյն ունեցած պարտքերը:

Ժամանակ եղաւ որ շատ չատեր զրկուեցան ապրուստի ամէն միջոցներէ: Ոմանք իրենց գոյութիւնը չարունակեցին փոխառութիւններով, յուսալով որ լաւ օրեր պիտի գան եւ ի վիճակի պիտի ըլլան վճարել իրենց պարտքերը: Ուրիշներ, որոնց թիւը բարձրացաւ մինչեւ 180ի դիմեցին պետական նպաստի, իրենց ընտանիքի անդամները սովէ փրկելու համար: Այժմ, այս նպաստ ստացողներու թիւը կիսով նուազած է:

Նախկին նպաստընկալներէն ոմանք գործի կանչուեցան այն գործարաններէն, ուր երբեմն կը գործէին: Ուրիշներ կը գործեն W. P. A.ի մէջ, շաբաթական 15 տոլարով: Եթէ հաշուի չառնենք արհեստաւորները մէջ ունակարար կեանք անցընողները, գաղութիս մէջ այսօր շատ քիչ անգործներ կան:

Մէկ խօսքով, գաղութիս բոլոր անդամներն ալ այժմ կ'օգտուին տնտեսական ընդհանուր վերելքէն: Մեր համայնական տագնապը, սակայն, կը չարունակէ նախկին թափով, թէեւ լուռ եւ ոչ առաջուան նման աղմկոտ: Հատուածական կիրքերը կը յամառին մնալ պրկուած, աւելի ճիշդը՝ զանոնք պրկող ձեռքերը միշտ կը գործեն՝ թոյլ չտալու համար որ անոնք թուլնան այս կամ այն ազդեցութեան ներքեւ:

ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ:

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կուսակալ Մուհիտտին եւ Բերայի Թաղ. Խորհուրդին լիազօր՝ Տոքթ. Ա. Սուրէնեան ստորագրած են համաձայնագիր մը, որով վերջ կը գտնեն գերեզմանատան սեփականութեան եւ հատուցման դատերը:

Ինչպէս յայտնի է, Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը արդէն գրաւած է գերեզմանատունը, անկէ մաս մը ձգելով հայ համայնքին: Քաղաքապետութիւնը միեւնոյն ատեն 180000 ոսկի հատուցում կը պահանջէր պատրիարքարանէն, առարկելով թէ չորս տարի գաւ փարած ըլլալով, հողին գինը ինկած է: Այս խնդիրը կը փակուի իրաւախոհութեամբ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԸ

«Ասպարէզ», Քալիֆորնիայ մեր պաշտօնակիցը, կը բացատրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մարտ).

— «Հայ Կ. Խաչի համատարած եւ համազգային կազմակերպութեան ներկայ վիճակը եթէ համեմատութեան դնենք տասնեակ մը տարիներ առաջ անոր ունեցած վիճակին հետ, պիտի ... ...

Ու ասիկա բնական իրաւունքն է Հ. Կ. Խաչին, նկատի ունենալով անոր կազմակերպչական սիստեմին ու ազգային աշխատանքին ստեղծած խոր ... ... հայ ... թեան մէջ

Հայ Կ. Խաչը քաղաքական կազմակերպութիւն մը չէ, բայց հասարակական կուսակցական թմբրումի, բայց անուղղակի կերպով մեծապէս կը ... ... աշխատանքին, հասցնելով իր օգնութիւնը որբին, անտէրին, հիւանդին, ... կրթելով մեր նոր սերունդը ... ... մեր կորսուած ընկերները:

Հայ Կ. Խաչը, հրապարակի վրայ գոյութիւն ունեցող հայ բարեսիրական կազմակերպութիւններու մէջ միակն է, որ նուազագոյնի իջեցնելով իր կազմակերպական եւ վարչական անհրաժեշտ ծախսերը, իր հասոյթներու ամբողջութիւնը կը յատկացնէ առաջադրուած նպատակներուն:

Հայ Կ. Խաչի նպատակները կ'ընդգրկեն ամբողջ հայ ժողովուրդը, ուր որ կարիք եւ գործելու դաշտ կայ: Ծթէ չաչափելի չափերով ան չէ կրցած իր գործունէութիւնը տարածել նաեւ Հայաստանի մէջ, յանցանքը իրենը չէ: Ան՝ անցեալին մէջ փորձած է իր գործունէութեան դաշտ դարձնել նաեւ Հայաստանը, օգնելու համար կարիքաւորներուն, նպաստելու ներգաղթողներուն եւ ամոքելու աղէտեալները: Սակայն, Հայաստանի բոլշեւիկ իշխանութիւնը ... ... է, որովհետեւ Հայ Կ. Խաչը բոլշեւիկեան ծառայել կազմակերպութիւն մը եղած չէ:

Սփիւռքի հայ հասարակութիւնը ծանօթ է փաստերուն եւ զանոնք դարձեալ կրկնելու պէտքը չենք տեսներ այս առթիւ:

Այնուամենայնիւ, ... Հայութեան կարիքները այնքան շատ ու բազմազան են, որ Հայ Կ. Խաչը հսկայական աշխատանքներ ունի կատարելիք: Այս տեսակէտէն ցարդ ոչ մէկ կազմակերպութիւն կրցած է գերազանցել զայն:

Հայ Կ. Խաչի այս առաւելութիւններն են եղած այն զօրաւոր ազդակները, որ ... ... դիմութիւն եւ անհաւատալի նուաճում, մինչ ուրիշ կազմակերպութիւններ կ'ընթանան դէպի անգտութիւն:

Բացի այս առաւելութիւններէն՝ Հ. Կ. Խաչը, իբրեւ զուտ կանացի կազմակերպութիւն, ինքն իր մէջ դպրոց մըն է, որ կը մարզէ եւ կը պատրաստէ հայ կնիկը, տալով հանրային աշխատանքներու մասնակցութեան համար՝ իր եղբայրներուն կողքին

Սփիւռքի հայութեան օրրայօն պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ օժանդակել այսպիսի կազմակերպութեան մը, զայն դարձնելու հայ սփիւռքի իսկական սեփ մեծագոյն բարեսիրական եւ մշակութային կազմակերպութիւնը»:

ՔՐՏԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ներքին գործոց եւ Հալէպի ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Գայա, Իսթանպուլի քաղաքապետութեան հարցուցած է որ, ինչ կը խորհի հանրային վայրերու մէջ պարտաւորիչ կերպով Թուրքերէն լեզուի գործածութեան մասին:

Իսթանպուլի քաղաքապետութիւնը գրկած է տեղեկագիր մը, ուր կը պարզէ իր տեսակէտները այս մասին: Գինեթիւններ կը կատարուին քաղաքապետութեան կողմէ այս մասին միջոցներ ձեռք առնելու կարելիութեանց մասին:

ԾԻԾԱՂ

Ատենապետ.— Պարոն, քանի՞ տարեկան էք, քու հայրենիքիդ մէջ զինուորական պարտականութիւնդ կատարա՞ծ էք:

Օտար զինուորեալ.— 28 տարեկան եմ, զինուորական պարտականութիւնս չկատարելու համար հոս եկած եմ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 15 Մարտ.— Տօֆինէի նորակազմ խումբերը քաջալերելու համար, ձրի բաժակի մրցումներ կազմակերպուած էին եւ այս առթիւ հրաւիրուած էր նաեւ մեր Փութպոլի խումբը: Առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ մեր դաշտին վրայ, Սէն Ժուլեան - Վալաէնի տղաքներու խումբի դէմ եւ մերինները 4 - 2ով յաղթական եղան: (14 փետր.ին):

Բ. մրցումը տեղի ունեցաւ Սէն Ժուաքինի դաշտին վրայ 21 փետր.ին եւ հակառակորդը յաղթելով մեզի (2 - 0ով) երկու մրցումներուն արդիւնքը հաւասարեցաւ

Գ. եւ վերջին մրցումը նոյն խումբին հետ տեղի ունեցաւ մարտ 14ին, Վուարոնի չէզոք դաշտին վրայ: Բաւական նուրբ խաղարկութենէ մը վերջ կրցանք 4-0ով յաղթել հակառակորդին: Մրցումին ներկայ էին շատ մը հայրենակիցներ: Բոլորս ուրախ երգերով գացինք եւ ալ աւելի ուրախ վերադարձանք:

Գ. Պօյաճեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Շատ զարմանալի է, իրօք զարմանալի է, եւ սակայն ... կը գրէ, թէ մեր ընկերներէն է, թէեւ պիտի խոստովանիմ, որ երբեք անոր անունը չեմ լսած: Բայց դիս աւելի կը հետաքրքրէ օրիորդը

Այդ աւելորդ էր ըսել,— քմծիծաղով մը ընկերոջ խօսքը կտրեց Լեւոն

- Զէ, գիս աւելի հետաքրքրողը եղեւռնն է. Հայ օրիորդ մը, որ իր միջոցներէն տհասուն գումար մը ծախսել եւ կը համաձայնի Տաճկաստան անցնիլ ... սիրելիս, այս է իսկական հետաքրքիր անակնկալը,— ու Վահէն ծխախոտը աւելցուց Գիտա կուգամ որ ..

— Որ ինչ ...

— Որ այդ օրիորդը յիսունը անց՝ պառաւ աղջիկ մըն է եւ տարօրինակ կերպով ...

Բայց Վահէն չվերջացուց նախադասութիւնը:

— Պառաւ կամ երիտասարդ, գեղեցիկ կամ տգեղ, գործն է որ կը խօսի. — հանդարտօրէն պատասխանեց Լեւոն՝ չանթայի մէջէն փոքր տետրակ մը հանելով,— կարեւորը այն է, որ

գործը յաջողի եւ Թրքական կառավարութիւնը արգելքներ չհանէ:

Վահէն քիչ առաջուան կարդացած նամակը նորէն գրպանէն հանեց, աչք մը պտտցուց վրան ու դառնալով Լեւոնին ըսաւ.

— Գիտե՞ս թէ որմէ է այս նամակը:

Լեւոն առանց պատասխանելու սեւերը թօթվեց:

Խաչիկէն առացայ

Լեւոն, որպէս Վահէի ամենամօտ ընկերը, գիտէր ընկերոջ գաղտնի պահուած սիրոյ պատմութիւնը: Բնաւորութեամբ շատ աւելի զուսպ, քան Վահէն, Լեւոն այդ պատմութեան հանդէպ պարզապէս կրաւորական դիրք մը բռնած էր: Իր ինչ գործը, Վահէի անձնական գործն էր այդ, բաւական էր, որ գործը աղէկ չառաջէր: Այդ էր պատճառը, որ բաւականացաւ ըսելով.

— Իրա՞ւ:

— Ըսեր եմ քեզի, որ անցեալ զարնան Եկատերինոտարի շրջանը գնաց ծնողքը տեսնելու: Հիմա վերադարձեր է Ապարա ... Երթալու մասին նախօրօք գրած էր ինծի: Բնականաբար յանձնարարած էի Արմաւիր մերոնց հանդիպիլ: Երեք օր մերոնց հիւր մնացեր է, երեխային հետ: Ու երեւակայէ, Լեւոն, որ փոքր Ալին տակաւին կապուեր է մօրս, բայց մանաւանդ հօրս հետ, որ բաժնուելու պարագային չատկել լացեր է ... Մերոնք ալ վրան կը գուրգուրան եղեր ... Յիշէ, նորէն չամուսնս: Գրած էի Խաչիկէին, որ Թիֆլիզ հանդիպեր՝ ձերոնց տեսնէ իմ բարեւներս հաղորդելու ... Տօ, եղբայր, քեզի հետ կարելի չէ՞ խօսիլ, նորէն ինչո՞ւ ...

Բոպէ մը երկուք Լեւոն չկրցաւ խօսիլ: Դէմքը երկարած Վահէին նայեցաւ այնպէս, ինչպէս վիրաւորուած եղջերու մը որսորդին կը նայի, ու ինքն իր վրայ ճիգ մը թափելով՝ մեռած ձայնով մը խնդրեց.

— Շարունակէ՛, չարունակէ՛ ..

— Հա, Խաչիկէն կը գրէ, թէ ձերոնք վերջնապէս Երեւան փոխադրուած են, քոյրդ Աչտարակի մէջ ուսուցչուհի է, իսկ հայրդ ու մայրդ ..

- Այո՛, այո՛

— Երեւանի մէջ կ'ապրին, լաւ ու հանգիստ են ..

— Քոյրդ ամէն չաբաթ երեկոյ քաղաք կ'երթայ եղեր, կիրակին անոնց հետ անցընելու համար: Դժբախտաբար, Խաչիկէն ժամանակ չէ ունեցած երկար մնալու եւ քոյրդ տեսնելու: Կը գրէ, որ ձերոնք երկար բարակ խօսեր են իմ մասին, Քաջալի մասին, անցած օրերէն ...

Լեւոն ձեռքերով ծածկեց դէմքը՝ խեղդուկ հառաչանք մը հանելով, որ աւելի հեծկլտանք մըն էր:

— Ինչ՛ղճ, խեղճ մայրս ... որքա՜ն տառապած պիտի լինի ... հաւատա՛ որ ... է՛հ, Վահէ, տարօրինակ պատմութիւն մը եղաւ իմինս, կենդանի, կենդանի մեռած մը.

— Լեւոն, քու ձեռքդ է ...

Լեւոն ձեռքերը վար առաւ ու տարօրինակ դէմքով ուղիղ ընկերոջ աչքերուն նայեցաւ եւ բառերը հատիկ հատիկ արտասանելով ըսաւ.

— Երբե՛ք, երբեք այդ մասին չխօսիս այլ եւս ... վերջացած խնդիր մըն է, մեռած եմ աշխարհի համար, թող մեռած մնամ եւ անոնց համար: Երբ մէկս նախկին մարդը մեռաւ ի՞նչ օգուտ վերակենդանանալէ:

— Լեւո՛ն:

— Զխօսինք այդ մասին:

— Շատ լաւ, բայց ինծի կը թուի թէ ...

— Ի՞նչ.

— Որ այդ քու կողմէն անխղճութիւն է:

— Անխղճութի՞՞ւն,— ու Լեւոնին ձայնը զգացած անհնարին յուզումէն խզուեցաւ, դէմքի պալարները սկսան դողդղալ ու ձախ թեւը զարմանալի կերպով ցնցուեցաւ:

Երբ Լեւոն նորէն սկսաւ խօսիլ, ձայնին մէջ արցունք կար ու անչափ յուսահատութիւն մը.

— Տէր Աստուած, Վահէ՛, մի՞թէ կոյր ես, ու չես տեսներ ապրած անհնարին տառապանքս: Ահա երեք տարի եղաւ, երեք տարի օր ու գիշեր կենդանի աչքիս առջեւ կանգնած են հայրս, մայրս, քոյրս ու ... Ի՞նչպէս ըսեմ, որ հասկնաս, Վահէ: Մարդիկ քնելով կը հանգստանան, իսկ ես հանգիստ չունիմ, ես կը տարօրինիմ այդ մասին մտածելով: Քնելը անհնարին տառապանք մըն է ինծի համար, տարօրինակ կուշտար մը ... որ անուն չունի ... Քիչ առաջ, երբ պառաւ կինը ներս մտաւ, ինծ այնպէս թուեցաւ, թէ հարազատ մայրս կը տեսնէի ... այրած ցաւէն ընկճուած, մազերը սպիտակած, տառապանքի բեռան տակ կորացած մէջքով ... Եղեր ես մեր տունը, գիտես, թէ մեր ընտանիքի անդամները որքան սերտ կերպով կապուած էին իրարու ... Զէ, Վահէ, դու գաղափար չունիս, թէ ես ի՞նչ կ'ապրիմ ... Երբ այն դժբախտութիւնը պատահեցաւ ..

— Գիտես, Լեւոն,— մեղմօրէն ընդհատեց խօսքը Վահէն,— անգամ մը որ խոստացար պատմել ... ես մինչեւ հիմա ալ չեմ գիտեր, թէ քեզի հետ ի՞նչ պատահեցաւ անկէ վերջ ... Ամիսներ վերջը միայն, երբ կը մտածէի որ մեռած ես, մէկ ալ բոլորովին անսպասելի կերպով մէջտեղ ելար:

— Մանր պատմութիւն մըն է, Վահէ. Այդ օրերու ապրումները մինչեւ այսօր ալ դիս կը հալածեն, միայն մեր ծանր, անհնարին աշխատանքն է որ զիս փրկեց.

— Եթէ դժուար չէ քեզ համար, պատմէ՛, Լեւոն.

Լեւոն քանի մը րոպէ լուռ մնաց, գլուխը կրծքի վրայ կախած եւ հայեացքը սեւեռած անորոշ կէտի մը: Երբ սկսաւ խօսիլ, ձայնը հազիւ կը լսուէր: Վահէն մօտեցաւ ընկերոջը, ուսը անոր ուսին յենած:

«Ինչպէս գիտես,— սկսաւ պատմել Լեւոն,— ես գետը իյնալով թրջուած էի: Նիկոլն ու Ցակոբը, ափսոս, սրանչելի տղաքը կորան, կրակ վառեցին կղզիի վրայ՝ Շորերս չորցնելու համար փռեցի եկեղնի թուփերու վրայ, ինքս ալ երկնցայ կրակի դիմացը: Ցուրտով քունս տարաւ: Այլ եւս չեմ գիտեր, թէ ի՞նչ պատահեցաւ:

— Այդքանը գիտեմ, խեղճ Նիկոլը մանր դալով պատմեց մեզ.

—,«Երբ աչքս բացի,— չարունակեց Լեւոն,— կէս օր եղած՝ արեւը ուղիղ վրաս էր ինկած: Անշարժ պառկած էի կռնակիս վրայ: Ինծի կը թուէր, թէ երազ կը տեսնէի: Կամաց կամաց ուշքի եկայ. Ամբողջ մարմինս ջարդուած կը զգայի. խուլ ցաւ մը կար մարմնիս բոլոր մասերուն մէջ: Պառկած տեղէս բարձրանալ փորձեցի: Այդ շարժումս այնպիսի անտանելի ցաւ մը առաջացուց, որ ես ետ ինկայ, նուաղած վիճակի մէջ:

ՄԱՐԽԱՆ

(Շար.)

Քրիստոս հակահրեակա՞ն էր...

Պերլինի «Տէր Շթուրմէր» կատաղի հակահրէական թերթը, որ անցեալ տարի Հայերու մասին ալ անճոռնի բաներ գրած էր, կը ջանայ ապացուցանել թէ Քրիստոս Հրեայ չէր։ «Ան Յուդայի երկրէն չեկաւ, այլ Գալիլիայէն, ուր Հրեաներ չէին բնակեր։ Եւ յետոյ, Քրիստոսի ծնողքը ատաղձագործ էին, ինչ որ հրէական արհեստ չէր։ Քրիստոս հակահրէական էր եւ ամենամեծ, ամէնէն անկեղծ եւ քաջ հակառակորդներէն մէկը եղաւ։ Իսկ իր հաստատած կրօնը եղաւ բոլոր ժամանակներու հակահրէական ամենամեծ շարժումներէն մէկը»։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

150,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ պիտի յատկացուի ճափոնական կառավարութեան կողմէ, Մանչուրիոյ տնտեսական զարգացման համար, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին։ Այս գումարը պիտի ծառայէ առանց որ եւ է փոխառութիւն կնքելու արտասահմանի մէջ։ Ծրագրուած է 1,000,000 ընտանիքներ տեղաւորել այդ երկրին մէջ, տասը տարուան ընթացքին։

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ 14,000,000 անգլ. ոսկի պիտի ծախսէ Յունաստանի կառավարութիւնը, ճամբաներու եւ ուրիշ հանրօգուտ շինութեանց համար, որոնց մէկ մասը պիտի ատանձնեն անգլիացի յանձնառուներ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ նոր խռովութեանց հետեւանքով, բրիտանական մարզպանը որոշեց ի հարկին սպարապետ Զօր. Տիլի փոխանցել իր իրաւասութիւնները։ Այդ սպարապային զօրավարը պիտի կրնայ գրաւել կամ վարել որ եւ է կալուած կամ ձեռնարկ եւ զինուորական ատեանի առջեւ հանել յանցաւորները։

ՄԵՔՍԻՔՕՅԻ ԵՒ ԳԼԱՆԻԿԻ բանուորներուն գործադուլը, որ կը տեւէ հինգ օրէ ի վեր, յուրջ նեղութիւն կը պատճառէ ծխամոլներուն։ Ծխախոտագործական տեսակները գրեթէ սպառած են։ Բանուորները կը պահանջեն 15 առ հարիւր յաւելում եւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանք։ Երէկ յոյս կար միջին ճամբայ մը գտնելու։

«ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ», մարաջախտ Սմիկլի-Ռիծ, մարտ 22ին առաջին անգամ ըլլալով գնաց նստաւ ծերակոյտին նախագահական օթեակը։ Ինչպէս կը յիշուի, Սպարապետը «Լեհաստանի Առաջնորդ» հռչակուեցաւ մասնաւոր օրէնքով մը եւ նոյնինքն հանրապետութեան նախագահին հրամանագրով։

ՀԻՆԳ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ճամբայ ելան Մոսկուայէն դէպի Հիւսիսային բեւեռի շրջանը, կայաններ հաստատելու համար Մոսկուա-Սան Ֆրանչիսկօ թռիչքին համար։ Սառնադաշտերուն կ'ընկերանան բանուորներ, որոնք անկարգելներով պիտի իջնեն Հիւսիսային բեւեռին մօտ, պատսպարաններ եւ անթելի կայան մը հաստատելու համար։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Հռոմ վերադառնալով, անմիջապէս իր մօտ կանչեց արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար քաղաքական կացութեան մասին։ Իր արագ վերադարձի պատճառը պատճառած է քաղաքական շրջանակներու մէջ։

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» շոգենաւը ժամական 30.99 հանգոյց արագութեամբ կտրեց Ատլանտեանը, Նիւ Եորքի նաւահանգիստը հասնելով 4 օր 6 վայրկեան 23 երկվայրկեանէն եւ կրկին շահեցաւ կապոյտ ժապաւէնը, զոր խլած էր իր անգլիական մրցակիցը, «Քուին Մէրի» (1936 օգոստոս, 30 հանգոյց 33)։ Այս նոր մրցանիշը, ժամը 57 քիլոմեթր 393, առաջին անգամ է որ կը հաստատուի։

400,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ, որ պիտի հռչակուէր երէկ, Տիթրոյթի մէջ, մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Ֆորտ չուզեր տեղի տալ։

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՈՔԻ կուսակցութեան դէմ բացուած դատական քննութիւնը յանկարծ փակուած ըլլալով, փաստաբանը բողոքագիր մը ներկայացուց։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ. 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ.

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

կատակերգութիւնը մէկ արարով

Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ։ ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ.

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՒՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 26 Մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, ակումբին մէջ։

Պեւլ Ալվի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 31 Մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse Մարսէյլ կարեւոր օրակարգ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, մեթրօ Rue du Bac

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ. ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ, 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ ԱԼԻՍ, A. LEVALIER իր exhebitionներով, Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, համբաւաւոր պարուհի HUGUETTE O'BIA.

Կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։

Որսուն խաղաւորի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ ընթրիք 14 հոգի. ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀՈՍԵԱՆԻ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈԹԻՅՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Զոր բաշխուած անուշահոտութիւններու

Մուտք՝ 8 ֆր. կիներու 6 ֆր.։

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի նախագահ

ԷՅՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 2 ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ. 1 **Rue Roux de Brignoles**, Մարսէյլ

ՀՐԱՇՔ ՏՂԵԱԿԸ.— ՌՈՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

կը դաշնակահարէ Պախէն, Սկարլաթիէն, Շօփէնէն, Ֆօրէէն, Չէպինօյէն, Ակրիապինէն, Լիզէն եւ Կլինգա Պալաքիրէֆէն կտորներ։

Տեղերու գինները.— 15, 10 եւ 8 ֆրանք։

Ֆութպոլի մեծ մրցում

Կիրակի 28 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պոմոնի սեփական դաշտին վրայ։

Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ա. խումբը ընդ դէմ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ա. խումբին եւ ուրիշ կարեւոր մրցումներ։

Նոյն օրը, մարտ 28, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԽՆՋՈՅՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ, ի պատիւ Լիոնի մեր մարզիկներուն, Սալոն Գոլիզէի մէջ, Մարսէյլ

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, դիւրատար պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30	Ֆրանք
» Հոսանքներ	10	»
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20	»
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10	»
» Համաժողովրդական բանակ	3	»
» Ազգուտ Բեքել	8	»
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5	»
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12	»
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4	»
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4	»
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2	»
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.-ը	5	»
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4	»
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4	»
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2	»
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3	»
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2	»
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքեր	4	»
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1	»
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գոլոշեան եւ Յ. Ապրիպասեան)	2	»
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Մայիսի 28	4	»
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3	»
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2	»
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2	»
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2	»
Ա. Զ.՝ Մեծ աստուածը	1	»
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1	Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1	»
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1	»
ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1	»
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1	»
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2	»
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1	»
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ	1	»

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին — «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտներու կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Ս. Զատկի Յարութեան տօնին առթիւ ըստ վետագայ յայտագրի եկեղեցական արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ։ Յեղոյն հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ Վ.Րդ. Պաղտասարեան իր հոգեշունչ քարոզներով պիտի մխիթարէ հաւատացեալ ժողովուրդը։

Յայտագիր եկեղ. արարողութեանց.

Աւագ հինգշաբթի.— Ս. պատարագ ժամը 10.30, Ոտնլուայ ժամը 17.30, Խաւարման գիշեր ժ. 20.30

Աւագ ուրբաթ.— Խաչելութիւն եւ Թաղման Թաղման ժ. 18։

Աւագ շաբաթ.— Ճրագալոյց ժ. 15։

Զատիկ Ս. Յարութեան.— Ժկիզը ժ. 8 պատարագ ժ. 10.50։

Մեռելոցի օր. Ժկիզը ժ. 8, Ս. պատարագ 10.30։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՐՏ
JEUDI 25 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3379

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ԿԸ ԿԱՐԿՏԵՆ, ԱՅՆՔԱՆ ԿԸ ՊԱՏՌԻ

— o —

Հիները հազիւ չոկուած, նոր բարդութիւններ կը ծագին մէկ չարաթէն միւսը, քաղաքական հորիզոնին վրայ: Աւելի ճիշդ, հին կարկտաններն են որ կը քակուին, թեթեւ հպումով մը:

Ահա վերջինը,— իտալական անակնկալը՝ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ:

Նախագահը հազիւ բանաձեւած էր օրակարգը, երբ իտալական պատուիրակը, որ միեւնոյն ատեն Լոնտոնի դեսպանն է, կը յայտարարէ թէ իր կառավարութիւնը չի հետաքրքրուիր այդ հարցով:

Բոլորին ալ ծանօթ էր օրակարգը.— Ի՛նչպէս ետ կանչել այն օտար կամաւորները որ Սպանիա կը գտնուէին, հաստատուած արգելքէն առաջ (20 փետրուար):

Եւ երբ ժողովականները բացատրութիւն կը պահանջէին, իտալական պատուիրակը այս անգամ աւելի բաց կը խօսի.

— Մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր պիտի չհեռանայ սպանիական հողէն, ցորչափ չէ վերջացած պատերազմը:

Աւելորդ բառեր չգործածենք, ըսելով թէ առմբի մը տպաւորութիւնը ձգեց այս յայտարարութիւնը, այնքան կարճ եւ աղ: Բայց իսկապէս խռովեց ժողովը: Մասնաւորապէս գէշ տրամադրեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները, հասկցնելով թէ այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ վերաքննել ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը:

Խորհրդային դեսպանը աւելի յառաջ երթալով, գիտել տուաւ թէ Իտալիոյ դիրքը կրնայ վտանգել ամբողջ Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Եւ ժողովէն անմիջապէս վերջը Գ. Իտընի քով գնաց, ֆրանսական դեսպանին հետ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին:

Լոնտոնի մէջ ալ երբեք չէին ծածկեր կացութեան լրջութիւնը: Ինչպէս կը յիշուի, չահակիցները հազիւ յաջողեցան բանաձեւ մը գտնել, արգիլելու համար օտար կամաւորներու առաքում դէպի Սպանիա: Ցետոյ հաստատեցին ծովային, ցամաքային եւ օդային հսկողութիւն, որպէսզի զէնք եւ ռազմանիւթ ալ չփոխադրուի: Այս որոշման գործադրութիւնը պիտի սկսէր մարտ 6ին: Ապա յետաձգուեցաւ 13ին, եւ դեռ նոր ձեւ ու մարմին պիտի առնէ:

Այս տնօրինութեանց նպատակն էր սահմանափակել սպանիական պատերազմին շրջանակը, եւ տեւողութիւնը: Թողլ տալ որ իրար ջարդեն, առանց իրենց քիթը արիւնելու, կամ նիւթական կորուստներ պատճառելու:

Բայց, նոյն իսկ այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ էր ետ կանչել այն օտար կամաւորները որոնք նախապէս Սպանիա գացած, եւ հանրապետական զօրքին կամ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին միացած էին:

Մանաւանդ որ, բոլոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատէին թէ շատ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն այդ կամաւորները, երկու ճակատներուն վրայ:

«Ցառաջ» ժամանակին կարգ մը թուանշաններ հաղորդեց այդ կամաւորներու մասին: Ահաւասիկ ամենավերջին համրանքը, համաձայն «Մորնինկ Փոստ»ի բացած անկեղծ թեանց, 90 հազարի կը հասնի օտար ռազմիկներու թիւը: Ասոնց 55,000ը կը կռուին ապստամբներու շարքերուն մէջ: Իտալացիներու թիւն է 30,000, Գերմանացիներուն թիւը՝ 20,000: Մնացեալ 5000ին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Իրլանտացիներ: Միւս «միջազգային փաղանգը», այսինքն կառավարութեան կուսակից օտարականները կը բաղկանան 35,000 ռազմիկներէ:

Դժուար է ստուգել այս թիւերուն վաւերականութիւնը, քանի որ ուրիշ աղբիւրներ շատ աւելի կը հաշուեն իտալական զօրքին թիւը, եւ կը պնդեն թէ փետրուար 20ի արգելքէն վերջն ալ, բազմաթիւ Իտալացիներ ղրկուած են Սպանիա:

Ամէն պարագայի մէջ, եղածն ալ բաւական է, ուշադրութիւն գրաւելու համար: Մանաւանդ հիմա որ Մատրիտի պաշտպանները ուժգին դիմադրութիւն մը կը փորձեն, մինչ ապստամբները, եւ անոնց հետ իտալացի ռազմիկները կը յուսային քաղաքը գրաւել Զատիկէն առաջ:

Նկատելի է որ, ճիշդ այն պահուն երբ իտալական պատուիրակը վճռապէս կը մերժէ մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր ետ կանչել Սպանիայէն, իր կառավարութիւնը տենդագին գործունէութիւն մը կը ցուցնէ, բոլոր ճակատներուն վրայ:

Այսպէս,— «Առաջնորդ»ը կարճ կապելով իր պտոյտը հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, վերադարձաւ Հռոմ: Իր առաջին ճառը ազդարարութիւն մըն է ինքնին.— «Սպասել, պատրաստուիլ, յիշել»: Ըսել կ'ուզէ թէ ֆաշական Իտալիան երբեք պիտի չմոռնայ իրեն դէմ գործադրուած տնօրինութիւնները, եւ վրէժը պիտի լուծէ, երբ հասնի ժամանակը:

Մուսոլինի վերադարձէն անմիջապէս վերջը, Պելկրատ ղրկեց իր փեսան, արտաքին նախարար Չիանօ, որ պիտի ջանայ դաշնագիր մը կնքել Եուկոսլաւիոյ հետ:

Այս ձեռնարկը յստակապէս կը չահագրգռէ նաեւ Գերմանիան, որ հիմակուընէ ցնծութեան կանչեր կ'արձակէ, անոր մէջ տեսնելով Պերլին – Հռոմ առանցքին զօրացումը:

Եւ վերջապէս, իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ կոմս Չիանօ Պելկրատէն պիտի անցնի Էնկիւրի, թուլցնելու համար Մոսկուայի հետ եղած կապերը:

Ջանանք վերլուծել այս անցուդարձին իմաստը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՐՈՎԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՔԼԻՇԻԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Կը պաշտպանէ երկու կողմերն ալ

Երեսփ. ժողովին երեքշաբթի օրուան նիստը տեւեց կէս գիշերէն ալ՝ անդին: Վարչապետը ինք ստանձնեց կառավարութեան պաշտպանութեան ամբողջ հոգը, միեւնոյն ատեն ջանալով անվթար պահել իր մեծամասնութիւնը:

Հարցապնդողները շատ էին, բայց յարձակողականը ոչ այնքան ուժգին: Ազգ. երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ հաստատուեցաւ որ կառավարութիւնը չի կրնար գործադրել մը արգիլել եւ կը կառավարէ փոխանորդաբար: Ուրիշ մը մեղադրեց թէ կառավարութիւնը կ'արգիլէ ազգային ժողովները, արտօնելով միայն ձախակողմեան հաւաքոյթները: Արմատական երեսփոխան մը ուժգնօրէն յարձակեցաւ գնդ. տը լա Ռոքի կուսակցութեան վրայ, «որ Ֆրանսայի տարկացումը կը պատրաստէ» ըսելով:

Օրուան հերոսն էր Գ. Իպառնէկարի, վարիչ անդամ Ընկերային կուսակցութեան (գնդ. տը լա Ռոք), որ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ի՛նչ միջոցներու ձեռնարկած էին ընկերվարականներն ու համայնավարները, «Փօփիւլէռ»ն եւ «Իւմանիթէ»ն, խափանելու համար Քլիշիի մէջ սարքուած ժողովը: «Մինչ այն պահուն երբ ներքին նախարարը կ'արտօնէ ժողովը, ձեր թերթը, «Փօփիւլէռ», իր ընթերցողները կը հրաւիրէ ցոյցեր կազմակերպելու: Ձեզմէ կրնայ՝ յեղափոխական կուսակցութեան մը, դուք անկարող էք եւ բռնադատուած չըլլալու ամբոխին ծայրայեղութիւններն անգամ: Ահաւասիկ Քլիշիի ողբերգութեան խարոյնը պատճառը: Երբ այսքան կը բարձրացնէք ամբոխին զայրոյթը, այլեւս ո՞վ կրնայ յաւակնիլ զայն կառավարելու»:

Բանախօսը դիտել տուաւ թէ նոյն ինքն Լէօն Պլում նախատուեցաւ, քաղաքապետարան ապաստանելու հարկադրուեցաւ դէպքին օրը: «Ձեր մարդիկն էին որ առեցին, ըսելով թէ գնդ. տը լա Ռոք ներկայ պիտի ըլլայ շարժանկարի ներկայացման: Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը չվարանեցաւ ատել նոյն իսկ հինգ զոհերու դագաղներուն առջեւ, կիրակի օր, յայտարարելով թէ Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութիւնն է անոնց մահուան պատասխանատուն: Ո՞վ արձակեց առաջին գնդակը: Չեմ գիտեր. բայց գիտեմ որ մեր կուսակցութեան անդամներէն չէ»:

Այս առթիւ յիշեց բազմաթիւ վիրաւորներ՝ իր կուսակցութեան անդամներէն: Ցետոյ բացագանչեց.

— Համայնավարները ի՛նչ իրաւունքով կրնան խռովութիւններ յարուցանել այս երկրին մէջ, եւ բացէ ի բաց, անպատիժ շարունակել իրենց ատելութեան եւ յեղափոխութեան գործը:

Պուրկոս գացէք, կ'աղաղակէին ձախէն՝ (Սպանիոյ ապստամբներուն մայրաքաղաքը):

Մոսկուա գացէք, կը պատասխանէին աջէն:

Բանախօսը փոփոխելով հարցուց.

— Կը կարծէ՞ք թէ Գերմանիա թոյլ պիտի տայ որ համայնավարութիւնը հաստատուի իր սահմանին վրայ, Ֆրանսայի մէջ:

Ժողովը տակն ու վրայ եղաւ այս հարցումին վրայ: «Պերլին գացէք», կը պոռային ձախերը: «Ազգ. փոխատուութեան արձանագրուա՞ծ էք», կը հարցնէին ուրիշներ: Լէօն Պլում ինքն ալ միջամտեց, դիտել տալով թէ Գ. Իպառնէկարիի խօսքերը այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ օտար պետութիւն մը կրնայ ճնշում բանեցնել Ֆրանսայի քաղաքականութեան վրայ: Ի վերջոյ հարցապնդող երեսփոխանը յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը կազմուած է կառավարութեան արտօնութեամբ, կապ չունի Հրեզէն Խաչերուն հետ, թէ իրենք հակառակ են քաղաքացիական կամ ընկերային պատերազմի եւ դիկտատուրայի եւ ջերմօրէն կապուած՝ հանրապետական կարգ ու սարքին:

«Կը յարգուին բարեկամներս չկրկնել այս սխալը»

Իրիկուան ժամը 9ին բեմ բարձրացաւ Գ. Լէօն Պլում, եւ շատ երկար ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով դէպքին զանազան պարագաները եւ կառավարութեան դիրքը։ Ասոր եւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը:

— «Կառավարութեան առաջին պարտականութիւնն է վերահաստատել հանդարտութիւնը, խաղաղութիւնը՝ Ֆրանսայի ինչպէս Եւրոպայի առջեւ: Հանրային բարեկարգութիւնը չէ խանգարուած: Պէտք չէ Քլիշիի ողբերգութիւնը շահագործել քաղաքական նպատակներու համար: (Այս ակնարկը ուղղուած էր աջերուն. յետոյ դառնալով ձախերուն, վարչապետը շարունակեց).

— Քլիշիի սինէմային մէջ կային 500 հոգի, որոնց 100ը կիներ: Կա՞ր որ եւ է արդարացուցիչ պատճառ ամբողջ քաղաք մը ոտքի հանելու, բողոքելու համար այս հաւաքոյթին դէմ: Այս ժողովը օրինաւո՞ր էր, նկատի առնելով Ընկերային Կուսակցութեան իրաւական դիրքը: Հրեզէն Խաչերը լուծուեցան 1936 յունիսին. Վերաքննութեան դիմումն ալ մերժուեցաւ. ուրեմն լուծումը վերջնական էր: Մինչ այս մինչ այն, կազմուեցաւ Ֆրանսայի Ընկերային կուսակցութիւնը: Կառավարութիւնը կրնա՞ր լուծել նոր կազմակերպութիւնը: Այդ խնդիրը կը քննուի: Թղթածրարը պատրաստ է եւ կը բաղկանայ չորս հազար կտորներէ: Դատաւճիռն է որ պիտի ըսէ թէ Ընկերային կուսակցութիւնը նախկին Հրեզէն Խա՞չն է: Արդ, կառավարութիւնը արտօնած էր Քլիշիի ժողովը, ինչպէս արգիլեց ուրիշներ: Պատճառ կա՞ր ամբողջ քաղաք մը ոտքի հանելու: Կը յորդորեմ բոլոր բարեկամներուս, այլեւս չկրկնել այդ սխալը»: Պէտք է մեզի ձգել հանրապետութիւնը պաշտպանելու հոգը: Կրնայ ըլլալ որ օր մը այս երկիրը պէտք ունենայ դիմելու ժողովրդական զանգուածներու:

Ձայն մը.— Դուք արիւնոտ խամաճիկ մըն էք:

Նախագահը.— Կը պահանջեմ պարսաւանքի ենթարկել այս խօսքին արտասանողը:

Վարչապետը շարունակեց ընդհանուր ժխորին մէջ.

— «Ամէն մարդ կուսակից է ազատութեան. չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ իրար կ'անցնին, երբ կ'ըսեմ որ ժողովրդական ուժերը կրնան անհրաժեշտ ըլլալ օր մը, եթէ ազատութիւնը վտանգուի:

Ձայն մը.— Ճշմարտութիւնը այն է որ կը վախնաք համայնավար ձայները կորսնցնելէ:

Վարչապետը հիմնուելով քննութեանց առաջին արդիւնքին վրայ, առայժմ չկրցաւ բացատրել թէ ո՛վ արձակեց առաջին գնդակը: Ցետոյ շարունակեց.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԿԱՅԱԿԱՆ ԱԺԱՆ-ԱԺԱՆ...

Անցեալ շաբթու ազդ մը հրատարակած էր Փարիզի եկեղեցիին վարչութիւնը:

Ազդ մը ունեցաք: «Կարեւոր՝ բոլոր ազգայիններուն».—

1.— Անոնք որ վկայականի պէտք ունին, թող դիմեն ուղղակի ընդհ. քարտուղարութեան:

2.— Ամէն մէկ վկայագրի համար եկեղեցին կը գանձէ միայն տասը ֆր.: Երկու վկաներով հաստատուած վկայագիրներու եւ թարգմանութեանց համար՝ քսան ֆրանք:

3.— «Այս առթիւ եկեղեցւոյս վարչութիւնը պարտք կը համարի կրկին անգամ ծանուցանել որ թէեւ Դաշտ. յանձնաժողովի քարտուղարութիւնն ի Օֆիսր առժամեայ կերպով եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կը գտնուին, անոնք որ եւ է կապ չունին եկեղեցւոյս եւ անոր վարչութեան հետ»:

4.— Եթէ պատահի որ եկեղեցւոյ կողմէ տրուած որ եւ է վկայագիր խնդրարկուին նպատակին չծառայէ, կրնայ զայն վերադարձնել եւ վերստանալ իր վճարած գումարը»:

Կարդալով այս ազդը, միտքս ինկան Մահմուտ Փաշայի շրջուն վաճառորդները:

Անոնք որ Պոլիս ապրած են, կը յիշեն անշուշտ:

— Հէր նէ ալըրսան ալ պիրմիշէր փարայա...

— Օ եանը ալթմըշ փարա, պու եանը բէշ փարա...

Փաստաբանական նրբութիւնները իբրեւ գէտերու յանձնելով, կը կարծեմ թէ մնացեալը ճիշդ ու ճիշդ կը համապատասխանէ Մահմուտ Փաշայի օրինակին:

— Ասդին վաթսուն փարա, անդին հարիւր փարա:

Ուրեմն, երբ եկեղեցի երթաք, ուշադրութիւն ըրէք որ սխալ դուռ չը զարնէք:

Եթէ տասը ֆրանքի վկայական կը ծախեն, ինչո՞ւ 20 կամ 50 վճարէք:

Մտէք ժամուն «Փալի - Իւնիք»ը, փոխանակ Բաշըլեան - Իննիսեան կալերին յաճախելու:

Մանաւանդ որ, եկեղեցին յանձն կ'առնէ վերադարձնել ձեր վճարած դրամը, եթէ ծախուած վկայականը նպատակին չծառայէ:

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ եկեղեցին տարիներ առաջ ալ վկայականներ կը բաշխէր աջ ու ձախ, բայց ոստիկանութիւնը կը մերժէր ընդունիլ:

Այդպէս նոր նունրագործո՞ւմ ստացան, թէ փորձ մըն է որ կը կատարեն, գիները կոտրելու կամ թիւ 2 Օֆիսը ժամուն բակէն դուրս հանելու համար:

Եւ կամ, թերեւս կ'ուզեն նամբան հարթել թիւ 3 Օֆիսի մը համար:

Երբ երկու կ'ըլլայ, ինչո՞ւ երեք, նոյնիսկ չորս չըլլայ:

Չէ՞ որ չորս կուսակցութիւն, երեք-չորս ալ յարանուանութիւն ունինք:

Ուզածդ վկայական չէ՞: Դուն կու տաս, ե՞ս ինչու չտամ:

Եթէ մէկ պաշտօնատունը չընդունի, ուրիշ մը կ'ընդունի:

Օ՜ն ուրեմն, նամբայ բացէք. Աժան-Կարապետ Օֆիսն է գալիս, թիւ երեք, ազդարարը չորրորդին:

ՎԱՀԷ

Իտալիա կը մերժէ ետ կանչել իր կամաւորները

Երեքշաբթի օր տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովին մէջ: Նախագահը առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել, քննելու համար Սպանիոյ օտար կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը: Իտալական պատուիրակը, Գ. Կրանտի, յայտարարեց.

— Իմ կառավարութիւնս անհրաժեշտ չի գտներ այս խնդիրը:

Ասոր վրայ խորհրդային պատուիրակը հարցուց թէ Իտալիա ե՞տ կ'առնէ անցեալ յունուարին ըրած առաջարկը: Գ. Կրանտի պատասխանեց.

— Մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր ետ պիտի չկանչուի Սպանիայէն, ցորչափ կը շարունակուի պատերազմը:

Այս կտրուկ յայտարարութիւնը այնքան ծանր տպաւորութիւն գործեց որ, ֆրանսական դեսպանը դիտել տուաւ թէ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը կրնայ վերի վայր շրջիլ: Անգլիական պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ:

«Սպասենք, պատրաստուինք, յիշենք»

Մուսոլինի երեքշաբթի օր դղրդալից ճառ մը խօսեցաւ Հռոմի մէջ, 100 հազար ֆաշականներու առջեւ, առաջին խումբին (ֆաշիօ) կազմութեան 18րդ տարեդարձին առթիւ: Ժողովուրդը միեւնոյն ատեն եկած էր բարիգալուստ մաղթելու, քանի որ Մուսոլինի նոր կը վերադառնար Լիբիայէն: Իր ճառը ազդարարութիւն մը, նոյնիսկ սպառնալիք մը կը համարուի շատերուն կողմէ: Տեղի անձկութեան պատճառով, կը թարգմանենք քանի մը հատուածներ միայն.

— «Սխալ է կարծել թէ Իտալիոյ ժողովուրդը պիտի մոռնայ պատժական տնօրինութիւններն ու տնտեսական պաշարումը: Իտալիոյ ժողովուրդը յամառ յիշողութիւն մը ունի: Ան կրնայ սպասել, եւ մենք 40 տարի սպասեցինք, Ատուայի վրէժը լուծելու համար: Եթէ օր մը պատահի որ յիշողութիւն կրնայ ըլլալ որ օր մը այս երկիրը, պէտք ունենայ դիմելու ժողովրդական չէ,— ահա այսօրուան տնտեսական թեան դասը»:

Գերմանիոյ պատասխանը Վատիկանի

Ինչպէս գրած էինք, Պապը կոնդակ մը հրատարակեց հիթլէրական իշխանութեան դէմ, քննադատելով թէ նացի վարդապետութիւնը եւ թէ կառավարութեան ընթացքը: Այս կոնդակը կիրակի օր կարդացուեցաւ Գերմանիոյ բոլոր կաթոլիկ եկեղեցիներուն մէջ: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը այս առթիւ ուժգնօրէն կը յարձակի Վատիկանի վրայ, դիտել տալով թէ Գերմանիա կրնայ ուղած ատեն խզել Քոնքորտան կամ անտեսել անոր տրամադրութիւնները: Թերթին կարծիքով, Հռոմէական կղերը այդ պայմանագիրը իբրեւ քօղ կը գործածէ, պետութեան դէմ գործելու համար.— «Նոյնիսկ Ս. Աթոռին հետ կնքուած դաշնագիր մը ինքնին սրբազնասուրբ, անբռնաբարելի եւ յաւիտենական չէ: Ան պէտք է յարմարի կատարուած փոփոխութեանց, եթէ չուզեր կորսնցնել իր ուժը»:

Կառավարական մամուլը վերապահ է առ այժմ: Գաղտնի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն մը կատարելով Պերլինի կաթոլիկ եպիսկոպոսին պաշտօնատունը, գրաւեց պապական կոնդակին օրինակները:

*** Վատիկանի գերմանական դեսպանը բողոքագիր մը ներկայացուց պապական կոնդակին դէմ: Պերլին ի հարկին պիտի խզէ դաշնագիրը:

— • —

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Պելկրատ գնաց: Կ'ըսուի թէ դաշնագիր մը պիտի կնքուի երկու երկիրներուն միջեւ, ինչ որ գոհունակութիւն պիտի պատճառէ նաեւ Գերմանիոյ:

ՃԱՓՈՆԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ընդարձակ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի մօտերս, յարենման Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ կնքուած հակահամայնավարական դաշնագրին:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊՈՒՔՐԷՇ — ԷՆԿԻՒՐԻ

Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնը՝ Էնկիւրի՝ շատոնց ծրագրուած էր։ Որոշուած էր դեռ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն վերջ, որ կը ստեղծէր նոր վարչաձեւ մը Նեղուցներուն համար, իսկ Նեղուցներէն կ'անցնին Ռումանիոյ արտածումին ինոսուն առ հարիւրը։ Ջեկուցման մը մէջ, զոր առեխն Թիթուլէսքուի փոխանորդը բրաւ Ծերակոյտի եւ Խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնաժողովներուն առջեւ, դեկտեմբերի ընթացքին (1936), ան կ'ըսէր թէ Փետրուարին, Աթէնք մեկնելու առեն (Պալք. խորհրդաժողով) հաճոյքը պիտի ունենայ Էնկիւրի հանդիպելու ուր պիտի տեսնէ Թ. Ր. Արասը, որուն հետ «Ժընեւի մէջ ունեցած էր բարեկամական եւ շահեկան խօսակցութիւններ, որոնք ցոյց էին տուած թէ որքան սերտ են կապերը՝ մեր երկիրներու միջեւ»։

1937 փետրուար 10ին որոշուած այցելութիւնը տեղի չունեցաւ, սակայն, Պ. Անթոնէսքուի մէկ ժամանաւոր հիւանդութեան պատճառաւ, թէեւ ան հնարաւորութիւն ունեցաւ երթալու Աթէնք՝ Պելկրատի վրայով։ Այս հիւանդութեան մասնայատկութիւնը կը ճչդուի նաեւ հարցապնդումով մը որ տեղի ունեցաւ Պուքրէշի Ծերակոյտին մէջ 6 փետրուարին՝ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին շուրջ։ Այդ հարցապնդումով երեւան կը հանուէր նոր ու անյարմար կացութիւնը որ կը ստեղծուէր Ռումանիոյ համար՝ Նեղուցներու մէջ։ Հարցապնդողը կառավարական ծերակուտական եւ նախկին նախարար մըն էր, Միխայէլ Օրլէանու, որ կ'ըսէր թէ Մոնթրէօյի մէջ Ռումանիոյ շահերը զոհուած են եւ թէ Պուքրէշը կապուած է Մոսկուայի կառքին ... Նեղուցներէն անցքի ազատութիւնը փոխուած է, բարեկամ պետութիւններ պիտի չկարենան իրենց նաւատորմները ուղարկել Սեւ ծով՝ Ռումանիոյ օգնութեան, իսկ Ռուսիա իրաւունք ձեռք ձգած է հոն կեդրոնացնելու իր պալթիկեան նաւատորմը եւ՝ զայն նետելու համար ռումանական եզերքներուն վրայ։ Հարցապնդողը կ'ըսէր նաեւ թէ Ռումանիան առանձին ու կղզիացած կը մնայ այս կերպով, յանձնուած միայն իր սեփական ուժերուն։

Ընդդիմադիր հոսանքէն ծերակուտականի մը միջամտութիւնը եկաւ մասամբ «հանդարտեցնելու» մթնոլորտը։ Այս վերջինը յայտարարեց. — «Կը հաւատամ, ու երբ այս բառերը կ'արտասանեմ կը խորհիմ մեր արտաքին նախարարին Էնկիւրի ըներիք այցելութիւնը, — կը հաւատամ թէ Թուրքիա պնակից մըն է, որուն շահերը իրայէս կը պատշաճին մեր շատ [illegible] պէս եւ Պալքաններու ու միջոտ գոհ ենք եղած, որ Էնկիւրիի մէջ կրցած ենք գտնել մեր շահերու կատարեալ ըմբռնումը»։

Ան յիշեցուց նաեւ թէ Թուրքիա դէմ է արտայայտուած վերադարձութեան եւ թէ ան կողմնակից ու պաշտպան է պալքանեան Թերակղզիի իր բարեկամ-

ներուն հողային ամբողջականութեան ու գոյավիճակի պահպանումին։

Բացատրութիւնը զոր արտաքին նախարար Անթոնէսքու տուաւ 12 փետրուարին իբրեւ պատասխան եղած հարցապնդումին, ժամանակ արժէք մը կը ներկայացնէ, որովհետեւ անիկա լոյս կը սփռէ նաեւ անոր այժմու կացութեան վրայ։

«Մեր երկիրը, յայտարարեց ան, կը գտնուի փակ ծովու մը ափունքը։ Սեւ Ծովի մուտքին բանալիները կը գտնուին Թուրքիոյ ձեռքը»։

Տրամաբանութեամբ առաջնորդուողներուն համար, այս բառերը բաւական են բացատրելու ամէն բան։ Բայց, արտաքին նախարարը աւելցուց նաեւ թէ՝ «Ռումանիա երջանիկ է որ զինակիցն է այդ խաղաղասէր ու զօրեղ պետութեան»։ Պ. Անթոնէսքու «համոզուած է թէ՝ Թուրքիա, մնալով իր կոչման բարձրութեան վրայ, միշտ պիտի գիտնայ Նեղուցներէն նաւարկելու ազատութեան վարչաձեւը պաշտպանել։ Մեր շահերուն ամէնէն ուժեղ երաշխիքը կը գտնուի Թուրք հանրապետութեան հետ մեր բարեկամական ու զինակցական յարաբերութեանց բարգաւաճումին մէջ»։

Եթէ ուրիշ ոչինչ գոյութիւն ունենար որ կապէր երկու երկիրները, Թուրքիոյ հանդէպ եղած այս բոլոր սիրալիր վերաբերումները՝ Ռումանիոյ կողմէ՝ իրենց արդարացումը կը գտնեն այն կացութեան մէջ, զոր հաստատեցին Պ. Անթոնէսքուի խօսքերը։

Այսուհանդերձ, Պուքրէշի օրաթերթերէն մին, որ Ֆրանսերէն լեզուով կը հրատարակուի, Պ. Անթոնէսքուի Էնկիւրի ընելիք փետրուարեան այցելութեան նախօրէին, որ ի դերեւ ելաւ իր առեխն, ուղեց փնտռել նաեւ ուրիշ հիմքեր։ Եւ, յիշելով Լուդովիկոս ԺԴ.ի ըրածնէն Ֆրանսացի դիւանագէտի մը խօսքերը (այդ դիւանագէտը խորհուրդ կուտայ համաձայնութիւններ կնքել, սեփական դրացիներուն հետ) ան, շատ անփափկանկատ ու անըմբռնելի ձեւով մը գրեց թէ, Էնկիւրի ու Աթէնք ըլլալիք այցելութիւնները կ'ըլլան Ֆրանսացի դիւանագէտին դեղաղիրը կիրարկելու նպատակով։

Անկէ յետոյ ոչ ոք յիշեց Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այցելութեան հետ կապուած այս նպատակը։ Աստ փոխան մամուլը ընդգծեց այն շահերը որոնք Ռումանիան կը կապեն Թուրքիոյ։ Երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն չունին եղեր բարդ խնդիրներ։ Տոպրուճայի Թուրքերը Թուրքիա փոխադրելու մասին գոյացած համաձայնութեամբ, կարելի եղած է կանխել երկու երկիրներու միջեւ հաւանական ու յուրջ տարաձայնութիւն մը, անկախ այն խօսքութենէն թէ՛ այդ կարեւոր գործողութեան համար պայմանները անյապաղ դուրս եկան ու դժբախտացուցին խնդրոյ առարկայ Թուրք տարրը։

Երկու երկիրներու միջեւ առեւտրական յարաբերութիւնը գոհացուցիչ է, բաւ ուժէն մամուլին, բայց յոյսեր չկան այդ յարաբերութիւնները աւելի զօրացնելու։

Ո՛ՐՔԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌԻՆ

Սպառման տեսակէտով Լոնտոնի մեծագոյն թերթերուն միջեւ առաջ եկած մրցակցութեան բերմամբ, շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդուին աշխարհի ամենամեծ օրաթերթերուն եւ անոնց ունեցած «թիրաժներուն» մասին։

Այսպէս հաստատուած է որ ամբողջ աշխարհի մէջ ամէնէն շատ սպառում ունեցող թերթը «Տէյլի Էքսփրէս»ն է։ 1937ի յունուարին՝ այդ թերթը միջին հաշուով օրական ծախուած է 2,188,415 օրինակ։

Այս թուանշանը մրցանիշ մըն է համաշխարհային լրագրական տարեգրութեանց մէջ։

Միացեալ Նահանգներու մէջ առաջին գծի վրայ կուգայ «Շիքակօ Թրիպիւնը», օրական 750 հազար սպառումով։ «Նիւ Եորք Թայմզ» կը ծախուի օրական 450,000 օրինակ։

Ինքնաբերաբար հարց կը ծագի, թէ ինչպէս ամերիկեան թերթերը անգլիականներէն աւելի քիչ սպառում ունին։ Պատասխանը այն է թէ ամերիկեան զանազան մեծ քաղաքներու մէջ գոյութիւն ունին լրագրական հսկայ կազմակերպութիւններ հետեւաբար ոչ մէկ քաղաքի թերթը կը տիրապետէ Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը, ինչպէս է պարագան Լոնտոնի թերթերուն համար, որոնք կը ծախուին ամբողջ Անգլիոյ մէջ։

Ֆրանսայի մէջ, «Փարի-Սուար» կը սպառի օրական 1,860,000 օրինակ։ Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ կէսօրէ վերջ, բայց իբրեւ առաւօտ թերթ կը ծախուի Ֆրանսայի բոլոր գաւառական քաղաքներուն մէջ։

Գերմանիոյ մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին, մամուլը մեծ փոփոխութիւններ կրեց։ Ժամանակին մեծ սպառում ունեցող հին թերթեր կորսնցուցին իրենց ընթերցողները եւ անոնց տեղ նորեր ծնունդ առին եւ տիրապետեցին մէկ օրէն միւսը։

Այսօր, ամէնէն շատ տարածուած գերմանական թերթն է «Ֆոլքիշէ Պէոպախթըր» (Ժողովրդական Դիտող)։ Այս թերթը, որուն համար կ'ըսուի թէ յաճախ կ'արտայայտէ Հիթլէրի կարծիքները, օրական կը ծախուի 450 հազար օրինակ։ Երկրորդ կուգայ «Պերլինէր Մորկընփոստը» 330,000 «թիրաժ»ով։

Իտալական մեծագոյն օրաթերթը Իտալիոյ մայրաքաղաքին մէջ չէ որ կը հրատարակուի, այլ Միլանոյի մէջ։ «Քորիէրէ տէլլա Սէրա»ն է այդ, օրական 500,000 սպառումով։ Լոյս կը տեսնէ թէ իբրեւ երեկոյեան եւ թէ առաւօտեան օրաթերթ։

Հռոմի ամէնէն շատ ծախուած թերթն է «Մէսաճէրօ»ն, 200,000 թիրաժով։ Այնուհետեւ կուգայ «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա»ն, տնօրէնութեամբ Կայտայի, որուն համար կ'ըսուի թէ Մուսոլինիի բերանն է. այս թերթը կը ծախուի օրական 100,000 օրինակ։

Պուէնոս-Այրէսի մէջ կան լրագրական զոյգ մը մեծ կազմակերպութիւններ, — «Լա Փրէնսա»ն 240,000 վաճառումով եւ «Լա Նասիոն»ը՝ 210 հազարով։

Ծագող արեւի երկիրը՝ Ճափոն համբաւուած է, որ թիրաժի տեսակէտով կը գլէ կ'անցնի բոլոր եւրոպական թերթերը։ Այսուհանդերձ, կը թուի թէ ճափոնական մեծագոյն թերթը՝ «Աչահի Սիպէն» օրական երկու միլիոնէ աւելի սպառում չունի. «Նիչի-Նիչի»ն (Օրէ-Օր) կը ծախուի 800,00 օրինակ, իսկ Օսաքայի «Մա-ինիչի»ն (ամենօրեայ) ունի ժողովրդականութիւն, օրական 2,000,000 սպառում։

Խորհրդային Ռուսիա, իր 160 միլիոն բնակչութեամբ ունի երկու մեծ օրաթերթեր, — «Փրավտա»ն 2 միլիոն թիրաժով եւ «Իզվեստիա»ն՝ 1 միլիոն 700,000ով։

Նախ քան պատերազմը, թերթերու սպառումը այսօրուընէ շատ աւելի ցած մակարդակի մը վրայ կը գտնուէր Անգլիոյ մէջ։

Այսպէս 1913ին, «Տէյլի Մէյլ» ունէր մեծագոյն թիրաժը՝ օրական 768,850։ Պատերազմի ընթացքին, թերթերու սպառումները շատ աւելցան։ Ու պատերազմի չորս տարիներու ընթացքին միլիոնաւոր մարդիկ վարժուեցան թերթը նկատել իբրեւ ամենօրեայ պահանջ մը։

Մինչ սակայն, ընթերցողներու թիւը աւելցաւ, անդին, կարգ մը թերթեր դադրեցան։ Մեծ սպառումները կեդրոնացան քանի մը թերթերու շուրջը միայն։ Այսպէս փակուեցան «Կլոպ»ը, «Փէլ-Մէլ Կազէթ»ը եւ «Ուէսթմինսթըր Կազէթ»ը։ Գաւառներու մէջ աղէտը աւելի մեծ էր։ Եւ գաւառական շատ մը թերթեր դադրեցուցին իրենց հրատարակութիւնները։

Լոնտոնի մէջ իրարու ձուլուեցան «Տէյլի Նիւզ» եւ «Տէյլի Քրոնիքըլ» թերթերը եւ միացեալ թերթը կոչուեցաւ «Նիւզ Քրոնիքըլ», որուն օրական սպառումը ներկայիս կը հասնի մէկ միլիոն 400 հազարի։

«Տէյլի Մէյլ», 1928ի դեկտեմբերին կը ծախուէր օրական միջին հաշուով 1,999,958 օրինակ, այսինքն՝ կլոր թիւով 2 միլիոն. Այսուհետեւ ունեցաւ փոքր անկում մը, բայց եւ այնպէս այսօր ալ կեցած է բարձր աստիճանի մը վրայ։ 1936 դեկտեմբերին, միջին հաշուով ծախուած է 1,717,133 օրինակ։

«Տէյլի Հէրըլտ»ի «կենսագրականը», սակայն, ամէնէն հետաքրքրականներէն մէկն է։

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան այս պաշտօնաթերթը, մինչեւ 1929, օրական կը ծախէր երեք հարիւր հազար օրինակ։ Այդ թուականին, արմատական բարեկարգում մը ենթարկուելէ վերջ սակայն, դարձաւ մեծ թիրաժ ունեցող թերթերէն մէկը. քանի մը շաբաթուան ընթացքին անոր սպառումը մէկ միլիոնը անցաւ, իսկ այսօր ունի աւելի քան 2 միլիոն թիրաժ եւ կը մրցի մեծագոյն մրցանիշը ունեցող «Տէյլի Էքսփրէս»ին հետ։

«Տէյլի Միրրոր» եւ «Տէյլի Սքէչ», որոնք պարբերաթերթի ձեւը ունեցող օրաթերթեր են, կը ծախեն՝ առաջինը օրական 800 հազար օրինակ, երկրորդը՝ 600 հազար։

Կան նաեւ երեք օրաթերթեր Լոնտոնի մէջ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» ունի 520,255 սպառում։ «Թայմզ» 190,745 եւ «Մորնինկ Փօսթ» 119,190։

Շատ հետաքրքրական է, սակայն, աստիճանական յառաջդիմութիւնը «Տէյլի Էքսփրէս»ին, որ ինչպէս բսինք, սպառման համաշխարհային մրցանիշը ունի։

Այս թերթը հիմնուած է 1900ին, անգլիացի անուանի օրագրող Սըր Արթըր Փիըրսընի կողմէ, բայց հակառակ իր սեփականատիրոջ կարողութեան նիւթական դժուարութեանց պատճառով, սկիզբները լաւ սպառում չունեցած։

Անկէ 13 տարի առաջ «Տէյլի Էքսփրէս» գնուեցաւ Լորտ Պիվըրպրուքի կողմէ, որ թերթին թիրաժը շատցնելու համար մեծ գումարներ ծախսելու ամէն դիւրութիւն ունէր։ Եւ իր կառավարութեան տակ, թերթը [illegible] բարձրանալ։ Անմիջապէս պէտք [illegible] երեք ժամուայ ետ գնել։

Աստ հետ միասին շատցաւ [illegible] նէութեան թիւը, որ 250 [illegible] 1922ին բարձրացաւ 678ի։ [illegible] կը փափաքէին մէկ միլիոնի տեսնել թերթին սպառումը [illegible] կա ցնորք մը կը թուէր։ Ցամ [illegible] դէպս, բոլորն ալ սկսան [illegible] խատել, յուսալով որ օր մը [illegible] զը կ'իրականացնեն։

Ու արդարեւ, երազը իրակա[ն]ացաւ 1927ին։ Թերթը ունեցաւ մէկ [illegible] սպառում. այնուհետեւ ծրագիր [illegible] մուեցաւ սպառումը երկու [illegible] բարձրացնելու համար. Մանչէսթ[ըր]ի մէջ հիմնուեցաւ «Տէյլի Էքսփրէս»ի խմբագրատուն եւ տպարանը [illegible] մասնաճիւղը, ուր սկսաւ [illegible] Սկովտիոյ համար սահմանուած [illegible] տարակութիւնը։

Իսկ 1933ին, Գլէյ Սթրիթի [illegible] կառուցուեցաւ թերթին նոր ու [illegible] շէնքը։

Այսօր արդէն երազը իրականացած է եւ «Տէյլի Էքսփրէս» իր ունեցած աւելի քան երկու միլիոն սպառման [illegible] միասին ունի նաեւ 5,650 պաշտօնեաներ . .

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ»

ԽՄԲ. — Թուրք մամուլը յու[ղարկած] վարութիւնը նորէն կ'արծարծ[է] տեղ թուրքերէն խօսելու [illegible] Հայերն ալ ծրագիրներ կ'ոյս[ին] մասին։

Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիր[ը] չունի միայն ոչ-Թուրքերու [illegible] (Հայ, Յոյն, Հրեայ), Էնկիւրի [illegible] է նաեւ դուրսէն եկած Թուրքերն[ը], որոնք «մայրենի» լեզուն չեն [illegible] կամ չեն խօսիր։

«Ուլուս», Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը, կը գրէ իր խմբագրապետ Եալչըն Ռըֆգըի բերնով. —

Գոհունակութեամբ տեղեկացա[նք] թէ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը միջոցներ խորհ[ած է] թուրք հայրենակիցներէն թուրքերէն չգիտցողներուն թուրք լեզուն սորվեցնելու համար։ Թուրքիոյ մէջ թուրքերէն չխօսիլ չկայ, այլ. թուրքերէն չկարենալ խօսիլ կայ։ Մեր երկր[ի] այն աստիճան զանգուածային թր[ամա]թիւն մը կայ որ, նիւթական թէ բ[արոյական] ամէն տեսակ շահեր [illegible] լեզուն գիտնալ կը պարտադրեն։ Մ[եր] բարեկամներէն մէկը որուն մէկ [illegible] փոքր հասակէն Եւրոպա [illegible] պարտաւորուած էր, մեզի կ'ըսէր թէ երեք լեզու կատարեալ գիտէր, ան[գլ]իերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, [բայց] թուրքերէնը տկար ըլլալուն համար [illegible] կրնար յառաջանալ։

Ով թուրքերէն չգիտցող [կամ] գիտցող Թուրք, օտար լեզուի [illegible]

ՅՈՅՆ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ Դ'ՄԲԱՆԱԿԱՆԸ ԱԿՆԱՅ ՎԱՆՔ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Երկուքին աղջիկը՝ Անտոնիա Տրիփանիա Թրակիոյ Կոտիս թագաւորին կողակիցն էր, Գայոս Գալիգուլա կայսրը անոնց պէս Անտոնիոսի թոռնուհին էր եւ միասին կրթուած էր, եւ անոնց զաւակներուն Փոքր Ասիոյ մէջ իշխանութիւններ տուաւ։ Պողէմոն Բ. ստացաւ Պոնտոսի տէրութիւնը, որ իր մեծ հօր Պողէմոն Ա.ի կը պատկանէր, իսկ կրտսեր եղբօր տրուեցաւ Փոքր Հայքը որ Կոտիսի իշխանութեան տակ էր։ Ներոն առաջինէն Պոնտոսի՝ պետութիւնը գրաւեց Ն. Ք. 63ին, վերջինը Փոքր Հայքը կորսնցուցած ըլլալու է ամէնէն ուշ 54 Ն. Ք., որովհետեւ այն առեն Ներոն կայսրը այս փոքր երկրին վրայ նստեցուց Aristobale, որ լիբանանեան Խաղկիսի Հերովդէս թագաւորին զաւակն էր։

Որքան ատեն որ Պողէմոնեանները թաղ կը կրէին, հաւանականօրէն յայտնած չեն թէ իրենք Անտոնեան ընտանիքին կը պատկանին։ Աւելի վերջերը սակայն կարելի է ապացուցանել որ Մարկոս Անտոնիոս Պողէմոն անունը կրողներուն շարք մը եղած է, ամէնէն վերջինը Վաղերեան կայսեր ժամանակ 253—260 Ց. Ք. Երբ հարկ էր քանի մը եղբայրներ իրարմէ զանազանել, Մարկոսի տեղ հաւանաբար ուրիշ նախանուն մը ընտրած են եւ միանգամայն եռապետին եղբայրներուն անունը, եւ ժառանգաբար նախընտրած ըլլալու են անոր անունը, որ Ասիոյ մէջ դեր մը խաղացեր է։ Անգամ մը գործածելէ վերջը կարելի էր անունը ժառանգել։ Այսպէս կը բացատրուի յիտապայ Պողէմոնեաններու քով Մարկոս անուան երեւումը, որուն կարելի է հետեւիլ, ինչպէս կը տեսնենք, մինչեւ Գ. դար Ց. Ք.։

Փոքր Ասիոյ Կոտիսի յաջորդ սերունդներուն մէջ է որ գլխաւորաբար պէտք է փնտռենք Լուկիոս Անտոնիոս, Աթենայիսի մեծ հայրը։

Պոնտոսի ինչպէս նաեւ անոր հետ քաղաքական ճակատագրով ու մշակոյթով սերտօրէն կապուած դրացի Կապադովկիայի մէջ Աթենայիս իգական անունին գոյութիւնը ապացոյց մըն է որ անիկա թագաւորական գերդաստանի անդամ է։

Ուրեմն Լուկիոս Անտոնիոս Պողէմոն Բ.ի եւ Կոտիսի յաջորդող առաջին սերունդներուն միայն կրնար պատկանիլ։ Բայց կրնանք քանի մը սերունդ ետ երթալ։ Որոշ սահման մը արձանագրութեան նկարագիրը կուտայ։

Աթենայիսի ամուսինը, իր հայրն ու անոր բառ արձանագրութեան Aeimaries անունը կը կրեն։ Հաւանօրէն ամուսինները իրարու ազգական են, թերեւս նոյն իսկ աւելի սերտօրէն քան արձանագրութիւնը կը յայտնէ, եթէ հայրերու համանունութեան տեղ անոնց ինքնութիւնը ընդունինք։ Խորթ քոյր եղբայրներուն ամուսնութիւնները ազնուական ընտանիքներու մէջ հելլենական բարքերով դիւրաւ կը բացատրուին։ Պիտի նախընտրէի եզրակացնել թէ խնդիրը հոս Փոքր Հայքի արքայական տոհմերու կամ անոնց յաջորդ սերունդներու վրայ է, որոնք հռոմէական վեհապետութեան կամ բարձր վարչութեան տակ երկիրը կը կառավարէին։ Հաւանական չէ որ Աթենայիսի ամուսինը իբր բնակութիւն քարայր-քաղաքը ընտրած ըլլայ, որովհետեւ հոն տեւական բնակութեան բոլոր յարմարութիւնները կը պակսին, աւելի հաւանական է որ Ակն բնակեր է. թերեւս ան լերան գագաթը որ գլխապտոյտ բարձրութենէ քաղաքին վրայ կը տատանի եւ ուր միջնադարեան ամրոցի մը հետքերը կան։ Աթենայիսի մահը կրնայ նաեւ պատահած ըլլալ ժամանակաւոր դէպքի մը առեն, օրինակ պատերազմական տագնապի։

Պողէմոն Բ. Բերենիկէի ժամանակաւոր ամուսինը եղած է, որ անկէ առաջ եւ ետքը Հերովդէս Ագրիպպայի հետ ամուսնացած եւ վերջին Տիտոս կայսեր սիրուհին եւ գրեթէ անոր օրինաւոր ընկերուհին եղած պիտի ըլլար Հռոմի կայսերական գահուն վրայ։ Պողէմոն Բ. այն առեն Հրէադաւան վերադարձած էր։ Միասնաւորութեան առթած հետաքրքրութեան հետեւանքով քրիստոնէութեան դերը ինկած ըլլալ կը թուի։ Անիկա եւ Անտոնիա Տրիփայինա քրիստոնէական աւանդութեան մէջ դեր մը կը խաղան, որուն համար պատմական յուրջ փաստեր չկան։ Կ'աւանդուի թէ Տրիփայինա պաշտպանած է Thekla անուանով քրիստոնէուհի մը։ Պօղոս առաքեալը դարձի բերած էր զայն։ Ան վայրենի անասուններու յօշոտումով մահուան դատապարտուած եւ հրաշքով ազատելէն վերջը Անտոնիա Տրիփայինան քրիստոնէութեան դիրկը բերած է։ Պէտք չէ սակայն որ մեր Աթենայիսը քրիստոնէութեան զաւակն դաւանող մը նկատենք։ Աստ դէմ կը վկայէ երկնային եւ ընդերկրային չաստուածներու կոչումը (արձանագրութիւն)։ Քարայրային մատրան ձախ կողմի մէջտուրեան աւազանը յաւենայն դէպս Դ. դարէն առաջուան գործ ըլլալու չէ, թերեւս նոյն իսկ այդ դարուն գործն ալ չէ, եւ քրիստոնէական խաղերը իրենց էութեամբ եւ ձեւով նմանապէս յետագայ շրջաններու գործեր են։ Ամէն պարագայի ապացոյց մը չկայ թէ անոնք քրիստոնէական առաջին դարերուն կը պատկանին։ Քարայրի մատուռին մէջ, ինչպէս Հայաստանի ուրիշ կողմերը քրիստոնէական պաշտամունքը կը կատարուէր հեթանոսական ծէսի հին տեղերուն վրայ։ Նոյն իսկ թաղման վայրին ընտրութիւնն ալ այդ կ'ապացուցանէ։

Սակայն բան մը ստոյգ է, իր ամուսինէն կանուխ խլուած կինը՝ Պողէմոնեան թագաւորական սերունդէն էր եւ թէ ինչ որ նաեւ կարելի է, թէեւ քիչ հաւանական, հռոմէական քաղաքացի իրաւունք վայելող ականաւոր ընտանիքի մը սերունդէն, շատ գեղեցիկ դամբարան մը գտած է, լեռնային աքանչելի եւ բարձրաբերձ վայրի մը մէջ, որուն նեղ խորխորատէն կը հոսի վայրենի եւ թարմ կանաչ գոյնով գետը։

Ցայտնի է որ Ակն քաղաքին հիմնադրութեան մասին պատմական աղբիւրներ չկան ոչ հայ եւ ոչ ալ օտար աղբիւրներէ։ Աւանդութիւնը հոն պատմութեան գերը կը ստանձնէ, որուն համեմատ Անիէն ու Վասպուրականէն գաղթած Հայերն են անոր հիմնադիրները։ Վերոյիշեալ արձանագրութիւնը հին Ակնայ մասին եղական բնագիր մըն է եւ կրնայ զանազան ենթադրութիւններու տեղի տալ իր վաւերականութեամբը։ Քաղաքը վերին Եփրատի աջ ատրոտը կը գտնուի։ Ամփոփուած չորս կողմէն ուղղաձիգ վեր խոյացող գրեթէ կոյս լեռներէ մեկուսացած դիրք մը ունի. բայց ժամանակներէ ի վեր դրացի երկիրներու միջեւ երթեւեկի ճամբուն վրայ է։ Դժուար է ընդունիլ որ Ակնայ ուղղակի մօտը իշխանուհի մը թաղուած ու իր ճակատագրին ձգուած ըլլայ, եթէ այդ կողմերը [illegible] անմարդաբնակ էին։

Այնուհետեւ Աթենայիսի ամուսինը կը խնդրէ անցորդներէն վարդ մը կամ ծաղիկներ նուիրել իր վաղամեռիկ կողակցին։ Բայց արձանագրութիւնը ժայռին վրայ այնքան բարձր գրուած է որ ո եւ է անցորդ չի նկատեր զայն եւ եթէ նկատէ իսկ չի կրնար կարդալ, [illegible] սրուած հնաւորութեան վրայ, [illegible] բարկութին փափաքը գոհացնելու համար։ Տրամաբանօրէն կը հետեւի որ հոն արձանագրութեան տակը անձաւ մը հոյակապ դամբարան կամ գմբէթ գերեզման մը կը գտնուէր, բարձր պատուանդանով, որով ո եւ է անցորդ դիւրաւ կը տեսնէր ու կը կարդար եւ որուն գիրկը մնացած չէ։ Ամէն պարագայի մէջ, պատմականօրէն շահեկան իրողութիւն մըն է այնքան հեռաւոր վայրի մը մէջ իշխանուհի մը թաղուած ըլլալը։

Վ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

(Վերջ)

թանձրութեան մէջ մնացած եւ կամ հին Գէյօղլուի դատախազութեան պատիժը կրող Թուրք հայրենակից, նպատակն է փրկել մեր ազգակիցները: Այս երկրին մէջ ամէն մարդ ուզածին պէս կրնայ խօսիլ, իր գիտցած լեզուն: Մենք բնաւ չենք խորշիր մեր փողոցներուն մէջ ոչ յունարէն, ոչ հրէայերէն, ոչ ալ Ֆրանսերէն լսելէ, բայց երբ կը տեսնենք որ քրիստոնեայ գործարարութեան պաշտօնէութենէն ճիշդ հինգ վայրկեան հեռաւորութեամբ լերան միւս կողմը, ծիրը քաղաքի մը չափ բնակչութիւն Թուրքերէն չի խօսիր, ասիկա կը նշանակէ թէ կազմակերպութենէ եւ ձեռներէցութենէ զուրկ ենք: Եւ երբ Անքարայի մէկ թաղը այսպէս է, կը տրտմինք, մտածելով թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ երկրին միւս կողմերը: Կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ թէ կրետացի գաղթականի մը Թուրքերէն չխօսելու պատասխանատուութեան մէջ ի՞նչ բաժին ունի ան: Մենք այս կարգի հայրենակիցներուն յատուկ դպրոցներ բացի՞նք, եւ կամ լեզուն սորվեցնելու ո եւ է միթոտ մը հնարեցի՞նք եւ այս հայրենակիցէն մերժումի՞ պատասխան առինք: Կացութիւնը նոյնն է հայ-նահանգներուն, Արեւելեան նահանգներուն եւ ուրիշ վայրերու համար ալ: Կազմակերպել Թուրքիոյ մէջ կազմակերպել Թուրքերէն: Թէ նամիին իսկ շահը կը պահանջէ երկրին լեզուն սորվիլ:

«Թուրքերէն խօսէ, հայրենակից»: Բայց խնդիր ոչ այս ծանուցումները կրնայ կարդալ, ոչ ալ եթէ կարդայ կրնայ հասկնալ: Եթէ այս խօսքը «մեր հայրենակից Թուրքերէն խօսիր» նեղումի վերածուի, այսինքն եթէ ուղղակի մեզի ուղղուի, տեղին է:

Իսկ եթէ ազատնալիքի մը հանգամանքը առնէ, բոլորովին անպէտ է, որովհետեւ այստեղ ոչ Չեխոսլովաքիա, ոչ Ռումանիա, ոչ ալ անոնց նման երկիր մըն է: Մենք պրպտած ենք փրկելու լեզուն եւ մտայնութիւնը այն հայրենակիցներուն որոնց Թրքութիւնը անխնամ թողուեր է: Ոչ նպատակ ունինք օտար մը ձուլել, ոչ ալ վախ ունինք օտարներու կողմէ ձուլուելէ:

Ոսմ. կայսրութեան շրջանին, նոյն իսկ իսլամ տարրերու միջեւ, նիւթական եւ քաղաքական շահերէն աւելի ոչ-Թուրքերը կ'օգտուէին, եւ այս պատճառաւ կը տեսնուէին հազարաւոր Թուրքեր որոնք իրենք զիրենք Արաբ կամ Քիւրտ կը ձեւացնէին: Երկրի մը մէջ ուր վեհապետին պահապանէն մինչեւ առաջին քարտուղարը, պալատան ամբողջ պաշտօնէութիւնը Արաբներէ եւ Ալպանացիներէ կը բաղկանար, նոյն իսկ սահմանադրութեան շրջանին ծերակուտական պաշտօնները, մասնաւորաբար ոչ Թուրքերու կը բաշխուէին, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ Թուրքերուն մեծ մասը չմոռնար իր լեզուն: Այսօր հակառակ ուղղութիւն առած են բոլոր առանձնաշնորհները եւ օգուտները: Եթէ ընդունինք որ ամէն մարդ հոգի կուտայ Թուրքերէն գիտնալու, եւ բաց այնմ սկսինք կազմակերպուելու, քանի մը տարուան մէջ անսպասելի արդիւնքներ կրնանք ձեռք բերել: Ընդհ. քննիչէն տեղեկացինք թէ, Բրիլի ժողովուրդը ինչպիսի արագութեամբ յաջողեցաւ Թուրքերէն խօսիլ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԾԻՒ»Ն ՈՒ ԻՐ ԹՌԻՉՔԵՐԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գանձօ-Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն կատարեալ կանոնաւորութեամբ մը կուտայ տարեկան 4-5 հանդէսներ: Մերթ հերոսներու յիշատակին նուիրուած, մերթ ալ գաղափարակցական ու մշակութային ձեռնհասութիւն բաշխելու մտահոգութեամբ:

Այդ գեղեցիկ հանդէսներուն մէկը տեղի ունեցաւ մարտ 20ին, շաբաթ երեկոյ, Մօնրուժի մէկ սրահին մէջ, նախագահութեամբ ընկ. Ա. Ջամալեանի:

Ժամը 9ին տակաւին 250 հոգինոց սրահին մէջ կային քանի մը պարապ աթոռներ, բայց 9 ու կէսին արդէն շարժելու տեղ չէր մնացած: Շատեր կը բողոքէին թէ «Արծիւ»ը ինչո՞ւ աւելի ընդարձակ սրահ մը չէր բռնած: Ուշ եկողները մեր խումբի բոլոր անդամներու նման ոտքի մնացին. Երբ նախագահը երեւցաւ, խումբ մը երիտասարդներ սկսան երգել «Մեր հայրենիք»ը, որուն արձագանգեց ամբողջ սրահը յոտնկայս: Ընկեր նախագահը հայերէն իր բացման խօսքէն վերջ խօսեցաւ Ֆրանսերէն, ի պատիւ ընկերվարական Պ. Տէփրէօի (անդամ Սոյի քաղաքապետական խորհուրդին) ընկեր Ջամալեան բացատրեց թէ ա— նոնք որ մեզ Ֆաշական կը կոչեն, շատ լաւ գիտեն որ Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր կապուած է ընկերվարութեան, Ժոռէսի, Փրէսանսէի օրերէն մինչեւ Ռընոտէլ եւ Պրաք: Մեր կապը ընկերվարութեան հետ շատ ուժեղ եւ անքակտելի է: Մենք չենք զարմանար երբ տակաւին անցեալ տարի Ֆրանսացի մեր ընկերներն ալ Ֆաշական կ'անուանուէին նոյն ծայրայեղ տարրերու կողմէն»: Ապա խօսք տրուեցաւ ընկ. Տէփրէօի, որ խիստ յուզուած շեշտով մը բացականչեց.

— «Հայ ընկերներ, ընկ. Ջամալեան յիշելով մեր մեծ եւ անմոռանալի վարպետի՝ Ժոռէսի անունը, իմ մէջ արթնցուց ընչազուրկներու մեծ պաշտպանին պաշտելի յիշատակը: Ձեզի ծանօթ է թէ որքան կռուեցաւ ան մարտիրոս Հայաստանի դատին համար, Ֆրանսայի եւ [illegible] դիւանագիտութեան դէմ: Դժբախտաբար ժողովուրդները այն ժամանակ խակ էին տակաւին եւ բուրժուաները կը հանէին իրենց նպատակին, իսկ պատերազմը, որ յաջորդեցին մէջտեղէն վերցնելով Ժոռէսը, բացաւ ժողովուրդներու աչքերը: Այսօր չորս երկիրներու մէջ կը տիրէ ընկերվարական կարգ ու սարք: Մէկ տարիէ ի վեր դուք կը տեսնէք ահա Պլումի դահլիճը որ հրաշքներ գործեց, հապա եթէ ամբողջովին ընկերվարական ըլլար ... Ձեզ ծանօթ է որ մեր վարդապետութեան սկզբունքն է ազատութիւն եւ անկախութիւն բոլոր ժողովուրդներու համար, մարտիրոս հայ ժողովուրդի բախտը տարբեր պիտի ըլլար եթէ սուլթաններու օրով ընկերվարական կարգեր տիրէին դէթ այս երկրին մէջ: Գալով ծայրայեղ տարրերու կողմէ ձեզի դէմ եղած յերփերանքներուն, բնաւ կարեւորութիւն տալու չէ: Ամուր պահեցէք ձեր հաւատքը ընկերվարական յաղթանակին վրայ, իբրեւ հեռանկար զայն ունեցէք եւ քալեցէք անյողդողդ անոր ուղղութեամբ. Անոր յաղթանակը ձերն է, իսկ ձերինը անոր: Կեցցէ միջազգային ընկերվարութիւնը, կեցցէ հայ ժողովուրդը»:

Օրուան խօսողն էր ընկ. Շ. Միսաքեան որ ծանրացաւ օրուան հոգեբուն վրայ զրոյցի ձեւով. Այս առթիւ հրահանգիչ օրինակներ յիշեց Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատէն: Իր խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափերով:

Հանդէսին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Թաւխտ Արզար, Գ. Գ. Մեհտէրեան, Էքսէրճեան (երգ), Օր. Գնեազեան (երգ), Հրաչ Տարօնեան, Օր. Սօնիա (արտասանութիւն), Մազմանեան եւ Նահապետեան (ջութակ) եւ Շարամ (երգ): Հանդէսի գեղարուեստական մասը վերջացաւ կէս գիշերին եւ անկէ յետոյ սկսան պարերը, տեւելով մինչեւ լոյս:

Լեւոն Տօնիկեան

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԿՈՎԸ

Փարիզի երկրագործական մրցահանդէսը, որ վերջանալու վրայ է, որոշեց Ֆրանսայի ամենալաւ կովը, որ արժանի է մրցանակի: 1935ի համար այսպէս Ֆրանսայի կովական աշխարհին ախոյենութիւնը վիճակեցաւ Պըլանշէթի (ճերմակ կովին), որ երեք հարիւր օրուան մէջ արտադրած է 8.681 քիլօ կաթ, եւ 388 քիլօ 890 կրամ կարագ: Իսկ 1932էն 1936 շրջանին համար կաթնային եւ կարագային արտադրութեան ախոյենութիւնը վիճակեցաւ հոլանտական Հաշէթ կովին որ չորս տարուան մէջ արտադրած է 29.202 քիլօ կաթ եւ 1059 քիլօ 45 կրամ կարագ կամ սրդեր իւղ:

ԵՒ ԿԻՆԵՐԸ ՄԵՐԿԱՑԱՆ...

Նիւ Եորքի մեծ մթերանոցի մը մէջ քանի մը օրէ ի վեր գործադուլ ընող հօթանասուն կիներ պարտաւորուած էին, ոստիկանութեան ճնշումին վրայ, իրենց գրաւած գործատեղիէն դուրս ելլել, քանի որ ոստիկանները դուռները խորտակեցին: Կիներէն մին յանկարծ պոռաց — Մերկանա՛նք: Պիտի չհամարձակին մեզ մերկանդամ վիճակի մէջ դուրս շպրտել:

Եւ վայրկենաբար այդ «կոյսերը» մէկզմէկ նետեցին իրենց շրջազգեստները եւ գրեթէ ամէնքն ալ Եւային օձէն խաբուելէն առաջուան վիճակին մէջ էին, երբ մինչեւ իրենց մօտը հասաւ ցինեալ ոյժը:

— Տասը վայրկեան միջոց ձեզի ձեր դոյքը վերցնելու եւ հագուելու, ազդարարեց ոստիկանապետը:

Բայց այդ տափուհիները, փոխանակ զգեստաւորուելու, յարձակեցան այդ վիճակով իրենց «նախայարձակներուն» վրայ եւ սկսան ճանկռել զանոնք, խածնել, սարսափելի ճիչեր արձակելով. Բայց ոստիկանները յաջողեցան առանց խելքը կորսնցնելու բռնել բաց ի վեցէն, որոնք տեղ մը մտնելով վրանին գոցեցին: Եւ ամէնքը դուրս հանեցին վերմակներու մէջ փաթթած, ի մեծ ուրախութիւն հանդիսատես բազմութեան:

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Լոյտ Ճորճի արբանեակներէն Մէնտըր անուն ազատական երեսփոխան մը կայ, որ նշանաւոր է կառավարութեան ուղղած իր հազար ու մէկ տեղի անտեղի հարցապնդումներով: Բայց անցեալները մեծ քահ քահ մը փրցնել տուաւ Ուէսթմինսթրի պալատին մէջ իր ծայրայեղ հետաքրքրութեան պատճառաւ.— Հարցուց ծովային նախարար Սըր Սամուէլ Հօրի, թէ կրնա՞ր ըսել արդեօք թիւը անգլիացի հպատակներուն որոնք այս միջոցին կը ծառայեն Գոլիվուդի նաւատորմին մէջ: Սըր Սամուէլ Հօր, իբրեւ բարեմոյն անգլիացի նախարար, ձեւակերպութիւնները յարգող է: Ուստի այդ հարցումին մեծ լրջութեամբ գրուած պատասխան մը տուաւ.— «Գոլիվուտ ծովեզերք չունի, եւ ես ալ որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ, որ կարենամ ըսել թէ Գոլիվուտ նաւատորմիղ ունեցած ըլլայ»... Բնական է թէ ամէնէն աւելի շատ խնդացողները եղան անոնք որ միամիտ եւ շատ պրոյց Պ. Մէնտըրը դրդեցին այդ տեսակ հարցում մը ուղղելու Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան»:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ՊԶՏԻԿ ԱՂՋԻԿԸ

Նիւ Եորքի գործաւորի մը կինը վերջերս կանխահաս կերպով աշխարհ բերաւ մէկ լիպրայէն ալ պակաս կշռող աղջնակ մը, յղութեան քսաներեքերորդ եւ քսանեօթներորդ շաբաթներուն միջեւ ծնած: Բժիշկները չեն յիշեր այդպիսի պայմաններու մէջ ապրելիք ծնունդի դէպք մը: Սակայն աղջնակը կ'ապրի Վայրկեանը 45 անգամ շունչ կ'առնէ, այսինքն կանոնաւոր, եւ կը մարսէ ընդհատաբար քանի մը կաթիլ կաթ: Այս երեխային ամբողջ մարմինը մէկ ափի մէջ կը տեղաւորուի, գլուխն ալ խնձորէ մը աւելի խոշոր չէ: Պիտի ապրի՞: Յուսանք, որովհետեւ բոլոր միջոցները կը գործածուին փրկելու համար այս մանրիկ կեանքը, որ անշուշտ աշխարհի ամէնէն պզտիկն է:

ՈՒ ԵՂԱՒ ՈՐ ՔՆԱՑԱՒ

1932 Փետր. 14ի իրիկունը, երբ Շիքակոյի Օր. Փէթրիսիա Մէկայտ, մեքենագիր, իր աշխատած գրասենեակէն տուն կը դառնար, քնախտի բռնուեցաւ մէթրոյին մէջ: Այն օրէն այսօր տակաւին կը քնանայ, կ'ըսէ հեռագիրը, կամ, աւելի, թմրած ինկած է գգայազիրկ: Մայրը կը խնամէ զայն հերոսական անձնուիրութեամբ առանց յուսահատելու, թէեւ բոլոր ծանօթ դարմանները ի զուր փորձուեցան՝ խեղճ աղջիկը իր թմրած վիճակէն ազատելու համար: Ամէնէն արտասովոր դէպքերէն մէկն է այս, քնախտի մասնաւոր մէկ տեսակը, բայց այնքան յամառ գիտական բոլոր փորձերուն դէմ: Փէթրիսիան խնամող Տօքթ. Թրաուէթ կ'ըսէ թէ ընդհանուր վիճակին որ եւ է բռնելիք չկայ, առողջութիւնը բնականոն է, միայն թէ զայն պատող [illegible] անգիտակցութեան պատը կարելի չըլլար խորտակել կամ գոնէ մասամբ խզել: Ամէն ինչ փորձուեցաւ. Ներքին ու արտաքին դեղեր, արիւնի ներարկում, յանկարծակի ցնցումներ, ծակող ճիչեր, սրնգակներ, եւ նոյն իսկ արդիական հոգեբանութեան համբերատար մեթոտները: Սակայն ընդունա՞յն: Փէթրիսիա չի հակազդեր ոչ մէկ գրգռումի: Կը ննջէ անվերջ եւ բժիշկներուն բաժին նայելով, որ եւ է նշան չկայ իր վիճակին փոփոխութեան: Երբեմն երբեմն արտեւանունքը վեր կ'ելլեն թեթեւակի, երբ մայրը հետը խօսի, եւ քանի մը թեթեւ շարժումներ կ'ընէ: Նոյն իսկ կը ժպտի, երազի մէջ ժպտելու նման: Բայց իսկոյն նորէն կ'իյնայ անգիտակցութեան անդունդին մէջ:

Ո՞վ գիտէ թէ օր մը հարիւրամեայ պիտի չարթննայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՁՐՈՅՑ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՀԵՏ

Աթէնքի Նոր Օրը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կրկին կ'անդրադառնայ համաճարակի մը որ միայն իր միջավայրին յատուկ չէ (18 մարտ).

— «Այս թերթին գոյութիւնը ինքնին յաղթանակ մըն է: Մեր օրով շատ արեւներ խաւարեցան, շատ մանուկ—ներ տակաւին հասակ չնետած ճողեցան, ուրիշներ քաշքշեցին իրենց ախտաւոր գոյութիւնը, իսկ մենք «Նոր Օր»ը վերելքի ճամբուն վրայ թափը պահեցինք, մագլցեցանք, բարձրացանք յառաջխաղացինք

Վերելքը կարելի եղաւ ձեր ու մեր ճիգերով, երկուքիս սերտ գործակցութեամբ եւ փոխադարձ օժանդակութիւնով:

Ու որպէսզի այսքան մեծ զոհողութիւնով ձեռք բերուած յաջողութիւնները ժամանակութեան շղթային, կատարեալ անկեղծութեամբ, կ'ուզենք մեր դառնութիւնները եւ գիտողութիւնները ներկայացնել ձեզի:

Նախ՝ հեռու ձեզմէ այն մտածումը՝ թէ կը գիտենք ձեր օժանդակութեան: Բացարձակապէս ոչ: Ձեզի չափ ու ձեզմէ աւելի, ազատ ու անկախ ենք մեր գործին մէջ. Ոչ մէկ ատեն նիւթական զոհողութեան պարտաւորութեան տակ չդրինք ձեզ: Ու չենք ալ մտածեր: Ինչպէս որ դուք՝ ձեր առեւտրական գործերուն մէջ ձեր յաճախորդներուն քաղաքակալութեան ու պարկեշտութեան կը վստահիք ու անոնցմէ կը սպասէք որ ձեզի վնաս պատճառող ընթացքներու մէջ չգտնուին, այնպէս ալ մենք կ'ուզենք մեր գործը հիմնաւորել, հաշուելով ձեր քաղաքակրթութեան եւ պարկեշտութեան վրայ:

Այս թերթը բան մը կուտայ ձեզի, որուն կշռուած արժէքը թէեւ երկու տրախմի, բայց բարոյական արժէքը դրամով չի չափուիր: Դուք կանգուն մը կերպաս կը ծախէք քանի մը հարիւր տրախմիի եւ կը շահիք մէկ չորրորդը, առանց քրտինք թափելու, առանց սպառելու ձեր կորովը, առանց մաշեցնելու ձեր միտքն ու հոգին: Իսկ մենք օրն ի բուն տքնելով, մեր աչքերը տկարացնելով, մեր ուղեղը յոգնեցնելով, ամէն օր լոյսին կը հանենք մանուկ մը, որուն գին նշանակուած է միայն երկու տրախմի.

Մեր մէջ շատեր կան, որ այդ գինն ալ շատ կը տեսնեն: Ձենք վճարեր: Ձեզի համար թերթէս աւելի կենսական են թղթախաղը, նարտը կամ զանազան գրասանքները, որոնց վրայ կը ծախսէք ամէն օր տասն անգամ երկու եւ աւելի տրախմիներ: Ձեր գիտնալիք բանն է: Մեզի չիյնար հակակշիռ տակ առնել ձեր գրպանները.

Բայց մեր իրաւունքն է ձեզմէ պահանջել որ երբ կ'ուզէք կարդալ «Նոր Օր»ը, անպատճառ վճարէք երկու տրախմին. Գիտենք թէ հազարներու կը հասնի թիւը մեր թերթի ընթերցողներուն: Բայց մասի վրայ կը համբուին վճարողները, պարկեշտները եւ ուրիշին քրտինքին շողոմալողները: Եւ ասիկա պատուաւոր, ազնիւ գիտակից մարդու վայել ընթացք չէ:

Ձէ՞ք ուզեր կարդալ, հակառակը չենք քննադատեր Ազատ էք: Բայց երբ կը կարդաք, երբ կ'ուզէք կարդալ, վճարեցէք, ինչպէս կը վճարէք ամէն բանի:

Կեանքի մէջ ամէնէն անպատիւ բանը ձրի թերթ կարդալն է: Եւրոպական ազգերու մէջ այս մոլութիւնը տեղ չունի: Ֆրանսացին՝ երբ կ'արթննայ առտուն, հացէն առաջ կը մտածէ թերթի մասին: Գերմանացիին համար՝ թերթը օդին չափ անհրաժեշտ է, իսկ Անգլիացին առանց թերթի չի կրնար ապրիլ:

Քանի որ յաւակնութիւնն ունինք քաղաքակիրթ ազգերու շարքին մէջ տեղ բռնելու, պէտք է իւրացնենք անոնց լաւ գիծերն ու յատկութիւնները: Պէտք է մտածենք, մեր սնունդէն առաջ, հոգիին ու մտքին սնունդ տուող թերթի մասին: Պէտք է գնահատենք անոր դերը եւ ունենանք զայն փոխարժէքը վճարելով:

Այսքանը կը բաւէ հասկցողին համար»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ, 1. Ամպ մը անցաւ (քերթուածներ). 2. Մեռած երկինքով (արձակներ): Գրեց՝ Մինաս Թէօլէօլեան: Տպ. Մասիս, Սոֆիա, 1937: Գին 10 ֆրանք:

ՆԱՅԻՐԻ, գրական ամսագիր, թիւ 11—12 (փետր. մարտ): Տարեկան բաժնեգին 25 ֆրանք: Հասցէ.— 'Rue Notara No 64, Le Pirée 'Grèce).

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (733)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»Երբ կրկին ուշքի եկայ գիտակցութեանս կատարեալ տէրն էի: Յիշեցի, որ առջի գիշեր ընկերներով կղզին ելած էի, որ կրակ վառեցինք, որ ես կրակի դիմացը երկնցայ հանգստանալու համար. Բայց ինչ որ չկրցայ հասկնալ, այն էր, թէ ինչո՞ւ մինակ մնացեր էի, ո՞ւր էին ընկերներս, իսկ եթէ անոնք հեռացեր էին, ինչո՞ւ զիս այդ վիճակին մէջ ձգած էին».

— Ըհ՛, զճ Նիկոլ, գիտնայիր թէ այդ պարագան որքան ծանր ճնշած էր զայն,— Լեւոնի խօսքը ընդմիջեց Վահէն — Երբ այդ դէպքէն ամիսներ վերջ, յանկարծ մէջտեղ ելար, օր մը Յակոբն ու Նիկոլը զիս տեսնել ուզեցին: Կը կարծէի թէ ինձմէ զատ քու ինքնութիւնդ գիտցող չկար, բայց այդ երկուքը քեզ տեսնելով՝ անմիջապէս ճանչցեր էին: Եկած էին մօտս խնդրելու որ քեզ բացատրեմ ...

— Գիտեմ, Յակոբը մեռնելէն քանի մը րոպէ առաջ այդ մասին խօսեցաւ...

— Շարունակէ՛, Լեւոն:

«Հա, — կարծես քնէ արթննալով շարունակեց Լեւոնը, որ Յակոբի ապրած վերջին րոպէներու ողբերգութեան տպաւորութեան տակ գլուխը կախեր էր, — հա կռնակիս վրայ ինկած էի: Բնականաբար կ'ուզէի գիտնալ, թէ ինչո՞ւ պառկած էի: Մարմինս ծանրացած էր արճիճի նման: Բնազդօրէն աջ ձեռքս երեսիս տարի: «Վա՜հ», չէ՛, չեմ կրնար ըսել, թէ ի՞նչ զգացի այն պահուն: Ինծի կը թուէր, թէ դէմքիս կէսը վառեր է, որ ես միայն աջ աչքովս կը տեսնէի: Բայց եւ այնպէս, յստակ գաղափար մը չունէի ինծի հետ կատարուածի մասին: Միայն երբ ձեռքս ետ քաշեցի, տեսայ որ լերդացած արիւնով ծածկուեր է: Որքան գիտակցութիւնս պայծառացաւ, նոյն համեմատութեամբ եւ ցաւերս բազմապատկուեցան. Բայց ֆիզիքական ցաւերէ աւելի անդիմադրելի պապակ մը զիս կը գալարէր: Կաթիլ մը ջուր կը ցանկայի այնպէս, ինչպէս մահամերձ մը կեանքին կը ցանկայ: Եւ այդ կացութեան մէջ տեսնել, որ քանի մը քայլ հեռաւորութենէն Արաքսը կը հոսի ... թէ ինչպէս չխելագարուեցայ, չեմ գիտեր: Բայց գիտեմ, որ երբեմն գանկիս մէջ այնպէս սուր ցաւեր կը զգայի, որ աչքերս կը մթննային, գիտակցութիւնս կը կորսնցնէի, քիչ վերջը ինքզինքս գտնելով վերստին միեւնոյն տառապանքը ապրելու համար:

«Երբ ձախ թեւս փորձեցի բարձրացնել, չորի կտորի նման կախուած մնաց օդի մէջ. Փորձեցի աջ ոտքս շարժել: Սուր ցաւերով՝ բայց կարողացայ քիչ մը վեր վերցնել: Իսկ ձախ ոտքս, ոչ թէ տեղէն չշարժեցաւ, այլ ինծի այնպէս կը թուէր, թէ բոլորովին մարմնէս անջատուած էր: Զարմանալի կերպով կ'այրուէի, կարծես զիս կրակի վրայ բռնած՝ ողջ ողջ կը խորովէին. Ոչինչ չէի տեսներ, միայն երկինքի կապոյտը: Ուզեցի աջ թեւիս վրայ դառնալ: Բնականօրէն երբ ուժ պիտի դնէի դառնալու, այնպիսի զարհուրելի ցաւեր զգացի, որ եղած տեղս ետ ինկայ՝ երեխայի նման մղկտալով: Իմ ապրած դժոխային տանջանքս կարծես բաւական չըլլար, Հազարաւոր մանր ճանճերու ամպեր նստած էին վէրքերուս, բերանիս, աչքիս վրայ: Անոնցմէ ազատիլ անկարելի էր: Երբեմն ցաւս այնքան կը խստանար, որ ինծի կը թուէր թէ մէկը մուրճով գանկս կը հարուածէ, ու ահա շուտով ամէն ինչ պիտի վերջանայ: Ձեմ ալ գիտեր, թէ վերջանալու մասին շատ հոգ կ'ընէի՞ այն ժամանակ: Փոքր կղզիի մը մէջ, ուր հազիւ պատահական մաքսանենգներ երբեմն կուգան, շարժելու անկարող վիճակի մէջ, ինծի կը մնար մեռնիլ, համր տեսանելի մահով մը: Այնպիսի անսահման յուսահատութիւն մը կ'ապրէի, որ մահը միակ փրկութիւնը կը համարէի, որ սակայն կ'ուշանար իր գործը տեսնելու:

«Արեւը կամաց կամաց մարը մտաւ, պահ մը լռել վերջ, շարունակեց Լեւոնը,— խաղաղ գիշեր մըն էր. Ես նոյն վիճակին մէջ գամուած մնացեր էի: Մթնեց: Խոր լռութեան մէջ միայն գետի մանր ալիքներու շփշփոցը կը լսուէր: Յանկարծ մարդու մը ձայնը կ'առնեմ: Կ'ուզեմ անմիջապէս պոռալ, որ օգնութեան հասնին, հազիւ թէ խեղդուկ ձայն մը կը յաջողիմ հանել ... այն ժամանակ դեռ դէմքիս հետ կատարուածի մասին գաղափար չունէի: Այլ եւս ձայն չէր լսուեր, թերեւս ես երազած էի: Մէկ ալ խաւարի մէջէն դէպի ինծի մօտեցող մութ զանգուած մը կը տեսնեմ, անշուշտ մարդ մը: Անկարող կանչելու՝ կը սկսիմ հեծկլտալով լալ: Հապա եթէ այդ մարդը առանց զիս նկատելու հեռանայ . .

«Բարեբախտաբար, մարդը ձայնս առնելով, զարմացած քովս կը վազէ: Շահթախտեցի պարսիկ մաքսանենգ եղբայրներ էին, որ այդ գիշեր Գարակատանէն շաքար եւ առանց պանդրոլի ծխախոտ կ'անցընէին Կովկաս: Մարդը զիս տեսնելուն՝ անմիջապէս ձայն տուաւ լաստի մօտ մնացող եղբօրը: Լուցկի մը կը վառեն ու վիճակս տեսնելով իրարու կը նային՝ գլուխնին թափահարելով, որ մահուան դատավճիռի մը իմաստ ունէր ինծի համար: Կերեւի մտածելով թէ ինծի ոչ մէկ բանով կրնան օգնել, կը պատրաստուին մեկնելու: Մինչեւ այդ մարդոց գալը, մանաւանդ ցերեկը, ես ուրախութեամբ պատրաստ էի դիմաւորելու մահը, բայց երբ այդ մարդիկ շարժեցան երթալու համար, անյատակ յուսահատութիւն մը պաշարեց զիս: Կարծես զիս կեանքին կապող միակ թելն էր որ յանկարծ կը կտրուէր: Աջ ձեռքովս կը յաջողիմ մէկուն թեւէն բռնել: Կը պաղատիմ որ այդ վիճակիս մէջ զիս լքելով չհեռանան: Թուրքերէն հազիւ թէ քանի մը տասնեակ բառ գիտէի. Ռուսերէնի օգնութեամբ, շնչելով, կերպով մը կը հասկցնեմ, որ ես միջոցներ ունեցող մէկն եմ, որ իրենց հարիւր րուբլի կուտամ, եթէ զիս Շահթախտ հասցնելով՝ իրենց տունը պահեն, մինչեւ որ ես իմ բարեկամներուս հետ յարաբերութեան մէջ մտնեմ: Հարիւր րուբլի խոստումը մոգական ազդեցութիւն մը կ'ունենայ: Իրարու ետեւէ բազմաթիւ լուցկիներ կը վառեն, վէրքերս կը տնտղեն, իսկ ես մահավճիռ մը լըսողի անձկութեամբ դէմքերնէն կախուեր եմ»...

— Իսկ քովդ դրամ ունէի՞ր,— հարցուց Վահէն:

— Անշուշտ ոչ, հագուստներս չէի գիտեր թէ ի՞նչ եղած էին: Ես գրեթէ մերկ վիճակի մէջ էի: Թերեւս այդպէս աւելի լաւ եղաւ: Եթէ դրամ ըլլար քովս, կը կողոպտէին ու կ'երթային՝ առանց զիս ազատելու մասին մտածելու:

«Փողը ո՞ւր է,— կը հարցնէ մաքսանենգներէն մէկը: Կը յայտնեմ, որ զգեստներուս հետ կ'երեւի գետը քշեր տարեր է: Բայց եթէ զիս իրենց հետ տանին, քանի մը օրէն կը խոստանամ դրամը բերել տալ: «Հարիւր րուբլին քիչ է»,— քիչ մը ժամաւէն վերջ կը յայտնէ մեծ եղբայրը,— եթէ փորձանք մը պատահի եւ ձերբակալուինք, Աստուած չընէ դուն ալ մեռնիս, կառավարութիւնը մեզ որպէս ոճրագործներ մինչեւ Սիպիր կրնայ քշել:

— Իսկ Լեւոն, ինքդ չվախցա՞ր Կովկաս անցնելու:

— Ձեմ գիտեր թէ այն ժամանակ ի՞նչ կը մտածէի: Այսքանը գիտեմ որ ամէն գնով այդ դժոխքէն դուրս գալ կ'ուզէի, իսկ թէ յետոյ ի՞նչ կրնար պատահիլ, այդ մասին մտածելու ընդունակութիւնս կորսնցուցած էի:

«Չերկնցնեմ: Համաձայնեցայ երկու հարիւր րուբլի վճարել իրենց, երեք օրուան ընթացքին: Ի զուր է նկարագրել այն աներեւակայելի տանջանքը, որ ես կրեցի լաստի վրայ ու ճանապարհին, փալասի նման ինկած մաքսանենգներէն մէկուն ուսին վրայ: Ատամներս իրարու սեղմած, կոկորդիս մէջ կը խեղդէի հեկեկանքս»:

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

— Մենք կը ստանձնենք մեր բոլոր պատասխանատուութիւնը: Ես կը ստանձնեմ: Եթէ քննութիւնը ապացուցանէ թէ յանցանքներ գործուած են, պատիժներ պիտի տնօրինուին: Իմ կարծիքս այն է թէ սատիկաններ հրաման ստացած չեն կրակելու »:

Գ. Լէօն Պլում չղատապարտեց հինգշաբթի օրուան գործադուլը, զայն համարելով տեսակ մը չանթարգել, բայց խստօրէն դատապարտեց այն բանուորները որ գործարաններէն դուրս կը նետէին ուրիշ բանուորներ, որովհետեւ անդամ չէին Աշխատանքի Դաշնակցութեան կամ ձախակողմեան կուսակցութեանց: Եւ ճառը վերջացուց համերաշխութեան ջերմ կոչ մը ուղղելով բոլորին:— « Կառավարութիւնը իրաւունք ունի ժողովին վստահութեան, եւ զայն կը պահանջէ առանց վերապահութեան: Կառավարութիւնը պէտք ունի վստահութեան, որպէսզի կարենայ աշխատիլ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Կարծես կը սպասեն որ կառավարութիւնը զոհողութիւն մը կատարէ, եւ կը հարցնեն,— արժանաւորնե՞րը պիտի զոհուին համայնավարներուն թէ փոխադարձաբար: Անիմաստ է այսպիսի խնդիրներ յարուցանել: Կառավարութիւնը կը մնայ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն, հանրային բարօրութեան կառավարութիւն »:

Վստահութեան քուէարկը պատրաստ ըլլալով, քուէարկուեցաւ առատեան դէմ, 215 դէմ 362 ձայնով:

Անգլիոյ վարչապետին թոշակը պիտի ըլլայ 10,000 ոսկի

Անգլիական կառավարութիւնը վաւերացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն կը կրկնապատկուի վարչապետին տարեթոշակը, 5000 ոսկիէն բարձրանալով 10,000ի: Նախկին վարչապետներու համար հանգստեան թոշակ սահմանուած է 2000 ոսկի: Միւս նախարարներուն տարեթոշակներն ալ հաւասար գծի վրայ պիտի դրուին (5000 ոսկի), բացի զատական նախարարէն, որ պիտի չարունակէ 4000 ոսկի առնել իբրեւ ատենապետ Լորտերու ժողովին եւ 6000 ոսկի՝ իբրեւ դատաւոր:

Օրինագիծը խորհրդարանին վաւերացման պիտի ենթարկուի Զատիկէն վերջ: Երբ Պօլտուին պաշտօնէ քաշուի մայիսին, երեք նախկին վարչապետներ պիտի գտնուին.— ինք, Մաքտօնըլտ եւ Լոյտ Ճորճ: Բայց Պօլտուին յայտնի հանգստեան թոշակ առնել (պէտք ալ չունի, ըլլալով բամբակէր՝ ճնտագաղործական մեծ հաստատութեան մը):

Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները

Էնկիւրիի կառավարական շրջանակները գոհ կ՚երեւան Գ. Անտոնէսքուի այցելութենէն, որու մասին գրութիւն մը հրատարակած ենք այսօր: Ռումանիոյ արտաքին նախարարը այս առթիւ չօշափած է այն բոլոր խնդիրները որ կապ ունին Պալքաններու եւ միջին Եւրոպայի հետ, յատկապէս ընդգծելով թէ իր երկիրը համաձայն է հայպաշտպանական վերահաստատման եւ դաշնագիրներու վերաքննութեան:

Իրազեկները կը հաւաստեն թէ խօսակցութեանց ատեն Գ. Անտոնէսքու փափաք յայտնած է որ վերջնապէս կարգադրուի Ալէքսանտրէթի սահմանադրութեան խնդիրը, որպէսզի փոխադարձաբար գոհ մնան Ֆրանսա եւ Թուրքիա,— Ռումանիոյ բարեկամները:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղին 1937 շրջանի 3րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.804.454 թիւը:

56 տոմսակներ որոնց միայն մէկ թիւը տարբերութիւն ունին, շահեցան 30.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք.—
1 128.029, 0.662.382, 0.944.972, 0.548.056:

224 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000-կան ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.—
0.650.809, 0.583.755, 0.214.233, 0.019.012, 0.977.715, 0.792.836.

336 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000-ական ֆրանք:

82968 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
19.995 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
6.262 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
481 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
638 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
37 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
85 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:
9ով վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 26 մարտ երեկոյեան ժամը 9ին, ակումբին մէջ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Վալանսի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի կողմէ

28 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 էն. Հ. Յ. Դ. ակումբին մէջ: Կը ներկայացուին ընտիր երգեր եւ խաղեր:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, *մէթրօ* **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ. ՕՐ. ԴԻԶԱՄ ԵՍՆ (երգ.), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ, A. LEVALIER իր exhebitionներով, Գ. ԳՐԻԳՈՐ իր հնդկական երգերով եւ խաղերով, համբաւաւոր պարուհի HUGUETTE O'EIA.

Կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ:

Օրուան թագուհի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ օրքեսթր 14 հոգի. ղեկավարութեամբ Գ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈՒԹՈՒՅՆԵՐ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

Զրի բաշխում անոր չահատուններուն.

Ղեկավարութեամբ քանոնի Գ. ՑԱՆՈՐԻ պիտի նուագեն ռուս ԲԱՐՈՒՆԱԿ եւ ջէմինչէ ՕՀԱՆԷՍ Կը մասնակցի պարուհի մը.

Մուտք 8 Ֆր. կին հրու 6 Ֆր.

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսիլիահայ Երգչախումբին կողմէ, Բարձր հովանաւորութեամբ Երեւան. ժողովրդ. արուեստագէտ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օր, 29 Մարտ. ժամը 2ին.

ՍԱԼՈՆ ՄԱՅՈՒԼՒԱՅԻ ՄԷՋ 1 **Rue Roux de Brignoles.** Մարսէյլ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

կը դաշնակահարէ Պախէն, Մոցարթէն, Շոբէնէն, Յօրէէն, Տէպիւսիէն, Կոմիտասէն, Լիզթէն եւ այլն. Պոլսարիակէն հատորներ:

Տեղերու գինը.— 15, 10 եւ 8 ֆրանք:

Պարահանդէս գեղեցկագոյն աչքերու

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին.

24 ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Aéro Club de Franceի *ընդարձակ սրահներուն մէջ,* 6 Rue Galilée. Paris (16)

Նախագահութեամբ ԶԱՐԷՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ

Գօթիյոնի եւ համեղի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:

Գնահատիչ մարմնոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

տեղի կ՚ունենայ 8 մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս,

Porte de Versaillesի Expositionի շքեղ սրահներուն մէջ:

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ Արծիւ Ակումբի կողմէ

25 ապրիլ, Hôtel Californieի սրահներուն մէջ:

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Զատկի առթիւ ճաշկերոյթ

Կազմակերպուած Վիէնի Կ. Խաչի Վարչութեան կողմէ

Այս շաբաթ, 27 մարտ, իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր խաժակ Ակումբին մէջ: Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ (Aigle d'Arménie)

Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ եղբօրութեան կապը իրարու մէջ:

Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը.

Հիմնուած 1936ին, **Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936**

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարզանքը:

Մշակել երգի ճաշակը:

Տեղի կ'ունենան՝ երգչախումբի փորձեր (երեքշաբթի), մարմնամարզ (հինգշաբթի), երեկոյթներ (շաբաթ), ճայերէն դասեր (հինգշաբթի առաւօտները)

Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Է. ՃՕՆՆԻ, **22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris:**

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :—: R. C. Seine 296.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՄԱՐՏ
VENDREDI 26 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3380

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ ՊՂՏՈՐ՛ ԵՒ ԼՊՐԾՈՒՆ

Այսօր աւելի բացորոշ կ'երեւայ նոր տագնապին ծանրութիւնը, երբեւ հետեւանք Լոնտոնի իտալական դեսպանին կտրուկ յայտարարութեան.— «Մէկ հատիկ իտալացի կամաւոր պիտի չքաշուի Սպանիայէն, ցորչափ չէ վերջացած քաղաքացիական պատերազմը»:

Ի՛նչ իմաստով ալ արտասանուած ըլլայ այս խօսքը, իրողութիւն է որ Փարիզ եւ Լոնտոն իրար անցած են արդէն, իսկ Մոսկուա իսկ կը լեցնէ կրակին վրայ

Իրարանցում չե՞ն մատներ հետեւեալ իրողութիւնները, որ տեղի ունեցան միեւնոյն օրը, չորեքշաբթի.—

1. Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մօտ երկու ժամ (թերթ մը կը գրէ՝ 100 վայրկեան) խորհրդակցեցաւ բրիտանական դեսպանին հետ, իտալական պատուիրակին յայտարարութեան առթիւ. Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց գաղտնիք չէ որ երկու պետութիւնները կը խորհին ի հարկին վճռական միջոցներ ձեռք առնել,— կեցնել իտալական նաւերը, որպէսզի օգնութիւն չհասցնեն Սպանիոյ ապստամբներուն :

2. Այս տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, նախարարը իր մօտ հրաւիրեց գերմանական դեսպանը, իմանալու համար թէ Գերմանիա տրամադի՞ր է բարեխօսելու, որպէսզի աւելի հաշտաբար դիրք մը բռնէ Իտալիա :

3. Շարք մը հարցումներ եւ հարցապնդումներ ուղղուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ արտաքին նախարարը յարմար չդատեց շատ բացուիլ։։ Նոյն օրն իսկ, դահլիճը կը քննէր նոր տագնապին հետեւանքները :

4. Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, խորհրդային դեսպանը նոր քար մը գլորեց, ուղղակի ամբաստանելով Իտալիան եւ առաջարկելով քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել, ստուգումներ կատարելու համար :

5. Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, որ վերապահ դիրք մը բռնած էր իտալական պատուիրակին ժխտական յայտարարութեան առթիւ, անմիջապէս Իտալիոյ կողմը դարձաւ եւ սուր խօսքեր ալ ուղղեց խորհրդային իշխանութեան դէմ, երբ Մոսկուայի ներկայացուցիչը կ'առաջարկէր քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել :

Այս պղտոր կացութեան ելքը կախում ունի Իտալիոյ վերջնական դիրքէն, որ կրնայ յայտնուիլ այսօր - վաղը :

Եթէ Մուսոլինի պնդէ իր տեսակէտին վրայ, ինքնին ջուրը կ'իյնայ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը, որ հազիւ ձեւակերպուած էր, ամիսներու ջանքերէն վերջ :

Այդ պարագային, տարակոյս չկայ թէ իրեն հետ պիտի ունենայ Գերմանիան, քանի որ երկուքն ալ նոյն առաջադրութեամբ խրած են սպանիական հնոցին մէջ,— պայքար համայնավարութեան դէմ, ինչպէս եւ պայքար ազդեցութեան եւ ծաւալման՝ Միջերկրականի ջուրերուն մէջ :

Այդ քաղաքականութեան ուրիշ մէկ երեսն է որ կը բանայ, անհաւասիկ, Մուսոլինիի փեսին այցելութիւնը Պելկրատ :

Շատ մը նպատակներ կը վերագրուին այս այցելութեան,— քաղաքական եւ տնտեսական մերձեցում, ոչ - յարձակման դաշինք եւ փոխադարձ երաշխաւորութիւն, լուծում՝ փոքրամասնութեանց հարցին, խրուաթական խնդիր եւն.։

Արդ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ՝ այս բոլորին հետ մէկտեղ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը պիտի ջանայ Եուկոսլավիան ալ իտալօ-գերմանական շարժանիւին կապել, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։ Այս պարագան պիտի ծեծուի մասնաւոր յայտարարութեամբ մը :

Ինչ համաձայնութիւն ալ գոյանայ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ, կոմս Չիանոյի այցելութեան առթիւ, հետեւանքը յայտնապէս աննպաստ պիտի ըլլայ Փոքր Համաձայնութեան համար (Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա)։

Արդէն իսկ անհամբերութեան, եթէ ոչ լուրջ մտահոգութեան մատնուած են առաջին երկու երկիրները :

Շաբաթներէ ի վեր, Պելկրատ այցելելու կը պատրաստուէր Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ նախագահը, Փոքր Համաձայնութեան ամէնէն հզօր ախոյեաններէն մէկը, բայց Մուսոլինի կանխեց։ Միայն այս պարագան սրտնեղութիւն կը պատճառէ, ոչ միայն Եուկոսլավիոյ, այլեւ Ռումանիոյ մէջ։ Երկուքն ալ կը կասկածին թէ ֆաշական Իտալիան գաղտնի ծրագիրներ կ'որոճայ, եթէ ոչ քանդելու, գոնէ խախտելու, անզօր վիճակի մը վերածելու համար Փոքր Համաձայնութիւնը :

Անտեղի չեն այդ կասկածները։ Նոյն մտավախութիւնները կը տիրեն, նաեւ, Պալքանեան Միութեան մասին։ Ըսել կ'ուզենք թէ Հռոմ չի հանդուրժեր այդ ճակատին ալ։

Եւ արդէն բաւական բան փոխուեցաւ ինչպէս Միջին Եւրոպայի, նոյնպէս Պալքաններու մէջ, անցեալ տարիէն ի վեր :

Առաջին՝ ճամբան աւելի բացուեցաւ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցման համար, որ ցնորք մը կը համարուէր դեռ երէկ : Երկրորդ՝ գերմանական ազդեցութիւնը աճեցաւ Եուկոսլավիոյ մէջ։ Երրորդ՝ յաւիտենական բարեկամութեան դաշինք մը կնքուեցաւ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, ինչ որ նոյնպէս երազ մը կը համարուէր, տարիներէ ի վեր :

Տակաւին կանուխ է, նախատեսելու համար այս խմորումներուն եւ ձեռնարկներուն հետեւանքները։ Մանաւանդ որ, Իտալիոյ մէկ աչքն ալ ուղղուած է դէպի արեւելք, առաջին առթիւ՝ Ընկիւրի եւ Կովկաս :

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք պղտոր կացութեան մը առջեւ : Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի կեցնե՞ն իտալական նաւերը

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովին մէջ, իտալական պատուիրակը վճռապէս յայտարարեց թէ ոչ մէկ իտալացի կամաւոր պիտի հեռանայ Սպանիայէն, ցորչափ չէ վերջացած քաղաքացիական պատերազմը։

Այս յայտարարութիւնը խորապէս յուզած է հանրային կարծիքը՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան մէջ։ Արտաքին նախարարը Պ. Իվօն Տէլպոս յայտարարութեան յաջորդ օրն իսկ, չորեքշաբթի, երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի բրիտանական դեսպանին հետ։ Կը հաւաստեն թէ երկու գիւանագէտները այն եզրակացութեան յանգած են թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կենսական շահեր ունենալով Միջերկրականի մէջ, այլեւս չեն կրնար թոյլ տալ որ իտալական նոր զինուորներ ցամաք ելլեն Սպանիա։ Այս որոշումը գործադրելու համար, երկու երկիրները ի հարկին պիտի պաշարեն ազգայնական Սպանիան, որպէսզի իտալական նաւերը չկարենան մօտենալ :

Պ. Տէլպոս ինք մամուլին ուղղած յայտարարութեան մը մէջ ըսաւ թէ պաշարման ծրագիրը, որ առաջարկուած էր այս տարուան սկիզբը, լրջօրէն քննուեցաւ, անգլիական դեսպանին հետ եղած խօսակցութեան միջոցին։ Անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերը ամէն պարագայի մէջ Սպանիոյ ազգայնական նաւահանգիստներուն առջեւ պտոյտներ պիտի կատարեն մարտ 29էն սկսեալ, համաձայն տրուած որոշման, եւ երբ հրաման ստանան պանանք պաշարելու, պիտի կրնան կեցնել որ եւ իտալական շոգենաւ որ այդ նաւահանգիստները կը հանդիպի ։ Այդ պարագային, Սպանիա գտնուող իտալական զինուորները պիտի զրկուին պարենաւորումէ։ Ֆրանսայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ անհրաժեշտ պիտի չըլլայ այսքան խիստ միջոցներ գործադրելու եւ թէ Իտալիա ի վերջոյ պիտի հաւանի ետ կանչել իր կամաւորները :

Այս առթիւ, տեղական թերթերը գիտել կուտան թէ Լոնտոնի ժողովին մէջ, գերմանական պատուիրակը չմասնակցեցաւ իտալական դեսպանին, երբ ան կը յայտարարէր թէ ոչ մէկ իտալացի կամաւոր պիտի հեռանայ Սպանիայէն։ Այս իրողութենէն կը հետեւցնեն թէ Գերմանիա շատ ալ համաձայն չէ Իտալիոյ բռնած ընթացքին :

Չորեքշաբթի օր, անգլիական դեսպանին հետ ունեցած տեսակցութենէն վերջ, Պ. Իվօն Տէլպոս ունկնդրութեան ընդունեց գերմանական դեսպանը եւ հարցուց թէ Գերմանիա տրամադի՞ր է բարեխօսելու, որպէսզի Իտալիա աւելի հաշտարար ընթացք մը բռնէ ։ Կ'ըսուի թէ գերմանական դեսպանը կարգ մը առարկութիւններ բրած է, մասնաւորապէս գիտել տալով թէ՝ դժուար չէ ետ կանչել ապստամբներու բանակին մէջ կռուող կամաւորները, բայց անկարելի է գուցէ հանել անոնք որ կը կռուին Սպանիոյ կառավարական բանակին մէջ։ Այս վերջիններէն շատերը սպանիական հպատակ եղած են կամ նոյնացած՝ Սպանիոյ համայնավարներուն եւ անիշխանականներուն հետ։ Պատասխանելով այս առարկութեան, Պ. Տէլպոս ըսած է թէ կարելի է հաւասար թիւով օտար կամաւորներ ետ կանչել Սպանիոյ երկու ճակատներէն։ Գերմանական դեսպանը խոստացած է իր կառավարութեան հաղորդել Ֆրանսայի տեսակէտները եւ պատասխանել կարելի եղածին չափ շուտ ։

Կ'առաջարկուի քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել

Նոր ուռմբ մը պայթեցաւ չորեքշաբթի օր, Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովի նիստին մէջ, երբ խորհրդային պատուիրակը, դեսպան Մայսքի առաջարկեց քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել Սպանիա, 1. երեւան հանելու համար իտալացի կամաւորներու թիւը,— 2. Ճշդելու թէ իտալացի կամաւորներ ղրկուա՞ծ են փետրուար 20ի արգելքէն վերջը եւ ո՞րքան.— 3. Ստուգելու թէ այդ կամաւորները իտալական կանոնաւոր բանակի՞ն կը պատկանին :

Այս բանաձեւը ներկայացնելէ առաջ, խորհրդային դեսպանը ամբաստանեց թէ իտալական կառավարութիւնը զօրք ղրկած է Սպանիա, փետրուար 20ի արգելքէն վերջն ալ, ինչպէս եւ ռազմանիւթ։ Եւ բացատրեց թէ այս ամբաստանութիւններուն մէջ ան վաւերական տեղեկութիւններ ունի... Իր յայտարարութեան համաձայն, 60.000 իտալացի զինուորներ կը գտնուէին Սպանիոյ մէջ, փետրուարի կէսուն, եւ անոնց թիւը աւելցած է այդ օրէն ի վեր :

— « Զինուորական ամենամեծ արշաւանքն է այս ներկայ ժամանակներու մէջ. Եւ այդ զինուորները կանոնաւորապէս հանդերձաւորուած եւ սպառազինուած վաշտեր են, իտալացի սպաներու հրամանատարութեան տակ ։ Մենք կը գտնուինք աններեւ բռնաբարման մը առջեւ, որ կը կազմէ ապառազէն արշաւանք օտար երկրի մը մէջ »։

Խորհրդային դեսպանին ելոյթը քննութեան ենթարկուեցաւ ժողովին մէջ։ Իտալական դեսպանը չմասնակցեցաւ վիճաբանութեանց եւ պարզապէս յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը արժանի պատասխանը պիտի տայ Մոսկուայի «զրպարտիչ» ծանուցագրին։ Գերմանական դեսպանը գիտել տուաւ թէ խորհրդային պատուիրակը կեղծաւորութիւն կ'ընէ եւ աւելցուց.— «Ժողովը բոլշեւիկեան քարոզութեան կեդրոնի մը չվերածենք »։

Ի վերջոյ ընդունուեցաւ ֆրանսական դեսպանին առաջարկը, որ կը թելադրէր յատուկ յանձնախումբին յղել խորհրդային ծանուցագիրը, ուսումնասիրուելու համար :

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կը քննէ նոր տագնապը եւ թէ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալէ վերջ, պիտի խօսի աւելի մանրամասնօրէն։ Երեսփոխան մը ուզեց իմանալ թէ իտալական դեսպանը իսկապէս արտասանա՞ծ է իրեն վերագրուած խօսքերը, բայց ատենապետը թոյլ չտուաւ։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ իտալական դեսպանին յայտարարութիւնը եղած է սա խօսքը.— «Անձնապէս, ես կը կարծեմ թէ ոչ մէկ իտալացի կամաւոր պիտի հեռանայ Սպանիայէն, մինչեւ քաղաքացիական պատե -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

Իտալիոյ արտաքին նախարարը Եուկոսլավիոյ մէջ

—o—

Չեխոսլովաքիա եւ Ռումանիա անհանգիստ

Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Պելկրատ հասաւ երէկ, հինգշաբթի։ Այս այցելութիւնը, որ պիտի տեւէ 3 — 4 օր, մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ, թէեւ շատոնց կը նախատեսուէր։ Գլխաւոր նպատակն է ոչ - յարձակման դաշինք մը կնքել, երաշխաւորելով թէ երկու երկիրներուն եւ թէ Ալպանիոյ գոյավիճակը :

Իտալիոյ արտաքին նախարարին կ'ընկերանան տասը իտալացի թղթակիցներ։ Կը կարծուի թէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը Կոմս Չիանոյի ուշադրութեան պիտի յանձնէ, նաեւ, խրուաթ անհարենկական կազմակերպութեան եւ փախստականներու խնդիրը։ Պիտի քննուի նաեւ Ադրիականի հարցը։ Փոքր Համաձայնութեան երկու անդամները, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա անհամբերութեամբ կը սպասեն այս այցելութեան արդիւնքին ։ Չեխոսլովաքիոյ նախագահը, Պ. Պէնէշ եւս Պելկրատ պիտի այցելէր, բայց Կոմս Չիանօ կանխեց :

Միայն քաղաքական խնդիրներ չեն որ պիտի քննուին այս այցելութեան առթիւ։ Իտալիա եւ Եուկոսլավիա սահմանակից ըլլալով, առեւտուրը բանուկ է երկու երկիրներուն միջեւ ։ Իտալիա սքանչելի շուկայ մըն է Եուկոսլավիոյ անասունին, արջառին, հաւկիթին եւ երկրագործական արտադրութեանց համար ։

Կայ նաեւ փոքրամասնութեանց խնդիրը, որ բաւց հանգամանք ստացած էր ատեն մը՝ Աւելի քան 500.000 Եուկոսլաւներ կ'ապրին իտալական դրօշին տակ ։ Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն, նաեւ, Տալմացիոյ Իտալացիները։ Իտալական կառավարութիւնը այժմ տրամադիր կ'երեւայ լեզուի եւ մշակոյթի [illegible] Տալմացիոյ Իտալացիներուն համար ։

*** Առաջին անգամ է որ Իտալիոյ արտաքին նախարար մը Եուկոսլաւիա կ'երթայ։ Երկու երկիրներուն միջեւ բարեկամութեան դաշինք մը կնքուած էր 1924ին, բայց երբեք չվաւերացուեցաւ Եուկոսլավիոյ խորհրդարանին կողմէ։ Նոր դաշինքը տարբերութիւն պիտի չունենայ Իտալիոյ եւ Յունաստանի, Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրներէն (1928)։

Տօ-րիօ կը ծածկէ իր նախկին ընկերները Երեսփ. Ժողովին մէջ

—o—

Երեսփ. ժողովի երեքշաբթի գիշերուան նիստին մէջ, վարչապետին ճառէն վերջը, խօսք առաւ նաեւ Սէն Տընիի քաղաքապետը, Պ. Տօրիօ, Քլիշիի խռովութեանց պատասխանատուութիւնը ձգելով իր երբեմնի ընկերներուն՝ համայնավարներուն վրայ։ «Ինչ որ տեղի ունեցաւ Քլիշիի մէջ, պատահած է ուրիշ շատ քաղաքներու մէջ։ Ամէն տեղ ալ միեւնոյն ռազմավարութեան կը հետեւի համայնավար կուսակցութիւնը, որ ժողովրդական ճակատին յարած է պարզապէս գայն իր նպատակին ծառայեցնելու եւ հաստատուած կարգ ու սարքը կործանելու համար »։

Այս առթիւ կարդաց շարք մը փաստաթուղթեր։ Համայնավարները կ'աղմկէին, բայց բանախօսը կարեւորութիւն չէր տար կամ կարճ եւ սուր պատասխաններ կուտար։ Այսպէս, ծայրայեղ ձախակողմէն երեսփոխան մը հարցուց.

— Ի՞նչ է Սէն Տընիի քաղաքապետարանի ածխավաճառին անունը՞

ՏՕՐԻՕ.— Անո՞ւնը, Լըրուա, ան որ 15.000 ֆրանք տուաւ ձեզի, «Իւմանիթէ»ի համար։

Ժողովրդական կուսակցութեան նախագահը՝ յետոյ ձաղկեց համայնավար կուսակցութեան ապառազինութիւնը, անոր զրգռիչ ազդանշանները, միշտ փաստաթուղթեր ներկայացնելով։ « Համայնավար կուսակցութեան ծրագիրը շատ յստակ է. կուսակցութիւնը ժողովրդական ճակատին մէջ մտաւ, խորհրդային իշխանութեան հասնելու համար։ Նորէն կարդացէք Կոմինթէրնի 7րդ համագումարին վիճաբանութիւնները, Քաշէնի, Թորէզի ճառերը եւ պիտի տեսնէք թէ ինչո՛ւ համայնավար կուսակցութիւնը զինուորական գործողութեանց կը վարժեցնէ զանգուածները, թէ ինչու անոնց եռեւէն կը քաշէ ընկերվարական եւ արմատական բազմութիւնները, ինչու դժոխային պատուար մը կը կազմէ կարգ մը մարդոց դէմ։ Պարոն վարչապետ, ձեր քաղաքական կեանքին ողբերգութիւնը այն է որ չէք ըմբռներ թէ համայնավար կուսակցութիւնը կը խառնակէ ինչ բանի որ կը դպչի ։ Ատոր համար է որ ես հեռացայ եւ վերադառնալ հայրենիքս»։ (Ծիծաղներ ձախակողմէն)։

Այս նախաբանէն վերջ, բանախօսը առաջարկեց քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, ստուգելու համար քաղաքական կուսակցութեանց եկամուտի աղբիւրները։ Եւ կրկնեց այն յայտնութիւնները զոր ամփոփեր էինք անցեալ օր :

— «Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը կանգուն կը մնայ միայն շնորհիւ Մոսկուայի նպաստներուն ։ Տասնըհինգ տարիէ ի վեր Մոսկուա աւելի քան 250 միլիոն ֆրանք վճարած է անոր։ Համայնավար կուսակցութիւնը անկարող է ապրեցնելու «Իւմանիթէ»ն, առանց կարեւոր նպաստներու ։ Անցեալ տարի չպատասխանեց այն հարցումներուն զոր ուղղեցի այս մասին։ Համայնավար կուսակցութիւնը 40 շաբաթաթերթ կը պահէ որոնց ոչ մէկը կ'ապրի իր սեփական միջոցներով ։ Ան ունի աւհարկու մեքենայ մը 250 պաշտօնատարներով, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ Մոսկուան է որ կը վճարէ ծախքը։ Համայնավար կուսակցութիւնը 15 — 20 լրագիրներ կը հրատարակէ ամէն լեզուներով, օտար բանուորները խմորելու համար, նորէն Մոսկուան է որ կը վճարէ» եւայլն :

Քննիչ յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկը քուէի դրուելով, մերժուեցաւ 232ի դէմ 361 ձայնով ։

ՆԽԱԽՈՏԻ բանուորներու գործադուլը հազիւ վերջացած, ալխատանքը դադրեցուցին Փարիզի աղբահաւաքները, փողոցներու մէջ ձգելով առանձին աղտեղութիւնները։ Կառավարութիւնը անմիջապէս միջամտեց ։

«ԷՆՍԻՐԻԺԷ» (Ապստամբ) թերթը բռնուեցաւ եւ խմբագրատունը խուզարկութեան ենթարկուեցաւ, իբրեւ դրգիչ մարդասպանութեան։ Ցուցանակի մը խորագիրը գրած էր այսպէս.— «Հրաժարեցէք, մարդասպաններ»։ Տասը օրուան մէջ երկրորդ անգամն է որ կը հետապնդուի այս թերթը ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ մարտ 15ի վիճակահանութեան մէջ, 1903ի պարտաթուղթերէն թիւ 603.387 եւ 1911իններէն թիւ 214.074 շահեցան 50.000ական ֆրանք ։

ԹԻՋ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՏԻԶԲՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԻՋԵՒ

Ա. ՇՐՋԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆՆԵՐԸ

Մեծն Տիգրանի մահով Հայաստանը կը կորսնցնէ իր արժէքը իբրեւ առաջնակարգ պետութիւն Մերձ. Արեւելքի մէջ։ Տիգրան Արեւելքի մէջ եւ Հռոմ արեւմուտքին կը դառնային հին աշխարհի քաղաքականութեան երկու մրցակից ազդակները, երկուքն ալ նպատակ ընտրած Մերձ. Արեւելքի եւ հետեւաբար նաեւ Հայաստանի տիրապետութիւնը։ Եթէ զօրեղ մէկը կարենար բազմիլ Հայաստանի գահուն վրայ, թերեւս յաջողէր օգտուիլ հակամարտ ուժերու բախումէն։ Բայց Տիգրանի յաջորդները չէին այն, ինչ որ էին Արտաշէս եւ Տիգրան։ Արտաւազդ բանաստեղծ թագաւոր մըն էր, իր օրով հայկական բանակը որոշ զօրութիւն մը չէր ներկայացներ։ Անկէ զատ Արտաւազդ զօրեղ նկարագիր մը չունէր։ Ան չկրցաւ հակառակորդ կողմերէն մին կամ միւսը հայկական դատին կուսակ ծառայեցնել, ունեցաւ խարխափուն քաղաքականութիւն մը, երբեմն մէկ, երբեմն միւս կողմը հակելով։ Երբ Հռոմի Կրասոս եռապետը 43.000 հոգինոց խոշոր բանակով մը Արեւելք եկաւ, Արտաւազդ 6000 հոգիով գնաց անոր մօտ, 10.000 հեծեալէ եւ 30.000 հետեւակէ բաղկացած հայկական բանակի մը օժանդակութիւնը առաջարկելով անոր։ Անիկա բաւական խելացի ռազմական ծրագիր մըն ալ առաջարկեց Կրասոսի, Պարթեւներու դէմ իրենց արշաւանքին ուղեգիծ ներկայացնելով Արածանիի հովիտն, Ուրմիոյ լճի աւազանին եւ Համատանի վրայով Տիզբոն տանող ճամբան։ Կրասոս արհամարհանքով մերժեց այս առաջարկը, նախընտրեց Պարթեւներու Սուրէն սպարապետէն կաշառեալ արաբ չէյխերու խորհուրդը, որոնք կ'առաջարկէին կարճ ճամբով մը Խառանի եւ Տէր Զօրի անապատին միջէն հռոմէական լեգէոնները առաջնորդել Տիզբոն։ Արտաւազդ Հայաստան վերադարձաւ իր խոստացած օգնութիւնը ղրկել հանելու եւ հայկական ուժերու զօրաշարժին ձեռնարկելու համար։ Բայց մինչ Պարթեւներու գլխաւոր ուժերը Սուրէնի հրամանատարութեան տակ կը քալէին Կրասոսի վրայ, պարթեւ ուրիշ բանակ մը, որուն կ'առաջնորդէր անձամբ անոնց Արոդէս թագաւորը, մտած էր Հայաստան եւ ծայրագաւառները կը թալանէր (—53)։ Արտաւազդ պատգամաւորներ ուղարկեց Կրասոսի մօտ, որպէսզի նահանջէ Միջագետքէն եւ գայ իր բանակով Հայաստան, միացած ուժերով Պարթեւները ջախջախելու համար։ Կրասոս պատասխանեց թէ հայկական օգնական ուժերու յապաղումը եւ Հայոց թագաւորին ընթացքը կը նկատէ դաւաճանութիւն, եւ թէ Պարթեւներուն հաշիւը մաքրելէ յետոյ պիտի մտնէր Հայաստան, Արտաւազդը պատժելու համար։ Արտաւազդի կը մնար անձատ հաշտութիւն կնքել Պարթեւներու հետ։ Այդպէս ալ ըրաւ, մանաւանդ որ Որոդէս որ եւ է թշնամական ընթացք ցոյց չէր տար հայկական գահուն հանդէպ, ընդհակառակն մինչեւ իսկ իր տղան՝ Բակուրը ամուսնացուց Արտաւազդի աղջկան հետ։ Հարսնիքին օրը Սուրէն, որ Խառանի մօտ յաջողած էր Հռոմայեցիները թակարդի մէջ ձգել եւ զանոնք մեծամասնութեամբ կոտորել, իբր նուէր կը ղրկէր Կրասոսի գլուխը։ Արտաւազդ իր ժամանակաւոր արեւելեան առողջ քաղաքականութեան մէջ աւելի առաջ երթալով, իր Վասակ սպարապետը հայկական զօրամասով մը միացուց, Բակուրի հրամանատարութեան տակ գտնուող պարթեւ բանակի մը, որոնք Կրասոսի հրամանատարութեան տակ եղած հռոմէական ուժերը դուրս նետեցին Սուրիայէն, Պաղեստինէն եւ Լիբանանէն։

Մինչ այդ կարեւոր դէպքեր պատահած էին Հռոմի մէջ, միւս երկու եռապետները, Կեսար եւ Պոմպէոս իրարու հետ կռիւի բռնուած էին, Պոմպէոս պարտուած եւ սպաննուած էր, Կեսար իր կարգին զոհ գացած էր դաւադրութեան մը, եւ հռոմէական կայսրութիւնը իրենց մէջ բաժնած էին երկու փառասէր զօրավարներ, Օգոստոս որուն բաժին ինկած էր Արեւմուտքը եւ Անտոնիոս որ ստացած էր Արեւելքը։

Անտոնիոս Կրասոսի վրէժը լուծելու գործը յանձնեց Վենտիդիոս Բասոս զօրավարին, որ Անտիոքի մօտ Բակուրի հրամանատարութեան տակ գտնըւող պարթեւ բանակ մը ոչնչացուց։ Այս կռիւին մէջ Բակուր սպաննուած ըլլալով, իր հայրը Որոդէս պատին ցաւէն հրաժարեցաւ գահէն, իր որդին Հրահատ Դ. թագաւորեց։

Ն. Ք. 36ին Անտոնիոս ուզելով իր կարգին յաղթանակի աժան դափնիներ քաղել, Վեստիփիոսը Հռոմ ղրկեց, եւ 120.000 հոգիով սկսաւ Պարթեւներու դէմ արշաւանքի։ Արտաւազդ համակեցաւ Հռոմայեցիներու կողմը, յուսալով որ հռոմ. բանակներու օժանդակութեամբ կը ջախջախէր Ատրպատականի Արտաւազդ թագաւորը, որ Պարթեւներու բարեկամութենէն զօտեպնդուած, յաճախ կը սպառնար Հայաստանի հողային ամբողջութեան։ Կրասոսին տուած խորհուրդը կրկնեց Անտոնիոսին խոստացաւ 13.000 հոգինոց օգնական ոյժ մը, պայմանաւ որ Անտոնիոս անցնէր Հայաստանէն եւ Ատրպատականը ջախջախելէ յետոյ միայն Եկբատանի վրայով քալէր Տիզբոնի վրայ։ Անտոնիոս այս խորհուրդը նպատակայարմար գտաւ եւ Հայաստանի վրայով մտաւ Ատրպատական եւ պաշարեց անոր մայրաքաղաքը Փրաատն, (Ուրմիոյ լճի հարաւային ափերուն վրայ, Թաւրիզի եւ Եկբատանի միջեւ)(*)։ Սակայն հոն հանդիպեցաւ լուրջ դիմադրութեան։ Անկէ զատ, պարթեւական բանակ մը ոչնչացուց հռոմէական խոշոր զօրամաս մը եւ տիրացաւ Անտոնիոսի ռազմական մեքենաներուն։ Արտաւազդ այս բոլորը տեսնելով, բանակը առաւ եւ քաշուեցաւ Հայաստան։ Անտոնիոս հետեւեցաւ անոր օրինակին, եւ Հայաստանի խստաշունչ կլիմային հետեւանօք նոր զոհեր տալով, վերադարձաւ Սուրիա, իր անյաջողութեան պատասխանատուութիւնը բարդեց Արտաւազդի վրայ, եւ Ն. Ք. 34ին խաբէութեամբ Արտաւազդ իր մօտ կանչելով, զայն կալանաւորեց։ Արտաւազդի որդին Արտաշէս Բ. հօրը վրէժը լուծելու համար յարձակեցաւ Անտոնիոսի վրայ, բայց պարտուելով փախաւ Պարթեւներու Հրահատ թագաւորին արքունիքը։ Ետոյ Անտոնիոս Հայաստանը բաժնեց երեք մասի, Արաքսի հովիտը ընծայեց Ատրպատականի Արտաւազդ թագաւորին, որ Պարթեւները լքելով անցած էր Հռոմայեցիներու կողմը, մինչեւ Հայաստանի թագաւոր կարգուեցաւ Անտոնիոսի եւ Կղէոպատրայի որդին Աղեքսանդրը, իսկ Փոքր Հայքը բաժին ինկաւ Բոլէմոն Պոնտացիին։ Բայց երբ Օկտաւիանոս յաջողեցաւ պարտութեան մատնել Անտոնիոսը, որ Հայոց Արտաւազդ թագաւորը սպաննել տուած էր (—31), Արտաշէս Բ. Պարթեւներու օգնութեամբ մտաւ Հայաստան, յաղթեց իր հօրը թշնամիին՝ Ատրպատականի Արտաւազդ թագաւորին եւ զայն գերի բռնեց, Հայաստանէն վանեց Աղեքսանդրը, ինքզինքին տուաւ արքայից արքայի տիտղոս, սկսաւ հայկական բանակը վերակազմել եւ Հայաստանի մէջ գտնուող բոլոր Հռոմէացիները անխնայ կոտորեց։ Զօրեղ դէմք մըն էր անիկա, թերեւս յաջողէր կրկին Հայաստանը դնել առաջին աստիճանի վրայ, դժբախտաբար Հռոմայեցիներէ կաշառուած դաւաճանները Արտաշէսը սպաննեցին եւ անոր տեղը գահը յանձնեցին անոր եղբօր՝ Տիգրան Դ.ի որ հռոմէական բանակով մը Հայաստան եկած էր։ Սակայն այս վերջինը շուտով անհետացաւ քաղաքական ասպարէզէն, իրեն յաջորդեց իր որդին Տիգրան Ե. որ իր Երատոյ քրոջ հետ ամուսնացած էր եւ քաղաքականութեամբ կը հակէր Պարթեւներուն կողմը։ Հռոմէական զօրքերը մտան Հայաստան, Տիգրան եւ Երատոյ փախան Պարթեւներու արքունիքը, Հռոմայեցիները Արտաւազդ Գ. անուն մէկը դրին Հայաստանի գահուն վրայ, Հայերը ապստամբեցան, Հայաստանի մէջ գտնուող հռոմէական զօրքերը ջարդեցին, Տիգրան Ե. Պարթեւներու օգնութեամբ մտաւ Հայաստան, իր կարգին պարտութեան մատնեց Հռոմայեցիները եւ նստաւ հօրենական գահուն վրայ, Հռոմայեցիները կաշառեցին Ալանները, որպէսզի Հայաստան արշաւեն, Տիգրան անցաւ հայկական բանակին գլուխը, քալեց Ալաններու վրայ, սակայն դժբախտաբար սպաննուեցաւ (Ց. Ք. 1) պատերազմի դաշտին վրայ։

ԱՐԱՄ ՈՐԴԻՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Մանօթ.— Սաւուշպուլաղի մօտ ուր վերջին բաղթ. պատերազմին ալ Միջագետքի անգլիական ուժերուն կապուիլ ուզող ռուսական ուժերու եւ Թուրքերու միջեւ կարեւոր ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻՆ

Նոր փոթորիկ մը ահաւասիկ։ Թէեւ, տարիներէ ի վեր, եւ զանազան առիթներով սեղանի վրայ եկած, եւ նախատեսուած էր արդէն։ Այսօր սակայն, իրականութիւն է այլ եւս։ Աթէնքի չորս արուարձաններուն մէջ գտնուող գաղթակայանները պիտի քանդուին։ Սկսած են արդէն քանդել։ Առ այժմ անոնք միայն, որոնց բնակիչները ուրիշ վայրերու մէջ տուն կամ հողամաս ունին։ Մինչեւ հիմա քանդուածները կը պատկանին մեծ մասով Հելլէն հայրենակիցներու։ Քանի մը Հայերու միայն տուներ փլցուած են տակաւին։ Միշտ ալ, այլուր սեփականութիւն ունեցողներու։

Անշուշտ՝ մօտ առենէն կարգը պիտի գայ նաեւ բոլորին։

Որոշումը շատ արդար է եւ բնական։ Հելլէն կառավարութիւնը չէր կրնար տակաւին երկար ատեն մայրաքաղաքի երկու գլխաւոր ճամբաներուն վրայ կայանները պահել, իրենց ծանօթ վիճակին մէջ։ Վիճակ՝ որ կը հակասէ բարեզարդութեան եւ առողջապահութեան։ Աթէնահայ գաղութը արտունջքի ոչ մէկ խօսք ունի Հելլէն կառավարութեան հանդէպ։ Ընդհակառակն երախտագիտական զգացումներ կը տածէ միայն, ազնիւ այս երկրին հանդէպ, որ այնքան բարեացակամ գտնուեցաւ։

Բայց որովհետեւ ամէն բան չափ մը պէտք է ունենայ, ահա եկած է ատենը, որ մենք եւ մեր աւազանին լրջօրէն մտածենք վալիքին մասին. Ու ի՞նչ կ'ընենք արդարեւ։ Պէտք է ըսել, որ ազգ. կեդր. վարչութիւնը վիճցաւ ժամանակին շարժիլ։ Կազմեց կեդր. յանձնաժողով մը, որուն պարտականութիւն յանձնեց յարմարագոյն հողամասերու անցքնել։ Թաղերու մէջ ալ սկսան շարժումները։ Մասնաւորաբար Փիրէի մէջ, ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ ընտրուած Թաղ. Խորհուրդը գործնական քայլերու դիմելով, գտաւ յարմարագոյն վայր մը, եւ զինք՝ 180 ընտանիքներու բաւող հողամաս մը։ Կեդր. Յանձնաժողովն ալ հաւնեցաւ գնուած հողամասին, եւ որոշուեցաւ որ ամբողջ Փիրէի հայութիւնը, մօտաւորապէս 1000 ընտանիք այդ վայրին վրայ տեղաւորուին, քանի որ շատ ընդարձակ եւ իրարմէ քանի մը վայրկեանով միայն հեռու, հողամասեր կային նոյն տեղը, աժան գիներով։

Մեր լսուած է սակայն, որ այսպէս ներդաշնակութեամբ գործ կարենանք լմցնել մենք։ Ահա մեր «առաջնորդը» որ պարզապէս ձախողեցնելու համար, իրեն անհաճոյ մարմնի մը նախաձեռնութիւնը, սկսաւ գործել... Ամտութոյ տաճարը։ «Զեզ ճանչնար ոչ ոք, ես պիտի ըսեմ։ Ես եմ ամէն ինչ։ Կառավարութենէն ձրի հող պիտի առնեմ ձեզ...»։ Իրականութիւնը այն է որ Հելլէն կառավարութիւնը, հակառակ իր ծանօթ բարեացակամութեան, չի կրնար ձրի հողեր տրամադրել, քանի որ իր գաղթականութեան զետեղման կիսատարտ հողը ունի արդէն։ Ո՞վ է լաւը ու հասկցողը։ Մեր «Առաջնո՞րդը», բայց անիկա կռնակը տուած է Հօկէն եւ կարգ մը բախտախնդիրներու եւ կ'ուզէ անպայման նոր տագնապ ու պառակտում ստեղծել։

Մինչ այս մինչ այն, Փիրէի յէշեալ մարմինը կը ջանայ ընկերութիւններ գտնել, բնակարանները շինել տալու համար։ Բարեգործականը որ կրնար հրաշքներ գործել, հրահանգած է Աթէնքի իր մասնաճիւղին, որ եւ է յանձնառութիւն չստանձնել ... որովհետեւ ... մօտաւոր ապագային մեր գաղթ տեղի պիտի ունենայ ... եւ ետք մինչեւ այդ ներգաղթը ճանդուին աղքատ ընտանիքներու տուները, օգնել անոնց, որ վարձով բնակին տնակային տուներու մէջ ...

Այսչափ անգործնականութիւն, Բարեգործականէն միայն կարելի էր սպասել։ Երեւակայեցէք որ հարիւրաւոր ընտանիքներու վարձքին համար վճարուելիք գումարներով, կարելի է գնուած հողամասերուն վրայ, մեծ ու ճաշակաւոր յարկարաններ շինել, անձատ բաժանորդներով, եւ ուղղակի սեփականել զանոնք։ Զէ՞ որ ընդհանրապէս Հայաստան կ'ընդունուին քիչ մը դրամ ունեցողներն ու ուղղափառները։ Ալ դեռ այս անգամ հակառա՞կը պիտի պատահի։

Ամէն պարագայի տակ, Աթէնահայ գաղութը լուրջ տագնապ մը կ'անցնէ։ Ու եթէ արգասաւոր ...

ԻՏԱԼԻՈՅ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

Բ.— ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

Իտալիոյ օդային բանակը իբրեւ միաւոր ընդունած է տորմիղը, որմէ վերջ կուգայ տարմիղը, յետոյ յաջորդաբար գունդը, վաշտը, զօրաբաժինը եւ այնպէս կը կազմուի օդատորմը, կազմուած՝ քանի մը զօրաբաժինէ եւ մէկ հրամանատարութեամբ։ Օդային այս բանակը ունի 42 տորմիղ։

Ցամաքային բանակին հետ յարաբերութիւն պահող օդային հրամանատարութիւնը ունի 15 տորմիղ։

Ծովային բանակին հետ յարաբերութիւն պահող օդային հրամանատարութիւնը եւս ունի խումբ մը տորմիղ որուն թիւը փոփոխական է։ Օդանաւերու ուղեկցելու համար ունի մէկ նաւ, Միրալլիա։ Իսկ երկու զրահաւորները որ կը շինուին ներկայիս 35.000 թոն տարողութեամբ, պիտի ունենան մէկ կամ մէկէ աւելի նաւարաններ (*) չորս օդանաւով։ Քավուր եւ Ջէզարէ զրահաւորները եւս իրենց աշտարակներուն տեղը զետեղեցին երկուական նաւարան՝ 4 օդանաւի համար։

Արքայական օդանաւային բանակին մէջ ծառայողները կը բաժնուին երեք խումբի.— Օդաչուներ, սպասարկութիւն, մասնագէտներ։

Առաջին խումբին մէջ կան, համաձայն 18 յուլիս թուակիր հրովարտակին, օդային նաւատորմի 5 հրամանատար զօրավարներ, զօրաբաժնի 7 զօրավարներ, կիսաբաժնի 21 զօրավարներ, 68 գնդապետներ, 166 փոխ-գնդապետներ, 160 հազարապետներ, 676 հարիւրապետներ, 652 տեղակալներ։ Ընդամէնը 1.755 սպաներ։

Սպասարկութեան բաժնին մէջ կան 538 սպաներ, որոնք կը զբաղին վարչական եւ օդակայանի գործերով։

Մասնագիտական բաժնին մէջ կան 140 սպաներ։

Օդանաւային ճարտարագիտութեան բաժնին պարտականութիւնն է ուսումնասիրել շինութեանց, սպառազինութեանց եւ սարքաւորումի գործը եւ հսկել ծրագրուած աշխատանքներուն վրայ։ Արքայական օդանաւային կազմակերպութիւնը 1922ին ունէր 28 օդակայան, 1933ին 31։ Այս վերջին թուականին ունէր 40 զօրանոց, հրամանատարական 100 շէնք, զանազան 800 շէնքեր։

Օդանաւային ճարտարագիտութեան վարիչները, քաղաքային ճարտարագէտներու օժանդակութեամբ, հիմնեցին աչանչելի հիմնարկութիւններ,— օդանաւային նախարարութեան հիմնարկութիւնը, Մոնթէչէլիոյի հետազօտութեան կեդրոնը, օդանաւային շինութեանց վարչութեան շէնքը, բոլոր ալ կառուցուած օդային ինքնատիպ ոճով մը։

Ֆաշական ԺԳ. տարւոյն 16 յուլիսի հրովարտակով, իտալական հողամասը բաժնուեցաւ 4 գօտիներու,— օդային առաջին գօտիին հրամանատարութեան կեդրոնն է Միլանօն, երկրորդինը՝ Փատովան, երրորդինը՝ Հռոմը, չորրորդինը՝ Պարի։ Սարտինիոյ օդանաւային հրամանատարութեան կեդրոնն է Քալլիարի։

Օդանաւային ճարտարագիտութիւնը ունի 240 ճարտարագէտ, գործավարութիւնը՝ 185 սպայ։

Օդային բանակի զինուորներուն թիւն է 30 396։

Օդանաւային նախարարութիւնը արտօնած է յաւելուածական կերպով եւ կարճ ժամանակով ծառայութեան մէջ պահել 1500 սպայ եւ 1500 ենթասպայ։ Միւս կողմէ 1936 ապրիլ թուակիրով հրովարտակ մը. «նաւագներու ծառայութեան նման հաստատուեցաւ «օդանաւորդներու ծառայութիւն» (inscription aéronautique) մը, որուն նպատակն է երիտասարդութիւնը մղել օդանաւորդութեան, անոնց մէջէն զատելով եւ ընտրելով ամէնէն կարող ուժերը՝ անդառնալու համար օդային բանակին մէջ։ Այս հրովարտակը կ'ըսէ թէ «իտալական կառավարութիւնը պիտի աշխատի ստեղծել օդանաւորդներու պետութիւն մը», այն համոզումով որ օդանաւորդին աւելին չըլլար։

Արքայական օդանաւային հրամանատարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ օդային հետազօտութեանց հաստատութիւններուն եւ նախապատրաստական վարժարաններուն։ Օդային նախարարութիւնը ունի «փորձերու եւ ուսումնասիրութիւններու տնօրէնութիւն»։ Փորձնական աշխատանքները կը կատարուին երեք կեդրոններու մէջ,— բարձրութեանց ուսումնարան, արագութեան վարժարան, եւ Տէսէնցանոյի մէջ։ Անկէ զատ նման փորձերով կը զբաղին Հռոմի եւ Թորինոյի բազմարուեստեան վարժարանները։

Մոնթէչէլիօն կը կազմէ իտալական օդանաւային ամբողջ կազմակերպութեան կեդրոնական լաբորաթուարը։ Կը գտնուի Հռոմի հիւսիս արեւելեան կողմը, մայրաքաղաքէն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Այստեղ է որ կ'ուսումնասիրուին օդանաւերու թրիչքները, ինչպէս նաեւ անոնց կազմական արժէքը։ Հիմնուած է 27 ապրիլ 1935ին։ Այս կեդրոնը վերջերս օժտուեցաւ նորագոյն յարմարութիւններով, մասնաւորաբար փոքրի բաժնով մը։ Բոլոր շէնքերը վայելչօրէն կառուցուած են թռիչքներու յատուկ դաշտին եզերքը։ Շէնքերու այդ չարքէն դուրս կը գտնուին միայն այն հաստատութիւնները, որոնք յատկացուած են մոթէօրներու փորձերուն, անոնց աղմուկը խնայելու համար։ Այդ կեդրոնին մօտիկ կառուցուած է նաեւ Կիտոնիան, օդանաւորդներու բնակավայրը, (այսպէս անուանուած՝ ի յիշատակ զօրավար Կիտոնիի), ուր կը բնակին հազար ընտանիք,— օդանաւորդներու պարագաները։

Բարձրութեան վարժարանի օդանաւորդները կը թռչին մինչեւ 12.000 մեթըր բարձրութեան վրայ։ Տոնաթօհաւ 14.433 մեթր բարձրութեան։ Զօր. Պալպօ, երբ դեռ նախարար էր, Տոսէնցանոյի մէջ, Կարտա լճին եզերքը հիմնեց արագութեան վարժարան մը։ Վարժութեանց շրջանը 6 ամիս է։ Կամաւոր օժտուած օդանաւորդներէն կ'ընտրուին ամէն մէկ հերթին 12 հոգի, բայց «արագութեան մրցադրը» կը սահման հազիւ 5 — 6 հոգի,— արագութեան մրցակիր ստանալու համար պէտք է թռչիլ ժամական 500 քիլոմեթր, 4 քիլոմեթրի վրայ։ 23 հոկտեմբեր 1934ին, Ա. Ֆրանչիսքօ յաջողեցաւ թռչիլ ժամական 705 քիլոմեթր։

Իտալական ճարտարարուեստը, գիտական տեսակէտով, օժտուած է լաւագոյն ուժերով։ Միլանոյի եւ Թորինոյի բազմարուեստեան վարժարանները, որոնք օդային ուժի ամպիոններ ունին, կը զբաղին իրենց կարգին, ինչպէս ըսինք, օդանաւային ճարտարագիտութեան հարցերով։ Ինչպէս նաեւ Փիզայի, Միլանոյի, Նափոլիի, Ճենովայի ճարտարագիտական վարժարանները՝ իրենց օդային ուժի ամպիոններով։

Բոլոր այն դպրոցները, որոնց պաշտօնն է ուժեր պատրաստել օդային բանակին համար, կը գտնուին օդային նախարարութեան դպրոցներու քննըչութեան հակակշիռին եւ հսկողութեան տակ։ Այս դպրոցներն են.— «Օդային պատերազմական դպրոցը», որուն ուսման շրջանն է 2 տարի՝ հարիւրապետ պատրաստելու համար, 1 տարի՝ փոխ-գնդապետ պատրաստելու համար։ Այս դպրոցն է որ կը պատրաստէ Իտալիոյ բանակի վերին ղեկավարութիւնը եւ կը մշակէ օդային բանակի ոգին։ Հռոմի ճարտարագիտական վարժարանը, որ հիմնուեցաւ 1926ին, պաշտօն ունի պատրաստել օդային բանակին ապագայ ճարտարագէտները, անոնց տալով գիտական եւ արհեստագիտական բարձրագոյն կրթութիւն։ Քազէրթայի օանաւային ակադեմիան կը համապատասխանէ Ֆրանսայի օդանաւային վարժարանին,— ուսման շրջանն է 4 տարի՝ աշակերտ-սպաներու համար, որոնք կուգան լիսէներէն, 2 տարի՝ օժանդակ աշակերտ-սպաներու համար, բարձրագոյն դասարան մը՝ կատարելագործելու համար հարիւրապետները։ Հետազօտիչ օդաչուներ կը պատրաստուին զանազան դպրոցներու մէջ, որոնց կարգին՝ յիշենք Գափոտայի մասնագիտական դպրոցը։ 1935ին, դպրոցներու քննչութիւնը որոշեց պատրաստել 6.000 հետազօտիչ օդաչուներ, ատոր համար գիմեց Միլանոյի, Հռոմի, Նափոլիի, Վենետիկի ճարտարարուեստական դպրոցներուն օժանդակութեան։

Իտալիոյ օդային պատմագիտութիւնը այնուհետեւ նորոգուեցաւ այս վերջին շրջանին. Ամբարձիկ օդանաւը վերազինուեցաւ 1936 մայիսին 120 «Սավոյա S - 81» ռմբաձգիկներ օդանաւեր, օդային բանակի կազմութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ, տեղաւորուեցան Լիթթորինոյի օդանաւային կայանին վրայ։ 1935ի սկիզբը Իտալիոյ արքայական օդանաւային նախարարութիւնը ունէր 1219 պատերազմական օդանաւեր, իսկ 881 պահեստի։ Այս թիւերը յետոյ շատ աւելի բարձրացան, եթովպական պատերազմին հետեւանքով, երբ օդանաւը անփոխարինելի դեր մը խաղաց։

Հպանցիկ ակնարկ մը, Իտալիոյ օդային փոխադրութեան միջոցներուն վրայ, բաւական է համոզելու մեզ թէ փայլուն նուաճումներ կատարուած են այդ ասպարէզին մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին,— Իտալիոյ օդային փոխադրութեան առաջին փորձերը 1926էն վերջ ունեցան. Այդ տարւոյն ապրիլն էր, որ Società Italiana Servizi Aerei բացումը կատարեց Թորինօ - Թրիեսթ գծին։ 1930ին օդային հաղորդակցութեանց ցանցին երկարութիւնը արդէն կ'անցնէր 11 000 քիլոմեթրը. 1931ին կատարուեցաւ այդ ցանցը վերադասաւորութեան ենթարկելու փորձ մը 28 հոկտ. 1931ին կազմուեցաւ Ala Littoria ընկերութիւնը, որ իր մէջ ձուլեց վերի S. I. S. A. եւ Societa Italina Navigazionne Aera ընկերութիւնները դառնալով համերկրային ընկերութիւն մը։ 1 յուլիս 1934ին, օդանաւային նախարարութեան հետ կնքեց պայմանագրութիւն մը 10 տարուան համար Ալա Լիթթորիան 1936 — 1937ին նախահաշիւ 58.000.900 լիր, իսկ այս տարուան համար կը նախատեսէ ծախս 66 միլիոն 889.700։ 1 յունիս 1934էն մինչեւ յունիս 1935, իր գործունէութիւնը եռապատկուեցաւ, իր պաշտօնէութեան թիւը 500էն բարձրացաւ 1200ի։

Մինչեւ 1935, Իտալիոյ քաղաքային օդանաւորդութիւնը գործունէութեան իրեն ասպարէզ ընտրած էր արեւելեան Միջերկրականը եւ Կեդր. Եւրոպան։ 1936 տարւոյն յունուարի վերջը, ան երկարեցաւ մինչեւ Պէնկազի Խարթում, Ասմարա, Մոկատիշո Շաբաթը 3 անգամ, այսօր գիծ մը բարու կը միացնէ Հռոմն ու Ասմարան Ագիս Ապէպան, 3 օրուան մէջ։ Այժմ օդանաւային նոր ցանց մըն ալ ստեղծուած է Եթովպիոյ մէջ։

Իտալիա, որ պատերազմին հետեւանքով, ուժ չտուաւ նորերին օդանաւային պրոպագանդներու, ներկայիս ունեցած է կազմակերպութիւն, Aéro-Club արդէն ունի 32 գաւառային կայաններ, 15.000 անդամներով։

Ինչպէս կը տեսնուի, իտալական օդանաւը հսկայ խոյանք մը կը կատարէ եւ կը ճախրէ դէպի նոր նուաճումներու հորիզոնը։

ԷՏՄՈՆ ՏԷԼԱԺ

(*) Ֆրանսերէնը՝ catapulte.— հին բառը, հոս արդի առումով կը նշանակէ մեքենայ մը որ նաւերու կուրծքին՝ օդի ճնշումով, երկաթուղիի մը վրայ շարժող կառքով մը, դէպի յառաջ կը բէշ եւ պարապին մէջ կը նետէ օդանաւը։

(Աթէնքի նամակին շարունակութիւնը)

... ները, Բարեգործականը եւ ուրիշներ գործնական եւ դրական քայլերու չդիմեն, այս գաղութը պիտի մատնուի թշուառութեան, մանաւանդ շնորհիւ իր «Առաջնորդ»ին, որուն միակ խնդիրն է պառակտել, քանդել եւ խառնշտկել։ Գոնէ Կեդր. Վարչութիւնը պէտք է մտածէ այս մասին կարգի հրաւիրելու մասին, որովհետեւ, ժողովուրդը խորտակելով անոր օրօրնեքէն, նստած է ձեռնածալ։

ՓՈՄԵԱՆ ԱԶԳԱՅԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ա. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ»ի մարտ 20ի թիւին մէջ կարդացի թէ Խորհրդային Հայաստանի թերթին մէջ Տոքթ. Ե. Միրզոյեան ականաւոր բժիշկ Ամիրտովլաթի մասին աշխատութիւն մը գրած է եւ յիշատակեր Գ. Բասմաջեանի հրատարակած «Անգիտաց Անպէտ»ը։

Զարմանալի է որ երբ Ամիրտովլաթի վրայ կը խօսուի կամ կը գրուի միշտ կը մոռցուի Տոքթ. Վ. Թորգոմեանը, որ 1889ին արդէն ծանօթացուցած է «Անգիտաց Անպէտ»ը։

Տոքթ. Թորգոմեանն է որ առաջին անգամ ըլլալով Ամիրտովլաթի կենսագրականը գրած է, կարծեմ 1920ին, մասնաւոր տետրակով մը որ վրայ եւ ալ անդրադարձած եմ ժամանակին։

Կը յիշեմ որ կովկասահայ բժիշկ մը Տոքթ. Յովհաննէսեան տարիներ առաջ հրատարակած է հայ բժշկ. պատմութիւն մը ռուսերէն լեզուով գրուած որ ծայրէ ի ծայր Տոքթ. Թորգոմեանի գրութիւններու թարգմանութիւնն է։

Զարմանալի է որ Գ. Միրզոյեան անտեղեակ է բժիշկ Յովհաննէսեանի հրատարակութեան։

Տոքթ. Թորգոմեան 1924ին, Վենետիկ եղած ժամանակ Ս. Ղազարի վանքին մէջ գտնուած վաթսունէ աւելի հայ բժշկական գրութիւններու մասին ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ հրատարակած է «Բազմավէպ»ի մէջ։ Կային նաեւ Ամիրտովլաթի «Անգիտաց Անպէտ»ի մասին ծանօթութիւններ։

Առաջին անգամը չէ որ Հայ. բժիշկ.

Կառավարութեան վրայ դրուած ժամանակ կը մտցուի Թորգոմեանի յիշուած տառերէ ի վեր ունեցած աշխատութիւններէ որոնք բոլորովին նորութիւններ էին եւ անյայտ անկիւններէ դուրս քաշուած նիւթեր։

ՏՈՔԹ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ

ԽՄԲ.— Հրատարակելով Տոքթ. Ալլահվէրտիի այս «յիշեցում»ը, դիտել տուած ենք թէ Տոքթ. Միրաքեանի օգուածը տալով՝ մենք կ'ըսէինք թէ չ յիշատակուած Ամիրտովլաթի գիրքին հրատարակուած ըլլալը (Կ. Ց. ... կողմէ), եւ ոչ թէ Ամիրտովլաթով զբաղողներու անունները. այս պահէն Ամիրտովլաթի մասին գրողները շատ ու շատ են, խմբագրական ծանօթութիւնը աւելցնողէն սկսեալ մինչեւ վենետիկեան հայրերու գործերը (2 հատոր)։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐՍԷԼ.— Համազգայինի մասնաճիւղին ներկայ տարուան առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ ..., իր ընթերցարանին մէջ։ Դասախօսն էր Գ. Հրաչ Զարդարեան, նիւթ՝ «Արեւմտահայ գրականութիւնը»։

Կարտուղարին բացման խօսքէն վերջ, դասախօսը գեղեցկօրէն նկարագրեց երկու անզուգական բանաստեղծներուն՝ Դանիէլ Վարուժանի եւ Սիամանթոյի յոյզերը եւ անոնց ստեղծագործութեան արժէքը։

Ափսոս որ ժամանակը շատ կարճ էր, վայրին հեռաւորութիւնը եւ դասախօսին մեկնելու անհրաժեշտութիւնը պատճառ եղան համառօտելու դասախօսութիւնը։ Տիկիններ Լիւսի Խաչիկեան եւ Մառի Գրքալէշեան երգեցին գեղեցիկ կտորներ։

Իսկ յաջող արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Ձէքմանեան, Գ. Գ. Ժիրայր Փօչեան եւ Գանթարճեան։ Ներկաները շատ գոհ մնացին, փափաք յայտնելով որ աւելի յաճախ տրուին այսպիսի դասախօսութիւններ։ Վարչութիւնը խոստացաւ այս տարի ալ ամէն ամիս կանոնաւորաբար դասախօսութիւններ սարքել։ Ցանկը պատրաստ է արդէն եւ իւրաքանչիւրը իր կարգին կը հաղորդուի։

Ապրի՛ք տղաք, յարատեւեցէք այսպէս աննկուն եւ ներդաշնակ գործունէութեամբ։

Կ. Խրան

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Արանց դերձակներն ու դերձակուհիները անցեալ չորեքշաբթիէն ի վեր գործադուլ յայտարարած են։ Մասնաւորապէս տունը բանող աշխատաւորները միացած են, յաւելում պահանջելով։ Տունի աշխատաւորները անխղճօրէն կը շահագործուին ժամական դրեթէ 1 ու կէս 3 ֆրանքի աշխատելով եւ չունենալով ոչ մէկ ապահովութիւն։ Վարպետները համաձայնած չըլլալով՝ գործադուլը կը շարունակուի։ Դերձակութեան շրջանի օրերը ըլլալով, հաւանական է որ գործատէրերը ստիպուին տեղի տալ։ Հակառակ պարագային աշխատաւորներու նիւթական կացութիւնը պիտի դժուարանայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳՐԳՌԻՉ ԸՆԹԱՑՔԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթու թրքական նաւ մը խարսխած է Աղէքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ եւ պարզած է միայն թրքական դրօշը։

Աղէքսանտրէթի Թուրքերը այս յանդգնութենէն խանդավառուած, թրքական նաւու ժամանումէն ժամ մը վերջ ցոյց մը կազմակերպած են, «Կեցցէ Հաթայը» (Աղէքսանտրէթ) պոռալով եւ ճամբու ընթացքին ծեծելով բոլոր անոնք որ կը յանդգնէին թրքական դրօշը չբարեւել ...։ Վաթանի Արաբները չափազանց զայրացած՝ այս գրգռիչ արարքներէն, իրենց մեծ հակացոյց մը կազմակերպեցին։

Անոնք մեծ թափօր մը կազմած դիմեցին նաւահանգիստ եւ հոն բողոքներ ներկայացուցին թրքական նաւուն դէմ։

Հանդարտ չէ նաեւ Անտիոքը։ Թրքական քարոզութիւնը մեծ թափով վերսկսած է Ազգերու Դաշնակցութեան չէզոք քննիչներու ժընեւ մեկնումէն վերջ, ամբողջ Սանճաքին եւ մասնաւորապէս Անտիոքի մէջ։ Թուրք երիտասարդներ հանրագրութեան մը ձեռնարկած են, ցոյց տալու համար թէ Անտիոքի բնակչութիւնը կողմնակից է ժընեւի որոշումներուն Հաթայի մասին։

Թրքասէրներու խմբակը միթինկ մը կազմակերպած է որու ընթացքին ճառախօս մը խօսք առնելով, յայտարարած է թէ «Հաթայ»ը այսուհետեւ չի կրնար այլեւս գոյութիւնը շարունակել ու զարգանալ առանց Թուրքիոյ գործակցութեան։

Սանճաքի Սուրիացիները նկատի ունենալով թրքական յարաճուն քարոզութիւնը եւ գրգռիչ միթինկներու պատճառած մղձաւանջը, կը պատրաստուին ցոյցերով ու հեռագիրներով բողոքել թրքական այս անվերջ գրգռութեանց դէմ։

*** Ճարապլուսի գայմագամը, տեսնելով որ իր շրջանին մէջ թրքական գրգռութիւններն ու քարոզութիւնները սաստկացած են, մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկած էր Դամասկոսի կառավարութեան եւ պահանջած խիստ միջոցներ ձեռք առնել։ Ատոր վրայ կեդրոնական կառավարութիւնը կը հրահանգէ իսկոյն ձերբակալել եւ Հալէպ ղրկել թրքական քարոզութեանց հեղինակները։

Ճարապլուսի գայմագամը, համաձայն իր ստացած հրահանգին, շրջանի Թուրք երեւելիներէն 11 հոգի ձերբակալելով կը ղրկէ Հալէպ, ուր պիտի դատուին։

Ռումանիոյ նոր զինագործարանները

Ռումանիոյ վարչապետը Փրակա հասաւ երկուշաբթի օր, ընկերակցութեամբ Զօր. Կլացի։ Երկու հիւրերը կայարանէն ընդունուեցան մեծ պատիւներով։ Այցելութիւնը կապ ունի մասնաւորապէս զինուորական խնդիրներու հետ։ Նոր քայլեր պիտի առնուին, միացնելու համար Փոքր Համաձայնութեան սպառազինութեանց դրութիւնը։ Այս հարցը վերջերս քննուեցաւ Կարոլ Թագաւորին այցելութեան առթին, երբ նոր ապսպրանքներ եղան չեխական Շքոտա զինագործարանին։ Ռումանիոյ սպառազինութիւնները մասամբ չեխական, մասամբ ֆրանսական են։ Չեխոսլովաքիա Շքոտայի մասնաճիւղեր կը հաստատէ Ռումանիոյ մէջ, որպէսզի պատերազմի պարագային կարելի ըլլայ զէնք եւ ռազմանիւթ հայթայթել թէ Ռումանիոյ եւ թէ Չեխոսլովաքիոյ։ Փիլզէն, ուր կը գտնուին Շքոտայի գործարանները, միայն 33 մղոն հեռու է գերմանական սահմանագլուխէն, այնպէս որ ուրիշ մասնաճիւղերու հաստատումը աւելի հեռաւոր վայրերու մէջ՝ անհրաժեշտ կը համարուի ապահովութեան տեսակէտէն։

ԱՏՏԻՍ ԱԲԷԲԱՅԻ երեք օրուան չարքին առթին, որ տեղի ունեցաւ իբրեւ հետեւանք մարաջախտ Կրացիանիի դէմ սարքուած մահափորձին, սպաննուած են նաեւ Լոնտոնի եթովպական դեսպանին երկու զաւակները, արտաքին նախարարին տղան եւ ուրիշ երիտասարդ մտաւորականներ, ինչպէս կը ծանուցանէ դեսպանատունը։

ՖՈՒԹՊՕԼ

Կիրակի 21 մարտ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առաջին խումբը մրցեցաւ S.A.Valmy-ի Ա. խումբին դէմ։ Խիստ հետաքրքիր խաղարկութենէ մը վերջ երկու խումբերը հաւասար մնացին 5—5ով։

Սոյն արդիւնքը մեծ զարմանք պատճառեց տեղական խումբին, որ արդարեւ մեզմէ բարձր էր եւ յաղթած, մարտ 7ին Փարիզի Ռուսերուն Ա. խումբին 10—0ով։

Իսկ պահեստի խումբը պարտուեցաւ S.A.Valmy-ի պահեստէն 2—1ով։

** Յառաջիկայ կիրակի եւ երկուշաբթի, Զատկի տօնի առթիւ J. S. Puteaux կազմակերպած է բաժակի մրցում մը (երկու օր), որուն կը մասնակցին Ֆրանսական Ա. բաժնի պատկանող երեք ուժեր խումբեր, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առանձին խումբը որ մասնաւորապէս հրաւէր ըստացած է կազմակերպող խումբէն։ Ժամադրութիւն կիրակի ժամը 1ին Փորթ Մայէօ, առնել թիւ 38—44A—44B—44C օթօպիւսները եւ իջնել

Դատարան յանձնուած հայ քահանաներ

Պոլսոյ բարք թերթերը կը գրեն.— Մարտ 8ին, Ֆաթիհի հաշտարար պատժական ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը այն քահանաներուն եւ հայերուն որոնք դատարան յանձնուած էին ոստիկանութեան կողմէ, Ծննդեան տօնին պնակ պատուցած ըլլալով Մայր եկեղեցւոյ եւ Գում Գափուի դրսի Ս. Յարութիւն եկեղեցիին մէջ։ Իբր ամբաստանեալ ներկայ էին Մայր եկեղեցիէն Աբրահամ քհյ. Էպլէեան եւ Գում Գափուի դրսէն Ռաֆայէլ քհյ., ինչպէս նաեւ Արտաշէս Յարութիւնեան եւ Օննիկ Ջիլինկիրեան։ Բոլոր ամբաստանեալները իրենց փոխանորդ կարգած էին Խաչիկ Մարգարեանը։

Ինքնութեանց ստուգումէն յետոյ, դատաւորը հարցուց ամբաստանեալներու թէ չե՞ն գիտեր որ արգիլուած է դրամ հաւաքելը։ Ամբաստանեալները պատասխանեցին թէ իրենք մոմի եւ իւղի դրամ է որ հաւաքած են ինչպէս սովորութիւն է հինէն ի վեր, եւ որ եւ է պաշտօնական հաղորդագրութիւն չէ եղած իրենց որպէսզի արգելուած ըլլալը գիտնան։

Դատարանը դատին շարունակութիւնը յետաձգեց ապրիլ 5ին, երբ վկայ լսելու համար այն ոստիկանները որոնք այս մասին տեղեկագիր պատրաստած էին։

Դատարան յանձնուած են Գում Գափուի հայ եկեղեցիներու քահանաները, որոնք պնակ պտտցնելու ձեւով նպաստ հաւաքած են։ Էվգաֆի վարչութիւնը, վերջին վագֆի օրէնքին յենլով, նախապէս դիմումներ կատարած է որ վերջ տրուի եկեղեցիի մէջ նպաստ հաւաքելու դրութեան, բայց այս դիմումները անհետեւանք մնացած ըլլալով, օրէնքին դէմ շարժող քահանաները դատարան յանձնուած են։

Պոլսոյ «Արեւելք»ը կը գրէ.— Աւելորդ է ըսել թէ Թիւրիմացութեան մէջ կը գտնուի «Ճումհուրիէթ»։ Նախ որ պնակ պտտցնելով նպաստ չէ կը նար հաւաքուիլ, այլ հաւատացեալները այս կերպով կուտան իրենց մոմի եւ իւղի նուէրները եւ այս դրութիւնը շատ հին սովորութիւն մըն է։ Մընաց որ Էվգաֆը ոչ մէկ առթին չէ արգիլած այս դրամահաւաքութիւնը, այլ ընդհակառակն կը նուիրագործէ զայն, իւղի, մոմի եւ պնակի հասոյթներու հաշիւները պահանջելով։ Հետեւաբար ինքնին կը պարզուի թէ, նախապէս որ եւ է ջնջուած կամ դիմում չէ եղած յիշեալ վարչութեան կողմէ։

Փօն տիւ Փիւթօ. գաւառը կը գտնուի Իլ տը Փիւթոյի մէջ։

Պահեստի խումբն ալ իր կարգին կը մասնակցի բաժակի մրցումի, կազմակերպուած F.C. Սուասի սու-Էթուալ որ կը գտնուի Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու։

Ժամադրութիւն կիրակի, ժամը 12.45 Կառ տը Լիոն, շոգեկառքը կը մեկնի 13.20։

Միսաք Երանեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. Հ'ԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ՝ Հ. Խ. Ս. Հ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ 9ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ)

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ կ'արտատպենք «Խ. Հայաստան»էն (24 փետր. 1937), երբեմն հայացնելով օտար բառերը.—

ԳԼՈՒԽ 1.

Յօդ. 1. Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը բանուորների եւ գիւղացիների սոցիալիստական պետութիւն է։

Յօդ. 2. Հայկական ԽՍՀի քաղաքական հիմքը կազմում են աշխատաւորների պատգամաւորների խորհուրդները, որոնք աճել ու ամրապնդուել են կալուածատէրերի ու կապիտալիստների իշխանութիւնը տապալելու, հայ ժողովրդի՝ ռուսական ցարիզմի եւ ռուսական իմպերիալիստական բուրժուազիայի ազգային ճնշումից ազատագրուելու, դաշնակցական ագայնական հակայեղափոխութիւնը ջախջախելու եւ պրոլետարիատի դիկտատուրան նուաճելու հետեւանքով։

Յօդ. 3. Ամբողջ իշխանութիւնը Հայկական ԽՍՀի մէջ պատկանում է քաղաքի եւ գիւղի աշխատաւորներին՝ յանձինս աշխատաւորների պատգամաւորների խորհուրդների։

Յօդ. 4. Հայկական ԽՍՀի տնտեսական հիմքն են կազմում տնտեսութեան սոցիալիստական սիստեմը եւ արտադրութեան գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականութիւնը, որոնք հաստատուել են տնտեսութեան կապիտալիստական սիստեմի լիկվիդացիայի, արտադրութեան գործիքների ու միջոցների մասնաւոր սեփականութեան վերացման եւ մարդու կողմից մարդու շահագործումը ոչնչացնելու հետեւանքով։

Յօդ. 5. Սոցիալիստական սեփականութիւնը Հայկական ԽՍՀի մէջ ունի կամ պետական սեփականութեան ձեւ (համաժողովրդական ունեցուածք), կամ կոօպերատիւ-կոլտնտեսային սեփականութեան ձեւ (առանձին կոլտնտեսութիւնների սեփականութիւն, կոօպերատիւ միաւորների սեփականութիւն)։

Յօդ. 6. Հողը, նրա ընդերքը, ջուրերը, անտառները, գործարանները, ֆաբրիկները, հանքահորերը, հանքերը, երկաթուղային, ջրային ու օդային տրանսպորտը, բանկերը, կապի միջոցները, պետութեան կազմակերպած խոշոր գիւղատնտ. ձեռնարկութիւնները (սովխոզներ, մեքենատրակտորային կայանները եւն.), ինչպէս նաեւ կոմունալ ձեռնարկութիւնները եւ բնակարանային հիմնական ֆոնդը քաղաքներում ու արդիւնաբերական վայրերում պետական սեփականութիւն, այսինքն՝ համաժողովրդական ունեցուածք են։

Յօդ. 7. Կոլտնտեսութիւնների ու կոօպերատիւ կազմակերպութիւնների հանրային ձեռնարկութիւններն իրենց կենդանի ու մեռեալ ինվենտարով, կոլտնտեսութիւնների եւ կոօպերատիւ կազմակերպութիւնների կողմից արտադրուող արտադրանքը, ինչպէս նաեւ նրանց հանրային շինութիւնները, կազմում են կոլտնտեսութիւնների ու կոօպերատիւ կազմակերպութիւնների հանրային, սոցիալիստական սեփականութիւն։

Իւրաքանչիւր կոլտնտեսականի տնտեսութիւն, բացի կոլտնտեսային հանրային տնտեսութիւնից ստացած հիմնական եկամուտից, անձնական օգտագործման համար ունի ոչ մեծ տնամերձ հողամաս եւ, որպէս անձնական սեփականութիւն՝ օժանդակ տնտեսութեան տնամերձ հողամասի բում, բնակելի տուն, մթերատու անասուններ, թռչուններ եւ գիւղատնտեսական մանր ինվենտար՝ գիւղատնտեսական արտելի կանոնադրութեան համաձայն։

Յօդ. 8. Կոլտնտեսութիւնների զբաղեցրած հողն ամրացւում է նրանց՝ անվճար եւ անժամկէտ օգտագործելու համար, այսինքն՝ առ յաւէտ։

Յօդ. 9. Տնտեսութեան սոցիալիստական սիստեմի հետ միասին, որը հանդիսանում է տնտեսութեան տիրապետող ձեւը Հայկական ԽՍՀի մէջ, օրէնքով թոյլատրւում է մենատնտես գիւղացիների ու տնայնագործների մանր մասնաւոր տնտեսութեան, որը հիմնուած է անձնական աշխատանքի վրայ եւ բացառում է ուրիշի աշխատանքի շահագործումը։

Յօդ. 10. Քաղաքացիների անձնական սեփականութեան իրաւունքը՝ նրանց աշխատանքային եկամուտների ու խնայողութիւնների նկատմամբ, բնակելի տան եւ տնային օժանդակ տնտեսութեան նկատմամբ, տնային տնտեսութեան եւ առօրեայ գործածութեան առարկաների նկատմամբ, անձնական սպառման եւ քաղաքացիների անձնական սեփականութիւնը ժառանգելու իրաւունքը պաշտպանւում են օրէնքով։

Յօդ. 11 Հայկական ԽՍՀի տնտեսական կեանքը որոշւում եւ նրան ուղղութիւն է տալիս պետական ժողովրդա-տնտեսական պլանը՝ յօգուտ հանրային հարստութեան աւելացման, աշխատաւորների նիւթական ու կուլտուրական մակարդակի անշեղ բարձրացման, սոցիալիստական պետութեան անկախութեան ամրացման եւ նրա պաշտպանունակութեան ուժեղացման։

Յօդ. 12. Աշխատանքը Հայկական ԽՍՀի մէջ իւրաքանչիւր աշխատունակ քաղաքացու պարտականութիւնն է եւ պատուի գործը՝ «Ով չի աշխատում, նա չի ուտում» սկզբունքի։

Հայկական ԽՍՀի մէջ իրականացւում է սոցիալիզմի սկզբունքը՝ «իւրաքանչիւրից՝ ըստ նրա ընդունակութիւնների, իւրաքանչիւրին՝ ըստ նրա աշխատանքի»։

(1)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (234)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Այդ գիշերուան յիշողութիւնը այնպէս ազդեց, որ Լեւոնը երեք չորս րոպէ դէմքը ձեռքերուն մէջ առած՝ լռեց։

— Լեւոն, սարսափելի կերպով տանջուած պէտք է լինիս,— ու Վահէն Լեւոնի դողացող ձեռքը ափին մէջ առած՝ մտերմաբար սեղմեց։

— Այո՛, ես ալ այնպէս կը կարծէի այն ժամանակ, որ քաշածս տառապանքի մեծագոյն չափն էր, որ անկէ աւելին չկար, չէր կրնար լինել, մինչեւ որ...

Լեւոնը յանկարծ լռեց, դէմքը սըպրթնեցաւ, ու դէմքի պալարները բուռն կծկումներով դողալ։

— Մինչեւ որ ի՞նչ,— հարցուց Վահէն, բնազդօրէն աւելի ուժեղ սեղմելով ընկերոջ դողդողացող ձեռքը։

— Մինչեւ որ, հոգեկան տառապանքըս սկսաւ, որու քով ֆիզիքական ցաւը պարզապէս խաղալիք էր։ Մարմնիս վէրքերը ապիացած էին, երբ նոր ըսկսաւ անհնարին տառապանքով սիրտս արիւնոտիլ...

Քանի մը րոպէ երկու ընկերները կողք կողքի նստած՝ լուռ մնացին, ամէն մէկը իր մտքին մէջ թաղուած։

Լեւոնը այդ օրերու վերյիշումով կըլին նոյն ցաւը կ'ապրէր, իսկ Վահէն նոր կը զգար Լեւոնի զիմակաւոր արտաքինին տակ թաքնուած սարսափելի վիշտը, որ կենդանի կերպով կ'ապրէր Լեւոնի հոգիին մէջ։ Վահէն ընկերոջ ձեռքը ափին մէջ սեղմած՝ մեղմօրէն ըսաւ.

— Վարդան, շարունակէ.

— Վարդա՞ն... Վարդանը վաղուց մեռած է, սիրելիս,— գանիացած ժըպիտով մը պատասխանեց Լեւոնը, հիմա անոր տեղ Լեւոն մը կայ... բոլորովին տարբեր մարդ մը սակայն։

Մէկ երկու րոպէ լռելէ վերջ, Լեւոնը շարունակեց պատմել։

«Հա, կ'ըսէի թէ զիս Շահթախտ հասցուցին։ Մեծ եղբայրը շալակէն վար առնելով՝ ախոռի սաքուի մէկ անկիւնը պառկեցուց զիս, աղտոտ փսիաթի մը վրայ։ Երկու եղբայրները, որքան որ իրենց խելքը կը կտրէր, խնամեցին զիս։ Նախ՝ վէրքերս լուացին, վերջին ամբողջ մարմնիս մաշուն քսելով՝ վէրքերս փաթթեցին աղտոտ լաթի կտորներով։ Այն ժամանակ զլխի չէի ինկար։ Երկուքն ալ ամէն անգամ որ ուզէին դէմքիս կը նայէին, ինծի կը թուէր, թէ անոնց աչքերուն մէջ սարսափի կամ աւելի ճիշդը զզուանքի արտայայտութիւն մը կը ցոլար։ Իրարու եւեւէ երկու թաս թան խմեցի։ Ջեմ գիտեր թէ կեանքիս մէջ այդքան ագահութեամբ որ եւ է բան խմա՞ծ էի, ու անմիջապէս աչքերս ծանրացան, ու ես քնացայ մեռելի նման։

«Առտու շատ կանուխ արթնցուցին զիս։ Ախոռի կիսախաւարին մէջ, երբ աչքերս բացի, երկու եղբայրները տեսայ, որոնք վրաս հակած, զիս կը դիտէին։ Անոնց ամբողջ մտահոգութիւնը այն էր, որ յանկարծ չմեռնիմ, եւ զրկեմ զիրենք վարձատրութենէ...

«Այդ պայմաններու մէջ հօրս գրել դժուար էր, մանաւանդ որ իմ ակամայ ազատարարներս ալ սաստիկ կը շտապէին՝ ժամ առաջ փողը ստանալու եւ իմ ներկայութենէն ազատելու համար։

«Կը մնար որ Երեւան գրէի։ Գիտէի որ Գալուստը դեռ բանտն է։ Կը մնար բժիշկ Տէր Յակոբեանին գրել։ Այդպէս ալ ըրի։ Մեծ դժուարութեամբ նամակը գրեցի, երկու խօսքով պատմեցի գլխուս եկածն ու իմ ծանր վիճակը եւ խնդրեցի որ անմիջապէս ճամբայ ելլէ Շահթախտ գալու համար։ Մաքսաննենգներէն մեծ եղբայրը նամակը առնելով՝ անմիջապէս ճամբայ ելաւ։ Ինծի կը մնար սպասել, ինկած տաքուկ աղբոտ անկիւնը, սարսափելի կերպով տապականած ախոռի մէջ։ Հնոցի մէջ ինկողի մը նման, ամբողջ մարմնովս կ'այրուէի։ Կաթիլ մը ջուր տուող չկար քովս։ Եւ այնպիսի անտանելի ցաւեր կը զգայի, որ երբեմն կը թուէր թէ գիտակցութիւնս պիտի կորսնցնեմ։ Մինչեւ կէս օր ատամներս սեղմած՝ դիմացայ աննկարագրելի ցաւին, բայց անկէ վերջ ջերմութիւնս սարսափանաբար բարձրացաւ։ Անհանդարտ կը տապլտկէի պառկած տեղս, հակառակ որ ամենափոքր շարժում մը անհնարին ցաւ կը պատճառէր։ Առանց քաշուելու, երեխայի նման կուլայի, ատամներս սեղմած։ Բարեբախտաբար, շուտով գիտակցութիւնս կորսնցուցի եւ այլ եւս չեմ յիշեր, թէ ի՛նչ պատահեցաւ։

«Յաջորդ առտու միայն աչքերս բացի, զարմացած ինքզինքս այդ մութ ու աղտոտ ծակին մէջ գտնելով. Պառաւ Գարդկուհին պղինձէ թասով թանը քովս դնելով՝ հեռացաւ, բոլորովին անտարբեր իմ վիճակիս։ Ըսինք, ամբողջ տնեցւոց մտահոգութիւնը միայն այն էր, որ ես չմեռնէի, մինչեւ որ քաղաքէն բարեկամս գար՝ խոստացած գումարս վճարելու. իսկ անկէ վերջ աշխարհի երեսին անհաւատ մը աւելի կամ պակաս, շատ ալ մեծ տարբերութիւն մը չէր ըներ իրենց համար, մանաւանդ որ վստահ էին թէ չեմ ապրիր։

«Կէս օրուան մօտ կը լինէր։ Յանկարծ ախոռի դուռը բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցաւ բժիշկը, որ ախոռի կէս խաւարին անսովոր՝ խարխափելով ներս մտաւ ի զուր զիս փնտռելով։ Բժիշկի հետ վերադարձող տանտէրը, ձէթի ճրագը վառեց, եւ սաքուի այն անկիւնը, ուր ես ինկած էի, աղօտ մը լուսաւորուեցաւ։ Իմ բարի բժիշկը, երբ այդ վիճակին մէջ տեսաւ զիս, գրեթէ բոլորովին մերկ պառկած փսիաթի կտորի մը վրայ, սաստիկ բարկացաւ ու յանդիմանեց տանտէրը՝ կարգադրելով անմիջապէս զիս տեղափոխել թոնրատունը, որ համեմատաբար աւելի լուսաւոր եւ աւելի մաքուր տեղ մըն էր։ Երբ թոնիրի կողքին փռուած թաղիքի մը վրայ երկնցուցին զիս, յանկարծ դժոխքէն արքայութիւն փոխադրուող մեղաւորի մը հրճուանքն ունեցայ։ Կարծես այլ եւս ցաւ չէի զգար։

«Ինչպէս առաջ ըսի, երկու եղբայրները զիս տուն հասցնելով՝ վէրքերս լուացին եւ ձեռք անցած չորի կտորով փաթթեցին։ Այնպէս որ ես այդ պահուն, երբ բժիշկը մօտեցաւ ինծ, շատ այլանդակ պատկեր մը կը ներկայացնէի։ Բժիշկը հետը հանաքներ ընելով՝ գործի անցաւ եւ նախ եւ առաջ ազատեց գլուխս չուլ ու չափութի կտորներէն։

«Վա՜հէ, երբեք պիտի չմոռնամ խեղճ բժիշկի դէմքին սարսափած արտայայտութիւնը, երբ գլուխս ծածկող վէրջին կտորը հեռացուց ու ամբողջ դէմքըս երեւան ելաւ։ Ակամայ բացագանչութիւն մը արձակեց ու ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ։ Այս ընկերոջ մը ներկայութիւնով ես այնքան ուրախացած էի այդ պահուն, որ հազիւ թէ ուշադրութիւն դարձուցի բժշկի աչքերու յուզումին... Աւա՜ղ, վերջէն էր որ գլխի ինկայ։ Բժիշկը անմիջապէս ինքզինքը հաւաքեց, ճիգ մը ըրաւ յուզումը ծածկելու եւ պայուսակը բանալով՝ գործի անցաւ։ Ես խելօք երեխայի մը նման ինքզինքս յանձներ էի անոր խնամքին։ Զարմանալի երջանիկ տրամադրութեան մէջ էի. այն գիտակցութիւնը թէ՝ մէկը կայ որ իմ մասին կը հոգայ, կարծես ցաւերս անհետացուցեր էր։ Երեք ժամ վրաս աշխատելով՝ բժիշկը գործիքներն ու դեղերը հաւաքեց, երկու անգամ իրարու եւեւէ ինչ որ դեղ սրսկեց թեւիս ու յայտնեց որ անմիջապէս զիս Երեւան պիտի տանի։ «Ինչ որ կարելի էր ջարդել մարդու վրայ, ջարդուած է», ծիծաղելով ըսաւ բժիշկը,— «հիմա պէտք է աշխատիլ գէշ աղէկ սռսնձել մարմնոյդ կոտրտուած մասերը»։

«Կ'երեւի սրսկած դեղի ազդեցութիւնն էր որ երբ զիս կառքը պիտի տանէին, գլուխս ծանրացաւ։ Ալ անկէ վերջ ոչինչ կը յիշեմ։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

բազմին վախճանը »: Իսկ Հռոմի թերթերը աւելի կը զուանուրեն խնդիրը, դեսպանին բերանը դնելով հետեւեալ խօսքերը.

— « Իտալացի կամաւորները պիտի չհեռանան սպանիական հողէն, մինչեւ որ Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը կատարեալ եւ վերջնական յաղթանակ մը չշահի »:

*** Ժընեւի մէջ կը կարծեն թէ Ա. Դ. Խորհուրդը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի մօտերս :

ՋԻՈՒ ԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼԺԻՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, որ Լոնտոն գացած էր իր երկրին չէզոքութեան մասին խորհրդակցելու համար, վերադարձաւ գոհ տպաւորութեամբ Տր - ուած յուրերուն համաձայն, Անգլիա եւս համոզուած է թէ նախընտրելի է որ Պելժիա չէզոք մնայ, փոխանակ դաշնագրային յանձնառութեանց տակ մտնելու :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք թրոցքիականներ մահուան դատապարտուեցան, իբրեւ խափանարար։ Ասոնք ճարտարարուեստի նոր գործարանի մը ճամբան խոսելով, յայտարարեց թէ դեռ կը շարունակուին խափանարար դաւերը քիմիական եւ մետաղագործական հաստատութեանց մէջ :

ԿԱԶԻ, ՋՈՒՐԻ, ելեկտրականութեան եւ հանրակառքի եւն. գիները բարձրացնելու համար արտակարգժողով մը պիտի գումարէ քաղաքապետականխորհուրդը, նկատելով որ 400 միլիոն Ֆրանքի բաց մը կը նախատեսուի, իբրեւ հետեւանք ընկերային օրէնքներու գործադրութեան :

ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Պոժոլէի լեռներուն մէջ, անգլիական օդանաւի մը մէջ, որ Աղեքսանդրիայէն Լոնտոն կը դառնար եւ փոթորիկի բռնուելով ջախջախուեցաւ :

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ առջի օր նոր աւլտուք մը կատարեց, կոխելով աւելի քան 50 սրճարաններ եւ ակումբներ եւ հարցաքննելով 700 հոգի։ Այս առթիւ ձերբակալուեցան 49 կասկածելիներ, որոնցմէ 11ը վար դրուեցան, իսկ ութ օտարականներ պիտի արտաքսուին :

Տէր եւ Տիկին Միսաք Ճգնաւորեան եւ աղջիկները՝ Զուարթ եւ Արշալոյս եւ պարագաները արտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ մարտ 6ին, երիտասարդ հասակին մէջ :

Ցաւակցութիւնները տեղի կ'ունենայ 27 մարտ, շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին, իրենց բնակարանին մէջ, 145, Rue de Belleville, Փարիզ (19), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէն - Փարիզէն գերեզմանատուն։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտներու կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Ս. Զատկի Յարութեան տօնին առթիւ բաց յետագայ յայտագրի եկեղեցական արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Շավիլի Ս Դրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ: Ցեղ. Տեր. հոգեւոր հովիւ Գեր. Ց. Հմայեակ Վրդ. Պաղտասարեան իր հոգեւոր քարոզներով պիտի մխիթարէ հաւատացեալ ժողովուրդը։

Յայտագիր եկեղ. արարողութեանց

Աւագ ուրբաթ.— Թաղելութիւն եւ Թափօր Թաղման ժ. 18։

Աւագ շաբաթ.— Ճրագալոյց ժ. 15։

Զատիկ Ս. Յարութեան.— Սկիզբ ժ. 8 պատարագ ժ. 10 50։

Մեռելոցի օր.— Սկիզբ ժ. 8, Ս. պատարագ 10.30։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme PARIS (13)

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 26 մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, ակումբին մէջ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Վալանսի Հ. Ց. Դ. կոմիտէի կողմէ

28 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ.Յ.Դ.Սիամանթօ ակումբին մէջ կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՈՅԻ

Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 21ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՅԻ ՄԷՋ. 1 **Rue Roux de Brignoles**. *Մարսէյլ*

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

կը դաշնակահարէ Գախլն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Ֆօրէէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Լիզէն եւ Կլինքա— Պալաքիրէֆէն կտորներ։

ցեղերու գինները.— 15, 10 եւ 8 ֆրանք:

Ֆութպոլի մեծ մրցում

Կիրակի 28 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Գոմոնի սեփական դաշտին վրայ :

Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդ դէմ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին եւ ուրիշ կարեւոր մրցումներ։

Նոյն օրը, մարտ 28, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ լոյս ԽՆՋՈՅՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ, ի պատիւ Լիոնի մեր մարզիկներուն, Սալոն Գոլպէրի մէջ, Մարսէյլ :

Հովանաւորութեամբ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Harlem Jazz de Mathieu.

Մուտք 10 եւ 8 ֆրանք

Արեւելեան Ճաշագի սիրահարներուն

28 Մարտ, կիրակիէն սկսեալ, Պ. ՉԱՏԻԿ ՄԻՐԶԱԵԱՆԻ սրճարանին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, կը նուագեն՝ ՔԷՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՅԱԿՈԲ.

Արեւելեան պարուհի: Անխարդախ օղի՝ առաջնակարգ ազանդերներով :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, մէթրօ Rue du Bac

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԷՋԱՄԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ՄԱՏԼԷ—ԱԼԻՍ։ A. LEVALIER *իր* exhebition*ներով. Պ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի* HUGUETTE O'BIA։ *կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։*

Օրուան թագուհիի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈԹԻԼԵՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Զրի բազմաթիւ անակնկալ հետաքրքրութիւններու։

Ընկալուածութեամբ քանանի Պ. ՅԱԿՈԲԻ պիտի նուագին ուտի ՔԱՐՈՒՆԱԿ եւ քեմէնչէ ՕՀԱՆԷՍ։ Կը մասնակցի պարուհի մը։

Մուտք՝ 8 Ֆր. կիներու 6 Ֆր.։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Daressme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro . TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՄԱՐՏ
SAMEDI 27 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3381

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԷ»

— o —

Քանի մը տարի առաջ, սուր հանգամանք ստացած էր այս ազգանշանը, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ:

Շաբաթներով գրգռիչ կոչեր հրատարակուեցան թուրք մամուլին մէջ: Փողոցային ցոյցեր ալ սարքուեցան, մանաւորապէս այն թաղերուն մէջ ուր հոծ թիւ մը կը կազմեն ոչ-Թուրքերը: Ինչպէս ուրիշ առիթներ, այս առթիւ ալ թուրք ուսանողներն ու երիտասարդները ապակիներ ջարդեցին, օտարալեզու նշանատախտակներ վար առին, ոչ-թրքախօսներ հետապնդեցին կայարաններու եւ շոգենաւերու մէջ:

Բայց երկար չտեւեց խեղկատակութիւնը: Նկատի առնելով օտար շրջանակներու տրտունջները, կառավարութիւնը ինք հարկադրուեցաւ խելքի կանչել ամբոխավարները, եւ, գնահատելով հանդերձ անոնց «հայրենասիրական» եռանդը, չափաւորութիւն խրատել:

Այս դիւանագիտական սահմանափակումէն վերջն ալ, ազգանշանը պարբերաբար կ'արծարծուէր: Միայն կոպիտ-թափը ընդհատուած էր:

Արդ, վերջերս նոր թափ ստացած է շարժումը: Եւ այս անգամ «Յալք»ը ինքն է որ ծրագիր կ'որոճայ: Իսկ թուրք մամուլը իր կը լեցնէ կրակին վրայ, միւս կողմէ կեղծաւորաբար դիտել տալով թէ այս խնդիրը բռնութեամբ չի լուծուիր, այլ յօժար կամքով եւ փափուկութեամբ:

Կեղծիքի վարպետներէն մէկը, Պոլսոյ «Թան»ը (նախկին «Միլլիյէթ»), իմացած ըլլալով թէ հրամայուած է միայն թուրքերէն խօսիլ հանրային վայրերու մէջ, գրեց կուտար խմբագրականին մէջ.

— «Սխալ է ճնշումով կեղծաւորութեան մղել անոնք որ թուրքերէն չեն խօսիր: Ո եւ է թուրք հայրենակից ինքնաբերաբար պէտք է խօսի երկրի լեզուն: Ինչո՞ւ կեղծաւորութեան մղել անոնք որ կարեւորութիւն չեն տար թուրք ազգին իրական վստահութիւն ներշնչելու հարցին: Այդպիսիները թող բացորոշապէս ցոյց տան իրենց հետեւած ուղին: Անհրաժեշտ է իրարմէ զատել սեւ ու ճերմակ ոչխարները»:

Այս առթիւ, թերթը տարբերութիւն մը կը դնէր Հայերուն, Յոյներուն եւ Հրեաներուն միջեւ, իր մաղձը թափելով վերջիններուն վրայ: Թուրքիա դաշնագիր ունի Յոյներուն հետ, ուստի հարկադրուած է փափկութեամբ շարժիլ, «իսկ Հայերուն համար, կացութիւնը կախում ունի իրենց անհատապէս տալիք այն որոշումէն թէ թուրք հայրենակցութիւնը լիովին պէ՞տք է իւրացնել թէ ոչ»:

Մեկնութեան չի կարօտիր այս առաձգական խօսքը, մանաւանդ «սեւ ու ճերմակ ոչխարներ»ու պատմութենէն վերջը: «Կան շատ մը Հրեաներ, Յոյներ եւ Հայեր որոնք լրջօրէն թուրք կը նկատեն իրենք զիրենք եւ խորապէս կը ներուին որ իբրեւ թուրք չեն նկատուիր»:

Ուրեմն, ձեր ձեռքն է կարելի եղածին չափ ճկիլ, կորսուիլ եւ առատ իրիկուն, օրուան բոլոր ժամերուն թուրքերէն կոտրտել, եթէ չէք ուզեր սեւ ոչխարներու կարգը դասուիլ:

Մանաւանդ որ, ձեզ կը հետապնդեն ոչ միայն Թուրքեր, այլ եւ ոչ-Թուրքեր, նոյնիսկ ազգակիցներ:

Դեռ անցեալ տարի էր, նոյեմբերի առաջին շաբթուն, որ Պոլսոյ «Հայ Բրիստոնեաներու Միութեան» տարեկան համագումարին մէջ, կոտոշաւոր սրիկայ մը, Արամ Ասլան — ան որ խարոյկ մը սարքեց «Մուսա լեռ»ը վառելու համար — կը յայտարարէր հրապարակաւ.

— «Մեր տղաքը տակաւին կը կարդան փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ: Ինչո՞ւ եռն կը զրկենք մեր տղաքը, թուրք տղաքներէն տարբեր կրթութիւն տալու համար անոնց: Գոցենք այդ վարժարանները եւ մեր տղաքը թուրք դպրոցներ զրկենք»:

Տարակոյս չկայ թէ այս Միութիւնն ալ թեւ պիտի առնէ հիմա, երբ Հիւսէյին Ճահիտներն ալ ասպարէզ իջած են, փութացնելու համար ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց թրքացումը:

«Թան»ի երբեմնի խմբագրապետը իր խօսքերն ուղղած է յատկապէս Հրեաներուն, բայց այդ մասնաւոր պարագան չի կրնար պարտկել իր նենգամտութիւնը:

Միւս թուրք հրապարակագիրներն ու մտաւորականներն ալ մուրճը շարունակ Հրեաներու գլխուն կ'իջեցնեն, նկատի առնելով որ անոնք միշտ օտար լեզուով կը խօսին, ուր որ ալ գտնուին: Հրեաները հալեցնելէ վերջ, իրենին կը հարթուի ճամբան: Յոյները կրնան քիչ մը աժան ազատիլ, քանի որ դաշնագիր եւ մանաւանդ պետութիւն ունին, իսկ Հայերը ...

Հիւսէյին Ճահիտ բառերը չի ծամծմեր այստեղ: Անոր համար այլ եւս փակուած է «փոքրամասնութեան» շրջանը:

— «Ներկայիս Յոյները ու Հայերը թերեւս կրօնի եւ լեզուի տեսակէտով կը տարբերին Թուրքերէն: Երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը աշխարհական է, այսինքն պետութիւնը պաշտօնապէս կրօնք մը չի ճանչնար, կրօնի տարբերութիւնը պատնէշ մը չի կազմեր: Մէջտեղը լեզու մը կը մնայ. որով իրենց ձեռքն է այդ ալ վերցնել եւ ամբողջովին ձուլուիլ թուրք հասարակութեան մէջ»:

Ահաւասիկ այս տեսակէտն է որ ազդանշանի մը վերածուած, կ'ուղղուի Հրեաներուն.—Լուծեցէք ձեր հանրային կազմակերպութիւնները, փակեցէք դպրոցները, որպէսզի կարենաք համարուիլ հարազատ Թուրք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑԻՆ
Բարեկամութեան դաշնագիր մը, 5 տարուան համար

— o —

Իտալիոյ արտաքին նախարարին Պելկրատ հասնելէն քանի մը ժամ վերջը, հրատարակուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած դաշնագիրը:

Նախարարը ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով, քաղաքային թէ զինուորական: Քիչ մը հանգստանալէ վերջ, կոմս Չիանօ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, խորհրդակցելով Եուկոսլաւիոյ վարչապետին՝ Պ. Ստոյատինովիչի հետ: Խորհրդակցութիւնը շարունակուեցաւ կէս օրէն յետոյ եւ վերջնապէս խմբագրուեցաւ համաձայնութիւնը, որ շատոնց ծրագրուած էր:

Դաշնագիրը կը բաղկանայ ութ յօդուածներէ եւ կնքուած է հինգ տարուան համար: Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները — 1. Երկու երկիրները յանձն կ'առնեն յարգել իրենց հասարակաց սահմանները՝ ցամաքի վրայ, ինչպէս եւ Ադրիական ծովուն վրայ: Եթէ կողմերէն մէկը յարձակում կրէ մէկ կամ մէկէ աւելի պետութեանց կողմէ, առանց տեղի տուած ըլլալու, միւս կողմը պիտի չկատարէ որ եւ է ձեռնարկ որ կրնայ օգնել նախայարձակին: 2. երկու կողմերը նախապէս պիտի համաձայնին ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին, եթէ միջազգային բարդութիւններ ծագին.— 3. Երկու կողմերը պատերազմի պիտի չդիմեն եւ խաղաղութեամբ պիտի կարգադրեն իրենց միջեւ ծագած վէճերը.— 4. Իրենց հողերուն վրայ թոյլ պիտի չտան այնպիսի արարքներ որոնք ուղղուած են միւս երկրին հողային ամբողջութեան կամ ներքին կարգուսարքին դէմ եւ որ կրնան խանգարել երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւնները.— 5. Տնտեսական համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի, զօրացնելու եւ ընդարձակելու համար երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութիւնները.— 6. Պիտի յարգուին արդէն կնքուած միջազգային յանձնառութիւնները.— 7. Դաշնագրին տեւողութիւնն է հինգ տարի, եւ այնուհետեւ տարուէ տարի պիտի նորոգուի լռելեայն, եթէ վեց ամիս առաջ լուր տրուած չըլլայ ընդհատման մասին.— 8. Գործադրութիւնը կը սկսի վաւերացման գիրերու փոխանակութեան օրն իսկ:

Քաղաքական համաձայնութեան կցուած է տնտեսական պայմանագիր մը, որով երկու երկիրները փոխադարձաբար դիւրութիւններ կ'ընծայեն, առեւտուրի զարգացման համար:

*** Համաձայնութեան ստորագրութենէն վերջ, կոմս Չիանօ ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, ըսաւ թէ երկու երկիրները վճռած են փոխադարձ վստահութեան քաղաքականութիւն մը վարել, յանուն իրենց ապահովութեան եւ խաղաղութեան: Իտալական կառավարութիւնը հրահանգած է տեղական իշխանութեանց՝ այլեւս դժուարութիւններ չյարուցանել սլովէնախօսներու լեզուի գործածութեան համար՝ դպրոցներու մէջ, ինչպէս եւ քաջալերել այդ լեզուին գործածութիւնը սլաւական շրջաններու մէջ: Այս յայտարարութեանց առթիւ, կոմս Չիանօ կարդաց Մուսոլինիի մէկ հեռագիրը, որ կ'աւետէր թէ ազատ արձակուած են 29 սլովէն բանտարկեալներ:

Եուկոսլաւիոյ վարչապետն ալ բացատրեց թէ համաձայնութիւնը ո եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չէ, եւ չի հակասեր ոչ միջազգային յանձնառութեանց, ոչ ալ Ազգաժողովի ուխտին: Վարչապետը Հռոմ պիտի երթայ մօտերս, աւելի սերտացնելու համար բարեկամութիւնը:

*** Փարիզի մէջ վերապահութիւն կը տիրէ այս դաշնագրի մասին, որ կրնայ թուլցնել Փոքր Համաձայնութիւնը: Ձախակողմեան թերթերը յայտնապէս դժգոհ կ'երեւան: «Լ'Էմանիթէ» կը կարծէ թէ կնքուած համաձայնութիւնը «սպառնալիք մըն է խաղաղութեան համար» եւ կը քննադատէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան քաղաքականութիւնը՝ Միջին Եւրոպայի մէջ:

Անգլիա կը մերժէ Ֆրանսայի առաջարկը Սպանիոյ պաշարումը խստացնելու մասին

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

Կ'ՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԵՂՄԱՑԱԾ Է ԱՌ ԱՅԺՄ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր Փարիզի անգլիական եւ գերմանական դեսպաններուն հետ, նկատելով որ Իտալիա կը մերժէ ետ կանչել Սպանիա ղրկուած կամաւորները: Անգլիական դեսպանին հետ խօսած ատեն, Պ. Իվօն Տէլպոս առաջարկած էր աւելի խստացնել Սպանիոյ պաշարումը եւ ի հարկին բռնել իտալական շոգենաւերը: Միեւնոյն ատեն կը թելադրէր խնդիրը յանձնել Ազգաժողովին քննութեան:

Արդ, անգլիական կառավարութիւնը մերժեց այս առաջարկները, դիտել տալով թէ մինչեւ հիմա ծրագրուած միջոցները բաւական են, պատերազմը սահմանափակելու համար: Լոնտոն Փարիզի չափ յոռետես չերեւար Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հանդէպ: Մանաւանդ որ, չէզոքութեան յանձնախումբը որոշած է Զատիկէն վերջը քննել կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը, հակառակ Իտալիոյ ժխտական դիրքին: Անգլիական տեսակէտով, ծրագրուած հսկողութիւնն ալ շուտը պիտի իյնայ, եթէ Ֆրանսայի թելադրած քաղաքականութեան հետեւին:

Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Գերմանիա եւ Իտալիա միշտ համերաշխ են այս հարցին մէջ:

Հռոմի մէջ ուժգնօրէն կը հերքեն եւ «բոլշեւիկեան սուտեր» կը կոչեն այն տեղեկութիւնները թէ Իտալիա խախտած է չէզոքութեան համաձայնութիւնը: «Անոնք որ այսպիսի սուտեր կը տարածեն, գիտակցօրէն կը փորեն Եւրոպայի խաղաղութեան հիմերը», կ'ըսէ իրաւասու անձնաւորութիւն մը:

Սպանիական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով պետութեանց, կը յայտարարէ թէ չի կրնար ընդունիլ որ եւ է հսկողութիւն, թէ իբրեւ դեռիշխան պետութիւն ազատ է զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու ուրկէ որ կ'ուզէ: Այս առթիւ դիտել կուտայ.— «Զինուորական ապստամբութիւնը վերջացած պիտի ըլլար ամիսներ առաջ, փրկելով անհամար կեանքեր եւ կանխելով նոր վտանգներ, եթէ Սպանիոյ ժողովրդապետութիւնը զրկուած չըլլար ինքզինքը պաշտպանելու միջոցներէն»:

*** Իտալական կառավարութիւնը նոր յարձակողականի մը ձեռնարկելով, խոշոր թղթածրար մը ղրկած է Լոնտոն, ապացուցանելու համար թէ խորհրդային իշխանութիւնը երբեք չէ դադրեցուցած հրասայլերու, ռազմանիւթի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ն ԱԼ ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՄԱՐ ԿԱՊԵՑ

Վերջերս Երեւանի Պետական Թատրոնին մէջ ներկայացուցին Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը, արտակարգ պատրաստութեամբ, ինչպէս կը գրեն խորհրդային թերթերը:

Անշուշտ յաջողութիւնն ալ արտակարգ եղած է, քանի որ Պարոնեանը շատոնց կը ճանչնան Կովկասի մէջ:

Բայց ես ուրիշ «արտակարգ» բան մը իմացայ, եւ ճիշդ ատոր համար է որ այս տողերը կը մրոտեմ:

Դուք ալ իմացէք,— «Պաղտասար Աղբար»ը սրբագրեր, մէջքին ալ կարմիր գօտի մը կապեր են:

Ասէ-կօսէ չէ որ կը հաղորդեմ, այլ սեւով ճերմակի վրայ տպուած վկայութիւն: Խորագիրը՝ «Իմ աշխատանքը Յակոբ Պարոնեանի «Բաղդասար Աղբար» կոմեդիայի վրայ»:

Ստորագրութիւնը՝ Մ. Ջանան:

Մեր Սամարխացի «տէօնմէ»ն, որ Երեւան գնաց չգնաց հաւատքին հետ լեզուն ալ փոխեց, լրջութեամբ կը պատմէ թէ ի՛նչպիսի փոփոխութիւններ կատարեր է Պարոնեանի հեղինակութեան «տեքստ»ին մէջ (բնագիր):

1.— «Հեռացնել հեղինակի չապարօշականութեան արդիւնք եղող մի քանի լեզապսուներ» (գրչի վրէպ):

2.— Ուսումնասիրելով Պարոնեանի մէկ ինքնակենսագրութիւնը, «կատարել եմ Պարոնեանի ցանկացած սրբագրումները»:

3.— Նկատի առնելով որ Պարոնեանի ժամանակ «ցենզուրայի» (գրաքննութիւն) արգելքներ կային, «ես դէպքերը փոխադրել եմ պատմականօրէն ճշմարիտ միջավայր: Անհրաժեշտ է եղել աւելացնել պիեսի պերսոնաժը» (անձինք, դերակատարներ):

4.— «Պարոնեանը բազմիցս կրկնում է իր յօդուածում, որ պիեսը ֆինալ չունի, չի վերջացած: Աշխատել եմ տալ պիեսի ոգուց եւ տեքստից բղխող ֆինալ»:

Հիմա պիտի ըսէք,— Ինչո՞ւ կը քաշքշէք, մարդը աշխատեր տքներ, կոկեր-շտկեր, գեղեցկացուցեր, մարդու կարգ անցուցեր է «Պաղտասար Աղբար»ը:

Մինչեւ այստեղ, ես ալ կը խորհրդածէի.— Մ. Ջանան իրաւունք ունե՞ր գրիչ խաղցնելու. յա՞ւ է ըրած թէ գէշ:

Բայց երբ մնացեալն ալ կարդացի, բերնէս թռաւ մէկ բառ,— Աստուա՜ծ է կերեր:

Կ'օրինակեմ նոյնութեամբ, առանց, սակայն, որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնելու ձեր բերնէն թռչելիք բացագանչութեան մասին.

— «Իմ խնդիրն էր «Բաղդասար Աղբար»ը բեմադրել կլասիկ կոմեդիայի բարդ եւ յարաշարժ միզանսցենայի սկզբունքով, արդարացնելով իւրաքանչիւր շարժում: Պիեսի պերսոնաժը հանդէս բերել պատմական ճշտութեամբ, արտաքին լրջութեամբ եւ այդպիսով վերջ դնել պարոնեանական պատկերների անլուրջ եւ սխալ տրադիցիաներին: Խստօրէն կիրառել սոցիալիստական ռեալիզմի պահանջները, մնալ կլասիկ կոմեդիայի ոճային սահմաններում, որպէսզի հանդէս գայ պարոնեանական ծիծաղը, որը պէտք է վերջանայ բուրժուական կեանքի այլանդակ պատկերը տալով: Այսպիսի գրոյթով միայն, ինձ թւում է, կը հասնենք տուեալ կոմեդիայի իդէական յաղեցուածութեան»: (Խ. Հայաստան, 8 յունվ.):

Եկածը Զատիկ է. ի՞նչ պիտի բանինք երեք օր:

Ես կը յանձնարարեմ գոց ընել այս հատուածը, եւ «միզանսցենա» մը սարքելով ձեր տունէն մինչեւ ժամուն դուռը, «սոցիալիստական ռէալիզմ»ի եւ «կլասիկ կոմեդիա»յի քայլերգով վերադառնալ տուն:

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ ձեր «յագեցուածութեան» թմրութիւնը աւելի խոր պիտի ըլլայ, քան եթէ երեք «վէրնօ» խմած ըլլաք իրարու ետեւէ:

ՎԱՀԷ

Իտալացիներու պարտութիւնը Մատրիտի առջեւ

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ վերջին պարտութեանց հետեւանքով, գերի բռնուած են 1300 իտալացի զինուորներ եւ թէ ուրիշներ ալ անձնատուր կ'ըլլան ամէն օր:

Գերմանական թերթերը, որոնք լռութիւն կը պահէին մինչեւ հիմա, այլ եւս չեն ծածկեր թէ ապստամբները, հետեւաբար եւ Իտալացիները պարտութիւն մը կրած են Մատրիտի առջեւ: Ընդունելով հանդերձ թէ զրաւման ձեռնարկը ետ գացած է, Պերլինի թերթերը ոչ ծանրապէս վտանգուած կը նկատեն ազգայնականներուն դիրքը, ոչ ալ պատերազմի բախտը վեր ի վայր շրջուած.

*** Զօր. Ֆրանքօ հրամանագիր մը հրատարակեց, իբրեւ պետը ազգայնական Սպանիոյ, պահանջելով անմիջապէս իր կառավարութեան յանձնել կամ յայտնել բոլոր օտար դրամները, ոսկեդրամները եւ արժեթուղթերը, անհատներու պատկանին թէ դրամատուներու, Սպանիա գտնուին թէ արտասահման: Փոխարէն պիտի ստանան փէզէթաներ: Անսաստողները ծանր պատիժներ պիտի կրեն: Անոնք որոնց հարստութիւնը արտասահման կը գտնուի, իսկ իրենք Սպանիա կը բնակին, պարտաւոր են անոնց գումարը յայտնել հինգ օրուան մէջ: Լրատուները սահմանուած տուգանքներուն 50 առ հարիւրը պիտի ստանան, եթէ իրենց տեղեկութիւնները ճիշդ ըլլան: Հրամանագրին անսաստումը կամ սուտ յայտարարութիւնները պիտի համարուին ապստամբութիւն: Յանցաւորները կրնան թէ բանտարկուիլ եւ թէ կորսնցնել իրենց սպանիական հպատակութիւնը:

Հարցաքննութիւն Աւսին Ալպէպայի կոտորածի մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Աւսին-Ալպէպայի կոտորածի մասին, որ հետեւանքն է մարաջախտ Կրացիանիի դէմ սարքուած մահափորձին: Երեսփոխան մը գնահատելով հանդերձ իտալական ազգին մշակոյթը եւ պատմական աւանդութիւնը, յայտնեց թէ չի կրնար ծածկել իր խորին վրդովումը՝ գործուած վայրագութեանց մասին: Իր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, 700 Հապէշներ ապաստաներ են Աւսին Ալպէպայի ամերիկեան դեսպանատունը, մնալով երեք օր: Իտալական իշխանութիւնները ապահովութիւն տուած ըլլալով, 700 ապաստանեալները դուրս ելեր, բայց կոտորուեր են մատղաշ ոչխարներու պէս: Երեսփոխանը չէր պնդեր այս իրողութեանց բացարձակ ճշդութեան վրայ, բայց դիտել կուտայ թէ իտալական կառավարութիւնը որ եւ է պաշտօնական հերքում չհրատարակեց եւ թէ Նէկիւսը խնդրած է որ Ազգաժողովը քննիչ յանձնախումբ մը ղրկէ: «Այս երկրին կառավարութիւնը պարտաւոր է ուժ տալ Նէկիւսի խնդրագրին: Եթէ Իտալիա թոյլ չտայ որ քննիչ յանձնախումբ մը իր պաշտօնը կատարէ, Ազգաժողովը պէտք է իր 50 անդամ պետութեանց բարոյական զայրոյթը յայտնէ: Վտանգաւոր է հանդուրժողութեան քաղաքականութիւն մը»:

— o —

ՍՈՒՐԻՈՅ թերթերը կը գրեն թէ թշնամութիւնը կը սաստկանայ սահմանամերձ քիւրտ ցեղախումբերու միջեւ: Թուրքիան ալ իր կարգին իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ, ժխտաքանակ զէնք ճարելով, մանաւանդ Ճարապլուսի շրջանին մէջ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՌԱՏԻՕՆ առաջին անգամ ըլլալով ձայնասփիւռով պիտի հաղորդէ Ս. Գեթսեմանի զատկական պատարագին արարողութիւնները:

ԲԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՏԻԶԲՈՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԻՋԵՒ

Բ. ՇՐՋԱՆ.— ՕՏԱՐ ԲԱԽՏԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

Տիգրանի մահուամբ փառաւորէն վերջ կը գտնէր Արտաշէսեան հարստութիւնը։ Անկէց յետոյ հռոմէական եւ պարթեւական գործակալ, Մար, Վրացի, Պարթեւ եւ Հրեայ բախտախնդիրներ սկսան ձեռքէ ձեռք յափշտակել Հայաստանի գահը։

Ասոնց առաջինը եղաւ Արիոբարզան Մարը (2)։ Հայերը զայն վտարեցին, Հռոմայեցիները Կայիոս Կեսարի առաջնորդութեամբ մտան Հայաստան։ Այս արշաւանքին մէջ թէեւ Կայիոս Կեսար սպաննուեցաւ Արտագերս ամրոցի հրամանատար Ադդոնէն, սակայն Հռոմայեցիները կրցան Արիոբարզանը վերահաստատել իր գահուն վրայ։

Արիոբարզանի յաջորդեց իր որդին Արտաւազդ Դ. (5)։ Հայերը զայն սպաննեցին (10)։ Հռոմայեցիները Հայաստանի թագաւոր կարգեցին Տիգրան Զ. Հրեան, Հայերը զայն վտարեցին (12)։

Պարթեւները կրկին Հայաստանի գահը տուին Որատոյի, Հայերը զայն վտարեցին (12)։

Հռոմայեցիները Հայաստանի գահին վրայ բարձրացուցին Պարթեւներու նախկին թագաւոր Վոնոնը, որ իր հռոմայասէր քաղաքականութեան համար վտարուած էր Տիզբոնէ (16), սակայն երբ Պարթեւներու Արտաւան Գ. թագաւորը, անոր ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ անհանդուրժելի նկատելով պատերազմ սպառնաց Հռոմի, Հռոմայեցիները զայն Հայաստանէն հեռացուցին եւ անոր տեղը նշանակեցին Զենոն անուն Պոնտացի մը, որ թագաւորեց Արտաշէս Գ. անունով (18—34 Իր գլխաւոր զբաղումն էր որսորդութիւնը։ Ասիկա ալ որսորդ թագաւոր մըն էր։

Արտաշէսի մահուընէն յետոյ, Պարթեւները Արշակ անունով Արշակունի մը բարձրացուցին Հայաստանի գահուն վրայ։ Ասիկա ալ թունաւորուեցաւ պալատականներու կողմէ (35)։

Մինչ Հռոմի դրդումով Վրաստանի Փարսման թագաւորին եղբայրը Միհրդատ Կովկասցի, Սարմատացի եւ Վրացի քաջամարտիկ զինուորներով մտած էր Հայաստան, անոր թագը խլելու համար, Պարթեւներու Արտաւան թագաւորը զօրաւոր բանակով մը իր Որոդէս որդին ղրկեց Հայաստան։ Վրացիները յաղթական ելան, Որոդէս վիրաւորուեցաւ Փարսմանի ձեռքով։ Արտաւան ուրիշ բանակով մը անձամբ մտաւ Հայաստան, բայց հռոմէական լեգէոնները Միջագետք մտած ըլլալով, Արտաւան պարտաւորուեցաւ նահանջել։ Տիզբոնի մէջ զինքը գահընկէց ըրին, փախաւ Սկիւթացիներու երկիրը, քիչ յետոյ յաջողեցաւ կրկին տիրանալ իր գահուն, բայց պարտաւորուեցաւ ճանչնալ Հայաստանի մէջ կատարուած փոփոխութիւնը, եւ այս կերպով Միհրդատ Վրացին գլխուն կապեց Հայաստանի թագը։ Սակայն Հռոմի Կալիկուլա Կայսրը կայսրը Միհրդատը Հռոմ կանչելով, Հայաստանը լքեց Պարթեւներուն։ Բայց Կալիկուլայի մահէն յետոյ, իր յաջորդը Կլաւտիոս Միհրդատը հռոմէական բանակով մը կրկին Հայաստան ղրկեց (41) եւ Պարթեւներու Դիմոնաքս զօրավարը պարտութեան մատնելով, զայն կրկին բարձրացուց Հայաստանի գահուն վրայ։ Ց. Ք. 51ին Փարսմանի դրդմամբ վրաց Հռադամեստ թագաժառանգը Հայաստան գալով յաջողեցաւ, խարէութեամբ եւ քանի մը ազդեցիկ նախարարներու մեղսակցութեամբ Միհրդատը սպաննել եւ յափշտակել Հայաստանի գահը։

Այս պահուն Պարթեւներու գահուն վրայ բարձրացաւ Վաղարշ, որ վճռեց ամէն գնով իր եղբայրը Տրդատը բարձրացնել Հայաստանի գահուն վրայ։ Տրդատ պարթեւ բանակով մը մտաւ Հայաստան։ Հայերը մեծ մասով միացան Տրդատի, Վրացիները Հայաստանէն վանելու համար։ Հռադամեստ չկրնալով դիմադրութիւն մը կազմակերպել, փախաւ Վրաստան, բայց սովէն ու ժանտախտէն նեղուած Պարթեւները երկար չկրցան մնալ Հայաստանի մէջ։ Հռադամեստ կրկին վերադարձաւ վրացի զինուորներով եւ սկսաւ անգթօրէն պատժել հայ ժողովուրդի պարթեւասէր հակումները։ Հայերը վերջ ի վերջոյ ըմբոստանալով, այս արիւնկզակ հրէշը դուրս նետեցին Հայաստանէն։ Տրդատ վերադարձաւ (54), սակայն Ներոն չէր կրնար հանդուրժել որ Պարթեւ մը թագաւորէ Հայաստանի գահուն վրայ։ Հրահանգ տուաւ Կորբուլոնին մտնել Հայաստան եւ Տրդատը վանել հայկական գահէն։ Ց. Ք. 59ին Կորբուլոն 30.000 հոգիով գրաւեց Բարձր Հայքը եւ սկսաւ Բասենի եւ Արաքսի հովտին վրայով քայլ առ քայլ յառաջանալ դէպի Արտաշատ։ Միեւնոյն ժամանակ Հայաստանի վրայ յարձակեցան Վրացիները հիւսիսէն, Կոմմակեցիները հարաւ արեւմուտքէն, եւ Մոսխոց հրոսակներ արեւմուտքէն։ Տրդատի ուժերը անբաւական էին, ամէն կողմէ իր վրայ եկող թշնամիներուն դիմադրելու համար, անիկա ընդգրկեց լեռնային փոքրիկ կռիւներու դրութիւնը, բայց Կորբուլոն յաջողեցաւ Արտաշատի մօտ հայ-պարթեւական բանակը պարտութեան մատնելով, գրաւել Հայաստանի մայրաքաղաքը եւ զայն հիմնայատակ կործանեց։ Ցետոյ Արածանիի հովտով սկսաւ քալել Տիգրանակերտի վրայ։ Սակայն իր ճամբուն վրայ երկու նոր ոստխներ պիտի ցցուէին, Տարօնցիները եւ Մարդուղի (Խնուս) գաւառի ազգաբնակչութիւնը։ Հռոմայեցիներ պարտաւորուեցան քայլ առ քայլ կռիւ մղել լեռ բարձրացած եւ ամրոցներու մէջ ապաստանած Հայերու դէմ, ահագին կորուստներ տուին, գործեցին որոշ խժդժութիւններ եւ հասան Տիգրանակերտի առջեւ (60), բայց տեղւոյն երիտասարդութիւն միջնաբերդին մէջ փակուած զօրեղ դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ, Կորբուլոն այս դիմադրութիւնն ալ գալելով Հայաստանի գահուն վրայ բարձրացուց Տիգրան Է. Հրեայ իշխանը։ Ցիշեալը բաւական կարող զինուորական մըն էր, բայց Հայերը Արտաշատի աւերման հետեւանքով, զայրացած Հռոմայեցիներու դէմ, չէին կրնար հանդուրժել անոնց մէկ խամաճիկին տիրապետութեան, մեծ մասով համակիր մնացին Տրդատի։ Հրեան որ հազիւ քանի մը հազար Հռոմայեցի եւ նոյնքան ալ թերեւս հայ զինուորներ ունէր իր տրամադրութեան տակ, մտաւ Ատրպատական, որ Պարթեւներու մէկ նահանգն էր եւ սկսաւ զայն աւերել ու ամայացնել, որովհետեւ, ինչպէս տեսանք, Մուտլի շրջանը յենարան մըն էր պարթեւ բանակներու համար Մծբինի ճամբով, Տիգրանակերտի վրայ քալելու համար, այդ շրջանի շէն քաղաքները կը հայթայթէին պարթեւ բանակին անհրաժեշտ պարենաւորումը։ Այդ քաղաքներու քանդումով, Տիգրան կը յուսար թէ իրենց յաջորդ արշաւանքին մէջ, Պարթեւները պարենաւորման դժուարութիւններ պիտի կրէին։ Սակայն Վաղարշ չթոյլատրեց որ Ատրպատականը ամբողջութեամբ աւերուի, Տրդատը զօրաւոր բանակով մը ղրկեց Տիգրանի վրայ։ Այս վերջինը փակուեցաւ Տիգրանակերտի մէջ, եւ յաջողեցաւ մեծ կոտորածով ետ քշել Պարթեւները, որոնց միացած էին բազմաթիւ Հայեր։ Բայց Կորբուլոն պէտք եղած կերպով չպաշտպանեց Տիգրանը (*), այս վերջինս տեսնելով որ Հռոմայեցիներէն օգնութիւն ստանալու յոյս չկայ եւ իր բախտին ձգուած, չի կրնար սակաւաթիւ ուժերով, երկար դիմադրութիւն մը ցոյց տալ Տրդատի, Տիգրանակերտի հռոմէական պահակազօրքին ընկերակցութեամբ հեռացաւ Հայաստանէն։ Տրդատ, որ արդէն իր եղբօրը Վաղարշի կողմէ ստացած էր Հայաստանի թագը, մտաւ Տիգրանակերտ։ Վաղարշ առաջարկեց Հռոմայեցիներուն Տրդատը ճանչնալ Հայաստանի թագաւոր։ Հռոմայեցիները իբրեւ պատասխան Պետոսը ղրկեցին Հայաստան, (Կորբուլոն Սուրիա մնացած ըլլալով, պարթեւական հաւանական յարձակման մը դէմ, այդ երկիրը պաշտպանելու համար)։

Ցիշեալը մտաւ Հայաստան եւ քալեց Տիգրանակերտի վրայ։ Տրդատ եւ Վաղարշ անոր լաւ ջարդ մը տուին։ Պետոս շունչը առաւ Խարբերդի մօտ Հռանդէա բերդը։ Հռոմէական զօրամաս մը, որ բերդէն դուրս ելած էր Պարթեւներու հետ չափուելու համար բնաջնջուեցաւ։ Հայոց Վասակ սպարապետը Պետոսին խոստացաւ ազատ անցք, պայմանաւ որ ձգեն Հռանդէան եւ հեռանան Հայաստանէն։ Պետոս ընդունեց, Հռանդէայէն դուրս ելած հռոմէական զօրքերը, Հայերէ եւ Պարթեւներէ շրջապատուած, լուծի տակէ անցուեցան եւ կրեցին զանազան նախատինքներ (61)։ Այս դէպքին վրէժը լուծելու համար, Կորբուլոն (63) խոշոր բանակով մը, Սալաթիոյ վրայով Եփրատը անցաւ, եւ եկաւ Հռանդէայի դիմաց բանակելու։ Սակայն նոր բախում տեղի չունեցաւ, Հռոմայեցիները Տրդատը ճանչցան Հայաստանի թագաւոր պայմանով որ Հռոմ երթալով, անձամբ Ներոնի ձեռքով ստանայ իր թագը։ Ց. Ք. 66ին Տրդատ 3000 հայ եւ պարթեւ ձիաւորներով դիմեց Հռոմ եւ հոն պաշտօնապէս Հայաստանի թագաւոր հռչակուեցաւ, ժամանակցեցաւ կրկէսի խաղերուն, կեցած տեղէն նետով ցուլ մը սպաննելով, չափազանց սիրուեցաւ Ներոնէ, որ 950000 ֆրանք նուիրեց Տրդատին ու անոր տրամադրութեան տակ դրաւ հռոմայեցի ճարտարապետներ, որոնք Արտաշատը վերաշինեցին։ Քաղաքը պահ մը Ներոնիա կոչուեցաւ։ Տրդատ վերադարձաւ Հայաստան 75ին, եւ մեծ Ալաններու մէկ յարձակումը, ուր մազ մնաց որ գերի իյնար, որովհետեւ լեռնական մը պարան նետած էր իր վրայ, Տրդատ կրցաւ սուրով պարանը կտրել եւ ազատիլ։

Կը տեսնուի թէ հայ բանակը ամբողջ այս շրջանին որոշ արժէք մը եւ մեծ թիւ մը չէր ներկայացներ, եւ կրաւորական դեր մը բռնած էր արտաքին ազդակներու հանդէպ։ Գալով Արտաշատի աւերման անիկա քաղաքական անհրաժեշտութիւն մըն էր Հռոմի համար։ Կորբուլոն կը յուսար այս կերպով Հայերու ծանրութեան կեդրոնը Տիգրանակերտ փոխադրել, հռոմայեցի լեգէոններուն քթին եւ հսկողութեան տակ։

Աղբիւրներ.— Լէօի, Գ. Ասլանի, Սէն - Մարթէնի, Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանի եւ Զօր. Պիէմանի երկերը։

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

(*) Հակառակ անոր որ Ատրպատականը աւերուած մասամբ եւ հարաւային Հայաստանի բերքերը մարախի նետուանքով փճացած էին. Պարթեւները կը կրէին պարենաւորման դժուարութիւններ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՉՔԸ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՎՐԱՅ...

La Lumière շաբաթաթերթին Լոնտոնի թղթակիցը, կը գրէ.—

Ճնշում բանեցնելու միջոց մըն է, Գերմանիոյ համար, գաղթավայր պահանջելը։ Ոչ թէ դէպի Ափրիկէ, այլ դէպի Արեւելք ուղղուած են Հիթլէրի աչքերը։ Այս կարծիքը, զոր կրկնած ենք քանիցս, բացարձակապէս կը հաստատուի, այսօր, շնորհիւ «Տիէ Տէօյչէ Վոլքսվիրթշաֆթ» պարբերաթերթին, որ պաշտօնական օրկանն է ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան.—

«Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը խարսխուած է եւրոպական ցամաքամասին վրայ։ Գերմանիա ճիշդ է որ գաղթավայր կ'ուզէ, բայց ոչ Ափրիկէի մէջ։ Մեր գործը, մեր իրական նպատակը Միջին - Եւրոպայի խմբակցութեան կազմութիւնն է։

Քանի մը տարի վերջ, Արեւել. Եւրոպան այնպէս մը պիտի կազմակերպուի, որ մենք այլեւս, տնտեսական տեսակէտով, կախում պիտի չունենանք Անգլիայէն։ Քանի մը տարի վերջ, ցամաքային ճամբան, որ կ'անցնի Փոքր Ասիայէն, պիտի դառնայ օգտագործելի եւ պիտի օգտագործուի»։

Ի՞նչ կը նշանակէ «ցամաքային ճամբայ»։ Ներկայ դարուն առաջին տարիներու գերմանական աշխարհագրութիւնը «եւրասիական շղթայի» կ'անուանէր ամէնէն կարճ ճամբան, որ Ատլանտեան ովկիանոսը կը միացնէր Հնդկական ովկիանոսին, անցնելով ցամաքի վրայով,— այդ երկաթուղային գիծը կը մեկնէր Համպուրկէն եւ կը հասնէր Պասրա, անցնելով Փրակայէն, Պուտափէշթէն, Կ. Պոլիսէն, Ալէքսանտրէթէն։ Այդ գիծը կը կարէ Եւրոպան, իր կէսին երկայնքին։

Վիլհէլմ Բ.ի քաղաքականութիւնը ուրիշ մտահոգութիւն չունեցաւ, բայց միայն տիրապետել շղթայի ամբողջութեան։ Մայր - Գերմանիան արդէն այդ գծին առաջին ութերորդը ունէր իր ձեռքին մէջ։

Աւստրօ-Հունգար միապետութեան հետ կնքած իր դաշնագրով (1879) կը ստանար նաեւ յաջորդ երկու ութերորդները։ Գծին մնացեալ 4 ութերորդները Վիլհէլմ ձեռք ձգեց շնորհիւ թրքական բարեկամութեան։ Կը մնար գծին եւրոպական վերջին ութերորդը, որ կ'անցնէր հին Ռումանիայէն եւ հին Պուլկարիայէն։ Պալքանեան պատերազմը չսկսած, երբ Սոֆիա եւ Պուքրէշ որոշ հակում մը ցոյց կուտային դէպի Եռեակ Զինակցութիւն, գծին վերջին այդ մասն ալ կ'անցնէր Գերմանիոյ ձեռքը։ Արդ, ընդհ. պատերազմէն 3 տարի առաջ, Գերմանիա տէրն էր Հնդկաստանի ցամաքային ճամբուն, ինչպէս Անգլիա՝ ծովային ճամբուն։

Այդ շղթային սպառնալիքը թեթեւ էր տակաւին։ Սակայն 1919ի դաշնագիրներով բրիտանական կայսրութիւնը վտանգէն ազատեցաւ բոլորովին։

Այսօր, եւրասիական շղթային ունի 1750 քիլոմեթր երկարութիւն եւրոպական ցամաքամասին վրայ։ Առաջին հատուածը, 470 քիլոմեթր, գերմանական է։ Աւելի վար, մաճառական 200 քիլոմեթրնոց հատուածը առաւել կամ նուազ չափով կ'իյնայ Գերմանիոյ հակակշիռին տակ։ Սակայն, գերմանական եւ մաճառական հատուածներուն միջեւ տեղաւորուած է նոր Չեխոսլովաքիան։

Անկէ՝ Փրակայի կենսական կարեւորութիւնը, իբրեւ առաջին հանգրուան եւրասիական ճամբուն վրայ, վասն պաշտպանութեան բրիտանական կայսրութեան։ Ենթադրենք թէ Գերմանիա քանդեց Չեխոսլովաքիան։ Այս ձեւով, ան կը տիրանայ շղթայի 1150 առաջին քիլոմեթրներուն։ Ոչ մէկ կասկած, որ Փոքր Համաձայնութեան երեք անդամ պետութիւններէն մէկուն քանդումը պատճառ պիտի դառնայ, որ միւս երկուքը իյնան գերմանական շաւիղին մէջ։ Արդ, արդի Ռումանիան ունի, ոչ թէ 400 ինչպէս առաջ, այլ 600 քիլոմեթր եւրասիական առանցքին վրայ

Այս ամէնը կը նշանակէ թէ Չեխոսլովաքիոյ պարտութիւնը Գերմանիոյ կուտայ ոչ միայն տիրապետութիւն մը Դանուբեան աւազանին վրայ, այլեւ հակակշիռը Հնդկաստանի ցամաքային ճամբուն՝ անոր եւրոպական ամբողջ գծին վրայ։ Անկէ՝ երկու հետեւանք.— Գերմանիա վերստին կը կանգնի Փոքր Ասիոյ դռներուն առջեւ, Գերմանիա դարձեալ կը խուժէ Միջերկրականի մէջ։

Այս երկու հետեւանքներուն տրամաբանութեամբ՝ Անգլիա կ'ենթարկուի ուղղակի եւ լուրջ սպառնալիքի մը։ Նախ Միջերկրականի վրայ Գերմանիա դուռ մը կը բանայ հոն ուր կը գտնուի բրիտանական կայսրութեան ռազմագիտական հաղորդակցութեանց հանգոյցը. Ոչ ոք կ'անգիտանայ, արդարեւ, թէ Անգլիոյ ծովային նախարարութեան նոր ռազմագիտութիւնը կը յենու հետեւեալ եղանակին վրայ,—պատերազմի պարագային՝ պարպել Միջերկրականի արեւելեան աւազանը, պաշտպանել Սուէզի ջրանցքը համախմբել ուժերով եւ ամրութիւններու շնորհիւ՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ, վերակազմել ու վերազինել Բարեյուսոյ հրուանդանին հին ճամբան՝ նախատեսելով կայսերական հաղորդակցութեանց գծին կրկնիք հաւանական շեղումի պարագան։ Կիպրոսը, դառնալով ծովամիջեան ամրոց, Հայֆան, Մուսուլի քարիւղի խողովակներուն բերանը, այժմ կը համարուին կայսրութեան «արեգակնային դրութիւնը»։

Միւս կողմէ, հետեւելով աւանդութեան՝ միայն իր ուժերուն չապաւինելու մտահոգութեամբ, Անգլիա կ'աշխատի ռազմական իր գիծերու հանգոյցը ամրացնել բարեկամութիւններու ցանցով մը Փոքր Ասիոյ եւ արաբական թերակղզիին մէջ. Արդ, Թուրքիան եւ իսլամական պետութիւնները կը հակակշռեն եւրասիական միջուղիին ասիական հատուածը։ Ահա թէ ինչու այժմ Գերմանիա կը փորձէ խլել այդ հատուածը Անգլիոյ ձեռքէն։ Տքթ. Շախթի ճամբորդութիւնը դէպի Էնկիւրի անհետեւանք չմնաց.— Գերմանիա, նախանիւթեր ստանալու ցանկութեամբ, առաջարկեց իր յանձնառութիւնը՝ արժէքի վերածելու համար նոր Թուրքիոյ բնական հարստութիւնները, տալով ճարտարարապետներ եւ անհրաժեշտ սարքաւորումը։ Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան վարիչը յետոյ իր ճամբորդութիւնը շարունակեց մինչեւ Պաղտատ եւ Թէհրան,— անոր աչքէն չվրիպեցաւ որ Իրաքն ու Իրանը եւս կ'արտադրեն շարք մը նախանիւթեր եւ ննդական տարրեր,— ինչպէս՝ բամպակ, բրինձ, գարի, չոր պտուղ։ Այդ մասին Ֆրանքֆուրթի գերմանական թերթը կը գրէ.—

«Տրապիզոնի եւ Իրանեան սահմանագլուխին միջեւ ինքնաշարժի ճամբու մը շինութիւնը առիթ մը պիտի ըլլայ խոյանք մը տալու Գերմանիոյ եւ Իրանի առեւտրական յարաբերութիւններուն»։

Ամէնուն յայտնի է, որ Թուրքիոյ հմայքը կ'աճի իսլամ Միջին Արեւելքի վրայ,— կը յուսացուի որ շուտով ասիական դաշինք մը կնքուի Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ։ Այն չափով որ Գերմանիա յաջողեցաւ իր ազդեցութիւնը ապահովել Էնկիւրիի մէջ, ասիական դաշինքը պիտի դառնայ գործիք մը գերմանական յառաջխաղացումին դէպի Պաղտատ եւ Հնդկական ովկիանոս։

Ո՞րն է առաջին քայլը, որ պիտի կրնար արգիլել այդ յառաջխաղացութիւնը։

— Փրական, թիւ 1 հանգրուանը, Հնդկաստանի ցամաքային ճամբուն վրայ։

Միայն ցամաքային ճամբա՞յ։ Եւրասիական միջուղին, քանի մը փոքր խոտորումներով, օդային ճամբայ մըն է դէպի Հնդկաստան։ Եւ դէպքերը այնպէս կ'ընթանան, որ կարծես կը հաստատեն թէ Գերմանիա միշտ անոր մասին կը մտածէ։ Ինչպէս քաղաքային օդանաւորդութիւն եւ զինուորական օդանաւորդութիւն միեւնոյն բաներն են, այնպէս ալ երկու երկիրներու քաղաքային օդանաւորդութեանց միջեւ կնքուած դաշինք մը տարբեր չէ երկու երկիրներու քաղաքական դաշինքէն կամ երկու երկիրներու զինուորական համաձայնութենէն։ Արդ, կը յիշենք անշուշտ որ անցեալ 26 յունիսին օդանաւային դաշինք մը կնքուեցաւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Պերլինի մէջ։ Իտալիա, այդ դաշինքով, Երկոտասան կղզիներուն մէջ Գերմանիոյ կուտայ օդանաւային հանգրուան մը։ Թանկագին զէնք մը՝ գերմանական վայրէջքին համար դէպի Պաղտատ, միաժամանակ գերման զինուորականութեան կողմէ նպաստ մը Իտալիոյ ընդդէմ բրիտանական տիրապետութեան՝ Միջերկրականի մէջ։

Երբ կը խօսուի օդային տարմիղի մասին, պէտք է միաժամանակ հասկնալ օդանաւային խարիսխն ալ միասին։ Երբ կը խօսուի օդանաւային խարիսխի մասին, պէտք է հասկնալ վառելանիւթի շտեմարաններն ալ միասին։ Հին աշխարհի վառելանիւթի երկու գլխաւոր շտեմարանները կը գտնուին եւրասիական միջուղիին 4000 քիլոմեթրնոց գծին վրայ,— Մուսուլի քարիւղի աւազանը եւ Ռումանիոյ քարիւղի աւազանը։ Ներկայիս, մօտ 1300 քիլոմեթր է հեռաւորութիւնը ընդմէջ գերմանական օդանաւային մեծ խարիսխներուն եւ ռումանական քարիւղի աւազանին։ Երբ Չեխոսլովաքիան գրաւուի, հեռաւորութիւնը կը կարճնայ այնքան որ 300 քիլոմեթրը չանցնիր, որով Ռումանիա, այլ եւս մինակ մնացած եւ արդէն գերմանական քարոզութիւններով տկարացած, չի կրնար լուրջ դիմադրութիւն մը ցոյց տալ։

Երբ Մուսոլինի, Լիպիոյ յաղթութեան կամարին առջեւ, կանգնած՝ ընդմէջ Ֆրանսական Թունուզին եւ անգլիական Սուէզին, կը ստանայ իսլամական սուրը, անշուշտ կ'աշխատի իրեն եւ միաժամանակ իր գերման դաշնակցին համար։ Պալէարեան կղզիներուն, Փանթէլլարիայի եւ Տրիպոլսոյ մէջ՝ սպառնալով Ֆրանսական եւ բրիտանական ծովային հաղորդակցութեանց գիծերուն, կը նպաստէ գերմանական յառաջխաղացումին դէպի Հնդկաստանի ցամաքային եւ օդային ճամբան։

Սակայն, եթէ երկու դիկտատորներու դաշինքը կը վերաբերի ամէն ասպարէզի եւ ամէն կէտի մէջ ունի նոյն նշանակութիւնը, ինչո՞ւ նոյնը չըլլայ ժողովրդապետութեանց դաշինքը։ Բրիտանական կառավարութիւնը տարտամ խոհեմութեամբ մը միայն կը հետեւնայ արեւմտեան ծայրագոյն մասին մէջ կղզիացումէն եւ Հռենոսի վրայ սահմանագլուխի վարդապետութենէն։ Ամբողջապէս կառչած իր գաղթային կայսրութեան ամբողջականութեան, թոյլ եւ վարանոտ կը թուի կեդր. եւ Պալքանեան Եւրոպայի պաշտպանութեան մասին։ «Կը կարծէք որ Անգլիացին կը կռուի՞ Չեխերուն համար», հարց կուտան խորհրդարանին մէջ։

Բայց ի՞նչ իմաստ ունի այս հարցումը, եթէ կռուիլ Չեխերուն համար, իրականին մէջ կը նշանակէ կռուիլ բրիտանական կայսրութեան համար։

ՍԹԷՖԱՆ ԹԻՒՐԷՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՍԱՐՍՌՈՒՆՔ

«Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ կը... ուած յայտարարութիւններէն մէկը անհեակէս դուրս հանեց զիս։

Մեր երկիրը, մարտի այս օրերուն ուր յաճախ դռներուն առջեւ հաւ... խումբ, կուրծք ու թեւեր բաց, ... կապուտ կը խաղային, հիմա ես ... վերարկուիս մէջ լաւ մը փաթթուած կը քալեմ ուրախ։ Հովը, չարաճճի աղջկան մը պէս հետս կը խաղայ, այտերս ու ականջներս կը կծ... թէ, որոնք սկսած էին ցուրտէն մրսիլ, կարմրիլ։ Բայց ինչ որ կոչեցի «Հայրենաշունչ սարսուռներ», յանկարծ սկսաւ տաքցնել զիս։ Հիմա ... աւելի կազդուրուած, քայլ կը նետեմ անդադար։

Փորթ տ'Օրլէան։ Հոս, ուր այլ եւս կը վերջանայ լոյս քաղաքը, դէմս կը պարզուի ուրիշ մը։

Ահա ցանցառ, տժգոյն լոյսերու ճառագայթները, յոգնած պատուհաններու պէս քանի մը քայլ կը ... կը կենան։ Եթէ ուրիշ մը անմիջապէս օգնութեան չհասնի, պիտի ... տիպուտիս կենայ, երբ անծանօթ մը ... ես տեղին։

Հակառակ առաջնորդ «Յառաջ»ի... որ տաքուկ գրպանիս մէջ բազմեր է ... սխալ ճամբայ մը սկսեր եմ ... Քալէ որ չես քալեր։ Աջ ու ձախ փնտռածս չկայ։ Ճարահատ դիմեցի համբաւաւոր սեւ սուրճին, որուն ալ ... ըր հաճեա Ֆրանսացի մը, ... քաղաքավարութեամբ մը բացատրեց հանդիպումավայրին տեղը։

Կը քալեմ։ Հազիւ քանի մը հարիւր մեթր, եւ ահա յանկարծ պաշտօնակիցներէս մէկը դէմս կ'ելլէ։

Այդ հանդէսը վայելողներէն առաջինը երկուքս եղանք։ Քիչ վերջը մէկիկ մէկիկ, խումբ խումբ եկող ժողովուրդի ծանրութեան տակ, ... բաժը սկսաւ հեւալ։ Ինչ մեղքս պահեմ, ինծի պէս շատեր ոտքի վրայ մնացին։

Հանդէսը չէ որ պիտի նկարագրեմ, այլ միայն պատկերին ամենասիրուն մասը։

Ճառերը մէկ կողմ։ Մտիկ ըրէ առաջին երգին այս համարը.

Ահա եղբայր քեզ մի դրօշ.
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ
Արտասուքով լուացի . .

Երգիչ խումբի մէջէն օրիորդներու թրթռուն ձայներն այդ պահուն, կարծես սովորականէն աւելի ... կեանք կը սփռէին իրենց շուրջ։ Բայց լսէ այս համարն ալ.

Ամենայն տեղ մահը մի է
Մարդ մէկ անգամ պիտ մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգին
Ազատութեան կը զոհուի ...

Այստեղ, երիտասարդներու ձայներն աւելի բոցավառ, հրաշունչ ... տարբեր գոյն ու շեշտ կ'առնէին, ... ասոնց սակայն խեղդելու օրիորդներու ձայները որ զարնուելով պատերուն, կը մարէին։

Ահա երիտասարդ մը, որուն ճակատին տակ ջութակը լեզու կ'ելլէր ... հա օրիորդ մը, որ իր նուրբ մատներով դաշնակին լեզու կուտար։ Ուրիշ օրիորդ մը, որ «Տրտունջք»ի արտասանութիւնովը մեզի հասկցնել կ'ուզէր Պ. Դուրեանի սիրտն ու հոգին այնքան պարզ եւ յստակ։ Ահ, ... տարազով հագուած այն խումբ ... աղջնակներու հայկական պարերը ... գեղ սիրտս իրենց շրջանակին մէջ ... առած կ'օրօրէին։ Երբ պահ մը ... ձեռքս ճակատիս կը հետեւէի ... Սոնա եար եւ Եար տուտուլի ... հայրենաշունչ եղանակներուն, կ'ըմ... ուրախութեան սարսուռ մը կ'անցնէր ոտքէս մինչեւ գլուխս։ Ու ականջներս ալ նոյն եղանակը կը փսփսային շատ հեզ, նոյն իսկ, ճամբան քալած ատենս։

Ապա այն փոքրիկներու հոս ու հոն թռչտիլը։ «Մեծասքանչ»ի հնչիւնները, ժպիտները, բարեկամական ձեռքերը, սեղմումները եւ տարագիր Հայուն շունչն ու հոգին որ ... թեւեր առած՝ կը սաւառնէր ... մէկ ծայրէն միւսը։

Արդեօք զգացի՞ր ենք այս ամէնուն մեծութիւնը։ Ոչ անշուշտ ամբողջութեամբ։ Կան բազմաթիւ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ, որոնց ոտքերը օտար սրահ կը մանեն, ... տարբեր բան կ'որոնեն, եւ շրթունքներուն վրայ թուրք երգերը կը թառին ...

Հայրենաշունչ ձայներ, ... ներ, կ'ուզեմ որ հնչէք աւելի ... եւ աւելի բարձր . .

ԳԱՐՕՏԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արամ.— Հնար չէ՞ արդեօք որ բոլոր հայ գրողներն ու հրատարակիչները հասնին սա երջանիկ իրականութեան, թէ յաւէտ գիրք են քերականութեան պարզ կանոններու համաձայն ընդհանրացուցիչ օճախներ ընդունելով ու հրատարակելու ծանր յանցանք։ Այս տխուր երեւոյթը կը տեսնենք, դժբախտաբար, մեր մէջ մինչեւ իսկ երբ կ'ըսեմ «մեր մէջ», այն ատեն համակ արտասահմանի հայ մտքի ու գիրքը հասարակութեան, ու կամ որոնց մէջ սովորական գործած են աղաւաղման հողով սեռի խնդիրները, ուղղագրութեան անսովոր յաճախ անտարբերութեան ձեւը, պատմական կարգի տառերուն սխալ, քերականական հրէշութիւնները։ Որ գործածական հրէշութիւնները։ Որ տեղին որ ամենայն գէպքերուն բերուած կը մղուինք բնականաբար չմտածուած մեր նորագոյն կամ մինչեւ իսկ հնագոյն գրողները, թէ այդ գիրքերուն բերուած ցուրտ եղած են լեզուական անհրաժեշտ մարդանքէն և իրենց տաղանդն ու գրիչը կանոնաւոր ու որոշ մշակուած լինելը մեր ներքին աղաւաղութիւնը, բայց ժամանակ որ կ'անցնի, փորձառութիւնը որ կը պարտադրուի, ինքնաբեր ու յաւիտենականութեան առիթն ու հարկը կը ստեղծեն։ Թոյլ տուր, սիրելի Արամ, մէկ օրինակով մը վերջացնեմ այս մասին — Եւրոպական լեզուով հրատարակուած կամ գրուած ո եւ է լրագրի, հանդէսի, գիրքի կամ ձեռագրի մէջ չես հանդիպիր բնաւ մեր մէջ երեւցած, մինչեւ իսկ կանոնաւոր երեւոյթի կարգ անցած քերականական կամ ուղղագրական անճշտութիւններուն։ Ինչ որ կը հրատարակուի, քերականական է եւ լեզուով, ուղղագրական, բառ կարգի եւ բառ ձեւի ո եւ է լեզուի։ Յաճախ կը խորհիմ որ, եթէ մեր լեզուն, ֆրանսերէնին կամ գերմաներէնին պէս, բառերու սեռ ունենար եւ, բառ այսմ, ածականներու եւ գոյականներու համաձայնութիւնը եւ սերտ կապակցութիւնը, ի՞նչ պատկեր պիտի ընծայէին մեր ժամուլն ու մեր գիրքը։ Լաւ չէ՞ արդեօք, բնական չէ՞ միթէ որ խմբագրատուններու մէջ բազմին մի քանի մասնագէտներ՝ որոնց գոնէ պարզ քերականութիւն մը գիտնալու շնորհը կը ներկայացնեն, ճաշակէ ու վայելչութեան զգացումէ իսկ անկախաբար։ Զարիք կ'ըլլայ լեզուին համար ո եւ է սովորութիւն, որ կը միտի աղարտել խաթարել լեզուին ոգին ու անոր ներշնչումի ջինջ աղբիւրը։ Չէ՞ որ դարեր ամբողջ մեր պատմութեան մէջ գրական խաւարով պարուրուած ենք, լոկ այն պատճառով որ լեզուին բնութեան յարմարագոյն ո եւ է երկ ծնունդ չէ առած։ Անկէց ալ կը հասկցուի, թէ քաղաքական գոյութեան ամէնէն հաստատուն սիւներէն մին է — եթէ ոչ միակը — փարթամ գրականութիւն մը, ու երբ փարթամ կամ նոր կ'ըսենք, պէտք է հասկնալ նախ եւ գլխաւորաբար լեզուին որակը եւ պայծառ հանգամանքները, որոնք խորհուրդի եւ զգացումի պէսպէս արտայայտութիւններուն կարողագոյն կ'ընեն զայն։ Այս ձեւով փարթամութեան վսեմ օրինակներ չե՞ն միթէ ֆրանսական, գերմանական, անգլիական գրականութիւնները — նորագոյնները միայն առնելով — եւ անոնց մէջ պէտք չէ միայն նկատի առնել լոկ իմաստը, սեռը, ձախրանքը գաղափարի եւ ուժգնութիւնը զգացումներուն, այլ նաեւ ճշգրիտն լեզուին գործիքը, ոգին, որ զանոնք կը զարդնէ՝ անժահական պատմուճան հագցնելով անոնց։ Այս ճշմարտութիւնը երէկէն չի սկսիր, յաւիտենական է, կը սկսի այն րոպէին՝ երբ մարդկային խորհուրդը կամ զգացումը իբրեւ գիր սառեցաւ եւ արձանացաւ։ Այս յատակին վրայ ուրիշ օրինակ մը, սիրելի Արամ, եթէ թոյլ տաս — Հինէն ի վեր դիտուած երեւոյթ մըն է որ պատմութեան մէջ ինքնայատուկ եւ բացառաբար պատուաւոր, յարգի համբաւ կը վայելէ այն ազգը կամ ժողովուրդը որ, պահիկ մը նոյնիսկ իր քաղաքական ուժի եւ ծաւալի պարագան անտեսելով, գրական յայտնի գրոշմով կը կերպաւորուի լեզուին թափօրական բեմին վրայ։ Մնացածը ինքնին կը հասկցուի։

Բայց ժամ է դառնալ վերջապէս մեր գիրքուկին, Արդօսի աչքէն այսքան իսկ խուսափիլը քննարկութեան համարելով —

Ո՞վ է ... Բլիւթառք (Պղուտար-քոս)։ Ո՞վ է Օվիտ (Ովիդիոս)։ Ո՞վ է Էզին (Եսքինէս) եւ ուրիշ բազմաթիւ անգամներ յեղյեղուած տառադարձելի յատուկ եւ պատմական անունները, զոր մեր նախնիք առած են իրենց բնական եւ հարամոյն արտասանութեամբ։ Այսինքն հելլէն մեծանուն իմաստասէր պատմիչը Պղուտարքոս է ... մկրտութեան անունով, ոչ թէ Բլիւթառք կամ տարբեր աղճատ անունով։ Հռոմայեցի հռչակաւոր տաղերգուն Ովիդիոս է իր ծննդեան երկիրներուն մէջ, ոչ թէ ֆրանսաձայն Օվիտ։ Հելլէն կորովի ատենաբանը եւ Դեմոսթէնէսի արժանաւոր ախոյեանը Եսքինէս է ոչ թէ Էզին աղաւաղուած հնչումով։ Ինչո՞ւ ո եւ է գրող համարձակի դասական շրջանի յատուկ, տեղական, պատմական անունները, առանց գիտնալու, թարգմանել կամ գրել իր հասկցած օտար լեզուին արտասանութեամբ, քանի որ Հայուն համար կը թարգմանէ կը գրէ, եւ քանի որ Հայ հին գրականութիւնը, միեւնոյն դասականութեան կը պատկանի, այն շրջաններուն, երբ ձուկի պէս համր էին եւրոպական արդի գրականութիւնները։ Ինչո՞ւ բսեմ — Բեգաս, քանի որ Ալոգոնի այն ճախրասլաց այերաձին իր յատուկ անունովը Պեգասոս է, որ իր նիւթը այնքան փափկօրէն եւ հպարտութեամբ միանգամայն ընծայած Պ հին ու նոր հայու նոյն արժանաւոր պուէտներու։— Քերթողական այս յափշտակութեան միջոցին միայն կարելի է քշել սա բանասիրական վարկածը, թէ Հայ Արեւը մօտիկ է Եգիպտական հին Թաւ Աստուածին.— Սիրելի Արամ, ձայնաւոր գիրերէն Ա եւ Ե երբեմն կամ անլորդ են, կամ գիրար կը փոխանակեն, այսպէս՝ արագ կամ երագ, րամ կամ երամ, երամակ, ինչպէս րամին հետ նոյն է թանձր գիրով ռամ, ռամիկ։ Անկէց դժուար չէ հետեւցնել, թէ արագին կամ երագին վրայ դրուած նշանակը Ա կամ Ե կարելի է ջնջել եւ արմատականը նկատել լոկ րագ, Ա կամ Ե իբրեւ չունեցած առնելով Հ ին պէս.— Հոս անտեղի չէ ուրեմն յայտնել թէ մեր երէց բառը նոյն է գերմաներէն Riese ին հետ, հով սկզբնաւորուած, իբրեւ չունչ կամ հնչական, ինչպէս հնչականին Ե տառը աւելցած է իբրեւ զարդ ունչին վրայ։

Բայց շարն ընդ հուպ։

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱՆԱԼՈՒ ՀՐԱՒԷՐ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ

—•—

«Ազշամեի» (Հիւսէյին Ճահիտ) կը գրէ «Ազշամ»ի մէջ, (19 մարտ), հետեւեալ խորագրին տակ.— «Ե՞րբ կարելի է հարազատ թուրք նկատել Հրեաները»։—

Հանրային վայրերու մէջ Թուրքերէն խօսելու խնդիրը, փոքրամասնութեանց հարցը, աս ալ Հրեաներուն կացութիւնը հրապարակ հանեց։ Քանի մը օր առաջ, մեր հրեայ հայրենակիցներէն ծանօթ անձերու թերթերու մէջ երեւցած խօսքերն ու գրութիւնները կարդացինք։ Ասոնց կարգին համայնքին պետը կ'ըսէ.

«Հրեաները փոքրամասնութիւն չեն, Թուրք են եւ Թուրքերէն պէտք է խօսին»։

Հոսկէ կը սկսի առաջին հակասութիւնը։ Ինչպէս կարելի է ըմբռնել որ Թուրք հաւաքականութեան մաս կազմող եւ փոքրամասնութիւն չեղող զանգուած մը իբր «համայնք» կ'ապրի եւ համայնքի պետ ունի։

Օսմ. շրջանին փոքրամասնութիւն եւ համայնք իրողութիւն մըն էին։ Այդ շրջանին ամէնէն մեծ սխալը այն աշխատանքն էր, որով կ'ուզուէր լեզուի, կրօնի, ցեղի եւ նոյն իսկ գաղափարի տարբերութեանց համար միութիւն կազմել։

Կատարեալ իմաստով փոքրամասնութիւն ըլլալու համար, չի բաւեր միայն լեզուի եւ կրօնի տարբերու — թիւնը, այլ պէտք է մասնաւորաբար գաղափարի, ուրիշ մայր հայրենիքի կապի մը զգացումը։ Այս տեսակէտով փոքրամասնութիւն էին Թուրքիոյ Յոյները, որոնք հելլէնական բաղձանքները կը հետապնդէին, նոյնպէս Հայերը որոնք իրենց համար առանձին հայրենիք կը պահանջէին։ Նոյն իսկ անոնցմէ մէկ մասը ոչ թէ փոքրամասնութիւն, այլ թշնամի էր, քանի որ Թուրք հայրենիքի բաժանումին համար կ'աշխատէր։

Անցան այդ շրջանները։ Այս զգացումով մարդ չմնաց, ներկայիս Յոյներն ու Հայերը, թերեւս կրօնի եւ լեզուի տեսակէտով կը տարբերին Թուրքերէն։

Երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը աշխարհիկ է, այսինքն պետութիւնը պաշտօնապէս կրօնք մը չի ճանչնար, կրօնքի տարբերութիւնը պատնէշ մը չի կազմեր։ Մէջտեղը միայն լեզու մը կը մնայ. որով իրենց ձեռքն է ասիկա ալ վերցնել եւ ամբողջովին ձուլուիլ Թուրք հաւաքականութեան մէջ։

Այս գործը ամէնէն առաջ եւ ամէնէն լաւ ձեւով մեր հրեայ հայրենակիցները կրնան ընել, որովհետեւ ամէն տեղ բրած են։ Այսօր Ֆրանսայի, Անգլիոյ, այսինքն ազգ. միութեան ամէնէն զօրաւոր երկիրներու մէջ, Հրեաները ոչ մէկ տարբերութիւն ունին կատարեալ Ֆրանսացիէ կամ Անգլիացէ մը։ Ինչպէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի մէջ ալ Հրեաներէն պետական մարդիկ, գիտուններ, գրագէտներ հասած են. սակայն ասոնք իրենց կրօնը պահելով հանդերձ, չեն խորհիր իսկ թէ Հրեայ են, որովհետեւ ոչ իրենց դպրոցները, ոչ համայնքը եւ ոչ ալ լեզուն ունին։

Հետեւաբար, եթէ Թուրքիոյ Հրեաներն ալ իսկապէս կ'ուզեն Թուրք ըլլալ (ինչ որ իրենց շահը կը պահանջէ), կրնան Թուրք ըլլալ, առանց սինակոկը ձգելու։

Առաջին պայմանն է՝ հրաժարիլ համայնքային կազմակերպութիւններէն, նոյն իսկ կարծելով իրենց միջեւ գոյութիւն ունեցող մասնաւոր եւ նեղ ընկերային շրջանակը՝ մտնել Թուրք հաւաքականութեան մէջ։

Երկրորդ պայմանն է՝ փակել,— ինքնաբերաբար — համայնքին մասնաւոր դպրոցները եւ Թուրք վարժարանները յաճախել, այս կերպով հետզհետէ մայր լեզուի վիճակին հասցնել Թուրքերէնը եւ օտար լեզուները Թուրքերուն նման իբր օտար լեզու սորվիլ։

Մինչեւ որ չկատարուին ասոնք, հրապարակ հանուած թրքութեան պնդումները կը մնան ի ցոյց մարդկան եղած խօսքեր։

—•—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Օդանաւային Բանակին համար շարունակ երիտասարդ տարրեր կը հասնին։ Հարիւրաւոր հարպիէցիներ օդանաւորդ պիտի ըլլան։ Անգարայի մէջ սկսան կանոնաւոր դասերը։ Հարպիէի Ա. եւ Բ. դասարանէն անջատուած ուսանողներ շաբթուան մէջ չորս օր մարզանք կ'ընեն.

ՂԱԼԱԹԻՈՅ Նախկին ինքնակոչ թագաւորներէն, երեքհօգի, որոնց գլուխը կը գտնուի տխրահռչակ Եովհ. Շահին Գայա, դատի քաշուեցան էվքաֆի տեսչութեան կողմէ, իբրեւ գեղծարարներ։ Ահա մարդիկ որ հոր կը փորէին ուրիշին համար, բայց իրենք ինկան գլխիվայր։

ՊԱՆԿԱԼԹԻի գերեզմանատան եկեղեցիին գլխաւոր դուռը, որ կը գտնուի հանրակառքի ճամբուն վրայ եւ որ փակուած էր երկու տարիէ ի վեր, վերաբացուեցաւ Պոլսոյ կուսակալին հրամանով, քանի որ բոլոր դատերը վերջացած են։

ՆԵՐԳԱՂԹԻ դիմումներուն առթիւ, Բարեգործականը գեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ հազիւ 1938ին կարելի պիտի ըլլայ ձեռնարկել, համաձայն Երեւանէն ստացուած տեղեկութիւններու։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ՝ Հ. Խ. Ս. Հ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ 9ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ)

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾՔԸ

Յօդ. 13. Տնտեսական եւ քաղաքական, ինչպէս եւ պաշտպանութեան գծով փոխադարձ օգնութիւն իրականացնելու նպատակով, Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը կամաւոր կերպով միանալով իրաւահաւասար Խորհր. Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների— Ռուսաստանի ԽՖՍՀ, Ուկրայնական ԽՍՀ, Բելոռուսական ԽՍՀ, Ադրբէջանական ԽՍՀ, Վրացական ԽՍՀ, Թուրքմենական ԽՍՀ, Ուզբեկական ԽՍՀ, Տաճիկական ԽՍՀ, Ղազախական ԽՍՀ եւ Կիրգիզական ԽՍՀ — հետ կազմել է միութենական պետութիւն — Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւն

Սրանից յետոյ, Հայկական ԽՍՀն ԽՍՀՄին, յանձին նրա իշխանութեան բարձրագոյն մարմինների եւ պետական կառավարման մարմինների, ապահովւած է ԽՍՀՄի սահմանադրութեան 14րդ յօդուածով որոշած իրաւունքները։

ԽՍՀՄի Սահմանադրութեան 14րդ յօդուածի շրջանակներից դուրս Հայկական ԽՍՀն պետական իշխանութիւնն իրականացնում է ինքնուրոյն կերպով, լրիւին պահպանելով իր վեհապետական իրաւունքները։

Յօդ. 14. Հայկական ԽՍՀն իրեն իրաւունք է վերապահում ազատ կերպով դուրս գալու Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւնից։

Յօդ. 15. Հայկական ԽՍՀի տերիտորիան չի կարող փոփոխուել առանց Հայկական ԽՍՀի համաձայնութեան։

Յօդ. 16. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան օրէնքները պարտադիր են Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան տերիտորիայում

Յօդ. 17. Հայկական ԽՍՀի իւրաքանչիւր քաղաքացի հանդիսանում է ԽՍՀՄի քաղաքացի։

Հայկական ԽՍՀի տերիտորիայում բոլոր միւս Միութենական Հանրապետութիւնների քաղաքացիներն օգտւում են Հայկական ԽՍՀի քաղաքացիների բոլոր իրաւունքներով։

Յօդ. 18. Հայկական ԽՍՀի իրաւասութիւնը, յանձին նրա իշխանութեան բարձրագոյն մարմինների, ենթակայ են՝

Ա) Հայկական ԽՍՀի սահմանադրութեան սահմանումը եւ նրա կատարման վերահսկողութիւնը.

Բ) Հայկական ԽՍՀի վարչական-տերիտորեալ բաժանումը.

Գ) Հայկական ԽՍՀի օրէնքների հրատարակումը.

Դ) Պետական կարգի եւ քաղաքացիների իրաւունքների պահպանութիւնը

Ե) Հայկական ԽՍՀի ժողովրդատնտեսական պլանի հաստատումը.

Զ) Հայկական ԽՍՀի պետական պիւտճէի հաստատումը.

Է) Պետական եւ տեղական հարկերի, տուրքերի եւ ոչ հարկային եկամուտների սահմանումը՝ համաձայն ԽՍՀՄի օրէնսդրութեան.

Ը) Հայկական ԽՍՀի շրջանների տեղական պիւտճէի իրագործման ղեկավարումը

Թ) Ապահովագրական եւ խնայողական գործի ղեկավարումը.

Ժ) Հանրապետական եւ տեղական մարմինների ենթակայ բանկերի, արդիւնաբերութեան ղեկավարումը․ կան եւ առեւտրական ձեռնարկութիւնների ու կազմակերպութիւնների կառավարումը, ինչպէս եւ տեղական արդիւնաբերութեան ղեկավարումը.

Ի) Միութենական մարմիններին ենթակայ ձեռնարկութիւնների գործունեութեան վրայ հսկողութիւնն ու վերահսկողութիւնը.

Լ) Հողից, ընդերքից, անտառներից ու ջրերից օգտուելու կարգի սահմանումը.

Խ) Բնակարանային եւ կոմունալ տնտեսութեան, բնակարանային շինարարութեան եւ քաղաքների ու այլ բնակավայրերի բարեկարգութեան ղեկավարումը.

Ծ) Ճանապարհային շինարարութիւնը, տեղական տրանսպորտի եւ կապի ղեկավարումը

Կ) Աշխատանքի վերաբերեալ օրէնսդրութիւնը.

Հ) Առողջապահութեան գործի ղեկավարումը

Ձ) Սոցիալիստական ապահովութեան գործի ղեկավարումը.

Ղ) Տարրական, միջնակարգ եւ բարձրագոյն կրթութեան գործի ղեկավարումը.

Ճ) Հայկական ԽՍՀի կուլտուրական-լուսաւորական եւ գիտական կազմակերպութիւնների ու հիմնարկների ղեկավարումը եւ հանրապետական նշանակութիւն ունեցող կուլտուրական-լուսաւորական կազմակերպութիւնների եւ հիմնարկների կառավարումը.

Մ) Ֆիզիքական կուլտուրայի եւ սպորտի գործի կազմակերպումն ու ղեկավարումը.

Յ) Հայկական ԽՍՀի դատական մարմինների կազմակերպումը.

Ն) Հայկական ԽՍՀի քաղաքացիութեան իրաւունք տալը.

Շ) Հայկական ԽՍՀի դատական մարմինների կողմից դատապարտուած քաղաքացիների ամնիստիա եւ ներումն շնորհելու իրաւունքը։

(2)

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (135)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

«Որքան մեծ եղաւ զարմանքս, երբ յաջորդ օրը, առաւօտեան ժամը տասին մօտերը, աչքս բացի եւ ինքզինքս դարձեալ ճաշակով զարդարուած սենեակի մը մէջ, մաքուր մահճակալի մը վրայ երկնցած Աւզի վայրկեանին գիտակցութեան չեկայ, ուզեցի տեղէս ելլել։ Սակայն, անմիջապէս, զգացի, որ ոտքս ու ձեռքս անշարժութեան դատապարտուած են, իսկ գլուխս, ծնգանօթի ուժմի ծանրութեամբ ինկած է բարձի վրայ։ Բարձրանալու ճիգը եւ աչքէ առաջացած ցաւը վայրկենաբար ուշքի բերին զիս։ Պատուհանի առջեւ տարեց կին մը նստած կարկտուկ կ'ընէր, արթննալս տեսնելով տեղէն բարձրացաւ, ու մաւը շրթունքին դրած՝ լռութիւն պատուիրեց ու դուրս ելաւ սենեակէն։ Եթէ ուզէի իսկ՝ չէի կրնար խօսիլ։ Գլուխս եւ կզակս այնքան ուժեղ կերպով փաթթուած էր, որ բերանս իսկ չէի կրնար բանալ։ Վերջէն բժիշկը պատմեց, որ կէս գիշերին հագիւ թէ տուն հասեր էինք, եւ ինք անմիջապէս ուրիշ բժիշկ մըն ալ կանչելով՝ վէրքերս քններ, զարմանքներ ու նորէն փաթթեր էին։

«Ամիսէն աւելի պառկած մնացի սիրելի բժիշկի տան մէջ։ Առանց շարժելու հնարաւորութեան, կանակիս վրայ պառկած կ'անցընէի օրերս։ Սարսափելի ձանձրացած էի։ Եթէ միայն կարողանայի կարդալ, թերեւս ժամանակը այնքան դժնդակ ծանրութեամբ չանցնէր։ Բժիշկ Տէր Յակոբեանն ու իր բժիշկ ընկերը ամէն օր վէրքերս կը քննէին՝ պէտք եղած խնամքը տանելով։ Միակ մխիթարութիւնս բժիշկի մայրն էր, անձնուէր կին մը, որ այնքան ուշադիր կերպով կը հետեւէր ինձ, մօր նման գուրգուրալով վրաս։

«Մէկէ աւելի անգամներ փորձեցի դրել հօրս՝ յայտնելու անոր, թէ ո՞ւր եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ եմ։ Բայց ամէն անգամուն ալ յետաձգեցի զանազան պատճառներով։ Երկիր անցնելու որոշմանս վրայ անխախտ կը մնայի։ Բերնէ բերան իմ անունս տարածուեր էր ժողովուրդի մէջ։ Շատ չառեր գիտէին, որ Պոնտոլովսկիի ահաբեկումը ես եմ կատարած։ Արդեօք այդ մասին կասկածաւորութիւնը բան մը լսա՞ծ էր. թերեւս կը հետեւէին մեր ընտանիքի անդամներու շարժումներուն։ Կը մտածէի բոլորովին բժշկուելէ վերջ անգամ մը անցնիլ Թիֆլիս, մերոնք տեսնելու համար։ Ես բժիշկ Տէր Յակոբեանի տանը կը մնայի, եւ որովհետեւ, ինչպէս բսի արդէն, իմ անունս տարածուած էր, սիրելի բժիշկը իր անցքիներուն եւ երբեմն եկող հիւրերուն ծանօթացուցեր էր զիս, որպէս Նախիջեւանի ուսուցիչ մը, ինչ որ Պարոն Լեւոն։ Այդպիսով՝ իմ ինքնութեանս մասին, բացի բժիշկէն մարդ տեղեկութիւն չունէր։ Երեք շաբաթ անցաւ։ Առանց նեցուկի կրնայի արդէն խօսիլ, անկողնիս մէջ շարժիլ։ Վէրքերս սպիանալու վրայ էին, թէեւ դէմքս դեռ ծածկուած կը մնար, եւ բժիշկս չէր ձգեր որ ոտքի ելլեմ։ Ձախ թեւս եւ ոտքս ջնջւեր քաշուած էին։ Բժիշկը կատակելով կ'ըսէր, թէ ոտքի ելլելուս թեթեւ մը պիտի կաղամ, եւ թեւս ալ ուղիղ պիտի չկարենայի։ Այս խօսքերը կէս կատակ կ'ընդունէի, բայց միեւնոյն ժամանակ կզզիի վրայ անցուցած ժամերս մտաբերելով՝ կը մտածէի թէ, եթէ բժիշկի բառը իրողութիւն ալ լինէր, նորէն փառք տալու էի, որ այդքան ահռելի կերպով աղաւաղած էի այնքան մեծ աղէտէ մը։

«Վահէ, դէմքիս վէրքը ամենավերջը սկսաւ լաւանալ։ Զարմանալի կերպով վրաս նախազգացում մը ունէի, թէեւ առանց պատճառի ... Ամիս մը անցեր էր։ Ես բոլորովին կազդուրուած կը զգայի եւ շատ անհամբեր՝ ոտքի ելլելու։ Օր մը երկու բժիշկները, դէմքիս վէրքը բաւական գոցուած համարելով, կարերը քանդեցին, ու վէրքը լուալով կը պատրաստուէին վիրակապով փաթթել։ Խնդրեցի բժիշկէս, որ հայելի մը բերէ կ'ուզէի դէմքս տեսնել։ Իմ սիրելի բժիշկը յայտնապէս վարանելով՝ զարդասեղանի վրայէն վերցուց հայելին ու ձեռքս տուաւ...

Լեւոնը դէմքը ձեռքերուն մէջ առած լռեց։ Վահէն ընկերոջ ձեռքը ափին մէջ առած, մտերմօրէն սեղմեց.

— Կը հասկնամ, Լեւոն, սարսափելի տառապանք մը ապրած լինելու ես։

«Հազիւ թէ հայելիի մէջ անդրադարձող դէմքս տեսած,— պատմութիւնը շարունակեց Լեւոնը հազիւ լսելի ձայնով,— յուսահատ աղաղակ մը հանելով՝ հայելին ձեռքէս նետեցի եւ գլուխս թաղեցի բարձի մէջ։ Վահէ՛, չէի կրնար, չէի ուզեր հաւատալ, թէ տեսածս իրօք իմ դէմքն էր ... Ի զուր բժիշկները կ'աշխատէին զիս հանգստացնել։ Հոգիս անսահման յուսահատութեամբ լեցուած էր, դառնօրէն կ'արտասուէի։

«Երբ սենեակի մէջ առանձին մնացի, հակառակ բժիշկներու պատուէրին, անկողնէս ելայ եւ նոր ոտքի ելլող երեխայի նման պատէն բռնած՝ մօտեցայ զարդասեղանին ու հայելին վերցնելով՝ վերադարձայ անկողինս։ Երեք օր հայելին բարձիս տակ պահեցի, Վահէ՛, ու ամէն անգամ, որ հայելին հանելով դէմքս կը դիտէի, սիրտս կտոր կտոր կը լինէր, անսահման յուսահատութիւն մը կը պաշարէր զիս, ու այլ եւս չէի հասկնար, թէ կեանքը ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ ինծ համար։

«Այլանդակ յուսահատութիւնս չես կրնար երեւակայել ... Առանց ձախ այտի, աչքս սեւ ծակի նման, երեսիս մէկ կողմը ողորկ կաշի մը, առանց յօնքի եւ մազի, իսկ անվնաս մնացած կողմն ալ բազմաթիւ կապոյտ բիծերով՝ սարսափ կ'ազդէին վրաս։ Ես ինքս ինծի համար անճանաչելի դարձած էի։

«Որքան ալ յուսահատ էի, սակայն ժամանակը լաւագոյն բժիշկս եղաւ։ Կամաց կամաց հաշտուեցայ կատարուած իրողութեան հետ։ Բայց հոգիս մէջ այնպիսի խոր բեկում մը առաջացաւ, որ երբեմն ինքնիրենս հարց կուտայի, թէ իրօ՞ք որ ե՞ս, ես ինքս եմ։ Ես այլ եւս ոչ միայն դէմքով, այլ եւ բնաւորութեամբ փոխուեցայ։ Ժամերով կը նստէի առանց բառ մը արտասանելու։ Մէկ կեդրոնացած մտածում ունէի, օր առաջ ոտքի ելլել եւ անցնիլ Երկիր։

«Բժիշկ Տէր Յակոբեանը Թիֆլիս հրատարակուող հայ թերթերը կը ստանար։ Երբ բաւական մը կազդուրուած էի, բժիշկի պատուական մայրը թերթերը ուղիղ ինծ մօտ կը բերէր, որ անոնցմով զբաղէի։ Օր մը կը բանամ թերթ եւ ահա առաջին երեսին վրայ իմ մահուան քառասունքի առթիւ կատարուելիք հոգեհանգիստի յայտարարութիւնը կը կարդամ ... Ցեմ կարծեր, թէ ուրիշ մէկը ունեցած լինի իմ հոգեկան ապրումները ... Ես դեռ կենդանի՝ եւ հոգեհանգիստ ...

«Հեռագրե՞լ մերոնց, յայտնե՞լ որ կենդանի եմ ... Անկողնիս մէջ նստած, ժամերով մտածեցի։ Դեռ ամիսներ առաջ Երկիր անցնելու որոշում տալով՝ ես խզեր էի ամէն կապ կեանքի հետ ու այլ եւս ոչ մէկ արժէք կայութիւն ունէի։ Մեռա՞ծ. ուրեմն թող մեռած ալ կարծեն։ Ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ ինծի համար կրկին յարութիւն առնելը, երբ կեանքիս հունը այնքան վճռականօրէն փոխուած էր. Ահա այս մտածումները զիս ստիպեցին ապրիլ իբր նոր մարդ մը, նոր Լեւոն մը։ Բժիշկը միայն գիտէր իմ ինքնութիւնս։ Խնդրեցի, համոզեցի զինքը, որ գաղտնիք մնայ այդ՝ մեր երկուքին մէջ։ Կը հասկնար վիճակս, կը զգար թէ ի՞նչ ողբերգութիւն մը կ'ապրիմ։ Համաձայնեցաւ։ Երկու ամիսէն ոտքի ելայ։ Ճիշդ է, քիչ մը ձախաւեր կերպով ստնձուած, բայց եղածով պէտք է գոհանայի, ուրիշ ճար չկար։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

եւ ամէն տեսակ զէնքերու առաքումը դէպի Սպանիա, Վասիօրի ճամբով։ Կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի դէմ ալ ամբաստանութիւններ պիտի ըլլան։

60,000 հոգի ջարդուած Մատրիտի մէջ?

Սպանիոյ ապստամբ իշխանութեան կողմէ հրատարակուած տեղեկագրի մը համաձայն, քաղաքացիական պատերազմէն ի վեր, միայն Մատրիտի մէջ կոտորուած են 60000 միապետականներ, ազնուականներ եւ ազգայնականներու համակիրներ։ Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ զոհերէն 35,000ին լուսանկարները զատուորուած են Մատրիտի ղազանի ոստիկանութեան դիւանատան մէջ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, ուրիշ 20,000 ազգայնականներ ալ սպաննուած են Վալենսիայի եւ Պարսելոնայի բանտերուն եւ փողոցներուն մէջ։

*** Կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի շրջանին մէջ, թէեւ ոչ նոյն ուժգնութեամբ։ Կ'ըսուի թէ Իտալացիներուն տեղ Մարոքցի զինուորներ դրուած են նոյն ճակատին վրայ։

*** «Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, խմբագրականով մը կը ջանայ ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը երբեք միտքէն չէ անցուցած պոլշեւիկացնել Սպանիան, այլ կ'ուզէ որ ժողովրդավար հանրապետութիւն մը հաստատուի այդ երկրին մէջ։

1200 կարմիր սաւառնակ Ծայր. Արեւելքի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր Մանչուրիոյ մէջ, կը հեռագրէ թէ Փէքինէն.— Մեծապէս փոխուած է խորհրդային իշխանութեան տրամադրութիւնը։ Անցեալ տարի Ռուսերը բացէ ի բաց կը խուսափէին զինուորական չփումէ՝ Ճափոնցիներու հետ, որոնք յարձակողական էին այն ատեն։ Այժմ փոխուած է կացութիւնը։ Ռուսերը յարձակողական դարձած են, Ճափոնցիները զգոյշ։ Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները այս փոփոխութիւնը կը վերագրեն Ծայր. Արեւելքի խորհրդային ուժերու զօրացման։ Ճափոնական գործակալներ կը հաւաստեն թէ առնուազն 300,000 ռուս զինուորներ եւ 1200 սաւառնակներ կը գտնուին Վլատիվոսթոքի մօտ։ Վլատիվոսթոք-Խապարովսք կրկնակ երկաթուղին, որ Մանչուրիոյ սահմանէն կ'անցնի 500 մղոն երկայնութեամբ, գրեթէ ամբողջովին կը գործածուի զինամթերքներու փոխադրութեան։ Իբր 70 սուզանաւեր կը գտնուին Վլատիվոսթոքի շրջանին մէջ։ 1936ին 47 Ճափոնցիներ կային Վլատիվոսթոքի մէջ. այժմ մնացած են միայն 9 հոգի, միւսները արտաքսուած կամ բանտարկուած ըլլալով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕՐԻՕ, Սէն-Տընիի քաղաքապետը, պաշտօնանկ եղած է կամ պիտի ըլլայ, դրամ էին թերթերը, քննութիւն բացուած ըլլալով իր գործառնութեանց մասին։ Ներքին նախարար հերքեց այս լուրը, յայտարարելով թէ քննութիւն բացուած է ինչպէս բոլոր քաղաքապետութեանց, նոյնպէս Սէն Տընիի մէջ, եւ տեղեկագիր ղրկուած է իրեն։ Իսկ Տօրիօ կ'աղաղակէ թէ ի զուր կը փորձեն փակել իր բերանը։ «Եթէ պաշտօնանկ ընեն զիս, այն ատեն ամբողջովին պիտի նուիրուիմ իմ հիմնած կուսակցութեանս, եւ դեռ շատ պիտի խօսին իմ վրայ»։

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ վերակազմութեան համար, երկու յանձնաժողովներ կազմուեցան, որոնց մէկը պիտի ուսումնասիրէ քաղաքապետական ոստիկանութեան բարեկարգումի խնդիրը, իսկ միւսը՝ անոր սպառազինումը։ Այս առթիւ պիտի աւելցնեն ոստիճանաւորներու թիւը։ Այժմ միայն 29 տեսուչներ (քոմիսէր) կան 15,000 ոստիկաններու համար, ինչ որ անբաւական է։ Քիլիչի դէպքը հաստատեց թէ պատասխանատու վարիչներ չկային ոստիկաններուն գլուխը։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ արտօնեց որ Մոսկուայի գլխաւոր փողոցներէն երեքը անխմոր հաց ծախեն, Պասեքի տօնին առթիւ։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ արձակուրդ առաւ մինչեւ ապրիլ 27։ Երեսփ. ժողովի վերջին նիստին մէջ 275ի դէմ 313 ձայնով քուէարկուեցաւ կառավարութեան առաջարկած օրինագիծը՝ պանդոկներու եւ ճաշարաններու գիներու մասին։ Նոյն յանձնախումբեր պիտի կազմուին 20,000է աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ, հսկողութիւն կատարելու համար գիներու վրայ։ Առաւելագոյն յաւելումը պիտի ըլլայ 2 առ հարիւր՝ 1936ի վրայ, եւ թէթեւ բարդում մըն ալ՝ նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը։

Զատկի տօնի ճաշկերոյթ

կազմակերպուած Վիշիի Կ. Խաչի Վարչութեան կողմէ

Այս շաբաթ 27 մարտ, իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

խաժակ Ակումբին մէջ։ Մուտքը ազատ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սերոբեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ՝ ըստ Առաքելական սովորութեան, այս երկուշաբթի օր, մարտ 29ին, Փանթէնի գերեզմանատան մէջ, ժամը 15ին, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան արարողութիւն իրենց անմոռանալի ԲԱՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆի զաւակին մահուան քառասունքին առթիւ, իր գերեզմանին վրայ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները։

ԾԱՆՕԹ.— 1.— Փոխադրական միջոցներ, Մէթրօ Փորթ տը լա Վիլէթէն օթօպիւս առնել, սակայն նախընտրելի է, Փլաս տը լա Րեփիւպլիքէն առնել թիւ 51 օթօպիւսը։

Ժամադրավայր՝ գերեզմանատան մուտքի դրան մօտ, Րիւ տը Փանթէնի վրայ, կամ գերեզմանատան մէջ, 145e Division, 1e ligne, 51 tombe:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Թ'էթիէնի Քղիի Հայր. Միութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ գերակատարներ Տէր եւ Տիկին Գ. Յարութիւն Յովսէփեանի, Գ. Յակոբ Մանուկեանի, Գ. Արամ Տէմիրճեանի, Գ. Ստեփան Ստեփանեանի, ջութակահար Գ. Բարսեղ Ներսէսեանի եւ յուշարար Գ. Վարդան Խրիմեանի, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին միութեանս մարտ 14ին ներկայացուցած «Նազլը Նազ լինի» ներկայացման։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Վալանսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէի կողմէ

23 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ.Յ.Դ.Սիամանթօ Ակումբին մէջ կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգ.չախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 21ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՑԻ ՄԷՋ 1 Rue Roux de Brignoles, Մարսէյլ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

որ դաշնակահարէ Պախէն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Յոբէնէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն Լիզթէն, Կոմիտաս Պալաքիրէֆէն կտորներ։

տեղերու գիները.— 15, 10 եւ 8 ֆրանք։

Օգտուեցէք առիթէն

Մինչեւ մարտի վերջը ծախու են ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ հետեւեալ գիրքերը.—

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ	15 Ֆր.
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐ	12 Ֆր.
ԵՐԳԱՐԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ	10 Ֆր.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ	20 Ֆր.

Չորս կտորին համար պիտի վճարէք միմիայն 25 Ֆրանք։

Մէկ կամ միւս գիրքը ընտրելով պիտի վճարէք իսկական գինը։

Ստանալու համար դիմել Գրատուն «Յառաջ», G. Tzérikiantz, 13, Rue de Dominicaines, Marseille.

Արեւելեան նուագի սիրահարներուն

28 Մարտ, կիրակիէն սկսեալ, Գ. ԶԱՏԻԿ ՄԻՐԶԱԵԱՆի սրճարանին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, կը նուագեն՝ ՔԷՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՅԱԿՈԲ։

Արեւելեան պարուհի։ Անխարդախ օղի՝ առաջնակարգ աղանդերներով։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻԶՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկուընը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

84 Rue de Grenelle, մէթրօ **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ԱՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ, A. LEVALIER իր exhebitionներով. Գ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի HUGUETTE O'BIA. կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ։

Օրուան թագուհի ընտրութիւն.

Ընտիր ճաշ եւ օրքէսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Գ. Տ. ՕՆՈՒՍԵԱՆի

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈԹԻՅՕՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Չի բացխուիր անուշանօթութիւններու։

Ղեկավարութեամբ քանոնի Գ. ՅԱԿՈԲԻ պիտի նուագեն ուտի ԲԱՐՈՆԵԱԿ եւ քէմէնչէ ՕՀԱՆՆԷՍ. կը մասնակցի պարուհի մը։

Մուտք՝ 8 Ֆր. կիներու 6 Ֆր.

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

Նորընծայ Աբգ. Քահանայ (Աւետիս Փալլակ) իր անդրանիկ պատարագը պիտի մատուցանէ Փարիզի եկեղեցին, այսօր, շաբաթ, Զատկի Ճրագալոյցի առթիւ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտներու կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Ս. Զատկի Յարութեան տօնին առթիւ ըստ յետագայ յայտագրի եկեղեցական արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ։ Ցերեկոյն հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ Վրդ. Գազտասարեան իր հոգեշունչ քարոզներով պիտի մխիթարէ հաւատացեալ ժողովուրդը։

Յայտագիր եկեղ. արարողութեանց

Աւագ շաբաթ.— Ճրագալոյց ժ. 15։

Զատիկ Ս. Յարութեան.— Սկիզբ ժ. 8 պատարագ ժ. 10.30։

Մեռելոցի օր.— Սկիզբ ժ. 8, Ս. պատարագ 10.30։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱՐՑԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՄԱՐՏ DIMANCHE 28 MARS 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No 3382

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ԶԱՏԻԿՆ ԸԼԼԱՐ ՋԵՐՄԱՉԱՓ...

Ով եւ է օտարական որ հայկական բազմութիւն մը կը տեսնէ տօնական օրերու առթիւ, ապահովաբար պիտի խորհէր,— Ահա ժողովուրդ մը սիրով եւ անսակարկօրէն կապուած իր աւանդութեանց հետ, թէեւ ծովերով ու լեռներով բաժնուած իր պատմական հայրենիքէն։

Այսօր ալ, Զատիկ, անշուշտ ծխուն բազմութիւն մը պիտի վխայ Փարիզի ժամուն առջեւ։ Ինչպէս այլուր։ Ինչպէս միշտ, նմանօրինակ պարագաներու մէջ։

Եւ սակայն, վա՜յ մեզ, եթէ Զատիկը կամ Ծնունդը համարէինք ջերմաչափ, կշռելու համար արմատախիլ բազմութեանց հոգեկան առողջութիւնը ։

Իրողութիւն չէ՞ որ ժամուն հետ եղած կապերն իսկ հազիւ 10—15 տարի դիմացան ։

Հարեւանցի ակնարկ մը՝ հնգամեակէ հնգամեակ ։

1925.— Դեռ թարմ են հոգիները եւ ոտքերը բնազդաբար կ'ուղղուին դէպի այն ճամբաները ուր հայրենակիցներ կը համախմբուին, արարողութեան կամ փոխադարձ տեսութեան համար։

Շատ - շատեր տակաւին խարիսխ նետած չեն քաղաքին մէջ, եւ լաւագոյն ժամադրավայրը ժամուն դուռն է ։

Ու կը տեսնէք ուշագրաւ բազմութիւն մը, ոչ միայն տարեկան հանդիսաւոր տօներուն, այլ եւ սովորական կիրակիներ։ Ամէն պարագայի մէջ, կարելի է հարիւրներով հաշուել փողոց թափած բազմութիւնը, իսկ ներսն ալ՝ միշտ լեցուն ։

1930.— Զգալապէս նօսրացած է կիրակնօրեայ բազմութիւնը։ Կարելի է ըսել թէ ներսն ու դուրսը իրար կը հաւասարակշռեն (Փարիզի եկեղեցին կ'առնէ 120 - 150 հոգի) ։ Զատկի կամ Ծնունդի բազմութիւնը աւելի չէ քան 1925ի սովորական կիրակիներուն համախմբումը ։

1935.— Ոչ թէ դուրսը, ներսն իսկ պարպուեր է եւ կիրակիէ կիրակի հազիւ 60 - 70 բարեպաշտներ կ'երեւան, մեծ մասով պառաւ կիներ եւ ծերունիներ, որոնք ոչ սինէմա կրնան երթալ, ոչ ալ տանսինկ.

Տարիներու ընթացքին, ամբողջ բազմութիւններ նոյնիսկ մոռցեր են ժամուն դրան ճամբան, փողոցին անունը կամ թիւը։ Ու կուսակցականութեամբ վարակուած ամբարիշտներ չեն ասոնք, այլ բարի քրիստոնեաներ.

Չեմ խօսիր այսօրուան մասին։ Կրնաք երթալ եւ տեսնել ։ Եւ եթէ, 1922 - 25էն ի վեր, գացած տեսած էք բոլոր Զատիկներն ու Ծնունդները, կրնաք բաղդատութիւն մըն ալ կատարել, ձեր հայեցողութեամբ։ Նկատի առնելով թէ համրանքը եւ թէ հոգեկան պատկերը ։

X

Անշուշտ միջավայրն է որ այսպէս արագօրէն եւ խորապէս կը թօթվէ, կը պարպէ տարագիր բազմութեանց հոգեկան կորովը, կ'այլափոխէ զանոնք եւ կը մղէ տարբեր ճամբաներու վրայ։

Եւ մենք այդ վերահաս, տեսանելի եւ շօշափելի վտանգն է որ կը մատնանշենք ահա, տարիներէ ի վեր, հնչեցնելով ինքնապաշտպանութեան զանգը ։

Ինչո՞ւ անկար ծերուկներու պէս հառաչել, երբ կարելի է գործել եւ ածուներ բանալ ։

Ինչո՞ւ ամէն բան բախտին ձգել, երբ կրնանք սահմանափակել շատ մը չարիքներ ։

Ինչո՞ւ ներշնչման նոր աղբիւրներ չփնտռել, կամ չնորոգել աղբիւրները, եթէ այլեւս անզօր են հինները, — ինչպէս եկեղեցին։

Ինչո՞ւ աւելի խանդավառութեամբ չփարիլ այն գաղափարներուն, կազմակերպութեանց կամ հաստատութեանց որոնք ոչ միայն աւիշ կը ներարկեն միտքերու եւ սիրտերու, այլեւ լայն ակօսներ բացած են մեր հանրային կեանքին մէջ։

Մէկ խօսքով, ինչո՞ւ աւելի գիտակցօրէն եւ աւելի վճռականութեամբ չնուիրուիլ ինքնապաշտպանութեան պայքարին։

Չէ՞ որ, 15 տարուան պանդխտութեան փորձն ալ հաստատեց թէ չունինք ուրիշ ապաւէն, բացի մեր սեփական յատկութիւններէն եւ աշխատանքէն։ Բացի կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւններէ եւ ծրագրեալ ու յարատեւ գործունէութենէ ։

Երէկ աշխարհ կը դղրդացնէինք, իմացնելու համար թէ Թուրքն ու Քիւրտը թոյլ չեն տար որ շնչենք, մարդավարի աշխատինք ու վայելենք ։

Թուրքն ու Քիւրտը շատ հեռու են այսօր, եւ սեւ երազի մը յիշատակը միայն մնացեր է երէկուան պատմութենէն ։

Արդ, երբ երէկուան սարսափներուն տեղ ուրիշ ազդակներ կը սպառնան մեզի, երբ հոգիները կը պարպուին տարուէ տարի եւ կը թմրի դիմադրական ոգին, պողոտաներու անցո՞րդն է որ պիտի մատնանշէ վտանգը ։

Երբ հաւատացեալներու ժամն անգամ «գործադրկութենէ» կը տառապի, 10 – 15 տարի վերջը, Զատի՞կն է որ պիտի մխիթարէ իր պատահական բազմութեամբ եւ խաբուսիկ տպաւորութեամբ։

Երբ արդէն սերունդ մը հասեր է որ չուզեր լսել իր մայրենի լեզուն, իբրեւ «խորթ եւ օտար», մեր անցեալ փառքերն ու տօնական ցնծութիւննե՞րն են որ պիտի լեցնեն անջրպետը։

Դեռ շա՜տ Զատիկներ կը տեսնենք այս պողոտաներուն վրայ ։ Բայց վա՜յ մեզ, եթէ փորձ մը չկատարենք բուն Զատիկը արծարծելու, պանծացնելու մեր սրտին մէջ,— Զատիկը հասուն գիտակցութեան եւ ինքնապաշտպանութեան ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ համաձայնութեան մասին

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ

Օրուան կարեւոր դէպքն է Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը, որ կոչուած է մեծ փոփոխութիւններ յառաջ բերելու Կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու կացութեան մէջ։ Երեւութապէս բոլորն ալ գոհ են որ նոր քայլ մը կ'առնուի խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար. բայց իրականին մէջ մտահոգութեան մատնուած են շարք մը մեծ ու փոքր պետութիւններ, բացի Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն։ Ատենէ մը ի վեր, Փարիզ, Փրակա եւ Պուքրէշ հաճութեամբ չէին դիտեր Պելկրատի սիրաբանութիւնները Պերլինի հետ։ Հիմա որ գերմանական մամուլը գոհունակութեամբ կ'ողջունէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը, կասկածները աւելցած են երեք մայրաքաղաքներուն մէջ ։

Ֆրանսայի հանրային կարծիքը որոշ վերապահութիւն կը ցուցնէ, շատ յստակ չգտնելով անոր վերջնական նպատակը ։

Իբրեւ ապացոյց Փրակայի մէջ տիրող մտահոգութեան, ըսենք թէ Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը ուրբաթ առտու Վիէննա գնաց անակնկալօրէն։ Կը կարծուի թէ փորձ մը պիտի կատարուի մերձեցում հաստատելու երկու երկիրներուն միջեւ, իբրեւ հետեւանք Պելկրատի համաձայնութեան ։

*** Իտալօ-եուկոսլաւ դաշնագրին կնքումէն 24 ժամ վերջը, 200 սերպ ուսանողներ, որոնց համար կ'ըսեն թէ համայնավարներ են, ցոյց մը կատարեցին Ֆաշական Իտալիոյ դէմ եւ ջարդուփշուր ըրին պանդոկի մը ապակիները (այս պանդոկին մէջ իջած էին իտալացի թղթակիցները)։ Ոստիկանութիւնը միջամտելով, ցուցարարները ցրուեց եւ առաջնորդներն ալ ձերբակալեց ։

Ուրբաթ օր Իտալիոյ արտաքին նախարարը եւ Եուկոսլավիոյ վարչապետը ստորագրեցին առեւտրական դաշնագիր մը, որ գործադրելի է ապրիլ 1էն սկսեալ։ Միեւնոյն ատեն ստորագրուեցան երեք յաւելուածական ատենագրութիւններ։ Առաջինը մասնաւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ Իտալիոյ Սերպ, Խրուաթ եւ Սլովէն փոքրամասնութեանց եւ Եուկոսլավիոյ Իտալացիներու մասին։ Այսուհետեւ տարրական դպրոցներու մէջ պիտի թոյլատրուի փոքրամասնութեանց լեզուներուն ուսուցումը, ինչպէս եւ ընդհ. պաշտամունքին՝ նոյն լեզուներով։ Փոքրամասնութիւնները պիտի կրնան նաեւ գիրքեր եւ հանդէսներ հրատարակել իրենց լեզուներով ։

Երկրորդ պայմանագրութեամբ, երկու պետութիւնները կը ճանչնան եւ կ'երաշխաւորեն Ալպանիոյ անկախութիւնը իր ներկայ սահմաններուն մէջ, ինչպէս որոշուած էր Փարիզի Դեսպանախորհուրդը, պատերազմէն վերջը ։ Եուկոսլավիա մինչեւ հիմա կը մերժէր ճանչնալ այդ որոշումը ։

Երրորդ պայմանագրութիւնը կը վերաբերի Խրուաթներու ահաբեկչական կազմակերպութեան, «Ուսթաշա», որ մինչեւ հիմա կը պաշտպանուէր Իտալիոյ կողմէ, ուր կը բնակին իր անդամներէն շատերը ։

*** Առեւտրական պայմանագրին շնորհիւ, ապրիլէն սկսեալ պիտի կրկնապատկուի երկու երկիրներուն առեւտուրը։ Եուկոսլավիոյ համար յաւելման արժէքը պիտի ըլլայ 700,000,000 տինար։

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կոմս Չիանօ Էնկիւրի պիտի երթայ մօտերս, [illegible] ոչ անմիջապէս

Իտալիա՞ն աւելի շահեցաւ թէ Եուկոսլավիան

Պելկրատի մէջ կնքուած համաձայնութեամբ Իտալիա եւ Եուկոսլավիա փոխադարձաբար զիջումներ ըրած կ'ըլլան։ Այսպէս Իտալիա կը ստանայ 1 — Եթովպիոյ կայսրութեան ճանաչումը. 2.— Եուկոսլավիոյ յարումը Հռոմի տնտեսական համաձայնութեանց. 3.— Ալպանիոյ գոյավիճակին ճանաչումը, առ այժմ լռելեայն։ 4.— Չէզոքութեան յանձնառութիւն մը՝ երրորդ պետութեան մը հետ վէճ ծագած ատեն։

Իսկ Եուկոսլավիա կը ստանայ. 1.— Իր սահմաններուն եւ ծովեզերքին ապահովութիւնը։ 2.— Իտալիոյ յանձնառութիւնը այլեւս չօգնելու խրուաթ Ուսթաշիներուն ։ 3.— Իտալիոյ լռելեայն խոստովանութիւնը Սլովէն եւ Խրուաթ փոքրամասնութեանց դէմ գործած անարդարութեանց եւ անոնց դադարումը։ 4.— Տնտեսական մեծամեծ առաւելութիւններ որոնք կրնան աւելնալ։ 5.— Եուկոսլավիոյ կնքած միջազգային յանձնառութեանց, բարեկամութեանց եւ զինակցութեանց ճանաչումը ։

«Տէր եւ պաշտպան Սթալին»

«Մաթէն» կը գրէ թէ Սթալին Խ. Միութեան «Տէր ու Պաշտպան» (Լորտ - պաշտպան) պիտի հռչակուի ոչ թէ մայիս 1ին, այլ յառաջիկայ նոյեմբերին, պոլշեւիկեան յեղափոխութեան 20ամեակին առթիւ, աւելի հանդիսաւոր հանգամանք տալու համար։ Այս առթիւ միւս հանրապետութեանց կեդրոնները զրկուած լիազօրները հոն կանչուեցան ։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, բանակին մէջ, որ միշտ Սթալինի մասնաւոր հոգածութիւնը կը վայելէ, վերահաստատուած է զինուորական բարեւ՝ նոյնիսկ ծառայութենէ դուրս։ Յետոյ, զինուորական վարժարաններ պիտի հաստատուին սպայից համար, կուսակցական ընտրութեանց մէջ քուէարկութիւնները գաղտնի պիտի կատարուին եւն.։

Այժմէն մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, Սթալինի գահակալութեան համար։ Մասնաւոր գունդ մը պիտի կազմուի հետեւողութեամբ նախկին կայս. անձնապահ գունդին, որուն մէջ պիտի գտնուին նաեւ ձիաւոր Թաթարներ՝ Խրիմէն, պիտի վերահաստատուի Կազակներու զինուորական մասնաւոր իրաւունքը, խորհրդային հինգ շքանշանները պիտի բաժնուին 20,000 քաղաքացիներու, պիտի բաժնուին նաեւ հարիւր հազար տիտղոսներ, — «աշխատանքի հերոս», «ականաւոր քաղաքացի» եւ «հերոս Խ. Միութեան»։ Սթալինի համար առաջարկուած են հետեւեալ տիտղոսները (ընտրութիւնը ինք պիտի կատարէ) — «Առաջնորդ ժողովուրդներու» եւ «Փրկիչ խորհրդային հայրենիքի»։ Միեւնոյն առթիւ ընդհ. ներում ալ պիտի հռչակուի ։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մարտ 20ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 393,851, որոնց 292,188ը այր եւ 101,663ը կին։ Անցեալ շաբթուան թիւն էր 401,259, ուրեմն 7408 գործազուրկներ պակսած են մէկ շաբթուան մէջ։ Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 470,460, ուրեմն այս տարի պակսած են 76,609 հոգի ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՈՒՂՏՍ

Ալպիօնի քաջեպա՛շտ զաւակները վիճաբանութիւն մը սարքեր էին, Աւագ Հինգշաբթի օրով, Ատտիս - Ապէպայի ջարդերու մասին։

Նախորդ օրը, երեսփոխան մը խորին վրդովումով պատմեց թէ 700 Հապէշներ երեք օր ամերիկեան դեսպանատունը ապաստանելէ յետոյ, տրուած հաւաստիքներուն վրայ, դուրս ելեր, բայց ջարդուեր են Իտալացիներու կողմէ։

Այս յայտարարութիւնը ուրիշ բերաններ ալ բացաւ, միեւնոյն վրդովումը յայտնելու համար ։

Երբ կային երեսփոխաններ որ անկեղծ էին իրենց արտայայտութեանց մէջ, ուրիշներ պարզապէս առիթէն կ'օգտուէին, կառավարութիւնը քննադատելու համար ։

Ամէնէն վերջը ոտքի ելաւ երբեմնի վարչապետը, Լօյտ Ճօրճ, եւ մոլտաց, ջղագրգիռ շարժուձեւերով ,

— «Քննութիւն պահանջեցի՞նք ։ Մենք Ազգերու Դաշնակցութեան երեք գլխաւոր անդամներէն մէկն ենք։ Ո՞ր եւ է միջոց ձեռք առի՞նք Ազգաժողովին միջոցաւ միջազգային մեծ բողոք մը յարուցանելու համար ամէնէն զարհուրելի ջարդերուն դէմ որ գործուած ըլլան արդի ժամանակներու մէջ, գոնէ յիսուն տարիէ ի վեր»։

Չհաւատալով աչքերուս, երկու անգամ, երեք անգամ կը կարդամ այս բացագանչութիւնը։

Ու միտքս մեքենաբար կ'երթայ դէպի ետ, ոչ թէ 50, այլ միայն 14 —15, 20 – 22 տարի ետ։

Ու կը յիշեմ որ այս խորամանկ ծերունին, Լօյտ Ճօրճ, ամէնէն տիրական դիրքն ունէր Մեծն Բրիտանիոյ դահլիճին մէջ, երբ անճխտուեցաւ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը, 1915 — 1917, կորսնցնելով 1,200,000 հոգի ։

Կը յիշեմ թէ իր օրով էր որ հրատարակուեցաւ Ճէյմս Պրայսի հռչակաւոր հատորը, այդ աշխարհասասան սարսափներու մասին։

Կը յիշեմ թէ ի՛նքն էր տէրն ու տիրականը բրիտանական կայսրութեան, երբ կրկին ջարդուեցան Մարաշը, Հաճընը, Եդեսիան ։

Ու իր վարչապետութեան օրով էր որ, բրիտանական ինչպէս միւս մարտանաւերը խարիսխ նետած՝ Իզմիրի ջուրերուն մէջ, ոչ իսկ հեռադիտակները կը բանային, նոր ջարդերը խափանելու համար։ Ընդհակառակն, երբ փախստական մը լողալով իրենց մօտենար, հրաման ունէին նորէն ծովը նետելու։

Ուրեմն Լօյտ Ճօրճ մոռցե՞ր է այս բոլորը, եւ նոր կ'իմանայ, սարսափո՛վ կ'իմանայ թէ «ամէնէն զարհուրելի ջարդերը», 50 տարիէ ի վեր չտեսնըւած բարբարոսութիւններ գործուեր են, Ատտիս - Ապէպայի մէջ…

Մոռցե՞ր է որ տակաւին յիսուն տարի չըներ Համիտեան ջարդերէն ի վեր, երբ 300,000 Հայեր կոտորուեցան, մէկ տարուան մէջ (1896)։ Մոռցե՞ր է Կրետէն։

Ջարդը ջարդ է, ուր որ ալ պատահի, ով ալ ըլլայ զոհը։ Եւ մենք, անվախճան եւ անհաշիւ ջարդերու յուզարկաւորներս չենք որ պիտի արդարացնենք Ատտիս Ապէպայի արիւ[illegible]։

Բայց, հէ՜յ աշխարհ, «Էյ ինչո՞ւ ես քարը թողնում քարի վրայ, քա՛ր աշխարհ», երբ սուտ մարդասէրներ կը փորձեն արցունք թափել 700, 3000 կամ 6000 զոհերու վրայ, — իբրեւ թէ 50 տարիէ ի վեր տեսնուած չըլլար այդպիսի բան — եւ կը մոռնան միւսները, իսկապէս անձայնընթացն ու աներեւակայելին ․

ՎԱՀԷ

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր, 31 մարտ ։

Պելկրատի համաձայնութեան տպաւորութիւնը Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ

Էնկիւրիի «Ուլուս» թերթը (Հաքիմիյէթը Միլլիէ) խօսելով Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մէջ կնքուած համաձայնութեան վրայ, կը գրէ թէ կոմս Չիանոյի այցելութիւնը բարեդէպ իրողութիւն մըն է ոչ միայն արեւելեան Միջերկրականի, այլեւ Կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու խաղաղութեան տեսակէտով

Թերթը բացատրելով Պելկրատի տեսակցութեան նպաստաւոր տպաւորութիւնը անգլիական մամուլին մէջ, կը յիշէ արեւել. Միջերկրականի ծանր մթնոլորտը եթովպական պատերազմի ատեն եւ ուրախութիւն կը յայտնէ որ կացութիւնը աւելի պայծառացած է այսօր ։ «Այս ճամբուն վրայ մեկնակէտ մը եղաւ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, իսկ անոր առաջին հանգրուանը կազմեց Չիանոյի եւ Թ. Արասի տեսակցութիւնը »։

*** Պուլկարիոյ քաղաքական շրջանակները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին կեդրոնական ու արեւելեան Եւրոպայի անցուդարձին։ «Սլովօ» թերթը կը գրէ այս առթիւ.— «Մեզի համար որ հեռուէն կը դիտենք դէպքերը, իտալական դիւանագիտութեան հեռաւոր մտադրութիւնները դժուար է գուշակել, բայց տարակոյս չկայ թէ այդ դիւանագիտութիւնը զարմանալի ճկունութիւն մը կը ցուցնէ։ Այսօր երբ Իտալիա կ'ուզէ պատուոյ տեղ մը գրաւել Միջերկրականի մէջ՝ հակառակ Անգլիոյ ընդդիմութեան, Հռոմ կ'ուզէ թօթափել բոլոր երկրորդական մտահոգութիւնները, կ'աճապարէ կարգադրել Եուկոսլավիոյ հետ եղած բոլոր վիճելի խնդիրները։ Այսպէս, ապահովութիւն կը ստանայ Ադրիականի մէջ եւ կ'ամրապնդէ կապերը Պալքանեան Միութեան եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց հետ՝ Եուկոսլավիոյ միջոցաւ։ Միեւնոյն ատեն պէտք է խոստովանիլ որ Եուկոսլավիոյ դիւանագիտութիւնն ալ մեծ ճկունութիւն կը ցուցնէ ։ Պելկրատ կը դառնայ գլխաւոր ազդակը կեդրոնական եւ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ․

*** Պելկրատի այցելութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց Ռումանիոյ մէջ։ Մամուլը, որ միշտ ենթակայ է գրաքննութեան, ընդհանրապէս վերապահութիւն կը ցուցնէ ։ Կարեւոր թերթ մը դիտել կուտայ այս առթիւ,— «Կոմս Չիանոյի այցելութիւնը դիւանագիտական հանելուկ մը կը կազմէ, որուն հանդէպ ամէնէն յանձնարարելի դիրքը սպասումն է։ Կարեւորը սա է թէ, Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութեանց մեղմացումը պիտի սահմանափակուի՞ Պելկրատի խօսակցութեանց շրջանակին մէջ, թէ պիտի տարածուի ամբողջ Փոքր Համաձայնութեան վրայ։ Փոքր Համաձայնութեան մնայուն խորհուրդին յառաջիկայ նիստը ամէնէն կարեւորներէն մէկը պիտի ըլլայ ։ Այլեւս ակներեւ է թէ կեդրոնական, արեւելեան եւ հարաւային արեւելեան երկիրները իրենց հաւասարակշռութեան խարիսխը կը փնտռեն Պերլին - Հռոմ առանցքին վրայ ։

*** Պելկրատի համաձայնութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Հունգարիոյ մէջ, անոր համար որ Մուսոլինի դեռ վերջերս մեծ յոյսեր կ'արթնցնէր դաշնագիրներու վերաքննութեան համար, մինչդեռ հիմա յանձն կ'առնէ արգիլել որ եւ է արարք Եուկոսլավիոյ սահմաններուն փոփոխման դէմ։ (Հունգարիա միշտ կը խորհի հոն ստանալ Եուկոսլավիոյ գրաւած հողերը) ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՂՈՍԿՐԵԱՅ ԱՇՏԱՐԱԿ

Թողէ՛ք մեծնա՛մ, հսկայանա՛մ մտքիս հետ:
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

— Առեն է, դարձեալ, վերաշինելու փղոսկրեայ աշտարակը:

Այս բառերով՝ մտածման քուրմը, Փօլ Վալերի, հրաւէր կը կարդար, վերջերս, ինքնամփոփուելու, ճգնաւորելու, խորհուրդներու աստուածութեանց հետ մտերմանալու: Այդ հրաւէրը չատո՞նց կը լսուէր արդէն բոլոր ազնիւ մտաւորականներու հոգւոյն մէջ, երբ մթնոլորտը յագեցաւ «յետպատերազմեան չրջանի» անիշխանութեամբ:

— Մտի՛ր փղոսկրեայ աշտարակէն ներս...

Ժամանակին, արհամարհանքի լայն ու զօրեղ ալիք մը սարսեց փղոսկրեայ աշտարակը եւ սարսափով՝ դուրս նետուեցան մեծ մտաւորականները, — ոմանց աչքերուն մէջ՝ մտածման աստուածուհին, տակաւին մերկ ու տաք, ոմանց մատներուն վրայ՝ ներշնչման դողը, ցաւագին ու դալուկ:

Ի՞նչ կը խորհրդանչէ փղոսկրեայ աշտարակը:

Փրոֆ. Շարլ Ռիշէ կը գրէ թէ այս բացատրութիւնը, որ հիմա կը գործածուի ամէն լեզուի մէջ, իր հայրութիւնը կը պարտի Ալֆրէտ տը Վինիի: Ընդհակառակն, խոժոռ ժալու կը պնդէ թէ Սէնթ-Պէօվ ստեղծած է զայն: Ով որ ալ ըլլայ բացատրութեան հեղինակը, ինչ նշանակութիւն ալ տրուած ըլլայ առաջին առթիւ, մենք այս խորհրդանշանին մէջ կը կարդանք զանազան վարդապետութիւններ:

Հրապարակը (ակօրա) եւ ճգնարանը, զգացական աշխարհը եւ իմացական թագաւորութիւնը, սիրտը եւ միտքը, կեանքը եւ երազը:

Սակայն այս փիլիսոփայական հակադրութիւնները ունին երկար պատմութիւն մը, — այսպէս, մտածման պայքարին առաջնորդները ի սկզբանէ կը կոչուէին կղեր կամ դպիր:

Կղեր յունարէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ «ժառանգութիւն» կամ «բաժին», որովհետեւ եբրայական աւանդութիւններու մէջ՝ Ղեւտացիները, սպասաւորելով Եհովայի պաշտամունքին, աստուածային ժառանգութիւն մը կը համարէին իրենց պաշտօնը: Ղեւտացի ժառանգաւորներէն վերջ, Քրիստոսի Ա. դարուն՝ կղեր կը կոչուէին բոլոր անոնք, որ կը ծառայէին Աստուծոյ եւ կ'ուսանէին գրել ու մեկնել սրբազան գրականութիւնը, — այսպէս անոնք կը զանազանուէին աշխարհիկ զանգուածէն, որ մտահոգութիւն չունէր գրի ու գրականութեան: Միջին դարուն, արդէն, կղերիկոսներուն յանձնուած էր հին գրական գանձերու պահպանումը եւ ճանաչումը, — վերջապէս կղերն էր որ ուսումնարաններ բացաւ առաջին անգամ, դարձ տուաւ հին աւանդութիւններու ուսման, մտքի արտադրութիւններու հաւաքին, այնքան որ կղեր հոմանիշ դարձաւ գրագէտի, ուսումնականի, գիտունի, մտաւորականի:

Դպիր պարսկերէն բառ մըն է, որ կը նշանակէ գրել-կարդալ գիտցող: Եբրայեցիները սոփերիմ (հաշուող) կը կոչէին, իսկ Եգիպտացիները՝ Քրի-հաբի (գլանակիր), որովհետեւ առաջինները աւանդական օրէնքներու, իսկ երկրորդները՝ պապիւրոսներու մեկնիչներն էին: Եգիպտական քաղաքակրթութեան ոսկեդարին մէջ՝ դպիրը, այն որ պապիւրոսներու վրայ կը գրէր, երկրին ամէնէն զարգացած եւ գիտուն մարդն էր, յարգուած՝ ազնուականի մը նման, ճիշդ ինչպէս Եբրայեցիներուն մօտ սոփերիմը, որ կը խորհրդանչէր եբրայական գիտութիւնը եւ փիլիսոփայութիւնը:

Մինչեւ ժամանակակից Դար, մտքի արտադրութիւնը նկատուած է սրբազան, ատոր համար է որ Հայերը, աքսորները, հալածանքներու եւ ջարդերու խուճապին մէջ՝ նուիրական զգացումով մը պահած են հայկական հանճարին արձանագրութիւնը դեղնած ու մաշի հոտ ունեցող թուղթի մը վրայ: Փորձած են, որքան կրցած են, պաշտպանել այդ արձանագրութիւնը ամէնէն չունչին դէմ, — վասնզի հաւատացած են որ մտածումը ազնուական բան մըն է եւ մտաւորականը՝ տարբեր էակ մը:

Եւ վասնզի մտածումը ծաղիկ մըն է, որ չաճիր հրապարակներու վրայ եւ ամբոխին գրկին մէջ: Միջին Դարը զայն փնտռեց վանքերու մէջ, կընոստիկեանները՝ լռութեան մէջ, արեւելքի ճգնաւորները՝ առանձնութեան մէջ, — հեռու ինձմէ միսթիսիզմին պաշտպանութիւնը, պայծառափայլ Ելլադան զայն փնտռեց Ողիմպոսի գագաթին վրայ:

Ո՞ւր է մտածման աղբիւրը: Երազն է անոր ճամբան, հեքիաթային է անոր ճարտարապետութիւնը, ու նուիրական է անոր ուխտագնացութիւնը, — պէտք է թօթափել ռամկութեան փոշին՝ ճամբայ ելլելէ առաջ: Ռամկութեան դէմ մտածման նուիրականութիւնը պաշտպանելու ձգտումով էր, որ Ֆրանսական Ակադեմիան երկար ատեն իր դուռները գոց պահեց վէպ գրողներուն առջեւ, — Ժորժ Սանի վիպագիր ամուսինը արկածով միայն մտաւ ներս, առաջին անգամ:

Այժմ հարկ է կառուցանել մտքի բնակարան մը, աւելի դժուարամատչելի:

— Փղոսկրեայ աշտարակ մը, ուր գան բնակիլ մտքի քուրմերը: Հեռու օրուան աղմուկէն, ուր սոսամոքար ձայն կը բանէ խմալուր, անպարար ոտներու տօնավաճառէն, ուր իրենց գրածը անպայման կարդացնելու դիւրութիւնը արուեստ կը համարին ոմանք, ընկերային պայքարներէն, ուր հոգեկան ախտաբանութիւնը ոճրային դաւեր կը հիւսէ՝ պատմութիւնը հացի գոյնով ջրդեղած:

— Բարձրացուցէք աշտարակը, կը պոռան մտքի ազնուական մշակները, որովհետեւ զգացումներու ջրհեղեղն սկսաւ եւ մտածումը պիտի խեղդուի շուտով:

Կը լսէ՞ք ողբը նոր օրերու «[illegible]», — Ժիւլիէն Պէնտա, տրտմութեամբ եւ ցաւով համակուած, կը տրտնջայ որ զգացումը, ահա մեր օրերուն, կը սպաննէ մտածումը, — ախտաւոր յուզումներու ճաշակը, որ դիւրին վայելք մըն է ամբոխին համար, գինովցուցե՞ր է արդէն օրուան արուեստագէտները: Ի՞նչ փոյթ այլեւս ճգնութիւնը, հոգւոյն ուժը, մտածման ծովանալը, — ամբոխը կը ծախսուարէ՞ մեր վէպերը: Ներցէ՝ իրապաշտութիւնը:

Եւ այս իրապաշտները կեա՞նք կ'անուանեն օրուան անցուդարձը, ոճիրի մը պատմութիւնը, տղու մը սիրաբանութիւնը: Եւ այս իրապաշտները դպրութի՞ւն կ'անուանեն իրենց յուշերը կամ օրագիրը, ուր լեզուն կը քստմի:

Օ՜ գեղեցիկ ճգնութիւնը հիներուն, կէս-գիշերէն վերջ տակաւին վառող խղճի լամբարին, — ահա մենք կ'ամչնանք գիտելով մեր մտքի աղքատութիւնը: Հին օրերուն՝ գրական թերթէ մը ներս մտնելու համար՝ բաւական չէր լեզուի մաքրութիւնը կամ շնորհք ունենալը: Դժուար էր ստորագրութիւնը տանիլ պարբերականներուն, երկար սպասէ մը վերջ միայն՝ երէց մը կը բռնէր ձեռքէդ եւ կ'առաջնորդէր: Տարօրինակ վախ մը կար [illegible] մէջ բռնուելու: Եւ դասական դարձած էր նորեկներուն՝ ըսել. «Սկսնակի անհամարձակ քայլերով կը մտնեն արուեստի տաճարէն ներս»: Հիմա չկայ սկսնակ, — բոլորը մեծ գրագէտ են, հանդիպողը գրիչ կ'առնէ եւ տեղ կը պահանջէ թերթերու գրական բաժնին մէջ: Իբրեւ գրական սթափ՝ կրցած է նմանակ մը գրել դրացիին աղջկան, այն համոզումով որ — հայ գրականութեան աւանդութիւնն ըլլար կարծես — արուեստը ուրիշ նիւթ չունի, բայց եթէ ինչ որ արթունքը ըսել կուտայ աղջկան: Ահա թէ ինչու մեր գրականութիւնը տակաւին չկրցաւ իր արբունքի չրջանը, բնախօսական հոգեվիճակը: Աւելի բարձր հոգեվիճակներու անցնելու համար, կը պահանջուի աշտարակի մը մէջ ամփոփուելու սովորութիւնը:

Արդ, բաւական չէ յուզումը՝ արուեստագէտ դառնալու համար: Տասը տարի առաջ, երբ տակաւին անծանօթ էի Քանթի, Լանկէի, Վալերիի աշխատութիւններուն, Նաւասարդի մէջ ախտաբանական երեւոյթ անուանած էմ յուզումը, խանդավառութիւնը, վերջապէս զգացական տարրերը, զորս կ'օգտագործեն կարգ մը արուեստագէտներ՝ իրենց արտայայտութիւններուն մէջ: Այս վերջին տարիներուն կարդացի Քանթը, որ յուզումը կ'անուանէ հոգեկան հիւանդութիւն, ճիշդ ինչպէս Լանկէն, դանիացի մեծ փիլիսոփան: Վալերի եւս արուեստագէտի մը համար անպատշաճ կը համարի ստեղծագործել միայն խանդավառութեամբ, յուզումով:

Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է ինքնամփոփուիլ, ճգնիլ, ամբարե՛լ, ամբարե՛լ, որպէսզի հոգին ուռի, մտածումը ծովանայ:

— Առեն է, դարձեալ, վերաշինելու փղոսկրեայ աշտարակը:

×

— Թողէ՛ք մեծնա՛մ, հսկայանա՛մ մտքիս հետ:

Այս ճիչը կը պատկանի Վարուժանին, — ազնուական բանաստեղծին, որ դասական պատմուճան մը ունի իր ուսերուն:

Ու քանի՜ կը կարդամ այս տողը, այնքան կը սարսռամ ցաւէս:

Ծարա՜ւն ունիմ առանձնութեան, մենակեաց աշխատանքի: Ես իմ փղոսկրեայ աշտարակս պիտի ընտրէի ինքնամփոփուելու համար, ծովու մը դէմ, ալեկոծ ու կանանչ բուսականութեան մը մէջ, համեստ հիւղակ մը, ուր կարենայի նուիրուիլ ընթերցումներուս, խոկումներուս եւ ստեղծագործութեան: Գիրքերու բարեկամութենէն եւ բնութեան մտերմութենէն վերջ, իմ արիւնս բաւական է ինծի սորվեցնելու թէ ինչ է կեանքը:

Մինչ այս կեանքը զոր կ'ապրիմ, դառնութեամբ կը լեցնէ հոգիս, արհամարհանքո՞վ, ատելութեամ՞բ, նողկանքո՞վ: Կ'ուզեմ ճախրել ու առանձնիլ մտքովս, անձնել նոր հորիզոններ, հրճուիլ նոր տեսիլներով, — ստեղծագործութեան ոգը կը կրծէ զիս: Ի՞նչ կեանք է սակայն այս, ուր մեր չուզածը կ'ընենք, ուր վայրենի մը կը խորտակէ մեր թեւերը, ու չի ձգեր որ աճի՛նք, սաւառնի՛նք —

... Թողէ՛ք մեծնամ. — Ի՜նչ կենսունէտ է բնութիւնն,
Հոգիս թողէ՛ք անոր ծոցին մէջ՝ տըռփուն՝
Աստուծոյ հետ դէմ դիմաց:

Երիտասարդ ու տաք արիւն մը կը խայտայ, ազնութեան եւ անձնուէր ընդունակութիւն մը երազներ կուտայ, բայց

Ո՞ւր կը քաշէք զիս, այրուստի պահանջներ,
Ո՞վ սեւ երամ ագռաւներու, որ հրաւէր
Կուտաք կեանքի դէպ կրկէս,
Որ ձեր դժոխքի երգերով երգը քնարի
Խեղդել կ'ուզէք: Հեռո՛ւ, բուեր գիշերի,
Արշալոյսի մէջ եմ ես:

Օ՜ Վարուժան, քնքուշի՛կ տղայ, տարբերու բեռան տակ թաղուած ցաւդ ահա կ'արթննայ հոգւոյս մէջ: Ու մեծ ճիչդ կը հնչէ հիմա սրտիս խորը: Կ'ուզեմ պոռալ քեզի հետ, աղաղակել, զայրանալ, ու պաղատիլ.

Թողէ՛ք մեծնա՛մ, հսկայանա՛մ մտքիս հետ ...
Այսպէս, — արփւոյն տակ, Աստուծոյ յանդիման,
Ըրած բնութիւնն ինձ մայր, անհունն՝ օրօրան,
Թողէ՛ք, թողէ՛ք զիս խոկալ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԶԱՏԿԻՆ

Մարտն կուգայ ծաղկներով,
Ցերկնուց հաւքերն կարդալով,
Հրեշտակապետ փառքս տալով, —
Ցորժամ Հայոց Զատիկն գայ:

Բարկ արեգակն ծագեցաւ,
Սաստիկ ձըներն հալեցաւ,
Գառն մաքուր ընծայեցաւ, —
Ցորժամ Հայոց Զատիկն գայ:

Ամպըն ի յերկնից խիստ գոռգոռէր,
Ողորմութեան ցօղն ցօղէր,
Ծովու գետերըն յորդորէր,
Մարգարտապէս դառէր միզուն,
Ծաղիկ քաղէր իւր լեռներուն,
Նա ոչ վախէր իւր մեռնելուն,

Տէրըն տայ ձեզ խաղաղութիւն,
Ցորժամ աշխարհիս եղեւ արքայութիւն,
Հոտն կուգայ անմահութեան, —
Ցորժամ Հայոց Զատիկն գայ:

Ծանօթ. — Այս տաղը ընդօրինակուած է Բարսեղ Դպիր Քանաքեռցիի ձեռագիր տաղարանէն, որ կը կրէ 1666 թուականը եւ սա մակագրութիւնը. «Գրեցաւ ի Նախիջեւան եւ զանպիտան գրիչս յիշեաց»:

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՔԱՂԱՔԷՆ ԴՈՒՐՍ

Խոր թմրութիւն մը հեռահետ մղձաւանջի մը պէս վրաս կ'իջնէ ու ծնկներս կը կթոտին. գաւազանս դողահար սրունքներուս մէջ ինկած է փայտէ ձիու պէս. ոտքերս ծանրացած են ու իրենք են ինծի ուղղութիւն տուողը հիմա: Երկար ատեն պիտի մրափէի, եթէ յեղակարծ պայթիւն մը չզգաստացնէր զիս.

— Հէ՜յ հէյ հէյ, հո՜ւ . .

Հով մը ելաւ կարծես, մարդիկ մեծ ու պզտիկ, չուն ու կատու, չորցած տերեւ ու փոշի, խումբ մէկ ըրած դիմացի նեղ մայթերով լայն պողոտան լեցուեցան:

Ես մէջտեղ մնացի ջուրէն դուրս ինկած ձուկի պէս ու տողալով, ցատկոտելով անոնց հասայ: Այնքան չատ բազմութիւն կար որ, ես աչքերուս յարերը կապեցի ականջիս թմբուկին ու ընկալուչը սկսաւ մեծ աղմուկը մաղել.

— Դեռ կը ժպտէր ան, ես տեսայ:

— Անձնասպան եղած է, կ'ըսեն:

— Ջէ, հացավաճառն է յանցաւորը:

— Բայց ինչո՞ւ աջէն գնաց:

— Հոգ չէ, ապահովագրուած է սպաննողը եւ կը վճարէ ընկերութիւնը մեռնողին գինը:

— Երիտասարդը զաւակներու տէր էր եւ իր երիվարի պէս մօթոն վարելու արտօնագիր չունէր:

— Դատը կորսնցուց, կորսնցուց:

Արտօնագիր եւ ապահովագրութիւն երկար ատեն վէճի բռնուեցան ու չատերը ինծի պէս չկրցան միջոց մը գտնել «հանրութեան առջեւ ինկող արկածեալ, սպաննուած, անձնասպաններ» տեսնելու, մինչեւ որ հասարակ, չարագուշակ կառք մը անհետացուց մեր առջեւէն ամէն ինչ, ու «Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան» թագուհին իր անտառ թռնիկներու երեսէն կզպուած դրան ետեւ լուռ մնաց.

Քանի մը դոյլ ջուր ու մեռնող մարդուն վերջին յիշատակը՝ անտարբեր կամ վճարուած մարդիկ մաշած աւելով լեցուցին կոյուղին, ու անցորդներ կոխկրտելով անոր արեան հետքերը, տան ճամբան փնտռեցին, ուրախանալով որ իրենք չէին զոհը:

Քանի մը մեկնող թռչուններ հեռագրի թելերուն վրայ կը հանգչին, վար կ'իջնեն քովս ու աւելէն խուսափած, լերդացած արեան կտոր մը կտուցին կը փախին.

Գաւազանս սպառնացայտ օդին մէջ, անոնց ետեւէն գիւղ կը հասնիմ:

Ինչպէս չփնտռեմ քո իմաստութիւնը, ով իմ յաւիտենական եւ արդարադատ գիւղս, եկայ ես նորէն ճակատս քսելու անգիր օրէնքներուդ: Տուր ինծի իմաստութեան նշոյլ մը քու անմահութեանդ գաղտնիքէն չափելու համար մարդկային անիրաւութիւնները եւ անոնց ապօրէն դատաւորները:

Բուրումնաւէտ սօսի ծառին առջեւ ծնրադիր, գաւազանս հարցական՝ կը սպասեմ ոգիներու յարութեան, երբ կը լսեմ անհասանում ու անհասկնալի չչուկներ ամէն կողմ:

Գլուխս յամրօրէն երբ վեր կ'առնեմ, լուսաճաճանչ ծերունի մը իր քղանցքէն ծուէն մը ծառի ճիւղին կը կապէ ու արգահատանքով ինծ կը նայի:

— Ո՞վ ես դուն, օտարական, ո՞ր ճամբով մտար այս սրբավայրերը. երբ մենք չատոնց փակեցինք լայն պողոտաները մեր յղի այգիներու ընդարձակութեան մէջ, եւ բոլոր միւս ճամբաները սուինաւոր պահակներ ունին:

— Հայր, ես կուգամ ծիրկաթին ճամբով ծնրադրելու քու առջեւ:

Քու իմաստութեանդ ջրվէժէն չիթ մը կը բաւէ ծարաւ հոգւոյս համար, կայծակնացայտ ցասումի խարոյկին բոց մը մարած սրտիս, իմաստութեան անկիզելի մատեանէդ տող մը յուսահատ զգացումներուս, քու փոթորկալից փորձառութենէդ դրուագ մը գեղգերումներուս:

Սրբազան մարտնչումներէդ ճառագայթ մը խաւարակուռ ճամբուս

Քու պարտասած յաղթանակներուս սպակէղ հիւղ մը ընկճուած բազուկներուս.

Քու լուսապսակ ճակտէդ գիր մը անտիրական խորտակումներուս վերածնունդի համար ..

— Կը բաւէ այս, որ դուն հասկնաս գաղտնիքը կեանքի տեւականութեան:

— Կը ճանչնամ քեզ հիմա. ո՜վ ու ղեկավար որդեակս. մայրդ քու անունդ կանչեց իբրեւ վերջին աղօթք ու դուն եւ եղբայրներդ ուշացաք գիտեմ, փակեցին բոլոր ճամբաները որ չհասնիք, ու նետեցին ջառագայթ ներս ու դուք հիւծեցաք գերանոցներու մէջ, ցիր ու ցան թափառական փոշոտ ճամբաներու եզերք դուք չափեցիք մեր տառապանքը, փորձեցիք հասնիլ մինչեւ գագաթը, փշրեցիք բաժակները, անարգելով մրուրը.

Լսէ՛.

Համբուրէ նախ մեր արիւնով ջրուած այս մատեանը եւ հաւատա որ պուտ մը արիւն չի կորսուիր, երբ ցօղ մը ջրով նոր ծաղիկներ կը բուսնին.

Ինծի մեռած կարծողները թող գան լսել յարութեան զարթնօղներու մը ճահճարումը տիւ ու գիշեր, վիշապներու, հսկաներու արձանացած մեհեաններուն մէջ:

Ձկայ ոչ մէկ տեւական յաղթանակ քան արդարութեան վճիռը, աստուածացեալ արդարութիւնը՝ ինքը.

Համբուրէ կրկին այս հրաշապատումը ու դարձիր, ես պիտի լուսաւորեմ բոլոր մռնչող անապատները ուրկէ պիտի անցնիս աւաղացած ցեղէդ բուռ մը ծոցիդ մէջ, բոլոր փրփրափ փչակները, ալիք ալիք զաւակներէս ուժ մը քու կուրծքիդ մէջ, բոլոր բողոքի պէս երկնամերձ լեռներէն չունչ մը քու հոգւոյդ մէջ քաշէ.

Ես պիտի լուսաւորեմ բոլոր լեցուած անդունդները, ու պիտի զօրանան բազուկներդ, կուրծքդ պիտի կռանուի, մտիր անտառները ու երկրէ ճամբադ արեւելքէ արեւմուտք

— Տես տղաս, ահա սա կածանէն անցաւ կայսրի վաճառական Ցովհաննէս Զիմիկեր ու Բիւզանդիոնի դարէ դար ժառանգեց, ու դեռ երէկ էր երբ անձնասպան Սթամպուլը իր զաւակներուս հանճարին կ'ապաւինէր: Իրա՞ւ. ով ստեղծեց իր վերածնունդը: Սեւ Լեռնէն Ելլադա կ'ուրանայ իմ փառքը: Հռոմ ամբողջ հար, գերեվար զաւակներուս վերադարձը թագադրեց: Ափրիկէն գաղթ զաւակներուս մակաղին տակ փասխներու փոխակերպուեցաւ:

Յ. ԹԱԴԷՈՍ ՎՐԴ. ԹՈՄԱՍԵԱՆ
(ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ)

Քաղաքներու սրտին վրայ, ճամբաներու երկայնքին պարտէզներ կան, համակ գեղեցկութիւն:

Առօրեայ հոգերէն եւ ժխորէն խոյս տալով՝ մարդիկ կը դիմեն հոն, հանգչելու, կազդուրուելու, երազելու:

Գեղահասակ ծառեր կը սփռեն զով հովանի, երփներանգ ծաղիկներ կը ծաւալեն անոյշ բուրմունք:

Բայց ո՞վ է խնամեր զանոնք, ո՞վ է հասցուցեր այդ գրաւիչ վիճակին, յայտնի չէ, կ'ապրի, բայց չերեւիր:

Հ. Թադէոս վրդ. Թոմասեան Հայոց պարտէզին մէջ եղած է մին ամէնէն խանդավառ, խղճամիտ աշխատաւորներէն:

Յիսուն տարի անընդհատ դաստիարակեր է, դասաւանդեր, [illegible]:

Արժանի է եղեր սիրոյ, յարգանքի եւ երախտագիտութեան:

Ան արդարացուցած է իր վրայ դրուած ամէն յոյս: Իր պատկանած միաբանութեան անունը, իբրեւ ջահ պայծառաշող, պատուցած է ամէնուրեք:

Եւ այսօր, Ս. Ղազարու վեհաշուք յարկերուն տակ, իր կեանքի վերջալոյսին, կը կարդայ, կը խոկայ, կը գրէ տակաւին: Կ'ապրի երջանիկ, որովհետեւ իր պարտքը լիալիր կերպով, եւ պատուաբեր կերպով կատարեր է եւ, գիտէ թէ արժանի է այդ երջանկութեան: Եւ իր հոգեղբայրները, կրտսեր թէ երէց, այսօր կը բոլորուին իր չուրջ, քահանայագործութեան եւ հայրենիքի ծառայութեան յիսնամեայ յոբելեանին տօնակատարութեան համար:

Յիսո՜ւն տարի:

Եթէ չրջագայութիւն մը կատարէք իր յիշատակներուն մէջ, դուրս կուգայ հոնկէ գոհունակութեան ժպիտներով:

Յարգելիդ: Ծնունդ եւ մանկութեան առաջին տարիներ: Ընտանեկան անոյշ յիշատակներ, հայրենի անմոռանալի գեղեր, աղբ. զարթօնք առաջին նշոյլներ եւ ձայներ:

Կ. Պոլիս: Սաղըզ Աղաճ: Մխիթարեան վարժարան: Բարութիւն, ուշիմութիւն, աշխատասիրութիւն: Ահա ինչ որ իր մէջ կը նշմարէ հռչակաւոր Հ. Մանուէլ վրդ. Քաջունին, եւ զինք կը սահմանէ, ծնողքին հաւանութեամբ, Մխիթարի ուխտին:

1876: Պատանեակ հազիւ 12 տարեկան: Մուտք ի Ս. Ղազար: Այն ատեն իր վերջին օրերը կ'ապրէր քաղցրերգակ Հ. Եղուարդ եպիսկ. Հիւրմիւզ, հայ դասական գրականութեան գոհարները կը ցուցադրէր Հ. Գարեգին Զարբհանալեան, եւ ամբողջ Հայոց կղզիին վրայ իր փառայեղ հովանին կը սփռէր Հ. Ղեւոնդ վրդ. Ալիշան:

Այդ կենսայորդ մթնոլորտին մէջ աճեցաւ պատանին Թոմասեան, եւ ուսմանց եւ եկեղեցական գիտութեանց դասընթացքները լրացնելով, միահամուռ խնդութեամբ անդամ ընտրուեցաւ Մխիթարեան միաբանութեան եւ վարդապետ ձեռնադրուեցաւ 1887 ապրիլ 17ին:

Այդ թուականէն մինչեւ այսօր անընդհատ նուիրուած է իր կեանքը: Կրթական եւ ուսումնական հմայիչ լուսատուութիւն: Ս. Ղազարու նորընծայարանէն մինչեւ [illegible] ակէջ, փոխն ի փոխ ուսուցիչ, գործակալ, ուսումնապետ, տեսուչ, առաքեալ:

Հ. Թ. վրդ. Թոմասեան, որուն համար «յերկինս Աստուած եւ յերկիր հայրենիք» կար միայն, իր բեղուն գործունէութեան չրջանակներուն մէջ մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ:

Հայորդիներն իր չուրջ կը բոլորուէին ճոխ բերկրութեամբ, որովհետեւ սէր ու լոյս ունէր անոնց համար:

Ի լուր իր հայրենաչունչ պերճաբանութեանց՝ ազգին տարբերանդ զաւակները կը միախառնուէին, կ'եղբայրանային իրարու հետ:

Իր ծննդավայրին մէջ, ուր փութացած էր սեւ 1896ի յաջորդող անմխիթար տարիներուն, կը վայելէր յարգանքն ու բարեկամութիւնը Թլկատինցի գրագէտին: Հայոց առաջնորդը, փրոֆ. Թէնեքճեան առիթ չէին փախցներ հանդէսներու, հաւաքոյթներու մէջ հրաւիրել զինք բանախօսելու, որովհետեւ գիտակից էին անոր վեհազոյն զգացումներ արծարծելու կարողութեան:

Ռուբէն Զարդարեան, փրոֆ. Սողիկեան համակրանքով կը հետեւէին Մխիթարեան վարդապետին բոլոր նուէր գործունէութեան:

Այդ սէրը, այդ յարգանքը վայելեց նաեւ ի Մալաթիա, Խարբերդ, Տրապիզոն, որպէս կրթական մշակ եւ խանդակաթ հայրենասէր:

1913ին էր որ հրաւիրուեցաւ Կ. Պոլիս, իբրեւ տեսուչ Քաղկեդոնի (Գատը գիւղ) Մխիթարեան վարժարանին: Հազիւ մէկ տարի տեւեց իր պաշտօնավարութիւնը, եւ ահա պայթեցաւ համաշխարհային պատերազմը, եւ հայ եղեռնը, համատարած եւ աննախընթաց, իր արհաւիրքով տակնուվրայ ըրաւ ամէն ինչ: Մինչեւ 1919, ապրեցաւ, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, ցաւի եւ անդոհանքի կեանք մը: Ազգին սիրասուն բեկորները, իր բոլոր բարեկամները, իր սիրելի աշակերտները կը ձերբակալուէին եւ կը տարուէին դէպի արիւնոտ ճամբաներ: Ինքն իսկ կ'ապրէր ժամէ ժամ ձերբակալուելու սպառնալիքին տակ: Քաղկեդոնի վարժարանը բռնօրէն կը գրաւուէր Թուրքերու կողմէ եւ ինք տեղահան կ'ըլլար դէպի Բերա, ուր կը չարունակէր օգտակար ըլլալ իր հնարաւորութեանց սահմանին մէջ: Շարք մը Մխիթարեան քահանաներ, ինչպէս Հ. Աւետիք Պողպատեան, Հ. Արսէն Ղազիկեան, Հ. Անտոն Ջիտոյեան աքսորի ճամբան բռնած էին եւ հրաշքով միայն փրկուեցան, Հ. նորհիւ զօրաւոր միջամտութեանց.

Զինադադարին, Հ. Թ. վրդ. Թոմասեան արցունքոտ աչքերով դիտեց սարսափելի զարհուրելի իրականութիւնը, մէկ միլիոն հայութիւն, ազգականներ, բարեկամներ, աշակերտներ ոչ եւս էին:

Սրտակոտոր դարձաւ մայրավանք Վենետիկ: Հ. Ստեփաննոս Սարեան, Հ. Կարապետ Տէր Սահակեան եւ ուրիշներ սպաննուած էին խուժդուժ կերպով

Արտասովոր եռանդ մը, կորով մը բռնկեցաւ Հ. Թոմասեանի հոգին մէջ, եւ ան առաջադրեց վերակառուցել ամէն ինչ աւելի քան երբեք խանդով կորսուածը գտնելու համար կարծես.

Ս. Ղազարու նորընծայարանին մէջ պաշտօնավարեց արդասաբեր աշխատանքով:

1923ին ընտրուեցաւ առաջնորդ Մխիթարեան միաբանութեան եւ անմիջապէս տեսուչ կարգուեցաւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին.

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԸ

— • —

Արդեօք մի բան հասկանո՞ւմ էք այնից . . Որքա՛ն տարօրինակ, հակասական արարած։ Որքա՛ն խորաթափանց Երեւոյթը, ոչ ինքը։ Բայց եւ մի Երեւոյթը, ոչ ինքը։ Բայց եւ մի է ինքը, իր նկարագիրը։ Ջուտ ձեւերը.— որոնում ես իր ինքնութիւնը, գտնում, բայց եւ խոկոյն կորցնում ես, որ դա էլ նորից երեւան գայ։ Անհանգիստ դէմք ունի, չի լռում։ Իր ցեղային պատմութիւնն էլ տարօրինակ է։ Թւում՝ գրեթէ ամենափոքրն է, տառապանքով ամենամեծը, ժամանակով ամենահինն է, կեանքով ամէնից անփոփոխը։ Ամէնից աննպաստը իր երկրի դիրքն է, որ ամէնից յամառ կառչեց նրան։ Որքան անյոյս է թւում իր ապագան, բայց եւ որքա՛ն յուսացող է նա։ Ասենք իր կեանքում երկու բան չունի մէկ բախտ, մէկ էլ խաղաղութիւն։ Ի՞նչպէս ճանաչես նրան, ի՞նչպէս չափես։ Իր չափը՝ տառապանքն է պարմանալի հասարակութիւն, որ ծայրայեղութեան մէջ է։ Այս նայիր, սա՞ է Հայը։ Այս չարչին, այս բուրժուան. արա — ցեղերից ամենագծուծը եւ անսասանները ամենակռուչը։ Այդքան անխոհեմ տարրնացնել իրա՛ն . . . Կարո՞ղ է նա չափել աշխարհիս բարձր բաները իր գրանքով, եւ արշինով։ Հանրօգուտ գործի՝ եւ ոչ մի գրօշ։ Բայց մի օր էլ տեսար՝ մեռաւ ու ողջ կարողութիւնը կտակեց հասարակութեան։ Դէ նա իմացի՛ր թէ ինչ մարդ էր

Նոյն նայիր այս բեռնակրին. ի՞նչ է սա խեղճ գրաստ. մէջքին մի ամբողջ բեռ՝ ճկւում է, մէջքը կոտրում։ Աշխատա՞նք է կատարում թէ ինքնախոշտանգում։ Վրէ՞ժ ունի, ի՞նչ է, իրենից հանելու։ Ո՞ւմ դէմ է չարացել, որ իրեն է պատժում։ Որքա՛ն ուժ, որքան աշխատասիրութիւն։ Այս տար տանող ծառայ Անիմաստ.

Ե՛ւ հրաշալիօրէն Հայերէն ճշմարտութիւն, ասա գեղեցիկ խանձարուրի մէջ կապուած Արմենիան պատմութեան խարոյկը է։ Երբ կը պատռէ ու իր անվախճան ջահին աղջիկ կը խոնարհին ծաղկ ծաղ գեղերը իմաստութիւն մուրացող մոլերը։

Գնա՛, կ՛արժանեմ քեզ նետի մը պէս, խուրձ մը կայծակ ձեւերուն մէջ ու որոտա՛ պատղամս վերջին. —

Ու մէկ կաթիլ արիւն ու քրտինք օտարին երակին ու ակօսին մէջ չկաթի։

Թող ձեր բազուկին ուրիշին խոփն ու սուրը չփայլեցնէ։

Թող ձեր մտքէն գիր մը անոնց դասաւանդ մատեաններուն մէջ չծագի, ու ձեր սրտէն մանանայ մը անոնց նեխած կաթսաներուն չլեցուի։

Ու մէկ արցունք ոչ մէկ հառաչ իմ թօններուս ճակատը չմթագնէ։

Մօտ է այն օրը երբ Արարատի վերանորոգուած ապաւէնս դռները պիտի բանամ, չեփորելով հին ու նոր աշխարհներու մէջ թափառող զաւակներուս.

Եղէք միշտ պատրաստ ու արթուն, նոր ծգեցէք ուրիշի բաժին.

Ե. Ն. ԱՐԱՄԱՆ

անշնորհք, ծոյլ։ Ի՞նչ է միտքը. մի փոքր գումար չինէ, գնայ գուցան բաց անէ։ Մարդը իր հացի եւ իր գործի տէրն է ուզում լինել եւ ոչ թէ նրա ծառան։ Եւ արդէն Հայ նշանակում է տէր . . . Բայց տեսե՞լ էք նրան, երբ դաղթական է, ի՞նչ ծոյլ մուրացկան։ Ամենաձեռնտու գործը տուր, չի ուզիլ։ Ազգը տայ՝ ինքը ուտէ։ Եւ սովից կը մեռնի անխօս, անխռով, կ՚ասես ջգրո՛ւ։ Եւ սա այն գիւղացին է, որ երէկ կատաղած, գազազած՝ հողը քանդում էր, չարչարում, մղում, հոգին հանում։ Ամենաչար՝ քաչ անասունը իր արտի մէջ։ Այնպէս է հաւաքում բերքը, կարծես յաւիտեան պիտի ապրի, կարծես ոչ ոքի բաժին չպիտի թողնէ. Բայց գնա՛ իր խրճիթը, հաղար գող, մարդ, շուն ու գէլ նրա հացի վրայ են։ Ուտում են նրա հացը, ինչպէս հայր Աբրահամի սեղանից։

Տեսե՞լ էք նրա բնակարանը — խրճիթ ծակոտ . . . բայց անցիր նրա երկիրը.— ի՞նչ հիասքանչ վանքեր, հոյակապ աւարակներ, գողտրիկ խաչքարեր։ Հաւատա՞լ կարելի է թէ ինքն է շինել այդ բոլորը։ Աստուածութիւնն ես լսում՝ Հայհոյանքների կէսը եկեղեցի ու Աստուած է։ Լցրել է իր երկիրը եկեղեցիներով, բայց տարէնը մի անգամ չի մտնում մէջ աղօթելու։ Աղօթք էլ չի անում առօրեայ կեանքում. իր կրօնը երբեք չի քարոզել ուրիշներին։ Եւ հաւատալի՞ բան է, որ իր պատմութիւնը ամենամեծ կրօնական պատերազմների պատմութիւնն է եւ այս չաղօթող ցեղի նահատակաց շուրթերից թռաւ աղօթքի ամենաբարձր թռիչքը առ Աստուած

Տանել չի կարողանում ծէս, ձեւ, ատրճան, քաղաքավարութիւն։ Թամիկ է գերաղանցապէս։ Իր Երիմեան Հայրիկը ամէնից շատ կաթողիկոսութիւնը ատեց։ Դիպլոմատիայի մէջ մի բանուոր է շատ հոգածու — անկեղծ լինել։ Այնքան անկեղծ է եւ միամիտ, որ ան կասկածելի խորամանկի եւ կեղծաւորի տպաւորութիւն է անում։ Մինչդեռ իր հարեւանները այս աշխարհի բեմի վրայ դեր կատարելով միայն ցոյց են տալիս թէ կացինով հաւատում են դիմացինին՝ Հայր խակոյէս կացինը իջեցնում է իր գլխին։ «Այս ճշմարտութի՞ւնը» — մտահոգում է նա։

Դիմոլալոյ է եւ խոնարհ իր Սասունցի Դաւիթի նման եւ անողոքելի իմ բոստ, հարուածող նրա պէս։ Փծնում է սարսափում օտարի ոտի տակ՝ ինչպէս իր Ձէնով Օհանը, բայց երբ վրան է հասնում գերադոյն վտանգը՝ հերոսանում է յանկարծ եւ ծառանում վիշապի նման։ Բարի է առհասարակ. շոյիր եւ կը կոզայուի. բայց եւ առհասարակ ինքն է բարեկամ քեզ, իսկ քո բարեկամութիւնը վանում է։ Այնտեղ, ուր մի ուրիշ ցեղ ուրիշների միայն ոտքը կարող է վատաւել՝ Հայը գտնում է հնարը ատելութիւն առաջ բերելու։ Տաղանդ է իր դէմ ատելութիւն ստեղծելու։ Ուրիշի յաջողութեան մէջ՝ նախանձոտ է ինչպէս վարդապետ։ Եթէ դժուաց մէկի հետ՝ ոխակալ է ինչ պէս ուղտ. Ամէն Հայ մի Հայ ունի, որի հետ թշնամի է մինչեւ մահ։ Սա նրա անհրաժեշտութիւնն է։ Անկարգ է եւ անիշխանական է թէ հասարակութեան, թէ պետութեան եւ թէ գաղափարների մէջ։ Իբրեւ ժողովական՝ անմխաբան է, անտանելի, խռովարար։

Ուր յեղափոխութիւն՝ այնտեղ հայութիւն։ Բայց իբրեւ «ականէ» ծայրայեղական է։ Իր կռիւը երեք ճակատի վրայ էր միաժամանակ։ Ասենք ամէն Հայ մի փոքր Շիրակեցի է Դոն-Քիշոտի պէս։ Կոտորածներից ամենազարհուրելին ինքը տեսաւ եւ ինքն էր, որ չխրատուեց։ Իր օրհնութեան բացակայի օրհնութեան է։ Թաթա՞րն էր մօտը՝ սպասեց Ռուսին. Ռո՞ւսը եկաւ՝ աչքը Եւրոպացուն էր։ Եկա՞ւ Անգլիացին՝ դարձեալ Ռուսին էր ըսպասում։ Ռուսն է գալիս՝ չի ընդունում . . . Ուրեմն իր պետութի՞ւնն է ուզում ստեղծել, չի՞ ուզում ստեղծել, ի՞նչ իմանամ։ Մի ձեռը ճանկռտելով հիմնում է այդ պետութիւնը, միւս ձեռքը ձիգ է տալիս հիմքից քանդելու։

Ինչո՞ւ է այսպէս, ինչի՞ց է դժգոհ, ի՞նչ է կամենում . . . Ինչո՞ւ է այսպէս անհաւասար, ներհակ, մաղձոտ, անհաւատալի՝ իր ստորութեան մէջ, անչափելի՝ իր վեհ թռիչքներում։

Երեւի վրէժ ունի նա, մի վատ բան սրտի մէջ, որի համար եւ մեկուսանում է, որ նիւթէ, դաւէ, վնասէ։ Ո՛չ. Հայի ամենամեծ առաքինութի՞ւնն ես ուզում — ամենաներողամիտ ցեղը աշխարհիս մէջ։ Ի՞նչ եղաւ իր պատմութիւնը — զարհուրելի ջարդեր, խոշտանգում, բռնաջնջում։ Բայց ո՞վ է ամէնից շատ ջանք թափում փրկելու էնվէրին ու Քէմալին։ «Զարդի՛ր ինձ,— ասում է նա,— ահա քո պատիժը եւ իմ վրէժը»։ Ինձ թւում է թէ մի շատ մեծ վիրաւորանք կայ Հայի սրտի խորքը, շատ խոր թաքնուած . . . Ինձ թւում է թէ դրա համար է նա ցաքդւում, ձափռնացուպէս, որ երբ մէկից խորապէս վիրաւորւում է՝ կանչում է իր բարեկամներին, յայտնում է իր վիրաւորանքը եւ վերցնելով դանակը պատռում է իր որովայնը։

Այսպէս է Հայը։ Չի ուզում որ իրան գիտչեն, մօտենան, սիրեն թէ կուզ որ մեկուսի է, խստակեաց, բարի եւ աղատասէր։

Երբ նայում եմ Հային, ինձ թւում է թէ իրա վիրաւորանքը այն արծուի վիրաւորանքն է, որին ցած են բերել բարձր լեռներից։ Թպրտում է, ընկնում քարի, աղբի մէջ, կեղտոտւում, թեւերը կոտրում։ Կերակուր ես մեկնում՝ չի ուզում։ Չի սիրում ոչ ստրկութիւն, ոչ երջանկութիւն. գերադասում է տառապանք եւ ազատութիւն։ Մաղձոտ է, մեկուսի, բայց շունչ դժոխ ատելութիւն, որ բարձր լեռներին անծանօթ զգացում է։ Գերի արծուի խոր վիշտն է իր սրտի մէջ. Սա Հայն է, որին զրկել են իր կեանքի միակ պայմանից — ազատութիւնից։

«Ոչինչ չեմ ուզում ձեզնից— ասում է նա իր նեղիչներին.— ձեզ լինի ձեր լոյսը, ձեզ լինի ձեր երջանկութիւնը — գնացէ՛ք, ապրեցէ՛ք խաղաղ եւ երջանիկ։ Եթէ դուք սիրում էք կեանքը՝ ես սիրում եմ կեանքից աւելի թանգ բանը՝ Ազատութի՛ւնը»...

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

Թիֆլիս, 20 օգոստ. 1920

Զատիկի երգեր

— • —

Իր երբեմն որ աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած տարագիր բեկորները իրենց հայրենի երգերէն տակ, սփիւռքներուն հետ միասին կը տօնէին Զատիկը։

Այո, այսօր Զատիկ է, յարութեան տօնը։ Եկեղեցիներու զանգակները իրենց խաղաղ ու խմալուր ձայներով զանութեան խորհուրդներուն թեւ կուտան։ Ես կը հետեւիմ անզգայ բոլորին, բայց միտքս կը քաշէ յուշերուս ծրարը ու հայրենաշունչ երգ մը կը դնէ շրթներուս զալկահար։ Ա՛խ երգ, հայրենի երգ, եղանակի՛դ մատաղ

Երգ մը ունիմ շրթներուս, երգ մը հոգեպարար, թովչանքի երգ։ Գաղթականութեան օրերուն հայրենի գիւղիս անհոգակալ ու յորձանուտ գետի ափերուն վազվզելէն կ՚երգէինք ու կը ցնծայինք այս օրերուն, մեծով ու փոքրով։

Ահա հոգեխռով դէմքեր ճերմակ պատմուճանով՝ աչքիս առջեւ շարուիլ սկսան, ու անոնց ետեւ անխառն հրճուանքով տօնական օրերու մթնոլորտի գինովութենէն անզուսպ կ՚երգեն գիւղացիներու հոգեհմայ եւ ներդաշնակ կեանքի գերբնական առուներէն գիծեր ու պատկերներ։ Ու ահա փլուզում մը հոգեկան ապրումներուս մէջ։

Ցնծութիւնս կը թարմանայ, կ՚ուզեմ խօսիլ ու երգել անցեալէն, սակայն աչքերս կը թրջին...

Այսօր իսկ, այս զատկական տօնի առթիւ, փակուած խցիկիս մէջ, պատուհանիս փեղկերը քաշած, արուեստական լոյսի տակ՝ յօգնաբեկ գլուխս ձեռքերուս մէջ առած՝ ուզեցի հեռանալ, վերանալ, ո՛հ ինչ երջանկութիւն . . . Երեւակայութեանս թեւիչները լարեցի, ու գացի ինկայ մեր գիւղին կանանչակուռ բլրակին վրայ, ուր կարծես արեւն ու քամիէն ծեծուած գիւղական կեանքի ներքոդանքներուն մէջ գիւղացիները Զատիկի տօնը կը կատարէին մասնաւոր վայելչութեամբ, գմբէթաձեւ բլրակին չուրջ պար բռնած։ Եկեղեցիին բակը լեփ լեցուն էր, վեղարաւորին ձայնը իբրեւ պատգամ կ՚երթար քարերուն մէջ պահուած սուրբերուն։ Իսկ դուրսը բակին մէջ արծաթափայլ առուակին մօտ կարմիր հաւկիթներու ծեծկուտքը կը շարունակուէր։ Ու ահա երգ մը կը փրթի

Զատիկ է եկեր.

Մեզ ընծայ բերեր

Հաւկիթներ կարմիր։

Այսօր Զատիկ է,

Կարմրուկ Զատիկ,

Դրպանս ունիմ

Հաւկիթ կլորիկ,

Կարմիր խաղալիկ։

Ու երգերը ուրախութիւնը իրենց անսահման ոլորտներուն մէջ կը ըստեղծեն գերբնական հաճոյք։

Բայց ոչ, այն պլպլացող յոյզերը գիս տակն ու վրայ ըրին այս տօնական օրերուն։ Խցիկիս մէկ անկիւնէն երեխային ձայնը զիս կանչեց ու ես Զատիկի երգս վերջացուցի ակամայ։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

«Առակը հիմից է գալիս»

— ե —

Վերջերս Հայաստանի մէջ ժողովրդական ստեղծագործութեանց մրցում մը կատարուեցաւ։ Առակներու մրցումին մէջ առաջնութիւնը շահեցաւ Նոյեմբեր գիւղէն Նախապետ Նոյեմբերեան։

Առակախօս Նախապետ ստեղծագործական շնորհք ունի, պատմելու դիւրութիւն մը եւ իր ֆապուլային մէջ՝ երգիծանքի ուժ։

Առակը գրական հին սեռ մըն է, բազմաթիւ առակներ ունինք, որոնց եթէ ոչ հիւսուածքը (պատմելու ձեւը կամ քանդուածը), այլ անպայման ասանդութիւնը կուգայ հինէն, ինչպէս հայ ժողովուրդը կ՚ըսէ, «առակը հինից է գալիս»։ Ասով՝ շատ հետաքրքրական ու թանկագին նիւթ մը, ազգագրութեան համար։

Առակախօս Նախապետի ստեղծագործութիւններէն կուտանք երկու առակ։

Առաջինը երգիծանք մըն է Ուգունլարի տէրտէրին վրայ, որ իր շատակերութեան պատճառով կը կոչուէր «Տէր-Թարլեմ».—

Ուգունլարում արջը մի քանի տղի մնասում է։ Գիւղի տէրտէրը, իշխաններն ու պաշտօնիքը հաւաքւում են, թէ գնանք արջին սպանենք։ Գընում են սարը, կանգնում քարափի գլխին, տեսնում են արջը հրէն քարխտակին խաղ է անում քոթոթների հետ։ Խառեղ սարսափը պատում է բոլորին, ուզում են յետ փախչել, բայց տէրտէրն ասում է՝ կացէ՛ք սպանենք, ես սուրբ եմ, արջն ինձ բան չի անի, դուք թոկով կապէք ինձ, քարափից կախէք, գնամ արջն սպանեմ, գամ։ Էդպէս էլ անում են։ Բայց հէնց որ տէրտէրին կախում են, արջը բռնում է նրա գլխից։ Տէրտէրը գոռում է թէ քաշէք վեր, արջն իմ սրբութիւնը մոռահան է արել։ Իշխանները քաշում են վերեւ, արջը ձգում է դէպի ներքեւ, սրանք քաշում են, նա ձգում է, վերջը տէրտէրի գլուխը մընում է արջին, մարմինը բարձրանում վերեւ։ Իշխանները տեսնում են, որ տէրտէրի գլուխը վրէն չի։ Բայց գլխի չեն ընկնում թէ ինչ է պատահել։

— Աղա, ասում է մէկը, տէրտէրին, որ կախեցինք, գլուխը վրէ՞ն էր։

— Տէրտէրին ի՞նչ գլուխ, տէրտէրն էլ գլուխ կ՚ունենա՞յ, հէնց էպէս էր, որ կար։

Ահագին վէճ է առաջանում։ Որոշում են տէրտէրի տանն տուն եւ էդ մասին հարցնեն տէրտէրնուց։

— Տէրտէրն, ասում են, տէրտէրը որ մեզ հետ հանդն եկաւ, գլուխը վրէ՞ն էր։

— Գիտեմ ոչ, գլուխն ի՞նչ է, ասում է կինը, միայն որ մտիկ էի անում, վրէն՝ ուսերից վերեւն ահագին մազ կար։

Առակախօսը կ՚ուզէ հեգնել տէրտէրը, ըսելով որ անկուշտ փորէ մը զատ տէրտէրը հազիւ թէ գլուխ ունենայ

Տանք միւս առակն ալ.—

Մարդու մէկը մի կին է ունենում։ Մի օր կինն ասում է, թէ ա՛յ մարդ, եկողը ձմեռ է, վեր կաց կովը տար քաղաք, ծախի, մի քիչ կտոր (կերպաս) առ, բեր ձմեռուայ պատրաստութիւն տեսնենք։

— Կովը որ ծախեմ, ի՞նչ կտոր բերեմ, հարցնում է մարդը.

— Ես գիտեմ, մոռահան կ՚անես, ա՛յ դռնկի Գաղտասար, պատասխանում է կինը, բեր մատներիդ կտոր ւներ կապեմ, որից կապեմ, նրանցից էլ կը բերես։

Էդպէս էլ անում է։ Մարդը գնում է քաղաք, կովը ծախում է, կտորը մոռանում, իրիկունը դալիս է տուն։

— Բա՛, ո՞ւր է կտորը, հարցնում է կինը։

—Մոռացա՛յ, մեղայ է դալիս մարդը.

— Բա՛ մատներիդ մտիկ չարի՞ր, բարկանում է կինը, դէ՛ առաւօտը վեր կաց, գնա առ ու արի։

Մարդն առաւօտը վեր է կենում, չորերը հագնում, որ գնա կտոր առնելու։ Դրանք մի հովիւ բարեկամ են ունենում, որ էդ գիշեր հիւր էր եկել։ Մարդը չորերը հագնում է, կնիկը հիւրի փափախը դնում է դրա գլխին, յունքի Գաղտասարի փափախը հին էր։ Գաղտասարը ճամբայ է ընկնում, հասնում քաղաքի ղրաղը, հաւուզի կուշտը։ Զոքում է որ ձեռները լուանայ, յանկարծ ջրի մէջ տեսնում է իր շուաքը, հովիւին փափախով։

— Վա՛յ քո հէրն անիծեմ, կնի՛կ, բարկանում է Գաղտասարը, էս ի՞նչ ես արել, ինձ թողել ես քնած, չոպանին վեր կայրել ու քաղաք ղրկել։

Զատիկ

(ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ)

— o —

Թալխանա շոյլայն մեխոչ է,
Նահնան չ՚եղնայ մէջէ պոչ է,
Փերփիրէ փափրիլ բարփոչէ(1),
Երբ մըն ի գայ Սուր Զատիկէ։

Մրզըլէն(2) կապիրէ հալայ,
Թանզալ կընկտուց էղիր գոլայ,
Հօրու ջրրով կէնին գալայ,
Երբ մըն ի գայ Սուրբ Զատիկէ։

Գացինք հարցուցինք Օհան աբթարէն,
Խապար մի Զատկի Թաթարէն (3),
Խապար տուից Ջէյթուն Զախթարէն,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Աղբոթանքսի հալաւ փըտաւ,
Դրբսէն լէ չէ ըսինք կտաւ,
Բարակ ցաւէ խսի զըտաւ,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Ժում մի Քրիստոս յարեաւ ըսէնք,
Երիսխս ժամու պատին քսէնք,
Քապապի օսֆուրէ մըսսէնք,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Խիղ մի իգէր Ցարութեան կիրակէն,
Փրրթէնք Սատանի կրակէն,
Պըշլէնք տըկէն պօքակէն,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Խիղ մի իգէր Ցարութեան օր է,
Վազէնք էրթէնք լեռուն(4) դուռէ,
Թաղէնք պագէ Ք. . . . կոռէ,
Երբ մըն իգայ Սուրբ Զատիկէ։

Հաւաքեց՝ ԹՈՐԳՈՄ

ԾԱՆ.— (1) Թարփոչ.— Գլխեճէ առման։ 2.— Մըրըպէն.— Տեսակ մը կոնաձեւ կողով է, որ կերակուրները տակը կը պահեն։ Տիգրանակերտցիները պահքի շաբաթները քանի մը տեսակ կերակուր կ՚եփեն չերիկով (սուսամ) եւ այդ կողովը այնքան կը լեցուի, որ այլեւս տեղ չի մնար, օրերով կերակուր չեն եփեր, կնիկները գործ չեն ունենար այլեւս։ Ամաններն ալ պաղ ջուրով կը լուան, քանի որ իւղոտ կերակուր չկայ (հօրու ջրով կէնին գալայ)։ 3.— Թաթար.— Տիգրակերտի մէջ Թաթարները ձիերով սուրհանդակի դեր կըկատարեն։ 4.— Լեռուն դուռ.— Տիգրանակերտ քաղաքը պարիսպներով շրջապատուած է, այդ դուռներէն մէկը կը կոչուի «լեռուն դուռ» որ Հայոց գերեզմանատունը կ՚առաջնորդէ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (136)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

«Երկիր անցնելէ առաջ, ուզեցի վերջին անգամ մըն ալ տեսնել հայրս, մայրս, քոյրս . . . Սոնիան, - վերջին անունը այնքան ցած արտասանեց Լեւոնը, որ Վահէն հազիւ լսեց,— այս ցանկութիւնը այնքան բուռն էր մէջս, որ ես պատրաստ էի ամէն տեսակ վտանգ աչքի առնելով՝ երթալ Թիֆլիս. Այդպէս ալ ըրի, հակառակ բոլորին խորհուրդին։ Գիւղացիի շորերով ծպտուած իջայ Թիֆլիս։

«Վահէ, երբեք եղա՞ծ ես հարազատ շրջանի մը մէջ, այնքան մօտ քու սիրելիներուդ, բայց անկարող մօտենալու անոնց Ահա այդպէս, որպէս օտարական մը ապրեցայ ես Թիֆլիսի մէջ ամբողջ շաբաթ մը, ուր թանկագին մերձաւորներ ունէի, հարազատ բարեկամներ, ընկեր տղաք։ Կեանքիս ամենածանր օրերը եղան անոնք։ Անգամ մը Պուշկինեան Պարտէզի վանդակորմին կըթնած՝ կը սպասէի հօրս դուրս գալուն։ Ժամը երկուքն էր. Մէկ ալ տեսնեմ՝ հայրս դուրս ելաւ Կովկասեան Բանքային Հազիւ չորս ամիս կար որ զայն չէի տեսած, բայց որքա՛ն փոխուած էր իմ խեղճ, խեղճ հայրս, մօրուքը սպիտակած, ուսերը կորացած, կարծես ընկճուած լինէր այնչափ բեռան տակ։ Սիրտս մղկտաց, երբ հայրս այդ վիճակին մէջ տեսայ։ Իմ մահուան լուրը խորտակած էր խեղճ հայրը»

— Լեւոն, որքա՛ն պիտի երջանկացնէիր հայրդ ու ձերոնք, եթէ

— Եւ ինչո՞ւ համար, -գրեթէ բարկացած պատասխանեց Լեւոնը,— որպէսզի անգա՞մ մըն ալ պատճառ դառնայի անոնց տառապանքին, որպէսզի անգա՞մ մըն ալ անոնց սիրտը ճմլէի, արիւն արցունք լացնէի . . . Մի՞թէ եղածը բաւական չէր . . . Վահէ, այս երեք տարուան մէջ երբեք մահը չփնտռեցի, բայց դու ալ գիտես, ես ալ գիտեմ, թէ մեր ճամբան ուր կը վերջանայ

Վահէն ու Լեւոնը պահ մը լուռ մընացին։ Երկուքն ալ հասուն երիտասարդներ, կեանքէն դեռ բան մը չվերցուցած, հաշտուած էին անժամանակ մահը դիմաւորելու գաղափարին հետ։ Արիւնոտ յեղափոխութեան մը մէջ նետուած էին, ու ոչ ոք կրնար գուշակել ապագան։ Միայն անհերքելի փաստ մը կար մէջտեղ, այն՝ որ այդ ճանապարհի վրայ կեանքերը շուտով կը խամրէին

Երբ Լեւոնը սկսաւ պատմութիւնը շարունակել, կը խօսէր այնպէս, ինչպէս մարդ կը փորձուի խօսիլ եկեղեցիի մէջ։

«Չեմ ուզեր պատմել, թէ ինչ պայմաններու մէջ հանդիպեցայ մօրս։ Օ՛, Վահէ, եթէ միայն կարողանայի վազել, փաթթուիլ ոտքերուն, համբուրել ձեռքերը եւ իմ պատճառովս ճերմկած մազերը . . . Բաւական է որ աչքերս գոցեմ, այդ տեսարանը կենդանի կերպով կը պատկերանայ երեւակայութեանս մէջ։ Տարիներ անցան բայց այդ պատկերը դեռ կը հալածէ զիս»։

— Իսկ քո՞յրդ, Սոնիա՞ն,— հարցուց Վահէն։

Լեւոնը անմիջապէս չպատասխանեց։ Քանի մը բոպէ անշարժ նայեցաւ կարպետի նաշխին, կարծես շատ հետաքրքիր բան մը կար հոն ու յետոյ հանդարտօրէն գլուխը բարձրացնելով՝ բսաւ ընկերոջը.

«Երթալու համար Արտասալարի հըրապարակը, ուր մենք կ՚ապրէինք, Վիլիամինովսկիէն նեղ փողոց մը կը բացուի։ Օր մը այդ նեղ փողոցով կ՚անցնէի՝ հեռուէն մեր տունը տեսնելու համար, մայրս կամ քոյրս, ո-րոնք թերեւս պատուհանը լինէին։ Հազիւ թէ տասնեակ մը քայլ առած էի, մէկ ալ տեսնեմ հրապարակի անկիւնը դառնալով միեւնոյն փողոցը մտան քոյրս . . . եւ Սոնիան։ Բարեբախտաբար հակառակ կողմի մայթէն կը քալէին։ Կայծակնահար եղած մարդու նման կեցած տեղս գամուեցայ, պատին կըթնելով որ չիյնամ։ Երկուքն ալ սեւեր հագած էին։ Իրարու հետ խօսակցելով եկան ու անցան՝ առանց իմ կողմը նայելու. Եթէ նոյն իսկ իմ կողմն ալ նայէին . . Է՜հ Վահէ, ինչ կ՚ուզես մտածէ իմ մասին, թերեւս քիչ մը շատ զգացական գտնես զիս, քիչ մը շատ կապուած իմիններուս հետ . . . բայց ես պէտք է, որ անգամ մըն ալ տեսնէի անոնք, եթէ այդ միմիայն իմ հոգեկան տառապանքս պիտի աւելցնէր։ Հարբածի նման անհաստատ քայլերով կ՚առաջանայի, սիրտս կարծես թէ պիտի ճաքէր։ Որքա՛ն փոխուած կ՚երեւար Սոնիան։ Խեղճ աղջիկ, կարծես տարիներ անցած լինէին մեր բաժանումէն ի վեր։ Իսկ Սոնիան . . Սօրիան իր սեւ զգեստներու մէջ ալ աւելի գեղեցիկ կ՚երեւէր . . . Ամէն մէկ քայլիս ես կը դառնայի՝ անոնց ետեւէն նայելու համար, մինչեւ որ Վիլիամինովսկի փողոցը ելլելով՝ թեքուեցան դէպի Քաղաքային Տուման։

«Թէ ինչպէ՛ս հասայ մինչեւ մեր տան առջեւ, չեմ գիտեր։ Մտայ մեր տան կողքի փողոցը ու վարանոտ քայլերով մօտայ առաջին տունը, ուր գետնայարկ փոքր սենեակ մը ունէր Մոսօն, մեր տան դռնապանը։ Սիրտս այնպէս ուժգին կը խփէր, որ քիչ մնաց ես դառնայի։ Դեռ Երեւան եղած ժամանակս, բժշկին հետ համաձայնած էինք, որ Մոսօն հետս վերցնեմ, Երկիր մտած ժամանակ։

«Բարեբախտաբար Մոսօն տանն էր։ Դուռը կը զարնեմ։ Մոսօն ինքը կը բանայ դուռը, ու վերէն վար զիս չափելով՝ զարմացած ինծի կը նայի, կարծես ըսել կ՚ուզէ. «Լաւ, բարեկամ, հիմա որ դուռը բացի, ի՞նչ կ՚ուզես»։ Հազիւ թէ ինքզինքս կրնամ պահել, թէեւ այնքան բուռն ցանկութիւն մը կը զգամ փաթթուելու այդ լաւ տղու վզովը։

«Մոսոյի ընդունելութենէն յայտնի էր որ ամենափոքր կասկած մը չունէր իմ ինքնութեան մասին։ Կը յայտնեմ՝ որ իրեն հետ կարեւոր նիւթի մը մասին խօսիլ կ՚ուզեմ։ Աղքատիկ սենեակի թախտի վրայ, իրարու քով կը նստինք։ Մոսօն քիչ մը անհամբեր դարձած՝ ինծի կը նայի։ Առաջինը ես կը սկսիմ խօսիլ։ «Է՛, Մոսօ՛, ուրեմն զիս չե՞ս ճանչնար», կը հարցնեմ։

ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.)

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Մատրիտի ճակատին վրայ զինադադար էր Աւագ Ուրբաթ օրը, բայց կը ռւիններ չարունակուեցան հարաւային ճակատին վրայ: Երկու կողմերն ալ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, նոր ճակատամարտներու համար: Ապստամբները կը վերակազմեն իրենց ուժերը Մատրիտի առջեւ, դարմանելու համար վերջին պարտութեանց հետեւանքները: Հարաւային ճակատէն 6000 զինուորներ փոխադրուեցան Մատրիտի շրջանը

ՋՐՀԵՂԵՂ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Փարիզի հակախորհրդային Միութեան եւ Ժողովրդական կուսակցութեան (Տօրիօ) մէկ մասնաճիւղին մէջ: Այս առթիւ բռնուած թուղթերը յանձնուեցան դատական իշխանութեան :

ՑԵԽԻ ԵՒ ՔԱՐԵՐՈՒ ԿՈՅՏ ՄԸ թաւալեցաւ Սավուայի մէկ գիւղին վրայ, էքս լէ Պէնի մօտ, տեղատարափ անձրեւի մը հետ: Զինուորներ ղրկուեցան գիւղացիները փրկելու համար:— Անընդհատ ձիւն կը տեղայ Կրընոպլի շրջանին մէջ, տեղ տեղ հասնելով մինչեւ 2.30 մեթրի: Հաղորդակցութիւնները դժուարացած են :

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան Զատկի տօնին առթիւ: Պաշտպանողական միջոցները կրկնապատկուեցան Լացի Պատին շուրջը: Կանխարգել ձերբակալութիւններ կատարուեցան: 17 համայնավարներ, որոնց 9ը Արաբները եւ 8ը Հրեաներ են, բանտարկուեցան Երուսաղէմի մէջ ·

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ բոլոր լուրերու հրատարակութիւնը արգիլուեցաւ Միացեալ Նահանգներու թղթատարական նախարարութեան կողմէ, թէ օրաթերթերուն եւ թէ պարբերականներուն համար: Վիճակախաղի արդիւնքները պիտի չկրնան հրատարակել նոյն իսկ այն թերթերը որոնք իրենց սեփական միջոցներով կը կատարեն փոխադրութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԵՒՐ. Կ. Կ.ի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած պրոպականտիստներու միճաբանական ժողովի չարունակութիւնը, 30 մարտ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին , ծանօթ հաւաքատեղին :

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orleansի սրահին մէջ,

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

կատակերգութիւնը մէկ արարով:

Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ, ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ,

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

«Միհան—Կամիտաս» Երգչախումբի

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ—ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Տեղի կ'ունենայ , 2 ապրիլ, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր: Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ,

8 Rue Bossuet, Place Lafayette, *Փարիզ*

Եւրոպական պարեր, գեղարուեստական բաժին, մեներգ, արտասանութիւն, խմբական երգեր եւ անակնկալներ Միութեան անդամներուն կողմէ:

Մուտք՝ ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք :

Անանուն նուագի սիրահարներուն

28 Մարտ, կիրակիէն սկսեալ, Գ. ՋԱՏԻԿ ՄԻՐԶԱՆԵԱՆԻ սրճարանին մէջ, 45, Rue de la Défense, *Իսի լէ Մուլինօ, կը նուագեն՝ ՔԵՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՑԱԿՈԲ*

Արեւելեան պարուհի: Անխարդախ օղի՝ առաջնակարգ աղանդերներով :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սերոբեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ՝ ըստ Առաքելադարի սովորութեան, այս երկուշաբթի օր, մարտ 29ին, Փանթէնի գերեզմանատան մէջ, ժամը 15ին, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան արարողութիւն, իրենց անմոռանալի ԲԱՐՍԵՂ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ զաւակը մահուան քառասունքին առթիւ, իր գերեզմանին վրայ:

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները :

ԾԱՆՕԹ.— 1.— Փոխադրական միջոցներ, Մէթրօ Փորթ տը լա Վիլէթէն օթօպիւս առնել, սակայն նախընտրելի է, Փլաս տը լա Րէփիւպլիքէն առնել թիւ 51 օթօպիւսը :

Ժամադրավայր՝ գերեզմանատան խաչի դրան մօտ, Րիւ տը Փանթէնի վրայ, կամ գերեզմանատան մէջ, 145e Division, 1e ligne, 51 tombe :

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՊՐԻԼ ՑԱՍՆԸՄԷԿ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ց. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ.— 18 *Ապրիլ, կիրակի երեկոյ,* **Salle Poissonnière**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

հայ եւ ֆրանսացի մեծ արուեստագէտներու կողմէ,

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՎԻԼԱՆՍ.— **10** *Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ.*

ԼԻՈՆ.— 10 *Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ.*

Խնջոյք—Հաւկթախաղ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ, կիրակի, ժամ, 3էն մինչեւ 12,

Հայ երիտասարդաց միութեան ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Paris.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԳԷՏՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 1 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris (10

Կը դասախօսէ՝ Գ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ՝ «Երաժշտութեան բաժինը ընդհանուր արուեստներու մէջ»

Գ. ՁՕՂԱՆԵԱՆ *պիտի դասախօսէ 6 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին*

Նիւթ՝ Ոսկեդարեան գրականութիւնը

Գառնահովիտ գիւղակցական միութեան

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին.

24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Aéro Club de Franceի *ընդարձակ սրահներուն մէջ,* 6 Rue Galilée, Paris (16)

Նախագահութեամբ ՉԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ

Գօթիյոն եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն այլերու:

Դատաւորիչ մարմնոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

Բացման հանդէս

«Հայ Արծիւ» սեփական Ակումբին, տեղի կ'ունենայ 4 Ապրիլ կիրակի. ժամը 3.30ին, իր սեփական հաւաքատեղին մէջ.

22 **Rue Richer.** Paris (9)

×

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ Արծիւ Ակումբի կողմէ

Մայիս 2ին, Փարիզի մեծ պալատի մը սրահներուն մէջ:

Նկատի ունենալ այդ թուականը

×

«Հայ Արծիւ» Ակումբին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ ներկայանալ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 7.30էն սկսեալ:

ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսիլահայ Երգչախումբին կողմէ,

Բարձր հովանաւորութեամբ Երեսփ. Ժողովի Նախագահ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ

Զատկի երկուշաբթի օրը, 29 Մարտ, ժամը 21ին,

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱՑԻ ՄԷՋ, 1 **Rue Roux de Brignoles,** *Մարսէյլ*

ՐՈՒԶՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (11 ՏԱՐԵԿԱՆ)

որ դաշնակահարէ Պախին, Սկարլաթթիէն, Շոբէնէն, Շոփէնէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Լիսթէն եւ Կլինքա—Պալաքիրէֆէն կտորներ:

ցեղերու գիները.—15, 10 եւ 8ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 *Մարտ, Զատկի կիրակի իրիկունը ժամը 9էն մինչեւ լոյս,*

84 Rue de Grenelle, *մէթրօ* **Rue du Bac**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին հայ եւ օտար արուեստագէտներ, ՕՐ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ (երգ), 8 տարեկան դաշնակահարուհի ՕՆԺԷԼ—ԱԼԻՍ. A. LEVALIER *իր* exhebition*ներով, Գ. ԳՐԻԳՈՐ իր ծիծաղաշարժ երգերով եւ խաղերով, հանրածանօթ պարուհի* HUGUETTE O'BIA*,*

կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու ցուցադրութիւն հայ եւ օտար արհեստակիցներու կողմէ:

Օրուան թագուհիի ընտրութիւն.

Ընտիր ճազ եւ օրքէսթր 14 հոգի, ղեկավարութեամբ Գ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳՈԹԻՅԵՈՆ, ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ.

Չքեղ բաշխուած անուշահոտութիւններու:

Ղեկավարութեամբ քանոնի Գ. ՑԱԿՈԲԻ պիտի նուագեն ուտի ԲԱՐՈՒՆԱԿ եւ քէմէնչէ ՕՀԱՆԷՍ, կը մասնակցի պարուհի մը:

Մուտք՝ 8 Ֆր. կիներու 6 Ֆր.:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆՈՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՐՏ
MERCREDI 31 MARS 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3383
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ ԶԳԱՍՏՈՒԹԻՒՆ»

Քանի կը մօտենան Ստալինեան նոր Սահմանադրութեան գործադրութեան օրերը, այնքան կը սեղմուին օղակները, Խ. Միութեան մէջ, կեդրոններէն մինչեւ յետին ծայրագաւառը։

Մենք վերջերս առիթ ունեցանք ներկայացնելու շարք մը մըտայլ իրողութիւններ մեր աշխարհէն, իբրեւ աղբիւր ունենալով «Խ. Հայաստան»ը։

Այդ առթիւ, նոր իմացանք թէ, զարմանալի ձերբակալութիւններ կատարուած են Հայաստանի մէջ։ Թերթը փետրուար 27ի թիւին մէջ, յօդուածի մը կարգին կը յիշէր մասնաւորապէս Հոկի նախագահը, Արսէն Եսայեան։ Իսկ աւելի առաջ, փետրուար 2ին եւ 26ին, արձանագրուած էին ուրիշ երկու կարեւոր անուններ, Երզնկեան եւ Եղիազարեան, բոլորն ալ իբրեւ հակայեղափոխական։

Վերջերս հասած ճամբորդ մը կը պատմէր թէ համատարած եւ անողոք «մաքրագործում»ի նոյն գործողութիւնները կատարուած են նաեւ Ազրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ։ Այն աստիճան որ, հին բոլշեւիկներէն շատ քիչերը մնացած են ազատ։

Անոնք որ ուշադրութեամբ կը հետեւին խորհրդային մամուլին, շատ ալ զարմանալի չեն գտներ այս իրողութիւնը։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ — մանաւանդ այս անգամ — Ստալին արձակած է նոր ազդանշան մը, «յարձակողական զգաստութիւն» (արթնութիւն)։ Եւ քանի որ այնքան խոշոր գլուխներ, հիմնադիրներ եւ գործակիցներ ինկան 1936 օգոստոսին (16 հոգի) եւ 1937 յունուարին (13 հոգի), ծայրագաւառները չեն որ շնորհ պիտի վայելեն։

Ընդհակառակն, որքան հեռու գտնուին Մոսկուայէն, այնքան ծանր կ'իջնէ հարուածը, քանի որ ստորադաս պաշտօնեաններն ու «յաջ»ները միշտ պատրաստ են մէկը տասնի վերածելու։

Կը բաւէ որ կեդրոնը՝ Մոսկուա, «քաշեցէք» հրամայեց, շըրջաբերականով մը կամ «Փրավտա»յի միջոցաւ,— հաւատաքննութեան, փոխադարձ լրտեսութեան, վարկաբեկման եւ հետապնդումի մեքենան կը լարուի եւ կը սուրայ շոգեգլանի, անխնայ թնդելով աջ ու ձախ։

Ոչ միայն չափազանց եռանդը, տէրերու աչքը մտնելու մարմաջը, այլեւ ագահութիւնը իրար կը հրմշտկեն, այսպիսի պարագաներու մէջ, կարելի եղածին չափ շատ «արդիւնք» ցուցնելու, այսինքն շարիքը բազմապատկելու համար։

Ո՞ր մէկ մեղքէն փրկուիլ ենթական, եթէ որոշեր են սեւցնել։ Միեւնոյն գրութեան մէջ, շարոցի մը պէս կը կախուին բառերը,— «Տրոցկիստ - զինովիեւականներ, աջ թափթփուքներ, դաշնակներ, նացիոնալիստներ, մենշեւիկներ, մուսավաթականներ, ֆաշիզմի գործակալ»ներ։ Եթէ այս արատներէն մէկն ու մէկը չըբռնեց, տակաւին կան «վնասարար»ը, «լրտես»ը, «ագէնտ»ը, «Խանջեանական»ը եւն.։

Արդ, ինչպէս պիտի կարդաք այսօր, Ստալին իր վերջին ազդարարութեան, «յարձակողական զգաստութեան» կոչը աւելի գունաւորելով, պատմակա՛ն ճառ մը խօսեր է Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին մէջ։ Ճառը խօսեր է մարտ 3ին, բայց անոր լուրը եւրոպական թերթերուն հաղորդուած է մարտ 28ին։

Միջանկեալ յիշելով այս մանրամասնութիւնը, անցնինք ճառին բովանդակութեան.

Ի՞նչ կ'ըսէ «հանճարափայլ Առաջնորդը»։

Եթէ ուզէինք մէկ բառի մէջ ամփոփել իմաստը, կարելի էր ըսել,— վտանգը անհետացած չէ տակաւին, հակառակ բոլոր գլխատութեանց եւ խստութեանց, ձերբակալութեանց եւ գնդակահարութեանց, կատարուած մաքրագործումներուն եւ հետապնդումներուն։

Այս եզրակացութեան յանգելու համար, Ստալին մանրամասնօրէն կը վերլուծէ «հակայեղափոխականներ»ու, մասնաւորապէս Թրոցքիականներուն գործունէութիւնը։ Հրապարակաւ կը խոստովանի թէ անոնք յաջողած էին վարակել ամբողջ կուսակցական եւ պետական մեքենան, թափանցել տնտեսական եւ վարչական բոլոր ճիւղերուն մէջ, գրաւել պատասխանատու պաշտօններ, յաճախ իբրեւ մեղսակից ունենալով ղեկավար ընկերներ։

Ինքն է որ կը բացատրէ պատճառներն ալ.

—« Մեր կուսակցական ընկերները կլանուած էին տնտեսական պայքարներով եւ հոյակապ յաջողութիւններով տնտեսութեան կառուցման ճակատին վրայ. անոնք պարզապէս մոռցան կարգ մը շատ կարեւոր իրողութիւններ զորս մոռնալու իրաւունք չունին բոլշեւիկները։ Անոնք մոռցան թէ Խ. Միութիւնը կը գտնուի դրամատիրական շրջապատի մը մէջ։ Մոռցան թէ այդ քաղքենի երկիրները առիթի կը սպասեն, Խ. Միութիւնը խորտակելու, կամ գոնէ անոր ուժը տկարացնելու համար։ Մեր ընկերները մոռցան այս էական իրողութիւնը »։

Այս բացատրութիւնը բաւական չէ, պարզելու համար տիրող մտահոգութիւնը։ Ստալին թէեւ լաւատես կ'երեւայ կուսակցութեան դիմադրական ուժի մասին, բայց իր պարզած պատկերը աւելի շատ կը հերքէ քան կը հաստատէ այդ լաւատեսութիւնը։

Ատոր համար է որ, ինչպէս ինք, նոյնպէս ամբողջ խորհրդային թերթերը ամէն օր աւելի ուժգին կը հնչեցնեն «յեղափոխական արթնութեան» պահանջը։ Շաբաթներէ ի վեր, սեւ բանաձեւեր կը տեղան ամէն կողմէ, ծանր պատիժներ պահանջելով նոր հակայեղափոխականներուն, որոնց գլուխը կը գտնուին նախկին վարչապետ Ռիքով, հռչակաւոր տեսաբան - հրապարակագիր Պուխարին եւայլն։

Կը նշանակէ թէ նոր աւլուք մը սարքուած է, հրապարակը մաքրելու համար յառաջիկայ ընտրութիւններէն առաջ։ Այդ ընտրութիւններն ալ շատ մեծ տարբերութիւն պիտի չունենան բոլշեւիկեան սովորական խեղկատակութիւններէն։ Եւ սակայն, Ստալին չի կրնար հանգիստ քուն քաշել, եթէ տփ մը ընդդիմադիրներ կանգուն մնացած ըլլան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԶԻՆԱՆՇԱՆԸ 11 ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ

ՀԱՅԵՐԷՆՆ ԱԼ՝ «ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄԻԱՑԷՔ»

Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (Խորհրդարան) նախագահութիւնը մարտ 17ին վաւերացուց նոր զինանշանը, համաձայն սահմանադրութեան 143րդ յօդուածին։

Կիրակի օր «Լ'Էօվռ»ը, երկուշաբթի ալ՝ «Իւմանիթէ»ն հրատարակեր էին զինանշանին նշանախօսքը՝ 11 հանրապետութեանց լեզուներով.— «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»։ Հայերէնը յստակօրէն կ'երեւայ լ'Էօվռի մէջ, (Տրդ. ձախէն աջ համրելով)։

Նոր սահմանադրութենէն ի վեր, որ հաստատուեցաւ 1936 դեկտեմբեր 5ին, անհրաժեշտ էր փոփոխութիւններ կատարել պետութեան խորհրդանշանին մէջ, համաձայն 143րդ յօդուածին որ կ'ըսէ.—

« Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութեան զինանշանը կը բաղկանայ մուրճ - մանգաղէ մը երկրագունդին վրայ, ողողուած արեւի ճառագայթներով եւ շրջանակուած՝ հասկերով եւ հետեւեալ արձանագրութեամբ՝ դաշնակից հանրապետութեանց լեզուներով.— «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»։ Զինանշանին վերեւ կը գտնուի աստղ մը՝ հինգ թեւերով»։

Նախկին զինանշանին վրայ «պրոլետարներ, միացէք»ը արձանագրուած էր վեց լեզուներով, իսկ այժմ Խ. Միութիւնը կը բաղկանայ 11 հանրապետութիւններէ.— 1. Բուն Ռուսաստանը, որ կը պարունակէ եւրոպական Ռուսաստանի մեծագոյն մասը եւ Սիպերիան մինչեւ Վլատիվոսթոք։ 2. Ուկրայնա։ 3. Սպիտակ Ռուսաստան։ 4. Ազրբէջան։ 5. Վրաստան։ 6. Հայաստան։ 7. Թիւրքմէնիստան։ 8. Ուզպէքիստան։ 9. Տաճիկստան։ 10. Ղազախիստան։ 11. Քիրկիզիստան։ Զինանշանին տակ, ամէնէն խոշոր արձանագրութիւնը ռուսերէն է, միւս տասը՝ դասաւորուած են հասկերուն երկայնքը։

Նոր սահմանադրութեամբ (որուն հայկական մասը հրատարակել սկսած ենք արդէն), Խ. Միութեան ընդհանուր օրէնքները պիտի հրատարակուին Միութեան լեզուներով, այսինքն վերը յիշուած 11 հանրապետութեանց լեզուներով։ (Յօդ. 40)։

Խորհրդային իշխանութեան առաջին օրէն մուրճ - մանգաղը եղած է Մոսկուայի խորհրդանշանը։ Առաջին անգամ խորհրդային զինանշանը վաւերացուեցաւ 1918ին, երբ ողջ էր Լենին, իսկ ամբողջ երկիրը քաղաքացիական պատերազմի մատնուած։

Ստալին միշտ սեւ կը տեսնէ

Մոսկուայի գործակալութիւնը դեռ նոր կը տեղեկացնէ թէ Ստալին մարտ 3ին շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Կեդր. Կոմիտէին առջեւ, մասնաւորապէս ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ պարագաները.—

1. Օտար պետութեանց գործակալներուն վարած խափանարարութեան, քանդումի եւ լրտեսութեան գործունէութիւնը, որուն մէջ բաւական աշխոյժ դեր մը կատարեց Թրոցքի, այս կամ այն չափով տարածուեցաւ մեր թէ տնտեսական, թէ վարչական եւ թէ կուսակցական բոլոր կազմակերպութեանց մէջ։

2. Օտար պետութեանց գործակալները, մէջն ըլլալով Թրոցքիականները, կը թափանցէին ոչ միայն հիմնական կազմակերպութեան, այլեւ մինչեւ կարգ մը պատասխանատու պաշտօններու մէջ։

3. Մեր կարգ մը վարիչ ընկերները, կեդրոնի թէ գաւառի մէջ, ոչ միայն չգիտցան ճանչնալ խափանարարներու, քանդիչներու, լրտեսներու եւ մարդասպաններու բուն դիմագիծը, այլեւ այնքան անփոյթ եւ ներողամիտ եւ միամիտ գտնուեցան, որ երբեմն իրենք իսկ նպաստեցին այդ օտար գործակալներուն բարձրացման այս կամ այն պատասխանատու պաշտօնին։

** «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ խորհրդային վարիչներն ու մամուլը մտահոգութեան մատնուած են, անաստուածներու միութեանց թուլութեան եւ եկեղեցիներու յաւելման պատճառով։ Այժմ 30,000 եկեղեցիներ բացուած։ Քահանաները մեծ ճիգեր կը թափեն եւ անաստուածները կը խոստովանին թէ ժողովուրդին կէսը հաւատացեալ է տակաւին։ Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Եկեղեցին պիտի փորձէ թեկնածուներ ներկայացնել յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։

100,000 օտարականներ եկան, 600,000 տեղացիներ գացին...

Զատկի առթիւ արտակարգ ոգեւորութիւն մը աչքի կը զարնէր ամբողջ Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ։ Աւելի քան 600,000 տեղացիներ մայրաքաղաքէն ցրուեցան դէպի արուարձաններն ու գաւառները, իսկ 100 հազար օտար զբօսաշրջիկներ թափեցան Ֆրանսա, ինչ որ տեսնուած չէր երկար ատենէ ի վեր։ Բարեբախտաբար գարնանային արեւ մըն ալ կը ժպտէր, թէեւ օդը ցուրտ է տակաւին։

Խճողումը աննախընթաց էր մասնաւորապէս Հավրի մէջ։ Ուղեւորներ խռնուած էին ոչ միայն արտասահմանէն, մասնաւորապէս Անգլիայէն, այլեւ Ֆրանսայէն, տեսնելու համար «Նորմանտի» շոգենաւը, որ նոր վերադարձաւ իր յաղթական ճամբորդութենէն։ Միայն կիրակի օր 10,000 հոգի այցելեցին շոգենաւը, իսկ 25000 հոգի ալ տօնավաճառը։ Այցելուներու թիւը այնքան մեծ էր որ, ոչ միայն քաղաքին պանդոկները բռնուած էին, այլեւ կարելի չէր սենեակ ճարել շրջակաները, մինչեւ 50 քիլոմեթր հեռու։ Իրիկուան դէմ, հեռաձայնը անդադար կը բանէր., «Նորմանտի»ի ռատիօն ալ առեւտրական կոչ մը ուղղեց քաղաքին բնակիչներուն որպէսզի սենեակ ճարեն. բայց անօգուտ. ճարահատ, շատեր գիշերը անցուցին բացօթեայ կամ իրենց կառքերուն մէջ։

Նոյն տեսարանը նաեւ Նիսի մէջ։ Հազարաւոր շրջիկներ թափած էին Միջերկրականի ափերը։ Երբեք այսքան բազմութիւն տեսնուած չէր Զատկի տօներուն։ Կառախումբերը եօթը օրուան մէջ փոխադրած էին 59,420 ուղեւորներ, այսինքն 17,000 հոգի աւելի, անցեալ տարուան համար։ Կարելի չէր սենեակ ճարել Մանթոնի եւ Քանի մէջ։ Բախտաւորներ 100 ֆրանք վճարելով իրաւունք ստացան պառկելու գնդամուղի սեղաններու վրայ։ Հարիւրաւոր ուղեւորներ հարկադրուեցան պատսպարան փնտռել Նիսի կայարանի սպասման սրահներուն մէջ։ Ինքնաշարժները թափոր կազմած էին փողոցներուն մէջ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Հայ զինուորցուները սկսան հրաւէր ըստանալ բժշկական քննութեան համար։ Վիլէօրպանի եւ վեցերորդ թաղամասերու զինուորցուներուն բժշկական քննութիւնը աւարտեցաւ։ Երրորդ թաղամասի զինուորներն ալ հրաւէր ստացան ապրիլի երկրորդ շաբթուն թաղապետարան ներկայանալու։ Միւս թաղամասերն ալ իրենց կարգին այդ հրաւէրը պիտի զրկեն ապրիլ ամսուան մէջ։

Գրեթէ բոլոր Հայ զինուորցուները նկատուած են յարմար ծառայութեան։

Նոր մեկնաբաններ Սանճագի մասին

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԵՍՏ ԿԸ ՀԱԳՑՆԵՆ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ...

« Ճիւմհուրիյէթ »ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Ֆրանսացիներու կողմէ կազմուած Դաշնակ հրոսախումբերուն հիմա ալ սկսան պաշտօնական համազգեստ հագցնել։ Հրոսախումբին պետերը, որ սպայի տարազ կը կրեն, երկու ինքնաշարժերով Հաթիքէն Գամըշլը գացած ու այդ կողմը քննած են։

Գըրըքխանի մէջ նորէն կարգ մը Թուրքեր քաղաքապահներուն յարձակման ենթարկուեցան։ Ասոնք բանտարկուած են տեղեկատու պաշտօնատան մէջ։

Զինեալ շրջագայող Դաշնակները փողոցները եւ շուկաները իրենց հանդիպած Թուրքերուն կը սպառնան զէնքով եւ դաշոյնով։

Յարձակումները հրապարակային ձեւ մը առած են։

Պոլսոյ «Արեւելք»ը շարք մը հէքեաթներ եւս արտատպելէ վերջ, կ'աւելցնէ իր կողմէ (24 մարտ).

«Պէտք կա՞յ ըսելու թէ Դաշնակներուն գործունէութիւնը Հաթայի (Սանճաք) մէջ բոլորովին անիմաստ է եւ միեւնոյն ժամանակ վնասակար Հաթայի Հայերուն. որովհետեւ, ուշ կամ կանուխ, այդ խնդիրը պիտի լուծուի Թուրք տեսակէտին համաձայն, եւ այդ պարագային ալ Հաթայի Հայերը պիտի կարենան պահել իրենց այժմու դիրքերը։ Դաշնակներու գործունէութիւնը Հաթայի Հայերու եւ Թուրքերու բարւոք յարաբերութիւնները խանգարելէ տարբեր արդիւնք չի կրնար ունենալ եւ ամէն Հայ կը դատապարտէ անոնց այս ընթացքը։

Թուրքիոյ օդանաւային սպառազինութիւնը

Պոլսէն կը հաղորդեն թէ՝ Թուրքիոյ մէջ սկսած է զօրաւոր շարժում մը՝ օդային սպառազինումի համար։ Երիտասարդ այրեր եւ կիներ կազմած են օդային մասնաւոր ընկերութիւններ՝ «Թրքական Թռչուն» անունի տակ։ Այդ ընկերութեան մասնաճիւղերը տարածուած են ամբողջ երկրին մէջ։ Անոնց նախաձեռնութեամբ կը կազմակերպուին միթինկներ եւ անկարգելի փորձեր։ Զինուորական վարժարանը կանոնաւորաբար կը պատրաստէ օդանաւային սպաներ։ Թուրք կառավարութիւնը ծրագրած է ունենալ, որքան կարելի է կարճ ժամանակի մէջ, 1000 սաւառնակներէ եւ 15000 օդանաւորդներէ բաղկացած օդային ուժ մը։

Ռումանիա եւս արագ կերպով կը սպառազինուի։

Եգիպտոս այս տարի պիտի ջնջէ օտարներու վայելած առանձնաշնորհները

Եգիպտոսի վարչապետ Նահաս փաշա հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Պուռս Էժիփսիէն» թերթին, երբ Զուիցերիա կ'երթար մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ, մասնակցելու այն խորհրդաժողովին որ պիտի զբաղի օտար առանձնաշնորհներու (կապիթիւլասիոն) ջնջումով.

— Մենք Մոնթրէօ կ'երթանք երբեակ նպատակով մը.— ապահովել Եգիպտոսի անկախութիւնը, հաստատել անոր քաղաքակիրթ պետութեան արժանաւորութիւնը եւ կանոնաւորել իր գործակցութիւնը օտարականներու հետ։ Այս ծրագիրը կը պահանջէ ջնջել առանձնաշնորհները. բայց մենք պիտի շարունակենք մեր օտար հիւրերուն հանդէպ վարել ասպնջականութեան քաղաքականութիւն մը որ արդէն հարիւր տարի բոլորած, անհրաժեշտ է մեզի ապագային համար։ Ատոր համար, մենք օտարականներուն պիտի տանք բոլոր բանաւոր երաշխիքները։ Մենք մտքէ չենք անցըներ առանձնաշնորհները ջնջել մէկ անգամէն եւ առանց փոխարինութեան։ Մեր ուզածը յեղափոխութիւն չէ, այլ բարեշրջում, փոխանցման շրջանի մը մէջ որ մեզ աստիճանաբար պիտի առաջնորդէ երկրին տնտեսական գործունէութեան ղեկը ձեռք առնելու։ Ներկայ շրջանը աչքի կը զարնէ օտար տարրերու գերակշռութեամբ՝ ազգային գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն մէջ։ Մեր նպատակն է եգիպտական գերակշռութիւնը հաստատել աստիճանաբար։ Այս առաջադրութեամբ, մենք պիտի հաստատենք օրէնքներ, հիմնարկութիւններ, իրաւասութիւններ եւ ոստիկանութիւն մը՝ անհրաժեշտ արդիականութեամբ։ Բայց փոխանցման այս շրջանը պիտի չըլլայ հաշուեյարդարի շրջան մը. մենք չենք ուզեր որ եւրոպական դրամագլուխները եւ գաղութները ձգեն երթան Նեղոսի հովիտէն. մենք կ'ուզենք որ անոնք հոս մնան, որովհետեւ մենք պէտք ունինք անոնց։ Փոխանցման շրջանը պիտի ձգտի աստիճանաբար պատրաստել անհրաժեշտ փոփոխութիւնները, մինչեւ որ հաւասարինք օտար տնտեսական տարրերուն եւ եգիպտական հաստատութիւնները կարենան Եւրոպացիներուն տալ բոլոր երաշխիքները։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի դէմ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով, 30 սպաներ եւ զինուորներ գնդակահարուեցան Թէթուանի մէջ։ Իտալացիներ ալ կան զոհերուն մէջ։

« Մանչէսթըր Կարտիըն »ի թղթակիցը կը գրէ թէ դաւադրութեան ցանցերը տարածուած են ամբողջ Սպանիոյ եւ մասնաւորապէս Մալակայի մէջ։

*** Երկու սպանիական (ազգայնական) նաւեր ռմբակոծեցին կառավարական նաւ մը, Ֆրանսական ջուրերուն մէջ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը քննութեան ձեռնարկեց։

*** Ապստամբ հրամանատարութիւնը հրահանգեց առանց ազդարարութեան ռմբել այն օտար նաւերը որ ռազմանիւթ կը փոխադրեն։ Ուրիշ զեկոյց մը կ'ըսէ թէ կառավարական նաւերը կը շարունակեն շահատակութիւններ կատարել, անգլիական դրօշ պարզելով եւ հետեւաբար ազգայնական հրամանատարութիւնը հարկադրուած է միջոցներ ձեռք առնել։

*** Տօնական դադարէն վերջ, երկու կողմերն ալ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, կռիւները վերսկսելու համար։ Մասնաւորապէս գործունէութիւն կը տիրէ Մատրիտի ճակատին վրայ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ «ԲԱՆԲԵՐ»Ը

Թուրք թերթերը ուրախութեամբ կ'աւետեն կրթական ձեռնարկի մը ծրագիրը:

Ձեռնարկ մը, սակայն, որ երբեք նոր չէ եւ որ, կարծէք, երբեք հիննալիք չէ Թուրքիոյ համար:

Կ'ակնարկենք կրթական գետնի վըրայ ըլլալիք բարեկարգութիւններուն:

Նոր Թուրքիան կը շարունակէ գըրթախտ մնալ այս մարզին մէջ: Մենք որ մինչեւ ջանացած ենք արտայայտուիլ նաեւ Թուրքիոյ այս կրթական վիճակի մասին, մատնանշած ենք այդ պարագան:

Ենկիւրի, իր այս նոր ծրագրով աւելի քան տասներորդ անգամն է որ կը փորձէ հիմնական բարեփոխում մը մտցնել, բայց միշտ ալ անզօր:

Համաձայն նոր որոշումներէն մէկուն, ասկէ վերջ «գիւղէն ներս՝ ուսում բառին տեղ պիտի մտնէ կրթութիւն բառը»:

Անշուշտ, բառախաղ մը չէ ասիկա: Այլ՝ գիւղի մասին լայն ծրագրի մը հետ կապուած պարագայ մը: Ենկիւրի մտահոգուած է Թուրք գիւղով: Նոյն իսկ իր ներքին քաղաքականութեան գլխաւոր տարրերէն մէկն է ըրած գիւղը:

Գիւղի վերականգնում,— ահա բանաձեւ մը, որ կը յոլյեղուի որոշ ատենէ ի վեր: Անով կը զբաղի Ազգ. Ժողովը: Կը զբաղին թերթերը: Կը զբաղին նաեւ քանի մը գործավարութիւններ, եւ ունին արդէն իսկ լայն ծրագիր մը՝ որուն կ'ագրադառնանք առանձին:

Ուրեմն, ինչպէս կ'ըսէինք, Ենկիւրի կը ցանկայ, որ «կրթութիւնը» մտնէ գիւղ:

Եւ սակայն, զայն տանելու համար գիւղ, հարկ է ունենալ այն տարրը, որ առաջ է կրթելու գիւղը: Իսկ ատիկա, անտարակոյս, ուսուցիչն է:

Ըսած ենք ուրիշ առթիւ, ու կրկնենք հիմա ալ,— Թուրքիա կը տառապի այդ տարրի բացակայութենէն:

Բացարձակ ժխտում մը չէնթադրեր, ի հարկէ, այս նախադասութիւնը: Ուսուցիչներ կան,— կեդրոններ ու զանազան քաղաքներ: Բայց գիւղը, երկիրը իր լայն տարածութեամբ զուրկ են անկէ:

Ապահովաբար անհաւատալի կը թուի այս իրողութիւնը:

Ի՞նչպէս կարելի է,— Հանրապետութեան վարչաձեւ, արդիականութիւն, նուաճումներ, եւրոպականացումի ճիգեր, համալսարաններ, «պարտադիր ուսման» օրէնք եւ ուսուցիչի պակաս:

Աւելին,— պակաս է ուսուցիչը՝ եւ իբրեւ քանակ եւ որակ:

Այսինքն թէ մանկավարժօրէն պատրաստուած տարրը չկայ եւ թէ եղածը բաւարար թիւով չէ: Պատճառը այն է որ Ենկիւրի կլանուած ըլլալով բազմապիսի հոգերով, ի վիճակի չեղաւ, մինչեւ այսօր, բաւարար պիւտճէ յատկացնելու եւ անհրաժեշտ ուշադրութիւնը դարձնելու այդ մարզին:

Ինչ որ կըցաւ,— միայն նոր կրթական գործավարի մը նշանակումն էր, միշտ նոր յոյսերով, նոր ծրագիրներով եւ նոր յանձնախումբերով: Բայց եւ նոր յուսախաբութիւններով:

Ու ահա դարձեալ ըլլալ կը կարծէ դարմանը:

«Պարձ առնենք 32.000 գիւղեր ուսուցիչ պիտի ղրկենք» — կը գրէ, Ենկիւրիի պաշտօնաթերթին մէջ, խմբագրապետ Ֆալիհ Րըֆգը Աթայ: Բանա՛կ մը ամբողջ, ուրեմն, զոր շարժման մէջ պիտի դնեն: Ու զայն պիտի առնեն ... բանակէն: Այսինքն, զինուորութեան համար զօրանոց կանչըւած գիւղացի տղոց մէջէն պիտի անջատուին ուշիմները, որոնք, հետեւելէ վերջ դասընթացքի մը, պիտի երթան գիւղ՝ որպէս ուսուցիչ»:

Ենկիւրի գիտէ հարկաւ որ իր գըկիլիքը տասնապետ մըն է պարզապէս: Կամ՝ զինուոր մը, որ հինին պէս բաղդատմամբ, քիչ մը աւելի բաց աչքերով գիտէ նայիլ կեանքին ու իրականութեան: Եւ սակայն, այդքան բաւարար չէ ուսուցանելու, բայց մանաւանդ կրթելու համար:

«Ուսուցիչը,— միշտ ըստ Ֆալիհ Րըֆգըի,— նախկին գիւղի հօճան պիտի փոխարինէ: Այդ հօճան դարերով հոն կը մարմնաւորէր սեւ ուժը: Ան կը խառնուէր գիւղին ամէն մէկ փոքր սովորութիւններուն իսկ: Ան ոչ թէ ազատարար մըն էր՝ Գալիլեան գիւղի քահանային նման, այլ, ընդհակառակն, գլխաւորն էր կողոպտողներուն: Հանրապետութեան ուսուցիչը, գիւղին մէջ, նոր վարչաձեւին բանբերն է: Այդ բանբերները օգակտըրուելով՝ պիտի մարմնաւորուի մեծ կարգապահութիւնը: Մեր ձայնը գիւղ պիտի հասնի, ու գիւղը արեւելեան ծանր քունէն պիտի սթափի»:

Բաւական մեծ դեր վիճակուած է, ուրեմն, այդ «բանբեր»ին: Անիկա ուսուցիչը պիտի չըլլայ,— ոչ մէկ խօսք այդ մասին: Իսկ երբեք, «կրթական մշակ»: Այլ՝ զօրանոցէն գիւղ վերադարձուած երիտասարդ մը, որ, դասընթացքի շնորհիւ, կաղապարուած պիտի ըլլայ քեմալականութեան յատուկ բոլոր շեշտուած ըմբռնումներով,— Թուրքը՝ մայր ազգերու, ամէնէն առաջին քաղաքակրթեալը, զօրեղ ու անյաղթելի, Աթաթիւրքը՝ բացառիկ ծնունդը աշխարհի, Թուրքերէնը՝ մայրը բոլոր լեզուներուն: Աւելցուցէք քիչ մը դեր, կուտակուած զարշանք նախկին վարչաձեւի մասին, կրօնական մոլեռանդութենէ զերծ մընալու ճիգեր, Խալքի ու Հանրապետութեան նշանաբանը՝ թութակօրէն: Քայլերգները կոկորդալիր կամ բարձրաղաղակ:

Ենկիւրիի պահանջը, կ'երեւի, այդ է դոնէ առ այժմ:

Ան կ'ուզէ գիւղական նոր սերունդ մը, որ խմորուած ըլլայ իր նախընտրած ձեւով:

«Գիւղին մէջ, կը շարունակէ Ֆալիհ Րըֆգը» բարքը աւելի ուժեղ է, քան կրօնքը: Հանրապետութեան ուսուցիչը, առաջին օրէն սկսեալ, պիտի ջանայ նետել նոր բարքերու, նոր քաղաքակրթական սովորութեանց հիմերը»:

Զմոռնանք, որ Ֆալիհ Րըֆգը [illegible] եղաւ քեմալական վարչաձեւին: Իր կարծիքը, ուրեմն, կշիռ ունի: Զեղչելով անկէ ինչ որ մեծամըտութեան ու չափազանցութեան յատուկ է, կը մնայ կորիզ մը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ պայքարի յարատեւումը կամ անհրաժեշտութիւնը՝ բարքերուն դէմ, որոնք «աւելի ուժեղ են, քան կրօնքը», եւ կը շարունակեն տիրապետել Թուրք գիւղէն ներս»: Իրականին մէջ, հին՝ «սեւ շրջանին» հօճային դէմ կ'ուզուի հանել զօրանոցին մէջ թրծուած եւ որոշ դասընթացք մը հանուած «գիւղացի ընդունակ տղան»: Ուրիշ խօսքով՝ ոչ ուսում, եւ ոչ ալ կրթութիւն. այլ՝ նորի ու հինի պայքար մը, որ, ինչպէս ըսինք, ստեղծողական է դեռ՝ հանրապետութեան տասնամեակին իսկ: «Կրթական կեանքի մէջ նոր թափը» այս է, ահա, որով կըկին այնքան խանդավառուած կը թուին Թուրք թերթերը: Այս կերպով, կը խորհին անոնք, «մեր ձայնը գիւղ պիտի հասնի»: Ցատկանշական է այս «պիտի»ն, որովհետեւ վկայութիւն մըն է, թէ այդ ձայնը,— որ հանրապետութիւնն է, քեմալականութիւնը, նորը,— դեռ հասած չէ գիւղ: Հոն հասաւ Քասքէթը՝ ֆէսին տեղ, լատինատառ թերթը, չորեկարքը, ձայնասփիւռը՝ տեղ տեղ, ճառախօսութիւն՝ երբեմնակի այցելութիւններով, բայց «սեւ շրջանի» բարքերը շարունակեցին մնալ:

Տարակոյս չկայ, որ այդքան անբաւարար կերպով պատրաստուած «գիւղացի ընդունակ տղան» անզօր է պայքարելու այդ արմատացած բարքերուն հետ:

Իսկ Ենկիւրի ուրիշ միջոց չունի:

Ուսուցչական ասպարէզը Թուրքիոյ մէջ շարունակեց մնալ ամէնէն աննախընտրելին: Ուսուցիչը, հոն, ամէնէն անտեսուած պաշտօնեան է: Փոքրամասնական վարժարաններու Թուրք ուսուցիչներու թոշակներու մասին եղած խիստ պարտադրութիւնը պէտք չէ չափանիշ կազմէ: Գլխաւոր կեդրոններու մէջ իսկ, ուսուցչական ժողովները գլխաւոր օրակարգ ունին յաւելնալ թոշակները եւ այդ թոշակներուն անբաւարար քանակը:

Պարզ է որ պետութիւնը իր նիւթական ցոյցով ապահոված չէ զանոնք: Ու դպրոցի հոգը, առ հասարակ, թողած է քաղաքապետութեանց:

Մինչդեռ քաղաքապետութիւնները կայսրութենէն ժառանգուած բազմաթիւ հոգեր ունին:

Անկախ ասկէ՝ Թուրք երիտասարդը չուզեր երթալ Անատոլու կամ հայկական նահանգները՝ իբրեւ ուսուցիչ: Այս ուղղութեամբ թափուած բոլոր ճիգերն ու եղած բոլոր թելադրութիւնները ապարդիւն մնացին: Տարէցը նախընտրելի չէ Ենկիւրիի համար: Իսկ երիտասարդը — որուն կ'ուզէ յենուլ ինք,— չի ցանկար իր կեանքը տանիլ յանձնել անհրապոյր վայրերուն:

Թուրք յեղաշրջումին հետեւողը պիտի հանդիպի երիտասարդութեան մը, որ խանդավառ է, աւելի մոլեռանդ, անհամբեր, կրակին մէջ նետուելու պատրաստ թերեւս: Բայց, անիկա տարր մըն է, որ անձամբ չստեղծեց այսօրը, յանկարծ արժանացաւ բացառիկ առաւելութիւններու եւ իր հայրենասիրական ոգին չմշակուեցաւ լաւ, ծրագրեալ, դժուարաւոր եւ մանաւանդ անձնական նախասիրութիւններու զրկանքի գինով:

Անիկա գործադրուելու առաջադրութեամբ Թուրք նոր երիտասարդութեան առաւելութիւններուն քով, թերի մըն է, զոր ստեղծած են նոյն առաւելութիւնները ստեղծող նոր վարչաձեւն ու անոր յառաջ բերած կենցաղը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄԵՌԵԼՈՑ

…Այն օրուընէ ասդին լման տարի մըն է անցեր, ու ես դարձեալ նըւիրական յիշատակի մը պէս, պատկերը կը պահեմ կուրծքիս տակ, սրտիս մէջ:

Մութն ու լուսոն, ճիշդ ականջիս տակ, եկեղեցւոյ զանգակը կը զօղանջէ: Տարագիր Հայը, սեւերու մէջ փաթթուած՝ ժամ կը վազէ:

Մեռելոց:

Ու յանկարծ, աղեկտուր ձայն մը հովի մը պէս կը մտնէ սենեակիս պատուհանէն ներս:

— Ել ձագուկս, ե՛լ, դուն ալ դնա՛, երկու մոմ ալ դուն վառէ, այն անուշիկ, տարաբախտ եղբօրդ հոգւոյն:

Այս ձայնը, որ մանկան մը սուր ճիչին պէս սիրտս կը հալէր, չթողուց որ քնանամ: Ի զուր դարձայ մէկ կողմէն միւսը: Անօգուտ: Ընդոստ ցատկեցի անկողինէս ու կեցայ պատուհանիս առջեւ:

— Լա՛ց, իմ աղուոր տղաս, կը խօսէր ծերունի մայր մը իր բարձին կռթնած: Նախ «Հայր մերը», յետոյ մոմերը կը վառես, եւ ամէնէն վերջ ուրիշներուն պէս դուն ալ, փունջ մը ծաղիկ գնելով՝ գերեզմանատուն կ'երթաս, կը խաչակնքես ու կը դընես քարին վրայ:

Պատուհանը պատուհանիս կը նայի: Կարպիս հագուեցաւ, սեւ շապիկը թեւին՝ դանէն դուրս ելաւ:

Լիբանանի արեւը Փարիզի արեւին չի նմանիր: Կարմիր է եւ սիրուն: Գեղի աղջկան պէս, խարտեաշ մազերու խուրձը ուսին՝ կը ժպտի ամէնուն: Եւ ահա իր ոսկի ճառագայթներէն քանի մը հատը, պատուհանէս ներս ինկան:

Սենեակս լուսաւորող կարմիր արեւի ջերմութենէն թեթեւութիւն մը զգալով՝ ցատկեցի տեղէս, հագուեցայ, եւ վերարկուս թեւիս դուրս ելայ:

Փողոցը, որուն մէկ ծայրը կը հասնի Ս. Նշան, ժամուորներու հսկայ թափոր մը առեր կը քալէ: Եկեղեցին ներսը եւ դուրսը հոծ բազմութիւն մը, ծովի պէս խաղաղ ոտքի կը կենայ: Քահանաներու աղօթքի ձայներն, խունկի ծուխին հետ սլոր մոլոր կը դառնան չորս պատերուն մէջ:

«Օրհնեալ եղերուք»ի վերջին վանկերուն հետ, ժողովուրդի մէկ մասը գերեզմանատան ճամբան բռնեց: Ես ալ կը խառնուիմ թափորին:

Թափորը լուռ, անցաւ Գուրճի հըրապարակէն Րէքս փողոց, որ ուղղակի կը տանի մեռելներու քաղաքը:

Իւրաքանչիւրը իր ձեռքն ունի փունջ մը ծաղիկ: Տխուր են ամէնքն ալ:

Ահա գերեզմանատունը, որ իր համեստ դամբարաններով կը հանգչի բլուրի մը կողքին: Դրան առջեւ ու մինչեւ ճամբուն երկայնքը, պնակներու խումբեր իրար կը խաչաձեւեն: Հիմա, ասոնց տխուր ակնարկներէն խուսափելու համար, մարդիկ ակամայ թոյլ կուտայ որ, սզանարոտ մը կայնին իրենց լամբակին:

Լուռ երկիւղածութեամբ մը ամբոխը արմկելով՝ կը մտնեմ ներս:

Ճիշդ դրան մէջի կողմը, երեք մեթր երկարութեան վրայ յուշարձան մը կայ: Աչքերս բան մը կը նշմարեն վրան: Կը կենամ:

«Շիրիմը,— անոնց որ բաց աչքով կապոյտին նայեցան: Անոնց՝ որ ափ մը հողի եւ աղօթքի կարօտ մնացին: Որոնց ոսկերոտիքը անապատի կիզիչ արեւին տակ փոշիացան: Անոնց՝ որ Հայրենի հողէն ու ջուրէն խոպառ զրկուեցան, այս շիրիմը մեր բիւրաւոր նահատակներու յուշարձանը թող ըլլայ: (Ապրիլ 11—24)»:

Գլուխս կը խոնարհեմ: Լուռ աղօթք մը: Կը խաչակնքեմ ու կ'անցնիմ:

Իւրաքանչիւր գերեզմանատէր իր կարողութեան չափով դամբարան մը շինած է, ու վրան արձանագրութիւն մը:

Կը կարդամ երկրորդ մը:

Աստ հանգչի Յովհ. Տէր Պետրոսեան, Ուրֆացի: Կամաւոր 1917ի ու մասնակցած Արարայի կռիւին: Իսկ 1920ին Ուրֆայի հերոսամարտին վիրաւորուած: Ցանկարծամահ Լիբանանի մէջ :»

Քովը երրորդ մը, որուն դամբանին վրայ երկու կիներ եւ այր մը լո՛ւռ կը հեկեկան:

Ամէն կողմերէ լացի ազիողորմ ձայներ ականջիս կը հասնին: Մեռելատան մէջ աւելի սուր են ճիչերը, որ կարծես, ճարճատող բոցերու պէս կը հրահրին, կը սաստկանան, կը բարձրանան վեր, շատ վեր:

Ահա ծանօթ մը, որ իր երկու կարճ զաւակներուն կուրծքին դրած քարին վրայ արցունք կը թափէ:

Ահա պառաւ մը, հողին հետ հաւասար գերեզմանի մը վրայ ինկած՝ մազերը կը փետտէ: Հողը ձեռքերուն մէջ անվերջ կը համբուրէ: Կուլայ եւ կը խօսի.

— Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ, հերու այս ատենս ձագուկս չուրդ ի վեր կը նայէի, քեզմով կ'ուրախանայի: Ի՞նչ կ'ըլլար, տեղդ թող ես մեռնէի: Աչքերս չտեսնէին մահդ ...

Տխրութիւն մը պատեց զիս: Ցուրտ մը սարսռացուցիչ: Ոտքերս թուլցան: Եւ սակայն ճամբաս փոխեցի:

Հիմա, քայլերս կ'արագացնեմ: Փախչիլ կ'ուզեմ: Ձլոք ձայնը պառաւին, որ դեռ հեռուէն զանգակի մը տխուր ղօղանջին պէս ականջիս կը հասնէր:

Այս աճապարանքին մէջ, աչքիս կը հանդիպի քարէ նոր գերեզման մը:

«Այս օտար աշխարհին մէջ, [illegible] հեռու մեր հայրենի բոյնէն: Այս հողին տակ կը հանգչին երկու եղբայր եւ մէկ զարմիկ հայրենիքի կարօտով: Առանձինց»:

Գլուխս բաց, լուռ կ'անցնիմ: Բազմութիւնը հետզհետէ կը խտանայ: Լացերն ու հառաչանքները իրար կը խաչաձեւեն: Միտքս փոխելով կը չոկուիմ: Հազիւ քանի մը քայլ, ահա շարական եղանակ մը կը կեցնէ զիս: Օղակ կապած այրերու եւ կիներու մէջտեղ, քահանայ մը բուրվառը ձեռքը կ'աղօթէ: Դամբանին վրայ փունջ մը ծաղիկ եւ փորագրուած ոտանաւոր մը կը կարդամ.

Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս չեմ գիտեր
Խորշակ մ'եկաւ անօրէն
Թառամեցուց քու բերքեր
Ու մեր կեանքն ալ այն օրէն ;
Գէթ երազի մը մէջ կրկին
Եկուր հոգեակ մեզ գտիր,
Բալասան բեր մեր վէրքին,
Երազ կամ կեանք ի՞նչ խտիր:

Մեռնողին հայրն ու մայրը այս վաղամեռ պատանիին՝ կուլան: Ու կը լացնեն ուրիշներն ալ:

Գերեզմանատունը կ'եփի: Աղէկտուր ճիչերէն զատ, կան նաեւ այնտեղ ու վախեր, որ կրակէ նետերու պէս կը մխուին մարդուս սիրտը: Կ'արիւնեն:

Յոգնած, վհատած կը հասնիմ դուռը ու կը կենամ: Հող պատին տակ, ամէն անցնող դարձող համեստ գերեզմանի մը առջեւ կանգ կ'առնէ, կը խոնարհեցնէ գլուխը ու կ'անցնի: Ակնարկ մըն ալ ես կը նետեմ:

— «Դիտէ անցորդ այս տապանը, ուր կը հանգչի Տարօն Աշխարհի Մուրատ Պետրոսեան, քաջ եւ ընտիր հերոս, որ մանկութենէն զինուորագրուեցաւ Դաշնակցութեան »:

— Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ զաւակս, աչքերս չտեսնէին ջախջախուած մարմինդ Արդեօք ...

Նորէն այն մայրն է: Մազերը թափթփուն: Կը մզմզայ: Երկու երիտասարդներ իրենց թեւերուն վրայ առած տուն կը տանէին: Ցաւը շատ մեծ է: Մարդու բերան չէր բացուեր երկու խօսք ըսելու: 20 տարեկան տղան, պատառ մը հացի համար, աւազի տապրակը կռնակը, մինչեւ վեցերորդ յարկէն վար ինկեր է:

Ու այսպէս քանիներ, խորշակէն պարտուած կամաչ տերեւներու նման, այս օտար, այս ցուրտ հողին տակ կը հանգչին, հայրենիքի կարօտով:

Սիրտս չդիմացաւ: Պառաւին աղիողորմ ձայնէն ազատելու համար տան ճամբան կը բռնեմ: Կը քալեմ, առանց դէպի ետեւ ակնարկ մը նետելու: Բայց նորէն ձայնը, հովի մը պէս [illegible] ետեւէս կը հասնէր.

— Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ ...

ԳԱՐՄԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Հ. ԹԱԴԷՈՍ ՎՐԴ. ԹՈՄԱՃԵԱՆ
(ՅՈԲԵԼԵԱՐ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի տես իր խանդին եւ ձեռնհասութեան՝ վանքին վարիչ մարմինը զինք պաշտօնափոխ չըրաւ երեք տարի յետոյ, ըստ սովորութեան, եւ ան շարունակեց իր տենդագին գործունէութիւնը մինչեւ 1929: Փառաւոր շրջան մը եղաւ այդ, աւելի քան վաթսուն զարգացած շրջանաւարտներ տուաւ ազգին:

Հ. Թադէոս վրդ.-ի կրթական եւ ուսումնասիրական կեանքին վերջին տարիներուն, (1927—29), զուգադիպեցան տողերս ստորագրողին լիկէոնական ուսանողի առաջին երկու տարիները:

Շատ ըսելիք ունիմ այս պատուական մտաւորականին շուրջ, ինչ որ պիտի ընեմ «Հայ - Վենետ» աշխատութեանս մէջ:

Այստեղ պիտի բաւականանամ արձանագրելով որ ունէր անսահման գորով բոլոր Հայորդիներու հանդէպ: Իսկ մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէր ընդունակ եւ խոստմնալից աշակերտներու, ապագայ ազգանուէր դէմքեր տեսնելով անոնց մէջ:

Փորձ մանկավարժ՝ կ'ուսումնասիրէր աշակերտներու հոգին, եւ իւրաքանչիւրին հետ գիտէր վարուիլ ճշմարիտ հօր մը պէս: Դպրոցին մէջ կը տիրէր խորին կարգապահութիւն: Իր ներկայութիւնը միայն բաւական էր պատկառազդած դիրքի մէջ պահելու աշակերտութիւնը: Իր նայուածքը շատ բան կ'ըսէր: Խօսքերով քիչ կը սաստէր, բայց եթէ սաստէր, անմիջական արդիւնք ունէր: Իր ամէնէն դառնահամ յանդիմանութիւնը վէրքին վրայ դրուած դեղի կը նմանէր:

Խստաբարոյ մեր տեսուչին կուրծքին տակ, սակայն, սիրտ մը կը բաբախէր, որ տոգորուն էր սահման չունեցող բարութեամբ:

Իր վերջին աշակերտներուն, մեր դասարանին, կ'աւանդէր գրագիտութիւն: Կոկիկ, սիրունիկ դասեր, հայր եւ որդիներու միջեւ անոյշ խօսակցութիւններ:

Իր ուսուցման մեթոտին մէջ կար խնամք եւ կատարելութիւն: Ահա թէ ինչո՞ւ անհամբեր կը սպասէինք իրիկուան ժամը 7ին, որպէսզի դասի գար: Ահա թէ ինչո՞ւ այնքան ախորժով կը հետեւէինք իր ընթացքին:

Օր մըն ալ ըսին թէ տեսուչ հայրը պիտի մեկնի: Տրտմեցանք: Իրմով ըսկսեր էինք լիկէոնական կեանքը, իրմով կը յուսայինք փակել զայն:

Դպրոցական գրասեղաններուն վըրայ շարունակեցինք մեր կեանքը, սակայն սրտով հետեւեցանք միշտ նախկին տեսուչ հօր, ուր որ գնաց: Արդարեւ ան մեծաւոր եղաւ Միլանի մէջ, եւ այնուհետեւ անցաւ վանք, ուր մինչեւ հիմա չի գիտեր ինչ ըսել է հանգիստ. վերակացու, խոստովանահայր, կ'ընէ ինչ որ կրնայ: Զինք կը տեսնեմ յաճախ Ս. Ղազարու ընթերցարան - ճեմարանին մէջ, ուր, աշխատանքի ժամերէն դուրս, կը սուզուի աշխարհի չորս ծագերէն հոն հաւաքուած հայ մամուլին մէջ ու կը հրճուի երբ կը հանդիպի [illegible] տառերով հիւսուած գեղեցկութեանց: Իմ վրայ կը թողու Մխիթարեան դասական միանձնի տպաւորութիւն: Իրեն ի տես՝ միտքս կը ճամբորդէ դէպի լուսաւոր հանդրուանները Մխիթարեան ուխտի պատմութենէն ներս: Կը հանդիպիմ Հ. Գեւորգ Մինասեանին, Հ. Աբրահամ Ճարեանին եւ մանաւանդ համանուն Հ. Եղիա Թոմաճեանին, բազմավաստակ միանձն Մխիթարեան, թարգմանիչ եւ մանաւանդ հռչակաւոր իբրեւ ուսուցիչ Հ. Արսէն Բագրատունիի:

Հ. Թադէոս Թոմաճեան որքա՞ն կը նմանի իր լուսահոգի այդ հօրեղբօր: Չէ՞ որ ինքն ալ եղած է թարգմանիչ եւ ծանօթ է իբրեւ ուսուցիչ Հ. Արսէն Ղազիկեանի:

Հ. Եղիա Թոմաճեան — Հ. Արսէն Բագրատունի, գրաբարի տիտաններ:

Հ. Թադէոս Թոմաճեան — Հ. Արսէն Ղազիկեան, աշխարհաբարի ջահակիրներ:

Կարդացէք, բայց հայր Թոմաճեան չիմանա՛յ: Դագաղագրի պատրաստած եմ.—

Առ զինք կերտողն Թոմաճեան,
Իւր աշակերտն փութաջան,
Երախտագէտ սրտիւ ի ձօն
Բերէ ի ճուէր զհայ Թադէոսն:

Աշխարհաբարի յաղթանակը Վիրգիլիոսներով, Տանթէներով, Միլտոններով կնքող Հ. Արսէն Ղազիկեան՝ այս ընծայականով «Երուսաղէմ ազատեալ»ը նուիրեր է ուսուցչին:

X

«Բազմավէպ»ը կը կարդամ: Վերջին յիսուն տարիներու հատորներն աչքէ կ'անցընեմ: Մէկէ աւելի անգամներ կը հանդիպիմ Հ. Թ. Թոմաճեան ստորագրութեան:

Ահա, եռանդուն եւ խնամուած յօդուածներու կարգին, թարգմանութիւններ դասական վեհ լեզուով —

Ա) «Արուեստ քերթողական, Պուալոյի»:

Բ) «Մահ Յովհաննու տ'Արգ, Բոգիմէր տը լա Վինեի».

Գ) «Մովն Փարիզու, Վոլթէրի», եւ այլն:

Ահա ինքնագիր քերթուածներ, գըրաբար թէ աշխարհաբար, որոնցմէ մեծ մաս մը անյայտացած է տեղահանութեան ատեն, փոքր մաս մը միայն (աշխարհաբար, մանուկներու բաժին) լոյս տեսած է «Բազմավէպ»ի մէջ, 1932ին:

Հ. Թադէոս վրդ. Թոմաճեան հեղինակ է երկու ընտիր հատորներու.—

1. «Նախադրունք հայ - գրաբար քերականութեան»:

2. «Առաջին քայլ ի դրոց բարբառ»: Հին հայերէնի տարրական եւ միջին դասընթացքներ, որոնք իրենց գիւտուածոյ մեթոտով արդէն բոլորած են երկար ու արդիւնաւէտ շրջան մը ազգային վարժարաններու մէջ եւ որոնք ժամանակին շատ գնահատուած են Հ. Ղեւոնդ Ալիշանէ:

Եւ դեռ կը թողու դասաւանդական անտիպ գրուածքներ, ինչպէս «Պատկեր ընդհանուր գրականութեան», «Տաղաչափութիւն», «Ճարտասանութիւն» եւն.:

Իր այս գրական գործունէութիւնն անվարան մտածել կուտայ թէ Հ. Թ. Թոմաճեան ունէր ընդարձակ կարելիութիւններ գրչով ծառայելու, սակայն ան գոհացեր է իր աշակերտները ներշնչելու, քաջալերելու, այդ ուղղութեամբ: Ահա թէ դպրոցավարութիւնն ինչպէս կրնայ կրկնակ բարիքի աղբիւր հանդիսանալ:

X

Մեծ եղեռնը, այդ զարհուրելի փոթորիկը՝ որ պայթեցաւ Հայաշխարհի վրայ, շատ կաղնիներ տապալեց եւ բազում ծաղիկներ ըրաւ ոտնակոխան: Հ. Թադէոս վրդ. Թոմաճեանի պարտէզն ամայացաւ եւ բազմավաստակ մշակին հոգին լեցուց անհուն արտմութեամբ: Բայց կան յետպատերազմեան իր սաները, որոնք այս պահուն իրենց հոգեւոր հօր յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ, ունին սրտեր միանուագ բաբախումով ու բարեմաղթութեան հազար զգացումներով:

Այս գրութիւնը թող դափնեպսակ մը ըլլայ ի պատիւ արդանուէր կրօնականին, խանդակաթ հայրենասէրին, զօրավազութ ուսուցչին, իր վերջին սաներէն մէկուն կողմէ հիւսուած:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

Յ. Գ.— Հ. Թադէոս վրդ. Թոմաճեանի իտալահայ նախկին աշակերտները կը խնդրեն «Յուսաբեր»էն, «Հայրենիք»էն, «Արագ»էն եւ «Ազդակ»էն արտատպել ներկայ գրութիւնը՝ ի գիտութիւն եւ գոհութիւն եգիպտահայ, Ամերիկահայ, Իրանահայ եւ Սուրիահայ ծանօթներու, սաներու եւ կրթական մշակներու հանդէպ սիրով տոգորուն հայրենակիցներու:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ԻՍԻ Լ ԷՄՈՒԼԻՆՕ, (26 Մարտ) .— Սիրելի ՅԱՌԱՋ, շատ գեղեցիկ գաղափար մը թելադրած էիք ձեր մէկ խմբագրականով, «Նորէն թուանշաններ ժողվենք»: Այդ օրէն ի վեր գործի լծուած ենք քանի մը ընկերներով, թուանշաններ ժողվելու ամէն մէկս իր թաղին մէջ: Մեր աշխատանքը լրացած ըլլալով կ'ուղարկեմ.—

Երբ կը խօսինք Իսի լէ Մուլինոյի մասին, կարելի չէ մոռնալ Մէօտոնի եւ Քլամառի մեր հայրենակիցները, որոնք մաս կը կազմեն նոյն շրջանին, ներկայ վիճակացոյցը կազմուած է Իսի - Մէօտոն եւ Քլամառի հայրենակիցներէ:

Շրջանիս հայրենակիցները սկսած են հող գնել եւ տուն շինել առաջին անգամ 1934ին, երբ հիւղակները քանդելու հրաման տուաւ քաղաքապետութիւնը: Երկրորդ՝ 1936ին, երբ Ֆրանքը թաւալ գլոր սկսաւ իյնալ եւ մեր հայրենակիցները վախնալով որ իրենց խնայած գումարը կ'ոչնչանայ, սկսան հող գնել: Բուն շարժումը ըսկսած է 1929ին, երբ գործերը շատ լաւ էին եւ ամէն կողմէ բանուոր կ'ուզուէր: Վստահելով գործի առատութեան, սկսան հող գնել: 1929ին ամէն մէկը մրցումի ելած էր, աւելի լաւ եւ աւելի մեծ տուն շինելու համար:

Շրջանիս հայութիւնը բաժնուած է 4 թաղամասի, առաջինն՝ Rue de la Défence եւ Bld. Rodin որ քանի մը տարի առաջ անտառ էր: Մեր հայրենակիցները չէնցուցին զայն, անտառը վերածելով գեղեցիկ թաղամասի մը, անտառի մնացած մասին մէջ անցեալ տարի քաղաքապետութիւնը հանրային պարտէզ մը շինել տուաւ: Այս թաղամասին մէջ ունինք 37 սեփականատէր, ընդհանուրին հողի տարածութիւնն է 6243 քառակուսի մեթր: Տուները կը բաղկանան 283 կտորէ (փիէս), 4.112.000 Ֆր. ծախսուած է հողին ու շէնքերուն: Պարտք ունին ընդամէնը 1,105,000 Ֆրանք:

Երկրորդ թաղամասն է աւելի վեր, բարձունքի վրայ, զինուորական բերդին դիմաց, Rue Emile Duploye, Rue Sergent եւ Rue Plateau: Այս թաղամասն կ'երեւայ ամբողջ Փարիզը: Հոս ունինք 33 սեփականատէր, հողի տարածութիւնը՝ 3963 քառակուսի մեթր, 116 կտոր ընդհանուրին ծախսուած է 1,142,000, պարտք ունին 29000: Այս թաղամասը փոքրիկ սեփականատէրներ են, որով պարտք շատ չունին:

Երրորդ թաղամասն է Մէն ծէրմէն կղզին որուն մասին գրած էր Լիւսիէն Բըսպաթէն առանց տեսնելու, Հայերը կոչելով աղտոտ եւայլն: Հոս աւելի քիչ է սեփականատէրերու թիւը,— 13 հոգի: Ընդհանուրին հողն է 2475 քառակուսի մեթր: Տուները ունին 73 կտոր (փիէս), ընդհանուրին ծախսուած 740,000 Ֆրանք, պարտք ունին 30,000 Ֆրանք:

Չորրորդ թաղամասն է Ave. de Bois de Boulogne Քլամառ, Rue Pourtour Քլամառ եւ Rue Pourtour Մէօտոն, որոնք անմիջապէս կից են Իսի լէ Մուլինոյի եւ շարունակութիւնը կը կազմեն Իսիի Պուլվար Րուժէնի: Այս թաղամասին մէջ աւելի շատ են մեր հայրենակիցները: Օդաւոր է: (Rue Pourtourի մէջ կը գտնուի զին-ուորական հիւանդանոցը): Այս թաղամասին մէջ ունինք 35 սեփականատէր; Ընդհանուրին հողն է 4.446 քառակուսի մեթր: Տուները ունին 248 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 2,052,000 Ֆրանք: Պարտք 208,000 Ֆրանք: Այս չորս թաղամասերէն դուրս որոնք ամփոփ են, ունինք նաեւ ցրուած շրջաններ, այսպէս Rue J. J. Roussau ունինք 11 սեփականատէր, ընդհ. հողն է 1200 քառակուսի մեթր: Շինուած՝ 57 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 940,000 ֆրանք, պարտք 130,000 ֆրանք: Ave. Bourgogne ունինք 4 սեփականատէր, ընդհանուրին հողն է 940 քառակուսի մեթր: 26 կտոր, ծախսուած է 335,000 ֆրանք, պարտք 110,000 ֆրանք:

Bld. Galiani, Rue Danton, Rue Jules - Ferry եւ Rue Anatole France ունինք 8 սեփականատէր, ընդհանուր հողն է 795 քառ. մեթր: 51 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 808,000 ֆրանք: Պարտք 80,000:

Իսի - Քլամառ - Մէօտոն հայ սեփականատէրերու ընդհանուր թիւն է 136, ընդհ. հող 20.062 քառ. մեթր հող, շէնքերը ունին 854 կտոր, ընդհանուրին ծախսուած է 10,129,000 ֆրանք, պարտք 1,692,000 ֆրանք:

Ընթերցողին կը մնայ դատել հայ ժողովուրդի շինարարութեան ասպարէզը:

Այս առթիւ ըսեմ որ ունինք 5 դերձակ, 18 նպարավաճառ, 16 սափրիչ, 1 հացագործ, 8 սրճարան, 1 ճաշարան, 19 կօշկակար, 1 ձկնավաճառ, 4 մսավաճառ, 5 հիւսուածեղէնի գործարանատէր, 1 ածխավաճառ: Վերոյիշեալ սեփականատէրներէն զատ ունինք շատ մը տուներ որոնք շինուած են վարձու հողի վրայ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ 1914ին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունէին միայն 8 միջնակարգ վարժարան եւ 350 նախակրթարան:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունին 1159 դպրոցներ, 577ը նախակրթարան, 473ը միջնակարգ, 109ը բարձրագոյն վարժարաններ: Այս դպրոցներուն մէջ կ'ուսանին 241.538 հոգի:

Միայն Երեւանի մէջ գոյութիւն ունին 37 դպրոցներ, 24.620 աշակերտներով:

Հայաստանի դպրոցներուն մէջ կը պաշտօնավարեն 6.941 ուսուցիչներ:

Մանկապարտէզներու թիւը եւս աւելցած է, ինչպէս եւ թիւը գիտական ուսումնարաններուն, ուր կը պատրաստուին մեր ապագայ գիտնականները:

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԸ

Երեւանի քաղաքային խորհուրդի նախագահ Շահսուվարեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի խմբագրին.—

Մօտաւոր 45 միլիոն ռուբլի յատկացուցած է Հայաստանի կառավարութեան, Երեւանի բնակարանային, արդիւնաբերական շինարարութեան եւ քաղաքին բարեզարդութեան համար,— այս վարկը չգործածուիր միութենական նշանակութիւն ունեցող շինութեանց, օրինակ՝ արհեստական ձգախէժի գործարանին:

Տրուած վարկին կէսը պիտի գործածուի կրթական, առողջապահական շինարարութեան: Երեւանի քաղաքային խորհուրդը այդ գումարէն պիտի ստանայ 22.5 միլիոն, որ 78 առ հարիւր աւելի է անցեալ տարի տրուած վարկէն, 171 առ հարիւր աւելի է 1935ին տրուած վարկէն:

Ի՞նչ շինութիւններ ունինք կատարելիք: Այս տարի պիտի աշխատինք աւարտել անցեալ տարի սկսուած շինութիւնները,— հիւրանոցը, ուսուցիչներու տունը, մասնագէտներու տունը, Սունդուկեան փողոցի վրայ բարձրացող բնակարանը: 4 նոր բնակարաններ պիտի շինուին, 63.6 հազար խորանարդ մեթր ծաւալով: Պիտի շինուին նաեւ 6 նոր դպրոցներ, 4 մանկապարտէզ, բազմաբուժարան մը, ծննդատուն մը, 2 մսուր:

Մեծ ուժ պիտի տրուի ճամբաներու շինութեան, պիտի կիրպատուին 150 հազար քառակուսի մեթր փողոց եւ մայթեր: Հանրակառքի գիծերը պիտի երկարաձգուին 8.2 քիլոմեթր: Նոր գիծեր պիտի զետեղուին կայարանէն դէպի Թոխմախեան լիճ, Լենինեան փողոցին մէջէն: Ջրմուղի եւ կոյուղիի գիծը պիտի ընդարձակուի 18.3 քիլոմեթր:

Այս տարուան համար նորութիւն մը պիտի ըլլայ հանրային պարտէզներու շինութիւնը,— մէկը Զանգի գետին եզերքը (Մշակոյթի եւ հանգիստի մանկական պարտէզ), միւս սառլինեան թաղամասին մէջ (Նախկին դեբերդմանցոցին տեղը): Վարկեր յատկացուած են նաեւ պետական համալսարանի շէնքին համար, պետական թատրոնին համար, կառավարական տունին համար, մամուլի տունին համար:

Այս շինութիւններէն վերջ Երեւանի դիմագիծը կը փոխուի բոլորովին, կը դառնայ հանրապետութեան արժանի մայրաքաղաք մը:

Մեր շինարարութեան նոր ուղղութիւն մը տալով, կ'ուզենք կառուցանել աժան, արագ եւ լաւ: Կատարած ենք աշխատանքինորրաժանումմը, նոր թափ մը տալու համար շինութեանց:

ՊԱՅՔԱՐ ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Գետեզերքներու մօտ գտնուած գիւղերը եւ արտերը հեղեղին դէմ պաշտպանելու նպատակով, ձիւնհալքէն առաջ կազմուեցաւ մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ սկսած է գործնական միջոցներու դիմել, ամրացնելու գետերու եզերքները: Այսպէս Վաղարշապատի շրջանին մէջ՝ Դողս, Ներքին Ախտալու, Ալիբէկլու եւ Չէյվա գիւղերուն մօտ ներկայիս կ'ամրացուին Քասախ գետին ափերը: Վեդիի շրջանին մէջ՝ թումբեր կը շինուին Արաքսի եւ Վեդիչայի եզերքը: Արաքսի եզերքները կ'ամրացուին նոյնպէս Հոկտեմբերեան եւ Ղամարլուի շրջաններուն մէջ: Դարձեալ կ'ամրացուին Զանգի, Գառնի (Ղամարլուի շրջան), Դեբեդ (Ալլահվերդիի շրջան), Մասաւրա (Թալինի շրջան) գետերուն եզերքները, հոն ուր վարարուն ջուրը կը սպառնայ ցանքին ու գիւղերուն:

ԿՌԻՒ ԳԱՅԼԻՆ ՈՒ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Խորհ. Հայաստան (27 փետր.) կը պատմէ հետեւեալ դէպքը.—

Գայլ մը յարձակեցաւ Նալբանդ գիւղի հասարակական մշակութեան հոտին վրայ: Սարսափահար՝ ոչխարները փախան: Տուները հեռու էին. ու մինչ չուները հեւ ի հեւ կը մօտենային, գայլը իր ժանիքները խրեց այծի մը կոկորդը: Վայրկեան մը եւս, ու Ներքին, հօտին սիրելի այծը, պիտի թփրտար մահամերձ: Հովիւ Ցարուբեանը, առանց վարանելու, մերկ ձեռքերով, յարձակեցաւ գայլին վրայ եւ սեղմեց կոկորդէն, փորձելով այծը ազատել գայլին կոկորդէն: Ու սկսաւ կատաղի կռիւ մը գազանին ու մարդուն միջեւ: Այդ միջոցին հասան չուները եւ գզելով գայլը՝ քշեցին մինչեւ լեռները:

Հովիւն ու այծը ազատեցան անվընաս վէրքերով:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈԶԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑԸ

Զարմանքով եւ յուզումով գիտցի հայրենակցի մը պատէն կախուած «Վերաշինացի» օրացոյցը:

«Վերաշինաց» հոլովող պարոնները անոնք են որ կ'ուզեն «հայրենատէրի» քօղին տակ ծածկուած քանդիչ աշխատանք կատարել, բայց թող լաւ գիտնան թէ պիտի չյաջողին իրենց սեւ խուր խաղին մէջ:

Սթանոզցիները ոչ Վերաշինացի պէտք ունին, ոչ ալ քակող շինողի, այլ պէտք ունին միայն ու միայն ազգային զգացումով տոգորուած միութեան մը, որուն նպատակը պէտք է ըլլայ կարօտ հայրենակիցներուն օգնել եւ հայկական ոգին վառ պահել:

Երբեմն ինքնիրենս հարց կուտամ.
— արդեօք Փարիզ հասած երիտասարդութիւնը «հայրենասիրութիւնը պիտի ունենա՞յ» «նոր Փարիզ» մը շինելու Հայաստանի մէջ ...

Կը թելադրեմ սիրելի հայրենակիցներուս հեռու մնալ այս տեսակ խառնակիչներէ եւ համախմբուիլ հայրենասէր միութեան շուրջ, որպէսզի անոնք չհամարձակին դարձեալ պառակտիչ խաղեր խաղալ մեր գլխուն:

Հայրապետ Ծըրգեան

ԽՄԲ.— Այս տարիւ Սթանոզի Հայր. Միութեան վարչութենէն ալ երկար նամակ մը ստացած ենք, որուն ամփոփումը պիտի տանք առաջին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդ. 19. Հայկական ԽՍՀն բաղկացած է,— Ապարանի, Ազիզբեկովի, Ալլահվերդիի, Ամասիայի, Արթիկի, Ախտայի, Աշտարակի, Բասարգեչարի, Վաղարշապատի, Վեդիի, Գորիսի, Դիլիջանի, Իջեւան, Ղամարլուի, Ղափանի, Կիրովականի, Կոտայքի, Լենինականի, Մարտունիի, Մեղրիի, Միկոյեանի, Նոր - Բայազէտի, Հոկտեմբերեանի, Սիսիանի, Ստեփանաւանի, Թալինի, Շամշադինի շրջաններից եւ շրջանների կազմի մէջ չմտնող Երեւան քաղաքից:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀ. ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

Յօդ. 20. Հայկական ԽՍՀի պետական իշխանութեան բարձրագոյն մարմինը հանդիսանում է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը:

Յօդ. 21. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում են հանրապետութեան քաղաքացիները՝ ըստ ընտրական շրջանների 5000 բնակչից մի պատգամաւորի նորմայով:

Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրւում է չորս տարի ժամանակով:

Յօդ. 22. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն իրականացնում է Հայկական ԽՍՀի սահմանադրութեան 13րդ եւ 18րդ յօդուածներով Հայկական ԽՍՀ վերապահուած բոլոր իրաւունքները, ինչ չափով որ նրանք, համաձայն սահմանադրութեան, չեն մտնում Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդին հաշուետու մարմինների՝ Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան, ՀԽՍՀ Ժողովրդական Խորհրդի նախագահութեան, ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի եւ ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարիատների իրաւասութեան մէջ:

Յօդ. 23. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը Հայկական ԽՍՀի միակ օրէնսդիր մարմինն է:

Յօդ. 24. Օրէնքը հաստատուած է համարւում, եթէ նա ընդունուած է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի անդամների ձայների հասարակ մեծամասնութեամբ:

Յօդ. 23. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի ընդունած օրէնքները հրապարակւում են ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան նախագահի եւ քարտուղարութեան ստորագրութեամբ:

Յօդ. 26. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում է նախագահ եւ նրան երկու տեղակալ:

Յօդ. 27. Գերագոյն Խորհրդի նախագահը ղեկավարում է Գերագոյն Խորհրդի նիստերը եւ տնօրինում է նրա ներքին կարգը:

Յօդ. 28. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում է Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւն, բաղկացած Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան նախագահից, նրա 2 տեղակալից, նախագահութեան քարտուղարից եւ նախագահութեան 9 անդամից:

Յօդ. 29. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը հաշուետու է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի առաջ իր ամբողջ գործունէութեան համար:

Յօդ. 30. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը՝

Ա) Հրաւիրում է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանները.

Բ) Մեկնաբանում է Հայկական ԽՍՀի օրէնքները, հրատարակում է հրամանագիրը.

Գ) Կատարում է համաժողովրդական հարցում (ռէֆէրէնդում).

Դ) Վերացնում է Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Խորհրդի որոշումներն ու կարգադրութիւնները՝ օրէնքին անհամապատասխան լինելու դէպքում.

Ե) Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանների միջեւ ընկած ժամանակամիջոցում ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահի առաջադրմամբ, պաշտօնից ազատում եւ նշանակում է ՀԽՍՀ առանձին Ժողովրդական Կոմիսարների յետագայում ներկայացնելով ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդին ի հաստատութիւն.

Զ) Տալիս է Հայկական ԽՍՀի պատուաւոր կոչումներ.

Է) Տալիս է ՀԽՍՀի քաղաքացիութեան իրաւունք.

Ը) Իրագործում է ՀԽՍՀ դատական մարմինների կողմից դատապարտուած քաղաքացիներին ներումն շնորհելու իրաւունքը:

Յօդ. 31. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանները հրաւիրում է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը տարեկան երկու անգամ:

Ոչ հերթական նստաշրջաններ հրաւիրում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնն իր հայեցողութեամբ, կամ ՀԽՍՀ Գերագոյն խորհուրդի պատգամաւորների մէկ երրորդի պահանջով:

Յօդ. 32. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում է մանդատային յանձնաժողով, որ ստուգում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների լիազօրութիւնները:

Մանդատային յանձնաժողովի առաջադրմամբ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը որոշում է կամ ընդունել առանձին պատգամաւորների լիազօրութիւնները, կամ բեկանել նրանց ընտրութիւնները:

Յօդ. 33. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը, երբ անհրաժեշտ գտնի, նշանակում է քննիչ ու վերստուգիչ յանձնաժողովներ ամէն մի հարցի վերաբերեալ:

(Շար.)

(3)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (237)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Գիւղը տարակուսանքով՝ բացատրաբար կը շարժէ, հայեացքը դէմքիս կեդրոնացուցած: Չէ՛, անշուշտ որ չի ճանչնար զիս, կեանքին մէջ զիս տեսնելը չի յիշեր: Չէ՛, երբեք չէ հանդիպած: «Մոսօ, մէկ լաւ նայէ» ու գիւղական բրդոտ փափախը հանելով՝ անոր կողմը կը դառնամ, «զիս չե՞ս ճանչնար, ես Վարդանն եմ» ...

«Եթէ անմալ երկինքէն յանկարծ կայծակ մը իյնար Մոսոյի ոտքերուն առջեւ, հազիւ թէ ան այնպէս սարսափէր: Ոտքի ցատկելով ետ ընկրկեցաւ, կարծես ես դերեզմանէն դուրս ելած ուրուական մը ըլլայի: Ձեռքէն բռնած՝ նորէն երարու կողքի կը նստինք: Կը պատմեմ գլխուս եկած փորձանքները՝ Երեւանէն սկսած մինչեւ կղզիի դէպքը: Մոսօն, ձեռքերս խոշոր ափին մէջ սեղմած, մէկ կը ծծմղի, մէկ կուլայ: Կը յայտնեմ, որ եկեր եմ զէնքը հետս միասին տանելու: Մոսօն առանց այլեւայլի կը յայտնէ, որ պատրաստ է, միայն օր մը ժամանակ կ'ուզէ գործերը կարգի բերելու համար: Մինչեւ երեկոյ միասին նստած՝ Մոսօն կը պատմէ իմ բացակայութեանս մասին, Զրոյց մասին ...

«Յաջորդ օրը, գիշերուան գնացքը վերցնելով մեկնեցանք Թիֆլիսէն»:

— Աճա այսպէս,— պատմութիւնը վերջացուց Լեւոնը,— դեկտեմբերի հինգին հասանք Թաղէոս Առաքելի վանքը, իսկ անկէ ասդին դուն արդէն ծանօթ ես սպրած կեանքիս:

— Ծանր ողբերգութիւն մը ապրեցար,— ըսաւ Վահէն՝ գլուխը սրտմօրէն շարժելով,— չեմ գիտեր թէ միեւնոյն պայմաններու մէջ ես ի՛նչ պէս կը պահէի ինքզինքս ...

— Սկզբնական առեններ շատ դժուար էր: Երբեմն կը թուէր, թէ պիտի խենթենամ: Բայց հոս գալէս վերջը, ոչ թէ անցեալը մոռցայ, այդ արդէն անհնար էր, այլ մեր յարուած կեանքը, գործի վտանգաւոր բնաւորութիւնը շեղեցին միտքս, թող չըտուին որ անցեալի պատմութիւնը տիրապետէ մտածումներուս վրայ: Ան մնաց իբր կեանքիս անբաժան մասը, բայց երկրորդական դիրքի վրայ: Շապիկ մը չէր որ վրայէս նետէի: Զարհուրած վէրքը կը մնայ, թէեւ ինքս արդէն փոխուած եմ ...

Իրօք, ոչ թէ միայն արտաքնապէս փոխուած էր Վարդանը, այլ եւ հոգիով, մտածումով, նկարագրով: Կղզիի ծանր պատահարը, անոր հետեւանքով իր անտամոր վիճակը, յեղափոխական յաւէտ լարուած աշխատանքը, պատասխանատուութեան ծանր գիտակցութիւնը տարիներու ընթացքին մը տուած էին իր ապրած օրերուն, անժամանակ հասունցնելով հաւասարակշռուած մարդը իր մէջ: Կղզիի աղէտը գերեզմանաքար մը դրած էր անձնական կեանքի վրայ. կարծես անդարձ անցեր գացեր էր Վարդանը իր բոլոր ցանկութիւններով, երազներով, տեղի տալով նոր մարդու մը որ հիմա ծանօթ էր Լեւոն անունով: Նոր Լեւոնը անձնական կեանք մը չունէր, ան ամբողջովին կ'ապրէր յեղափոխական աշխատանքով: Ձեր սիրելը խօսիլ, կենդանի գործը կը նախընտրէր խօսելէն: Արտայայտութիւններուն մէջ շատ զուսպ էր, շըջապատէն մեկուսացած կեցուածք մը ունէր: Այդ յատկութիւնները յեղափոխական ղեկավարի մը համար անհրաժեշտ էին: Թէեւ բազմաթիւ ընկերներով շրջապատուած, բայց յեղափոխական գործի պատասխանատուութեան մեծագոյն բաժինը ժամանակի ընթացքին Լեւոնի ուսերուն ծանրացաւ, ու փոխանակ ընկճուելու այդ բեռան տակ, յարաճուն կատարութեամբ ցերեկը գիշերին խառնեց, հոգեկան անօրինակ մոլեռանդով աշխատեցաւ: Անզգալաբար Լեւոնը դարձաւ յեղափոխական շարժման ղեկավարը, անոր անտեսանելի ոգին:

Ցեղափոխական փախստական կեանքն ալ, միշտ ատտանդական ու թաքնուած, որոշ դեր մը ունէր անոր հմայքի բարձրացումին մէջ: Անձնապէս շատ նեղ շրջանակի մը մէջ ծանօթ, Լեւոնը համբաւով ժողովրդական հերոս մը դարձաւ, ոգեւորութեան աղբիւր մը հայրենատէր երիտասարդութեան համար: Ինչպէս ընդհանրապէս կը պատահի ժողովրդական հերոսներուն, Լեւոնի մասին ալ ժողովուրդը մեծ սիրով առասպելախառն պատմութիւններ կը պատմէր, երկինք բարձրացնելով անոր քաջութիւնը, յանդգնութիւնը: Կը պատմէին թէ՝ ան ճգնաւորի մը չափ հաշիւ կ'ուտէր, բնաւ չէր քներ, եւ տասը մարդու աշխատանք կը կատարէր: Այս չափազանցուած պատմութիւնները սակայն իրենց խորքին մէջ որոշ հիմք ունէին: Լեւոնը հազիւ օրական երկու երեք ժամ կը քնանար, այն ալ միշտ նստած տեղը, ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ մէկ աչքը բաց՝ միւսը գոց, շատ սակաւապէտ էր, ու ամբողջ ժամանակը կ'աշխատէր:

Վահէն ու Լեւոնը, երկար ատեն կողք կողքի նստած մնացին, ամէն մէկը իր մտքով տարուած: Ժամանակ մը վերջ սենեակի դուռը բացուեցաւ ու ներս մտաւ տեղացիի շորերով երիտասարդ մը: Նորեկը մօտեցաւ Լեւոնին ու զանազան զաւառներէ եկած բազմաթիւ նամակներ յանձնեց անոր:

— Գեորգ, ի՛նչ նորութիւն:

— Գիշերս, տարի Արմուշը ընկերներով Պարսկաստանէն եկաւ ...

— Գիտեմ, այս երեկոյ Արմուշը քովս բերել չմոռնաս: Ուրի՞շ:

— Թիմարի շրջանէն Մոսօն իր խմբով եկաւ:

— Հա՛,— յայտնապէս ուրախացած՝ բացագանչեց Լեւոնը,— ուրի՞շ տեղաւորեցիր:

— Աղուբաձոր են, Մազենց տունը:

Լեւոնը անմիջապէս երկտող մը գըրելով՝ յանձնեց Գեորգին:

— Մոսոյին կուտաս: Այս առտուան ալ Գէորգին հասցուր, կարեւոր է:

— Երթա՛մ, Պարոն Լեւոն:

— Գնա՛: Ըսէ Փանոսին որ երեկոյեան ժամանակին գայ մեզ փոխադրելու համար: Այս նամակներն ալ իրենց հասցէներուն հասցուր:

Երիտասարդը դուրս ելաւ: Մեր երկու ընկերները պահ մը լռեցին:

— Ուրեմն, երկու օրէն կ'երթա՞ս, Վահէ՛:

— Այո, ուշացայ արդէն:

— Իսկ մէկ ալ ե՞րբ պիտի անցնիս այս շրջանը:

— Շատ չուտով, յունուարէն վերջ,— ու Վահէն զոհունակութեամբ ժպտեցաւ:

Խաւիճէն իր նամակին մէջ կ'իմացնէր Վահէին, որ յունուարին Հիւսէյին բէկի եւ փոքրիկ Այիի հետ պիտի գայ: Սակայն, այդ մասին Վահէն բան չըսաւ Լեւոնին:

ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Նոյեմբեր առանրհինգին ձիւնի հաստ խաւ մը ծածկեց Վասպուրականը: Լեռ ու դաշտ, ձոր ու ծործոր ծածկուեցաւ ճերմակ սաւանով մը ու սկսաւ Հայաստանի խստաշունչ եւ երկարատեւ ձմեռը: Հայաստանի մէջ, ձմեռուան ամիսներուն, ոչ թէ միայն նահանգները իրարմէ կը կտրուին, այլ երբեմն գաւառէ մը կողքի գաւառ անցնիլը շաբաթներով կը դադրի, մասնաւորապէս լեռնային շրջաններու մէջ, ուր բարձրաբերձ լեռնաշղթաներ սահման կը քաշեն գաւառներու չորս բոլորը:

Գիւղական շրջաններու մէջ դրսի կեանքը ամբողջովին կը դադրի: Տաւարը ամիսներով փակուած կը մնայ ախոռի մէջ: Մարդիկ կը քաշուին տները, տաք ախոռներու կամ սաքուներու մէջ բանտարկուելով:

Այդ ակամայ բանտարկութիւնն ալ ունի իր մասնաւոր գրաւչութիւնը: Երբ դուրսը բուք ու բորան է, գիւղացիք սաքուի չորս կողմը լարուած, հինէն ու նորէն կը պատմեն, կամ կ'ունկնդրեն ժամեր տեւող հէքեաթներու, որոնց մէջ անխուսափելի կերպով թագաւորի չքնաղ աղջիկ մը կայ, չօպան տղայ մը, որ վերջէն թագաւոր կը դառնայ ու եօթը գլխանի դեւ մը:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

չկարենալով կառաւարութիւն գանել : Նոյն խակ Տաշարաններն կը մերժէին նոր ճաշախորդներ, տեղ չունենալով: Շոգեկառքի ընկերութիւնը արտօնեց որ շատ մը ուղեւորներ վակոններու մէջ անցընեն :

*** Շաբաթ գիշեր Կառ տը Լիոնի մէջ կազմուած էին 43 յաւելուածական կառախումբեր: Մեկնողներու թիւն էր 88,700, հասնողներու թիւը՝ 69,800: Օրսէյի կայարանէն մեկնած էին 52,000 հոգի՝ հեռաւոր վայրերու, 17,000 ալ՝ արուարձաններու համար: Սէն Լազարի կայարանին մէջ ուրբաթ կէսօրին կտրուած էին 62000 տոմսակներ: Կառ տիւ Նորի մէջ՝ 65000 մեկնում, գրեթէ նոյնքան ժամանում ; Կարելի չէր հաշուել անոնք որ իրենց սեփական կառքերով եկած էին :

— Թերթ մը մինչեւ մէկ միլիոն կը հաշուէ միայն Զատկի առաջին օրուան երթեւեկները :

Անգլիոյ Նախարարներուն թոշակը

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՊԵՏՆ ԱԼ ԹՈՇԱԿ ՊԻՏԻ ԱՌՆԷ..

Գրած էինք թէ անգլիական կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, բոլոր նախարարներու տարեթոշակները բարձրացնելու եւ հաւասարեցնելու համար: Այսպէս, վարչապետը, որուն իրաւական վիճակը առաջին անգամ է որ պիտի ճշդուի, պիտի ստանայ 10,000 ոսկի, փոխանակ 5000ի, (աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք), միւս նախարարները՝ 2000էն 5000 ոսկի: Յաւելումներու ընդհանուր գումարը պիտի ըլլայ 37,000 ոսկի, գրեթէ չորս միլիոն ֆրանք : Երբ նկատի առնենք որ Ֆրանսայի մէջ նախարարները կը ստանան 180,000 ֆր. եւ թէ վարչապետը եւ նախարարները միեւնոյն աստիճանին վրայ կը գտնուին, կը նշանակէ թէ բրիտանական միապետութիւնը աւելի առատաձեռն է քան ֆրանսական հանրապետութիւնը՝ իր վարիչներուն համար :

Բրիտանական մամուլը վստահ է թէ այս յաւելումները պիտի քուէարկուին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: Սակայն օրինագիծը կը պարունակէ նաեւ նորութիւն մը, որ արդէն դուռ բացած է տաք վիճաբանութեանց, կը տրամադրէ 2000 ոսկի տարեթոշակ սահմանել երեսփ. ժողովի ընդդիմադիր խմբակցութեան վարիչին ... Շատեր գիտել կու տան թէ ընդդիմադիր խմբակցութեան առաջնորդը հարկադրուած է ներկայ ըլլալ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, թէ կառավարութեան կողմէ խորհրդակցութեան կը հրաւիրուի գրեթէ ամէն օր, եւ հետեւաբար պիտի չկրնայ կատարել իր գործը, եթէ անձնական հարստութիւն չունենայ: Կ'ըսեն նաեւ թէ ընդդիմադիր հոսանքին վարիչը կենսական օղակ մը կը կազմէ բրիտանական խորհրդարանի կարգ ու սարքին, թէ տեսակ մը վարչապետ է, քանի որ ընդհ. ընտրութեանց ատեն ինք է որ կը ստանձնէ դահլիճին կազմութիւնը, եթէ քուէարկութիւնը նպաստաւոր ըլլայ ընդդիմադիրներուն :

Բայց եւ այնպէս, ուրիշներ ալ զարմանալի կը գտնեն, երբ կառավարութիւնը թոշակ կը սահմանէ մարդու մը որուն բուն գործն է պայքարիլ օրուան դահլիճին դէմ: Մնաց որ, այս օրինագծին դէմ ուժգին ընդդիմութիւն մը կը սպասուի աշխատաւորական կուսակցութեան կողմէ: Աշխատաւորականները կը կարծեն թէ պաշտօնական թոշակ մը կրնայ կաշկանդել ընդդիմադիր վարիչին քննադատութեան իրաւունքը եւ կը կասկածին որ ներկայ վարիչը՝ Գ. Էթլի ընդունի կառավարութեան շնորհը, դառնալով ազահլիճին ծառան (լաքէ):

Աշխատաւորական կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն պիտի վճռէ այս փափուկ հարցը :

200 երեխիներ ձերբակալուած Մանչուրիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ մեծ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով Մանչուրիոյ մէջ, անմիջապէս ձերբակալուեցան 200 երեւելիներ — պաշտօնեայ, առեւտրական եւն.: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներէն տասնը անմիջապէս գնդակահարուեցան, ուրիշներ զանազան պատիժներու դատապարտուեցան, իսկ մնացեալները արձակուեցան :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ բանակին կազմակերպութեան ձեռնարկուած է արդէն: Պիտի բաղկանայ 4000 զինուորէ, հետեւակ, հեծեալ եւ թնդանօթաձիգ: Մինչեւ երեք տարի պատրաստ պիտի ըլլան այս զինուորները :

25 ՔԱՆԱՏԱՑԻ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ բռնուեցան ֆրանսական պահականաւի մը կողմէ, երբ Սպանիա կ'երթային ձկնորսանաւով մը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Գ. Թաթարէսքու, հազիւ վերադարձած Փրակայէն, կը պատրաստուի Ենկիւրի երթալու: Հաւանական է որ ճամբայ ելլէ ապրիլ 4ին:— Ինչպէս կը յիշուի, Ենկիւրիէն դեռ նոր վերադարձաւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Անտոնէսքու :

ՊԱՊԸ իր հիւանդութենէն ի վեր առաջին անգամ երեւցաւ Ս. Պետրոս եկեղեցիի կեդրոնական պատշգամէն, գահաւորակի մը մէջ, եւ օրհնեց ժողովուրդը որուն թիւը կը հաշուեն 200,000 հոգի :

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց նոր խստութիւններ հաստատել հպատակութեան մասին: Ի հարկին հպատակութենէ պիտի զրկուին անոնք որ հայրենիքի շահերուն դէմ կը գործեն :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, բազմաթիւ արկածներ պատահեցան, հակառակ բոլոր զգուշաւորութեանց: Տասը հոգի մեռան, 30է աւելի վիրաւորուեցան: Ամէնէն եղերական արկածը պատահեցաւ Ավինեոնի մէջ: Երիտասարդ այր մը եւ կին մը, իրենց 13 ամսուան երախան կառքի մը մէջ դրած, կիրակի գիշեր կը վերադառնային պարահանդէսէ մը, երբ ինքնաշարժ մը սուրալով անշունչ գետին փռեց երկուքն ալ: Երախան նետուած էր ճամբուն վրայ, եւ դեռ կը շնչէր :

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)